1. 5. h11

BRANCACCINVS
D E
IVRE DOCTORATVS.

MAGISTRI
FR. DOMINICI MARIÆ
DE BRANCACCINIS
FLORENTINI
Ordinis Seruorum Beatiſsimæ Mariæ Virginis,

AC SERENISSIMI

COSMI TERTII
Magni Etruriæ Ducis
HVMILIS THEOLOGI.

DE
IVRE DOCTORATVS
LIBRI IV.

1
5
411

ROMÆ, Typis, & Sumptibus Nicolai Angeli Tinaſsij Impreſſoris Cameralis, & Vaticani. M.DC.LXXXIX.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIO.

MAGISTRI
FR. DOMINICI MARIÆ
DE BRANCACCINIS
FLORENTINI

Ordinis Seruorum Beatiſſimæ Mariæ Virginis,

AC SERENISSIMI

COSMI TERTII
Magni Etruriæ Ducis

HVMILIS THEOLOGI.

DE

IVRE DOCTORATVS
LIBRI IV.

ROMÆ, Typis, & Sumptibus Nicolai Angeli Tinaſſij impreſſoris Cameralis, & Vaticani, M. DC. LXXX.

[illegible]

SERENISSIMO
COSMO TERTIO
D.G. MAGNO ETRVRIÆ
DVCI SEXTO.

1\. QVI Vobis Regibus, aduehere veſtes ſolent, aut æs, aut aurum laboratum, aut aliquid aliud eius generis, quo ipſi egent, vos abundatis: hos (vt mihi quidem videtur) plus ſatis apparet, non largitionem, ſed mercaturam facere; ſuaſque merces, artificioſiùs vendere, quàm eos, qui ex profeſſo cauponantur. Non enim, vt duplicatos ſibi quæſtus de negotiatione reportet, SERENISSIME MAGNE DVX, ſolus 1. Iſocrat. or. 2. de Regno.

2\. *Impiger extremos currit Mercator ad Indos,* 2. Horat. lib. 1. epiſt. 1.
Per mare pauperiem fugiens per ſaxa, per ignes:

ſed & quæ vis vt plurimùm

3\. *Munera, qui mittit ſperat maiora remitti:* 3. Michael Venin. in diſtic.

cùm lucra profectò longiſſimè ſapiant: nam

—— 4. *Lucri bonus eſt odor ex re* 4. Iuuenal. ſatyr. 14.
Qualibet ——

Propterea, &

5\. *Vera dico, ad ſuum quemcumque hominem quæſtum eſſe* 5. Plaut. in aſin. act. 1. ſcen. 3.
æquum eſt callidum

Eadem idcircò cum plurima Clereta appoſitè ſentio, quæ mellito

ſermone (meretricio more) adoleſcentulo Argyrippo, ſic aiebat venuſtè:

6. Idem ibidem. —— 6. *Neceſſe eſt facere ſumptum, qui quærit lucrum*

Hac vna de cauſa maximè

7. Mart. lib. 5. 81. 7. *Dantur opes nulli nunc, niſi diuitibus*

At ædepol.

8. Terent. in Phorm. act. 1. ſcen. 1. 8. *Quam iniquè comparatum eſt; hi, qui minus habent*
Vt ſemper addant diuitioribus:

Hinc itaque, tam excelſo, hæc literalia munera donando Viro, & Viro Principi, quibus abundat ſatis, dum vix ipſa poſſideo, vereor & ego, ne tantæ Maieſtati.

9. Martial. lib. 5. 18. 9. *Fortaſsè auarus videar, aut inhumanus,*

quæ certè

10. Claudian. in Eutrop. 1. 10. *Nil negat, & ſe ſe, vel non poſcentibus offert.*

Verùm enim verò, quia

11. Heſiod. agricult. lib. 2. 11. *Optimum eſt lucrum non ſpectare in omnibus;*

improbum hoc (ſi quando tamen, meo adhæſerit animo) in trutina haud leuiter caſtigandum videtur examen: quin è conuerſo potiùs

12. Martial. lib. 5. 18. 12. *Odi doloſas munerum, & malas artes,*
Imitantur hamos dona: namque quis neſcit
Auidum vorata decipi Scarum muſca?

Me quamquam ſecus minimè lateat, HEROS SERENISSIME, vt

13 Martial. lib. 8. 24. 13. *Si quid fortè petam, timido, gracilique libello:*
Improba non fuerit ſi mea charta, dato.

14. Pompon. Lætus in Dioclet. 14. *Potiſſima enim dos in Principe liberalitas eſt, & clementia.*

Ideoque non ſemel, ſi

15 Martial. lib. 8. 50. 15. *Grandia pollicitus, quantò maiora dediſti!*

exinde profectò fiet, vt

16. Martial. lib. 7. 42. 16. *Muneribus cupiat ſi quis contendere tecum;*

humanitate deuictum ſe manifeſtè, vel inuitè prodat. Ea quippè de re

17. Martial. de ſpect. 3. 17. *Vox diuerſa ſonat, populorum eſt vox tamen vna*
Cum verus Patriæ diceris eſſe Pater.

Hæc autem, me licèt parùm, nihilue vrgeant; non eſt tamen, vt palam id non fatendum putem, nimirum quòd

18. Ouidius epiſt. 18. —— 18. *Acceptiſſima ſemper*
Munera ſunt, Author quæ pretioſa facit.

Nec

Nec minus aliqua, quæ

—— 19. *obeſt multis*; 19. Ouidius metam 11.

auiditas gloriæ, titulique cupido vnquam me preſſit: Nam eſto ignorem nequaquam: 20. *Recuſare omnes honores eſſe ambitionis*: optimè tamen calleo, *moderationis eſſe eligere pauciſſimos*. Sed fortaſsè aliquis 20. Plinius paneg. cap. 55.

—— 21. *an erit, qui velle recuſet* 21. Perſius ſat. 1.
Os populi meruiſſe, & cedro digna locutus
Linquere, nec Scombros metuentia carmina, nec Thus?

Minimè ſanè. Quin, inſolens veri, ne vnquam videar,

22. *Non ego, cùm ſcribo, ſi fortè quid aptius exit,* 22. Perſius ibidem.
Laudari metuam: Neque enim mihi cornea fibra eſt.

23. *Eſt enim profectò iucunda laus, quæ ab ijs proficiſcitur, qui ipſi in laude vixerunt*; 23 Tullius lib. 15. epiſt.

24. *Sed recti, finemque, extremumque eſſe recuſo* 24. Perſius ſat 1.
Euge tuum, & belle: ———

Non quidem prorsùs, huiuſcemodi gratum, vt aliquando reſpuam oblectamentum; ſed eſt aliud quò tendo, & in quod dirigo arcum. 25. *Sicut in aruo, quod ſegeti proſciſſum eſt, aliqui flores internaſcuntur; non tamen huic herbulæ, quamuis delectet oculos tantùm operis inſumptum eſt: aliud fuit ſerenti propoſitum, hoc ſuperuenit: ſic & voluptas, non eſt merces, nec cauſa virtutis, ſed acceſſio: nec quia delectat placet; ſed quia placet delectat*. Præmium ergo, merceſque præſentis ſuſcepti laboris, quæſo hæc vna ſit, vt 25. Seneca de vita bea a cap. 9.

26. *Admittas timidam, breuemque chartam* tuæ 26. Martial. lib. 5. 6.
Intra limina ſanctioris Aulæ;

vbi ſiquidem

27. *Nemo ſuos (hæc eſt Aulæ natura potentis)* 27. Martial. lib. 9. 80.
Sed Domini mores Cæſarianus habet.

Hoc enim vnum, humili ſi ſeruulo

—— 28. *quicquid petit, vſque, & vſque donas*; 28. Martial. lib. 4. 17.

vehementer opto, enixèque deſidero: Nec multa, & ſi grandia, mea reputanda ſunt vota, vt impetratu difficilia reddantur: nàm

—— 29. *pauca cupit, qui numerare poteſt.* 29. Martial. ibidem.

Quod & innumera, ſi prætereà quæſiſſem, quippè qui promus magis quàm condus, ſuis

—— 30. *nil ſupplicibus ſolet negare*; 30. Martial. lib. 5. 6.

pro-

protinus ad ſtuporem obtinuiſſem. Nullum herclè apud ipſum.

31. Ennod. paneg. ad Theaderic. 31. *De honoribus tetigit deſperatio, quem iuuerunt deprecantem bona conſcientiæ.* Quandoquidem, tantùm

32. Plaut. in prolog. Amphit. —— 32. *iniuſta à iuſtis impetrare non decet:*

iuſta verò, & Magno digna Principe, iuſto deprecatori differuntur nequaquam; Quìn ampliùs. 33. *Animaduerto etiam Deos*

33. Plinius paneg. cap. 3. *ipſos, non tàm accuratis adorantium precibus, quàm innocentia, & ſanctitate lætari, gratioremque exiſtimari, qui delubris eorum puram, caſtamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit.* Meritò proindè, ea tuis ſemper à gratijs

34. Martial. de ſpectac. 4. 34. *Turba grauis paci, placidæque inimica quieti,*
Quæ ſemper miſeras ſollicitabat opes,

vndecumque exploſa, & eiecta eſt. Sibi enim ſola

35. Martial. de ſpect. 29. 35. *Hoc pretium Virtus ingenioſa tulit.*

Eruditis, ac rectis Viris magna duntaxat præmia debentur. 36. *His*

36. Plinius paneg. cap. 44. *honores, his Sacerdotia, his Prouincias offers: hi amicitia tua, hi iudicio florent: Acuuntur iſti integritatis, & induſtriæ pretio, ſimiles, diſſimiles alliciuntur: Nam præmia bonorum, malorumque bonos, ac malos faciunt. Pauci adeò ingenio valent, vt non turpe, honeſtumque, prout benè, ac ſecus ceſſit expetant, fugiantue: Cæteri; vbi laboris, inertiæ, vigilantiæ, ſomno; frugalitatis, luxuriæ merces datur: eadem iſta, quibus alios artibus aſſecutos vident conſectantur; qualeſque ſunt illi, tales eſſe, & videri volunt; & dum volunt, fiunt.* Quamobrem,

37. Martial. de ſpect. 20. 37. (*O dulce inuicti Principis ingenium*)

Cùm ſis Tu

38. Martial. lib 6. 28. 38. *Caſtus moribus, innocens pudore,*
Velox ingenio, decore fælix:

cui ſanè

39. Perſius ſatyr. 4. —— 39. *Ingenium, & rerum prudentia velox*
Ante pilos venit: ——

ſapidè diſcernes; Opus, quod ſi placet, ob id nequaquam meus

40. Martial. lib. 5. 16. —— 40. *Fiet, vario ſordidus ære, ſinus;*

quia nimirum

41. Idem ibidem. —— 41. *tantùm gratis pagina noſtra placet.*

Optimè

42. Perſius ſatyr. 4. 42. *Scis etenim iuſtum, gemina ſuſpendere lance*
Ancipitis libræ; rectum diſcernis, vbi inter
Curua ſubit, vel cum fallit pede regula varo:

Et

Et potis es nigrum vitio præfigere theta. ———

Ex hoc verumtamen

——— 43. *egregium cùm me vicinia dicat* 43. Perſius ibidem.

Non credam ———

Nam,

44. *Viuitur hoc pacto, ſic nouimus. Ilia ſubter* 44. Perſius ibidem.

Cæcum vulnus habes, ſed lato baltheus auro

Protegit: vt mauis, da verba, & decipe neruos

Si potes ———

Idcircò igitur, quamquam & hos tibi gratum aliquandò foret perlegere, ſcrutarique libellos;

45. *Maior me tantò reuerentia turbat; & aures* 45. Martial. lib. 7. 32.

Non auditoris; Iudicis eſſe puto.

Et quidem Iudiciis quoque

46. (*Nil exactius, eruditiuſque eſt;* 46 Martial. lib. 4. 86.

Sed nec candidius, benigniuſque,

qui vtique illi 47. *Nec aliud ſententiæ ſuæ pretium, quam benè iudicaſſe quærit.* Hos nihilominùs, CELSITVDINI TVÆ tuendos, patrocinandoſque haud ineptè exhibui: non herclè, vt 47. Plinius pa-neg. cap. 8.

——— 48. *euge omnes; omnes benè eritis res,* 48. Perſius ſatyr. 1.

fortè acclamandum ſperem (quandoquidem

49. *Non ſum tam temerarius, & audax:* 49. Martial. lib. 4. 42.

cùm verè,

50. *Ignoret meritis dare munera, qui tibi librum* 50. Martial. lib. 1. 112.

nimis audacter donare contendit) Sed, quia

51. *Sunt bona, ſunt quædam mediocria, ſunt mala plura,* 51. Idem lib. 1. 17.

Quæ legis hic ———

Eadem, ne poſteà altius meditando,

——— 52. *Nimis vncis* 52. Perſius ſatyr. 1.

Naribus indulgeas: ———

Quod enim ſcripſi,

53. *Non fuit hoc artis, ſed pietatis opus* 53. Martial. de ſpectac. 16.

54. *Vita namque Principis cenſura eſt, eaque perpetua, ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur: nec tam imperio, nobis opus eſt, quam exemplo.* Quo neglecto archetypo, 54. Plinius paneg. 44.

55. (*O nos dura ſorte creatos*) 55. Seneca Thyeſt. act. 4. in fin.

Plurimi, ipſi adeò diſſimiles fiunt, vt

56. *Qui conſulta Patrum, qui leges, iuraque ſeruent,* 56. Horatius 1. epiſt. 16.

inueniantur rari, numeroque vix ſint,

To-

57. Iuuenal. ſatyr. 13.

— 57. *Totidem, quot*
Thebarum portæ, vel diuitis oſtia Nili:

Quos propterea (argiua tamen abſque calumnia) ſchemate verò, & gradu, omni hìc pietate ſum inſectatus; quia

58. Plinius paneg. cap. 53.

58. *Hoc primum erga Optimum Imperatorem, Piorum Ciuium officium eſt: Inſequi diſſimiles.* Verùm interea

59. Perſius ſatyr. 1.

59. *Quis leget hæc* — *nemo hercle, nemo?*
Vel duo, vel nemo, ———

60. Plinius paneg. cap. 21.

niſi Tu. 60. *Qui cum ciuibus tuis, quaſi cum liberis parens viuis.* Dicaces compeſcas, coerceas detractores. Præſentia ſanè tempora ſatis mala verſantur: quoniam experti non tantum, verùm

61. Martial. 1. 4.

61. *Et pueri naſum Rhinocerotis habent.*

adeò vt moleſti, vel plurimi comperiantur Cynici, aut mordaces Canes. Quod tamen ſi adhuc (multitudini vt parcat) quoſdam hoc ab innato, conſuetoque vitio excludere, alienareue vitio, Tuæ ſummæ placuerit Ingenuitati: feſtiuiſſimo ſaltem ad illorum cenſuram, eo me ſinat dilemmate vti:

62. Martial. 4. 53.

62. *Non eſt hic Cynicus, COSME: quid ergo? Canis.*

CELSITVDINI TVÆ

Romæ die 21. Martij 1689.

Humill. Addictiſs. & Obſequentiſs. Seruus
Fr. Dominicus Maria de Brancaccinis
Ord. Seru. B.M.V.

INGENVO LECTORI

AEgrè profectò, & vix ſine lachrymis, Doctoralis præſtantiæ ſæpè animaduertens iacturam, anceps, & dubius mihi non ſemel adhæſit animus; dicenda ne ampliùs Dignitas illa ſit, cuius apicem tot herculeis hominibus attingunt ſudoribus; cuius maieſtatem prono Studioſi venerantur obſequio; cuiuſque nitidum communi extaſi, vniuerſalique ſtupore apprimè omnes admirantur iubar? Hæc enim humi nunc deſpecta iacet, indignis preſſatur dictis, & vilitatis exangui diù tabeſcit pallore. Nil vulgi curæ eſt, contemnitur, floccipenditur, & velut abſcondita penitùs ignoratur. Hinc in Doctores tot indagantur nugæ, iaciuntur iurgia, & probris adeò plena excogitantur epitheta, vt ſatis venuſtè luſerit Alciatus, Emblema 97.

Quam multa rebus vitia in humanis agunt,
Tam multa ſurgunt nomina.

Si enim tractabiles, conuentum amant: ſi ſpectabiles, in theatris verſantur, ſi dociles ſcholas frequentant, ...

His populus ridet, multumque toroſa iuuentus Perſius ſatyra 3.
Ingeminat tremulos, naſo criſpante cachinnos.

Quamobrem, vt diligenter, & cautè tanto occurratur ludibrio (cùm huius infandi exitij, potiſſimam nullam aliam, haud temerè putarem exiſtere poſſe cauſam, quàm omni poſthabito diſcrimine, aptos, & ineptos ad Doctoratus excellentiam admittere candidatos, nullumque ab ea reſpuere competitorem) DE IVRE DOCTORATVS, in quo multa congruentia ſcitu, cognituque expenduntur vtilia, præſentem, quamquam rudi, ſimplicique elaboratum Minerua inſpiciendum, obſeruandumq; contexui, & expoſui Tractatum. In ipſo namque, quicquid literarsam ad rem, vt ſuo rectè vtatur munere, ſuoque merito non fruſtretur honore, conferat, & expediat, quiſque pro libito facilè comperiet, & aſſequetur. Hunc tamen edendi in lucem, exiguitati meæ nunquam animus ſubijt, cum rudis ingenij non vtique partum, ſed quendam abortum ad ſummum putauerim. At ſanè, Eruditiſſimorum P.P. D.D. Ioannis Mabillon, & Michaelis Germain, quibus Florentiæ opportunus tulerat caſus, vt ipſum vtcumque perpenderent, ac penſitarent benigno, familiarique hortatu, ad commune bonum, Typis demandandum eſſe, honeſtè decretum permanſit.

Quod & vt dextro aliquandò fieret, & ſequeretur omine, (ſpontèque currenti, addere fortaſsè calcaria cenſentes): ſuo in Italico Itinerario, meum & ſi nomen eorum exciderit, menti, & Dominici loco, Auguſtinum poſuerint, id palam ad omnes, ſagaciſſimè tamen, & vrbaniſſimè

DeDeo Socratis. *contulerunt. Quia verò, vt Apuleius non inconcinnè docuit*: Nulla res poteſt eſſe eadem feſtinata ſimul, & examinata, nec eſt quicquam omnium quod habeat & laudem diligentiæ ſimul, & gratiam celeritatis: *mirandum nequaquam eſt, ſi ſuſceptum opus, vt aliquandò emendatum prodiret, ita cunctanter præſtolando expreſſi. Sicut enim, quomodò lepidè quidam cecinit Poeta*

Martial. epig. lib. 10. 59. Non opus eſt nobis nimium lectore guloſo;

(quia, vt alibi eleganter expreſſerat,

Idem lib. 2. epig. 6. Lectis vix tibi paginis duabus
Spectas ἐσχατοκώλιον ———
Et longas trahis oſcitationes)

ità congruum exiſtimaui, aliquam in ipſum, ſaltem omnibus tradendo manibus, interponere moram. Nec me dictantem (cum ſtylo vario, & promiſcuo non pauca, ſed ferè cuncta paſſim exarauerim) vndecumque fugit, incuriæ meæ iure à doctis poſſe tandem improperari præſcriptos dicendi tranſiliſſe fines, extraque chorum aliquando ſaltaſſe: ſed huic eſto culpæ obnoxium, reumque me fatear, non tamen incomitatum penitùs aduerto. Quandoquidem, cùm plura, & varia ſcribentibus quotidiè ſint in manibus Oratorum volumina, Poetarum carmina, Hiſtoricorum narrata, & quicquid aliàs legerint, memoriæque mandarint, aliqua ſaltem carebunt cenſura, ſi inter ſcribendum offerant ſeſe illis hæc indiſcreta, inque operis partem non intellecta veniant, ac rem, quam moliuntur, ſuis quæque coloribus tacitè diſtinguant. Quapropter, cùm ita ſit, non eſt cur quæſitam hanc libertatem, ſed vltrò ſe obijcientem, tam acriter, ſeuerìterque interdicamus. Et ſi quid crudum, acerbumque, Ingenue Lector, prauos hic in Doctores notatum inueneris; ſit tibi ſatis, illud prorsùs non ignorare, quòd

Idem lib. 10. epig. 33. Hunc ſeruare modum noſtri nouere Libelli
Parcere perſonis, dicere de vitijs.

Fruere igitur his, qualeſcumque fuerint aſſumpti, laboribus; & temeritati, ac impudentiæ minimè imputato, ſed humanitati, & beneuolentiæ potiùs clementer adſcribito.

Adm.

ADm. Reu. P. Magiſter Gerardus Capaſſi Studij Regens Florentiæ videat An in hoc Opere, cui titulus *De Iure Doctoratus* ſit aliquid contra Catholicam Fidem, vel bonos mores, & referat. Ex Ædibus noſtris Sanctiſſimæ Annunciatæ de Florentia die 1. Auguſti 1687.

Fr. Ioannes Franciſcus Maria Poggi Secretarius Reuerendiſs. P. Generalis Ord. Seru. B.M.V. de mandato &c.

LIber, cui titulus *De Iure Doctoratus*, quem Reuerendiſſimus P. Magiſter Iulius Arrighetti totius Ordinis Seruorum Supremus Moderator mihi cenſoriè adiudicandum iniunxit *αὐτὸς αὐτὸν αὐλεῖ* ipſe ſuimet tibicen eſt. In eo namque & ingenij acumen, & doctrinæ ſoliditas, & elegans ſtyli lepor, & omnigena eruditio mirum ita in modum coeunt, vt meritò quilibet Operis Auctorem feliciter Doctoratus iura exarantem in omni ſcientia Doctorem emeritum fateri queat, ac falſitatis redarguere Euripidis in Rhoeſo parœmiam

Vt cuncta norit nemini Mortalium datum eſt:

Quare cùm nihil in eo vel Fidei Catholicæ, vel Chriſtianæ morum diſciplinæ diſſonum ſit, vt literariæ Reipublicæ prodeſſe valeat, publica luce digniſſimum cenſeo. Florentiæ 20. Nouembris 1687.

Fr. Gerardus Capaſſi in Conuentu SS. Annunciatæ Studij Regens.

Frater Iulius Arrighettus Florentinus totius Ordinis Seru. B.M.V. Prior Generalis.

CVM Opus ab A. R. P. Magiſtro Dominico Maria de Brancaceinis Florentino Ordinis noſtri Seruorum conſcriptum, cui titulus *De Iure Doctoratus* de mandato noſtro fuerit recognitum, & approbatum, vt Typis mandetur, facultatem, quantùm in Nobis eſt, concedimus; cuius rei gratia has litteras manu noſtra ſubſcriptas, ſigilloque paruo officij noſtri munitas damus. Florentiæ die 24. Nouembris 1687.

Fr. Iulius Generalis Seru. B.M.V.

Locus † Sigilli.

Reg. lib. 1. fol. 14.

Fr. Io: Franciſcus Maria Poggi Secret.

DE mandato Reuerendiſſimi P. Magiſtri Apoſtolici perlegi opus in quatuor Libros diſtributum, cui Titulus *De Iure Doctoratus*, in quo præter cætera quæ commendare opus poſſunt maximam eruditionem Lector animaduertet, cùm egregium Authoris ingenium nihil latuiſſe videatur. Monentur alij vt æquam ſuis viribus materiam aſſumant, diuque verſent animo quid ferre recuſent, aut quid valeant humeri, cùm etiam nec eadem ferat omnia tellus, aut regio; illic interdum ſegetes, illic veniunt felicius vuæ: neque enim ſolent adeò felicia eſſe ingenia, vt ſcientijs omnibus addiſcendis, colendiſque paria eſſe poſſint. Exhauſtas vires perſentiunt antequam vnius, vel alterius ſcientiæ metas attigerint. At felicior Author qui ſcientias omnes complexus ingenio collecta tenet, quæ diſperſa beatos alios efficiunt, vt meritò ijs accenſeri poſſit, qui ob ingentem πολυμαθείαν ſcibile omne diſcuſſiſſe referuntur, & quibus patuit ſcibile quidquid erat. Nemo ſcientias colit, qui grates Authori pro ſua parte rependere non debeat, quod illius ſcientiæ quam ipſe cæteris prætulit laudes, dotes, iura, priuilegia omnia conceſſa collegerit, vt nemo potiori Iure Doctoris titulum magno applauſu à Doctoribus omnibus deferendum vnquam promeruiſſe videatur. Nihil verò toto Opere aduerſum ſanæ Fidei, vel bonis moribus contineri, non tacenda equidem, ſed minima commendatio eſt. Ita ſentio; & in huius fidem propria manu ſubſcribo. Romæ in Conuentu Mineruitano die 10. Octobris 1688.

Fr. Antoninus Maſſoulie Ord. FF. Prædicatorum
Socius Reuerendiſsimi P. Magiſtri Generalis
eiuſdem Ordinis.

Imprimatur

Si videbitur Reuerendiſs. P. Sac. Pal. Apoſt. Mag.

S. I. Menattus Epiſc. Cyrenen. Viceſg.

Imprimatur

Fr. Ioſeph Clarionus Ord. Prædic. Sac. Apoſt. Palatij Promagiſter.

DE

DE IVRE DOCTORATVS
LIBER PRIMVS.

Vbi de Doctoribus, & Magiſtris in genere latè diſſeritur.

CAPVT I.

NOmen Doctoris vnde deſcendat: quibus propriè conueniat, & quibus repugnet.

CAPVT II.

Doctoris, & Magiſtri titulis, nominibuſque indiſcriminatim non omnes gaudere habent: ſed quidam ſimpliciter, & propriè: quidam cum addito; quidam verò tantùm impropriè, & abuſiuè.

CAPVT III.

Doctorum, Magiſtrorumque nomina, eorumque promotiones ſemper extitiſſe probatur; licet eadem ad meliorem, ac firmiorem regulam recens vſus deinceps redegerit.

CAPVT IV.

Non omnibus literarias Vniuerſitates, ac publicas conſtruendi, dirimendique Academias tribuenda eſt æqua poteſtas; ſed ſummis tantùm Principibus, præcipuiſque Dynaſtis.

CAPVT V.

Vrbibus, & Orbi maxima ferunt Academiæ emolumenta, atque vtilitates.

CAPVT VI.

Piſani Gymnaſij origo, œconomia, leges, mores, ac præcipua ſtudia obiter attinguntur.

CAPVT VII.

Quanta qualiſque ſedulitas ab iis, quorum cathedris aptos refert prouidere Doctores præcipuè ſit adhibenda.

CAPVT VIII.

De ſcientiæ quantitate, Doctoribus ad docendum maximè neceſſaria.

CAPVT IX.

De Scientiæ qualitate, qua vnuſquiſque Doctor in docendo præſtare debet,

CAPVT X.

De accidentali, qualitate, ſeu præcipuis eius doctrinæ, quam veri Doctores profiteri debent, requiſitis.

CAPVT XI.

Doctrinam tradere nouam Doctoribus non inhibetur; dummodò ſtabili, integræ, ſimplici, & vniformi veterum Doctrinæ non aduerſetur.

CAPVT XII.

In Doctrinis tradendis magis expedit Doctoribus, alicui determinatæ ac famoſæ inhærere ſententiæ, ſeù (vt aiunt) iurare in verba Magiſtri, quam liberè opinando vagari.

CAPVT XIII.

In Diſciplinis tradendis, vt laude præmioque dignam vitam inſtituant auditoribus, maxima diligentia à Præceptoribus adhibenda eſt. Rerum idcircò magis, quàm verborum ſatagere debent.

CAPVT XIV.

Quibus libris, quibuſque Authoribus Doctores incumbere debeant, vt ſanam, & ſtabilem vndique prodant doctrinam,

CAPVT XV.

De origine ſcribendi, imprimendique libros, eorumque cultu, atque vtilitate.

CAPVT XVI.

Scribendi cupiditas literatorum ſingulis ferè communis, critica, & cenſura ſatis compeſcitur. Quæ nam vera critica ſit, & quibus facultatibus artium ſcientiarumque præditus eſſe debeat criticus Doctor, vt rectè, & ſcitè de omnibus iudicet?

CAPVT XVII.

Quibus ex Scientificis, ac literatis, tùm ex beneficio, cùm ex officio, ſiuè publicè, ſiuè priuatè docere conueniat: Quæque requirantur vt ex officio rectè docendi ab ipſis exerceatur munus.

CAPVT XVIII.

Regulares Doctores (ceteris præhabitis requiſitis) à publica cathedra minimè ſunt arcendi: eo vel maximè, ſi diuinarum literarum, ſcholaſticæ tam ſpeculatiuæ, quam

practicæ Theologiæ, Sacrorumque Canonum præſtent excellentia.

CAPVT XIX.

Vt artium, doctrinarumque Scholæ, nominis claritudine fulgeant, famæque ſonitu dilatentur per Orbem; vetuſtis Doctoribus, probatiſque Magiſtris amplarependenda ſunt præmia, & pinguia eroganda ſtipendia.

CAPVT XX.

Doctorum, Magiſtrorumque inter ſe conquiſitę (contentiones ad euitandas) diſponuntur præcedentię.

DE IVRE DOCTORATVS LIBER SECVNDVS.

Vbi de Doctoribus, & Magiſtris in ſpecie ea traduntur, quæ ipſorum muneribus maximè expedire cenſentur.

CAPVT I.

SAcrarum Scripturarum Doctores, Magiſtrique interpretes ſicut præ cæteris primatum Theologis habent; ita virtutum omnium, maximè Catholicæ fidei; ad cuius regulam, diuina tenentur prodere arcana, & reſerare miſteria, excellentiam pariter profiteri debent.

CAPVT II.

Theologis symbolicam profitentibus Theologiam; Emblematum, Parabolarum, Apologorum, Enigmatum, Hieroglyphicorum, Troporumque deinde omnium peritiam neceſſariam eſſe oſtenditur: Canoneſque ad Sacræ pandenda Scripturæ symbola, abundè illis ſuppeditantur.

CAPVT III.

Myſticam vt doceant Sacri Doctores Theologiam; eſto ipſe Deus per ſuperna dona, huius facultatis, ſolus Doctor, & Magiſter exiſtat: nonnullas tamen induſtrias, per purgatiuæ, illuminatiuæ, ac vnitiuæ præcepta viæ, Diſcipulorum mentibus tenentur ingerere.

CAPVT IV.

Theologi concionatores, ſi munus ſuum ſedulò curare cupiunt; Myſteriorum Dei veluti synceri diſpenſatores fideles maximè inueniantur; ac proinde fidelitatis regulam cuius pręcipua hic aſſignantur, & explicantur præcepta, omnino teneant.

CAPVT V.

Theologi Scholaſtici, quibus orthodoxam incumbit tueri fidem, eiuſque truces expugnare hoſtes, vt tanti muneris ſtudia cantè exerceant; quinque præcipua ſummoperè curare debent.

CAPVT VI.

Morales Theologi, quorum propriam non tantùm, verùm etiam intereſt alienam dirigere conſcientiam; munus ſuum tunc perfectè abſoluent, cùm rectam firmabunt, erroneam, dubiam, & ſcrupuloſam penitus amouebunt; ac ſaltem morali, probabilem, certitudine fulcient.

CAPVT VII.

Sacros tractantes Canones, vt ęternæ Legis ad normam, humanas dirigant actiones; charitatis, & diſciplinæ zelo ſummoperè flagrare debent.

CAPVT VIII.

Abſtractas intelligentias, eo magiſque ipſum Deum formidine abſque erroris, vt naturali lumine, Metaphyſicus, ſiue naturalis Doctor Theologus, aliquo modo valeat percipere: fide vel ſpeciali aliqua diuina illuſtratione, ſuum naturale lumen, à ſummo bonorum omnium Largitore enixè poſtulet eleuari.

CAPVT IX.

Optimi Iuris ciuilis Interpretes, quorum in Ciuitatibus honeſtam, beatamque eſt conſeruare vitam, vt muneris ſui præclara monimenta relinquant; Legum non tantùm tenentur proprium penetrare ſenſum, verùm etiam earum cenſuræ ſuos in cunctis committere actus.

CA-

CAPVT X.

Cauſas rimari, patientiam partibus, cùm in ciuilibus, tùm criminalibus, aureſque præbere, dummodo cum iuſtitia quam maximè in pœnalibus miſericordiam exerceat; perfecti Iudicis officium eſt.

CAPVT XI.

Curiales Patroni, & quique præclarè, honorificèque curant exercere cauſidicinam; modeſtiam ſeruent, cauſarum multitudinem euitent, iuſtas tantùm ſuſcipiant, pauperum lites gratis agant, pacta de pretio non ineant, & ſuis clientibus fidelitatem, ac diligentiam in omnibus præbeant.

CAPVT XII.

Ex Hippocratis iure iurando, ea ſeliguntur vberrime, quæ probi, & ſatagentis Medici maximè cenſentur reſpondere officio.

CAPVT XIII.

Naturales Philoſophi, abſconditos naturæ latè noſcent effectus, ſi in ſecundis, & proximis cauſis: primam, & remotam non negent eos operari; quinimò permulta quoq; concedant ſupernaturaliter agere.

CAPVT XIV.

Humanum, Mathematica (Arithmetica ſcilicet, & Geometria) vt omnes perfectè attingere ſaltem valeat ſcientias (vnde fortè inſtituta ſunt) ægrè acuent, & excitabunt ingenium, ſi numerorum, figurarumque paſſiones, proprietates non tantùm, verùm etiam myſticæ ſignificationes ab earum ſectatoribus ignorentur, & ſenſus.

CAPVT XV.

Muſici tam harmonici, quam metrici, vt talium artium perfectam ſe prodant habere notitiam, eò vel maximè ſua ſtudia collimare tenentur, quò, ad hominum deprauatos in bonos flectendos mores, ac ad virtutum dirigendos amorem, omninò eſſe ſe ſperent profuturos.

CAPVT XVI.

Quamuis ex variis aſtrorum, planetarumque motibus, & aſpectibus liceat Aſtrologis Solis, & Lunæ certè præcognoſcere eclypſes, & alia id genus non pauca: haud tamen indubium, & neceſſarium permiſſum eſt illis de futuris effectibus afferre iudicium, etiam naturaliter, ac determinatè ſequuturis, ſaltem in particulari, cùm multis modis valeant impediri: Quare abſtinere ſe debent ab omni determinato, & abſoluto futurorum iudicio; præſertim in iis quæ ad liberam hominum ſpectant voluntatem.

CAPVT XVII.

Vt ex ſophiſmatum latebris abditam Dialectici extrahant veritatem: non; faciles in credendo, ſed in ſcrutando ſolertes: non mutabiles, ſed rationum validitati, nullo ad differentium perſonas habito reſpectu, firmos ſectatores ſe præſtare debent.

CAPVT XVIII.

Suadendi, diſſuadendique Rhetores officio præſtabunt, ſi rei vtilitati, honeſtatique magis, quam delectabilitati conſuluerint.

CAPVT XIX.

Ad euitandos errores, quibus Hiſtoria quamplurimum labefactari ſolet; eius maximè cauere habent ſcriptores; Ne quid falſi dicere audeant: Ne quid veri non audeant: Ne qua ſuſpicio gratiæ ſit in ſcribendo: Ne qua ſimultatis.

CAPVT XX.

Perfecti, doctique Grammatici, ſcriptores, ac poetas, vt eorum decet officium rectè exponere cupientes: præceptis, ſuperiùs pro Criticis exhibitis, omninò ſe ſubdere tenentur.

DE IVRE DOCTORATVS
LIBER TERTIVS,

Vbi de honoribus, gratijs, immunitatibus, ac priuilegijs, cùm in genere, tùm in ſpecie, Doctoribus exhibitis, & tributis, abundè tractatur.

CAPVT I.

Doctoratus à priuilegijs excludendi, in eiſque includendi, qui ſint Doctores.

CAPVT II.

Doctoratus priuilegia, quæ iurè tradita, & conceſſa ſunt dignitati affatim, latèque recenſentur.

CAPVT III.

Omnium Doctorum tam antiquorum, quàm recentiorum, quibus ab aliis deſcriminati habent, ferè recoluntur, & explicantur Inſignia.

CAPVT IV.

Sacrarum Interpretibus Scripturarum, apud Chriſticolas, Hebræoſque non modo; verùm etiam apud Ethnicos, & Gentiles, cultus narrantur exhibiti, & honores.

CAPVT V.

Symbolicæ Theologiæ Doctores quanti fecerit olim antiquitas;& quibus honoribus ſit ex animo eos proſecuta.

CAPVT VI.

Myſticæ Theologiæ non modò, verùm etiam Philoſophicæ contemplationis veri ſectatores, religioſo cultu (eſto inæquali) adhuc viuentes manſerunt honorati: illi quidem ſacro, ſiuè Duliæ; iſti verò ſuperſtitioſo, vel Idololatriæ.

CAPVT VII.

Diuini Verbi Præcones, vtpotè Superni Regis euangelici Nuntij, cæterorum non modò Legatorum gratijs ſunt plerumque gauiſi;verùm nobilioribus præmijs adhuc oſtenduntur affecti.

CAPVT VIII.

Scholaſtici Theologi, cùm Militantis Eccleſię validi defenſores,& fortia propugnacula ſint: armatæ militiæ, omnes prærogatiuas, & gratias, Spiritualiter ſaltem habent obtinere.

CAPVT IX.

Morales Theologi Chriſti Fidelium, ſpirituali pabulo reficientes animas, eadem cum Paſtoribus ouium onera, proportione habita, ſuſcipiunt, non tamen eadem ſortiuntur præmia; ſed eò ampliora quò ouibus, rationales animæ nobilitate præſtant.

CAPVT X.

Iuſtitiæ, ac Gratitudinis lege, Canoniſtis Theologis ferè ab omnibus non vulgaria præſtita ſunt obſequia.

CAPVT XI.

Metaphyſicæ, ſiuè naturalis Theologiæ magnifica recenſentur Encomia, in quorum gratiam eius Sectatores plurimum obſecuta, & venerata eſt Antiquitas.

CAPVT XII.

Cùm Iuriſperiti ſatis appoſitè appellati ſint Sacerdotes; æquabiles cùm illis, & fortè pares, cunctas apud nationes non ſemel obtinuerunt honores.

CAPVT XIII.

Medicinam Honorabilium de genere præclaram eſſe artem, eoſque, qui ipſa benè ſunt vſi, inſignes non ſemel recepiſſe honores, rationibus, & exemplis oſtenditur quamplurimis, & probatur.

CAPVT XIV.

Naturales Philoſophi apud omnes non ſecùs præclara adepti ſunt obſequia, quam omnium aquarum Piſces (quibus illi myſticè denotantur) ſibi apud Ethnicos vnquam vſurpauerint cultus.

CAPVT XV.

Matheſis certitudinem, veritatemque plurimùm admirantes homines; fauoribus, honoribus, & gratijs, illius quoque ita venerati ſunt cultores; vt eorum nomen, famamque Cæli vſque ad ſidera, quàm ſæpiſſimè tulerint.

CAPVT XVI.

Cùm valdè Muſica Deo curæ ſit, hominibus autem ad ſtuporem perutilis: eius proindè maximo in honore, excellentes ſemper habiti ſunt profeſſores.

CAPVT XVII.

Poetæ vtpotè diuinum poſſidentes afflatum; velut ſupernæ mentis interpretes plauſus, & dona quamplurima, vndique ſunt aſſequuti.

CAPVT XVIII.

Aſtronomiæ innumeræ expenduntur vtilitates, totidemque Aſtronomorum honores.

CAPVT XIX.

Scientiarum veluti defenſores, & dominatores Dialectici colendi, & amplexandi ſunt: cùm eorum inſignis ars, Gladio, vtpotè defenſionis, & poteſtatis ſymbolo deſignetur.

CAPVT XX.

Cùm Rhetorica,atque Dialectica ex eodem quaſi proficiſcantur trunco; non minora encomia, antellationes, & præmia Rhetores, quàm Dialectici ſibi meritò coegerunt.

CAPVT XXI.

Hiſtoria hominum mores ad viuum non minùs

minùs quàm Pictura, omnium rerum cum repræſentet imagines: Hiſtorici cum Pictoribus ferè æqualia ſibi proindè retulerunt præmia.

CAPVT XXII.

Cùm ſtudia humanitatis, humani generis pręcipua ſint ornamenta: Grammatici humaniſtę meritò potioribus prę mijs, & gratijs vndique ſunt cohoneſtati.

DE IVRE DOCTORATVS LIBER QVARTVS,

Vbi de Defectibus, Vitijſque malorum Doctorum cùm in genere, tùm in ſpecie, reſpectiuè diſquiritur.

CAPVT I.

IN quatuor præcipuas ſuperbiæ, inaniſque gloriæ ſpecies, peruerſi communiter offendere ſolent Doctores: pro quibus certis, ſtatiſque prorſus ſe ſubijciunt pænis.

CAPVT II.

Quilibet Sacræ Scripturæ non eſt aptandus ſenſus: ſed qui œcumenicis duntaxat Eccleſiæ præceptis, patrumque traditionibus diſcors non eſt. Eius idcircò grauiter errare oſtenduntur Interpretes, qui his neglectis ſanctionibus, pro libito ſuo, diuina temerè exponunt eloquia.

CAPVT III.

Sacris Enigmatibus, Figuris, ac Hieroglyphicis ſuperfluum, aut diminutum exhibendo cultum; Religionis virtutem Symbolici Theologi plerumque lędere ſolent.

CAPVT IV.

Quia peruerſis religioſis, ſpiritualibuſque viris, maximè inſidiari ſolet Hypocriſis: Myſtici Theologi, qui ſpiritualem, & aſceticam profitentur doctrinam, hoc plerumque vitio laborare habent.

CAPVT V.

Concionandi munùs, quò difficiliùs, eò periculoſius redditur, & timetur: cùm elationis ventus, aurique fames ipſum præſertim exturbare ſoleant. Sacri idcircò eloquij Præcones, niſi ſedulò ab illis caueant; ambitione, & auaritia, enormiter plerumque conuincuntur peccare.

CAPVT VI.

Theologicas quæſtiones, friuolis abſoluere, ac vanis argumentis: Nouitates nimis amare: Sibi quod Veterum fuit, tanquam proprium tribuere: Diſcordias in ſcholis parare: inepta inſererę iudicia: Aures ad rationes naturę prorſus occludere: Curioſas, & ſuperfluas profanę Philoſophię non amputare ſententias: Scholaſticorum hęc ferè ſunt vſitata, & conſueta Theologorum vitia.

CAPVT VII.

Moralium Theologorum portentosè eclypſantur lumina dum nimis laxas, aut nimis rigoroſas, Fidelium conſcientijs ob-tum ui inſerere opiniones.

CAPVT VIII.

Ius Pontificium, per huius ſæculi fluctus, ceù Nauis, ad optatum ſalùtis portum nos quidem ducit, & vehit: Sed probatorum, reprobatorumque Canonum ignoratione: arbitraria, & ſuperflua Ciuilium, ac communium legum per ipſos emendatione: nec non profanis prætereà ſtatutis, eccleſiaſticarum ſanctionum impia, damnataque ſubiectione, adeò peruerſi, ac falſi Canoniſtæ hanc nituntur vexare Nauem, vt penè mergi, ac naufragari ſpectatoribus videatur.

CAPVT IX.

Naturæ lumen quia naturale eſt; ad notitiam hominis naturalem illuſtrandam limitatur duntaxat. Humani proindè intellectus imbecillitate, temeritate, praua erudientium inſtitutione, alijſque de cauſis, haud parùm impediri, & debilitari, poteſt ne aliquando ſuum ſortiatur effectum. Quamobrem præfati luminis ſola illuſtratione Metaphyſici ſuffulti, dum putant quoad ſingula generum, ſiuè quoad ſingula de ſingulis perfectam ſe poſſe obtinere ſcientiam, atque ſubtiliſſima quæque de ipſis, inutili curioſitate nituntur

tur indagare: non ſine graui, literatorum cenſura, plerumque delinquere, & errare vehementer ſolent.

CAPVT X.

Qui leges, in docendo ſuper leges tantùm adijciunt, earum penitùs vim ignorando, atque rationem (quod aliàs nil aliud eſt, quàm plures tenere leges, intelligere nequaquam) Non Legum interpretes, ſed ipſarum animati indices ad ſummum, & elenchi nuncupandi videntur. Quorum præſertim hic, ad cenſuram cùm in genere, tùm in ſpecie, grauiores redduntur, & reuocantur errores.

CAPVT XI.

Qualem vtrumque crus ad ambulandum, facultatem exhibet; talem in Medicina experientia, & ratio obtinere ſolent: adeò vt earum altera, vel in Medicis depereunte vtraque, eoſdem, quos hic ipſi præſertim deteſtantur; ſuæ incutere arti coguntur errores.

CAPVT XII.

Dum ethnicis nimis indulgendo ſententijs, ſacram Dogmaticam naturales Philoſophi, in ſcepticam curioſè transferunt Diſciplinam, naturæque vires vanis ſuperſtitionibus augent: veram, & rectam haud parùm contaminant, & labefactant Phiſiologiam.

CAPVT XIII.

In ſuppntationibus, ac diuiſionibus, vt ſeruetur iuſtitia, & rixæ cuitentur, & contentiones; Arithmetica, & Geometria probè adinuentæ fuerunt: ſed Auaritiæ ingenio, numeros, figuraſque ad parcitatem, tenacitatem, vſuram, fraudem, dolum, ſuperſtitiones, & veneficia, deprauati Arithmetici, & Geometræ iniquè, & indebitè non verentur quandoquè applicare.

CAPVT XIV.

Muſicorum, laſciuis ex veſtibus, diſſoluto riſu, à flexuoſo, & erratico greſſu; non tam grauia, quàm varia ipſorum, vt plurimum deteguntur vitia.

CAPVT XV.

Eadem cum Muſicis non modò participant Poetæ libidinum vitia, ſed eis adhuc præſtant rigida mordacitate linguæ.

CAPVT XVI.

Genethliaci Aſtrologi, dùm futura certò, & infallibiliter præſagire nituntur: aperta falſitate, ſuperſtitioſa diuinatione, & ſacrilega impietate laborare conuincuntur.

CAPVT XVII.

Venatorum Typo myſticè Dialectici notantur: ſed non minùs curando iſti, quàm negligendo illi errant Venationis, præcepta.

CAPVT XVIII.

Dialecticis, Rhetores, neglectis rationibus, veritatis iudicium ità debilitant, & extenuant; vt falſa confirment, vera reijciant; & nugacis Sophiſtæ, mendoſique potiùs Aſſentatoris munus, onuſque ſuſcipiant.

CAPVT XIX.

Hiſtoria tunc grauiter tabeſcit, & hebetatur; cùm Prudentiæ, quàm ſanè gignit, contraria ab Hiſtoricis vitia aluntur abundè.

CAPVT XX.

Grammatici, & Humaniſtæ, dum quidam ſeueriter quamplurima notare, & criticare nituntur: aut vetuſtatem extrudunt, vel ſcripturas deprauant, aut propria tandem vocabula turpiter vitiant, & corrumpunt.

FINIS QVARTI, ET VLTIMI LIBRI:

DE

DE IVRE DOCTORATVS
LIBER PRIMVS.
Vbi de Doctoribus, & Magiſtris in genere latè diſſeritur.

QVoniam abſtractis humanæ ſunt intelligentiæ notiora concreta *2. met. text. comm. 1.* Doctoratus profectò de cuius Iure hìc agere percupimus, non ſegregatus, & à rebus penitùs auulſus, ſed in Doctoribus, Magiſtriſque repertus, examinandus proponitur. Cæterùm cum Ordo, ex D. Aug. *lib. 1. de ordine cap. 7.* ſit omnium rerum congruentia,& ſimul pulchritudo; vt dicendorum quoque apiam ingrediamur viam, ordinem negligere non licebit: Etenim certum deſerens ordinem, teſte Boetio *metro.6.lib.1.*

Lætos non habet exitus.

Ipſum autem Philoſophicum Ariſtotele *1. Elench. cap. 1. & 3. rhet. cap. 1. lib. de ſenſu, & ſenſ. in princ. 2. de gen anim. cap.4. 1.phyſ. text. 57. 2. de ani. text. 64. & alibi*, duplicem conſtituunt; naturæ vnum, doctrinæ alterum: Quorum prætermiſſo primo, ſecundum qui maximè Diſciplinis fauet, ipſis ſcilicet facilitatem præbens; *5.met. text. 1.* æquo, gratoque amplectemur animo; primo videlicet ingreſſu, communia, particularia deinde,& quæ ipſis poſteriora videntur, tradendo: Communia etenim, atque vniuerſalia notiora, & „ clariora cenſentur *1. phyſ. text. 4.* Hoc namque omiſſo ordine (inquit Henr. *1. p. art. 21.* „ *q.4.num.12.& art.1.qu.12.num.12.*) magnum inſtructionis eſt impedimentum. Et qui non „ obſeruant in addiſcendo, modicum proficiunt, & ſæpius errant.

CAPVT PRIMVM.
Nomen Doctoris vnde deſcendat: Quibus propriè conueniat, & quibus repugnet.

SVMMARIVM.

1 *Ius Doctoratus eſt id, quod bonum, & æquum eſt Doctoratus excellentiæ.*
2 *Nomen Doctoris eſt nomen verbale à doceo, illi tantùm conueniens, qui ſciens eſt in actu, vel ſaltem habet habitum ſcientiæ.*
3 *Doctoris etymologica definitio per Henricum Gandauenſem tradita, vnde ſumatur.*
4 *Doctor tenetur perfectè ſcire, vel ſaltem addidiciſſe ea, quæ alios docere poteſt.*
5 *Viri ſtudioſi quantum laboris pro comparandis ſcientijs impenderint, vt cæteros erudirent.*
6 *Humana ſcientia, cum vix abſque ignorantiæ reperiatur permiſtione; ideirco Viri ſtudioſi minimè ſe iactabant, ſed ſumma humilitate, ſtultos ſe reputabant.*
7 *Scioli plerunque tument, ac vultuoſo ſupercilio, plenos ſapientia ſe oſtendere conantur, cum ipſa omninò careant.*
8 *Scioli, ſuis ineptijs, leues, & inanes licèt inuitè, tandem ſe produnt.*
9 *Scioli cuiuſdam ineptia verberibus, & ludibrijs corripitur, & irridetur.*
10 *Cenſura Synodi Cæſarauguſtanæ in temerè ſibi aſſumentes nomenclaturam Doctoris.*
11 *Doctores bullati, & codicillares, qui propriè dicantur; & quid de ipſis Sacra Tridentina decreuerit Synodus remiſſiue.*
12 *In Doctorellas, ſeu bullatos, & Codicillares Doctores quædam dicteria.*

DOctoratus excellentiæ quid æquum, & bonum ſit, quamobrem, & ius eiuſ-

 dem

1 dem meritò dici ſolet cupientem perdiſcere (Ius namque eſt ars boni, & æqui, *l.1.ff.de iuſt.& iur.*) prius noſſe oportet, vt cum Vlpiano ibidem exordiar, vnde no-
2 men Doctoris deſcendat. Eſt autem Doctor verbale à doceo, vt placet Grammaticis notiſſimæ, ac decantatę ſignificationis, pro eo, qui alium docet, aut ad id poteſtatem legitimam habet, *Gloſſ. in proæm. 6. decret.* Idcircò ex Henrico Gand. 1. *p. art.1.q.10.num.9.* illi tantùm competere vi-
,, detur, qui ſciens eſt in actu, ſeù habet ha-
,, bitum ſcientiæ, & conſiderat ſecundùm
,, ipſum: Cum nemo doctum faciat indoctus, *Gloſs. in l. 44. lib. 10. C. tit.31. de decurion. Auth. de Sanctiſs. Epiſc. tit.* 17. Qua ra-
3 tione idem Henricus ibidem *q.* 9. *n.* 5. ſecundùm etymologiam ipſum definiens,
,, inquit: Doctor eſt, qui in ſe habet ſecun-
,, dùm actum perfectam informationem
,, ſcientiæ. Quæ vtique definitiò non parum habet fundamenti in D. Auguſtini verbis *conc.* 17. *ſuper pſalm.* 118. dicentis:
,, Nam quid eſt aliud docere, quàm ſcien-
,, tiam dare, & hæc duo ità ſibi connexa
,, ſunt, vt alterum ſine altero eſſe non poſ-
,, ſit. Nemo enim docetur niſi diſcat, &
,, nemo diſcit niſi doceatur. Tenetur itaque
,, quilibet Doctor ea ſaltem perfectè ſcire,
4 vel addidiciſſe, quæ alios docet, vel do-
,, cere poteſt: Docibilis namque omnis
,, ſcientia videtur eſſe ſi ex præcognitis fiat,
,, 6. *ethic cap.*4. Cum omnis doctrina, om-
,, niſque diſciplina 1. *poſt.cap.* 1. ex præexiſtenti fiat cognitione. Quod ſi res ſecus euenerit, non plena malitiæ admiratione, vt cum Chryſoſtomo hom. 48. *in Ioann.* loquar, quam de increata ſapientia inſidiosè oſtentabant Iudæi; ſed ingenuo ſtu-
,, pore illud Ioannis 7. licebit proferre: Quo-
,, modo hic literas ſcit, cum non didicerit?

Vt perfectam igitur ſcientiæ haberēt in-
5 formationem, atq; inde alios vbertim docere poſſent viri ſtudioſi (cum indoctos
,, docere debeat doctus, Gloſſ. *ad quos* §. *Tu-*
,, *tores l. Titium, tit.* 7. *de adm. & peric.tut. vel*
,, *curat.*) ſapientiam omnium antiquorum
,, exquiſierunt, & in prophetis vacauerunt.
,, Narrationem virorum nominatorum cō-
,, ſeruauerunt, & in verſutias parabolarum
,, ſimul introiuerunt. Occulta prouerbio-
,, rum exquiſiuerunt, & in abſconditis pa-
,, rabolarum conuerſati ſunt. In terram alie-
,, nigenarum gentium pertranſierunt: bona
,, enim, & mala in hominibus tentaue-
,, runt, *Eccleſ.* 39. Nam, & Regina Saba,
,, audita fama Salomonis, venit ab auſtro tentare eum in ænigmatibus, *Reg.3. cap.*10. Plato, vnà cum Euripide, & Eudoxo Ægyptum adijt, vt doctrinam de motibus ſiderum, Geometriam, & Hiſtorias ex Sacerdotibus Ægyptijs agnoſceret. Inde in Italiam transgreſſus eſt, vt ab Archyta Tarenti, à Timæo, & Arione, & Ceto Locris, Pythagoræ, præcepta, & inſtituta acciperet: & apud Gymnoſophiſtas libros Moyſis legiſſe creditur; Volat. *lib.*18. Antipater Cyrenaicus, ex aſſiduo literarum ſtudio, oculorum aciem amiſit, *Bruſ.lib.3. cap.*31. Iulianus quidam, licèt grandæuus, diſcere tamen cupiebat, & ſi alterum pedem in tumulo haberet, *l. apud Iulianum, ff. de fideicommiſſa. liberta.* vbi etiam *Gloſs. an hæc*. Atque, vt cætera mittam, D. Hieronymus, ſeù alter Plato, aut Pythagoras, doctrinam per totum terrarum orbem ſecutus, Syriam, Iudæam, atque Ægyptum peragrauit, vt ea priùs oculis ſuis luſtraret, de quibus poſteà ſcripturus erat, Fulg. *lib.* 8. *cap.* 7. cum bonum ſit ſemper diſcere, *Gloſs. marg. l. & ff. prædictis*. Quia
6 tamen tot erroribus vſque adeò ſcatet humana cognitio, vt nulla ſit ſine ignorantiæ permiſtione ſcientia, non ſe idcircò iactabant intelligentes, ſapientiam ſuam buccis crepantibus ventilantes, cum minimè eos lateret; Affirmantem ſe ſapientem, ſibi præiudicare, Gloſſ. *aſſeſſori. l. 2. ff. quo quiſque iur. in al. &c.* ſed illud Ieremiæ
,, 51. inter ſe meditantes, quod ſtultus, ſci-
,, licet, factus eſt omnis homo à ſcientia;
,, vna cum Apoſtolo 1. *Corint.* 8. compulſi
,, ſunt proclamare: Si quis ſe exiſtimat ali-
,, quid ſcire, nondum cognoſcit quemad-
,, modum oporteat illud ſcire.

Proìnde quo iure, neſcio, quibuſdam liberaliùs otio, ac ſomno æquè ſe donanti
7 bus, quàm homines decet ſtudioſos, nomen Doctoris conuenire queat: quinimò, & quod iniquiùs eſt, ſibimetipſis ambitioſa authoritate imponant; atque, vt aſſerit Zaſius ad *l. 2. de origine iur.* §. *& vt obiter ſciamus num. vlt.* titulos ſibi aſciſcunt, ampullis verborum iactanticuli, vultuoſo ſupercilio minabundi, peritiam foris oſtentant, quam aſſerere, tàm non poſſent, quàm ſunt ab omni ſtudio alieniſſimi.
8 Quo fit, vt ſæpè ſæpius ingerendo ſe vbicunque ſeuerioris doctrinæ, vel eruditæ eloquentiæ diſcurſus varius diſtraxerit, admiranti ne vulgò imperiti fiant; delirando verbis ineptijſque garriendo, deridentium ſapientum turbæ, ad ſummum ſciolos, vel inuitè ſe produnt. Sed cum iam in eam partem, oratione delatus ſim, quæ lepidiſſimam à me hiſtoriam prę teriri non ſinit; vtique ad rem erit ſummopere, de qua agitur licèt feſtiuè accomodata, ſi eiuſdem aliqua compendiaria enarratio
9 habeatur. Aderat enim, ex Maſcardo, *proluſionum ethic.* 3. Franciſci Galliæ Regis conuiuio inter doctiſſimos aulicos, literis

ris leuiter tinctus; omniſque diſciplinæ
ferè ignarus neſcio quis ſemidoctus, qui
audiendo à Rege inter prandendum, nun-
quam dulciùs, nunquam lautiùs ſe epu-
laium, quam ſuauiſſimo paſtum epigram-
mate quodam, dono, accepto; putans
infælix, nouitate vocabuli quandam edu-
lij ſpeciem eſſe poeticum illud figmen-
tum, ad eam peruenit dementiam, vt à
dapiſero peteret, ſi non guſtandum, cer-
nendum ſaltem epigrammaticum illum
ſuauiſſimum bolum ſibi præberet. Res
quidem chachinno digna; ſed vtinam
idipſum cæteris eueniret, qui plenos, qua
vacant doctrina, immeritò ſe iactant:
etenim pro ineptia, verbera, & ludibria
expertus fuit. At meritò quidem, tales
in nebulones, tenebrioneſque homines
10 duodecim Epiſcoporum in Concilio pro-
uinciali Cæſarauguſtano *cap.* 7. numerus
„ decreuit: Ne quis ampliùs doctoris no-
„ men ſibi imponat, præter has perſonas,
„ quibus conceſſum eſt ſecundum, quod
„ ſcriptum eſt *ad Hab.* 5. Ne quiſquam ſu-
„ mat ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo
„ tamquam Aaron.

Ex quibus profectò non obſcurè elici-
tur, etiam quid aſtruendum ſit de alijs,
qui nihil ſolidæ eruditionis habent, niſi in
ſuis Diplomatibus, quorum vigore, nul-
lo adhibito experimento, nullo literatu-
11 ræ periculo, ex ſola Bulla, ſeù Reſcrip-
to, aut Priuilegio alicuius Principis, Do-
ctoratus adipiſcuntur honores, quare
communitèr Bullati Doctores, cum ad
inſtar Bullarum turgeſcant, & codicilla-
res hodie vocantur. Fortaſſe, & iſti no-
men Doctoris ſimplicitèr merentur, cum
nihil ſapiant, cum nihil doceant, ſed tan-
tùm titulo paſcantur inani? Minimè qui-
dem: nam præter ea, quæ ex Summorum
Pontificum, ac Sacræ Tridentinæ Synodi
ſanctionibus obſtant, de quibus alibi; id
etiam ſatis concinnè aptari poterit, quod
de Heliodoro, quem eloquentiæ exper-
tem, Adrianus Imperator epiſtolarum
ſuarum magiſtrum inſtituerat, aiebat Dio-
nyſius: Poteſt Cæſar pecuniam (inquit)
12 & honores tribuere, Rhetorem facere
non poteſt. Dionyſ. *in Adriano*, & Men-
doſ. *ſupra ſignat. grat. de licentia, doctorandi*,
apud Middend. *lib.* 1. *acad. cap.* 3. §. *de qui-
bus bullatis &c.*

Neque tandem de condigno (niſi veli-
mus tantum diſputare de nomine) Do-
ctoris appellatione gaudere videntur ij,
quorum idem non pigeat modo recanta-
re elogium, quod olim laureatus, Petrar-
cha, *dial.* 12. *de ſapientia*, In ipſos venuſtiſ-
ſimè impegit Fælicior (inquit) ætas no-
„ ſtra, quæ non vnum duoſue, vel ſeptem,
„ ſed in ſingulis Vrbibus; ceu pecudum
„ greges numerat ſapientum; nec mirum
„ ſane multos eſſe, qui tam facile fiant.
„ Venit iuuenis ſtultus ad templum; præ-
„ ceptores illum ſui prædicant, celebrant,
„ ſeù amore, ſeù errore; tumet ille, vulgus
„ ſtupet, plaudunt affines, & amici. Ipſe,
„ iuſſus in cathedram ſcandit, cuncta iàm
„ ex alto deſpiciens, & neſcio quid confu-
„ ſus murmurans: tunc maiores certatim,
„ & ceu diuina locutum, laudibus ad cæ-
„ lum tollunt, tinniunt interim campanæ,
„ ſtrepunt tubæ, volant annuli, figuntur
„ oſcula, vertici rotundus, & niger pan-
„ nus imprimitur. His peractis, deſcendit
„ ſapiens, qui ſtultus aſcenderat. Mira
„ prorſus transformatio, nec Naſoni cogni-
„ ta. Sic fiunt hodie ſapientes &c. Etenim
non ſufficit ſtuduiſſe, ſed benè, *Gloſſ. in l.
7. C. lib.* 12. *tit.* 19. *de proxi. ſacro ſcri. &c.* Id-
circo ob paruitatem materiæ, non Docto-
res, ſed Doctorelli, apud Authores nun-
cupantur. In inſipidos quoſdam proinde
luſerat Iuriſtas, neſcio, quis cauillator
apud Andream Mendo *lib.* 1. *ſelect. quaſt.
ad academ. q.* 15. rythmis hiſce ſatis ele-
ganter.

In Inſtitutis, comparo vos brutis;
In Digeſtis, nihil poteſtis;
In Codice ſcitis modice;
In Nouellis comparamini Aſellis;
Et tamen creamini Doctores:
O tempora! O mores!

CAPVT II.

Doctoris, & Magiſtri titulis, nominibuſque indiſcriminatim non omnes gaudere habent; ſed quidam ſimplicitèr, & propriè; quidam cum addito; quidam verò tantùm impropriè, & abuſiuè.

SVMMARIVM.

1 *Magiſtri, Doctoriſque nomina quandoque inter ſe conferuntur; quandoque diſcriminantur.*
2 *Per aliam plerumque diſtinguimus legem, vbi vna non diſtinguit.*
3 *Magiſtri nomen, ampliùs quàm nomen Docto-ris ſe diffundit, & extendit.*
4 *Magiſtri, & Doctoris nomina in fauorabilibus; non autem in pænalibus permiſcentur.*
5 *Sacra Theologia Doctores abſolutè, & ſimpliciter vocari debent, & nominari Magi-ſtri.*
6 *Doctores Sacrorum Canonum, abſolutè quoque, & ſimplicitèr vocari poſſunt Magiſtri.*
7 *Iuriſta pariter, Magiſtri appellatione abſolutè, & ſimpliciter gaudere valent, licèt Chriſto*

 iuben-

iubenti nullum vocari Magiſtrum ſuper terram obedire malint.

8 *Medici, & Philoſophi non debent propriè, & ſimpliciter appellari Magiſtri, ſed cum addito, ſcilicet medicinæ, & Artium.*

9 *Septem artium, quas vocant liberales, nequeunt pariter ſimpliciter, & abſolute appellari Magiſtri, ſed cum addito illarum artium, quas profitentur.*

10 *Magiſtri nomenclatura cum addito, non tantum publico aliquo ſungentibus item applicatur Magiſtratu; verùm etiam mechanicas exercentibus artes; licet notabili non ſine differentia.*

11 *Nomen Doctoris etiam ſuam amplitudinem habet, adeò vt rigoroſè aliquando, pro eo ſcilicet, qui per varios eruditionis gradus Doctoratum eſt adeptus: aliquando verò minùs rigoroſè, pro eo ſcilicet, qui alium docere poteſt, vel ad tale munus, poteſtatem legitimam habet, accipiatur.*

12 *Qui itaque ex bullatis Doctoribus, Doctoris nomine gaudere queat, & qui non, niſi abusiuè.*

13 *Liberalium artium profeſſores, in fauorabilibus, duntaxat, Doctoris nomine gaudere ſolent.*

14 *Licentiati, & qui rigoroſum ſubierunt examen, in fauorabilibus pariter, tantum Doctoris titulo frui, & potiri valent.*

15 *Regulares, qui in ſuis Ordinibus, creandi Doctores poteſtate carent: legendo, & ſcribendo quoque, in rigore Doctoris, & Magiſtri non adipiſcuntur nomen; licet quibuſdam ex Summorum Pontificum priuilegio, Sacræ Panitentiariæ aperiendi literas tribuatur poteſtas.*

ESto Magiſtri, Doctoriſque nomina inter
ſe conſerantur, eamdemque rem, ge-
1 mina exprimant voce, Gloſſ. *Magiſtri le-
gum in proam. ff.* Hoſtien. *in ſumm. tit. de ma-
giſtris*, & Gloſſ. *in clem. 2. de magiſt.* (Doctor
nanque dicitur à docendo; Magiſter verò
à monendo, ſiue monſtrando, ex ſuperius
dictis, & ex Gloſſ. *magiſtro de magiſtris cap. 1.
& l. cui ff. de verb. ſignif.* Quæ in idem re-
deunt, inquit Pereipa *lib. 8. reipub. liter.
num 1168.*) Doctoris tamen, & Magiſtri,
cui propriè, & cui cum addito tribuenda
tantùm ſit nomenclatura minimè arbi-
tramur ſcire ſi aliquod inter ipſa diſcri-
2 men adducere neſciamus: Quandoqui-
dem per alteram etiam diſtinguimus le-
gem, vbi altera non diſtinguit, Gloſſ. *Fun-
gi. l. liberti ff. de officio aſſeſſ.* Gloſſ. *iuriſdi-
ctionem l. quamuis ff. de in ius voc.* Gloſſ. *po-
ſteà l. licet ff. de recepti. arbit.* Gloſſ. *prætor
edixit, l. ab Hoſtibus §. ſed quod ſimpliciter ff. ex
quibus cauſis &c.* Quamobrem Ioann. Mar-
tius à coſta *in addit. ad tractatum libellorum
Caminha, annot. 54. num. 20.* huiuſcemodi
afferri diſtinctionem: nimirum, nomen
3 magiſtri, amplius quàm Doctoris ſe diſ-
ſundere: hoc quippè ad docendum ido-
,, neum, & approbatum; illud verò iam do-
centem ſignificat: Doctor enim iuridicè
,, tantum ille eſt, qui ſuſcipit Doctoratus
inſignia, licet actu non doceat, Sylu. *verb.
Doctor*, & Steph. Grat. *diſcept. forenſ. tom. 2.
cap. 291. num. 37.* Magiſter verò, qui magis
quam cæteri, quas profitetur facultati-
bus, diligentiam adhibet: cum à magis,
ſicut miniſter à minus, dicatur; vt tra-
dunt Maſchardus *de probat. concl. 999. num. 1.*
& Petrus Greg. *lib. 4. de repub. cap. 3.
num. 2. ex l. quibus præcipuo ff. de verb. & rer.
4 ſignif.* Hinc non immerito colligunt Do-
ctores, in fauorabilibus duntaxat, talia
4 Doctoris, & Magiſtri indiſcriminati no-
mina. Ità præ cæteris Felin. *in proam. de-
cret. v. Gregorius col. 11. poſt princ. verſ.
nomen appellatiuum num. 38.* vbi ſcite tradit
,, (quod ſummis labijs minimè eſt attin-
,, gendum) quandoque fieri legata merca-
,, toribus, vel ſcholaribus, & ſimilibus (in-
,, tellige Doctoribus) à quibus non exclu-
,, dentur, ſed legata percipient, qui ſunt
,, tales habitu, & nomine, licet non exerci-
tio, Bartol. *in l. 1. C. de colleg. lib. 11. in ru-
bri. C. de naucul. eodem libro poſt Gloſſ. in cap.
Statutum de elect. in 6.* In odioſis namque
(vbi iuxta *regul. Odia, & regul. in pænis de
reg. iur. in 6.* quicquid ſancitur, ad pro-
priiſſimam reſtringendum eſt ſignificatio-
nem) Magiſter, ſeu Doctor actu docens,
cum approbato tantùm Doctore, minimè
confundi ſolet, vt tradit Sanch. *tom. 2. de-
calo. lib. 6. cap. 8. num. 96.* Ex quo perdoctè
infert: Doctores, ſi docendi munere
,, non fungantur, quamuis Doctoris gradu
,, inſigniti ſint, non incurrere excommu-
,, nicationem, quæ in *cap. vt periculoſa, ne
,, clerici, vel Monachi* imponitur ipſo facto,
,, Magiſtris, qui ſcienter docent, aut in ſo-
,, litis ſuis ſcholis præſumunt retinere Re-
,, ligioſos, ſuo habitu dimiſſo, audientes
,, legem, vel phyſicam. Videantur Azor.
inſtit. moral. part. 1. lib. 12. cap. 6. qu. 6. Aldret.
de religioſ. diſcipl. tuend. lib. 2. cap. 18. num. 12.
Graff. *in aureis deciſ. part. 1. lib. 3. cap. 5. num.
17.* Peirin. *de relig. ſubdit. to. 1. cap. 26.* Filiuc.
*tract. 14. n. 33. verſ. 10. & Paul. comitul. reſp.
moral. lib. 6. q. 8. num. 6.* Quæ vtique doctrina,
præfatæ diſtinctioni, validum præbet fun-
damentum.

Quo profectò dato diſcrimine; hæc duo: Omnes, ſcilicet, Doctores actu docentes ſunt Magiſtri: & omnes Magiſtri actu docentes ſunt Doctores, nec reciproca, nec conuertibilia cenſentur; cùm à ſuperiori ad inferius, niſi negatiuè, conſequentia

non

non teneat, vt ex Philoſopho, *2. topicor. cap. 2.* communiter docent Dialectici. Quare Magiſtri huiuſcemodi latiſſima appellatio, Doctoribus nedum proprio munere fungentibus, vt dictum eſt; verùm etiam quandoque ſemel approbatis, vtque aliis
5 non paucis, conuenire iam cernitur. Hinc Sacræ Theologiæ Doctores, ob præſtantiam, maieſtatemque obiecti, quam ſectantur ſcientiæ indifferenter nuncupantur Magiſtri. Rotericus *1. par. Decreti ad cap. miſerum. diſt. 61. n. 3.* in quo ſatis aſſentire videtur Sylueſtro *v. Doctor n. 1.* aſſerenti; inter magiſtros, Theologum propriè dici magiſtrum, aliosque verò ſecundum quid, & Rebuff. *ad §. 1. de collat. v. Magiſter*. Eſt enim Theologia rerum diuinarum ſapientia, hoc ſolo genere, vis eius optimè exprimitur, vtpotè certiſſima principiorum index, ampliſſima ſcientiarum omnium princeps, & ſapientiſſima omnium actionum, rationumque arbitra. Diuinarum rerum adiectione, & obiectum eius diuinum iudicatur, & modus eius ſupernaturalis, principio, actione, & effectu ſuo notatur, ac denique finis eius perfectiſſimus ſignificatur. Cæteris idcircò dignior, ac præſtantior ſcientiis ſemper extitit, & habita eſt, D. Tho. *1. p. q. 1. art. 10.*

Ob eandem ferè cauſam, Iuris Pontificii, ſiue Sacrorum Canonum, etiam indif-
6 ferenter magiſtri nomine vocantur profeſſores, Hoſtien. *in ſumma de magiſtris*, & Gloſſ. *in clem. 2. de magiſ.* Cæteri item Iuriſtæ, vtilitatis ergo, quam reipublicæ leges
7 ferunt, præclara, inſignique magiſtri appellatione gaudere valent. Gloſſ. *magiſtri legum in proam. ff. l. magiſtros C. de profeſſ. lib. 10. & cap. 1. de magiſtris*. Quinimò (ait Rebuff. ad §. 1. *de collat. v. magiſter*) ita obſeruari ex conſuetudine. Et puto (addit Rotericus *loco ſupra citato, n. 4.*) eos recuſaſſe nomen magiſtri, ne facerent contra dictū Chriſti, *Matth. 13.* Ne vocemini magiſtri, quia magiſter veſter vnus eſt Chriſtus. Quoniam; nihil porrò eſt tam aptum ad ius, conditionemque naturæ (*3. de legibus ferè in principio* aſſerit Tullius) quam imperium (quod pro lege ſumitur) ſine quo, nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt. Vnde *Faſt. 3.* lepidè ſic luſerat Naſo.

Inde datæ leges, ne fortior omnia poſſet,
Cæptaque ſunt purè tradita ſacra coli.
Exuitur feritas, armiſq; potentius æquū eſt,
Et cum ciue pudet conſeruiſſe manus.

Verùm enim verò, Medicina, quæ hominis admirabilem fabricam, naturamque ex-
8 plicat: oſſa nimirum omnia, cartilagines, muſculos, ligamenta; partes item nutritioni famulantes, & propagandæ ſpeciei inſeruientes: Cordis præterea ſtructuram, & ipſius functioni miniſtrantia organa. Cerebrum denique, & huius actionis deſtinatas partes: in ſumma, corporis minutiſſima quæque, horumque omnium vſus proſequitur. Nec talia tradidiſſe contenta; quomodo hæc omnia ex elementis nata ſint, qualemque ex horum commiſtione conſecuta ſint temperaturam oſtendit: non ergo minoris vtilitatis, dignitatiſque locum inter cæteras huius generis facultates obtinere debet. Quare Vatum peritiſſimum Homerum *2. Iliadum*, vt Medicis digna rependeret præconia in hæc prorupiſſe verba ferunt.

Vir Medicus enim aliorum inſtar multorum eſt,
In excedendis telis, & benigna pharmaca inſpergendo.

Itaque, tot eſto, tantarumque pariter rerum peritia, ornatos eſſe oporteat Medicos, non tantùm tamen à Theologia, verùm etiam à Iuris prudentia, in hoc cum ceteris excidere videtur facultatibus; quòd, ſcilicet, non ſimpliciter vocentur eius ſectatores Magiſtri, ſed, vt aiunt, ſecundum quid, & cum addito, nempe Medicinæ Magiſtri *l. Magiſtros C. de profeſſoribus lib. 10.*

Item, etſi Philoſophiam *1. de Orat. ſect. 85. num. 9.* iure optimo, Artium omnium procreatricem quandam, & quaſi parentem, Tullius dixerit; ob idque Philoſophi à viris Principibus adeò in honore habiti, vt Lucio Lucullo (cæteris omiſſis) teſte Plutarcho *in eius vita*, tanta fuerit in omnes liberalitas; & beneuolentia, quòd eius domus, Græcorum Romam venientium, Prytaneum vocaretur; ideoque, omnium acclamatione, etiam Magiſtri ſint nuncupati, Gloſſ. *Doctoratus in clement. 2. de Magiſtris, à Stephano Daoyz v. Doctor. num. 3.* relata: non tamen ſimpliciter, ſed cum addito Artium, ſiue in artibus, apud Pereyram *republica litter. lib. 8. num. 1154.* Syl ueſt. *v. Doctor. num. 1.* cum aliis ipſos appellauit.

Cæterum, cùm ſeptem illæ inferiores artes, hoc vnico comprehenſæ carmine, videlicet,

9 Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, aſtra;

quæ libero homine dignæ, idcirco liberales dicuntur, *Patritius lib. 4. de inſtructione reipublica tit. 6. & Turrecrem. in cap. de quibuſdam in fin. 37. diſt. apud Caſſan. catal. par. 10. conſid. 9.* adeò reipublicæ faueant, vt ob Imperatorum, ac Dominantium incuriam iamdiu manerent ſopitæ; Conſtantinus Leonis philoſophi frater, eas excitauerit.

Cedre-

Cedrenus in compend. Hiſtor. Leo decimus, Romæ reſtituerit, *Iouius in eius vita*. Maximilianus I. Imperator in Germaniam intulerit; *Ioannes cuſpinianus in eius vita*; ac tandem omnes ferè Reges, ac Principes maximè fouerint: nullo iure, ab ipſas profitentibus magiſterij honos eſt abigendus, *l. quibus præcipua ff. de verb. & rer. ſign. & Gloſſ. Doctor in element. 2. de Magiſtris.*

Præterea, cùm nomen Magiſtri culmen, & excellentiam vndique ſonet; qua de cauſa, *epiſtola* 65. ita Stoicus de
10 ſe teſtatur, dicens: Ego illos (Magiſtros ſcilicet) veneror, & tantis nominibus ſemper aſſurgo: Viris quamplurimis in dignitate conſtitutis cenſetur eſſe, ac ſemper fuiſſe commune. Magiſteria proinde non pauca ex tribus Codicis poſtremis efferuntur libris: Equitum, ſcilicet; Peditum, Militum pro tempore, Militiæ vtriuſque, Officiorum, Scriniorum, Cognitionum ſacrarum, Epiſtolarum, Libellorum, Memoriæ &c. quæ tantùm, honoris, præmijque cauſa conferebantur ingenuis. Quin etiam inter Mechanicos inſignioribus, ob artis peritiam, vſus, ac leges eandem Magiſtri tribuunt appellationem, Gloſſ. *appellantur*, *l. quibus præcipuè ff. de verb. & rer. ſignific. & l.* 5. §. 3. *ff. ad leg. aquil.* Stephan. tamen Grat. *tom.* 4. *diſcept. forenſ. cap.* 692. *num.* 77. *ex Azone in ſumma de pactis col.* 4. *ante medium num.* 13. hoc notabile ponit in tranſpoſitione diſcrimen: nempe, Magiſter Petrus, & Petrus Magiſter, vt primus de ſcientifico dicatur, ſecundus e.g. de carpentario, quaſi putauerint Iuris prudentes, Magiſterium in illo eſſe præferendum, in hoc autem poſtponendum.

Ex alia verò parte, Doctoris nomen ſuam etiam patitur limitationem, cùm
11 aliquam præcontineat amplitudinem: magis namque, vel minus rigoroſè apud Doctores vſurpari ſolet. Magis rigoroſè, vt denotat tantùm illum, qui per varios eruditionis gradus, ſummum in aliqua ſuperiori facultate apicem, apud aliquam ex publicis Academijs, ritè conſecutus eſt; ex Syluef. *v. Doctor. num.* 1. minùs autem rigoroſè, vt cum ſignificat, qui alium docere poteſt, aut ad id poteſtatem legitimam habet, de quo ſuprà *cap.* 1. *num.* 2. Quare Doctoris nomine maximè, & in omni rigore decorari merentur, qui Sacræ Theologiæ, vel legibus cùm canonicis, tùm ciuilibus, aut alicui ex ſupremis, aut ſuperioribus, vt vocant, artibus operam nauantes; publicum de doctrina, per quod in ſupremo talium facultatum gradu, cum authoritate eas profitendi conſtituuntur, approbatæ academiæ teſtimonium acceperunt. Quod præcipuè de Theologis, Canoniſtis, ac Legiſtis planè habetur per tradita de nobilitate, priuilegijs, præcedentijs, & gratijs eorundem apud Caſſanæum *catal. glor. Mundi par.* 10. *ferè per totam*; alioſque permultos, vbi tam in fauorabilibus, quàm in odioſis, Doctores affatim denominantur. De Medicis quoque, ac Philoſophis, qui ſuperiorum artium dicuntur Magiſtri, quoad omnes effectus, & immunitates, cùm ſimiliter in fauorabilibus, tùm in odioſis æquè manifeſtè idem ſtatuitur per Iulium III. in fauorem Collegij Romani, diplomate quodam, anno Domini 1553. emanato, & *Bullarij tomo* 1. inſerto, vbi „ hæc habentur: Pro parte veſtrum affe„ ctentium vos à Sede Apoſtolica indultum „ ad Doctoratus huiuſmodi gradum, tam „ in Philoſophia, quàm in Medicina. Et „ paulo inferiùs. Ad Philoſophiæ, Medi„ cinæ, ſeu earum alterum Doctoratus gra„ dum. Item fauet *l. reddatur. C. de profeſſ.* „ *& Medic. lib.* 10. vbi manifeſtè ſupponi„ tur, Doctorem eſſe, qui in Philoſophia „ ſupremo gradu inſignitur: Sic enim ha„ bet lex. Reddatur vnuſquiſque patriæ „ ſuæ, qui habitum philoſophiæ indebitè, & „ inſolenter vſurpare cognoſcitur, exce„ ptis ijs, qui à probatiſſimis approbati, „ ab hac debent colluſione ſecerni. Idem docent Ferre. *in ſua pract. tit. forma iuramenti, quod præſtatur à parte, parti.* Gloſſ. *fin. fol.* 66. Briſon. *lib.* 11. *de verb. ſignific. v. Magiſtros.* Alex. de Imola. 1. *par. conſ.* 94. Bertachin. *t. p. v. Doctor.* Menoch. *conſ.* 885. *num.* 9. *atque alij.*

Hæſitant plerique, an Doctoris nomen ita rigoroſè receptum, ad Codicillares, &
12 Bullatos, ſeu Principum, cæterorumque Magnatum per reſcriptum graduatos etiam extendi valeat? Veruntamen, omni ambiguitate ſemota, vtrique adhærebunt contradictoriæ, ſi hanc admittant diſtinctionem: Codicillatorum, nimirum, Bullatorumque quoſdam inani quadam ſui æſtimatione ventoſos eſſe, & inflatos; quoſdam verò modeſtia plenos, & eruditione graues. Primi quidem, Doctorum in albo, nec habendi, nec retinendi ſunt, ſecundùm Rebuff. *de nominat. quæſt.* 10. *num.* 4. cum Princeps, illis per reſcriptum indulgens, ſeruatis ſemper procedar ſeruandis, nec vnquam ad tale munus per abuſum cenſeatur admittere; Caſſa. *catal. gloriæ mun. par.* 10. *conſider.* 37. Barbat. *in proœm. clement. col.* 14. & Iaſon. *in l. ſi quis maior. num.* 3. *C. de tranſact.* Secundi verò, niſi fortius obſtet aliquod ius reſcripto, meritò, & in omni rigore, Doctoris aſſequentur appellationem, *Decius in*

in cap. Cleriel. num.13. de iudic. Cagn. in l.ſi quis maior. num.169. C.de tranſact. Bald. in l. qui ſub prætextu.C.de ſacroſanct.Ecclef. & Petrus Lenauderius de priuil. doct. par.1.queſt.13. num.51. Quinimò electionis cauſa, vtpotè à maiore, & digniore peractæ, maior prædictis exhibendus eſt honor; cùm maius donum, & efficacius à maiore conceſſum, cenſendum ſit, Gloſſ. *in l.reſtit.6. in verbo indicati. C.de aduocatis diuerſ.iudic.in l.2.verbo conſecuti,* & ibi *Franc.tigrin.& Alex. de alb.ſcrib.*

Non ſanè in toto prædicto rigore, ſed adhuc mitiùs, & in fauorabilibus, gratiſſ-
13 que duntaxat, inferiorum, ſeu (vt dicunt) liberalium artium, in Academijs nomine gaudent Doctoris, Magiſtri; quippe qui doctoralia, licet, non adipiſcantur inſignia, actu tamen docent, perfectamque habent informationem ſcientiæ, iuxta ea, quæ *cap ſuperiori.num.3.* circa huius etymologiam nominis explicata ſunt: Doctoris nanque priuilegia, ipſis ſaltem non repugnantia, ſuis Vniuerſitatibus participant conceſſa, *Arebid. cap. de quibuſdam 37.diſtinct. Modeſt.in l.ſi duas §.fin. ff.de excuſ. tut. Rebuff. in priuil. ſcholaſ. priuil. vltimo. & Auguſt. Barboſ. tom.4. collect. in procem.6.decret.num.6. apud Pereyr. de republica lit. lib.3. num.345.* Licentiati quoque
14 in aliqua ex ſuperioribus facultatibus, qui rigoroſum, ſcilicet ſubierunt examen, quo, ad lauream, & doctoratus inſignia iure habilitantur, in fauorabilibus item doctoris nomine inſigniri debent. lit. *Felin. in procemio decret. num.18. Tiraquell. poſt leges connubial. Gloſſ. 2. num.2. Garzia de nobil. Gloſſ 43. §.3. num.37. Phœbus .deciſ.162. num.7. atque alij.* Nam eſto doctoralia necdum receperint ornamenta, quæ extrinſecam qualitatem potiùs, quàm rei eſſentiam præ ſe ferunt, vt ex Menoch. *lib.2. centuria 4.caſu 389. num.18.Signorell. conſ.51. & Alciat. reſp.722.* ſcitè notat Pereyr. *de republ. liter. lib.8. num.1374.* In fauorabilibus tamen, nomine doctorum venire debent: ſicut Religionum, ſeu Ordinum nouitij in tali caſu, nomine profeſſorum, vt docet Sanch.*lib.6.cap.10.num.10.*

Sed nullo denique pacto, huiuſmodi ſibi aſciſcere quibunt nomenclaturam Re-
15 gulares quidam, qui pontificia, ſiue ſuprema, nulla ſuppoſita conceſſa, vel delegata facultate propter literarum dumtaxat exercitia ab eis præſtita, Magiſtri in ordinibus creantur ab ipſorum Superioribus, cum aliquibus priuilegijs, iuxta varia Ordinum inſtituta, Sanch.*lib.8.Matrimon. diſput.34. num.6. & alij.* Non enim ſunt veri Doctores, ſed tantùm in ſuis Ordinibus priuilegiati. Et licet, aliquibus tanquam veri doctores, ac Sacræ Theologiæ, Sacrorumque Canonum Magiſtri, Sacræ Pœnitentiariæ datum ſit aperire literas, quæ Theologiæ, Canonumque doctoribus ſolummodò diriguntur: hoc tamen ex præcipuo, & incommunicabili Summorum Pontificum ſequitur priuilegio, vt ſedulò præ cæteris aduertit Lezana, *volum.2.par.3. v. litera Apoſtolicæ. num.14.15.& 16.*

CAPVT III.

Doctorum, Magiſtrorumque nomina, eorumque promotiones ſemper extitiſſe probatur; licèt eadem ad meliorem, & firmiorem regulam, recens vſus deinceps redegerit.

SVMMARIVM.

1 *Gens Hebræa, quæ etiam Syria dicta fuit, optimarum artium, ſcientiarumque vetuſtiſſima parens, & indagatrix credita eſt.*

2 *Ea ſemper extitiſſe probantur, quæ ad primam vſque originem, nunquam mutata reperiuntur.*

3 *Tubal, antiquiſſimæ facultatis, Muſices ſcilicet inuentor, & doctor; quo ſenſu in ſacris literis appellatus ſit Pater organo canentium, & cithara.*

4 *Seth, Aſtrologiam docuit; cuius poſteri quoque binas erexerunt columnas, ibique ſcriptum reliquerunt, quicquid ad talem, aliaſque ſpectabat ſcientias.*

5 *Apud antiquos, Scientes, & Doctores vocabantur Dij; de quibus multa Sacræ Scripturæ adducuntur loca.*

6 *Enoch edidit librum de rebus naturalibus, & Angelorum natura; & Noë multa docuit de rebus diuinis, & humanis; vtpote Theologiam, Arithmeticam, Geometriam, Aſtrologiam &c.*

7 *Cham, Magiç adinuentor fuit, ſicut Belus, ſiuè Nemrod idololatriæ. Abraham, memphiticum Gymnaſium incoluit, vbi profitentes, Vates, Hierophantæ, Prophetæ, ac Sacerdotes dicebantur, varijſque inſignibus diſcriminabantur à cæteris.*

8 *Perſæ, quorum ſapientes Magos vocabant; ſicut Æthiopes, quorum item doctores Balſamati, & Tegnati appellabantur, varias condiderunt Scholas.*

9 *Vetulonia Gymnaſium in Italia à Noacho inſtituitur, & Etruſci ſapientes, Aruſpices nuncupati ſunt.*

10 *Moyſes Scholas, & Synagogas inſtituit, in quibus, qui profitebantur, Sanhedrin, Scribæ, & Presbyteri vocabantur.*

11 *Abrahami ex concubinis filij, Gymnaſia introdu-*

troduxerunt in Indos, quorum Doctores, ac Sapientes, Brachmanes, Germanes, Hyoboli, & Gymnoſophiſtæ ſunt appellati.

12 *Græci, quando literis fuerint imbuti; quotque, & quæ inſtituerint Gymnaſia, quorum Sapientes Philoſophi ſunt appellati.*

13 *Aphri, vndè literas acceperint, quæ Gymnaſia habuerint, & qui ex præcipuis Philoſophi in ipſis ſint profeſſi.*

14 *Germania per Thogormam Gomeri filium bonis artibus exculta fuit, & deinceps per Tuiſconem, & Marſum. Gallia ſimiliter per cęteros Noachi nepotes literis, & Gymnaſijs fuit illuſtrata; vbi Sapientes Samothei, & Sarronidæ, Bardi, & Druidæ, olim fuerunt vocati.*

15 *Tubal Noachi ex Iapheto filio nepos, bonas artes intulit in Hiſpaniam: quare Philoſophiam, cæteraſque ſcientias, ſeptingentos ferè annos antequam in Græciam peruenirent in Hiſpania floruiſſe, colligitur.*

16 *Quo tempore Academiæ, & Vniuerſitates per certas, & determinatas leges reformatæ fuerint: vbi Bononienſis, & Pariſienſis Academiæ, formata narrantur initia.*

CVM gens hebræa, quæ (teſtante Plinio *lib.7.cap.56.*) olim ſyria dicebatur, aliorum hominum parens, optimarumque
1 artium vetuſtiſſima ab omnibus ferè credita, & habita ſit indagatrix: nulla prorſus faciliori methodo, Doctorum, Magiſtrorumque nomina, atque promotiones ſemper oſtendetur extitiſſe, quàm à prima rerum tradendo molitione, eiuſdem gentis Sapientes, talibus nunquam non inſignitos fuiſſe: Ea nanque, ſemper exti-
2 tiſſe probantur, quæ ad primam vſque originem nunquam mutata reperiuntur, *Gloſſ. decurritur l. quadam §. nummularios ff de edendo C. de teſtamentis. l. ſancimus* §. 1. Et quidem, vt ab omnium antiquiſſima facultatum, quæ ex Timagenis ſententia,
3 Fabio Quintiliano *lib.1. inſtit. cap.8.* Muſicam fuiſſe probatur, ſumamus exordium; Tubal, ex Ada filio Lamech, ſacræ literæ *Geneſis* 4. eius tribuunt magiſterium. Le-
„ gitur enim: Ipſe fuit pater canentium ci-
„ thara, & organo. Non quod Citharædos genuerit, vt ibidem notat Toſtatus, ſed quod ipſos docuerit, & in harmonicis affabrè inſtituerit. Quandoquidem Pater, non ſemper genitorem, ſed pręceptorem
„ plerumque, atque magiſtrum, ſacris in
„ codicibus ſignificare conſpicitur, vt *Gene-*
„ *ſis* 46. Qui fecit me quaſi patrem Pharao-
„ nis. *Prou.*4. Audite filij diſciplinam patris,
„ & attendite vt ſciatis prudentiam. 6. Con-
„ ſerua fili mi præcepta patris tui. *Et* 8. Ipſi
„ enim didicerunt à Patribus ſuis.

Seth deinde Adami filius, poſt elapſum mundi annum trigeſimum ſupra centeſi-
4 mum, ex diuturna, prolixaque ſiderum obſeruatione cum nongentos duodecim vixiſſet annos, *Geneſis* 5. filios, ac nepotes aſtronomicis imbuit diſciplinis, *Ioſeph. antiq. lib. 1. cap.3.* Qua in re, vbi haud parum, profeciſſent, duas diuerſarum materiarum columnas conſtruxerunt, hanc ex lateribus, vt igni; ex lapidibus illam, vt reſiſteret aquæ; in vtraque ea, quæ ſummo labore, & induſtria inuenerant, ad poſteros tranſmittenda conſcripſere: Prædixerat Adamus fore, vt aliquando aqua, aliquando ignis propter hominum peccata, omnia prorſus euerterent. Lapideam ſuo adhuc tempore in Syria perduraſſe teſtatur ibidem idem Ioſephus. Lateritiam verò diluuio perijſſe veriſimile eſt. Quamobrem ipſum parentem, & authorem, propter peritiam ſimul, ac pietatem;
5 Deum hoc eſt ſcientem, ac Doctorem homines appellabant. Dij namque
„ *Pſalm.* 81. Iudices vocantur, & ſapientes,
„ de quibus diſertè habetur, Deus ſtetit in
„ Synagoga Deorum, in medio autem Deos
„ diiudicat. Et Moyſi dum ad erudiendum,
„ iudicandumque mittebatur Pharaonem,
„ dictum legitur, *Exodi* 7. Ecce conſtitui te
„ Deum Pharaonis. Vndè omnes poſteri
„ Seth, vtpotè ſcientijs, varijſque artibus
„ præditi, Dij quoque nuncupati ſunt, *Ge-*
„ *neſis* 6. Videntes filij Dei filias hominum,
„ quòd eſſent pulchræ &c. Vbi Euthymius
„ Monachus *in Moamethica tom. 12. Bibliot. PP.*
„ ita inquit: Filios Dei poſteros Sethi ap-
„ pellans: ſic enim ille nominatus eſt ob
„ imitationem Dei, & ſtudium virtutis,
„ vitamque religioſam. Quod ex eo non ineptè poteſt inferri, quia ſapientes, ac ſcientes, veluti Dij, ipſis iam Protoplaſtis, à callidiſſimo Angue fuerant præſentati. Eritis ſicut Dij ſcientes &c. *Geneſis* 3.

Ex quibus præ cæteris Enoch Iaret fi-
6 lius, *Geneſis* 5. de rebus naturalibus, Angelorumque natura, etiam librum conſcripſit, cuius authoritatem, Iudas Apoſtolus in *Epiſtola ſua catholica*, vſurpat. Et Noë, Lamech Matuſalemis filius, *Geneſis* 5. vniuerſalem poſt cathaclyſmum, liberos ſuos, & diuinarum, & humanarum rerum ſcientiam docuit. Quare Beroſus *lib. 5. antiquit.* omnium Gigantum ſapientiſſimum, & Matheſios peritiſſimum fuiſſe fatetur, qui per totum annum euentura, vt Prognoſtici noſtri etiàm conijciunt, prædicere potuerit. Multaque rerum naturalium, quæ à maioribus ſuis acceperat, literis mandauit, ne res tam neceſſariæ, propter memoriæ imbecillitatem paulatim interirent, præſertim quæ Geometricam concernebant artem, vt ſciret quiſ-

que

que in ſuas Oibis partes, Colonias dedu-
cere.. Sic Noachi poſteri, optimarum ar-
tinm doctrinam, Ægyptiorum Sacerdo-
tibus, & Græcorum Philoſophis (ſic enim
apud tales nationes vocabantur ſapientes,
vt inferius dicetur) fideliter quaſi per ma-
nus tradiderunt, quemadmodum Euſebius
de euangelica præparatione lib. 9. cap. 4. Iuſti-
nus, & Tertullianus *in apolog. contra gentes,*
elegantiſſimè demonſtranr. Nam cum de
deducendis per vniuerſum Orbem, qui
iam diluuio perieiat, colonijs Noachus
cogitare cæpiſſet, tribuſque filijs ſuis in
ipſum diſtribuiſſet, vt Semo, Aſiam;
Chamo, Aphricam, Iapheto, Europam,
atque aliquam Aſiæ partem colendam,
& rectè gubernandam tribueret; *Io: Mag.
Gothus in Suenonum Hiſt.* Inde factum eſt
Aphricam adeunte Chamo, finitimam
Aſiæ regionem illam, quæ ab Ægypto Be-
li filio, ſiue ſecundum D. Aug. 16. *de Ci-
uit. cap. 3.* Nembrodi, ipſius Chami nepo-
tis, poſtea Ægyptus dicta fuit, *Sabell. en-
ne. 1. lib. 4.* nobilibus, præclariſque exco-
7 luerunt diſciplinis, Verùm enim verò,
Perfidus, & maledictus ille Chamus, ma-
iorem ſibi reputans gloriam reliquis eſſe
futuram, ſi diuinæ naturæ etiam particeps
crederetur; optimis artibus ad magicas
ſuperſtitiones abuti cepit. Nec ſatis ipſi
fuit per ſe huiuſmodi exercere turpitudi-
nem, verùm etiam in poſteros venenum
infuſurus (ita enim perditi, & arrogantes
ferè homines ſunt) vt æternam poſt ſe re-
linqueret memoriam libros, & carmina
de Magia, & incantationibus conſcripſit,
Serenus Abbas apud Caſſian. collat. 8. cap. 21.

Diffundebatur intereà per totam quo-
que Chaldæorum prouinciam exorta à
Chamo contagioſa lues, quæ Beli, ſiue
Membrodi idololatria permiſta, adeò pios,
& rectos afficiebat ignominia, vt Dei iuſ-
ſu cum Thare patre, fidelis Abraham in-
de cogeretur diſcedere, Ioſephus *lib. 1. an-
ti. cap. 8. ex Geneſis* 12. At, cùm deinde,
fame, vbi peregrinus tabernaculum fixe-
rat, Meſopotamia premeretur, Ægyptum
petijt, congreſſuſque illis cum Sacerdoti-
bus, & ad rerum cognitionem, & ad pie-
tatem, rationemque morum, eis valdè
profuit, Viues *in lib. 18. D. Aug. de Ciuit,
cap. 2.* Memphim nanque aliquandiù in-
coluiſſe legitur apud Hieronymum *in
Iſaiam* 19. *& Ezechielem* 30. cuius Gymna-
ſio, quos ſapientum operam dabant, Va-
tes, *Hieronymo ibidem*: Hierophantas, *Ter-
tulliano contra Iudæos*; Prophetas, & Sacer-
dotes, *Clemente alex. ſtrom. lib. 6.* teſtantibus,
Ægyptij vocabant. Quique inſuper, non
ab Abrahamo, circumciſione tantùm rece-
pta, vt tradit *Pier. val. Hierogl. lib. 6.* ve-
rùm etiam diuerſis, à cæteris diſcriminia-
bantur inſignibus, & inſtitutionibus, ſicut
adhuc ferè apud noſtrates retinetur vſus.
vt ibidem diſertiſſimè idem docuit Ale-
xandrinus. Haud item minori ſtudio Per-
8 ſæ, quàm Ægyptij bonas artes, ab Aſſy-
rijs, & Babylonijs, vt placet quibuſdam
apud Middendorpium *accad. lib. 2.* licet
deprauatè perceptas colere cæperunt, eo-
rumque ſapientes Magi vocabantur, *Hie-
ronym. in cap. 2. Danielis.* Vndè factum,
vt apud alias quoque gentes, doctrina ex-
cellentes viri, Magi dicerentur, *Bos lib. 6.
cap. 2. de ſtatu.* Et ſicut Babylone, Zameis
Nanias, Semiramidis Reginæ filius, quòd
doctus, & ſtudioſus eſſet, eruditorum ho-
minum ſcholas liberaliter condidit, & au-
xit, *Middend. vt ſupra*; ita & in Perſide,
ſapientiſſimi Reges, ad excolendos ado-
leſcentium animos, magiſtros, & præce-
ptores inſtituerunt, *Xenoph. lib. 1. de inſtit.
Cyri*; qui etiam cum ſummo Reipub. di-
ſcrimine, Perſarum hanc veterem inter-
cidiſſe ſenſim diſciplinam, *lib. 8.* latè de-
plorat. Eodem labente ſæculo etiam
Æthiopes artium, ac ſcientiarum adeò
ſtudioſi extiterunt, vt literas inſuper ipſas,
ex Æthiopia Ægyptios accepiſſe, quidam
apud Viues *in cap. 3. lib. 18. D. Aug: de Ci-
uit.* aſſeuerent. Quorum Doctores Balſa-
mati, & Tegnati (inquit Middend. vbi ſu-
„ pra) quando ad ſupremum eruditionis
„ gradum conſcenderint, omne doctrina-
„ rum genus diligentiſſimè interpretantur;
„ præſertim apud illos, qui Ægypto vicinio-
„ res Abyſſini vocantur.

Cum autem Noachi, ex Iapheto filio,
& Gomero nepote poſteritas, vniuerſam
repleuerit Europam, iamque duodecim
Lucumones, hoc eſt Coloniarum Princi-
pes, totidem condiderint Vrbes, *Leand. al-
ber. in deſcript. Italia*: Noachus ipſe, inſtau-
rata Aſia, eam præcipuè nobiliſſimam Eu-
ropæ prouinciam, quæ nunc Italia nun-
cupatur, diutiſſimè coluit; *Blondus, &
Poſtellus in Etruria.* Quia verò Chamus
(*ex Middend. acad. liter. lib. 3.*) in Aphrica,
& Ægypto, falſam, & impiam doctrinam,
prioris ante diluuium Orbis euomuit, ac
paulatim in Italiam progreſſus, eam inibi
quoque tradere incipiebat: tunc Noa-
9 chus publicum Vetuloniæ Gymnaſium
erexiſſe creditur, vbi diuina, & humana
iura, diſciplina morum, artes mathema-
ticæ, & ſacrificiorum, cultuſque diuini
rationes traderentur: vt vera religione,
& ſapientia imbuti, contra hæreſes Cha-
mi, & falſas malorum hominum ſuperſti-
tiones, quas aliquandò exorituras eſſe præ-
videbat, ſatis muniti, atque confirmati eſ-
ſent. Hinc totam Italiam à Noachi poſte-

ris, Phyſicæ, Aſtronomiæ, cæterarumque
artium doctrina, Theologia, & religione
fuiſſe repletam, varijs argumentis, *Annius
lib. 6. de Ferd. 1. Reg. Neap.* comprobauit.
His nanque in artibus Etruſci præcipuè
poſt mortem Noachi ſic elaborarunt, vt
vniuerſus mundus, eorum admiraretur ſa-
pientiam. Quapropter *Plinius lib. 3. Hiſt. nat.*
„ *cap.* 5. terrarum omnium, & gentium pa-
„ rentem vocat Italiam, numine Deûm
„ electam, quæ cælum ipſum clariùs face-
„ ret, ſparſa congregaret imperia, vtriuſque
„ molliret, & humanitatem homini daret.
„ Hinc huius gentis Sapientes, & Docti, eò
„ quòd ſecundùm *Halicarnaſſeum hiſt. lib.* 1.
omnis Diuinationum generis cum ex re-
bus cæleſtibus; tùm ex ijs, quæ in aere
fiunt, & terra eſſent periti, Haruſpices vo-
cabantur. Ob idque *Tullius, de Haruſ reſ-
pon. in ſena. orat.* 30. *ſect.* 248. *num.* 20. disertè
„ dixerat: Mitto Haruſpices, mitto illam
„ veterem, ab ipſis Dijs immortalibus, vt
„ hominum fama eſt, Etruriæ datam diſci-
„ plinam. Quandoquidem non ſemper in
„ deterius accipitur Diuinatio, cùm *Prou.* 16.
„ expreſsè habeatur: Diuinatio in labijs Re-
„ gis, in iudicio non errabit os eius.

Dum ergo in Ægypto, atque Italia per
Noachi poſteros, bonarum artium hæc
10 agerentur ſtudia, Moyſes, quem Sacræ li-
teræ, omni ſapientia Ægyptiorum inſtru-
ctum aſſerunt fuiſſe, *Actor.* 7. diuina acce-
dente illuſtratione, Gymnaſia illa, quæ
Synagogas vocabant (nam aliud antea
vetuſtiſſimum, nomine Dabir in Phænicia
extitiſſe paſſim legitur Ioſue 15. & Iudic.
1.) vbi leges publicè docerentur per totam
Paleſtinam, introduxit, *Actor.* 15. earum-
dumque Profeſſoribus ordinarijs, ſecre-
tiora quædam myſteria reliquit, quæ ſi fi-
deliter conſeruarent, maximis præmijs; ſi
autem reuelarent, grauiſſimis pænis affi-
ciebantur; *Hilar. in pſal. 2. Rabbì Moſes
Aegyptius lib. 3. cap. 5. Directoris. & Galati-
nus lib. 1. de arcan. cath. verit. cap. 1. 2. & 3.*
Nuncupabantur autem, ſicut & modò,
Rabini, Scribæ, legiſque Doctores, *Hie-
ron. epiſt. ad Alger.* Quorum poteſtas, ma-
gna aliquando fuit circa traditionem le-
gis, correctionem aliorum, immo & ex-
communicationem, ſiue extra Synagogam
eiectionem, *Sigon. lib. 2. Reſpub. Hebræorum
cap.* 8. Ampliùs, facultatem habebant alios
ad gradus promouendi, & in ſuum ada-
ptandi conſortium, idque per manuum
complebant impoſitionem, Moyſis ad
exemplum, qui ſucceſſori ſuo, manum
palam impoſuit, *Numer.* 27. & Cathedræ
collocationem, quam ceremoniã quidem
agnouit *Naz. orat. de S. Baſilio*, quæ erat
Cathedra Moyſis, de qua *Chriſtus, Matth.*
23. Tandem Dei iuſſu, *Num.* 11. Septua-
ginta ſeniores, ætate prouectos, ac ſcientia
probatos conſtituit, qui ipſius Moyſis in
populi regimine coadiutores eſſent, ad
quos & omnes legis, ac fidei difficultates,
ſeu dubia declarare, ac definire, & in re-
bus grauibus, atque cauſis arduis iudica-
re pertinebat; de quibus illud *Deuter.* 17.
„ ſcriptum intelligitur: Si difficile, & ambi-
„ guum apud te iudicium eſſe perſpexeris,
„ inter ſanguinem, & ſanguinem, crimen, &
„ crimen. Et poſt pauca: Surge (inquit) &
„ aſcende ad locum, quem elegit Dominus,
„ & ſequaris ſententiam eorum, nec decli-
„ nabis ad dexteram, nec ad ſiniſtram. Hi
autem Sanhedrin vocabantur, quos nos
Iudices ordinarios appellare poſſumus;
dicebanturque quoque Scribæ, ſiue legum
latores, eò quòd quicquid tradebant, tan-
quam lex ab alijs haberetur, *Galatinus lib. 4.
de arcanis cathol. verit. cap.* 5. Appellabantur
pariter, alio vocabulo Presbyteri, vt ha-
betur *Exo.* 1. *cap.* 6. *Iudith.* 6. 8. & 10. &
Eccleſ. 4. 6 & 8.

Tunc & in India, nobiliſſima, ampliſſi-
ma, & feraciſſima ſecundum *Solinum po-
11 lyhiſt. cap.* 55. Aſiæ parte, ſapientum, eru-
ditorumque Semi poſterorum adhuc flo-
rebant Scholæ: nam Abrahami Patriarchæ
ex concubinis filij, qui in Orientem à pa-
tre ſuo cum donis oblegati aſſeruntur, *Ge-
neſis* 25. amplius illic perfecerunt artes, *ex
Ioanne Metello in ea, quam Oſorij hiſt. de rebus
Emmanuelis Regis præfixit Epiſtola*. Quando-
„ quidem (inquit ipſe) dona proculdubio
„ maxima, & ampliſſima fuere artes, & di-
„ ſciplinæ reconditæ aſtrologia vera, ipſa
„ denique magia naturalis; Quos ex One-
ſicriti ſententia, *Strabo lib.* 15. & *Plin. lib.* 7.
partiuntur bifariam; alios Brachmanas vo-
cantes, alios Germanas. Brachmanes ex
generis ſucceſſione, ſapientiam velut hæ-
reditariam ſectabantur. Germanes alter
eorum genus, electione, ad Philoſophiæ,
profeſſionem adſumebantur. Eorum ta-
men honoratiſſimi Hyoboli, quòd in ſil-
uis, Indiæque ſolitudinibus ſubdio age-
rent appellati. Solis frondibus, & ſylue-
ſtribus frugibus viuebant: ab omni carne
abſtinebant: nudis incedentibus (vnde no-
men Gymnoſophiſtarum) veſtis fuit arbo-
rum cortex, vel lineum è mollibus filis
indumentum. Qui futuras ſiccitates, ven-
tos, pluuias, & variorum morborum ge-
nera Regibus prædicturi, ab ortu Solis vſ-
que ad occaſum, fixis oculis, corpora
cæleſtia contuebantur. Alij inter hos Ger-
manes extitere, qui tamquam Medici cir-
ca corpus hominis ſuam Philoſophiam
exercerent. Alij Germanes fuere diuina-
tores, & incantatores. Oppoſitum om-
nibus

nibus hiſce Gymnoſophiſtis, Philoſophorum id genus fuit, quos Pemnas appellarunt: contentioſi erant iſti, torque in reprehendendo politi. Horum alios, Strabo, Montanos, alios Gymnetas, alios ciuiles, ac domeſticos nominari, ſcribit apud eumdem *Ioan. Metellum, vbi ſupra*.

At Græci, licèt in ſumma optimarum artium ignoratione verſarentur, donec
12 ab eis acciperent, qui Sacerdotum monumenta in græcam linguam tranſtulerunt, *Strabo lib.* 7. Sapientum tamen ipſorum, Orpheus ſcilicet, & Linus, temporibus Iudicum, anno mundi 2523. ab vrbe verò condita Athenarum 136. Homerus, tempore Salomonis Regis: Ioſiæ, Thales: Septem Sapientes ad finem captiuitatis Iudæorum, anno mundi 3430. Æſopus eodem tempore: Pythagoras tandem Samius, qui ſecundùm *Iſocratem in Buſiride*, ex Ægypto liberales artes, & Philoſophiam, quinimmo & Philoſohi nomen primus in Grçciam intulit, temporibus Cyri, anno mundi 3447. ex *Bellarmini Cronologia p.* 1. colligi poteſt, dicuntur floruiſſe. Propterea, non tantùm per totam Græciam, Athenis, nempe, Academia, Lyceum, & Stoa; Gynoſarges, Cauponium, Pryianeum, & Tempe; Corinthi, Cranium, atque Lacædemoniæ, Rhodi, Thebis, Cretæ, Macedoniæ &c. apud *Midden. lib.* 2. *acad.* verùm etiam Ieroſolymis, 1. *Macb.* 1. Muſæum, Serapium, Iſeum, Alexandriæ, *Strabo lib.* 17. Romæ Atheneum, *Volat. lib.* 12. *Geograph.* Neapoli, cui veluti ad optimarum artium matri, ex Græcis, & Latinis adhærebant non pauci; Mediolani vbi Maronem, literis operam aliquando dediſſe fertur; ac tandem in Sicilia Pythagoræ diſciplinis optimè inſtituta, Græcorumque colonijs ſummè dilatata; apud *Middend. vbi ſupra*, plurima leguntur inſtituta Gymnaſia.

Verùntamen, non preſſo pigeat ad Chamum Noachi filium, pro nunc redire
13 pede, qui primus poſt diluuium, Aphricam non tam inſtituerat, quàm ſceleribus, ſuperſtitionibus, artibuſque magicis deſtituerat, vt dictum eſt ſupra: Nam & Aphri, vt author eſt *D. Hieronym. in epiſt. quadam ad Paulam, & Euſtochium*, Philoſophiam ſuam, à Phænicibus accepiſſe videntur, quorum literis, & lingua, & ſi non nihil corruperint, paſſim vtuntur. Vbi tandem ab eiſdem Phænicibus, ex *Cronolog. Bellarm.* 1. *p.* Dauidis temporibus anno mundi 2928. famoſiſſima extructa Carthagine, ita bonis artibus, & moribus, huius excelluit Academia, vt Aphricæ prouinciæ, venerabilem magiſtram, muſam cæleſtem, camænamque Togatorum, antiquitùs appellatam fuiſſe, *Antiquar. lect. lib.* 18. *cap.* 38. ſcripſerit Rhodig. Nec minoris notæ Cyrenenſe Gymnaſium ibidem extitiſſe creditur, dum in omni literarum genere Philoſophos erudierit: etenim Cratippus, cyrenaicæ philoſophiæ author, & princeps; Areta, eius filia, quæ in ſchola ipſi ſucceſſit; Ariſtippus nepos Aretæque filius, diſcipulus, & ſucceſſor; Callimacus, & Erathoſthenes; Carneades; Cronus Apollonius; Leonides, & alij maximè floruerunt; apud *Middend. acad. lib.* 2.

Tandem, vt vnde hæc digreſſa eſt, eodē redeat oratio; cū Noachus poſt diluuium
14 colonias, vt dictum eſt, in Europam reduxiſſet; Germania per Thogormam Nepotem Gomeri filium, *Geneſis* 10. bonis artibus, moribuſque exculta fuit. Nam vt *acad. lib.* 5. ſcitè notat Middend. Si hebraica puncta attendamus; non per o. pronunciabimus Thogorma, ſed per. a. Thogarma. Vnde ſi *Tho* auferamus, quod initio ſuperadditum eſt, vt norunt Hebrçi, relinquitur Garma, quod paulatim, vitio loquentus, factum eſt Germa, ex quo Germania deriuatur. Diuinas inde, humanaſque leges, primus Germanis tulit Tuiſconi, de quo Tacitus, *Opuſculo de moribus Germanorum*; qui ſecundum aliquos apud eumdem Middendorpium fuit Aſcenez, à primogenitura Tuiſcon appellatus, Frater germanus eiuſdem Thogormæ, *Geneſis* 10. Marſus autem eorum Rex Principum, Sacerdotumque cætus, & communium conciliorum rationem introduxiſſe fertur. Quare factum eſt, vt Germania florentiſſima euaderet, cum inibi nulla non literarum cognitio, legum, diſciplinarum, bonarumque artium, & doctrinarum ſtudia florerent, vt etiam modò nobiliſſimę teſtantur eiuſdem Academiæ. Noachi item cæteri nepotes, vt ex Middend. *academ. lib.* 6. habetur, bonas literas cum vera religione, primi poſt diluuium in Galliam quoque importarunt. Publica verò Gymnaſia, & Scholas, Sarron introduxiſſe putatur, vt eam gentem humaniorem, & mitiorem redderet, *Beroſ. lib.* 5. Vnde, & diuinarum, & humanarum literarum profeſſores Samothei, & Sarronidæ, ſicut & alio nomine Bardi, & Druidæ,
„ olim fuerunt vocati, *Diodor. ſicul. rerum*
„ *antiq. lib.* 5. *cap.* 9. Bardi (inquit *Strabo, Geogr.*
„ *lib.* 4.) laudationibus, rebuſque poeticis
„ ſtudebant: Druidæ verò, præter cauſarum
„ naturalium ſtudia, moralem diſciplinam exercebant. Nec idcircò ab re penitus erit affirmare, ipſam Noachi poſteritatem, Angliam, & Scotiam, Theologicis, ac Philoſophicis inſtituiſſe pręceptis, cum *Iulius Caſar de bello galli. lib.* 6. Druidarum doctri-

p.ꞏm ex Brittania in Galliam aſſeruerit fuiſſe tranſlatam.

Religionem item, & actes ex Strabone, Iſidoro, Nauclerio, & Annio, primum in
15 Hiſpaniam, Tubalem Noachi ex Iapheto filio nepotem, *Geneſ.* 10. intuliſſe, idem Midd. *academ. lib.* 7. abunde probat. Is nanque ex Armenia egreſſus primus Hiſpaniarum regnum obtinuit, vbi & ſedem conſtituit. Quare Philoſophiam, & literas in Hiſpania fuiſſe ſeptingentos fere annos antequam in Græciam peruenirent: & Saguntum antiquiſſimam Hiſpaniæ Vrbem, a Sagis, ſiue Ianigenis (hoc eſt Noachi
,, poſteris) authoribus, denominatam., ex
,, Annio tradit. Deinde Iubelda (inquit
„ ipſe) tertius Hiſpaniarum Rex Iberi filius,
„ hæc omnia, quæ Tubal introduxerat, egre-
„ gie promouit.

Cum denique, ſucceſſu temporis, academiarum, doctorumque numerus per orbem in immenſum excreſceret; tunc de certa, & meliori profitendi ratione, de numero annorum, ſuerioribuſque legibus, quæ ad varios adimendos abuſus, vbique obſeruarentur, Summi Pontifices, Imperatores, Reges, ac Principes deinde cogitationem ſuſceperunt; vt nimirum authoritate publica, à Scolaſticis conuentibus ſolemni, & accurata diſquiſitione prius facta (nam codicillares Doctores, qui Pontificum, aut Principum diplomate, honorarios titulos conſequuntur poſt acceſſerunt) certum virtutis, atque eruditionis teſtimonium habituri, crearentur. Quod expreſsè factum legitur cum Bononiæ, olim Felſinæ, anno Domini 423. die 9. Maij ſub Theodoſio iuniore, *ex priuilegia Academia Bononienſi conceſſo*; tùm Pariſijs anno Domini 791. ſub Carolo Magno, *ex epiſtola eiuſdem, Religioſis lectoribus demandata, atque alibi, apud Midd. acad. lib. 4. & 6.* Nec veneranda idcircò erubſceee tenetur antiquitas, ſi quid meliùs horum, quæ ipſa tradidit, nouitas adinuenit, *auth. col. 4. de nupt. in proa. §. nos autem.* Nam paulatim hæc ad melius per eruditionem accedunt, *vt in authen. coll. 1. de mona. §. finall verſ. oportet* cum omne artificium per execcitium recipiat incrementũ, *ff. de l. 3. l. legatis ſeruis §. ornatricibus. & C. lib. 12. de re milit. l. milites.*

CAPVT IV.

Non omnibus literarias vniuerſitates, ac publicas conſtruendi, dirimendique Academias, tribuenda eſt, ęqua poteſtas, ſed ſummis tantum Principibus, præcipuiſque Dynaſtis.

SVMMARIVM.

1 *Academiarum, quadam ſunt imperfecta, quadam perfecta, quadam autem perfectiſſima.*

2 *Academia imperfecta eſt, cui nec omnes famulantur diſciplina, neque gradibus literarijs, vt inſigniantur ſtudioſi, aliqua ineſt facultas.*

3 *Academia perfecta eſt generale ſtudium, cui eſta non omnes, ſed certa, ac determinata praſcribantur ſcientia; Pontificijs tamen, & regalibus ex priuilegijs, graduum conferendi ſtudentibus titulos, quacunque ad obeunda munia, eoſdem probandi, aptoſque teſtimonialibus declarandi literis poteſtas omnino traditur.*

4 *Academia perfectiſſima eſt, qua vltra pradicta, omnium ſcientiarum, ingenuarumque artium profeſſores habet.*

5 *Ingenuis, licèt priuatis viris, imperfectas condere academias, nullum ius eſt, quod prohibeat.*

6 *Perfectas, eoque magis perfectiſſimas condere academias, ad ſupremos Principes ſpectare, late probatur.*

7 *Authoritas ſumma, & publica, non penes ſubditas, & priuatos, ſed penes Magiſtratus, & Principes ſtare cenſetur.*

8 *Perfecta, ac perfectiſſima academia duo pracipuè conueniunt, Tribunal, ſcilicet academicum, & poteſtas literarios conferendi gradus.*

9 *Qualibet academia ſuum peculiare ius, pracipuaſque leges habere debet, cum vnaquaque ſuo abundet ſenſu.*

10 *Tribun l academicum, fari priuilegio gaudere habet, dummodò non vltra dietas, ſeù academica ditionis, extrahatur diſtrictum.*

11 *Nona erigere tribunalia, legeſque inſtituere, atque gradus conferre, nulli priuato niſi de ſuperioris mandato, ſaluo iure tribui ſolet.*

12 *Principi inferret iniuriam qui ea, qua Principis ſunt, quaque ipſe, ſui in ſignum dominij, ſibi Princeps retinuit; facultate non obtenta, in alios arroganter transferret.*

13 *Togata, & armata militia inter ſe maximam affinitatem habent, cum non tàm Milites, quam Doctores in ſuo genere militare dicantur, atque indifferenter inuicem praſeruantur, adeò vt in doctrinalibus, & indifferentibus actibus Doctores pracedant; in militaribus Milites.*

14 *Armatam inſtituere militiam, congregare, gradibuſque condecorare, priuati omninò non eſſe viri, pro comperto habetur: quod pariter de togata aſtruendum videtur.*

15 *Furioſi, ac dementis eſt affirmare, Deum omnium eſſe conditorem, minimè verò conſeruatorem, cum inter creationem, & conſeruationem, apud Theologos, non detur realis diſtinctio.*

16 *Principes ſummi, academias quoad immunitates*

*nitates ; & priuilegia conſeruare tenen-
tur.*

17 *Academiarum deſtructia eiſdem conuenit, qui-
bus non repugnat inſtitutio. Quod va-
rijs expenditur exemplis.*

LIterariarum Vniuerſitatum, ſeu (quod
ferè redit in idem) publicarum Acade-
1 miarum, quaſdam imperfectas eſſe, perfe-
ctas quaſdam, quibus etiam perfectiſſimas
addunt, ex *Pereyra lit. reipub. lib. 1. num. 12.*
dixerunt non pauci. Quare illud quale-
2 cunque pro imperfecto vſurbatur ſtudiũ,
cui neque omnes famulantur diſciplinæ,
neque gradibus, vt literarijs inſigniantur
ſtudioſi, aliqua ineſt facultas, qualia apud,
Italos (ne ſepta vltra nationis videar tran-
ſilire) Intronatorum Senis, Sitientum Bo-
noniæ, Conſtantium Patauij, Furfurario-
rum Florentiæ, aliorumque alibi, quibus
inſuper referri ſolent Seminaria Cathedra-
lium ſtudia, & id genus per multa, vt de-
ciſum tradunt *Nicolaus Garzia de benef. par.
3. cap. 2. num. 117. & Armendar. num. 124.
apud Barboſ. de poteſt. Epiſc. par. 3. alleg. 56.*
3 *num. 23.* Perfecta verò Academia generale
ſtudium erit, cui eſtò non omnes, ſed cer-
tæ, ac determinatæ præſcribantur ſcientię,
pontificijs tamen, & regalibus ex priui-
legijs, graduum conferendi ſtudentibus ti-
tulos, quæcumque ad obeunda munia,
eoſdem probandi, aptoſque teſtimoniali-
bus declarandi literis, poteſtas omninò
traditur; cuiuſmodi extiterunt omnes fe-
rè iampridem Academiæ, ipſarum (vt ita
dicam) in crepundijs, ac natiuitatis veſti-
bulo, vt ex pluribus Summorum colligi
poteſt Pontificum, pro Romana inter cæ-
teras præcipua Vniuerſitates priuilegiis,
cui Innocentius IV. generalis Studij iura
quidem conceſſit *cap. 2. de priuil. in 6.* Suis
tamen in exordijs Sacræ Scripturę, ac Iu-
ris vtriuſque tantùm profeſſores habuit.
Innocentius alius, deindè in Concilio
Viennenſi, vt habetur *Clement. 1 de Magi-
ſtris*, Hebraicæ linguæ, Caldaicæ, & Ara-
bicæ, illi profeſſores adiecit. Denique
Eugenius IV. vt in ipſius vita refert Platina,
dictæ curiali Academiæ, omne literarum
genus adhibuit. Ita *Suarez tom. 4. de relig.
tract. de ſociet. lib. 5. cap. 4. num. 1. & ex l. ne
mini licere C. de aduoc. diuerſ. iudic. & Petrus*
4 *Greg. de repub. lib. 18. cap. 9. num. 1.* Perfe-
ctiſſima tandem illa erit Academia, quæ
literarios gradus non tantùm conferendi
omnes, dandique probatis teſtimoniales
literas præſtat facultate; verùm etiam om-
nium ſcientiarum, ingenuarumque ar-
tium, profeſſoribus maximè abundat, &
magiſtris: Qualiter apud Italos Bononien-
ſis, Patauina, Peruſina, Piſana: apud Gal-
los Pariſienſis, Andegauenſis, Aurelianen-
ſis: apud Hiſpanos Salmanticenſis, Conim-
bricenſis &c. Academiæ, Vniuerſitateſque
ſummoperè florent, *Pereyr. lib. 1. reipubl.
lit. q. 2. num. 14.*

Quibus poſitis, ſeduloque perpenſis, in
5 literarijs ad exercenda palęſtris iuuenum
ingenia (exercitio enim augetur ſcientia,
*Gloſſ. exercitia l. milites C. de re milit. & l. le-
gatis §. ornatricibus ff. de leg.*) priuatis verùm
tamen ingenuis iuris, imperfectas ſaltem
condere Academias, nullum ius eſt, quod
prohibeat. Quandoquidem, cùm natura-
le omnibus inſit ſciendi deſiderium, *l. poſt
tex. 1.* lex, quæ cedit, fauetque naturæ,
ff de aqua plun. arcend. l. 2. minimè aduer-
ſatur. Et omnia profectò licent, quæ ex-
preſsè non prohibentur à lege, *Gloſſ. par-
ticipium tit. 1. §. de nepotibus, authen. collect.
quibus modis.* Quare, ex *Minois Celſi hypomne-
mate ad Fratrem Bettum.* Sex nobiles Se-
nenſes, licèt priuati, anno redemptionis
1525. Intronatorum: Celſus Sozinus 1554.
Sitientum: Quidam nobiles Patauini,
1556. Conſtantum. ac tandem quinque
nobiles Florentini, videlicet, Ioannes Ba-
ptiſta de Detis, Antonius Franciſcus de
Grazzinis, Bernardus de Canigianis, Ber-
nardus de Zanchinis, & Sebaſtianus de
Roſſis, 1582. Furfurariorum, *ex monumen-
tis eiuſdem Academiæ*, præclariſſima illa lite-
ratorum Lycea, fęliciter inierunt.

Perfectas verò, eoque magis perfectiſſi-
6 mas condere Academias (valet enim à
minori ad maius deductum argumentum,
*Auth. multo magis C. de Sacroſ. Eccleſ. Euerard.
in top. leg. loc. 63. Pet. Andreas Gammar. dia-
lect. legal. lib. 2. loc. à min. ad ma. &c.*) ſubie-
ctæ nequaquam, priuatęque erit poteſta-
tis, cùm earum inſtitutio, ingeniorum
tantùmmodò culturæ ne torpore ſylue-
ſcant, cauſa priuata non ſit; ſed publicæ,
ac ſupremæ, cùm reipublicæ totum emo-
lumentum, rerum omnium commune
decus, publicumque negotium ſit, *Sapien-
„ tiæ 6.* vbi legitur: Multitudo Sapientum,
„ ſanitas eſt Orbis terrarum. Publica nan-
que, ac ſuprema negotia, non priuata,
ſed publica fulciri item debent authoritate,
l. ſi in publica ff. de aqua pluuia arcenda, vbi
7 *Gloſſ. niſi dominus.* Authoritas verò ſumma,
& publica, non penes priuatos, & ſubdi-
tos, *l. confeſſiſſe, ff. de iudicijs*, ſed penes Ma-
giſtratus, & Principes ſtare cenſetur, *Accurſ.
gloſſ. o. extra. lib. de pace conſtantiæ*, cùm in
ſuo Territorio Principe maior exiſtat ne-
mo, *l. minor. §. 1. ff. de min. 25. ann.* Et Prin-
cipi æquipolleant Senatores, *l. quòd Princi-
pes, ff. de aqua pluu. arcen. Et Accurſ. gloſſ. o.
inſtit. lib. 1. tit. 12.* nomenque commune
poſſideant, *ff. de excuſ. l. ſpadonem, §. ſi Ci
uitatis.*

nitatis. Quare abſolutè Summorum Pon-
tificum, & Imperatorum tamen, Regum,
& abſolutorũ Principum ſatis ſer. ſer. per-
fectas tantùm erit academias inſtituendi,&
conſtituendi poteſtas, *S. Tho. tract. contra
impugnan. religio. Gloſſ. ad §. item quoad dictas
duas partes ad verbum Vniuerſitates de collat.in
pragmat. ſanct. Ariſt. 10. ethic. Barto. Bald. &
alij communiter in proem. ff. §. tria*. Athenis
idcircò, Sophocles olim legem tulerat,
vt neque Scholæ erigerentur, neque Phi-
loſophorum quiſquam præeſſet abque de-
creto Senatus, *Laert. lib. 5. in Theoph.* atque
inhibitum quoque fuiſſe habetur ex An-
tonini Pij reſcripto, cuius diſertè memi-
nit Modeſtinus *l. ſi duas, §. de excuſ. tut.* vbi
vniuſcuiuſque Ciuitatis ſtudia, & profeſ-
ſores deſignare ad Principem ſpectare de-
claratur.

Nam præ cæteris, duo in qualibet per-
8 fecta Academia indiſpenſabilia arbitran-
tur, quorum alterum academicum eſt tri-
bunal iuxta *leg. vnic. C. de ſtud. liber. Vrb,
Roma lib. 11.* Alterum literarios gradus
conferendi poteſtas, *ex Suarez, & alijs ſupe-
rius num. 3.* pro definitione perfectæ acade-
miæ allegatis, Quandoquidem cùm quæ-
libet Vniuerſitas, proprio abundet ſenſu,
9 nec vna,& communi lege prouideri poſſit;
operæ pretium erit, vt ibi profitentes, ſi-
bi ipſis ius particulare faciant, vt latè pro-
bant ex Theologis *Sotus de iuſt. & iure lib. 4.
quæſt. 5. art. 2. & Salas de legibus diſp. 8. ſect. 17.
num. 89. ex Iuriſtis Bartol. in l. omnes populi
num. 6 de iuſt. & iur. Bald. in l. 2. num. 3.
C. de conſt. Alex. in l. 1. col. 3 ff. de iur omn.
iud. & in conſ. 177. col. 2 vol. 2 Surd tom. 1.
conſ. 59. num. 14. Menoch. conſ. 28. num. 10,
Tuſc. lit. S. concl. 45 3 atque alij.* Quamobrem,
vt rectè docet Alphonſ. de Eſcobar *tract.
de iuriſd. in ſtud. cap. 33, num. 10.* omni ſe-
moto dubio, academicum tribunal fori
10 ſtudioſorum, omninò gaudere habet pri-
uilegio; adeout reus quilibet ſubditus, ad
illud, ob quamuis obligationem, ſeù pœ-
nam eidem tribunali, aut academico fiſco
debitam, trahi poſſit; dummodò non vl-
tra dietas, ſeù academicæ ditionis extra-
hatur diſtrictum. Ex quibus profectò, li-
terarios quoque prodit gradus conferendi
abſoluta facultas, cùm legum vigore,non
tantùm ſupplicia vitijs, verùm etiam pro-
poſita ſint virtutibus præmia, *Cicero, 1. de
orat. ſect. 194.* Gradus quippè, & honores
præmia virtutum ſunt. *4. ethic. cap. 4.* No-
ua verò tribunalia, legeſque inſtituere gra-
11 dus, ac dignitates conferre, nullo priua-
to, aut ſubiecto, niſi de Superioris man-
dato, ſaluoiure tribui ſolet: Solus enim
Princeps, leges, condere poteſt, *Gloſſ. non
ambigitur l. 9. ff. de leg. & Senat. conſ.* hono-
ribus atque, gradibus, & dignitatibus,
alios condecorare, *l. propter multas C. lib. 11.
de metropoli Beryto*. Priuati verò, atque
ſubiecti (qui poteſtate, ſcilicet, dignitate-
que carent, *Gloſſ. in cap. denique 4 diſt. & in
cap. qui contra pacem 24. q. 1.*) prædicto mu-
nere penitus abſtinere debent: Cùm alijs
nemo conferre valeat, quod in ſe non ha-
bet, *l. traditio ff. de acquirend. domin. & l. ne-
mo, ff. de regul. iur.* niſi facultatem fortaſſe,
à Principe delegatam habeat; tunc enim
ipſe Princeps per ſe iudicatur agere, *l. 2.
§. quicumque C. de veter. iur. enucl.* Secùs nan-
que ſummam Principi inferret iniuriam,
12 qui ea, quæ Principis ſunt, quæque ipſe
in ſignum ſui dominij, ſibi Princeps reti-
nuit, facultate non obtenta, in alios arro-
ganter transferret, vt ſcitè tradit *Fermoſ. ad
cap. ſignificaſti 18. de foro compet. q. 8. num. 15.
16. & 17.* qui etiam alios refert.

Togatam, & armatam militiam inter
13 ſe maxima affinitate vinciri, *orat. 23. pro
Lucio Murena ſect. 129. num. 22.* Marcus Tul-
lius Cicero, his verbis venuſtè ſuaſit, di-
,, cens; Vigilas tu de nocte vt tuis conſul-
,, toribus reſpondeas: ille, vt eò quò inten-
,, dit, maturè cum exercitu perueniat. Te
,, gallorum illum buccinarum cantus exu-
,, ſcitat, Tu actionem inſtituis: ille aciem
,, inſtruit. Tu caues ne tui conſultores: ille
,, ne Vrbes, aut Caſtra capiantur. Ille te-
,, net, & ſcit, vt hoſtium copiæ: tu vt aquæ
,, pluuiæ arceantur. Ille exercitatus eſt in
,, propagandis finibus; tu in regendis. Ce-
cinit idcircò Piſoni Lucanus

—— Tamen, & ſi bella quierunt,
Non perit virtus: licet exercere togatæ
Munera militiæ; licet & ſine ſanguinis hauſtis,
Mitia legitimo ſub iudice bella mouere
Hinc quoque ſeruati contingit gloria Ciuis,
Altaque victrices intexunt limina palmæ.

Propterea de literario ſtudio quod de mi-
litari, idem (adhibita proportione) cen-
ſendum, & aſſerendum erit; cùm non tam
milites, quàm Doctores in ſuo genere mi-
litare dicantur, vt ex pluribus diligenter
colligit authoribus *Marc. Ant. Sabell. in
ſumm. diuerſ. tract. tom. 1. lit. A. §. 40. num. 7.*
Indifferenter itaque inuicem præferuntur;
adeò vt in doctrinalibus,& indifferentibus
actibus doctores præcedant; in militaribus
milites, *Grat. diſcept. forenſ. cap. 111. num. 84.
& 85. Tuſch. lit. D. concl. 550.* Qua profe-
14 ctò data, & omnium recepta votis analo-
gia; armatam militiam (quæ ſecundùm
D. Tho. 2. 2. q. 48. art. 4. ad tuitionem bo-
ni communis eſt ordinata) inſtituere, con-
gregare, gradibuſque condecorare, priua-
ti, ac ſubiecti non eſſe viri, pro comper-
to omnino habetur: quin potius armorum
vſus, priuatis omnibus penitus inhibetur,

vt ex *Menoch. de arbitr. caſ.*394.*num.* 18. *alijſ-*
que permultis tradit idem Sabell. locu ſuperiùs
cit. n. 3. (eſt enim meri imperij armorum
delatio, ex *Auth.de armis*) ſed ſupremæ dun-
taxat poteſtatis, vt ſatis probant Iuriſtæ ex
l. vnica C. vt armorum vſus lib. 11.*& l.*3.*verſ.*
eadem lege ff. ad leg. iul. Penna ad d.l.vnic.verſ.
in conſultis col. 1. *Balthaſar Ayala de iur. & of-*
*fic. bellic.lib.*1.*cap.*1. *Marta de iuriſd.* 1. *p.cap.*
39. *Sixtin. de regalib. lib.* 2.*cap.*1.*n.*16.*Caſtald.*
de imperat. q.110. *num.*112. *Zecchius de princip.*
lib. 4. *cap.*5. *n.*4. *& cum multis alijs Ramirez*,
tract. de leg. Reg. §. 26. *n* 64. Quamobrem
eiuſdem ſupremæ poteſtatis erit quoque
inſtituere, literarijſque inſignire gradibus
togatam militiam, quales perfectæ ſunt
academiæ, cùm non minùs ad publicam
literarum conferant vtilitatem, vt ex pro-
feſſo dicetur infra, quàm armorum mili-
taria ſtudia: valet enim à ſimili deprom-
ptum argumentum; *Euerardus in top.leg loc.*
10. *Pet.And. Gammar. dial.legal. lib.*2.*in loc.à*
*ſimili Pet. Euriq.conſ.*14.*n.*6. *Decian. conſ.* 31.
*n.*47.*vol.*1.*& alij apud Barboſ. in locis commun.*
argum. iur. loc. 101. cùm de ſimilibus idem
ſit iudicium, *l.non poſſunt, & l. ſequent. ff. de*
leg. §. *rectè. Albert. in tract. de haretic. qu.* 24.
*n.*9. *Farin. fragm crimin. p.*1. *litt.E. n.*188.

Maniæ furoriſque eos putabat laborare
vitio Saluianus Maſſilienſis Epiſcopus *lib.*3.
15 *de gubernat. Dei. tom.*5. *Bibliot. P. P.* qui re-
rum omnium, Deum ponebant condito-
rem, conſeruatorem verò, ac gubernato-
rem, nequaquam. Quid enim (inquit)
„ tam furioſum eſt, quàm vt aliquis, cùm
„ Deum creatorem rerum omnium non ne-
„ get, & gubernatorem neget, & cúm facto-
„ rem eſſe fateatur, dicat negligere, quæ fe-
„ cit: quaſi verò hæc ei faciendorum om-
„ nium cura fuerit, vt negligeret, quæ fe-
„ ciſſet. Eſt enim conſeruatio ſecundum D.
Thomam *p.*1. *q.*104. *art.*1. *ad* 4. atque alios,
continuata rei productio; nec aliqua inter
creationem, & conſeruationem ſaltem in
diuinis, realis datur diſtinctio, vt ex ipſo
D. Thoma, docet cum multis *Suarez tom.*1.
met. diſput. 21. *ſect.*2. *n.* 8. quo ſenſu illud
„ intelligitur *Ioann.*5. Pater meus vſque mo-
„ do operatur, vt D. exponit Aug.4. *Geneſis*
„ *ad literam cap.* 12. Quarè ſi eius de quo
„ *Pſal.* 47. planè legitur, Ipſe reget nos in
ſæcula, cunctorum eſt gubernatio, & con-
ſeruatio; erit quoque productio, & crea-
tio. Non enim (inquit D. Primaſius in
„ *epiſt.ad Hebr. cap.*5.*tom.*1. *Bibliot. P.P.*) mi-
„ nùs eſt gubernare mundum, quàm creaſſe:
„ nam in creando, ex nihilo ſubſtantiæ re-
„ rum productæ ſunt; in gubernando verò,
„ ea quæ facta ſunt, ne ad nihilum redeant
„ continentur. Hoc idem profectò anima-
„ lia, & ſenſibilia quoque fatentur, atque
aſtra minimè negant, dum illa filios, &
catulos alendo ideò conſeruent, quia ge-
nuerunt: Hæc autem gemmas, & foſſilia
perficiant, quia produxerunt. Cæterùm in
ſuaditione Princeps cuncta ordinantis eſt
ſimulacrum Dei, ex *Plutarcho ad princ.indoc.*
„ Patrem verò patriæ, vt ſciat datam ſibi
„ poteſtatem patriam eumdem appellauit
„ Seneca, *de conſul. ſapient. cap.* 14. Et qualem
„ cælo Deus ſolem, ſupra modum venuſtam
„ illigauit ſui effigiem, & lunam: eiuſmodi
„ in vrbibus ſimulacrum, & lumen, eſſe
„ Principem, loco ſuperius allegato, idem
„ ſubintulit Plútarchus. Quamobrem nul-
16 lo reclamante iure fiet indè Supremo-
rum Principum munus eſſe, erectas in
ſuis diſtrictis Academias, earumque ſtudio-
ſos conſeruare ſcholaſticos, nec non ab in-
iurijs omnibus vindicare.

Quid tandem de Academiarum extin-
ctione, diremptioneque ſit aſtruendum:
17 planum quippè eſt, cum imperfectæ, tùm
perfectæ, ſeù perfectiſſimæ conditorem
Academiæ, peremptorem eiuſdem etiam
eſſe poſſe: adeò vt priuatas, & imperfectas;
priuati, ſubiectique homines: perfectas
verò, ſeu perfectiſſimas; ſupremi tantùm
Principes euertere, & abolere valeant. Per
eaſdem nanque cauſas, quibus res fit, de-
ſinere quoque poteſt, cùm idem quando-
que contrariorum ſit cauſa, vt *ex* 2. *Phyſ.*
tex. 30. *&* 5. *Met. tex.* 2. communiter tra-
dunt Philoſophi; quod in phyſicis non
tantùm, verùm etiam in theologicis, ac
moralibus habet veritatem. Nam ſicut
qui legem condit, ipſam quoque poteſt
abrogare, vt ex communi Doctorum ſen-
„ tentia diſcretè oſtendit *Pereyra, q* 11. *de leg.*
„ *art.* 5. Lex enim (inquit *Chryſoſt. Hom.* 21.
„ *in cap.* 8. *Matth.*) Legiſlatori ſubiecta eſt:
ità qui Academiam inſtituit, deſtruere
etiam poteſt.

Idcircó apud Hebræos extinctas legi-
mus, teſte *Petro Gregor. de republ. lib.* 17.
*cap.*10. *num.*5. academias quamplurimas,
ad quas ex toto Occidente, Aphrica, Ægy-
pto, & Hiſpania confluebant Iudæi, quas
interijſſe, Chriſtianis Imperatoribus de-
ſtruentibus, vel ſaltem earum conſentien-
tibus ruinæ, Authores tradunt non pauci
ab ipſo citati. *Theod. Lector lib.*2. author
eſt, Ediſſenam Scholam, quam Perſicam
vocabant, Zenonis Imperatoris iuſſu fuiſ-
ſe abolitam, fundituſque euerſam, eò
quod Neſtorij nefariam hæreſim doceret.
In ſua vniuerſali hiſtoria refert Chacon.
apud Pereyram. de republ. lit. Alphonſum
cognomento Sanctum, Studium genera-
le, quod Alphonſus octauus Caſtellæ Rex,
Pal-

Pallantiæ erexerat, per neglectum quendam deſtruxiſſe, vt illius deſtructio cederet in augmentum Salmantinę Academię; Denique, excidium, iuſſu ſupremorum Principum, paſſas Academias, Veronenſem, Bononienſem, Roſtochienſem, & alias, tradunt Æneas Syl. *cap. 38. hiſt. Boem. & Cranzius lib. 11. Metropol. cap. 22. & lib. 11. Vandalia cap. 32.*

CAPVT V.

Vrbibus, & Orbi maxima ferunt Academiæ emolumenta, atque vtilitates.

SVMMARIVM.

1 *Summa à Principibus exhibenda eſt cura, ne Regnis, & quibus præſunt Ciuitatibus, ſapientes, doctique deſint Viri, cùm omnia à ſapientia, & doctrina procedant bona.*

2 *Reſpublicæ diutiſſimè ſemper floruerunt illæ, quæ optimorum ſtudiorum ſedulam habuerunt curam, & in quibus ingenuarum artium, atque linguarum extiterunt ſcholæ; ſecus verò aliæ, quæ talia neglexerunt; quod multis, & varijs oſtenditur exemplis.*

3 *Totius politicæ, & ciuilis regiminis, cùm pace, tùm bello æquè diſponitur vſus, quare ſummoperè fauent bonarum artium, ſcientiarumque diſciplinæ.*

4 *Ad componendas reſpublicas, deprauatoſque mores, varijs in locis plurimi ſapientes fuerunt accerſiti.*

5 *Sapientes, & docti plerumque quieti, ac pacifici ſunt; quarè optimi cenſentur ad publicam tuendam pacem: quod Romanorum exemplo ſufficienter probatur.*

6 *Liberalium artium, cæterarumque doctrina literarum, ſcientiæ militari, & rebus bellicis vtiliſſima ſemper, & propè neceſſaria fuit: quod exemplo Græcorum latè oſtenditur.*

7 *Ars militaris à Philoſopho inter ea de quibus conſilia tractari ſolent computatur, quare maximè indigens eſt ſapientia.*

8 *Conſilium eſt aliquid faciendi aut non faciendi excogitata ratio. Et quid ratio conſiderata ſit. Et quid tandem fortitudo.*

9 *Hercules ſimul Muſagetes dictus fuit; quia Muſarum quies, Herculis defenſione, & virtus Herculis, Muſarum voce mutuò tueri debent.*

10 *Quinam bonas artes, odiò proſecuti ſunt; & quæ de cauſa virtute præditos afflixerunt.*

11 *Cùm rerum bonitas, & rectitudo bonis placeat maliſque diſpliceat: validiſſima ratione, id eſſe bonum probabitur, ſi malos aliqua afficiat moleſtia.*

12 *Mundus totus, commune oppidum eſt omnium noſtrum.*

AD Rempublicam (inquit Tullius 1. *de inuent. sect. 63. num. 5.*) plurima commo-
1 da veniunt, ſi moderatrix omnlum rerum
præſto eſt Sapientia. Quæ profectò ſem-
per in promptu aderit, ſi nunquam ab-
fuerint Sapientes: cùm in labijs ſapientis
inueniatur ſapientia, *Prouerb.* 10. Certatim
idcircò Principes, eorumque Optimates,
ne Regna, & quibus præſunt Ciuitates,
& Oppida, tanto fraudentur emolnmen-
to, vndique venari eruditos tenentur vi-
ros, ac plurimi dum habentur ipſos face-
re, ne à docendo reſiliant, atque in alia,
non ſine grauiſſimo earum, quas ſpreti
tunc deſererent vrbium dedecore proficiſ-
ſcantur gratiora loca. Glorioſa enim ſcien-
tia eſt literarum, & in hominibus mores
purgat, eloquentiæ gratiam ſnbminiſtrat,
& multiplici ſui luminis beneficio, rem-
publicam mirificè ornat: Imminentia
quandoquidem diſcrimina propellit pro-
uida ſapientis cautela, & aduerſos fortu-
næ caſus, ſalutaris medicatur doctrina.
Quare *Polit. 5. cap. 9.* aiebat Philoſophus:
Nihil proſunt vtiliſſimæ leges, quæ à Gu-
bernatoribus decernuntur, niſi moribus
instituti, & diſciplina imbuti in republica
homines fuerint. Quam ſententiam for-
tè prompſerat ex Platone, cùm 1. *de con-
ſol. philoſ. proſ. 4. Seuerinus Boet.* ita teſtatus
ſit: Sententia Platonis eſt Beatas fore reſ-
publicas, ſi eas vel ſtudioſi ſapientiæ rege-
rent, vel earum Rectores ſtudere ſapien-
tiæ contigiſſet. Cuius præclaræ authori-
tatis, quæ *Iuſtinus Martyr in parœneſi ad gen-
tes, & Euſeb. in præp. Euangel. & Theod. de
græcor. affect.* cautè ſcribunt; Platonem
ſcilicet ex Hebræorum libris multa tran-
ſtuliſſe in ſuos, ab re minimè erunt: Dum
Prouerb. 8. ipſa de ſe ita loquatur Sapien-
tia: Meum eſt conſilium, & æquitas: mea
eſt prudentia: mea eſt fortitudo. Per me
reges regnant, & legum conditores iuſta
decernunt. Per me principes imperant,
& potentes decernunt iuſtitiam.

Ea propter, ſi temporum memoriam
vel leuiter refricare velimus. Reſpubli-
2 cas illas diutiſſimè ſemper floruiſſe, quæ
optimorum ſtudiorum diligentem habue-
re curam, & in quibus ingenuarum ar-
tium, atque linguarum extiterunt Scho-
læ: contra verò, quæ eas neglexerunt,
res ſuas parùm fæliciter gubernaſſe, vtique
reperiemus. Hinc ſapientiſſimus ille, ac
reipu-

reipublicæ gubetnandæ peritiſſimus Mo-
ſes amicus, & propheta Dei, populum
ſuum Iſrael, quem legibus formarat, diù
in pace, & ſyncera religione conſernatu-
rus, in ſingulis Ciuitatibus Synagogas in-
ſtituit, quibus viri ſapientes, diuinas in-
terpretarentnt leges, vt oſtenſum eſt ſu-
prà *cap.3. num.10.* Salomon quoque Re-
gum ſapientiſſimus, Hieroſolymis, ſeptem
palæſtris inſtructam Academiam, vbi
ſeptem cum doctrina legis profitebantur
liberales artes, ad Regni tuendam fælici-
tatem, magnificè excitauit apud *Pinedam
de rebus Salom. lib.3. cap.28. num.5. & Car-
thag. tom.2. de ſacris arcan. reipubl. lib.10. ho-
mil. 10.* interpretantes illud *Prouer. 9.* Sa-
pientia ædificauit ſibi domum &c. excidit
„ columnas ſeptem. Et Ioſaphat Rex Iu-
„ dæ, vt Regnum confirmaret primò, or-
naret deinde quoque, & verum Dei cul-
tum longè, lateque propagaret, anno im-
perij ſui tertio, doctos miſit viros, qui
per vniuerſam Iudæam, populum in Sy-
nagogis leges docerent: qua ratione fa-
ctum eſt, vt regnum Iudæ pacatum red-
deret, & Iudæorum reſpublica, nihil am-
„ pliùs ab hoſtibus detrimenti caperet. Fa-
„ ctus eſt itaque pauor Domini ſuper om-
„ nia regna terrarum, quæ erant per gyrum
„ Iuda, nec audebant bellare contra Ioſa-
„ phat. Sed & Philiſtæi, Ioſaphat munera
„ deferebant, & vectigal argenti; Arabes
„ quoque adducebant pecora arietum ſe-
„ ptem millia ſeptingentos, & hircos toti-
„ dem. Creuit ergo Ioſaphat, & magnifi-
„ catus eſt vſque in ſublime, *2. Paralip.* 17.
Verùm vbi traditam ſibi à maioribus pro-
feſſionem intermitterent Iudæi, veraſque
leges in Synagogis interpretari ceſſarent,
in horrendos errores, & quod omnium
turpiſſimum eſt, idololatriam prolapſi,
in Babylonem, vt digni erant, adducti
ſunt. *4. Reg. 24. & 25.* Quod aduertens pru-
dentiſſimus, ac pijſſimus Eſdras Sacerdos
poſt reditum à captiuitate, in peſſum ite-
rum penitus ne abirent, Sacros Scriptu-
ræ libros in ordinem redegit, denuòque
collegit, atque Synagogis ſummo Zelo
reſtituit, *Eſdræ 2. cap.8.* Intellexerat enim
Sanctiſſimus ille vir, ſine eruditione, ſa-
criſque literis, ſynceram religionem, ve-
rum Dei cultum, & reipublicæ tranquilli-
tatem conſeruari nullatenus poſſe. Quam
veritatem vnanimes amplectuntur om-
nes ſuæ mentis viri compotes, ne dum
religioſi, & eruditi: vt Bartol. *in l.1. ad
fin. num.30. ff. ſolut. matrimon. Albericus nu.11,
Angel. num.12. Roman. num.31. Alex. de Imola
num.51. Iaſon. num.45. Vincen. de Herculan.
num.61. Pet. barb.7. par. eiuſdem legis. num.51.
Accur. in l. vnic. C. de ſtud. liberal. Roman. lib.11.
Panormit. cap. vlt. de Iudic. Rebuff. de priuileg.
ſcholar. priuil.3. num.1. Steph. Grat. diſcept. fo-
renſ. cap.186. num.13. Oldrad. conſ.117. Perey.
lib.1. reipubl. lit. diſput.3. quæſt.1. num.83. & tan-
dem Baldius Seruita quodlib. 1. qui latiſſimè.
quæſt. 3. diff.1.2.3.4. & 5. pluribus nititur id
oſtendere rationibus.*

Cæterùm, cùm ſecundùm Ægidium
Roman. *3. de regim. Princip. par.2, cap.1.* totiùs
3 politicæ, ciuiliſque regiminis, tùm pace,
tùm bello æquè diſponatur vſus; præſen-
tis argumenti, vtique abſoluetur circu-
lus, ſi reipublicæ vtroque pacis ſcilicet,
& bellorum tempore aliquid ſemper vti-
litatis attuliſſe, bonæ oſtendantur literæ.
Pacis itaque, *diffic. 2. tertia citatæ quæſtionis
num. 8.* hoc in primis excogitato dilem-
mate oſtenduntur à Baldio Seruita: Ciui-
tates enim, reſque publicæ, aut rectè ſunt
inſtitutæ, aut perperam: ſi hoc accidat
poſterius literæ, ac doctrinæ eas reforma-
re poſſunt, vt exemplis quamplurimis
cautum eſt, ad dirigendas, in quibus,
Reſpublicas, Ciuitateſque, Scientes, &
4 Sapientes ſunt accerſiti, eis qui regulas,
legeſque imponerent: vt Cretenſibus,
Minos; *Plutarch. in minoe*: Lycurgus, La-
cedemonijs; *idem in Lycurgo*: Solon, Athe-
nienſibus; *Elian. lib.8. de var. hiſtor.* atque
alij, alijque apud Authores, qui etiam
labantes Reſpublicas reſtituerunt, non
paucas. Quare factum legitur apud *He-
rod. lib.4.* vt cùm ſub Arceſilao Batti filio
Rege Cyrenæorum, Pœni Cyrenæos, ma-
gna ſtrage, cæcidiſſent: Cyrenæi ob acce-
ptam calamitatem, Delphos miſerint in-
terrogatum, quam rationem ineuntes,
præclariſſime habitarent. Pythia iuſſit
ex Mantinæa Arcadum adducerent mo-
deratorem. Itaque petentibus Cyrenæis
Mantinæi, Demonacem dederunt virum
probatiſſimum, qui legibus eos regeret,
5 & inſtitueret. Si autem è contra Reſpu-
blicæ, ac Ciuitates rectè, ritèque fuerint
inſtitutæ: Viri literati, vtpotè quieti, ac
pacifici ſedulò incumbentes, manu te-
nent, ac in bonitate, & natiua honeſtate
ampliùs ſeruant. Ita quippè præ cæteris,
Romanæ ditionis contigiſſe vrbibus, *l. 2.
ff. de orig. iur.* latè teſtatus eſt Pomponius:
cuius rei ſcitu, pauca hæc audire, com-
pendio, quæſo neminem pigeat. Romæ,
ſcilicet, poſt exactos Reges, Sextus Pa-
pyrius, leges curiatas (quas Regum tem-
pore, populus in triginta curias à Romu-
lo diuiſus, à Regibus ſcriptas, ſuo calcu-
lo confirmarat) ſine ordine latas, in vnum
compoſuit, & ab eo Ius ciuile, Papyria-
num fuit appellatum. Deinde, omnes hę
leges, lege tribunitia exoleuerunt, & in-
certò iure populus vſus eſt fere per vigin-

ti annos. Decem viri inde creati, qui ab Athenienſibus, leges decem Tabularum peterent; quas eburneas perſcriptas in tabulas, pro roſtris compoſuerunt. Sequenti anno, alias duas tabulas adiecerunt, & leges duodecim tabularum ſunt, appellatæ; quarum ferendarum authorem fuiſſe Decem viris Hermodorum quendam epheſium exulem, aiunt. Ex his legibus actiones natæ ſunt, quarum formulæ, vii & legum interpretatio, apud ſolos fuit Pontifices ferè per centum annos. Poſteà, cum Appius Claudius ad formam redigiſſet has actiones; Gneus Fabius ſcriba ſubreptum librum, populo tradidit. Hic igitur liber, qui actiones continet, Ius Flauianum appellatur. Augeſcente deinde Ciuitate, quia deerant quædam agendi genera; Sextus Ælius, alias actiones compoſuit, & librum populo dedit, qui appellatur Ius Ælianum. Deinde cùm plebs à Patribus ſeceſſiſſet, ſibi iura conſtituit, quæ Plebis ſcita dicuntur. Mox cùm reuocata eſt plebs, pro legibus placuit, & ea obſeruari, lege Hortenſia lata. Cæpit poſteà Senatus ſe ſe interponere, & quicquid conſtituiſſet, id obſeruabat, & Senatus conſultum dicebatur. Eodem tempore, & Magiſtratus iura reddebant: & vt ſcirent Ciues, quòd ius de quaque re quiſque dicturus eſſet, ſeque præmuniret, edicta proponebant, quæ Ius Honorarium conſtituerunt: Honorarium enim dicitur, quod ad honorem Prætoris venerat. Conſtituto poſtea Principe, datum eſt ei ius, vt quod conſtituiſſet ratum eſſet, quod ius principale dicitur, ſiue principalis conſtitutio. Hæc apud illum. Ideòque Valerius Maximus *lib.3.cap.3.* vbi docuiſſet quantum clariſſimorum Imperatorum, & optimorum virtutes ciuium, reipublicæ profuiſſent, in hanc fortè ſententiam perbelle prorupit, dicens: Eſt &
„ alia vehemens, & conſtans militia, literis
„ pollens, venerabilium doctrinæ ſacrorum
„ antiſtes Philoſophia, quæ vbi pectore re-
„ cepta eſt hominum, inhoneſto, atque inu-
„ tili affectu depulſo, totum in ſolidæ virtu-
„ tis munimento confirmat.

Quòd verò liberalium artium, cæterarumque variarum literarum doctrina,
6 ſcientiæ militari, rebuſque bellicis (vt ſecundo loco propoſitum erat) vtiliſſima ſemper, & propè neceſſaria fuerit; duobus ferè integris libris, nono, ſcilicet, & decimo, Polybius Megapolitanus elegantiſſimè, copioſiſſimèque probauit; adeò ut *lib.9.* id etiam hoc pacto, expreſsè aſ-
„ ſeruerit: Hæc quidem, & hiſce ſimilia
„ poterunt forſam Imperatores, vſu mili-
„ taris exercitij conſequi, alia ex proprio la-
„ bore, alia ex hiſtoriis, rebus ſcilicet, ſpe-
„ ctatis, alia per experientiam. Opus au-
„ tem eſt, & cognitione mathematum, ac
„ theorematum, & maximè Aſtrologiæ,
„ & Geometrices. Quodque nec vniuerſa potuit ignorare Græcia: quinimò tempore Xerſis Perſarum Regis, non abſque ſui iactura, omninò experta eſt, dum ſcilicet, ſolus illam Themiſtocles philoſophus (teſte Plutarcho in eius vita) metu perſico liberauit, & potentiſſimum hoſtem, qui cum infinita lectiſſimorum virorum multitudine in Græciam venerat turpiter in Perſiam redire coegit. Quare ſummæ ipſius laudes præ reliquis omnibus Ducibus, quos Græcia clariſſimos habuit, referuntur. Quem cùm ingratiſſimi Athenienſes vrbe expulerunt, nihil laude digni geſſere. Themiſtocles verò apud Xerſem tanta authoritate fuit, vt diceret, non poſſe malum aliquod grauiùs optare ſe ſuis hoſtibus, quàm, vt hac dementia excæcati, huiuſmodi Sapientes viros à ſe alienarent. Sicut Thebani (referente Polybio *epitom. lib.6: hiſtor.*) Epaminondæ grauiſſimi philoſophi, clariſſimique Ducis prudentia, cæteris ciuitatibus præcellere, & imperare potuerunt: Sed eo mortuo, in priſtinam ſeruitutem relapſi ſunt: vt Thebanorum gloria cum illo nata, & rurſus videretur extincta. Horum autem pro cauſa, Tacitus, *Hiſtor.3.* dictum afferri ſo-
„ let: Rationem, nimirum, & conſilium
„ eſſe proprias Ducis, & Imperatoris Ar-
„ tes. Ageſilaus propterea, quid Ducem
„ belli præcipuè exornaret iamdudum per-
„ contatus, reſpondit: Aduerſus hoſtes audacia, & in oblata opportunitate ratio, & conſilium, *Stob. ſerm.12.* Quandoquidem, inter ea, de quibus conſilia tracta-
7 ri ſolent, Ariſtoteles, *1.Rhet.cap.3.* etiam bellum recenſet, cuius deliberatio longè grauiſſima, maximæ indigens eſt ſapientiæ: Claudiano, de bello getico ita canente:

——— Ductorque placebat,
Non qui præcipiti traheret ſimul omnia caſu
Sed qui maturo, vel læta, vel aſpera rerum
Cõſilio momẽta regens, nec triſtibus impar,
Nec pro ſucceſſu tumidus, ſpatiũq; morandi,
Vincendique modũ, mutatis noſſet habenis.

8 At quia ſine ratione conſilium bonum ſtare non poteſt, *6.Ethic. cap.9.* (conſilium
„ enim ex Tullio, *1.de inuent.ſect.50.num.36.*
„ eſt aliquid faciendi, aut non faciendi verè
„ excogitata ratio). Perfecta autem, & con-
„ ſiderata ratio, omnibus virtutibus præſi-
„ det, omnibus fines ordinat, omnibus ſuo-
„ rum tempora denunciat officiorum, ex
„ Hildeberto Cœnom. *tom. 3. Bibliot. PP.*
„ *Epiſt.* 25. Bonas idcircò artes, earumque

Pro-

Profeſſores, ac ſapientes, rebus bellicis maximè iuuare adeò compertom eſt, vt à ſapientia ſeiunctam, nullam, vel ad ſummum temeritatem omnem fortitudinem eſſe militarem, *Philippica 13. ſect. 247. nu. 6.* Tullius dixerit: cùm ex eodem, 2. *de inuent. ſect. 82. num. 163.* Fortitudo non ſit caſualis ſed conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſſio. Meritò quidem Fuluij nobilioris ſummis laudibus, prudentia extollitur militaris: nam, vt tradit Frontinus, *lib. 1. ſtratagem. cap. 11.* cùm aduerſus Samnitium numeroſum exercitum, & ſucceſſibus tumidum, paruis copijs neceſsè haberet decertare; ſimulauit vnam legionem hoſtium à ſe corruptam ad proditionem: imperauitque, erudita oratione (ad eius rei fidem) Tribunis, & primis ordinibus, & Centurionibus, quantum quiſque numeratæ pecuniæ, aut auri, argentique habent, conferret, vt repræſentari merces proditoribus poſſet: ſe autem his, qui contuliſſent pollicitus eſt, conſummata victoria, ampla inſuper præmia daturum. Quæ ſua eloquentiſſima ſuaſio, Romanis alacritatem attolit, & fiduciam; vnde etiam præclara victoria, commiſſo ſtatim bello, peracta eſt. De qua profectò re, periculum nunquam feciſſet, niſi Herculem ſimul Muſagetem,
9 hoc eſt Muſarum comitem, ac eſſe ducem prouidè cognouiſſet: Nam mutuis operibus, & præmijs tueri, ornarique debent, nimirum Muſarum quies Herculis defenſione, & virtus Herculis Muſarum voce: *Eumen. Rhetor. apud Cartarium in adnot. Lauren. Pignoria ad Deorum Imagines.*

Hoc tandem, aſſertorum pro coronide, haud inefficaci ad ea comprobanda
10 vtar argumento: quòd, ſcilicet, Licinius Imperator, authore *Plateolo lib. 10. hæreſi 3. & Baron. tom. 4. ann. 316.* adeò literis infeſtus fuit, vt virus, & peſtem publicam ipſas appellaret. Iulianus, cognomento, Apoſtata, vt memorant *S. Auguſt. 18. de Ciuit. cap. 52. Niceph. lib. 10. cap. 25. & Socrates lib. 3. Hiſtor. Eccleſ. cap. 16.* cupiens omnem perimere literaturam, Chriſtianis Scholas cunctas claudi præcepit. Horum inſiſtens veſtigijs Hubdalas Syriæ tyrannus, referente Paulo diacono, *lib. 22.* Chriſtianis ſub ſua poteſtate degentibus, literarum ſtudium prohibuit. Tandem (vt cæteros mittam) quod, armis, & facultate iſti regia geſſerunt, lingua ſacrilega deteriùs egit Vuiclephus, qui (vt in Concilio Conſtant. *ſeſſ. 8. & 29. traditur*) Vniuerſitates, aſſeruit, Studia, Collegia, Graduationes, & Magiſteria à Summis Pontificibus, & Epiſcopis, eſſe vana gentilitate introducta, nec pluſquàm Diabolum Eccleſiæ prodeſſe. Quam ſententiam ita Lutherus hauſit poſteà ſectator, vt (ex Bulla Adriani *tom. 5. Concil.*) impudenter dixerit: Chriſtianas Scholas eſſe Sodomas, & Gomorrhas, malorumque omnium ſentinas. Quinimmò contrà ipſam Philoſophiam ſic inuexit, vt (Toloſano teſte *lib. 17. Reipubl. cap. 12. num. 4.*) ad germanicam ſcripſerit nobilitatem, Ariſtotelis Phyſicam, Metaphyſicam, & Ethicam protinus aboleri debere. Nouerant enim maligni, & peruerſi homines, quantum Catholicæ religioni, omniumque Reipublicæ nationum, bonarum ſtudia vtilitatis afferrent artium: Iuratis idcircò veluti cunctorum ſectatoribus malorum; quod optimum vniuerſaliter putabatur, nequaquam placere poterat. Quandoquidem; ſolus virtutis amicus (inquit Philo Iudæus. *lib. quòd deter. potior. inſid. ſoleat*) cum Caino, ſeu quoquo vafro homine gerit bellum ſine inducijs. Validiori namque nulla ratione, rerum bonitas, & recti-
11 tudo ſuaderi poſſe videtur, quàm vt bonis placeant, maliſque diſpliceant. Claudij probitatem, ſociorumque propterea in Hiſpanijs Magnus Gregorius ſatis probaſſe eſt reputatus, dum *Regiſt. lib. 7. epiſt. 124* ita ſcriptum reliquit. Magna veſtræ laudis datur aſſertio, quia excellenti Gothorum Regi, veſtra gloria ſedulo adhærere perhibetur: quia dum malis boni ſemper diſpliceant; bonos vos eſſe certum eſt, qui bono placuiſtis.

Cæterùm ſtudioſorum, literarorumque hominum Academiæ, ſi Ciuitatibus,
12 Rebuſque publicis tam præclare fauent; Orbi quoque toti prodeſſe haud dubiè cenſebuntur; præſertim cum Mundum, omnium oppidum eſſe noſtrum dixerit Tullius *de fin. bon. & mal. lib. 4. ſect. 107. num. 7.* Quare Socrates (5. *Tuſc. ſect. 249. num. 108.* idem ſubdit) cùm rogaretur, cuiatem ſe eſſe diceret, Mundanum, inquit; totius enim mundi ſe incolam, & ciuem arbitrabatur.

CAPVT VI.

Piſani Gymnaſij origo, Æconomia, leges, mores, ac præcipua ſtudia obiter attinguntur.

SVMMARIVM.

1 *De celebrioribus terrarum Orbis formatis Academijs, earumque legibus, ac ſtudijs remiſſiue.*

2 *Perfectum ſemper imperfectum præcedit. Et perfe-*

perfectum illud dicitur, quod formatum, & completum eſt.

3 De Piſana tractandi obiter Academia decens, & congrua aſſignatur ratio.

4 Piſa, quando, & à quibus condita fuerunt: earumque Gymnaſium perantiquum quoquè reputatur; quod non infirmo ſub anno Domini 1132. vel circiter, elargitarum Pandectarum oſtenditur argumento.

5 Piſana Academia, hoc alio, antiquitas ſuadetur argumento: quia nimirum, probabile eſt, Ioannem Faſeolum, ibidem quondoque iura fuiſſe profeſſum.

6 In obſcuris, & dubijs, quod veriſimiliùs eſt inſpici ſolet.

7 Henricus Septimus Romanorum Imperator, ante annum 1315. in quo fertur, vitam cum morte commutaſſe, Lyceum Piſanum magnificè reſtituit.

8 Veriſimilitudo eſt cognata naturæ, & in ſe continet veritatis imaginem; & qui arguit à veriſimili, dicitur arguere à ratione naturali.

9 Piſanum Lyceum, anno Domini 1320. vel 1339. indubitatum eſt denuò fuiſſe inſtitutum, in quo Sapientiſſimi floruerunt viri, quorum clariora ſaltem hic recenſentur nomina. Quare à Clemente VI. Pontifice Maximo, fauoribus, & Priuilegijs cumulatum fuit.

10 Ob armorum ſtrepitum, eouſque Piſana tacuit Academia, donec per Florentinos, ſub quorum dictione ab anno 1406. iam venerat reſtituta fuit. Piſis item, graſſante lue, Piſtorium, Pratum & Florentiam transfertur: quo tamen tempore, pleroſque celebres Sapientes, in ea, iura profeſſos eſſe ſatis oſtenditur.

11 Laurentius Medices, Petri filius, Gymnaſium Piſanum prouidè excitauit; quò omnium ſcientiarum, & artium Sapientes acciuit; quarè in eo celeberrimi nominis aſſeritur floruiſſe Doctores. Et ſummis fauoribus, ſpecialique tutela, ipſum idem ſemper eſſe proſecutum, quorundam eiuſdem argumento geſtorum latè probatur.

12 Philippus Decius, tanti fecit Piſanam Academiam, vt eſto ampliùs in ipſa non profiteretur, ac Senis iam obijſſet; Piſis tamen, vbi adhuc viuens condiderat Sepulchrum, humari iuſſit.

13 Coſmus Medices, Primus Magnus Etruria Dux, Piſanum Gymnaſium magnificè excoluit; quo Clariſſimos in omnium facultate ſcientiarum, Magnis exhibitis conduxit præmijs; quorum ſi non omnia, famoſiſſiora tamen hic recenſentur nomina.

14 Magni Coſmi, Franciſcus, & Ferdinandus filij, Patris exempla ſecuti, ad erudiendos iuuenes, Celeberrimos item viros conduxerunt, aut ſaltem inuitarunt: Quod etiam per cæteros Magnos Etruria Duces, vſque adhuc factum fuiſſe, Lectorum ex albo Piſani Gymnaſij, ſufficienter oſtenditur.

15 Profitentibus in Piſana Academia, pinguia ſoluuntur ſtipendia, atque honorifica diſpenſantur Priuilegia. Tenentur autem docere, & explicare quotidiè (feriatis tamen diebus exceptis) omnes ſcientias, & licitas artes, totidemque de ipſis habere circulatorios diſputationes.

16 Ad alendos ſtudioſos quamplurimos iuuenes, quatuor ſunt inſtituta Collegia, quibus honorifici redditus à Fundatoribus ſunt aſſignati.

17 Bibliothecæ duæ, expoſita ſunt publicæ vtilitati, quarum & ſi ius apud ipſarum retineatur Conditores; vſus tamen eruditis viris humaniſſimè conceditur.

18 Cùm ac præcipuè commendentur Bibliothecæ, quibus amænus adhæret hortus; Sereniſſimi M. Ducis Ferdinandi I. beneficentia, voluptuoſum ad Botanices exercitium, Viridarium eſt inſtitutum.

CElebrium ſaltem vniuerſi terrarum
Orbis Academiarum origines leges, ac
1 præcipua ſtudia hic recenſere opportuni-
tas me forſitan impegiſſet, ni fæliciori,
vberiorique calamo Iacobus Middendor-
pius, Andreas Mendo, ac plerique alij
Nobiliſſimi Scriptores id penitus abſoluiſ-
ſent. Quandoquidem, veterum informes
illæ (vt ità dicam) Vniuerſitates, quæ ad
vſque Theodoſij Iunioris floruerunt tem-
pora (de quibus hactenus) non maiori di-
gnantur indagine, quàm tot Pontificum,
Imperatorum, Regum, ac Principum le-
2 gibus, atque fauoribus, quæ adhuc extant
formata Gymnaſia: Cùm perfectum, ſem-
per imperfectum præcedat ex Philoſopho
1. *Cæli text.* 12. & 2. *eiuſdem text.* 23. & perfe-
ctum illud dicatur, quod formatum, &
completum eſt *ff. de iudicijs &c. l. confeſſiſſe
l. Planè ſi perfecta vbi Gloſſ. ex Philoſopho 3.
Phyſ. text.* 63. & 64. Quod tamen alij in-
tentius, remiſſius alij, prout magis, minuſ-
que genialis ſtudij, eruditioniſque ipſis
impendebat, peregerunt affectio: Cum
nemini prò ſe Tullianum illud ad *Attic.*
14. *Epiſt.* 23. prohibeatur aſſumere: Meum
3 mihi placebat, illi ſuum. Quamobrem,
exterarum cæteris nationum (vt ſuo quiſ-
que gaudeat ſtudio) miſſis Gymnaſijs; Pi-
ſarum duntaxat etruſcam exponendam
ſuſcepi Academiam, cuius res, bonaſque
artes, etſi diſperſas apud clariſſimos vario-
rum monumenta referant Authores; con-
gregatas tamen, atque in vnum tradere
collectas; mea, cui Florentia, eiuſdem Me-
dicei tribuit conſortia Cæli, haud ineptè
intereſſe putaui.

Piſas

Piſas igitur (vt ſcribit Volaterranus *comm. vrban. lib.5. cap. de rebus Piſanor.*)
4 Dionyſius, à Pelaſgis conditas dicit. Plinius, Virgilium ſecutus à Piſeis Peloponneſi. Strabo autem ab his Piſanis, qui è Peloponneſo cum Neſtore aduerſus Ilium militauerunt: eo ferè Mundi anno iuxta *Supplementum Cronic. lib.4.* quo Heli, aut Samuel, Iudices imperabant Iudæorum 2878. ſecundum *Bellarm.Chronolog p 1.* Vbi eſto apud Scriptores (quibus Piſanorum parum abundat antiquitas) Martis potius, quàm Muſarum legantur floruiſſe exercitia, vt videre eſt vbi ſupra ex Volaterrano: literatorum tamen Academijs, Piſanam Ciuitatem, antiquitus etiam penitus non caruiſſe, eo argumento ſatis probari poterit, quod anno redemptionis 1132.vel circiter cum gens Piſana Innocentium Secundum,Pontificem Maximum, & Lotharium Cæſarem, item ſecundum,claſſe, aduerſus Normannum Rogerium, maxime iuuiſſet; Pandectarum, ſeù Digeſtorum perantiquum volumen, priùs omnem ſupra memoriam Amalphi aſſeruatum, egregiæ nauatæ operæ retulit monumentum; *Franciſcus Taurellius in epiſt. nuncupat. edict. Pand. florent. ad Coſmum Med. & Panzirol. de clar. leg. interp. lib.2.cap.3. atque alij.* Quod quidem inſigne Volumen,non idcircò, tunc Piſis, & ab anno deinde ſalutis ſexto, & quadrigenteſimo ſupra milleſimum, ſumma cum cura, ac religone, tanquam Ancile de Cœlo lapſum, Florentiæ meritò cuſtoditur, quia ſcilicet ab ipſo Iuſtiniano, ſeù à Triboniano fuerat conſcriptum, vt forte de leui putarunt aliqui apud Antonium Aug. *emendat. lib.1. cap.1.* Sed quia, omnium iuris ciuilis ſtu-
„ dioſorum hominum (inquit ipſe) ea eſt
„ à maioribus per manus ad nos tradita
„ ſententia,illos libros.integritatem ſcriptu-
„ ræ ſemper ſeruaſſe, totoſque Piſis fuiſſe,
„ quamuis cæteri, mendoſi, mancique cir-
„ cumferantur. Itaque ipſum Bartolum
„ traditur,cum eſſet ei cum peruſino Baldo,
„ magna de re contentio, & de cuiuſdam
„ capitis ſcriptura dubitaretur: Piſas, ad ho-
„ ſce libros miſiſſe; vulgoque fabula neſcio
„ quæ de Baldo iactatur, manus eum in
„ bonos libros iniuliſſe, capiteque Cornelia
„ lege, damnatum. Sed hæc, vt dixi, fabula
„ tanto viro minimè digna, faceſſat. Illud
„ ſine dubio eſt. in optimorum virorum
„ controuerſia, Piſanis Digeſtis obtempera-
„ tum. Quod nunquam feciſſent, niſi ex
eo libro, cæteros ortos eſſe arbitrarentur. Hæc ille. Idque proinde, eidem quoque cum Franciſco Accurſij, non quidem gloſſatoris, vt parum accuratè aliqui exiſtimant, ſed Regienſis filio, adamuſſim contigiſſe Bartolo, quo tempore docuerat Bononiæ, tradit Panzirol. *lib.2. de clar. leg. interp. cap.42.* Quandoquidem, orta ſuper cuiuſdam legis lectione, difficultate; Piſas, qui veteres Pandectas inſpicerent, miſerunt. Quamobrem, tam præclarum, ac celebre munus, iocoſe fortaſſe prò laboribus benemeriti recepiſſent Auxiliatores, ni prodigi Largitores, eorum, quæ ab antiquo profitebantur ſtudia, bonaſque ar-
„ tes, optimè nouiſſent. Vtrique cauebimus
„ (inquit Seneca *lib.1. de Benef. cap.11.*) ne
„ munera ſuperuacua mittamus, vt fœminæ,
„ aut ſeni arma venatoria,aut ruſtico libros;
„ aut ſtudijs, ac literis dedito retia. Ranis
profectò vinum perminiſtrat nemo; niſi Socratem, ſpacioſam aream, in qua ſibi ædificaret domum, Alcibiadi dono offer-
„ renti, item exprobantem, audire velimus.
„ Quid (inquit) ſi mihi calceis opus non
„ eſſet, num corium mihi dares, vnde mihi
„ calceos conficerem? Et ſi dares, an non
„ ipſe ridiculus eſſem, ſi acciperem? *Eraſm. lib.3. apopht.*

Nec huiuſcemodi Piſani Gymnaſij,diaglyptica marmorea Signa Ioannis Faſcoli,
5 cælata Sepulchro, parum antiquitati fauent: nam cum aliè ex ſuggeſtu,ipſe oſtendatur docere; auditoreſque ex ſubſellijs, alij grandiores, exigui alij prout ab eo diſtant, dicentis ſe excipere verba repræſentent: publicè ibidem, quæ profitebatur iura dictaſſe, hæc omnia ſatis innuere haud improbabile cenſeo. Quandoquidem, in
6 obſcuris, quod veriſimilius eſt inſpici ſolet *l. in obſcuris.ff. de regul. iur. Rom. conſ.355. in caſu præſenti num.5. Tuſch. lit.O. concl 55. num.4.* Quo verò tempore, ſuę doctrinæ, ciuiliſque prudentiæ ſpecimen dederit, ex inferius exarato ibi, facilè quis educeret Epithaphio, ni caries, ipſum antiquitatis ferè redegiſſet corroſum: Hoc tamen eiuſdem habetur fragmentum.

Legum Doctoris Faſcoli Tumba Ioannis
Doctorum floris dedit huic natale Ioannis
Annis millenis ſex octuaginta ducentos
Vixit . . . .
Chriſti;vita ſenis defecit tam ſapientis.

Cæterum hoc vnum eſt, quod ſi in Ebrodunenſi Archiepiſcopatu, Henricus, deinde Cardinalis Hoſtienſis, eidem ſucceſſit, vt tradit Panzirol. *loco citato lib.2. cap.33.* Innocentij Quarti,qui ſecundum eumdem Panzirol. *lib.3. cap.13.* ipſum Henricum promouit, vſque ad Pontificatum, quem anno ſuſcepit 1243. vitam produxit. Si verò quis, & fortè tutius, alia permotus authoritate, anno 1286. octauo Kalendas Iulias, Prodromi, Ioannis natalitio die; æuum, aſtruere velit ipſum inchoaſſe vitale: maximè cum ijs, quæ de Piſanorum

erga

erga Henricum Septimum, Romanorum
Imperatorem, pia gratitudine, apud
Vghellium *Ital. Sac. tom.3.* de Archiepi-
„ ſcopis traduntur Piſanis, id cohærere vi-
„ debitur. Inquit enim: illi, ſepulchrum
7 pro temporum illorum more arte, & ma-
„ gnificentia magna conſtructum excitaue-
„ re Piſani ad acceptorum ab eo beneficio-
„ rum memoriam conſeruandam; in quo-
„ rum numero collocabant celeberrimam
„ illam Academiam, quæ poſteà omnium
„ artium gloria, virorumque doctiſſimo-
„ rum commendatione, ad maieſtatem ef-
floruit. Cùm autem, huius poſt Impera-
toris obitum, duobus elapſis annis, ab
Odone de Sala Archiepiſcopo, corpus exa-
nime Piſas eſſet delatum, anno ſcilicet
1315. vt honorifici tumuli iuxta Matricis
elati fores Eccleſiæ, cernere eſt in proſpe-
ctu: Faſeolum, eodem cum Imperatore
Henrico extitiſſe tempore, ac in paterno
Gymnaſio, profeſſum aliquando fuiſſe,
vtique comperiemur. Hæc itaque verba
ibidem adhuc cernuntur,

Hoc in Sarcophago
Non quidem ſpernendo
Henrici
Olim Lucemburgenſis Comitis
Et poſt hæc
Septimi eius Nominis
Romanorum Imperatoris
Oſſa continentur
Quæ ſecundo
Poſt eius fatum anno
Videlicet MCCCXV.
Die vero xxv.
Sextilis Piſas translata
Summo cum honore fuere
Hoc in fano
Ad hanc vſque diem
Collocata permanſere
Quicquid facimus
Venit ex alto.

Sed ex veriſimilitudine, tanquam ſatis
8 probata abducantur iſta: Veriſimilitudo
nanque, eſt cognata naturæ, & in ſe con-
tinet veritatis imaginem: & qui arguit à
veriſimili, dicitur arguere à ratione natu-
rali, vt ex multis tradit Barboſ. *de præſump. num.6. apud Fermoſ. ad cap.8. 9. & 10. de præſ mpt. quæſt.1. num.3.* Hoc autem, vi-
delicet, Andream Ciaffi filium vel, vt alijs
placet, cognomento Zaffium, gente Piſa-
num, atque Franciſcum Tigrini conci-
uem, omnium virum integerrimum, ac
ſapientiſſimum, qui Baldium erudijt, &
omnia ſingularia (mirabile dictu) in iure
9 memoriter tenuit: annum circa 1320. (ſi-
ue tunc denuò, ſiue potiùs 1339. vt no-
tant Volaterranus, geogr. *lib.5. Middend. in acad. piſ. & Andreas Mendo, de iure acad. lib.2. quæſt.9.* probante Pontifice Benedicto XII.
Piſanum Gymnaſium erectum fuerit) ma-
gno omnium plauſu, ibidem egregiè do-
cuiſſe, omnibus compertum, & explora-
tum eſt, ex Panzirolo *lib.2. cap.61.* Quibus,
non infæcunda nominis fama, cùm in eo-
dem præ cæteris, Nicolaus Mattarellus
Mutinenſis, Rainerius Arſendus Foroli-
uienſis, & Ioannes Andreæ Bononienſis
ſubyſſent lyceo, vt ex eodem Panzirolo
lib.2. cap.59. & 62. & lib.3. cap.19. ſuppu-
tare licet: 1343. incarnationis anno; Cle-
mens, huius nominis Papa VI. locum ho-
noribus, gratijſque impertire conſtituens;
Archiepiſcopo Piſano, eiuſque Vicario, ad
Doctoratus apicem in omni promouendi
facultate, cæterarumque Academiarum
decorandi priuilegiis, poteſtatem fecit.
Quinimmo Doctoribus, Scholaribuſque
eccleſiaſticis, & ſi reſidentiæ aſtrictis (ſu-
premis tamen dignitatibus exceptis) Be-
neficiorum redditibus, participationibuſq;
fruendi largitus eſt facultatem, Scipio
Amm. *Hiſt. flor. lib.9. propè fin.* Cuius di-
plomatis etiam meminit Alex. Tartag.
lib.6. conſ.110. Inceptis intereà ſtudijs, ar-
dore tanto, talique auiditate ferunt ope-
ram nauaſſe eos, quibus fuerat docendi
demandata cura, vt inter ipſos Barto-
lus à Saxo Ferrato, ætatis anno 26. non
tantùm impiger ibi iura profitebatur,
Panzir. *lib. 2. cap. 67.* verum etiam com-
mentarium *in l. is, qui pro emptore ff. de vſucap.* lucubrationum ſuarum primitias edi-
dit, *Middend. in acad. Piſana.*

Quia verò, omnia iſta nobis ſtudia (In-
quit Tullius *pro Lucio Murena, orat. 23.*
10 *ſect 131. num. 30.*) de manibus excutiun-
„ tur ſimul atque aliquis motus nouus bel-
„ licum canere cœpit: armorum namque
furijs agitata Etruria, vſque adeò Piſana
in ſilentio iacuit Academia; donec ſub
Florentinorum Imperio ab anno 1406.
iam Ciuitate recepta; inde 1472. ſummo
rurſus in honore viguit, *Middend. vt ſupra.* Sed vtique talem, in lætitiam fruſtrà
coniecta fuit, dum anno 1479. ſæuiſſima
graſſante lue, cui præter cætus, congreſ-
ſuſque fugam (à qua præcipuè abhorrent
Academiæ) efficacius nullum expedit ad-
hiberi remedium, vt monet Ficinus *in epidim. antidot. cap.5.* aliò ſe transferre com-
pulſa fuit. Quapropter Piſtorij primùm:
anno deinde 1481. Prati; ac tandem 1497.
vſque ad 1527. aut 28. & ſi non iugiter,
continuèque, ſed aliquo, vt plurimum
temporis interpoſito ſpatio, Florentiæ
quoque peregrinas ſedes incoluit, *Panzirol. loco citato lib.2. cap. 125.* At ſanè, tot
licet

licet infortunijs quaſſata, tamen eiuſdem vſquequaque non perijt Literatorum turba, ſed ceù ſopitus ſuperimpoſitis cineribus ignis, identidem reuixit, dum conſpicuos non paucos, ſaltem Iuris peritos apud Panzirol. loco ſæpe citato *cap.* 57. 95. 103. 125. 134. *&* 138. adhuc in ipſas profeſſos fuiſſe, diſtinctè comperio: Franciſcum, ſcilicet Ramponum, anno 1400. Petrum Thomaſium 1440. Franciſcum Accoltum 1446. Petrum Philippum Corneum 1473. Baldium nouellum 1470. & Bulgarinum Seneuſem, 1480.

Verùm enim verò cum pax omnium mater profectò ſit artium, Lypſius *cent. ſing. ad Germ. & Gallos epiſt.* 96. Piſanorum
11 rebus ritè compoſitis: Laurentius Medices, Petri filius, Magnique Coſmi præclariſſimus nepos, redemptionis vertente circiter ſalutiferæ anno 1482. ipſorum Scholam prouidè excitauit, claroſque Sapientiæ ſtudijs homines, amplis præmijs magnificè allexit, qui Iuris ciuilis prudentiam, & Philoſophiam, ac cæteras liberales artes, ibidem profiterentur, quos quidem & ipſe cùm à Republica otium eſſet adhibebat quandò grauioribus de rebus, præſertim de ijs, quæ ad religionem, vitæque inſtitutionem pertinent, diſſerebat; Michael Brut. *lib.* 8. *Hiſt. Flor. & Iouius lib.* 1. *in Leo. X.* Quare inter tot Sapientes, illam ſummoperè coluerunt Vniuerſitatem, Bartholomæus Sozinus Senenſis; Lancellottus Decij Mediolanenſis; Felinus Sandeus Ferrarienſis; Iaſon Maynus Mediolanenſis; Marianus Sozinus iunior Senenſis; Philippus Decius Mediolanenſis; ex Panzirol. *loco cit. lib.* 2. *cap.* 126. 127. *&* 162. *& lib.* 3. *cap.* 42. atque alij non obſcuræ famæ quamplurimi, vt in Profitentium Conductorum albo apud Florentinarum Reformationũ Archiuium, latè cernere eſt. Piſanæ verò Academiæ ipſi Laurentio, decorem, ac dignitatem ſemper curare quàm familiare fuiſſe; Sozini, eiuſdemque Præfectorum Academiæ, quædam non ſatis probata geſta, facilè inſinuarunt. Sozinus namque, mille aureorum honorario, ad veſpertinam interpretandam lectionem, Bononia à Laurentio Piſas reuocatus; cùm Iaſonem Maynum, eodem ſtipendio, ad matutinam, eò conductum explicationem, parem ferre nequaquam potuiſſet; oblato ſibi Patauij ampliore ſtipendio; ante conuentionis tempus, clam diſcedere conſtituit. Verùm in itinere deprehenſus, ad tantæ Scholæ vindicandam iniuriam, Laurentij vrgente authoritate, conuentis omninò ſtare, vel ſqualido carcere compulſus fuit. Sed cùm propterea in Florentino Senatu, de imponenda ob Stellionatum pœna diſcuteretur, neque defuiſſet qui eum criminis læſæ maieſtatis inſimulatum, ſeuera ſententia, capite plectendum eſſe diceret: Laurentius vir mitioris ingenij; Si hunc (inquit) perdiderimus, vbi alium Sozinum inueniemus? Decius item, cùm ob ipſius eximiam eruditionem, Felino antagoniſtæ, Piſis diſcedendi anſam tribuiſſet, Antonius Bernardi, atque alij Gymnaſij Præfecti, qui cauſa diſceſſus cognita, vt Felino ſatisfacerent, Philippum Decium per literas increpatum, ſequenti anno, qui in eorum erat arbitrio, dimiſerunt. Hoc tamen nomine à Laurentio adeò reprehenſi fuere, vt eum, Piſas vnde dimiſſus conquerebatur; ſeuera fronte, licet aucto ſtipendio, re-
12 petere monerent, Panzir. *lib.* 2. *cap.* 126. *&* 135. Quanti autem Piſanam Academiam, & ipſe Decius nihilominùs fecerit, ex eo profectò licebit colligere, quòd Senis octuagenarius, & vno ampliùs, 1535. vita functus; Piſas in magnificentiſſimo ſepeliendus monumento, quod ſibi adhuc viuens ex candido marmore cum imagine, apertum librum tenente poſuerat in Campo Sancto, hoc inſuper, appoſito Epitaphio, deferri curauit.

Philippus Decius, ſiue de Dexio Mediolanen.
Iuris conſultus celebris, fama notiſſimus
Cum primum locum ſtudij in iure canonico,
& ciuile
Tenuiſſet Piſis, Senis, Florentię, Paduę, & Papię
Et demùm vltra montes in Gallia
Reuocatus in Italiam
Ab excelſa Florentinorum
Republica
Poſtquam ſtipendium mille quingentorum
aureorum in auro
Pro lectura conſecutus fuiſſet:
De morte cogitans
Hoc ſepulchrum ſibi fabricari curauit
Ne Poſteris ſuis crederet.

Anno denique 1492. cùm finem, omnium mærore, lachrymiſque, ſuæ vitæ Laurentius feciſſet; notiſſimum etiam bonarum
13 artium, ſtudiorumque terminum, Piſanum vtique inueniſſet Lyceum, ni Coſmus Medices, Etruriæ Magnus Dux primus,
„ iterum ei initia reſtituiſſet. Coſmus enim
„ Medices, Dux noſtra ætate Florentinus
„ (inquit Ioannes Caius apud Middend. loco
„ citato) anno Dominicę incarnationis 1542.
„ me vidente, atque ſentiente, Scholas Piſa-
„ nas iam ante multos annos deſertas reſti-
„ tuit; & per Matthæum Curtium excellen-
„ tis doctrinæ virum, alioſque doctos; ma-
„ gna pecunia conductos, omnium ſcientia-
„ rum profeſſione claram, celebremque fe-
„ cit. Tantorum autem virorum nomina
apud

apud Illuſtriſſimorum Locumtenentis; Conſiliatorumque Florentinæ Ciuitatis Cancellarium extant in albo. Ex quibus eorum duntaxat (vt breuitati ſtudeam) qui poſteritati, ſuæ doctrinæ præclara reliquerunt monumenta, quædam referam celebriora. Ad cathedram igitur Sacræ Theologiæ, vt à nobiliſſima exordiar facultate, conductus legitur Magiſter Romulus Laurentianus Florentinus Ordinis Seruorum;
„ Cui (inquit Gianius *annal.lib.*1.*c.*11.*cent.*4.)
„ primaria cathedra commendata fuit, ſuper
„ quam tam altè, tam eminenter, doctriuam
„ Scoti enucleauit, atque ſuſtinuit, vt qua-
„ cunque opportunitate ſibi propoſita, Sco-
„ tum cum Ariſtotele conciliaret, alterum
„ per alterum explicando, vt iure optimo,
„ ab omnibus Scotiſtarum, & Peripatetico-
„ rum Princeps acclamaretur. Typis quoque plura mandaſſe teſtatur Poccianus in ſua Chronica; cuius tandem laudes, lepidè carminibus extulit Quintianus Stoas Poeta laureatus apud eumdem Gianum, loco citato. Huic autem ſucceſſit Magiſter Ioan: Baptiſta Millionacca Aſtenſis; quem, eius ſolertiſſimi ingenij, & eminentis doctrinæ audita fama, Sereniſſimus Coſmus, ab Auguſtino Bonuccio Arretino (præfati Ordi-
„ nis Generale, ſponte efflagitauit. Hic enim
„ inquit Gianius loco citato *lib.*4.*cap.*2.) Ge-
„ neralatus dignitati præpoſitus, Sacroſanctæ
„ Tridentinæ Synodo interfuit, vbi ſuæ do-
„ ctrinæ teſtimonium reddidit. Tandem,
„ Magiſtratu depoſito, ab Inuictiſſimo Sa-
„ baudiæ Duce Carolo in Academia Montis
„ Regalis Subalpinæ regionis, cathedra pri-
„ maria Metaphyſicæ donatur; quam poſteà
„ Auguſtæ Taurinorum, quò Studium tran-
„ ſtulerat, in Sacram Scripturam (vt dice-
„ batur) tranſmutauit. Item ad ius dicendum; Medicinam, Philoſophiam, cæteraſque ad explicandas artes, acciti inueniuntur, Ioannes Franciſcus Vegius Ticinenſis; cuius ad perpetuitatem, hæc intuentur.

Io. Franciſco Vegio Patricio
Ticin. Iuriſconſulto Clariſſimo
Qui ſub optimo Duce Coſmo
Magnis præmijs decoratus
Per XII. annos Piſis
Princeps in docendo fuit
Auguſt. F. mæſtus D.
Obijt anno MDLXIV. vixit LXV.

Ioannes Boncompagnus; cui Gregorius XIII. conſobrinus frater, Piſis, vbi maxima celebritate ius interpretatus fuerat, iucundiſſimæ in agnationis memoriam, plenum maieſtatis, Mauſoleum, hoc elogio erexit decoratum

Gregor. XIII. Pont. Max. Patria Bonon.
Præſtantiſs. Iurisconſulto Io: Boncompagno
Fratri Patrueli præſtantiſſimis moribus
Eximia pietate omnibus denique animi
Dotibus ornatiſſimo. Piſis cùm in primo loco
Maxima celebritate Ius interpretaretur
Anno ætatis ſuæ XLI. ſal. hum. MDLIV.
Extinctus hoc ad retinendam iucundiſſimæ
Agnationis memoriam fieri mandauit
Anno ſalut. MDLXXIV. Pontif. ſui III.

Franciſcus Robortellus; Ioannes Baptiſta de Aſinis; Matthæus Curtius, quem tanti fecit Sereniſſimus Coſmus, vt ære proprio, Monumentum, huiuſmodi elogio inſculptum extruendum curauerit.

Matthæo Curtio Ticin.
Qui Hipp. Galenique
Vindex: ſalutis;
Augurium fecit
Medicinamque
Exercendo, & docendo
Ipſe valens ſemper
Exercuit
Mon: hoc amplius
Quam filius
T. P.
Coſmus Mediceus Flor.
Dux II.
Ære ſuo P. C.
Anno MDLIV.
Vixit ann. LXX.

Antonius Montecatinus; Antonius Cioſius; Simon Portius; Gabriel Faloppia; Petrus Angelius Bargeus; Thomas Cornachinus; Andreas Ciſalpinus; Bartholomæus Romuleus, cuius encomia, his paucis
„ *Middend. acad. lib.*5. ita recenſuit. Bartho-
„ lomæus Romuleus Florentinus, Iuris
„ vtriuſque Doctor, Eques, & Comes Pala-
„ tinus, qui poſtquam Ingolſtadij publicè
„ leges profeſſus fuit, atque multas lucubra-
„ tiones in lucem edidit; conditionibus ho-
„ neſtiſſimis, & ampliſſimo ſalario inuitatus
„ fuit ad profitendum in antiquiſſima, & no-
„ biliſſima Academia Piſana. Item Franciſcus Bonamicus, alijque quamplurimi.

Magnum autem Coſmum Ducem, Franciſcus, & Ferdinandus Medices, ipſius veſtigijs vtique perſecuti ſunt filij, cæterique Magni Etruriæ Duces, dum adeò Piſanum coluerint Gymnaſium, vt ſtatim ac famam alicuius in literaria penetrauerint facultate; maximis exhibitis præmijs, eos ſi non conduxerint, ad ſe allexerint ſaltem. Hoc enim de Iacobo Menochio Papienſe latè aſſerit Panzirol. *lib.* 2. *citato cap.*194. dicens:
„ Eo tempore, amplum ei à Franciſco Magno Etruriæ Duce oblatum ſalarium, quod

alijs

alljs fidem obſtrinxiſſet, recuſanit. Et Lypſius *cent. ſing. ad Italos, & Hiſpanos epiſt.* 1. Hieronymo Mercuriali ſuo, de ſeipſo ita ſcribit. De Magni Ducis Etruriæ (Ferdinandi ſcilicet I.) honeſta conditioue, quam mihi defert, nihil adhuc accepi, præter ea, quæ literæ tuæ ſtricti n delibant. Tamen, vt nunc valetudo, & res meæ ſunt parere, & obſequi vix poſſum, & ſi benigniſſimè vocanti &c. Ab anno idcircò 1576. tempora ad vſque recentia, in omni facultate eximios ſemper floruiſſe Doctores, abundè reperio. Profitebantur itaque præ cæteris Iacobus Tauantius à Caſtro Plebis Seruita, cuius Gianius *cent. 4. ann. lib. 6. c. 15.* ita meminit: Impiger, & indefeſſus Tauantius, nunquam à ſtudijs, tempus, & operam remittebat: id planè indicant lucubrata ſtudia tam varia, tam doctrinis referta, & tam multa, vt ſi ederentur, Diui Auguſtini ferè volumina æquarent. Poſteritati igitur hæc magna ingenij ſui monumenta reliquit. Tractatus &c. Item Rodericus Fonſeca, Pirrus Maureus, Aldus Mannuccius, Sfortia Oddus, Galileus Galilei, iam ſuper æthera notus; Antonius Cutinus; Hieronymus Mercurialis; Andreas Fachineus; Ioannes Antonius Marta; Petrus Accoltus; Robertus Titi; Claudius Berigardus; Antonius Merenda; Iulius Cęſar Belingerus, Paganinus Gaudentij, cuius ad plauſum à Sapientiſſimo Cheſio, huiuſmodi poſitum fuit Elogium.

Paganino Gaudentio Peſclauienſi inclyti nominis, Philoſopho Theologo, I.V. Conſ. probitate, naturali ingenuitate, ſtudio Politicæ ad inuidiam, quas in Piſano Gymnaſio per annos XXI. profeſſus: Extetos multos ad ſe vocante fama, pertractos, præſenti eruditione obijt, poſteros edito multiplici volumine, locupletauit, editurus plura ſi dies adfuiſſet: qui de re quacumque conſultus, indeficientem pandebat ex tempore diſſertationis doctiſſimæ venam, de ſe tantùm parcus, ſic habens fato propinquus, & quaſi præſcius

Rhætia me genuit, docuit Germania, Roma
Retinuit, nunc audit Etruria culta docentem.

Obijt Piſis impauidus, anno MDCII. III. non. Ian. natus ann. LII.

Bartho. Cheſius Piſan. I.C. & in Piſano Gymnaſio I. C. Ord. Profeſſor
Executor teſtamentarius, tantam Literarum iacturam deplorans P.

Item ex Seruitarum Inſtituto, M. M. Lælius Balleonus Florentinus; Henricus Burgus à Caſtro nouo Scripiæ, vterque munere Generalatus, ſcholaſticiſque lucubrationibus, ſpectabiles, & Gherardus Baldius Florentinus, qui nouo opinandi ſcholaſtico genere aduerſus celebriores ſcholas, Eminentis Theologi agnomen eſt adeptus; pleriqne denique alij, ſcriptorum varietate, doctrinæque profunditate celebres; quorum tamen, non inuidiæ liuore, aut tenuitate famæ reticentur nomina, ſed ne prolixitate, immoderata fiat oratio, ſeu blanditijs, & aſſentationibus, præſentis adhuc ſpatia ſaltem decurrentium vitæ in gratiam immergi velle, legentibus videar. Beneuolentiam namque blanditiis, & aſſentationibus colligere, turpe eſt. *Tull. de amic. ſect. 107. n. 61.*

Cæterùm, vt cunctis pateat Sapientiæ Domus, nec vllus Antiſthenes, Diſcipulos
15 virga depellat argentea (magna ſcilicet, deterreat mercede) *Laert. de vit. Phil. lib. 6.* ipſorum profectò ſupplendo vicem; conductis Lectoribus, tali, tantaque copia, emerita, Principis ſtipendia, munificentia ſoluit, vt ex illis, aureorum, vel ſupra mille, qui annuam gaudeant ſe recepiſſe ſummam, numerentur non pauci, *ex allegato conductorum Doctorum albo*. Nec gratijs præterea, priuilegijſque carent; cum honoribus, præcedentiarum, ſcilicet, titulorum, dignitatum &c. exemptionibuſque, vtpote, Domorum, armorum, fori, pedagiorum &c. quibus celebrium Gymnaſiorum fruuntur Scholaſtici, & ipſi conſequenter potiantur, & gaudeant: *Ex diplomatibus apud Piſana Vniuerſitatis Cancellarium*. Profitentur autem ibi in omni facultate permiſſa, ferè numero 60. Doctores, qui à Kalendis Nouembris, ad vſque nonum Kalendarum Iulij, diebus ſingulis non feriatis, per tres antemeridianas, totidemque pomeridianas horas, Theologiam poſitiuam, Scholaſticam, Canonicam, & Moralem: Ius ciuile, & criminale: Metaphyſicam: Medicinam theoricam, & practicam: Philoſophiam naturalem: Mathemata: Humanas literas: Linguarum Idiomata, græca ſcilicet, arabica, etruſca, & quandoque hæbraica: Chirurgiam: Anathomen, & Botanicen, non tantùm docent, verùm de ipſis acriter etiam circulando diſputant, *Ex Scheda, ſeu rotulo conſueto lectionum &c. apud eiuſdem Vniuerſitatis Cancellarium.*

Quia verò, teſte Iuuenale Satyra 3.
16 Haud facile emergunt, quorum virtutibus obſtat
Res anguſta, Domi ———

Coſmus Medices, Etruriæ Magnus Dux I. honorificè ad alendos ſuæ ditionis ingenuos quadraginta Iuuenes, eorumque Re-

ctorem : Perduellium, Exulumque bonis publico Fiſco addictis, amplum Collegium inſtituit, *Ioan. Bapt. Adrian. hiſtor. Florent. lib. 3.* vnde legitur.

Coſmo Med.
Floren. Duci II.
Gymnaſio hoc
Magnificè
inſtaurato,
ac Collegio Ingenuorum
ſuæ Dicionis
adoleſcentium
liberaliter inſtituto.
A. M. D. L.

Nec tanti regiminis negligens, ſuorumque improuidus vnquam extitit gubernator Ferdinandus I. dum publicæ vtilitati conſulens, Ædes Bartoli, vt hac oſtenditur Inſcriptione, Studentium Domus in vſum conuertit.

Ferdinandus Medices,
Magnus Dux Etruriæ III.
Has Ædes, quas olim Bartolus iuris
interpres
Celeberrimus incoluit, nunc renouatas,
& inſtructas
Adoleſcentibus, qui ad Philoſophorum,
& Iuris conſultorum
Scholas miſſi, publico Vrbium,
atque Oppidorum
Suorum ſumptu ſeparatim alebantur;
publicæ vtilitati
Conſulens addixit, legeſque quibus
in victu, veſtitu,
Vita ſimul degenda vterentur, tulit.
Anno ſalutis MDLXXXXV.

Luſtris iam ſupra quinque delapſis, eamdem ob cauſam, ſex etiam decreuerat compatrios adoleſcentulos in vno conuictu alendos, Cardinalis Ioannes Riccius Politianus, vt expoſitis conſtat his literis,

Collegium Riccium Politianum
Ioannis Riccij Card. Politiani
Patriæque Patris pietate, ac
In Ciues ſuos liberalitate
Inſtitutum
Anno Domini M.D.LXVIII.

Pro ſubalpinis item Allobrogis Carolum Antonium de Puteo Archiepiſcopum Piſanum, huiuſmodi extruxiſſe Collegium teſtatur hæc Epigraphe.

Collegium Puteanum
Pietate, & liberalitate
Caroli Antonij Putei
Archiepiſcopi Piſani
Fundatum: & dotatum
Anno MDCV.

Tardior equidem apud Piſanos, Bibliothecarum, librorumque publica cura,
17 aut ſtudium fuit, cùm quilibet ex Literatis, quantum ſibi Scriptorum eſſet opus priuatis tantùm concluderet Domibus: Nam quæ de Aldi, Piſanæ Academiæ donata feruntur *à Scotto in Italia itinerario apud Middend. loco citato* Bibliotheca; fabuloſa iactantur, cùm non in Archiuijs memoria, nec in Lyceo vlla extent veſtigia; eò vel maximè, quòd ipſam Venetijs, Romam vbi deinde profitebatur transferendi cauſa, cum ſui iactura notabilem à Campſoribus recepit pecuniam; vt tradit *Ianus Auicius, eſtò damnatæ memoriæ, in ſua Pinacotheca*. Verùm tamen eſt, quòd artium tantam Matrem, hoc diù publico carere ſolatio, Iacobus Tauantius, Seruitarum celeberrimus, qui tunc Piſis, vt dictum eſt, primariam Theologiæ cathedram ſuſceperat moderandam, minimè eſt paſſus, cùm trium millium ferè liberalium diſciplinarum librorum cateruam, Diui Antonij in ædibus, publicè ad legendum præbuerit, *Gianius cent. 4. ann. lib. 6. cap. 15.* Cuius tanti Viri, Bartholomæus Cheſius Ciuis Piſanus, celeberrimus Iuris conſultus, illuſtria proſequutus exempla: dum in Patria ordinaria legum anno 1680. aliquando fungeretur, interpretatione; ad augmentum conſtitutæ Bibliothecæ, octingenta, & ampliùs, vtriuſque iuris volumina pio, & gratioſo legato, liberaliter reliquit. At ſanè Illuſtriſſimi Equitis Franciſci Mariæ Ceſſinij Florentini (innata cuius affabilitate antè quam è vita migraret, enarrata quamplurima, Piſanæ Academiæ monumenta accepi) ſeptem propemodùm, voluminum myriades, immenſo emptorum precio, ſumptuosè complectens, longè emicat inſignis Bibliothecæ. Ipſe enim, parem cum nobilitate ſcientiam coniungens; vt alijs generosè prodeſſet, & ſibi doctè placeret, ex remotiſſimis Mundi plagis, celebriores omnium generum Scriptores ſedulò coegerat. Ibique à quotidianis curis; vel ſcilicet Iurium explicationibus, quibus vt primarius incumbabat, vel Sacræ Diui Stephani Religionis conſilijs, quæ tanquam ex duodecim vnus, ſuppeditabat; vel ciuilibus eiuſdem cauſis, quibus vt Iudex præerat delegatus; vel Sancti Officij diſquiſitionibus, quarum intererat vt Conſultor; vel Maris Conſulibus, quos dirigebat vt Aſſeſſor; vel tandem Monialium negocijs, quæ perficiebat vt Operarius; ſi quando ſibi otium dabatur: ita ex animo cum ijs, qui velut ad Muſarum Ædem, eò ventitant verſabatur Sapientibus, eorumque congreſ-

greſſibus adcò lepidè ſe immiſcebat, vt Piſas non obiter, aut perfunctoriè luſtraſſe gloriari vix potuiſſet, quem non aut pœnitentia fuerit, aut pudor ſubiturus, ſi Ceſſinium Muſeum, aut ignorare ſe, aut neglexiſſe profiteretur. Ex quibus profectò cernimus, velut publicas eſſe has Bibliothecas; & quamquam ius, mancipiumque ſibi retineant Conditores; vſus tamen, eruditis minimè prohibetur.

Varroni ſuo, ita ſcripſerat Tullius *lib.9. epiſtol.4.* ſi hortum in Bibliotheca habes, nihil deerit, quare factum rectè putatur, ne Piſis demùm quarum Gymnaſium tam præclaris decoratur Bibliothecis, herbis quoque, varijſque fruticibus conſitum deeſſet Viridarium, dum Ferdinandus Medices, Magnus Dux Etruriæ III. ad profectum Botanices, locum inſtituit aptum, ipſumque mineralibus, ſalibus, piſcibus, ſerpentibus, cæteriſque id genus naturæ ſtuporibus ornauit, ibique Poſteritati ita ſcribendum mandauit.

Ferdinandus Medices,
Magnus Dux Etruriæ III.
Vt Adoleſcentes ſtudioſi paratum habeant
Locum, in quo fruticum herbarumque
Facultates, & naturas pernoſcerent.
Hortos inſtruendos
Curauit, Domumque, ſua pecunia
emptam, &
Scitè inſtauratam adiunxit, per quam eos
Ingredi cupientibus, aditum patere voluit
Anno ſalutis M.D.V.C.

Vtinam ergo ad animorum culturam Piſanum ſemper vireſcat Gymnaſium; ſi corporum ad incolumitatem, ſuis in hortis, non areſcunt frutices.

CAPVT VII.

Quanta, qualiſque ſedulitas, ab ijs, quorum cathedris aptos refert prouidere Doctores, præcipuè ſit adhibenda.

SVMMARIVM.

1 *Cathedrarum, lectionumque varietate, Academiæ maximè refulgent; quod pluribus, varijſque latè oſtenditur exemplis.*

2 *Doctorum, Magiſtrorumque profunditas in docendo, Scholas reddit illuſtriores, cùm non Doctorem cathedra, ſed cathedram Doctor faciat, quod Ariſtotelis, Malchionis, Epiphanij Sophiſtæ, aliorumque inſignium virorum oſtenditur exemplo.*

3 *Summorum Principum intereſt, Cathedris bonos aſſumere Doctores; quod apud diuerſas nationes, ſtricta etiam lege cautum fuit.*

4 *Non tantùm ad Supremos Principes, verùm etiam ad Academiarum Conditores ſpectat pro ſuis Scholis eligere Magiſtros.*

5 *Prouiſio, & electio duplex eſt, propria ſcilicet, & impropria: hac ſecunda, queunt Principes, etiam in foro conſcientiæ, relictis melioribus Magiſtris; ad cathedras aſſumere bonos, & dignos; non tamen peſſimos, & indignos.*

6 *Principes tamen, non excuſantur à culpa, ſi in tali electione, non exquirant Prudentum conſilium, & iudicium. Quarè Cæſar Auguſtus, optimo iure decreuerat, ne quis publicè ad docendum accederet, niſi prauio examine, Principis inſuper accedente authoritate, ad huiuſmodi munus aſſumeretur.*

7 *Propria autem, & ſtricta electione, eligendi ſemper ſunt meliores, & qui à Scholaſticis probati per examen inueniuntur, cùm ille Doctor verè dicatur doctus, quem Studioſi referunt Doctum, & quem labor prolixior, vel ſtipendia meliora fecerunt anteire.*

8 *Eligendo peiores ad Officia Iuſtitiæ, eos eligentes peccant lethaliter, tenenturque ad reſtitutionem damni. Quare indaganda non tantùm eſt eligendorum ſcientia, verùm etiam fama, & mores.*

9 *De ſtricta quoque loquendo electione, Princeps, tuta conſcientia poteſt eligere idoneum, meliori relicto, cùm Princeps, ne nimia afficiatur moleſtia non teneatur ita ſtrictè diſcutere, ſicut ij, qui ex officio ad id tenentur; nec tam firmè relatoribus credere obligatur, vt de falſo nequeat dubitare.*

10 *Parœneſis ad Principes, vt ab Adulatoribus caueant, & ſemper fideliores Miniſtros, integerrimoſque Conſiliatores ſibi adſciſcant.*

ACademicæ facultatis eo magis nomen refulget, quò cathedrarum, inſigni va-
1 rietate, vberius illuſtratur, vt ex *l.3. §. pen. ff. de Detur. l. magiſtros C. de profeſs. & medic. lib. 10.* disertè tradunt Alciat. *reſp. 91. n. 7.* & Menoch. *conſ. 80. n. 20.* Quarè etiam antiquiùs præclaræ, celebreſque illæ habebantur Scholę, quæ omnigena, cæteras præſtabant, eruditione, vt memphitica apud Hieronymum *in 19. cap. Iſaiæ, & 30. Ezechielis.* Vbi è Meſopotamia Abraham in Egyptum profectus habitaſſe, eoque variarum artium doctrinam importaſſe creditur, vt ſuperiùs *cap. 3. n. 7.* Alexandrina, quæ Strabone teſte *lib. 14.* olim omnium liberalium diſciplinarum Scholas amplectebatur: Et

vt meminit Euſeb. Cæſar. *lib. 5. hiſt. Eccleſ.* Sacræ literæ, ſtatim poſt tempora Apoſtolorum ibidem floruerunt. Athenienſis, quam quidam Græcorum dixerunt Græciæ Muſeum: Pindarus culmen, firmamentumque: Tucidides, Græciæ Græciam: Pythius, Veſtam Græcorum, & Prytanæum, *Cælius lib. 18. cap. 23.* Romana, vbi, referente Gellio *lib. 17. noct. attic. cap. 21.* Rhetores, & Philoſophi cathedras habuerunt, omneque Doctrinæ genus, quod hominum deceret ingenium, illuc inuectum fuit. Præter has, cæteraſque, Europæ inſigniores non defuerunt quamplures, vt Druydum in Brittannia; *Hector. Boeth. lib. 2. de rebus Scoticis.* Banauenſis. Meacenſis. Caiana. Negruenſis. Hoiama, & Frenoiamę in Iaponia Indiæ Inſula, quarum ſingulæ ter mille, & quingentis, & eo ampliùs auditoribus frequentantur; eamdemque ob cauſam, illis quoque remotiſſimis plagis, magnæ ſemper extiterunt exiſtimationis; *Ioannes Metellus in ſua Epiſtola.*

Cùm autem, non tam Cathedrarum va-
2 rietas, ſpectabiliſque multiplicitas, verùm etiam ſummoperè Magiſtrorum, Doctrinarumque profunditas, celeberrimas ſcholas efficiat (non enim Cathedra, Magiſtrum; ſed Magiſter, Cathedram, verſa vice conſtituit; *Gloſſa maiorem cap. 21. 8. q. 1. ex 40. diſt. cap. vlt.*) ſumma cura, maximaque ſedulitas ab iis quorum vniuerſitatibus intereſt aptos prouidere Doctores, præcipuè eſt adhibenda; Quandoquidem nec Chalcidica, nec Antiochena, nec Laodicea, nec Cæſarienſis, neque Nicomedienſis, aliæque id genus vetuſtiores, illuſtrem amplius perfunderent famam, niſi Ariſtoteles, *Strabo lib. 10. Geog.* Malchio; Epiphanius Sophiſta, & Apollinarius: Iulianus, & Gallus martyres. Baſilius Magnus, & Nazianzenus, Lactantius, & Libanius, bonas artes inibi profeſſi fuiſſent *Euſeb. lib. 7. Hi-*
3 *ſtor. Eccleſ. cap. 29.* Huiuſcemodi profectò ad Cathedras eligendi munus, ſummis Principibus in ſuis dictionibus, Eccleſiaſticam, ſiuè Laicam obtinentibus dignitatem (vniuerſitatum idcircò ſemper habita ratione) maximopere conuenire, nemo eſt qui ambigat. Nam magni intereſt ad bonum regimen, & conſeruationem Reipublicæ (inquit Pereyra *de repub. lit. lib. 8. diſp. 11. q. 1. n. 1243.*) attendere, quibus ſubditi doctrinis, & per quos magiſtros inbuantur, Quamòbrem, apud noſtrates non tantùm, ſed & olim quoque apud Thurios, & omnem fore Græciam lege cauebatur, vt pueris cùm primùm adoleſcerent, magiſtros ſtudiorum doctos ætate, & vſu, in primo tyrocinio, publica impenſa præficerent, atque plures vnius curę, ac diſciplinę mandarentur; qui Magiſter eſſet, & comes, ſicut de Tuſcis, & Maſſilienſibus traditur. Idem apud Iberos, Sertorius fecit, vt Magiſtris ſcientiſſimis, qui artes docerent liberales, ingenuoſque educarent, ſtipendium de publico daret. Alexander Macedo, multis millibus puerorum ex Perſide Magiſtros dedit, qui græca inſtituta, mores, militaremque diſciplinam præciperent. Veſpaſianus, græcis, latiniſque Rhetoribus, annua centena dedit. Marcus Antonius Pius, Rhetoribus per omnes prouincias, annua ſalaria conſtituit. Traianus quoque, adoleſcentes ad quinque millia bonæ indolis, ex omni Imperio ſelectos, publicè ali, & parentis affectu, paribus diſciplinis, erudiri curauit, ex *Alex. ab Alexan. lib. 2. cap. 25.* Quæ tamen leges,
4 non adeo compreſsè, ſummos ſunt arbitrandę concedere principes, vt tali eligendi munere, Academiarum Conditores, fundatoreſque omninò cenſeantur vacare: Quandoquidem, æquitatem oppidò poſtulare tradit Petrus Gregor. *lib. 18. de repub. cap. 2. n. 18.* vt Magiſtri deſignentur in Academiis per earum conditores, vel iis præſentibus ſaltem: Poſſunt (inquit) & requiri perſonæ Eccleſiaſticę, vt Summus Pontifex, vel eius Vicarij, vel Patriarcha, & alij in eligendis Magiſtris ſcholarum. quæ ſunt ex illorum fundatione, & eorum aluntur ſtipendiis, ne ſit in poteſtate aliorum contra illorum intentionem, aliòs quàm ipſi ſtatuerint præponere. Non minus (inſuper addit) quam in Eccleſia patronata, nullus admitti, vel inſtitui debet, ſine pręſentatione Patroni, vel in eius negligentia, per Epiſcopum.

Cæterum, quia prouiſio, ſiue potiùs ele-
5 ctio, ex Fermoſino *tit. de elect. ad rubric. præmiſſum. n. 5.* biſariam vſurpari ſolet; propriè, ſcilicet, pro ea, quæ plurium conſenſu per vota vel ſuffragia fit ſecundùm Canones, de qua, *Gloſ. in rub. de poſtula. Prælat. lib. 6. & in cap. 1. eodem titul. in verbo vera poſtulatio.* Vel impropriè, pro ea, quæ à ſolo fit Superiore, & quę proprie in Beneficiis vocatur collatio, inueſtitura, ſiuè inſtitutio iuxta textum *in cap. Adrianus, cum aliis ſequen. 63. diſt.* Viri quoque Principes, ac Conditores patroni, ſuis Cathedris, modis duobus pręclictis, iuxta locorum praxim prouidere valebunt. Si ergo, ſecunda hac electione id agere malint; ipſis profectò ſufficere arbitror ſi dignos, habiles, capaceſque duntaxat (dignioribus, habilioribuſque relictis) docendi aſſumant ad opus vt docent *Bartol. in l. cùm quidam ff. de leg. 2. per textum in l. cùm pater. §. ergo ff. eodem, & l. ex facto §. ſi quis rogatus 2. ff. ad trebellian. §. eos autem in auth. vt indic. ſine quoquo ſuffragio*

auth.

auth. de defenſ. ciuitat. in princ. & in l. 2. C. de de-
curio. lib. 10. *Molina de Hiſpanor. primog. lib. 2.*
cap. 5. in princ. & n. 65. Peguera in pract. cap. 7.
n. 9. & 10. Quod, & in foro conſcientiæ vi-
dentur ſentire, *Caiet. in ſumma. v. electio §. ad*
eligendum autem meliorem Vaſq. in opuſc. de be-
neficijs cap. 2. §. 5. dub. 13. n. 97. Turrian. in ſele-
ctis diſput. cent. 2. conſ. theolog. dub. 87. Nam ſe-
cus, Reges, Principes, cæterique Dynaſtæ,
anxij corde continuò vagarent, vt dignio-
rem inuenirent, quòd à Papa, & Rege exi-
gere durum eſſe aſſerit Reginal. *tom. 2. lib.*
20. tract. 3. cap. 14. n. 179. quem ſequuntur
Ægid. Trullench. in opere morali lib. 7. cap. 11.
dub. 8. ſub n. 4. Diana p. 1. tract. 15. Miſcell. 1. re-
ſol. 4. in fin. contra Leſſium lib. 11. de iuſt. & iur.
cap. 34. dub. 14. n. 64. apud Fermoſ. ad rub. de
elect. q. 7. n. 26. Nimis tamen abſurdum in
vtroque foro, quinimmo & iniuſtum, quod
præferrent imperitos peritis, nouellos an-
tiquis, ac rudes emeritis, ex traditis per
Ioannem de platea *in l. 1. codic. de prine. agent.*
in rebus lib. 10. Boet. de diſciplina Schol. cap. 6.
apud eumdem Fermoſ. ibidem n. 27.

Verùm enim verò Rex, ſiue Princeps à
culpa euacuabitur nequaquam, ſi ſuper eli-
6 gendorum vita, literis, moribus, & apti-
tudine à melioribus iudicium, vel non ex-
quirat conſilium *Aniles in proœm. cap. prator.*
n. 3. Maſtrillus de magiſt. p. 2. cap. 1. n. 42. cùm
„ Ecclesiaſ. 32. habeatur: Fili ſine conſilio ni-
„ hil facias; & poſt factum non pæniteas. Et
„ Tobiæ 4. Conſilium ſemper à ſapiente
„ perquirito. Et Prouerb. 8. Ego ſapientia
„ habito in conſilio, & eruditis interſum co-
„ gitationibus. Et 12. Via ſtulti recta in ocu-
„ lis eius; qui autem ſapiens eſt, audit con-
„ ſilia. Et 13. Inter ſuperbos iurgia ſunt, qui
„ autem agunt omnia cum conſilio, regun-
„ tur cum conſilio. Ideoque Adrianus Au-
guſtus, teſte Dionyſio Caſſiano in eius vi-
ta, de quolibet negotio libenter patiebatur
admoneri, & corrigi, ne dum à Magiſtra-
tibus, verùm etiam à quolibet gregario.
Quod, & initio ſui regiminis Tiberium
Cæſarem non renuiſſe aſtruit Suetonius in
eius vita. Nam, vt *Epiſtola* 110. ad amicum
„ Lucillum ſcribit Seneca, quaſi interrogan-
„ ti reſpondens: Quid ſapiens ſapienti pro-
„ derit. Impetum illi dabit, occaſiones actio-
„ num honeſtarum commoſtrabit. Præter
„ hæc, aliquas ſuas cogitationes exprimet,
„ docebit quę inuenerit: Semper enim ſa-
„ pienti reſtabit, quod inueniat, & quò ani-
„ mus eius excurrat. Qua de cauſa, & meri-
tò quidem futura cauens, tempeſtatiſque
ſuæ præſentia mala coercens, Cæſar decre-
uit Auguſtus apud Middendorpium *de ac-*
cademijs, vt deinceps docendi, ne quis ſibi
vſurparet facultatem, niſi Principis autho-
ritas accederet, interueniente publicorum
Gymnaſiorum examine. Et Adrianus Im-
perator (*ibidem apud eumdem*) Viris quibuſ-
dam prætoris, citrà examen de iure reſpon-
dendi (vt nunc codicillares præſumunt Do-
„ ctores) munus petentibus reſpondit: Eam
„ rem non peti, ſed præſtari ſolere: Princi-
„ pes non conferre, niſi priùs ſe idoneos eſ-
„ ſe demonſtrarent, & publica authoritate
„ optimorum Curialium conſenſu promo-
„ uerentur. Sicut Iulianus Imperator etiam
„ *in l. magiſtros C. de profeſs. & medi. lib.* 10. ita
„ reſcripſit: Quia ſingulis Ciuitatibus adeſſe
„ ipſe non poſſum; iubeo quiſquis docere
„ vult, non repentè, nec temerè proſiliat ad
„ hoc munus, ſed iudicio ordinis probatus,
„ decretum Curialium mereatur, optimo-
„ rum conſpirante conſenſu.

Si autem prima illa, & propria electio-
7 ne, idem agere permittant, atque adeò
Scholaſticorum votis auditorum, qui Op-
poſitorum, ſeu Competitorum mores, ac
ſcientiam maximè callere ſolent vt par eſt,
vndecunque cōmittant (Scholaribus enim,
& ſtudioſis, de Doctoribus creditur ſcien-
tia, vt ex Ioanne de platea *in l. ex agentibus*
C. de prine. agen. in rebus lib. 12. tradit Rebuff.
priuil. 68.) Meliores inter bonos, & inter
„ meliores, optimi vt eligantur, Principes
„ ſedulò curare debent. Nam quo preeſſe
„ oportet (inquit Philoſophus *3. Polit. cap. 12.*)
ita ſunt præficiendi vt cuſtodes legum, at-
que miniſtri. Et lex profectò, meliores ad
honorifica pręſtanda munia, iubet eſſe vo-
candos, *cap. cùm dilectus de elect. vbi gloſ. di-*
gniores, ex 8. q. 1. Illud. & 63. diſt. metropolitano
61. diſt. Imitamur ad fin. Et is, gradu cæteros
antecedit, quem labor prolixior, vel ſti-
pendia meliora, fecerunt anteire *C. de offic.*
l. nemo. Quod & latè tradunt Doctores *ad*
text. in l. ſi ſeruus ſeruum §. fin. & §. ſi fornica-
rius ff. ad legem aquiliam. Quinimmò dignio-
res non aſſumentes, in foro conſcientię, à
mortali non eſſe exemptos diſertè tradunt
Bann. *2. 2. q. 63. art. 2. dub. 6. Salon. ibidem art. 5.*
8 *cont. 9. concl. 2. Leſſius de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 32.*
dub. 3. n. 17. Et ſi ad officia iuſtitię, vt ad
rem noſtram ſummoperè facit (cùm ex
Accademijs Conſules, Iudices, Magiſtratus,
ac Prælati non raro extrahantur) meliores,
ac digniores non eligantur, eligentes ad
damnum teneri, non ineptè putarunt præ-
fati Doctores, alijque non pauci apud Fer-
moſ. *ad rub. de elect. q. 7. à n. 52. vſque ad* 57.
Harum autem diſcrepantia inde oritur ele-
ctionum, vnde Principum, cęterorumque
munera diſcriminantur eligentium. Te-
nentur itaque iſti, Oppoſitorum, Candi-
datorumque actus indagare omnes, famam
diſcutere, mores, literaſque perpendere,
ac plenam omninò carpere notitiam, ea-
que omnia, quibus confirmatio, vel ap-

pro-

probatio incumbit, fideliter præſentare, ex *cap. bonæ Clem. 2. de poſtul. præla. vbi Abbas not.* 12. aſſerit quòd eligentes non ſaluant conſcientias ſuas eligendo illum, cuius plenam non habeant notitiam, cùm ad eos ſpectet Principem conſulere circa officialium electionem. *Ioannes de platea in rub. quemadmodum ciuil. muner. in fine lib. 10. Afflictis in conſtit. vniuerſ. n. 50. Bobadilla in polit. cap. 3. n. 4. ex cap. Epiſcopis 63. diſt. & ex tex. in l. ſed & ſi ex improuiſo ff. de re milit. vbi* habetur. Inſpecto eius præcedentis vitæ actu, & ex *text. in l. non omnes §. barbarius ff. eodem*, vbi dicitur: Sed licet hoc liquidò conſtare non poſſit argumentis, tamen cognoſcendum eſt, & ſi bonus miles antè exiſtimatus fuerit; propè eſt vt affirmationi eius credatur, ſi emanſor, aut negligens ſuorum, aut ſe-
9 gnis, aut extra contubernium agens, non credatur. Summi verò Principes cùm non ſemper propria inſpectione adhibita (ne anxio nimis, vt diximus, flectantur labore) ſed procerum in eligendo conſilio, relationeque tantum inſpecta plerumque iudicent; ſuo muneri penitus ſatisfeciſſe cenſentur ſi, meliori etiam relicto, idoneum ſaltem aſſumant ad opus: eò vel maximè, quòd Principum aures: veluti mendacijs, vt plurimum aſſuetæ; veritatis aliquando perceptę ſtupent nouitate, ac falſitatis vice, ipſam non ſemel arbitrantur attigiſſe veritatem. Siquidem, nimia reuerentia, ſeu potius maximo latenti dolo, ex Principis familiaribus ferè quiſque per motus, vix tandem inuenitur, qui ipſi vera prænunciet, *Bald. conſil. vlt. col. 5. par. 1. Dec. conſ. 89. in fin. Petrus Greg. de conceſſione feudi p. 1. in princ. n. 7. Auiles in proœm. cap. prætor à n. 1. &c.* Quare Seneca *de Benef. ad Eubutium lib. 6. cap. 30.* Monſtrabo tibi (inquit) cuius rei inopia laborent magna faſtigia, quid omnia poſſidentibus deſit: ſcilicet ille, qui verum dicat. Quibus etiam addendum non pigeat illud *Gloſſæ, qualitatem negocij cap. ſi quando deſcriptis ex C. de peti. bo. ſubla l. 1. lib. 10.* nimirum, ob procacem quandoque petentium importunitatem, magnatum fauoribus gratijſque plerumque ſtipatam; ne talia paruipendat officia, iuſtis de cauſis, aliàs niſi melioribus non concedenda; Prouidus Princeps, ſaluo collationis iure, interpellatus concedit.

Hoc tamen præcipuè Summi Principes ſibi cauere debent, ne apud ipſos oblocu-
10 tores, adulatores, ac maledici (quorum minimè ætas noſtra laborat inopia) impetrent, quæ digni conſequi nequeunt: nam ſic frequenter res virtutis defraudatur à vitio, vt adulatio præmia præripiat, & linguax occupet dignitatis faſtigia. Quiſque noſtrum, ſui primus adulator eſt; ideò & adulatoribus gratus, & maledicis generóſus, quaſi de alienæ gloriæ obſcuratione nobis effulſerit ſplendor, & de adulatione amplior emicuerit fulgor. Vnde Plutar. *opuſc. quemadmodum adulatorem ab amic. &c.* Cùm ſit aſſentator (inquit) quiſque ſui primus, & maximus, haud grauatim recipit externum, quem exiſtimat, & vult teſtem iuxta, atque ſtipulatorem ſibi accedere. Opportunè ſatis, citato loco coſſis, vermiculiſque adulatores idem Plutarchus etiam comparauit: Vt coſſi (addit) potiſſimum in teneris lignis, & dulcibus naſcuntur; ſic ingenia generoſa, proba, & lenia, adulatorem admittunt, aluntque adhærentem. Quare, cùm nulli magis, quàm Principes, vrbiumque Rectores inter mortales emineant, atque ideò improbi adulatoris magis exponantur blanditijs: æquum eſt, optimos ſibi adhiberi conſiliarios, atque miniſtros, quibus haud aliter, quàm ſtabili nitantur fundamento; quibuſque tutò aliquarum rerum delegata cura in Principi obediendo ſit tota ſolertia, & auaritiæ peſtis non officiat. Neceſſarium probatur eſſe reipublicæ (ſcribit Caſſiadorus 10. *variar. 6.* perſonas dignitatibus aptas eligere, vt cui iuſtitia committitur, malis moribus non grauetur; alioqui inefficax eſt ab homine exigere, quòd agnoſcitur non habere: contra confidenter quæritur, quod ineſſe ſentitur. Quandoquidem, ab incepto ne recedamus inſtituto. Quæſtuoſa res cæpit eſſe Scholarum regimen (vt ſcitè *lib. 1. de cauſ. corrupt. artium*, admonuit Viues) & emptum eſt non ſecus ac mercimonium pro mercede, vt reuenderet, qui erat mercatus, quæſitum eſt prætio, ambitu, & ne quid deeſſet dedecori, ac indignitati, armis quoque. Qui erat adeptus agebat propter quod quæſierat; nullus locus, nullus honor, nulla dignitas denegata eſt ei, qui numeraret. Sed vt ſciretur quanti ordinariè emeretur dignitas, ſtatuta eſt certa ſumma pecuniæ, qua minorem nefas eſt accipere; de maiore fas eſt liceri: definitum etiam tempus, & aſſignati, qui examinarent.

CAPVT VIII.

De ſcientiæ quantitate, Doctoribus ad docendum, maximè neceſſaria.

SVMMARIVM.

1 *Perfectum dicitur illud, cuius extrà non eſt aliquid accipere, vel cui nihil deeſt: quarè, aut idem eſt cum toto, aut ferè idem.*

2 *Scientia, triplici modo conſiderari poteſt; vel ſcilicet, vt eſt eminens, vel mediocris, vel de-*

denique vt ſufficiens. Et quæ nam vnaquæque prædictarum ſit.

3 *Eminentem ſcientiam, nullus Doctor poſſidere tenetur, cùm ſit Sancti Spiritus gratuitum donum.*

4 *Difficillimum, quandoque pro impoſſibile apud Iuriſtas vſurpatur.*

5 *Sufficientem ſcientiam, quilibet Doctorum tenetur habere, qui præceptoris, & magiſtri officio, rectè fungi præſumit.*

6 *Maior Doctorum, quàm diſcipulorum, ſemper debet eſſe peritia, quæ multis lucubrationibus, laboribuſque, non autem ſomno, & otio comparatur.*

7 *Mediocrem poſſidens ſcientiam, perfectam tamen eiuſdem ſcientiæ informationem dicitur habere.*

8 *Perfectum diuiditur in perfectum in quantitate, in qualitate, & ſecundùm finem, & quomodò eorum vnum excellat aliud, & vnumquodque in ſuo genere perfectum ſit.*

9 *Mens humana, nicticoraceis oculis (ſenſibus ſcilicet) plerunque diuina, & cœleſtia cernere præſumit, in qua obtutus corporeus, & ſi eleuatus penitus hebetatur.*

10 *In varios errores, temerarios eſſe prolapſos, dùm cæleſtia, & diuina ſcrutati ſunt nimis, oſtenditur abundè; vnde meritò obiurgantur.*

11 *Ad Deum per cognitionem accedere, non prohibentur homines, ſed non Diuinæ Maieſtatis veluti cenſores; ſed eius ſummæ gloriæ tanquam veri contemplatores.*

12 *Nimia quorundam lepidè irridetur curioſitas, vana, & ſuperflua, quàm par eſt diligentiùs ſcrutantium.*

13 *Odibilius nil eſt ſubtilitate, vbi eſt ſola ſubtilitas; cùm ſubtilitas, iuris impoſſibilitas ſit, & quàm maximè noceat veritati.*

EA perfectè ſcire, vel addidiciſſe Doctorem, quæ alios docet, vel docere poteſt,
ſuperiùs *cap.1.n.4.* cùm dictum ſit; forſan
quis arbitrabitur, ita doctrinæ apicem, ac
ſcientiæ neceſſe ſit attigiſſe limitem, vt
tranſilire, aut ab eodem, nullo pacto deſi-
1 lire liceat. Perfectum ſanè dicitur illud ex
Philoſopho 5. *met.tex.21.* cuius non eſt ex-
tra aliquid accipere, cùm nihil illi deeſſe
poſſit: vel vt habetur *ff.1.de orig.iur.l.1.* quod
ex omnibus ſuis partibus conſtat; eò vel
maximè, quòd perfectum, & totum, vel
ſunt idem, vel ferè idem, *3. phyſ. tex.64.*
Quamobrem non erit inutile id ſedulò
perpendere, quod rectè notauit Panor.
cap.qualiter de elect. §. cum in cunctis: Scien-
2 tiam, nimirum, qua noſter intellectus fœ-
cundari ſolet, triplici modo conſiderari
poſſe. Primò, vt eminens eſt, quatenus,
ſcilicet, per ipſam promptè abſque præuia
librorum volutatione definimus, explica-
mus, ac difficillimas, & flexuoſas reſolui-
mus quæſtiones; vt de Salomone legitur *3.*
reg. 10. Quòd non fuit ſermo, qui eum
poſſet latere, & non reſponderet. Secun-
do modo, vt mediocris eſt, per quam dif-
ficultates, & quæſita vtique reſoluimus
non vulgaria, licet Authorum volumina
non ſemel meditando; quemadmodum
aliqua facultate, cæteris præſtare ambien-
tes, velint nolint, quotidiè tenentur expe-
riri. Tertiò denique, vt ſufficiens; quæ le-
gitimè requiritur ſecundùm qualitatem
officij, ſiue beneficij, iuxta loci conditio-
nem, vbi quis viuere, & conuerſari habet.
3 Eminentem quidem ſcientiam illam, vt
nomine Doctoris inſignitus exiſtat, nemo
poſſidere tenetur, quippè quæ Sancti Spi-
ritus cùm donum gratuitum ſit, vel ſaltem
naturaliter non parùm ſecum afferat dif-
ficultatis; neque deſidia, neque ignauiæ,
qui eius omninò caret aſſecutione videtur
notandus. Spiritus enim vbi vult ſpirat,
4 *Ioan 3.* & cùm difficillimum humanis in
legibus pro impoſſibile quandoque vſur-
petur, *Diſt.61. Catanenſis Eccleſia ff. de verb.*
ſignif.l.nepos proculo ad ipſum nemo tenetur,
5 *6. decret.de reg.iur reg 6.* Sufficiens autem
ſcientia, ſicut indigna videtur maiora, &
nobiliora ſtudia profitentibus ita neceſſa-
ria eſt, vt ſine ipſa penitus ignoretur, quo-
modò docentis præceptoriſque munere,
quilibet fungi valeat. Maior enim Do-
6 ctoris quàm Diſcipulorum debet eſſe pe-
ritia, *ff. vet.proam.§. his igitur.* Aliàs quippè,
fiet inde, aduerſus talia molientes, vt eum
Socrate apud Platonem *in Alcibia.4.* de vno-
quoque dicatur eorum: Furioſum quidem
aggredi ò vir optimè, ſtatuiſti docturus illa,
quæ neſcis, neque diſcere cures. Cæterùm
cùm nullus Ericus, fœlicitatis tam ſecun-
dæ ampliùs exiſtat, qui omnium rerum co-
gnitionem, (admirando modo) ex epulo
colubrino adeò ſit adeptus, vt teſte Saxone
grammatico *lib. 5. Hiſt. Danorum* ferarum
quoque, & auium voces intelligeret; ſed
rigidis potius laboribus, crebriſque lucu-
brationibus, quælibet ars, & ſcientia com-
7 paretur: perfectam cuiuslibet ſcientifici
habitus, ille profectò habebit informatio-
nem, qui mediocrem prædictam ſcien-
tiam ad plenum obtinuerit, *Gloſ. magis vtile*
2.decret.tit.29.de appell. cap. 46. & gloſs. marg.
l.19.§.illud ſciendum ff.21.de adilitio edicto. Et
licet extra talem mediocritatem aliquid
videatur eſſe accipiendum, illam videlicet
eminentem ſcientiam; non idcircò in per-
8 fectione putandum eſt iſtam deficere. Quo-
niam ſicut ex eo, quòd perfectum in quan-
titate, in qualitate perfectum excedat (tali
enim diſtributione, à Philoſopho, perfe-
ctum diuiſum fuit *5.met.tex.21.*) & hoc rur-

ſus,

ſus, perfectum ſecundum finem, tamen
non ſequirur aliqua imperfectio, cùm ni-
hil ipſis in ſuo ordine deſit, & omnes ſuas
amplectantut partes: ità ſeruata paritate;
& ſi eminens doctrina mediocrem vineat,
& hæc item, ſufficientem, quælibet perfe-
cta in ſuo genere nihilominus erit, cùm
extra ipſas in proprio genere, nil aliud ac-
cipiendum ſit.

Compertum tamen eſt pleroſque Ira
ſciendi cupiditate eſſe affectos, vt mentis
9 humanæ impedimenta conniuentes, nicti-
coraceis oculis, æterni Solis nitorem col-
limare præſumant, in quem licet eleuatus
corporeus obtutus penitus hebetatur, *D. Tho.p.p.q.12.art.3.& 4.* ideoque opprimun-
tur à gloria dum ſerutantur, *Prou.* 25. Vt
enim, qui fulgidiorem ſolis rotam, apertis
oculis præſumit aſpicere, temerariæ anda-
ciæ dat pœnas, ipſo lumine repercuſſus, &
fulgoribus obcæcatus: ita, qui lucem illam,
diuinitatis candore fulgidam, & intermi-
nato iubare ſcaturientem præſumit diſcu-
10 tere, pro pœna tulit errare. Turpiter id-
„ circò Epicurus offendit, dum curioſa ſcru-
„ tatione numinis dotes venatur; ne eius ma-
„ gnitudini quid detraheret, ſeptum ingenti
„ quodam, & inexplicabili muro, diuiſum-
„ que a contractu, & conſpectu mortalium,
„ prorſus deſertum, ſine animali, ſine ho-
„ mine, ſine re aliqua cogitauit: Immo non
„ exaudire vota, nec erga nos, curioſa agere
„ prouidentia. Petulantem quidem virum,
4. de Beneficijs 19. ſtrenue iam impegerat
Seneca, qui talia dixerat, ita redarguens:
„ Tu Deum inermem facis, omnia illi tela,
„ omnem detraxiſti potentiam, & ne cui-
„ quam metuendus eſſet, proieciſti ipſum
„ extra metum. Nec leuiùs ipſo eiuſdem
indaginis cæteri quoque errarunt inquiſi-
tores: Deum nanque ex eo quòd Iudæ di-
cerent promiſſum, *Geneſ.* 49. Ligabit ad
vitem aſinam ſuam; & quia aſina Balaam
pro Iudæis, Deique populo ſteterat, *Numer.* 22. aſinina forma præditum eſſe, fæ-
diſſima Gnoſticorum ſecta putabat, *Epiph. hær.*26. Precibus flecti poſſe, negarunt Stoi-
ci, *Nemeſius de nat.homi.cap.44.tom.12.Bibliot. PP.* Ad inſtar hominum, animaliumque
membra poſſidere corporea aſtruxerunt
Antropomonphitæ, ſiue ab Audæo inſti-
tutore, Audæani, *D.Aug.lib.de Hæreſ.cap.*86.
Atque vt de reliquis ſileam; ſemel quoti-
die traſci cùm Galli criſta ſcilicet, expalle-
ſcit, cùm *Iobi* 28. Quis dedit Gallo intelli-
gentiam? expreſsè habeatur: quotidiè ali-
quid legendo diſcutere, dici ſcilicet horis
quatuor primis: hieroſolymitani poſt exci-
dium Templi, ſoli niſi tres, vel quatuor
ad ſummum, vbi lecturus ſederet, ipſi non
remanſiſſe cubitos: Quid plura! Minorem
ſole, graniter peccaſſe condendo lunam;
atque alia non pauca ſimilia figmenta;
Talmudiſtæ apud Hieronymum à ſancta
fide, ex iudæo chriſtianum *lib.2.contra Iudeos cap.4.p.1.tom.5.Bibliot.PP.* delirando ſomnia-
runt. Hanc proinde temeritatem, ſatis In-
„ culcat, ad *Rom.*12. ita ſcribens Apoſtolus:
„ Dico enim per gratiam, quæ data eſt mihi,
„ omnibus qui ſunt inter vos; non plus ſa-
„ pere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad
„ ſobrietatem, vnicuique ſicut Deus diuiſit
„ menſuram fidei. Deo vtique accedere iu-
bemur: Accedite ad eum, & illuminamini,
*Pſal.*33. at non maieſtatis cenſores, ſed eius
11 voci obſequentes: vnde Seraphim, & li-
bratis volabant pennis, & oculorum aciem
operiebant alis, *Iſa.* 6. quò nos erudirent,
Deo non accedendum tam ingenij acumi-
ne, quàm affectionis amore: oculorum
aciem, alijs idcirco perſtringunt, ne im-
merſo gloriæ pelago naufragentur: amoris
expandunt alas, quo arctiùs per momenta
vniantur. Ego opinor (*Serm. 4. de verbis*
„ *Iſaia* proptereà addit Bernardus) non in-
„ congrue pennas iſtas agnitionem, & deuo-
„ tionem intelligi poſſe, quibus in eum, qui
„ ſupra ipſos eſt, Seraphim rapiuntur. Leuat
„ quippe cognitionis ala, ſed ſola non ſuffi-
„ cit. Ruit citius, qui vna tantùm ala vola-
„ re contendit, & quo magis attollitur peiùs
„ colliditur. Experti ſunt hoc Philoſophi
„ gentium: qui cùm cognouiſſent Deum,
„ non ſicut Deum glorificauerunt, ſed eua-
„ nuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcura-
„ tum eſt inſipiens cor eorum. Denique tra-
„ diti in reprobum ſenſum, vſque in ipſas
„ etiam paſſiones ignominiæ corruerunt.
Eorum idcircò, ad comprimendam vlte-
riùs iactantiam; apologum ipſis, eundem
proponere quoque liceat, quem Eſdræ 4.
*cap.*4. Vriel, Dei superni nuntius, pro ſo-
lutione narrauerat: Condixerant enim (in-
„ quit) aliquando ſyluæ; venite, & eamus, &
„ faciamus ad mare bellum, vt recedat coram
„ nobis, & faciamus nobis alias ſyluas. Et
„ ſimiliter fluctus maris, & ipſi cogitauerunt
„ cogitationem, & dixerunt: venite aſcen-
„ dentes debellemus ſyluas campi, vt & ibi
„ conſummemus nobis met ipſis aliam re-
„ gionem. Et factus eſt cogitatus ſyluæ in
„ vanum: venit enim ignis, & conſumpſit
„ eam. Similiter & cogitatus fluctuum ma-
„ ris: ſtetit enim arena, & prohibuit eos.
„ Quòd ſi eum ipſo Eſdra, rectè reſponden-
„ tes, dixerint: Vtique vanam cogitationem
„ cogitauerunt; terra enim data eſt ſyluæ, &
„ mari locus portare fluctus ſuos: Certè pu-
„ tarem, Vrielis dicta, ad rem optimè cadere,
cuilibet illorum, ſic improperando. Qua-
re non iudicaſti tibimet ipſi? Quemadmo-
„ dum enim terra ſyluæ data eſt, & mare flu-

ctu;

„ ctibus ſuis ſis qui ſuper terram inhabitant,
„ quæ ſunt ſuper terram intelligere ſolum,
„ modò poſſunt: & qui ſuper Cælos, quæ
„ ſuper altitudinem Cælorum.

Nec gradum ſiſtit ex hoc, humani inge-
nij deſultoria curioſitas: amat inſtabilis vo-
12 litare per omnia, & maiora ſuis tentare
viribus, adeò vt, otium in ludicra, & vana
omninò terendo, id quærat, quod non eſt,
& quod eſt non inueniat. Indagare pro-
inde non pauci ſunt enixi: Si verè, ligno
interfectus fuerit Abel; & qua ligni ſpecie,
Ex qua inſuper arbore, virga Moyſis, mi-
raculorum effectrix fuerit exciſa, à quo-
dam Antonino Conſule vrbis Romæ, tra-
dit ſaltem quæſitum fuiſſe *Galat. lib. 16. cap.
17. apud Nicpl. cauſ. de eloqu. item lib. 16. cap. 17.*
Nimia pariter, eſto fruſtranea ſubtilitate
ſcrutati ſunt alij, apud eumdem ex eodem
Galat. *lib. 8. cap.* 5. quas veſtes, ſcilicet, & cal-
ceos habuerit Deipara Virgo: an ſecum
in bethlemitica peregrinatione Bouem, &
Aſinum duxerit, qui poſtea Dominum fo-
uerent in præſepio: aurum ne in maſſa, an
nummos aureos à Magis acceperit. Quæ
quidem, vel certè ad rem non pertinent;
vel curioſitatis, ac ſubtilitatis plurimum,
parùm certè fructus & ſoliditatis habent.
13 Odibiliùs quippe nihil eſt ſubtilitate, vbi
eſt ſola ſubtilitas. Quid enim prodeſt in
illis expendere dies, quæ nec domi nec mi-
litiæ nec in foro, nec in clauſtro, nec in
Curia, nec in Eccleſia, nec alicubi proſunt.
Scribens enim Seneca ad Lucillum *Epiſt.*
„ 83. Quid eſt (inquit) acutiùs ariſta, & in
„ quo eſt vtilis? Tale vtique eſt ingenium,
„ quod ſola ſubtilitate laſciuiens, nulla in ſe
„ reſidet grauitate. Reprobatur idcircò cùm
in verbis, tùm in rebus, ſi æquitas præci-
puè contrarium ſuadeat, *gloſ. marg. l. ſi tibi
pecuniam ff. de rebus credit. ſi cert. pet.* Cùm
nimia ſubtilitas iuris impoſſibilitas ſit, *gloſ.
nimiam ſubtilitatem, l ſi mulier. §. ex aſſe. ff. de
iur. dot.* Sapiant ergo qui eam affectant (vt
tandem cum ipſo Seneca, *epiſt.* 88. ſcientia-
rum anathomiſtas, & arcanorum moneam
exploratores) Quantum malifaciat nimia
ſubtilitas, & quàm infeſta veritati ſit.

CAPVT IX.

De Scientiæ qualitate, qua vnuſquiſque Doctor in docendo præſtare debet.

SVMMARIVM.

1 *Quantitas eſt ratio, qua ſubſtantia qualitas adhæret; idcirco pro Doctoribus, aſſignata ſcientia quantitate; de eiuſdem ſcientia qualitate, hoc loco rectè diſſerendum videtur.*

2 *Qualitas, vel ſubſtantialiter, vel accidentaliter qualificat: quarè vel ſubſtantialis, vel accidentalis dicitur. De ſubſtantiali ſcientia qualitate agitur hic præcipuè; de accidentali verò tantum remiſſiuè.*

3 *Qualificatiuum eſſentiale, ſiuè conſtitutiuum ſcientia in propria ſpecie, nil aliud eſt, quam media, & principia, ex quibus talis deriuatur ſcientia, intra eadem abſtractionem à materia; quæ vtique, vſque ad vltimas concluſiones, tenetur vnuſquiſque ſcientificus non ignorare.*

4 *Quælibet ſcientia, eſt de ſpecie habitus, qui datur ad intellectiuam facilitandam potentiam, vt ea ſuauiter attingat, quæ vel ex electione, vel ex impoſito ſibi munere inquirit.*

5 *Quilibet Doctor, ea tantùm ſcire tenetur, quæ ratione ſui officij, vel ſtatus alios docere habet.*

6 *Incaſſum laborant, qui ad pompam ſcientias confundunt tradendas; quare potiùs nimio ſtrepitu diſcipulorum obtunduntur aures, errores, qui verborum in abundantia labuntur vt plurimum, ne percipiant; quam aliquid dignum, neceſſariumque illis communicent.*

7 *Dictum illud: Omnes ſcilicet artes inter ſe commune habere vinculum, quomodo intelligendum ſit oſtenditur; vnde oportet in doctrinis tradendis; lectionum copia, & nimia vanitate ſemota, ipſum tantùm curare fructum, diſcipulorumque vtilitatem.*

8 *Inferiores ſcientiæ, quo pacto dicantur mutuare ſua principia à ſuperioribus: & in quo ſenſu ſcholaſtici, Venatoribus aſſimilentur.*

9 *In quo formaliter conſiſtat ratio mutui, latè oſtenditur. Ex quo proindè facilè oſtenditur, quomodo vnius facultatis Doctores, quædam aliena valeant mutuare præcepta.*

10 *Vnuſquiſque, vt ſibi benè conſulat, nec aliquod famæ, nominiſque ſubeat periculum: propriæ quam profitetur arti incumbere tenetur.*

11 *Artes omnes, & ſcientiæ ſunt veluti tabula picta: nam ſicut pictura aliquid addendo, vel adimendo, ſtatim in ipſa perijt ideatum: ita ſcientia ſi propria negentur, & aliena ſupererogentur, non eadem, ſed à ſe ipſa diuerſa penitùs reputabitur.*

12 *Pictor quidam gregarius, & inſulſus; ob pleonaſmum in pictura commiſſum, Bonarrotio ſtupenti, immoderati riſus, opportunam materiam præbuit.*

QVantitatem ſcientiæ, iure ſequitur qua-
litas: etenim, cùm quantitas (ſiue mo-
1 lis, ſiue fuerit virtutis) medium, & tota
nuncupetur ratio, cur ſubſtantiæ qualitas
adhæreat, *Henr. Gand. p. 3. art. 68. q. 1. n. 11.*
hactenus commenſurata, ſcientiæ ad do-
cendum quantitate, Doctoribus penitus
neceſſaria; comes eiuſdem indiuidua qua-
2 litas, ſtatim examinanda videtur. Perpen-

ditur antem, vel vt accidentaliter qualifi-
cat, cujuſmodi perfectiones omnes ſunt ac-
cidentales; vel vt ſubſtanialiter conſtituit,
ſicut eſſentialis quælibet differenia, ſupe-
rius diuidendo genus propriam conſtituit
ſpeciem. Primò modo accidentalem, ſe-
cundo ſubſtantialem idcirco denominant
qualitatem, *Henr.ibidem art.66.q.4.n.4.* Prio-
ris conſideratio tunc redibit, cùm de tra-
dendis doctrinis opportunitatem ſuggeſſe-
3 rit in ſequentibus materies. Poſterioris
verò vbertimè abſoluetur tractatus, ſi ſcië-
tiarum omnium conſtitutiuum indagabi-
tur eſſentiale, quod præter ipſarum diuerſa
media, & principia ex aliquo primo, vel
ex alteruiris nequaquã deriuata Intrà eam-
dem, vt vocant, à materia abſtractionem;
ex Philoſopho *1. poſt.cap.23.tex. 42. vbi D.
Thomas lect.41. & alibi*, nihil aliud eſſe pu-
tatur. Talia itaque media, & principia,
non quomodocunque, ſed quatenus ſpe-
cialem, & ab alijs ſeiunctam, intra propriam
lineam conſtituunt ſcientiam, tenetur dun-
taxat ad vltimas vſque concluſiones, non
ignorare ſcientificus quiſque, eaque reij-
ciendo, quæ nihil, vel parum affinitatis ha-
bent cum ea, quam profitentur ſcientiam.
,, Homo docens extra (inquit *Henr.p.1.art.1,
,, q.6.n.13.*) ex habitu ſcientiæ, quo debet eſ-
,, ſe perfectus in actu, habere debet in prom-
,, tu conceptus in ſe ordinatos, à primis prin-
,, cipijs, vſque ad vltimas concluſiones: ali-
ter enim non eſſet idoneus Doctor. Qua-
4 mobrem, cum quælibet ſcientia, ſimul &
habitus ſit, atque habitus idcircò tribuatur
potentiæ, vt ea, non quomodolibet ſuaui-
ter attingat, ſed vel quæ tantùm voluptate
ambit, vel ex impoſito ſibi munere inqui-
rit, *2.ethic.cap.3.* qualitatem profectò ſcien-
tiæ ad docendum poſſidebit neceſſariam,
,, qui ea tantummodò callere ſtudet, quibus
,, alios erudire tenetur. Etenim quilibet
5 ſcire debet ea quæ ſibi competunt, vel ra-
,, tione officij, vel ſtatus, vel alio modo, *Pa-
,, nor.in cap.qualiter de elect.§.cum in cunctis* cùm
ſcholaſticis, ſiue ijs, qui ſunt de ſcholis, vel
eius ſocietatibus, vt notat *Gloſ.ſcholaſticis, l.
2.de lucris aduoc.& concuſ.offic.C.* 12. abſcon-
ditum nihil eſſe debeat in ea arte cui ſtu-
dent, *ff. proœm.§. & quod iam*,

Gratis igitur laborant plurimi, litusque
6 penitùs arant, qui multitudinem demul-
centes, aliena eruditione adeò propriam
refercuint, vt non præſcriptam ſibi doctri-
nam, ſed nouam quandam, & inopina-
tam encyclopædiam, ventoſi, ac tumidi
edere videantur. Quarè, ſicut in *Didaſc.
,, lib.3.cap.5.* Hugo teſtatur: Nulli arti, quod
,, ſuum eſt, tribuere nolunt, ſed in ſingulis
,, legunt omnes. In Grammatica, de Syl-
,, logiſmorum ratione diſputant. In Dialo-
,, ctica inflexiones caſuales inquirunt; &
,, quod magis irriſione dignum eſt, in titulo
,, totum ponunt, legunt librum, & ince-
,, ptum, tertia vix lectione expediunt. Fru-
ſtrà quidem labore teruntur: nam rerum
tam diuerſarum ſtrepitu, & fragore, di-
ſcipulorum potiùs obtunduntur aures, ne
diſſona, quibus plurimum ſcatere ſolet
oſtentata peritia, percipiant; quàm ſuaui
oblectentur harmonia veritatis. Sicut
enim eorum, qui ad tibiam canunt, erro-
res plerique latent auditores, ità abun-
dans, atque ornata ſuperbiens eruditio,
animum auditoris perſtringit, ne rem de
qua agitur intelligat. Quoniam non po-
pulus ſequendus, ſed docendus eſt. *62.diſt.
§.docendus, & 61.diſt.§.miramur, Gloſſ.popu-
li de elect. &c.*

Nec tolliantur illud, ad ſui tutelam
7 obijciant dictum pro Archia poeta *orat.26.
,, ſect.* 186. *num.* 2. nimirum, quod omnes
,, artes, quæ ad humanitatem pertinent ha-
,, bent quoddam commune vinculum, &
,, quaſi cognatione quadam inter ſe conti-
,, nentur: quamobrem non integram, ſed
mutilam plerunque traderent diſciplinam,
ſi à cæteris bonis artibus ipſam amputa-
rent; Etenim eruditio, ſi parcè adhibea-
tur, ſtylum exhilarat, ſi inferciatur, obruit;
lectioniſque ſalubritatem, varijs diſtra-
,, ctionibus confundit. Ad quas igitur res
,, (inquit idem Tullius *Offic.1. ſect.23.n.114.*)
,, aptiſſimi erimus, in ijs potiſſimum elabo-
,, rabimus, Sin aliquando neceſſitas, nos
,, ad ea detruſerit, quæ noſtri ingenij non
,, erunt: omnis adhibenda erit cura, medi-
,, tatio, diligentia, vt ea ſi non decorè, at
,, quàm minimum indecorè facere poſſi-
,, mus. Nec tam eſt enitendum, vt bona
,, quæ nobis data non ſunt ſequamur, quàm
,, vt vitia fugiamus. Proinde oportet, nimia
lectionis copia, & vanitate remota, ipſum
proſequi fructum, imitarique non eas,
quæ ſerta plectunt mulierculas, ſed apes:
illæ enim florida, & odorata ſectantes fo-
lia conſerunt, atque pertexunt opus, iu-
cundum quidem illud, ſed in diem dun-
taxat durans, atque infrugiferum: hæ ſæ-
penumerò prata peruolitantes, hyblæarum
roſarum, hyacinthorumque copia conſi-
ta in Tymum aſperrimum, atque guſtus
acerrimi deferuntur, eique aſſident mel
meditantes flauum, perceptoque vtili ſuc-
co, ad ſuum reuolant opus. Sic itaque
ſyncerus, artiſque ſtudioſus Doctor, in-
fructuoſa, & vana omninò reſpuere tene-
tur, documenta, eaque fucorum ſophi-
ſticen ambientium pro pabulo putare; ani-
mo autem in ipſos ſibi aſcriptæ lectionis
ſenſus penetrare, & quod vtile eſt, atque
commodum, ad ſe trahere, & exinde di-

ſci-

ſcipulos docere. Familiarem hanc vanita-
tem, fatuumqne laborem, non ſemel
Regum ſapientiſſimus execratus eſt Salo-
mon, qui plurimos aduertens in his præ-
cipitanter corrnere, *Eccleſ.* 1. ita teſtatus
„ eſt: Agnoui quòd in his eſſet labor, & af-
„ flictio ſpiritus, eò qnòd in multa ſapientia,
„ multa ſit indignatio, & qui addit ſcien-
„ tiam, addit & laborem.
Me tamen minimè latet, permultas
8 ſcientias, ità ab alijs mutuare media, ac
mendicare principia, vt illis peremptis,
vix ſubſiſtere queant. Quo circa Philoſo-
phus 2. *poſt. cap.* 7. *tex.* 20. cautè ſic fatur:
„ Omninò qnòd vnius ſcientiæ eſt conueni-
„ re alteri non poteſt; niſi fortè cnm vna
„ erit ad alteram affecta, vt in vna altera
„ contineatur, quomodò ad Geometriam
„ Optice, & ad Arithmeticam Muſica affe-
„ cta eſt. Venatoribus idcircò aſſimilantur
Scholaſtici, *Ext. de verb. ſign. cap.* 2. *vbi
Gloſſ.* Eorum nanq; principia, quæ aſtrnnnt,
& cauſas; quibus in latebris conſtiterint,
„ explorare nituntur. Quemadmodum ca-
„ nes venatici (inquit Philo Iudæus *lib. de
„ ſomnijs à Deo immiſſis*) à longinquo ad feras
„ perueniunt odorem ſeqnentes, cuius exi-
„ mio ſenſu à natura ſunt præditi: eodem
„ modo à iuſtitia, cęteriſque virtutibus,
„ exhalantes ſuaues auras, amator ſapientiæ
„ veſtigat, cupiens originem tantæ volupta-
„ tis aſſequi, hùc illùc curſitans, & vel ipſo
„ honeſtatis odore, tanquam ſacro nidore
„ ſe recreans. Ea propter, Iuriſtæ ex Sacræ
Theologiæ penu, non pauca prodnnt, vt
in *C. de ſumma Trinitate, & fid. Cath. de Sa-
croſ. Eccleſ. de Epiſc. & Cler. & in auth. mul-
tis tit.* vbi de diuinis tractatur: cùm Iuris
prudentia ſit diuinarum, atque humana-
rum rerum notitia, *l.* 10. *de inſt. & iur. ff. t.*
Et Phyſicus, finem phyſices, in principijs
Medicinæ ſtatuit, *Ariſt. lib. de repub. cap.* 7.
& lib. de ſanit. tuenda.
Verumtamen eſt, quòd ſi principia hu-
9 iuſmodi ſcientiarum, vt vocant, inferio-
rum, earumque media, à ſuperioribus
ſunt mutuata ſcientijs; mutui ratione, ne-
quaquam orbari debent, ſed ditari quam
maximè. In mutui autem datione, opor-
tet dominum eſſe dantem: & mutuum
damus recepturi non eandem ſpeciem,
quam dedimus (alioqnin, aut commoda-
tum erit, aut depoſitum) ſed idem genus,
l. 2. *de reb. cred. ſi cert. pet. ff.* t 2. Non enim
qui mutuat, quod ſuum non eſt erogare
poteſt, cùm appellata ſit mutui datio ab
eo, quod de meo tuum fit, *ibidem*: neque
recipere teneatur diuerſum genus rei mu-
tuatæ; cùm mutuum contrahatur datione
rei conſiſtentis pondere, numero, vel men-
ſura, non in alijs; quia in eis, aut repu-
gnat natura mutui, aut regula iuris, quæ
aliud pro alio, inuito creditore ſolui, non
patiunt, *Alex. ibidem* 5. *mutui datio*. Inferio-
ribus itaque ſcientijs nullum ius, impe-
rium nullum, ſuper hæc ineſt mutuata
principia (hæc enim non ab inferioribus,
cuius ſunt principia, ſed à ſuperioribus,
cuius ſunt concluſiones oportet probari,
ex Phil. 1. *poſt. cap.* 10. *vbi D. Tho. lect.* 25.)
ideoque ſi à ſuperioribus repetantur ſcien-
tijs, eadem genere, puta Theologico,
Mathematico, Arithmetico &c. cuius ſunt
concluſiones, minimè verò eadem ſpecie,
inferioris ſcilicet ſcientiæ, cuius ſunt prin-
cipia, reſtituentur. Quamobrem cauſa
penitus ignoratur cur tanti plerique aliena
faciant, vt quod ſua intereſt ignauè, ac
deſidiosè negligant? Falcem nefas eſt in
alienam mittere meſſem, *Gloſſ. collectores,
extra comm. ne ſede vaca. aliquid innouetur.*
Hoc qnidem non aſtruxit, neque vnquam
ſomniauit Philoſophus, qui potiùs oppo-
ſitum, licet non tam clarè, ſapienter ta-
„ men omninò docuit, 1. *met. cap.* 2. Arbi-
„ tramur (inquit) ſcire omnia ſapientem,
„ ſicut contingit, non ſecundùm vnum-
„ quodque ſcientiam habentem ipſorum.
„ Vbi dicit antiqua translatio: Non ſingu-
„ larem eorum ſcientiam habentem; Quod
mirificè, 1. *par. art.* 3. *quæſt.* 3. *num.* 4. ex-
„ plicuit Henr. Gand. ità ſcribens: Vndè &
„ Philoſophus, qui hoc benè ſentiebat,
„ quandò occurrebant ei talia, quæ ſcien-
„ tiam philoſophicam excedebant, de hoc
„ ſe non intromiſit, ſed conſiderationi alte-
„ rius commiſit; ſecundum quod de hoc
„ habemus vnum exemplum clarum 1. *ethic.
„ cap.* 13. vbi quærit inter alia, de fælicitate,
„ an ſit donum Dei; dicit ſic: Siquidem
„ aliquod aliud Deorum eſt donum homi-
„ nibus, rationale eſt fęlicitatem donum
„ Dei eſſe maximum, qnantò optimum:
„ ſed hoc erit alterius perſcrutationis magis
„ proprium.
Quò plerumque fit, vt Catonis fortu-
10 nam pauci aſſequentes, qui cùm ars nul-
la, neque priuatæ, neque publicæ rei ge-
rendæ ei defuerit; natum ad id vnum di-
ceres quodcumque ageret, *Liuius lib.* 39.
plurimi, vel ferè omnes, dùm alienas eru-
ditè non ſatis peragendo doctrinas, ſe Fa-
mæ putant fore vehendos ad arcem; ludi-
briorum ad ima ab omnibus exploduntur
inglorij. Ad rem idcircò erit illud Lucia-
ni *aduerſus indoctum* fortaſsè commentum:
quod Neanthus Pittaci Tyranni Mitylen-
ſium filius, Orphei ex Apollinis templo
clam ſublata lyra, aliam ſimilem ſubſti-
tuit, ſperans ob ipſam, ſe diuina quædam
carmina, quibus ſyluæ, atque feræ mul-
cerentur cantaturum. Verùm cùm inter-

diù, ſe in Ciuitate parum tutum eſſe arbitraretur; noctu in ſuburbio citharam inconditè pulſans, canes exciuit, qui infęlicem citharędum diſcerpſerunt. Itaque Orpheum non modulis, ſed mortis genere imitatus eſt; niſi quòd is à mulieribus, hic veró à canibus laceratus eſt. Vtinam & illi mordaci detractorum non dilaniarentur dente, qui alias ab alijs, quas profitentur artes ineptè, imprudenterque do-
„ cent: cùm fieri non poſſit, vt qui multas
„ artes exercent, multa præclarè faciant, *Xenoph. de inſtit. Cyri. lib. 8.* Verùm enim veró, eſto perfectè, ſtrenuèque fecerint, quid ampliùs ipſorum doctrinis ornamenti, & decoris tandem aſciſcent, quam perforando aures, nares, ac labia, lapillos atque illis in locis, varijs infigendo diſtinctos coloribus, humanæ formæ Braſilienſes tribuerint venuſtatis? *Oſor. lib. 2. rerum Em.*

Ceù tabulam eleganter depictam; lite-
11 rarum quamlibet ſe habere facultatem, eſt qui ambigat nemo; nam quod de Pictura, & Poeſi, ſcitè dixerat Plato *lib. 10. de repub.* illam, ſcilicet, eſſe poeſim tacentem, hanc autem picturam loquentem, cuilibet doctrinarum generi appropriari non dedecet: etenim pictura, quæ exprimit planè repreſentat; Scientia veró omnis, quæ tradit vehementer imprimit. Illa oculos: hæc mentem paſcit, & recreat. Illa intuentes: hæc audientes mirificè oblectat. Fiet indè, quod ſicut picturæ addendo, vel adimendo quicquam, perit facilè ideatum: eodem exploratè modo, ſi extraneum tradendæ doctrinæ ſupererogetur, proprium autem denegetur; non eadem quidem, ſed
12 liquidò apparebit diuerſa. Mirandum illud Simulachrum Noctis, Bonarotij ſcalpro affabrè elaboratum, atque in D. Laurentij ſacratio Florentiæ magnificè erectum, rudi penicillo imitabatur quidam Iulianus ſatis iactabundus Pictor apud Vaſari *par. 3. de Vitis Pict.* qui ſculptæ Nocti adiunctam Bubonem inſufficiens ad diſtinguendum reputans ſignum: ita Aluconibus non tantùm, Noctuis, Nicticoracibus, Oditibus, ac Veſpertilioribus, verum etiam candelabris, lucernis, lampadibus, laternis, ceruicalibus, puluinaribuſque à ſe deductam vlteriùs circundedit imaginem, vt non amplius Noctis, ſed propolarum officina, vel nundinarum atrium facilè crederetur. Inopinato itaque aſpectu Bonarrotius, qui aderat, ſummoperè delectatus, ſimplicitatem admirans vndecumque artificis; tanta delectatione illicò affectus fuit, vt niſi in ſolutos erupiſſet riſus, iam dilatata, oppreſſa corruiſſent præcordia. Deridentur merito, & merito quidem ij vagi, inſtabileſque Doctores, qui latebras ſcientiarum omnium inutiliter perſcrutantes, vix tandem, quam cupiunt (infęlices) inueniunt doctrinam. Quamobrem ipſorum excogitatis commentis, literariam rem aut quatiunt, aut deformant. Proderit igitur eis, ſi inexpletè, illud Horatij poeticæ in principio adhæſerit memoriæ:

Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis ęquam
Viribus: & verſate diù, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri. Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.

C A P V T X.

De accidentali qualitate, ſeù præcipuis eius doctrinæ quam veri Doctores profiteri debent, requiſitis.

S V M M A R I V M.

1 *Scientia, quæ vt à Doctore procedit nuncupari ſolet doctrina, duo ſunt genera ſumma; ars ſcilicet, & diſciplina: ſicut & ignorantia, incapacitas, & error. Quæ etiam, ipſi ignorantia remedia ſint adhibenda, ex Platone aſſignantur.*

2 *De Diſciplina, Iuſtitia parte potentiali ſub humanitate comprehenſa, quatenus & Humanitas ſub amicitia reponitur, remiſſiuè.*

3 *Doctrina, quæ etiam poſitio dici ſolet; vt in diſcipulo recipitur ratio ſciendi, ſeù diſciplina ſolo accidente à doctrina diſtincta, ab omnibus nuncupatur.*

4 *Mens humana, quæ à Platone gratiarum ſedes, ac progenies quædam illius cauſa, quæ omnium cauſa eſt, dicta fuit; non omnem indifferenter, vel impuram auet doctrinam, ſed tantùm dignam ſe.*

5 *Doctrinæ baſis, & fundamentum eſt veritas, quam in tradendis ſcientijs quilibet doctor, maximè curare debet, cùm falsò, & malignè docere decipere ſit; quarè in omnibus veritas ſpectanda eſt.*

6 *Veritas formalis, & tranſcendentalis quid ſint. Formalis ſemper immobilis eſt: ideircò à Iudæis, pedibus quadratis, & ſolidis ad differentiam mendacij, effigiata fuit.*

7 *Immutabilitas, ex incorruptibilitate; incorruptibilitas ex ſimplicitate, & ſimplicitas ex vniformitate naſcitur, quæ omnia veritati conueniunt, vt ex ipſius icone latè colligi poteſt.*

8 *Propter firmitatem, & conſtantiam, veteres Doctrinam per Cathedram exprimebant, quod per decretum Numæ Pompilij, & Marci Aurelij Antonini numiſma ſufficienter oſtenditur.*

Do-

9 *Doctrinarum ſaltem naturalium certitudo omnis, & inuariabilitas à principijs deſumitur, cum principium vniuſcuiuſque rei ſit potiſſima pars. Quare ille Doctor in nulla perſiſtet ſententia, qui per diuerſa principia vagatur.*

10 *Doctrina integra, & incorruptibilis, ſiue ſana debet eſſe, cùm ſanitas integritatem ſignificet; qua vtique talis erit, ſi ex integris, ſaniſque pendeat principijs: nam error in principijs ſit longè maior in progreſſu.*

11 *Graue malum, plerumque periculis committitur ſcandalum, dum non humana, & philoſophica, per ſacra, & theologica, ſed vice verſa; ſacra, & theologica, per humana, & philoſophica oſtenduntur principia, quod multorum, & præcipuè Origenis, ſuadetur erroribus.*

12 *Doctrina pariter integerrima, & nuda debet eſſe, non falſitatis, erroriſque lenocinijs ornata: quare Doctoribus ſub graui intimatur pæna, ne adulterinam diſcipulis tradant doctrinam, quod vtique Veteres libenter fecerunt; Neoterici verò ab hoc non parùm abhorrent.*

13 *Plus ſtudendum eſt proficere, quàm placere, cùm verboſi euitandi ſint commentarij: quare ſermo phaleratus, ſaberatæ monetæ comparatur, quæ ad ſpecimem ditat, re vera depauperat. Non idcircò verba, ſed magis ſenſus attendere æquum eſt.*

14 *Doctrina demum vniformis, & in ſe æqualis debet eſſe; & quomodò ei contingat talem ſeruare, vel amittere vniformitatem.*

15 *Quantùm à veritate aberrent, qui eam aliter philoſophicè, aliter mathematicè, aliterque theologicè inſinuant, cum veritas, alia philoſophica, alia mathematica, aliaque theologica non ſit; ſed vna, & ſimplex, in quacunque ſumatur facultate.*

SVbſtantiali ſcientiæ qualitate ſufficientèr expoſita, accidentalis opportunus erit
1 vtique locus, ſi doctrinæ perfectiones, imperfectioneſque aſſignentur aduentitiæ: etenim, cui accidunt ſcientia, dum à Doctore ſcatet, doctrina nuncupatur, *Henr. 1. p. art. 1. q. 10. n. 12.* Doctrinarum autem, duo eſſe genera ſumma, ſi ignorantiam, cuius pharmacum doctrina eſt, geminam eſſe conſideremus, *Plato in Sophiſta*: puræ ſcilicet negationis, & prauæ diſpoſitionis: vna ſcientia caret, altera erronea afficitur, *vt 1. met. text. 32.* vberiùs docet Philoſophus. Sicut idcirco erga corpus, his duobus malis (inquit Plato) duæ quoque artes ſunt repertæ; aduerſus, ſcilicet deformitatem Gymnaſtica, aduerſus morbum Medicinæ peritia: ita geminis his animæ defectibus, hæc ſunt adhibenda remedia, nimirùm, priorem aduerſus ignorantiam, artium doctrina; poſteriorem verò, diſci-
2 plina. Cum autem diſciplina, iuſtitiæ pars ſit potentialis, ſub humanitate compræhenſa, & hæc ſub amicitia; in diſcipulorum emendationem, caſtigationemque ordinatur duntaxat ex amore, puroque affectu, dum præceptores, quorum intereſt
„ eruditio iuxta illud *Matth. 24.* Fidelis ſer-
„ uus, & prudens, quem conſtituit Domi-
„ nus ſuper familiam ſuam, ſedulò tuean-
„ tur, *D. Thom. 2. 2. q. 80. art. 1. ad arg.* Cæterùm, Diſciplinæ tractatus, cum alibi expendendus ſit; de artium doctrinis ad imbuendos addiſcentium animos, quibus cenſentur vacui, vtpotè neceſſarijs, omnis in præſentia eſt adhibenda cura.

Id itaque huiuſmodi doctrina valet, quòd Poſitio, *Clem. 1. §. porrò, de Summ. Trin.* eo
3 quod per Magiſtrum in diſcipulorum ponatur, & condatur mente: idcirco, vt in diſcipulo eſt, diſciplina etiam vocatur, non quidem, vt humanitati ſubiecta cum hæc moralis virtus præceptoris ſit; ſed vt ſciendi ratio, accidentali ſolo diſcrimine
4 diſcrepans ab ipſa doctrina, *1. poſt. cap. 1. & 2. phyſ. cap. 3. tex. 19.* Mens autem humana, cuius in gremio reclinatur doctrina, cùm vtriuſque naturæ intellectualis, ſcilicet, &
„ corporeæ Confinium ſit, gratiarum ſedes,
„ ac progenies quædam (vt cum Platone
„ in Philebo, loquar) eius cauſæ, quæ cauſa
„ dicitur omnium; non communis cuiuſcunque rei, vel impuræ, ſindonis ad inſtar ſubmiſſæ de cœlo, ac Beato Petro immundum ſerpentium pabulum deferentis, *Act. 10*, ſed eorum duntaxat, quæ in difficultatum oceano cynoſuras, in artium litore pharos, atque in tenebris, ne ignorantiæ impingamur ſyrtibus lumina ſe produnt, decorum receptaculum ſemper eſt habenda. Quamobrem, ea mens noſtra maximè fragare videtur videtur doctrina, quam ſe minime reſpuat, vt indignam.

Ignorandum ideoque non eſt, doctrinæ baſim, ac fulcimentum veritatem exiſte-
5 re *4. met. tex. 4.* quo remoto, ipſa quoque facilè corruet; cùm enim doctrina eò collimetur, dirigaturque à Doctore, quo auditorum mentes rectè informari queant; conſentaneum quoque videtur, vt omni fuco, ac falſitatis lenocinio defæcetur. Secus nanque, non tam Doctor, quàm erit ſeductor: non imbuet, ſed inficiet; non informabit, ſed deformabit; non inſtituet, ſed deſtruet: quoniam malignè docere, decipere eſt, *l. rectiſſimè ff. de liberal. cauſ.* Quocirca *Exod. 28.* diuina ſanciebatur lege, vt Rationali iudicij, vnde Summus oracula fundebat Sacerdos ſecundum *D. Aug. q. 116.* hæc duo nomina, Vrim, &
„ Tummim, hoc eſt, doctrina, & veritas ſimul

„ tnul inſctiberentur: Velnti omnino infa-
„ me ſit (inquit Arnoldus *trac. de ſept. vlt.*
„ *verbis, tom. 1. Bibliot. PP. verbo 7.*) abuti
„ ratioue, & corrumpere doctrinam, & cir-
„ cumucutionibus, vel technis opprimere
6 veritatem. Quia in omnibus veritas ſpe-
ctanda eſt *l. ſi fortè vxor. ff. de caſtrenſi pecu-*
lio. Veritas autem, quam formaleui, vt ex
oppoſito à tranſcendentali differat, uomi-
naruut ſcholaſtici; in adæquatioue intelle-
ctus ad rem, ad ſuam veluti regulam, meu-
ſuram, & priucipium, proprium uanſciſci-
tur eſſe; quemadmodum de rebus cogui-
tis ab ipſomet intellectu ſpeculariuo crea-
to, quæ intelligibiliter in eo exiſtunt tan-
quam coguitum in cognoſcente, planè
conſtat. Quare *cap. de ſubſtantia in categ.* aie-
„ bat Philoſophus: Ex eo, quod res eſt, vel
„ nou eſt, oratio dicitur vera, vel falſa. Tul-
„ lius inde *2. de inuent. ſect. 82. n. 162.* Verita-
„ tem eſſe teſtatur, per quam immutata ea,
„ quæ ſuut, aut ante fuerunt, aut futura,
„ ſunt dicuntur. Si uanque hoc eſſe creditur
„ eò magis inuariata, immutataque veritas
„ ipſa erit; cum propter quod vnumquod-
„ que tale, & illud magis, *1. poſt. cap. 2.* Ete-
„ nim, mutationi obnoxia non eſt, ſed con-
„ ſtans, Tertull. *lib. de ſpectac. cap.* 20. Et quod
ſemper ſic ſe habere videtur, verum vide-
tur, *Ariſt. 2. rhet. ad Theodec. cap. 9.* Idcirco
ſenior gens hebræa apud Pereyr. *lib. 8. de re-*
pub. lit. diſp. 5. qu. 1. nu. 1417. ſuis characteri-
bus Mendacij pedes acuminatos effigiauit,
proindeque debiles; Veritatis autem qua-
7 dratos, atque adeo ſolidos, & conſtantes.
Quia verò rei immutabilitas, ſeu iuuaria-
bilitas ex incorruptibilitate naſcitur (id
enim tantùm variatur, quod mutationi, &
corruptioni ſubeſt; cùm omuis variatio
mors, & corruptio ſit; ſicut omnis im-
mutabilitas, & æteruitas vita eſt, *Henr. p. 2.*
art. 31. q. 1. n. 8.) incorruptibilis autem ex
ſimplicitate; ſimplicitas tandem ex vnita-
te, ſiue vniformitate, idem *Henr. p. 3. art. 28.*
q. 1. n. 5. hæc omnia ita veritati ſunt adne-
xa, vt vno, vel altero deficiente, & ipſa de-
ficere neceſſe ſit. Quod planè totum, veri-
tatis in Icone apud Cæſarem Ripam, *ico-*
nol. p. 2. adamuſſim exprimitur, dùm mun-
di globum, dextero calcare pede, ſolare
ſidus ſimili geſtare manu, uullo induta
operimento, & læua piugitur auream tra-
ctare libram. Res quidem humauas, non
ſolùm iactatione, ſiue oſtentatione; ſed &
ſimulatione, ac diſſimulatione, vt globis
ruentibus vehementer agitari conſtat, *Ec-*
cleſ. 2. Atque vtræque ſunt mendaces, illæ
augendo, hæ minuendo. De vtriſque im-
mobilis, inuariataque veritas triumphat,
ſtabili idcircò eas conculcat pede Sol, nul-
la aſſicitur contrarietate, vel qualitate alte-
ratur, *11. met. tex. 43.* quamobrem incor-
ruptibilitatis ſignum plerunque creditur,
Bern. de Buſtis ſerm. 5. de Concep. B. Virg. p. 3.
Quem veſtibus exuta item eleuat, & attol-
lit, vt firmam ſimul integritatem, ſimpli-
citatemque oſtentet. Trutina denique
aptatur eidem, vniformitatis, æqualita-
tiſque ſymbolum, *Bercor. reduct. moral. lib.*
5. cap. 16. cùm veritas ex dictis, intellectus
cum re vnitas, & ſumma adæquatio ſit.
Igitur, ſi artium, ſcientiarumque doctrina,
dignam receptaculo mentis; animæque
manſione tunc aſſequitur veritatem, dum
ab omni erroris, falſique deformitate, ve-
ritatis cohoneſtatur decore (quandoqui-
dem, ſcire rei veritatem, verè, & propriè
ſcire eſt, *Henr. p. 1. art. 1. q. 2. n. 15.*) operæ
pretium erit, vt & cum ipſa communes
ſortiatur affectiones: Nam cum veritas
ſcientiæ, conſequenterque doctrinæ per ſe
ſcopus, & obiectum ſit, *Henr. ibidem art. 7.*
q. 2. n. 4. eiuſdem profectò cenſebitur qua-
litatis: quoniam actus, & habitus, ſpeciem
recipiunt ab obiecto, & rationem, *D. Tho.*
1. p. q. 50. art. 2.
Verum enim verò, vt à ſoliditate ſuma-
8 mus exordium, Cathedræ, ſediſque hiero-
glyphico, haud perperam veteres explica-
bant Doctrinam: quandoquidem ſella,
cuiuslibet generis fuerit perennitatem, æter-
nitatem, & ſecuritatem apud romanam
portendebat gentem, *Pier. valer. Hierogl. lib.*
43. Idcirco, vt Ioui Flaminem perennem
Sacerdotem inſtitueret Numa Pompilius,
ei præter alia ornamenta, ſellam etiam de-
creuit. Et in quodam uummo, in quo
Romæ ſimulachrum eſt in ſede cum an-
cili hucuſque legitur: Romæ æternitas.
Sicur in Marci Aurelij Antonini Brit. nu-
miſmate, Dea ſedens inſpicitur, caput
manu ſuffulciens, dextera radium tenens;
quæ verò manus caput ſubſtentat, eadem
ſellæ innititur, cuius inſcriptio eſt: Secu-
ritati perpetuæ, *apud eundem Valerianum ibi-*
dem. Itaque leuis, valdèque erratica diſci-
plina nuncupabitur illa, quæ parum, aut
nihil firmitatis habet: Nam cui etiam pla-
cuit cæleſtis Præceptor doctrinam Moyſis
cathedram vocitare *Math. 23.* eiuſdem pa-
riter inuariabilitatem, ſtabilitatemque cu-
ſtodiens, vt omnia quæcumque Scribæ, &
Phariſæi in ea dixerint ſedentes ſeruarent,
„ & facerent, Diſcipulis imperauit; cùm non
„ venerit ſoluere legem, aut prophetas, ſed
9 adimplere, *Math. 5.* Quia verò omnis do-
ctrinarum certitudo, atque immutab::ıas
(naturalium ſaltem) veritati, ac firmitati
primorum principiorum ſpeculabilium,
ex rebus creatis acceptorum innititur,
Henr. 1. p. art. 7. q. 2. n. 5. cum certiſſimæ
ſcientiarum maximè primorum ſint, 1.

met. cap.2. illa quippe ſcientia nequaquam ſtare poterit, cuius vacillare principia, & claudicare media cernuntur. Sicut enim in Mechanicis, vitiatis, infectiſque ſubſtentaculis, moles quibus fulciuntur egrè tolluntur ad ſumma: in doctrinis ità, niſi firma iaciantur principia, ea quæ habentur citò deprimuntur ad ima. Profectò, cùm principium vniuſcuiuſque rei ſit potiſſima pars *l. 1. ff. de origine iuris*; cuiuſmodi hæc fuerint, quicquid ſuperſtruetur, vel inchoabitur ſperandum eſt eiuſmodi fore. Ideoque vagabundus, & malè fundatus Doctor, in nulla perſiſtit ſententia, ſed arundinea quadam mobilitate, modò in hanc, modò in illam impellitur partem; & ſecum diſcors eidem aſſentiendo, & diſſentiendo; illud plerumque Lirici, *1. carm. ode 34.* tenetur canere.

Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro: nunc retrorſum
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos———

Præceptoribus itaque huiuſmodi, eadem quilibet addiſcens, rependere valebit obſequia, quæ Diodoro Metellus, cui rhetorices fuerat inſtitutor, dùm Coruum lapideum, eiuſdem iam defuncti impoſuerat ſepulchro; vbi Tullius apud Plutarchum *in roman. apophþ.* lepidè ſatis ſic luſerat: Iuſtum (inquit) præmium retulit: nam volare ipſum docuit, non dicere. Metelli notans inconſtantiam, & leuitatem. Vt igitur ab hoc caueamus incommodo; Apoſtolus, *ad Epheſ. 4.* Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionem erroris, cordatè monet.

Vera inſuper doctrina, non firma tantùm, & inconcuſſa; ſed integra, atque
10 incorruptibilis, ſicut & ipſa Veritas, neceſsè eſt, vt ſit; vndè ab Apoſtolo *1. Timoth.* expreſſiori vocabulo Sana appellatur: etenim Sanum, illam non ſemper connotat ſanitatem, quæ ſecundùm Galenum *lib. 1. de ſanit. tuenda, cap. 1. & 4.* eſt calidi, frigidi, humidi, & ſicci Symmetria; ſed plerùmque integritatem deſignat; quo ſenſu, Tullius *Orat. 32. pro Sextio, ſect. 23. num. 97.* de Optimatibus dixerat. Quiqui integri ſunt, & ſani. Idcircò idem Apoſtolus, Adulterium, Mendacium, Periurium &c. Timotheo ſcribit loco citato, ſanæ aduerſari doctrinæ; Quia omnia illa vitia ſunt animæ penitus corruptæ, *D. Chryſoſt. ibidem ſerm. 2.* Erit igitur ſana vndecunque doctrina, atque integra, ſi infirmis, mutilibuſque non adhæſerit principijs: cùm paruus error in principijs fiat longe maior in progreſſu *1. Cæli. cap. 5. text. 33.* & quælibet in ipſis parua mutatio, in reliquis magna fiat. *1. de gener. animalium cap. 2.* Sunt autem ſcientiarum, doctrinarumque principia integra penituſque ſana, Quotieſcumque in regulis (inquit Henr. *1. par. artic. 1. quæſt. 1. num. 26.*) ſiuè rationibus conſiſtunt æternis, incommutabilibus exiſtentibus in Deo, quarum participatione, per intellectualem cognitionem cognoſcitur quicquid ſynceræ veritatis in creaturis cognoſcitur: vt ſicut ſua entitate eſt cauſa omnium exiſtendi inquantum ſunt; ſic & ſua veritate eſt cauſa omnium cognoſcendi inquantum vera ſunt. Quod vtique de perenni hauſiſſe D. Auguſtini fonte *12. de Trinitate cap. 14.* manifeſte fatetur. Quamobrem veræ omnes artes, atque integræ doctrinæ, ab omnium ſuprema reuelata Theologia regulari, ac certificari habent, *idem Gandau. 1. par. artic. 7. quæſt. 6. num. 2. & quæſt. 9. num. 9.* Ideòque Apoſtolus, loco ſuperius adducto, Sanam vocat doctrinam, quæ ſecundùm Euangelium eſt: cùm omnis veritas Euangelio concordet, *Gloſſ. ibidem*. Mirum inde nullum, nullus
11 penitus ſtupor, ſi tot erroribus vndique ſcatent humanæ ſcientiæ, vt inſtar Noeticæ columbæ *Gen. 8.* pura, & ſyncera mens, ampliùs vbi quieſcat præ tabe, pedeſque ſuæ contemplationis confirmet, inuenire nequeat: Quandoquidem, quibus regulantur principia, deteriora in dies paulatim effecta, ad ſummam peruenerunt diſſimilitudinem, atque omninò ab imitando defecerunt exemplari. Proh ſcelus! vt infallibilem diuinamque normam reliquiſſe pleroſque tantùm non pudeat, quinetiam præpoſtera ratione ad trutinam variabilium, humanarumque rerum ipſam trahere nitantur: Putant enim futilem, ludicramque eſſe omnem Philoſophiam, ſi modico licet principio vix adhæreat theologico: adeour ſimplicium, & veluti piorum commentum longè abijciant, & illudant. Eam tamen ex animo amplectuntur, ſummiſque extollunt laudibus Theologiam, quæ Platoni, vel Stagiritæ ſummoperè conſentire videtur; quaſi hæreſum condimentarium Tertullianus *lib. de anima cap. 23.* Platonem non dixerit; & ſtruendi, & deſtruendi artifex verſipellis Ariſtoteles non ſit appellatus, *Themiſtius apud Poſſeuinum Bibliot. ſelect. lib. 12. tract. 3. cap. 1.* Quòd ſi vera quandoque philoſophi dixerunt (inquit *Auguſt. lib. 2. de Doctrina Chriſt.*) ab eis ſunt tanquàm ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum vindicanda. Quid ergo

exc-

execrabiliùs, quàm caducis ſubdere im-
mortalia, & falſitati obligare veritatem,
cùm ordo in omnibus ſeruandus ſit, *Gloſſ.*
ordo, l.ne quicquam, §.obſeruare, ff. de offic.
procon.& leg. l.generaliter. §.quis ergo.de fidei-
commiſſ.libert.& l.vltrà modum.C.quemadmo-
dum ciuilia munera indicuntur. Hoc turpiter
„ exciderunt ordine quotquot doctrinam
„ Balaam, qui docebat mittere ſcandalum
„ coram filijs Iſrael, *Apocal.* 2. ſecuti ſunt;
„ quorum clades, miſerandaſque cataſtro-
phes ſi recenſitas haberem, incepto haud
parùm ab inſtituto reſilirem, Vnius ve-
rumtamen caſus deplorandus Origenis
fiat in poſterum eruditio multorum. Huic
quidem licet infantulo, diuina auſpican-
te gratia, tanta fuit præcocitas ingenij, vt
ipſum dormientem pius genitor pluri-
mum adiens, ac pectus intuens mirabun-
dus, quaſi Sancti Spiritus templum deo-
ſculabatur, ſeque, tali filio beatum iudi-
cabat, *Euſeb. lib.6. cap.3.* At ſane Nume-
nio Pythagorico, & Platoni nimium in-
dulgens, *Calius lib.30. cap.57.* hæreticus
potiùs, an obierit catholicus, adhuc hæ-
ſitatur apud Dionyſium Carth. *enarra. in*
Ioannem artic.3. Vtinam & apud noſtrates,
Apoſtoli diuinatio 2. *Timoth.4.* conſum-
„ mationem non eſſet adepta, dum prædi-
„ xerat, quòd Erit tempus cum ſanam do-
„ ctrinam non ſubſtinebunt, ſed ad ſua de-
„ ſideria coacervabunt ſibi. Magiſtros pru-
„ rientes auribus, & à veritate quidem au-
„ ditum auertent, ad fabulas autem con-
„ uertentur: Cùm omne non ſanum illud
ſit, quod eſt contra præceptum legis, 17.
diſtinct.cap.concilia.

Hæc profectò euangelica regula, & lex
Domini eſt immaculata, teſtimonium
12 fidele, luciduinque præceptum, *Pſal.*18.
„ quià Eloquia Domini, eloquia caſta, ar-
„ gentum igne examinatum, probatum
„ terræ purgatum ſeptuplum, *Pſal.*11. vbi
„ Nicephorus apud Barbarum *in cat. aurea*
„ *græc. ſuper Pſal.* Sicut argentum in terra
„ (inquit) hoc eſt in conflatorio, & ſæpè
„ fuſum, ab omni labe, & permiſtione
„ ſeiungitur: ita eloquia Dei nullum deci-
„ piunt. Quamobrem verus, & catholi-
cus Doctor, Chriſti Euangelio ſua con-
ferendo ſtudia, ab omni dolo, omnique
verſutia, vt ſe reddat immunem, ſimpli-
cem, nudam, puramque doctrinam am-
plecti, ſectari, & profiteri tenetur: Cùm
Doctoribus omninò prohibeatur ſub in-
terminatione pœnæ, adulterinam diſci-
pulis tradere doctrinam, *§. hæc autem tria*
ff.proœm. Quocirca primi, qui foro lite-
rario, poſt ſuperiorum ſeculorum infan-
tiam, ſuam deſtinarunt doctrinam, cùm
eſſent authoritate graues, eruditione ce-
lebres, & ciuilium artium diſciplinis præ-
clariſſimè inſtructi; præcipua quadam
ſimplicitatis, ac puritatis maieſtate, emi-
nere viſi ſunt. At ſecus Neoterici, ac no-
uatores, quibus magis vanitas, quàm ve-
ritas arridet, docendi genus longè diſpar
conſectantur ornatum, ſubtile, elima-
tum, & venuſta periodorum concinnita-
te vndique ſectum, quod & ſi minus ha-
beat ſeueritatis, minus tamen putant ha-
bere ineptiarum; atque animos ità titil-
lat hoc nouitatis oblectamentum, vt la-
tiùs in perniciem ſimplicitatis, quàm par
eſt, ſui veneni ſuauitatem diffundat. Non
13 enim hoc veritatis, quam maximè ſecta-
tur doctrina, eſt cumulare prouentus
(quandoquidem ſtudendum plus eſt, ipſa,
proficere, quàm placere; cùm in omni re
verboſi commentarij ſint vitandi *l. 1. in*
proœm. ff. de orig. iur.) ſed potiùs afferre diſ-
pendium. Quamobrem, non ex eloquen-
tiæ floſculis, ſed veritatis fructibus, ſoli-
ditas omninò doctrinæ auſpicanda vide-
tur. Propterea, literaria quondam in
arena, cùm de Pauli, & Platonis præſtan-
tia, acriter dimicaturi duo deſcendiſſent
non ſatis verſati Athletæ, quorum Chri-
ſtianus alter, Paulum in docendo præ-
ſtantiorem eſſe Platone tuebatur ineptè,
quia dicebat eloquentiorem: Ethnicus
ſecùs, id totum conſtanter renuebat. Cùm-
que tali inopinato diſcrimini Chryſoſto-
mus fortuito intereſſet; hanc ſanè de puri-
tate, ac ſimplicitate doctrinæ, ſermoniſ-
que, ipſe retulit cenſuram *homil. 3. 1. Co-*
„ *rinth.1.* dicens: Siquidem quæ oportebat
„ chriſtianum dicere, ea gentilis afferebat;
„ & quæ gentilis partes erant, eas chriſtia-
„ nus adducebat in medium: Nam ſi Pla-
„ tone diſertior Paulus fuiſſet, multi non
„ immeritò aſſerere potuiſſent, non gratia
„ viciſſe Paulum, ſed facundia. Quas igi-
tur virtutes nutriet phaleratus ſermo ab-
ruptæ ſententiæ; & ſuſpicioſæ, in quibus
plùs intelligendum eſt, quàm audiendum?
Imitatur planè monetæ viciſſitudinem
ſermonis vſus (ait Plutarchus *de Pythia*
oracul. propè fin.) qui probatus eſt, ſi ſit vſi-
tatus & notus: at cultus, & nimis electus,
ſubærata moneta eſt, quæ ad ſpeciem di-
tat, ſed verè depauperat, cùm artificioſa
obſcuritate periodos quidem concinnet,
ſed ſenſus tegat, & confundat. Non enim
verba, ſed magis ſenſus attendere æquitas
eſt, *Gloſſ.marg.§.ſi quis.l.dedi tibi pecuniam.ff.*
de cond. cauſa data. & gloſſ.ſequendum eſt.§.ſi
fundus. l.ſed celſus ff.de contrahen.empt.& ven-
ditio.

Cùm denique immutabilitas, integritas,
& ſimplicitas, ab vna radice prodeant vni-
14 tatis; inuariabilis, ſana, & ſimplex Do-

ctri-

ctrina; non niſi vna, æqualis, & vniformis in ſe eſſe quidem poterit: quandoquidem, vnus dici intelligendus eſt, qui nunquam à ſemetipſo alter efficitur, *Orig. Hom. vnica in lib. reg.* Duplicem tamen *lib. 8. de republ. liter. quæſt. 2. num. 1428. Pereyra, ipſi præſcribit* vniformitatem; reſolutionum, ſcilicet, & ſtyli; cuius ego, ne plura recogitem, verba ſubijciam. Vniformitatem
,, reſolutionum habebit (inquit ipſe) quan-
,, do fuerit ſtabilis, conſtans, ſibique ſem-
,, per in dicendo cohærens: ſecùs, ſi in re-
,, ſoluendo variauerit, ſtatuens pugnantia
,, inter ſe, modo affirmans quod anteà ne-
,, gauerat, vel è contrà. Vniformitatem ſty-
,, li habebit, quando ſeruauerit eumdem
,, tractum, contextum, modumque propo-
,, nendi, diſputandi, ac decidendi, ita vt
,, ſemperque appareat ſui ſimilis, ſibique
,, concors. Ab vniformitate ergo ſtyli ab-
,, horrebit, qui in eadem diſputatione par-
,, tim breuis, partim longus, modò clarus,
,, modò obſcurus, iam omninò certus, iam
,, omninò perplexus reſoluerit: & quidem
,, maiorem notam, ſcilicet notam temeri-
,, tatis ſubibit, ſi Doctrinæ methodum, &
,, ordinem non ſeruauerit; ſed primo loco,
,, verbi gratia, quod ponendum erat, ſecun-
,, do poſuerit: Apud Canoniſtas, temera-
,, rius dicitur is, qui præpoſterat ordinem,
,, & primo loco ponit id, quod debet poni
,, ſecundo, *Can. ſi quis præpoſtera diſtinct. 30.*
,, Hæc ille. Hoc tamen extremo piaculo,
15 conſuetam nituntur nonnulli expiare proteruiam: Non pauca, videlicet, philoſophicè, vel mathematicè aſtruendo verificari, quæ theologicè, vel iuridicè repugnant; ſicque varia reſolutione, varioque ſtylo, prout dictauerit ratio, eſſe iudicanda, vel proferenda. Falluntur tamen, nec ſuſpicatum effugiunt incommodum; ſicut huiuſmodi eos carpit argumentis Stephanus Pariſcorum Præſul. *1. par. tom. 4. Bib. P.P.* inquit enim: Dum
,, cupiunt vitare Scyllam incidunt in Ca-
,, ribdim: dicunt enim ea eſſe nota, & vera
,, ſecundum Philoſophiam, ſed non ſecun-
,, dùm, Fidem catholicam; quaſi ſint duæ
,, veritates contrariæ, & quaſi contra veri-
,, tatem Sacræ Scripturæ ſit veritas in dictis
,, gentilium damnatorum, de quibus ſeri-
,, ptum eſt: Perdam ſapientiam ſapientum,
,, quia vera ſapientia perdet falſam ſapien-
,, tiam. Vtinam tales attenderent dictum
,, Sapientis, ſeu conſilium dicentis: Si tibi
,, eſt intellectus, reſponde proximo tuo: ſin
,, autem, ſit manus tua ſuper os tuum, ne
,, capiaris in verbo indiſciplinato, & con-
,, fundaris.

CAPVT XI.

Doctrinam tradere nouam, Doctoribus non inhibetur, dummodò ſtabili, integræ, ſimplici, & vniformi veterum Doctrinæ non aduerſetur.

SVMMARIVM.

1 *Multum debet Poſteritas ſuis Maioribus, qui adeò diſciplinarum flexuoſam direxerunt viam, vt in eoſdem, vel fortè deteriores, in quos gentiles Philoſophi plerumque prolapſi ſunt errores, ampliùs incidere nequeant.*

2 *Antiquorum nonnulli ex grauioribus recitantur errores, qui dum nihil certi in ſuis dogmatibus poſſiderent, ità per varia, diuerſaque vagarunt placita, vt de illis praecipuè illud habeatur ſcriptum, nimirum, quòd Deus mundum tradidit diſputationi eorum.*

3 *Catholicæ Doctores Eccleſiæ, orthodoxique Patres, facillimam, tractabilemque omnium ſcientiarum reddiderunt facultatem, quæ anteà difficillima, aſperaque cunctis videbatur. Quare maximoperè diligendi imitandique ſunt.*

4 *Veterum lucubrationes viri ſapientes præ manibus ſemper habebant, plurimumque in eis delectabantur, & vt tantis dignas doctoribus, ſummis laudibus extulerunt.*

5 *Antiquorum tamen veſtigia non ita ſequenda ſunt, vt ipſa neque vngue tranare liceat; cùm veritas, & eruditio, non ad temporis, ſed ad rationis trutinam examinandæ ſint: eſto plurimi, vel ob ingenij tenuitatem, vel ignauiæ torporem, antiquis nihil addendum putent.*

6 *Turpe valde eſt, ſemper ex commentario ſapere: nam omnibus veritas patet, nec adeò tota occupata eſt, vt multum ex illa cæteris non ſit relictum; dum pluuiæ ad inſtar, ſuæ notitiæ ſuccedentibus guttis, modò huius, modò illius vberrimè aſpergat ingenia.*

7 *Meminiſſe tamen ſemper oportet eorum per quos ad nos peruenerunt ſcientiæ, quibus tot planſerunt ſecula; nec ſuperbiendum eſt, ſi aliqua de noſtro addantur. Inuentis autem addere nemini prohibetur, dummodò ſanæ, ſtabilique veterum non aduerſetur doctrinæ.*

8 *Illa verò prorſus abolenda eſt Nouatorum temeritas, quæ à recta deflectit Sacrarum Scripturarum via, vtpote Deo valde odibilis, cùm vtilitatis nihil, iactura verò, & exitij non parum habeat.*

9 *Hæreticorum, Schiſmaticorumque, quadam*

*varia recenſentur exitia, qui ambientes ſa-
næ aduerſari doctrinæ, horridas experti
ſunt clades.*

10 *Optima quæque doctrina fiet, ſi vel antiqua
per nouam exornetur, vel noua per anti-
quam roboretur, cùm in reſoluendis dif-
ficultatibus, antiquæ regulæ ſint peten-
dæ, ex quibus ad nouas fiat inde de-
ſcenſus.*

GRatiarum plurimum Maioribus debet
eunćta poſteritas, dum ſanæ eruditio-
3 nis ex inopia, qua miſeranda ipſorum la-
borabat tempeſtas, tam vberem, ingen-
temque collegerint, nobiſque abundè
copiam demandarint. Diſciplinarum qui-
dem ſemita non ita libero tunc calcabatur
greſſu, vt errorum flexibus, & ignoran-
tiæ ſcopulis haud parùm non implicare-
tur, vel diſcriminibus ſaltem pleriſque
non redderetur prærupta. Quandoqui-
dem, non leuibus eorum obligabatur er-
3 roribus, qui cum Talete, aut Heraclito,
omnium originem ignem eſſe, aut dice-
bant aquam: cum Pythagora, & Archi-
ta cauſam ponebant in numeris: cum
Platone animam diuidebant, incorpora-
leſque conſtituebant formas: cum Ariſto-
tele quintum elementum, principalibus
applicabant cauſis: cum Epicuro, Demo-
crito, & Metrodoro, indiuiduis corpori-
bus aſtruebant, & deſtruebant mundos;
cum Arceſilao, & Carneide nihil ab ho-
mine comprehendi, atque omnia cæcis
obſcuritatibus autumabant eſſe inuolu-
ta: & cum innumeris alijs apud Arno-
bium *lib. 2. aduerſus gent. tom. 15. Bibliot. P. P.*
vanas, & aniles ſcrutati ſunt ineptias.
Nec item aliorum minus obſidebatur
ignorantia, dùm Dicæarchi, & Protago-
ræ adhærentes ſententiæ, de Deo an ſit,
nec ne (modo ferueat Olla) vt *3. de eloquen-
tia cap. 5. teſtatur Cauſſi.* inquirendum non
eſſe ignominiosè, turpiterque putabant.
„ Adeòque tandem, tam varijs interclu-
„ debatur opinantium difficultatibus, vt vi-
„ deretur Deus, mundum præcipuè tradi-
„ diſſe diſputationi eorum, *Eccleſ. 3.* Ipſam
tamen Diſciplinarum ſemitam, arte, in-
3 genio, iteratiſque Incubrationibus, ita
rectam, præ cæteris, facilem ſtrauerunt,
& planam Clemens, Gregorius, Baſilius,
Chryſoſtomus, Auguſtinus, Hieronymus,
& quot quot chriſtianæ pietatis gradibus
ad id doctrinæ, & eruditionis venerunt,
quod ſuperiora non viderunt ſecula, po-
ſteriora admirari magis, quàm imitari
poſſunt; vt celeri, & inoffenſo curſu om-
„ nes inuadere queant, quin potius allician-
„ tur blandè, *Iſaia 6.* dum legitur: Inter-
„ rogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via
„ bona, & ambulate in ea. Illi nanque
cùm eſſent, & ſanctiori doctrina exculti,
& Sacrorum Librorum aſſidua lectione
conditi, plures habuerunt, & fortè nunc
habent imitatores, qui ſe veluti ad vnius
Principis exemplar, quantum maximè
poſſunt nituntur effingere; etenim maio-
rum præcepta, antiquorumque mores ſer-
uandi ſunt, *ff. de iuriſdict. omnium iudic. l. mo-
re Gloſſ. more, & C. de teſtamentis l. teſtamenta
omnia.* Vnde *Prouerb. 22.* planè dicitur:
„ Ne tranſgrediaris terminos antiquos; cùm
„ In antiquis ſit ſapientia, & in multo tem-
„ pore prudentia, *Iob. 12.*

Cæterùm, quantùm honoris, venera-
tioniſque apud ſapientes habiti ſint præ-
4 tereundum nequaquam eſt: Quandoqui-
dem Sanctus Hieronymus *ad Latam de in-
ſtitut. filiæ*, inquit; Cypriani opuſcula ſem-
„ per in manu teneat: Athanaſij epiſtolas,
„ & Hilarij libros, inoffenſo decurrat pe-
„ de; illorum tractatibus, illorum delecte-
„ tur ingenijs, in quorum libris pietas fidei
„ non vacillet. Diuus verò Cyprianus in
Tertulliani lectione tam fuit aſſiduus, vt
nullum diem abſque eius lectione præ-
termitteret; & notario Paulo ſæpè dice-
ret: Da Magiſtrum, Tertullianum ſcili-
cet, *Hieron. catal. viror. illuſtr.* Iulianus Car-
dinalis S. Angeli, qui Baſileienſi Conci-
lio præfuit, libros veterum cùm in Bi-
bliotheca lectitaret, acceſſit quidam qui
diceret: Quid tu hic inter mortuos lati-
tas? ad nos tandem, qui viuimus exi. Ei
Iulianus: immo (inquit) ij fama viuunt;
tu neque nomine, neque re viuis, *Æneas
Sylu. lib. 3. comm. Alphonſi.* Item, idem Æ-
neas, qui poſtea Summus Pontifex, Pius
Secundus nuncupatus fuit: veterum li-
bros pluſquam ſapphiros, & ſmaragdos
charos habuit, quibus chryſolitorum ma-
gnam ineſſe copiam aſſerebat, *Platina in
eius vita.* Tandem, cæteris miſſis, vt an-
„ tiquiora adeamus ſecula: Eſſeni Iudæi,
„ ſummum ſtudium veterum ſcriptis adhi-
„ bebant, ea maximè inde, quæ animæ, &
„ corpori expediebant eligentes: Hinc illis
„ morborum remedia, ſtirpes Medicæ,
„ quamque vim propriam ſinguli lapides
„ habeant, rimantibus, conquirebantur,
„ *Ioſeph. lib. 2. belli iud.* Homines quippe
„ erant Magni virtute, & prudentia ſua
„ præditi, nunciantes in prophetis dignita-
„ tem prophetarum, & imperantes in præ-
„ ſenti populo, & virtute prudentiæ, po-
„ pulis ſanctiſſima verba. In peritia ſua re-
„ quirentes modos Muſicos, & narrantes
„ carmina Scripturarum, *Eccleſ. 44.* Idcir-
cò ſummis laudibus extollenda, digniſ-
que obſequijs inceſſanter veneranda anti-
quitas eſt. *ibidem; & cap. quanto vbi Gloſſ.*

de

de tranſlat. Epiſcop. & cap. conquaſtus, vbi Gloſſ.9.quæſt.3.

Hoc tamen, non ea teligione, obſeruantiaque tanta exhibendum putatur, vt di-
5 ſcedere ad vnguem minimè liceat, quaſi veteres, omnes ſcientiarum latices exhauſiſſe credantur: Fluunt nanque impetuoſæ vndæ de Libano, nec vnius poſſunt, quantúmuis magna putei profunditate concludi, *Adrichom. in deſcript. Terræ Sanctæ ex Cantic.* 4. vbi per Fontem, & puteum, plurimi Patres apud Cornel. à Lapide, *in Cant. cap. 4. verſ. 15. ſenſ. 1.* Sacrarum Scripturarum intelligunt ſcientiam, quæ ſic aquam generat ſapientiæ, vt & potantes ſemper reficiat, & tamen manare non deſiſtat. Veritas enim, & eruditio, non ad temporis, ſed ad rationis æquam trutinam examinandæ ſunt, cùm nunquam Veritas moleſta ſit, quæ probata eſt, *Caſſiod. 3. variar. 17.* Præceſſerunt quidem celebres ingenio, ac doctrina viri, qui inter exempla poſiti ſunt, Seculo ſuo noui, noſtro antiqui; conandum nobis ideircò eſt, quo tempore ſequimur, eruditione antecellere, ne ſint ad inertiam patroni, ſed ad laborem ſtimuli. Quamobrem, *1. Corinth.* 12. dicitur: Æmulamini chariſmata meliora, & adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro. Vbi Chryſoſtomus *Homil.* 32. Sedulitatem (inquit) deſiderat maiorem. Veruntamen, quia plurimi, vel ingenij tenuitate, aut ignauiæ torpore, nihil antiquis addere potuerunt, ſequendos adamuſſim clamant, & inertiam ſuam honeſto nomine colorant, quaſi magnum anitquis præſtent obſequium, ſi deſides ignauique, in antiquorum aris, ſuam obrulerint negligentiam. Hùc perbellè ſpectat non tam blanda, quàm acris Valerij Martialis querela *lib. 5. epig. 9. ad Regul.* licet non inertiæ, ſed criticorum inuidiæ, ipſam tribuat cenſuram.

Eſſe quid hoc dicam, viuis quod fama negatur?
Et ſua quod rarus tempora lector amat?
Hi ſunt inuidiæ nimirum Regule, mores:
Præferat antiquos ſemper vt illa nouis.
Si veterem ingrati Pompeij quærimus vmbram,
Et laudant Catuli vilia templa ſenes.
Ennius eſt lectus, ſaluo tibi Roma Marone:
Et ſua riſerunt ſecula Mæonidem.
Rara coronato plauſere Theatra Menandro:
Norat Naſonem ſola Corynna ſuum.

Qua de re, hac inter cæteros apud Cauſſ. *3. de eloqu.* 11. Lucium Apuleium aliqui
6 mulctarunt nota, dum ex Luciano ferè omnia tam accurate, fideliterque deſcripſerit, vt ſolo Luciani fabularum pabulo, ſuum aureum vndecunque cenſetur referſiſſe Aſellum. Pulchrè Seneca ad rem noſtram ſcribit *epiſt. 33.* Qui alium ſequitur nihil inuenit, imo nec quærit. Quid ergo? Non ibo per priorum veſtigia? Ego verò vtar via veteri; ſed ſi propiorem, planioremque inuenero, hanc muniam. Qui ante nos iſta nouerunt, non domini noſtri, ſed duces ſunt. Patet omnibus veritas: non dum eſt occupata: multum ex illa etiam futuris relictum eſt. Turpè quidem, ſemper ex commentario ſapere: vtrunque enim de prudentia venit, & antiqua doceri, & nouis radiare. Pluuie, guttis non immeritò D. Iſid *lib. de Mundo cap. 33.* comparauit doctrinam: ſicut nanque illis ſenſim cadentibus, non ita terra madet prioribus, quin ſuccedentibus nouis, amplius fæcundari valeat: Doctrina pariter non ità diffunditur tota, vt temporis progreſſu ad imbuendos auditorum animos magis, magiſque extendi, ac dilatari prohibeatur. De ſuperna, & reuelata doctrina (quod de cæteris quoque inferioribus conuenientius ſentire tenemur) id manifeſtè protulit Henr. *part. 3. art. 60. q. 1. num. 31.* dum aſſerit: vſque in finem mundi ſemper magis, ac magis declarabitur, & cognoſcetur doctrina veritatis. Et ne modica licet in hoc præbeatur ratio hæſitandi; Magni authoritate Gregorij *lib. 27. moral. ſuper illud Iob. 36.* Aufert ſtellas pluuiæ (vt ex græco colligit) & effundit imbres ad inſtar gurgitis: prolatum ſolidauit, confirmauitquè. Hæc itaque Gregorius: An non Moyſes aſtrum pluuię extitit? An non Iſaias? An non Hieremias, & prophetæ cæteri aſtra pluuiæ fuerunt? Qui in prædicationis culmine erecti, quaſi verborum guttis obcæcationis humanæ puluerem, rigando, preſſerunt? Cum Prophetas abſtulit, eorum vice, Dominus Apoſtolos miſit, qui in ſimilitudinem gurgitum pluerent, poſtquam ſubductis antiquis patribus, exteriora legis prædicamenta tacuiſſent &c. Quia dum prædicatores legis ad ſecreta intima retulit, per dicta ſequentium, vberior vis prædicationis emanauit &c. Reductis etiam ad ſuperna Apoſtolis per expoſitorũ ſequentium linguas fluenta diuinæ ſcientię diù abſcondita, largiori effuſione patefecit. Nam quod illi ſub breuitate locuti ſunt, hoc exponendo iſti multipliciter auxerunt &c. Quia dum multorum præcedentium dicta colligunt, ipſi in eo quod aſtruunt, profundius prædicatio dilatatur. Nam dum teſtimonia, teſtimonijs iungunt, quaſi ex guttis gurgitem faciunt &c. Pluuiales Hyades extiterunt profectò Panthænius, Libanius, Arnobius, Donatus, Manlius, Albertus,

Varro, & quot, quot vetera vnquam te-
cenſuerunt ſecula; quippe qui omnium
limpidiſſimis doctrinarum ſtillicidijs, fæ-
licia fæcundarunt ingenia Clementis, Ba-
ſilij, Lactantij, Hieronymi, Auguſtini,
Thomæ, Henrici, Scoti, aliorumque per-
plurium apud Scriptores, qui bonarum
cunctarum artium copioſi imbres, altique
gurgites, vehementiori ſtudio, acriorique
ingenio deinceps euenerunt.

Veruntamen, hoc à me non ità dictum
7 velim, vt omnes continuò veteres autho-
res repudiandos putem, quaſi id, quod
ſcripſerint magno labore multorum an-
norum circulo, ingentique elaborauerint
ſtudio, nihil poſteris profuturum affirmē,
cum æternitati vtiliter ſcripſerint, atque
ità maioris tumoris occaſio recentiorum
nimię exhibeatur procacitati: nequaquam
ſanè: quinimo, cum eodem Pontifice, ibi-
dem, ſentio; vt ſe Apoſtolis, expoſitores
„ in ſcientia minimè præferant, cum expo-
„ nendo latius loquuntur. Meminiſſe quip-
„ pe (inquit ipſe) inceſſanter debent per
„ quos eiuſdem ſcientiæ inuentiones acce-
„ perunt. Quia ſi ex Sanctis Apoſtolis vis
„ intelligentiæ non inciperet; nequaquam
„ per ora doctorum largior manaret. Adu-
letur propterea ſibi quiſque recentiorum
hominum quantum valet, & nouos inge-
nij ſui fætus, vt partus ſimiæ ſolent, de-
miretur; nunquam tamen hoc aſſequetur,
vt antiquos illos, quibus coronatis tot ſæ-
cula plauſerunt, de gloriæ hereditate di-
moueat: nam qui ex veterum mente lo-
quitur plus habet modeſtię, quàm qui ſui
ingenij inuenta Auditoribus venditat.
Audax tamen, & acre quorundam inge-
nium, nullis clauſtris arctandum eſt, dum-
modò ſanam antiquorum ſectando do-
ctrinam, fidei, ac rationis non excurrat
terminos, neque prudentiæ metas auda-
cter rumpat, aut fidei carceres impuden-
ter tranſgrediatur. Omnia quidem noua
placent. *Auth. de conſul. §. quantacunque in
fin.* Et per pulchritudinem ſunt decorata,
nullo inutili, nullo deſueto in his penitus
inueniendo *ff. proam. §. ſecundo autem anno
in fin.*

Hinc eliminandam, prorſuſque abolen-
8 dam nouitatem fore, vel vtilitatis nihil,
iacturæ quidem habentem plurimum, vel
à recta flectentem via, ex oppoſito licebit
inferre: cum nullo decore, pulchritudine
nulla videatur ornata. Quamobrem Ti-
motheum, ab eius Paulus deterret gym-
naſio, Epiſ. 1. cap. 6. hortaturque ad anti-
„ quitatis palæſtram; dicens: Depoſitum cu-
„ ſtodi, deuitans profanas vocum nouitates.
„ Hebræoſque item commonet. 13. vt Do-
„ ctrinis varijs, & peregrinis nolint abduci.

Hæc profectò nouitas, mater temeritatis,
ſoror ſuperſtitionis, & filia leuitatis, *epiſt.*
174. à Dino nuncupatur Bernardo. Idcir-
cò audax, & impudens; cum audacia, im-
pudentia, atque temeritas, ſaltem in malo,
coeant in idem, *4. diſt. 6. dec. cap. 2. de cenſi.*
atque ità Deo ipſi ſummoperè inuiſa, vt
Strom. 5, ex Sacris ægyptiorum paginis,
ſymbolicè teſtatur Alexandrinus: Porrò
Dioſpolei, quæ eſt vrbs Ægypti, in ęde
ſacra, quæ vocabatur Pylon expreſſus fue-
rat vna cum ſene, accipitre, piſce, & cro-
codilo, puellus; hic generationis, ſenex
interitus, accipiter Dei, odij piſcis, & im-
pudentiæ crocodilus ſignum portendens:
quæ omnia ſimul poſita, hoc ingenioſè
„ ſignificabant; nimirum: O qui naſcimini,
„ & interitis; Deus odio impudentiam ha-
9 bet. Idcirco tales in impudentes, petulan-
teſque nouatores, odium plerumque, di-
uinamque ſæuitiam irruiſſe, cum ex ſacris,
tum ex profanis manifeſtè habetur lite-
ris: nam 1. *Mach.* 1. vix huiuſmodi nouita-
ti, patefacta ſecundùm nationum leges,
Ieroſolymis ſchola, illicò crudelis appulit
„ Antiochus in multitudine graui, qui per-
„ cuſſit ciuitatem plaga magna, & perdidit
„ populum multum ex Iſrael, & accepit
„ ſpolia ciuitatis, & ſuccendit eam igni, &
„ deſtruxit Domos eius, & muros eius in
„ circuitu, & captiuas duxerunt mulieres,
„ & natos, & pecora poſſiderunt. Simon
Magus, cum populo perſuadere conaretur
ſe Dei amicum, & ad eum corporaliter
poſſe deuenire, vt qui volandi artem, & ſe
per aera librandi ſcientiam aſſecutus fuiſ-
ſet, atque repentè per Dęmones eleuatus
in aere luderet omnibus qui aderant ob-
ſtupeſcentibus, & Simonem Dei amicum
deprecantibus: oratione Sancti Petri deci-
dit, fractiſque cruribus, mox ignominioſa
morte, vitam finiuit, *Egeſipp. lib. 3. excid.
ieroſol. cap. 2.* Manichæus, viuus à Rege
Perſarum excoriatus interijt, *Epiphanius
hære. 66.* Montanus, Theodorus, eorum-
que Propheti ſſæ, laqueis ſe necarunt, *Eu-
ſeb. lib. 5. Hiſt. cap. 16.* Arius ſimul cum
excrementis, inteſtina, animamque effu-
dit, *Athan. orat. 3. contra Arianos.* Heraclius
Imperator, eo quod Monothelitarum
doctrinam in Eccleſiam Dei primus inue-
xerit, horrendam ſenſit pœnam, quæ in
hodiernum vſque diem, totum terrarum
infeſtat orbem: excitauit enim is, ſua teme-
ritate Arabum, Saracenorumque impe-
tus, qui & religionem, & imperium mi-
ſerè dilacerarunt, *Paul. Diac. Ariſt. lib. 18.*
Item Ioannes Caluinus, pediculari mor-
bo, miſerum emiſit ſpiritum, *Bolſecus in
eius vita cap. 22.* Tandem, innumeris omiſ-
ſis alijs: Martinus Lutherus, cum veſpere

lautè

lautè cænaſſet, ac lætus ſomno ſe dediſſet, in nocte ſuffocatus interijt, ſeù potiùs, laqueo necem ſibimet ipſi intulit, *Tho. Bozius de ſignis Eccleſ. lib.23. ſigno 96. cap.3.* Propterea impudentes has nouitates fore euitandas, expreſsè etiam habetur *in gloſs. fin. ad cap. 3. de regular.* Et quod repræhendendi ſunt eas inducentes tenet *gloſſ. fin. ad cap. cum conſuetudinis, de conſuet.* Cum pacem ac vnitatem ſcindant, & diſcordiæ aditum præbeant, *Extra. inter cunctas in princ. de priuileg. inter communes.*

Optima ergo doctrina fiet, ſi vel anti-
10 qua per nouam exornetur, vel noua per antiquam roboretur. In quo quidem rectè præcipere, mihi videntur, qui rerum fundamenta, quo tota operis ſubſtructio fæliciter aſſurgit, per ſolidum ſubdere decreuerunt; Sicut enim in extruendis ædificijs, eò ſecurius attolluntur moles, quò firmius fuerint ſolidatæ: ità ſanè doctrinarum recentia ſtabilientur inuenta, quò magis veterum inconcuſſis adhærebunt ſententijs. Quod maximè ijs cohæret, quæ *cap.1. de clericis peregr.* habentur: nimirum, In deciſionibus, antiquas regulas eſſe petendas, ex quibus ad nouas fiat inde
» deſcenſus. Sic enim docendo quiſque,
» iuxta illud *Matth. 13.* profert de theſauro
» ſuo, noua & vetera. Noua quidem ad
» decorem, at vetera ad examen, docente
» Tertulliano, *contrà Marcio. cap.13.* quòd
» res chriſtiana, ſancta antiquitate ſtat; nec
» ruinoſa rectiùs reparabitur, quàm ſi ad
» originem cenſeatur. Optimè quidem cadit ad rem *Emblema 25.* apud Cauſſ. *polyſt. ſymbol. lib.10.* Nam herba quædam eſt in Pactolo creſcens, Chryſopole vulgo nuncupata, cuius examine, vicinarum vrbium incolæ, purum aurum ab adulterino diſcernunt. Nam ipſo tempore, quo id conflant, hanc herbam admouere ſolent; cuius folia, ſi adulteratum non ſit aurum, inaurantur: quòd ſi corruptum ſit, intingi ſe non patiuntur. Ita ſanè veterum doctrina, ſi recentiorum aureis inuentis patiatur imbractear, nequaquam nouitas abijcienda cenſetur: ſin autem, tanquam adulterina, ſibilis eſt explodenda: nam raró benè loquitur, qui contra omnes loquitur, *Bald. conſ.112. lib.2.*

CAPVT XII.

In doctrinis tradendis, mágis expedit Doctoribus, alicui determinatæ, ac famoſæ inhærere ſententiæ, ſeu (vt aiunt) iurare in verba Magiſtri, quàm liberè opinando vagari.

SVMMARIVM.

1 *Tam effrænis ſciendi cupiditas mortalibus inſita eſt, vt lubrica ipſorum mens, rerum nouitate diſtracta, plerunque, quod in opinione eſt, pro vero omninò recipiat.*

2 *Cùm opinio res incerta ſit; non tam falluntur, qui per diuerſas vagantur ſententias, quàm ſecum cæteros in idem trahunt exitium. Quare, vir probus, & ſapiens ſententiam ſuam acriter examinare tenetur; & ne offendat in aliquo, alieno ductu, magis illi expedit progredi, quàm nouas explorando vias, turpiter cadere.*

3 *Materiali, ſimilis eſt rationis enauigatio; idcircò, ſicut illa, vt proſperè fiat luminibus, ſyderibuſque indiget: ita hæc, vt falſitatis ſyrtes, ſcopuloſque euitare, atque veritatis iter, tutum peragere queat; Doctoribus, & Magiſtris, qui ſuæ iubare effulgeant doctrinæ, minimè carere debet.*

4 *Eorum, quæ delectant imitatione maximè gaudemus, vnde Plato Socratem, Herodotus, & Tucydides Homerum, Tullius Demoſthenem, & Hortenſium, atque alios alij, in qualibet facultate non pauci imitati ſunt: nam quærenda ſunt in alijs, quæ nobis deſunt, quod vtique, ipſorum regulis, ac præceptis facilè aſſequimur.*

5 *Arbor quædam indica, fabuloſa profectò, affabrè deſcribitur, quæ ex ſe vna, cuncta tamen hominibus neceſſaria ad nauigandum præbet, cuius ad inſtar, nullus hominum in diſciplinis ſe habet: cum nullus omnibus ingenij, naturæque dotibus ità opulentus exiſtat, vt nihil illi deſit.*

6 *Illa vtique ſchola, illud plerunque fluctuabit ingenium, quod famoſa alicuius ſapientis non dirigetur doctrina. Quo periculo prudentiores effecti noſtri maiores, in verba iurare Magiſtri, minimè ſunt veriti.*

7 *Regularium etiam ſtudia, ſuum in re literaria, elegerunt Anteſignanum, cuius pro viribus tenentur doctrinam ſectari; quod latè oſtenditur, ipſorum præcipuis legibus, & inſtitutis.*

8 *Non tamen ità ſtrictè, maiorum præceptis, placitiſque alliganda ſunt literatorum ingenia, vt dum ſibi, genioque vacant ſcholaſticorum ad exerc itia, noua nequeant excogitare inuenta: contrarium enim innumeris poſſet probari exemplis.*

9 *Studioſorum hominum ſectandò veſtigia, artes firmantur, & in tradendis doctrinis, tutiori gradimur via: cùm à vulgata recedere opinione difficillimum ſemper, valdèque periculoſum arbitretur eſſe.*

Ex

10 *Ex diſputatione, ſicut veritas ſummopere cla-
ret, & patet: ita non parum ex altercatione
obſcuratur, & latet.*

TAm altè inſita mortalibus eſt à natura
ſciendi cupiditas, tam effrenatè in no-
1 uitatem ferimur ſpecie cognoſcendi, l.
*Mrt. cap.*1. vt intolerabilis opinionis erro-
re veritatem, ipſa vix intelligentia percep-
tibilem, ac ſemper lubricam, manibus te-
nere nos, arctéque conſtringere plerun-
que ſomniamus: quandoquidem pro ve-
ro, quod eſt in opinione non raro poni-
tur, *Gloſs. admittatur*, §. *ſi pater l.*3. *ff. de bon.*
2 *poſs. contra tabulas*. Fallimur idcircò quàm
ſæpiſſimè, cum infirma ſemper, atque in-
certa opinio ſit, r, *poſt cap.*26. *Tex.*44. &
quod deterius eſt, cauſam exhibemus qui-
bus vis errandi, quos cæcus curioſitatis
,, impulſus ad nos ſequendum coegerit.
,, Nemo ità cadit (aiebat Seneca *de vita beata*
,, *cap.*1.) vt non alium in ſe attrahat: primi,
,, exitio ſequentibus ſunt. Nemo ſibi tan-
,, tum errat, ſed alieni erroris cauſa, & actor
,, eſt. Cæterùm, cum
Ex vitio alterius ſapiens emendet ſuum,
vt Publius mimus, *Fragm. veter. poet. latin.
de prudēt. & ſagacit. in reb. agend.* non incon-
cinnè cecinit: Vir probus, & ſapiens, ſen-
tentiam ſuam ſeuerioris examinis cenſu-
ra, ad amuſſim explorare tenetur, & erra-
ta ſi inueniat ſedulò liturare. Vtilis nan-
que experientia eſt, quæ non proprijs, ſed
alienis detrimentis eſt nata: Scopulus qui-
dem inoffensè vitatur, quando alter offen-
diſſe dignoſcitur; vnde mari temerè rates
committitur, vbi inſidiantibus alia ſcopu-
,, lis impegiſſe videtur. Graue enim eſt ſa-
,, pienti offendere, vbi alterum reperit in-
cidiſſe *Caſſiod.*8. *varior.*20. Verum enim-
verò, aſtrorum lumine, optimè vitantur
ſcopuli; & via, immo itinere tenetur certa,
non de greſſu, ſed de intuitu oculorum ſe-
,, cura. Longa maria traycientibus (ſcribit
,, Baſilius Seleucienſis *orat.*8.) ad curſum re-
,, gendum pro teſſera ſunt, aſtrorum vnde-
,, quaque ſplendentium motiones, & guber-
,, nator incumbens gubernaculo, tollit in
,, cælum oculos, aſtrorum motibus aurigans
,, nauim, curſumque per mare, cæleſti lumi-
,, ne contorquens, fertur in portum. Ma-
3 teriali diſſimilis nequaquam eſt rationis
enauigatio: vt enim maria traycientes
aſtris indigent, quorum certis motioni-
bus gubernentur: ita qui opinionum, ac
ſententiarum pelagum, rectè ſtudent per-
currere, indigēt rationabilibus aſtris, quo-
rum lumine ducti, valeant confuſos ſeca-
re fluctus, & ſecuros veritatis intrare por-
tus. Et quid enim faceret homo, tot er-
rorum, ac periculorum adſultibus impe-
titus, ni à Deo conſtitueretur Helice,
Doctores ſcilicet abſque errore, omnique
puritate initiarentur Magiſtri, qui ſanæ iu-
bare doctrinę, humanos adeò informaret
aſpectus, vt falſitatis ſyrtes, ſcopuloſque
vitare, & tutum veritatis iter indagarè
,, poſſet? Quare *Danielis* 12. habetur: qui
,, autem docti fuerint, fulgebunt quaſi
,, ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam
,, erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas
,, æternitates.
Omnis quippè vitæ ratio ſic conſtat, vt
quæ probamus in alijs, eadem ipſi facere
4 velimus; cum Imitari non pigeat, quod
celebrare delectat, *D. Auguſt. ſerm.* 47. *de
Sanct.* Habemus enim in eo, quem ſequi-
mur effigiem propoſitam ob oculos, quam
exprimamus: atque hinc eſt, vt omnes,
imitatione, quaſi via compendioſa, ad
quaſcunque facultates vtamur, quam &
in ſcribendo, & in pingendo, & quibus
vis in artibus ducem præficimus: Plato
nanque, Socratem vſque adeò ſuis ſcri-
ptis imitatus eſt, vt iunior Socrates paſ-
ſim appellatus fuerit, *Laert. in eius vit.* He-
rodotum, ac Tucydidem ſummos fuiſſe
imitatores Homeri, tradit Demetrius Pha-
ler. apud *Victorium lib.* 28. *var. lect. cap.* 21.
Tullius, è græcis Demoſthenem imita-
tus eſt, è latinis. Q. Hortenſium, *vt in Bru-
to* ipſe teſtatur. De cæteris, vt tandem de
Pictoribus, Sculptoribuſque loquar; adeò
qui ſolerti imitatione pollent, vt ipſa cum
natura, cuius inanem ſpeciem coloribus,
ſcalproque tantùm ſibi fingunt, certare
contendant. Hinc de Apelle traditur,
Alexandrum Fulmiferum pinxiſſe adeò
expreſsè; vt diceretur: Duorum Alexan-
drorum alterum à Philippo, inuincibilem
eſſe genitum, alterum ab Apelle, nullo
artificio imitabilem eſſe, productum,
Plutarch. orat. 2. *de Alexand. fort. ſeu virt.* Et
de Zeuſi prætereundum minimè videtur,
qui cum Parrhaſio certamen dum exer-
ceret artis; vuas tam ſcitè effinxit, vt in
ſcenam aues aduolarent: Parrhaſius è
contra, linteum ità veritate repræſentatum
detulit pictum, vt ipſe Zeuſis tandem fla-
gitarit à tabula remoueri, picturam inſpi-
ciendi gratia. Scriptores denique, imita-
tione tanta, haud rarò animatorum cor-
porum venati ſunt ſymmetriam, vt Dæ-
dali (cæteris prætermiſſis) ſigna, miro qua-
ſi artificio ſpirantia, niſi ligarentur, diſce-
dere, & aufugere etiam dixerit Plato *in
Menone prope fin.* Profectò Doctrinę totum,
quoddam magnum eſt, multiſque parti-
bus conſtans; proindè nec ab vno homi-
ne, vno ſeculo, nec ab omnibus, multis
ſeculis, ad faſtigium deduci potuit; quin-
imò multis ætatibus, conſpirantibus ſtu-
dijs,

dijs, ac ingenijs plurimorum eſt conſtitu-
tum: idcircò quærenda ſunt in alijs, quæ
nobis deſunt, quod vtique ipſorum regu-
lis, præceptiſque aſſequimur. Etenim,
quæ tam læta, quæ tam fælix indoles, in
qua hæc plurima connexa concurrant,
cùm ſcientiæ propemodùm ſint infinitæ,
1. Elench. cap. 8.

Arbor eſt indica, apud Authores Re-
ginæ palat. eloquen. *exercit. 1. lect. 3. punct. 1.*
5 quæ non minùs habet nouitatis ad mi-
raculum, quàm fidei ad veritatem: ſola
nauim inſtructam, oneratamque partu-
rit: dat illa truncum, & remos, & in
malum aſſamenta, clauoſque commodat;
comam in vela, in rudentes, funeſque
optimos, pila, ignibus alimenta; texen-
dis veſtibus materiam è ſinu pandit, &
explicat. Bibliopolis papyrum ſubmini-
ſtrat, hominibus cibum potumque largi-
ter fundit ad alimenta: ex illa liquores
innumerabiles olei, vini, medicinæque
commoda extrahuntur; & quod mirere
magis, hæc in arma, & tela repente con-
uerſa, pugnare ſcit, & vincere. Hæc de-
mùm, miraculo quodam, omnibus pe-
nè rebus ex ſe ſe apta eſt, & inſtructa.
Homo ſanè eſt hæc arbor inuerſa, cùm
nullus, omnibus ingenii, naturæque do-
tibus ita opulentus exiſtat, vt nihil illi
deſit; quin potiùs maiora ex alijs mendi-
care comprehendatur, quàm de ſuo ali-
quid diſpergat. Quamobrem fælicius, fa-
ciliuſque Doctrinarum flexuoſam gradie-
tur viam, quoties maiorum amplectendo
præcepta, regulaſque, tenendo, in ipſo-
„ rum firmetur authoritate. Non enim
„ poſteriorum Doctorum vocatio, vllo
„ modo eorum induſtriæ aſcribi poteſt:
„ quin certum eſt hoc, quod dicunt non
„ eſſe verum, niſi in authoritate priorum,
„ quam in ſcripturis ſuis nobis reliquerunt,
Henr. 1. par. artic. 11. quæſt. 7. num. 12. Ad per-
ſiſtendum propterea in eadem norma do-
ctrinę, ad Philippenſes 3. monet Apoſtolus,
„ ſcribens: Vt idem ſapiamus, & in eadem
„ permaneamus regula.

Nec arbitrandum videtur, doctrinæ
hanc vnitatem, regulamque duntaxat in
6 ijs fore ſectandam, quæ euidentia, vel in-
fallibili ſaltem certitudine, communiter
acclamantur; minimè verò in ijs, quæ li-
berè philoſophantium opinioni relicta
ſunt: quandoquidem deſignato non ſe-
mel aberrabit à ſcopo Schola illa, illud
plerùnque fluctuabit ingenium, quod fa-
moſa alicuius Sapientis doctrina non diri-
gat, vel præcepta non confirment. Le-
„ ctio enim certè prodeſt, varia delectat:
„ Qui, quò deſtinauit, peruenire vult, vnam
„ ſequatur viam, non per multas vagetur:
„ non ire iſtud, ſed errare eſt, *Sen. epiſt. 45.*
Quo periculo prudentiores effecti, qui li-
teris priores nauarunt operam, in verba
etiam iurare Magiſtri, penitùs non ſunt
veriti: Hinc Socratici à Socrate, à Py-
thagora Pythagorici, Platonici à Plato-
ne, ab Epicuro Epicurèi, ab Ariſtotele
Ariſtotelici, alijque huiuſmodi, quorum
profitebantur doctrinam, nuncupati ſunt.
Itaque, & quæ nam amplius Academia
floret, vel vnquam fama claruit Vniuer-
ſitas, quæ D. Thomam, Henricum, Sco-
tum, Bonauenturam, Durandum, Hip-
pocratem, Galenum, Ariſtotelem, Eu-
clidem, cæteroſque Veteres non ſuſcepe-
rint tuendos. At, ſummis labijs tanquam
delibanda, mittamus iſta, cùm latiſſimè
Iacobus Middendorpius, Andreas Men-
do, & Benedictus Pereyra, præ cæteris,
idem recenſuerint argumentum. Retice-
7 re tamen libeat nequaquam, quæ ad rem
noſtram, quorundam Regularium ſan-
cinerint inſtituta. Dominicanis nanque
par. 2. Conſtitut. cap. 43. ità præcipitur: Qui-
„ cunque verbo, vel ſcripto, à ſolida do-
„ ctrina D. Thomæ receſſerit, contrarium
„ aliquid dicendo; officio lectoratus, &
„ quocunque alio gradu, & dignitate pri-
„ uetur perpetuo. Seraphici Sancti Patris
Franciſci alumnis, *Conſtitut. vrb. cap. 5. re-
gula tit. 4. num* 14. ſic expreſsè mandatur;
„ nimirum, vt Primus Regens, controuer-
„ ſiarum diſputationes, ſiue ex Scoto, D. Bo-
„ nauentura, Alexandro de Ales, Franci-
„ ſco de Maironis, & Richardo, ſiue ex
„ alijs quibuſcunque, Ordinis inſignioribus
„ Doctoribus reſoluat. Diui Auguſtini Pa-
„ tribus Eremitis; ſtatuitur hoc pacto. Vo-
„ lumus, vt Magiſtri Regentes in lectioni-
„ bus, & determinationibus diſputationum,
„ in omnibus ſequi, & tueri debeant ſa-
„ nam, & catholicam doctrinam fundatiſſi-
„ mi Doctoris noſtri Ægidij Romani, quon-
„ dam noſtri ſacri Ordinis Generalis. Vbi
„ verò eius ſcripta non reperiuntur, ex
„ D. Thomæ Aquinatis ſuppleatur, *par. 5.
„ Conſtitut. cap. 20.* Item Carmelitæ Studen-
„ tes omnes, *1. par. Conſtitut. cap. 18. §. 4.* ad-
„ monentur, In primis, Doctorum Ordi-
„ nis terminationes ſuſtinere. & allegare,
„ & præſertim Ioannis Bacconij, Michae-
„ lis de Bononia, & Thomæ Valdenſis.
Ordinis verò Seruorum Beatæ Mariæ
Virginis; Sacræ Theologiæ Regentibus
præſcribitur, *Conſtitut. cap. 13.* Vt in
„ triennio explicent totam ſummam Diuæ
„ Thomæ, aut Henrici Gandauenſis; Qui
„ eximius, celebriſque Theologus, tanquam
„ præcipuus, in generalibus comitijs Ro-
„ mæ habitis 1609. publico Antonij Viuoli
„ de Cornero Generalis Seruorum, & Pa-
trum

,, trum decreto, fauſtaque omnium accla-
,, matione, iam denuò Magiſter agnitus,
,, & ſolemnis Seruorum Doctor receptus,
,, mirifque laudibus commendatus. Le-
,, ctoribus, Auditoribuſque huius Ordinis
,, mandatum fuit, vt priſcorum exemplo
,, omnes, eius explicandæ doctrinæ, ſedu-
,, lò intenderent, *Hieron. Scarparius Medulla in Henr. proœm.* Anno verò 1633. erudita tanti Doctoris, neminem ne laterent monumenta; ſelectum in Vrbe, titulo Sancti Marcelli Gymnaſium, Collegiumque inſtituendum curarunt; quòd cùm varijs temporum viciſſitudinibus; huiuſmodi decretum, ad vſque annum 1668. executioni mandari minimè quiuerit: eodem illicò anno; optatum Gymnaſium in lucem fœliciſſimè prodijt. Cui profectò; doctiſſimi, ac diſertiſſimi; vt publicæ vtilitati ipſorum nuper teſtantur demandata ſcripta; priores præ cæteris, etiam indulſere Magiſtri; Georgius ſcilicet Soggia Turritanus nunc Epiſcopus Boſanenſis; atque Hyacinthus Maria Grandel Viennenſis, quippe qui, adeò ſtrenuè, diligenterque, Sacris, Humaniſque literis nauarunt operam, vt Clemens Nonus Pontifex Maximus, Studentium iuuenum, tam celeri permotus profectu; Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo Domino, Domino Ludouico Giuſtiniani Aſſiſinate Epiſcopo, qui tunc Supremi Seruitarum Magiſtratus fungebatur munere, inſtante; anno deinde 1669. Pontificatus verò II. nono Februarij Kalendas, præfatum Collegium literis approbarit, *ex Regiſtro Ordin.* Denique, vt Doctoris ſolemnis Henrici, ſcilicet, Gandauenſis, præclaram omnes, ex Seruitano inſtituto ſectarentur doctrinam, Reuerendiſſimus idem Georgius Soggia, ex Platone *de regno propè fin.* optimè callens, in literaria quoque repu-
,, blica, Vnius dominationem, bonis con-
,, iunctam conſtitutionibus, quas leges vo-
,, camus, omnium optimam eſſe; vix ſum-
,, mo, ſuarum ob virtutum præſtantiam, eiuſdem inſtituti ſuſcepto regimine; anno deinde 1679. has leges pro moderandis Collegijs conſultò ſanciuit, ita man-
,, dans: Et ſi noſtræ Religionis Conſtitu-
,, tiones *cap.13. de Studen.* optionem Regen-
,, tibus dent docendi ſummam, aut Henri-
,, ci noſtri Gandauenſis, aut S.Thomæ, id-
,, que meritò, quia cùm ipſæ emanarunt,
,, adhuc non erat doctrina Henrici explana-
,, ta: tamen cùm eandem nunc ſatis decla-
,, ratam, & propugnatam dederimus, tam
,, in Theologicis, quàm in Philoſophicis,
,, præcipimus omnibus Regentibus, & Le-
,, ctoribus ſub pœna priuationis officij, vt
,, non aliam, quam doctrinam Henrici in
,, materia Scholaſtica, tam Philoſophica,
,, quàm Theologica ſtudentibus ſuis di-
,, ctent, publicèque defendant &c. *ex leg. ſtudior. & collegior. cap.6.* Itidem, nec ſanctitate celebres, in ſcholis huiuſmodi, vnquam iurandi renuere morem, dùm S. Ignatius de Loyola, 4. *par. Conſtit. cap.14.* §.1. Patribus Societatis diſtrictè mandat, vt in Theologia legatur vetus, & nouum Teſtamentum, & doctrina ſcholaſtica D. Thomæ. Quod etiam diſtrictiùs præceptum fuit in quinta Congregatione ge-
,, nerali *Can.9.* his verbis: Sequantur noſtri
,, Doctores in ſcholaſtica Theologia doctri-
,, nam D. Thomæ; iuxtà praxim in libro
,, de ratione ſtudiorum ponendam, & à
,, P. Præpoſito generali explicandam. Ne-
,, que deinceps ad cathedras Theologicas
,, promoueantur, niſi qui D. Thomæ do-
,, ctrinæ benè affecti fuerint, ab ea verò alie-
,, ni, à docendi munere repellentur. Diſcalceatis denique Carmelitis (vt alios quamplurimos omittam) 2. *par. Conſtitut. cap. 4. num. 6.* ſic obſeruandum traditur.
,, Lectores Theologiæ operam dabunt, Sa-
,, cram Theologiam à Sanctis Patribus,
,, præcipuè à D.Thoma traditam edocere;
,, idemque Lectores artium obſeruent; ſin
,, minùs ab officio Lectorum priuentur.

Prodeſt ergo non mediocriter, eruditos homines diù, multumque exercita-
8 tos ſtudiosè ſæpiùs audiuiſſe, eorumque expertam excoluiſſe doctrinam, vt cecinit Menander, *fragm. vet. græc. poet.*

Sapienti à viro, oportet ſapientem quid diſcere.

Quod adiumentum à quibuſdam neglectum, acerbè ſatis arguit, & conque-
,, ritur *Plin. iun. lib.8. epiſt. ad Auitum*: Statim
,, (inquit) ſapiunt, ſtatim ſciunt omnia;
,, neminem verentur, imitantur neminem,
,, atque ibi, ſibi exempla ſunt. Nec tamen putandum hæc dixerim, quaſi in ingenia tyrannidem exercens, aurea expoliando libertate, ipſa ferreis neceſſitatis nexibus ad ſtatuta documenta velim penitus alligare: nam præter quàm præcedentibus apertè contradiceretur aſſertibus; vt cæli facies nocturnis ſideribus ornata, eam pulchritudinis pompam oſtendit, in qua tametſi vulgares flammæ, ipſa multitudine obrutæ deliteſcant, emicant tamen illuſtriores quædam faces, oculoſque inuſitatæ lucis ſplendore percutiunt; ſic in admirabili ingeniorum varietate, licet præcipua quædam genera intueri, quibus homines agi ſolent, ac propemodum componi, ſimulque à cæteris, inſigni diſcrimine ſeparari. Ex qua pulcherrima diuerſitate exiſtit quidem, oriturque quam ſimillima varietas artium, quas dum varij homi-

hominès, pro ea, quam in ſe experiebantur facultate varij ſtudijs incumberent, ad ſummum laudis faſtigium adduxerunt. Pindarus quocirca feſtiuiſſimus Vates, cùm alijs pleriſque locis, tùm præcipuè Nemeis apud Pierium Valerianum *Hie-*
„ *rogl. lib.* 19. Ingenij promptitudinem, &
„ velocitatem per aquilam, oſtendit, ſum-
„ pta ab eo comparatione, quòd prædam
„ etiam valdè procul diſtantem, mira per-
„ nicitate nanciſcatur, viſuque ita polleat,
„ vt profundiſſima quæque proſpectet, quæ
„ omnia ingeniorum acumini ſunt acco-
„ modata. Idcircò quamplurimi, non quibus tantùm moderandæ cathedræ nulla debebatur præſcriptio, verùm etiam quos in verba iurare Magiſtri vinciebat inſtitutum, poſt ſuſceptam prouinciam, dum ſibi genioque vacarent, noua excogitarunt inuenta, altiores, vt ipſorum teſtantur volumina, poſteris dederunt ſpeculationes.

Talia me conſuluiſſe nihilominùs fateor, non quidem ingeniorum acumini
9 ad ſcientiarum apicem, cauſa flectendi viam, ſed tutiorem, firmioremque ſtruendi duntaxat, cùm ſcriptum ſit *Eccleſ.* 5.
„ Non ventiles te in omnem ventum, &
„ non eas in omnem viam. *Et Ierem.* 6.
„ State ſuper vias, & videte, & interroga-
„ te de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona,
„ & ambulate in ea, & inuenietis refrige-
„ rium animabus veſtris. Quandoquidem
„ à vulgata recedere opinione difficillimum
„ eſſe arbitratus eſt Pauſanias *in Lacon. ſiue hiſtor. lib.* 3. Quò ſanè fit, vt opinandi tot varietatibus, altercandi gliſcat occaſio, ſciendi deficiat; cùm veritas ſcientiæ amoueatur ſcopus. Ideòque diſputantium mores, hoc ingenioſè expreſſit emblemate Pier. Valer. *in Hierogl. collect. lib.* 2. Arti-
„ fices (inquit) induſtrium ad ſilicem, & fo-
„ cum lucernas ſuas accendunt, & operi ſe
„ accingunt alacres. Contrà nugatores à
„ verbis ad verbera, & cædes deueniunt
„ frequenter. Vt veritas ex diſputatione pa-
„ tet, & eluceſcit; ſic altercando amittitur.
10 Inde Bochij Epigramma.

De ſilicis venis excuſſa vt ſemina flammæ
Excipit arenti fomite materia;
Inde ſuam accendunt pro ſe ſibi quique lucernam
Extemplo, & cæcas diſcutiunt tenebras
Sic diſceptando ſtudioſi in luminis auras,
Verum ipſum è latebris excutiunt facilè:
Contrà altercando nimis id plerunque Sophiſtæ
Funditus euertunt, inſidioſa cohors.

Tolletur igitur huiuſmodi opinandi, & altercandi effrænata libido, ſi maiorum placitis firmiter hæreatur: Etenim, Antiquis quod placuit, & nobis placere debet, *Gloſſ. veteribus placet. l.* 1 *t ff. de pactis. C. de teſtamentis l. teſtamenta omnia, & C. de appellat. l. præcipimus in fin.*

CAPVT XIII.

In diſciplinis tradendis, vt laude præmioque dignam vitam inſtituant auditoribus maxima diligentia à Præceptoribus adhibenda eſt. Rerum idcircò magis, quàm verborum ſatagere debent.

SVMMARIVM.

1 *Præceptorum non tantùm eſt, eas quibus incumbunt tradere diſciplinas, ſed inſuper moribus, & exemplis, diſcipulos ad ipſas, & virtutes incitare.*

2 *Diſciplina, de qua præcipuè in præſenti diſſeritur, eſt pars potentialis iuſtitiæ ſub humanitate comprehenſa, quatenus ipſamet humanitas cum amicitia, ſeù potius affabilitate coniungitur, cuius affabilitatis etiam finis, & media aſſignantur.*

3 *Multi ex præceptoribus erga ſuos auditores in docendo affabilitatem indagare ſtudent; paucis tamen eiuſdem conceditur aſſecutio: quod varijs plurimorum oſtenditur exemplis.*

4 *Cauſa cur diſcipuli parùm vt plurimum, vel nihil imbuuntur diſciplinis, duæ aſſignantur à Seneca; nimirum, non ea in præceptore videre, quæ audiunt, & prauum eiuſdem exemplum. Quare prouidus, & ſedulus Doctor, vt affabilis ſit, mores, motuſque ſuos, omninò componere debet.*

5 *Suos motus, moreſque componet ſedulus præceptor, ſi tria præ cæteris præſtabit; nimirum, vt dicenda proferat, & tacenda reticeat; deinde, vt Auditorum ſe aptet capacitati: tertiò denique, vt ſine ſuperbia, & arrogantia doceat.*

6 *Non minus nocet iactanta locutio, quàm indiſcretum ſilentium. Diſcretum autem ſilentium non eſt nihil loqui, ſed diſpenſatio ſermonis, & ſilentij: quod pluribus oſtenditur.*

7 *Doctorum, præceptorumque finis præcipuè catholicorum, auditorum debet eſſe vtilitas, atque emolumentum: quod cùm ex ſacris, tùm ex profanis literis late deducitur.*

8 *Cùm ſcientia plerunque inflet, idcircò præceptores non pauci, docendo ſuperbiunt: quare verba, motuſque ſuos tunc ritè component, ſi humiles auditoribus, ſe præbebunt.*

0 *Quæ tamen humilitas itâ ſeruanda eſt, vt regendi non frangatur authoritas: quia nec ſæuiendi audacia debet concedi, nec paterna omitti diligentia; quod non tantum Chriſti Domini, atque Apoſtolorum, verùm etiam aliorum quamplurium oſtenditur exemplis.*

NOn herclè dubium, quin plurimùm in
animis valeant humanis monita, & ad-
1 hortationes, quas idcirco commendat Pla-
tò *in Euthydemo*; complures leguntur apud
Iamblichum *de ſecta Pythagoreorum*, quibus
quoque Pythagoras vti ſolebat; ac varias
itidem Ariſtoteles ſcripſit, vt ex Laertio,
Alexandro, & Stobæo conſtat. Quare in
docente non quidem ſufficit ea tradere, quę
ad aliquam pertineant facultatem, ſed in-
ſuper exigitur, vt voluntati ſciat ſubdere
faces, quibus accenſus diſcipulus, amore
ardeat ſapientiæ; quod vel maximè fiet,
dùm opera, doctrinæ ex æquo reſpondeant
,, nam eos, qui virtute ipſi ornati non ſunt,
,, eam nunquam vel ratione, vel exemplo
,, poſſe docere, Ficinus *in eiuſdem euthydemi*
,, *ſynopſi*, rectè ex Platone comperitur. Cùm
enim Doctor non ſemper vtrumque valeat,
vel præſtet, vel etiam velit: Ex iis, quæ
,, ſunt, Seneca *epiſt.* 52. amicum hortatur Lu-
,, cillum, vt eligamus non eos, qui verba,
,, magna celeritate præcipitant, & commu-
,, nes locos voluunt, & in priuato circulan-
,, tur: ſed eos, qui vita docent, qui cùm di-
,, xerint quid faciendum ſit, probant facien-
,, do: qui docent quid vitandum ſit, nec vn-
,, quam in eo, quod fugiendum dixerint de-
2 prehenduntur. Hæc vtique illa ab omni-
bus expetita diſciplina eſt, quam D. Tho.
2. 2. *q.* 80. *art.* 1. *ad* 1. Iuſtitiæ partem poten-
tialem fecit, ſub humanitate comprehen-
ſam amicitiæ coniuncta, cuius examen
cap. 10. *huius libri n* 2 ad præſentia manda-
uimus: Etenim cùm humanitas, cui con-
ſeritur diſciplina, beneficentia quædam ſit,
,, quâ nos inuicem tuemur (Humanus quip-
,, pè, ex D. Iſidoro *lib.* 10. *etymol. cap.* 8. dicitur
,, aliquis, qui habet circa hominem amorem,
,, & miniſtrationis affectum) amicitia quo-
,, que non immeritò nuncupata eſt: Non
,, quidem rigoroſè (vt ex Philoſopho 8. *eth.*
,, *cap.* 4. his verbis docet Angelicus 2. 2. *q.* 114.
,, *art.* 1. *ad* 1.) pro mutuo, ſcilicet, illo affe-
,, ctu, ſeu amore, quo alium quis diligit, ſed
,, pro ea virtute, quæ conſiſtit in ſolis exte-
,, rioribus verbis, vel factis, quæ quidem non
,, habet perfectam rationem amicitiæ, ſed
,, quandam eius ſimilitudinem in quantum
,, aliquis habet decenter ſe ad illos, cum qui-
,, bus conuerſatur. Vnde expreſſiori voca-
bulo, etiam affabilitatem, ipſam appellauit
ibidem *q.* 80. *art.* 1. Quæ quidem duo exi-
,, git (ſubdit ex Philoſopho 4. *ethic. cap.* 6.
,, Caiet. ſuper *q.* 114. *art. primum*) quorum
,, vnum ſe habet vt finis, alterum vt medium
,, ad finem: nam finis eius eſt, delectabilem
,, ſe aliis exhibere in ſeriis: medium autem
,, eſt componere verba, motuſque ſuos in ſe-
,, riis, vt decet ipſum reſpectu illorum, cum
,, quibus conuerſatur, conſideratâ qualitatè
,, negotiorum, & temporum. Itâ quòd ſi-
,, cut iuſtitia in iis, quæ fiunt, facit vt ſine
,, iniuria alicuius verba, negotiaque fiant:
,, ita affabilitas efficit, vt in his, quæ dicun-
,, tur, & fiunt, homo non ſit homini, cum
,, quo conuerſatur moleſtus, nec etiam in
,, modo dicendi, ſed ei delectabilem ſe in
,, omnibus ſeriis exhibeat, ſecundum tamen
,, quòd eundem, & negotium decet. Et hi
,, vulgariter gratioſi appellantur. Non ar-
,, cet tamen affabilitas hominem quin quan-
,, doque ingerat quis triſtitiam illi, cum quo
,, conuerſatur quando, ſcilicet, oportet. Hæc
,, ille.
Hanc profectò delectabilitatem, & gra-
3 tiam Doctorum, Præceptorumque nullus
extitit vnquàm, qui delectabilem, & gra-
tum ſe diſcipulis, auditoribuſque exhibere
cupiens, ſedulà diligentià, ſtudiò peruigili,
& acri ſedulitate non ſit proſecutus, haud
,, ignarus: Moleſti, vel non ſuauis conuer-
,, ſatione, neminem vti poſſe, 8. *etich. cap.* 5.
Verùntamen optatam huiuſmodi paucis
datum eſt adire Corinthum: quin potiùs
humanitatis, & affabilitatis ab omnibus
elongati finibus, moleſtos, & inſuaues tan-
dem ſe præbuere quamplurimi. Quarè
impudentiam pro diſciplinis, iactantiam
pro modeſtia, cæteriſque virtutibus, ſuis
aſſeclis intulerunt plerunque. Infauſtum
itaque rei euentum, Senecæ præ cæteris
accidiſſe Neronis educatori, *Dion, nicæus, in*
,, *eius teſtatur vita*, dicens: Senecæ datum cri-
,, mini, quòd Agrippinæ congrederetur, &
,, quod aliud ſcriberet omninò, aliud ſeque-
,, retur: nam tyrannos lacerans, tyranno di-
,, daſcalum ſe præſtabat: Quin ditium lo-
,, cupletatum calumniis, ingentes congeſſiſ-
,, ſe opes, ac cedrinæ materiæ tripodas ha-
,, buiſſe quingentos, eburneis pedibus, æqua-
,, les vniuerſos, ſimiloſque, ſuper quibus ve-
,, ſcebatur. Adoleſcentibus porrò lætaba-
,, tur intempeſtiuis, ad idque ipſum Nero-
,, nem impellebat, quem & in matris necem
,, creditur adhortatus. De Leonida quo-
que, & Lyſimacho, Magni Alexandri præ-
ceptoribus tradit Quintilianus *lib.* 1. *inſtit.*
cap. 1. eorum negligentiæ, multos temu-
lentiam Alexandri adſcribere, quòd adu-
lari magis, quàm Regem inſtituere vide-
rentur. Nec relinquendum videtur id,
quod ad rem noſtram Hector Boethius *lib.*
9. *de rebus ſcoticis*, diſertè ſcribit, ſcilicet
Cor-

Cormanum monachũ à Denoualdo Scotorum Rege, ad Northumbros religionis propagandæ cauſa miſſum: anno ferè toto, cùm ſublimia arcana pietatis, rudi populo, maioris eruditionis oſtentatione, quàm pietatè, proponeret, abſque profectu tandem rediſſe. De quibus ſanè, non ambigere liceat; poſſe id affirmari, quod de quibuſdam apud Gellium *lib.17.cap.9.noct.attic.*
„ dixerat Epictetus, nimirum, Factis pro-
„ cul, verbis tenus: Qua de cauſa, conſpi-
„ ciens quendam impuris moribus; confitenti lingua, improbo tamen ſtudio philoſo-
„ phantem: O homo (inquit) vide quò
„ mittas, num purgatum ſit vas: nam ſi ad
„ arrogantiam iſta immiſeris, intereant, &
„ computreſcant neceſſe.

Iacturæ huius, miſerandæque animo-
4 rum cladis geminas ſuo Lucillo, *Epiſtola-*
„ *rum* 6. cauſas expoſuit Seneca, ſcribens: Pri-
„ mùm, quia homines ampliùs oculis, quàm
„ auribus credunt: deinde, quia longum iter
„ eſt per præcepta, breue, & efficax per
„ exempla. Zenonem Cleantes non expreſ-
„ ſiſſet, ſi eum tantummodò audiſſet; vitæ
„ eius interfuit, ſecreta perſpexit, obſeruauit
„ illum, an ex formula ſua viueret. Plato,
„ & Ariſtoteles, & omnis in diuerſum itura
„ ſapientum turba, plus ex moribus, quàm
„ ex verbis Socratis traxit. Metrodorum,
„ & Hermachum, & Polyænum magnos vi-
„ ros, non ſchola Epicuri, ſed contubernium fecit. Cùm autem plerique mortalium in excolendis diſcipulorum animis, aliud agant, aliud aſtruant, verbiſque proſint, exemplis officiant; diſciplinam tandem proijciunt, labefactant doctrinam. Quamobrem prouidus Doctor, ſeduluſque magiſter, cárum affabilemque ſe præſtandi in ſerijs verè finem tunc aſſequetur, cùm componendi mores, motuſque ſuos, apta
5 media penitus non reijciat. Id verò ex Gloſſa, *doctor in proœm.6.Decret.* triplici obſeruatione optimè fiet; dùm ſcilicet cautus
„ Non proferat tacenda, nec dicenda reti-
„ ceat, 43. *diſt.ſit rector, in princ.* Si ſeipſum,
„ & verba ſua ſecundùm audientium capa-
„ citatem, & ingenium coaptet, 8.*q.*1.*oportet.* Ac tandem ſi non ſit arrogans, ſed humilis, *de maiorit. & obed.cap.vlt. in princ.* Vtilis huius ſilentij ex vna, atque liberæ locutionis ex altera parte (vt ab ipſis ſumamus
6 exordium) *cura Paſtor.q.*2. *cap.*4. D. Grego-
„ rius plenam edidit rationem, dicens: Nam
„ ſicut incauta locutio in errorem pro-
„ trahit; ità indiſcretum ſilentium hos, qui
„ erudiri poterant in errore derelinquit. Diſcretum autem ſilentium, ſimpliciter non erit nihil loqui, ſed diſpenſatio, ſiue compenſatio ſermonis, & ſilentij, ſiue ſcientia tacendi, vbi tacito opus eſt. Neque enim loquendi id; quod oportet maior eſt laus, quàm id tacendi, quod prudentia ſupprimitur: iuxta illud Naſonis 2. *arte amandi*;

Eximia eſt virtus præſtare ſilentia rebus:
Et contra grauis eſt culpa, tacenda loqui.

Diuus idcircò Paulus; Epheſinæ cathedræ Timotheum inſtituens Epiſcopum, *Epiſt.*
„ 2. *cap.*2. vt Profana, & inaniloquia deui-
„ taret admonuit luculentè: Etenim, qui
„ moderatur ſermones ſuos, doctus, & pru-
„ dens eſt, *prou.*17. cum tempus tacendi, &
„ tempus loquendi ſit; *Eccleſ.*3. Quamobrem Ieſus filius Sirach, dùm efficere nequiret, ne interloquendum, peccato aliquo non implicaretur, ſic in Eccleſiaſtico ſuo 22.
„ conqueritur, & expoſcit. Quis dabit ori
„ meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſigna-
„ culum certum, vt non cadam ab ipſis, &
„ lingua mea perdat me. Hoc ipſum peri-
„ culum, quod in ſe deprehenderat alios ca-
„ uere iubet, ſubdens *cap.* 28. Aurum tuum,
„ & argentum tuum conſla, & verbis tuis fa-
„ cito ſtateram, & frenos ori tuo rectos, &
„ attende ne fortè labaris in lingua, & cadas
„ in conſpectu inimicorum inſidiantium ti-
„ bi, & ſit caſus tuus inſanabilis in mor-
„ tem.

At quidem, ne quis propterea alio ex capite, ſemper tacere operæ pretium ſibi exiſtimet: Iſaiam lamentantem audiat *cap.* 6. Væ mihi (inquit) quia tacui. Reprehenſibilem ſe agnoſcit Propheta, quòd Ozeam Regem, populumque in vitia præcipitem, verbis non corripuerit: iuxtà illud: Ne
„ reuerearis proximum tuum in caſu ſuo,
„ nec retineas verbum in tempore ſalutis,
„ *Eccleſ.*4. Ea de re Ieremias, *tren.*2. iniquitatum, ſcelerumque omnium, quæ iudaicum inuaſerant populum, Doctorum, ac Præ-
„ ceptorum culpam taciturnitati, ſic lachry-
„ mans, aſciuit. Prophetæ tui viderunt tibi
„ falſa, & ſtulta, nec aperuerunt iniquitatem
„ tuam, vt te ad pænitentiam prouocarent.
„ Vbi D. Gregorius *p.*2. *cura Paſtoral. cap.* 4.
„ his interpretatur verbis: Prophetæ quip-
„ pe in ſacro eloquio nonnunquam Docto-
„ res vocantur, qui dùm fugitiua eſſe præ-
„ ſentia indicant, quæ ſunt ventura manife-
„ ſtant. Quos diuinus ſermo, falſa videre
„ coarguit: quia dum corripere culpas me-
„ tuunt, in caſuum delinquentibus, pro-
„ miſſa ſecuritate blandiuntur, qui iniquita-
„ tem peccantium nunquam aperiunt,
„ quia ab increpationis voce conticeſcunt.
„ Clauis quippe apertionis, ſermo corre-
„ ctionis eſt; quia increpatio culpam detegit,
„ quam ſæpè neſcit ipſe etiam, qui perpetrauit. Quod adeò ſemper ratum, firmumque habitum eſt, vt viri, non tantùm ſanctitate pollentes, quibus ſacræ abundant literæ: verùm etiam Ethnici ipſi, ſummo

ſtudio id operi mandarint. Hinc Theodori Gadarei in Tiberium Cæſarem loquendi libertas apud Suetonium *duod. caſar. Tib. 57.* ſatis extollitur, qui reputans præceptoris à munere valdè deſciſcere, niſi eiuſdem redargueret crudelitatem: aſſimilaſſe optimè viſus eſt in obiurgando, dum ipſum lutum appellauit, ſanguine maceratum. Luto quippè, tarditatem innuens, ſanguine verò immanitatem: Quandoquidem Magiſterij munus cenſura eſt; cùm nomen ipſum à monendo, ſiue à monſtrando dicatur, *Gloſ. magiſtro de magiſ. cap. 1. & ff. de verb. ſign. l. cui &c.* vt dictum eſt ſuperius, *cap. 2. huius lib. n. 1.*

Cæterùm, vt alterum compeſcendi motus, & verba, qui docent, præceptum curare valeant; ſæpè meminiſſe oportet: Diſcipulorum saluti, vtilitatique, maximè eſſe conſulendum (Magiſtrorum enim, Doctorumquè finis præcipuè catholicorum, auditorum emolumentum eſſe perhibetur, *Henr. p. 1. art. 11 q. 5. n. 7.*) quod planè aſſequentur, ſi ſeipſos, vt dictum eſt, ſuaque verba, audientium capacitati, & ingenio coaptent: Qui nanque ea docet, quæ ab auditoribus intelligi non valent, non eorum vtilitatem, ſed ſui oſtentationem facit, *Gloſ doctor. in proœm. decret. ex 43. diſtin. cap. vlt.* quamobrem ſpiritus ille paraclytus, vtpotè ſummus omnium Magiſter, qui omnia docet, & ſuggerit, *Ioann. 14.* cæleſtem in ſcripturis ſanctis ita diſpoſuit diſciplinam, vt non obtunderet perſpicaces, ſimpliceſque lateret. Quod ſedulo animaduertens S. Hipponenſis Epiſcopus Auguſtinus, *6. confeſ. cap. 5.* hæc erga Deum verba disertè protulit: Eo mihi illa venerabilior, & Sacroſancta Fide dignior apparebat authoritas, quò & omnibus ad legendum eſſet in promptu, & ſecreti ſui dignitatem in intellectu profundiore ſeruaret, verbis apertiſſimis, & humillimo genere loquendi ſe cunctis præbens, & exercens intentionem eorum, qui non ſunt leues corde, vt exciperes omnes populari ſinu, & per anguſta foramina paucos ad te traiiceres, multò tamen plures, quàm ſi nec tantò apicè authoritatis emineret, nec turbas, gremiò ſanctæ humilitatis hauriret. Ipſum item Verbum Patris, quod in aſſumpta mortalitatis carne, hæc commendans, diſcipulis loquebatur: Vos, ſcilicet vocatis me Magiſter, & Domine, & benedicitis; ſum etenim, *Ioann. 13.* adhuc tamen, non omnibus omnia indiſcretè promebat; ſed quædam domeſticis tantùm, dicens: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris verò in parabolis, *Luca 8.* Et ipſis quoque, quæ tunc non poterant portare cautè reticebat, *Ioann. 16.* Quædam verò oſtendebat per ſigna, ſubdens: Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis, *Ioann. 4.* Et plura tandem Patri docenda remiſit, vt: De die autem illo, & hora, nemo ſcit, niſi ſolus Pater, *Math. 24.* Nemo nouit Filium, niſi Pater, *Math. 11.* Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me, *Ioann. 6. &c.* Hanc proindè accommodam, aptamque docendi, quibus etiam ſupernæ veritatis nullum vnquam emicuit iubar, præterea quamplurimi ſibi aſſumpſerunt artem: Quandoquidem recondita, rudibus ne paterent myſteria, ſed eruditis duntaxat; non ſcriptam, ſed acroamaticam Pythagorici tradiderunt doctrinam *Plutarch. in vita numa.* Apud Romanos teſte Valerio maximo *lib. 2. cap. 1.* maiores natu in conuiuijs ad Tibias, egregia ſuperiorum opera, carmine comprehenſa pangebant, quoad ea imitanda, iuuentutem alacriorem redderent: quippe inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabritij, per quos res romana, aucta ita fuit, vt vniuerſo imperaret Orbi. Ne Procerum mollia nimium defatigarentur ingenia, apud Perſas ſimplici quandoque adhortatione vſi ſunt inſtitutores: idcirco Rex, puerum habebat cubicularium, qui mane regium thalamum ingreſſus, his illum expergefaciebat verbis: Surge Rex, ac negotia cura, quæ te Meſoromaſdes curare iuſſit, *Plutarch in lib. ad princ. imperit.* Vt blandientium omnem euitaret fraudem, Demetrius Phalereus, Ptolomæum Regem admonuit, commentarios de Regno, & Imperio compararet, volueretque: Quæ nanque dubitant ſubire Regibus adulantes amici, hæc deſcripta in commentarijs ſunt, *Stob in admon de Regno ſerm. 48.* Prolixitatem, garrulitatemque vt effugerent, in Delubro Apollinis Pithij, non Iliadem, non Odyſſeam, non denique Pindari carmina deſcripſerunt Amphyctiones, ſed Noſce te ipſum: Ne quod nimis: Sponde: Proxima eſt noxa: admirantes dictionis ſuccinctam tenuitatem, quæ in breuibus verbis, ſententiam ſolidam complectitur, *Plutarch. de garrulit.* Verrius Flaccus libertinus, docendi genere maximè inclaruit: etenim ad exercitanda diſcentium ingenia, æquales inter ſe committere ſolebat, propoſita non ſolùm materia, quam ſcriberent, ſed & præmio, quod victor auferret: id erat liber aliquis antiquus, pulcher, aut rarior, *Sueton. de illuſt. gramm. 20.* Ac tandem, relictis alijs, vt facilius, ac fælicius per ſenſibilia ad intelligibilia, cunctis aditus pateretur, Notas, Imagines, Signa, & Hieroglifhyca in Egyptios, cæteraſque nationes antiquitas inuexit, *D. Auguſt. Epiſt. 119.*

Cùm denique, vt charitas, non ſemper ædi-

8 ædificet ſcientia, ſed inflet plerunque *ad Corinth.1.cap.8.* idcirco præceptorum non pauci, cathedra tumeſcunt, ſuggeſtu ſuperbiunt: Nam habet hoc proprium doctrina arrogantium, vt humiliter neſciant proferre, quæ docent; & rectè, quæ ſapiunt, rectè miniſtrare non poſſunt, *Gloſ.doctor. in proœm.6.decret.ex 46.diſt.cap.1.in princ.* Quare verba motuſque ſuos ægrè componenr, vt delectabiles, affabileſque ſe præbeant in ſerijs: quandoquidem ex Claudiano *de quarto Honorij aug.conſulatu*.

Inquinat egregios adiuncta ſuperbia mores

Euripides in Glanco vnde concinnè, lepidèque in quoſdam hæc protulit tumentes.

Quicunque ciuium vir arrogans fuerit
Is nec amicis, nec toti ciuitati familiarem ſe præbet, aut affabilem.

Nam quantò ſibi quiſque eſt vilior, tantum alijs fit carior, & pretioſior. Sunt igitur ſedulò monendi ſcholaſtici (verba enim ſunt D.Augustini *lib.de Catechizzandis rudib.* quæ etiam habentur, *38. diſt.*) vt humilitate induti Chriſtiana, diſcant non contemnere, quos cognouerint morum vitia magis, quàm verborum deuitare; ſed cordi caſto linguam exercitatam non conferre audeant, quam etiam præferre conſueuerunt. Hæc quidem canonica tertia illa, Doctoribus, & Magiſtris exhibita cautio eſt, cum per Gloſſam *Doctor.in proœm 6. decret.* allegatam ſuperiùs; tùm per Gloſſam *Humilis doctrina, de maior. & obed. cap. 17. ex 46.diſt.* Quæ ita ſeruanda eſt (ſubdit 9 D. Gregorius *lib.1. regiſtri cap. 24.*) vt non ſoluantur iura regiminis: ne, dùm Prælatus quiſque, plus ſe quàm deceret deijcit; ſubditorum vitam reſtringere ſub diſciplinæ vinculo non poſſit: & ſic ſeruanda eſt diſciplinæ ſeueritas; ne, dùm pluſquam neceſſe eſt zelus accenditur, manſuetudo funditus amittatur. Etenim nec ſæuiendi audacia debet concedi, nec paterna diligentia omitti *23.diſt.q.5.circumcelliones ad fin.* Quia dùm nimium ſeruatur humilitas, regendi frangitur authoritas *86. diſt. quandò neceſſitas &c.* Sic profectò ſuam profitetur doctrinam Magiſter, & ſeruator noſter, *Math.11.* Diſcite à me (dùm inquit) quia mitis ſum, & humilis corde: vbi Hugo *lib.3.de clauſtro animæ*, ita docet Ecce mel humilitatis, cum dulcedine manſuetudinis: ſicut enim mel concordat in confectionibus medicinæ cum omnibus diuerſitatibus ſpecierum, ſic humilitatis dulcedine condiuntur omnia genera virtutum. Idipſum pariter docuit Timotheum, *Epiſt. 2. cap. 2.* hiſce verbis gentium Doctor: Seruum Domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, docibilem, patientem, cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati. Quod, vt celebri ſuſpicius aſtrueret etiam exemplo, donis ſibi diuinitus conceſſis, minimè ſuperbiens, fratrum orationibus plurimum confidens, *2. Corinth. 1. Roman. 15. & 1. Theſſal. 4.* His ſanè verbis *1. Corinth. 15.* humilitatem ſuam omnibus expreſſit. Ego ſum (inquit) minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus. Et 1. Timoth. 1. Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum. Socrates item (vt præclara de Ethnicis geſta quoque recenſeam) ex Philoſophis omnibus ſummus gloriæ contemptor, quàm ſeſe quotidianis congreſſibus humilem præſtiterit, docent Platonis Dialogi. Tandem minimè reticenda videtur Ioannis Pici Mirandulani nunquam peritura memoria, qui tantùm propriam magnifecit doctrinam, quantùm vtilitati Eccleſiæ, & eliminandis, explodendiſque aduerſis erroribus conduceret: quin etiam ad eam perfectionis metam peruenit, vt parùm curaret, ſi eius commentationes non ſub proprio ederentur nomine, dùm tamen idipſum, quod ſub Pici nomine facturæ, fuerant, afferrent hominibus emolumenti, *Ioannes Franciſcus in eius vita*.

Hæc itaque ſunt, quæ bonus tenetur obſeruare Præceptor, vt homine dignam, rationique conſonam vitam ſuis inſtituat auditoribus. Faceſſant igitur, qui docere nihil poſſunt, quo melius, ſapientiuſque viuamus, ex Tullij fragmentis *de philoſophia, ſiue Hortenſius*.

CAPVT XIV.

Quibus Libris, quibuſque Authoribus, Doctores incumbere debeant, vt ſanam, & ſtabilem vndique prodant doctrinam.

SVMMARIVM.

1 *Promethei fabella à Platone inuenta ſatis explicatur; vbi per facem, humanum ingenium, cui artium appropriatur indagatio; ſcite ſignificatur. Curandum ideo eſt ne illi vnquam deficiant ſtudiorum alimenta, ſi eiuſdem maiora expetimus incrementa.*

2 *Lectio alit ingenium, & lectura per exercitium ſuſcipit incrementum, vnde melior, & doctior quis literarum ſtudio fit, in quo, nimia delectatione vt plurimùm non tàm vitam producimus, quàm prodigimus: cùm ſtudio nimium incumbere, ſoleat ægritudines &c.*

& mortem inducere. Quare certis legibus nimia coercenda eſt legendi cupiditas.

3 *Non refert quàm multos habere libros, ſed quàm bonos: certis enim ingenijs immorari, & innutriri oportet, ſi volumus aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat: cum diſtrahat mentem librorum multitudo: quarè probatiores ſemper legendi ſunt, omiſſis gregarijs.*

4 *Ad Sacram, Sanctorumque ſcientiam, vnus; quin etiàm, nullus requiritur liber, cùm à Deo plerùnque infundatur. Cæterùm ad alias ſcientias, & artes, plurimi, & optimi neceſſarij ſunt; quod celebrium numeroſis hominum bibliothecis, per totum diffuſis orbem ſatis oſtenditur.*

5 *Libri, quibus ad ſtudium, literarumque exercitia vti oportet, debent eſſe boni, determinati, neceſſarij, & probati: quare bonitate vtpotè carentes, damnantur in primis, hæreticas prauitates, aut falſam continentes religionem, ſuperſtitioſi, obſcæni, & famoſi, ſiue infamatorij.*

6 *Lectio malorum librorum hamus quidam eſt, quo ineſcantur imprudentium mentes, quod diuerſorum cladibus, & ruinis latè oſtenditur. Quare è medio omninò tollendi ſunt, cùm ad inſtar ſcintillæ, cineri doloſo ſuppoſitæ, ſi aſpiciantur quidem latent, ſi verò commoueantur acriter vrunt.*

7 *Nil vetat, quin potiùs maximè iuuat in luſtratione bonorum librorum, vnum nobis, eumque optimum, in facultate, quam ſectamur principem eligere, cuius pabulo potiſſimum innutriamur; quod ſpectatiſſimis quoque viris contigiſſe videtur, qui ſingulares aliquos habuerunt authores in delicijs, eoſque è ſinu rarò deponebant.*

8 *Libri quantùm ſatis eſt permittuntur. Plerique tamen, qui non tàm diſciplinæ, quàm voluptati, & iactantiæ libros quærunt, hanc ſtomachantur facultatem; vndè à Luciano meritò irridentur. Nam ſi eodem modo Doctor ſe habet ad libros, quò miles ad arma; non minus apud illos librorum, quàm apud hos armorum inutilis eſt ſuperfluitàs.*

9 *Cum non omnes probentur libri, maximè cauendum eſt, ne Muſæis atque ſtudioſorum Bibliothecis, inutiles, & pernitioſi approximentur. Quare meritò fabulatum legitur, Parnaſſi ad radices, Conſule Torquato, in quodam conſtituto hoſpitio, antequam ad faſtigium admitterentur montis, omnes libros, qui edebantur, per quatuor ſaltem dierum decadas, conſultò fuiſſe detentos.*

10 *Multa dantur in codicibus, quos etiam ſummi viri, nobiliſſimique Authores ſcripſerunt, ſenera animaduerſione digniſſima, vt plurimis, varijſque oſtenditur exemplis. Quare in legendo, maxima cura adhibenda eſt, ne quædam, quæ aliàs inutilia, & mendoſa iure videntur, ab incautis, & inexpertis, tanquam probata, purgataque recipiantur.*

HVmani facultatem ingenij, per facem eſſe explicandam non immeritò ſenſe-
1 runt Antiqui: hoc enim Promethei centies decantatâ fabulâ, *in Protagora, ſiue Sophiſta* primus docuit Plato: Ex qua narratione colligimus (inquit Cælius Aug. Curio *lib.* 1. *Hieroglyph. comm. ad Pier. Valer. lib.* 59.) per Prometheum facem accenſam, quæ ignis furtum ſignificet, tenentem; ingenij vim in inueniendis artibus, artiumue inuentionem, & ipſum inuentorem denotari. Fax enim animæ illa vis eſt, quam Ariſtoteles intellectum agentem vocat, quam Plato in Egyptiorum Theologia cæleſtem igniculum, lumenue extrinſecùs adueniens appellarunt; cuius proprium munus eſt artium inuentio. Quia verò Fax, ſiue Lucerna (Fax enim in eundem cum lucerna venit vſum; *ad Quinctum fratrem lib.* 3. *epiſt.* 7. ſcribente Tullio, Aliquid ſe ad ligneum lychnum, non ſine delectatione ſcripſiſſe) ſi oleo, aut quo vis alio, ad luminis viuacitatem, quo paſcitur deſtituatur liquore, citò deficit, & extinguitur: ita ſanè hominum ingenia niſi debitis foueantur alimentis, hebeſcunt ſtatim, & arent: Nam vbi incremento locus non eſt, vicinus occaſus eſt, *Senec*
2 *de conſol. cap.* 23. Alit autem lectio ingenium & ſtudio fatigatum, non ſine ſtudio tamen reficit, *idem epiſt.* 84. Quandoquidem Lectura per exercitium ſuſcipit incrementum *Gloſſ. diſtractione. extra. de ſent. excomm. C. de re milit. l. milites ff. de legat. legatis ſeruis §. ornatricibus*: Sic, & per contrarium ſuſcipit detrimentum. *ff. de iure fiſci l. non intelligitur. §. diui fratres*. Et melior, & doctior quiſque literarum ſtudio fit. *ff. ad exhibendum l. penult. ad exhibendum*. Cęterùm, cùm tam ſuauis, dulciſque ſit per ſapientum membranas, ac literas meditatio noſtra, vt inter librorum aceruos per vigilias ac labores plerunque vitam non tàm producamus, quàm prodigamus: Studio enim nimium incumbere, ſolet ægritudines inducere. *Gloſſ. declarault, clement.* 5. *tit.* 11. Et nunquam morbi poſſunt, cauſis manentibus, deleri, *Fernel. pathol. lib.* 1. *cap.* 11. Statis idcircò, certiſque monitis, nimia coercenda eſt legendi cupiditas, & inſanabile deſiderium, helluonibuſque librorum imperandum, vt ſibi temperent, & meminerint breuem eſſe mortalium vitam, libroſque propè infinitos.

Quamobrem præ cæteris in hac re, ma-
3 turo iudicio, Philoſophum Senecam audien-

„ diendum puto; qui *Epiſt.* 45. ſapienter „ omninò, hæc Lucillo documenta præbuit. „ Non refert (inquit) quàm multos libros „ habeas, ſed quàm bonos. Quod iam „ *Epiſt.* 2. diffuſius huiuſmodi expreſſerat ver- „ bis: Illud vide ne iſta lectio multorum „ authorum, & omnis generis voluminum „ habeat aliquid vacuum, & inſatiabile. „ Certis ingenijs immorari, & inoutriri opor- „ tet, ſi velis aliquid trahere, quod in ani- „ mo fideliter ſedeat: Nuſquam eſt, qui vbi- „ que eſt. In peregrinatione vitam agenti- „ bus hoc euenit, vt multa hoſpitia habeant, „ nullas amicitias. Idem accidat neceſſe „ eſt ijs, qui nullius ſe ingenio familiariter „ tranſmittunt. Non prodeſt cibus, nec „ corpori accedit, qui ſtatim ſumptus emit- „ titur. Nihil æque ſanitatem impedit, „ quàm remediorum crebra mutatio. Non „ venit vulnus ad cicatricem, in quo crebro „ medicamenta tentantur. Non conualeſcit „ planta, quæ ſæpè transfertur. Nihil tàm „ vtile eſt, quod in tranſitu proſit. Diſtra- „ hit animum librorum multitudo. Itaque „ cùm legere non poſſis quantùm habueris, „ ſat eſt habere quantùm legas. Sed modò „ inquis, hunc librum euoluere volo, mo- „ do illum. Faſtidientis ſtomacus eſt multa „ deguſtare, quæ vbi varia ſunt, & diuerſa „ coinquinant, non alunt. Probatos itaque „ ſemper lege, & ſi quandò ad alios diuerte- „ re libuerit, ad priores redi: Hæc ille: non „ quidem, vt variorum librorum lectionem diſertè condemnet, quemadmodum ple- rique non rectè ſunt arbitrati (quis enim maior librorum helluo quàm ipſe? qui omnes ità peruoluit, vt maxima quæque tractans volumina, non abſtineret ab in- fimis; quod eius eruditio multiplex, & fa- ctum ad omnia ingenium, ſatis indicat) ſed vel vt ſtudioſorum auidum compeſcat „ animum, dùm Oneret diſcentem turba, „ non inſtruat; vel vt omnis ſub ſpecie diſci- „ plinæ mendicata amoueatur ambitio, quæ- „ ſiuiſque luxus duntaxat, dùm: Non in „ ſtudium, ſed ſpectaculum plerunque „ comparentur. Ita ipſe *de tranquillitate ani-* „ *mi cap.* 9.

Nec dubitandum ſanè, quin ſi quis
4 ſcientiæ Sanctorum, aut morali Philo- ſophiæ ſtudere velit, vno libro poſſit eſſe contentus (quo ſenſu eximius ille Theo- logorum apex D. Thomas interrogatus apud Nicol. Cauſſ. *lib.* 3. *de eloquentia cap.* 12. quo pacto quis doctus euadere poſſet; reſpondit ſi vno duntaxat vteretur libro) vel etiam nullo, ad culmen euangelicæ perfectionis euadere, quemadmodùm de Sanctis Apoſtolis, *actor.* 2. Hore Abbate ægyptio apud Marol. *lib.* 2. *cap.* 2. Hildegar- de ipanheimenſi abbatiſſa, apud Authorem *vitæ ipſius lib.* 1. *cap.* 1. atque alijs non paucis, paſſim legitur apud Hiſtoricos. Verun- tamèn, alia ſcientiarum, atque artium ratio eſt: Neminem quippè inuenio inter doctrina celebres, qui libros auidè non conquiſiuerit, & cum multos poſſideret, plures non optarit. Quod ſtudium non modò in Ethnicis viguit, apud quos cele- bres illę fuerũt Bibliothecæ, vt Oſymãdiæ ſeu Oſymanduæ Egyptiorũ Regis, qui pri- mus (quẽ memoria feruet) nobilẽ ſtruxerat „ Bibliothecam, & in eius hoc præſcripſerat „ fronte: Animæ, ſcilicet, medicamentum, *Diod. ſicul. par.* 2. *lib.* 1. *bibliot. cap.* 1. Eumeni nis ſupra ducenta millia voluminum; & Ptolomæi Philadelphi pluſquàm ſeptin- gentorum, *Hieronym. epiſt. ad Chromatium*; aliorumque apud diuerſos Authores: ve- rùm etiam Iudæis, *Eſdræ* 1. 5. & 6. & 2. *Mach.* 2. ac Chriſtianis ſtatim poſt tempora Apoſtolorum, ſummæ curę fuit varios libros in vſu Doctorum congerere. Itaque Alexander Epiſcopus Hieroſolymitanus celeberrimam præclaram Bibliothecam Hie- roſolymis inſtituit; in quam virorum Ec- cleſiaſticorum ſcripta, vt Berylli Hippoly- ti, Caij aliorumque repoſuit, quibus, & ſe adiutum teſtatur Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus. Cæſareæ quoque Bibliothecam aperuit Iulius Affricanus, quam poſtea idem Euſebius, & Pamphilius presbyter ad triginta millia voluminum auxerunt, apud Nicol. cauſſ. *loco ſuperius adducto.* Quod profectò nunquam feciſſent, ſi libri vnius vſum duntaxat ſufficere exiſtimaſſent: Li- bri enim ad ſcientiam ſunt neceſſarij, 6. *Decret. de verb. ſign. cap.* 3. 5. *Nec quicquam ex his inſurgat erronum &c.*

Redeamus itaque ad Stoici nuper indi-
5 cta conſilia, ſi librorum, ſcriptorumque percupimus vtilitate frui, quæ niſi ſuppu- tatio me fallat, quatuor hiſce omninò pendent initijs, videlicet, vt boni, deter- minati, neceſſarij, & probati ſint. Bo- nitatis carentia, omnes coercendi videntur in capite, qui Religionem quoquomodo laxantes, impij, ac ſacrilegi hæretica dogmata ponunt, *Pius* 4. *tom.* 2. *Bullarij. Bulla Cænæ quæ ſub Vrbano Summ. Pontif. anno* 1627. *lecta fuit tom.* 4. *Bullarij & regula* 2. *In- dicis.* Sicut libri omnes, & ſcripta Geo- mantiæ Hidromantiæ, Eromantiæ, Pyro- mantiæ, Onomantiæ, Chiromantiæ, Ne- gromantiæ, ſiue in quibus continentur Sortilegia, Veneficia, Auguria, Auſpi- cia, Incantationes artis Magicæ, Iudicia Aſtronomica circa contingentia futura, aut ea, quæ ex libera pendent hominum voluntate, *Sixtus* 5. *Bulla Cæli, & Terra inter conſtit. ipſius num.* 17. Vrbanus 8. in alia Bulla, *quæ incipit: Scrutabilis. & reg.* 9. *iudicis.*

Item,

Item, qui amatorias, & obſcenas ex profeſſo tractant exceptis tamèn ab antiquis ethnicis conſcriptis propter ſermonis elegantiam, *reg.7.indic.* Tandem ea ſcripta, ſiue libri, qui virulenter abſque metu pænę aut cura decori, & modeſtiæ continent pleraque maledica, inepta, & ſcurrilia nonnunquam, vnde apud Iuriſconſultos, *Famoſi*, eò quod famæ detrahant alicuius, nuncupantur, *l.12. tabul. apud Tullium 4. tuſcul.& l.vnic.de famoſis libell.* quod etiam feſtiuiſſimè cecinit Flaccus *lib. 2. ſatyr. 1. dicens*:

Si mala condiderit in quem quis carmina, ius eſt.
Iudiciumque,

6 Malorum nanque prædictorum omnium librorum lectio hamus eſt, quo ineſcantur imprudentium mentes: illum ſi contigeris lædit, ſi compreſſeris necabit. Scintilla eſt cineri doloſo ſuppoſita: ſi ſolùm illam aſpexeris, latet; ſi commoueris, vrit. Hamo hinc veluti captus interijt quidam nobilis Bohemus (pulchrè ad rem noſtram) ſuæ familiæ cognomine *Patridus Piſcis*, qui apud Oxoniam, Angliæ Ciuitatem, cùm in Vvuiclephi libros offendiſſet, erroneam Vvuiclephitarum doctrinam auidè arripuit, eamque, conflagrationis ingentis, inſtar ſcintillæ intulit in patriam; dum Ioannis Hus perditi hominis ſubdola prolatione, Huſſitarum Hæreſis, miſeram aliquando vſſit Bohemiam, *Eneas ſyl.lib.de origi.Bohem.cap.37.* Auſpiciorum verò, Diuinationum, cæterarumque vanarum, quid iacturæ acciderit ſuperſtitionum curioſis ipſarum indagatoribus; audire tantùm libeat D.Cyprianum *lib.de idolat.vanit*:
„ Regulas (inquit) auſpicia ſeruauit, &
„ captus eſt: Mancinus Religionem tenuit,
„ & ſub iugum miſſus eſt: Pullos edaces ha-
„ buit Paulus, & apud Cannes cæſus eſt:
„ Caius Cæſar ne antè brumam in Africam
„ nauigia tranſmitteret monitus, augurijs,
„ & auſpicijs remittentibus ſpreuit, eoque
„ facilius nauigauit, & vicit. Idem Cæſar,
„ cùm eſſet in Aſtrologia non modicùm
„ verſatus, ſuam tamen mortem præuidere
„ non potuit. Nec minoris exitij Romanæ Militię aliàs bonarum diſciplinarum maximè ſtudioſæ, extitit occaſio librorum obſcænitas: nam admiranti Surenæ fortiſſimo Parthorum Duci, Cur Romani per ipſum fuſi fractique, ab auita virtute tàm citò degeneraſſent: Ariſtidis Mileſiaca; mollis, & fæmineus liber, in profligato repertus exercitu, cauſam omninò, pandit, *Plutarch. in Craſſo*. De famoſis denique ſcriptis, mordacibuſque Paſquillis, ferè innumeros adducere poſſem infælices euentus: quia verò paucis comprehenſa breuitas, multarum rerum habet expeditionem, præcipuè cùm locus, & ratio commorari non ſinant; vnum tantùm Meuium Virgilij, & Horatij æmulum, qui Satyris, ſcurrilibuſque dictis nimis indulgens; dùm aliquandò Athenas petulanti carmine laceraſſet, in carcerem coniectus, inedia perire coactus fuit; ad maledicos coercendos in exemplum attuliſſe ſufficiat. *Gyraldus dial. 4. hiſt.poet.*

Secundò verò loco, conſultò monebat
7 Seneca, vt certis ingenijs immorari, & innutriri oporteret. Nil enim vetat in luſtratione bonorum, vnum nobis eumque optimum librum, & in facultate, quam conſectamur principem eligere, cuius pabulo potiſſimùm inutriamur, quod ſpectatiſſimis viris video contigiſſe, qui ſingulares aliquos Authores habuerunt in delicijs, quos ſinu rarò deponebant: Diſſauiabatur Philolaum Plato, vt ipſe *in Phe-*
„ *done*, ſub perſona Socratis cæterorum in-
„ terlocutorum teſtatur, dicens: Quædam
„ audiſtis à Philolao, quo familiariter vte-
„ bamini &c. Platonem deinde Tullius, *Pet.vict.var.lect.plurib. in loc. ſed præcipuè. lib. 38.cap.19.* Alexander Mammeæ, eiuſdem Tullij aſſiduè legebat officia, *Gyrald. dial.5. hiſt.poſt.* Diuum Paulum Andronicus Imperator ſuprà cæteros amauit, *Nicetas lib. 2.* & in vno denique Tertulliano, Diuus Cyprianus conquieſcebat, *Nicephor. Call. lib.4.hiſt.cap.34.*

Cęterum faſtidientis ſtomachi libros
8 plurimos deguſtantis ad ſedandam nauſeam, huiuſmodi pharmacum Seneca inſtituit, nimirum, vt quantùm ſatis eſt ha-
„ bere legatur. Vt ciborum (inquit Petrar-
„ cha *dial.43.* ſic librorum vſus pro vtentis
„ qualitate limitandus eſt: Siquidem pro caloris natiui copia, cibaria ingerere oportet, *Galen.in aphor.15. Hipp.comm.1.* Plerique tamèn, qui non tam diſciplinæ quàm voluptati, & iactantiæ libros quęrunt; ſtomacantur Receptum: Tantumque hac ſupellectili exornant thalamos quæ animis exornandis inuenta eſt; neque aliter his, quàm corinthijs vaſis, aut tabulis pictis ſtatuiſque vtuntur. Hinc Lucian.*orat.cont. indoct.* eorum quendam, qui librorum longa ſerie tumebat, lepide ſic arridet: Simia, ſemper eſt Simia, & ſi aureum cul-
„ tum portet: & ſemper indoctus, qui mul-
„ tos libros habet, & ſi tot ei ſint, quot
„ Athenis in Italiam Sylla aduexit. Sapiens, itaque, non copiam, ſed vult ſufficientiam: illa enim ſæpè peſtilens, hæc ſemper eſt vtilis. Non paucis ad vincendum armorum multitudo impedimentum fuit: ità vereor, ad ſciendum librorum luxuries nocumentum afferat, Eodem ferè modo ſe habet

Do-

Doctor ad libros, quo miles ad arma: etenim Libri arma ſunt ſcholaſticorum, *Gloſſ.marg ſuper gloſſ.dignitate l.125.ff de verb. & rer.ſign.* Cum miles igitur non ad ſuperfluum, ſed ſibi neceſſarium vſum teneatur armorum, *l.deſertorem §.miles ff. de re militari*: æqua lance, vt doctoratus honoribus gaudeat ſcholaſticus, ſibi vtiles, neceſſarioſque libros tantùm retinere debet, *Alex. ad Bartol. in l.grammaticoſ.2. in fin. C. de profeſſor.& Medicis.lib.10.& Gemin.in cap. quæ ipſis. 38. diſt.*

Quia denique ſcripturis,libriſque omni-
9 bus, non æque arridet nomen, quod ſuis indidit Hermes apud Authores Palatij Reginæ eloquen.*exercit.1 lect.6.punc.6.Pharmacum*, ſcilicet *immortalitatis*: cùm multos reperias, in quibus non tàm medicina, quàm propinatur venenum, vt ſupra oſtenſum eſt: rectè noſter Seneca, probatos ſemper legere admonuit:adeò vt è Muſæis, manibuſque debeant abeſſe; & inutiles, & pernicioſi, quia continent, quæ neque ſcire compendium, neque ignorare detrimentum eſt. Prudentiæ igitur, & ingenij erit videre, qui attingendi, qui repudiandi ſint. Idcirco, magno Torquato Parnaſſi conſule, apud Famianum Strad., qui *lib.3.proluſ.1.* talia finxit, enixè inſtante, cautum ſtudioſè fuit, vt omnes, & ſingulos libros, à Parnaſſi, non modo Regia, ſed etiam à finibus, eorundem abſtineret Quæſitor, nec priùs admitteret ad faſtigium montis, quàm in conſtituto ad radices hoſpitio, quatuor dierum decadas exegiſſent, ſuſpicionemque ſui purgaſſent: quandoquidem non eſt curioſi oculi curſim delibantis,aut præproperè vorantis cenſurare libros, ſed diligenter præſcrutantis, omniaque, vel minima in ipſis exarata, intimè penetrantis. Quam profectò non concinnitatis,aut venuſtatis cauſa, fabulam tantùm appoſui; ſed cautos red-
10 dendi ſtudioſos, ne ipſos penitus lateat, multa quoque dari in codicibus,quos ſummi Viri, nobiliſſimique Authores ſcripſerunt ſeuerà animaduerſione digniſſima, proindeque minùs illis proficua, vt ſatis
„ eruditè tradit Pereyra *de repub.liter.lib.4.q.2.*
„ *num.611.* Hinc apud Petrum Gregor.*lib.17.*
„ *reipub.cap.8, à num.3.* (inquit ipſe) quidam
„ in Platone criminantur confuſionem.
„ Athæneus *lib.11.cap.22.* irridet libros eius
„ de republica, & leges ibi latas, vtpotè hæc
„ omnia ſcripta hominibus à ſe fictis. Theo-
„ pompus Chius complures eius dialogos
„ inutiles, & mendaces eſſe teſtatur, mul-
„ tos etiam alienos; nonnullos Antiſtenis,
„ alioſque Heracleontici Bryſonis. Ariſto-
„ telem quidam vocant Sepiam, illius (vt
„ credo ſugillantes obcuritatem inſtar a tra-
„ menti, quod Sepia circumquaque diffun-
„ dit. Ciceroni non placet Demoſthenes, &
„ quidem huius orationem dixere inuidi
„ olere lucernam. Cicero ipſe, qui iuxta
„ Quintilianum, vim Demonſthenis, Iſo-
„ cratis iucunditatem, copiam Platonis ef-
„ finxerat, non placuit omnibus ſuæ ætatis
„ hominibus: cùm à quibuſdam diceretur
„ redundans nimiùm in petitionibus, in ſa-
„ libus aliquando frigidus, in compoſitio-
„ nibus fractus,& elumbis. Trogo diſplicet
„ Liuius, cuius orationes damnat tanquam
„ ſiccas, & imaginarias. Certè Caligula
„ Cæſar (vt ait Suetonius) parùm abfuit
„ quin Statuas, & ſcripta Lucij ab omnibus
„ Bibliothecis amouerit culpans eum tan-
„ quam verboſum, & negligentem in hiſto-
„ ria, cùm ſuppreſſiſſet triumphos Romuli
„ partos, & habitos victoria Tuſcorum,
„ quod in hiſtoria eſt genus falſitatis dignum
„ abolitione Authoris. Lenæus Pompei
„ magni libertus, Saluſtium quòd de Pom-
„ peio illius patrono minus rectè ſcripſerit,
„ acerbiſſima ſatyra lacerauit, eum appellans
„ lurconem,nebulonem,popinonem, Cato-
„ niſque verborum ineruditiſſimum furem.
„ Aſinius etiam, Saluſtium affectatorem
„ nuncupat. Quintilianus, Senecam irridet.
„ vocans calcem ſine arena. Virgilium car-
„ punt alij, velut vſurpatorem. Nec inſignes
„ Iuriſtæ effugère calumniam: cum Azo-
„ nem quidam dixerint Agaſonem: Iuſti-
„ nianum, Analphabetum: Bortolum, Bat-
„ tum. & Baldum, Bardum? Ex quibus,
„ & infinitis alijs, quæ prudens omitto, fa-
„ cilè conſtat, multos eſſe libros omninò
„ noxios, & inutiles; & illos etiam, quos
„ antiquitas celebrauit, & admirata eſt, non
„ omninò vtiles. Hæc ille.

CAPVT XV.

De origine ſcribendi imprimendique libros, eorumque cultu, atque vtilitate.

SVMMARIVM.

1 *Ex originaria librorum antiquitate, vtilitate atque cultu; in cognitionem apprimè venimus, quibus ex eis ad ſanam ſtabilemque doctrinam tradendam, præ cæteris incumbendum ſit.: Sciſcitanti enim, cur bonis determinatis, neceſſarijs, ac probatis tantùm libris nauanda ſit opera, ſatisfactum penitùs putamus, ſi prædictorum vtilitas, antiquitas, cultus, atque mirifica oſtendatur origo.*

2 *Librorum nomen vndè deriuetur, quibus conueniat, & quæ communiter libri dican-*

tur. Quare etiam codices de arborum caudicibus, ex quibus antiqui tabulas ligneas ad ſcribendi vſum conficiebant, nuncupa[ri] ſolent.

3 *De origine ſcribendi libros, varia, ac permultæ exstant ſententiæ, fortè ex inaccurata nominum locorum, & gentium, quæ plerunque mutantur obſeruatione exorta. Hebræam, tamen gentem, libros, & ſcripturas, alijs edidiſſe priorem plurimi non ineptè tradunt.*

4 *Poſt Hebreos Prometheum apud Græcos, aut Pherecydem Syrium, ſiue Cadmum Mileſium, ante cæteros edidiſſe libros putarunt nonnulli. Horum tamen omnium primus Anaxagoras, ſiue Piſiſtratus tyrannus, à ſe ſcriptum librum (vt alijs placet) in lucem dedit.*

5 *Inſtrumenta, quibus ad ſcribendum vtebantur priſci, Stylus ferreus, Stylus oſſeus, & Stylus ſaxeus fuerunt. Veruntamen horum omnium ferè vſus exoleuit poſtquam inuentus eſt calamus, & penicillus.*

6 *Præter enumerata inſtrumenta, quæ vicem ſubeunt ſolius Styli, vel calami; alia quædam etiam ſunt, quæ faciunt pro ſtylo, & ſimul pro materia ex qua literæ fiunt, vt ſunt rubrica, creta, carbo, plumbum; quæ etiam priſcæ probantur fuiſſe conſuetudinis.*

7 *Omnium profectò ſcribendi inſtrumentorum ſuperauit vſum Typographia; cuius inuentio, cui tribuenda ſit, adhuc hæſitatur non parum: Quidam enim Argentinæ, Harlemo alij Hollandiæ oppido, & Maguntiæ non pauci, ipſam dederunt. Vlrico tamen Gallo, aut Senenſibus populis, non verentur eandem plerique aſſignare.*

8 *Poſtquam literarum, typorumque nitor, libros æſtimabiles reddidit illis varius cultus, & ornatus paulatim exhibitus eſt; vnde vmbilici eburnei, voluminibus fuerunt adiuncti. Charta, & membrana, vbi primum malleari, & pumicibus læuigari cæperunt, varijſque coloribus librorum tectoria picturata extiterint, latè ennarratur.*

9 *Statim ac libri deſiere eſſe volumina, auro purpura, argentoque, varijſque ornamentis contecti fuere. Quare, vt ipſorum chartæ eſſent æquales, folia pariter acciſa in Sicilia primum adinuenta ſunt; & Tineæ vt arcerentur, oleo è cedro arbore expreſſo illiniebantur; oculoſque legentium vt oblectarent, aureis, argenteis, maricei &c. item inſcribebantur apicibus.*

10 *A neceſſarijs, probatis, bonis, ac determinatis libris, vtilitate remota, nec cultus, nec ipſorum ampliùs extabit editio. Quæ vtilitas, breui quidem, ſed erudito elogio ſatis oſtenditur.*

11 *Bonarum artium tanta vis eſt, vt illarum præſidio, hominum natura agreſtes mores exuat, induat liberales; Homo enim manſuetum animal eſt; ſi cum natura, rectam diſciplinam fuerit aſſecutus, in diuiniſſimum manſuetiſſimumque animal ſolet euadere: ſin verò non ſatis fuerit educatus, ferociſſimum omnium, quæ in Terris naſcuntur, animal redditur, quod nonnullis oſtenditur exemplis.*

QVibus libris Doctores incumbere habeant, vt ſanam queant promere do-
1 ctrinam, callere nemo vſquequaque præſumet ſi eorundem librorum ſcribendi origo, cultus, & iuuamen ab ipſo ferè
„ obliteſcant: Tunc enim dicemus hoc ſci-
„ re (inquit Philoſophus 1. *poſt. tex.* 166. *ex*
„ *translat. Burana*) cùm non derelinquetur via
„ ad quæſita propter quid erit prædicatum
„ de ſubiecto, & terminabimus interroga-
„ tiones. Ampliùs enim ſciſcitanti, cur bonis, determinatis, neceſſarijs, ac probatis tantùm libris nauanda ſit opera; ſatisfactum penitus arbitramur, ſi eorundem vtilitas, exindeque cultus, ſcribendique
2 vetuſtas ſedulò oſtendatur. Ea de re, ignorandum nequaquam eſt, quod Liber, cum propriè Corticis genus ſit tenuius, quod in philyras plures diuidi poteſt: cuiuſmodi erant, quæ papyris in Ægypto detrahebantur, chartæque vſum præbebant, canente Poeta *georg* 2. 16.

——— huc aliena ex arbore germen
Includunt, vdoque docent inoleſcere libro.

hinc obtinuit vſus; vt quamuis mutata re, alijſque iam inuentis chartarum generibus, priſcum tamen manſerit nomen; librique dicantur, qui ex pluribus contaminati ſunt chartis, ex quacunque materia præparatis: ſicut ijdem, & Codices de arborum caudicibus, nuncupentur ex quibus antiqui tabulas ligneas ad ſcribendi vſum ſolebant conficere, eaſque, ceră obducere, *l. ipſa. ff. de legatis, & fideicomm. 3. l. librorum appellat.*

Quis nanque omnium primus eos exa-
3 rauerit, vel ſcripſerit; cunctorum non omninò eadem ſententia eſt; quinimò nil tenebroſius ob authorum nimiam multitudinem, quàm ſcribendi inuentio, indagantibus ſe vnquam obiecit; fortaſsè non rectè animaduertentes gentium, & regnorum nomina, in quibus repertæ, & excogitatæ primùm literæ, temporum interuallis extitiſſe mutata, & eaſdem regiones, ac gentes, diuerſis nominibus apud veteres appellatas ſubinde fuiſſe; eodem canente Poeta 3. *æneid.*

Tantum ęui longinqua valet mutare vetuſtas.

Ea propter, relictis plurimorum placitis, quæ potiora videntur ſtatuam duntaxat.

At-

Arbitror idcircò Hebræam gentem pri-
mos edidiſſe libros,cum primas repererint
literas, ita ſentiunt Philo, Ioſephus Iu-
dæus, & ex eo Polydor. Virgil. Opmerius,
Greg. Toloſas, Ludouicus Viues, Ioann.
Annius Beroſi interpres, cæterique per-
multi apud Hermannum Vgonem *de orig.*
ſcribendi cap. 3. Hinc ab Apoſtolo Iuda,
epiſt. cath. Enoch ſeptimi ab Adamo liber,
& verba citantur. Et ipſe Moyſes, qui
eruditus fuerat omni ſapientia Ægyptio-
rum, *Actor.* 7. anno mundi 2480. Penta-
theucum ſcripſerat; *Numer.* 21. librum
quendam Bellorum Domini manifeſtè al-
4 legauit. Ad quos autem primùm ab He-
bræis ſcribendi ratio, atque literæ velut
in colonias deductæ ſunt, modò ſcrutan-
dum manet, cùm in tanta veterum Scri-
ptorum copia, primum aliquem fuiſſe,
qui animi ſui ſenſa, poſteritati, ſcriptis
commendarit haud dubiè cenſendum ſit.
Prometheum itaque, Suida teſtante *lit. P.*
temporibus Iudicum Hebræorum apud
græcos celebrem fuiſſe tradunt, qui pri-
mus inuenerit grammaticam philoſo-
phiam, ideſt literarum ſapientiam: Is ho-
mines finxiſſe dicitur, quòd effecerit, vt
rudes, atque indocti illi, ſapientiam co-
gnoſcerent. Item Pherecydes Syrius, priùs
pedeſtri oratione ſcripta edidit. Hoc ta-
men alij tribuunt Cadmo Mileſio. Ho-
rum tandem omnium primus Anaxago-
ras, teſte Laertio *in eius vita*, Librum a ſe
ſcriptum in lucem dedit, ſiuè potiùs Piſi-
ſtratus tyrannus, vt placet Gellio *lib. 6.*
cap. 17. ſed de his hactenus.

Inſtrumenta verò, quibus ad ſcriben-
5 dum, vtebatur antiquitas, hæc enarran-
tur, nempè ſtylus ferreus, cùm primæ
Hebræorum literæ ſecundùm Ioſephum
1. *ant. cap.* 4. ſaxis, & laterculis inciſæ fue-
„ rint: Quarè *Iob.* 19. habetur: Quis mihi
„ tribuat, vt ſcribantur ſermones mei: Quis
„ mihi det, vt exarentur in libro ſtylo fer-
„ reo, aut plumbi lamina, vel celte ſculpan-
„ tur in ſilice. Quod de poſtera ætate etiam
„ aſſeuerat Iſidorus *lib. 6. cap.* 9. Græci (in-
„ quit) & Tuſci primùm ferro in ceris ſcri-
„ pſerunt. Succeſſit ferreo ſtylus oſſeus *Tit.*
Quintil, apud Hermannum Vgonem de prima
ſcribendi origine cap. 9. ex quo & ea, quæ
ſequuntur de ſcribendi inſtrumentis fide-
„ liter aſtruam: Vertamus (inquit) vome-
„ ren in ceram, mucroneque aremus oſſeo.
„ Quare iuſſerunt Romani,ne graphium fer-
„ reum eſſet: vndè, & apud Scribas diceba-
„ tur (ait loco citato Iſidorus) Ceram fer-
„ ro ne cedito. Sed forſitan non fuit perlata
illa lex, aut certè abrogata eſt: Nam de
ferreis cultellis, ſuo adhuc æuo Martialis
ſcribit *lib. 15. epigramm.* 21.

Hæc tibi erunt armata ſuo graphiaria ferro,
Si puero dones, non leue munus erit.

Porrò ſtyli oſſei meminit prętereà Laer-
tius, qui refert Cleanthem ſolitum oſſeo
ſtylo in tegula excipere documenta Zeno-
nis. Quin ſaxeo ſtylo vtuntur vulgò
Arithmetici, dùm in lamella ſaxea, ſeu
ſcindula, numerorum Zifras ſculpunt:
Sed enim horum omnium ferè vſus exo-
leuit poſtquam inuentus eſt calamus, pen-
na, & penicillus, de quorum origine ni-
hil conſtat certiùs, quàm quòd recentior
ſit inuentione chartæ, & membranæ: ne-
que enim penna, quæ caua eſt, neque ca-
lamo, qui pulpoſam medullam habet,
ſcitè arari poteſt cera, aut vllo modo cæ-
lati poſſunt tabellæ, vel ſaxa. Deinde pen-
næ, & calami, niſi coloribus intincti, non
valent ad ſcriptionem, vt inquit Quinti-
lianus *lib. 10. cap. 3. inſtit. orator.* In ceris
autem, & ſaxis, & tabellis ſufficiebat inci-
ſio, ſine effuſione coloris, quæ neceſſaria
tamen ad inſcribendam chartam,aut mem-
branam. Eſt hæc de earundem rerum ori-
gine ſententia Opmerij initio Chronic. vbi
„ ſic loquitur: In pugillares ſcribebant ſty-
„ lis ferreis, in papyros autem arundineis
„ calamis, & poſtmodum etiam auium pen-
„ nis. Et Petri Greg. *lib. 15. de repub. cap.* 3.
„ Calamo (inquit) ſcriptum in chartis,Mar-
tiale teſte, *epig. lib.* 14.

Dat chartis habiles calamos Memphitica tel-
lus.

Præter hæc inſtrumenta, quæ vicem
6 obeunt ſolius ſtyli, ſunt quædam etiam
ſubinde vſurpata, quæ faciunt pro ſtylo,&
ſimul pro materia, ex qua literæ fiunt:
Huiuſmodi ſunt, Rubrica, Creta, Car-
bo, Plumbum, quæ etiam priſcæ fuerunt
conſuetudinis,vt de Rubrica patet ex Per-
ſio, *ſatyr.* 5.

———Oculo rubricam dirigit vno.

De Creta, ex Iuuenale, *ſatyr.* 1.

———Sacro nec cedat honori
Nuper in hanc vrbem, pedibus qui vene-
rat albis.

Mancipiorum enim venalium, pedes cre-
ta inſcribebantur, vt author eſt Plin. *lib.* 35.
cap. 18. Aſiaticam verò cretam vocat Ci-
cero *orat. 24. pro Flacc. ſect.* 154. *num.* 37.
eam, qua Publicani vtebantur, fortè ad ſi-
gnandas merces, quæ ſoluto portorio ex-
„ portabantur, dum inquit: Hæc, quæ à
„ nobis prolata laudatio, obſignata erat cre-
„ ta illa Aſiatica, quæ ferè eſt omnibus no-
„ ta nobis, qua vtuntur omnes,non modò
„ in publicis, ſed etiam in priuatis literis,
„ quas quotidiè videmus mitti à Publicanis
„ ſæpè vnicuique noſtrum. De carbone,
Plaut *in Mercat. act. 2. 3.*

Impleantur meæ fores elogiorũ carbonibus.

H 2 De

De Plumbo, Catullus ad Varum, *epigramm.*19.

——— Membrana

Directa plumbo ———

Imo ſullatis prætereà, coloribus, ſcribere ſolitos Brachmanes in ſindonibus, narrat Neapolitanus Alexander, *lib.2.cap.*30.

7 Cæterùm prædictorum inſtrumentorum vſum, nobilemque præſtantiam meritò ademit, ſibique aſciuit Typographia, quam Cardanus *lib.*17. *de artibus*, vocauit artem nulli, nec vtilitate, nec dignitate, nec ſubtilitate ſecundam: Quamobrem ita omnes ipſam mirantur, & exoſculantur, vt ſinguli velint ſuam fuiſſe prolem: nec minora apud Scriptores videntur eſſe diſſidia, quàm de Homeri patria, ſeptem olim Greciæ præclaræ vrbes certatim habuerint, apud Plutarchum *in eius vita*. Sunt enim qui Argentinæ huius artis inuentionem tribuunt, Fulgoſ. *lib.*8.*cap.*13. qui ſecutus eſt deſcriptionem Vuinphelingi *in epito.rerum german.cap.*65.Iunius verò Batauus *in ſua Batauia*, Harlemo Hollandiæ oppido, eam laudem aſcribit. Et Nicolaus Ferrarienſis *in Hiſtor. Moguntiac. rerum* haud parum iactabundus, ita ſcribit,
„ Hanc ingenioſam charácterizandi artem:
„ non ſolers Italorum indago, non celebris
„ Græcorum ſapientia, non multiformis
„ Gallorum ſcientia, neque callidum Bar-
„ barorum reperit ingenium: ſed induſtrio-
„ ſi nobilis vrbis Moguntiaci Ciues, ſcilicet
„ Ioannes Gudemberg, qui cùm omnem
„ ſubſtantiam ſuam, propter artis difficul-
„ tatem ferè profudiſſet; tandem auxilio
„ Ioannis Medinbach, & aliorum conci-
„ uium adiutus, rem perfecit. Antonius tamen Campanus in eruditiſſima ſua editione Liuiana: cuidam Vlrico Gallo, talem inuentionem potiùs aſcribit, dùm canit.

Anſer Tarpeij cuſtos Iouis, vnde quòd alis
Conſtreperes, Gallus decidit, vltor adeſt
Vlricus Gallus, ne quem poſcantur in vſum
Edocuit pennis nil opus eſſe tuis.

Hieronymus denique Olorius *lib.*11. *de reb. Emmanuel.* remotiſſimæ Sinarum nationi, tam mirabilis inuenti laudem, eamque non nuper natam, ſed peruetuſtam, penèque canam, tribuit: Quod & Nicolaus Trigaultius, qui dum recens è Sina in Europam rediſſet *lib.*1.*cap.*4. his verbis pa-
„ riter aſſeruit: Typographia apud Sinas
„ antiquior eſt aliquantò, quàm apud Eu-
„ ropæos: nam à quinque retrò ſeculis, cer-
„ tum eſt ab ijs vſu receptam; neque de-
„ ſunt, qui aſſerunt, priùs ea Sinas fuiſſe
„ vſos, quàm in hanc mortalitatem, im-
„ mortalis ſe ſe Deus abieciſſet. An autem hæc ita ſint, diſputent, qui velint, ne mihi fortè nimium ſuccenſeat, qui ſibi propriam facit indaginem.

8 Verùm enim verò, ex quo literarum, typorumque nitor, libros æſtimabiles reddidit; ijs paulatim, & varius cultus, atque ornatus exhibitus eſt. Volumina profectò (vt in membranis, calamò, ab antiquo ſcribendi inchoemus genere) idcircò dicta, quia circum bacillos, inſtar voluebantur faſciarum, vt ſcribit Iſidorus *lib.6. etymo. cap.* 13. non viliori cuiuslibet ligni adhærebant materiæ, cùm bacilli illi è cornu polito fieri cœperint, Martial. *lib.* 11. *epig.*108.

Explicitum nobis vſque ad ſua cornua librum.

Quinetiam ad ornatum, ijs vtrinque affigebantur bullæ quædam, ſeu poma cornea. aut eburnea, foris extra voluminis oras prominentia, vt Pierius Valer.*lib.*34. notauit. Quare Vmbilici dicebantur communiter, quòd in medio eſſent ipſius voluminis circumuoluti, inſtar Vmbilici, qui medius eſt in corporibus. Vndè prouerbialis nata figura, Ad vmbilicum ducere, quod librum finire atque abſoluere ſignificat, *Horat.epod. ode* 14.

Deus, Deus nam me vetat,
Inceptos olim, promiſſum carmē, iambos
Ad vmbilicum adducere.

Quamobrem chartæ quoque ad libros faciendos cæperunt magis expoliri: à Fannio enim Romæ primùm malleari charta cæpit, *Plin.lib.*13.*cap.*11. Tum etiam pumicibus læuigari, ne ſcabrities manum ſcribentis, aut legentis oculum offenderet; vnde Marti al.*lib.*1.*epig.*62.

Mutare Dominum non poteſt liber notus,
Sed pumicata fronte ſi quis eſt, non dum
Nec vmbilicis cultus, atque membrana.

Vbi non tantùm chartam, ſed & librorum indicat inuolucra membranacea, quæ frontes ſunt, pumicibus fuiſſe læuigata. Ergo membranæ fuerunt voluminum tectoria, & quidem diuerſi coloris: Rubra ex Catullo *lib.*1.*ad Varum, epig.*19.

Noui Vmbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia ęquata.

Nigra, ex Ouidio *lib.*1.*triſt.eleg.*1. ad librum ſuum,

Vade, ſed incultus, qualem decet exulis eſſe,
Infelix habitum temporis huius habe.
Nec te purpureo velent vaccinia ſucco;
Non eſt conueniens luctibus ille color.

Lutea, ex Tibullo *lib.*3. *eleg.*1.

Lutea, ſed niueum inuoluat membrana libellum.

Purpurea, ex Tatio *lib.*4.*ſyluar.*9.

Noſter purpureus, nouuſque charta,
Et binis decoratus vmbilicis
Liber ————

Poſt-

Poſtquàm verò Libri deſiere eſſe volu-
mina, cæperunt frontes è tabellis, purpura,
9 auro argentoque tectis, ac ſolidis compo-
ni. Cauſam dat Martialis *lib.14. epigr.84.*
dicens:

Ne toga barbatos faciat, vel pænula
libros:
Hæc abies chartis tempora longa
dabit.

Alphonſus idcircò Aragonorum Rex,
& Siciliæ, cùm Arcem Neapolitanam in-
ſtaurare decreuiſſet: Vitruuij de archite-
ctura librum afferri ad ſe iuſſit. Verùm
cùm ſine ornatu, ſineque aſſeribus allatus
eſſet: meritò non decere dixit, hunc po-
tiſſimum librum, qui nos quomodò con-
tegamur tam bellè docet, detectum in-
cedere; librumque egregiè ad vſum pa-
rari mandauit: Panormit. *lib.1. de rebus geſt.
Alphonſi*. Hinc folia acciſa, vt æquales eſ-
ſent chartæ, in Sicilia primùm adinuenta
ſunt, *Iſid.6.etym.* Et vt tineæ arcerentur ab
eis, oleo è cedro arbore, expreſſo illinie-
bantur, *Auſon. ad libellum ſuum*.

Huius in arbitrio eſt, ſeu te inueneſcere
cedro
Seu iubeat duris vermibus eſſe ci-
bum.

Itidem non quibuſcunque, ſed aureis,
argenteis, muriceis ad decorem literis ſcri-
bebantur libri, vt teſtatur Diuus Hiero-
„ nymus *in prologo Iob* dicens: Habeant qui
„ volunt veteres libros; membranis purpu-
„ reis, auro, argentoque deſcriptos, vel vn-
„ cialibus, vt aiunt, literis onera magis
„ exarata, quàm codices. Ac tandem Ve-
teres in calce librorum coronidem appin-
gebant: in fronte verò Menidem, ſeu lu-
nulam ad ornatum deſignabant, *Turnebus.
ex Auſonio lib.22. cap.10.* Cæterùm, quan-
tum ornamenti, recentior quoque Libris
contulerit Typographia, doceat docta li-
brorum ſupellex, toto orbe diſperſa, quo-
rum ſplendor, varietas, & typorum præ-
ſtantia, omnium mentes in ſtuporem ra-
pit. Et quamquam plurima, quæ ſub ex-
cellentiorum Typographorum pollice du-
cta, inuſitatam mereantur laudem: Ve-
runtamen Biblia illa verè Regia, Hebrai-
co, Græco, & Chaldaico idiomate, ter-
niſque latinis verſionibus, ac proprijs
cuiuſque gentis characteribus, typorum-
que varietate diſtincta, & mira membra-
narum elegantia adornata, quæ ex Plan-
tiniana Officina Antuerpiæ prodijt, adeò
cuncta, quæ viderim, cenſetur præcelle-
re, vt Authori ſuo, in Antuerpiana maio-
ri æde, hoc breui licet, inſculpto Epita-
phio; longæuam adhuc famam, meri-
tò ſit adepta.

D. O. M. S.
Chriſtophoro Plantino Turonenſi,
Ciui, & incolæ Antuerpiano,
Architypographo Regio,
Pietate, Prudentia,
Acrimonia Ingenij Magna,
Conſtantia, ac labore Maximo,
Cuius induſtria, atque opera
Infinita opera, vetera, noua
Magno, & huius, & futuri Seculi
Bono, in lucem prodierunt.
Ioanna Riuiera Coniunx, & Liberi,
Hæredeſque
Illa Optimo Viro
Hi Parenti, Moeſti
Poſſ.
Tu, qui tranſis, & hæc legis;
Bonis Manibus benè precare
Vixit ann. LXXV. Deſijt hic viuere
Kal. Quinctilibus
Anno Chriſti CIↃ. IↃ. XXC. IX.

Quæ nihilominus omnia; ſi rectè per-
pendantur, haud dubiè ex vna radice pul-
10 lulant vtilitatis, cuius ſi euellas fibras, vt
de ſeminibus, quæ non habebant radicem
apud Mathæum 13. legitur; areſcere & ip-
ſa quoque neceſſe erit. Siquidem, à ne-
ceſſarijs, probatis, bonis, ac determinatis
libris, vtilitate remota; nec cultus, neque
editio extabit eorundem. Quanti igitur
huiuſmodi notæ libri fieri debeant, quàm-
que ſint vtiles: Lucas *in rub. C. de iure fiſci
lib.10.* citatus à Rabuffo, *priuil.43.* ita de-
„ ſcribit. Liber (inquit) eſt templum iuſtitię,
„ lumen cordis, ſpeculum corporis, virtu-
„ tum repertorium, vitiorum confuſorium,
„ corona prudentum, diadema ſapientum,
„ honorificentia doctorum, clarificentia
„ rectorum, comes itineris, domeſticus fi-
„ delis, ſocius colloquentis, collega præſi-
„ dentis, vas plenum ſapientiæ, via recta
„ eloquentiæ, hortus plenus fructibus, pra-
„ tum fluens floribus, mare ſine fluctibus,
„ principium intelligentiæ, fundamentum
„ memoriæ, hoſtis obliuionis &c. Bona-
11 rum quippe artium tanta vis eſt, atque
præſtantia, vt illarum præſidio, natura
cæteroqui contumax, agreſtes mores
exuat, induat liberales: Studia enim
vniuſcuiuſque in mores paulatim com-
migrare, Viri ſapientiſſimi docuerunt:
Præclarè ſiquidem in hanc ſententiam, *2.
de Ponto eleg.9.* cecinit Naſo,

Adde quod ingenuas didiciſſe fideliter
artes,
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Præclariùs tamen in legibus Plato *lib. 3.
dial. 6.* Hominem manſuetum animal di-
„ xit: Porrò (inquit) ſi cum natura felici,
„ rectam quoque diſciplinam fuerit aſſecu-
tus,

„ tus, in diuiniſſimum, manſuetiſſimumque animal ſolet euadere: ſin veró non ſatis, aut non benè fuerit educatus; feroциſſimum omnium, quæ in terris naſcuntur, animal redditur. Hinc Orphei voce, truces animæ, & in belluinam feritatem degenerantes, reuocautur ad humanitatis iura: Amphioniſque ſuauitate duri, & agreſtes homines, ceu lapides, ad extruendas ciuitates; legibuſque obtemperandum ſunt inducti, ita ſcribente Flacco ad Piſonem,

Syluestres homines ſacer, interpreſq; Deorũ
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidoſq; leones.
Dictus & Amphion Thebanæ cõditor arcis,
Saxa mouere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet. Fuit hęc ſapiẽtia quondã,
Publica priuatis ſecernere, ſacra profanis:
Cõcubitu prohibere vago: dare iura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.

Quod adeò cum veritate conſentit, vt Inter græcos philoſophantes eruditionis antiſtes Plutarchus, non mediocriter Martio Coroliano, & Caio Mario, in illuſtrium vitis iure ſuccenſeat, quòd quia Muſis, & Gratijs non litaſſent, inhumano quodam impetu abrepti turpem, ac fędum rebus ſuis exitum inuenerunt.

CAPVT XVI.

Scribendi cupiditas, literatorum ſingulis ferè communis, critica, & cenſura ſatis compeſcitur. Quæ nam vera critica ſit, & quibus facultatibus artium, ſcientiarumque præditus eſſe debeat criticus Doctor, vt rectè, & ſcitè de omnibus iudicet.

SVMMARIVM.

1 *Scriptores ſæpè intumeſcunt ob qualemcunque nominis celebritatem, quam ſi non habeant, ſaltem ſibi habere videntur; nec in hac re cenſentur adulatores abeſſe, cùm ſibi quilibet adulator ſit.*

2 *Typographicæ artis beneficio abutuntur non pauci, dum cui vis, etiam gregario blateroni ſcribendi, libroſque euulgandi, quæ tantummodò probatis, & doctis viris eſt permittenda, ſine vllo diſcrimine concedatur facultas.*

3 *Hanc tamen ſcribendi licentiam, gloriaque veſanam libidinem, apprimè coercet nobilis illa facultas, quæ Critica, ſiue cenſoria, aut iudiciaria nuncupatur: Hæc enim omnium facultatum vna eſt, cui nullum certum ſubijcitur argumentum; ſed de omnibus, aut vna aliqua, quam ſibi ſumit, omnibus tamen inſtructa iudicat, & decernit.*

4 *Criticam, alio nomine, Grammaticam etiam appellant (ſumendo tamen grammaticam pro ea facultate, non quidem, quæ præter tyrocinia, & rudimenta nihil præbet, ſed pro ea, quæ omnium ſcriptorum genus excutit). Quare tres Grammaticæ faciunt partes, rationalem, ſcilicet, hiſtoricam, & propriam: quarum tamen ſecunda, & tertia præcipuè ſpectant ad Criticam.*

5 *Critici, omni ſcientiarum, & artium peritia debent eſſe exculti: Quare hoc inter illos, & grammaticos literiones aſſignari ſolet diſcrimen, quòd munus alterius eſt interpretari linguas, quæque ad accentus, earumque rationem ſpectant profiteri: Critici verò de omnibus iudicare ſcientijs.*

6 *Ad Doctorem principaliter ſpectat de verborum dicere ſignificatione; cùm verborum origo in primis cognoſci debeat: quare linguarum elementa ſummoperè perdiſcere tenentur, non quidem, vt quod profitentur imitiant, ſed vt compleant, quod agunt. Ita plurimos id exactè perfeciſſe nonnullis oſtenditur exemplis.*

7 *Sapientis, ac prudentis Critici omninò idem munus erit, quod Ariſtarchi probatiſſimi viri olim fuit: nimirum vt ſine vlla æmulatione, aut malignitate de ſcriptis aliorum liberè iudicium ferat.*

8 *Bonus Criticus, duobus præcipuè modis, ſuum queit præſtare munus; vt nimirùm, quæ in Authorum ſcriptis obſcura ſunt explanet; illa verò, quæ aut vetuſtate, aut ſcanorum quorundam temeritate deprauata ſunt denuò reſtituere. Quo in munere Diui Hieronymi teſtimonio, inter Theologos Origenes excelſit, qui præter tetrapla, & exapla, octapla tandem collegit.*

9 *Ariſtoteles Critici nomen primus meruit, ac tulit, atque ità primus cum in diuinis, tùm in humanis ſcientijs, aduerſus omnes ſui, ac ſuperiorum temporum Philoſophos, talem artem exercuit: quam præcipuè ſecundo Politicorum exhibuit præſtantiſſimè; vbi omnes veterum Reſpublicas, ex artis huius legibus examinat, omneſque vtpotè Cenſor præclariſſimus, ad diſquiſitionem vocat.*

10 *Circa criticam hanc facultatem, in eo, qui cenſoris officio rectè fungi deſiderat, ſumma quædam, & infinita requiritur eruditio, ne eadem ipſe patiatur vulnera, quæ cæteris impingere parabat. Quarè ſacri Canones, non quibuſcunque, Sed ſummis Eccleſiæ Proceribus, qui vel doctrina præſtent, vel ſapientia polleant, librorum, ſcriptorumque caſtigationem committunt.*

Criti-

11 *Criticis, librorumque cenſoribus ex Romanorum antiquis legibus, multa, atque vtilia tribuuntur præcepta, in quibus, delinquentibus etiam parantur pœnæ; quæ vtique maledicis grauiores irrogarentur ſcioliſq; dum temerario auſu, quod minimè capiunt, lituris emendare contendunt. De hoc autem remiſſiuè.*

INter præcipua literatorum vitia, non infimum ſiſtit gradum aucupium famæ,
1 nominiſque iactantia: Scriptores (inquit
„ Voſſius *de cognit. ſui*) ſæpè intumeſcunt
„ ob qualemcunque nominis celebritatem,
„ quam ſi non habeant, ſaltem ſibi habere
„ videntur: Nam nulli deſunt laudatores;
„ & vt adulatores abſint, ſibi quilibet adu-
„ latur. Hæc ſe gloriæ auere, præmia, ſuo
Luccio, cuius enixè de conſulatu expetebat ſcripta, profectò teſtatus eſt Tullius
„ *lib. 5. epiſt. 12.* ſcribens: Non enim me
„ ſolùm commemoratio poſteritatis ad ſpē
„ quandam immortalitatis rapit: ſed etiam
„ illa cupiditas, vt vel authoritate teſtimo-
„ nij tui, vel indicio beneuolentiæ, vel ſua-
„ uitate ingenij, viui perfruamur. Quod
etiam omnibus cenſuiſſe videtur eſſe commune, dum *1. tuſcul. ſect. 155. num. 34.* di-
„ ſertè protulit. Quid Poetæ? Non ne poſt
„ mortem nobilitari volunt? Vnde ergo
illud?

Adſpicite ò ciues ſenis Ennij imaginis formam,
Hic veſtrum panxit maxima facta patrum.

„ Mercedem gloriæ flagitat ab ijs, quorum
„ patres affecerat gloria. Idemque

Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito viuus per ora virū.

„ Sed quid Poetas? Opifices etiam poſt mor-
„ tem nobilitari volunt. Quid enim Phi-
„ dias, ſui ſimilem ſpeciem incluſit in cly-
„ peo Mineruæ, cùm inſcribere non liceret?
„ Quid noſtri Philoſophi? Non ne in his
„ ipſis libris, quos ſcribunt de contemnen-
„ da gloria, ſua nomina inſcribunt? Ha-
2 ctenus ille. Sed eo ampliùs hæc ſuperabundans, ac quotidiè inualeſcens excreuit effrænis animi elatio, quò Typographicæ artis beneficium Orbis vberiùs accepit: etenim cuiuſque rei etiam optimæ cùm ſit abuſus, ita etiam ſucceſſu temporis, præclariſſimæ huius artis ſapientum ingenia ne laterent duntaxat adinuentæ, maximi abuſus in re literaria enati ſunt; Abuſus quippè dicitur, quando aliqua re contra eiuſdem quis abutatur naturam, *Panormit. de conuerſ. fidel. cap. ex literis. num. 2.* Quamobrem non doctis tantummodò, ſcribendi (vt par eſt) facultas, libroſque euulgandi, ſine vllo diſcrimine, libera, conceſſaque hodie eſt; ſed cui vis, etiam gregario blateroni, diſcipulis in ſcholis, quin & ipſis fæmellis, aliàs docere prohibitis, *1. Timoth. 2.* hoc idem impunè permitti publicè patet. Fremit in ipſos, & meritò quidem, *dialogo 44.* Franciſcus Pe-
„ trarcha, his idcirco verbis: Omnes (in-
„ quit) aſſiduè libros ſcribunt, nec vlli æta-
„ ti tanta vel ſcribentium, vel differentium
„ copia; tanta ſcientum, atque eloquen-
„ tium fuit inopia. Hoc autem dixerat, typographicę artis commodò non dum forte aſſecuto, vel adhuc ſaltem non omnibus exhibito: Quid ergo dicturus, ſi recentium expenderet excudentium facilitatem, maiora ſcribendi cunctis incentiua præbentem?

Hanc verò ſcribendi licentiam, gloriæque veſanam libidinem, quibus, Philau-
3 tiā, minimè ſupererogatur veritas (eſt nanque Veritas pura, candidaque, & immunis ab omni affectu, *Lipſ. cent. 2. epiſt. 97.*) oppidò coercet nobilis illa facultas, quæ Critice, Cenſoria, aut Iudiciaria ab antiquis, quorum in diſcendis diſciplinis, magnum in docendis ſtudium, iudicium, induſtria, ac diligentia eluxit, nuncupata fuit: Quandoquidem finem huius artis veritatem, ex virtutum, quæ in authoribus reperiuntur, ac vitiorum obſeruatione eruendam eſſe docuit Halicarnaſſenſis apud Danielem Heinſium, *prolog. in Ariſtarchum ſacrum, num. 30.* Et quidem omnium facultatum vna fuit, cui nullum certum argumentum, nullam diſciplinam propriam, aut vnam, ſed in vniuerſum omnes ſubiecerunt: Nam vt omnium diſciplinarum vnum quoddam vinculum, ac corpus eſt, *Ariſt. 1. poſt. text. 20.* ita hæc de omnibus, aut vna aliqua, quam ſibi ſumit, omnibus inſtructa, iudicat, ac quaſi princeps omnium pro tribunali ſe-
4 det. Atque ideò Grammaticam etiam appellabant, non quidem, vt hoc nomen vulgò aliter quàm olim vſurpatur, pro ea ſcilicet parte, qua nihil præter tyrocinia, ſeu rudimenta iuuentuti proponuntur; ſed pro ea, quæ omnium ſcriptorum genus excutit, de qua non inconcinnè Fabius Quintilianus *inſtitut. lib. 1. cap. 4.* ſic
„ expreſſerat iandudum: Nec citra Muſi-
„ cen, Grammatice poteſt eſſe perfecta;
„ cùm ei de metris, rythmiſque dicendum
„ ſit. Nec ſi rationem ſiderum ignoret;
„ Poetas intelligat, qui (vt alia mittam) to-
„ tiès ortu, occaſuque ſignorum in decla-
„ randis authoribus vtuntur. Nec ignara
„ Philoſophiæ, cum propter plurimos in
„ omnibus ferè carminibus locos ex intima
„ quæſtionum naturalium ſubtilitate repeti-
tos:

„ tos: tum vel propter Empedoclem in
„ græcis; Varronem, & Lucretium in lati-
„ nis, qui præcepta ſapientiæ, verſibus tra-
„ diderunt. Eloquentia quoque non me-
„ diocri eſt opus, vt de vnaquaque earum,
„ quas demonſtrauimus rerum dicat pro-
„ priè, & copiosè. Tres nanque Gramma-
ticæ fecerunt partes ex Tauriſco, qui Cri-
ticæ ſuppoſuit Grammaticam apud Ioan.
Franciſ. Pic. Mirand. *lib.1. de examine vanit. doct. gent. cap.6.* quarum primam artificia-
lem, ſecundam hiſtoricam, tertiam verò
„ dixerunt propriam. Artificialem, in qua
„ de elementis literarum, de partibus oratio-
„ nis, de orthographia præcipitur. Hiſtori-
„ cam nonnulli condemnant, & cenſent
„ inſtabilem; ea agit de perſonis diuinis, &
„ humanis heroicis locis. Propria circa
Poetas, & hiſtoricos verſatur: Hæc do-
ctiſſimus Picus. Primam vt minutam,
ac Philoſopho indignam, quòd non ſine
cauſa pueris, ac puerorum eam præcepto-
ribus relinquerent, vix inter diſciplinas
quidam reponebant; quam literiones
Grammatiſtæ, Pedagogi literarij, Magi-
ſtri literarij (ita enim apud Suetonium ex-
tremo libello de illuſtribus Grammaticis,
dicebantur) adoleſcentulos docebant.
Qui autem duas cęteras profitebantur par-
tes, quare Critici, Cenſoreſque diceban-
tur, circa omnes diſciplinas, cum autho-
ribus, quorum interpretes erant, neceſ-
5 ſariò verſari cogebantur. Quamobrem
de veris criticis, iure optimo Paulus Me-
rula *in præfat. ad Lector. Ennij ſui*, ità planè
„ eſt locutus. Vix enim eſt, vt Critici in
„ alijs etiam non excellant: Sunt ſummi
„ ſæpè Iuriſconſulti: ſunt præſtantiſſimi
„ plurimùm Hiſtorici: ſunt inſignes ali-
„ quando Philoſophi: ab Theologiæ ſecre-
„ tis minimè abhorrent: Medicorum præ-
„ cepta nequaquam ab ijs ignorantur; per-
„ uolitant, & peruolutant omnia. Hinc
Crates ille priſcus Homeri interpres, At-
talique Regis ad Romanos Legatus, vbi
plurimas ſubindè primus acroaſes fecerat;
inter Criticum, hoc intereſſe & Gramma-
ticum, apud Sextum Empiricum *cap.16. contra Mathem.* pronuntiauit: Quòd, vt
munus alterius eſt proprium interpretari
linguas, quæ ad accentus, eorumque ra-
tionem ſpectant, aliaque id genus profite-
ri; ita omnis diſciplinæ liberalis gnarum
eſſe Criticum oporteat. Verba Sexti ita
„ habent: Videtur autem aliquid mouere,
„ quod, & à Cratete dictum fuit, qui dif-
„ ferre à Grammatico Criticum dicebat.
„ Omnis enim liberalis ſcientiæ peritum
„ decet eſſe Criticum: cùm Grammaticus
„ linguarum ſit interpres tantùm, & accen-
„ tus doceat, atque his ſimilia cognoſcat.
„ Ità vt Criticus Architecto, Grammaticus
„ ſit eius ſimilis Miniſtro. Criticos idcircò
Philologos quoque dictos fuiſſe conſtat:
Sic enim de Atteio Philologo ſcribit Sue-
„ tonius vbi ſupra: Philologi appellatio-
„ nem adſumpſiſſe videtur; quia ſicut Era-
„ toſthenes, qui primus hoc cognomen ſi-
„ bi vindicauit; multiplici, variaque doctri-
„ na cenſebatur; quod ſanè ex commenta-
„ rijs eius apparet.

Eandem ob rem, vt in bello Impera-
tor, cùm id vſus exigit, exploratorem
6 adhibet, qui viam diſcat, ſixā curat, qui ne-
ceſſaria deferat: Oratores ita, Medici,
Philoſophi, Poetæ, ac Theologi, lin-
guarum elementa quoque perdiſcere te-
nentur, non vt quod inſtituunt omittant,
ſed vt vrgeant quod agunt, & abſoluant.
Ad doctorem nanque ſpectat de verbo-
rum dicere ſignificatione, *Gloſſ. benè eſt l.1. ff. de reb. credit. ſi cert. pet.* Et verborum origo
in primis cognoſci debet: cum nefas ſit
materiam aggredi, origine non repetita,
Gloſſ marg. ibidem. Hoc tamen notandum,
quòd non abſolutè linguam tenet, qui
principia delibat tantùm, cùm finem eius
adhuc aſſecutus non ſit: Vnumquodque
enim tanti eſt, quanti finis eius, cuius
cauſa diſcitur, aut adhibetur, quippè qui
corrigit totam legem, *Gloſſ. fin. l. ſi tibi. ff. de reb. credit. ſi cert. pet.* Quare Princeps Græ-
ciæ Themiſtocles, excelſi vir ingenij, &
animi Reipublicæ regendæ cauſa, linguam
perſicam addidicit, *Valer. Max. lib.8. cap.7.*
Philoſophiæ ardore, Cato ſenex, græcam
ſcire voluit, *Valer. max. ibidem. Vopiſ. lib.4. & Plutarch. in eius vita*. Hebræam, vt in
ſacris amplius proficeret doctiſſimus, &
Sanctiſſimus Hieronymus, ignorare re-
nuit, *Fulgoſ. lib.8. cap.7.* Iuriſconſulti quo-
que, qui, & ipſi ſuas, & peculiares ha-
bent (nulli enim vocum ſtudioſi magis,
nulli eas diligentiùs exponunt) titulum
ſignificationibus earum conſecrarunt,
ff. noui tit. 16. Qui non rarò leges ſine ijs,
integras intelligi non poſſe monent: in-
ter quos Marcellus; Paulus; Vlpianus;
Pomponius; Celſus; Modeſtinus; Papi-
nianus; Iauolenus; Caius; Alphonſus
Varus; Affricanus; cæterique, è quorum
libris; integer ille; qui de verborum vi;
ac ſignificatione; agit titulus collectus
nunc legitur.

Quibus conſultis, idem boni, ac ita-
que prudentis Critici munus erit, atque
7 officium, quod Ariſtarchi olim fuit, vt
ſine vlla æmulatione, aut malignitate,
de ſcriptis aliorum liberè iudicium pro-
nuntiet ac ferat: vnde Flaccus ad Piſones
ſcribit.

Vir

Vir bonus, & prudens verſus reprehendet
inertes:
Culpabit duros: Incomptis allinet atrum
Tranſuerſo calamo ſignũ: ambitioſa recidet
Ornamenta: parum claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum: mutanda notabit.
Fiet Ariſtarchus: nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ ſeria ducent
In mala deriſum ſemel exceptumq; ſiniſtrè.

Ariſtarchus etenim, quibuſdam Homeri verſibus, quos non probauerat, iudicans eos non eſſe, notam appoſuit: & alludit Cicero ad Appium *lib.3. epiſt.11.* Vt enim
» (inquit) Ariſtarchus Homeri verſum ne-
» gat, quem non probat: ſic tu (libet enim
» mihi iocari) quod diſertum non erit, ne
» putaris meum.

Id autem gemino præcipuè modo effici poteſt: vt nimirum, quæ in illorum
8 ſcriptis obſcura ſunt explanentur: Illa autem, quæ vel vetuſtate, vel ſcæuorum quorundam temeritate, & audacia deprauata, vel luxata ſunt, denuò reſtituantur, & reſarciantur, quod *lib. 1. inſtitut. cap. 4.* diſertè ſignauit Quintilianus, di-
» cens: Iudicio tam ſeuerè vſi ſunt vete-
» res Grammatici, vt non verſus modò,
» cenſoria quadam virgula notare, & li-
» bros, qui falsò viderentur inſcripti, tan-
» quam ſubditítios ſummouere familia per-
» miſerint ſibi, ſed authores alios in ordi-
» nem redegerint, alios omninò exegerint
numero. Hiſce profectò modis præ cæteris Theologorum antiquiſſimi Grammaticam, Rhetoricam, ac Theologicam exercuerunt criſin: nam, vt cæteros mittam, omnem, omnium induſtriam (in iis tamen, in quibus non eſt lapſus) Origenes exceſſit, cui accuratam Dialecticæ, Geometriæ, Muſicæ, Rhetoricæ, præter Theologiam attribuunt ſcientiam: Qui ex Platone, Ariſtotele, Ammonio, Plotino, Numenio, Apollophane, Moderato, Chronio, Nicomacho, omnibuſque, licet, profanis ſui temporis Philoſophis immenſam, ac propè ineffabilem hauſerat ſcientiam: cuius ad ſtuporem omnium, atque admirationem, etiam in collatione Sacri codicis interpretum certa, atque indubitata edidit ſpecimina: quos vt in Heptaplis, ſiue Hexaplis præſertim, ac Octaplis inter ſe contenderat; ſic ex iis vnam, ſeptuaginta potiſſimum Interpretes ſecutus, ſummo labore, induſtriaque translationem edidit: in qua poſt tot, tantaſque curas, quæ addidiſſet, quæque abundarent, varias ſcripturas item aſteriſcis, obeliſcis, ac lemniſcis, Ariſtarchum imitatus, accuratiſſimè diſtinxit, *Epiph. apud Baron. anno Domini 231.* cuius labore, ac diligentia, vir eruditionis ſummæ, ac induſtriæ Beatus Hieronymus (vt cùm alibi, tùm *in epiſt. ad Tit.* ipſemet teſtatur) ita vſus eſt, vt vbique in commentariis præſertim de varietate lectionum, ac interpretationum diſputet.

Porrò diù ante ab ipſo, par naturæ, rerum, & ſcientiarum omnium, fatali qua-
9 dam lege capax Ariſtotelis extiterat ingenium, qui vt primus nomen Critici, quod verè à Dione Chryſoſtomo, *orat. 53. de Homero.* ac ab aliis notatum eſt, meruit, ac tulit; ita, artem hanc aduerſus omnes ſui temporis, ac ſuperiorum Philoſophos, Pythagoram, Democritum, Empedoclem, Heraclitum, Epicharmum, Parmenidem, Xenophanem, Meliſſum, Anaxagoram, Protagoram, Eudoxum, Solonem, Anaximandrum, Anaximenem, Platonem, Speuſippum, in diuinis, ac humanis exercuit ſcientiis: Nihil tamen maius eſt, auguſtiuſque, quàm cum magnus eruditionis ille, ac Criticorum Princeps, libro politicorum ſecundo, omnes veterum Reſpublicas ex artis huius legibus examinat; omnes cenſor illuſtriſſimus, ad diſquiſitionem vocat: non Minois, non Lycurgi, non Solonis, non Hippodami, non Phaleæ legislatoris antiquiſſimi, non vllas cæterorum, vel Reſpublicas, vel leges, ſine nota critica dimittit. Idem, qui Homerum accuratè Alexandro ſuo emendatum: idem qui iudicia de omnibus poetis (quorum aliquot in libro de Poetica veſtigia ſuperſunt) cum ſtupore omnium, Magiſter ſummus diuulgauit. Idem, qui & Comicorum fabulas cum cura recenſuerat, ac emendarat. Idem, qui & ſingulas cum accurata, quibus fuerant repræſentata, ratione temporum digeſſerat; quos libros, vt teſtantur veteres, Didaſcalicos dixerat: de quibus ad Athenæum Magnus Caſaubonus, plurima, apud Danielem Heinſium *Prologom. in Ariſtarchum ſacrum.*

Idcircò illud tandem colligendum videtur, in hac præcipua facultate requiri
10 quandam infinitam eruditionem in eo, qui emendatorem ſe librorum dici cupit: Multa legerit oportet, multa cogitarit, multa audierit, multa triuerit vſu, recentiores etiam euoluerit. Continget ſanè ſi id neglexerit, de quo Flaccus Piſonibus ſcribens monuerat, vt

—— Veluti merulis intentus, decidit auceps
In puteum, foueamque ————

Eadem ipſe patiatur vulnera, quæ cæteris impingere ſatagebat: Quandoquidem non quibuſcunque, librorum, ſcriptorumque caſtigationem, Sacri committunt Canones, ſed Epiſcopis duntaxat

I (quoad

(quoad mores ſaltem, vel Fidei materiem) ſummiſque Eccleſiæ Dynaſtis, qui vel doctrina præſtent, vel ſapientia polleant, *Concil. tolon. 2. par. 12. cap 9. Concil. lateranen. 5. ſeſſ. 10. conſtitut. 3. & Trident. ſeſſ. 4.* Etenim Epiſcopi, non tam moribus, quàm ſcientijs decorati iubentur *ad Timoth. 3. ad Tit. 1. Concil. valent. 2. cap. 7. Aquiſg. ſub Lud. Pio cap. 14. Aquiſg. 3. par. 2. cap. 8. diſtinct. 36. cap. illiteratos. Diſt. 61. cap. ſtatuimus, & cap. Neophitus de elect. &c. & cap. cùm in cunctis. Concil. later. 4. cap. 10. Trident. ſeſſ. 7. de reformat. cap. 1. & ſeſſ. 22. cap. 2. de ætate, & qualit. &c.*

Nec Romanorum quoque profanis pro criticis optimæ defuerunt leges apud
11 Lipſ. *ſatyr. menippea ex orat. Varronis*: dum in antiqua tabella, quam Senatus eſt proſecutus, priſco item ſtylo, hæc adamuſſim habentur. Quod M. Tullius Col. verba fecit de correctoribus: de ea re Senatus ita cenſuit: Correctores, hoc difficillimo rei literariæ tempore, vtibiles, neceſſarioſque eſſe. Non eos tamen promiſcuos: non indoctos, rupices, petrones; ſed qui conſilio, reque apte, iuuare ſcriptores priſcos poſſint. Ea re Senatui placere, vti lex Annaria ſeruetur: neu quis minor XXVI. annis correcturam petere, gerere poſſit. Quique aliter petierit, geſſerit: vitio creatum videri; & correctiones eius in acta non mitti. In ſenibus depontanis, quique maiores annis LX. ſi ſemple legem eſſe. Vtique Cenſores M. Fabius, Pomponius Atticus, alter anibone de doctrina, deque moribus peritorum cognoſcant, ſtatuant, iudicent. Quos hiſce admiſerint, probos eſſe: quos reiecerint, repulſos, & reiiculos. Si quis è libris bonis, fidiſque correxerit, laudi ſemper eſſe. Si qui è coniecturis, noxæ. Niſi eæ claræ, liquidæ, certæque ſint. Qui alitercunque diuinationibus vſus, in eo leges veteres, & edicta de Mathematicis valere: Porcias, Fabias, Sempronias leges non valere &c. Quare perridiculi, noſtra ætate, videri poſſunt; qui cùm nullius rei notitiam habeant, profiteri ſe librorum correctores audent; cùm tamen corruptores potiùs ſint appellandi. Atque vtinam quoque modò lege aliqua eſſet interdictum, ne omnibus id liceret. Sed de hoc alibi.

CAPVT XVII.

Quibus ex ſcientificis, ac literatis, cum ex beneficio, tùm ex officio, ſiue publicè, ſiue priuatè docere conueniat: Quæque requirantur, vt ex officio rectè docendi ab ipſis exerceatur munus.

SVMMARIVM.

1 *Humana dignitatis character, & cultura præcipuum noſtra, Veritas inſtrumentum eſt, à Deo homini ſciendi cupido idcirco exhibita, vt in ſpeculabilibus, agibilibuſque, velutì regula, & ſine vtatur. Quare, ſicut veritatem tueri, profiteri, ac ſectari, naturali quilibet tenetur ductu; docendi pariter cuilibet erit obligatio: cùm hominem docere, nil aliud ſit, quam ei oſtendere notitiam veritatis.*

2 *Veritatis notitia de aliqua re tunc oſtenditur, dum eius conformitas ad ſuum exemplar manifeſtatur, & quò magis res aliqua ſuo reſpondet exemplari, eò magis veritas in ipſa reperitur. Quod exemplar duplex eſt; perpetuum vnum, & immutabile, liquidam, & ſynceram producens notitiam veritatis: factum, & elaboratum alterum tantùm phantaſticam, & obumbratam cauſans notitiam veritatis.*

3 *Cùm ſolus Deus, hominibus perfectiſſimum, & immutabile illud poſſit exemplar monſtrare, quod nil aliud eſt, quàm ipſa prima Veritas, ad cuius conformitatem illis exhibetur notitia cuiuſcunque rei veritatis: ſolus idcircò Deus, & maximè dicitur poſſe docere: quo ſenſu legitur: Vnus Magiſter veſter, qui in cælis eſt.*

4 *Homo, cùm alteri homini, ipſum dirigendo, phantaſticam, & obumbratam illam veritatis notitiam, exemplari reſpondentem facto, & elaborato oſtendere valeat; proprius quoque doctor in hoc ſenſu, & Magiſter iure cenſendus eſt; licet per accidens cauſet ſcientiam, quam adipiſcendi tantùm per ſe cauſa, & principium ratio interior eſt.*

5 *Docere dupliciter contingit; ex beneficio, ſcilicet, & ex officio. Ex beneficio, hoc eſt, charitate fraternitatis, omnibus indifferenter, ſiue viri, ſiue mulieres, ſine aliàs prohibiti ſint (ſeruatis tamen de loco, & doctrina debitis circumſtantijs) docere licet; quod varijs hiſtoricorum exemplis paſſim oſtenditur.*

6 *Dotere ex officio, illis tantum competere videtur, qui cathedrali aliquo inſigniti gradu, docendi munere funguntur in ſcholis, vnde Magiſtri docentes, Doctoreſque*

rondo-

conducti appellari ſolent: nam ex iuſtitia, rationeque mutui contractus inter conducentes, & conductos, tenentur ſatisfacere officio ſuo: cum onus ſentire debeat, qui ſentit lucrum.

7 *Doctor conductus, adeò ex iuſtitia tenetur docere, vt ob Scholarium etiam ſubſannationem, vel clamorem, à lectura deſiſtere non queat. Et ſi propter eius incuriam, & negligentiam Diſcipuli non proficiunt, tenetur ad damnum, ſiue in honore, ſiue in fortunis &c. eorundem Scholarium, atque ipſorum parentum ſecutum: Cum ex violatione iuſtitiæ commutatiuæ, ſecuto damno, inſurgat reſtitutionis obligatio.*

8 *Commutatiuæ ob læſionem iuſtitiæ cauendam, ita in docendo diligentes, aſſiduique, ex Philoſophis quoque ethnicis, qui veram nequaquam, ſectabantur iuſtitiam, fuerunt nonnulli, vt magnos non tantùm pro diſcipulis ſuſceperint labores: verùm etiam negligentes comperti, condigna, non renuerint mulctari pœna.*

9 *Quatuor requiruntur ad hoc, vt quis ex officio ritè docere valeat; duo ex parte doctrinæ, & duo ex parte auditorum: ex parte doctrinæ conſtantia, & efficacia: ex parte verò auditorum, Doctoris authoritas vt illi pareant, eiuſque viuacitas, vt non reſiſtant.*

10 *A magiſtrali cathedra, arcendi videntur in primis Iudæi. Ethnici, Turcæ, Hæretici, cæterique infideles; quarè præmittere tenentur Doctores, maximè legentes, fidei expreſſam confeſſionem.*

11 *Prohibentur etiam docere, inhoneſto procreati thoro, ſaltem ſacrilego, vel inceſtuoſo (apud regulares tamen) nam apud laicos, licet antiquitùs non eſſet permiſſum, nihilominus pluribus in locis contrarius inoleuit vſus.*

12 *Qui ſiue iuris, ſiue facti, publica laborant infamia, à docendi munere, Verbi Dei prædicatione, cæteriſque honoribus, meritò repelli debent.*

13 *A prædictis muneribus item arcendi ſunt, qui à cætu ſegregati fidelium, publicè vitandi declarati ſunt, cùm illis tum politica tùm ciuilis inhibeatur conuerſatio.*

14 *Impuberum, iuuenumque nimis immaturæ ætati, ad docendum ex officio aditus ægrè patere debet; niſi excellentia doctrinæ morumque inſignis probitas, aliter videatur poſtulare: nam gratia virtutum permittuntur quædam, quæ prohiberentur aliàs.*

15 *Tandem ex officio publicè docendi munus, Mulieribus nequaquam conuenire debet; cum Apoſtolus apertè dixerit: Docere Mulieri non permitto: etenim nec conſtantiam, nec efficaciam, nec authoritatem, neque viuacitatem habent.*

CVlturæ noſtræ, Veritas inſtrumentum eſt primum. Hæc nanque eſt, quæ hu-
1 manam dignitatem ſicut eius verus aſſerit character: Homini quippè à Deo ita conceſſa, vt homo, qui ſuapte natura ſcire deſiderat, 1. *poſt. text.* 1. ad vnam veritatem natus exiſtat: Scientiæ propreteà vnica cenſetur regula: Siquidem ſolidè nil ſciri poteſt, niſi id vnum, quod verum eſt. Enim verò, eo reiecto, quod falſum putatur; ductu & ope eius quod verum eſt, patente via, itur ad id, quod eſt ſummum bonum. Quare ſola conſtitutione veri omnis humanæ vitæ dignitas continetur: ideoque in ſummo etiam bonorum ſimul, ac vitæ diſcrimine, ab omnibus profitenda veritas eſt; & tunc maximè, cùm multorum ſalus emineat
„ inde. Hæc ſunt verba, quæ facietis dicit
„ Dominus exercituum, *Zach.* 8. loquimini
„ veritatem vnuſquiſque cum proximo
„ ſuo. Quod & Paulus: Omne deponen-
„ do mendacium, *ad Ephes.* 4. ſcribens, eò
„ quod inuicem ſumus membra, expreſsè
teſtatur. Vnde veritatem negans, varijs afficiendus eſt pœnis, *ff. de rei vendit. l. fin. ff. ſi quadrup. paupert. feciſſe dic. lib.* 1. *§. pen. & alibi apud Durand. Specul. lib.* 2. *partic.* 2. *de*
„ *poſitio.* §. 9. Nam Deus odit omnes, qui
„ operantur iniquitatem, & perdit omnes,
„ qui loquuntur mendacium; *Pſal.* 5. Cæterùm, cùm Hominem docere, nil ſit aliud, quàm ei oſtendere notitiam veritatis, Henr. 1. *par. artic.* 1. *quæſt.* 7. *num.* 5. Si veritatem loqui tenetur quiſque: docendi
„ pariter cuilibet erit obligatio: Impelli-
„ mur quidem, natura (aiebat Tullius, 3.
„ *de fin. ſect.* 104. *num.* 65. & 66.) vt prodeſſe
„ velimus quamplurimis, in primiſque do-
„ cendo, rationibuſque prudentiæ, traden-
„ dis. Itaque non facilè eſt inuenire, qui
„ quod ſciat ipſe non tradat alteri: ita non
„ ſolum ad diſcendum propenſi ſumus, ve-
„ rùm etiam ad docendum.

Verùntamen, alicuius rei intellectui,
2 cùm docetur, veritatis tunc oſtenditur notitia, dum ad ſuum eius exemplar conformitas manifeſtatur: Veritas, enim (ex D.
„ 3 Anſelmo *cap.* 7. *de verit.*) eſt rei conformi-
„ tas ad ſuum exemplar veriſſimum. Vnde,
„ vera (ſecundum D. Auguſt. *de vera Relig.*
„ *cap.* 36. intantùm vera ſunt, inquantum
„ principalis vnius ſimilia ſunt. Et quò magis exemplari res aliqua reſpondet, eo magis veritas in ipſa reperitur: Quandoquidem Herculis imaginem (loquendi gratia) illam veriorem putamus, quàm Herculi à quo deducta cernimus conformiorem.

Qua de cauſa, ſi veritas in exemplato ſit
cognoſci nequit, niſi eius cognita ad ſuum
,, exemplar conformitate: Cùm benè pro-
,, bet imaginem, quiſquis intuetur exem-
,, plum, *D. Auguſt.3. contra Acad.cap.*18.Qua-
re Plato *in princ. Timæi,* duplici duplex re-
ſpondens notitiæ veritatis appoſuit exem-
plar: perpetuum, ſcilicet, ac immutabile
vnum, liquidam & ſynceram producens
veritatis notitiam: alterum factum, atque
elaboratum, phantaſticam, hoc eſt, per
phantaſmata, & imagines rerum, obum-
bratam cauſans eiuſdem notitiam verita-
tis. Primum exemplar eſt ars diuina con-
tinens omnium rerùm ideales rationes, res
ipſas producens. Secundum verò eſt ſpe-
cies vniuerſalis à re cauſata exiſtens in ani-
ma, per quam omnium eius ſuppoſitorum
3 acquirit notitiam. Perfectiſſimam prio-
rem illam veritatis notitiam, Deum dun-
taxat nobis oſtendere poſſe, docuit Henr.
vbi ſuprà. Quandoquidem ſolus Deus po-
teſt homini oſtendere illud exemplar, ad
ipſum vt aſpiciat: nam cùm tale primum,
ac principaliſſimum exemplar, non ſit ni-
,, ſi veritas prima: ſolus Deus, qui veritas
,, eſt, ex D. Aug. 8. *de Trin. cap.* 2. poterit
,, ipſam oſtendere: cùm Deus, ſi vult videa-
,, tur, ſi non vult non videatur;vt ex eodem
Aug. habetur *lib. de viden. Deum cap.* 6. Ex
his quare ſequitur, ſolum Deum, & ma-
ximè poſſe docere, cùm ſolus Deus homi-
nibus poſſit hoc exemplar monſtrare, ad
cuius conformitatem illis exhibetur no-
titia cuiuſcunque rei veritatis. Quò ſen-
ſu, *contra epiſtolam fundamenti cap.* 6. teſta-
tus eſt ipſe Aug. dicens: Docet autem
,, vnus verus Magiſter ipſa incorruptibilis
,, veritas ſolus Magiſter interior. Et ex Gloſ.
,, *ſuper illud Matth.* 23. Vnus eſt Magiſter ve-
,, ſter, habetur: A ſolo Deo eſt mentis infor-
,, matio, dando intellectum.

Obumbratam ſecùs, ſiuè diminutam
4 phantaſticam illam veritatis notitiam, per
vniuerſalem ſpeciem à rebus auulſam,
creatum, elaboratumque reſpiciens exem-
plar, Deus homini oſtendit nequaquam:
,, Niſi quatenus agit (inquit Henric.*loco cit.n.*
,, 6.) omnes actiones rerum naturalium im-
,, poſſibili dando ſcilicet ei potentiam, &
,, virtutem recipiendi impreſſionem agentis
,, in ipſum. Vnde in iſto actu potiùs dicen-
,, dus eſt Pater, & Author naturæ. Cùm au-
tem homo, prædictam homini notitiam
veritatis, ad talem exemplarem conformi-
tatem, ipſum manuducendo, oſtendere
valeat, proprius Doctor, & Magiſter iurè
cenſendus eſt: eſto per accidens in diſcente
cauſet ſcientiam, cùm ratio interior ipſam
adipiſcendi per ſe cauſa ſit. Hoc itaque
diſerte docuit D. Chryſoſ. *in illud Math.* 23.
,, *Homiliar.*54. *homil.* 43. dicens: Vos autem
,, Nolite vocari Rabbi &c. Homo enim non
,, intellectum præſtat homini, docendo; ſed
,, à Deo præſtitum per admonitiones exer-
,, cet: Doctrina enim cotis habet officium:
,, ſicut enim cos non facit ferrum, ſed acuit,
,, & ſicut ſine cauſa ferrum acutum acuitur,
,, ſic ſine cauſa homo ſenſatus docetur.
,, Quod & Philoſophus iam antea cognoue-
,, rat, dum in *lib. de ſenſ. & ſenſ. cap.* 1. ita dixe-
,, rat: Secundum accidens ad ſcientiam au-
,, ditus multùm confert: ſermo enim exiſtens
,, audibilis cauſa eſt diſciplinæ non per ſe,
,, ſed per accidens: ex nominibus enim con-
,, ſtat, nominum autem vnum quodque
,, ſymbolum eſt.

At quia docere ex eodem Henrico Gan-
5 dauenſe 1.*p.art.*11.*q.*2.*n.*6. Hominem ſcien-
tificum, duplici decet de cauſa: ex benefi-
cio, ſcilicet, dum charitatis, vel dilectionis
æſtu quis incaleſcere ſtudet quicquid igno
rantia friguerat: vel ex officio, dum iuris,
authoritateſque vigore ſua ſtudia in exco-
lendis auditorum animis, ſedulò impendit.
Ex beneficio quidem omnibus côceditur,
denegatur nulli: dummodo ex optimis
circumſtantijs veram, & ſanam exhibeant
doctrinam, priuatam ſaltèm, vt in princi-
pio huius capitis iam inſinuatum eſt & 1.
,, *Petri cap.*4. his impenſius explicatur verbis.
,, vnuſquiſque, ſcilicet, ſicut accepit gratiam
,, in alterutrum adminiſtrantes. Legitur id-
,, circò *Daniel.*10. Angelum ipſi ita locutum:
,, Veni vt docerem te, quæ ventura ſunt. Et
,, prophetiam (eo quòd Hominibus loque-
,, rentur ad ædificationem 1. *Corint.*14.) mu-
lieribus quoque, non eſſe negatam, vt Ma-
riæ ſorori Moyſi, *exod.* 15. Debboræ, *iud.*
4. Holdæ, *Reg.*22. & Annæ *Luc.*2. A paren-
tibus ſanè, non paucos fuiſſe perductos,
plurimæ teſtantur Hiſtoriæ, vt Cyrus ma-
ior à Patre Cambyſe. *Xenoph. in eius vita.*
Ariſtippus, ab Arete matre, & hæc à Cy-
renaico patre, *Laert. lib.* 2. *in Ariſtip.* Læliæ
ſermo, ex eloquentia C. Lelij patris deflu-
xit, Quintil. *lib.*1.*inſt.cap.*1. Liciniarum le-
pos, à Patre Lucio Craſſo emanauit: &
Muciæ duæ filiæ, ab vtroque parente elo-
quentiam didicere, Tullius *in Bruto ſect.*
183. *n.* 211. Penda Merciorum Rex, ab
Aluchefreda, & Haalon Magonis Tarta-
rorum Regis frater, à Docuſcantone vxo-
ribus, chriſtianis præceptis imbuti fuere,
Polyd. lib. 4. *& Sabel. lib. 6. enea.*9. Thomæ
Mori Coniuges è contra, præclaras ab ip-
ſo ſuſceperunt artes, *Eraſm. in eius vita.*
Theodoricus iunior, Arcadij Imperatoris
filius, à Pulcheria ſorore, bonis diſciplinis,
ac moribus inſtructus fuit, *Socrates lib.*7.
*Hiſt.cap.*22. Ac tandem Romani ſuos libe-
ros, fratribus educandos tradebant, quòd
apud

apud eos & charitas eſſet generis,& indul-
gentia erga filios abeſſet paterna, *Volater.
lib.30. Philolog cap. 29.* Diuus autem Baſi-
lius Magnus paſſim gloriatur, à Macrina
nutrice educatum, quæ Gregorij Neocæ-
ſarienſis diſcipula fuit, eiuſque conciones
referre ſolita, animum ſuum, vera pietate
imbuerit, Idem ipſe *in Epiſt.ad Neocæſarien-
ſes.* Cornelius centurio cæſarienſis, pieta-
tem, quam hauſerat, omnibus quoque
Vernis, & Domeſticis ſuis communem eſ-
ſe voluit: atque vt ipſe Diuum Petrum,ſic
tota eius familia, ipſum Cornelium præ-
ceptorem habuiſſe videri poteſt, *Act.* 10.
M. Cato, Nearchi, quandoque vſus hoſpi-
tio, pythagoricam recepit diſciplinam *Plu-
tarch. in Catone.* Naaman Syrus, à captiua
puella Iſraelitide,de ſanctitate Heliſæi Pro-
phetæ inſtructus, illum ſtatim adijt, *Reg.4.
cap.* 5. Galenus denique de conceptione
fætus, motuque vuluæ, vt cognoſceret an
diuerſa eſſet conceptus ratio in brutis, &
in hominibus, mulierculas conſulere, illa-
rumque experientia, ſuas ſtabilire rationes
nec veritus eſt nec dubitauit, *Teſtis idem
lib.1.cap.2.de ſemine.*

Ex officio autem docere,eorum tantùm
6 intereſt Doctorum, qui Cathedrali aliquo
inſignni gradu, docendi munere fungun-
tur in ſcholis: atque adeò, vt à cæteris(eſto
alias emeritis) cathedra tamen opportuna
vacantibus, diſcriminentur Doctoribus,
Magiſtros docentes. ſiue legentes, iure
optimo ipſos appellat Sanch. *tom. 2. decal.
lib.6.cap.8.n.96.* Tùm quia eorum eſt, alios
officium docere *C. in fin. diſt.* 59. Muneri
autem ſuo, ex iuſtitia ſatisfacere vnuſquiſ-
que tenetur, Leſſius *de iuſt.& iur.lib. 2. cap.
32.n.16.* tum etiam quia dum mutui ratio
interuenit contractus,iuſtitiæ reſultat obli-
» gatio: Contractus enim eſt vltro citroque
» obligatio, *ff de verb & rer.ſignif l.labeo §. con-
» tractum.* Ita vt altera parte, id quod pro-
miſit implente, teneatur pars altera ex
commutatiua iuſtitia ſuam obſeruare pro-
miſſionem. Conſtat quidem inter Docto-
rem conductum, & conducentem verum
dari contractum, *Pereyr.de repub. liter.lib. 8.
q.2.n.*1483. Eo vel maximè quód Docere
ſe velle promittens, Deo obligatur, *Gloſ.
Docuit.50.diſt.cap.14.* Atque adeo, ſicut ad
erogandum, ex iuſtitia tenetur conducens,
ita ad docendum obligatur conductus:
Quippe onus ſentire debet, qui ſentit lu-
crum, *Gloſ.ad tecta de Eccleſ ædif.cap.1. & C.
de caducis tollen. l. vnic. §. ſed omnes, & §. ſin
7 verò talis* Ex quo rectè infertur primò id,
quod docet Gloſ.fin. *in can. Scemus diſt.* 43.
Doctorem, ſeu Lectorem, etiam propter
ſubſannationem, vel clamorem Schola-
rium, non debere ceſſare à lectura; tenetur
enim ex iuſtitia ad legendum. Secundò,ſi
Diſcipuli, ex negligentia, & culpa Magi-
ſtri non proficiunt, teneri Magiſtrum ex
damnis indè ſecutis, ſiue in honore, ſiue
in fortunis ſcholarium,vel parentum ipſo-
rum: Nam ex violatione iuſtitiæ commu-
tatiuæ, ſecuto damno, inſurgit obligatio
reſtitutionis, *D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 1. ad 2.
Adrianus in 4.q.1.Almain.ibidem diſt. 15. q. 2.
art.4.Nauar.in manual.cap.17.n.°6. apud Azor.
8 tom.3 lib.4.cap.1.q.5.* Huiuſmodi ergo iuſti-
tiæ vt læſioni cauerent, eſto veram nequa-
quam ſectarentur iuſtitiam; immenſos do-
cendi, ethnicis ex Philoſophis non pauci
ſuſcepere labores. Socrates nanque, non
tantum in ſcholis, verùm etiam per lu-
dum, ſi caſus ita tuliſſet in conuiuio, mili-
tari in contubernio, in fori frequentia,
in carcere denique, & cùm hauriret vene-
num, cum diſcipulis philoſophabatur aſ-
ſiduè, *Plutarch.an ſeni tractanda repub.* Æde-
ſius ſophiſta, in docendo diligentiſſimus,
& aſſiduus: nullum tempus otioſum abire
ſinebat: Quin etiam de triuialibus inter
deambulandum ſeſe offerentibus, potiùs
ſermonem miſceret, *Eunapius in Priſco.* Aui-
cenna quoque, interdiù negocijs regijs oc-
cupatus; noctù diſcipulis operam dabat,
Sorzanus in eius vita. Fertur inde Marcum
Antonium Pium, qui licet Rhetoribus,
ac Philoſophis non tantùm ſalaria, verùm
etiam honores, & prouincias decreuerit;
æquitatis iura ne labefactaret; vmbraticis,
quos ſcilicet otio abuti cerneret Doctori-
bus, ſtipendia à publico præberi (meritò
quidem) vetuiſſe, nihilque iniquius eſſe
dixiſſe, quàm in eos Rempublicam bene-
ficam eſſe, qui nihil ipſi in rempublicam
conferrent laboris,& beneficij, *Pont.cap.11.
de liberalitate.*

Vt quis tamen ex officio ſtrenuè docere
9 valeat quatuor, loco citato, autumauit
» Henricus eſſe valde neceſſaria: Duo (in-
» quit) reſpectu doctrinæ, & duo reſpectu il-
» lorum, quibus diſpenſanda eſt doctrina:
» Primum eſt docendi conſtantia, ne de fa-
» cili à veritate cognita Doctor ſe diuertat.
» Secundum eſt exequendi efficacia, ne per
» infirmitatem ab opere deſiſtat. Tertium
» eſt docentis authoritas, vt auditores ſibi
» credendi obediant. Quartum eſt ſermonis
» viuacitas, vt vitia corrodendo ad virtutes
» impellat. Propter primum, Chriſtus *Math.*
» 5. primos Doctores (hoc eſt ex officio)
» comparat luci, quæ non tenebreſcit: prop-
» ter ſecundum Ciuitati, quæ non deficit:
» propter tertium lucernæ, quæ ſuper can-
» delabrum ponitur: propter quartum Sali,
» quo caro a putredine præſeruatur. Horum
10 idcircò carentia,à magiſtrali cathedra, ar-
cendi videntur in primis, Iudæi, Ethnici,
Tur-

Turcæ, Hæretici, cæterique infideles, qua de cauſa præmittere tenentur Doctores, maximè legentes Fidei profeſſionem expreſſam, *Clem. 1. de magiſ. Pius IV. in ſua Conſt. qua incipit. In Sacroſancta, ſub data idibus Nouemb. 1564. in Bull. nouo 114. & Conc. Trident. ſeſſ. 25. cap. 2.* Qui enim hæſitat (ſcilicet in fide) ſimilis eſt fluctui Maris, qui à vento mouetur, & circumfertur, *Iacobi 1.* Quare nec conſtantia, nec efficacia, nec
11 authoritas, nec docendi viuacitas in ipſis poterit inueniri. Prohibentur deinde, inhoneſto procreati thoro ſaltem ſacrilego, vel inceſtuoſo apud regulares; *Sixtus V. in Bulla Cùm de omnibus tom. 2. Bullar. nu. 71. Nald. in ſum verb. doctor. n. 1. Bordon. reſol. 12. n. 33. apud Lez. tom. 3. quæſt. regul. verb. illegitimi n. 9.* Quod & antiquiùs, etiam apud Laicos videbatur receptum, licet amplius non inoleuerit vſus, *Gloſ. margin. ff. de muneribus, & honor. l. Honor. §. de honoribus.* Siquidem: Multigena impiorum multitudo non erit vtilis, & ſpuria vitulamina non dabunt radices altas, nec ſtabile firmamentum collocabunt. Et ſi in ramis in tempore germinauerint; infirmiter poſita, a vento eradicabuntur: Confringentur enim rami inconſummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. Ex iniquis enim omnes filij, qui naſcuntur teſtes ſunt nequitiæ aduerſus parentes in interrogatione ſua, *Sapien. 4.* Quomodò ergo, quaterna illa munera exhibere valebunt. Maximoperè cùm vitijs ſatis abundent illegitimi, vt tradit Card. Paleot. *in tract. de nothis, & ſpurijs.* Leander de irregularitate *tract. 2. diſp. 3. q. 2.* cum Bonac. Caſtro Pal. Henriquez, & alij apud Fermoſ. *ad cap. fin. de Sacram. non iterand. q. 1.*
12 *n. 9.* Item publicè docendi munere gaudere nequibunt, qui ſiue iuris, ſiue facti, publica laborant infamia, ex Abba. Felino, & alijs, præcipue Doctoratum qui docent eſſe veluti quandam dignitatem. Tenet Theſaur. *in praxi p. 2. ver. mediri cap. 1. §. de pena apud Lezanam tom. 3. ver. infamia n. 12.* Quare nec admitti poſſunt ad prædicandi munus, cùm prædicare, & ſacrificare parificentur, cap. Presbyteros qui, *diſtinct. 50.* ita Peyrin. *tom. 2 priuil. Minim. in conſt. 10. Vrbani VIII. n. 5. & Lez. tom. 1. cap. 21. n. 14.* Quinimmò ab omnibus honoribus repelli debent. *l. infamia C. de decurionibus l. decuriones ff. de decur. & filij cor l. nullum C. ex quibus cauſ. infam. irrog. & l. athletas ff. de his, qui notantur infam.* Etenim ſi ambulans recto itinere, & timens Deum, deſpicitur ab eo, qui infami graditur via *prouer. 14.* nulla conſtantia, & efficacia, authoritate nulla, ac correctione, veritatis aberrantes à via vnquam
13 reducent. Quarto verò loco, in doctrinis nec conuenire, nec quicquam cum alijs communicare habent, qui à cætu ſegregati fidelium, publicè vitandi, & abominandi cenſentur *Suarez tomo 5. in 3. p. diſp. 12. ſect. 2. n. 5. Bonac. tom. 1. q. 2. punct. 3. §. 2. n. 12. apud Lez. tom. 3. verſ. excomm. n. 18.* Cùm enim illis, tum politica, tùm ciuilis inhibeatur conuerſatio, *ex cap. cum excommunicato 11. q. 3 cap. Nuper. cap. Si aliquando de ſent. excomm. cap. 2. de except. & alijs iuribus:* Tradita quatuor ſimul præſtandi munera occaſio, locus, & tempus ab ipſis penitus adimentur.
14 Iterum, impuberum iuuenumque nimis immaturæ ætati ad docendum aditus, ægrè patere debet: nam licet Doctoratus laurea quis redimiri valeat decimo ſeptimo ætatis anno, *Gloſ. marg. §. initium l. hunc titulum ff. de poſtulando:* Doctores tamen nouitij, ſedem ordinariam in continenti procurare non debent. *gloſ. marg. & gloſ. pertinentes l. qua vtiliter ff. de negotijs geſtis.* Nec quicquam facit quorundam Turgidorum effugium: Neruam ſcilicet decimo ſeptimo ætatis anno, publicè de iure reſponſitaſſe, *ff de poſtulando l. hunc titulum, §. initium autem.* Etenim gratia virtutis permittuntur quædam, quæ prohiberentur aliàs. *Ibidem §. Beſtias, & gloſ. virtutis cauſa l. ſolent enim. §. Senatus conſultum ff. de alea luſu.* Quoniam non in veritate conſtantia; cùm Iuuenes inconſtantes ſint & res, quas concupierunt, faſtidiant, *Ariſtoteles 2 Rhet. de affect. & habit. iuuen.* Non in exequendo, prudentia: etenim tragico teſte *Troad. act. 2.*

Iuuenile vitium eſt regere non poſſe impetum
Ætatis alios feruor hic primæ rapit.

Non in aſſerendo, fides: nam; Creduli, ſpe bona pleni, & facilè decipiuntur. *Ariſtoteles vt ſupra.* In corrigendo denique nulla viuacitas, cùm idem dicat Tragicus *Thyeſt. act. 2.*

Peiora iuuenes facilè præcepta audiunt.

15 illis vnquam conuenire poſſunt. Quamobrem, eò minùs, docendi conſtantia mulieri aſciſcetur; cùm ſeducta in præuaricatione fuerit, 1. *Timoth. 2.* vel exequendi efficacitas; cùm in ſilentio eſſe iubeatur, *ibidem:* ſicut imperandi facultas; cum Dominatu, inhibeatur, in virum, *ibidem:* ac tandem increpandi viuacitas; cum loqui non permittatur, 1. *Corinth. 14.* Vnde (inquit Gloſſa) Si enim loquitur, magis incitat ad luxuriam, & irritatur. Iure ergo Apoſtolus, vtrobique dixerat: Docere autem mulieri non permitto. Turpe eſt autem mulieri in Eccleſia loqui. Vbi Gloſſa; Quia contra diſciplinam Eccleſiaſticam eſt; vt diſertè etiam habetur per Gloſſam *prædicare de pœnitentijs, & remiſ. cap. 10. & extra. de relig. domib. cap. 1. §. verum quia in multis &c.*

CA-

CAPVT XVIII.

Regulares Doctores (cęteris præhabitis requiſitis à publica Cathedra minimè ſunt arcendi: eò vel maximè, ſi diuinarum literarum, Scholaſticę, tàm ſpeculatiuæ, quàm practicæ Theologiæ, Sacrorumque Canonum præſtent excellentia.

SVMMARIVM.

1 *Cathedra, & Cellæ nonnulla aſſignantur diſcrimina, quibus inter ſe earum munia agrè cohærere videntur: quare non temerè haſitatur à multis, an Clauſtro addictis publicè docere liceat.*

2 *Patrum quamplures, veteris, ac noui ſeculi, literarum ſtudia Monachis reprobantes, verbis, factiſque interdicentes paſſim citantur, eorumque adducuntur teſtimonia: quibus Rebuffus fortè permotus Clauſtralibus religioſis Doctoris, & Magiſtri titulum etiam in Theologia, ſacriſque canonibus adimendum eſſe putauit.*

3 *Idem eſt Monachus, ſiuè Clauſtralis & Clericus: idcirco Monacho conueniunt aliqua quatenus Monachus, & aliqua quatenus Clericus. Quatenus Monachus conuenit ſolitudo, & plangentis officium: quatenus Clericus conuenit etiam docere, non tantum priuatè, & ex beneficio; verum etiam publicè, & ex officio.*

4 *Sanctorum teſtimonia Patrum, & exempla, illa tantummodo literarum exercitia, Clauſtralibus videntur inhibere, quibus non Dei honorem, ſed nomen vanumque ſeculi plauſum enixè auent: minimè verò, quæ ad maiorem Dei gloriam, proximorumque vtilitatem ſummopere conducunt.*

5 *Publicè docere, nomenque aſſumere Doctoris, nullo iure, Clauſtralibus videtur eſſe prohibitum, niſi propria repugnent inſtituta: Quod pluribus cum remiſſiuè, tum de præſenti, Patrum oſtenditur teſtimonijs; quibus inſuper, non obſcurè inſinuatur, ſcientiarum exercitia, illis admodum conſentanea eſſe.*

6 *Clauſtrales, vt communi vtilitati, docendo, vacent; ab aliquibus ſuorum inſtitutorum abſtinere poſſunt obſeruantijs, non tantum ſacris, verum etiam ſecularibus ſe applicando ſcientijs; dummodò ab illis, ea, quæ nociua ſunt reſecentur.*

7 *Clauſtrales publicè docere poſſe, variorum Doctorum teſtimoniis, Summorum Pontificum priuilegiis, Eccleſiæ conſuetudine, & Hiſtoriarum diuerſis ſuadetur documentis.*

8 *Iuris ciuilis, ac Phyſices, dummodò à publica abſtineant lectione, doctoralis laurea de iure communi, Regularibus denegari nequit. Qua de re, prohibitio illa canonica, cap. Non magnopere cap. Super ſpecula, & cap. Ne Clerici, vel Monachi, contra Regulares exhibita, ſufficienter explicatur.*

9 *Regularium in Monaſteriis Sacrarum literarum non tantùm, verùm etiam profanarum olim extabant ſcholæ, vt ex Banunoehorenſe, Malbesburienſe, Fuldenſe, Tholegienſe, atque aliis oſtenditur Religioſorum Cænobiis.*

10 *Lex illa: à nullo C. de feriis in Regularium lecturam à Rebuffo allata, explicatur, & reſoluitur: quæ tamen in caſu noſtro, vix cernitur habere locum; cum gradum, & Doctoratus inſignia, legaliter, ac iuridicè à Summis Pontificibus, Imperatoribus &c. vel ab his, qui ipſorum fuaguntur authoritate, Clauſtrales recipiant.*

11 *Literas Sacra penitentiariæ, Regularibus, ſub hoc duntaxat titulo, nempè Sacræ Theologiæ, aut Canonum profeſſoribus, mitti; non eſſe vndequaque verum, ex communi oſtenditur praxi: Quod eſto, etiam veritatem obtineret omninò, adhuc tamen Magiſtri, & Doctoris nomen ipſis Regularibus, vllo pacto eſſet denegandum; cùm alias, hoc idem nomen à Summis Pontificibus, varijs Diplomatibus ſint adepti.*

CVm in plurimis, Cathedræ, ac Cellæ
diſcrepantia valeant coire munia: Viris
1 Clauſtro addictis, an publicè deneganda ſit
„ quoque docendi facultas fortè quis teme-
„ re non hæſitabit. Nemo poteſt (aſſerebat
„ Gregorius *lib.4.regiſt.cap.45.*) Eccleſiaſticis
„ obſequijs deſeruire (quorum præcipuum
„ docere eſt, vt explicat Henr. *1.p.art.1 t. q.4.*
„ *arg.2.*) & in Monachorum regula ordinatè
„ perſiſtere. Cathedra enim multitudini fa-
„ uet, cùm non accendant lucernam, & po-
„ nant eam ſub modio, ſed ſuper candela-
„ brum, vt luceat omnibus, qui in domo
ſunt, *Math.5.* Cella verò ſolitudinem am-
bit: nam Monachum per omnia ſingula-
riter agere, mandat Nicena Synodus *16. q.*
1. cap. 1. Hæc inſuper ſtudet humilitati
(Etenim ſumma Monachi virtus humili-
„ tas, *Iſid. de ſum. bono lib. 1.*) Illa ſanè ambitio-
„ ni deſeruit (Amant enim primos recubi-
„ tus in cænis, & primas Cathedras in Syna-
„ gogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab
hominibus Rabbi, *Math. 23.*) Pingues vna
venatur prebendas, quare *ſatyr. 7.* ita luſe-
rat Iuuenalis.

Pænituit multos vanæ, ſteriliſque Ca.
thedræ.

„ pauperiem altera ſummopere colit profe-
„ cto: Labor, & latebræ, & voluntaria pau-
„ pertas; hæc ſunt Monachorum inſignia, *D.*
Ber-

Bernard. ad Henr. Sanon. Archiep. Epiſt. 42. in fin. Hinc nobis vehementer obijciunt bona-
2 rum literarum quidam oſores Patrum quamplures veteris, ac noui ſeculi, ipſarum literarum ſtudia Monachis reprobaſſe, verbis, factiſque interdixiſſe. Itaque in primis celeberrima illa teſtimonia ſunt D. Hieronymi *Epiſt. 53. n. 27.* Monachus non Doctoris habet, ſed plangentis officium. D. Auguſtini *8. conf. cap. 6.* Surgunt indocti, & rapiunt regnum Dei, & nos cum noſtris literis demergimur in profundum. Cuiuſdam Theodori apud Caſſianum *lib. 3. de inſtit.* Plus in vitijs extirpandis, quàm libris euoluendis opera ponendum eſſe. Hugonis Victorini *lib. 3. de clauſtro animæ*: Tu Monache, ſemper ieiunijs, & fletibus inſiſtere debes: & tu philoſophari quæris? Simplicitas Monachi philoſophia eius eſt. Diui Bernardi *in medit. cap. 7.* ſe ipſum literis & lectioni addictum lamentantis: Væ mihi, quia iſta dico, & iſta non facio. Et inferiùs: Plus diligo lectionem, quàm orationem: Veruntamen nihil aliud me docet diuina Scriptura, niſi religionem amare, vnitatem ſeruare, charitatem habere. Ego autem miſer, & miſerabilis citiùs curro ad lectionem, quàm ad orationem; libentiùs volo legere, quàm Miſſas auſcultare. Expectat me aliquis, volens de neceſſitate ſua mihi loqui; ego verò librum aliquem accipio, lego in eo, & legendo amitto fructus charitatis. Petri quoque Damiani Monachi, & Cardinalis inſignis: tota decima ſeptima Epiſtola: eò collimare videtur, vt Ariprandum Monachum, à literarum ſtudijs penitus amoueat. Id inſuper non incongruè varijs, fideque dignis, aſtruere conantur hiſtoriarum monumentis: vt Diui Franciſci, cuidam fratri Pſalterium enixè poſtulanti officioſa repulſa: ne Breuiarium, ſcilicet, cæteroſque deindè exoptando libros, magiſtrales cathedras in ſui exitium, ſibi aliquando pararet, *Chron. minor. lib. 2. cap. 22.* Eiuſdem quoque Seraphici Patris in Ioannem de Stracia, Minoritarum ſtudium Bononiæ inſtituere nitentem dirò, & irreuocabile anathematè, dum ignea, & ſulphurea ſcintilla ſemiuſtus, è viuis ſublatus eſt, *Anton. Perez. ex lib. exemp. Patrum.* Item, cuiuſdam energumeni, Innocentij tempeſtate quarti, minaci pollicitatione, iactantis ſe in infeſtos ſibi regulares librorum, opinionumque perturbatione, quæ literarum comitatur exercitia, opportunam vindictam eſſe ſumpturum. *Mauritius de villa probata in prologo lib. coronæ Virg.* Satanica tandem cuiuſdam Ciſtercienſis Monachi illuſione, qui acri literarum ſtudio, promiſſas ſibi à lucis ementito Angelo dignitates, ſperans adipiſci poſſe, poſt trinam ſacro ab inſtituto peractam apoſtaſiam, furto ſibi imputato, ſuſpenſus interijt, *Cæſarius lib. 5. Mirac. cap. 10.* Quibus, vt arbitror, permotus Rebuffus, *prax. benef. de diſpen. cum Regular. n. 27.* Viris Religioſis clauſtralibus, Doctoris titulum tum in Sacra Theologia, tum in Iure Canonico, etiam adimendum putauit. Quamobrem & in Pontificijs quoque Diplomatibus, iam ſcribendi inualuit vſus, non Dilecto Filio Magiſtro ſiue in Sacra Theologia, ſiue in Iure Canonico, ſicut Doctoribus inſcribitur ſecularibus: ſed Sacræ Theologiæ aut Iuris Canonici profeſſoris: quaſi Summi Pontifices, profiteri continuò Clauſtrales præſumant: Nec enim alias (inquit ipſe) merentur hoc nomen tam honorificum *l. à nullo C. de Ferys.*

Verùm enim verò, ſi res ſicut oportet
3 perpendatur intimius: nec iam allegata à recta ſententia, nec à publico docendi munere regulares Doctores arceri videntur. Idem enim eſt Monachus, ſiue Regularis; ac Clericus, *Henr. 1. p. art. 11 q. 4. n. 7.* cùm in fauorabilibus, Clerici appellatione, non tantum Clerici ſeculares, verum etiam regulares omnes vtriuſque ſexus, quinimmo Nouitij indifferenter gaudeant, *Sylueſt. in ſum. ver. Clericus n. 1. & Bonacc. de leg. diſp. 10 q. 2. punc. 1. §. 2.* Quare Monacho ſiue Regulari, aliquid in quantum Monachus (inquit Henricus) & aliquid in quantum Clericus conuenire poteſt. Si enim primo conſideretur modo, vtique non Doctoris, ſed plangentis officium habet, ex D. Hieronymo loco citato. Si verò ſecundo modo, ex beneficio non tantùm, ſed ex officio quoque docere non prohibetur, ex eodem D. Hieronymo, *Epiſt. 4. n. 19.* ita ſcribente: Si Clericatus titillat, deſiderium diſcas quod poſſis docere: multo tempore diſcas quæ poſteà doceas. Quibus profectò verbis, Sanctus Doctor, Monachum, ſiue Regularem à docendo excludere noluit, ſed tantùm inter Monachi, & Clerici officia diſtinguere, oſtendendo quod cuique conueniat officio, vt docet Gratianus, *qui talia loca refert 16. diſt. q. 1. cap. Hinc*
4 *eſt.* Idcircò, vt ibidem ipſemet notat: Vſque ad tempora Zoſimi Papæ, Monachi ſimpliciter fuerunt Monachi, ſcilicet, Laici, & non Clerici. Hæc ille. Quamobrem in contrarium, aliorum adducta Patrum teſtimonia, & exempla concludunt ad ſummum, ea literarum ſedula exercitia, quibus viri religioſi non Dei gloriam, ſed nomen, vanumque ſeculi enixè plauſum exoptant; vana tantummodò, & inutilia, quinimmo maximopere exitioſa eorundem eſſe inſtituto: Minimè verò quod bonarum artium, vtilia penitus amoueantur

ſtu-

ſtudia: cùm ex Diuo Anſelmo Cantuarienſi Antiſtite in carminibus, concinnè Monachis ita conſolatur.

A ſtudijs ſacris tempora nulla vacent;
Vtilibus ſemper ſtudeant, & rebus honeſtis,
Res eſt ſegnities pernicioſa nimis.

Vnde Hugo Victorinus, loco ſuperiùs citato, hæc itaque ſubdidit verba: Si tamen
„ Doctor eſſe deſideras, audi quod facias. Vi-
„ litas habitus tui, & ſimplicitas vultus, in-
„ nocentia vitæ, & ſanctitas conuerſationis
„ tuæ docere habent.

Aſcendere idcircò tum ad Doctoratus gradum, tum Magiſterij, docendique ſubi-
5 re grauamen nullo iure Regularibus, niſi propria repugnent inſtituta, prohiberi debet: Hoc quidem ex pluribus Sanctorum, veterumque Patrum manifeſtè accipitur votis, cùm literarum præcipuè diuinarum exercitia, clauſtralium proficua; maximeque perfectioni vtilia eſſe doceant. Hinc profectò, D. Chyſoſtomus, *Homil.* 56. *ad populum Antioch.* Monaſticam extollit vi-
„ tam, dicens: His itaque portubus potientes,
„ quaſi quandam deinceps procellam fu-
„ giunt multorum tumultus. Neque verò
„ canentes tantùm, & orantes, verùm, & li-
„ bris affixi, iucundum ſunt videntibus ſpe-
„ ctaculum. Cùm enim chorum diſſolue-
„ rint, hic quidem Iſaiam ſumens, cum illo
„ loquitur: hic autem cum Apoſtolis con-
„ uerſatur: alius ab alijs elaborata percurrit,
„ & de hoc vniuerſo philoſophatur, de Deo,
„ de viſibilibus, de intelligibilibus, de vitæ
„ præſentis vilitate, de futurorum Beatitu-
„ dine: & optimo cibo paſcuntur non bru-
„ torum carnes elixatas habentes appoſitas,
„ ſed eloquia Dei ſuper mel, & fauum. Item
Sanctus Iſaacus Syrus, Presbyter Antiochenus *lib. 1. de contemptu mundi. cap. 7. tom. 5. Biblioth. Patrum*, Monachum quendam, ità
„ paternè, diſcreteque monet: Stude (in-
„ quit) in lectionibus ſcripturarum, quæ de-
„ monſtrant viam ſubtilitatis, contempla-
„ tionis; & in vita Sanctorum, quanquam à
„ principio non ſentias dulcedinem propter,
„ obtenebrantes propinquitates rerum, vt
„ mutes colloquium in colloquium. Et
„ cùm ſurrexeris ad orationem, & regulam,
„ loco meditationis ſecularium, quæ vidi-
„ ſti, & audiſti, inuenies te meditatione
„ Scripturarum, quas legiſti, & recordatio-
„ nis illorum ſecularium obliuiſceris, & ta-
„ liter ad munditiam mens accedit. Et hoc
„ eſt illud, quod ſcriptum eſt, quòd anima
„ leuatur à lectione, quando ſtat in oratione,
„ & ex oratione illuminatur in lectione, ac
„ eodem loco extergi fece fermentationis,
„ inuenitur tota in forma orationis. Nec à
ſententia vnquam præfata alienus cenſetur Cænobitarum alter Monachorumque Magiſter Sanctus, videlicet Ephrem Syrus, dùm *Pareneſi* 1. ita expreſſe docet: Exerci-
„ tatio Monachi ſit meditatio Scriptura-
„ rum. Et rurſus: Iners autem eſt Monachus,
„ qui in his verſatus non fuerit, & *Paren.* 15.
„ Qui mundi iſtius præceptores, atque inter-
„ pretes agunt, ſtudioſè in lectionem ſapien-
„ tiæ, quæ non eſt, incumbunt: cum ſapien-
„ tia mundi ſtultitia ſit coram Deo. Quan-
„ tò magis meditari nos decet, atque perdi-
„ ſcere ad ſalutem animarum noſtrarum,
„ eloquia Dei? Idem pariter latè ſenſerunt
plurimi probatiſſimi Viri apud Lezanam *de reform. reg. cap.* 11. quare non expedit eorundem iterata productio, eo magis cùm vnum pro omnibus, vtpotè alia plurima referens, D. Thomę Aquinatis, abunde ſuppetat teſtimonium: Nam *opuſc.* 19. quod pro Clauſtralium Ordinibus validiſſimum eſt propugnaculum contra Guilielmum de Sancto amore, & Sigerium quendam, Pariſienſes Magiſtros: multifarie Sacrarum humanarumque literarum vſum, Religioſis regularibus vtiliſſimum tradit. Et *cap.* 2. præcipuè, crebris Sanctorum Patrum teſtimonijs, & exemplis; ipſi omninò munus docendi licere confirmat. Et cum ad illud addiſcendi ſtudium neceſſarium ſit prorſus etiam ſcientiarum exercitium illis conſentaneum eſſe demonſtrat: Sicque
„ concludit: Monachis maximè, docere, &
„ ſtudere competit. Atque idcircò, ibidem
6 aſtruit, Poſſe Religioſum ab aliquibus ſui
„ inſtituti abſtinere obſeruantijs: Vt vtilitati
„ (inquit) communi vacet, docendo. Inſu-
„ per *cap.* 15. eiuſdem opuſculi aſſumere non
„ dubitat: Imitatores Iuliani apoſtatæ eſſe,
„ qui Religioſis ſtudium interdicunt. Ad-
„ ditque: Eis præcipue literarum ſtudium
„ competit. Quod non modo de ſacris, ſed
& de ſecularibus item ſcientijs (dummodò ab illis, quæ nociua ſunt reſecentur) ex mente Hieronymi, & Auguſtini intelligit,
„ his verbis: Item quòd non ſolùm, ſtudio
„ literarum ſacrarum, ſed etiam ſtudio lite-
„ rarum ſecularium laudabiliter vacare poſ-
„ ſint Religioſi, expreſſe habetur per Hiero-
„ nymum in epiſtola ad Pamachium Mona-
„ chum. Si adamaueris captiuam mulie-
„ rem, ſcientiam ſcilicet ſecularem, & eius
„ pulchritudine captus fueris, decalua eam,
„ atque illecebras crinium, atque orna-
„ menta verborum, cum vnguibus ſeca.
„ Laua eam prophetali nitro, & tunc requie-
„ ſcens cum illa, dicito: ſiniſtra eius ſub ca-
„ pite meo, & dextra illius amplexabitur me,
„ & multos tibi fætus captiua dabit, ac de
„ Moabitide efficietur Iſraelitis. Ex quo pa-
„ tet, quod & Monachis liceat ſeculares ſcien-
„ tias addiſcere, dummodò ea, quæ ſibi re-

„ prehenſibilia inueniuntur ſecundùm re-
„ gulam Sacræ Scripturæ ; releçentur . Item
„ Auguſtinus *lib. 2. de doctrina christiana*, dicit :
„ Philoſophi qui vocantur, ſi qua ſorte ve-
„ rè, & fidei noſtrę accommoda dixerunt,
„ maximè Platonici, non ſolum formidan-
„ da non ſunt, ſed ab eis, tanquam ab iniu-
„ ſtis poſſeſſoribus, in vſum noſtrum vindi-
„ canda.

Huic autem doctrinæ, nulla repugnante
7 ratione, firmiter etiam adhærent, *Diuus Bonauentura in opuſc. ad Magiſtrum. Henr loco ſuperius citato. Tabiena ver. Magiſter q. 2. n. 3. Armilla eodem verſ. n. 4. Emman. Roter. tom. 2. quæſtion. regul. q. 74 art. 1. Sanch tom. 2. decal. lib. 6. cap. 14. Tamb. de iur. abbat tom. 3. diſp 3. q 6. n. 39. Lez tom. 2. cap. 13. n. 42. Suarez de religion. tom. 4 tract. 10. lib. 5. cap. 4 num* 10. & communiter omnes. Quinimmò quàm maximè fulcitur, tùm ex communi praxi Eccleſię, ac Religionum ; & ex eo quia (vt notat Barboſ *de iure Eccleſ. lib. 1 cap 41. n. 2.*) Regularibus nullibi interdicitur huiuſmodi gradus aſſumptio, vt harum facultatum ſtudium. Tùm ex priuileg. & Decretis Summorum Pontificum, Bonifacij IX. Innocentij VIII. Clementis VIII. & Vrbani VIII. quorum meminit Lez nuper citatus, *n* 42. Hinc ex varijs Hiſtoriarum habetur monumentis, Bedam Anglosaxonem, ſcholaſtici Doctoris officio in Vuerimutenſi cænobio vſque ad extremum ſpiritum fuiſſe perfunctum, *Vincent. Beluac. lib. 23. ſpec. hiſt.* Rabanum, Alcuinum, & Claudium eiuſdem Bedę diſcipulos, gratis doctoros, Magno imperante Carolo, Lutetiam ex Scotia appuliſſe, *Polyd. lib. 4.* Remigium altiſidiorenſem, à Fulcone Remenſe Epiſcopo, Scholas inſtaurandi cauſa Remos eſſe aduocatum, *Bellarm de ſcript. Eccleſ.* Alexandrum Halenſem, Albertum Magnum, Thomam Aquinatem, Bonauenturam Ægidium, Henricum, Scotum, cæteroſque permultos, Sacræ Theologię Cathedras, diuerſis in locis ſuſcepiſſe moderandas, *ex eorum geſtis apud diuerſos, qui in ipſorum ſcriptis ea recenſuerunt.*

Inſuper Iuris etiam ciuilis, ac Phyſices
8 (dummodò à publica abſtineant lectione) doctoralis laurea de communi iure, Monachis, & Regularibus inhiberi nequit, *Barboſ. tom. 1. de iure Eccleſiaſtico lib. 1. cap. 43. n. 61. Lez tom 2 cap. 15. n. 42 Caſtropal. p. 1 tract. 16. diſp 4 punc. 13. §. 6 Calder. Felin. Nauarr. Salz. & alij*, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 6. decal. cap. 14. n.* 45. & 46. Nec prohibitio illa Canonica, *cap. Non magnopere. cap. ſuper ſpecula. & cap. 1. Ne Clerici, vel Monachi*, in quibus non tam à munere docendi medicinam, & iuris ciuilis prudentiam ; verùm etiam, demiſſo habitu, vel extra clauſtra ab audiendi facultate excluduntur Regulares, harum ipſis facultatum condignam ad gradus minimè adimet promotionem : Etenim prohibitio extra prohibitum caſum extendi non poteſt, cùm prohibeatur in vno, quod conceditur in alio, *Gloſ non aliter l. quacunque ff. de officio eius, cui mand.*
9 Quocirca, tantùm abeſt, Regulares a publico docendi munere fore arcendos, vt in Monaſterijs præcipuè, olim extarent ſcholæ Sacrarum literarum non tantùm, verùm etiam profanarum. In Britannia nanque, tempore Conſtantini, propè Legionum Vrbem, quæ nunc Ceſtria dicitur, nobiliſſimum fuit Banunochorenſe Collegium, quod pluſquam duo millia chriſtianæ Religionis ſtudioſorum alebat, *Baleus, cent. 13. ſcript. Britann.* Et Magnus Gregorius Britannorum Gymnaſia, ad hæreſim Pelagianorum, quæ in ſcholis tradebatur, extirpandam, tranſtulit ad Monaſteria, *Baleus ibidem.* Maildulfus philoſophus Scotus, Malbesburgienſe cænobium anno Domini 725. fecit, in quo ſcholam tam gręcę, quàm latinæ linguæ aperuit, & artes perlegit, *Baleus cent. 14. cap. 10.* Rabanus in Fuldenſi cænobio, non ſolùm Sacras literas Monachos docuit, ſed etiam artes, *Trithemius de Hirſaugienſi cænobio.* Thologienſe Monaſterium ſub veteri Schaumburgo Lotharingiæ Ducum caſtro, anno Domini 627. conditum, vt eſſet ſchola, & Eccleſia Theologorũ, *Bruſch. de Monaſt.* Arx tandem Altendosfenſium Principum, in domum Dei conuerſa, pietatis, & literarum Gymnaſium eſſe cepit annum circiter Domini 800. *Bruſch. ibidem.*

Ergo ſaltem immeritò, ſi non indecen-
10 ter, vt reor, in Regularium iacturam à Rebuffo loco ſuperiùs citato, pronunciatum videtur : Doctoris, a Magiſtri, tàm honorificum ipſos non mereri nomen : Lex enim illa *à Nullo* ; feriarum prohibet aliquid habere nomen, quod per inferiores à Principe, pro libito indicaretur, iuxta, illud, ſi re priueris, nomen habere non mereris, *ibidem Gloſ. marg.* Cæterum, cùm gradum, & Doctoratus inſignia legaliter, ac iuridice à ſummis Pontificibus, Imperatoribus &c. vel eorum delegata fungen-
11 tibus recipiant authoritate, non eſt cur etiam nomen habere non mereantur. Et ſi literæ, ac Pontificia indulta, non titulo Magiſtri, vel Doctoris, ſed tantummodo Sacræ Theologiæ, Canonumque profeſſoris, Regularibus dirigerentur (quod tamen vniuerſaliter, nequaquam obtinet veritatem, vt ex Sacræ Pænitentiariæ literis patet, quæ ſub inſcriptione Magiſtri, & Doctoris tam ſecularibus, quàm regu-

lati-

laribus confeſſarijs aperiendis, indifferenter mittuntur, *Lex.tom.4.verb.litera Apoſtolica num.14.15.& 16.*) alias tamen Doctoris & Magiſtri nomen, & appellatio illis omninò manifeſtè videtur conceſſa: vt Pauli Quinti, *conſtit. Apoſtolica ſeruitutis ann.*1610. pro graduandis trium linguarum profeſſoribus. Pij Quinti, *conſt.Romani Pontificis prudentia ann* 1571. pro approbandis ad audiendas confeſſiones eiuſdem Pij V. *in breu. incip.cum Sacer.Ord.dat.Rom.V.non.mart. Pontif.a.* 7. quod ſeruatur in Vrbe apud S. Mariam ſupra Mineruam. Bonifacij Noni apud *Lex.tom.3.verb.gradus.* pro facultate creandi vnum Magiſtrum in capitulo generali, Magiſtro Ordinis Sancti Dominici conceſſa. Calliſti Tertij, *conſt.Inter catera, ann.* 1456. pro fratribus Carmelitis. Item Bonifacij Noni, *conſt. Sincera deuotionis. ann.*1398. pro fratribus Seruitarum. Innocentij Octaui. *conſt.Apoſtolica Sedis.ann.*1487. pro eiuſdem fratribus Seruitarum. Aliorumque plurium Summorum Pontificum, vt in Bullario paſſim cernere licet, Conſtitutionibus & Priuilegijs.

CAPVT XIX.

Vt artium, doctrinarumque ſcholæ, nominis claritudine fulgeant, famæque ſonitu dilatentur per Orbem; verſatis Doctoribus, probatiſque Magiſtris ampla rependenda ſunt præmia, & pinguia eroganda ſtipendia.

SVMMARIVN:

1 *Tanta Virtuti ineſt efficacia, vt beatam ſe ipſa hominibus inſtituat vitam, cùm præter virtutem, nil ampliùs expetere poſſint. Quare ſibi merces, & præmium eſt; nihilque foris quæritans, ſe ipſa contenta eſt.*

2 *Ita laboribus comparatur Virtus, vt ipſam nullus aſſequatur vmbraticus; idcircò palmæ in edito, & aſperrimo conſitæ loco oſtenſa eſt inhærere; nuciſque ſymbolo myſtice lattitare.*

3 *Virtus itaque, cum ſemper ſuccedat labori; eſto foris præmium minimè expectet, labor tamen, quo adipiſcimur ipſam, id enixè poſtulat: ex quo virtutis ad laborem ſucceſſu inde fit, vt minimè ipſa quæratur, ſi pro labore præmium ab ea auferatur.*

4 *Præmium, laboris emollit anguſtias, & difficultates mollit, cum virtutis ſcopuloſas complanet vias, & ad gradiendum per ipſam alliciat: Nec quiſquam eſt, qui non ad morum ſumma nitatur aſcendere, quando irremuneratũ non relinquitur, quod conſcientia teſte laudatur.*

5 *Magni Conſtantini. eruditorum in gratiam lex humaniſſima recenſetur, qua honores, exemptiones, & præmia, illis conferebantur non pauca: Quod etiam deinde, ſanctis legibus, vniuerſaliter obſeruatum fuiſſe, late oſtenditur.*

6 *Virtus, cùm de genere bonorum laudabilium, & honorabilium ſit, nullam aliam laborum, periculorumque mercedem efflagitat, præter hanc laudis, & gloriæ; quod adeò certum ratumque apud Romanos fuit, vt lutationes, & templa, virtuti, honorique communia omninò facerent.*

7 *Honores, & obſequia quamplurima Summis à Principibus, eruditis recoluntur exhibita viris: vt Zenoni ab Athenienſium Senatu, Platoni à Dionyſio Siracuſano, Poſſidonio à Magno Pompeio, Septuaginta duobus Sacrarum ſcripturarum Interpretibus à Ptolomæo Philadelphio, cæteriſque alijs, à diuerſis, & varijs bonarum artium amatoribus.*

8 *Inglorij ſine vtilitate iacent honores: ſine diuitijs vileſcunt dignitates. Eos idcircò, qui adeptis honoribus, non habent vnde titulo ſatisfaciant, peracutum, & peracre aliquid cernenti, ſed caligine impedito, in tenebris aberranti, ſimiles eſſe rectè putamus.*

9 *Scholaſtici inter miſerabiles conſeruntur perſonas: cum amore ſapientiæ exules effecti, de diuitibus pauperes, periculis non paucis propriam exponant vitam; & à viliſſimis ſæpe hominibus (quod grauiter ſanè ferendum eſt) corporales iniurias ſine cauſa perferant.*

10 *Virtutis, & beneficij præmium eſt honor, indigentiæ verò auxilium eſt lucrum: idcircò præter honorem Doctoribus, & Magiſtris actu docentibus, ſtipendium debetur, nullaque ſuppoſita indecentia illis eſt perſoluendum.*

11 *Pinguia, benemeritis ſemper Doctoribus exhibenda eſſe ſtipendia, ex vtroque iure, varijſque gentium hiſtorijs latè oſtenditur, ſatiſque probatur.*

12 *Principes, & Magiſtratus ſummopere curare debent ne Studioſi aliquam patiantur iniuriam, neque condigno pro laboribus fraudentur præmio: cùm ex eorum contemptu; atque condigni negatione emolumenti, multa reipublicæ, populiſque inſtent exitia.*

TAntam Virtutis eſſe vim voluerunt (inquit Tullius *in L.Piſonem.orat.37.ſect.88.*
1 *num.* 42.) vt non poſſet vnquam eſſe vir bonus non beatus. Senſerat enim quidam Antiochus, apud eundem *Tuſcul.*

quæſt. lib.5. ſect.233. num.22. Virtutem ip-
ſam per ſe beatam vitam effiecere, Vir bo-
nus idcircò, & virtute prædítus, præter
ipſam virtutem, felicitatis quid ampliùs
expetere valeat profectò non habet: Nam
„ ſi Omne beatum eſt (*ſect.236.num. 39.eiuſ-*
„ *dem quinti libri*. ſubinſert Tullius) cui nihil
„ deeſt, & quod in ſuo genere expletum, at-
„ que cumulatum eſt, idque virtutis eſt pro-
„ prium: certè omnes virtutis compotes
„ beati ſunt. Quare Virtus ipſa ſibi mer-
ces, & præmium eſt, cùm neque foris
vllam aliam petat mercedem, neque ab
vllo externo alio pendeat præmio. Se
ipſa enim contenta eſt, inquit idem Tul-
lius *Philippica* 5. *ſect.*201.*num.*35. Hinc ex
Plauto *in Amphitruo.act.* 2.*ſce.* 2.etiam venu-
ſte legitur:

—— Virtus præminm eſt optimum.
Virtus omuibus rebus anteit profectò
Libertas ſalus, vita, res, parentes,
Patria, & prognati tutantur, ſeruantut:
Virtus omuia in ſe habet, omnia adſunt
bona, quem penes eſt virtus.

2 Laboribus, tamen adeò ſuccedit, vt ip-
ſam ferè nullus aſſequatur vmbraticus. Ea
propter Quintius, græcus author apud Va-
lerianum *Hierogl.lib.*50.aſperum quendam
locum, & admodum editum, ſuperatuque
perdifficilem poſuit, in cuius vertice pal-
ma conſurgebat cuius in cacumine inſi-
debat virtus. Ex montis vtique aſperita-
te, labores, varios; ex palma, temporis (vt
Heſiodi interpres ait) diuturnitatem in-
nuens. Non enim putabat quempiam ad
perfectam aliquam virtutem peruenire
poſſe, niſi per labores, quos diu toleraſſet,
Heſiodi Muſa lib.oper. & Dieſ. ita dictante.

Ante Virtutem verò ſudorem Dij po-
ſuerunt
Immortales: longa verò atque ardua
via eſt ad ipſam,
Primumque aſpera: vbi vero ad ſum-
mum ventum fuerit,
Facilis deinceps eſt, quantum vis diffi-
cilis fuerit.

Quod etiam Nucis producto ſymbolo,
Philo, iudęus *lib de vit.Moyſ.* ſatis concin-
„ nè expreſſit, dicens: Nucis extremum pu-
„ tamen eſt amarum: ligneus cortex inte-
„ rior eſt auſterus, & ſolidus: quo fit vt fru-
„ ctus non ſit in promptu, clauſus vtroque
„ munimine. Hac figura docetur, anima
„ exercens ſe in virtutis ſtudio, eſſe opus la-
„ boribus. Labor autem durus, & difficilis
„ vnde ſelicitas prouenit. Quapropter per-
„ durandum eſt: Nam qui fugit laborem,
„ fugit felicitatem.

Inferre quippè inde licebit, quòd ſi vir-
3 tus quà (vt ciceronianis *lib.* 9. *Epiſt.* 14. *ad*
„ *Dolabellam ſect.*133. verbis vtar) Nihil for-
„ moſius, nihil pulchrius, nihil amabilius:
prętcr ſe ipſam, alia quæcunque ſe veluti
indigna pręmia reſpuit: Labor ſaltem,
quo ipſa comparatur, & cui vel ſemper
nectitur, tanquam ſibi iure debitam, eni-
xè efflagitet mercedem; *ad Rom.*4. ſcriben-
te Paulo: Ei qui operatur, merces non
„ imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecun-
„ dùm debitum; cum Ius, quod æquum eſt,
cuique tribuat, *l. iuſtitia ff. de iuſtit. & iure.*
qua deinde laboris virtutiſque ſequitur
colligatione, vt quod de vno in caſu no-
ſtro aſſeritur, de altero non negetur. Ita-
que de illo, ſi apud Authorem *lib. de mo-
ribus Medicorum cap.*10. ità feſtiuè luditur:

Præmia quiſque labor optat habere ſua.

Iuuenalis, de iſta *ſatyra* 10. hæc viciſſim
canit

—— Quis enim virtutem amplectitur
ipſam,
Pręmia ſi tollas ————————

Plures enim, externis, niſi munerentur
præmijs, opportunis ad virtutem deſti-
4 tuuntur auxilijs. Præmium quidem non
tantùm ad honeſta calcar eſt, ſed laboris
emollit anguſtias, & difficultates mollit,
cùm virtutis ſcopuloſas complanet vias,
„ & ad gradiendum prolectet. Tolle ſpem
„ (inquit Zeno Verouenſis, *Serm.de ſpe. tom.*
„ 2. *Bibliot.PP.*) torpet humanitas tota: tolle
„ ſpem, artes, virtuteſque vniuerſę ceſſa-
„ bunt: tolle ſpem, & interempta ſunt om-
nia. Nam, vt temperies, & aëris clemen-
tia, copiam, atque frugum vbertatem: ſic
amplitudo, & præmiorum preſtantia,
bonas artes, excellentiaque producit inge-
„ nia. Nutriunt ſanè (inquit Caſſiod. 2.
„ *variar.*16.) præmiorum exempla virtutes,
„ nec quiſquam eſt, qui non ad morum
„ ſumma nitatur aſcendere, quando irremu-
„ neratum non relinquitur, quod conſcien-
„ tia teſte laudatur.

Magno propterea imperante Conſtan-
tino, plurima ſtudioſorum hominum in-
genia floruere: Ipſe enim eruditos viros,
& bona ſtudia liberaliter colebat, vt eius
humaniſſima Lex apud Sozomenum *lib.*1.
5 *hiſt.cap.*8. & *Euſeb.lib.*4. *vita Conſtant.* diſer-
„ te teſtatur: Legitur enim ſic. Medicos,
„ Grammaticos, & alios profeſſores litera-
„ rum, & Doctores legum cum vxoribus,
„ & liberis, nec non, & rebus, quas in ſuis
„ ciuitatibus poſſident, ab omni functione,
„ & ab omnibus muneribus ciuilibus, vel
„ publicis, immunes eſſe præcipimus; &
„ neque in prouincijs hoſpites recipere, nec
„ vllo fungi munere, nec ad iudicium de-
„ duci; nec eximi, vel iniuriam pati. Si quis
„ eos vexauerit, pæna arbitrio iudicis ple-
„ ctetur. Mercedes autem eorum, & ſalaria
„ reddi iubemus, quo faciliùs liberalibus

artibus multos inſtituant. Hincque vniuer-
ſaliter tandem, ſanctis legibus cautum
fuit, vt quibus erga aliquam ſuum pen-
ſum lepidè accurarunt virtutum, eximia
præmia conueniat rependere. *l. & virtu-
tum C. de ſtatuis, & imag. & l. contra publicam.
C. de re milit. & facit l. benè C. de quadri. præ-
ſcript. & l. nemo C. de offic. magiſ. off. & cap. ſi 7.
q. 1. & cap. ad noſtram de rebus Eccleſ. non alien.
& cap. charitatem 12. q. 2.*

Verùm enim verò, cùm virtus de gene-
6 re bonorum laudabilium, & honorabilium
ſit, vtpotè propter ſe appetibilis, *1. magn.
moralium cap. 2.* Nullam aliam mercedem
laborum, periculorumque deſiderat (in-
quit Tullius *pro Archia orat. 26. ſect. 191. n.
28.*) præter hanc laudis, & gloriæ: qua qui-
dem detracta, quid eſt quòd in hoc, tam
exiguo vitæ, curriculo, & tam breui, tan-
tis nos in laboribus exerceamus? Cuius
à Virtute, Romanorum Conſules adeò
indiuiſum putauerunt optatum, vt (niſi
cauſa prodigij vtri Numinum, Honori
ſcilicet, àn Virtuti, rem diuinam eſſe fa-
ciendam veniret in dubium) Honoris
Ædi à Q. Fabio Maximo, carmentalem
extra portam extructæ; M. Marcellus, bel-
lo proſperè peracto gallico, nunquam vir-
tutis adijceret aliam, ſed vtrique commu-
nem dicaret eandem, *Sabell. lib. 4. enn. 5.*
Quod vtique D. Auguſtinus *lib. 5. de Ciuit.
Dei cap. 12.* ſedulo aduertens, hiſce verbis
fuſius enarrauit: Tullius, ſcilicet, *in lib. de
Republ.* vbi loquitur de inſtituendo Prin-
cipe Ciuitatis, dicit alendum eſſe gloria;
& conſequenter commemorat, Romanos
multa mira, atque præclara, gloriæ cupi-
ditate feciſſe. Huic ergo vitio, non ſolum
non reſiſtebant, verùm etiam id excitan-
dum, & accendendum eſſe cenſebant: pu-
tantes hoc vtile eſſe Reipublicæ. Itaque
gloriam ingentem, diuitias honeſtas vo-
lebant: hanc ardentiſſimè dilexerunt:
propter hanc viuere voluerunt: pro hac,
& mori non dubitauerunt. Cæteras cupi-
ditates, huius vnius, ingenti cupiditate,
preſſerunt. Ipſam denique patriam ſuam,
quoniam ſeruire videbatur ingloriam, do-
minari verò, atque imperare glorioſum,
priùs omni ſtudio liberam, deinde domi-
nam eſſe concupierunt. Hoc etiam deó-
rum apud illos ædes indicant, quas co-
ninnctiſſimas conſtituerunt Virtutis, &
Honoris; pro Dijs habentes, quæ dantur à
Deo. Vnde intelligi poteſt, quem finem
volebant eſſe virtutis, & quo eam refere-
bant, qui boni erant, ad Honorem ſcili-
cet: Hæc ille.

Honoris ergo apud Anthores, innume-
7 ra reuerentiæ, & obſeruantiæ virtutem
ſectantibus, eruditiſque viris exhibita in-
ueniuntur obſequia. Athenienſes nanque
de Zenone Cittiæo, talia decreuerunt.
Quoniam Zeno Mnaſei filius Cittiæus
complures annos in ciuitate philoſophicè
verſatus eſt, atque in omnibus vir bonus
eſſe perſtitit, ac iuuenes, qui ad illum di-
ſciplinæ cauſa conuenerunt, ad virtutem,
& frugalitatem exhortando, ad ea, quæ
ſunt optima conuertit, vitam ſuam ver-
bis, ac doctrinæ ſuæ conſentaneam exem-
plar omnibus proponens: bona fortuna
viſum eſt plebi laudare Zenonem Mna-
ſæi filium Cittiæum, & aurea corona ritè
ac legitimè ornare propter ſingularem,
eius virtutem, & temperantiam. Præte-
rea conſtruxere illi etiam ſepulturam in
Ceramico publicè. Coronæ autem facien-
dæ, exædificandique tumuli, plebem iam
quinque viros ex Athenienſibus eligere,
qui curam habeant: Decretumque hoc,
ſcribam plebis inſcribere columnis dua-
bus: licereque ſibi, alteram in Academia,
alteram in Lyceo ponere: Sumptus verò
columnarum diſtribuere eum, qui nego-
tijs preeſt, vt omnes intelligant, Athenien-
ſium plebem, Viros bonos, & viuos, &
defunctos honorare *Laert. lib. 7. de vit. philoſ.*
Platoni in Siciliam venienti, Dionyſius
Tyrannus Vittatam nauem miſit obuiam,
& egredientem in littore, quadrigis albis
excepit, *Plin. lib. 7. cap. 30.* Quinimmò eum
in currum imponens, ipſe aurigam egit:
& cùm in omnes reliquos ſuſpicioſus exi-
ſteret; tamen ita reuerenter habuit Plato-
nem, vt eum ſolum ſine inquiſitione, ad
ſe admitteret, tametſi ſciret eum intimum
Dionis amicum eſſe, *Elian. variar. hiſt. lib.
4.* Gneus Pompeius Magnus, confecto mi-
thridatico bello, intraturus Poſſidonij, ſa-
pientiæ profeſſione clari, Domum, fores
percuti de more à lictore vetuit, & faſces
lictorios ianuæ ſubmiſit is, cui ſe Oriens,
Occidenſque ſubmiſerat: ideſt lictores ſuos
ad ianuam ſubſiſtere iuſſit, vt veluti pri-
uatus familiariter cum Poſſidonio collo-
queretur: Faſces autem ſubmittebat mi-
nor Magiſtratus, cum occurreret Maiori,
Plin. lib. 7. cap. 30. Denique Eruditorum fe-
rè ſupra myriadem, qui vel ſtatuis, vel ima-
ginibus, præclaris, alijſque fauoribus à
Summis inſigniti fuere Principibus, reli-
cta caterua; duos, & ſeptuaginta ſub vno
Ptolomæo, Ægyptiorum optimo Rege,
honoribus condecoratos, ex Ariſtea ad
Philocratem fratrem, *tom. 13. Bibl. PP.* ſa-
pientiſſimos non pigeat, tantùm referre
viros. Miſſis itaque ad Eleazarum Iudæo-
rum Pontificem, Andrea, & Ariſtea ipſo,
qui prædictos ſeptuaginta duos ſeniores
Sacrorum Bibliorum futuros interpretes,
ſex è qualibet tribu delectos comitaren-
tur

tur: illis demùm Alexandriam aduentantibus, ſtatim in aulam introire iuſſit, valdè cupiens ſecùm illos miſſos habere viros: ideoque mandauit, reliquos omnes, qui negotiorum cauſa adeſſent, ſecedere. quæ res, vt inuſitata mouit omnibus admirationem (Quia hoc in more erat, vt qui ob priuatum aliquod negotium veniſſent, quinto die in conſpectu Regis peruenirent, qui verò à Regibus, & Ciuitatibus præſtantibus miſſi eſſent; illi ægrè poſt triginta dies in aulam admitterentur) Et præ nimio gaudio prorumpens in lacrymas, venerandos viros oſculatus eſt: diemque illum ſe ſingulis annis celebraturum promiſit, quòd eo victoriam ab Antigono Rege, & Sacroſanctas leges obtinuiſſet: ac tandem ſplendido conuiuio omnes excepit.

Hęc autem, cùm ita ſint: virtutem, ſcilicet,
8 honoribus adeò proſequendam eſſe, vt (teſte Plutarcho *in apophteg*) qui virtutem honore fraudarent ſuo, eos dixerit Marcus Cato, ipſam auferre virtutem: inglorij tamen, ſine vtilitate iacent honores, ſine diuitijs vileſcunt dignitates. Interroganti cuidam idcircò, quid ſine vtilitate honor eſſe videretur, & gloria, hanc tanto Rege dignam Alphonſus Aragoniæ attulit reſponſionem: Id ſibi videri, vt ſi peracutum & peracre quis cernat, ſed offenſus caligine oberret in tenebris. Notabat profectò eos, qui ad magnos aſpirant honores quibus impetratis, non habent quod honoris titulo ſatisfaciant, *Panorm. lib. 2. de reb. geſ. Alphon.* Hinc optimo iure, Calpurnio, *eglog. 7. apud Roſinum, roman. antiq. lib. 5. cap. 32.* tota ſui neglectus, deiectioniſque, tantùm egeſtas, ita conqueſtus viſa eſt occaſio.

O vtinam nobis non ruſtica veſtis ineſſet,
Vidiſſem propiùs mea numina: Sed mihi ſordes,
Pullàque paupertas, & adunco fibula morſu
Obſtiterant———

Pauperies nanque, cúm egrè dignitatibus, honoribuſque cohereat, talia minimè fouet, ſed perimit, euertit: de ſe *in Euripidis Electra* hoc pacto teſtante Colono:

———Ex parentibus quidem Mycenęis
Nati ſumus. Nec enim hac in parte redarguor.
Clari enim genere quidem ſumus, pecunijs
Pauperes ſumus: Hinc ideò nobilitas perit.

Quamobrem, honoribus iam affecti, amplius diuitiarum copijs, eruditi ſummoperè proſequendi ſunt viri, cùm diuitias honor, ſed plerunque diuitiæ ſuppeditent honorem *t. faſt.* ita ludente Poeta:

In pretio pretium nunc eſt: dat cenſus honores,
Cenſus amicitias, pauper vbique iacet.

Eò vel maximè, quòd diſpendijs, iacturiſque non paucis vndè ſequuntur honores
9 acquirantur virtutes. Quibus de cauſis ex *auth. Habita C. ne filius pro patre.* Scholaſtici inter miſerabiles recenſentur perſonas. vbi Fredericus Imperator ſic habet: Quis enim illorum non miſereatur, qui amore ſciētiæ exules facti de diuitibus pauperes ſemetipſos exinaniunt, vitam ſuam multis periculis exponunt; & à viliſſimis ſæpè hominibus, quod grauiter ferendum eſt, corporales iniurias ſine cauſa perferunt. Accedit (ſubinfert Toloſanus *lib. 18. de repub. cap. 7. numero 4.*) dura à parentibus ſtudiorum cauſa ſeparatio, *l. 1. C. qui ætate, & profeſſione ſe excuſant lib. 10.* ab amicis, & conſanguineis abſentia, cariſſimæ patriæ relictæ temporale exilium, inter homines ignotos conuerſatio, vt ſi in morbum inciderint, nullum fere habeant, cui ſe poſſint tutò committere. Si clade aliqua afficiantur; ſi viatici iacturam ſubeant; ſi iter agentes incidant in latrones, ſpolientur, aut vulnerentur, nullum vel raro inueniant aliquem, qui opem ferre velit, & in ſumma omnes experiuntur calamitates, quas incogniti, & alienigenæ pati ſolent. Ad hæc: Quando in Academia verſantur, quos in addiſcendis, & docendis literis labores perferunt! Quas noctes inſomnes ducunt, aſſiduis lucubrationibus dum libris incumbant, confecti! Qua meditatione animi in perſcrutandis difficillimis quęſtionibus agitantur: Quanto per æſtatem caloris feruore cremantur! Quantò per hyemem frigoris rigore algeſcunt? Quorum tandem perigraphen ad Piſones Lyricus recenſuit, dicens:

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam
Multa tulit, fecitque puer, ſudauit, & alſit.

Pulchre igitur, *Ethic. 8. cap. 13.* docuit
10 Philoſophus: Virtutis, & Beneficij præmium eſſe honorem: Indigentiæ verò auxilium, eſſe lucrum. Ideoque ſtipendium Doctoribus, & Magiſtris actu docentibus eſſe debitum proindeque nulla ſuppoſita indecentia, illis fore ſoluendum, tradunt *Syluestr. ver. Doctor. n. 4. Pet. Greg. de repub. lib. 18. cap. 4. Abb. in cap. quia nonnullis n. 13. de magiſtris. Tiraquel. de nobil. cap. 29. n. 42. Caſſan. catal. glo. mun. p. 7. conſid. 29. Steph. Grat. diſcept. foren. tom. 2. cap. 257. Aug. Barbo. in collect. tom. 3. ad cap. quoniam 1. de magiſ. n. 3.* vbi ex Suario *tom. 1. de relig. lib. 4. de ſimonia cap. 18. n. 7.*

no-

notat, Sacræ Theologiæ, aliarumque facultatum Doctoribus, ſalaria aſſignari debere, & interdum Beneficium conferri propter docendam Theologiam. Hoc
11 autem præcipuè deſumitur ex Iuris canonici authoritate: Nam *Gloſſ. 3. in cap. 1. de magiſtris* legitur: Doctor debet habere beneficium ſui laboris ſecundum doctrinam, & dignitatem ſuam. Item *Gloſ. v. debita in cap. vendentes 1. q. 3.* habetur: Docentes Theologiam, & Canones poſſunt aliquid accipere. Quibus etiam ſummè fauet Ius ciuile, *l. qui filium hæredem, ff. vbi* pupillus educari debeat, *& l. cum plures §. cùm tutor. ff. de adminiſ. tutoris*. Leges quippe non patiuntur laborantes in paupertate viuere, neque mori in anxietate, *Auth. de hæred. & falcid. in fin.* His, alijſque probat aſſertum authoritatibus Pereyr. *lib. 8. reipub. liter. q. 5. à n. 1286.* vbi etiam oſtendit ſalarium, ſeu potius honorarium, Doctoribus præberi non tantùm ratione laboris, & ſcientiæ, verùm etiam probitatis, ex Bartol. *l. 1. §. Diuus num. 5. ff. de var. & extraord. cognit.* Quapropter non omnibus æquale, non eodem modo, eodemque priuilegio. Profanarum inſuper multiplex authoritas accedit literarum: Philoſtratus enim, vituperari ſuſtinet non debere, nec poſſe in Protagora, quòd primus mercede docuerit. Quæ enim (inquit) nobis impendio conſtant, gratioſa veniunt: Tanta Grammaticorum pretia narrat Suetonius *de illuſtribus gramm. n. 4.* mercedeſque tam magnas in Vrbe fuiſſe, vt conſtet, Lutatium Daphinidem ducentis millibus numum, Quinto Catulo emptum, ac breui manumiſſum. Veſpaſianus (vt refert Alciatus *lib. 6. parerg. iuris cap. 27.*,) primus è fiſco, latinis, græciſque Rhetoribus, annua centena ſeſtertia conſtituit: erat autem ſeſtertium conſtans vigintiquinque aureis noſtratibus. Memorat quoque Lucianus *in eunucho* Marcum Antonium Imperatorem, ſingulis Philoſophorum, cuiuſque ſectæ primoribus decreuiſſe pro ſalario decem denariorum millia, quæ noſtræ conficiunt monetæ mille aureos.

Nequaquam propterea, Doctorem, aut ipſam dedecere Doctrinam, docendi pro munere, pretium, vel ſtipendium accipere cenſendum videbitur: Quandoquidem tantum abeſt, id in Doctore redolere auaritiam, doctrinamque venalem aut mercenariam facere, vt quibuſdam apud Pereyram *reipub. liter. lib. 8. n. 1285.* quam maximè placet; quod ex oppoſito non leuis arguatur ignominia, minuaturque non parum de doctoris præſtantia, & dignitate: Doctor nanque, quo maiori decoratur mercede; eò doctrina, & probitate, maiori quoque cenſetur præſtare: cùm Magiſtris, non tantùm pro labore, verùm etiam ſcientia, & probitate erogentur ſtipendia, *Surd. tom. 1. conſ. 42. n. 2.* Nam, vt docet Bartol. *in l. 1. §. diuus n. 5. ff. de var. & extraor. cognit.* Officium Doctoris reſpicit non ſolum laborem, ſed etiam probitatem, ſcientiam, & intellectum. Ideoque, & meritò quidem qui maioribus gaudent emolumentis, cæteris præferendi ſunt, vt ex multis tradit Caſſaneus *cat. glor. mundi p. 10. conſid. 27.* Quod ſecus vtique diceretur, ſi ſtipendia labefactarent doctrinam, & in Doctore inferrent auaritiam. Præterea, ſi Doctor preſſus inopia mendicus fieret, non in decorem, ſed magnum in dedecus cederet Auditorum, atque Reipublicæ; cùm Magiſtris pro dignitate, & præſtantia Auditorum atque Reipublicæ, ſtipendia ſoluenda ſint: adeò vt quò nobilior Reſpublica, & Academia eſt, eò pinguiores ſoluendæ ſint mercedes, *Gloſ. quaro l. 61. ff. de iur. dot. ex l. cùm plures §. cùm tutor. ff de admin. tutor.* Quandoquidem Præceptores ſuſtentare habent pro viribus Auditores *l. neceſſarium §. primus diuus Aug. ff. de orig. iuris*.

Curent ergo Principes, & Magiſtratus,
12 ne viri ſtudioſi aliquam patiantur iniuriam, neque condigno pro laboribus, &
„ virtute fraudentur præmio: Quoniam
„ Hæc à prudentibus conſideranda ſunt (ad
„ *Mitylenaorum Principes, epiſt. 8.* ſcribit Iſo-
„ crates) vt magni in primis faciant bonos,
„ & iuſtos Rerum publicarum gubernato-
„ res: proximum honoris gradum tribuant
„ eruditis, qui Ciuitatibus ornamento, ho-
„ nori auxilio eſſe, eaſque vel reſeruare, vel
„ funditus euertere poſſint. Ex quibus profectò, qui temporum rationem ad calculos vocant, haud difficulter intelligent, vt *in Ædeſio* ſcribit Eunapius: cur à ſublato, violenta nece Socrate, nullum poſteà egregium facinus ab Athenienſibus fuerit editum, quin potiùs ciuitas illa peſſum abierit, & per eam cuncta Græcia conciderit; quæ illum dum coleret cæteris quam maxime præſtabat nationibus? Quia nimirum virtute condigna, benemerito viro præmia neglexerunt rependere, adeoque debitam hauſerunt pœnam.

CA-

CAPVT XX.

Doctorum, Magiſtrorumque inter ſe conquiſitæ (contentiones ad euitandas) diſponuntur præcedentiæ.

SVMMARIVM.

1 *Vnuſquiſque ſuum diligit opus, cùm ſuum vnicuique ſit pulchrum; parentes præcipuè, ac poetæ, qui non ſecus ſua adamant carmina, quàm parentes liberos: vnde tot inter ſe leguntur exorta certamina; cùm poetarum quilibet, cæteris ſuo reputet præſtare poemata.*

2 *Tolis itaque literatorum feruens, & atris æmulatio, eò vſque creuit, vt nemo vnquam, neque Poeta, neque orator fuerit qui meliorem ſe quenquam arbitraretur: adeò vt quilibet ſuo ſtudio delectatus, contemnat alterum; (ſiue quòd deterius eſt) virtutes calumnietur alienas, & ſuis blandiatur vitijs.*

3 *Didaſcaliens quilibet literator, aut gregarius Pædotribo, eo veſaniæ, elataque nunc progreditur tumore ſuperbiæ, vt ſupremos contendat ſibi adijcere honores, & irridendo, cæteros aſpernetur præſtantiores, eoſque imminuat; vnde ſtultitia, ac iactantia meritò tales arguuntur à multis.*

4 *Literatorum ij præferendi ſunt, qui facultatem ſectantur nobiliorem: cùm nobiliori forma inſignitus, cæteris, qui ignobiliorem formam obtinent, præferendus videatur.*

5 *Inter omnes ſcientificas facultates, certum eſt apud omnes, Theologicas primum tenere locum: ità vt Theologia ſiue poſitiua, ſiue ſcholaſtica, vtpotè omnium Regina, antecedat; Canonica inde ſequatur. De cæteris autem non parum hæſitatur; dum qualibet certatim, alteram anteire præſumat.*

6 *Quo nobilius eſt obiectum, eò præclarior, circa quod verſatur, reputatur ſcientia. Hæc autem, ſcientiarum cuilibet aſſignantur obiecta principalium; nempè Ciuili, Homo politicus dirigibilis in bonum ſimpliciter humanum, & Philoſophiæ naturali, ens, ſiue corpus mobile.*

7 *Cæterarum verò facultatum, quas artes vocant liberales, talia obiecta ſunt; Aſtrologiæ, ſcilicet, corpus cæleſte: Muſices, numerus ſonorus: Arithmeticæ numerus ſimpliciter: Geometriæ, magnitudo: Dialecticæ, ens rationis: Rhetoricæ, oratio ornata: Grammatices, oratio congrua, & perfecta: Oratoriæ denique, Poeſis, Hiſtoriæ, aliarumque, ſi quæ ſunt; quæ cum à prædictis, tum inter ſe mutuentur plurima: ipſarum ea ſunt obiecta, quæ cùm alijs videntur communiter participare.*

8 *Homo, in bonum ſimpliciter humanum, & commune, legalibus dirigibilis conſtitutionibus, qui pro obiecto ponitur Iuriſprudentiæ, nobilior eſt homine, in corporis ſingularem valetudinem, pharmacorum tendente virtute, qui pro obiecto ponitur Medicinæ. Quare Legalis ſcientia, Theologicas ſequetur, & Medicinam præcedet.*

9 *Corpus naturale, Cæleſte eminet præſtantia: & humano animato cedit mentis, rationiſque carentia. Item, numerus quo pacto immutat auditum excellentior eſt, quā ratione per par, & impar contrahitur: Vnde Philoſophia naturalis, cuius obiectum eſt ens mobile ſiue corpus naturale Medicinam ſequetur; Muſicam verò, & Arithmeticam præcedet.*

10 *Quantitas continua, diſcreta cedit: Entia verò rationis, omnibus quantitatibus: quæ vtique entia rationis ſi ſint circa res, ijs quæ circa rerum nomina ſunt omninò præſtant. Quare Arithmeticam ſequetur Geometria, deinde Logica, Rhetorica poſtea, Grammatica tandem.*

11 *Dignitas ſcientiarum, & artium, eſto ſumenda ſit ex obiectis; earundem tamen ſimplicitas, finis, & abſtractio, ad talem non parum conferunt dignitatem. Quare ipſæ ſcientiæ, & artes, plerumque ſe habent, vt excedens, & exceſſum: hoc eſt, quā ratione ex prædictis altera alteram excedet, eadem alteri altera præſtabit. Qua de re, magis inter ſe Doctoribus altercandi de facultatibus, quas profitentur, augetur occaſio.*

12 *Si præcedendi conſuetudo reſpectiuè conſideretur ad diuerſæ facultatis Doctores: primum locum obtinebunt Theologi, Canoniſtæ deindè; poſteà Iuriſtæ; quartum Medici (niſi Metaphyſici ex quorundam medient Gymnaſiorum vſu) Tandem Philoſophi, Oratores, Poetæ, Hiſtorici, Aſtrologi, Muſici, Arithmetici, Geometræ, Dialectici, Rhetores, & Grammatici.*

13 *Si præcedendi conſuetudo conſideretur reſpectiuè ad eiuſdem facultatis Doctores: hoc modo inter ſe præcedent: nempè ſapientior, minus ſapientem, Antiquior, iuniorem; Morigeratus, immorigeratum; Legens actu, non legentem; Qui maiora obtinent ſtipendia, minora poſſidentes &c.*

14 *A facultatibus abſtrahendo, quas profitentur Doctores, præferri debent, qui ſeruatis ſeruandis, à Summo Pontifice, Imperatore cæteriſque Principibus (ordinatè tamen) creati ſunt: Qui in celebrioribus Academijs lauream acceperunt: Qui in examine præclarius ſe geſſerunt: Qui pluribus condecorati ſunt titulis, & gradibus: Qui libros ediderunt &c.*

OMnes ſua ipſorum opera, vt Parentes, & Poetæ magis amare conſueuerunt, in-

1 inquit Philoſophus, *moral. nicomach. lib. 5.*
cap.1. Vnde prouerbialis ſententia: Suum
cuique pulchrum; in eos præcipuè, qui-
bus ſua, qualiacunque ſunt, tamen ſtudio
quodam magis, quam iudicio placent.
Nec parentum præ cæteris, poetarumque
gratis adducit exempla: cùm Artificis
opus, veluti qnidam ſit ingenij fœtus, *7.*
metaph. tex. 30. Nec ſecus adament ſua
Poetæ carmina, quam Parentes liberos,
eth.9.cap.7. Adeò vt: In hoc genere (*5. tu-*
ſcul.ſect.240.n. 63. dixerit Tullius) neſcio
quo pacto magis quàm in alijs: Snum
cuique pulchrum eſt. Hinc tot exorta
Poetarum leguntur certamina, vt Pæa-
nium, & Scholionorum ex Tryphone
grammatico apud Scalig. *1. poetices cap.44.*
Sophoclis, & Æſchilij apud Plutarchum
in Cimone. Homeri, & Heſiodi; Peliæ, &
Sybillæ apud eundem; *lib. 5.conuiu. quæſt. 2.*
Theodectis Phaſelitis, Naucretis Erythræi,
Iſocratis Apolloniatis, & Theopompi
Chij, ex Hygino apud Gellium *lib. 10.cap.*
18. aliorumque plurium apud Authores.
Quæ tam ſollicita quippè non extaret
æmulatio, ſi dulcis, ac tener paternus abeſ-
ſet amor: Non enim zelat, qui non amat,
D. Aug. aduer. Adimantum cap.13. Sed enim,
2 eo vſque, hæc literatorum creuit Philan-
tia, vt nemo vnquam, neque poeta, neque
orator fuerit (ſicut Attico *lib. 14. epiſt. 23.*
ſect.235. ſcribit Tullius) qui quenquam
meliorem ſe arbitraretur. Quanquam hoc
venia dignum, vt ſuis quiſque liberis,
ſuis artibus, ſuo inſtituto, ſuis inuentis, ſuæ
patriæ paulò impenſius faueat, niſi fortè
addatur vlteriùs, quod in Ariſtotelem, &
Iſocratem, *1. offic. ſect. 3.n. 4.* idem animad-
uerterat Tullius, dicens: Quorum vterque
ſuo ſtudio delectatus, contempſit alterum.
Seu (quod & deterius eſt) vt virtutes alie-
nas calumniemur, & noſtris blandiamur
vitijs, eaque virtutum nomine donemus;
ac ſibi quiſque ſit, quod ſibi fuit Suffenus
apud Catullum *lib.1.ad Varum* aut Meuius
apud Horatium, *epod. ode 10.* (ineptiſſimi
enim fuerant poetæ, vtrique inuiſi, quòd
Poemata eorum inſequerentur; & ex alie-
næ laudis obtrectatione gloriam quære-
rent) Quod, vitij idem Flaccus *lib.2.epiſt.ad*
Iulium Florum, notans, inquit:

Dum mea delectent mala me, vel de-
nique fallant.

3 Quare ampliùs, non ſcribæ tantùm Phari-
ſæique primas in Synagogis cathedras
exambiunt, *Math. 23.* Nec de primatu
(Humani aliquid paſſi, vt verbis vtar Chry-
ſoſt. apud Dionyſium carth. *art. 47. in Lu-*
ca 22.) duntaxat ſinguli altercantur Apo-
ſtoli; cùm didaſcalicus quilibet literator,
aut gregarius, eò veſaniæ, elatæque pro-
grediatur Pædotriba ſuperbiæ, vt imos ab-
horrens, ſupremos contendat ſibi adijcere
honores: atque ſe æqualem præſtanti fa-
ciens, irridendo, & oblatrando, præſtan-
tem imminuat: Quos non immeritò qui-
dem Petrus carpit Rebuffus *in auth. habita,*
ad illa verba, Quibus hanc iuriſdic. dedimus,
apud Pereyr. reipub. liter. lib. 8.n. 1189. ſtultitiæ
ac iactantiæ eos damnans.

Vt igitur Literatorum ab exedris, om-
4 nis (qua ſecundum Chryſoſtomum, *Hom.*
36. In cap. 15. Gen. nihil damnoſius, & gra-
uius) penitùs ſubmoueatur contentio;
huiuſcemodi Viri eruditi, præcedentiæ
excogitauerunt ſeriem. Nimirum, eos
cęteris præſcendos eſſe, qui facultatem
ſectantur nobiliorem: etenim cùm vna
facultas aliam excedat in nobilitate, vt *1.*
de anima tex. 1. cum Ariſtotele omnes do-
cent Philoſophi: nobiliorem exercens,
ignobiliores deinceps profitentibus præ-
ſtandus, fore videtur. Forma nanque eſt
omnibus cauſa ipſius eſſe, *2. de anim. text. 37.*
Vnde Boetius *lib. de vnit. & vno*: Omne
(inquit) eſſe habetur à forma. Si forma
propterea (facultas, ſcilicet, nobilior) eſt
pręferenda; formatum quoque (hoc eſt ta-
li inſignitum facultate) præferendum erit:
Quæ nam ipſarum autem perfectior, ac
nobilior ſit, non eadem omnibus proba-
tur ſententia; cùm Te tua, me delectent
mea, *tuſcul. 5. ſect. 240. n. 63.* ſcripſerit Tul-
lius. Hoc opus idcircò, erit hic labor, cui
præ ceteris tribuenda ſit aſſignare præſtan-
tia. Quod tamen haud ineptè fiet, ſi ab
incertis ſegregentur indubia, & his recep-
tis, congruis ſapientum rationibus, illa
ſaltem (vt communi fertur adagio) extra-
5 hantur de triuio. Pro comperto habetur
intereà; Theologiam omnium facultatum
reginam, & dominam eſſe, ſibique cæte-
ras tanquam ancillas aſciſcere, *prouer. 9.*
dum legitur: Miſit ancillas ſuas vocare
ad arcem &c. Quod paſſim oſtendunt
cum D. Tho. *1. p. q. 1. art. 5.* non tantùm
Theologi; verùm etiam communiter Do-
ctores omnes. Prætereà, Ius ſuccedere
Canonicum, omni item propulſo dubio,
abſolutè cum D. Gregorio *in cap. ſicut. 15.*
diſt. aſtruunt *Turre Crem. in proæ. decret. ver.*
ad tertium. Hoſtienſis in proæm. gregor. verſ. cui
parti, atque alij quamplurimi. Veruntа-
men, & ſi hiſce reliquæ omnes cedant di-
ſciplinæ: quæ nam potiſſimùm earum in-
de ſtatim ſubeunda ſit, hæſitatur non pa-
rùm. Iuris enim prudentia, per quam le-
gum conditores iuſta decernunt, *prou. 8.*
dum primum nititur occupare locum:
Medicina, quam Altiſſimus de terra crea-
uit, & vir prudens non abhorrebit, *Eccleſ.*
38. illi detrahere, ſibique aſſumere ean-

,, dem contendit ſedem. Atque illa vitæ
,, ars (vt verbis Tullianis 3. *de fin. ſect.* 90.*n*.4.
,, loquar) Philoſophia; quam idem *tuſc.* item
,, 3.*ſect*.91.*n*.6. animæ dixerat medicinam à
,, quo ſe minus corporali medelę poſthabe-
ri patitur; eo per Matheſis impulſus, ma-
gis cogitur retro ire. Eſt quidem Mathe-
ſis antonomaſticè, Diſciplina, *Rhodig*.7.*an-
tiq. cap*. 30. cuius præſtantiam, ſummam-
que excellentiam, 7. *de repub.* ita teſtatus
,, eſt Plato: Oculum animæ, qui ab alijs ſtu-
,, dijs propter rerum incertitudinem, & opi-
,, nionum varietatem excecatur; à Mathe-
,, maticis diſciplinis recreari, excitarique ad
,, veritatis contemplationem. Quamobrem,
cùm iura quæque ſua, tueri enixe percu-
piat: non Tenedius patronus, qui ſcilicet
compendio cauſam expediat; litiſque no-
dum ocyùs diſſicet; ſed cenſoria virgula,
Rhadamanthi iudicium, ipſas omninò
decernat.

Sit itaque dicendorum, Ariſtotelis, &
6 Commentatoris Doctrina, 1. *de ani. & meth.*
Gnomon, & regula; nimirum, quò no-
bilius eſt obiectum, eo præclarior, circa
quod verſatur reputatur ſcientia. Huiu-
ſcemodi autem, humanis, ac ſecularibus
facultatibus aſſignantur obiecta: Iuris pru-
dentiæ, ſcilicet, homo politicus dirigibi-
lis conſtitutionibus legalibus in bonum
ſimpliciter humanum, & mundanum,
Ioann. de legnano, & Panor. in prol. decret. Me-
dicinæ verò, Corpus humanum ſanabile,
4. *met cap*. 2. *text*. 2. Cùm autem Philoſophia
hìc non ſumatur vt vniuerſalis ſcientia,
quo pacto, in tres principaliores eam ſe-
cauit partes Hugo, *in prolog cæleſ. Hierarch.
lib*. 1. *cap*. 1. in Logicam, ſcilicet, Ethicam,
& Theoricam, quam deinde in Mathema-
ticam, Phyſicam, ac Metaphyſicam, ſiue
Theologiam naturalem diſtribuit: ſed tan-
tum vt particularis, & quatenus ſcientia
naturalis, ſiue de natura eſt: in eius obie-
ctum corpus mobile, ſiue naturale aſſu-
metur, *D. Tho. Alber. & Ægid. in proem*. 1.
phyſ. Henr. 1. *p. art*. 6. *q*. 3. *n*. 7. & 8. ac commu-
7 niter latini Ariſtotelis interpretes. Cæteris
autem inferioribus artibus, quas liberales
vocant, hæc item aſſignantur obiecta.
Aſtrologiæ nanque, corpus cęleſte 12. *met.
cap*. 4. Muſicæ, numerus ſonorus, *Henr*. 1.
p. art. 7. *q*. 4. *n*. 8. Arithmeticæ, numerus ſim-
pliciter, 1. *rethor. cap*. 2. Geometriæ, magni-
tudo, *Henr. ibidem q*. 5. *n*. 12. Dialecticæ, ens
rationis, 4. *met. cap*. 2. vbi D. Tho. *lect*. 4. Rhe-
toricæ oratio ornata, Tullius 1. *de inuen.
ſect*. 63. *n*. 6. Grammaticæ, oratio congrua,
& perfecta, Quintil. *lib*. 1. *inſt. cap*. 4. Orato-
rię denique, Poeſi, & Hiſtoriæ, atque alijs
ſi quæ ſunt, quæ cum à prędictis, tum in-
ter ſe plurima mutuantur, earum faculta-
tum tribuenda videntur obiecta, vel qui-
bus magis adhærent, vel maximè ſtudent.
Quare Tullius, 2. *de oratore ſect*. 10. *n*. 3. ita
,, teſtatur: Etenim cęteræ fere artes, ſe ipſæ
,, per ſe tuentur ſingulæ: benedicere autem,
,, quod eſt ſcienter, & propriè, & ornatè di-
,, cere, non habet definitam aliquam regio-
,, nem, cuius à terminis ſepta videatur. Et
,, *lib*. 1. *ſect*. 91. *n*. 70. loquens de Poeſi, inquit
,, Eſt enim finitimus oratori poeta, nume-
,, ris adſtrictior pauló, verborum autem li-
,, centia liberior, multis verò ornandis ge-
,, neribus ſocius, & penè par in hoc quidem
,, certè prope idem, nullis vt terminis cir-
,, cumſcribat, aut definiat ius ſuum, quo mi-
,, nùs ei liceat eadem illa facilitate, & copia
,, vagari, qua velit. *Lib. autem de perfecto ora-
,, tore, ſect*. 202. *n*. 66. protinùs addit: Huic ge-
,, neri (ſcilicet oratorię) Hiſtoria finitima
,, eſt, in qua & narratur ornatè, & regio ſę-
,, pè, aut pugnæ deſcribitur: interponuntur
,, etiam conciones, & hortationes &c.

Hæc itaque ne pigeat amabo ad truti-
8 nam excellentiæ reuocare obiecta quem
prædictis, quarum ſunt facultatibus iuuat
ſedes diſponere. Homo nanque, in bonum
ſimpliciter humanum, & commune lega-
libus dirigibilis conſtitutionibus, Homine
in corporis ſingularem valetudinem, phar-
macorum virtute ſedulò tendente, præ-
ſtantior cenſendus; cùm anima circa quam
legalis verſatur ſcientia, ei iuſtitiam propo-
nens, & honeſtatem, præferenda ſit corpo-
ri, *cap cùm infirmitas, de panis, & remiſſ. & l.
ſancimus C. de Sacroſ Eccleſ*. Bonumque
commune, quod ſine iuſtitia, & honeſta-
te diù ſtare non poteſt, anteponatur par-
ticulari, *l. actione §. habeo ff pro ſocio, & cap.
ratio nulla de preben* (facultas profectò me-
dica ad corpus tantùm applicatur ſanan-
dum, & circa priuatum ſingularis perſo-
næ applicatur bonum) Iuris idcircò pru-
dentia, Theologicas ſequetur facultates,
9 medicaſque præcedet, 1. *polit cap. vlt*. Cor-
pus autem mobile, ſiue naturale, quo
vitę, & animæ, celeſte eminet præſtantiá;
eò ab humano mentis, rationiſque deſcen-
dit carentia: cùm ex Ariſtotele, 2. *de gener.
,, animal. cap*. 1. Anima ſit corpore melior,
,, animatumque, inanimato præſtet propter
,, animam, & eſſe, quàm non eſſe, & viue-
,, re, quàm non viuere meliùs ſit. Cuius rei
,, cauſa Medicinæ, naturalis cedit Philoſo-
,, phia, antecellet Aſtrologiam. Planè Aſtro-
,, logus proximè ad Phyſicum videtur acce-
,, dere (inquit Themiſtius 2. *phyſ. tex*. 18.)
,, Nam & de ijs, quæ mouentur tractatur in
,, Aſtrologia, & de magnitudine, ac figura,
,, quę per ſe corporibus inſunt natura-
,, libus, de quibus Phyſici neceſſariò
,, contemplantur. Numeris item, quo pa-

cto

ĉto animalium; maximeque hominum
auditum ad immutandum, voces modu-
latur, & ſonos, 8. *de repub. cap.* 5. & ſi, ra-
tione accidentalis, & extrinſecæ huius dif-
ferentiæ, naturali non nihil accedat Phi-
loſophiæ, 2. *phiſ. cap.* 3. *text.* 20. verumtamen,
quia hæc numeris proprietas, & paſſio mi-
nimè eſt (par enim, & impar, propriæ paſ-
ſiones numerorum ſunt, 4. *met. tex.* 5.) nu-
merum ſimpliciter præcedit conſideratū,
corpus verò celeſte ſubſequitur: atque ita,
Muſica Aſtrologię poſtmittetur, Arithme-
ticę verò pręferetur. Hinc Plato, 7. *de republ.*
„ *ſiue de iuſto*, inquit: Aſtronomiæ conſimilis,
„ & æquipollens Muſica eſt: nam quemad-
„ modum ad Aſtronomiam oculi, ſic ad
„ harmonicū motum videntur aures fabri-
„ catæ. Vndè & has inuicem eſſe germanas
„ ſcientias, & Pythagorici putant, & nos, ò
„ Glauco, aſſentimur. Cùm autem ratio quā-
titatis (ad quam tanquam ad ſcopum men-
tis aciem omnem Mathematici collimant,
4. *Meth. text.* 1.) in diſcreta primò, deindè
ſit in continua, vt ex Philoſopho, 10. *Met.*
10 *text.* 2. *&* 1. *poſt. tex.* 20. tradit Boetius, *de vnit.*
& vno: numero, qui diſcretę ſpecies eſt quā-
titatis, magnitudo quæ continuæ, vtique
primatum præbet, exindèque Geometriæ,
cuius obiectum hæc eſt, omninò præibit:
quo ſenſu, ex communi omnium placito,
1. *phyſ. text.* 7. (inquit Ioannes Gramm.)
Arithmetica, omnes mathematicas pręce-
det ſcientias Ens prætereà rationis, vtpotè
habens eſſe tātùm obiectiuè in intellectu.
6. *met. text.* 3. entibus realibus protinus ſuc-
cedit; cùm in reale, & rationis 11. *met. cap.* 2.
prima sui diuiſione, Ens à Philoſopho ſit
ſecatum. Cęterùm quia inter entia rationis
illa reputantur priora, quę circa res, vt ſunt
intentiones logicales, quam ea, quæ circa
rerum nomina, vt ſunt inſtituta Rhetori-
cę, ac Grammaticę, verſantur (quandoqui-
dem non pręit nomen, ſed ſequitur rei na-
turam: cùm nullus poſſit imponere nomē,
niſi qui nouit rem, 7. *met. tex.* 54.) Logica,
mathematicis ſubdetur facultatibus, pręce
det verò ratiocinalibus. Ipsā idcircò, inter
reales, & ſermocinales quaſi mediare ſciē-
tias, 3. *par. art.* 53. *q.* 5. *num.* 14. meritò putauit
Henric. Minus enim (inquit ipſe) ſermoci-
nalis eſt, magis autem realis. Cui tamen
proximè innitetur Rhetorica, quæ ſecun-
dùm Philoſophum 1. *rhet. cap.* 2. ad ipſam,
ceu ſoboles, & tanquam membrum adna-
ſcens, refertur. Omnibus tandem famulabi-
tur Grammatica, cùm ex Iure habeatur ca-
nonico *cap. ſi quis.* 37. *diſt.* Grammaticam eſ-
ſe artem, cuius finis eſt, vt quis rectè lo-
quendi rationem habeat, & per eam, aliæ
ſcripturæ intelligantur, quibus poſſit con-
ſequi vitam æternam.

Verùm enim verò, etſi ſcientiarum,
artiumque præſtantia, communi via ab
11 obiectis cenſeatur ſumenda; ipſarum ta-
men ſimplicitas, finis, & abſtractio, de
quibus, 1. *poſt. text.* 178. huic negocio ad-
huc maximè fauent; quarè, vt de Iuris
prudentia, & Medicina, *quæſt.* 109. *lib. de
poteſt. Eccleſ.* Auguſtinus notauit Ancon:
veluti excedentia, & exceſſa, cæteræ quo-
que ſe habebunt facultates: Hoc eſt, qua
ratione ex prædictis, altera alteram exce-
dit; eadem alteri altera præſtabit. Quod
vtique haud minor, Doctoribus & Magi-
ſtris altercandi, præliandique foret occa-
ſio, niſi legibus, & conſuetudinibus, eo-
rundem compeſcerentur differentiæ. Le-
gibus enim ſtandum, parendumque eſt,
*l. conductores, C. de conductor. & procur. &
nouel.* 96. *tit.* 7. *de executoribus*. Atque in
iuribus præcedentiarum ſummoperè at-
tenditur, & valet conſuetudo, vt ex Bal-
do, *in cap. cùm olim de conſuet.* & alijs tra-
dit Steph. Gratian. *diſcept. forenſ. cap.* 492.
num. 9. præſertim dùm conſuetudo iuua-
retur ſpatio 40. annorum; tunc quoad il-
la ſeruanda eſt, quæ fiunt in Eccleſijs,
conſequenterque eccleſiaſticis in acade-
mijs: ita Andreas Siculus, *conſil.* 5. *lib.* 3. &
Purpur. *in lib.* 1. *num.* 201. *ff de officio eius*. Et
in ſedendo, ita vt præualeat contra ius al-
terius, vt tenent Felin. *cap. audit.* 15. *col.* 14.
ver. cui adde omninò. num. 22. *de præſcr. Aret.
conſil.* 23. *num.* 11. *ad medium, & Roland. lib.* 1.
conſ. 5 *num.* 71.

Sed enim, quia præcedendi conſuetu-
do, vel reſpectiuè ad diuerſæ facultatis
12 Doctores, vel eiuſdem, vel omninò ab-
ſtrahendo ab iis, quas profitentur artes
perpendi ſolet: ſecundum priorem, Do-
ctores præcedent conſiderationem, qui Sa-
cram ſectantur Theologiam: Canoniſtæ
deindè, cùm parum illorum faceſſat di-
ſtinctio negotium, qui apud Fermoſinum
ad cap. clerici. 8. *de iudicijs. quæſt.* 13. *num.* 11.
hoc idem admittunt duntaxat, vbi hære-
ſis pullulat, minimè verò, vbi politica
viget gubernatio: De quolibet enim ſer-
mo non eſt Theologo, ſed de perfecto,
& conſummato, vt docet Pereyr. *rei-
publ. lit. lib.* 8. *num.* 1187. qui ſi moralem
etiam, vt par eſt, Theologiam calleat, iu-
ris vtriuſque conſequenter prudentia ſa-
tis inſtructus erit. Iuriſtæ verò immedia-
tè ſuccedent, vt inter alios latè probant
Caſſan. *Catal. glor. mun. par.* 10. *conſider.* 10.
& Pereyr. *loc. cit. num.* 1188. quos Medi-
ci à tergo ſequentur non quidem veluti
carnifices latrones, vt fortè mordicus qui-
dam ſcurra, apud Bernardin. de Buſtis,
Roſar. par. 2. *ſerm.* 29. *lit. C.* qui Mediola-
nenſium Duci, ab ipſo id ſciſcitanti, haud

decenter reſpondit ; ſed ob rationes, authoritateſque ſuperiùs allatas; Niſi tamen plerùmque Metaphyſici medient, vt ex præcipuis Gymnaſiorum Schedis de materiarum ordinatione cum Mindendorpio *loc.ſæpè ſupra cit.* & alijs colligere licebit. Metaphyſica nanque eſt vltima inter philoſophicas ſcientias, vt docet Hent. *par.1.artic.7. quæſt.8. num.5. artic.19. quæſt.1. num.19. & artic.22. quæſt.2. num.19.* cùm ſub obiecto ipſius, cæterarum contineantur obiecta, *4.Met.cap.1.* Philoſophi tandem, cæterique artiſtæ Medicos ſequentur, vel per ordinem facultatum ad obiecta ſuarum, vt iam diſpoſitum cetnitur; adeò vt Philoſophis Oratores, ſecundò Poetæ, tertiò adhæreant Hiſtorici (Orator enim à Philoſopho in hoc tantùm diſcrepare videtur, quòd hic in communi, in particulari ille de rebus agunt, ex Ariſtotele *ſect.18 probl. num.5.* Et affinior Poeſis, quam Hiſtoria eſt Philoſophiæ *cap.6. poet. num.2.*) ac poſteà Aſtrologi, Muſici, Arithmetici, Geometræ, Dialectici, Rhetores, & Grammatici ordinatè procedant: vel materiarum in quolibet Gymnaſio, iuxta propriam, & accommodam diſtributionem, cui omninò parendum cenſetur.

Reſpectu verò eiuſdem facultatis, hiſce modis Doctores intet ſe aptari ſuaden-
13 tur: nimirùm vt ſapienti etiam antiquiori præferatur ſapientior, Caſſan. *par.10. conſider.30. Anlei l prætor. cap.4. ver. prematica. num.6. ex Gloſſ. ver. tempus, in 6. auth. de Monachis. coll.1. vbi Angel. Iaſon. in l.cum quid. ff. ſi cert. pet. num.12. atque alij.* Secundò, vt moribus integer, ſapientiori, & ſeniori ad beneficia, & dignitates præcat male morato defenditur à Reginaldo *in praxi lib.30. tract.3. num.200. & Barb. de poteſt. Epiſc. par.3. alleg.60. num.101. citante Rot. Roman. apud Fam deciſ 628.* Tertiò vt actu legentes, non legentibus præſtent *l. antiquitatibus Andr. de Barrulo, & Nicolaus de Napol. in lib.2. C. de conſulibus lib.12. Ioann. de Plaio. C. vt dignitatis ordo ſeruetur lib.12. Alex. in l.cum quid. ff. ſi cert. pet. & in l.2. §. ſi prius. ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.* Quartò, vt actu legentium, qui maiora obtinent ſtipendia; cæteris anteponantur. *Iaſon. in l.cùm quid. ff ſi cert. pet. Panormit. in cap. Clerici. de iudicus, & ſumitur ex l.1. verſ. ordine ſtipend. C. de agentibus in reb. lib. & l.1. ibi. pro merito laborum ſtipendiorumque C. de caſtrenſ. & l. fin. ibi. ſtipendiorum prolixitas ſuffragatur C. de tyronibus. eadem lib.* Quintò denique, vt antiquior; cæteris paribus iuniori præcedat: *Iaſon. conſ.192. num.2. lib.2. Caſſan. par.10. conſider.29. Duenas. regul.208. Menoch. conſil.52. num.39. & conſil.126. num.22.* ſumitur autem primò ex iur. canon. *cap.1. de obedien. & maior. cap. miramur, & cap. ſtatutum. diſtinct.61. & alibi.* Secundò ex iur. ciu. *l.1. ff. de albo ſcribend. §. audient. ver. iudice in auth. de defenſion. ciuit. coll.3. & text. in l.1. C. de conſid. lib.12. & alibi.*

Ab his denique, quas profitentur Doctores facultatibus præſcindendo, digni-
14 tates vt obtineant, conſequantur beneficia, hiſque, vel illis condecorentur honoribus; ille præferendus cenſetur, qui ſeruatis de iure ſeruandis, à Summo Pontifice, vel Imperatore, ſicque deinceps ab alijs reſpectiuè creatus exiſtit Principibus, ita *Roman. in l.ſi verò. § de viro. coll.49. ff. ſolut. matr. Alex. in l.2. §. ſi potiùs. ff. de vulg. & pupill. ſubſtitut. Panormit. in cap. poſtulaſti. coll.2. de conceſſ. præben. Gloſſ. in l.reſtituenda. C. de aduoc. diuerſ. iudic. Menoch. conſil.51. num.30. & conſ.257. num.11. Caſſan. par.10. conſider.31. Barboſ. tom.1. collect. in p.1. decreti. cap. Epiſcopos. diſtinct.17. num.4. atque alij.* Item cæteris dignior habebitur, qui in celebriori, & præclariori academia fuit promotus. *Caſſan. vbi ſupra conſider.32. ex Pereyr. vbi ſupra num.1198.* Nec vnquam poſthabendus eſt ille, qui rigoroſo præcedente examine, de ſe præ alijs, qui ſolo fruuntur reſcripto, periculum fecit, ita *Menoch. conſ.126. num.18. Sebaſt. Naui in l.adminiſtrantes.42. num.3. ff. de excuſat. tutor. & Barboſ. nuper citatus. num.2.* Sicut pluribus condecoratus titulis, & gradibus, doctori ſimplici præferendus videtur. *Caſſan. par.10. conſider.31. Menoch. conſil.126. num.12. Iaſon. conſ.192. num.2. Alex. in l.centurio. collect.5. ff. de vulg. & pupil. & communiter interpretes. ad l.cum quid. ff. ſi cert. petat.* vbi tamen limitat Caſſan. citatus de Doctore habente duplicatum doctoratum in illa facultate in qua alter eſt ſimplex Doctor. Vt ſi dicamus (inquit) quòd quis ſit Doctor in iure canonico tantùm: alius verò ſit Doctor in iure ciuili, & Medicina, aut artium: nam hoc caſu ſemper præfertur Doctor in iure canonico: quod à fortiori de Theologo ſentiendum videtur. Et qui tandem libros edidit, reliquis non ſcriptoribus præferendus erit. ita Caſſan. *ibidem conſider.28. ex Luca de Penna l.mulieres in collect. penult. C. de dignit. lib.12.* Scitè tamen ex Abbate, & Felino *cap. Scribam. num.2. de praeſcript.* notat Maſcarc. *de probat quæſt 6. num.18.* hoc eſſe intelligendum non de tranſcriptore, qui colligit aliena, ſed de ſcriptore, qui propria diſpergit. Et hæc ſufficiant de Iure Doctoratus in genere.

DE IVRE DOCTORATVS LIBER SECVNDVS.

Vbi de Doctoribus, & Magiſtris in ſpecie ea traduntur, quæ ipſorum muneribus maximè expedire cenſentur.

ESTO ſpecies ſuo contineatur genere, *Gloſſ. non videtur. l.ſanctio. ff. de pœnis. & l.proponebatur. ff. de iudicijs, & vbi &c.* adeò vt ſpeciei nihil ſit contentæ, niſi generis ſit continentis, vt *3.par. artic.53. quæſt.10.num.22.* cum Philoſophis docet Henricus: quandoque tamen per ſpeciem generi derogatur, *Gloſſ. non communicabitur. l. ſi peculium. §.ſi ſeruus. ff. de peculio legato.* cùm aliquid ſpecialiter valeat, quod generaliter non valeret, *Gloſſ. ſpecialiter. l.ſed & ſi quis rei capitalis. §. quæſitum eſt. ff.ſi quis cautionibus &c. Gloſſ. an ſpecialiter. l. quintus Mutius. ff.de auro, & argento legato, & Gloſſ. ſpecialiter. l.vel quæ pater fam. ff. de religioſis, & ſumptibus fun.* Quamobrem, & ſi de Doctoribus, & Magiſtris in genere, quamplura, quæ ipſorum commonere videbantur officia, latè ſuperiùs ſint explicata: quia tamen in ſpecie adhuc extabant plurima, quæ ibidem in vnum minimè quibant confluere locum, nec vna, communique gaudere explicatione: meritò quidem hùc recenſenda curauimus, vt

Singula quæque locum teneant ſortita decenter.

quemadmodùm ad Piſones cecinit Vates ille.

CAPVT I.

Sacrarum Scripturarum Doctores, Magiſtrique interpretes; ſicut præ cæteris primatum Theologis habent: ita virtutum omnium, maximè Catholicæ Fidei, ad cuius regulam, diuina tenentur prodere arcana, & reſerare myſteria, excellentiam pariter profiteri debent.

SVMMARIVM.

1 *Quilibet ex antiquis, qui quoquo modo de Deo ſcripſerunt, Theologi nomen indifferenter ſunt aſſecuti; non in ſtricta tamen, & rigoroſa ſignificatione, prout, ſcilicet, ea, quam profitentur Theologia, illam connotat reuelatam, & diuinam ſcientiam, quæ omnibus præſtat facultatibus, de qua ſermo tantùm inſtituitur in præſenti: ſed in quodam lato, & ampliori conceptu, ratione cuius Marcus Varro, in fabuloſam, naturalem, & ciuilem ipſam ſecauit.*

2 *Sacram, reuelatamque Theologiam, Doctores principaliter bimembrem faciunt; Poſitiuam, ſcilicet, & Scholaſticam; quæ tamen membra, realiter minimè inter ſe diſtinguuntur, ſed tantùm tradendi ratione, & methodo, cùm poſitiua, ſcholaſtica baſis, & totum fundamentum ſit: Quare ſicut ipſa, ſcholaſticæ præfertur, ita eius ſectatores, cæteris præferendi videntur Theologis.*

3 *Sacrarum literarum interpretes, & qui poſitiuam profitentur Theologiam, cum propria virtute ſuum munus præſtare nequeant, Dei veluti Inſtrumenta ſunt. Vnde binas tenentur habere diſpoſitiones materialem, ſcilicet, & formalem, quarum prima eſt ſcientia, & eruditio; altera verò eſt vitæ ſanctitas, quæ ipſi primò faciant, quæ alios facere docent.*

4 *Sacrarum Scripturarum in Interprete, potiùs de bonitate vitæ, quàm de ſublimitate ſcientiæ curandum eſt; cùm primò ſit benè viuere: ſecundò benè docere. Nam ſi ſcientes ſine timore Dei multos videmus: timentes autem Deum ſine ſcientia nullum videmus: Quin potiùs, doctos varios, obſequio Dei relicto, repentè rudes eſſe factos, exemplo cuiuſdam Simonis angli, ſatis oſtenditur.*

5 *Sancti viri, & ſi nullo adhibito ſtudio, rudes, & illiterati ſint habiti; ſola tamen vitæ innocentia, ad eam ſcientiarum peruenerunt eminentiam, vt eos ſuffragijs diſcrepantibus nullis, in ſapientum album poſteritas miſerit; quod pluribus hiſtoriarum oſtenditur documentis.*

6 *Qualitatem doctrinæ, eruditioniſque in ſacro Interprete apprimè neceſſariam (eſt enim*

altera

altera huiuſcemodi conditio Inſtrumenti) non omnes aſſignant eandem: Quinimmò plerique ipſam penitus reyciunt, vt remiſſiue oſtenditur. Veruntamen vt Doctorum in hac varietate reconcilientur ſententiæ, ſedulò conſiderandum videtur, an ad fundandum fidem, vel ea fundata ad ipſam rectè intelligendam, talis ſcientiarum, doctrinarumque qualitas cenſeatur neceſſaria.

7 *Supernacanea in ſacro Interprete ad fundandam fidem, qualibet omninò eſt eruditio: quandoquidem non alia quiſpiam progreditur via, neque ad illam per aliud ingreditur oſtium, quàm per eum, qui de ſe ait: Ego ſum via veritas, & vita: Quare priores fidei doctores rudes, & idiotæ electi ſunt.*

8 *Fundata verò fide prioribus, qui ſucceſſerunt Doctores, ad docendum credenter in intellectam, & cognitionem creditorum, debuerunt inniti rationi, & conſequenter ſecularibus eſſe inſtructi diſciplinis; quod Iuſtini, & Auguſtini exemplis ſatis probatur. dum prior ille quadam Platonis ſententia, alter verò dialogo Ciceronis perlecto, ad gentilitatis, & hæreſeos deſerendos errores, fidemque amplectendam excitati ſunt*

9 *Quædam ex ſecularibus facultatibus vtique ſunt, quæ ad theologicam ſcientiam pertinent: quædam verò ei valdè adminiculantur: quædam autem, neque neceſſaria, neque auxiliaria ſunt, ſed tantùm ad maiorem Doctoris pertinent ornatum. Idcircò Sacrarum Scripturarum Interpres ea ſcire tenetur, quæ primi, & ſecundi generis ſunt, nequaquam verò tertij.*

10 *Opus præcipuè eſt Sacrorum Librorum Interpreti, diligenter diſcernere canonicas ab apocryphis ſcripturas, emendatis vti codicibus, & græcas, latinas, atque hebraicas non ignorare literas, earumque idiotiſmos. Quare ab Eccleſia, prædictas in ſcholis linguas eſſe perdiſcendas, meritò decretum fuit.*

11 *Senſus Sacræ Scripturæ non pro libito ab Interpretibus ſumendi ſunt, ſed tantùm iuxta vnanimem Sanctorum Eccleſiaſticorum Patrum ſententiam ab Eccleſia communiter receptam. Vndè remiſſiue nonnulli apud authores tradantur canones, & regulæ, ad rectè, & ſine errore ſacras literas exponendas.*

Veterum monumenta referunt Hiſtoriarum, Priſcos illos, qui de Deo,
1 quoquo modo ſcripſerunt, & in ſublimibus, diuiniſque rebus contemplandis verſati ſunt, Theologos fuiſſe nuncupatos, vt D. Auguſtinus. 18. *de Ciuit. Dei, cap.* 14. Ariſtoteles. 12. *met. text.* 50. Tullius. *lib.* 3. *de nat. deorum. ſect.* 70. *num.* 53. & Clemens Alexand. *lib.* 1. *ſtrom.* teſtantur, qui Orpheum Poetam, Theologum pariter nominarunt, Euſebius idcircò Cæſarienſis *lib.* 1. *de præparat. euangel. cap.* 7. *&* 2. *cap.* 1. Phænicum Æhyptiorum, Atlantorum, Græcorum, & Phrygum Theologiam dinumerat, quam triplicem M. Varro *in lib. de antiquit. rerum human. & diuin. apud D. Auguſtinum.* 6. *de Ciuit. cap.* 5. conſtituit: Vnam fabuloſam Theatro, alteram naturalem Mundo, tertiam ciuilem Vrbibus accommodatam. At profectò de his, præſens nihil ad inſtitutum: cùm non de quaqua, vel profana, ea mens ſit nobis agere Theologia, ſed de chriſtiano homine digna duntaxat, atque diuina. Quæ cum ex traditis *ſuperiori libro. cap.* 20. *num.* 5. omnibus præſtet facultatibus; eam qui ſectantur, iuxta ibidem dicta, cæteris Doctoribus, & Magiſtris, de quibus hic agitur in ſpecie, quoque præferendi videntur.
2 Ipſam autem Sacri Scriptores apud Nazarium *in prolog. ad* 1. *par. D. Tho.* principaliter bimembrem faciunt: Poſitiuam, ſcilicet, & Scholaſticam: Poſitiuam vocant, qua ſic ea, quæ ad ſacram pertinent doctrinam traduntur, vt demonſtretur vbi nam in ſacris literis, in quarum ſummoperè expoſitione verſatur, contineantur, priuſquam rationibus firmentur. Scholaſtica verò eſt, quæ vtitur methodo ſcholis accommodata, nimirùm, vniuerſam de Deo ſcientiam in ordinem redigens, ac rationibus, & argumentis confirmans: quæ tamen non eſt alia à priore (eſt quippè talis diuiſio accidentalis ſecundùm Nazarium ibidem, non autem eſſentialis) ſed ratione duntaxat diuerſa, methodoque tractandi. Quia verò Poſitiua, Scholaſticæ baſis, & fundamentum eſt (ſumit hæc nanque, vt oſtendit Henricus 1. *par. artic.* 7. *quæſt.* 4. *num.* 4. principium omnis ſuæ notitiæ ex diuinis rationibus, & oraculis: cùm ſecundùm eundem. 2. *par. artic.* 18. *quæſt.* 1. *num.* 7. Dei ſequatur Theologiam, quam per ſe ipſum docuit *Ierem.* 1. dicens: Ecce dedi verba mea in ore tuo. *&* 36. Tolle volumen libri, & ſcribes in eo omnia verba, quæ locutus ſum tibi aduerſum Iſrael, & Iudam, & omnes gentes) ipſius Interpretes, & expoſitores, cæteris poſthabitis, protinus accedunt eundem retinendo locum: cùm ea præſtentur in acceſſorio, quæ in principali, cui oppidò videtur accedere, *Gloſſ. morbo. l. itaque ſicut ſuperiùs. ff de ædilitio edicto.* Quorum ſcopus, quò ſuos omnes tenentur collimare conatus, diuina tantùm eſt prodere arcana, & aperire

rire myſteria: Interpretis enim officium eſt, apertum facere, quod obſcurum putatur, *Accur.l.in omni ff.de iuris, & facti ignor.*

Cùm autem, ſua id perficere virtute,
3 ingenioque minimè valeant, ſed Dei ſupremo ſolius impulſu, ex Apoſtolo 1. *Corinth.cap.3.*ita ſcribente: Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus: non præcipui tanquam Doctores, ſed veluti Dei adiutores (vt paulò ſubditur inferiùs) & ſelecta idem perficient inſtrumenta: Vnde Gloſſa: Vocem format homo exteriùs, ſed Deus imprimit intus, qui operatur velle, & perficere. Cæterum auxiliarijs in inſtrumentis, *1.p.art.11.q.5.n.7.* duas Henricus Gandauenſis ingenioſè deprehendit diſpoſitiones, materialem ſcilicet, & formalem: Prior (quatenus rem facit ad noſtram) eſt inſtructio, ſiue eruditio in exponente: Si enim (inquit ipſe) inſtructus non eſſet, docere non deberet, nec poſſet, ſecundùm quod ſuper illud *Iacobi 3.* Nolite plures Magiſtri fieri dicit Gloſſa: Niſi tantùm diſcreti, & in ſcripturis docti. Qui enim indoctus, officium docendi vſurpat, & Chriſtum non ſyncerè nuntiat, maiorem damnationem meretur. Sicut neque ſerra, ſi eſſet ex materia molli, poſſet ligna diuidere. Altera verò eſt vitæ ſanctitas, quà ipſe primò faciat, quæ alijs facienda, docet: Vnde ſicut Serra non dentata, ad finem regulariter ſecandi attingere non poſſet: ſic nec Doctor, ſi Sanctitatis conuerſatione non fuerit informatus, alios ſalubriter inſtituere poſſet, iuxta ea, quæ *Homil.10.in cap.5.Mathæi* D. tradit Chryſoſtomus, dicens: Bona conuerſatio Sacerdotis ſine verbo tenet quidem Sanctos in ſanctitate per ſuum exemplum; adducere autem ignorantem ad ſcientiam veritatis non poteſt. Verbum quidem ignorantem adducere ad ſcientiam veritatis, & ſine conuerſatione bona poteſt: tenere autem in fide, vel ſanctitate abſque bona conuerſatione, non poteſt: magis verò ſcandalizat.

Verumtamen, quia priùs eſt bene viue-
4 re (vt cum eodem ibidem loquar Chryſoſtomo) ſecundum benè docere: Sacrarum Scripturarum priùs in Interprete, de bonitate vitæ, quàm de ſublimitate ſcientiæ curandum cenſetur: Nam per bonam conuerſationem (inquit ipſe) aſcenditur ſine dubio ad ſcientiam: à ſcientia autem neſcio ſi ad bonam conuerſationem omnimodè veniatur. Propterea ſcientes quidem ſine timore Dei multos videmus: timentes autem Deum, ſine ſcientia nullum videmus. Quinimmò, carentem ſcientia tantùm abeſt extare Sanctum, vt erga Deum, obſequio, ac reuerentia neglectis, ſcientes potiùs, doctique viri rerum miſerabilem omnium ſuſceperint ignorantiam. Cuius negotij fortaſſe cauſa, cuidam Anglo, nomine, Simoni præ cæteris id contigiſſe fertur: nam cùm Dialecticam Arteſque liberales, ſecunda fama profiteretur Pariſijs, ſcientia inflatus, ſe Chriſti legem adeò callere, vt cùm publicè, tùm in ſcholis funditùs pro libito ipſam quoque delere poſſe plerumque non ſit veritus iactitare. Quare ſubita obliuione perfuſus, nec etiam dominicam pronnunciare orationem, vel alphabetum ampliùs re-
5 cognoſcere valuit, *ex lib.2.apum.cap.48.* Secus autem Sancti viri, & ſi nullo adhibito ſtudio, rudes, & illiterati ſint habiti, ſola tamen vitæ innocentia, ad eam ſcientiarum peruenerunt eminentiam, vt eos, in ſapientium album, cunctis ſuffragijs, optimo iure poſteritas miſerit. Antonius itaque, ſanctus, & perfectus Monachus, ſine vlla litterarum ſcientia, Scripturas diuinas, & memoriter audiendo tenuit, & prudenter agitando intellexit, *D. Auguſtinus lib.1.de doct Chriſt.* Item Sanctus Bernardus, literas ſuas in ſyluis, & agris didicit, meditando ſacra eloquia, & orando, *Marulus lib.2.cap.5.& Sabel.lib.2.cap.7.* Stephanus quidam anachorita, cum aliquando illiteratus, ac rudis haberetur, tantùm in Mareotidis eremo manens profecit, vt neminem ad eum diſcendi aliquid gratia acceſſiſſe ferant, quin idem diſcedens, ſe ſatis edoctum diceret, *idem Marulus lib.3.cap.4.* Maria Ægiptiaca ad ſummum omnis ſapientiæ orandi aſſiduitate peruenit, *Fulg.lib.1.cap.6.* Romualdus Abbas, Ordinis Camaldulenſis author cum ad Syriæ montis Monaſterium veniſſet, & ibidem Sacra celebraret, aliquandiù in extaſi raptus ſtetit, & Pſalmorum interpres factus eſt, quorum paulò ante, ne lector quidem ſatis idoneus fuerat, *Marulus l.b.2.cap.4.* Ac tandem alijs omiſſis plurimis, Thomas Aquinas, de quo legitur nullum fuiſſe ſcriptorum genus in quibus non eſſet diligentiſſimè verſatus, ſodali ſuo fratri Reginaldo dicere ſolebat quicquid ſciret, non tam ſtudio, aut labore ſuo peperiſſe quàm diuinitùs traditum accepiſſe, *ex Breuiario Roman. in eius feſto*. Quia profectò, Animalis homo (inquit Apoſtolus 1. *Corinth.2.*) non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei: Spiritualis autem iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur. Quare Angelus Danieli 12. dixiſſe legitur: Vade Daniel, quia clauſi ſunt, ſignatique ſermones vſque ad tempus, & impiè agent omnes impij, neque intelligent omnes impij: porrò docti intelligent. Proinde ab ethicis inchoanda

da eſſe diuinæ Scripturæ ſtudia, Hierony: mus *in proœm. lament. Ierem. tom. 4.* ita docet: Quomodo in his noſtris literis non poteſt quis ad legenda verba, texendaque procedere, niſi priùs ab elementis cæperit: ità in ſcripturis diuinis non valemus ea, quæ maiora ſunt noſſe, niſi ab Ethica in ipſis habuerimus exordium, ſecundùm illud, quod Propheta dicit, *Pſal.* 118. à mandatis tuis intellexi, quòd videlicet poſt opera cæperit habere ſcientiam ſecretorum.

Inſtitutionis autem, eruditioniſque
6 qualitas, quæ diuinarum Scripturarum in Interprete altera eſt diſpoſitio, non omnibus probatur eadem: quidam enim apud Salmeronem, *prologom.* 17. & 18. omnem reijciunt; admittunt alij, ſed non ſimilem, cùm intenſiorem nonnulli, remiſſiorem plerique ipſam ponant. Cæterùm Henricus 1. *p. art.* 11. *q.* 7. *n.* 4. vt cautè ſtatuat, ingenioſè diſtinguit, aptando, ſcilicet, eruditionem in Interprete, vel ad fundandam fidem, vel ea poſita ad ipſam intelligendam. Cæleſtium enim myſteriorum, triplex in nobis aſſignatur notitia. Quędam (inquit ipſe) credendo, quædam intelligendo, quædam apertè videndo. Quarum prima eſt inferior, & nobis magis proportionabilis, & diſponit ad ſecundam, quia *Iſaia* 7. dicitur: Niſi credideritis, non intelligetis, quod exponens Auguſtinus *tract.* 29. *in Ioann. cap.* 9. *& alibi*, dicit: Ideo credis, quia non capis, ſed credendo fis idoneus vt capias: nam ſi non credis, nunquam capies, quia minus idoneus remanebis. Fides ergo mundet te, vt intellectus impleat te. Ambæ autem diſponunt ad tertiam: Primæ duæ ſunt vitæ huius: tertia verò eſt vitæ futuræ. Hæc ille. Qua idcirco tertia relicta, vtpotè altioris inda-
7 ginis, de duabus prioribus determinandum videtur. Quarè, ſi de prima, quæ credendo habetur loquamur notitia; ſupervacanea in ſacro Interprete ad fundandam fidem, quælibet omninò eſt eruditio: Quandoquidem, non alia quiſpiam progreditur via, neque ad illam per aliud ingreditur oſtium, quam per id, de quo *Ioann.* 10. habetur: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit ſaluabitur, & eiuſdem *Ioann.* 14. Ego ſum via, veritas, & vita. Vnde Apoſtolus 1. *Corinth.* 2. ità ſcribit: Ego cùm veniſſem ad vos fratres, veni non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientiæ annuntians vobis teſtimonium Chriſti: non enim me iudicaui ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc Crucifixum, & ego in infirmitate, & timore, & tremore multò fui apud vos, & ſermo, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis, vt fides noſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Hinc idem infert Henricus 1. *p. art.* 11. *q.* 6. *n.* 4. euangelicos priores Interpretes, ac Doctores ſimplices, atque idiotas electos fuiſſe, iuxta ordinariam in illud *Ioannis* 1. *Inuenit Philippus Nathanael*, quæ inquit: Nathanael peritiſſimus ſcripturarum, quia doctiſſimus non eſt in Apoſtolatum electus. Omnes enim Apoſtoli, primò de Idiotis ſunt aſſumpti, ſcilicet, vt confundantur ſapientes.

Si autem de ſecunda, quæ intelligendo
8 fit notitia, nobis; ſit argumentum; adepta, ſuaſaque fide, diuinæ inhærendo authoritati: Poſteriores Doctores (inquit Henricus vbi ſupra *q.* 7. *n.* 4.) ad docendum credentes in intellectum, & cognitionem creditorum, debent inniti rationi, & conſequenter ſecularibus inſtructi eſſe diſciplinis: Nam, vt ex D. habetur Auguſtino *tom.* 6. *de vtil. cred. cap.* 11. Quod credimus debetur authoritati: quod autem intelligimus debetur rationi: Authoritas enim rationi viam præparat, ratio autem ad intellectum, cognitionemque perducit. Vnde Gloſſa, *ſuper illud Exodi* 5. *Vt eamus viam trium dierum in ſolitudine*, ſic legit: trium dierum iter proficiſcimur, ſi rationalem, moralem, naturalem ſapientiam de rebus mundialibus auferentes, ad inſtituta diuina conuertimus. Quod vtique Iuſtini, ipſiuſque Auguſtini exemplis, ſatis oſtendi poterit: dum prior ille, ſententia quadam Platonis, alter verò Dialogo Ciceronis perlecto, ad gentilitatis, & hæreſeos deſerendos errores; fidemque amplectendam excitati ſunt apud Salmeronem *tom.* 1. *prologomine* 17. Nam vt ait Baſilius *in tract. ad nepotes circa initium tom.* 1. Sicut Tinctores ſolent, vt perfectum colorem purpuræ panno inducant, inferiorem alium colorem pręmittere, ſuper quo aptiùs imprimatur color ille perfectus: ita de humanis diſciplinis præmittendis ante diuinam ſcientiam iudicandum eſt. Ideoque legitur, quòd Moyſes, dum in aula verſaretur Pharaonis, Ægiptiorum omni eruditus fuit ſapientia, *Actor.* 7. Et Daniel, Nabuchodonoſor manens in domo, in omni Chaldeorum diſciplina, & ſcientia inſtructus fuit, *Daniel.* 1. Paulus verò, qui ad pedes Gamalielis hebræas literas perdidicerat, *Actor.* 22. græcorum quoque authorum literaturam attingere non dubitauit; quarè nunc Arati, *Actor.* 17. nunc Menandri 1. *Corinth.* 15. nunc Epimenidis *Titi.* 1. teſtimonia producit. Et quid autem de veteribus dicemus Patribus Dionyſio Areopagita, Clemente Romano, & Alexandrino, Iuſtino mar-

tyre,

tyre, Origene, Euſebio, Baſilio, Hilario &c. qui non tantùm in Dialecticæ palæſtra & eloquentiæ curriculo, ſed etiam in platonica, & ariſtotelica philoſophia exculti, & ad miraculum vſque exercitati fuerunt? Adeò, vt S. Hieronymus *in Epiſt. ad magnum Vrbis Romæ oratorem* tradat; in dubium eſſe reuocandum, an nonnulli ex prędictis, maiores in ſcripturarũ cognitione, an verò in ſecularium literarum peritia extiterint.

Eſt tamen diſtinguendum (inquit Hen-
9 ricus *art.11.ſupra citato q.7.n.5.*) ex parte eorum, quæ in ſecularibus ſcientijs edocentur: Quoniam eorum, quæ tractantur in ipſis, quędam ſunt, quorum notitia etiam pertinet ad iſtam ſcientiam, vt eſt prima rerum creatio, & alia quamplurima, quæ de creaturis ſunt credenda. Alia verò ſunt, quorum notitia multùm adminiculatur ad declaranda, & defendenda ea, quæ pertinent ad iſtam ſcientiam, vt ea, quæ conſiderantur in alijs ſcientijs de anima, & de potentijs eius, & plurima conſimilia. Sunt etiam alia, quę nec ad iſtam ſcientiam pertinent, nec adminiculantur ad eam, vt ſunt illa, in quibus ſentire contraria nihil fidei obeſt omninò, vt ſunt menſura quantitatis Solis, Lunæ, Terræ, & quamplurium huiuſmodi. Eſſe peritum in ſcientijs ſecularibus quoad omnia iſta, eſt ſupereminentis ſcientiæ in Sacro Doctore: Non enim neceſſe eſt ad hoc, quod ſit Doctor idoneus Sacræ Scripturæ ſcire illa, quæ ſunt de tertio genere, ſecundùm quod de notitia talium dicit Auguſtinus in Epiſtola ad Petrum Presbyterum de origine animæ: Non magnum (inquit) doctrinæ Chriſtianæ arbitror eſſe detrimentum iſta neſcire, & ſi de corporum quidem generibus ſubtiliter diſputetur, hoc maiore difficultate quàm vtilitate perdiſcitur. Scire autem illa, quæ ſunt de primo, & ſecundo genere, pertinet ad idoneum Doctorem Sacræ Scripturæ, & quoad iſtorum notitiam debet eſſe peritus in ſcientijs ſecularibus, quoad illa, quæ de eis ſcire non poteſt ex tractatu ſcientiæ theologicæ. Propter quod dicit Auguſtinus in principio tertij de doctrina Chriſtiana: Homo qui voluntatem Dei in ſcripturis ſanctis diligenter inquirit, primitus in cognitione quarundam rerum neceſſariarum, ne vim, naturamue earum, quæ propter ſimilitudinem adhibentur ignoret, veniat ille inſtructus ad ambigua ſcripturarum diſcutienda atque ſoluenda: Hæc ille. Et ideò præcipit Synodus 37. diſt. cap de quibuſdam, dicens: Ab vniuerſis Epiſcopis ſubiectis plebibus, & alijs locis, in quibus neceſſitas occurrerit, omnino cura, & diligentia adhibeatur, vt Magiſtri, & Doctores conſtituantur, qui ſtudia literarum, liberaliumque artium dogmata aſſiduè doceant, quia in his maximè diuina manifeſtantur, & declarantur mandata. Quod etiam per Tridentinum *ſeſſ.5.cap.1. & ſeſſ. 23.cap.18.* nuper videtur ſtatutum.

Præterea, triticum, vt à zizania diſcer-
10 nat, ſacro præcipuè opus eſt Interpreti; canonicorum ab apocryphis non ignorare librorum diſcrimen: D. Hieronymo *ad Letam tom.1.* ſcribente: Vt quæ potiſſimum diſcenda ſint in Sacra Scriptura, ijs opera detur, caueantur apocrypha: Quod vtique omni amoto ſuccedet periculo, ſi Sacrorum Conciliorum Cartaginenſis tertij, *canone 47.* Florentini *ſeſſ. vlt. in bulla vnion. cap.7.* & Tridentini *ſeſſ.4.* œcumenicis ſtetur decretis. Deinde, ſicut Diuus monet Auguſtinus *lib.2.de doct. Chriſt. cap. 14.* Vt codicibus emendandis in primis inuigilet ſolertia eorum, qui Scripturas diuinas noſſe deſiderant, & emendatis, non emendati cedant, ex vno duntaxat interpretationis genere venientes. Quod inoffenſo quoque percurrent pede, ſi græca ſeptuaginta Interpretum verſione, iuſſu Gregorij 13. & Sixti 5. purgata, atque Diui Hieronymi latina, quæ vulgata dicitur, Clementis 8. ſanctione prodita, nec non à Sancta Tridentina Synodo *ſeſſ. 4.* pro authentica habita, & approbata, maximè vtantur: Non quia cæterę (hebraica præcipuè, vtpotè cunctarum origo) penitus neglectę iaceant; ſed quia malorũ inuidia, pluribus cùm ſcateret erroribus, vt apud Salmeronem *tom. 1. prolegom. 3.* planè cernitur; ipſe in ſua vuulgata, mirò vtramque correxit ſtudio. *Fulg. lib.8.cap.7.* Harum idcirco trium minimè linguarum inutilis erit peritia, idiotiſmorumque ipſarum ſcientia: Ab Eccleſia nanque, *Clement. 1. de magiſtris*, prędictas linguas in ſcholis perdiſcendas eſſe, meritò decretum fuit. Quæ ſola vtique, pro linguarum ad Sacras literas vtilitate ſufficeret authoritas, niſi ampliùs, *de vera relig. cap. 50.* adderet Auguſtinus, quod habet omnis lingua ſua propria genera locutionum, quæ cùm in aliã linguam transferantur, videntur abſurda.

Monet tamen S. Clemens, *Epiſt. 5. de*
11 *communi vita*: Quòd & ſi multa verba ſint in ſcripturis diuinis, quę poſſunt trahi ad eum ſenſum, quem ſibi vnuſquiſque ſponte pręſumpſit, non tamen id fieri oportet: Non enim ſenſum, quem extrinſecus adulteretis alienum, & extraneum debetis quęrere, aut quoquo modo, ipſum ex ſcripturarum authoritate confirmare, ſed ex ipſis ſcripturis ſenſum capere veritatis. Quare ad coercenda petulantium ingenia, Sacra, & œcumenica Tridentina Synodus

ſeſſ.4.decret.2. ita decernit: Vt nemo ſcili-
„ cet, ſuæ prudentiæ innixus in rebus fidei,
„ & morum ad ędificationem doctrinę chri-
„ ſtianæ pertinentium, Sacram Scripturam
„ ad ſuos ſenſus contorqueat, aut contra eum
„ ſenſum, quem tenuit, & tenet Sancta Ma-
„ ter Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero
„ ſenſu, & interpretatione Sacrarum Scrip-
„ turarum, aut etiam contra vnanimem con-
„ ſenſum Patrum ipſam Scripturam Sacram
„ interpretari audeat; etiam ſi huiuſmodi
„ interpretationes nullo vnquam tempore
„ in lucem edendæ forent. Quapropter ſen-
ſus omnes iuxta regulas, ſanctæque Fidei canones, atque methodos, de quibus vberrimè eccleſiaſtici Patres apud Salmeronem *tom.1. prolegominibus. 9. 10.11.& 12.* Sixtum ſenenſem *in ſua biblioth. ſanctа toto lib. 3.* & Martinum Martinium *lib. 7. Hipotypoſeon. cap.1.* qui omnes ſcitè, & diligenter collegit.

CAPVT II.

Theologis ſymbolicam profitẽtibus Theologiam; Emblematum, Parabolarum, Apologorum, Ænigmatum, Hieroglyphicorum, Troporumque deinde omnium peritiam neceſſariam eſſe oſtenditur: Canoneſque ad Sacræ pandenda ſcripturæ Symbola, abundè illis ſuppeditantur.

SVMMARIVM.

1 *Diuina Myſteria, temerè, & indifferenter cunctis pandenda non ſunt, cùm pretioſum, & rarum quod eſt communiter teneatur occultum, ipſeque Deus, vel Patribuss in prophetis, vel non ſine parabolis ſaltem ad turbas, ferè ſemper ſit locutus, quemadmodum ex omni ſcriptura non tantùm; verùm etiam ex varijs gentium ſymbolis latè patet.*

2 *Zoroaſticum illud effatum, nimirum: Vbi paterna monas eſt. ingenioſè de altiſſimo Trinitatis exponitur Myſterio. Quæ vtique expoſitio, illi Hermetico conſentire videtur epiphonemati: Monas, monadem genuit, & in ſe ſuum reflexit amorem.*

3 *Veruntamen non idcirco ſequitur, ſacras ſcripturas eſſe clauſas, ſed ad ſummum tantùm obſcuras, vt cum labore inueniantur, & ignaris, rerumque inexpertis tegantur, ne vileſcant: Tractatum enim tota numinis maieſtate pleniſſimum, irreligioſæ mentis eſt, multorum conſcientiæ publicare, vt eruditè docuit Triſmegiſtus.*

4 *Sacræ arcana doctrinæ per modum occultationis, qui eſt verè diuinus, prouectis ſaltem, & exercitatis hominibus, iſtis de cauſis videntur proponenda, Primò, vt hi copioſiores, vberioreſque ſint in exponendo: Secundo, vt ex his indignos, & faſtidientes ſtudere lateant: Tertiò verò, quia Deus voluit alios eſſe doctores, qui exponerent, & alios diſcipulos, qui audirent; quod non contingeret ſi omnes omnia ſcirent.*

5 *Diuina arcana, gratia aperiendi, ſymbolica adinuenta eſt Theologia, qua per obſcura quædam ænigmata, diuinam illam plenamque myſterijs, ac profanis inacceſſam veritatem enuntiamus; quod pluribus idcirco, & varijs elocutionum formis operatur, Emblematibus ſcilicet, Parabolis, Apologis, Ænigmis, & Hieroglyphicis, quorum ſingula item varios ramos pariunt.*

6 *Procedit itaque hæc facultas ad veritatem manifeſtandam emblematibus; dum ſymbolum aliquod ingenioſum, ſuaue, morale, ex pictura, & lemmate conſtans proponit, vt patet de duorum compagine inſcriptorum lignorum, Ezechiel.37. & de Equite, plurima geſtante diademata, & inſcripto veſtimento operto, Apocalyp.19.*

7 *Parabolis autem, & prouerbijs ad manifeſtationem veritatis rectè procedit ſymbolica Theologia, ſi metaphorica aliqua oratione latentem habente ſenſum ingenioſè vtatur; vt ex parabolis, & Salomonis prouerbys, præ cæteris locis biblicis abundè colligitur.*

8 *Item apologis, fabuliſque hoc idem præſtabit præfata facultas dùm irrationabilia inter ſe colloquentia, vel homines cum illis ad aliquid inſinuandum, lepidè introducet, vt de lignis ſyluarum inter ſe conſultantibus Iud.9.& 4. Eſdræ.4. & Mare, & Sidone mutuò ſibi exprobrantibus, Iſaiæ 23. colligendum videtur.*

9 *Dum autem plurima, mira occultatione proponit, adeò vt neque res, neque rei ſignificatum intelligatur, priuſquam inuolucri modus refectus fuerit tunc ænigmaticè; vt de reſiduo Erucæ commeſto à Locuſta &c.* Ioel. *1. & de ſolutione Templi, tribus inde diebus excitandi,* Ioann.*2.clarè patet.*

10 *Tandem Hieroglyphicis, quibus literarum vicè præcipuè vtebantur, Ægyptij, recondita manifeſtabitur veritas, dum imaginibus, & figuris ad aliquid ampliùs, ex hominum determinatis innuendum procedetur arbitrio: vt de Virga vigilante, & Olla ſuccenſa,* Ierem.*1. alijſque figuris, & imaginibus, quibus Prophetarum abundant vaticinia argumentari licet.*

11 *Myſtagogi ſeu qui ſymbolicam profitentur Theologiam. Schematum, Troporumque, quibus cum Grammatici, tum Rhetores, atque vt plurimum etiam Poetæ vti ſolent, plenam tenentur habere notitiam; cum nullo genere locutionis, quod in conſuetudine humana non*

non inuenitur Sacra vtantur Scriptura: quorum principaliores, hac ex ſacris libris nacta occaſione, ſatis explicantur.

12 *Summoperè tamen ſymbolici cauere debent Theologi, ne figurata, ab ipſis vt propria, aut è contra, propria vt figurata vſurpetur locutio, niſi manifeſtum hæreſis ſcopulum impingere velint; vt pluribus, ac diuerſis, eorum, quæ in ſacris perperam intelliguntur literis, oſtenditur exemplis.*

13 *Vt rectè, ac ſine errore hanc ſymbolicam profiteamur facultatem, quinque potiores à Sacris Doctoribus traduntur Canones; quorum primus, cæterorumque parens, eſt 1 vt quicquid in ſermone diuino, neque ad morum honeſtatem, neque ad fidei veritatem propriè referri poteſt, figuratum eſſe putetur.*

14 *Secundus canon eſt: Quòd Scriptura Sacra, de Deo, Sanctiſſimaque Triade, propriè loqui non poteſt, ſed metaphoricè tantùm, & abuſiuè: cùm nomina, et verba, ſublimi illi naturæ, minimè conuenire queant.*

15 *Tertius canon: vt per tropum, hæc & his ſimilia intelligantur duntaxat: nimirum Deū dimittere ſecundùm deſideria cordis: Indurare quempiam: Aggrauare, excæcare, tradere in reprobum ſenſum &c. cum benigniſſimus, & clementiſſimus pater ſit, qui vult omnes ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.*

16 *Quartus verò canon: vt quotieſcunque in ſacris literis eſt ſermo de vita æterna, quæ in præmium nobis promittitur, comparatur. que rebus pretioſis, & caris vt nos magis allicere valeat; tantum per tropos eſt explicandus.*

17 *Quintus tandem canon eſt: vt nihil ſit ſub ſenſu ſpirituali alicui loco tribuendum, quod non per alium locum in ſenſu literali manifeſtè traditum inueniatur: adeout, quæ in vno loco exponuntur, quanquàm ad tropologiam, vel allegoriam ſpectent, in alijs tamen locis, ad literam dicta oſtendantur.*

18 *Plures, & plures alij talem ſymbolicam concernentes doctrinam remiſſiuè traduntur canones, qui idcirco hîc omittuntur, vel quia præcontinentur in præfatis, vel quia Diuina Myſteria potiùs veneranda, quàm nimia ſubtilitate ſunt diſcutienda.*

DIuina ſine diſcrimine, cunctis abdita
non pandere Myſteria apprimè neceſſa-
1 rium cenſuit *cap. 2. de cæleſ. hierarc.* Dio-
,, nyſius Areopagita, dicens: Hoc myſticis
,, eloquijs eſt decentiſſimum, per incompre-
,, henſibilia, Diuina, ænigmata occultare,
,, & inuiam multis pandere ſacram abdi-
,, tamque veritatem. Etenim ſi humanę con-
ditioni ita comparatum eſt, vt ſi quid pre-
tioſum, rarumque habeant, id non tantum
latebris condant, ſed & ænigmaticis ver-
borum inuolucris adeò velent, vt non niſi
ſagacibus, & notitia rerum claris manife-
,, ſtum eſſe velint: Quantò magis iudicia,
,, & præcepta Domini, vtique deſiderabilia
,, ſuper aurum, & lapidem pretioſum mul-
tum, *Pſalm.* 18. obſcuris ſententiarum
documentis, tranſlatiſque verborum ſen-
,, ſibus, obtegenda erunt? Deus nanque
,, cùm Lucem habitet inacceſſibilem, 1. *Ti-*
,, *mot.* 16. Poſuit tenebras latibulum ſuum,
,, *Pſalm.* 17. Puta diuinum verbum ſuum,
,, & profundum cogitationis, ac ſapientiæ
tom. 12. Bibliot. Pat. ſcitè explicat Philotheus.
,, Itaque ipſemet, qui Multifariam, multiſ-
,, que modis, olim loquebatur patribus in
,, prophetis, *Hebr.* 1. nouiſſimè diebus iſtis
,, loquens nobis in filio, *ibidem*: adhuc in
,, parabolis, & abſconditè ſit locutus: cùm
,, hæc omnia, *Matth.* 13. locutus ſit Ieſus in
,, parabolis ad turbas, & ſine parabolis non
,, loqueretur eis, vt impleret quod dictum
,, erat per Prophetam, dicentem: Aperiam
,, in parabolis os meum, eructabo abſcondi-
,, ta à conſtitutione mundi. Hoc autem ita
ſe habere non tantùm vniuerſa ſat, latè-
que Sacra demonſtrat Scriptura; In qua
(teſtante Chryſoſtomo *Homil. 21. in Geneſ.*)
,, quot periodi, tot arcana: quot verba, &
,, & apices, tot myſteria eruditorum obtu-
,, tui exponuntur lectorum: Sed & veterum
plurima ſapientum ſymbola, zoroaſtrica
ſcilicet, orphaica, pythagorica &c. Nam
cupientes aliquid de Deo, de Genijs, de
Mundo, Animantibuſque illi tradere ſum-
mi viri; ita quibuſdam verborum gyris,
atque mæandris, obſcura ſunt locuti, vt
non niſi à peritiſſimo veteris doctrinæ
2 Myſta, penetrari queant. Et quis equi-
dem (vt cætera mittam) Zoroaſtri illud
effatum, fortè à prædeceſſoribus Sanctis
ſucceſſiuè acceptum Patriarchis, nimi-
rum:

Vbi paterna monas eſt.

abſque ingenij exantlato labore, de Sacro
ſancto Triadis Myſterio intelligere valebit:
Quod tamen eidem omninò aptari poſſe,
tom. 2. Ædipi ægyptiaci, claſſ. 3. §. 1. num. 1.
Athanaſius Kircherius, hoc pacto ſapien-
,, ter oſtendit: Si enim monas paterna eſt,
,, vtique ea relationem dicet ad filium, qui
,, eſt ſecunda Diuinitatis ſubſiſtentia: Et ſi
,, Filius cum Patre vnum eſt, vtique tertia
,, dabitur relatio mutui in ſe inuicem amo-
,, ris, quæ eſt tertia Diuinitatis forma, vt
,, Ægyptij loquuntur: Quæ omnia pulchrè
,, conſentiunt illi Hermetico epiphonemati:
,, Monas monadem genuit, & in ſe ſuum
,, reflexit amorem.

Nec ſacrarum idcircò, diuinarumque
3 Scriptores rerum, bonum tam expetibile,

ſuaque natura maximè diffuſiuum, veluti
verbum æternæ vitæ, griphis, ænigmati-
buſq; adeò claudebant, vt illud *Matthæi* 23.
,, Væ vobis, qui clauditis regnum cælorum,
,, eis videretur fore inculcandum: Etenim
(interprete Chryſoſtomo, *tom.3.Hom.44.*)
,, Non ſunt Scripturæ clauſæ, ſed obſcuræ,
,, vt cum labore inueniantur. Quandoqui-
dem, operæ pretium minimè exiſtimabant
ignaris, rerumque inexpertis ea proponе-
re, quæ cùm ex ſe ſe, & natura ſua altiſſi-
ma ſint, & obſcuriſſima; facilè eos, dum
talia inexpiatis animis, temerario auſu pe-
netrare inconſultiùs præſumerent, in va-
riarum opinionum, errorumque præcipi-
tia deducere poterant: Dum enim altiora
non capiunt, ea plerumque contemnunt,
vt dum prudenti rerum conſultatione de-
ſtituuntur, turpi confuſione eos dementa-
ri neceſſe ſit: nam, vt inquit Auguſtinus
,, in *Pſalm.* 140. Benè ſunt in ſcripturis my-
,, ſteriorum profunditates, quæ ob hoc te-
,, guntur ne vileſcant: ob hoc quæruntur, vt
,, exerceant: ob hoc operiuntur, vt paſcant.
Quod non obſcure quoquè *in aſclepis cap.*1.
olim aſſeruerat Triſmegiſtus, dicens: Tra-
,, ctatum autem tota numinis maieſtate ple-
,, niſſimum, irreligioſæ mentis eſt, multo-
,, rum conſcientiæ publicare. Quamobrem
4 Henricus, 1. *par. art.* 20. *quæſt.* 3. *num.*4. *&*
ſequen. Arcana ſacræ, ſublimioriſque do-
ctrinæ, per modum occultationis, qui eſt
verè diuinus prouectis ſaltem, & exercita-
tis hominibus, hiſce alijs de cauſis eſſe pro-
ponenda expreſsè docuit. Primò ſcilicet,
vt copioſiores, vberioreſque ſint in expli-
,, cando: nam Sermonis obſcuritas (inquit
,, Auguſtinus, 11. *de Ciuit. cap.* 19.) etiam
,, ad hoc vtilis eſt, quòd plures ſententias
,, parit, & in lucem notitiæ producit, dum
,, alius eum ſic, alius autem ſic intelligit.
,, Secundò, vt indignos, & faſtidientes ſtu-
,, dere lateat, cùm ſecundum Chryſoſtomũ,
,, *Hom.* 44. *in Matth.* 23. *citata*; Obſcura ſit
,, notitia veritatis, ne non tam vtilis inue-
,, niatur, quàm contemptibilis: Contem-
,, ptibilis enim eſt ſi ab illis intelligitur, à
,, quibus nec amatur, nec cuſtoditur. Non
,, ergo abſcondita eſt in ſcripturis veritas, vt
,, non inueniant qui quærunt eam, ſed vt
,, non videant qui quærere eam nolunt, vt
,, ad illorum quidem gloriam pertineat, qui
,, inueniunt eam, quia deſiderauerunt eam,
,, & quæſierunt, & inuenerunt: ad illorum
,, autem condemnationem, qui non inue-
,, niunt eam, quia non deſiderauerunt eam,
,, nec quæſierunt, nec inuenerunt. Nec po-
,, teſt ei eſſe excuſatio, condemnationis
,, ignorantia veritatis, quibus fuit inuenien-
,, di facultas, ſi fuiſſet quærendi voluntas.
Tertiò denique, quia (vt paulò ſuperiùs
,, idem tradit Chryſoſtomus) Deus voluit
,, alios eſſe doctores, alios verò diſcipulos:
,, Si autem omnes omnia ſcirent, Doctor
,, neceſſarius non erat, & eſſet ordo rerum
,, confuſus.
Verùm enim verò, horum (ni fallor)
5 gratia, Vates, ac Sapientes, Symbolicam,
hoc eſt ſignificatiuam excogitarunt Theo-
logiam: cum ſecundum Dionyſium,
,, *epiſt.* 9. *ad Titum Pontificem*, nil aliud ſit,
,, quàm ea facultas, qua per obſcura quædam
,, ænigmata, diuinam illam, plenamque
,, myſterijs, ac profanis inacceſſam veritatem
,, enuntiamus. Quo ſenſu, iam pridem
,, Paulus. 1.*Corinth.*2. ſcripſerat: Loquimur
,, Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondi-
,, ta eſt, quam prædeſtinauit Deus ante ſecu-
,, la in gloriam noſtram. Et inferiùs *cap.* 13.
,, addiderat: Videmus nunc per ſpeculum
,, in ænigmate; tunc autem facie ad faciem.
Procedit autem huiuſcemodi facultas,
(quæ profectò poſitiuæ pars quædam eſt
Theologiæ) ad inacceſſam illam profanis,
enuntiandam veritatem pluribus, varijſ-
que elocutionum formis: Emblematibus
ſcilicet, Parabolis, Apologis, Ænigmis,
& Hieroglyphicis, quorum ſingula iterum
varios ramos poſſident, vt notat Kirche-
rius *in ſuo Œdipo ægyptiaco par.* 1. *claſſ.*1. *ſym-*
*bol. cap.*1. *in fin.* Nam ſicut Symbolum (ge-
nericè tamen acceptum, quatenus ſcilicet
ad ea omnia ſe extendit, quæ rem aliquam
in qua ineſt aliquid obſcuritatis figuratè ſi-
gnificat) præfata, aliquo modo compre-
hendit, vt ibidem idem docet Kircherius:
ita ſymbolica doctrina, eadem in ſe præ-
6 continere habet. Quare, emblematibus
toties videbitur procedere, quoties ſym-
bolum aliquod ingenioſum, ſuaue, mora-
le, ex pictura, & lemmate conſtans, pro-
ponit, quo animi conceptus, & nutus,
grauiori aliqua ſententia, aut lemmate fi-
guræ ſimilitudine quadam conuenientem,
indicari ſolet (ſic enim Emblema apud
Cauſſinum *in prolog. ſymbolica ægyptiorum ſa-*
pientia, alioſque definitur communiter:)
Vt dum lignorum per duorum compagi-
,, nem, in quibus extabat inſcriptum: Iudæ,
,, & filiorum Iſrael ſociorum eius, Ioſeph
,, lignum Ephraim, & cunctæ domus Iſrael,
,, ſociorumque eius, *Ezechiel*. 37. Iudæos, &
Iſraelitas, ſiue Samaritas, iam inter ſe con-
trarios, in Eccleſia per fidem, & gratiam
Chriſti tandem vniendos eſſe, quampluri-
mi apud Cornelium à Lapide fideliſſimè
,, ſentiunt. Aut per Equitem diademata ge-
,, ſtantem multa, habentemque in veſtimen-
,, to ſanguine aſperſo, & in femore ſuo ſcri-
,, ptum: Rex Regum, & Dominus domi-
,, nantium, *Apocalyp.*19. Poteſtatem omnem,
Chriſto etiam vt homini deſuper eſſe col-

la-

latam; contra Petrum de Cugneriis, *par.* 1.
tom. 4. *Bibliot. PP.* optimè, interpretatur
7 Bertrandus Card. & Epiſcopus Eduenſis.
Si verò Parabola 3. *Rhetor. cap.* 11. quædam
ſimilitudo eſt, ducta à forma ad formam
hoc eſt, rerum alioquin diuerſarum, in
vna, aut pluribus affectionibus collatio, vt
explicat Kircherius, *loco citato*: tunc prædi-
ctā inacceſſam Symbolica veritatem, para-
bolis, & prouerbijs enunciabit facultas, ſi
metaphorica aliqua oratione, quæ aliquid
quidem ſignificet, ſed id non ſit apertum
ſtatim ex ipſis verbis, ſed habeat latentem
ſenſum, ingenioſè vtetur: cuiuſmodi ſunt
„ illæ Salomonis parabolæ: Sicut diuiſiones
„ aquarum, ita cor Regis in manu Domini,
„ 21. Sicut qui mittit lapidem in aceruum
„ Mercurij, ita qui tribuit inſipienti hono-
rem, 26. aliæque plurimæ etiam euangeli-
cæ, de quibus plena ſunt Sacrarum Scri-
pturarum volumina, quas libenter hic ci-
tarem, niſi molem præſentis inſtituti rebus
non ita neceſſarijs, crederem auctum iri.
8 Item Apologis, fabuliſque hoc idem præ-
ſtabit venuſtis, dum irrationabilia inter ſe
colloquentia, vel homines cum illis ad
aliquid aliud inſinuandum lepidè faciet:
Apologus enim ex Gellio *lib.* 2. *noct. attic.*
cap. 29. *& Quintil. lib.* 5. *inſt. cap.* 11. nil
aliud eſt, quàm figmentum quoddam,
quo ex proprietatibus, & moribus anima-
lium, vel eorum natura, aut etiam inſen-
ſibilium naturalibus operationibus, & ef-
fectibus, vel bonum, quod amplexandum,
vel malum, quod fugiendum eſt docemus
ad vitam hominis benè, beatèque tranſi-
gendam ordinatum, canente Phædro,
lib. 2. *præfat.*

Nec aliud quicquam per fabellas quæritur,
Quàm corrigatur error vt mortalium,
Acuatque ſe ſe diligens induſtria.

Quamobrem, vt Abimelechi deteſtabilem
in Iſraelitarum Regem, viris Sichem Ioa-
tham exprobaret electionem *Iudic.* 9. Li-
gna, de Rege ſibi conſtituendo, inter ſe
conſultantia, affabrè introduxit. Item,
diuina ſecreta, nimia curioſitate non eſſe
ſcrutanda, Syluarum fabella, mari bellum
temerè illaturarum, Prophetam Eſdram
lib. 4. *cap.* 4. Vriel Angelus vrbaniter ad-
monuit. Et vaſtatam penitùs eſſe Tyrum,
nullo alio expreſſiori ſermone Iſaias, 23.
quàm apologo maris Sidonem illi proxi-
mam ciuitatem, quæ non nihil in ipſa Ty-
ro poſuerat ſpei, vt ſimul de communi
erubeſceret iactura adhortantis, explican-
„ dum putauit. Quæ omnia (vt inquit Au-
„ guſtinus lib. contra mendacium) ficta qui-
„ dem narratione, ſed veraci ſignificatione
„ dicta ſunt. Nec enigmatibus penitùs care-
9 re ſolet ſymbolica Theologia, Quando-
quidem plurima, mira occultatione pro-
ponit, adeò vt neque res, neque rei ſigni-
ficatum intelligatur, priùs quàm inuolu-
cri modus reſectus fuerit, in quo Ænigma-
tis, Griphique ratio ſecundùm Kircherium
œdipi ægypti. tom. 2. *par.* 1. *claſſ.* 1. *ſymbol. cap.* 4.
præcipuè videtur conſiſtere, vt eſt illud
„ *Ioelis* 1. Reſiduum Erucæ comedit Locu-
„ ſta, & reſiduum Locuſtæ comedit Bru-
„ chus, & reſiduum Bruchi comedit Rubi-
go: quod de euerſione Iudeæ primùm per
Chaldeos: deinde per Medos, & Perſas,
qui ſubuerſo imperio Chaldeorum, Iudęos
habuerunt captiuos: Tertiò per Macedo-
nes, omneſque Alexandri ſucceſſores, qui
Perſas deleuerunt: Tandem per Romanos,
qui Græcis ſuperatis, omnem iudæam ter-
ram vaſtauerunt, optimè interpretatus eſt
Remigius Altiſidiorenſis, *tom.* 1. *Bibliot. PP.*
„ *in* 11. *minores Prophetas.* Vel vt eſt illud aliud
„ Chriſti Saluatoris, *Ioann.* 2. Soluite tem-
„ plum hoc, & in tribus diebus excitabo il-
„ lud, quod dicebat de templo corporis ſui.
10 Hieroglyphicis quoque, ſuis in myſterijs
haud procedere reputabitur parum, ſi de
virga vigilante, & olla ſuccenſa, *Ierem.* 1.
cæteriſque figuris, & imaginibus, quibus
ſacræ literæ, maximèque Prophetarum
ſcatent vaticinia, mentio tandem habeatur.
Hieroglyphica nanque propriè ſunt ima-
gines, & figurę ad aliquid ampliùs innuen-
dum, ex hominum determinatæ arbitrio,
quibus præ cæteris, literarum vice, Ægy-
ptiorum vtebantur ſapientes, vt Clemens
Alexandrinus *lib.* 5. *ſtromat.* teſtatur, dicens:
„ Cum autem Hieroglyphica, nihil ſint
„ aliud, quàm ænigmaticæ quædam in re-
„ bus arcanis ſculpturæ, hac ratione, eadem
„ Ægyptij Sacerdotes adhibuerunt, ne faci-
„ lè vulgo, abdita rerum ſacrarum myſteria
„ vulgarentur.

Cæterùm, quia Diuinitatis arcana my-
11 ſteria otioſa forent, niſi rationem, qua
eorundem participes fieri poſſemus, ſedu-
lò oſtendant Myſtagogi: vt inoffenſo hoc
valeant decurrere pede, Schematum, Tro-
porumque, quibus tùm Grammatici, tum
Rhetores, & interdum etiam Poetæ vti
conſueuere plenam, & exactam omninò
illis eſſe neceſſariam notitiam, in primis
certò ſciant. Quoniam nullo genere lo-
cutionis (inquit Auguſtinus *lib.* 1. *de Tri-*
„ *nit. cap.* 12.) quod in conſuetudine huma-
„ na non inuenitur, Scripturæ vtuntur, quia
„ vtique hominibus loquuntur. Duodecim
autem à Quintiliano *inſtit. lib.* 8. *cap.* 5. præ-
cipuè enumerantur Tropi: Metaphora ſci-
licet, Synedoche, Methonymia, Antono-
maſia, Onomatopæia, Cathachreſis, Me-
talepſis, Epitheton: Allegoria, Periphra-
ſis, Hyperbaton, & Hyperbole: qui om-
nes

nes per ſacras latè diffuſi, etiam reperiri paginas, his ex innumeris paucis oſtendi poſſunt exemplis. Maraphora enim ab animatis ad animata manifeſtè habetur tum *Pſalm.* 2. Quare fremuerunt gentes: tum 138. Si ſumpſero pennas meas diluculò. Ab inanimatis ad inanimata, *Zach.* 11. Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuos. Ab animatis ad inanimata, *Amoſ.* 1. Exiccatus eſt vertex Carmeli. Et ab inanimatis tandem ad animata, *Ezechiel.* 12. *&* 36. Auferam cor lapideum. Synedoche antem, ponendo partem pro toto, propriè reperitur, *Geneſis* 47. Dies vitæ meæ parui, & mali: & ponendo totum pro parte, *Geneſis* 6. Delebo hominem, quem creaui. Item Methonymia inſinnatur, *Matth.* 20. Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum. Antonomaſia verò, 1. *Reg.* 17. Spurius (ſcilicet pro Goliath) altitudinis ſex cubitorum, & palmi, Onomatopæia, 1. *Corinth.* 13. Factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Cathacreſis, *Luca* 21. Cadent in ore gladij. Metalepſis, *Pſalm.* 127. Labores manuum tuarum quia manducabis. Et Epitheton, *Eccl.* 42. Dilectus Deo, & hominibus Moyſes, dilucidè exprimuntur. Verba denique illa: Videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem, *Ioann.* 4. Allegoriam ponunt. Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſolnatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis, 2. *Corinth.* 5. Periphraſim formant. In tribulatione innocaſti me, & liberaui te, exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, probaui te apud aquam contradictionis, *Pſal.* 80. Hyperbaton aſtruunt. Et ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enach de genere giganteo, quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur, *Numer.* 13. Hyperbolem inferunt: Quia verò Allegoria præſertim, & Hyperbaton alias, ſpecies obtinent: Multaque inſuper Poetæ ſchemata, ac Rhetòres figuras addunt: qui plura vlterius ex ſacris literis, præfatis aptari cupit, Alphonſum adeat Salmeronem *tom.* 1. *prolegom.* 12. & Petrum Garziam *lib.* 2. *inſtit. ad ſacrar. ſcriptur. cognitionem per totum*, qui ea omnia diffuſius expendunt. Hæc itaque pauca perſecuti ſumus, & vt allata Diui Auguſtini comprobata reddatur ſententia, & vt ſymbolicæ, ſacræque ſectatores ſcientiæ ad ipſa perſcrutanda, amplius alliciantur.

Summoperè deinde cauere habent, ne
12 figurata ab ipſis vt propria, aut è contra propria vt figurata vſurpetur locutio, niſi manifeſtum hæreſis ſcopulum impingere velimus: ita Dino teſtante Auguſtino *lib.* 3. *de Doct. Chriſt. cap.* 3. dum inquit: In principio cauendum eſt, ne figuratam locutionem ad literam accipias. Et ad hoc enim pertinet quod ait Apoſtolus: Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Cùm enim figuratè dictum ſit, accipitur tanquam propriè dictum ſit, carnaliter ſapitur: Neque vlla mors animæ congruentiùs appellatur, quàm cùm id etiam quod in ea beſtijs antecellit, hoc eſt intelligentia, carni ſubijcitur ſequendo literam. Nam qui (vt opportunum aliquod ſtatuatur exemplū) in illis verbis propriè intelligendis: Hoc eſt, ſcilicet, corpus meum, *Matth.* 26. vel: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non poteſt introire in regnum Dei, *Ioann.* 3. tropicam locutionem quærit, & vt ſymbolicam, ac figuratam exponit: apertè hæreticam, atque ab Eccleſia damnatam ſectatur doctrinam, *Conc. Trident. ſeſſ.* 13. *cap.* 1. *propè fin.* Qui verò illa verba: Sunt eunuchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum Cælorū, *Matth.* 19. & illa: Si autem manus tua, vel pes tuus ſcandalizzat te, abſcide eum, & proijce abs te, *Matth.* 18. & illud: Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam: adhuc autem, & animam ſuam non poteſt meus eſſe diſcipulus, *Luca* 14. Qui (inquam) has ſententias ad literam acciperet, ſcelus perpetraret; & impietatem, Deo præcipienti impingeret: cùm in illis per tropum intellectis, Dominus carnis concupiſcentiam reprimendam eſſe docuerit: & eos, qui nobis hærent, etiam ſi perindè cari ſint, atque oculi tanquam neceſſarij, ac pedes, & manus: ſi tamen ad peccatum impellant, abijciendos eſſe à nobis, ac penitus deſerendos, & parentes ipſos, etiam cariſſimos, in negotio ſalutis, ſinè Euangelij, Deo principali omnium noſtrum parenti, poſt habendos ſuaſit. Ita ſentiunt Sancti Patres Hieronymus, & Gregorius apud D. Thomam *in cat. aurea ad cap. Matth.* 18. *&* 19. *atque Luca* 13.

Ea igitur de re, huiuſmodi à Sacris Do-
13 ctoribus aſſignantur Canones. Primò à D. Auguſtino *lib.* 3. *de Doct. Chriſt. cap.* 10. ita docente: Iſte omninò modus eſt, vt quicquid in ſermone diuino, neque ad morum honeſtatem, neque ad fidei veritatem propriè, referri poteſt, figuratum eſſe cognoſcas. Morum honeſtas ad diligendum Deum, & proximum: Fidei veritas ad cognoſcendum Deum, & proximum pertinet: vt ſunt illud *Apocalyp.* 6. Vſquequò Domine (Sanctus, & verus) non iudicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de ijs, qui habitant in terra? Quod non deprecatoriè, cùm proximi charitatem lædat, ſed tantùm propheticè veluti euenturum, eſt interpretandum. Et illud

aliud

alind *Pſalm.* 81. Ego dixi Dij eſtis, & filij
excelſi omnes, quod non propriè, cùm
Deorum pluralitas, catholica religione
prohibeatur, ſed metaphoricè, & ſimili-
tudinariè communiter vſurpatnr. Tale au-
tem primum, & principale ſymbolicæ di-
ſciplinæ præceptum, priorum Decalogi
duorum mandatorum ad inſtar vtique ſe
habet: Sicut enim in his tota lex pendet,
& Prophetæ *Matth.* 22. ita cæteri in eo tra-
dendi Canones, totam reperiunt virtutem:
Operis tamen ad coronidem ponendi cen-
ſeatur, ne quidem in hac re bolus à nobis
videatur relictus.

Vnde ſecundò adhuc ponitur: Scriptu-
14 ram Sacram, de Deo, Sanctiſſimaque Tria-
de propriè loqui non poſſe, ſed metapho-
ricè tantùm, & abuſiuè. Cauſa præcipua
eſt, quia cum nomina, tùm verba, ſubli-
mi illi minimè naturæ conueniunt: No-
mina quidem, quia primò ad ſignifican-
das creaturas ſunt impoſita, à quibus Deus,
infinito diſtat interuallo: Verba verò, quia
cum tempore ſignificant; at Deus in æter-
nitate ſua, ſuper omne exiſtit tempus. Et
ſicut in loco operatur, qui extra omnem
locum, & ſuper omnem locum eſt, &
omnem locum implet *Ieremia* 23. licet il-
lo non circumſcribatur: ita ſuper omne
tempus eſt, & extra omne tempus; & ſi in
tempore operatur tempore tamen non
menſuratur. Hanc regulam tradit, his ver-
bis, Didymus Alexand. *lib.* 1. *de Spiritu San-
cto tom.* 9. *operum D. Hieron. propè fin.* Om-
nis humana vox (inquit) nihil poteſt aliud
indicare, quàm corpora: & Trinitas de
qua nunc ſermo eſt, omnes materiales
ſubſtantias ſuperat: idcircò nullum ver-
bum poteſt ei propriè coaptari, & eius ſi-
gnificare ſubſtantiam; ſed omne, quod
loquimur per Cathacreſim, ideſt abuſi-
uè; & de incorporalibus cunctis, &
maximè cùm de Trinitate loquimur. Hæc
ille.

Per tropum tertiò Benigniſſimus ille
15 Pater, & Clementiſſimus, qui vult om-
nes homines ſaluos fieri, & ad agnitio-
nem veritatis venire 1. *Timot.* 2. dicitur
tradere in reprobum ſenſum. *Rom.* 1. Di-
mittere ſecundùm deſideria cordis eorum
Pſalm. 104. Indurare aliquem. *Exod.* 4. Ag-
grauare, Excæcare *Iſa.* 6. & alia, quæ ſunt
his coniuncta. Ita docet, & explicat Eu-
thymius *in Ioannem cap.* 12. dicens: Hoc
ſcripturæ idioma eſt; Dei permiſſionem,
quaſi opus eius appellare: ſiquidem excæ-
cauit, & indurauit, ſignificant, excæcari,
& indurari permiſit tanquam incurabiles:
neminem enim vi attrahit propter libe-
rum cuiuſque arbitrium. Simile etiam eſt
quod dicitur: Indurans indurabo cor
Pharaonis. Et declinare feciſti ſemitas
noſtras à via tua: frequentiaque ſunt hu-
iuſmodi in veteri teſtamento idiomata.
Tale quoque eſt, quod apud Paulum dici-
tur: Tradidit illos Deus in reprobum ſen-
ſum; & tradidit illos in affectiones igno-
miniæ. Nam non ſolùm nemini hoc facit,
ſed nec relinquit, niſi eum relinquamus.
Ait nanque *Iſaia* 59. Peccata veſtra diui-
ſionem faciunt inter me, & vos. Rurſum-
que dicit: Ignoraſti legem Dei tui, igno-
rabo, & ego te. Et Dauid. Ecce qui elon-
gant ſe à te peribunt.

Quartò verò. Quotieſcunque in ſacris
literis eſt ſermo de vita æterna, quæ in
16 præmium fidelium benè operantium, vel
fortiter in finem vſque promittitur perſe-
uerantium, quæque caris, & nobis pre-
tioſis comparatur rebus, quo magis nos
allicere valeant, per tropos eſt explicanda.
Dicitur enim Merces, *Matth.* 5. & 6. Bra-
uium 1. *Corint.* 9. Denarius *Matth.* 20. Co-
rona 2. *Timot.* 4. Regnum Cælorum *Luca*
6. Theſaurus, Margarita. *Matth.* 13. at-
que alijs rerum nominibus, quæ ſub ſen-
ſu cadunt, in quibus profectò fœlicitas illa
conſiſtere nequit, de qua legitur *Iſaia* 64.
vt teſtatur *Paulus* 1. *Corint.* 2. Nec oculus
vidit, nec auris audiuit, nec in cor homi-
nis aſcenderunt, quæ præparauit Deus
ijs, qui diligunt illum. Alias cum Cerin-
to, & Chiliaſtis, *Platin in Sixto, & Alphon.
à caſtro. v. Beatitudo hæreſ.* 2. immo cum
Mahometo, *Clenardus lib.* 1. *epiſt.* Beatitu-
dinem in bonis ſenſu, aut carnis delicijs
conſtitueremus, vt teſtatur Gregorius *Hom.*
11. *in euang* Cælorum Regnum, idcirco
terrenis rebus ſimile dicitur, vt ex his, quæ
animus nouit ſurgat ad incognita, quæ
non nouit, quatenus exemplo viſibi-
lium, ſe ad inuiſibilia rapiat, vt per ea, quæ
vſu didicit quaſi confricatus incaleſcat; vt
per hoc quod ſcit notum diligere, diſcat,
& incognita amare.

Quintò tandem. Nihil eſt ſub ſenſu
ſpirituali, loco tribuendum alicui, quod
17 non locum per alium in literali ſen-
ſu manifeſtè traditum inueniatur: adeò vt,
quæ in vno exponuntur loco quanquam
ad tropologiam, vel allegoriam ſpectent;
in alijs tamen locis ad literam extendan-
tur dicta. Vt ſi quis exempli cauſa per
eductionem Filiorum Iſrael de Ægyptiaca
ſeruituris Domo, *Exod.* 12. myſticè oſten-
dere vellit. Negotia ſeculi, & actus carnis
eſſe ſeruitutem: è contra verò talia relin-
quere, & ſecundùm Deum viuere eſſe li-
bertatem, quemadmodum interpretatus
eſt Origenes *Homil.* 8. *in cap.* 20. *Exodi*, re-
cta quidem eſſet explicatio, cùm ſecun-
dùm literam expreſſè habeatur *Ioan.* 8. Si
per-

„ permanſeritis in verbo meo, vos agnoſce-
„ tis veritatem, & veritas liberabit vos. Cu-
„ ius regulæ author eſt Auguſtinus *lib. 3. de*
„ *doctrina chriſt. cap.* 27. dùm inquit: Quan-
„ dò autem ex eiſdem Scripturæ verbis non
„ vnum aliquid, ſed duo, vel plura ſentiun-
„ tur, etiamſi latet quid ſenſerit ille, qui
„ ſcripſerit, nihil periculum eſt, ſi quodli-
„ bet eorum congruere veritati ex alijs locis
„ Sanctarum Scripturarum doceri poteſt: id
„ tamen, eo conante, qui diuina ſcrutatur
„ eloquia, vt ad voluntatem perueniatur
„ authoris, per quem ſcripturam illam San-
„ ctus operatus eſt Spiritus: ſiue hoc aſſe-
„ quatur, ſiue aliam ſententiam de illis ver-
„ bis, quæ fidei rectæ non refragatur excul-
„ pat, teſtimonium habens à quocunque
„ alio loco diuinorum eloquiorum. Hæc
„ ille, qui inferius addit: Nam quid in diui-
„ nis eloquijs largiùs, & vberiùs potuit diui-
„ nitus prouideri, quam vt eadem verba
„ pluribus intelligantur modis, quos alia
„ non minus diuina conteſtantia faciant ap-
„ probari?

Cæterùm plures, ac plures alios, talem ſymbolicam concernentes doctrinam, D.
18 Auguſtinus *lib. 3. citato de doct. chriſt. per totum*, canones conſtituit; quos idcirco
„ prætereo, vel quia iam in ijs præcontinen-
„ tur narratis: vel quia Diuinæ virtutis My-
„ ſteria, quę comprehendi non poſſunt (vt
„ Gregorius *homil.* 20. *in Ezechielem* inquit)
„ non intellectu diſcutienda ſunt, ſed fide
„ veneranda.

CAPVT III.

Myſticam vt doceāt Sacri Doctores Theologiam; eſto ipſe Deus per ſuperna dona, huius facultatis ſolus Doctor, & Magiſter exiſtat: nonnullas tamen induſtrias, per purgatiuæ, illuminatiuæ, ac vnitiuæ præcepta viæ Diſcipulorum mentibus tenentur ingerere.

SVMMARIVM.

1 *Theologica ſcientia, vtpotè Summi Dei cognitio, non tantum per obſcuram imaginem in quo maximè remoratur ſymbolica Theologia; verùm etiam à viatoribus per ſapientia donum, lucis ſuperna concomitante auxilio, experimentaliter ſuauitate, ſcilicet, & Charitatis dulcedine, in quod Myſtica ſedulò laborat Theologia etiam haberi poteſt.*

2 *Poſitiua Theologia, in ſymbolicam ſecatur, & myſticam: Hac nil aliud eſt, quam facultas quadam, qua ad ipſum ſuperſubſtantiale occultum, & Dei caliginem, ſine ſymbolis creata omnia, negatione, tranſcendendo peruadit: Illa verò è contra, qua Deo, ſcilicet, in Scriptura ad verba noſtra deſcendente, ſenſibiles nobis illius figuras, obijcit, quare priore latior eſt, magiſque extenſa.*

3 *Theologia myſtica bifariam conſiderari poteſt, vel ſcilicet in ratione habitus, vel in ratione actus: In ratione habitus nil aliud eſt, quam ipſum Sapientia donum, non quidem vt tale donum importat gratiam gratis datam, ſed gratiam gratum facientem. In ratione verò actus, eſt verè, & propriè contemplatio; quare diuerſimodè deſcribitur, ex quibus autem deſcriptionibus, huiuſmodi doctrina varia eruuntur documenta.*

4 *Contemplatio eſt mentis in Deum ſuſpenſa eleuatio, aterna dulcedinis gaudia deguſtans: quare idem videtur, quod Theologia myſtica in ratione actus, qua nil aliud eſt, quàm experimentalis cognitio habita de Deo per amoris vnitiui complexum, quod vtique, multis rationibus oſtenditur, & authoritatibus.*

5 *Theologiam myſticam ſolus Deus in ſpiritu hominem docet: alia verò ſcientia etiam ab hominibus traduntur; idcircò ſummam continet dulcedinem, quam in quodam raptu eſſe ſe expertum latè teſtatur Diuus Hieronymus ad virgines ſcribendo Deo dicatas.*

6 *Myſtica Theologia, eſto Deus ſolus Doctor, & Magiſter exiſtat: promptitudo tamen ingenij eiuſque habilitas, qua ſtudio, & labore plerumque comparantur induſtria maximè iuuantur. Quare diſcipulorum ingenia, ad hoc vt aliqua imbuantur induſtria, ab ijs, qui myſticam profitentur Theologiam, legibus, ac preceptis inſtitui debent.*

7 *Virtutum regina Charitas, in incipientem, proficientem, & perfectam diuiditur, non eſſentialiter, ſicut in diuerſas ſpecies, ſed accidentaliter, veluti in diuerſos ſtatus, & ordines: Quibus ordinibus, triplex item reſpondet via: purgatiua, ſcilicet, illuminatiua, & vnitiua; quarum etiam in quo vnaquaque conſiſtat, explicatur partitè.*

8 *Incipientes, vt purgatiuam percurrant viam, de hoc pracipuè monendi ſunt; videlicet, vt quod in ipſis peccatum euerterat, pœnitentia reſtituat; & quod extulit ſuperbia, deprimat humilitas. Ita ſanè ſummi docuere Magiſtri, Chriſtus ſcilicet, & Ioannes, pluribus Euangeliorum in locis.*

9 *Quadam Athletarum ad ſtuporem enarrantur geſta, per hanc tendentium purgatiuam viam; Quare de vnaquaque prædictorum anima, illud Cantic. 3. Qua eſt iſta, qua aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrha, & thuris, poterit affir-*

mari;

*mari ; cum per talia, humilitas, & pœniten-
tia ſymbolicè accipiantur .*

10 *Proficientes, per ſacrarum literarum ſtudium ,
& meditationem , illuminatiuam ingrediun-
tur viam ; cùm cœleſtis radius animam illu-
ſtrans , ſupernorum in ſcripturis latentium
arcanorum , iugis ſit meditatio : quare ſpiri-
tuales Doctores , per illuminatiuam , ad
vnitiuam, ſuos diſcipulos perducent viam ,
ſi varios ſcripturarum ſenſus , meditandi
ſtudio, ipſis aperient .*

11 *Ex vna , & eadem Sacrarum Scripturarum
luce , ad illuſtrandam mentem , veluti lu-
mina , quatuor deriuantur ſenſus ; videlicet
Literalis , vel Hiſtoricus ; Anagogicus; Al-
legoricus , & Tropologicus , vel Moralis .
Quicquid vnusquiſque ſit explicatur ; &
talibus vſum fuiſſe Chriſtum in docendo ,
manifeſtè oſtenditur .*

12 *Perfecti tandem , vt vnitiuam ingrediantur
viam , creatis ab omnibus non tam ſenſibi-
libus , quam intelligibilibus , in ipſis expe-
titur auulſio . Cùm enim non tantùm ſen-
ſus , verùm etiam , & intellectus, circa ex-
teriora obiecta ad ſuas exeant operationes, ſi-
mul cùm illis egreditur anima , & circa ea-
dem diffunditur obiecta , atque ita incur-
uatur ſub ſemetipſa , nec ſupra ſe valet
aſcendere.*

13 *Quomodo autem abnegatis omnibus , quę vel
ſentiri, vel imaginari , vel intelligi poſſunt,
ad vnionem Dei , mens venire poſſit; exem-
plo Statuarij aptè inſinuatur : Nam ſicut is
ad educendam formam latentem ex ligno ,
niſi ablatis exterioribus partibus ligni ip-
ſam impedientibus , diſponi nequit ; ita ad
vnionem, & cognitionem Dei, niſi per abne-
gationem omnium, quæ Deus non ſunt, mens
noſtra accedere nõ valet: Deo enim magis cõ-
gruunt prædicata negatiua, quã affirmatiua.*

CVm theologica ſcientia , Summi Dei ,
videlicet notitia , non tantùm per ſpe-
culum, & in ænigmate. 1. *corinth.* 13. hoc eſt
1 per obſcuram imaginem (vt cum interli-
neari loquar) in quo ſymbolica remora-
tur quammaximè Theologia; verùm etiã
à viatoribus per Sapientiæ Donum , mi-
rificæ , ac ſupernæ lucis concomitante au-
xilio, experimentaliter ſuauitate, ſcilicet, &
Charitatis dulcedine, vt 1. *par. q. 43. art. 5.
ad.* 2. non obſcurè docet D. Thomas , in
quod Myſtica haud ſegniter laborat Theo-
logia , plerumque habeatur : operæ pre-
tium duxi ; ijs, quibus incumbere ſymbo-
licus tenetur Theologus , enucleatis ; ea
ſtatim prodere, quæ myſticus, & contem-
platiuus, docendo curare debet. Poſitiuam
2 etenim, *lib. de myſtica theol. cap.* 1. in ſym-
bolicam , & myſticam D. Dionyſius par-
titus eſt Theologiam ; vbi myſticam illam
vocat , quæ ad ipſum ſuperſubſtantiale
occultum , & Dei caliginem, ſine ſymbo-
lis creata omnia , negatione , tranſcenden-
do, peruadit : ſymbolicam verò è contra ,
quæ Deo, ſcilicet, in ſcriptura ad verba no-
ſtra deſcendente , ſenſibiles nobis illius fi-
guras obijcit, quæ priore latior eſt, magiſ-
que extenſa : eaque de cauſa , dicere ſoli-
tum fuerunt Sanctum Bartholomæum
Theologiam , & plurimam eſſe , & mini-
mam , Euangeliumque , & latum, & con-
ciſum ; myſticè , ſcilicet , & aſcendendo
conciſum ; ſymbolicè , & deſcendendo ,
amplum , & latum .

Verùm enim verò , quia de viarum or-
dine graduumque excogitata ſerie, quibus
3 ad huiuſce progreditur contemplationis
apicem, diſſerturi ſumus: nimia verborum
in hac conciſione ne laboremus obſcuri-
tate (ad Piſones ita dictante Poeta :

—— Breuis eſſe laboro ?
Obſcurus fio) ——

Myſticæ huius documenta doctrinæ ; ex
varijs ipſius definitionum, ſiue deſcriptio-
num generibus primitùs eruemus: eſt enim
rei definitio omnis diſputationis initium ,
Monet de diſtrib. quotid. par. 1. quæſt. 1. a nu. 1.
Quamobrem ſicut bifariam hæc noſtro iu-
dicio expenditur , ita bifariam verbis defi-
nitur : In ratione quippe habitus, vel actus
cuiuſcunque obijcitur intellectioni : Quod
ſi primo contingat modo , eſt donum gra-
tiæ gratum facientis ſupernaturale infu-
ſum, charitati inſeparabiliter innexum , vt
docet Dionyſ. Carthuſ. *in cap. 5. Dionyſij
Areop. de myſt. Theol. q. 2. princ.* Idcirco (in-
» quit ipſe) realiter idem eſt , quod præſtan-
» tiſſimum donum Spiritus Sancti, quod Sa-
» pientia nuncupatur, ſumendo ſapientiam ,
» non vt de qua ait Apoſtolus 1. *corinth.* 12.
» Alij per Spiritum datur ſermo ſapientiæ :
» ſed vt de qua loquitur *Iſaias* 11. Requieſcet
» ſuper eum Spiritus Dominus , Spiritus ſa-
» pientiæ , & intellectus &c. Sapientia nan-
que , quatenus etiam Sancti Donum eſt
Spiritus , & gratia gratum faciens , ſecun-
dùm D. Thomam 2. 2. *q. 45. art. 3.* eſſentia-
liter reſidet in intellectu , licet in volunta-
te , fundamentum , & radicem habeat ,
nempe Charitatem : ideoque nil aliud eſt ,
quam rectum iudicium de rebus diuinis
cognitis per altiſſimam cauſam, ex quadam
vnione, & connaturalitate ad Deum, quam
facit diuina charitas , vt ipſam , ex eodem
D. Thoma *q. & artic. citatis* , adæquatè de-
ſcribunt Salmanticenſes *in arb prędic. virt.* §.
4. *num.* 23. Ex guſtu enim (ſubinferunt) ſi-
ue ſapore , qui ex amore percipitur , oritur
viſus , & cognitio ſecundùm illud *Pſal.* 33.
» Guſtate , & videte . Vnde S. Dionyſ. *cap. 2.
» de diuinis nomin.* de Hieroteo ſcribit ; quod

erat perfectus in diuinis, non vt addiſcens, ſed vt patiens. Qui ſanè eſt altior modus cognoſcendi, & iudicandi, dum effectus, & amor faciunt veriſſimas, & pulcherrimas apparere proprietates, & perfectiones obiecti amati. Propterea idem D. Thomas *1. par. q. 43. art. 5. ad 2.* docet, quod propriè dicitur ſapientia, quaſi ſapida ſcientia iuxta illud *Eccleſ.* 6. Sapientia doctrinæ ſecundùm nomen eius eſt. Si autem ſecundo contingat modo, adeo vt hæc myſtica facultas in ratione actus noſtræ obijciatur intellectioni: Eſt, (inquit idem Carthuſianus *loco citato*) ipſa mentis in Deum defixio, admiratio maieſtatis, ſuſpenſio animi in lumen immenſum, ac æternale, fruentiſſima, ac quietiſſima, & transformatiua, ſeu abſortiua inſpectio Deitatis. Quare iure optimo D. Bonauentura *tom. 1. lib. de illumin. Eccleſ. in Hexameron. ſerm. 2. propè fin.* Contemplationem eam vocat: Nam ſicut in ratione habitus, hæc idem eſt cum Sapientiæ dono, vt paulò ſuperiùs inſinuatum eſt: ita in ratione actus, vera & propria contemplatio erit; cùm rigoroſa, & propria contemplatio, huiuſmodi Sapientiæ doni actus præcipuus, & principalis ſit. *D. Thom. 2. 2. q. 45. cit. art. 5. & D. Bernard. itin. 3. ætern. diſ. 2.* Quod adeò rarum, firmumque habetur, vt Contemplationis, & Myſticæ in ratione actus huiuſcemodi Theologiæ deſcriptiones præcipuas, idem
4 furnus (vt ita dicam) idem duxiſſe videatur trochus. Contemplatio etenim (inquit D. Bernardus *tom. 2. lib. de ſchola clauſt.*) eſt mentis in Deum ſuſpenſæ eleuatio, æternæ dulcedinis gaudia deguſtans; quem ſequitur D. Thomas *2. 2. tota quæſt.* 180. D. Bonau. *itiner. 3. ætern. diſ.* 2. Richard. de S. Victore *lib. 1. de contempl. cap. 8.* atque alij. Myſtica verò Theologia in ratione actus conſiderata, vt apud Gerſonem, *3. p. ſui operis tract. de Myſtica Theolog. ſpecul. p. 6. conſid. 28.* inter alias habetur definitiones; Eſt experimentalis cognitio habita de Deo per amoris vnitiui complexum. Quæ verba ſi altè perpenſa fuerint, vtique idem adamuſſim experiemur ſonare; Nam experimentalis de Deo cognitio, habita per complexum amoris vnitiui, non eſt vtcunque cognitio, videlicet, vt cognitum duntaxat eſt in cognoſcente, verùm inſuper, vt amatum eſt in amante, & conſequenter ſecundùm talem inſtitutionem, vel inſtructionem intellectus, qua prærumpat in affectum amoris; vt dicitur *Ioann. 6.* Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit venit ad me, *& Pſalm. 38.* In meditatione mea exardeſcet ignis; quemadmodum expreſſis verbis Sanctus loquitur Aquinas. *1. p. q. 43. cum art. 3. tum art. 5. ad 2.* Quæ vtique cognitio regulariter fit quotieſcunque auxilio gratiæ, & ſupernaturalis luminis, contingit ab omnibus terrenis, ac temporalibus, ſuſpenſæ eleuatio mentis, æternæ dulcedinis gaudia tantummodò deguſtans, vt docet D. Bonauentura *loc. ſuperiùs alleg. de illuminat. Eccleſ.* Quæ ſcilicet eleuatio, nil aliud eſt, præter veram, & ſummam contemplationem, vt ex D. Bernardo traditum eſt. Qua de re, id *lib. 1. ſuæ myſtic. theol. cap. 48.* iuxta *emend. Rom.* 1585. ſcitè animaduertens Harphius, ità inquit: Primus, & nobilior modus contemplandi, & conſurgendi in Deum, dicitur myſticus, & ſecretus, quem à filijs ſuis Dominus voluit frequentari, ac ſenſibilia ab eis funditùs amoueri, vt multò fælicius, & verius in ſecretiori thalamo affectus, interiùs in amoris lectulo collocatum ſentiant: quem Iudæi, & Philoſophi, interiùs cæci per per creaturas exteriores diſcurrendo mendicant. Hæc eſt illa mirabilis, & occulta ſapientia vnitiua, quæ per flammigeras affectiones conſiſtit in amoris deſiderio, ac ſine omni meditatione, & inueſtigatione præuia, amantis affectum ſurſum trahit. De qua dicit Dionyſius *lib. de diuin. nomin.* Sapientia eſt digniſſima Dei cognitio per ignorantiam cognita ſecundùm vnionem, quæ eſt ſupra mentem, quando mens ab omnibus alijs recedens, poſtea ſe ipſam demittens vnita eſt ſuperſplendentibus radijs, imperſcrutabili, & profundo lumine ſapientiæ illuminata.

Et *lib. 2. p. 2. cap. 21.* breuiùs, ſed clariùs
5 inquit; Myſticus, & occultus conſurrectionis modus, vocatur à Dionyſio Myſtica Theologia, quia eſt occultiſſima Sapientia, quam immediatè ſolus Deus in ſpiritu hominem docet, aliæ autem ſcientiæ, à mortalibus Magiſtris etiam traduntur. Vndè Apoſtolus *1. ad Corint. 2.* dixerat: Loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt &c. nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſuum. Quam ſibi quoque reuelatam (vt de cæteris ſileam) *pſal.* 50. iam Regius manifeſtè aſſeruit Pſaltes, dicens: Ecce enim veritatem dilexiſti; incerta, & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Cuius dulcedinem (vtpotè à Patre luminum edoctus) inter plurimos quandoque expertus Hieronymus in eo libro, quem de virginitate ediderat ſeruanda, his verbis talia expreſſit: Poſt multas lacrymas, poſt cælo inhærentes oculos, nonnunquam videbar mihi intereſſe agminibus Angelorum, & lætus gaudenſque cantabam: Poſt te in odorem vnguentorum tuorum curremus. Et ad Virgines Deo dicatas, ſcribens, ait: Experto itaque ſeni deuotè conſulenti credite filiæ: ſi ſemel

mel guſtatis, quàm dulcis eſt Dominus ad eum accedentes, lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo antem electum, poteritis ab eo illud, audire: Venite, & oſtendam vobis omne bonum, & tunc oſtendet vobis talia, qualia non niſi mentes aſſuetæ norunt. Scio quid loquor, cariſſimæ. Nam vt meam inſipientiam loquar, ego homunculus ſic abiectus ſic vilis in Domo domini, adhuc viuens in corpore, Angelorum ſæpe choris interfui, de corporeis per hebdomadas ſubſtentationibus, & nutrimentis nihil ſentiens, diuinæ viſionis intuitu. Poſt multorum fortè dierum ſpatia, præſcius futurorum redditus corpori, flebam. Quid ibi manens fęlicitatis habebam, quid inenarrabiliter delectationis ſentiebam, teſtis eſt ipſa Trinitas, quam cernebam, neſcio quo intuitu: Teſtes ſunt & ipſi beati ſpiritus, qui aderant: Teſtis eſt etiam conſcientia mea, qui tantis bonis ipſe fruebar, quot & quanta neſcit proferre mollities corporis mei. Denique ſubiungit, dicens: Non poteſt, ad tantæ contemplationis dulcedinem cor ſecularibus plenum negotijs aſpirare: ſed oportet vt ſeculo moriatur, vt ſoli Deo per tantas meditationes, & deſideria ſupernis inhæreat. Vnde granum frumenti cadens in terram, niſi mortuum fuerit ſemper ſic ſolum manet vt cecidit: quod ſi moritur; fructum plurimum affert.

Cum autem, hæc ita ſint, vt myſticæ huiuſmodi Theologiæ, ſeu abſorptiuæ po-
6 tiùs in Deitatem contemplationis, ipſe
Deus per ſuperna dona, ſolus Doctor, & Magiſter exiſtat: promptitudo tamen ingenij, eiuſque habilitas, quæ ſtudio, & labore plerumque comparantur, nec intempeſtiua, nec alabandicum (vt dici ſolet) penitus erunt opus. Hæc enim contemplatio (inquit Bonauentura *de illuminat. loco citato*) fit per gratiam, tamen ad hoc iuuat induſtria, vt ſeparetur homo ab omni eo, quod Deus non eſt, & etiam á ſe ipſo. Quare diſcipulorum ingenia, hac ab omnibus ſe alienandi caducis, artificioſa vt imbuantur induſtria, ſtatas regulas, firmaque tenentur quoque aſſignare præcepta, qui myſticam profitentur, methodo & ratione, præfatam tradere facultatem. Quod vtique abſolutè perficient, ſi gradus acri ſtudio, ordinemque perpendent charitatis: Nam hæc ſuprema vnitio (ſubdit D. Bonauentura loco nuper citato) per amorem fit; *ad Epheſ. 3.* ſcribente Apoſtolo: In charitate radicati, & fundati, vt poſſitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum. Diuiditur itaque virtutum
7 omnium Regina Charitas, vt *2. 2. q. 24. art. 9.* eruditè tradit D. Thomas, in Incipientem, Proficientem, & Perfectam, non quidem eſſentialiter, ſicut in diuerſas ſpecies, propter indiuiſibilitatem obiecti primarij, nempe ipſius Dei in ratione ſummi boni in ſe ipſo, & propter ſe amabilis, amicitiæ amore conſiderati: ſed accidentaliter, veluti in diuerſos ſtatus, vt in virtutum arbore. §. 4. n. 22. latè tradunt Salmanticenſes. Nam quemadmodum in eodem motu naturali inuenitur primò diſceſſus à termino à quo:, deinde appropinquatio ad terminum ad quem: & tandem quies in hoc termino: ita in habente Charitatem, primò recedendi à peccato conſideratur ſtudium, eius reſiſtendo concupiſcentijs, quæ Charitatis in contrarium mouent; & hoc ad incipientes pertinet, in quibus proinde ne corrumpatur potius eſt nutrienda, quàm tentationibus nimis probanda Charitas. Secundò conſideratur, quòd in bono proficere, creſcere, & roborari homo principaliter ſtudeat; & hoc ad proficientes ſpectare videtur, qui ad hoc ſummopere intendunt, vt in eis charitas per augmentum roboretur, ſtatumque quaſi virilem accipiat. Tertiò conſideratur, quod homo inhærere Deo, ipſoque frui principaliter intendat; & hoc ad perfectos pertinet, quorum eſt illa vox ad Philippenſes 1. Coarctor autem è duobus deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Cæterum cum Charitas, Angelis faciat conſimiles *S. Cæſarius exhort. ad cuſtodiend. charit. tom. 5. Biblioт. PP.* & purgare, illuminare, & perficere Angelorum officium ſit. *D. Dionyſ. de cæleſ. Hierarch. cap.* 10. Purgatiuam idcircò Incipientes, Proficientes illuminatiuam, & vnitiuam Perfecti in Charitatis ſtadio currentes, vias tenere debent, *D. Bonau de myſt. theolog. in prologo, & cap. 1. Ioann. Gerſon. p. 3. tract. de myſt. theolog. pact. conſid. 1. atque alij quamplurimi*. Nam Purgatiua eſt (inquit Bonauen.) qua mens ad diſcendam veram ſapientiam diſponitur: Illuminatiua, qua mens cogitando ad amoris inflammationem accenditur: Vnitiua verò, qua mens ſuper omnem intellectum, rationem, & intelligentiam à ſolo Deo ſurſum actu dirigitur.

His igitur monitis, atquè induſtrijs, ad
8 purgatiuam percurrendo viam incipientes
erudiendi ſunt profectò: nimirum, vt quod in ipſis extulit ſuperbia, deprimatur humilitate: & quod peccatum euertit, pœnitentia reſtituatur: Ante enim, quàm illa Sapientia (addit Bonau. *loc. nuper cit. cap. 1. part. 1.*) quæ Deus eſt beatiſſimus in ſpiritu rationali, veluti in domo propria conquieſcat, iuxta illud: Anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ; oportet vt de ipſa iudicium, &

iuſlitia fiat: Dic̃tũ quidem *pſalm.*88. Juſtitia, & iudicium præparatio ſedis tuæ. Iudicium, vt ſicut a Creatore ſuo, ſe auertendo (ſicut fit in omni peccato mortali) ipſum contempſit Creatorem, pro creatura lamentabiliter relinquendo: ſic ipſa humilietur totaliter, & humiliatio ipſius incipientis, intantùm ipſius clementiam prouocet, inquantùm ipſius contemptus diuinam contra ſe ſententiam in peccatis anterioribus prouocauit. Oportet etiam, vt ibi ſit iuſtitia, vt illa anima, quæ aliquando delectationem Creatoris, in delectationem creaturę, peccatis ſuis exigentibus commutauit, quod in tantum doleat, vel ſaltem ſe non dolere doleat, vt diuinæ iniuriæ ſecundùm iudicium ipſius tàm miſericordis, videatur ſecundùm humanã iniuriam aliquatenus ſatisfactum, iuxtà illud *Apocal.* 18. Quantum glorificauit ſe, & in delitijs fuit, tantùm date illi tormentum, & luctum: vt ſecundùm artem medicinę per duo contraria, ſcilicet per humilitatem contra priſtinum contemptum; per dolorem de peccatis contra priſtinam delectationem, quaſi naſcens denuo, illi qui eſt ſumma maieſtas, & indeficiens bonitas, per vnitiuum glutinum ardentiſſimi amoris vniatur. Ità ſanè altiſſimæ huius ſapientiæ, ſuos docuere tyrones Summi Magiſtri Chriſtus, & Ioannes; dum ille, Diſcite à me, dixerat *Matt.* 11. quia mitis ſum, & humilis corde: Et filium hominis ſe vocabat ſæpius, quàm filium Dei *Matt.*4. Nam licet eſſet vtrunque, ab inferiore tamen frequentius ſe nominabat: Nec alio, diſcipulorum de primatu regni contentiones ſedauit, quàm humilitatis conſilio, dicens: Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli non intrabitis in Regno Cœlorum: Quicunque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte (quem ſtatuerat in medio eorum) hic eſt maior in Regno Cœlorum, *Matt.*11. Iſte autem, (ſcilicet Ioannes) exiſtimanti populo quod ipſe eſſet Chriſtus, *Ioann.*1. Non ſum ego Chriſtus protinus reſpondit: Tamque humiliter de ſe loquebatur, vt neque Propheta, & ſi Dominus pluſquam affirmaſſet Prophetam; ſed vox clamantis in deſerto, tantùm cenſeri voluerit. Cæterum quod pænitentiam ſimul docerent, *Marci* 1. habetur: Poſtquam autem traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilæam prædicans Euangelium Regni Dei, & dicens: Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquauit Regnum Dei: pænitemini, & credite Euangelio; *& Luca* 13. Niſi pęnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Quoniam oportebat Chriſtum pati, *Luca*.24. & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pænitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes gẽtes. De Ioanne item, *Matth.*3. apertè legitur: Prædicans in deſerto Iudæę, & dicens: Pęnitentiam agite, appropinquabit enim Regnum Cœlorum &c. Facite ergo fructum dignum pęnitentiæ, & ne velitis dicere intra vos patrem habemus Abraham.

Hinc priſcorum, ad perfectionem per hanc tendentium purgatiuam athletarum viam, hæc ad ſtuporem apud Climacum enarrantur geſta: inquit enim *lib. triginta graduum grad.*5. *de pænit.* Quoſdam vidi noctibus totis vſque mane ſubdio ſtare peruigiles, pedeſque immobiles tenere: cumque ſomno miſerabiliter oppreſſi agitarentur, vim naturæ inferre, nullamque ſibi ipſis requiem indulgere; ſed ſe ipſos increpare, ignominijſque, & contumelijs afficere, atque excitare. Alios miſerabiliter in cælum intuentes, & illinc adiutorium cum gemitu, & ſuſpirijs, & vocibus inuocantes. Alios in oratione exiſtentes, ac reorum in morem vinctis poſt terga manibus, humi luridas facies inclinantes, indignoſque ſe, qui in cælum aſpicerent vociferantes. Nonnullos in pauimento ſtrato cilicio, & cinere ſedentes. Alios iugiter pectora tundentes. Plurimi, vt in mortibus ſolet fieri, ſuper animabus ſuis vlulatum diræ vocis emittebant &c. Hæc quippè ex multis pauca: nam totum illud caput, ſiuè gradus gemitibus, hominumque humiliatione, veram ex intimo corde pænitentiam agentiũ repetitur plenus. Quare Angeli, omneſq; creaturæ rationales, vt apud Cornelium à Lapide *comm. in cap.*3.*cantic. ver.*6. explicant Nyſſenus, Theodoret. D. Ambroſ. & alij, tales cernentes animas, Charitatis in ſtudio tyrocinia ponentes, earum ſingulis illud aptare valebunt: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij? Vbi ſcite Bernardus *ſerm.* 59. *inter paruos*, per virgulam fumi, ex aromatibus myrræ, & thuris, humilitatem, & pænitentiam ſymbolicè accipit, dicens: Aſcendit anima pænitens per deſertum, peccatorum ſuorum recordando: Aſcendit ſicut virgula, eadem peccata humiliter confitendo. Quia Deus, vt ex D. Gregorio, Caſſiodoro, Beda &c. egregiè docet vbi ſupra idem Cornelius veluti ſcientiſſimus pigmentarius, animam piam tentationibus, tribulationibus morbis, perſecutionibus quaſi malleis conterit, humiliat, & quaſi in pulueres redigit, vt eius patientiam, & virtutes probet, acuat, & perficiat: hæ enim tot ærumnis quaſi attritæ, dum ab igne charitatis corripiuntur, & ſuauius fragrant, & rectius in Deum inſtar virgulæ

ſumi

fumi feruntur: penetrat enim eas raritas ignis facilius, & in ſubtiliorem quandam naturam concurrit: ſicut odorati paſtilli, priuſquam acerris, vel thuribulis inijciantur, ſolent conteri, ac in puluerem redacti prunis inijciuntur, vt citius excitetur fumus, ocyuſque expiret ſuauis illa fragrantia, quæ naribus hauriatur.

Purgatiuam Incipientes iam peracti viam, adhuc vt proficiant Illuminatiuam celerare iubentur, de quodam ipſorum *pſal.*83. ita teſtante Propheta: Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lacrymarum in loco quem poſuit. Nam per gemitus, & lacrymas (inquit Bonauentura *de myſtica theol. cap.*2. *part.*1.) anima à rubiginibus peccatorum abluitur, & per hoc immediatè ad ſuſceptionem diuini radij præparatur. Talis vero radius, cuius mirificè anima in charitate proficiens illuſtratur iubare, cæleſtium in ſcripturis arcanorum latentium iugis eſt meditatio, docente D. Dionyſio *cap.*1. *de diuinis nominibus*, quod indicibilia, caſto ſilentio venantes, ad illuceſcentes nobis in ſanctis eloquijs ſplendores exercemur, & ab ipſis illuminamur: Regius vnde Pſaltes, vt 16. *moral. cap.*9. explicat Gregorius, appoſitè dixerat *pſal.*138. Et nox illuminatio mea in delicijs meis: Quia dum per intellectum myſticum (inquit ipſe) ſtudioſa mens reficitur, iam in ea vitæ præſentis obſcuritas, fulgore diei ſubſequentis illuminatur, vt etiam in huius corruptionis caligine in intellectum illius, vis futuri luminis erumpat, & verborum delitijs paſſa, prægustando diſcat quid de pabulo veritatis eſuriat. Quod Sanctum præ cæteris tunc expertum fuiſſe Benedictum, *Dialog.*2. *cap.*35. idem narrat Gregorius: dum intempeſta nocte, meditando diuina lumen vidit, quo nox ipſa ita reſplenduit, vt cum die poſſet contendere. Mox totum mundum conſpexit arctè, atquè anguſtè conſtipatum perexiguæ pilę inſtar: illam enim lucem, quam animo agitauerat, oculis vidit, & in ea tanquam in ſpeculo, mundum vniuerſum. Sed ideò quidem iam paruum, quoniam tanquam momentum ſtateræ (vt legitur *Sap.*11.) ſic eſt ante Deum orbis terrarum; & tanquam gutta roris antelucani, qui deſcendit in terram. Per illuminatiuam igitur in vnitiuam, quã affectant proficientium ſcholæ, pede tunc inoffenſo, ſe deducet viam, cum varios Sacrarum Scripturarũ ſenſus ſpirituales Doctores, meditandi ſtudio explicabunt eidẽ. Etenim, vt præclarè *in Luca cap.*1. tradit Theophilactus: Eis, qui ſcripturas ſcrutantur nihil poteſt illudere, quia ſunt lucerna, & lumen, quo lucente fur depræhenditur: Scriptura quippe ſancta, quæ ſecundum Gloſſam *Exod. vlt.* ſub typo nubis Tabernaculo incubabat per diem, & ſub typo ignis in nocte videntibus cunctis: Sanctis, & ſuam ignorantiam fatentibus lumen eſt: iniquis verò, & ſcientiam iactantibus, nubes eſt. Quod lumen, qui *Pſal.*118. in exceſſu dixerat: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis; à Patre luminum ſic poſtulabat enixè: Illumina oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua: nouerat enim *Pſal.*18. Præceptum, Domini lucidum illuminans oculos, & intellectum dans paruulis. Vnde Petrus, ſecundò ſcribens *cap.*1. ſuper his omnibus, ità teſtatur. Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris.

Quatuor proinde ſenſus, totidem veluti lumina, ex hac vna luce, potiores prodire ſolent: Literalis, ſcilicet, vel Hiſtoricus; Anagogicus; Allegoricus; & Tropologicus, vel moralis, qui ſi rectè expendantur, omnem hominem venientem in hunc mundum profectò illuſtrabunt: Nam ſacra eloquia, docente Paulo, 2. *Timoth.* 3. ad quatuor ſummoperè vtilia videntur, dum inquit: Omni ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtitutus. Vbi Henric. Gand. 1. *part.* 16. *n.* 9. ex varijs gloſſis ita interpretatur. Vtilis eſt ad docendum neſcientes, hoc quoad hiſtoriam, in quo primò ſunt imbuendi: Ad arguendum, ideſt ad conuincendum de malo, hoc quoad allegoriam, qua hæreſes ſunt damnandæ: Ad corripiendum in malo perſiſtentes, hoc quoad tropologiam, qua vitia refrænantur: Ad erudiendum pęnitentes, hoc quoad anagogiam, qua ad cęleſtia properatur. Quare & ipſe Dominus Ieſus, qui ad illuminandum ſedentes in tenebris, & vmbra mortis à Deo venit Magiſter *Ioann.*3. Sacras literas ſecundùm præfatos ſenſus, non ſemel eſt interpretatus. Hiſtoricè nanque dùm improperantibus, quod die Sabbati, diſcipuli ſpicas euulſiſſent, *Matth.*12. Non legiſtis, reſpondit, quid fecit Dauid cum eſuriret, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in domum Dei, & panes propoſitionis manducauit, quos non licebat manducare niſi ſolis Sacerdotibus. Anagogicè vero, dùm vitam futuri ſæculi, mortuorumque reſurrectionem Sadducęis ſuadens, illud *Exod.*3. explanauit dicens: *Matt.*22. De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à Deo, dicente nobis: Ego ſum Deus Abraham, & Deus

Iſaac,

Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium. Allegoricè quidem, cùm ex *Ionæ* 2. ita exprobauit incredulis, *Matth.* 12. Generatio hæc ſignum quærit, & non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ: ſicut enim fuit Ionas in ventre Ceti tribus diebus, & tribus noctibus; ſic erit filius hominis in ventre terræ. Tropologicè tandem, dùm ſuis conciuibus, patriam, ſibi deſpexiſſe, obijcientibus ex miſſione Eliæ ad ſeraptaneam viduam 3. *Reg.* 17. & Eliſæi ad Naaman Syrum 4. *Reg.* 5. cùm multæ viduæ, & leproſi eſſent in Iſrael: Neminem Prophetam acceptum eſſe in patria ſua, *Lucæ* 4. manifeſtè oſtendit.

12 Vt vnitiuam tandem Perfecti ingrediantur viam id ignorare nequaquam liceat, quod ſicut ad viatorum charitatem perfectam, ex D. Thoma 2. 2. *q.*24. *art.*8. Expedit omne deputare ſtudium ad vacandum Deo, rebuſque diuinis, prætermiſſis alijs, niſi quantùm præſentis vitæ requirit neceſſitas: ita ad vnitiuam, qua profecturi ſunt viam, creatis ab omnibus, ſumma in ipſis, ac rigoroſa expetitur auulſio. His propterea *Myſt. theol.* 1. Timotheum Epheſiorum Epiſcopum, verbis hortatus eſt Dionyſius: Tu autem ò amice Timothee circa myſticas ſpeculationes, corroborato itinere, & ſenſus deſere, & intellectuales operationes, & ſenſibilia, & inuiſibilia, & omne non ens, & ens, & ad vnitatem vt poſſibile, inſcius reſtituere ipſius, qui eſt ſuper omnem eſſentiam, & ſcientiam. Ea enim, te ipſo, & omnibus immenſurabili, & abſoluto puræ mentis exceſſu, ad ſupereſſentialem diuinarum tenebrarum radium, omnia deſerens, & ab omnibus abſolutus aſcendes. Quæ ſanè verba ſubobſcura non parum, Cathuſianus *ibidem*, claritati ita reſtituit. Tu autem amice Timothee, ad hoc quod capax fias myſticarum contemplationum, quas in hoc libro docere intendo, ſic cooperare radio diuino: Derelinque ſenſus, & ſenſibilia exercitia, & etiam intellectuales operationes, & omnia ſenſibilia, & intelligibilia, & omnia exiſtentia, & non exiſtentia, forti conatu mentis hæc comprimente. Et ſicut eſt tibi poſſibile, conſurge ignoto te, & ſuperintellectualiter, ſuper ſubſtantialiter ad vnitionem Dei, quæ eſt ſuper omnem ſubſtantiam, & cognitionem. Cùm enim te ipſum, & omnia per mentis exceſſum, nullo inferiori retinaculo præpeditus, aſcẽderis ab omni concupiſcentia, & cura abſolutus, & purgatus, tunc tandem ſic cuncta auferens, & ab omnibus expeditus ſurſum ageris, ad ſuperſubſtantialem radium diuinæ incompræhenſibilitatis. Cùm enim ſenſus, & intellectus circa exteriora obiecta ad ſuas exeunt operationes, tunc cum illis anima egreditur, & circa eadem diffunditur obiecta: Anima enim ſenſu, & intellectu fit omnia entia 3. *de Anim. Text.* 37. atque ita incuruatur ſub ſemetipſa, nec ſupra ſe valet aſcendere; vnde, *Pſal.* 56. Regius, talibus deuinctus Vates impedimentis, meritò conqueſtus, inquit: Laqueum parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animam meam. Oportet idcirco ſpeculatiuum diſcipulum, iſtam alibi haurire ſapientiam, quàm in his, quæ ſpeculatiuæ cognitionis appræhenſiones reſpiciunt. Licet enim, vt docet Arphlus *lib.* 3. *p.* 3. *theol. myſt. cap.* 22. vis intellectualis quandoque multa de diuinis percipiat, maximè quando theorijs diuinioribus illuſtratur, illa tamen vis in mente conſiſtit. Ideo hæc eſt multum eminentior, cuius motibus ignita mens erigitur ad profundiorem ſapientiam, tum ratione ſuperioris efficientiæ, tùm ratione ardoris ipſam ſuperius erigentis, quæ ſuper omnes habitus gratuitos, & infuſos in ſpiritu rationali principatum obtinet, ratione ſuæ importunæ extenſionis, & dignitatis: Hæc enim affectio principatum tenens eſt ipſa ſcintilla ſynderéſis, quæ ſola vnibilis eſt diuino ſpiritui: Hæc ille.

13 Quomodò verò à phantaſmatibus ſe contingat auertere corporeis, & abnegatis omnibus, quæ vel ſentiri, vel imaginari, vel intelligi poſſunt ſpiritus per amorem valeat ſe ferre ad diuinam caliginem, vbi ineffabiliter, ac ſupermentaliter (vt ità dicam) cognoſcitur Deus, proindeque eidem maximè vnimur, cum viſio, & cognitio (intelligibiliter ſaltem) fit ſumma vnio, iuxtà illud Commentatoris 3. *de Anim. Text.* 37. decantatum proloquium: ex intellectu ſcilicet, & re intellecta fieri vnum, quam ex materia, & forma; diffusè tradit Dionyſius vbi ſupra *cap.* 2. pulcherrimo adhibito de Statuario exemplo, cuius verba ad clariorem ità conuertit intelligentiam ibidem Carthuſianus, dicens: Quemadmodum artifices abſcindunt à lignis partes exteriores impedientes viſumà pura, & clara inſpectione latentis agalmatis, quod prærerat potentialiter in interioribus partibus lignis ità aſcendendo ab indignioribus attributis, ſeù prædicatis ad præclariora, auferimus hinc, & negamus de Deo hæc inferiora, & viliora, dicendo: Deus non eſt corpus, Deus non eſt brutum, ſiuè lapis &c. atque ità ſinè phantaſmatum, & ſenſibilium velatione cognoſcimus Deum ignotum, ideſt in cunctis entibus velatum, & occultatum. Quamobrem ipſe Sanctus Areopagita 2. *caleſ. Hierarch.* loquens de Dei-

„ Deitate, dixerat: Ab eloquijs ſupermun-
„ danè laudatur, ex quibus non quod eſt,
„ ſed quod non eſt ſignificatur. Hoc enim,
„ vt exiſtimo, potentius eſt in ipſo. Vnde
Henricus Gandauenſis *p.3. art.74. q.2.* cum
alijs Scholaſticis apertè docuit, Deo magis
congruere prędicationē negatiuam, quam
affirmatiuam, quod iam 8. *de Trinit. cap.2.*
optimè nouerat Auguſtinus, dum huiu-
„ ſcemodi protulit verba: Non enim paruæ
„ notitiæ pars eſt, cum de profundo iſto, in
„ illam ſummitatem reſpiramus, ſi antequam
„ ſcire poſſimus quid ſit Deus, poſſimus iam
„ ſcire quid non ſit. Non enim eſt certè nec
„ terra, nec cælum, nec quaſi terra, aut cæ-
„ lum, nec tale aliquid, quale videmus in
„ cælo, nec quicquam, quale non videmus,
„ & eſt fortè in cælo; nec ſi augeas imagina-
„ tione cogitationis lucem ſolis quantum
„ poteſt, ſiuè quo ſit maior, ſiue quo ſit cla-
„ rior millies tantùm, aut innumerabiliter;
„ neque hoc Deus eſt. Nec ſicut cogitantur
„ Angeli mundi ſpiritus, cæleſtia corpora
„ inſpirantes, atque ad arbitrium quo ſer-
„ uiunt Deo, mutantes, atque verſantes; nec
„ ſi omnes, cum ſint millia millium in vnum
„ collati vnus fiant; nec tale quid Deus eſt.
„ Nec ſi eoſdem ſpiritus ſine corporibus co-
„ gites, quod quidem carnali cogitatione
„ difficillimum eſt. Vnde 5. *confeſſ. cap.4.* ad
„ noſtram tandem ità fatetur eruditionem:
„ Infælix ille homo, qui ſcit illa omnia, te
„ autem neſcit. Beatus autem, qui te ſcit,
„ etiam ſi illa neſcit.

CAPVT IV.

Theologi concionatores, ſi munus ſuum ſedulò curare cupiunt; Myſteriorum Dei veluti ſynceri diſpenſatores, fideles maximè inueniantur; ac proindè fidelitatis regulam, cuius præcipua hìc aſſignantur, & explicantur præcepta, omninò teneant.

SVMMARIVM.

1 *Verbi Dei Concionatores, vtpotè dominici ſermonis publici diffamatores, atque poſitiua tàm ſymbolica, quàm myſtica Theologia ſynceri pronuntiatores Apoſtolica cura ſummam tunc perfectè ſunt adituri; cum myſtici panis ſeduli diſpenſatores, ſupernorumque myſteriorum miniſtri comperti fuerint.*

2 *Prouido Diſpenſatori ſuique Domini ingenuo Miniſtro, debitam ne frangat fidem: vt ſibi bona credita, nequaquam propria faciat, maximè præcauere conuenit: Quare ſatagentis toties diſpenſatoris, & idonei miniſtri, Euangelici Concionatores appellatione meritò potientur, ſacris quoties in eloquijs, ſectando fidem à iactantia ceſſabunt.*

3 *Cùm autem dominicum Prædicatores cuſtodiant gregem, canibus aſſimilantur, quibus præter cuſtodiæ munia, quæ nunquam ſibi, ſed ſemper Domino exercent; ſi fortè venatu capienda ſe accingunt præda, ea denique parta, ſuis Dominis illicò præſentare ipſam competit.*

4 *Sacerdos, & fidelis Dei miniſter, per hoc indicium noſcitur, ſi videlicet, iuxta cor, & Dei animam, hoc eſt Sacram Scripturam operatur: Hæc enim increpandi, arguendi, monendi docendique in iuſtitia, & veritate, quibus ſacri declamatoris conſtituitur, & abſoluitur miniſterium, totus ordo, & regula eſt.*

5 *Concionatorię artis apud Matth.10. hæc aſſignantur præcepta; nimirum, vt propinquitas regni annuncietur cælorum; ſanentur infirmi; mortui ſuſcitentur; leproſi mundentur, dæmones eijciantur; operetur gratis; aurum, & argentum, atque pecunia non poſſideatur; item pera, duplicata tunica, calceamenta, & virga non adhibeãtur in via: cibus tamen, & quotidianus victus minimè recuſetur.*

6 *Regni fœlicitas cæleſtis à Prędicatoribus, populo ante omnia præponenda eſt; quia cum vltimus finis, & bonum ſummum ſit, labores, quibus acquiſitur, libenter ſuſcipientur; quod per occurſum Prophetarum Sauls vrbem ingredienti 1.Reg.10. quos Pſalterium, inde Tympanum, Tibia poſteà, tandem antecedebat Cithara, latè oſtenditur.*

7 *Alterum Domini pro huiuſmodi fidelitatis regula præceptum eſt; vt futuram gloriam, quam prædicant, miraculis confirment, quod non tantùm corporaliter, vt per Apoſtolos, cæteroſque fideles concionatores factum eſſe legimus, eſt intelligendum; verum etiam ſpiritualiter, vt paſſim experimur; nam miracula ſpiritualia, tantò maiora ſunt, quanto per ea non corpora, ſed animæ infirmæ ſanantur, & mortuæ ſuſcitantur.*

8 *Spiritualium rerum fideles Miniſtri, vt fidelitatis tertium ſeruent præceptum, ſummopere cauere tenentur, ne temporalium, caducarumque, eas procurent commutare pretio, in quo ſimoniaca maximè viget lues, quæ in emendi, aut vendendi, ſeù commutandi rem ſacram, ſeù ſpiritualem, vel ſpirituali annexam, ſtudioſa voluntate, oneroſo conſiſtit contractu.*

9 *Quæſtuarijs, licet aliàs, quibuſdam, ſcilicet adhibitis honeſtis conditionibus concionari fuerit permiſſum; quia tamen ſibi conceſſa ſæpè abutebantur facultate, & nomine & vſu per Sacros Canones penitus ſunt orbati.*

10 *Cum hoc tamen fiat, vt Sacris Concionatoribus tantùm abſit alimenta non eſſe tribuenda quotidiana, quod Sacra Tridentina Synodus ſtrictè mandet, eorum impenſis, qui eleemoſynas præſtare tenentur, vel ſolent, illos omninò eſſe alendos.*

11 *Flexuoſa reſoluitur quæſtio: Cur Domino præcipiente Apoſtolis, ne aurum, vel argentum, calceamenta, vel tunicas, & peram poſſiderent: Petrus tamen, & Paulus, his omnibus ſint vſi?*

12 *Sacris Concionatoribus myſticè prohibetur aurum, hoc eſt ſapientia ſæcularis: item argentum, ideſt ſermo coloratus: tandem pecunia, tunica duplicata, virga, & pera; videlicet cupiditas, duplicitas animi, vel ſanctitas ſimulata, rigor vindictæ, & theſauri impietas.*

SVpernæ veritatis Paulus inclytus aſſeuerator, ſuper Tychici commiſſa prædica-
1 tione Epheſijs 4. teſtimonium redditurus
firmum: ipſum in Domino, pro tanti muneris fortaſſe coronide, fidelem, hiſce verbis, nuncupauit miniſtrum: nimirum; Vt
„ autem, & vos ſciatis, quæ circa me ſunt,
„ quid agam: omnia vobis nota faciet Ty-
„ chicus chariſſimus frater, & fidelis miniſter
„ in Domino. Quod & de Epaphra ad *Coloſſenſes* 1. & Timotheo 1. *ad Theſſalonicenſes* 3. viciſſim aſſeruit. Quin de ſe ipſo licet 1. *Corinth.* 15. Apoſtolorum minimum, & abortiuum eſſe ſe ſenſerit, 2. tamen *Corinth.*
„ 11. dicens: Miniſtri Chriſti ſunt, & ego;
„ hoc idem minimè negauit. Quod adeò, diuino conſonum cenſetur conſilio, vt Chriſtus Dominus, qui nos ad docendum deſuper à Deo venit Magiſter, & Doctor, cum in Tiberiadis receſſu, quinque fregiſſet ſanctificatos panes *Matth.* 14. Sacras videlicet expoſuiſſet ſcripturas, iuxta Gloſſam *ibidem*: fidis tanquam miniſtris ipſas Apoſtolis ad prædicandum miſſis, Turbarum pro captu propoſuerit diſtribuendas.
„ Legitur enim: Benedixit, & fregit, & dedit
„ diſcipulis panes: Diſcipuli autem turbis.
„ Vbi Gloſſa: vt per miniſterium Diſcipulorum, alijs exponantur, addit. Quibus profectò iuuat documentis colligere: Verbi Dei Concionatores (vtpotè ſermonis diſſamatores dominici, 1. *Theſſal.* 1. poſitiuæque tàm ſymbolicæ quàm myſticæ Theologiæ ſynceri pronunciatores) Apoſtolicæ curæ, perfectè tunc ſummam foreadituros; cùm myſtici panis ſeduli diſpenſatores, ſupernorumque myſteriorum miniſtri, omninò comperti fuerint, 1. *Corinth.* 4. dictan-
„ te Paulo: ſic nos exiſtimet homo, vt mini-
„ ſtros Chriſti, & diſpenſatores Myſteriorum
„ Dei. Miniſtrare nanque Domino (inquit
„ Gregorius *lib.* 3. *cap.* 1. *in* 1. *Reg.*) in labo-
„ rem prædicationis pergere eſt: quod pro-
„ prium Apoſtolorum putatur, de quibus
„ legitur, *Lucæ* 9. Miſit illos prædicare ver-
„ bum Dei, & ſanare infirmos.
Prouido autem diſpenſatori, ſuique Domini ingenuo miniſtro, debitam ne
2 frangat fidem; vt ſibi bona credita, nequaquam propria faciat, maximè præca-
„ uere conuenit. Diſpenſatoris enim eſt
„ (inquit Chryſoſtomus. *tom.* 4. *homil.* 10. *in*
„ 1. *Corinth.* 4.) quæ ſuæ fidei commiſſa
„ ſunt, ea fideliter diſpenſare non res Do-
„ mini ſuas facere, ſed contra, ſuas Domi-
„ ni. Vnde 1. *Petri* 4. habetur: Vnuſquiſ-
„ que ſicut accepit gratiam in alterutrum
„ illam adminiſtrantes ſicut boni diſpenſa-
„ tores multiformis gratiæ Dei. Si quis lo-
„ quitur quaſi ſermones Dei: Si quis mini-
„ ſtrat, tanquam ex virtute, quam admini-
„ ſtrat Deus, vt in omnibus honorificetur
„ Deus per Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria,
„ & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.
Quare ſatagentis toties diſpenſatoris, & idonei miniſtri, euangelici Concionatores appellatione meritò potientur, quoties ſacris in eloquijs, ſectando fidem à
„ iactantia ceſſabunt. Scribente Paulo 1. *Co-*
„ *rinth.* 4. Quid autem habes, quod non
„ accepiſti? Si autem accepiſti, quid glo-
„ riaris quaſi non acceperis? Hinc D. Gre-
3 gorius 20. *moral. cap.* 9. ipſos, vtpotè dominicum cuſtodientes gregem, Canibus aſ-
„ ſimilauit, dicens: Qui alij huius gregis
„ Canes vocantur, niſi Doctores ſancti,
„ qui eorundem fidelium cuſtodes extite-
„ runt? Qui pro Domino ſuo diurnis, no-
„ cturniſque vigilijs intenti clamauerunt: magnos, vt ita dixerim, latratus prædicationis dederunt: Quinimmò & cuſtodiæ præter munera, quæ nunquam ſibi, ſed ſemper Domino exercent canes, ſi fortè venatu capiendæ ſe accingunt prædæ, ea denique parta, ſuis Dominis illico præſtant, ita concinnè ludente Martiale, *epigramm lib.* 14. 198.

Non ſibi, ſed Domino venatur vertagus acer,
Illæſum leporem, qui tibi dente feret.

Ita ſanè generoſi, ac vigiles Concionatores, ſi feras (animas ſcilicet) horrando, quaſi latrando, vitiorum excitare cubilibus, earumque fugæ, celeritate cuſtodiæ perluſtrare ſaltus; immenſa ſe ſe offerentium difficultatum, mentis agilitate; cunctorumque laborum, charitatis affectu ineſtricabiles adire lucos, ipſis aliquando ſit opus; atque ita cum fugacibus curſu, cum audacibus robore, & cum callidis conueniat certare aſtu: non quidem ſibi, ſed qui verbum præbet euangelizantibus,
„ *Pſalm.* 67. animas ſanctorum cuſtodit ſuo-
„ rum *Pſalm.* 96. pedes perficit tanquam

» ſeruorum, *Pſalm.*17. dat virtutem, & for-
» titudinem, *Pſalm.*67. & paruulis aſtutiam,
*Prouerb.*1. adeptam prædæ victoriam, om-
» nium Domino referendam ſciant: Cum
» omne datum optimum, & omne donum
» perfectum deſurſum ſit, deſcendens à Pa-
» tre luminum, apud quem non eſt tranſ-
» mutatio, nec viciſſitudinis obumbratio:
Iacobi 1.

Cæterùm, vt ſeruandæ fidei Verbi Dei
Miniſtris, quæ tanti muneris eſt potior
4 conditio, aliqua tradatur regula: eos mi-
nimè latere debet, quòd ſecundùm Gre-
gorium *lib.2. in 1. Reg. cap.3. ad illa verba,*
Suſcitabo mihi Sacerdotem fidelem &c. Sacer-
» dos, & fidelis miniſter per hoc iudicium
» noſcitur; ſi videlicet iuxta cor, & Dei
» animam operatur: quia profectò tunc ve-
» rè fidelis eſt, ſi non diſpenſationis eius li-
» centiam, ſed præcepta ſequatur amoris.
Quòd ſi vlteriùs ſciſcitentur ab eo, quid
iuxta cor, & animam Dei ſit agere? Vti-
que ſeruandæ fidei tutam regulam inue-
» nient: Inquit enim paulò ſuperiùs: Quid
» cor, & animam Dei, ni ſacram eius ſcri-
» pturam accipimus? Hæc quidem incre-
pandi, arguendi, monendi, docendique
in iuſtitia, & veritate, quibus ſacri decla-
matoris conſtituitur, & abſoluitur mi-
niſterium, ordo & regula eſt: ſecundò
ſcribente Paulo *ad Timoth.*3. Omnis ſcri-
» ptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad do-
» cendum, ad arguendum, ad erudiendum
» in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad
» omne opus bonum inſtitutus. Quia ve-
5 rò Sacrarum Scripturarum, & legis my-
ſteriorum puteus altus eſt, nec in quo
hauriamus protinus ad manus habemus:
Superna, & increata illa ſapientia, quæ
ad plantationum, hoc eſt ad electarum
irrigandum animarum hortum, ſicut
aquæductus, virginali exiuit de paradiſo;
dictis in modicis, ſacroſancti Euangelij,
quaſi in vtre aquas maris, omnium, ſci-
licet, Scripturarum congregando moni-
ta: vt fructuoſæ prædicationis hauriantur
aquæ in gaudio de fontibus Saluatoris,
huius apoſtolicæ artis apud *Matth.*10. hæc
» dedit præcepta. Euntes (inquit) prædica-
» te, dicentes: Quia appropinquauit Re-
» gnum Cælorum. Infirmos curate. Mor-
» tuos ſuſcitate. Leproſos mundate. Dæ-
» mones eijcite. Gratis accepiſtis, gratis
» date. Nolite poſſidere aurum, neque ar-
» gentum, neque pecuniam in Zonis ve-
» ſtris; non peram in via, neque duas tuni-
» cas, neque calceamenta, neque virgam:
Dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Cuius
admirandæ, licet compendiariæ doctrinę,
vnaquæque ſi expendantur verba, eorum-
que ſingula proprio reddantur ſenſui; nec
carnalium diuini eloquij duris cordium
commiſſa petris areſcent ſemina, neque
ſuo exantlatis diù procurato laboribus
fructu, euangelici fraudabuntur Sato-
res.

Regnum ergo Cælorùm, cuius appro-
ximatio Apoſtolis, cæteriſque Euangelij
6 præcinenda iubetur miniſtris, & ſi varia
ſacris in literis patiatur ſignificata, de qui-
bus Toſtatus *in 10. Matth. quæſt.*51. Hìc ta-
men æternæ, ſupernæque non immeritò
*tom. 2. Homil.*33. *in Matth.* Chryſoſtomus
applicuit duntaxat fælicitati. Cælorum
regnum (inquit) & totam illam Beatitu-
dinem prædicare iubentur, Apoſtoli. Quæ
profectò expetenda fælicitas, cùm ſum-
mum humanæ mentis bonum, ac nouiſ-
ſimus finis ſit. *D. Bernard. ſerm.*5. *de aſſumpt.*
in ſui amorem, & ſi rebelles, adeò conij-
ciet voluntates, vt ipſam non tantùm,
verùm etiam conſecutioni quæcunque
eiuſdem apta cenſentur, vehementer
exambiant. *Henric. 3. par. artic.*60. *quæſt.*3.
*num.*26. Finis nanque iuxta placitum Au-
guſtini 19 *de Ciuit. cap.*1. illud eſt propter,
quod amantur cætera. Quapropter pœ-
nitentiæ lacrymas, pietatis opera, aliaſ-
que, de quibus monent ſcripturæ, ex ani-
mo virtutes inde amplectentur homines,
ſi de cæleſtis propinquitate Regni per ver-
bi Dei Præcones, primùm illis ſecuritas
» conſtiterit. Ante omnia (*lib. 4. in 1. reg.*
» *cap.*10. inquit Gregorius) cæleſtis gloria
» prædicanda eſt, vt dum bonum agnoſci-
» mus, quod amemus, laborare pro eodem
» bono adipiſcendo cupiamus. Propterea,
vt Prophetarum, quos Pſalterium, inde
Tympanum, Tibia poſtea, tandem ante-
cederet Cithara, alium tranſlaturus in
hominem, obuiam 1. *reg.* 10. in intuitu
vrbis Saulus haberet gregem, minimè
ſorti, caſuique, ſed diuino tribuendum
» videtur decreto. Cùm enim Prophetæ,
» ſacri ſcilicet Concionatores, ad Immutan-
» dum cor inhabitantium, vt conuertantur
» in ſenſum alium 4. *Eſdræ.*6. miſſi ſint: Pſal-
terium, hoc eſt æternorum prędicationem
gaudiorum, *vt loco cit.* notat Gregorius,
cæteris alijs præcedentem habere debent.
» Hanc quidem muſica inter ſe inſtrumen-
» ta illa differentiam tenent: Pſalterium
» nanque (inquit Auguſtinus *tom. 8. ſuper*
» *Pſal.* 107.) eſt organum, quod quidem
» manibus ferentis percutientis, & chordas
» diſtentas habet: ſed illum locum vnde ſo-
» num accipiunt chordæ, illud concauum
» lignum, quod pendet, & tactum reſonat,
» quia concipit aerem, Pſalterium in ſupe-
» riore parte habet. Cithara verò, genus
» ligni cauum, & reſonans in inferiore par-
» te habet. Itaque in Pſalterio chordæ ſo-

num deſuper accipiunt: in Cithara autem chordæ ſonum ex inferiore parte accipiunt. Tympanum deinde, mortui animalis ex vna parte membrana clauſum intus vacuum, quod baculo pulſatur, valdè notorium inſtrumentum eſt *Claudian. in calce panegyris 3. in laudem Stiliconis*.

——— Taurinaque pulſu
Baccharum Bromios inuitant tympana remos.

Tibia denique, fiſtula quædam ſiue calamus canorus fuit, quo in funeribus plurimum vtebatur antiquitas, *Ouid. 5. triſt. eleg.* 1.

Tibia funeribus conuenit iſta meis.

Quare ſi Pſalterium, quia de ſuperiore parte reſonat, æternorum gaudiorum prædicationem deſignat, ex eodem Gregorio, qui morum diſciplinæ talia mirificè reddidit. in Tympano, quod de mortui animalis corio tenditur, non inconuenienter carnis noſtræ mortificatio figuratur. Tibia verò, cùm in mortuorum exequijs haberi ſoleat, Sanctorum luctus exprimitur, qui dum ſe ab illa æterna vita, quam appetunt proiectos aſpiciant, ſemetipſos quaſi mortuos plangunt. Cithara tandem, quæ ex inferiori parte ſonum emittit, electorum gaudium de promiſſa hæreditate portendit. Sed quia (ſubdit ipſe) cùm cæleſtia noſcimus; ſi ad ea peruenire volumus, neceſſe eſt, vt paſſiones carnis mortificemus: Prædicatores Sanctæ Eccleſiæ velut poſt Pſalterium, ſonum tympani faciunt. Poſt Tympanum prædicatores noſtri Tibiam habent, quando & membra noſtra nos docent mortificare, & pro amore æternæ vitæ ingemiſcere. Citharam quoque poſt Tibiam ducunt, cùm præcipiunt ſic deflere ærumnas præſentis exilij, vt gaudeamus de promiſſione æternæ hæreditatis: Hæc ille. Quibus profectò verbis totam prædicationis ſummam, Regni Cælorum eſſe annuntiare propinquitatem, ſatis oſtendit. Quandoquidem, vt *par. 2. euangelicæ concord. cap.* 55. Ianſenius Gandauenſis Epiſcopus ſapienter admonuit: Includitur (inquit) in eo capite, prædicatio contemptus regni terrarum: prædicatio vitiorum, & quorumcunque impedientium homines à Regno Cælorum. Cùm ſecundùm Catthuſianum, *enarrat. in Matthæi cap.* 10. *artic.* 19. Homines elongentur, ac diſtent à Regno cæleſti, & vera fælicitate per culpam.

Verùm enim verò, vt turbæ terrena ſectantes, cæleſtia aliquando ſperarent, &
7 à ſenſibilibus ad intelligibilia dulciter raperentur, huiuſce modi regulæ pro Verbi Dei Miniſtris, hoc aliud intexuit præceptum, dicens: Infirmos curate; Mortuos ſuſcitate; Leproſos mundate; Dæmones eiicite, *Matth. vbi ſupra*. Quoniam, vt *Homil. 4. in euangel.* S. aduertit Gregorius: Florente mundo, creſcente humano genere, diu in hac vita ſubſiſtente carne, exuberante rerum opulentia, quis cùm audiret vitam eſſe aliam, crederet? Quis inuiſibilia, viſibilibus præferret? Sed ad ſalutem redeuntibus infirmis, ad vitam reſurgentibus mortuis, carnis munditiam recipientibus leproſis, ereptis à iure immundorum ſpirituum dæmoniacis, tot viſibilibus miraculis exactis, quis non crederet quod de inuiſibilibus audiret? Paſſim idcircò euangelicæ in teſtimonium doctrinæ, non tantùm Apoſtoli, vt in actis ipſorum traditur; verùm etiam plerique ex fidelibus id ſunt operati Præcones: Diuo nanque Vlyſſiponenſe in Gallia concionante Antonio, quòd ſacra verba vir quidam ęgrotans vxorem ſuam, miniſtrandi cauſa, domi coactè detentam, ad duo milliaria eſto diſtantem, audientem comperiſſet, religioſa pietate commotus, protinus quam amiſerat adeptus eſt ſanitatem. *Surius in eius vita tom. 3. 13. Iunij*. Franciſcus Xauerius, antonomaſticè Indorum apoſtolus, non ne quorundam, mortis cum vita permutatione obtenta, miſſionem ſuam mirificè commendauit, *Turſell. lib. 2. illius vitæ cap. 7.* Et ſi à lepra mundatos nonnullos cupimus enarrare; Philippum illum ſanctitate celebrem, Seruitarumque inſtituti inſignem propagatorem, qui viſitando, & prædicando, Embdam vſque Friſiæ Orientalis metropolim peruenit; apud Camilianum agri ſenenſis vicum, hanc in pauperem ex charitate diuinitus impetratam præ cæteris exercuiſſe virtutem, ſatis erit aſſeuerare. *Gianus in eius vita lib. 2. cap. 4. & 10.* Nec tandem de Energumenis, à Dæmonis ſeruitute, in priſtinam reſtitutis libertatem deerunt exempla; ſi cuiuſdam Proceris Ethelhere nomine, quem inter Broctuarios, feras, & indomitas gentes, poſt Bruſuuicenſium, & finitimarum vrbium conuerſionem, eadem vi prædicationis, Suuibertus ſanctiſſimus Vverdenſis Antiſtes miſericorditer ſanauit, *ex Annal. Baron. tom. 8. ann. Chriſ.* 705. mentio non opprimatur. Quæ miranda, & ſi de recenti non adeò ſenſibiliter ſuccedant, vt per ſacros aſſerta concionatores, illis intermiſſis, incredibilia reddantur: Sancta tamen Eccleſia (inquit Gregorius *homil. 29. in Euangel.*) quotidiè ſpiritualiter facit, quod tunc per Apoſtolos corporaliter faciebat. Doceat interea Remigius quid infirmi, quid mortui, quid

quid leproſi, quid dæmoniaci ſpiritualiter ſint; indèque cernemus ſi non tantùm eadem, verùm etiam in ipſos maiora catholicorum cætus, modò etiam operetur ſigna. Infirmi (inquit ipſe apud D. Thomam *in cat. aur. ſupra Matth.* 10.) ſunt ignaui, qui non habent vires benè viuendi. Leproſi ſunt immundi, opere, vel delectatione carnali. Mortui ſunt, qui opera mortis agunt. Dæmoniaci ſunt, qui in poteſtate Diaboli ſunt redacti. Quæ fortaſſe vbi ſupra animaduertens Gregorius: hæc in pauca, ſed profectò conſulta contulit verba, dum ait. Quæ nimirum miracula tanto maiora ſunt, quanto ſpiritualia: tanto maiora ſunt, quanto per hæc non corpora, ſed animæ ſuſcitantur. Et pauló inferiùs. Nam corporalia illa miracula oſtendunt aliquando ſanctitatem, non autem faciunt. Hæc verò ſpiritualia, quæ aguntur in mente, virtutem vitæ non oſtendunt, ſed faciunt. Illa habere, & mali poſſunt; iſtis autem perfrui niſi boni non poſſunt. Vnde de quibuſdam Veritas dicit *Matth.* 7. Multi mihi dicent in die illa, Domine, Domine, non ne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus. Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos.

Tertium verò, vt propoſitam concionandi, verbi Dei miniſtri dirigantur ad
8 regulam, hoc illis ſuppeditauit præceptum: Gratis, ſcilicet, accepiſtis, gratis date. Præſcierat nanque (inquit Gregorius vbi ſupra) nonnullos, hoc ipſum donum accepti ſpiritus in vſum negotiationis inflexuros, & miraculorum ſigna ad auaritiæ obſequium declinaturos. Hinc eſt enim quòd Simon magus, *Act.* 8. per impoſitionem manus, edita miracula conſpiciens, percipere donum Spiritus Sancti pecunia voluit, ſcilicet, vt deteriùs venderet, quod malè comparaſſet. Hinc de templo Redemptor noſter, flagello de reſticulis facto turbas eiecit, *Ioann.* 2. cathedras vendentium columbas euertit. Columbas quippè vendere, eſt impoſitionem manus, qua Spiritus Sanctus accipitur, non ad vitæ meritum, ſed ad præmium dare. Spiritualium, ſacrarumque rerum propterea fideles ſummopere cauere tenentur diſpenſatores, ne temporalium, caducarumque, eas procurent commutare pretio, in quo ſimoniaca maximè viget lues: conſiſtit enim in emendi, aut vendendi, ſeu commutandi ſtudioſa voluntate, oneroſo contractu, & non gratuito rem ſacram, ſeu ſpiritualem, vel ſpirituali annexam pro temporali: vt cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 100. *artic.* 1. *& alibi.* communiter tradunt Doctores. Nam quotieſcunque de pretio fit mentio ſatis reſultat, quòd aliqua ſit emptio *C. de prædijs curio. non alien. l. fin. lib.* 10. *C. mandati l fin. §. ſed cùm hi. & l. penul. §.* 1. *in fin. ff de præſcript. verb. naturalis. apud Durandum lib.* 2. *ſpeculi. partic.* 1. *de ceſſion. action. §.* 2. *num.* 2. Quæſtuarijs idcir-
9 co, & ſi alias, honeſtis quibuſdam adhibitis conditionibus, vt latè oſtendit Barboſ. *par.* 3. *de offic. & poteſt. Epiſcopi. allegat.* 109. *num.* 1. *&* 2. concionari fuerit permiſſum: veruntamen, quia tali ſibi conceſſa abutebantur facultate, & ſibi referebant quæſtus, ac negotia gerebant; non tantùm per Concilia tam Lateranenſe. *cap.* 62. *ſub Innocentio III.* ac Lugdunenſe *cap. cùm ex eo de pænitent. & remiſſ.* quàm Viennenſe, *clement.* 2. *de pænitent.* eorum aduerſus abuſus ſalutaria ſunt inſtituta remedia: Sed inſuper Sacra Tridentina Synodus. *ſeſſ.* 5. *de reformat. cap.* 2. *& ſeſſ.* 21. *cap.* 9. tale nomen, & vſum penitus abo-
10 leuit. Cæterùm tantùm abeſt quòd ſtipendia vitæ, corporiſque alimenta, cibaria ſcilicet, indumenta habitacula, atque ea, ſine quibus quis viuere non poteſt, Sacri Concionatores, ſibi iure oblata nequeant aſſumere (hæc enim omnia, nomine comprehenduntur alimenti, *l. legatis, cum leg. fin. ff. de alimentis, & cibar.*) vt cæleſtis ille Præceptor, qui talem poſuit regulam, his quoque verbis, ipſam explicauerit. Dignus eſt enim operarius; ideſt Prædicator (inquit Carthuſ. *artic.* 18. *enarrat. in euangel. Matth.* verbi Dei, miniſter altaris, ſeu quilibet ſpiritualis in templo miniſtrans, & ſpiritualia populo exhibens,) cibo ſuo; ideſt neceſſarijs ad corporis ſubſtentationem. Quinimmò, ipſius veritatis proclamator, Doctorque gentium, qui à Mileto accerſitos Epheſios. *Actor.* 20. fletu madente ore, ita eſt conteſtatus: Argentum, & aurum, aut veſtem nullius concupiui; ipſi ſcitis, quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt miniſtrauerunt manus iſtæ. Quod epiſtolis quoque, cum 2. *ad Corinth.* 11. *tum* 2. *ad Theſſal vlt. atque alibi.* plurimum commendauit: Adhuc tamen. 1. *Corinth.* 9. hæc ſcribere non eſt veritus. Neſcitis quoniam, qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt; & qui altari deſeruiunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinauit ijs, qui euangelium annuntiant de euangelio viuere. Quare Sacra Tridentina Synodus. *ſeſſ* 24. *de reformat. cap.* 4. ſtrictè mandat, vt impenſis eorum, qui eleemoſynas præſtare vel tenentur, vel ſolent, ad

prædicationis munus aſſumpti ſedulò alantur. Hinc, *quodlib.13. quæſt.17. concluſ.9.* Henricus Gandauenſis, Concionantem debiti coactione officij, ſimpliciter, & abſolute (cæteris paribus) perfectiùs de euangelio, quàm de labore manuum, aut de mendicitate viuere, vberrimè docet. Ex maxima enim humiliatione interiori, quæ reperitur in eo, qui ex euangelio viuit, ſuam poſitionem ſufficienter oſtendit: Quoniam verus euangeliſta (inquit ipſe in calce quæſtionis) in tantùm ſemetipſum deſpicit, quòd omnium, quibus incumbit ipſum euangelizare ſe ſeruum facit ſecundùm Apoſtolum, *eadem 1.Corinth.9.* Cum eſſem liber ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucri facerem: Laborans autem, vel mendicans in quantum huiuſmodi, non niſi gratiæ eius, à quo mercedem, vel eleemoſynam recipit ſe ſubijcit. Cum igitur in maxima humiliatione ſit maxima perfectio; perfectiùs erit de euangelio, quàm de labore manuum, aut de mendicitate viuere. Hæc autem obiter dicta maneant.

Extremum itaque præceptum, quod cum allatis, hæc regula contraxit in
11 vnum ita tandem curandum proponitur. Nolite poſſidere aurùm, neque argentum, neque pecuniam in Zonis veſtris; non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta neque virgam. Quibus ſanè verbis, flexuoſam excitandi quæſtionem, Chryſoſtomus. *tom.4. Homil. in hoc Pauli. ſalutate Priſcam, & Aquilam.* innuit occaſionem. Hoc, ſcilicet, cur non obſtante præcepto, Petrus calceatus inceſſerit, ſic illi iubente Angelo, *Actor. 12.* Calcea te caligas tuas: & Paulus, penula, libris, atque membranis ſit vſus, dum Timotheo. *2. cap.4.* ſcribit; Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maximè autem membranas? Quam tamen, breui poſita hac diſtinctione, ingenioſè ſoluit, dicens: Non enim obiter, & nudè inquirenda ſunt hæc; ſed opere pretium fuerit ſimul & perſonam, & tempus, & omnia hæc diligenter perſcrutari. Itaque, cùm hæc diligenter conſideramus, inuenimus quod ipſa non ſint omnibus imperata, ſed ſolis Apoſtolis, & neque illis in omne, ſed ad præſcriptum, & determinatum tempus. Nam Chriſtus (paulò inferiùs ſubdit) neque Apoſtolos ſemper, huius legis neceſſitate obſtringi voluit, ſed eos abſoluit ab hac lege, cùm iam ad ſalutarem Crucem iturus eſſet: Nam paſſionem aggreſſurus, vocatis illis, dixit *Lucæ.22.* Cum vos mitterem ſine marſupio, & pera, aliquid ne deerat? At hi reſpondentes, dixerunt: nihil. Ipſe autem dicebat eis: Sed nunc qui habet marſupium, tollat & peram: & qui non habet, vendat veſtem ſuam, & emeetur gladium. Quamobrem, cùm ſolis Apoſto-
12 lis, & iis ab eo penitus iam abſolutis traditum ſit tale præceptum: literæ decerpto cortice, in nuditate duntaxat ſpiritus, ad ſacros peruenit concionatores. Ideòque per aurum (loco ſuperiùs allegato inquit Carthuſianus) hoc loco prohibitum, intelligitur ſapientia ſecularis: per argentum, ſermo coloratus: per pecuniam autem, cupiditas: per duas tunicas, duplicitas animi, vel ſanctitas ſimulata: per virgam rigor vindictæ: per peram, theſauri impietas. Omnia igitur hæc abijcienda ſunt prædicatoribus, atque Doctoribus Chriſti, quia vt ait Apoſtolus. *Romæ 8.* Prudentia carnis mors eſt. Et rurſus *1.Corinth.2.* Sermo (inquit) meus non fuit in perſuabilibus humanæ ſapientiæ verbis. Iacobus denique hortatur *cap.4.* Purificate corda duplices animo. Hactenus Carthuſianus. Et hæc pro ſeruanda fide, ſacris exhibita verbi Dei Miniſtris, ad præſens dixiſſe ſufficiet.

CAPVT V.

Theologi ſcholaſtici, quibus orthodoxam incumbit tueri fidem, eiuſque truces expugnare hoſtes: vt tanti muneris, ſtudia cautè exerceant; quinque præcipua ſummopere curare debent.

SVMMARIVM.

1 *Scholaſticam Theologiam, Lutherani, Caluiniani, Trinitarij, plerique alij heretici, explodere, vel ſaltem extenuare impiè conati ſunt, atque in ſummos huius facultatis Doctores, quorum eruditionem ſummoperè verentur, ac pauent imprudentiſſimè ſunt debacchati; more Philiſtinorum, qui cauebant ne faber ferrarius audiretur in Iſrael, vt populo Dei patrijs legibus pugnanti, non ſuppeditarentur arma.*

2 *Idcirco Petrus Lombardus, antonomaſticè ſententiarum Magiſter, Sanctorum Patrum, Eccleſiaſticorumque Virorum dicta, & ſententias in vnum coegit, atque methodo ſcholaſticas eas tradidit.*

3 *Cum omne dictum veri, ratione perfectum ſit, & ſcholaſtica ſpeculatiua ſcientia finis veritas nuncupetur: ſcholaſticus, & ſpeculatiuus Theologus debet procedere quidem cum manuductione fidei, & naturalium rationum adiutorio: non vt fidem reſpuat, ſed*

vt

vt ea, quæ fidei firmitate iam tenet, etiam rationis luce conſpiciat.

4 *Ne Sacrorum Theoreticorum ſpeculatio extra modum excedat legibus, præcipuiſque monitis ſummoperè coercenda videtur: quare à D. Nazianzeno quinque aſſignantur pro ſcholaſticis præcepta; quorum primum eſt, vt non cuilibet de diuinis rebus ſpeculatio, & diſſertatio conueniat, ſed his duntaxat, qui exactiſſimè explorati ſunt, & corpus, & animam à vitiorum ſordibus purgarunt.*

5 *Tyrones in ſtudijs Lauream doctoratus, ac docendi munus non debent optare: quare cautum eſt de iure communi, vt hoc tantummodò liceat, expleto decimoſeptimo ætatis anno: De iure verò ſpeciali vigeſimoquinto, & quoad ſtudia theologica, trigeſimo; niſi ob eminentiam doctrinæ aliter videatur.*

6 *Pro diluendis obiectis, aduerſarijſque redarguendis, niſi in diſputando promptitudo adſit, & ſolertia, vix Doctrina ſufficere videtur: hinc eſt, quod ſcholaſticis theologis, non tantum in literis exploratos, verùm etiam contemplandi acumine præditos eſſe conuenit.*

7 *Quia verò in maleuolam animam non intrabit ſapientia, ad differendum de fide; peruerſis hominibus, impijs, Dei noſtri gratiam transferentibus in luxuriam, pharmaco pænitentiæ, à vitijs nedum purgatis, liber aditus minimè patere poteſt.*

8 *Secundum, ſcholaſticis præceptum exhibitum Theologis eſt, vt non temerè, & omni tempore, ſed cordatè poſt orationem, ſcilicet, fidei cum hoſtibus ſit diſputandum; per quod Eunomij maximè temeritas exprobratur, qui inordinato differendi ſtudio flagrans, omnem hominis gloriam, atque probitatem, in intempeſtiua diſputandi ratione penitus collocabat.*

9 *Quando ſcholaſtico cum hæreticis præcipuè conueniat diſputare, optimè inſinuatur per illa verba, prouerb. 26. nimirum: Ne reſpondeas ſtultò iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis. Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſapiens ſibi eſſe videatur: Licet enim hæc, ſi tantum eorum audiatur ſonus, omnino contrariari videantur; tamen ſi myſticus in ipſis capiatur ſenſus, tempus differendi ſcholaſtico vndequaque præſcribitur; vt exemplo D. Bernardi cum Petro Abailardo diſceptante oſtenditur.*

10 *Tertium præceptum pro ſcholaſticis eſt, vt non apud quoſuis, ſed apud certos, diſcretos, & doctos homines cum hæreticis certent: ſanctum enim non eſt dandum canibus; neque margaritæ mittendæ ſunt ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus, & conuerſi nos dirumpant. Quemadmodum accidit doctiſſimo Echio, de dogmatibus fidei cum Luthero, Lipſiæ in Germania diſputanti.*

11 *Quartum verò pro ſcholaſticis præceptum eſt, vt ea ſcrutentur, quæ eorum captum, auditorumque non excedant; aliter enim cæci fient, & duces cæcorum: Nam in alijs certaminibus laureas referunt, qui victores recedunt; at in diſputationibus diuinis, ſolis debetur corona, qui ſe, rei magnitudine victos ingenuè fatentur.*

12 *Quintum denique, & vltimum præceptum, Theologis ſcholaſticis datur, vt diuinis in rebus, differendi opus non ſit interminatum, ſed veri, & Chriſtiani ſapientis finibus circumſeptum, qui tres virtutes ſunt theologales, Fides nempè Spes, & Charitas.*

13 *Theologia, de qua conflictantur ſcholaſtici, eſto abſolutè, verius dicatur ſpeculatiua, quam practica, aut affectiua: eminenter tamen ſpeculatiua; practica, & ſimul affectiua nuncupari ſolet. Quare, vt ſpeculatiua terminatur ad fidem, quo credimus credenda: quatenus practica ad ſpem, qua ſperamus ſperanda: quatenus autem affectiua ad charitatem, qua diligimus diligenda.*

14 *Laicis diſputare de fide penitus prohibetur, etiam ſi docti, & experti fuerint: limitatur tamen, dummodo ſcilicet, vrgens non adſit neceſſitas; aut ſi tantum exercitij cauſa, inter religioſos velint diſputare: tunc enim non formalis, ſed tantùm materialis eſſet diſputatio, & conſequenter non prohibita.*

15 *Clericis, & Religioſis, licet minores, vel maiores ordines non ſuſceperint, diſputare de fide non inhibetur, ſi cauſa adſit, & docti ſint: dummodò non fiat talis diſputatio coram rudibus, niſi detur caſus, quod ità ſint excellentes, vt ſe accommodent etiam ſimplicium capacitati:*

16 *Differere cum hæreticis, qui alicuius erroris authores, & Magiſtri ſunt non licet alicui, niſi ex circumſtantia, maximè, ſcilicet, alicuius vrgentis neceſſitatis, præcipuè ſi diſputans cum illis ſit neophytus, vel hæſitans in fide.*

SColaſticam, quam vocant Theologiam (vt alteram iuxta traditam *cap. 1. n. 2.* huius

1 ius ſupremæ facultatis diuiſionem partem abſoluam) ex neotericis quidam Sanniones, etiam non defuerunt hæretici, Lutherani, ſcilicet, Caluiniani, Trinitarij, atque alij, qui vel explodere, vel extenuare impiè conati ſunt; atque in ſummos omnium ſeculorum ſcholaſticos Theologos impudentiſſimmè debacchati. *Benedictus, ex Benedictin. iocula Eccleſ. Cath. hæreſ. 326.* Hi nanque, ſanam penitus abhorrentes doctrinã, ſimplicium cordium vanis, & peruerſis commentis ne præcludatur aditus, ſcholaſticorum eruditionem ſummoperè verentur.

tur. Quare ſicut Philyſtim. *1. reg. 13.* callidè cauerant, ne faber ferrarius in omni inueniretur Iſrael, atque ita contra eos, pugnandi, populo Dei minimè ſuppeditarentur arma: ſic profectò exterminatores hæretici, vt Eccleſia cum ipſis congrediatur inermis: Doctores, & Sapientes, qui ſuis diſputationibus, ſtudijſque, certandi quaſi ſcuta, gladioſque miniſtrant, funditus dirimere contendunt. Peruerſi enim homines, & falſitatis amantes antiquitùs, & recenter hunc modum ęgrè ferunt; quoniam cominùs iſto genere pugnæ robuſto, acuto, breui confodiuntur. Vrſacius idcirco, & Valens Ariani Epiſcopi, quos Hilarius ſanctiſſimus Pictauorum Epiſcopus, ſcriptis nuper confutarat; Imperatori Conſtantio item Ariano ſuaſerunt, vt ſpecie honoris, eum, in ſuum Pictauienſem Epiſcopatum reſtitueret, cum præſentis ad publicè diſputandum, tribus iam exhibitis libellis, eruditionem valdè pertimeſcerent, *ex Breuiario Rom. 14 Ianuar.* Hac vna de cauſis videlicet, vt catholica fides opituletur pijs, & aduerſus impios ſtrenuè defendatur; ſanctorum eccleſiaſticorumque Patrum ſententias, ſcholaſtica methodo, Petrus Lombardus, agnomento ſententiarum Magiſter, ſimul coegit. Itaque, ex D. Auguſtino *lib. 3. de trinit. in proæm.* his verbis, ſuum quadripartitum commendauit opus. Inardeſcentes, ſcilicet; Fidem noſtram aduerſus errores carnalium, atque animalium hominum, Dauidicæ turris clypeis munire, vel potius munitam oſtendere, ac theologicarum inquiſitionum abdita aperire, nec non, & ſacramentorum eccleſiaſticorum pro modulo intelligentiæ noſtræ notitiam tradere ſtuduimus. Quare factum certè putatur, vt Hæreticorum ſola procacitas, & pertinacia, intermiſſa plana illa, & ſplendida theologizandi ratione, qua maiores noſtri vti ſolebant; ad hoc acre, vehemenſque pro veritate altercandi genus, quaſi altera manu templum Domini ædificantes, reliqua verò nos liberoſque noſtros, breuibus hiſce diſceptandi pugionibus, ab iniquis defendentes hoſti-
2 bus, *2. eſdræ cap. 4.* penitùs impulerint. Quorum etiam improbitas (inquit Athanaſius. *diſp. 1. aduer. arium.*) contra inſolentes quęſtionum illarum nouitates, rebus immutabiliter permanentibus, nominum vocabula mutare, & ſignificantiùs rerum naturas exprimere nos adegit.

Cæterùm, cùm omne dictum veri ratione perfectum ſit, vt ibidem protinùs ſub-
3 dit ſententiarum Magiſter: ſcholaſticus Theologus, cuius eſt maximè veritatem ſectari (finis quippè ſcholaſticæ, ſiue ſpeculatiuæ ſcientiæ, veritas eſt. *2. metaph. text.* 3.) debet procedere (inquit Henric. Gand. *1. p. art. 7. q. 2. num. 9.*) cum manuductione fidei, & rationum naturalium adiutorio. Propterea *tom. 2. epiſt. 203 ad Maximum* ſic D. ſentiat Auguſtinus. Rem agamus, ratione agamus, diuinarum Scripturarum authoritatibus agamus, quieti, atque tranquilli quantum poſſumus petamus; quæramus, vt accipiamus, & inueniamus, & aperiatur nobis ſi fortè fieri poſſit, vt adiuuante Domino, tanta deformitas, atque impietas de noſtris terris incipiat aboleri. Quod adeò ratum, ſemperque firmum tenuit, vt Conſentio, qui epiſtola ſua de nonnullis quæſtionibus circa Sanctiſſimæ Trinitatis myſterium, Catholicam veritatem, ſcripturis tantùm, non rationibus contendebat eſſe tradendam, ita reſcripſit; Neque cùm cæpero, te in tanti ſecreti intelligentiam vtcunque introducere, quod niſi Deus intus adiuuerit, omninò non poſſum; aliud diſſerendo facturus ſum, quàm rationem, vt potero reddyturus, quam ſi vel à me, vel à quolibet Doctore non irrationabiliter flagitas, corrige definitionem tuam. Non vt fidem reſpuas, ſed vt ea, quæ fidei firmitate iam tenes, etiam rationis luce conſpicias. Quia vt habetur inferius) qui ea, quæ credenda ſunt, credenda tantummodo exiſtimat, cui rei fides proſit ignorat. Et Felicianum è contra, qui veritatem Scripturæ potiùs ratione, quam fide opinatus eſt eſſe indigandam, *tom 6. cap. 2.* illum redargueret: Faciliùs in negotijs fidei teſtimonijs creditur, quàm ratio inueſtigatur. Vtriſque ergo (ad rem optimè concludit Henricus *1. p. art. 16. q. 7. n. 6.*) quodammodò contra vtroſque Auguſtinus conſentit.

Cæterùm, cùm tantæ molis credenda, qua fides præbet ſit illuſtrare rationibus,
4 adeò vt in quæſtiones dum incidimus (teſte Chryſoſtomo *Homil. 12. in 1. Timoth*) de Deo, quæ non oportet opinemur quamplurimum: ne modum idcirco extra, ſacrorum deinceps Theoreticorum excedat ſpeculatio; legibus, præcipuiſque moribus, ſummoperè coercenda videtur. Hæc itaque verenda ex Nazianzeno *orat. 1. de Theologia aduerſus Eunomianos* in diſſerendo de Deo, ſe offerunt pręcepta, quibus ſeduló quis vſus fuerit, nunquam à veritatis ſemita ſe exceſſiſſe comperiet. Ergo ſic fatur. Non cuiuſuis eſt, ò viri, de Deo diſſerere: non inquam, cuiuſuis (adeo vilis, ac protrita hæc res eſt) & eorum, qui humi reptant) addam etiam, non cuiuſuis tęporis, nec apud quoſuis, nec de quibuſuis; ſed certo tempore, & apud certos homines, & aliquouſque faciendum eſt. Quibus profectò verbis, ni fallat ſupputatio, quinque videtur aceruatim præcipe-

cipere: quorum primum adhuc latè declarans, ſtatim ſubdit. Non cuiuslibet quidem; quoniam his duntaxat hoc muneris incumbit, qui exactiſſimè explorati ſunt, contemplandique acumine excellunt, qui etiam, & corpus, & animam à vitiorum ſordibus purgarunt; aut, vt parciſſimè loquar, iam in hoc toti ſunt, vt ſe à vitiorum labe purgent. Quemadmodum enim apud Romanos, vt tradit. Roſin. *antiquit. rom. lib.* 10. *cap.* 3. *& lib.* 6. *cap.* 11. ars militaris tanti habita fuit, vt ad præclara milites non admitterentur facinora, ex veteribus niſi experti, & ſcitè instructi; ob idque iuuentus intereà ceſtibus, curſu, ſaltu, diſco, & paleſtra ſeſe exercebat in diem: ita ſanè doctrinæ peritia illos maximè opus eſt colluſtrari, quibus omnium in conflictu maximo, vbi de ſumma rerum, fidei, ſcilicet, pietatiſque diſcrimine agitur, acriter cum hoſtibus dimicare contingit. Hinc cautè
5 ſtatutum eſſe putatur, ne quis ſtatim ac rei literariæ crepundia nouerit, veluti maturum ingenij ſui iam edidiſſe partum, docendi munus præſumat accipere: Quod niſi ſaltem decimum ſeptimum ætatis expleuerit annum, nec laurea inſigniri doctorali, nec poſtulare queat, vt de iure communi ex *l.* 1. *§. pueritiam ff. de poſtulat. cum Menocb. de arbit. caſu* 427. *num.* 18. & alijs dictum eſt ſupra *lib.* 1. *cap.* 17. *n.* 14. de iure verò ſpeciali, annum vigeſimum quintum; & quoad theologica ſtudia trigeſimum requiritur tranſactum, *lib.* 3. *ſtatut. academ. conimb. tit.* 48. § 1. *& tit.* 67. §. 1. *apud Pereyr. de repub. lit. lib.* 8. *n.* 1174. à qua tamen recedere licet ſanctione dummodò ob eminentiam doctrinæ aliter videatur, *Alex. n* 4. *ad l.* 1. *C. de annon. ciuili lib.* 11. vbi *n.* 7. addit, talem excellentiam debere probari per quindecim teſtes: nam doctrinæ cauſa quędam fiunt, quæ alias non fierent *Gloſſ. margin. l. ſi pupilli §. quid ergo ff. de nego. geſtis.*

„ Quare ita rectè monebat D. Bernard. *ſerm.*
„ 18. *in cantic.* Si ſapis concham te exhibebis,
„ & non canalem: hic quidem penè ſimul, &
„ recipit, & refundit: illa donec impleatur
„ expectat, & ſic quod ſuperabundat, ſine
„ ſuo damno communicat. Et deinde ſubdit:
„ Verum canales multos hodie in Eccleſia
„ habemus, conchas verò perpaucas. Et
„ paulò poſt: Implere tu priùs, & ſic curato
„ effundere.

Quia verò ad differendum, niſi pro diluendis obiectis, aduerſarijſque redarguendis, promptitudo adſit, & ſolertia; doctrina
6 ex Philoſopho 1. *poſt. cap. vlt. text. com.* 44. vix ſufficere videtur: meritò quidem in literis exploratos non tantùm, verùm etiam contemplandi acumine, ſcholaſticos Theologos adhuc preditos eſſe cenſuit vbi ſupra, vt iam dictum eſt idem Gregorius: Quandoquidem hac ſolertia carentes, catholicæ fidei cum hoſtibus differendi prouinciam non ſuſcipiant, idoneis quin potiùs, aptiſque ex animo renuntient, ne dimicando ſuccumbant, & aduerſariorum audaciam reformidantes, cæteris anſam à fide deficiendi tribuant. Conſultò igitur Valerius Hipponenſis Epiſcopus ſanctitate cla-
„ rus: Homo, natura, græcus (vt inquit Poſ-
„ ſidonius *in vit. D. Aug. cap.* 5.) minuſque
„ latina lingua, & literis inſtructus, & eidem
„ Presbytero poteſtatem dedit coram ſe in
„ Eccleſia, euangelium prædicandi, ac fre-
„ quentiſſimè tractandi.

At ſanè, quia in maleuolam animam non intrabit ſapientia, nec habitabit in
7 corpore ſubdito peccatis. *Sap.* 1. D. idem Gregorius vbi ſupra, primum iſtud elucidando pręceptum, poſtquam dixerat: Eis duntaxat hoc muneris incumbit, qui exactiſſimè explorati ſunt, contemplandique acumine excellunt: Hęc item ſuperaddenda cenſuit, nimirum: Qui etiam & corpus, & animam à vitiorum ſordibus purgarunt: aut, vt parciſſimè loquar, iam in hoc toti ſunt, vt ſe à vitiorum labe purgent, vt nuper traditum eſt. Quorum tamen paulò inferiùs cauſam expendens, ſic fatur: Impuro enim rem puram attrectare ne periculo quidem, fortaſse caret: quemadmodum nec ægris oculis, ſolis radios intueri. Siquidem diuinam ad audiendam tantummodò legem, ex cuius operibus adhuc non iuſtificatur homo. *ad Galat.* 2. Moyſi, Aaronique duntaxat in vertice Sinai, ſi locus exhibitus eſt; pecoribus verò non tantum (quæ pro iniuſtis, brutalibuſque hominibus, *orat.* 2. *theolog.* idem vſurpat Gregorius) verum inſuper etiam Sacerdotibus, populiſque aliàs licet ſanctificatis ne perirent, ad calcem relictis, omnino prohibebatur acceſſus. *Exod.* 19. quomodò ergo ad differendum de fide; peruerſis hominibus, Dei noſtri gratiam transferentibus in luxuriam, pęnitentiæ pharmaco nondum purgatis à vitijs, liber patebit aditus? Valet quidem (negatiuè ſaltem) à maiori ad minus deductum argumentum. *Iaſ. in l. qua de legato. n.* 4. *ff. de legat.* 1. *Thom. de Thomaſſer in flor. leg. reg.* 53. *Curt. iun. conſ.* 134. *num.* 4. *& conſ.* 339. *num.* 59. *&* 60. *lib.* 3. *Surd. de aliment. tit.* 9. *q.* 1. *n.* 11. *Tuſcb. pract. concl. tom.* 1. *litt. A. concl.* 501. *num.* 8. *&* 10. *& alij.* Quod etiam paſſim admittunt Dialectici, vt in noſtra ſylloge. *diſp.* 48. *de locis extrinſ. abſol. ſump. q.* 2. latè oſtenſum eſt.

Iiſdem ſcholaſticis, hoc inde Theologis quoque præceperat, citato loco, D. Na-
8 zianzenus dicens: Non cuiuſuis temporis eſt de Deo differere, ſed certo tempore &c.

veluti

velnti nuper inſinuatum eſt. Quod vtique explicandi magis, magiſque vt captaret anſam, veluti de quando ſedulò percontatus, cordatè reſpondit: Tum videlicet, cùm noſmetipſos in quietem, atque otium aſſeruetimus. Cuius ſententię rationem expendens, ita ſubdit: Ne alioqui princeps noſtri pars, improbis ſormis, vagiſque confundatur. Quod, vt intimiùs omnium hæreat mentibus, hiſce denique non inconcinnè firmauit exemplis: Dum, ſcilicet, veluti deformibus literis elegantes, cænoque vnguentum admiſcemus. Hoc tamen plenam ad horum intelligentiam, ignorandum minimè cenſeo: Eumonium, ſcilicet hęreſiarcam (à quo Eunomiani, contra quos præcipuè D. Gregorius ſpatioſa conceperat bella) inordinato diſſerendi ſtudio flagrantem haud parum fuiſſe, omnemque hominis gloriam, atque probitatem, iugi in diſputandi ratione penitùs collocaſſe, *Sozom. lib.1, hiſt. eccleſ. cap.* 26. Quod intempeſtiuum de Deo diſſerendi genus, vtpotè impetuoſum, nimiſque audax ipſe Gregorius ſummè abhorrens; poſt allata præcepta, Eunomianos ita leniter carpit. Libet (inquit) à Beatiſſimo Dauide initium dicendi ſumere, vel ab eo potius, qui in Dauide locutus eſt, ac per eum etiam nnnc loquitur. Quis quis enim vel orationem aliquam, vel negocium anſpicatur, non meliorem, commodioremque ordinem tenere poteſt, quàm vt à Deo incipiat, & in Deo conquieſcat. Inquit enim *pſal.* 54. Veſpere, & mane, & meridie narrabo, & annuntiabo, & exaudiet vocem meam. Quæ vtique verba, diſceptationi fidei cum hoſtibus ſuſcipiendæ, hac erudita *tom.* 15. *Bibliot. PP.* Arnobij explanatione rectè coaptari poſſe; minimè eſt ambigendum. Ait nanque. Si ergo ad Dominum clamaueris, & vis vt Dominus Ieſus exaudiat te: veſpere, & mane, & meridie ipſi narrabis, ipſi confiteberis, ipſi preces effundes, & ſine dubio, ita exaudiet vocem tuam, vt liberet à bello eorum animam tuam. Bellum quippè tam graue, tam anceps, nulli committendum videtur alteri, quam exercituum Deo, cui noſtram hinc obijciendo tenuitatem, inimicorum indè robur; dabit profectò in illa hora, quid loquemur; cùm non ipſi,
9 ſed ſpiritus Patris noſtris ſit locuturus in nobis *Matth.* 10. Audiatur interea, vt det nobis victoriam per Ieſum Chriſtum, quid loquatur in nobis Dominus Deus, qui olim loquens patribus in Prophetis, ſic *prou.* 26. conteſtatus eſt, dicens: Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis: Reſponde ſtulto iuxtà ſtultitiam ſuam, ne ſapiens ſibi eſſe videatur. Hæc autem ſibi inuicem, ſi tantùm verborum audiatur ſonus, contrariari omninò videntur; ſi verò myſticus in eis capiatur ſenſus; quando ſcholaſtico præcipuè ſit diſſerendum, aptè diſponunt, indicantque tempus. Vtrunque enim (inquit Beda *tom. 4. lib. 2. in Salom. prou. cap.* 23.) pro temporum, & perſonarum diuerſitate concordat: dum & ſtultus contemnitur, quia non recipit ſapientiam: & ſtulta ſuperbia, aliâ decutitur ſtultitia, iuxta quod, & Apoſtolus ait, 2. *corinth.* 12. Factus ſum inſipiens: vos me coegiſtis. Nam per hoc quod ait. Ne reſpondeas ſtultò iuxta ſtultitiam ſuam, nos admonet (vt *tom.* 1. *Bibliot.* PP. ſcitè docet Salonius *in myſt. Salomon. parab. explic.*) vt quia ſtultus ſapientiam non percipit, nos eius ſtultitiam non imitemur, ſed potius contemnamus, & deſpiciamus; & quoties ei loquimur, non turpiter, non furioſè, non ſuperbè, ſed honeſtè, patienter, ac humiliter hoc loquamur, & ſapienter, ne illi ſimiles efficiamur. Per hoc verò quod ſequitur: Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, nos admonet, vt ſapienter increpemus, & redarguamus ſtultum, & manifeſtè demonſtremus quanta ſit in eo ſtultitia, ne fortè non agnoſcens ſtultitiam ſuam, ſe putet eſſe ſapientem. Huiuſcemodi quandoq; rei clara, & illuſtria D. Bernardus in ſe nobis ſtatuit exempla, dum Innocentio Secundo, de ſibi oblata à Petro Abailardo, orthodoxæ fidei infenſiſſimo hoſte dogmatica monomachia, nec non de celebri contra ipſum adepta victoria, *epiſt.* 189. hæc pauca retulit. Diſſeminauit vbique (inquit de Petro Abailardo) ſe mihi, die ſtatuto apud Senonas reſponſurum. Exijt ſermo ad omnes, & non potuit me latere. Diſſimulaui primum, nec enim ſatis rumore populari mouebar. Cedens tamen (licèt vix, ita vt flerem) conſilio amicorum, qui videntes quomodò ſe quaſi ad ſpectaculum omnes pararent, timebant ne de noſtra abſentia, & ſcandalum populo, & cornua creſcerent aduerſario, & quia error magis confirmaretur, cùm non eſſet qui reſponderet, aut contradiceret; occurri ad locum, & diem; imparatus quidem, & immunitus; niſi quod illud mente reuoluebam. Nolite præmeditari qualiter reſpondeatis; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Et illud: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Conuenerant autem præter Epiſcopos, & Abbates, plurimi viri religioſi, & de ciuitatibus Magiſtri ſcholarum, & Clerici literati multi, & Rex præſens erat. Itaque in præſentia omnium, aduerſario ſtante exaduerſo, producta ſunt quædam capitula de libris eius excerpta, quæ cùm cæpiſſent legi, nolens audire exiuit, appellans ab electis iudicibus, quod

non

„ non putamus licere. Porrò capitula, indi-
„ cio omnium examinata, inuenta ſunt fidei
„ aduerſantia, contraria veritati. Hæc ille; ne
„ temerè, ſed opportuno ſcholaſtici Theolo-
„ gi congrediantur tempore.

Verùm enim verò, quia præfati Docto-
10 res, diſſerendo de Deo, Virtute pruden-
tiæ annuntiant populis ſanctiſſima verba,
„ *Eccleſiaſt.* 44. & Arguendo ſapientem, Inau-
„ ris aurea ſunt, & margaritum fulgens,
Prouerb. 25. non apud quoſuis, ſed apud
certos homines, hoc eſſe ritè faciendum,
illis tertio loco (vt ſuperiùs eſt dictum) di-
ſtrictè præcipit D. Gregorius: Etenim
„ *Matth.* 7. ſcriptum legitur: Nolite dare
„ ſanctum canibus, neque mittatis marga-
„ ritas veſtras ante porcos, ne fortè concul-
„ cent eas pedibus, & conuerſi dirumpant
„ vos: Vbi Dionyſius Carthuſianus rem no-
„ ſtram ita mirificè attigit. Nolite ſanctum,
„ hoc eſt pura, & immaculata myſteria fidei,
„ profunda, & ſecretiſſima chriſtianæ ſapien-
„ tiæ, vel Sacramenta Eccleſiæ dare, ideſt
„ propalare, ſeù tradere canibus, ideſt irra-
„ tionabilibus, & inſanis hæreticis, vel cæte-
„ ris infidelibus, aut indoctis impœnitenti-
„ bus, & paſſionatis hominibus, de quibus
„ dicit Apoſtolus ad *Philipp.* 3. Videte canes,
„ videte malos operarios, videte conciſio-
„ nem. Neque mittatis margaritas veſtras:
„ hoc eſt, cæleſtiſſima dona gratiarum vo-
„ bis conceſſa. Ante porcos, ideſt, homi-
„ nes carnales, de quibus idem Apoſtolus ad
„ *Titum.* 1. Malæ beſtiæ (inquit) ventres
„ pingues. Ne fortè conculcent eas pedibus
„ ſuis, hoc eſt intellectu, & affectu prædicta
„ bona contemnant, irrideant, & condem-
„ nent. Et conuerſi non à malo ad bonum,
„ ſed à malo in peius, vel corporaliter ad nos
„ conuerſi; Dirumpant, ideſt perſequantur,
„ impugnent, vel occidant vos. Nec libera-
liori, in diſſerendo de Deo (niſi ſecus ne-
ceſſitas poſcat) ſepta detinenda eſt lingua
cuſtodia; dùm vulgarium, ſimpliciumque
hominum, nobis pariter adſtat circumfu-
ſa caterua: quandoquidem, vt 2. 2. *quaeſt.* 10.
„ *art.* 7. ſcitè docet Angelicus: Periculoſum
„ eſt publicè diſputare de fide coram ſimpli-
„ cibus, quorum fides ex hoc eſt firmior,
„ quia nihil diuerſum audierunt ab eo, quod
„ credunt. Et ideò non expedit eis, vt ver-
„ ba infidelium audiant diſputantium con-
„ tra fidem. Quod vtique non pigeat, hoc
amplius graui coniectare euentu; Demo-
phoonti, Phyllidis perſonam vſurpante,
Epiſt. 2. ita ſcribente Naſone.

Exitus acta probat: careat ſucceſſibus opto
Quis quis ab euentu facta notanda putat.

Nam publica illa, celebriſque cum Lu-
thero, Lipſiæ in Germania, diſputatione
habita: & ſi doctiſſimus Echius non ſemel
apertiſſimis aduerſatium deuiciſſet argu-
mentis: populus tamen ille rudis, & craſ-
ſus, non ita vt res erat, planè diiudicans;
impium magis Lutherum, quàm catholi-
cum Echium commendauit: atque ita,
hoc penitus neglecto, inſanum Lutheri
dogma, animarum ſuarum, non abſque
iactura, ſacrilegè ſuſcepit. *Alphonſus de Ca-
ſtro lib.* 1. *de iuſta haeret. punit. cap.* 19.

Quamuis autem, viris coram eruditis,
11 & probis de diuinis tantummodo inſti-
tuenda ſit diſſertatio myſterijs: verunta-
„ men; Non de quibuſuis, quarto loco mo-
„ net Gregorius vbi ſupra, eſſe diſputandum;
„ ſed de his ſolum, quæ ingenij noſtri mo-
„ dulum, captumque auditoris non exce-
dunt. Scholaſticis nanque intentio, to-
tuſque ſcopus, ſicut de concionatoribus
cap. 4. *num.* 4. iam dictum eſt ſupra; veri-
tatem docere, arguere falſitatem, malos
corripere, bonoſque per theologicas ratio-
nes quoque erudire debet eſſe duntaxat;
ſcribente Apoſtolo 2. *Timoth.* 3. vt ibidem
„ meminimus: Omnis ſcriptura diuinitus in-
„ ſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguen-
„ dum, ad corrigendum, ad erudiendum in
„ iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad om-
„ ne opus bonum inſtructus. Siquidem vt
„ fidelis, & familiaris eius interpres, *Homil.* 9.
„ ibi notat Chryſoſtomus: Si quid vel diſce-
„ re, vel ignorare opus ſit, illic addiſcemus:
„ ſi arguere falſitatem, inde hauriemus: ſi
„ corrigi, ſi caſtigari ad exhortationem, ad
„ ſolatium ſi quid deſit, & oporteat adipiſci,
„ ex ea nihilominus diſcimus. Hæc itaque
ſacræ beneficia doctrinæ, ægrè præſtare va-
lent, qui ea diffundunt, quę non continent;
ſeminant, quæ non congregant; docent,
quæ minimè noſcunt. Hi nimirum (in-
quit Seneca, *epiſt.* 45.) non inuenta, ſed
„ quærenda nobis reliquerunt: & inueniſſent
„ forſitan neceſſaria, niſi vacua quæſiſſent.
Quare, diſſerendo de ijs, quæ mentis non
acuunt, ſed obtundunt aciem; cæcifiunt,
eaque docendo, cæcorum duces, qui non
dirigunt, ſed dirimunt; non erigunt, ſed
„ deprimunt: Cæcus enim, ſi cæco ducatum
„ præſtet, ambo in foueam cadunt, *Matth.* 15.
Rectè igitur Chryſoſtomus apud Nice-
phorum *lib.* 8. *cap.* 15. Sozom. *lib.* 2. *cap.* 3.
„ atque alios, ita dictare ſolebat: In alijs cer-
„ taminibus lauream referunt, qui victores
„ redeunt; at in diſputationibus diuinis, ſo-
„ lis debetur corona, qui ſe rei magnitudine
„ victos ingenuè fatentur: idcircò *Eccleſ.* 3.
„ habetur, Altiora te ne quæſieris, & fortio-
„ ra te ne ſcrutatus fueris; ſed quæ præcipit
„ tibi Deus, illa cogita ſemper; & in pluri-
„ bus operibus eius ne fueris curioſus: Non
eſt enim tibi neceſſarium, ea quę abſcondi-
ta ſunt videre oculis tuis &c.

Demùm, ne per omnia ſpeculantium
12 placita, diuinis in rebus, cunctis libera
vagandi tribuatur facultas, atque ita germanus Sacrarum Scripturarum extorqueatur, aut labefactetur ſenſus; non interminatè hoc diſſerendi opus, ſed alioniſque eſſe faciendum, quinto, & extremo præcepto, *eadem citata oratione* 1. conteſtatus eſt Nazianzenus. Quod latè indè explicans, hęc luculenter addit: » Finibus noſtris philoſophiam circumſcribamus, nec in ægyptum » abripiamur, neque ad Aſſyrios protrahamur, neque cantemus canticum Domini » in terra aliena. Fines quippè noſtri, vtpotè veri, & chriſtiani ſapientis, quibus veræ, & chriſtianæ ſapientiæ vndequaque terminatur initium, ſcilicet timor Domini, *Pſal.* 110. Fides, Spes, & Charitas omninò ſunt, *Eccleſ.* 2. vbi jubetur: » Qui timetis Dominum credite illi, & non euacuabitur merces veſtra: » Qui timetis Dominum ſperate in illum, & in oblectationē veniet vobis miſericordia: » Qui timetis Do-
13 minum diligite illum, & illuminabuntur corda veſtra. Nam cùm Theologia, de qua confligantur Scolaſtici, contineat ſecundùm Henricum 1 *par. art.* 8. *quaſt.* 3. *n.* 15. quicquid eſt perfectionis in omni habitu tam ſpeculatiuo, quàm practico: eſto abſolutè veriùs dicatur ſpeculatiua, quàm practica, aut affectiua: eminenter ſaltem ſpeculatiua, practica, & ſimul affectiua nuncupari prohibetur nequaquam. Quare vt ſpeculatiua complectitur ea, quæ ſacra canonica decernit Scriptura eſſe credenda: vt practica docet certò promiſſa expectare diuinitus præmia: vt denique affectiua, ad ea mouet affectum, quæ amore caſto, atque gratuito ſunt diligenda: Atque ideò, quatenus ſpeculatiua, terminatur ad Fidē, qua credimus credenda: quatenus practica, ad Spem, qua ſperamus ſperanda: & quatenus affectiua, ad Charitatem, qua diligimus diligenda. » Fides enim (inquit Anſelmus *in* 1. *Corinth.* 13.) eſt, qua credimus » quicquid Scripturæ ſanctæ, nobis credendum intimant: » & Spes, qua ſperamus promiſſa nobis diuinitus præmia: » & Charitas, qua Deum, ac proximum diligimus, » & ipſa præmia. Adeò vt Chriſti fideles rectè credere, certò ſperare, ſyncerè amare, ac verè promereri, quæ credenda, expectanda, & diligenda ſunt minimè valeant, niſi his contineantur finibus, terminiſque claudantur. Quibus profectò aliquo pacto excidere, vtique non eſt in lumine Dei videre lumen, *Pſalm.* 35. ſed in Ægyptiorum tenebras turpiter abripi, *Exod.* 10. Non adoptionem filiorum Dei expectare, redemptionem corporis noſtri, *Rom.* 8. ſed Aſſyriorum ad ſeruitutem protrahi, 4. *Reg.* 17. Non demum in regno filii dilectionis ſuę, in quo habemus redemptionem, & remiſſionem peccatorum, cum gaudio gratias agere, *Coloſſ.* 1. ſed flentes canticum cantare Domini in terra aliena, *Pſalm.* 136.

Hæc autem Beati Patris Gregorij ſolidiſſima doctrina, inter catholicos adeò re-
14 cepta eſt, vt celeberrimi Doctores, ipſam omninò ſint amplexati. *Ex cap.* nanque *Quicunque* §. *inhibemus de heret. lib.* 6. *& ex l. nemo C. de ſumma Trinit. & Fid. Cath.* iuxta allegata præcepta, huiuſmodi Theoremata ponunt, quorum vnum eſt: Laicis diſputare de fide penitus prohibetur, *Sanchez cum alijs in oper. mor. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 22. quem inter alios ſequitur *Ægid. Trulenc. par.* 1. *lib.* 1. *cap.* 1. *dub. fin.* Etiam ſi docti experti, & eruditi fuerint. *Sanchez vt ſupra num.* 3. *Dominic. in dicto* §. *inhibentes num.* 1. *&* 2. *Syueſter verb. diſputatio, num.* 2. *Nauarr. conſ.* 24. *de heret. num.* 2. *Alphonſ. à Caſtro de iuſta heret. punit. Villalob. in ſumma tract.* 1. *diff.* 7. *num.* 4. *& alij.* Dummodo vrgens non adſit neceſſitas: vt ſi aliquis hæreticus eſſet fideles peruertens, & non adeſſent Eccleſiaſtici docti, qui fidei ſuſciperent partes: tunc enim Laicus doctus tenetur ſaluti plurimorum magis conſulere ſpirituali. *Sanch. loc. cit. num.* 7. *Filiucc. tom.* 2. *tract.* 22. *cap.* 3. *à num.* 101. *Bonacc. tom.* 2. *diſp.* 3. *q.* 2. *punct.* 4. *Trulenc. ſub dicto num.* 1. *ver. ceſſaret. Villalob. dicto dub.* 7. *num.* 4. *in fin. Suar. tract. de Fide diſp.* 20. *ſect.* 1. *num.* 11. *Sanctarell. de hereſ. cap.* 8. *num.* 7. *Becan. de Fide cap.* 15. *quaſt.* 7. *num.* 6. *vt tradit Barboſ. in dicto* §. *inhibemus cap. quicunque num.* 13. 16. *&* 17. aut ſi inter religioſos exercitij cauſa velit diſputare: tunc enim non formalis, ſed tantùm materialis eſſet diſputatio, & conſequenter non prohibita. *Caiet.* 2. 2. *quaſt.* 10. *art.* 7. *Bannez. & Aragon. ibidem. Ledeſma in ſum. tom.* 2. *cap.* 5. *concl.* 13. *atque alij.*

Alterum verò, quod ponunt Theorema
15 eſt. Clericis, ac Religioſis, licet ad maiores, vel minores ordines non initiatis, dummodo tonſura non careant, diſputare de fide non inhibetur. *Farin. de hereſ. qu.* 178. *num.* 111. *cum alijs*, quibus adduntur *Bordon. de inquiſit. cap.* 1. *num.* 118. *in fin. Sanch. ſupradicto cap.* 6. *Sanctarell. vt ſupra num.* 5. *Barboſ. vt ſupra num.* 14. *in fin. atque alij.* Quæ diſputatio tamen (vt rectè limitat Ægid. Trulenc. *dicto cap.* 1. *dub. fin. num.* 2. apud Fermoſ. *ad rubric. de ſumma Trinit. quaſt.* 5. *num.* 11. 12. *&* 13.) eis permittitur, ſi cauſa adeſt, & docti ſint, nec fiat coram rudibus, etiamſi fiat cauſa exercitij; niſi quando Doctor ita eſſet excellens, vt ſe accommodaret etiam captui ſimplicium.

Tertiùm denique Theorema eſt, quod
16 differere cum Hæreticis, qui alicuius er-

roris

toris ſunt Magiſtri, non licet alicui, cùm nimis in cauſis fidei ſint obſtinati, niſi ex circumſtantia maximę, alicuius neceſſitatis: præcipuè ſi diſputans ſit hæſitans in fide. *Sanch. dicto lib. 2. cap. 6. Beccan. dicto cap. 15. de fide quæſt. 7. Farin. dicta quæſt. 178. §. 5. Sanctarell. dicto cap. 8. Eymericus directi. inquiſ. par. 1. quæſt. 10. Bordon. de inquiſ. dicto cap. 1. num. 16. apud Fermoſ. vbi ſupra nu. 17. 18. & 19.*

CAPVT VI.

Morales Theologi, quorum propriam non tantum, verum etiam intereſt alienam dirigere conſcientiam; munus ſuum tunc perfectè abſoluent cum rectam firmabunt, erroneam, dubiam, & ſcrupuloſam penitus amouebunt; ac ſaltem morali, probabilem, certitudine fulcient.

SVMMARIVM.

1 *Scholaſtica, quatenus practica eſt Theologia, ad agendum vitam, & mores pariter eſt ordinata, cùm ſcientia practica finis ſit operatio: quamobrem plurima de Sacramentis, eorumque Miniſtris, de Virtutibus, & vitijs, de pœnis, aliiſque ſalutem neceſſarijs ad noſtram vberrimè tractat.*

2 *Tam Morales idcircò, quàm Canoniſta in ea occupantur Theologi: eadem nanque, quæ in morali tractantur Theologia, in Iure traduntur canonico: neque alia inter hos Doctores differentia ſolet aſſignari, quàm fori interioris, & exterioris: Quinimmò eorum in primitiua Eccleſia per quadringentos annos, & vltra, nulla erat diſtinctio.*

3 *Onera tamen Moralium, Canoniſtarumque, hoc diſtribui debent loco, eorum in præſenti in ſequentibus iſtorum ſedulò examinando. Quod vt commodè fiat, quid ad moralis finem maximè conducat Theologia in promptu eligendum eſt; cùm electio eorum ſit, quæ ſunt ad finem, & iuxta exigentiam finis, cætera moderari oporteat.*

4 *Moralis Theologia finis, & ſcopus eſt, hominum in ſuis operibus conſcientias dirigere, eoſque à peccatis, & vitijs retrahere; atque ideò Ethicus opportunum ſibi onus aſſumet Theologus, Deo ſi militando, ſuam cæterorumque in fide inſtruat conſcientiā, quemadmodum ex pluribus Leuitici locis, ſymbolicè percipitur.*

5 *Quia diuerſorum non vnicum, ſed multiplex debet eſſe indicium; indicare, & aliquid de conſcientia dirigere nequimus, niſi ipſam diuidamus in partes, quæ licet ex obiecto materiali, & ex modo ipſius actus, plures ac plures habere poſſit; communiter tamen, in quatuor ſecatur duntaxat: vndè Certa, Dubia, Probabilis, & Scrupuloſa, ex vario ipſius intellectus practicè indicandi modo nuncupatur.*

6 *Conſcientia eſt iudicium practicum, quo de benè, vel malè factis, aut faciendis hic, & nunc iudicamus: Quare in tali iudicio plerumque contingit error, & deceptio. Vndè Theologi certam, & determinatam conſcientiam in rectam, & erroneam adhuc ſecant; & pro recta, & vera hæc tenentur docere; nimirum: Dei timore, mandatorum obſequio, & charitatis feruore, ipſam ſummè foueri.*

7 *Timor tripliciter conſiderari poteſt, videlicet, vt vitium iraſcibilis eſt, qui nihil aliud eſt, quàm dolor, & perturbatio quædam: vel vt fatus prudentia, & ſic virtuti augmento eſt: vel vt tandem initium veræ ſapientiæ nuncupatur, atque ita expellit peccatum, & ſapientia corona dicitur, quorum relicto primo, vterque ad rectam inſeruit firmandam conſcientiam.*

8 *Inſtar maris humana vita eſt, in qua cuncti ceù nauigium, corpus hoc ingreſſi, imaginario traijcimus: veruntamen Dei lex, diuinaque præcepta inter tot fluctus, fax, lumen, & ſemita nobis ſunt. Quapropter, ſi oneris oneris reo, recta nauigatione contempta, littora deuia ſectanti Nauiculario capitalem impoſuerunt pœnam; ita diuinarum legum præuaricatoribus, mortis, & interitus, non immeritò intimatur pœna.*

9 *Amor in Deo mellificat, in cæteris acerbat: nam mundanus amor, ſine amuſſi charitatis, ſibi etiam obeſt, ſibi deeſt, atque vt vnum amet, odit plures, offendit omnes. E contra verò, amando Deum, non tantum nullo decipimur errore, nec proximorum amittimus amorem; verùm inſuper, non vulgari ipſum elevamus virtute, purum facimus, defæcatum, acrem, fortem, fidum, & omni vera perfectione excultum.*

10 *Pro ijs, qui certa, ſed erronea laborant conſcientia, dummodo ex vincibili hoc illis contingat ignorantia, erroris expulſio in remedium eſt adhibenda. Duobus nanque peccat noſtra cognitio modis, falſa, ſcilicet, pro veris apprehendendo, aut vera ſegniter, & inefficaciter proponendo; quibus malis ſola ratio medetur, cùm ægrotanti animu, ipſa ſit medicus optimus.*

11 *Ex ſola voluntatis ad operandum non applicatione, penitus mentis non adimitur error; nec honeſtis non adhibitis conſilijs, conſcientia deponitur erronea; nam licet voluntatis ſit velle, & nolle; tamen quia cæca eſt, niſi Intellectus, & rationis fulciatur lumine cum niſu vult, plerumque nullo modo vult: Blandimentum enim à ratione cupit, quo mitius gubernetur ad bonum.*

12 *Ad conſcientiam autem deponendam dubiam occupandus eſt paulatim rationibus animus, donec quæ obuerſantur diſſicultatum pondera diſcutiantur, atque ad vnam flectatur partem: nam dubitat eſt, qua vnumquodque contradictorium æqualibus ambit rationibus; qua de re, niſi firmioribus, validioribuſque argumentis dubitantis animus ad vnam flectatur partem, iners, & deſes fiet.*

13 *In rebus dubijs, præcipuè dum animæ timetur iactura, tutior, & firmior pars eſt eligenda, quod fundatur in iure naturali, & diuino, quo prohibentur omnes ſe exponere diuinæ offenſæ, propriæque ſalutis periculo. Contra quod ius, & vbi agitur de materia peccati nulla datur poſſeſſio, immo nulla præſcriptio, aut conſuetudo.*

14 *Dum rebus in dubijs tutior pars non apparet, iuris ad regulas eſt recurrendum: nimirum eſſe iudicandum, vt actus valeat potiùs quàm pereat; eſſe præferendum, quod in regione in qua actum eſt frequentatur; Vbi contraria extant ſententiæ, pronunciandum eſt pro poſſeſſore; Eſſe præferendum quod benignius eſt, quod veriſimilius, quod plerumque fieri ſolet, atque alia id genus, de quibus remiſſiuè agitur.*

15 *Pro conſcientia dirigenda probabili, cùm deponenda abſolutè non ſit, hæc inter cæteras præcipua aſſignatur regula, nimirum: In actibus humanis ad hoc, vt quis honeſtè operetur, neceſſe eſt, vt habeat certitudinem ſaltem moralem de honeſtate operationis; quod ità communiter recipitur, vt quidam non dubitent affirmare eſſe de fide. Quæ autem ſit certitudo moralis, latè explicatur.*

16 *Quæſtio illa perdifficilis leniter tangitur: An ſcilicet in moralibus ſequi liceat opinionem probabilem ſecundùm ſe, præſcindendo à quacunque probabilitate opinionis oppoſitæ adeò vt humanis in actionibus eligens quod probabile eſt non agat temerè, ſed prudenter, & conſultò.*

17 *Obiter tamen, & perfunctoriè tantùm negatiuæ parti adhærendum putatur, cùm vix percipi poſſit, quomodò de honeſtate quis moralem teneat ſuæ certitudinem operationis, & ſimul opinetur, quod nil aliud eſt, quàm aſſentiri vni parti cum formidine alterius, quæ vtique formido, certitudinem moralem, omninò videtur tollere.*

18 *Plures coniecturæ in moralibus, ac probabilia argumenta, & ſi per ſe ſingula aſſenſum in nobis certum minimè generent, ſed valdè formidoloſum; tamen ex omnibus ſimul ſumptis moralis illa conſurgit certitudo, quæ licet demonſtratiua non ſit, probabilitatis limites nihilominus excedit, & eſt extra omnem formidinem.*

19 *Dictamen, quod ex leuibus prodit coniecturis, ſcrupuloſa nuncupatur conſcientia, cui plurimæ aſſignantur cauſæ, quæ tamen ad quatuor tantùm ſunt reductæ: Corporalis, ſcilicet intrinſeca, & corporalis extrinſeca. Spiritualis intrinſeca, & ſpiritualis extrinſeca. Et quæ earum qualibet ſit abundè explicatur.*

20 *Scrupulorum corporales cauſæ, adimendæ cùm ſint à Medicis, vel Philoſophis; tantùm ſpirituales hic per aliquam regulam ſunt amouendæ, quam prudentes, ac ſapientes viri, quibus maximè adhærendum eſt, optimè ſuppeditabunt; ſi contra ſcrupulos, non tamen conſcientia retenta ſcrupuloſa, frequenter eſſe operandum, ſcrupuloſos ſedulò monebunt.*

21 *Pro corollario totius capitis hoc eſſe; Vt quilibet non intermittat opus probabile, ſiue à pluribus videatur, ſiue ſine arbitrio ſit: nam ſe ipſum vnuſquiſque, & animum ſuum ſeuerum iudicem, ſui vltorem ſceleris, & vindicem criminis habet.*

SCholaſtica, cùm ex ſuperiori capite *n. 13.*
quoque practica ſit Theologia; ad agen-
1 dum vitam, & mores (*vt verbis* D. Au-
guſtini apud Henricum *1. p. art. 8. q. 3. n. 1.*
& 13. vtar) pariter eſt ordinata. Etenim
practicæ cuiuslibet ſcientiæ finis eſt ope-
ratio *2. met. text. 3.* Quamobrem practica
Theologia (vt ſcitè notat Zara *de anatom.*
» *ingen. & ſcient. ſect. 4. cap. vnico in fin.*) quæ
» Dei, ac Eccleſiæ præcepta nobis propo-
» nit ſeruanda, & obſeruanda: Sacramenta
» exhibet, Miniſtros inſtituit, & quibus il-
» la, quoue modo, ac tempore danda ſint
» inſtruit: omnia virtutum, ac peccatorum
» genera, *vt* hæc vitemus, illa ſequamur
» oſtendit: cenſuras profert, monſtratque
» viam, ne in illas incurramus, & incurſis,
» vt è veſtigio abſoluamur; & plurima alia
» denique ediſſerit, quæ ad noſtram ſunt
» ſalutem diuinitus *inſtituta*. Æqualibus
2 proinde ſe calculis in ea occupare ſolent
tam morales, quàm canoniſtæ theologi:
nam illa eadem, vt ex Auguſtino de An-
cona, & Pelbarto tradit Ioan. Altenſtaig.
in ſuo lexico theolog. v. Theologus. quæ tra-
» ctantur in Theologia, in iure tractantur,
» & recipiuntur canonico: atque eatenus
» inter ſe diſcriminantur Theologi, & Ca-
» noniſtæ, quatenus ij magis vniuerſaliter
» determinant, & in foro conſcientiæ, in
» quo agitur cauſa inter Deum, & homi-
» nem: iſti verò ad particularia applicant ne-
» gotia in foro exterioris iudicij, in quo
agitur

agitur cauſa inter hominem, & homi-
nem. Hæc ille. Quinimmo Theologo-
rum, & Canoniſtarum (addit Gerſon. 2.
p.in recommend.licent.in decret.) non erat di-
ſtinctio in Eccleſia primitiua per quadrin-
gentos annos & vltra. Verùm enim verò,
3 quoniam ipſorum onera, quibus nulli va-
care licet, ægrè vehit vna nauis, bipartitò
diſtribuam, & quæ Canoniſtis commit-
tenda cenſentur ad ſequentia tranſmiſſis;
ea modò diſcutiam duntaxat, quæ ethi-
cis ſunt iniungenda Theologis. Vt au-
tem ab his commodiùs aptiora ex potio-
ribus eligi queant: quæ moralis ad finem
maximè ducunt Theologiæ, præſertim
expendenda ſunt: Quandoquidem eorum,
quæ ſunt ad finem propriè electio eſt 3.
ethic.cap.2. Et ſecundùm exigentiam finis,
cætera debent moderari. Gerſon. 1. *p. epiſt.
ad ſtuden. Nauarræ.*

Finis itaque, totiuſque ſcopus moralis
4 Theologiæ, hominum eſt in ſuis operibus
conſcientias dirigere, eoſque à peccatis,
& vitijs retrahere, vt *init.moral.Theolog.* ex
vnanimi Doctorum placito, ſuum lecto-
rem ſufficienter erudit Bartholom. Ma-
ſtrius. Opportunum quapropter ethicus
onus ſibi aſſumet Theologus, Deo ſi mi-
litando ſuam cæterorumque in fide inſti-
tuat conſcientiam. Hinc Paulus, Timo-
theo, quem Epiſcopum, animarumque
conſtituerat rectorem, *epiſt. 1. cap. 1.* ſcri-
bens: Hoc præceptum (inquit) commen-
do tibi fili Timothee, ſecundùm præce-
dentes in te prophetias, vt milites in eis
bonam militiam, habens fidem, & bonam
conſcientiam; quam quidam repellentes,
circa fidem naufragium fecerunt. Et me-
ritò quidem (ibidem *Hom. 5.* ſubinfert
Chryſoſtomus) nam vbi vita reprehenſi-
bilis fuerit, Dogma item huiuſmodi ſit,
neceſſarium eſt. Sacerdotibus idcircò, at-
que Prophetis, *Leuitic. 2. 7. & 26.* quædam
mandauit Deus ſibi apponi clibano co-
cta, per quæ interpretes, cor hominis
intelligunt, vt *lib. 14. Hierogly. cap. 8.* notat
Pier. Valer. Hoc eſt (ipſe ait) tacita men-
tis agitatione examinata, cùm ſcilicet, nos
erroris pænitet, & conſcientia noſtra, ar-
dore quodam occulto intra ſe ſuccendi-
tur, vitiumque ipſa ſuum paulatim exu-
rere contendit.

Cæterùm quia multifariè iuxta diuer-
5 ſas ſcilicet, opinantium indagines con-
ſcientia vſurpari ſolet, vt docet Alenſis
2.p.ſum.q.74.memb.1. niſi priùs in ſingulas
ſecetur præconceptas partes, nulla ei fir-
ma certaque poterit adhiberi cura: Di-
uerſorum etenim, non vnicum, ſed mul-
tiplex debet eſſe iudicium, *l. inter ſtipula-
tionem §. ſacram ff. de verb. obligat. Steph. Grat.
Marchia. deciſ. 32. n. 8. & deciſ. 42. n. 10.* Ex va-
rijs propterea capitibus, diuerſimodè con-
ſcientia à pleriſque diuiditur: nam ex obie-
cto materiali rectè dicitur: alia eſſe de
præteritis, & alia de futuris: alia inquina-
ta, & alia munda: alia vera, & alia falſa,
ſiue erronea. Et ex modo ipſius actus,
rectè dicitur: alia eſſe conſcientia deter-
minata, & alia indeterminata, ſiue dubia:
alia certa, & alia formidoloſa: alia pro-
babilis, & alia ſcrupuloſa: alia turbata,
aut inquieta, & alia pacata, vel tranquil-
la, vt videre eſt apud Reginald. *in praxi
lib. 13. cap. 6. n. 57. Vaſquez 1. 2. diſp. 59. cap. 1.
n. 5. Salas 1. 2. tract. 8. diſp. vnic. ſect. 2. Sanchez
lib. 1. in decal. cap. 9. n. 2. Sayr. lib. 1. clau. reg. cap
3.* & alios. Ex his tamen diuiſionibus ſi
illas omittamus, quę ſunt minùs præci-
puæ, ac leuiores patiuntur difficultates,
vtique dici poteſt, Conſcientia eſſe om-
ninò quadruplex, videlicet, Certa, Dubia,
Probabilis, & Scrupuloſa: nam intellectus
per iudicium practicum certò iudicat, vel
dubitat, & eſt anceps, vel opinatur, vel
ex leuibus timet cauſis, & angitur, vt no-
tat Sanchez *loc. ſuper. cit.* atque alij non
pauci.

Cùm autem conſcientia ex D. Thoma
6 *q. 17. de verit. art. 1. & 1. 2. q. 76. art. 13.* practi-
cum ſit iudicium, quo de benè, vel ma-
lè factis, aut faciendis hic, & nunc iudica-
mus, vtique de actione non erit in vni-
uerſum, ſed in particulari, prout ſcilicet,
eſt benefacta, vel facienda hic, & nunc, vt
ex eodem D. Thoma *q. 16. de verita. art. 2.*
latè colligitur; atque ideò frequenter in
ea, error contingere poteſt, & deceptio,
ex traditis per Gerſonem *p. 2. de eſſe natura,
& qualit. conſcien.* Quamobrem, in rectam,
& erroneam cum D. Thoma *q. 17. cit. de
verit.* vt ipſam diſtinctè dirigere queant,
certam, & determinatam communiter
Theologi, conſcientiam partiuntur adhuc.
Et pro recta, & vera, hæc præcipuè tenen-
tur docere, nimirum: Dei timore, man-
datorum obſequio, & charitatis feruore,
ipſam ſummè foueri: Nam ad Alcherum
Monachum, vt *lib. de conſcien. cap. 7. tom. 9.
Bibliot. PP.* ſcribit Petrus Cellenſis: In-
choatur conſcientia à timore, producitur,
& deducitur à ſubiectione, perficitur, &
conſummatur in amore; Niſi timeat con-
ſcientia, facinus quodlibet attentat, vel
perpetrat; niſi ſubijciatur verbis veritatis,
in elationis, & mendacij ventum euane-
ſcit: niſi diligat quod diligendum eſt, cal-
caribus ſemper vrgetur, & circa propoſi-
tum ſiſtitur.

Timor ſanè, quatenus vitium iraſcibi-
lis eſt, Perturbatio quædam, & dolor 2.
7 *rhet. cap. 5.* iure optimò nuncupatur: ſemel
enim

enim lymphatum cæco pauore animum curæ perpetuò lacerant. Hic vera ſibi fingit, illa, quæ abominatur. Et ſi non re vera, æger eſt, tamen rerum malarum perpetua expectatione ægreſcit: Meticuloſus odit ſublimia, vtpotè, qui inter ima trepidationum verſatur, niſi quatenus eſt intra nubila ſuarum ſuſpicionum. Nihil clementer, omnia formidabiliter accipit; omnia trahit peiori via. Ad vmbram arundinis, quòd aiunt, aut vtre conſpecto, contremit. Quæ vera ſunt habet pro falſis; tnta, & potiora deſerit, vt inclinet ad incerta, & reuoluatur ad intuta, & inania; vnde perpetuæ confuſioni relinquitur. At ex oppoſito; Timor ad menſuram adductus, moderatuſque, virtuti augmento eſt 1. *magnor. moral. cap.* 5. Earum nanque virtutum effectus putatur, quæ impendentia aduertunt: quare nequaquam eſt perturbatio, ſed cautela, quæ ſi eſt neceſſaria, eadem eſt ſalutaris: ſi ſuperflua, quid iacturæ fit cauendo? Hic timor vnicuique eſt ſuæ infirmitatis quædam veluti conſcientia, quæ homini perpetuò aurem vellit in hoc, vt rei timendæ appropinquationem vitet, quandoquidem, ſub omnem, vt aiunt, lapidem ſubrepit ſcorpius. Cæterùm, vt cautus metus præclarus eſt prudentiæ fœtus, ita huic alius adeſt, & quidem pudori, & reuerentiæ affinis, cuſtos, immò author pietatis probi, & ingenui cuiuſque proprius. Hoc eſt quoddam veluti vehiculum diuini cultus, eſt initium, eſt cumulus, & perfectio ſapientiæ; de hoc enim dictum eſt: Timor Domini expellit peccatum. Et corona ſapientiæ timor Domini. *Eccleſiaſti.* 1. Vnde ſubditur *cap.* 2. Serua timorem illius, & in illo veteraſce. Metuentes Dominum ſuſtinete miſericordiam eius, & non deflectatis ab illo ne cadatis. De timore Domini (inquit Caſſianus *de inſtit. mon. lib.* 4.) naſcitur compunctio ſalutaris. De compunctione cordis procedit abrenunciatio, ideſt nuditas, & contemptus omnium facultatum: de nuditate humilitas procreatur: de humilitate mortificatio voluntatum generatur: de voluntatum mortificatione extirpantur, atque areſcunt vniuerſa vitia.

Sed enim, cùm obedientia ſepulchrum ſit voluntatis, & excitatio humilitatis. *Climacus in ſcala parad. grad.* 4. voluntatum mortificatio, qua extirpantur vitia, & areſcunt; illud profectò erit mandatorum obſequium, veritatiſque verbis humilis ſubiectio, quæ rectam, vt diximus, perficit, & reducit conſcientiam: Quandoquidem; Inſtar maris humana vita eſt, B. aiebat Theodorus Studita *catechet. ſerm.* 106. in qua cuncti, ceù nauigium, corpus hoc ingreſſi, imaginariò traiicimus; nec definito quodam tempore, vt qui ſub ſenſum ſubiectum æquor permeent, nunc nauigantes, nunc in portum appulſi, quin aſſiduè nauigamus, dies noctesque, nec citra fluctus, ac tempeſtatem, vt nihil dicam atrox pelagus obiectum, neque atrox ſolum, ſed impendio vaſtum, vitæque curriculo noſtræ deſcriptum. Quod dici non poteſt quantis procellis præ malignis ſpiritibus inhorreſcat, quoiue incurrant Dæmones piratæ, qui nos demergant: Id adeò non ignorans, vt Sanctus Dauid precabundus diceret *Pſal.* 68. Libera me ab his, qui oderunt me, & de profundis aquarum, non me demergat tempeſtas aquæ, nec abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum. Veruntamen, nigrantes inter tot procellas, nimboſaſque tempeſtates, ac rapidos fluctus; præceptiua Dei eloquia, ipſis dum ex animo ſubiicimur, Fax, Lumen, & ſemita nobis ſunt vndecunque; dicitur enim *prou.* 6. Conſerua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo. Cùm ambulaueris gradiantur tecum: cum dormieris, cuſtodiant te; & euigilans loquere cum eis; quia mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vitæ increpatio diſciplinæ. Etenim apud quemcunque conſcientia obruta, & ſepulta eſt, lex ibi emergit ſcripta, quæ vox vtique diuina eſt publicè propoſita, vt iuſti, & iniuſti regula exiſtat monendi vim habens cogendi, & vlciſcendi. Monendi quidem, quod quædam leges veriùs conſiliariæ ſunt, quàm cogentes. Cogendi verò, quòd in pluribus ex metu legum innocentia eſt, ex quo inde moru oritur ſanctitas, præcipuum hominis decus: hic enim ille eſt, qui cupiditates cohibet ne excurrant ad illicita. Vlciſcendi denique quod quæ vni eſt vltio, cunctis eſt exemplum. Illæ monitrices gignunt pudorem; quæ cogunt morem; quæ puniunt, timorem: quemcunque ex effectibus lex edat, ea humanæ naturæ ſalus eſt; vnde omnis vitæ, & honeſtas, & quies reſilit. Quapropter ſi auerſi oneris reo, recta nauigatione contempta littora deuia ſectanti Nauiculario *l.* 5. *C. de nauic. lib.* 11. Honorius VIII. & Theodoſius III. A. A. capitalem impoſuerunt pœnam; minimè erit abs re huius ſi miſtici maris, à recto præceptorum deflectendo itinere, remotaque à legis tramite ſectando littora per Ieremiam 44. his item mulctis coerceantur Nautæ, dum legitur: Non ſunt mundati vſque ad diem hanc, & non timuerunt,

„ runt, & non ambulauerunt in lege Do-
„ mini, & in præceptis meis, quæ dedi co-
„ ram vobis, & coram patribus veſtris.
„ Ideò hæc dicit Dominus exercituum
Deus Iſrael. Ecce ego ponam faciem meã
„ in vobis in malum, & diſperdam omnem
„ Iudam; & aſſumam reliquias Iudæ, qui
„ poſuerunt facies ſuas, vt ingrederentur
„ terram Ægypti, & habitarent ibi, & con-
ſummentur omnes in terra Ægypti, ca-
„ dent in gladio, & in fame, & conſum-
„ mentur a minimo vſque ad maximum,
„ in gladio, & in fame morientur.

Quia verò, finis præcepti eſt charitas 1.
9 *Timoth.*1. directa per mandatorum obſer-
uantiam, minimè perficietur conſcientia,
quouſque in amore fundetur, & con-
„ quieſcat. Nam de voluntatum mortifi-
„ catione (proſequitur Caſſianus vbi ſupra)
„ extirpantur, & areſcunt vniuerſa vitia:
„ vitiorum expulſione, puritas cordis acqui-
„ ritur: per cordis puritatem Apoſtolicæ
„ charitatis perfectio poſſidetur. Quare Pau-
„ lus Coloſſenſes 3. hortatur, dicens: ſuper
„ omnia autem charitatem habete, quod
„ eſt vinculum perfectionis. Quod ſi dile-
ctio, cum dolore plerumque miſtas vo-
luptates viciſſim affert; vnde

Amor, & melle, & felle, eſt fœcundiſſimus.

vt apud Plautum *in Ciſtellar.* Meretricula quædam lepidè decantauit: ita tamen anceps diſtinguere iuuat proloquium. Nimirum: in Deo mellificat, cæteris acerbat. Amor enim, vt apis, officioſiſſimus, & ſui operis pacifici zelator, ſi impediatur aculeatus eſt; ſtimulo ſuo dire ſauciat. Ideò amatores rerum caducarum delibuti abſinthio, acerbiſſimè ſuam ipſam cupiditatem, immò voluptatem ferunt. Pungit illos amor extrà aluearе ſuum, dulcis tranquillitatis artificio impeditus. Diligentes duntaxat Deum, nectare alit: iis fauum conficit iucundum: in Deo ſolum locum opificii ſui reperit. Nam quicunque alius amor diſconueniens, inæqualis, amariſſimus, crudeliſſimus eſt: & ſua, his rebus non natum docet inæqualitas, & atrocitas: monſtrat violentia extrà locum tre proprium, niſi in Deo, quem vtique, qui amat debet amare omnes, & amari ab omnibus, cum omnes vniat amores vnicus Dei amor; in quo maxima iucunditas ſita eſt, & ſuper omnia ſuauiſſima. Quid enim dulcius, quàm eſſe amantem, aut amatum? Quid ſuauius vtroque? ſane nihil dulcius, quàm amare, aut amari, niſi amare, & amari ſimul. Vtrunque facit perfecta charitas. Mundanus, è contra ſine amuſſi charitatis amor, ſibi etiam obeſt, ſibi deeſt: certè, vt vnum amet odit plures, offendit omnes, errat ſemper, & cum amat, & cum odit. Adeo vt Lyſiteles apud Plautum *Trinummi actu* 3. Lesbonico compatiens, ſic eius excuſaret dementiam.

Scio te ſponte, non tuapte erraſſe, ſed amorem tibi
Pectus obſcuraſſe———

Itaque amando Deum, non tantùm nullo decipimur errore, nec aliorum amittimus amorem; verum inſuper, non vulgari ipſum eleuamus virtute, purum facimus, defæcatum, acrem, fortem, fidum, & omni vera perfectione excultum: Nam
„ Charitas 1. *Corinth.*13. patiens eſt, benigna
„ eſt: Charitas non æmulatur, non agit per-
„ peram, non inflatur, non eſt ambitioſa,
„ non quærit, quæ ſua ſunt, non irritatur,
„ non cogitat malum, non gaudet ſuper ini-
„ quitate, congaudet autem veritati: omnia
„ ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia
„ ſuſtinet. Vnde mirificè, rectam perficit,
„ & complet conſcientiam.

Pro iis vero, qui certa, ſed erronea tur-
10 piter laborant conſcientia, maximè ſi ex
vincibili prodeat ignorantia (ſiquidem,
quæ ex inuincibili emanat ignorantia
permittitur operari *D. Tho.* 1.2. *q.*19 *art.*3. *Vaſquez. ibidem d. q.*58. *Azzor. tom* 1. *lib.* 3 *ad cap.*8. *Filiuc. tom.*1. *tract.*21. *cap.*4. & communiter DD.) idem excogitarunt adhiberi remedium, cuius ad Marc. Filium *offic.* 2. *ſect.*34. *num.*10. eruditè meminit Tul-
„ lius, dicens: Quorum error eripiendus eſt
„ omniſque opinio ad eam ſpem traducen-
„ da, vt honeſtis conſiliis, iuſtiſque factis,
„ non fraude, & malitia ſe intelligant ea,
„ quæ velint, conſequi poſſe. Ita S. Thom. 1.
2. *q.*18. *art.*6. *D. Bonau.* 2. *diſt* 39. *art.*1. *q.*3. *Scotus ibidem in report. ad* 3. *quæſt.* & communiter omnes apud Bart. Maſt. *Theol. moral. q.*2. *art.*2. *num* 29. Duobus namque peccat cognitio modis; apprehenſionibus, ſcilicet, falſis, quæ excitant voluntatem, aut veris, quę non ſtimulant: quare in illis mendacium, in his ſocors quædam, & remiſſa veritas delinquit. Opus vnde eſt, ſancta, atque magnifica ſenta animi parare, veridiciſque mentem cogitatibus ornare: vtrunque vero operatur ratio: Eſt quippe lingua, & interpres rerum, ſed iam ſerpentis, dum falſitate contaminat; iam canis, dum veritate lambit, & mulcet. Et quemadmodum canina lingua id ſanat, quò poteſt pertingere, omnibus ità mede-
11 tur ratio malis; cum ægrotanti animo ſit medicus optimus. *Diogen. apud Laert. lib.* 6. *cap.*2. Fiet inde, vt vix percipi queat, quomodò ex ſola voluntatis ad operandum non applicatione, penitus mentis adimatur error, & honeſtis non adhibitis conſiliis conſcientia deponatur erronea, vt fortè ſpeculatiuis, quàm practicis magis

gis fauendo argumentis, arbitrati ſunt *Caiet. 1. 2. q. 19. art. 3. Bartho. Medina ibidem dub. 3. Valent. ibidem diſp. 2. quaſt. 14. punct. 4. quaſtiun. 3. Sayr. lib. 1. clau. reg. cap. 4. num. 18. & aliqui alij*. Nam licet ſatis ſit voluntati, vt poſſit velle, aut odiſſe, quæ vellet; niſi tamen, luce (cùm ſit cæca) adiuuetur aliqua, cum gemitu, cum niſu volet, plerumque nullo modo volet: Blandimentum enim à ratione cupit, quo mitius gubernetur ad bonum, vt cardo oleo, axis vnguento voluitur facilè verſus apprehenſa, eſt itaque intellectus conſiliarius, atque vt ſemel dicam, oculus voluntatis, prout enarrat, prout hortatur, prout nuit ille, ruit iſta penè, & dum ille fœdo errat abuſu, eius illa aberrat vſu. Impellitur nanque annulorum catenæ inſtar, ſi vnum trahas, alterum contrahes. Quoniam vo-
„ luntas eſt appetitio boni cum ratione co-
„ niuncta, cùm nemo velit præterquàm
„ quod ſuſpicatur eſſe bonum *1. Rhet. cap. 10.* Ceù virgo pudica in clauſtris, nihil per ſe tuens, nihil audiens, niſi quod vnus famulus renunciet, dicta credit omnia; ita ſolam ſequitur voluntas fidem mentis, ex cuius dicto, ſi veridicus ſit nuntius, nullo, niſi reſpuat, culpatur errore. Iuuat ergo conſcientiam pro regula deponendi erroneam, contrarijs rationibus, iudicijſque oppoſitis præparare quam maximè voluntatis adminiſtrum, ne falſis rumoribus defatiget, & infeſtet Dominum, vt latè præ cæteris probant, *Franc. Victoria in relect. de indis non longe ab initio. Io. Medina cap. de pœnit. tract. 2. in quaſ. de temp. quo confiteri oportet. Cordub. lib. 3. quæſtion. q. 12. Vaſquez. 1. 2. diſp. 67. cap. 1. Salas ibid. diſp. de conſc. ſect. 3. num. 30. Sanch. lib. 1. in decal. cap. 11. num. 9. & 10. cum alijs quamplurimis*.

Appoſitis ex quibus hactenus, quid
12 etiam dubia pro deponenda ſtatuendum ſit conſcientia facilè comperietur repetendo ſi reficiatur memoria: Occupandum eſſe paulatim rationibus animum, donec quæ obuerſantur difficultatum pō-
„ dera diſcutiantur. Animi nanque labora-
„ re diſcordia (*Dial. 75.* aiebat Petrarcha)
„ nullum hoc bellum peius, ne ciuile qui-
„ dem: illud enim ciuibus inter ſe; hoc ho-
„ mini ſecum eſt: Illud inter partes populi,
„ in plateis vrbium; hoc intus in anima,
„ interque ipſas partes animæ geritur &c.
„ Diuerſitatem idcirco illam abijce (pauló
„ addit inferius) vnum velle incipe, tunc
„ compoſita erit, & immota pax animi, cùm
„ diſcordes affectus, quaſi ſeditioſi ciues in
„ vnam conuenerint voluntatem. Dubietas enim eſt, quæ vnum quodque contradictorium, æqualibus ambit rationibus. *Albert. mag. 7. ethic. tract. 1. cap. 1.* Qua de-re, niſi firmioribus, validioribuſque argumentis, dubitantis animus ad vnam flectatur partem, iners, & reſes fiet: cum id Ambiguitas ſignificet, quod impedimento eſt, ne progrediamur. *Plato in Cratyl.* Rationabilis idcirco hæc adhæſio, non ex quacunque ratione, ſed ex probabilibus ſaltem (modo tamen inferius explicando) neceſſario prodire debet *c. per tuas tl. 2. de ſimonia, & c. inquiſitioni de ſent. excomm.*

Propterea, in rebus dubijs (vbi præcipuè animæ pernicies timeri poteſt) vt in-
13 offenſo progrediatur pede; tutior, & firmior pars omninò deligenda eſt. *c. ad audientiam de homic. c. ſignificaſti ij. ſecundo eodem titul. c. petitio. eodem titul. c. ſi quis poſitus. de pœnit. diſtinct. 7. c ſi quis autem. eadem diſtinct. & c. iuuenis. de ſponſal.* Quod fundatur in iure naturali, & diuino, quo prohibentur omnes ſe exponere diuinæ offenſæ, propriæque ſalutis periculo: iuxta illud *Eccleſ. 3.* Qui amat periculum, in illo peribit. *D. Tho. quodlib. 8. artic. 13. quodlib. 9. artic. 15. in 4. argumen. cont. quodlib. 3. artic. 9. ad 3. Henr. quodlib. 4. quaſt. 33. artic. 9. Scot. quaſt. 2. prolo. & in 4. diſtinct. 17. quaſt. vnic.* Et contra ius diuinum, & vbi agitur de materia peccati, nulla datur poſſeſſio, immo nulla præſcriptio, aut conſuetudo. *c fin. vbi D. D de conſuet.* Vndè tutior in dubio, ex præcepto eſt eligenda. Quod ſatis Canones probant præallegati, qui verbis vtuntur, minimè ſimplex conſilium, ſed obligationem in-
„ ferentibus; videlicet: Via tutior eſt eli-
„ genda: Pars ſecurior eſt tenenda: Semi-
„ tam debemus eligere tutiorem: Quod certius exiſtimamus tenere debemus &c. Præterea *in c. illud. de cler. excommun. miniſt.* deciditur de rigore, Deponendum eſſe Epiſcopum, qui in dubio illo, tutiorem non elegit partem. Ergo electio huiuſmodi eſt in præcepto: nam pro tranſgreſſione conſilij, Epiſcopus deponi non potuiſſet. *c. quiſquis præceptis 14. quaſt 1.* vt paſſim cernere licet apud Fagnan. *tract. de opin. probab. à num. 184. vſque ad* 191. Cæterùm, cùm varijs de cauſis plerumque contingat, tutiorem in eligendo, non planè apparere
14 partem; Iuris ad regulas tunc eſſe recurrendum latè demonſtrauit idem Proſper Fagnanus ibidem *à num. 229. vſque ad 253.* quas ſatis proindè, eſto compendiosè Matthæus de Matteſil. *in ſuo opuſc. elect. opin.* ita recenſuit: In dubio, ſcilicet, iudicandum vt actus valeat potiùs, quam pereat. *l. quoties, & l. 2. ff. de reb. dub.* Quam reginam omnium interpretationum appellat Cardin. Mant. *de coniecturis vlt. volunt. lib vlt. tit. vlt. num. 13.* Item: In dubijs præferendum quod in regione, in qua actum eſt frequentatur. *l. ſemper in ſtipul. ff. de reg. iur.*

Item;

Item: Vbi contrariæ extant ſententiæ
pronunciandum eſt pro poſſeſſore. *l. res
alienas. C. de rei vendic.* Rurſus: In dubijs
præferendum, quod benignius eſt, quod
veriſimilius, quod plerumque fieri ſolet.
*l. ſemper in dubijs l. in obſcuris. & l. quoties idem.
ff. de reg. iur.* & quamplures alias his conſi-
miles.

Cùm autem *lib. 4. diſput. 24. num. 2. moral.
Theol.* notante Baldello, Non omnis depo-
15 nenda ſit conſcientia, verùm erronea tan-
tùm, dubia, & ſcrupuloſa, de qua tamen
inferiùs (recta nanque fouenda, & reti-
nenda conſcientia videtur; & ex probabi-
libus, modo ſaltem ſtatim adducendo,
omnibus permiſſum eſt operari) Regula
manet proponenda duntaxat à qua ratio-
nabili adhærendo voluntas alicui practicæ
probabilitati, niſi manifeſto ſe malit ſub-
dere periculo, minimè liceat aberrare.
Hæc autem inter cæteras cenſetur eſſe
præcipua, nimirum: In actibus humanis,
ad hoc vt quis honeſtè operetur, neceſſe
eſt, vt habeat certitudinem ſaltem mora-
lem, de honeſtate operationis. *c. ſi quis po-
ſitus. & c. ſi quis autem in fin. de pænit. diſtinct. 7.
c. inuenis. verſ. in his. de ſponſal. Medin. in 1. 2.
quæſt. 19. artic. 5 Suarez de actibus hum. diſp. 2.
ſect. 2. Salas. 1. 2. tract. 3. ſect. 4. Leſſius. de iuſt. &
iur. cap. 1.* & communiter recipitur; adeò
vt nonnulli cenſeant eſſe de fide propter
,, illud *Roman. 14.* Omne, quod non eſt ex
,, fide peccatum eſt, vbi interpretatur Gloſſ.
,, Fides noſtra vult. vt homo agat hoc, quod
,, benè intelligit eſſe agendum, & peccatum
,, eſt, quod aliter fit, quàm probatum eſt.
*c. quoniam omne de præſcript. & §. ex his. 28.
quæſt. 1. S. Tho. in præallegato loco Apoſtoli, &
quodl. 8. artic. 13.* Certitudo autem moralis,
ſeu, vt dicunt alij, Ciuilis, quia ad diffe-
rentiam ſupernaturalis, quæ principijs in-
nititur fidei, & mathematicæ, ſiue natu-
ralis, quæ per demonſtrationem acquiri-
tur *D. Tho. 3. ſentent. diſput. 23. quæſt. 2. artic. 2.
quæſt. 3. & diſtinct. 26. quæſt. 2. artic. 1.* ex pro-
babilibus tantùm videtur conſurgere. *1.
ethic. cap. 3. & 2. cap. 2.* cui maximè conſo-
nant etiam Iura ciuilia. *l. non poſſunt. ff. de le-
gibus. & l. in obſcuris. ff. de reg. iur.* hæſitandi
non parùm Theologis exhibuit copiam:
16 An in moralibus ſequi liceat opinionem
probabilem ſecundùm ſe, præſcindendo
à quacunque probabilitate opinionis op-
poſitæ, adeò vt humanis in actibus, eli-
gens quod probabile eſt, non agat teme-
rè, ſed prudenter, vt ſuadere ſtudent *Vaſ-
quez. 1. 2. quæſt. 19. artic. 6. diſput. 62. cap. 5. n. 26.
Salaſ. ibidem. quæſt. 21. tract. 8. diſput. vnic. ſect. 4
num. 4. Sanch. in decal. lib. 1. cap. 9. num. 18. Phi-
laletus. opin. praxi. quæſt. 1. & quidam alij* ex
neotericis. Vel potiùs è contra; vt do-
cere contendunt *D. Auguſt. 2. de Doctr. Chri-
ſtian. relat. in c. in canonicis diſtinct. 19. D. Ioan.
Chryſoſt. in Matth. homil. 44. cap. 23. D. Tho.
quodlib. 8. artic. 13. Scot. in 4. diſtinct. 11. quæſt. 6.
Henric. Gand. quodlib. 4. quæſt. 33. Maior. in
prol. 4. ſentent. quæſt. 2. Gerſon. in regul. moral.*
quem citat, & ſequitur *Gab. in 4. diſtinct. 15.
quæſt. 8. artic. 13. dub. 2. Conrad. de contract. quæſt.
100. Nider. in conſolatorio timor. conſc. 3. par.
cap 11. Cordub. lib. 2. quæſtion. quæſt. 3. S. Anton.
par. 1. tit. 3. cap. 10. §. 10. reg. 4 verſ. reuerten-
do*, atque alij plurimi, quos citat, & ſe-
quitur paſſim *Fagnan. in ſuo tract. de opi-
nion. probab. ſed præcipuè à num. 340. vſque
ad 348.*

Verùm enim verò, minimè quidem
de hac re mihi quicquam expedit pronun-
17 ciare, cùm nec Iouis, aut Mineruæ pro
libito, ſuffragio vti liceat: Hoc vnum ta-
men eſt, quòd ſi in dubijs, ne animarum
ſaluti inferatur periculum, tutiora, & fir-
miora ſunt eligenda, vt ſatis explicatum
eſt ſupra; tutius negatiuæ, quàm affirma-
tiuæ haud temerè eſſe puto adhærere ſen-
tentiæ, quæ licet neotericis ferè ſit deſti-
tuta patronis, priſcorum tamen innititur
ſapientiæ, ac ſolidiſſimis fulcitur funda-
mentis: Quandoquidem, qui probabi-
lem in moralibus ſequitur opinionem ab
oppoſitæ præſcindendo probabilitate, vix
percipi poteſt, quomodò de honeſtate
moralem teneat ſuæ certitudinem opera-
tionis: Certitudo nanque ſecundùm D.
Thomam *in 3. diſtinct. 23. quæſt. 2. artic. 2.
quæſt. 3.* nil aliud eſt, quàm ad vnum intel-
lectus determinatio; quæ vtique deter-
minatio, quomodò in eo eſſe poſſit, qui
vnam tantùm partem probabiliter opina-
tur contradictionis, non ſatis capio. Ad
eam enim non abſolutè ſe ſimpliciterque
determinat, ſed fluctuatione, atque for-
midine, tantùm illi aſſentitur: cùm opi-
nari, vni ſit aſſentiri parti, cum formidi-
ne alterius: hoc eſt hæſitando ne pars op-
poſita vera ſit. *Bald. in l. cum in antiquioribus
in 3. quæſt. num. 6. C. de iur. liber.* & communi-
ter omnes. Quæ formido, moralem cer-
titudinem potiùs videtur tollere, vt præ
cæteris erudite docet Caiet. *Opuſ. tom. 1.
tract. vlt. reſp. 13. dub. vlt.* Surgit quippe mo-
ralis hæc certitudo ex vnica violenta præ-
ſumptione, vel ex argumentis plurimis,
probabilibuſque rationibus, quę licet con-
ſiderata ſeorſim, non certa, ſed oppoſitæ
cum formidine partis, & tantùm proba-
bilia ſint, ſimul tamen, & aceruatim ſum-
pta, moraliter certa, atque indubitata
18 ſunt. Sicut enim plures imperfectæ, ac in
iudicijs, ſemiplenæ probationes, atque
adminicula diſiunctim conſiderata, ple-
nam non faciunt probationem, neque ex

Q illis

illis cum certitudine Iudex animum infor-
mat ſuum, ſed anceps remanet. *Bald. in L.*
in bona fidei. num. 15. *C. de reb. credit.* & tamen
ex illis plena ſimul iunctis conſurgit pro-
batio, iudicialiſque ad cauſam ſine vlla
trepidatione decidendam, ſufficiens cer-
titudo, iuxta *Textum in cap. cum dilectus. de*
ſucceſſ. ab inteſtat. ita & in moralibus, conie-
cturæ plures, ac probabilia argumenta,
etſi per ſe ſingula, aſſenſum in nobis cer-
tum minimè generent, ſed valdè formi-
doloſum, ex omnibus tamen ſimul iun-
ctis talis conſurgit moralis certitudo, quæ
licet demonſtratiua non ſit, probabilita-
tis limites nihilominus excedit, & eſt ex-
tra omnem formidinem. Tantùm idcir-
cò abeſt, quòd in moralibus probabilis
ſufficiat certitudo, vt probabilitas, & cer-
titudo opponantur potiùs, mutuòque ſe
deſtruant; quemadmodum, omni conten-
dit oſtendere ſtrennitatè idem Proſper Fa-
gnanus *à num.* 50. *vſque ad* 109. At hæc di-
cta ſint obiter.

Tandem, quia plerumque noſtra nos ar-
chitectamur mala, ipſo noſtro ſutiamur
19 iudicio, atque ingenio ad noſtram vtimur
dementationem, me quidem minimè la-
tet, adeò quoſdam timidos laborare ſcru-
pulis, vt quę mala non ſunt conuitijs etiam
condemnent iniquis, quorum dictamen,
cùm ex leuibus prodeat coniecturis, ſcru-
puloſa idcircò nuncupatur conſcientia. *c.*
per tuas. il. 2. de Simon. Bartol. in l. admo-
nendi. num. 19. *cum tribus ſequen. ff. de iur. iuran.*
Bald. l. in bona fidei. num. 14. *C. de reb. credit.*
Syluef. ver. ſcrupu. & communiter omnes.
Quoniam verò ex pluribus, varijſque le-
thalis hic animi morbus poteſt originari
principijs; ipſum tota medendi ratio eius
in inſpectione naturæ, radicis, & cauſæ, du-
bio procul conſiſtet: Euripide *in Bellero-*
phonte, dictante:

Ad morbi naturam Medicum quoq; oportet
Reſpicientẽ mederi, non imperata pharmaca
Exhibendo, niſi morbo conueniant.

Plurimas vndè ſcrupulorum rectè ex-
prompſerunt cauſas S. Anton. *par. 1. tit. 3.*
cap. 10. §. 9. in fin. Salaſ. t. 2. diſput. de conſc.
ſect. 20. in fin. Azor. 1. par. lib. 2. cap. 20. Regnald.
in praxi lib. 13. cap. 11. num. 108. & alij. quas
ad duo, ingenioſè genera redegit Baldell.
lib. 4. theol. moral. diſput. 19. num. 1. ad corpora-
les, ſcilicet, & ſpirituales, quarum in-
trinſeca, vel extrinſeca quælibet, ipſi ho-
mini ſcrupulis affecto eſſe poteſt. Intrin-
ſeca enim, ſed corporalis cauſa, frigidior,
& aquoſior ſanguinis, humorumque
complexio, ſiue innata, ſiue ex morbò,
vigilijs, & abſtinentijs fuerit influxa, ple-
rumque cenſetur. Extrinſeca verò, alio-
rum id genus hominum conſortium, ac
domeſtica conſuetudo interdum eſſe ſo-
let. Spiritualis item, ſed inirinſeca ſcru-
pulorum cauſa, inſcitia, & ignorantia
quorundam eſt, quæ ſæpè ſæpius, nimia
ingenij ſubtilitate, ac ſuperuacanea rerum
indagine quoque reperitur permiſta, dum
contra illud Pauli *ad Roman.* 12. non ad ſo-
brietatem, ſed pluſquam oportet nituntur
ſapere. Extrinſeca denique, & ſpiritualis
cauſa, quandoque Spiritus nequam ſunt,
angoribus, inaniumque cogitationum
moleſtijs acediam, torporemque inducen-
tibus, pias ne Deo vacent, ac ſupernis
fruantur delicijs, mentes deturbantes: Ali-
quando verò ipſemet Deus, qui talibus
permittit conſcientiæ ſtimulis, vel in de-
lictorum pœnam quoſdam ità vexari; vel
ad exercitium virtutis, meritorumque
diſponit augmentum.

Veruntamen huiuſcemodi inſenſi in-
trinſecæ morbi ſpirituales adimentur cau-
20 ſæ, euellentur radices (quicquid enim de
corporeis cùm intrinſecis, tùm extrinſecis
dicendum ſit cauſis, curent Medici, vel
Philoſophi, quorum intereſt talia ſcruta-
ri) dum viri ſapientes, quibus in hoc plu-
rimum adhærendum eſſe, *2. ſent. diſtinct.* 39.
cuncti fatentur Theologi; illud Gerſonis.
par. 2. tract. de prapar. ad miſſ. alph. 17. lit. vlt.
exhibebunt remedium, nimirum: Contra
ſcrupulos frequenter eſſe operandum; non
quidem conſcientia retenta ſcrupuloſa:
hoc enim ſacris aduerſaretur canonibus,
maximè *c. inquiſitioni, & c. per tuas.* ſecun-
dùm intellectum Innocentij. *ibi in fin.* &
vnanimi Canoniſtarum ſententiæ, atque
naturali rationi; cùm ſcrupulus à Caiet.
Opuſc. tom. 1. tract. vlt. reſpon. 13. dub. vlt. mors
nuncupetur conſcientiæ, ſed ipſos flocci-
pendendo, atque ita deponendo, auda-
cter operari, vt explicat citatus Fagnanus,
vbi ſupra num. 251. Hoc ſanè optimo, ſcru-
pulis, qui premebatur ad ſanandum fra-
trem, pharmaco S. eſt vſus Bernardus; di-
„ cens: Vade frater in fide mea, & fac ſa-
„ crificium (ab eo enim ſe maximè abſtine-
„ bat) quòd ſcio ſcrupulum tuum, quem
„ falsò putas, nullum eſſe. *S. Anton. 1. par.*
tit. 3. cap. 10. §. 10. Item quidam Sacerdos,
ſua ſibi confitentem Diuum Ignatium
peccata, cibumque idcircò renuentem ſu-
mere. *Pet. Ribad. lib. 1. de vit. B. Ignat. cap.* 16.
Quinimmo, & ipſe Deus, Virginem Lu-
gardem, canonicas ſingulas bis, terùe re-
petentem horas, vt expreſsè tradit Tho.
Cantiprat. vitæ author. *lib. 2. cap. 14. apud Su-*
rium. 16. Iunij.

Huius denique totius capitis quidem
pro coronide, D. Ambroſij *epiſt. ad Conſtan.*
21 conſilium adſit: Vnuſquiſque, ſcilicet,
„ non intermittat opus probabile, ſiue à
pluri-

» pluribus videatur, ſiue ſine arbitrio ſit. Abundat enim ſibi locuples teſtis con-
» ſcientiæ; fugat etiam mala, & opprobria,
» etiam ſi ſe credat non poſſe conuinci: nam
» & ſi clauſis parietibus ſit coopertus tene-
» bris, ſine teſte, ſine conſcio, habet ta-
» men facti arbitrum, quem nihil fallit, ad
» quem facta clamant omnia: denique cla-
» mauit, & vox ſanguinis. Seipſum vnuſ-
» quiſque, & animum ſuum, ſeuerum iu-
» dicem, ſui vltorem ſceleris, & vindicem
» criminis habet. Quod cùm iam antea, licet non gratiæ, ſed naturæ captu. *Satyra* 5. etiam nouiſſet Perſius, ſic luſit venuſtè.

Stat contra ratio, & ſecretam gannit in aurē,
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agēdo.
Publica lex hominum, naturaque continet hos fas;
Vt teneat vetitos inſcitia debilis actus.
Diluis Helleborum, certo cōpeſcere puncto
Neſcius, examen vetat hoc natura medendi.

CAPVT VII.

Sacros tractantes Canones, vt æternæ Legis ad normam, humanas dirigant actiones; charitatis, & diſciplinæ zelo ſummoperè flagrare debent.

SVMMARIVM.

1 *Moyſes velut exemplar, omnibus imitandus proponitur Canoniſtis, qui teſtimonio ipſius Domini, non ſicut cæteri Prophetæ (quibus per viſum, aut ſomnium tantùm loquebatur) dominica percipiebat mandata; ſed familiariter, & apertè quicquid præcipiebatur populo, audiebat oretenus.*

2 *Moyſis ſequentur Canoniſtæ veſtigia, ſi cum Theologo diuina, & cum Iuriſta contemplentur humana, cùm Ius canonicum (vt latè oſtenditur) non pauca ex ſacra depromat Theologia, atque Canones, & Iura inter ſe maximè adiuuentur.*

3 *Ius canoaicam, quod ſcientiarum omnium nuncupatur ſcientia, eſt veluti regula, & ſpirituale bonum ad rectè viuendum: conſurgit enim ex Pontificum decretis, vel Conciliorum, aut Legatorum, Abbatum, aliorumque Prælatorum inferiorum, vel tantùm ex dictis Sanctorum Patrum, vbi tamen in contrarium nulla viget authoritas canonica.*

4 *Cum Iuriſtæ ad humana tunc conuertentur Canoniſtæ, dum Iura ita dirigent, ac perficient, vt æternæ ſaluti diſpendia minimè patiantur afferri: Quarè ſalutis in cauſa Ius canonicum ſtatuitur omninò eſſe obſeruandum, ſacriſque Canonibus à ſecularibus legibus eſſe obtemperandum.*

5 *Cætera ſecularia iura, niſi à canonico dirigantur, animarum ſaluti, multa inferunt incommoda: nam Ius naturæ (vt aliqua expendantur ex multis) permittit inceſtus, omnia indifferenter bella, captiuitates, ac ſeruitutes, Ius gentium: & Ius cæſareum Vſucapiones, & Præſcriptiones, & ſi mala fides ſuperueniat poſſeſſori.*

6 *Media, quibus, ad ſacras pro negotio ſalutis leges tuendas vſus ſit Moyſes, qui prototypi ad inſtar propoſitus eſt Canoniſtis, ex libro Exodi 32. commodè eruuntur; dum de libro vitæ pro ſalute populi, deleri cupit; & tranſgreſſoribus pœnam, ſeueritatis gladio aſcribere non ſit veritus. Duplici propterea zelo, Animarum ſaluti ſedulò incumbeat quiſque exæſtuare debet probus Canoniſta, charitatis ſcilicet, & diſciplinæ.*

7 *Quamuis, vt plurimum honeſta ſequantur quandiù illis ſpes honoris, aut vtilitatis ineſt: viro tamen prudenti ſacrarumque legum zelatori penitùs inhibetur colere virtutem ob temporale lucrum; cùm perfectus animarum zelus ſic publicis erratis inuigiles deterrendis, vt nullatenus priuatis inhiet commodis.*

8 *Verus quippè, & bonus zelus, ad magna cogit, nec otiari permittit: ſcintilla diuini amoris eſt, & diuina quædam vis hominem in animarum vtilitatem, & Dei honorem impellens, quo repleti erant quotquot Apoſtolorum poſt tempora, doctrina, ſanctitateque celebres, proficuas leges, ſalubreſque canones condiderant.*

9 *Ius canonicum, quod plerumque diuinum quoque nuncupatum eſt, omnium primus Sanctus Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus ad benè, rectèque viuendi formam, pro animarum ſalute, ex mera, & ſimplici compilauit charitate, quem deinde ſequuti ſunt, eadem pietate, Iſidorus Hiſpalenſis Antiſtes, Burchardus, Iuo, Vgo Catalaunus, Creſconius, Deuſdedit Cardinalis, Anſelmus Lucenſis, Gregorius presbyter, Gratianus, Gregorius XIII. & Gregorius tandem IX. opere, & labore S. Raymundi à Pennafort Barcinnonenſis.*

10 *Quia Canoniſtæ, diuinæ Bonitati illatas nequeunt vindicare iniurias, niſi zelo dirigantur diſciplinæ; ſummoperè curare debent ne ſub obtentu iuſtitiæ, ira, & furori locum præbeant: nam zelus ſecundùm ſcientiam debet eſſe, quæ ipſum ſupprimat, ſpiritum temperet, ordinet charitatem.*

11 *Cùm autem quamplurimi indiſcreto zelo laborantes in ſacris reprehendantur literis; in corrigendo regula Sancti Moyſis ſeruanda eſt, hoc eſt, vt de porta vſque ad portam tranſeamus, nimirum de vitio ad vitium. Per medium caſtrorum, ſummam ſcilicet tenendo æquitatem. Et non parcendo fratribus, aut amicis, nempè nullo carni, & ſanguini habito reſpectu.*

12 *Sicut in corporis colligatis morbis, ipſum nequit corpus perfectè ſanari, niſi per medicinam omnes illæ tollantur affectiones; ita in mentis languoribus, niſi per diſciplinam, omnes penitus amoueantur defectus, animæ perfectè non medetur.*

13 *Licèt omnia peccata ſimul non ſint connexa, ſicut inter ſe connectuntur virtutes: quadam tamen funiculo contexto, & in longum aſſimilantur protracto, quod remiſſiuè, peccato præ cæteris explicatur luxuria.*

14 *Omnia præclara facinora, oculis notantur inuidiæ, & maledictis obloquutorum linguis obroduntur; ſed ea quam maximè, quæ à Rectore quantumuis æquo, & Doctore quantùmuis probo patrantur: Nam Rectoris actio, improbis ſemper diſplicens ſuſpecta, & Doctoris probitas, diſcolis videtur iniqua.*

15 *Cùm plurima tribuantur conſanguinitatis ſuffragio, aut adulationis ſtudio, ſimulacra Thebis, Iudicibus, & Rectoribus, ſine manibus, per quas generatio ſignificatur, conſecrata fuerunt; ne ſcilicet generationem in puniendo agnoſcant, cuius gratia adulteratur iudicium, & æquitas mulctatur exilio.*

16 *Filij Iacob in Sichem, Finees in Zambri, Ioſue in Acham, Iſraelitæ in Galaaditas Beniamin, Elias, & Iehu in Sacerdotes Baal, Nehemias in Iudæos accedentes ad alienigenas, Mathatias in idololatram ſænientes, propter diſciplinæ dona, ſacris in literis, plurimùm commendantur.*

NIciam pictorem quondam celeberrimum dictitare apud Elianum *lib. 3. de*
1 *var. hiſt.* ſolitum legimus: Artis pingendi non minimam partem in eo eſſe politam, vt argumentum eligatur pingi dignum, & quod ſpectantium oculos idoneum ſit tenere. Hinc ab Antiquis, Pyreico qui tonſtrinas, ſutrinaſque pingebat, aſellos, & obſonia, ex quibus rhyparographus viciſſim dicebatur, Dionyſius quidam, cognomento, anthropographus, eo quod penicillo, nil aliud præter humanas repræſentaſſet ſpecies, meritò prælatus fuit. *Plin. lib. 35. cap. 10.* Quamobrem, eodem in inſtituto, alicuius præſtantiſſimi viri, ſacrorum Sectatoribus Canonum, velut in tabula, cupiens & ego, eorundem conſpectui imaginem pingere dignam: Principem omnium, Exodi, Leuitici, ac Deuteronomij veraciſſimo teſtimonio, Canoniſtarum Moyſen tantùm ad præſens intuendum proponam. Illum, inquam, Legiſlatorem, qui (vt verbis D. Baſilij *examer. 1. vtar*) octogeſimum ætatis annum agens vidit Deum, vt erat homini
» videre poſſibile, immo vt nemini potiùs
» licuit alij, ſecundùm teſtimonium ipſius
» Domini dicentis: Quia ſi fuerit propheta
» quis veſtrum Domino, propriè per vi-
» ſum ei cognoſcam, & per ſomnium lo-
» quar: ſed non ita famulus meus Moyſes,
» qui in omni domo mea fidelis eſt; ore
2 ad os colloquar ei in ſpecie, & non per
figuram. Cuius itaque docendo, & erudiendo Canoniſtæ inhærebunt veſtigijs, ſi eiuſdem exemplo, nunc cum Theologo aſcendent in montem, & ibi Domini, ac viuentis Dei gloriam contemplabuntur: nunc cum Iuriſta deſcendent in caſtra, humana tractantes, neceſſitatibus populi prouidebunt *c. niſi de renunciat. propè fin.* Nemo enim ſatis probè Canonici Iuris aggredi valet interpretationem, qui & Iuris Ciuilis apprimè non ſit ſcientia imbutus. Quandoquidem Canones, & Leges adiuuantur inter ſe: *Rebuff. in tract. nomin. q. 5. n. 14.* Multaque ex fontibus quoque Theologorũ non delibauerit. Cùm Pontificio iure ea comprehendantur præcipuè, quæ humanum plerumque captum conſiderantur excedere. Omnium enim tractatum complectitur Sacramentorum, chriſtianis hominibus licet abſtruſum, cognitu tamen maximè neceſſarium: Efficaciam docet iuramenti: Eccleſiaſticarum Cenſurarum vſum: Votorum ligamina; & quæcunque ſolutione ardua excogitari queunt; vt ſi Imperium immediatè ſit à Deo an ab Eccleſia *c. per venerabilem qui fil. ſint legit. & c. ſolitæ de maior. & obed.* An Imperator poſſit aduerſus Romanum Pontificem bellum indicere *c. ſicut, clement. 3. de iur. iur.* An Papa poſſit ſe ſubijcere Imperatori *c. cum Eccleſia S. Mariæ de conſtit.* Quando ſuccedat in iuriſdictionem Imperatoris, *c. quod ſuper de voto.* Quando diſpenſet circa legem diuinam. *c. per venerabilem, prædicto.* Quando ſolus diſpenſet contra conſtitutionem concilij, *c. ex parte de capell. Monach.* An ligetur dictis Sanctorum. An poſſit in fide nouum articulum inducere, *c. cum Chriſtus de Hæreticis*, & cætera id genus, quæ tam ad perpetuam cuiuſque beatitudinem, quàm ad fælicem militantis Eccleſiæ ſtatum ſpectant. Non tamen

Theo-

Theologorum vſu, ſpeculando, ſci-
licet, & diſceptando, ſed ſtatuendo, de-
cernendo, eaque firmando, quę ab ipſis
enentilata ſunt. Siquidem ad Romanos
Pontifices, & Sacroſancta æcumenica
Concilia, tanquam ad Anthores, Iuriſ-
que canonici parentes, hoc attinere ſan-
citum eſt in Concilio Mileuitano *cap. 2.*
& in Tridentino *ſeſſ. 4.* Ius idcircò cano-
3 nicum, quod meritò ſcientiarum om-
nium ſcientiam vocat Hoſtienſis *p. 1.
ſumm. n. 11.* quatenus à naturali diſiungi-
tur, dinino gentium, & ciuili; veluti re-
gula, quà homines ad rectè viuendum,
& ſpirituale ab Eccleſiaſticis Proceribus
diriguntur bonum, nuncupatur. *Iſid in 1.
p. decret. diſt. 3. & Dionyſ. Paul. de vera qua-
tuor Patriarch. ſedium erect. cap. 12. n. 60* Con-
ſurgit quippe, ac coaleſcit ex Pontificum
decretis, vel Conciliorum, aut Legato-
rum, Abbatnm aliorumqne Prælatorum
inferiorum; vel tantùm ex dictis Sancto-
rum Patrum, vbi tamen in contrarium
nulla viget authoritas canonica, vt ex
multis tradit Barboſa *collect. doctor. in 1. p.
decreti diſt. 3. cap. 2. n. 3. 4. & 5.* atque ideò,
4 & cum Iuriſta tunc deſcendent in caſtra;
dum cætera iura ita dirigent, ac perfi-
cient, vt æternæ ſaluti diſpendia minimè
patiantur afferri: vnde ſaluiis in cauſa,
ius canonicum ſtatuitur omninò eſſe ob-
ſeruandum *Felin. in cap. eccleſ. S. Mariæ n. 5.
de conſtit. Tiraquel. de priuileg. piæ cauſæ. priuil.
163. Surd. deciſ. 158. n. 9. & de alimentis tit. 7.
q. 29. n. 11. cum ſequen. Menochius conſ. 18. n.
11. Azeued. ad tit. 1. n. 17. & 18. lib. 2. noua re-
cop. Camill. Boſſel. in ſumm. omnium deciſ. tit.
13. de leg. n. 82. atque alij.* Sacriſque Cano-
nibus à ſecularibus legibus eſſe obtem-
perandum *c. ſuper ſpecula de priuilegijs; cui
conſonat. cap. 1. 10. diſt. & c. certum eſt eadem
diſt. extra vnam ſanctam. verſ. vterque de ma-
iorit. & obed.*

Et ſanè, non quinis, aut vicenis, ſed
5 decies centenis (ſic mihi liceat fari) ani-
marum ſalus, ex iure cum naturali, tùm
gentium, atque ciuili, ni leuaretur à Ca-
none, premeretur incommodis: Nam
(vt cætera ſileam) inceſtus, & adulterium,
vtpote carnalia deſideria à quibus, *Epiſt.
1. cap. 2.* abſtinere præcipit S. Petrus, adeò
militant aduerſus animam, vt Paulus, *ad
epheſ. 5.* ſcripſerit: Immundos non habere
hæreditatem in regno Chriſti, & Dei. Et
ad *Heb.* 13. Fornicatores, & adulteros à
Domino eſſe iudicandos. Quæ tamen à
naturali primæno Iure, cuius indultu pe-
cudum more, concubitus vagus, coituſ-
que promiſcuus. *Iuſtit. imper. lib. 1. tit. 2.*
permittebatur, ſi Canones non prohibe-
rent *extra, de conſang. & affin. per tot.*, enor-
miter eſſent patrata. Et licet Ius gentium
ſtrictiùs quàm naturale, homines ab his
inhibuerit, vetando ſcilicet, certas co-
niungi perſonas, eaſque coniunctas, in-
ceſti damnando crimine, *l. quod ſeruus ff.
de cond. ob cauſ.* & adhuc ſtrictiùs Ius ciuile
auth. de inceſt. nupt. per tot. Ius tamen cano-
nicum, ſiue Pontificium, in his, ſimili-
buſque negotijs, ad ſcopum ita iuſtitiæ,
bonitatis, & æquitatis propius accedit,
vt qua parte, cæterorum iurium ab ipſo
diſſident Deciſiones, non tam bonum,
& æquum, cuius artem profitentur ſe
tradere, quam ſcelus quodammodo con-
tinere videantur. Quare illud *extra vnam
ſanctam verſ. vterque de maiorit. & obed.* com-
muni recipitur plauſu: Gladium oporte-
re eſſe ſub gladio, & temporalem autho-
ritatem ſpirituali ſubijci poteſtati. Item
Ius gentium, quatenus etiam humanum
appellari ſolet, permittit bella, captiuita-
tes, ſeruitutes &c. & quaſi vrgente ne-
ceſſitate, ſuo tempore indiſtinctè ſtatuit
eſſe legitima. *Inſt. imp. lib. 1. tit. 2.* Quia ve-
rò *Pharſalia* 10. teſtante Lucano,

Nulla fides pietaſque viris qui caſtra
ſequuntur.

Atque ideo iniuſtam (contra illud *Eccleſ.*
28. Abſtine te à lite, & minues peccata)
gerendi belli tueri cauſam, haud parum
æternæ aduerſatur Beatitudini: hinc eſt,
quod iure canonico, ea tantùm toleran-
tur bella, vel quæ ex vera iuſtitia contra
chriſtianæ reipublicę implacabiles hoſtes,
aut contumaces rebelles iniri ſolent *c. ſi-
cut 3. de iur. iur.* Ius denique cæſareum, ſeu
ciuile, vt interminatis quandoqne litibus
optatus imponatur finis, Vſucapiones,
& præſcriptiones, quas diſpoſuit, proce-
dere, ac compleri eſto poſſeſſori mala ſu-
perueniat fides, induxit *l. cum notiſſimi iu-
ris C. de præſcript. 30. vel 40. ann.* At ius ca-
nonicum, alienæ rei ſcientia, & ſic mala
ſuperueniente fide, penitus inhibet præ-
ſcriptiones *c. vigilanti, & c. fin. de præſcript.
c. poſſeſſor. de re iud. in 6.* Quin etiam (vt no-
nulli addunt ſcrupuloſiores) & ſi pre-
ſcriptione complexa mala inopinatò ſuc-
cedat fides *Bald. in auth. ad hæc C. de vſu.*
Quibus igitur, circa eaſdem facti ſpecies
cunctorum determinationibus principa-
lium Iurium, quas licet innumeras ad-
ducere poſſem; Iuriſconſultum *in l. ſi ita
vulneratus §. fin. ff. ad leg. aquiliam.* ferè imi-
tando ritè collatis; his paucis idcirco con-
tenti erimus: ſatis eſſe fortè putantes ad
oſtendendum, omnia ſtatuta, conſuetu-
dineſque, peccati quæ ſunt nutritiuæ im-
probari per canones, eoque Iure minimè
ſubſiſtere, vt in *c. cùm Eccleſia S. Mariæ de
conſtit.* expreſsè habetur.

Cæterùm, quibus medijs, quibuſque
6 ſtudijs, ad ſacras pro negotio ſalutis tuendas leges, quem prototypi Canoniſtis ad inſtar iam imitandum propoſui vſus ſit Moyſes; ex *32. exodi*, quilibet abundè comperiet, ſi præceptorum tranſgreſſione ſequuta, in tanto quæ geſſerit conſtitutus diſcrimine, attentè dignetur penſare. Nam ſibi dicenti Domino: Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos faciamque te in gentem magnam; omni ambitione, faſtuque ſuperior, illico reſpondit: Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo, quē ſcripſiſti. Atque inde ſtans in porta caſtrorum, ait: ſi quis eſt Domini iungatur mihi. Quibus ait: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ponat vir gladium ſuper femur ſuum: Ite, & redite de porta vſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat vnuſquiſque fratrem, & amicum, & proximum ſuum. Quæ, *lib. 20. expoſit. moral in 29. Iob. cap. 8.* animaduertens B. Gregorius, ad rem ità mirificè noſtram cenſetur loquutus. Ecce, qui vitam omnium, etiam cum ſua morte petijt, paucorum vitam gladio extinxit. Intus arſit ignibus amoris, foris accenſus eſt zelo ſeueritatis. Et poſt pauca. In regimine ergo populi vtrunque Moyſes miſcuit, vt nec diſciplina deeſſet miſericordiæ, nec miſericordia diſciplinæ. Duplici propterea zelo, animarum ſalutis ſedulò incumbens quiſque exæſtuare debet probus Canoniſta: Charitatis, ſcilicet & Diſciplinæ: Charitatis vtique, propriæ nimio vtilitatis ne indulgeat ſtudio: Diſciplinæ verò, vt alienis haud negligat culpis mederi: Charitas enim non quærit quæ ſua ſunt *1. Corinth. 13.* Et via vitæ increpatio diſciplinæ *prou. 6.*

Verum quidem eſt, quod virtutis à
7 recta plerumque deflectimus via, vt obliquas, & ſcopuloſas vtilitatis ingrediamur ſemitas. Honeſta ſequimur, ſed quandiu illis ſpes honoris, aut vtilitatis ineſt, in contrarium facilè tranſituri, ſi plus ſcelera promittant. Ad Maximum proinde Naſo. *2. de ponto eleg. 3.* cecinit venuſtè:

Ipſe decor recti, facti ſi præmia deſint
Non mouet, & gratis pænitet eſſe probū.
Nil, niſi quod prodeſt carum eſt, en detrahe menti
Spem fructus auidæ, nemo petendus erit.
At reditus iam quiſque ſuos amat, & ſibi quid ſit
Vtile, ſollicitis computat articulis.

Ob temporale tamen lucrum, viro prudenti, ſacrarumque legum zelatori penitus inhibetur, colere virtutem. Labor eius, quamuis aliud maximè curet (alienam, ſcilicet ſalutem) aſſequetur hoc quoque. Nam ſicut in agro ſementi exculto flores non ſemel internaſcuntur; ita etiam animus, vtilitatis floribus diteſcit, & ſi ſolùm honeſtatis quærantur fructus, dicente Domino *Matth. 6.* Quærite primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Veruntamen, diuina tantum gloria expetenda eſt ab opere, nec aliud nobis futurum propoſitum. Amor enim, & perfectus animarum zelus, ſic publicis erratis inuigilat deterrendis, vt nullatenus priuatis commodis inhiauerit cumulandis. Hoc ſæpè dixit diuinus Apoſtolus (ſcribit Theodoretus. *cap. 8. ad illud Corinth. 13. ſi linguis hominum loquar &c.*) Non quęro meam vtilitatem, ſed multorum vt ſeruetur. Obliuiſcitur lucra, vt ab aliis depellat errata; immo non ſolum obliuiſcitur lucra, ſed patitur libenter diſpendia: Inquit ſanè *1. Corinth. 9.* Cum liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem. Et factus ſum Iudæis tanquam iudæus, vt Iudęos lucrarer ijs, qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem (cum ipſe non eſſem ſub lege) vt eos, qui ſub lege erant lucrifacerem. ijs, qui ſine lege erant, tanquā ſine lege eſſem (cum ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti) vt lucrifacerem eos, qui ſine lege Dei erant. Factus ſum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem. Om-
8 nibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos. Zelus quippè ad magna cogit, nec otiari permittit: Scintilla diuini amoris eſt, & diuina quædam vis hominem in animarum vtilitatem, & Numinis honorem impellens; D. ſcribente Ambroſio *ſuper Pſal. 118.* Zelus eſt gratia Dei, qui exquirit, qui ſuperuenit, qui ſe iuſti pectori infundit.

Hoc ideò zelo pleni, quotquot Apoſtolorum poſt tempora, doctrina, ſanctitateque celebres in Eccleſia Dei, non tantum Summi Pontifices, verum etiam cæteri floruerunt viri, vt Cyprianus, Hilarius, Baſilius, Ambroſius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, atque alij, proficuas leges, ſalubreſque Canones, quibus ne ſerpant perſecemus vitia, iugatas amplexemur virtutes, atque ſeculorum permanſuras in ſecula inchoemus fælicitates, nobis ad ſtuporem condiderunt. Ius nanque canonicum,
9 quod non ſemel diuinum quoque nuncupari ſolet. *Marant. de ord. iudic. p. 3. n. 32. Tiraq. in præfat. retract. tit. 1. n. 11. Azor. inſtit. p. 1. lib. 5. cap. 12. verſ. ad illud.* iuſtitię, ac

ſan-

ſanctitati quàm maximè fauctı ad *Rom.* 7. ſcribente Paulo: Lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum; cum ſit Immaculata conuertens animas, *Pſal.*18. Vnde meritò, quòd rectam benè, beateque viuendi normam traderent, ac diſtortos prauoſque mores corrigerent; Fulgentius Afer Ruſpenſis Epiſcopus, doctrina, pietateque clarus, omni mundano exutus affectu, & ſolo in animarum ſalutem zelo charitatis indutus, primus omnium annum circiter 460. præfatos canones breuiter perſtrinxiſſe dicitur. Sed cum pauca à Fulgentio comprehenſa fuiſſe viderentur, Iſidorus Hiſpalenſis Antiſtes, Romanorum Pontificum Epiſtolas, Conciliorumque acta, vſque ad ſua tempora, ideſt Honorium primum, qui ſedere cepit anno 623. in vnum collegit. Quod ſanè opus poſt Iſidorum, Burchardus Vuormatienſis Epiſcopus pari charitate flagrans, proſequendum ſuſcepit, ac primus Ius Pontificium in ſua loca digeſtum methodicè ordinauit, vigintique libris complexus eſt. Cum verò nouis exortis Hæreticorum ſectis, etiam Berengarius in Sacroſanctam Euchariſtiam blaſphemus extitiſſet, atque ideò, non ſine animarum pernicie, multi in Eccleſia Dei obrepſiſſent errores; Iuo gente Gallus, qui primò Canonicis à D. Auguſtino inſtitutis, Præfectus, poſtea Carnotenſium Antiſtes fuit, præter alia opuſcula, ampliſſimum Decretorum Volumen, decem & ſeptem libris diſtinctum concinnauit. Cæterum Iuonis opus, cum alia, & ipſius etiam Iſidori Decreta, magnitudine ſuperaret. Vgo Catalaunus, non multò poſtquam ſcriptum eſt, in compendium redegit, ac Pannormiam, ſiue Summam Decretorum Iuonis nuncupauit. Atque exindè non defuerunt alij, qui etiam Patrum Decreta, ob id collegiſſe tradũtur, vt Creſconius, Deuſdedit Presbyter Cardinalis, Anſelmus Lucenſis, & Gregorius Preſbyter. Intereà Burchardi, & Iuonis Decretis, ob librorum magnitudinem, neglectis, eorum tantùm legebantur compendia, in vſque erant: in quibus cum multa prætermiſſa fuiſſent; Gratianus, gente Etruſcus; Patria, Cluſinus; profeſſione D. Benedicti Monacus Claſſenſis; Eugenio 3. Summo Pontifice, ac Conſtantino 3. Imperante, ad annum Domini 1145. opus confarcinandum, atque inſertis Pontificum conſtitutionibus, reformandum ſuſcepit. Quod tamen à mendis, quibus ſcatebat, purgatum, ſuæ à Viris quibuſdam eruditiſſimis, Gregorij decimi tertij Pontificis authoritate, anno 1580. adhuc reſtitutũ fuit integritati. *Panzirol. de illuſt. Iur. Pontif. interpret. lib.* 3. *c.* 1. *&* 2. Demum, completo, atque ad quintam vſque, ſub Honorio 3. compilationem, eo perducto: Gregorius IX. eadem proximorum, & in iure quam maximè ſtudentium Pontificio, vtilitate, & charitate permotus, vt & ipſe in Decretalium teſtatur proœmio opera Fratris Raymundi à Pennafort Barcinnonenſis ex Ordine Prædicatorum Generalis Magiſtri, & his tempeſtatibus vltimis à Clemente 8. inter Sanctos relati eam, quæ nunc extat edidit compilationem *Bellarm. de Scriptor. Eccleſiaſ. ſub anno Domini* 1230. *& Panzirol. vbi ſup. cap.* 8. Hoc adeo pacto, charitatis Zelus homines vrget, vt alienis commodis propria poſtponant, & proximorum ſaluti tantum incumbant: nam qui honoribus inhiat, aut propriæ vtilitatì indulget ſtudioſius, nec proximorum prouidebit ſaluti, nec Numinis vlciſcetur iniurias. Vnde meritò *9. ethic.* 9. tales culpantur, opprobrioque dantur permanſuri.

Verũ enim verò quia iuxta illud *Hebre.* 12. In diſciplina perſeuerantibus, tanquã
10 filijs ſe offert Deus &c. Diuinæ illatas Bonitati nequeunt Canoniſtæ vindicare iniurias, niſi alienis medendo culpis, zelo dirigantur diſciplinæ: cautè obſeruandum eſt, quod: Plerũque enim (verba ſunt quidem D. Gregorij 26. *moral. cap.* 28.) mentem ſub obtentu iuſtitiæ, iræ immanitas vaſtat, & dum quaſi ſæuit zelo rectitudinis rabiem explet furoris, iuſteque ſe facere æſtimat quicquid ira nequiter dictat. Vnde, & modum ſæpè vlciſcendi tranſgreditur, quià menſura iuſtitiæ non frenatur, & paulò inferius hæc habet. Non autem iam correctio delinquentis, ſed magis oppreſſio ſequitur ſi in vltione ira vltra quàm culpa meretur extenditur. Ergo reprehenſio temperetur ad emendationem, non furat; medeatur, non feriat, ducat in criminis dolorem, non in vindictam reprehenſionis impellat. Nam oppreſſionis, & iniuriæ reus eſt qui iræ indulget dum corrigit, & correctio, corrigentis eſt morbus non alieni medela criminis. Hinc Paulus dicit: Quoſdam habere zelum, ſed non ſecundùm ſcientiam *ad Roman.* 10. cui ſubdit D. Bernardus *ſerm.* 49. *in cant.* Importabilis ſiquidem abſque ſcientia eſt zelus. Vbi ergo vehemens æmulatio, ibi maximè diſcretio eſt neceſſaria, quæ eſt ordinatio charitatis. Semper quidem zelus abſq; ſcientia minus efficax, minuſque vtilis inuenitur, plerumque autem, & pernicioſus valdè ſentitur. Quò igitur zelus feruidior, ac vehementior ſpiritus profu-

,, fuſiorque charitas; cò vigilantiori opus
,, ſcientia eſt, quæ zelum ſupprimat, ſpiri-
,, tùm temperet, ordinet charitatem. Sa-
11 cris idcircò quotquot inſano inquieta-
bantur zelo, vt plurimum exprobrantur
in literis, vt Abiſai Saruiæ Danidis in
maledicum de cognatione Saul caput ei
cúpiens amputare *2.reg.16.* Ionas, pæni-
tentes in Niniuitas, comminatam eorum
petens euerſionem *cap.4.* Iacobus, & Io-
annes, de Cælo in Samaritanos, quod
Domini non recepiſſent nuntios, depre-
cantes ignem. *Luca 9.* atque alij id genus
non panci. Illud propterea Moyſis *Exodi
32.* Gregorius *par.3.paſtoral.cura. admon.26.*
,, mirificè exponens conſilium: Ite, nimi-
,, rum, & redite de porta vſque ad portam
,, per medium caſtrorum, & occidat vnuſ-
,, quiſque fratrem, & amicum, & proxi-
,, mum ſuum. Ait. De porta verò vſque
,, ad portam ire, eſt à vitio vſque ad vitium
,, per quod ad mentem mors ingreditur, in-
,, crepando diſcurrere. Per medium verò
,, caſtrorum tranſire, eſt tanta æqualitate
,, intra Eccleſiam viuere, vt qui delinquen-
,, tium culpas redarguit, in nullius ſe debeat
,, fauorē declinare. Vndè, & rectè ſubiungi-
,, tur: Occidat vir fratrem, & amicū, & pro-
,, ximum ſuum. Fratrem, ſcilicet, & ami-
,, cum, & proximum interficit, qui cum
,, punienda inuenit, ab increpationis gla-
,, dio, nec eis, quos per cognationem dili-
,, git, parcit.

Omnia vitia penitùs expungenda ſunt,
12 vt perfecta morum ſalus conſiſtat: Quid
enim proderit (exempli cauſa) pudicitia
ſeruetur, ſi auaritia animus deprauatur.
Corporis perfecta ſalus, omnium conſtat
ſanitate membrorum; nec ſatis eſt, ma-
,, num carere vitio, ſi ægreſcant pedes do-
,, lore. Qui ſanè affectus (inquit Galenus
,, *in aphoris. Hyppoc. comm.1.aphoris.16.*) ſi cui
,, ſimul accidant ei, qui vrgere videbitur
,, magis obſiſtendum, altero tamen non ne-
,, glecto. Vt ſi febricitet aliquis, & ſimul
,, hydropica affectione laboret; nos ad vtrū-
,, que affectum contrariam curationem fla-
,, gitantem, reſpectu habito ambobus ſo-
,, lerter, & ingenioſè obſiſtemus; quod in
,, cæteris colligatis morbis facere conſueui-
,, mus. Ad morbos animi, hæc optime
,, trahenda videntur, vbi vel leuis plaga
,, vulneris pignus eſt: creſcit enim malum,
& in dies adauctum adoleſcit ſi reliquiæ
vitiorum penitus non extinguantur: quia
virtus minimè perfectè triumphat niſi
adeò vitia deleuerit, vt nulla vel curioſis
,, oculis, eorum apparuerint argumenta:
,, Cum Aſſurgere non poſſit vbi vitium
,, libero paſſu comitatur *Eraſm. reterod. lib.5.*
13 *dialog.20. de mulit. rom.* Equidem peccata,
,, licèt ſicut colligantur virtutes non omnia
,, ſint connexa *D.Tho.1.2.quaeſt.73.a.1.* Vita
,, tamen, quæ per peccatorum gradus pro-
,, greditur (inquit Baſilius *in Iſa 5.*) aſſi-
,, milatur funiculo cuipiam contexto, & in
,, longum protracto. Ob hoc, ait; Væ qui
,, attrahitis peccata quaſi funiculo longo.
,, Quod etiam mirificè explicat exemplo
,, peccati Luxuriæ. Quare niſi quod ſupereſt
ex fune cæpto contorqueri, cum ipſo
fune penitùs dirimatur, alterum eidem
protinus attexetur, & intexetur, quo
longior euadat, & augeatur, colligato-
rumque animum inſtar languorum diu-
tius prement. Hoc autem ire, & redire
perfectè eſt de porta vſque ad portam
docet Gregorius.

Quod ſi per medium caſtrorum tran-
14 ſeat quoque neceſſe eſt, qui delinquen-
tium culpas redarguit, quia in nullius ſe
debet fauorem declinare &c. Haud qua-
quam latere nos conuenit, quod natura
quicquid laudabile eſt, vt proprio potitur
honore, ſic etiam maleuolentiæ ſuſtinet
dentes, & æmulationis faces. Præclara
,, facinora, & res à quopiam egregiè geſtæ
,, (*hiſt. lib.1.* aiebat Polybius) magnam ple-
rumque inuidiam, & graues calumnias
conflare ſolent. Veruntamen, & ſi omnia,
oculis inuidiæ notētur, & maledicis oblo-
quutorum linguis obrodantur; illa tamen
inuidiæ plus patent, quę à Rectore quan-
tumuis æquo, & Doctore quantumuis
probo patrantur. Vnde Velleius Patercus
lib.2. dicere ſolebat. Rarò inuidetur ijs
hominibus, quorum vis non timetur:
contra in ijs homines extraordinarie re-
formidant, qui ea ſuo arbitrio, aut depo-
ſituri, aut retenturi videntur, & modum
in voluntate habent. Semper equidem
Rectoris actio improbis diſplicuit ſuſpe-
cta, & Doctoris probitas diſcolis videtur
iniqua: Quoniam *vt in fragmen. vet. græc.
poet.* canit Menander.

Se ipſum nullus fatetur eſſe malum.

Quinimmo multorum natura facillima
eſt ad querelas, alij aliorum infuſcant
murmurationibus merita, vt ſua tuean-
tur errata: quæruntur omnia tribui con-
15 ſanguinitatis ſuffragio, aut adulationis
ſtudio: ne dum illis ad correptionem plu-
rima ſubtrahuntur, denudati putentur
merito. Illud Seneca: *cap.1. de tranquill. vit,*
ad ſui vſurpantes tutelam: Familiariter
,, domeſtica aſpicimus, & ſemper iudicio
,, fauor officit. Hinc, ſimulacra Thebis
,, (ſcribit Plutarchus *de Iſide, & Oſiride*)
,, conſecrata fuerunt iudicum, manibus
,, mutila; præſides iudiciorum conniuens,
,, quod abſtinens, & immota ſit iuſtitia.
Manus nanque apud Veteres generatio-
nem

nem ſignabat: vndè præciſa manus ſterilitatem innuebat. *Apud Naxeram in Ioſ. cap.17.§.13.num.51.* Ergò, & opinio canoniſtæ, cui diſciplinæ zelo, incumbit punitiua correctio. Simulacrum manibus excudendum videtur penitùs orbatum, ne ſcilicet generationem agnoſcat, cuius gratia adulteratur iudiciū, & æquitas mulctatur exilio. Atque ita per medium caſtrorum gradiens, increpationis gladio, fratrem, proximum, & amicum ſalubriter interficiet.

Simeon propterea, & Leui filij Iacob
16 ob ſtuprum Dinæ ſororis per Sichem oppreſsæ principem Sichar in vniuerſam ſæuientes Ciuitatem, etſi Patrem, gentemque ſuam, imminenti vitæ expoſuiſſent periculo. *Geneſ.34.* zelò, tamen plurimum commendantur iuſtitiæ, ac diſciplinæ. *Iudith.9.* dum legitur: Domine Deus patris mei Simeon, qui dediſti illi „ gladium in defenſionem alienigenarum, „ qui violatores extiterunt in coinquina„ tione ſua, & denudauerunt fæmur virgi„ nis in confuſionem, & dediſti mulieres „ illorum in prædam, & filias illorum in „ captiuitatem, & omnem prædam in di„ uiſionem ſeruis tuis, qui zelauerunt zelum tuum. Phinees ad ſcortum madianitidem intrantem irruentis in Zambri (quod non reſpexiſſet ad carnem: aut ſanguinem) Domino adeò placuit religioſus zelus, vt *num. 25.* Moyſi diceret: Phinees filius Eleazari filij Aaron Sacer„ dotis auertit iram meam à filijs Iſrael: quia „ zelo meo commotus eſt contra eos, vt „ non ipſe delerem filios Iſrael in zelo meo. „ Idcircò loquere ad eum: Ecce do ei par„ tem fæderis mei, & erit tam ipſi, quam „ ſemini eius pactum Sacerdotij ſempiter„ num, quia zelatus eſt pro Deo ſuo, & „ expiauit ſcelus filiorum Iſrael. Eodem planè diſciplinæ zelo Acham Ioſue lapidare præcepit, & totam eius comburi ſupellectilem, quia tulerat de anathemate Iericho. *Ioſue 7.* Omnes item filij Iſrael, quaſi vir vnus congregati fuere grauiſſimum ad vindicandum ſcelus, quod Galaaditiæ Beniamin pro Leuitæ patrarunt vxore. *Iudic. 19. & 20.* Elias *2. reg. 18.* & Iehu, alias eſto impius. *4. reg. 10.* Baal Sacerdotes iuſſerunt occidi. Cernens Nehemias, alienigenas Iudæos ducentes vxores, omnes maledixit, quoſdam verberauit, decaluauit nonnullos. *Nehem.13.* Mathatias, hominem cernens ſuper aram immolantem Idolis, trucidauit. *1. mac. 2.* atque alij quibus non tantum Sacræ Literæ verum etiam Eccleſiaſticæ abundant hiſtoriæ, propter huiuſcemodi diſciplinæ dona inueniuntur commendati.

CAPVT VIII.

Abſtractas intelligentias, eò magiſque ipſum Deum; formidine abſque erroris, vt naturali lumine, Metaphyſicus, ſiue naturalis Doctor Theologus, aliquo modo valeat percipere: fide, vel ſpeciali aliqua diuina illuſtratione, ſuum naturale lumen, à ſummo bonorum omnium Largitore enixè poſtulet eleuari.

SVMMARIVM.

1 *Diuina eſſentia, atque natura nudæ viſionis cognoſcibilitate in hac mortali vita ignota, & inacceſſibilis eſt; non tamen cognoſcibilitate generalis cognitionis, nimirum ex creaturis, diuina duntaxat aſſiſtente generali illuſtratione.*

2 *Deus à creatura minimè diſtat, cum vbique non ſolùm nobis ſit proximus, ſed inſuper infuſus: etenim non tantùm ſub illo agimus, ſed cum illo viuimus: ex quo quantus, & admirabilis ſit optimè valemus agnoſcere, quod vtique eſt ſuam non ignorare quidditatem: nam quantitas ſua eſt ſua quidditas.*

3 *Philoſophi inquiſierunt Creatorem per creaturam: Quarè non inaniter, & fruſtra intueri oportet pulchritudinem cæli, & ordinem ſtellarum, in quorum conſideratione, non vana, & peritura curioſitas exercenda eſt; ſed gradus ad immortalia, & ſemper permanſura faciendus.*

4 *Ethnicorum ſapientes, ea ratione qua ſol cum ſit vnus, Dei optimi maximi agnouerunt vnitatem: Quare nobilem Planetam prophano cultu ſummè venerabantur cæterorū Deorum reiecta caterua, adeò vt Dijs nulla templa condenda crederent.*

5 *Ex ſerpentum natura, & proprietatibus, Dei immortalitatem, diuinitatemque venabantur Egyptij, atque Phenices, quod ſpiritualiſſimum eſt omnium animal, & maxime igneum longæuumque præterea, & ſenectam cum pelle deponens reuireſcit. Quare ſerpentibus tantùm cultus tribuit Gentilitas, vt Draconia, templa nominaret.*

6 *Diuina quædam alia ex diuerſis rebus creatis Ethnici colligebant attributa: vt prouidentiam ex oculis, benificentiam ex Iſide mammoſa, ex palmo, vel pugillo omnipotentiam, ex mundo immenſitatem, ex petrarum firmitate ſapientiam, & ſic deinceps.*

7 *Plato, Plotinus, Timæus locrenſis, Triſmegiſtus,*

giſtus, & alij, ex rationibus ab ipſa natura, & rerum comparatione, deductis, Sanctiſſimæ Triadis inſuper licet ſub ænigmatibus valde obſcuris, oſtenderunt myſterium, vt grauiſſimi teſtantur Authores.

8 *Talis autem excellens cognitio, quã Diuina attigerunt Gentiles, vt ſcientiarum omniũ anteſignana naturalium, vnde frequentiori nomine Metaphyſica dicitur, præclarioribus titulis præ cæteris, inſignita, & decorata eſt: idcircò antonomaſticè Philoſophia; prima, & vniuerſalis Philoſophia; naturalis Theologia; Scientia Diuina, ſupernaturalis Philoſophia, & ſapientia nuncupari ſolet.*

9 *Metaphyſica, ſeu naturalis Theologia, ſupponit ſua principia certa ex teſtimonio naturalis rationis: propter ſuam tamen abſtractionem, & noſtri debilitatem intellectus, qui illorum attingere nequit euidentiam non ſemel circa ipſa ſibi contingit errare; quoniam naturali luminis inſtrumento ad ea pertingere nequimus, quæ ſe ipſo penetrare non valet, quemadmodum res ſupernaturales ſunt.*

10 *Gentiles redarguuntur Philoſophi, qui eum per ea, quæ facta, & creata ſunt iam cognouiſſent Deum, errore tamen turpiter decepti, mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum; ex eo, quia non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis.*

11 *Vt naturali Theologo, ſolertiue Metaphyſico, omnis errandi præcludatur via, eius intellectus, aliquo auxilio ſanandus eſt: nam intellectus noſter in puris naturalibus, oculo comparatur infirmo: quare, licet in apprehendendo ſit verus, tamen in componendo falſus vt plurimum apparet: etenim ratio non habet à natura vt ordinet conceptus, ſed in ordinando errare poteſt.*

12 *Duobus modis ſanari poteſt humanus intellectus eiuſque naturale adiuuari lumen, quorum primus eſt donum fidei: nam cognitio Dei (ad quam vltima ordinatur intentio Theologiæ naturalis) dùm habetur per fidem cæteras mentis conceptiones erudit errorumque diſpergit nebulas. Quare errabant Philoſophi, plus dando naturæ quod habuerit, dum ſupernaturalia lumine attingi poſſe putabant naturali.*

13 *Triplex attingendi res intellectui ſtatuitur modus: quidam ſcilicet naturalis, & naturali modo: quidam ſupernaturalis, & ſupernaturali modo: quidam verò medius, nempè ſupernaturalis, ſed naturali modo. Horum primo, intellectus cognoſcit naturalia per lumen naturale: ſecundo, ſupernaturalia clarè, & diſtinctè per lumen ſupernaturale gloriæ: tertio tandem, ſupernaturalia ænigmaticè per lumen fidei.*

14 *Fides, ſiue formata, ſiue informis ſemper innititur diuino teſtimonio, ſcilicet, ſacris ſcripturis quarum proprietas eſt eius, quæ fide ſunt, totius ſpiritualis ædificij ſtruere fundamenta: quare titubabit fides, ſi diuinarum ſcripturarum vacillat authoritas.*

15 *Infuſæ fidei, temporibus fuit, nobiles protulerunt fructus quotquot ſacrarum ſcripturarum ex ſibi expoſita notitia, depulſis erroribus, falſam cum vera fæliciter commutarunt philoſophiam; quorum amiſſa caterua, quicquid de ſe Diuus ſcripſerit Auguſtinus, in exemplum adducitur duntaxat.*

16 *Secundus modus, humanus, quo ſanari poteſt intellectus, eſt ſpecialis illuſtratio Dei: Quia diuina ſapientia iuxta duo opera ſapientis, quæ ſunt, non mentiri de quibus nouit; & mentientem poſſe manifeſtare, congrua remedia dignata eſt reuelare: & ſicut priori ſuffecit fidem, ita poſteriori ſpecialem ſubſtituit illuſtrationem.*

17 *Naturale lumen, luci in oculo Cati aſſimilatum eſt; quod niſi à ſuperiore, ſcilicet, ſolis, aut ignis adiuuetur lumine, tantùm groſſiora, & naturalia, minimè verò ſubtilia, & ſupernaturalia percipiet.*

18 *Deus cum illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum: erit quippè hæc ſuperna Lux, quæ lucis corporea ad inſtar, in aere mentis noſtræ fugat ignorantiæ tenebras: & ſicut corporea, directè, & obliquè illuſtrat; ita hæc diuina Lux directè illuminat, dum ſupernaturalia in patria, clarè, & manifeſtè oſtendit; obliquè verò dum per ſpeculum, & in ænigmate ſupernaturalia, in via quoque manifeſtat.*

19 *Hæc eadem Lux ideò ſacris in literis furtiuus appellatur ſuſurrus, quia plerumque in animis noſtris ita emicat, vt eos lateat, quibus adeſt: eius tamen non exigua præſentiæ percipimus indicia; dũ enim, quæ ſunt cunctis creata cernimus, in Creatoris admirationem ſubleuamur.*

20 *Talis diuina illuſtratio, non tantùm prolibita Dei exhibetur iuſtis, verùm etiàm, & iniuſtis, quinimmo, & Dæmonibus, dum voce veritatis ſcripta intus in mentibus ſuis, verum aliquid cogitant.*

ETſi Diuina, ac ſupereminens Natura,
nudæ viſionis cognoſcibilitate ignota,
1 inacceſſibiliſque Viatoribus ſaltem naturaliter
exiſtat, *lib. 1. de Speculo tract. 6 cap. 28,*
do-

docente Auguſtino: Quòd, Tanta, & ta-
lis eſt, vt de eius viſione nihil in hac vita
ſibi vſurpare mens humana audeat: cogno-
ſcibilitate tamen generalis cognitionis,
hoc eſt ex creaturis, diuina duntaxat aſſi-
ſtente generali illuſtratione, eos vſque-
quaque minimè latere, latè tradit Henri-
cus Gandauenſis. *1. par. ſumm. art. 24. quæſt. 6.*
per totam. Nam, quæ Deus, ſua natura
texit, & quaſi tenebrarum latebris valla-
uit, effectorum beneficio, quaſi per ſo-
bolem parentes agnoſcimus, ſi non plena,
rudi cognitione ſaltem: in operibus enim
eius, & in mundi omnibus motibus, vir-
tutem eius ſemper præſentem aſpicimus,
cùm tonat, fulgurat, fulminat, cùm ſe-
2 renat. Et ſanè, quomodo Deus e minùs
manet, cùm omnia cæleſtia, terrenaque,
& quæ extra iſtam orbis prouinciam ſunt,
Deo cuncta ſint plena? Vbique non tan-
tùm nobis proximus, ſed infuſus eſt.
Equidem ſi Sol Cælo affixus, terris omni-
bus ſparſus eſt tamen: pariter præſens vbi-
que intereſt, & miſcetur omnibus, nuſ-
quam enim claritudo violatur: quanto
magis Deus author omnium, ac ſpecula-
tor omnium, à quo nullum poteſt eſſe ſe-
cretum, tenebris intereſt, intereſt cogita-
tionibus noſtris, quaſi alteris tenebris?
Etenim non tantum ſub illo agimus, ſed
cum illo (vt propè dixerim) viuimus.
Quamobrem ſuper illud *Roman. 1. Reuelabi-*
„ *tur enim &c.* Hæc habet Gloſſa: Tam pul-
„ chra aſtra condidit, vt ex eis quantùm,
„ & quàm admirabilis eſt eorum Creator
„ cognoſci poſſet. Quod eſt quodammo-
„ dò Diuinam entitatem agnoſcere. Co-
„ gnoſcere enim quantùm ſit, & quàm
„ admirabilis (*ibidem num. 5.* ſubdit Henricus)
„ eſt cognoſcere eius quidditatem; quia
„ quantitas ſua, eſt ſua quidditas.

De tali idcirco Deum cognoſcendi mo-
do, *tract. 2. in Ioann.* tradit Auguſtinus,
3 quòd: Philoſophi inquiſierunt Creato-
„ rem per creaturam, quia poteſt inueniri
„ per creaturam. Quoniam, vt ipſe, *cap. 29.*
„ *de vera relig.* abunde ſe explicat: Non
„ fruſtra, & inaniter intueri oportet pul-
„ chritudinem cæli, & ordinem ſiderum,
„ quæ omnia in ſuo genere modum pro-
„ prium, naturaſque ſeruant. In quorum
„ conſideratione, non vana, & peritura
„ curioſitas exercenda eſt, ſed gradus ad
„ immortalia, & ſemper permanſura facien-
„ dus. Quare, *de verb. Domin. ſerm. 38.* ſcite
„ concludit: Laudent ergo Creatorem om-
„ nia opera ſua, totum quod hìc ex parti-
„ bus ſingulis, & rebus ſingulis inuenitur.
„ totum ibi ſimul, & non ſolùm hoc, quod
„ in creatura ibi inuenitur, ſed inennarra-
„ biliter tranſcendere credendum eſt Crea-
„ torem. Veterum hinc Ethnicorum Sa-
4 pientes, ea ratione, qua Sol cùm ſit vnus,
vnde illi nomen, quippe à ſolitudine, Dei
optimi maximi agnouerunt vnitatem;
atque prophano cultu, ante omnes Per-
ſæ, reliqua Deorum omnium, quam Gen-
tes ipſæ venerabantur, caterua reiecta,
ſolem Deum eſſe vnicum arbitrabantur,
ita vt Dijs nulla templa condenda eſſe cre-
derent, eo quòd vni Soli, quem colerent
vix Mundus ipſe ſufficeret. Pythagoras,
tanta eum veneratione proſequutus eſt,
vt aduerſus eum nefas eſſe dixerit lotium
effundere, vtpotè quem omni cultu di-
gnum arbitraretur. Et Heſiodus, præce-
ptum hoc, ſumma religione obſeruan-
dum adhortatur. At conſultius quidem
Socrates apud eruditiſſimum, optimum-
que Xenophontem, eos reprehendit, qui
Solem Deum poſuere: lumenque eius,
& formam ad Deum Summum refert,
quòd omnis eius poteſtas, & magnitudo
ab eo ſit, à quo vna cum Luna fuerit crea-
tus: Homerum idcirco, & cæteros re-
prehendit omnes, qui Solem, vnicum
eſſe Deum crediderunt. *Pier. valer. Hie-*
5 *rog. lib. 44.* Immortalitatem, ac Diuinita-
tem in Deo haud inepte, ex Serpentum
conditione adhuc oſtendebant: Talis
quippe ab ijs cenſebatur natura Serpen-
tum, vt apud Cauſſin. *in Hori Apoll. Hie-*
rogl. lib. 1. docent Philo Biblius, & Sacho-
mathon: Scribunt enim Taautum Ægy-
ptiorum Deum, draconum naturam, at-
que ſerpentum diuinam putaſſe, Quod
„ ſpiritualiſſimum eſt omnium animal, &
„ maximè igneum, longæuum prætereà, &
„ ſenectam cum pelle deponens reuireſcit,
„ & vix naturali nece conficitur. Cum quo
facit Ælius Lampridius, qui Deos quo-
que ſerpentes ab Ægyptijs nominatos
meniorat, vbi ſic de Heliogabalo loqui-
tur: Ægyptios draculos Romæ habuit,
quos illi Agatho-dæmonas appellant.
„ Nec tantum Ægyptij, ſed & Phænices
quoque ſerpentem Dæmonem fælicem
nominabant, vt tradit Euſebius *lib. 1. de*
præpar. euangel. cap. 7. Et quod magis mi-
randum; Serpentibus tantum cultus tri-
buit gentilitas, vt Draconia templa no-
minaret. *Strabo lib. 14.* Quòd prima (vt
arbitror) circa ſerpentes extiterunt Idolo-
latriæ ſemina, adeò hanc ſpeciem Dæmon
habuit in delicijs, vt nec ſine ſerpentum
effigie conſecrata ſuperſtitionis domicilia
crederentur, quod conſtat ex Perſio *Sa-*
tir. 1. dum canit.

Pinge duos angues: pueri, ſacer eſt locus: extra
Meyte ——————

6 Nec minùs præclara illa ſunt, quæ de

Deo ipſo per figuram, nuncupationemue oculi commonſtrato, intelligebant:
,, Veluti, ſcilicet, (vt erudité *Hierogl.lib.33.*
,, explicat Valerianus) in minori mundo,
,, oculi ſunt articulorum omnium præſtan-
,, tiſſimi, pulcherrimique, ac omnium
,, actuum moderatores, ita Deum illum
,, Optimum Maximum, mundi oculum, pa-
,, trem luminum à Iacobo nuncupatum,
,, omnia, formoſitate tranſcendere, omnia-
,, que gubernare, atque vt ait Apoſtolus,
,, nihil eum latere, cuius oculis omnia nu-
,, da, & aperta ſint, atque ita bonos, &
,, malos ſpeculatur: & vt quæ pro facie
,, ſunt homo videt, ita quæ deliteſcunt in
,, imo corde proſpicit Deus, & perſcrutatur.
Atque ita deinceps, ex ſenſibilibus aliis, vt Iſide mammoſa, Beneficentiam. *Cauſſ. polyb.ſymb.lib.2.36.* Spithama, duodecim mentura digitorum, hoc eſt palmo, vel pugillo, Omnipotentiam, *Pier.valer.Hierogl.lib.36.* Mundo, Immenſitatem, *Cauſſ. polyb.ſymb.lib.1.1.* Ventorum ſonitu, Maieſtatem occultam. *ibid.24.* Petrarum firmitate, Sapientiam. *Pier.valer. Hierogl.lib 49.* cæteriſque creatis, diuina venabantur at-
,, tributa. Nam ideo noſſe ſe voluit, ideo
,, mundum, & opera ſua diuina conſtituit,
,, vt eum per iſta omnia cerneremus. *Marc. Victorin. Afer. aduer. Arium. lib.3.tom.4. Bibliot.P.P.par.1.*

At ſanè (quod maximè mirandum videtur) vt rationibus ab ipſa natura, & re-
7 rum comparatione deductis, Plato, Plotinus, Timæus Locrenſis, Triſmegiſtus, & alij, altiſſimum quoque valuerint, licet ſub ænigmatibus valde caliginoſis (vt cum Hugone Eteriano *tom.9. Bibliot. P.P. loquar*) Sanctiſſimæ Triadis penetrare Myſterium, grauiſſimi teſtantur Authores: Suidas enim de Triſmegiſto ita diſertè
,, ſcribit. Mercurius ter maximus Ægy-
,, ptius Sacerdos, Rex, Philoſophus, ante
,, Pharaonem floruit. Sic dictus, quod de
,, Trinitate loquutus eſt, in Trinitate vnam
,, eſſe Deitatem aſſerens, in hæc verba. Fuit
,, lumen intelligens ante lumen intelligens,
,, & fuit ſemper mens mentis lucida, & ni-
,, hil aliud fuit huius veritas, & ſpiritus om-
,, nia continens. Extra hunc non eſt Deus,
,, non Angelus, non eſſentia vlla alia: om-
,, nium enim Dominus, & Pater, & Deus:
,, & omnia ſub ipſo, & in ipſo ſunt. Ob-
,, teſtor te Cælum, magni Dei ſapiens: ob-
,, teſtor te vocem Patris, quam loquutus
,, eſt primam, cum omnem mundum fir-
,, mauit: obteſtor te per vnigenitum ſer-
,, monem, & Patrem omnia continentem
,, propitius, propitius eſto. Et tandem (vt cæteros mittam) Ludouicus Viues *in lib.10 Auguſt.de Ciuit.Dei. cap.29.* ita teſtatur, dicens: Auguſtinus *lib.7. confeſſ. cap.9.* ait:
,, ſe in libris Platonicorum legiſſe, & ſi non
,, eiſdem verbis, ſententiam Euangelij D.
,, Ioannis, In principio erat Verbum. Ame-
,, lius autem Platonicus ſic inquit: Atque
,, hoc erat illud Verbum, per quod ea, quæ
,, facta ſunt, fiebant, cùm tamen ſemper
,, eſſent, quemadmodum, & Heraclitus
,, voluit. Et per Iouem barbarus ille cen-
,, ſet in ordine, dignitateque principij con-
,, ſtitutum apud Deum eſſe, & Deum eſſe,
,, & per ipſum omnia facta eſſe, & in ipſo
,, quod factum eſt, viuum, & vitam, &
,, ens fuiſſe: Barbarum verò Ioannem di-
,, cit. Ex Platonis item epiſtolis conſtat,
,, Verbo Dei omnia eſſe facta: & ex Ploti-
,, no, Filium Dei eſſe creatorem &c.

Hæc proindè naturalis intra cognitionis ambitum ſuprema illa facultas eſt, quę
8 frequentiori nomine Metaphyſica, naturalia ſcilicet tranſcendens, *Scot. quaſt. 9. prolo.* nuncupatur: & vt cæteris, nobilitate præſtat. *1.met. cap.2. 4 met. cap. 1. & 6. cap.1.* ita præclarioribus titulis præ omnibus inſignita, & decorata eſt. Antonomaſticè enim Philoſophia vocari ſolet; vel prima, & vniuerſalis Philoſophia. Rurſus naturalis Theologia: Scientia diuina: Supernaturalis Philoſophia: Sapientia denique, ac Domina, & Regina ſcientiarum. His profectò, & conſimilibus appellationibus, eam dignatur Ariſtoteles, pluribus in locis. *1.met.cap.1. & 2.4. met.text.5. & lib.6.text.3.lib.11.cap.6.* & alibi ficquenier. Quæ cuncta, ingentis ſpeciei Mulier, vitta opertos oculos, caput coronā, læuam geſtans redimitam ſceptro, cleplaiumidium vna cum mundi globo, cogitabunda calcans, apud Ripam *Iconolog.par.2.* icone ſuo pergraphicè diſtinxit. Sola nanque mentis intelligentia naturalium omnium quatenus Anteſignana ſcientiarum, à caducis abſtrahens, & temporis mutationi ſubiectis, Diuinam, & ſupernas minimè veretur contemplare naturas.

Quia verò, naturalis ex teſtimonio rationis, cuius eſt hanc indagare ſcientiam,
9 ipſamet omninò ſua præſupponit principia. Hent. Gand. *1.par.artic.6.quaſt.2.num.14.* & ſi de ſe certiſſima ſint, quia prima ſunt, & aliorum cauſa veritatis. *2. met. text. 4.*
,, Propter ſuam tamen abſtractionem, &
,, noſtri debilitatem intellectus, qui illorum
,, nequit attingere euidentiam (ibidem.
,, *num.* 11. inquit Henricus) nobis, ſiue ſa-
,, pienti in ea, non poſſunt eſſe notiſſima
,, ſecundum quod dicitur *2.met.text.1.* Quod
,, manifeſtiſſima in ſua natura, ſunt diffici-
,, lis cognitionis in veritate ſua, non pro-
,, pter ſe, ſed propter nos: quia diſpoſitio intel-

„ intellectus noſtri ad ipſa, eſt ſimilis diſpo-
„ ſitioni oculorum veſpertilionis ad lucem.
Quamobrem, praua ex intellectus hac
noſtri diſpoſitione, non ſemel circa ipſa
contingit errare, Henr. 1. *par. artic. 7. quaſt. 2.*
num. 5. Ratio enim naturalis, naturæ vti-
tur lumine veluti inſtrumento. Henr. 1.
par. artic. 3. quaſt. 4. num. 4. quod cùm valdè
tenue, ac limitatum ſit, eius beneficio,
ad ea pertingere nequimus, quæ ſe ipſo
penetrare non valet, ſicut inſtrumento ar-
tis fabrilis (vt ipſe explicat Henricus) opus
carpentationis faber efficere non poteſt.
Quare Paulus *Roman. 1.* gentiles redarguens
10 Philoſophos, qui cùm per ea, quæ facta,
„ & creata ſunt, iam cognouiſſent Deum,
„ errore tamen turpiter decepti, Mutaue-
„ runt gloriam incorruptibilis Dei in ſimi-
„ litudinem imaginis corruptibilis homi-
„ nis, & volucrum, & quadrupedum, &
„ ſerpentum: Non aliam præter eam, tan-
„ tæ iacturæ cauſam expoſuit, quòd: Non
„ ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias
„ egerunt, ſed euanuerunt in cogitationi-
„ bus ſuis. Quæ verba, 1. *tom. Bibliot. P. P.*
Theodulus Cæleſyenſis, ita mirificè eſt
„ interpretatus: Errauerunt (inquit) & à
„ Deo prorſus exciderunt. Porrò cùm di-
„ xiſſet, quòd voluntarij excæcati eſſent,
„ adijcit cauſam, quæ eſt quòd omnia ſuis
„ rationibus commiſerint, & non Fidei.
„ Volentes enim per formam, & figuram
„ formæ omnis expertem, perque imagi-
„ nes corporeas, incorporeum deprehen-
„ dere, in errorem delapſi ſunt: cum non
„ poſſent cogitationibus ſuis ad finem duci.
„ Verbi gratia. Vnde nam pateat, quòd cæ-
„ lum, aut terram Deus condiderit? Quis
„ nam Pater Dei, quæue cauſa ſubſtantiæ,
„ vel perſonæ eius, aut quæ ipſa ſit Hypo-
„ ſtaſis? Et obſcuratum eſt inſipiens cor
„ eorum. Nubibus enim adæquatæ cogi-
„ tationes eorum obſuſcatunt ipſorum cor
„ inſipiens. Inſipiens autem ideo appellat,
„ quod noluerint fide Vniuerſum ipsũ com-
„ prehendere. Dicentes enim eſſe ſapien-
„ tes, ſtulti facti ſunt. Cauſam reddit cur
„ omnia cogitationibus ſuis permiſerint:
„ Putarunt, inquit ſe eſſe ſapientes, ſeque
„ ſufficere ſibi ad cuiuslibet rei comprehen-
„ ſionem, idcirco ſtulti facti ſunt: Quid
enim dementiùs, lapidum, & lignorum
adoratore?

Vt igitur naturali Theologo, ſtudioſo-
que Metaphyſico, omnis errandi præclu-
11 datur via eiuſdem mens, intellectuſque,
aliquo auxilio, haud ſegniter iuuandus
eſt. Quemadmodum enim, vt videamus
oculi curandi ſunt, quibus videmus; ita
vt ex ratione rectè iudicemus, intellectus
per quem iudicamus, ſi languet protinus
ſanandus eſt: Intellectus quippe noſter,
vt dictum eſt, oculo comparatur infirmo.
2. *met. text. 1.* cum non ſecus ſublimiora
ineptus in iudicando ſit, quàm oculus in
cernendo lucidiora. Nam & ſi, ſimpli-
cium in apprehenſione ſemper ſit verus,
in eorum tamen iudicio plerumque ſit fal-
ſus: quare 2. *par. artic. 24. quaſt. 8. num. 5.* ita
„ docet Henricus: Ad cognitionem intel-
„ lectiuam duo requiruntur, quorum pri-
„ mum eſt verbum intellectus, quo infor-
„ matur concipiendo quod quid eſt in re,
„ ſecundum verò eſt iudicium de tali con-
„ ceptu, ſine quo intellectus purus non eſt,
„ ſed ſemper phantaſticus manet. Et eſt
„ primus intellectus ſimplicium, & ideo
„ ſemper verorum eſt ſecundùm Philoſo-
„ phum (intellige non concipiendo verita-
„ tem rei, ſed id, quod verum eſt in re).
„ Veritatem enim ſolùm concipit intelle-
„ ctus ſecundus, qui in compoſitione, &
„ diuiſione conſiſtit, vndè & verus, & fal-
„ ſus poteſt eſſe ſecundùm Philoſophum.
„ In quo, & plures deluduntur, credentes
„ percipere veritatem, qui tamen eam non
„ percipiunt, veriſimilitudine phantaſma-
„ tum decepti, ſecundùm quod dicit Augu-
„ ſtinus *de ver. relig. cap. 49.* Amplexamur no-
„ ſtra phantaſmata, quæ redeuntibus nobis
„ ad inueſtigandam veritatem in itinere no-
„ bis occurrunt, & nos tranſire non ſinunt.
„ Quæ tamen, quantùm eſt ex ſe non niſi
„ verum ex imaginatione, & ſenſu oſten-
„ dunt: vndè non ſolum intellectus ſimpli-
„ cium apprehenſionum ſemper verus, quin-
„ etiam ſemper verus eſt, & ipſe ſenſus in
„ apprehendendo, & nunciando; ita quòd
„ omnis falſitas in iudicio, & collatione,
„ vel intellectus, vel imaginationis oriatur,
„ ſecundùm quòd dicit Auguſtinus. 3. *de*
„ *acad. cap. 11.* Credo ſenſus non accuſari,
„ videlicet quòd imagines falſas ferentes pa-
„ tiuntur, vel quòd falſa in ſomnis vide-
„ mus. Quicquid poſſunt videre oculi, ve-
„ rum, vident, noli plus aſſentire, quàm
„ vt ita tibi perſuadeas apparere, & nulla
„ deceptio eſt: Cuius in iudicando deceptio-
„ nis cauſam, iam pridem 1. *par. artic. 1.*
„ *quaſt. 6. num. 13.* attulerat, dicens: Quia
„ ratio non habet à natura, vt ordinet
„ conceptus, ſed in ordinando errare po-
„ teſt.

Duobus igitur modis, humanus ſanari
12 poteſt intellectus, eiuſque exile inſerri
lumen, vt ita dicam, in clariſſimum ſo-
lem. Primus ab Auguſtino 1. *ſolil. cap. 6.*
diſertis his explicatur verbis: Animæ
„ opus eſt, vt oculos ſanos habeat, quibus
„ tam benè vti poſſit. Oculi ſani mens eſt
„ ab omni labe corporis pura, quod nihil
„ aliud præſtat, quàm fides primò. Nam
cum

,, cum teſte Auicenna *1. ſuæ met. cap. 3.* In-
,, tentio vltima in hac ſcientia ſit cognitio
,, gubernationis Dei altiſſimi, & cognitio
,, Angelorum ſpiritualium, & ordinum
,, eorum: quæ iuxta Philoſophi dictum *2.*
,, *met. tex. 1.* Nobis ſunt difficilè intelligi-
,, bilia, non quidem propter ſe, ſed propter
,, nos: aliter enim (vt ibidem docet Com-
,, mentator) fruſtra eſſent facta nobis intel-
,, ligibilia, ſi nunquam ea intelligere poſ-
ſemus. Eſt propterea acies mentis no-
,, ſtræ inualida (inquit idem Auguſtinus,
,, *1. de Trin. cap. 2.*) nec in tam excellenti lu-
,, ce figitur, niſi per virtutem Fidei nutri-
,, ta vegetetur, vt ad perceptionem incom-
,, mutabilis veritatis imbecillem mentem
,, obſeruata pietas ſanet. Dei quippe co-
gnitio per fidem, & honorabiliſſimarum
veritatum perſpicacia, cæteras mentis
conceptiones erudiet, diſperget errorum
nebulas. Regula cognitionum, amuſſis
veritatum eſt, vel in ænigmate contem-
platio primæ. Hæc reliquas gubernabit,
vt prior machinæ rota cæteras voluit:
Cardinalis nanque talis cognitio verſat
alias. Hinc Metaphyſicorum quorundam
,, nonnullas, *1. p. art. 4. q. 5. n. 14.* ita carpit
,, Poſitiones. Errabant ergo, dicentes: ſe-
,, parata, quoad eſſentias, & quidditates
,, ſuas cognoſci poſſe ex puris naturalibus,
,, plus dando naturæ quod habuerit. Er-
,, rabant etiam, dicentes, quòd quidditates
,, illæ, clarè ab homine cognoſci non poſ-
,, ſent, quia ex naturalibus ad illas attinge-
,, re non poſſet; denegando naturæ, quod
,, habuit, ſcilicet, potentiam receptiuam
,, vnius, ex dono alterius. Medium eſt er-
,, go tenendum; ſcilicet, vt notitiam illo-
,, rum recipere poterit, ſed quòd propria
,, actione ad illam attingere non poterit.
Triplex proinde attingendi res, ipſi-
13 met intellectui ſtatuitur modus apud
,, eundem Henricum, *1. p. art. 5. q. 3. n. 5.* Qui-
dam naturalis (inquit) & modo naturali:
,, quidam ſupernaturalis, & modo ſuper-
,, naturali: quidam medius, ſupernaturalis,
,, & modo naturali. Primus eſt, quo co-
,, gnoſcuntur ſcienda in diſciplinis philo-
,, ſophicis, quæ ſunt de rebus naturalibus,
,, quarum notitia eſt naturalis, quia inue-
,, ſtigatione naturalis rationis, & modo na-
,, turali, qui à via ſenſus, & experientiæ ca-
,, pit ortum. Secundus eſt ille, quo co-
,, gnoſcuntur clarè, & apertè quidditates
,, cæleſtium ſpirituum Dei, & Angelorum,
,, qui ſunt res ſupernaturales, quorum no-
,, titia non eſt naturalis, quia non natura-
,, lis rationis inueſtigatione, neque modo
,, naturali, quia nec per illa, quæ accipiun-
,, tur à ſenſu, ſed immediatè, & purè à di-
,, uino dono ſpeciali. Vnde ad notitiam
,, talem, & talium ſcibilium ſuper ſcien-
tias philoſophicas habendam non eſt ten-
,, dendum naturalis rationis inueſtigationi,
,, vt in vita iſta acquiratur, quia ſtudium
,, ad hoc, eſſet fruſtrà, & labor perditus;
,, ſed ſic viuendum eſt in præſenti vita, vt
,, in futura haberi promereatur, vel ſi Deo
placuerit ad horam concedatur. Tertius
,, modus eſt ille, quo ſupernaturalia, & di-
,, uina hîc cognoſcuntur per fidem, quo-
,, rum notitia eſt ſupernaturalis, quia per
,, lumen infuſum, modo tamen naturali,
,, quia in ænigmate rerum ſenſibilium.
Hoc itaque tertio modo, intellectus adeò
natiuum ſanatur lumen, vt ea luminis
eſto ſit indoles: quo ſcilicet, magis ruti-
lat, eo plus oculis officiat, *3. de ani. tex. 7.*
Fidei tamen infuſum lumen, mentis ocu-
los non obruit, ſed detegit; non oppri-
mit, ſed eleuat, non offuſcat, ſed illu-
ſtrat: ad Conſentium *epiſ. 222. ſub initi.* ſcri-
,, bente Auguſtino: In quibuſdam rebus ad
,, doctrinam ſalutarem pertinentibus, quas
,, ratione percipere non dum valemus, ſed
,, aliquandò valebimus, Fides qua cor
,, mundatur præcedat rationem, vt ratio-
,, nis capiat, & proferat lucem, hoc vtique
,, rationis eſt. Et ideò rationabiliter dictum
,, eſt per Prophetam: Niſi credideritis, non
intelligetis. Quod ſanè, ſymbolo ignis,
coruſco expoſiti Soli, huiuſcemodi arri-
dente lemmate: Oblector lumine victus,
apud. Ioann. Ferr. p. 2. theat. Ioannes Franci-
ſcus Iuſtinianus, lepidiſſimè expreſſit.
Non enim grauatur, ſed gaudet ſummo-
pere mens ſuam notitiam infra agnitio-
nem eſſe, quæ habetur ſuffragio Fidei,
quam ſuo lumine adæquare minimè
queit.
Quia vero catholica Fides, charitate
14 quamuis exuta, quæ ſecundùm Theo-
logos, *3. ſent. diſt. 23.* eſt vera forma, &
perfectio illius, ex teſtimonio, propriam
alterius ſemper ſortitur veritatem: cùm
,, ea, quæ credimus, teſtimonio, alterius
,, teneamus. *Aug. de viden. Deum cap. 3.* non
,, humanæ, ſed Diuinæ inniti debet autho-
ritati duntaxat: Etenim, Hoc eſt verum
quod diuina dicit authoritas, potiùs
quàm illud, quod humana infirmitas co-
nijcit. *Aug. 2. ſuper Geneſ. cap. 9.* Eam ob
rem, ſpiritualis totius ædificij, in iis, quæ
fidei ſunt ſtruere fundamenta, ſolis Sa-
cris Scripturis proprietas eſt. *Henr. 1. p.*
art. 14. q. 1. n. 7. quæ ſicut in fabrefactis cu-
iuſmodi hæc fuerint, ſperandum eſt eiuſ-
modi fore quicquid ſuperſtrueretur, vi-
delicet ex ſolidiſſimis, ſolidiſſimum. Vn-
de meritò, *1. de doct. chriſt. cap. 37.* aiebat
,, idem Auguſtinus. Titubabit Fides, ſi di-
,, uinarum Scripturarum vacillat authori-
tas.

„ tas. Maximam ergo eſſe non tantùm authoritatem Dei, Deumque vera, & certa dicere, nemo ſanæ mentis dubitabit vnquam: ſed nec inſuper addubitari poterit, Deum non eſſe illum, qui fidem largitur, & per fidem, mentem hominis illuſtrat. Hæc quidem lux eſt, quæ in mundum venit; quæ maximis inſcitiæ noſtræ tenebris depulſis, hominem cæli ciuibus ſimilem fecit, Deo proximum, quià diſcipulum. Eſt, ait Dominus, ſcrip„ tum in Prophetis, *Iſa* 54. Erunt omnes „ docibiles Dei. Omnis, qui audiuit à Pa„ tre, & didicit venit ad me, *Io.* 6. Merito „ quippe Tertullianus *ad ſcapulam*: Magiſtrum neminem habemus, niſi ſolum Deum. Hac ſe oblectet diſciplina Chriſtianus Philoſophus, in hoc diuino fidei Gymnaſio ſe diù, noctuque exerceat, & „ erit ſine dubio tanquam lignum ſecùs „ decurſus aquarum, quod fructum ſuum „ dabit in tempore ſuo, *Pſal.* 1.

Hinc ſanè infuſæ Fidei tempeſtatibus 15 ſuis nobiles protulerunt fructus, quotquot ſacrarum ex Scripturarum ſibi expoſita notitia, depulſis erroribus, falſam cum vera fæliciter commutarunt Philoſophiam, quorum innumera miſſa caterua, quid de ſe, Sanctus fateatur Auguſtinus *lib.* 8. *confeſs. cap.* 12. legentem queſo minimè pigeat audire. Et ecce „ (gemebundus inquit) audio vocem de „ vicina domo cum cantu, dicentis, & „ crebro repetentis quaſi pueri, an puellæ, „ neſcio: Tolle, lege: Tolle, lege: Statim„ que mutato vultu, intentiſſimus cogita„ re cœpi, vtrum nam ſolerent pueri in aliquo genere ludendi cantare tale ali„ quid, nec occurrebat omninò audiuiſſe „ me vſpiam: repreſſoque impetu lachry„ marum, ſurrexi nihil aliud interpretans „ diuinitus mihi iuberi, niſi vt aperirem „ codicem, & legerem quod primum ca„ pitulum inueniſſem........ Arripui, „ aperui, & legi in ſilentio capitulum, quò „ primùm coniecti ſunt oculi mei: Non „ in commeſſationibus, & ebrietatibus, „ non in cubilibus, & impudicitijs, non „ in contentione, & æmulatione: ſed in„ duite Dominum Ieſum Chriſtum, & „ carnis prouidentiam ne feceritis in con„ cupiſcentijs. Nec vltra volui legere, „ nec opus erat. Statim quippe cum fine „ huiuſce ſententiæ, quaſi luce ſecuritatis „ infuſa cordi meo, omnes dubitationis „ tenebræ diffugerunt &c.

Cæterùm, cum nulli dubium ſit, ge16 mino pondere nos impelli ad diſcendum authoritatis, atque rationis, *Aug lib.* 3. *de ec. ad. cap.* 20. *in fin.* poſtquam ſatis videtur oſtenſum, intellectus erga credibilia naturale lumen, Fidei ſanari dono: erga intelligibilia quomodo ſanandus ſit, adhuc ſupereſt inquirendum. Quamobrem Diuina Sapientia (vt 1. *p. art.* 13. *q.* 4. *n.* 3. docet Henr.) iuxta duo opera Sapientis, quæ ſunt non mentiri de quibus nouit, & mentientem poſſe manifeſtare congrua remedia dignata eſt reuelare: & ſicut priori muneri, fidei ſufficit Lumen; ita poſteriori, ſpecialem ſubſtituit illuſtrationem: quod ab eodem ſe accepiſſe Auguſtino, plurimum commendat. Suadet „ enim Sanctus Epiſcopus, 14. *de trin. cap.* 1. „ Quod aliud eſt ſcire tantummodò quid „ homo credere debeat propter adipiſcen„ dam vitam beatam: aliud verò ſcire, quo„ niam hoc ipſum ſcire, & pijs opitulatur, „ & contra malos, & impios defenditur. „ Qua ſcientia non pollent fideles plurimi, „ quamuis polleant ipſa fide plurimum. „ Ac proinde *contra epiſtolam fundamenti cap.* „ 14. apertè concludit: Vt ipſa fide valen„ tiores facti, quod credimus, intelligere „ mereamur, non iam hominibus, ſed ip„ ſo Deo intrinſecus mentem noſtram il„ luſtrante, atque firmante. Ideoque re17 ctè mentis noſtræ naturale lumen, ab eodem Henrico Gandauenſe, 1. *p. art.* 3. *q.* 4. *n.* 6. luci in oculo Cati aſſimulatum eſt exiſtenti. Nam ſicut hæc ad illuſtrandum medium, vt eò tantùm groſſiora percipiantur viſibilia, ſecus verò minutiſſima quæque, niſi lumine ſolis, vel ignis fulciatur externo, cenſetur ſufficiens; ita intellectus illud naturale lumen niſi ſuperiori aliqua adiuuetur illuſtratione ſpeciali, naturalia duntaxat, ſupernaturalia nequaquam pandet occulta. Quæ profectò ſuperior, ac ſuperna illuſtratio, prauam intellectus ſanandi affectionem, modus erit alter.

At quia, Deus ipſe eſt, qui illuſtrat; 18 Aug. 1. *ſolil. cap.* 6. cum illuminet om„ nem hominem venientem in hunc mun„ dum, *Ioan.* 1. nil aliud præter ineffabi„ lem Deum, hęc erit ſuperna Lux: Deus „ nanque intelligibilis lux eſt in quo, & à „ quo, & per quem lucent, quæ intelligibiliter lucent omnia, *Aug. ibidem cap.* 1. Equidem lucis ad inſtar fugat à mente, ignorantiæ tenebras, & cæcitatis contra languorem ſpiritualem ei tribuit valetudinem. Nunc idem Auguſtinus, 11. *de ciuit. Dei cap.* 10. inquit. Non inconue„ nienter dicitur, ſic illuminari anima lu„ ce incorporea ſimplicis ſapientiæ Dei, ſi„ cut illuminatur aeris corpus luce corpo„ rea, & ſicut tenebreſcit aer iſte deſertus „ luce; ita tenebreſcere animam, luce ſa„ pientiæ priuatam. Quoniam autem, duplici via, tenebroſo in iſto aere, vt 1. *p. art.*

art.1.q.3.n.10. non ineptè notauit Henricus, luminoſi corporis diffunditur iubar, directa ſcilicet, & obliqua: hàc quidem dum obliquo ferit aſpectu, aliud aliquid directè illuſtrando: illa verò, dum ex diametro reſpicit, cumque immediatè immutat: Primo modo, ſe ipſo immergitur; at ſecundo vehiculo alterius: ità ſanè, noſtræ diuinum, ac ſupernaturale lumen illabitur menti, directè ſcilicet, cùm in æterna fælicitate videbimus cum ſicuti eſt: indirectè verò, & obliquè, cum in hac mortali, ac miſerabili vita, ex parte, ſeu per ſpeculum tantùm intuemur; *1. Corinth.13.* Nam illa Lux ſe oſtendere dedignatur in hac cauea incluſis, niſi tales fuerint, vt iſta vel effracta, vel diſſoluta poſſint in auras ſuas euadere. *Aug. 1. ſolil. cap.14.* Tunc enim erit mens idonea, quæ lucem illam videat, quæ nunc nondum eſt. *Idem Aug. epiſt.6. ſub init. exponens illud Apoſtoli 1. Corinth. 4. Cum venerit Dominus, & illuminabit abſcondita tenebrarum &c.*

19 Cum denique eadem in animis ita emicet noſtris, vt eos ipſos plerumque lateat, quibus fortaſſe adeſt, propterea myſticè à Iobo *cap 4.* Sancto Gregorio *lib. 5. Moral. cap.20.* interprete, Furtiuus appellatur ſuſurrus; Non deſunt, qui intelligere optant, quibus ſe ipſa prodat, quibuſque à nobis deprehendatur indicijs, aut quibus vehiculis animum ſubeat ipſum. Quare diuinitus factum eſt, vt idem Sanctus Pontifex, Sacræ Scripturę hęc exponendo verba, eius occultæ pręſentiæ, nobis ſic indicaret indicia. Legitur enim: Quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas ſuſurri eius; Vbi inquit: Nunc occulti verbi Diuinum ſuſurrium, tot ad nos venas habet, quot creatis operibus ipſa Diuinitas præſidet: Dum enim quæ ſunt cuncta creata cernimus, in Creatoris admirationem ſubleuamur: Nam ſicut aqua leniter fluens rimata per venas quæritur, vt augeatur, tantoque ſe latiùs fundit, quantò venas apertiores inuenerit: ita nos, dum ſtudiosè Diuinitatis notitiam ex creaturæ eius conſideratione colligimus, quaſi ſuſurrij ad nos venas illius aperimus, quia per hoc, quod factum cernimus virtutem Creatoris admiramur, & per ea, quæ ſunt in publico, illud ad nos emanat, quod latet in occulto. Quaſi enim per quendam ad nos ſonitum erumpit, dum conſideranda nobis, ſua opera oſtendit, in quo ſemetipſum vtcunque indicat, dum quam ſit incomprehenſibilis manifeſtat. Hæc ille.

20 Nec tamen proinde ſequitur, hanc diuinam tantummodò animis exhiberi ſpecialem illuſtrationem, qui ſanctitate vel maximè innocentia pollent: nam gratia plerumque non eſt ſanctificans, ſed gratis data cui liberè vult Deus, licet indignis, & inimicis: Impij enim (inquit Aug. *lib. 14. de Trinit. cap. 15.*) cogitant æternitatem, & multa rectè reprehendunt, recteque laudant in hominum moribus. Quibus tandem regulis ea iudicant, niſi in quibus vident quemadmodum quiſque viuere debeat, etiam ſi non ipſi eo modo viuant. Vbi ſcriptæ ſunt niſi in libro lucis æternæ? Quinimmo, ipſe etiam Diabolus (docet Henricus, *1.p. art.1. q.3. n.9.*) ſi quid veritatis ſynceræ videt, in tali luce videt; ſecundùm quod dicit Auguſtinus *lib.2. de ſermo. Dom. in monte cap.9.* Vocem Dei (inquit) audiuit, quod voce veritatis ſcriptæ intus in mente ſua, verum aliquid cogitauit. Verum enim verò, hoc tandem fatendum eſt, quòd quęcunque diuinæ cognitionis lux in animis oriatur noſtris, quandiù quaſi carceribus includuntur corporibus, pretioſiſſima quidem eſt, maximumque Dei, rebus mortalibus omnibus, meritò anteponendum beneficium; cuius aliquando obſtupens Auguſtinus excellentia, *lib. 2. de lib. arbit. cap.16.* ſuarum laudum, hæc præconia fecit. O ſuauiſſima lux, purgatæ mentis ſapientia, non ceſſas innuere nobis, quæ & quanta ſis, & nutus tui ſunt omne creaturarum decus.

CAPVT IX.

Optimi Iuris ciuilis Interpretes, quorum in ciuitatibus honeſtam, beatamque eſt conſeruare vitam, vt muneris ſui præclara monimenta relinquant; Legum non tantùm tenentur proprium penetrare ſenſum, verùm etiam earum cenſuræ, ſuos in cunctis committere actus.

SVMMARIVM.

1 *Origo conſtituendi Reſpublicas, & Ciuitates, Chria, hoc eſt, vſus, vitaque vtilitas tantùm fuit; cùm propterea ſint inſtituta, vt mutua ſcilicet, communicatione, ſe ſe homines iuuent, & è diuerſis muneribus in vnam quandam conſpirent harmoniam.*

2 *Quare Indi in ſeptem genera ſuos diſtribuere Ciues: in totidem Egyptij, licet non eadem ſerie. Arabes in tria. Veteres Galli in duo. Athenienſes, Romani, & Plato item in tria. & ſi diuerſa ratione. Ariſtoteles tandem ſex tantùm genera poſuit,*

qui-

quibus communitas, & viciſſitudo, in qualibet conſeruaretur Ciuitate.

3 *Quia nulla ciuitas, nullaque communitas poteſt abſque legibus beatè, & honeſtè viuere; ſapientis legum Interpretis, quibus legibus, & præceptis, id aſſequi poſſit erit quam maximè conſiderare: cùm leges ad ſalutem ciuium, ciuitatumque incolumitatem, vitamque omnium quietam, & beatam præcipuè conditæ ſint.*

4 *Homines idcirò è ſyluis, montibuſque ad ciuilem cannocatis ſocietatem, ſapientes legum latores non tantùm manibus, quam legibus ipſos firmarunt: Quod in Latinos Saturnum, in Græcos Orpheum, Amphionemque feciſſe, eleganter teſtati ſunt Poetæ.*

5 *Leges ſunt ſtabiliſſimi muri, inconcuſſaque ciuitatum fundamenta, in quibus bonos quàm diutiſſimè detinent, malos arcent, & ijs appropinquare non ſinunt: in his ſalus bonorum, in his conſilia ciuitatis; in his pacis præſidia continentur. Quæ legum beneficia ſingillatim explicantur.*

6 *Ad honeſtè, beateque viuendum, ſatis eſt de legibus bene ſentire, recteque facere: vnde Iuris interpres, cuius eſt in ciuitatibus honeſtam, beatamque conſeruare vitam, maximè curare debet, in primis reconditos legum eruere ſenſus, præcipuè vbi magis viget ambiguitas; ad quod rectè peragendum nonnulla aſſignantur præcepta.*

7 *Ad conciliandam antinomiam, legum, ſcilicet, contrarietatem, priùs ad titulos, ſub quibus iura ſunt locata inſpiciendum eſt. Deinde ratio cuiuſcunque deciſionis diligenter eſt perpendenda. Tandem finis, & cauſa prædictorum minimè eſt ignoranda: nam diſpar cauſa plerumque iura conciliat.*

8 *Ex vnius quoque legis declaratione, aliarum perplexitas tollitur, cum anteriora iura à poſterioribus quandoque emendentur. Sed hoc manifeſtè conſtare oportet. Si verò id apertè non exprimatur, quædam verba in prædictis legibus emendationem indicantia aſſignantur, quæ diligenter perpendenda ſunt.*

9 *Principum hiſtoriam, ad prædictam legum dignoſcendam emendationem, valdè vtile eſt non ignorare: Quare chronologia, ſiue temporis characteriſmus huic rei maximè ſanet: cùm temporis aduotatia inſtar candelæ ſuper candelabrum ſit, quod ſi tollas, & lumen ſuſtuleris, omniaque tenebrarum, & confuſionis plena feceris.*

10 *Charandas Thuriorum legiſlator, legum correctionem, & emendationem permiſit; ſed ad ipſos, ne temere id agerent, correctores terrendo ſtatuit, vt periculo laquei ſe priùs exponerent. Quare conſultius Octauius Auguſtus conſtituit qui lege cauit, ne quilibet, abſque Principis expreſſa authoritate, hoc attentaret.*

11 *Iuriſperitus, ne comparetur viro conſideranti vultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo, qui poſtquam abijt oblitus eſt qualis fuerit; debet in ſpeculo legis, non perfunctoriè, ſed mentis oculos diligenter figere: cùm ſpeculi vſus, non ad ſimplicem faciei intuitum, ſed ad intuentis emendationem ſit inſtitutus: Quare non auditor tantùm, ſed factor legis debet exiſtere.*

12 *Non ſolùm diuina, verùm etiam humana iura, quædam moralia ſpecula ſunt intellectus, ad emendationem morum adinuenta: nam ius humanum imitatur diuinum; & leges quatenus leges à ſe inuicem minime diſcrepant; aliter non eſſent leges, ſed potius edicta, decreta, Principumque inſtituta.*

13 *Lactantij Firmiani, vtilis diſcurſus adducitur, quo eruditè oſtendit, non ſufficere Iuriſperitis alta, & ſubtilia de legibus ſentire, niſi opere ea compleant: Homines enim malunt exempla, quam verba; quia loqui facile eſt, præſtare verò difficilè.*

14 *Antiqui Ægyptiorum Reges, quia legibus à ſe traditis ſpontè ſubijciebantur, ſubditorum beneuolentiam adeò aſſequuti ſunt, vt ſingulis maior Regis, quam vxorum filiorumque, aut aliorum principum ſalutis ineſſet cura. Vnde Zaleucus quoque plurimum commendatur, qui ne ſcinderet de adulterio à ſe ſtatutas leges, proprium pro altero delinquentis filij aculo, paterno commutauit amore.*

15 *Ex prædictis accipitur documentis, quid in illa ſentiendum ſit moleſta, & odioſa difficultate: An ſcilicet Iuriſperiti Rebuſpublicis, & Ciuitatibus proſint, vel obſint potius; ſi opponentibus Iuriſperitorum imprudentiam apertè dicatur, eam non cadere in ijs, qui benè de legibus ſentiunt, illarumque præceptis ſe ſubijciunt, ſed in ijs duntaxat, qui eas extorquent, & extorquendo, & non obtemperando lædunt.*

RErum publicarum, ſicut, & Ciuitatum, Chriam, vſum ſcilicet, ac vitæ
1 vtilitatem extitiſſe originem, 2. *de republ.*
affatim teſtatus eſt Plato. Hæ quidem
propterea inſtitutæ, vt mutua commu-
tatione ſe ſe homines iuuent, & è diuer-
ſis muneribus in vnam quandam conſpi-
rent harmoniam. Hinc tanquam ex fon-
te (vt notat Bodinus *de repub. lib. 2. cap. 8.*)
partes, & ordines manarunt ciuium varij
apud varias nationes. Indi in ſeptem ge-
2 nera ſuos diſtribuerunt: Philoſophorum
vnum, qui ab omni opere immunes, &
præſtantiſſimi ſunt habiti: ſecundum
Agricolarum: tertium Paſtorum, & Ve-

natorum: quartum Opificum: quintum Militum: ſextum Ephororum, & Præſidum: poſtremum Conſiliariorum, & Acceſſorum regiorum. *Strab. lib.* 15: Ægyptij, quoque ſeptem habuerunt ordines, quorum primus fuit Sacerdotum; alter Pugnatorum: tertius boum Paſtorum: quartus Subulcorum: quintus Ruſticorum: ſextus Interpretum: poſtremus Gubernatorum naualium. *Herod. lib.* 2. Arabes trifariam partiti ſunt Rempublicam, in Sacerdotes, Agricolas, & Milites. *Diod. lib.* 6 *cap.* 10. Galli, Iulij Cæſaris tempore, diuiſi omnes in duo fuere genera Druidum, & Equitum, quorum illi rebus diuinis, ac religioni operam dabant; hi bellis gerendis diſtricti tenebantur. *Iul. caeſ. comm. lib.* 6. Apud Athenienſes tres fuerunt gradus: primus Nobilium, & doctrinæ deditorum: alter illorum, quibus agri erant aſſignati: tertius Plebis, & Artificum. *Diod. lib.* 1. *cap.* 2. Romani tres quoque ordines ciuitatis conſtituerunt: vnum Senatorum: alterum Equeſtrem, tertium Plebeium. *Liuius lib.* 1. *à cond. vrbe.* Totidem conſtituit ordines, & ipſe Plato, ſed diuerſa ratione, vt eſſet primus Agricolarum, Opificum, Mercatorum, qui cæteris ciuibus, veluti horum miniſtri, ad vitam neceſſaria compararent: alter Militum, qui ciuitatem tuerentur: ternus Cuſtodum, quorum authoritate, & conſilio res tum pacis, tum belli tempore gererentur. *lib.* 2. *de repub. vt ſupra.* Ariſtoteles tandem, ſex ad ciuitatem eſſe neceſſarios ordines contendit ſecundum res, quæ neceſſario in vrbe requiruntur: & conſtituit Agricolas primum, ſeu glebæ addictos, & Paſtores propter victum: ſecundò Opifices, propter inſtrumenta varia: tertiò Milites propter arma: quartò Diuites, propter pecuniam: quintò Sacerdotes, propter rerum diuinarum procurationem: poſtremò Iudices, & Senatores propter iudicationes, & conſultationes. 7. *polit. cap.* 9.

Quia verò, aduerſus Clodium, *para-*
3 *doxa* 4. *ſect.* 121. Tullio teſte: Illa non eſt ciuitas cùm leges in ea nihil valent, cùm iudicia iacent, cum mos occidit patrius, quæ omnia vincula ſunt ciuitatis: Sapientis legum ſcriptoris, ſiue Ephorus, Conſiliarius, & Philoſophus, ſiue Druida, ſiue Sacerdos fuerit, ſummoperè erit videre (*vt* 7. *de repub. cap.* 2. tradit Ariſtoteles) quem ad modum ciuitas hominumque genus, ac omnis reliqua ſocietas benè, beateque poſſit viuere. Cum ſecundùm eundem Tullium. 2. *de leg. ſect.* 171. *n.* 11. conſtet profectò: Ad ſalutem ci-
„ uium ciuitatumque incolumitatem, vi-
„ tamque omnium quietam, & beatam
„ conditas eſſe leges, eoſque qui primùm
„ eiuſmodi ſcita ſanxerunt populis oſten-
„ diſſe, ea ſe ſcripturos, atque laturos, qui-
„ bus illi adſcriptis, ſuſceptiſque honeſtè,
4 beateque viuerent. Quamobrem, homines è ſyluis, montibuſque ad ciuilem conuocatis ſocietatem, ſapientes legum latores, non tam mænibus, quàm legibus ipſos firmarunt: nam iuxta illud
„ Chryſoſtomi *Hom.* 4. *de verb. iſaia.* Stabilis,
„ firmaque profectò ciuitatum, neutiquam
„ conſiſtit in lapidibus, lignis, & mænium
„ ambitu, ſed in prudentia, & ſagacitate
eas incolentium. Idcirco de Saturno 8. *aeneid.* Poeta cecinit.

Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo
Arma Iouis fugiēs, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile, ac diſperſum montibus altis,
Compoſuit, legeſque dedit ——————

Et de Orpheo, Amphioneque ad Piſones ſcribit Horatius:

Syluestres homines ſacer, interpreſque Deorum,
Cædibus, & victu fædo deterruit Orpheus.
Dictus ob hoc lenire tigres rapidoſque leones.
Dictus, & Amphion Tebanæ conditor Vrbis
Saxa mouere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet: fuit hæc ſapientia quondam,
Publica priuatis ſecernere, ſacra prophanis.
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis.

5 Sunt quippè leges ſtabiliſſimi muri inconcuſſaque Ciuitatum fundamenta, in quibus bonos quam diutiſſimè detinent, malos arcent, & ijs appropinquare non ſinunt: in his ſalus bonorum, in his conſilia ciuitatis, in his pacis præſidia continentur. Arma imperia parant, leges parta conſeruant: ſicut ſine armis, regna acquiri non poſſunt, ita nequiuerunt eadem ſine legibus cuſtodiri. Quæ porrò vita iucunda? Quæ honeſtæ, ac ſecuræ rationes ſine legibus? Vtiliſſimum eſt ad merces tranſportandas nauigare maria? id leges præſtant, quæ Piratas vndique ſupplicijs perſequuntur duriſſimis: Nam latronibus æquiparati *l. poſtliminium* §. *à piratis ff. de capt. & poſtlimin. reuerſ.* debent ſuſpendi verſus eum locum, vbi deliquerunt. *Auth ſed nouo iure C. de ſeru. fugit. Bald. in c.* 1. § *iniuria verſ. ſeu furtum de pace iur. firm* & allegat *l. capitalium* §. *famoſos ff. de pœnis.* Impunè occidi poſſunt. *Auth. nauigia C. de furtis d. l. poſtliminium* § *à piratis ff. de capt. & poſtlim. reuer. l.* 3. *in fin. ff. de Si-*
ca-

carijs. Æquiparantur hoſtibus fidei chri-
ſtianæ, & poſſunt impune derubari. *Auth.*
nauigia C.de fur. Idcirco excommunican-
tur in Bulla cænæ &c. Atque ipſo iure
diffidantur. *Bald. in d. auth. nauigia.* Nec
poſſunt creari milites, & priuilegijs non
gaudent *Bald. in l.1. in fin.C.qui bo. ce. poſſ.*
Optimum item eſt, & neceſſarium, com-
meatus, profectiones, itineraque confice-
re: id leges efficiunt, quę latrones arcent,
& graſſatores, & inſidiarum pericula lon-
gè, lateque repellunt: Inquit enim Cal-
liſtratus *l.capitalium §.graſſatores ff. de pœnis.*
„ Graſſatores, qui prædæ cauſa id faciunt,
„ proximi latronibus habentur; & ſi ferro
„ aggredi, & ſpoliare inſtituerunt, capite
„ plectuntur vtique ſi ſæpius, atque in iti-
„ neribus hoc admiſerunt; cæteri in me-
„ tallum dantur, vel in inſulas relegantur.
„ Iucundiſſimum tandem eſt libere in ci-
uitate verſari: leges obtinent ſummam
libertatem: neque enim ſublata libertate
leges, neque rurſus ſublatis legibus, po-
teſt eſſe libertas, Nullis vim, nullis iniu-
riam, nullis impetum fieri patiuntur:
vnumquenque in ſuo gradu, ſuaque
tuentur dignitate, ita interloquente The-
ſeo apud Euripidem *in ſupplicibus verſ.*
430.

Nihil eſt ciuitate præſtantius, quam leges
Rectè poſitæ. Nam & inferioris homo for-
tis,
Et qui ditior eſt, æquale ius experiuntur.
Vincit autem minor maiorem, ſi iuſtam
cauſam habeat.

Cæterùm, quia benè ſentire, rectèque
6 facere ſatis eſt ad benè beateque viuen-
dum. *Tullius ad torquat. lib.6. epiſt.famil.1.*
ciuilis iuris interpres, cuius in ciuitate
honeſtam, beatamque eſt conſeruare vi-
tam, vt ſui muneris primas iactet haſtas,
maximè curare debet reconditos legum
eruere ſenſus, abditaſque veterum, ſuis
auditoribus, ſententias explicare pruden-
tum: Mentem enim potiùs, quam verba
legis eſſe ſeruandam tradit *Gloſ.§.imitari l.*
at ſi quis impediat.ff.de religioſ.& ſum.fun.& l.
quamuis ff.de in ius vocando. Quod quidem
nil aliud eſt quàm de aliquo benè ſentire
Quintil.lib.2. cap. 15. 25. Sed quia nullum
ius, aut pauca, dubio carere ſolent, vt do-
cent Doctores *l.quod labeo ff.de carbon.edict.*
& l.dominus labeo ff.de teſtam cum in iis ali-
qua contingit ambiguitas, tunc quid ſta-
tuendum ſit, *l.ſi ſeruus plurium §.ſi numerus*
ff.de legatis, & fideicomm.1. ſcite tradit Vl-
pianus, dicens: ſi numerus nummorum
„ legatus ſit, neque appareat quales ſint le-
„ gati; ante omnia ipſius patris familias
„ conſuetudo, deinde regionis, in qua ver-
„ ſatus eſt exquirenda eſt; ſed & mens pa-
„ tris familias, & legatarij dignitas, & cha-
„ ritas, & neceſſitudo; item earum, quæ
„ præcedunt, vel quæ ſequuntur ſumma-
„ tim ſcripta ſunt ſpectanda. Quandò ve-
rò in eis nihil horum apparet; quòd mi-
nimum eſt ſequetur; *vt l.nummis ff.de lega-*
tis 3. idem docet Vlpianus. Nummis (in-
„ quit) diſtinctè legatis, receptum eſt, vt
„ exiguiores legati eſſe videantur, ſi neque
„ ex conſuetudine patris familias, neque
„ regionis vnde fuit, neque ex contextu te-
„ ſtamenti poſſit apparere. In dubio enim
minus grauari hæredem, quàm fieri poſ-
ſit credendum eſt *l.titia cum teſtamento §.*
qui in vita ff.de legatis 2. Et id eſt Benignius
quod in dubio ſequi tenemur. *l. benignius*
l.in ambigua ff de legibus. Ea quoque inter-
terpretatio, quæ actum ſuſtinet, cæteris
præualet. *l.quoties ff. de rebus dubijs l. quoties*
80.ff.de verb. obligat. Aliquando tamen;
veluti fauore religionis, non minimum,
ſed quod decentius eſt amplectemur, vt
in exemplo à Sceuola propoſito *in l. titia*
§.vlt.ff de auro, & arg.lega. cernere licet. Vn-
de in obſcuris, quod veriſimilius eſt ſpe-
ctari Paulus voluit *in l.in obſcuris ff.de regul.*
iur. Et Iulianus, ſenſum, qui aptior eſt rei
gerendæ, retinendum eſſe cenſuit *l. quo-*
ties idem ſermo ff de reg. iur. Quamobrem,
nulla erit certior interpretatio, quam
quæ ex ratione legis elicitur: ſenſum
enim ambiguum minimè relinquere po-
teſt. *l.his ſolis C.de reuo.donat.vbi Baldus &c.*

Verùm enim verò, cùm non ita verita-
7 tis planum ſit extrahere ſenſum vbi viget
Antinomia, legum ſcilicet contrarietas,
Anton.nebriſſenſe vocab. iuris interprete, & ſi
Iuſtinianus *l.1.§.nulla itaque C.de veteri iu-*
re enucl. nullam in iure relictam eſſe affir-
met; plura tamen reperiuntur, quæ inter
ſe niſi ſubtili concilientur ratione pugna-
re omninò videntur. Quare in prædictis
ſoluendis antinomijs, vt ab ineptis ad
quos vulgo inopes conſilij recurrunt ca-
ueatur ſolutionibus: in primis ad titulos,
ſub quibus ſunt iura locata, reſpiciendum
erit: diuerſas enim ſolutiones, diuerſi
plerumque tractatus inducunt: Propterea
Baldus, tollendæ antinomiæ, *in proœm.ff.*
in princ.in 3.lect.nu.8. methodum tradens:
„ Tribus (inquit) modis iura conciliantur
„ cum dicimus, aliter hìc verbum accipi-
„ tur, aliter ibi: aliud hìc, aliud ibi, diuer-
„ ſa exiſtente ratione ſignificat; vel ſimpli-
„ citer hìc intelligitur, ibi ſecundùm quid.
„ Deinde ratio cuiuſque deciſionis dili-
„ genter erit perpendenda: cùm enim ſin-
gulę ſpecies proprias habeant rationes di-
uerſas etiam neceſſe eſt inueniant defini-
nitiones, vt idem Iuſtinianus *l.2. §. con-*
trarium C. de vet.iur. enucl. monet eſſe fa-

„ ciendum, dicens:Contrarium autem ali-
„ quid in hoc codice poſitum, nullum ſi-
„ bi locum vindicabit, nec inuenietur, ſi
„ quis ſubtili animo, diuerſitatis rationes
„ excutiat: ſed eſt aliquid nouum inuen-
„ tum, vel occultè poſitum, quod diſſo-
„ nantiæ quærelam diſſoluit, & aliam natu-
„ ram induxit, diſcordiæ fines effugientem.

Diſpar quoque cauſa plerumque iura conciliat; veluti tutelæ filij conſentiens pater non obligatur *l. lucius ff. de admi. tuto.* Aliud verò eſt, ſi voluntate eius fiat decurio *l. 2. ff. ad municip.* Id enim publicæ vtilitatis cauſa eſt introductum *Aret. conſ.*
8 *50.* Ex vnius denique legis declaratione, aliarum perplexitas diſſoluetur, cum iura, iuribus, ſoleant dilucidari, *l. non eſt nouum ff de legibus* quinimmò licet in Pandectis exploratum ſit, nullam legem corrigentem reperiri *l. 1. §. nulla l. 2. §. contrarium C. de vet. iur. enucl.* in codice tamen anteriora à poſterioribus Principibus quandoque emendantur *l. 1. §. 1. C. de emenda. codicis, dom. Iuſtin.* Sed id aperte conſtare oportet. Iuſtinianus quippè id ſe feciſſe, ſæpiſſimè fatetur, vt in *l. maximum vitium C. de lib. prat. §. noſtra inſti. de legat. & alibi.* tunc autem hæſitandum non erit legum anteriorum correctionem induci, Vbi verò id apertè non exprimitur, ſi lex vtatur verbo nouam deciſionem denotante, puta ſtatuimus, ordinamus, innouamus, decernimus, & ſimilibus, modo antiqua illis non recitetur verbis deciſio quod rarò euenit, eam nouam, & correctoriam legem cenſendam eſſe. *Abbas Panorm. in cap. 2. in fin de indi.* opinatur. Si quam pariter eorum, qui poſt juriſconſultos imperarunt, conſtitutionem ab antiquis diſcrepantem inuenerimus, correctoriam eſſe exiſtimabimus; veluti cùm maternorum bonorum vſumfructũ tantùm ad patrem non ad filios ſpectare in *l. 1. C. de bonis mater,* Conſtantinus correxit; certè iura vetuſta. *l. placet ff. de acqui. hered.*
9 corrigi concedemus, quamuis in hoc quidam diſſentiant. Qua in re Principum hiſtoriam tenuiſſe multùm proderit, ne eorum incurramus inſcitiam, qui poſteriores ab anterioribus corrigi quandoque crediderunt. Pro iure quippè ciuili, vt notat Antonius Maruillius *in præfat. de commendatione codicis theodoſiani &c.* fuere olim apud Romanos, Acta populi, & Senatus; Triumphalia Vrbium, & Principum annales; Faſti publici; Scrinia Imperatorum, & Magiſtratuum; Regeſta Scribarum; Libri elephantini, linteique; Tabulæ capitolinæ; Æra ad æternitatem fixa; Columnarum tituli; veteres Inſcriptiones, quibus continebantur fædera; Leges, Plebiſcita, Senatus conſulta, Edicta, Decreta, & Conſtitutiones Principum: ideoque chronologia, ſiue temporis characteriſmus, tum ad falſas prædictorum cauſas, quæ afferri poſſunt refutandas, vice verſa, ad veras eruendas; tum ad conciliationes legum ex mutatione temporum; tum ad earum coniunctionẽ, ſanè in eorum ſingulis plurimum confert. Nam regulariter omnis hiſtoriæ portio de temporis adnotatione fidem meretur: contra de fide nulla periclitari ſolet, quæcunque certo temporis characteriſmo deſtituitur. Proinde; Temporis
„ adnotatio (*Homil. 2. de Oſia, in verbis illis*
„ *Iſaia. Vidi domin. circa fin.* inquit Chryſoſt.)
„ inſtar candelæ ſuper candelabrum eſt,
„ quod ſi tollas, & lumen ſuſtuleris, om-
„ niaque tenebrarum, & confuſionis ple-
„ na feceris. Et poſt pauca: Quemadmo-
„ dum termini, fineſque in agris, fundos
„ miſceri non patiuntur; ita & tempora res
„ inuicem confundi non ſinunt: verum ab
„ inuicem ea ſeparantia, & ſecundùm de-
„ bitum ordinem ea diſponentia, magna
„ confuſione nos liberant.

Meritò ergo Charondas Thuriorum
10 legislator, teſte Diodoro *lib. 12 bibliot. hiſtorice* à legis ſcripto iuſſit ne vllo pacto diſcederetur, licet omninò malè ſcripta foret; ſed corrigi permiſit, ſi qua correctione egeret; ne cui (quod fieri ſolet in iudicijs rerum capitalium) licentia, occaſione pateret per argutias interpretandi leges, variaſque pro ratis verbis ſententias inducendi prohibuit, ne cauillationibus interpretum legũ ſeueritas, & maieſtas diſtraheretur. Nam cum perſpexiſſet in pleriſque ciuitatibus pro ſuo cuiuſque commodo, leges interpretando diſtrahi, iamque totum propè priſci iuris columen concuſſum labare, deflexamque prorſus variè legum ſeueritatem haud poſſe conſiſtere, indè ſæuas in vulgo excitari ſeditiones, varioſque tumultus: ſingulare quiddam, quo tali occurreretur flagitio, excogitauit, ſanxitque; *Si* quem cuiuſpiam legis abrogandi libido, ſeu neceſſitas adduxiſſet; is collo laqueum primum circundaret; tùm in concionem ad poſtulandam à Populo legis emendationem prodiret, ibique expectaret, donec à Populo de legis mutatione, quid ſentiret decerneretur. Vbi comitia mutandam probaſſent; tum ille nouæ legis author ſolueretur. Sin, hanc legis correctionem concio repudiaſſet, tum mox ibidem, nouo rogatori laqueo, quo vinctus, acceſſerat, guttur perſtringeretur. At fortè longè melius, atque conſultiùs, vt maior Iuris haberetur authoritas, primus

om-

omnium Octauianus conſtituit Auguſtus, vt Ex authoritate ipſius de iure quis reſponderet duntaxat *l. 2. §. primus Diuus Auguſtus ff. de origine iur.* Vnde res eo deuenit, vt retento Auguſti more, nemo Iuriſconſultus appellaretur, iuſque interpretaretur, deque eo reſponderet, niſi à Principe eam impetraſſet facultatem: Quorum omnium ſententiæ, & opiniones tunc honoris intantum venere, vt ex Principum conſtitutionibus, ab eorum recedere reſponſo iudicibus non liceret: & ex horum tantummodo ſcriptis, vt tradit Sigonius *lib. 17. imperij occid.* ſuas Pandectas, cæteris reiectis, confici voluerit Imperator Iuſtinianus. Aſt vtinam, cum retento more, talem, tantamque in conferendo dignitatem, eadem adhiberetur ſeueritas: non ſanè tot legum temeratias, ineptaſque Scioli vaticinarent ſolutiones, quas idcircò Docti diuinatiuas appellant, & tanquam miſerorum refugium, vitandas monent. *Gloſs. in l. ſi filium quem habentem in ver. hæreditaria ad medium C. fami. hercîſc.*

Cum autem de legibus benè ſentire, eaſque fideliter interpretari, ad honeſtam
21 beatamque vix ſufficiat fouendam in ciuitatibus vitam, niſi (vt ex Tullio pronunciatum eſt ſupra) iuris interpres etiam rectè faciat, ne Comparetur viro conſideranti vultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo, qui conſiderauit ſe, & abijt, & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit: operæ pretium erit, vt auditor, & inſpector verbi non tantum, verum & factor, & exequutor exiſtat. *Iacobi 1.* Inuenta propterea ſunt ſpecula (*natural. quæſt. lib. 1. cap. 17.* Inquit Seneca) vt homo ipſe ſe noſceret. Multa ex hoc conſequuta primo ſui notitia, deindè & ad quædam conſilium: Formoſus vt vitaret infamiam: Deformis vt ſciret redimendum eſſe virtutibus quicquid corpori deeſſet: Iuuenis vt flore ætatis admoneretur, illud tempus eſſe diſcendi, & fortia audiendi: Senex vt vt indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. Nam qui ex intuitu ſpeculi nihil præter aſpectum, & ſui vultus contemplationem quærit: exiguum, vel potius, nullum percipit fructum: amoto enim ſpeculo, eius intuitus illico euaneſcit memoria, ſiue quia ſedulo non obſeruauit, quæ obſeruanda erant, vt corrigerentur, atque emendarentur; ſiue quia reflexa illa cognitio, quæ percipitur in ſpeculo, leuiter afficit ſenſum, atque adeò non ita firmiter inhæret; ſiue denique contemplantis ignauiam, & vecordiam notat, qui ita ſe ipſum in ſpeculo contemplatur, vt non intelligat, vel certè non animaduertat, quo vis illa ſpeculi referatur. Non enim mentitur ſpeculum, cum aut ſordes vultus, aut ſenectutis indicat rugas. Qui igitur ſe in ſpeculo idcircò tantum contemplantur, vt ſuæ ſint pulchritudinis admiratores, ij nihil inde percipiunt vtilitatis. Quibus omnino ſimiles ſunt ij, qui ſola legum cognitione contenti, earum obſeruantiam, aut ne-
22 gligunt, aut contemnunt. Quandoquidem: Mandata Dei (*vt concione 4. in Pſal. 118.* explicat Auguſtinus) ſiue cum leguntur, ſiue cum memoria recoluntur, tanquam ſpeculum ſunt ſecundum Apoſtolum Iacobum. Quod non inficiabitur quiſque, ad omnia iura poſſe dictum extendi, cum Ius humanum imitetur Diuinum. *Gloſſ. grauida. §. ſi non propter. lib. 2. ff. ſi quis caut. iudicio ſiſtendi cap. factis non obtemp.* Et leges, quatenus leges à ſe inuicem minimè differant. *Plato in Minos, ſeu de lege lib. 7.* nam quæ differunt, & ad optimum, recto non proficiſcuntur calle, non leges, ſed potius, edicta, decreta, hominumque inſtituta cenſentur. *Marſ. Ficin. ibidem in argumento.* Siſtat ergo proinde ſe, huic fideliſſimo animorum ſpeculo, non vt inſpiciat, ſed inſpiciendo corrigatur, quiſquis præceptis alienos ſtudet mores componere, & in agendo, illud Naſonis 3. *de arte aman.* ſibi nunquam labatur mente:

——— ——— ——— Quod, quàmque decebit
Eligat, & ſpeculum conſulat ante ſuum.

Sicut enim vſus eo refertur ſpeculi, vt poſſit quiſque ea cernere, quæ alioqui in vultu ſuo intueri non poſſet, & ſi qua fœda ſunt elui, atque abſtergi queat: haud aliter lex, quicquid honeſtum, quid turpe ſit, quid item agendum, fugiendumue videatur, indicat. Quare Aldobrandini Cardinalis ampliſſimi, apud Henricum Farneſium *in apopht. de principe.* familiare dictum legitur: Iuris, ſcilicet, ſcientiam, in actione magis, quàm cognitione conſiſtere. Quaſi callere leges, eaſque ingenij acumine altiſſimè penetrare parum ſufficiat, ſi mores, & geſta, ipſarum præceptis minimè ſubijciantur. *carm. lib. 3. ode 24.* concinente Lyrico:

Quid triſtes querimoniæ
  Si non ſupplicio culpa reciditur;
Quid leges ſine moribus
  Vanæ proficiunt, ſi neque feruidis
Pars incluſa caloribus
  Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durataeque ſolo niues
  Mercatorem abigunt? Horrida callidi
Vincunt æquora nauitæ.
  Magnum pauperies opprobriũ iubet
Quiduis & facere, & pati
  Virtutiſque viam deſerit arduæ.

Cuius

13 Cuius rei argumentum, rationemque
Lactantius Firmianus Magno Conſtanti-
no pandens. *lib.4. diuin. inſtitut. cap.23.* ad
ſtuporem ita ratiocinatur: Quicunque
„ præcepta dat hominibus, ac vitam, mo-
„ reſque fingit aliorum: quæro debeat ne
„ ipſe facere, quæ præcipit, an non debeat?
„ Si non fecerit, ſoluta præcepta ſunt. Si
„ enim bona ſunt, quæ præcipiuntur: Si
„ vitam hominum, in optimo ſtatu collo-
„ cant; non ſe debet ipſe præceptor à nu-
„ mero, cætuque hominum ſegregare, in-
„ ter quos agit, & ipſi eodem modo viuen-
„ dum eſt, quo docet eſſe viuendum; ne ſi
„ aliter vixerit, ipſe præceptis ſuis fidem de-
„ trahat, leuioremque doctrinam ſuam fa-
„ ciat, ſi reipſa reſoluat, quod verbis nita-
„ tur aſtruere. Vnuſquiſque enim cum au-
„ dit præcipientem, non vult imponi ſibi
„ neceſſitatem parendi; tanquam ſibi ius
„ libertatis adimatur. Reſpondebit itaque
„ Doctori hoc modo. Non poſſum facere,
„ quæ iubes, quoniam ſunt impoſſibilia.
„ Vetas me iraſci; vetas cupere; vetas libi-
„ dine commoueri; vetas dolorem; vetas
„ mortem timere; ſed hoc adeò contra na-
„ turam eſt, vt his affectibus animalia vni-
„ uerſa ſubiecta ſint: vel ſi adeo putas re-
„ pugnari poſſe naturæ; tu ipſe, quæ præ-
„ cipis, fac vt ſciam fieri poſſe; cum au-
„ tem ipſe non facias, quæ inſolentia eſt, vt
„ homini libero imponere velis leges, qui-
„ bus ipſe non pareas. Prius diſce quid do-
„ ces, & antequam mores aliorum corri-
„ gas, tuos corrige. Quis neget iuſtam eſ-
„ ſe hanc reſponſionem? Quin etiam in
„ contemptum veniet huiuſmodi Doctor,
„ & deludetur viciſſim, quia videbitur ip-
„ ſe deludere. Quid ergo faciet ille præce-
„ ptor, ſi hæc ei fuerint oppoſita? Quomo-
„ do adimet excuſationem contumacibus,
„ niſi vt præſentibus factis doceat poſſibilia
„ ſe docere? Inde euenit, vt præceptis Phi-
„ loſophorum nullus obtemperet. Ho-
„ mines enim malunt exempla, quàm
„ verba: quia loqui facilè eſt, præſtare dif-
„ ficile.

Hac vna de cauſa Ægyptiorum Reges.
Diodoro *lib. 1. rerum antiqu. par.2. cap.3.*
14 teſtante, omnium beneuolentiam adeo
aſſequuti ſunt: vt non ſolum Sacerdoti-
bus, ſed ſingulis Ægyptijs, maior Regis,
quàm vxorum, filiorumque, aut aliorum
Principum ſalutis ineſſet cura: Pro con-
ſuetudine nanque recepta, nil agebant
proprijs affectibus, ſed omnia iuxta legum
decreta. His perinde iudicandi, neque
congregandi pecuniam, neque puniendi
quemquam per ſuperbiam, aut iram, aut
aliam iniuſtam ob cauſam licentia permiſ-
ſa erat, ſed veluti priuati legibus teneban-
tur: neque id ægrè ferebant, exiſtiman-
tes parendo legibus, ſe beatos fore. Et
iure quidem optimo Valerius Maximus
lib. 6. cap. 5. hoc aliud plurimum fecit,
quòd Zaleucus, Vrbe Locrenſium à ſe
ſaluberrimis, atque legibus vtiliſſimis mu-
nita; cum filius eius adulterij crimine
damnatus, ſecundum ius ab ipſo conſtitu-
tum, vtroque oculo carere deberet, ac
tota Ciuitas in honorem patris neceſſita-
tem pœnæ adoleſcentulo remitteret, ali-
quandiu repugnauit. Ad vltimum, pre-
cibus populi victus, ſuo prius, deindè fi-
lij oculo eruto, vſum vtrique videndi re-
liquit. Ita debitum ſupplicij modum le-
gi reddidit, æquitatis admirabili tempe-
ramento, ſe inter miſericordem patrem,
& iuſtum legiſlatorem partitus. Lex
„ quippè eſt ex Demoſthene *lib.2. ff. de legi-*
„ *bus, & ſenatuſconſul.* cui omnes homines
„ decet obedire, cum propter multa, & va-
„ ria; tum maximè quia omnis lex eſt in-
„ uentio quædam, & donum Dei, decre-
„ tum autem hominum ſapientum; corre-
„ ctio autem ſapientum; correctio autem vo-
„ luntariorum, & non voluntariorum pec-
„ catorum; Ciuitatis autem compoſitio
„ communis, ſecundum quam omnes decet
„ viuere, qui in Ciuitate ſunt.

Ex quibus hactenus dictis, odioſa tan-
dem, & moleſta illa reſoluitur quæſtio:
15 Iuriſperiti, an Rebuſpublicis, Ciuitati-
buſque proſint, obſintue potiùs? Vide-
tur nanque hos improbare Plato, cum
lib.3. de republ. turpe eſſe docet, & imperi-
tiæ validum argumentum, in eas adduci
anguſtias, vt cogantur vti iure quodam
aduentitio, & mutuato ab alijs propria
iuris penuria. Quarè malè, inſtitutæ rei-
publicæ indicium eſſe affirmat, ſi multi
inueniantur in ea Iureconſulti, iucundæ,
& tranquillæ vitæ in controuerſijs foren-
ſibus ferè totum terentes tempus. Pleri-
que idcirco, etſi non abſque iure, Iure-
conſultis tamen viuere malunt, vt de Vn-
garis retulit Viues *lib.7. de cauſis corrupta-*
rum artium. Et Connanus *lib. 1. cap. 15.*
Caium Caligulam, refert ſe iactaſſe Iure-
conſultorum ſcientiæ vſum omnem peni-
tus aboliturum. Quod tamen non de Iu-
riſinterpretibus, qui de legibus benè ſen-
tiunt, rectèque in ipſis agunt, ſed de fori
tintinnabulis, rabuliſque accipiendum vi-
detur, qui aliquot iuris formulis memo-
riæ mandatis, dominari conantur in foro
clientulos ſuos euacuant, & exhauriunt,
dum lites ferunt, & alunt, non tollunt.
„ Fideles verò Iuriſinterpretes, & qui le-
„ gum lectantur præcepta, Sacerdotes me-
„ ritò appellantur: Iuſtitiam enim colunt:
„ boni & æqui profitentur notitiam: æquum

„ ab iniquo ſeparant : licitum ab illicito „ diſcernunt : bonos non ſolum metu pœ- „ narum, verum etiam præmiorum exhor- „ tatione efficere cupiunt : Philoſophiam veram, non ſimulatam ſectantur. *lib. 1. ff. de iuſtit. & iur.* Similes ſunt ſcholarum magiſtris, qui diſcipulis literas quaſdam præſcribunt, quas ipſi exprimant. *Plato in protagora*. Vndè horum domus Cicero Ciuitatis oracula vocat: Ad Iureconſultos enim olim ſic veteres adibant, vt non ſolum de omni re ciuili, verum etiam de omni officio, & negotio referretur. *1. de orat. ſect.102. num.200.* Et ſine Iureconſultis, rectè Ariſtoteles affirmat : Ciuitatem benè, fæliciterque habitari non poſſe. *Polit.3.cap.8.* Ac ſanè, ſicut morbi corporum Medicorum curantur inuentis: ita immanitas animorum, Legumlatorum exterminatur prudentia. *Demoſth.orat.2. contra Ariſtogitonem*. Leges ſunt Rerumpublicarum vincula. *Plato 1. de lege.* Fundamenta libertatis. *Cicero pro Cluentio.ſect.49. num. 46.* Muri Magiſtratuum contra vulgi importunitatem. *Leo Imperator in proœm. conſtit. nouell.* Non ergo excludendi, & exterminandi è Ciuitatibus Iureconſulti erunt, qui legum veri ſectatores, & interpretes extiterint. Quam ob cauſam, & ipſe Plato annum agens 86. Iuriſ ciuilis peritiam ſibi acquiſiuit. *Valer. Maximus lib.8. cap.7.* Alexander ſeuerus ſine Iureconſultis nullum arduum decreuit. *Pontan. de magnanimit.* Et Magnus Iuſtinianus, Tribonianum, Theophilum, Dorotheumque, ſummoperè amauit, & coluit. *ex §.cumque in proœm. inſtitut. §.1. in 1. conſtitut.cod.& l.2. §.quæ omnia C. de veter.iure enucl.*

CAPVT X.

Cauſas rimari, patientiam partibus cùm in ciuilibus, tum criminalibus, aureſque præbere, dummodo eum iuſtitia quam maximè in pœnalibus miſericordiam exerceat; perfecti Iudicis Officium eſt.

SVMMARIVM.

1 *Encomia Iuſtitiæ, eiuſque varij deſcribuntur effectus, cùm ſit inconniuens oculus, arbiter, & vindex perpetuus rerum, attentè vigilans, exaltat humiles, diuitias, honores, regiamque vt plurimùm ipſum ſectantibus præbet dignitatem.*

2 *Secus verò, ipſa conniuente, multi, ſplendido licet prognati loco, ſupremaque pollentes etiam excellentia, diras calamitates ſunt experti. Quarè meritò filium Iouis vetuſtus eam finxit, ipſique Ioui proximum dedit ſedem.*

3 *Sed fortè meliùs, ſi eum vocaſſet Heſiodus Iouem ipſum: hoc eſt eam legem, quæ antiquiſſima, & perfectiſſima omnium legum, ab illo cæleſti domicilio, in animum eius deſcendit, qui ſit iuſtus, indeque in ciuilem ſocietatem: Hominis nanque iuſti eſt quidam æternus vigor, in quo omnia eminent recta, æqua, & ſancta.*

4 *Licet nos ad iuſtitiam eſſe natos, neque opinione, ſed natura conſtitutum eſſe Ius, dixerit Tullius: Iudicium tamen, quod eſt. Iuſtitiæ actus, & executio ita dilaceratur, vt ſæpè Dominus in Scripturis ſenſerit, ſe non inuenire, qui iuſtitiam faciat, & iudicium aſſeruerit.*

5 *Iudicis officium valdè arduum eſt, proindéque minimè ſufficit, ſi Iudex veluti priuatus, conſcientia teſte, laudetur duntaxat; ſed inſuper, vt aliorum cenſor, publicis debet præconijs fulgere virtutum: Nullus enim in ſe reus, quas habere reſpicit Superiorem, veretur culpas.*

6 *Sanctitas in Iudice quàm maximè expetitur, non de neceſſitate iudicij, actorumque cenſenda valore, ſed perfectioni, munerisque decentiæ tantummodò eſt tribuenda. Vndè præualere videtur ſententia illa, quòd etiam in lethali crimine, dummodò regulas iuſtitiæ teneat, Iudex ritè poſſit iudicare.*

7 *Iudicium, & ſi multiplex illud ſit, duplex tamen illud communiter faciunt: Ciuile, ſcilicet, & Criminale: Ciuile nanque dum agitur ad commodum priuatum, ſiue ex contractu, ſiue ex delicto: Criminale verò, quoties de crimine principaliter agitur ad publicam vindictam, etiam ſi pœna imponatur pecuniaria, dum tamen fiſco, non parti applicetur.*

8 *Triplici modo per ciuilia iudicia (quod etiam per criminalia fieri decet) diſtrahuntur, & componuntur cauſæ: Primò ipſius cauſæ ex apta rimatione: Secundò Iudicis modeſta patientia: Tertiò, partium ſæpè repetita interrogatione. Quos modos, ad duos, primum ſcilicet, & tertium, breuitati conſulens, redegit Tribonianus.*

9 *Cauſæ rimatio, quid ſit: quæ licet ſit diuerſa ab eiuſdem cauſæ definitione: ſtilus tamen Romanæ Curiæ, Iudicibus remittit cauſam ſimul cognoſcendam, & definiendam: quia lato modo, Iudex etiam Inquiſitor dicitur, & in quacunque parte litis, veritatem eruendi cauſa, legitimè partes queit interrogare: Vndè cognitio*

cauſa,

cauſa, vtpote de iure diuino, minimè poteſt omitti, vt per Prophetam Danielem obſeruatum legimus,

10 *Ex hac cauſa diſtricta rimatione, ipſam quoque ordo cognoſcendi, ad inſtantiam rectè conſtituendam, de iure poſitiuo introductus eſt qui pariter ſeruari debet in Principum cauſis; ſed per Principem tamen non recognoſcentem Superiorem alterari poteſt, cum legi non ſubijciatur poſitiuæ: quemadmodum Moleduni ſub Henrico ſecundo, factum eſſe legimus.*

11 *Crebra Iudicis interrogatio, non tantùm ad pleniorem dicendam ſententiam, cauſamque diſpungendam, nec non cognitionem ſatiandam, verùm etiam, vt ſi Iudex animo hæſitet, atque ad Principem referre habeat, plenam inſtructionem mittere poſſit. Qua induſtria (& ſi fraudulenter) tamen vſus eſt Abſalon, dum interrogando, corda ſollicitabat filiorum Iſrael, venientium ad iudicium.*

12 *Affabilitatis ſtudio, idcirco antiquitus Iudices, ciuitatum ſedebant in portis: Et apud Romanos tribunitiæ domus fores interdiù noctuque cunctis patebant: Nam ſi acceſſus eſſet difficilis; facilè Iudices ad pœnitendum properarent: cum in iudicando criminoſa ſit celeritas, & parte inaudita, præceps terminatio.*

13 *Quamuis pœna, qua compenſantur crimina, etiam dicatur ciuilis, vtpotè impoſita à Iure ciuili; quia tamen propriè irrogatur propter culpam, ad criminalia iudicia, principaliter ſpectare videtur: nam vbi culpa, ibi pariter reperitur crimen.*

14 *Vindicatio, quâ redditur malum pœna pro malo culpæ, non eſt ex ſe opus virtutis, ſed indifferens: quare etiam in Iudice, cuius eſt vlciſci iniurias propter commune bonum, poteſt, honeſtari, & vitiari à fine: proinde odium, ſicut & fauor, à Iudicibus æque abeſſe debet, vt rectè iudicent, quod ab ipſis, iure iurando, affirmari præcepit Imperator Iuſtinianus.*

15 *Iudex, rectè liberandum abſoluet, condemnabit damnandum, atque miſericordia, vbi facultas eſt, ſeueritate vbi lex præcipit, vtetur, ſi legibus in omnibus obtemperauerit. Quare abſoluendo reos, ſicut innocentes damnando, leges violabit.*

16 *Ita tamen cum miſericordia temperanda eſt iuſtitia, vt nunquam à miſericordia iuſtitia, & à iuſtitia abſit miſericordia. Quod ſi iudicij dubietas abſit, & ad ſeueritatem lege conſtitutam deuenire neceſſarium ſit ita vt ſupplicium à delinquentibus ſit ſubeundum; Iudex dolenter pœnas imponat: cuius rei cauſa Veſpaſianus ſummopere commendatus fuit.*

SI qua virtus eſt, cuius intellectus, vſuſque humano generi ſit neceſſarius, ea
1 eſt Iuſtitia; nam: Salus animæ in ſanctitate iuſtitiæ. *Eccleſiaſtici* 0. & Initium vitæ bonæ facere iuſtitiam, quæ magis accepta eſt apud Deum, quàm immolare hoſtias *prou.* 16. Hæc quidem vt Regina cauſarum, & arbitra rerum: Hæc diſceptatrix, vrnam ſortium temperat, accidentium vices alternans, voluntatumque noſtrarum exorſa interdum aliò, quàm quo contendebant exitu terminans, multiplices actus permutando conuoluit: Eademque neceſſitatis inſolubili retinaculo mortalitatis vinciens faſtus tumentes incaſſum, & incrementorum, decrementorumque momenta verſans, vt nouit, nunc erectas mentium ceruices opprimit & eneruat; nunc bonos ab imo ſuſcitans ad benè viuendum extollit; quia: Inconniuens iuſtitiæ oculus arbiter, & vindex perpetuus rerum vigilat attentè, *Ammon. Marcell. hiſt. lib.* 29. Hæc ex latrone Parthorum Regem, Arſacem fecit. *Fulg. lib.* 3. *cap.* 4. Et Hermannum Belingi filium, obſcuro loco natum Othonis primi Cæſaris liberis, Albinæque Saxoniæ præfecit *Cranzius lib.* 4. *ſaxon. cap.* 8. 9. & 15. Hæc Ariſtidis iuſti duabus filiabus, vt Populus athenienſis ſponſalia publicè faceret, ac tria millia drachmarum dotis, vtrique ſciſceret; filioque Lyſimacho minas argenti centum, totidemque iugera agri arboribus conſita daret, ſicut *in Ariſtide*
2 tradit Plutarchus; operata eſt. Vbi, ex oppoſito, eadem rerum Domina conniuente, multi ſplendido licet prognati loco, ſupremaque pollentes inſuper excellentia, diras calamitates ſunt experti. Quot enim capita, quæ gentes horruere, funeſti carnifices abſciderunt? Quot graues, non pauci fortuna ſuperbientes, ærumnas videntur perpeſſi, dum alter in vincula ducitur, alter ſumma premitur egeſtate, alius à ſummo culmine dignitatis excutitur. Quæ omnia, ſi ſcire quiſquam velit quàm varia ſint, & aſſidua, arenarum numerum, idem iam deſipiens, & montium pondera ſcrutari poterit. Vnde meritò filiam Iouis, vetuſtas iuſtitiam finxit, ipſique Ioui proximam dedit ſedem. ita *lib.* 1. *georg.* concinente Heſiodo, Nicolao de Valle interprete.

Illa quidem virgo eſt, ſupero Ioue nata parente
Nomine clara ſuo, cætuque verenda Deorum,
Quam ſi quis violet lacrymans ſua fata, parentis,
Et Iouis ante pedes, & lamentabile fundens,

Hu-

Humanos queritur mores, ac debita po-
ſcit
Supplicia in populos ——————
3 At fortè ſidentiùs eſſet loqnutus, ſi Iu-
ſtitiam dixiſſet ipſum eſſe iouem: hoc
eſt eam legem, quæ antiquiſſima, &
perfectiſſima omnium legum ab illo
cæleſti domicilio in animam eius de-
ſcendit, qui ſit iuſtus, indeque in ciui-
lem ſocietatem. Cùm enim anima,
quæ eſt immortalis, Deum cupiat imi-
tari, qui Iuſtus eſt, & iuſtitiam dilexit.
pſal.10. immo, qui ipſiſſima iuſtitia eſt,
Reddens vnicuique ſecundùm opus
ſuum. *prou.24.* fatendum omnino vide-
tur, hanc animæ immortalitatem illud
eſſe pedamentum, quo omnis innititur
Iuſtitia. Hominis nanque iuſti eſt quidã
æternus vigor, in quo omnia eminent
recta, æqua, ſancta: idcircò Iuſtitia, ab
anima, cuius eſt propria dos, ſe ſe dif-
fundit humani generis in communio-
nem, ac fit habitus, ſiue perfecta illa
notio eorum, quæ cuique conueniunt,
eaque, vt par eſt, diſpartiens, de qua
Tullius 2. *de inuent. ſect.* 160. *n.*36. Ergo
meritò dici poteſt Achæna, virga ſcili-
cet illa geometrica ægyptia, apud Apoll.
*argon.lib.*3.5.65. veluti Romanum Anci-
le de Cælo delapſa, quæ cùm Nilus di-
luuiaſſet, vnicuique ſuos terminos indi-
cauit, eaque occaſione Ægyptios diſcor-
dijs, & cædibus eripuit: nam ita vna ex
virtutibus eſt, vt aliarum quodammo-
do ſit ductrix, protectrix, conſeruatrix.
Cæterùm, & ſi Iuſtitia, illa ſit poten-
4 tiſſima virtus, quæ vſque eò humanæ
dignitatis ſit propria, vt omnes homi-
nes, ne ijs quidem exceptis, qui iura,
& leges ignorant, ad eius erigantur
ſplendorem, ipſiuſque numen, & ma-
ieſtatem reuereantur, cùm: Nos ad iu-
ſtitiam eſſe natos, neque opinione, ſed
natura conſtitutum eſſe ius. *lib.*1. *de leg.*
*ſect.*28.*num.*56. dixerit Tullius: Iudicium
tamen, quod ipſe iuſtitiæ actus, &
exequutio eſt. *D. Tho.*2.2.*quæſt.*60. *art.*1.
ità diſtrahitur, ac dilaceratur, vt de po-
pulo, licet electo *Iſaia* 5. grauiter his
verbis conqueſtus ſit Dominus: Expecta-
5 ui vt faceret iudicium, & ecce iniquitas;
& iuſtitiam, & ecce clamor. Iudicis
nanque officium valdè arduum eſt:
quia iudicatio ſecundùm Philoſophum
1. *polit.cap.*2. iuſti iudicium eſt: proinde
minimè ſufficit, ſi Iudex, veluti priua-
tus, conſcientia teſte laudetur duntaxat,
ſed inſuper vt aliorum cenſor, publicis
debet præconijs fulgere virtutum. Nul-
las enim in ſe reus, quas habere reſpicit
Superiorem veretur culpas. Debet id-
circò eſſe Innocentiæ templum, vbi ſa-
crum omne, & nihil videatur profanum.
Eſto innocentiæ templum (officiorum
Magiſtrum apud Caſſiodorum 1.*variar.*
12. monebat Theodoricus) temperan-
tiæ ſacrarium, ara iuſtitiæ: Abſit à iu-
diciarijs mentibus aliquid profanum.
Nequit ſanè aliorum criminum eſſe Iu-
dex, cuius probitas omnibus non eſt
conſpicua; quia erroribus creditur in-
fuſcatum, quod adſpectum fugit occul-
tum. Quod maturè *Eccleſ.*7. perpen-
dens Sapiens: Noli (inquit) quærere
fieri Iudex niſi valeas virtute irrumpere
iniquitates, nè fortè extimeſcas faciem
potentis, & ponas ſcandalum in agili-
tate tua. Quia verò inter ipſas delinqui-
tur leges, inter iura peccatur, atque
innocentia, vbi defenditur vix ſeruatur
6 incolumis; Sanctitas in Iudice quam
maximè expetita, non de neceſſitate
iudicij, actorumque valore cenſenda,
ſed perfectioni, munerique tantum-
modo decentiæ eſt tribuenda. *Marc.An-
ton.Sabelli in aureo ſuo compendio ex Alua-
rez.de Velaſc.num.*24. Alioquin, & quis
rectè iudicare poſſet, cùm nullus im-
munis ita reperiatur à culpa, vt in ipſo
non habeat, vel iuſtitia quod arguat,
vel miſericordia quod remittat? Dicitur
quippè *Io.*1.*cap.*1. Si dixerimus quoniã
peccatum non habemus, ipſi nos ſedu-
cimus, & veritas in nobis non eſt. *Et
Iob.*15. Cæli non ſunt mundi in conſpe-
ctu eius; quanto magis abominabilis,
& inutilis homo, qui bibit quaſi aquam
iniquitatem? Propterea (quicquid plu-
ra contrarium ſuadeant) receptiſſima
eſt opinio: Criminoſum etiam, eadem-
que, vel maiori ſubditorum labè in-
quinatum, poſſe Iudicem eſſe, ab eo
valere geſta, neque criminis, vel indi-
gnitatis exceptione à iudicando repelli,
niſi legitimo agitato iudicio priuatio-
nis, aut ſuſpenſionis ſententiam paſſus
fuerit: cum valeant ab eo geſta non de
merito vitæ, ſed de muneris poteſtate
illi tributa, & ſi crimen eſſet notorium.
*Bertrand conſ.*81.*vol.*1.*Maiol.de irregul.lib.*
3 *cap.*17.*num.*10.*& alij* per Velaſc. *tract de
iudic.perfec.rub.*7.*annot.*1 *per tot apud Marc.
Ant.Sabel.loco ſupra cit.* Dummodò Iu-
ſtitiæ ad trutinam ponderet iudicia, aliàs
lethaliter delinqueret, reddendique
obligatione vinceretur, cum non ſit le-
gum dominus ſed miniſter. *Sayr.clau.
reg.lib.*12.*cap.*19.*Tolet.in ſum.lib.*3. *cap.*56.
Rob Holcoth.cap 6.*ſuper ſapien.lect.*77.*textu
in cap.Deus omnipotens,* & alij apud Guaz-
zinum Abbatem. *lib.*2.*de iudice.defenſ.*2.
*cap.*15.*n.*1.2.3.*&* 4.

Quandoquidem probos illud Tullia-
7 num *orat.* 12.*pro Cæcina num.6.* haud Iudices latere debet. Quod, ſcilicet, omnia iudicia, aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa, reperta ſunt. Quamobrem, & ſi multiplex eſſe iudicium inſinuet Rubrica, quæ inſcribitur *de iudicijs*, vt notant *Gloſſa in rub. ff. hoc tit. Io. Andr. & Alexander de Neuo C. eodem tit. de iudic. num. 1. Ancha. ibidem num. 2.* atque alij ex ſpeculat. *hoc tit. Ripa à n. 51. Bero. nu. 32.* alijſque permultis: Petrus tamen Greg. & Olacus *in praxi. cap. 5.* duplex ſolummodò ipſum faciunt: Ciuile, ſcilicet, & Criminale. Ciuile nanque dum agitur ad commodum priuatum, ſiue ex contractu, ſiue ex delicto: Criminale verò, quoties de crimine principaliter agitur ad publicam vindictam, etiam ſi pecuniaria pęna imponatur. *l. 2. ff. de pubbl. iudicijs* §. 1. *inſt. eodem* dum tamen Fiſco, non parti applicetur. *l. fin. ff fin. de priuat. delict. l. 3 ff. de ſepulch. viol.* cum adductis à Menochio *de arbit. lib. 2. caſ. 265.* Iura idcircò ciuilia, in vſu iuris dicuntur, ex eo quod leuiter, & vt ciuem decet, & more tractentur ciuitatis. *l. vult.* § *fin. ff. quod metus cauſa. l. probum. 42. ibi ciuiliter, & quaſi more ciuitatis. ff. de verb. ſignificat.* Criminalia verò, quia denotant rigorem, & aſperitatem. *C per tuas. in fin. ibi non ſecundum rigorem iuris, ſed ſecundùm temperantiam æquitatis &c.* Proindeque Tullius, loco addit citato; Quorum alterum leuius eſt, propterea quod, & minùs lædit, & perſæpe diſceptatore domeſtico dijudicatur: alterum eſt vehementiſſimum, quod, & ad grauiores res pertinet, & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem Iudicis, ac vim requirit.

Triplici autem modo per ciuilia iu-
8 dicia rectè diſtrahuntur, ſeu (quod idem eſt) componuntur, ac terminantur cauſæ (diſtrahere enim pro componere, de nundidica loquens à plebe, Cæſari in foro erecta columna, apud quam controuerſię componebantur, Suetonius *in Cæſare cap. 85.* lepidiſſimè poſuit) nimirum ipſius cauſæ ex apta rimatione, adeout ordinem rerum, plena Iudex inquiſitione diſcutiat. Secundò, eiuſdem Iudicis modeſta patientia, partibus ſcilicet interrogandi, proponendi, adijciendi quæ ad reum pertinent controuerſiam, patientiam præbendo. Tertiò tandem, partium ſæpe repetita interrogatione num quid noui adijcere velint: Quandoquidem; Iudicantem (*lib. 2. codicis Theodoſ. tit.* 18. ad Maximum Vrbis Præfectum ſcribit Cōſtantinus Auguſtus) oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere: interrogandi, ac proponendi, adijciendique patientia præbita ab eo, vt ibi actio partium limitata ſit, contentiones, non occurſu Iudicis, ſed ſatietate, altercantium metas compreſſerint, ſæpius requiritur, vt crebra interrogatione Iudicis frequentetur, num quid noui reſideat, quod annecti allegationibus in iudiciaria contentione conueniat cùm ad alterutrum hoc proficiat ſiue definienda ſit cauſa per Iudicem, ſiue ad noſtram ſcientiam referenda. Quæ quidem lex, ita à Triboniano *l. 9. C. de iudicijs.* in pauca contracta eſt. Iudices oportet in primis, rei qualitatem, plena inquiſitione diſcutere, & tunc vtranque partem ſæpius interrogare: Num quid noui addere deſideret, cum hoc ipſum ad alteram partem proficiat &c. Nam vtranque partem ſæpiùs interrogare, vtriuſque addenda prudenter expectare, eſt omninò vtrique parti patientiam præbere, & occurſu Iudicis aliquid vlterius allegaturis non obuiare, vt tradunt Vlpianus. *l. 9. §. circa aduocatos ff de officio proconſ.* & Calliſtratus *l. 19. §. ſed & in cognoſcendo ff. de officio præſidis.*

Vt autem à primo ſuſcipiamus exor-
9 dium, videlicet vt ipſe Iudex cuncta rimetur; ignorandum nequaquam eſt, vocem iſtam Rimandi in re iudiciaria eſſe propriam, adeò vt Rimari (ſeu rimare per Priſcianum) nil aliud ſit, quam diligenter quærere, quaſi rimulas quaſque perquirere, tractum à ſuibus, qui glandes rimantur de rimis terrarum, authore Seruio *in Virg. 1. georg. 77.* quod In iudicando maximè obeundum eſt: vndè Saluianus *lib. 2.* loquens de Dei recto iudicio: Vt probaret (inquit nihil ab eo negligi, quem oſtenderet vniuerſa rimari: Et Mantius Theodorus *lib. 5 p. 121.* cecinit.

Quæſitor ſcelerum veniet vindexque reorum.
Qui commiſſa ſuis rimabitur argumentis.
In lucemque trahet, tacita latitantia fraude.

Eà propter, quamuis cauſæ cognitio, & definitio ſint diuerſa *c. quamuis. c. accuſatus. 3. q 6. c. cauſam de reſcriptis.* ſtilus tamen Romanæ Curiæ Iudicibus remittit cauſam ſimul cognoſcendam, & definiendam, vt refert Barboſ. in dicto *cap. cauſam num. 4.* ſiquidem lato modo, Iudex etiam inquiſitor dicitur, quia cuncta

cta

ſta debet inquirere, & rimari, vt rectam
promat ſententiam, iuxta textum *in cap.
interrogantem.30.quaſt.3.* vbi habetur, quòd
veritatem eruendi cauſa, in quacunque
parte litis poteſt Iudex legitimè interro-
gare: proindèque cognitio cauſæ eſt de
iure diuino, atque ita omitti nequit, vt
docet Triuizzanus *deciſ.23. num.10. lib.2.*
Idcircò legitur *Danielis* 13. quòd ipſe me-
ritò, Iſraelitis plurimùm obiurgatis, qui
nulla quæſtione præhabita, inſontem,
morte plectere cogitarent, eorundem per-
miſſu, tribunal conſcendit; & ſingillatim
de ſenioribus quæſtionem habuit. Cùm-
que alter ſub lentiſco, alter ſub ilice Su-
ſannam, ſe cum iuuene adulterantem
conſpexiſſe, dixiſſet: perfidia illorum co-
gnita, populo, lapidibus obruendos tra-
10 didit. Ex qua deindè cauſæ cognitione,
ordo quoque ipſam cognoſcendi, ad in-
ſtantiam rectè conſtituendam, de iure
poſitiuo introductus eſt, vt tradit Beroius.
quaſt.27.num.6.& 7. qui debet etiam ſeruà-
ri in Principum cauſis *.l.digna vox.C.de le-
gibus.* Docent Burſatus *conſ.202. num.49.
& Rolland.conſ 89 num.7.volum.2. & conſ.66.
num.22. volum.3.* qui tamen poterit altera-
ri per Principem, ſuperiorem non reco-
gnoſcentem. *in Clementin.ſæpè, & verb.ſign.
Pariſius conſ.2. num.144. num.4.* cùm non
ſubijciatur legi poſitiuæ. *Barbatia. conſ.45.
num.12. tit.4. Flaminius. de reſignat. lib.12.
quaſt.3. num.45. Decianus. reſpon.14. num.65.
tit.3.* Quemadmodùm actum fuiſſe Mole-
duni narrat Ioannes Bodinus *in methodo
hiſtor. cap.6.* Dum Henricus II. Italum
ſeruum in carcerem duci iuſſiſſet; non
adiecta cauſa, Iudices hominem libera-
runt, priùs tamen admonito Rege. Rex
iuſſit illum condemnari, cùm religiosè,
ac ſanctè iuraret, ſe hominem in ſcelere
turpiſſimo deprehendiſſe, quod euulgari
nollet, ac Iudicibus ſuccenſeret, quòd
ſibi affirmanti fidem non haberent. Li-
beratus eſt tamen à Iudicibus, & carceri-
bus ereptus: ſed poſteà iuſſu Regis in flu-
men Sequanam noctu demerſus, ne inſo-
lentia facti, populum perturbaret. Qua-
lis autem, & quotuplex ordo cogno-
ſcendi cauſas ſit, quæque ad ipſum ſpe-
ctare videantur requiſita, ſi quis am-
pliùs ſcire percupiat, Barboſam præ cæ-
teris, & Fermoſinum adeat *Decretal.
Gregorij XIX. lib.2. ad tit. de ordine co-
gnitionum*; vbi ſcitu digna, multa repe-
riet.

Ex quibus proindè ſequitur crebra Iu-
dicis interrogatio, Num partes aliquid
11 aliud adijcere velint, eiſque præbita pa-
tientia, quod alterum rectè iudicandi do-
cumentum eſt; à quo profectò Plinij non
abludit locus. *lib.6.epiſt.2.* Equidem quo-
ties iudico, quantum quis plurimùm po-
ſtulat aquæ, do: etenim temerarium exi-
ſtimo diuinare quàm ſpatioſa ſit cauſa
inaudita, tempuſque negotio finire, cuius
modum ignores: præſertim, cùm primùm
religioni ſuæ Iudex patientiam debeat,
quæ pars magna iuſtitiæ eſt. Non tan-
tùm ad pleniorem dicendam ſententiam,
& vt Tertullianus loquitur *lib.1. ad nation.
cap.2.* ad cauſam diſpungendam, ad ſa-
tiandam cognitionem: verum etiam (qui
prædictarum legum, alter, & fortè potiſ-
ſimus finis eſt) vt ſi Iudex animi pendeat,
atque ad Principem referre neceſsè ha-
beat, plenam inſtructionem mittere poſ-
ſit; vt ex ſuperius *num.8.* adductis legibus,
omninò patet. Qua profectò affabili, &
vrbana, licet aliàs affectata, patientia ſe
in Regem conſtituere, populumque in
ſui fauorem pellicere ſtudens vnico iudi-
candi veluti artificio. *2.reg.cap.15.* vſus eſt
Abſalon, ſtando iuxta introitum portæ
in via, & omnem virum, qui habebat
negotium, vt veniret ad Regis Iudicium
vocando ad ſe, & dicebat, de qua Ciui-
tate es tu? Qui reſpondens aiebat: Ex vna
tribu Iſrael ego ſum ſeruus tuus. Reſpon-
debatque ei Abſalon: videntur mihi ſer-
mones tui boni, & iuſti, ſed non eſt qui
te audiat conſtitutus à Rege. Dicebat-
que Abſalon. Quis me conſtituat iudi-
cem ſuper terram, vt ad me veniant om-
nes, qui habent negotium, & iuſtè iudi-
cem. Sed & cum accederet ad eum ho-
mo, vt ſalutaret illum, extendebat ma-
num ſuam, & apprehendens oſculabatur
eum; faciebatque hoc omni Iſrael ve-
nienti ad iudicium, vt audiretur à Rege,
& ſollicitabat corda virorum Iſrael. Il-
lius fortè non ignarus, quod poſtea do-
cuit Ieſus filius Sirach *Eccleſ.4.* Congre-
gationi pauperum affabilem te facito.
Et audiens Sapiens ſapientior erit, & in-
telligens gubernacula poſſidebit. *Pro-*
12 *uerb.1.* Ob id antiquitus Iudices mora-
bantur in Ciuitatum portis. *Deuter.15.*
vbi habetur: Iudices, & Magiſtros con-
ſtitues in omnibus portis tuis, vt iudi-
cent populum iuſto iudicio. Et *Iob.29.*
dicitur: Quando procedebam ad portam
Ciuitatis, & in platea parabant cathedram
mihi. Ad idque alludit Horatius, dum
de arte poetica laudat.

——————— Salubrem
Iuſtitiam, legeſque, & apertis otia portis.

Ita acceſſu facilem Iudicem lex deſiderat,
vt occurrat potius ſubditis, quàm quæra-
tur, in portis, non in abdito velit. Qua
ratione apud Romanos, tribunitiæ do-
mus fores non interdiu, non item noctu

occludebantur ceu portus quidam, ac re-
fugium celebre, quo indigentibus ſem-
per, & facilè pateret aditus. *Cælius Rho-
dig. antiquar. lection. lib. 8 cap. 1.* Nam ſi diffi-
cilis eſſet acceſſus, & crebra negaretur par-
tibus interrogatio decernendo, ac decre-
tando, facilè Iudex ad pœnitendum pro-
peraret, vt *in Mimis Plubiani apud Eraſ-
mum,*

Ad pœnitendum properat, citò qui iudicat

,, Cum in iudicando (teſte Hieronymo
,, *lib. 1. aduerſus Iouinianum*) criminoſa ſit ce-
,, leritas, à qua ſummopere *1. Reg. 7.* ſe ab-
,, ſtinuiſſe cenſendus eſt Propheta Samuel,
,, dum ibat per ſingulos annos circuiens Be-
,, thel, & Galgala, & Maſphath, & iudica-
,, bat Iſrael in prædictis locis, reuertebatur-
,, que in Ramatha; ibi enim erat domus eius,
,, & ibi iudicabat Iſraelem.

Modis igitur, quibus præcipuè ciuiles
diſtrahuntur, & componuntur lites expli-
13 catis: operæ pretium erit, ea quæ crimi-
nalia concernunt iudicia (etſi præfata
etiam commodè aptari queant) Iudicibus
ſeorſim indicare. Nam quamuis pœna,
qua compenſantur crimina, quoque di-
catur ciuilis, eo quòd à iure imponatur
ciuili, vt notat Guazzinus Abbas *tract.
moral. lib. 2. de iudice. defenſ. 6. cap. 40. num. 1.*
qui alios allegat: quia tamen propriè im-
ponitur propter culpam. *D. Auguſt. lib. 1.
retract. cap. 9.* quem refert Ludou. Carbon.
de legib. lib. 8. diſput. 1. verſic. tertiò notandum.
& ante illum Alphonſ. de Caſtro. *de leg.
pæn. lib. 1. cap. 3.* Et vbi culpa, ibi quoque
crimen *c. cum voluntate. de ſentent. excommu-
nic. Perett. ad extrauag. ambitioſa de reb. eccleſ.
non alien. pag. 94. num. 30.* ad criminalia iudi-
cia, quorum eſt de crimine principaliter
agere ad publicam vindictam, vt dictum
eſt ſupra *num. 7.* præcipuè videtur ſpecta-
14 re. Quia verò Vindicatio, qua redditur
malum pœnæ pro malo culpæ. *D. Tho.
2. 2. quæſt. 108. artic. 1.* non eſt ex ſe opus vir-
tutis, ſed indifferens; ex fine honeſtari, &
vitiari poterit: Nam cuius finis bonus
eſt, & ipſum quoque bonum eſt: & cuius
finis malus eſt, ipſum quoque malum
eſt, inquit Boetius. *3. topic. cap. 1. non pro-
cul à princip.* Quare licet ponatur in Iudi-
ce, cuius eſt ſecundum Caietanum, *artic.
citat.* iam illatas vlciſci iniurias propter
commune bonum; vnde talis actus, ad
iuſtitiam ſpectare ſolet legalem: Si eius
,, tamen intentio (docet ibidem S. Thomas)
,, feratur principaliter in malum illius, de
,, quo vindictam ſumit, & ibi quieſcat, eſt
,, omninò illicitum, quia delectari in ma-
,, lo alterius pertinet ad odium, quod cha-
,, ritati repugnat, qua omnes homines de-
,, bemus diligere. Odium idcirco, & ſi-
militer fauor à Iudicibus æquè debet abeſ-
ſe. *Clement. 1. de iur. patron. verſic. præcipimus
autem Diœceſanis. C. quantum. 78. 11. quæſt. 3.
cap. 1. 15. quæſt. 7. c. de eccleſiaſticis. 8. in ordi. 25.
quæſt. 2. c. quatuor. 78. 11. quæſt. 3. cap. 1. de re iu-
dic. lib. 6.* Quia ſemper iniquus eſt Iudex,
qui aut inuidet, aut fauet, Ciceronis ſen-
tentia *pro Plancio. ſect. 260. num. 7.* Atque
ideo à ſordibus, vt Iudices alienos, affe-
ctu perſonarum vacuos, & inexorabiles,
Iuſtinianus redderet, *in authen. ius iuran-
dum, quod præſtatur ab iis &c. §. iure quoque
coll. 2.* eorum quemlibet, cum ad muneris
functionem recipitur, iurare præcipit:
Nam bonorum cordibus, in odium non
venit perſona, ſed culpa ex D. Gregor.
Moral. lib. 9. cap. 1.

Nemo igitur (vt verbis D. Nazzianze-
ni *orat. 26.* præſens caput abſoluam) ſapien-
15 tior ſit, quàm conueniat, nec lege exa-
,, ctior, nec luce ſplendidior, nec norma
,, rectior, nec præcepto diuino ſublimior,
,, niſi decipi in iudicando procuret: Quo-
,, niam, Non eſt diſcipulus ſuper Magi-
,, ſtrum; perfectus autem omnis erit ſi ſit
,, ſicut Magiſter eius. *Luc. 6.* Ergo, Iudices,
,, (*1. de inuent. ſect. 70.* inquit Tullius) qui ex
,, lege iurati iudicatis, legibus obtempera-
,, re debetis. Obtemperare autem legibus
,, non poteſtis, niſi, quod ſcriptum eſt in
,, lege ſequamini. Quod enim certius legis
,, ſcriptor teſtimonium voluntatis ſuæ re-
,, linquere potuit, quàm quod ipſe magna,
,, cum cura, atque diligentia ſcripſit? Quo
pacto perfectus Iudex nihil hæſitans, libe-
randum abſoluet, damnandum condem-
nabit: miſericordia, vbi facultas eſt, ſeue-
ritate vbi lex præcipit, vtetur: Et hoc
quidem, vt *homil. 32. in euangel.* monet Gre-
,, gorius: Ne dum culpas incautè remitti-
,, mus, non iam per charitatem compati,
,, ſed per negligentiam concidiſſe videa-
,, mur. Iudex enim Dei miniſter eſt, vin-
,, dex in ira ei, qui malum agit, vt Paulus
,, *ad Romanos 13.* ſcribit. Atque ita violat
leges abſoluendo reos, ſicut innocentes
condemnando, quemadmodũ ex D. Hie-
ronymo in epiſtola ad Philippenſes, tradit
Farinacius *quæſt. 17. num. 3.* vbi & D. Grego-
rium, *in expoſ. pſal. 57. in illud Lætabitur iuſtus
cùm viderit vindictam,* adducit dicentem:
,, Iudicem eſſe peſtem Reipublicæ, qui reos
,, cum rigore non corripit: Quia: Acerbi-
,, tas plerumque vlciſcendi maleficij benè,
,, & cautè viuendi diſciplina eſt, Gellio
,, teſte *noct. atticar. lib. 20. cap. 1. propè fin.* Ve-
16 runtamen, ita ſanè cum miſericordia
iuſtitia temperanda eſt, vt nunquam à mi-
ſericordia iuſtitia, & à iuſtitia abſit miſeri-
,, cordia. Diſciplina enim, vel miſericor-
,, dia multum deſtituitur, ſi vna ſine altera
tenea-

„ teneatur *lib.20.moral.cap.* D.Gregorio te-
„ ſte. Vtrunque diligit Deus, *Pſalm.* 32.
„ *in Pſal.* 118. *octonar.* 20. Miſericordiarum
„ plenus eſt (ſcribit Ambroſius) & miſeri-
„ cordia eius cum iudicio, & iudicium cum
„ miſericordia. Neque enim ſine iudicio
„ miſeretur, neque ſine miſericordia iudi-
„ cat. Propterea ab Innocentio III. Ponti-
„ fice Maximo *c. à nobis* 28. *§. vt autem. de ſen-*
„ *tent. excommunic.* inſtruimur: Vt in vno
„ pariter, & eodem negotio, & ſeruemus
„ rigorem, & manſuetudinem oſtenda-
„ mus.

Quibus per omnia optimè conueniunt textus *in c. ecce* 18. *in ordi.* 24. *quæſt.* 3. *& in cap. qualiter, & quando* 24. *de accuſat.* Et tandem Sacroſanctum Concilium Trident. *ſeſſ.* 13. *de reformat. cap.* 1. hæc omnia mirabiliter complectens, Rectores ita monendos cenſet: Vt ſe Paſtores, non percuſſores eſſe meminerint &c. Quæ verba, non ſuperfluitatis, ſed breuitatis ſtudio omittuntur; Quare Lector meritò ibi remittendus putatur. Etſi iudicij dubietas abſit, & ad ſeueritatem lege conſtitutam deuenire neceſſarium ſit, ita vt ſupplicium à delinquentibus ſit ſumendum: Iudex dolenter pœnas imponat, iuxta illud Naſonis *lib.* 1. *de ponto. eleg.* 3.

——— Doleat quoties cogitur eſſe ferox.

Nam vt bellè Claudianus in panegyri Manlij Theodoſij.

Qui fruitur pœna ferus eſt: legumq; videtur
Vindictam præſtare ſibi, quem viſcera felle
Canduerunt, ardet ſtimulis, ferturque nocendi
Prodigus ———

Cuius rei cauſa, ſummoperè Veſpaſianum *in eius vita. cap.* 15. *in fin.* Suetonius laudat, qui neque cæde cuiuſquam vnquam lætatus, iuſtis ſupplicijs illacrymauit, etiam & ingemuit. Non affectatè quidem (vt de ſæuo fraudulentoque ſimulatore Domitiano, *in eius pariter vita cap.* 11.
„ idem Suetonius prodit). Qui nunquam
„ triſtiorem ſententiam ſine præfatione cle-
„ mentiæ pronunciauit: vt non aliud iam
„ certius atrocis exitus ſignum eſſet, quàm
„ principij lenitas.

CAPVT XI.

Curiales Patroni, & quique præclarè, honorificèque curant exercere cauſidicinam; modeſtiam ſeruent, cauſarum multitudinem euitent, iuſtas tantùm ſuſcipiant, pauperum lites gratis agant, pacta de precio non ineant, & ſuis clientibus fidelitatem, ac diligentiam in omnibus præbeant.

SVMMARIVM.

1 *Patronorum numerus antiquitùs non indefinitus, ſed terminatus erat, quorum munus diù Rhetores exercuerunt, ſed deinceps Iuriſperiti, ſibi tantùm tribuerunt, qui idcircò dicti ſunt Aduocati, quia à clientibus aduocabantur, vt ſuæ adeſſent cauſæ, ius ſuggerendo eam defenſuri.*

2 *Aduocati, & Procuratores, ſtricto conſiderati ſignificato, in hoc diſcriminantur, quòd iſti tantùm cauſas agunt, factumque narrant in iudicio; illi verò iura Iudicibus ſuggerunt. Quare Aduocatorum exercitium dicitur laudabile, aliquibuſque militum priuilegijs cohoneſtatur: Procuratorum non ita.*

3 *Ampliori tamen ſignificato, Aduocatorum, Procuratorumque nomina mutua cenſentur; quo ſenſu, ad eorum cauenda ſcandala, quæ in iudicijs pernicioſè verſant, ſub communi Patronorum vocabulo, Benedictus XII. cùm Aduocatis, tùm Procuratoribus quædam valdè mandauit vtilia, quæ tribus hic tantùm præceptis, gratia breuitatis perſtringuntur.*

4 *Patroni cauſarum, earum in defenſione, modeſtiam in primis ſeruare debent; nam eam tanti fecere Sapientes, vt nihil ad priuatam conſcientiam dulce, ad patriæ defenſionem forte, ad perennem hominum memoriam ſtabile, abſque illa fieri poſſe crederent. Ideòque Feſtus, & Symmachus, geminæ Curiæ lumina plurimùm commendantor.*

5 *Prohibentur propterea inaniter garrire, adeò vt in allegationibus ipſis, breuitati potiùs teneantur conſulere, quàm longis Iudicum aures orationibus obtundere. Sicut abſtinere ſe debent maximè Aduocati à verborum malignitate: nam Procuratores non ſic, cùm non ita ſcientia calleant, vt ſophiſmatibus, præter factum valeant aliquid in iudicio proponere; Licet plerumque peiora inferant damna, vnde à Iudicibus meritò corripiuntur.*

6 *Procuratori, Aduocati munus exercere negatur, quod ſi tamen exerceat, & damnum*

ſui

ſui ſequatur clientis, grauiter peccat, atque ad reſtitutionem tenetur. Secus verò dicendum videtur, ſi læſio ſequatur nulla, & ſufficiens interueniat ſcientia, niſi loci vſus repugnet.

7 *Cauere tamen habent à dolis, cauillationibuſque, cauſarum Patroni, dummodò aliquod adſit mendacium, & graue parti inferatur damnum. Nullo autem adhibito mendacio in cauſa iuſta, vel quando neceſſitas vrget, atque honeſta impellat occaſio, callidum licet fallere aduerſarium, & aliquando amphibologia vti.*

8 *Iurgia, & procacia verba, vt debita in iudicijs ſeruetur modeſtia, omnino prohibentur: Tiberius proindè Gracchus, & Marcus Antonius ſummè laudantur, qui roſtris pro lege agraria acriter decertantes, nullum tamen in alterum ex indignatione, verbum importunum eſt auditum. Quamobrem, qui non ratione, ſed probris putant eſſe certandum, infames à iure nuncupantur.*

9 *Secundum præceptum, quod datur Patronis eſt, vt cauſarum multitudinem vitent, & iniuſtas dimittant, quod facilè perficient, ſi muneris ſui perpendant excellentiam: eſt enim valdè religioſum, ac pium; vndè in iure, Sacerdotes quodammodo vocantur.*

10 *Conſtantij lege ſtatutum eſt, Sacerdotem dari ex Aduocatorum conſortio, & Aduocationi, Sacerdotij impoſitam eſſe neceſſitatem, quod etiam apertiſſimè confirmatur Concilij Africani canone XCVII. & exemplo Chriſti Domini, aliorumque Sanctarum Sacerdotum, qui munere Aduocati functi ſunt, & inſuper venuſtiſſima Apulei fabella de quodam cauſidico in arietem conuerſo; cùm Aries Sacerdotij ſymbolum gerat.*

11 *Religioni, pietatique nil magis obeſt, quàm cauſarum vltra vires patrocinandarum quæſita ſuſceptio: tali enim pacto, viduis, & orphanis non præbetur, in quo conſiſtit vera religio, ſed ſubtrahitur auxilium. Vnde fures, qui id operantur, non auxiliatores defenſoreſque cenſentur; & niſi, in conſcientiæ foro promittant ab hac deinceps ſe abſtinere impietate, abſolutione redduntur incapaces; & in foro fori, latronum pœna digni habiti ſunt.*

12 *Cauſarum Patroni, eas duntaxat aſſumere debent patrocinandas, quas rectas aduertunt, & iuſtas, ne litigantium, ſe indebitis aptando rationibus, iniuſtitiæ faueant. Nam licet ex aliquo alio capite viderentur iuſta, dummodo aliqua intercedat partis, vel iudicij læſio, nulla illis proficeret excuſatia, cùm medium, & finis cauſæ honeſtus, & iuſtus eſſe debeat.*

13 *Iuſtam cauſam exiſtimantes iniuſtam; eam tenentur deſerere. Et de iniuſtitia cauſa aliquandò certiores facti, etiam in executione iudicialis ſententia rei iudicata, nequeunt aliquod inculpabiliter exhibere patrocinium: Neque à contraria iniuſta cauſa ſententia cum interlocutoria, tùm definitoria valent appellare; ſed ad reſtitutionem tenentur expenſarum, pecuniarumque parti debitarum, niſi reſtituenda ſint Fiſco.*

14 *Ab ijs autem eximuntur noxis, dum cliens, cauſa de iniuſtitia licet admonitus, adhuc perſeuerat inſtando: nam ſi contrariam; vt par eſt, obtineat ſententiam, non Patroni, ſed ſibi tribuere tenetur damnum. Sicut in ipſos minimè cenſetur refundenda culpa, ſi parte non repugnante, cauſa hæſitant de iniuſtitia: tunc enim quoaduſque illis, talis non manifeſtetur iniuſtitia, cauſa defenſionem proſequi valebunt. Propterea ad huiuſmodi dignoſcendam cauſæ iniuſtitiam, quædam ponuntur regulæ.*

15 *Tertium denique Patronis datur præceptum, vt ſcilicet pauperum lites gratis agant: in earum quauis pacta nequaquam ineant: & de infidelitate, & negligentia coerceantur. Qua occaſione, plurima paupertatis recitantur encomia.*

16 *Quibus tamen non obſtantibus, ita pauperies miſerrima eſt, vt patrocinio indigeat quàm maximè, quod eſt eleemoſyna quædam, ad quam omnes tenentur, ſed præcipuè cauſarum Patroni, quibus pauperum, viduarum, orphanorumque defendere incumbit controuerſias, cuius rei, Sanctorum, aliorumque nonnullorum apponuntur exempla.*

17 *Delinquentes autem in hoc charitatis officio cauſarum Patroni, grauiter peccant, reſtitutionique ſubijciuntur; dummodo tamen, re vera, pauperes; viduæ, & orphani, in extrema neceſſitate ſint poſiti; & hanc illis exhibendo pietatem, vitæ, honoris, ac ſimilium non ſe exponant iacturæ; vel eadem, ſiue etiam minori non laborent neceſſitate; etenim in tali caſu, nec pietatem læderent, aut iuſtitiam, niſi ad hoc ex officio, aut publico ære, eſſent obligati.*

18 *Patronis prohibetur vlteriùs de ſalario paciſci, lite ſaltem inchoata; dummodò tamen vi, & ſcandala fiat; nam his ſublatis, vtique permiſſum eſt. Sicut eos quam maximè dedecet etiam paciſci, victoriæ conditione poſita, niſi tamen emolumenti tenuitas eos excuſaret. Qua de cauſa Iaſon Maynus non plenè laudatur.*

19 *Neque minùs de quota litis permittuntur pa-*

eiſci

ciſci: vndè meritò Saturninus Prætor, Mario Paulo aduocationibus interdixit: Secus verò, tali appoſita conditione, ſcilicet, ſi vincat, aut ſuccumbat: tunc enim ceſſat præſumptio legis.

20 *Fidelitas demùm in cauſis, atque diligentia. Patronis plurimùm commendatur, cùm inter ipſos, ſuoſque clientes ſit quidam veluti contractus obligans fidem. Meritò proindè, parti ita celare tenentur aduerſa, vt etſi aliquando de iniuſtitia cauſæ certi fiant, potiùs tamen eam deſerere, quàm aperire eiuſdem tenentur ſecreta. Quinimmo, ſuperiore etiam ſub anathematis pœna, cauſæ publicationem iubente, præſtandi obedientiam in hoc tamen gauderent exemptione.*

21 *Quædam concernentes hæc dicta aſſignantur remiſſiuè limitationes, quæ breuitatis mittuntur gratia. Caueant tamen in eadem cauſa; pro vtraque Cauſidici patrocinari parte, quod etiam nonnullas patitur limitationes, quæ pariter remiſſiuè citantur. Denique diligentiam in omnibus exhibeant ſi fideles ſe cupiunt oſtendere; taliaque penitus ſeruent præcepta, ſi culpis, & pœnis ibidem expreſſis ſe ſubdere debent.*

EX Iuriſperitis præter Iudices, erant clientibus etiam, qui patrocinabantur *C. lib. 2. tit. 7. 8. 9. 10. & 11. per tot.* quorum
1 tamen antiquitùs non indefinitus, ſed in quoque tribunali numerus certus conſtitutus extabat: Nam in Foro Præfecti Auguſtalis quinquaginta. *l. petitionem. prædic. 2. lib. tit. 7.* Comitis orientis, quadraginta, *l. iubemus. tit. 8.* Præſidis ſecundæ Syriæ, & aliorum, triginta, quandoque plures, gubernandæ ſecundùm exigentiam prouinciæ: atque in Auditorio Præfectorum Prætorio, centum quinquaginta patrocinabantur. *l. nemini. tit. 7.* quos indè Iuſtinianus ad octuaginta redegit. *l. per hanc legem. tit. 8.* Hoc autem præfato munere diu Rhetores perfuncti ſunt, *epig. 46.* de Tullio ità canente Catullo.

Gratias tibi maximas Catullus
Agit, peſſimus omnium poeta,
Tanto peſſimus omnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

Sed cùm de legum ſenſu in iudicio plerumque diſceptaretur, illarum ſtudioſi, ſibi apud poſteriores Principes, huiuſmodi arripuerunt officium. *Panzirol. lib. 1. de clar. leg. interpret. cap. 3.* qui propterea nuncupati ſunt Aduocati, quòd à clientibus aduocabantur, vt ſuæ adeſſent cauſæ, ius ſuggerendo eam defenſuri. *Plaut. in caſina ſ ſcena: Stultitia magna &c.*

Sicut ego feci ſtultus: contriui diem,
Dum aſto aduocatus cuidam cognato meo:
Quem herclè ego litem adeo perdidiſſe gaudeo,
Ne me nequicquam ſibi hodiè aduocauerit.

2 Hinc Aduocati, vt à Patronis, litiſque diſcriminentur Procuratoribus, qui cauſas tantùm agunt, factumque narrant in iudicio. *Fermoſin. ad cap. paſtoralis 14. de iudicijs. quæſt. 0. num 7.* id ex inſtituto omninò præſtare tenentur: docente Aſconio *in diuinat. in C. Verrem* quod, qui defendit alterum in iudicio, aut patronus dicitur, ſi orator eſt: aut aduocatus ſi ius ſuggerit. At ſanè, quamuis plures alias inter ipſos congerant differentias Donellus *lib. 18. comment. cap. 9.* & Oſualdus *in eius notis*; & inſuper addat Pichardus *in rubr. inſtitut. de his per quos agere poſſumus. num. 9.* Aduocatorum exercitium eſſe laudabile, publicum aliquibuſque militum priuilegijs cohoneſtatum. *l. laudabile, cum ſequent. C. de aduocatis diuerſ. iudic. l. prohibendum. C. de poſtulat.*

3 Procuratorum non ita, vt notat Petrus Gregor. *lib. 40. ſyntagmatum. cap. 4. num. 5.* Amplior tamen ſignificatio Aduocati, & Patroni, ſeu Procuratoris inter ſe nomina mutua cenſentur. *Gulielm. Durand. ſpecul. lib. 1. partic. 4. de ſalarijs. §. 2. num. 4.* cui etiam *lib. 1 ff de varijs, & extraordin. cognit. &c. §. aduocatos.* ſummoperè fauet. Quarè, eorum ad cauenda ſcandala, qui in iudicijs perniciosè verſant, ſub communi titulo Patronorum cauſarum, *conſtitut. quæ eſt 2. in ordin. & incipit Decet, & neceſſarium*, tum Aduocatis, tùm Procuratoribus, quædam vtilia Benedictus XII. diſtrictè mandauit; quæ ſingulis, vtpotè valdè accommodata, tribus tantùm præceptis hic breuiter perſtringemus.

Inquit enim §. 1. Patroni cauſarum modeſtiam ſeruare debent in earum de-
4 fenſione. Modeſtiam enim, quæ neque ſummis mortalium ſpernenda eſt, & à Dijs æſtimatur (vt *propè princip. lib. 15. annal.* inquit Tacitus) tanti fecere Sapientes, nihil vt ad priuatam conſcientiam dulce, ad patriæ defenſionem forte, & generoſum; ad perennem hominum memoriam ſtabile, abſque illa fieri poſſe crederent. Hac Vir inſignis, & ad magna natus dignoſcitur, de qua *in octauio propè fin.* gloriatur Minucius Felix, dicens: Nos, non notaculo corporis, ſed innocentiæ, ac modeſtiæ ſigno facilè dignoſcimur. Nam ſicut lancea Spartiatas indicat, humerus Polopidam, Epaminondam draco; ita hominis Chriſtiani ingens argumentum eſt modeſtia. Ex his ergo conſtata parti bus modeſtiæ pulchritudo, & diuina ſpecies in oculos intuentium incurrens, mi-

rum

rum eſt quantam vim habeat ad conci-
liandam authoritatem, tum etiam ad
alios omnes continendos, & ad virtutem
excitandos. Occurſus (ſcribit Seneca
epiſt.94.) ipſe ſapientiam iuuat, & eſt ali-
quid, quod ex magno viro, vel tacente
proficias. Quos modeſtia, ad præſtantem
vitæ rationem expoliuit, officinam eſſe
dicam honeſtatis, ſcholamque virtutis,
iu qua ſemper docetur, & diſcitur. En-
nodius idcircò, *paraneſi didaſcalica ad Am-
broſium, & Beatum tit. rhetorica*, de purpu-
ratis patritijs. Feſto, & Symmacho, ge-
minis curiæ luminibus, ſanè eleganter
„ protulit: In ipſis eſt nobilis curiæ princi-
„ patus, quos vidiſſe, eruditi eſt. Non
„ apud eos ſermo de ludicris, nec Panto-
„ mimorum vix ignoſcenda commemora-
„ tio. Illi auram popularem per pudoris
„ detrimenta non capiunt: contenti rectis
„ magis placere, quàm plurimis, ſortiun-
„ tur de innocenti actione teſtimonium.
„ Iſtorum quamuis in omnibus iuſſa ſequen-
„ da ſint, eſt tamen in illis, & magiſtra ta-
„ citurnitas, & eruditi forma ſilentij. Quip-
pè ſpecies illa diuinæ modeſtiæ ferit ocu-
los, & potenter ſe ſe in animum inſinuat,
eruditque ſine voce, & clamore, ad cæle-
ſtium imitationem.

Prohibentur idcircò cauſarum Patro-
ni, omneſque cauſidicinam profitentes
5 inutiles garrire nugas, adeò vt in allega-
tionibus ipſis, potiùs breuitati teneantur
conſulere, quàm longis aures orationi-
bus Iudicum obtundere, vt docet Impe-
rator *l. quiſquis C. de poſtulando.* Plinius iu-
nior *epiſt ad Cornel. Tacitum*, & Parladorius
lib. 1. rerum quot. cap. 2. ad quæſt. num. 27. Qua-
rè meritò id genus verboſum quendam,
epigramm. 33. ita verſibus luſit Ennodius
Biblioth. P. P. tomo 15.

Improbe quid factis confundis ſingula,
verbis?
Depingit mores obruta lingua tuos,
Accipis, expoſcis, præſumis, rennuis,
ardes.
Triſtia, blanda ſimul, fortia, fluxa facis
Ira, pauor, rabies, patientia, tempore in
vno,
Tot facies geſtas, pectoribus vacuis.

Debent proindè ſe abſtinere (Aduocati
præcipuè) à verborum malignitate. *Gloſſ.
malignantium. in clement. cupientes. in princip. de
elect. lib. 6.* nam Procuratores non ita lite-
ris plerumque ſunt imbuti, vt ſophiſma-
tibus, fallacijſque præter factum in iudi-
„ cio valeant aliquid proponere. Licet (vt
„ verbis ipſius Fermoſini, qui *cap. paſtora-
„ lis 14. de iudicijs. num. 15.* qui eos excepit,
„ & exemit, fideliter loquar). Videam
„ multos, ſibi videri conſcios, qui temeri-
„ tate nimia ſolent non ſolùm facta in iudi-
„ cio proponere, verùm ita cauillare inten-
„ dunt in iure, vt à regulis eius, vtpotè
„ ignari aberrando, lites inſanabiles faciant,
„ quæ nunquam à literatiſſimis Aduocatis
„ mederi, & dirigi in finem optatum va-
„ lent. Et ſic video iudices rectos, in iſtos
„ nimis excandeſcere. Nam, Procuratori,
6 Aduocati munus exercere negatur. *Gloſſ.
in l. generali. C. de tabellionibus. lib. 10. Bartol.
in l. 1. C. de princip. lib. 12. Bald. in l. Senatores
lectura 1. ff. de ſenatoribus. Iaſon. in rubr. C. de
procuratoribus. Tiraquell. de nobilit. cap. 29.
numer. 13. & Paz. in praxi. annot. 4. numer. 44.*
Quòd ſi aliàs, ob defectum ſcientiæ, clien-
tis præiudicium adſit, & lucri auiditate,
damnum etiam Aduocati; lethali non
excuſatur à culpa, & reſtituendi pro qua-
litate iacturæ, tenetur obligatione. *To-
let. in ſum. cap. 62. in fin. Reginald. lib. 25. cap. 56.
num. 680. verſ. 4. & S. Anton. tit. 6. cap. 3. §. 8.
ex cap. tua. de homicid.* Secus verò, ſi nulla ſe-
quatur læſio, & ſufficiens interueniat
ſcientia, niſi loci repugnet conſuetudo.
*Filiuc. tom. 2. tract. 41. cap. 10. num. 297. &
Bonac. decalog. precep. diſput. 10. quæſt. 3. punct. 4.
num. 15.*

Nec minori ſedulitate, cauſas patroci-
nandi, à cauillatione, doliſque ſibi, ſo-
7 tenſium quæſtionum curare habent Pa-
troni, cùm veritatem, & æquitatem te-
neantur ſectari. *D. Tho. 2. 2. quæſt. 71. artic. 3.
ad 3. D. Anton. par. 2. tit. 1. cap 9. §. vlt. Nauar.
cap. 25. num. 28. verſ. 4. Couarru. lib. variar. re-
ſolut. cap. 2. num. 1. atque alij.* Nam etſi, nul-
lo adhibito mendacio, in cauſa iuſta, cal-
lidum fallere aduerſarium prudentiæ, mi-
nimè verò nequitiæ tribuant D. D. *in cap.
per tuas qui fil. ſint legitimi. apud Abb. Guazz.
lib. 1. tract. moral. defenſ. 3. cap. 1. num. 2. & 3.* Et
aliquando, dum ſcilicet neceſſitas vrget,
& honeſta adeſt occaſio, abſque animo
tamen tum mentiendi, tum alteri nocen-
di, amphibologia pariter permittantur
vti, quemadmodùm docent. *S. Anton.
2. par. tit. 10. cap. 1. §. 1. verſ. videtur. Sylueſ.
verb. mendacium quæſt. 6. Couarr. lib. 1. reſolut.
variar. cap. 2. num. 4 & alij*, apud eundem
Guaz. vt ſupra num. 10. veruntamen ſi præ-
dicti cauſarum actores, per cauillationes
iniuſtas, in aliquo ſuum grauent aduerſa-
rium, ſuperfluas ſcilicet, petendo dila-
tiones, vel allegando falſa, vel poſitio-
nem faciendo duplicem, aut cauilloſam
per inſtructionem falſi teſtis, aut quia in-
duxerunt clientulum ad negandam verita-
tem; contra rectam iudicij agunt ratio-
nem, grauiterque delinquunt. ita *Ho-
ſtien. in ſumm. lib. 5. de pœniten. num. 32. col. 1784.
Graff. deciſ. aur. par. 1. lib. 2. cap. 3. num. 10. S. An-
ton. Nauarr. & alij, vt ſupra, & Alex. angl. in
ſumm.*

*ſumm.par.4.cap.*12.qui inſuper addit, quòd
per mendacia, & falſas ſubtilitates, Aduo-
cati Deum à iudicijs expellunt, & Diabo-
lum introducunt, qui eſt pater mendacij;
8 vocatque eos legum, & decretorum fal-
ſarios. Iurgia denique, ac procacia ver-
ba, vt debita in iudicijs ſeruetur modeſtia,
arcenda ſunt quam maximè. *Ioan. Petrus*
Ala.de aduocat.chriſt. par.2.quæſt.34.& P.Baſ-
ſaus.flor.theol.verbo aduocatus.num.3. Contu-
melia enim, qua grauiter proximi lædi-
tur honor, lethale delictum eſt, ad ſatisfa-
ctionem, & reſtitutionem obligans, ex
Leſſio *lib.2. cap.11. dub.17.num.140.Azzor.*
lib.13. cap.10. par.3. Turria.diſput 53.dub.11.
num.15. Bonac. de reſtitut. diſput. 2. quæſt. 6.
punct.1.num.3.& alij. Quarè D.Bernardus.
lib.1.de conſider.ad Eugen.cap 9. vehementer
„ dolens, inquit: Miror quomodò religio-
„ ſæ aures tuæ ſuſtinent huiuſmodi diſputa-
„ tiones Aduocatorum, & pugnas verbo-
„ rum, quæ magis ad ſubuerſionem, quàm
„ ad inuentionem veritatis proficiunt. Ti-
berius proindè Gracchus, & Marcus Octa-
uius, licet ethnici, & infideles tandiù lau-
dabuntur, dum rerum Romanarum ex-
tabit memoria; quià etſi legis agrariæ in-
troducendæ cauſa ſummo ſtudio, ac con-
tentione, roſtris inter ſe decertarent, nihil
tamen contumelioſè feruntur inuicem
dixiſſe, neque verbum excediſſe in alte-
rum, alteri ex indignatione importunum.
Plutarch.in Marcello. Meritò ergo, qui non
ratione, ſed probris putant eſſe certan-
dum, infames à iure vocantur. *c.ſi quis.2.*
quæſt.7.& c in loco, benedictionis.5.quæſt.4. &
notat *Graff.deciſ.aur.par.1.lib.3. num.* 8. Et
eos admonet Iuſtinianus Imperator.*l fin.§.*
in refutatorijs. C.de appellat. apud Abb.Guazz.
moral.lib.1.defenſ.1.cap.4. num.5. Nam cer-
tum eſt, Maledicum, vtpotè cui nomen
infami nota inuſtum, etiam ſibi Pernegare
famam; vt notat Farnabius. *lib.5. Martial.*
*epigramm.*61.

Inde iubet. ſequenti loco 5. *videlicet* 3.
9 *&* 4. Summus idem Pontifex Benedictus
XII. vt Patroni, ac Defenſores, cauſarum
multitudinem vitent, & iniuſtas dimit-
tant. Plerique namque, fas iam nullum
piç oculis habentes, ſed tanquam auari-
tiæ venundati, & vſucapti, per angulos
ciuitatis diſcurrunt, diuitum, & vidua-
rum poſtes, orborumque limina dete-
runt; non quidem vt inter diſſidentes
amicos, aut propinquos, vel affines con-
grua litium meditentur remedijs; ve-
rum vmbraticis veluti lucris, inhiendæ-
que pecuniæ mancipari, cauſarum ſarci-
nis, ſe ſe turpiter opprimunt: etenim
cum Naſone. *amor.1. eleg.10.* omninò
Turpe reos empta miſeros defendere lingua
Quod faciat magnas turpe tribunal opes.
Vt autem huiuſcemodi turpitudinis, de-
formitatiſque Patroni abhorreant vilita-
tem, ſui muneris perpendere curent in-
primis ſplendorem, & excellentiam. Eſt
enim apprimè religioſum, ac maximè
pium; cum pium, & ſacerdotale munus
ſit ancipites componere controuerſias,
Modern.de iuriſdict.p.4. cent.2. caſ. 120. *n.*1.
apud Barboſ.de poteſt.epiſc.p.3 alleg.79.n. 10.
Propterea, negotijs perorandis apud Iu-
dices operam dantes, in iure, quodam-
modo Sacerdotes nuncupantur *text.in l.*1.
ff.de iuſt.& iure Hoſtien.in ſumm.decret.col. 4.
*Homobon.de ſtatibus p.2.cap.5.n.*1. Cuius rei
fortaſſe cauſa Africæ, quam Iuuenalis
10 *ſatyr.7.verſ.*145. Nutriculam dixerat Cau-
„ ſidicorum, hanc legem Conſtantius Au-
„ guſtus impoſuit: A ſolis, nimirum, præ-
„ cipimus aduocatis, eorumque conſortio
„ dari prouinciæ Sacerdotem. Nec aliquis
„ arbitretur ita eſſe aduocationis neceſſita-
„ tem impoſitam Sacerdotio, vt ab eo mu-
„ nerum oppidaneorum functio ſecerna-
„ tur; cum nulla vnquam iura Patroniſfo-
„ renſium, quæſtionum vacationum ciui-
„ lium munerum præſtiterint *lib.* 12. *cod.*
„ *Theod.tit.*1. *l.* 46. De his autem, duo hic
ſtatuuntur lege, vt notat Gothofredus
ibidem: primum, Sacerdotem prouinciæ
ex aduocatorum conſortio, & ab ipſis
dari oportere: deinde aduocationi impo-
ſitam eſſe neceſſitatem Sacerdotij. Ad
quorum ſanè Curialium curam, Templa,
Templorumque ſolemnia inter cætera
pertinebant. Non alia quippe ratione,
quam quia, cum cauſidicinam Gentiles
fermè profiterentur, Afrique ſua ſibi ſo-
lemnia ſeruari cuperent, non alijs mèliùs
Templorum ſolemnia tueri poſſe vide-
rentur, quam Aduocati. Quod profe-
ctò apertiſſimè firmat Canon XCVII.
Concilij Africani ſub anno Domini
CCCCVII. vbi Africanorum Patrum pe-
„ titioni, hoc pacto reſponſum fuit: Pla-
„ cuit etiam, vt petant ex nomine prouin-
„ ciarum Legati perrecturi à Glorioſiſſi-
„ mis Imperatoribus, vt dent facultatem
„ defenſores conſtituendi ſcholaſticos, qui
„ in actu ſint, vel in munere defenſionis
„ cauſarum, more Sacerdotum prouinciæ,
„ iidem ipſi qui defenſionem Eccleſiarum
„ ſuſceperint, habeant facultatem pro ne-
„ gotijs Eccleſiarum, quoties neceſſitas fla-
„ gitauerit, vel ad obſiſtendum obrepenti-
„ bus, vel ad neceſſaria ſuggerenda, ingre-
„ di Iudicum ſecretaria. Quo circa, de
Caupona Regina, hanc ad rem noſtram
1. de aſino aureo mirificè eſt. Apuleius
commentatus fabellam: eam nimirum,
ſuis cantionibus (venefica enim publicè

dicebatur, & ſaga) quendam de foro in Ariete deformaſſe, qui etiam nunc cauſas ageret. Quandoquidem, cum Aries Sacerdotij ſymbolum exiſtat. *Hieron. in Iſa. 60.* eo quod ab Aris, quibus inſeruiebat antiquitus, Aries ſit nuncupatus. *Iſid. lib. 12. etym. cap. 1.* arietinam, forenſi aptando Patrono figuram, de Sacerdotum pietate, religioneque in cauſis ſeruanda, abundè quemquam monebat Acroama. proportione idcircò, ſaltem adhibita, meliorem quam ipſi Religioſi, ſi rectè cauſidicinæ conſulant eos degere vitam, tenent *Iaſon. in rubr. ff. de inſt. & iur. n. 8. Guazzin. ad def. in præfat. n. 2. & ſequen. Hoſtien. n. 8. in proam ſumm. Paul. Chriſtin. ad leg. munic ip. Mechlin. tit. 1. art. 2. & alij apud Marc. Anton. Sabel. in ſumm. diuerſ trac. verbo aduocatus*: Cum ipſemet Summus Sacerdos, & Dominus Ieſus, Magdalenæ, Adulteræ, Diſcipuliſque ſuis varijs preſſis criminibus, aſtiterit aduocatus, vt ex D. Auguſtino notant *Roland conſ. 36. n. 5. volum. 3. Caccialup. in ſuo trac. de offic. aduocati q. 1. n. 2. & ſequen. Ceuall. q. 736. n. 12. Marta de iuriſdict p. 4. caſu 115. n. 1.* Quinimmo apud Patrem, eundem in cælis nunc aduocatum, & defenſorem habeamus *Io. 2.* Et multi ex Sanctis viris, vt Daniel, Ambroſ. Germanus, Lipardus, Iuo, & alij, forenſes, & curiales egerint cauſas. *Marta dicto caſu 115. n. 2.* Quandoquidem patrocinati cauſas haud infimum opus miſericordiæ eſt. *D. Tho. 2. 2. q. 71. art. 1.*

Hanc itaque ſui muneris, in præſtan-
11 tiam nonnunquam coniiciant oculos, qui præter menibus inſeminatam peruerſis, nihil petendi licentiam norunt; nam dubio procul, litium multitudine, cauſarumque congerie, non tam facile gremijs ab alienis excuterent prædas, nec intra eorum tetia captos inexpertos, caſibus mille iam implicarent clientes. Et quid enim religioni, pietatique magis obeſt, quàm proximorum, quos iubemur fouere, manifeſta læſio? Religio „ quippe munda, & immaculata apud „ Deum, & Patrem hæc eſt: Viſitare pu- „ pillos, & viduas in tribulatione eorum, „ & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſe- „ culo. *Iacobi 1.* Cui profectò non ſemel ſe exponeret periculo qui cauſas vltra vires, patrocinandas ſuſciperet, eaſque proinde negligeret *Gloſ. in c. diuerſis extra. de cler. coniug. Speculat de aduocat. n. 14. Carbo. de teſt. q. 51. in fin. verſ. in eo etiam.* Vnde clientum quilibet, illud Acontij, *Heroidum epiſt. ad Cydippam 20.* meritò iactitaret,

Nunc reus infelix abſens agor, & mea cum ſit
Optima, non vllo, cauſa tuente perit.

Atque ita aperto furto, eorum ſubducerentur pecuniæ. *Lancellot. Polit. de offic. aduocat. tit. quale debeat eſſe offic. aduocat. in cauſ. ſuſcipiend apud Abbat Guazz. lib. 1. tract. moral. defenſ. 2. cap. 2. n. 7.* Quod adeò turpe, & im- „ pium cenſetur, vt etiam in conſcientiæ „ foro, vbi Confeſſio ſanat (ſicut loquitur „ Iſid. *lib. 1. de ſummo bono cap. 12.*) confeſſio „ iuſtificat, confeſſio peccatis veniam donat &c. Niſi in poſterum, cauſarum à tanta quantitate, earum Patronus ſe fore ſpondeat penitus alienum, ſacramentali abſolutione priuetur *Guazz. vbi ſupra.* Sed vt interea à tanto onere, ordinatè ſe ſubtrahat, anteriores expediat, ſubſequentes poſt habeat. *Angleſ lib. 1. ff. de poſtul. dub. 4. apud Guazz. vt ſupra n. 6.* Quandoquidem præſtat magis paucas benè agere cauſas, quam multas perperam defendere. *Ala de chriſt aduoc. q 36 p. 1. Angleſ. dicto dub. 4. apud Gazz. vbi ſupra n. 8.* Vtinam ergo ſuo pectore huiuſcemodi verſaſſet conſilium, vafer Cauſidicus ille mediolanenſis, qui cauſas aſſumens quamplurimas, & multiplices, longis dilationibus doloſè protrahebat in craſtinum: non quippè Galeacij ſententia inclyti Ducis, tanquam fur, & latro, ignominioſi ſuſpendij, ſibi debitam luiſſet pœnam. *Ægid. Corozz etc de dictis, & factis memorabil.* s

Nec minori curare habent ſedulitate
12 cauſarum Patroni, vt eas tantummodò aſſumant patrocinandas, quas rectas aduerterint, & iuſtas: etenim iniuſtitiæ fauendo, litigandum indebitis ſe apparent rationibus, quas facilè coercerent ſi veritatem optarent prodire, & ſuper temeritate ipſos admonerent, vt docet Ios. Angles, *in flor. theolog 9. de iniuſt. aduoca. dub. 4. ex doct. S. Thoma 2. 2. q. 71. art. 3.* quem ſequuntur *Caiet. Bannes, & Arag. ibidem Alex. de aleſ. p. 3. q. 44. memb. 3. ante fin. & alij per Filiuc. tract. 31. cap. 4 n. 142 Nauar. cap. 25. n. 28. Tolet in ſumm cap. 60. n. 3. Graff. deciſ. aur. lib. 3. cap. 8. n. 3. p. 1. Leſ. lib. 2. cap. 29. dub. 6. p. 1. Sayr. de præcept. lib. 12. cap. 22. n. 4. Pariſ. de puteo de ſindicat. rub. de exceſ. aduocat. n. 12.* & tradunt omnes Iuriſtæ *in l. non nouam § patroni ff. de iudic.* vt dicit Ala. *de aduocat. chriſt. p. 1. q. 24.* Quo circa, neque ab aliquo iniuſtæ cauſæ aliàs honeſto capite, dummodò aduerſarium vexet in reliquo, vel iudicium impediat, differat, aut peruertat, vllam licet illis eruere excuſationem: nam medium, & finis cauſæ, honeſtus, iuſtuſque eſſe debet. *Caiet. in ſumm. verbo aduocatus verſ. primo Reginald cap. 25. n. 671. Angleſ. vbi ſupra dub. 2. concl. vnica. Rodrig. p. 1. ſumma cap. 2. Graff. deciſ. aur. cap. 8. p. 1. in princ. Benn de priuil. iuriſconſ. priuil. 71. n. 12.*
13 Quin immo iuſtam cauſam, exiſtimantes

res iniuſtam, tenentur eam deſerere, vel
deponere errorem, ne contra conſcien-
tiam agant, grauiterque delinquant. *Az-*
zor.lib.1.cap.14.in fin.& lib.2.cap.8. Valentia
tom.2.diſp.2.q.1.punct.4 dub.1. Sayr.clau.reg.
lib.1.cap.4.n.15.Salas de leg.p.2.q.42.tract.8.
diſp.vnic ſect.3.n 16.Becan.p.2.tract.1. cap.4.
q.7.n.5.Vaſquez p.2. diſp. 59. cap. 2. Filinc.
tract.21.cap.4.q.2.& 3.Laym.lib. 1.tract. 1.
cap. 4. & communiter omnes. Quòd ſi
fortè contingat etiam in executione iu-
dicialis ſententiæ rei iudicatę illis de iniu-
ſtitia apertè conſtare nequeunt inculpa-
biliter patrocinium aliquod exhibere:
quandoquidem, & ſi res iudicata habea-
tur pro veritate, & ſecùm afferat præſum-
ptionem iuſtitiæ, nihilominus in con-
ſcientia duntaxat attenditur veritas. *In-*
noc.in c.quia plerique col.1.de immunit eccleſ.
Imperator.in l.nemo. n.6.ff.de leg. Abbas Fali-
nus, & alij in c.quum inter.de re iudic.& in c.
nouit.de iud.Conarr.in 4.decret.p.2.cap.8.n.19
Quin etiam, illis à contraria, cùm inter-
locutoria, tùm definitoria ſententia, quæ-
libet inhibetur appellatio, aut litis ſtu-
dioſa protractio: Tunc enim Iudex non
leui afficeretur iniuria, & graue parti in-
ferretur damnum. *Nauar.cap.25.n. 14. 28.*
& 29.Ang.in verb.appellat n.15.& alijs. Ad
damni expenſarumque vndè tenentur
non tantùm clienti, verùm etiam parti
aduerſæ reſtitutionem *Caiet.& Angleſ.vbi*
ſupra, quibus additur etiam *Leſſ. dub.* 8.
Clau.reg n.14.Tolet lib.5 cap.61. n. 1. Filinc.
n.282. Reginald. lib. 25. n. 670. Licet exi-
mantur reſtituendi ab onere pecuniam
ob defenſionem Rei Fiſco debitam: ete-
nim iniuſtitia, quæ reipublicæ fit, non
eſt contra iuſtitiã particularem, quæ tan-
tùm reſtitutionẽ inducit, ſed cõtra legalẽ,
quæ ad id non obligat. *Bonac.tom.2.diſp.10.*
q.3.punct 4.Salon.2.2.q.71.art.3.cõtrou.1.Bann
ibidem dub.5.concl.6. & Sayr. vbi ſupra n.15.
Excuſantur tamen ſuſceptæ cauſæ ab
14 iniuſtitia Patroni, quando cliens licet
admonitus de tali re, ſibi fauorabilem iu-
dicem promittens, rogando perſeuerat
adhuc, ne cauſam deſerant: Tunc enim
iudicanti ſubminiſtrando ſimpliciter ra-
tiones non peccat, cùm Iudicis ſit eas
examinare, niſi de eius corruptione, aut
litis terminatione, iam completo proceſ-
ſu, ſatis illis conſtet, *Afflictus de conſt.aduoc.*
n.10.& alij per Io. Petrum Ala.de aduoc. chri-
ſtian p.1.q.78. Siquidem ſi cliens, cordato
reiecto conſilio cõtrarium vt par eſt for-
tè obtineret ſententiam, expenſas, labo-
reſque ſimul turpiter amitteret; non qui-
dem Patroni, ſed ſuæ procacitatis refun-
deretur in culpam. Quare lepidè qui-
dam Henricus de Monte leone, in Ro-
mana curia annoſus procurator: cùm ab
eo poſtularetur, cur in omnibus ferè ſuc-
cumberet cauſis? Quoniam nullus (in-
quit) iuſtam habens cauſam ad me venit
Poggius in facetijs. Ob eandem quoque ex-
cuſantur rationem, dum cauſæ ſiue in
iure, ſiue in facto, verè hæſitant de iniu-
ſtitia, parte non repugnante: etenim tunc,
quoad vſque iniuſtitiam agnoſcant, cau-
ſæ defenſionem proſequi poſſunt. *Angleſ.*
vbi ſupra dub.1.Nauar.cap.25.n.26.Sayr. lib.
2.cap.11.n.16.S.Anton.p.2.tit.1.lib.7.cap. 17.
verſ. duodecimo quaritur. Lorca p. 2. diſp. 39.
memb.2.Dian.p.2. tract. 13. reſol. 6. & p. 4.
tract.3. reſol. 47.& alij. Ea propter, cauſæ
ad ſcrutandam quamlibet iniuſtitiam, hęc
quatuor tam Patroni, quàm Clientes di-
ligenter animaduertere curent. Primò ſi
tantùm ex auaritia, aut aliqua animi im-
moderata excitetur ratione. Secundò ſi
magna pacis, charitatiſque exerceatur ia-
ctura. Tertiò ſi fraus, vel dolus in ipſa
immiſceatur. Quartò verò, ſi litiganti-
bus adeò ſcandalum obrepſerit, vt in gra-
uia prolabantur delicta. His quippè mo-
dis, eſto lites alias eſſent permiſſæ, graui-
ter nihilominus delinquerent *Homobon.re-*
ſtit.p.2 cap.3.n.4.in fin. Nã intentionis puri-
ritas, moderatio cupiditatis, ac bonũ exẽ-
plum, tantùm ſunt quæ lites cohoneſtant
S.Anton.p.2.tit.4.cap.9. §.3.Viguer.Theol.in-
ſtit.tit.de virt.iuſtitia cap.5.§. 12.verſ.2.lit.A.
Tertiò tandem, & vltimò, idem præ-
15 cipit Summus Pontifex Benedictus XII.
§.2.& 5. vt Pauperum lites gratis agant;
in earum qualibet pacta nequaquam
ineant; & de infidelitate, & negligentia
coerceantur. Paupertas ſanè res cæleſtis
eſt, læta, innocens, ſecura, ſufficiens, &
quod mireris, diues, & quod inuideas
„ iuſta. Cæleſtis: quia Paupertas, & hone-
„ ſtas à Deo ſunt *Eccleſ.11.* Læta: nam Ad-
„ dent mites in Domino lætitiam, & pau-
„ peres homines in ſancto Iſrael exultabunt
„ *Eſaias* 29. Innocens: quoniam Inopis
„ exaudietur deprecatio *Eccleſ.*4. Secura:
„ quia Parcet pauperi, & inopi, & animas
„ pauperum ſaluas faciet. *Pſal.*71. Sufficiens
„ vnde legitur *Tob.*5. Sufficiebat nobis pau-
„ pertas noſtra. Diues autem: quoniam
„ ſcriptum eſt *Iacobi* 2. Nonne Deus elegit
„ pauperes in hoc mundo diuites in fide,
„ & hæredes regni, quod repromiſit Deus
„ diligentibus ſe. Iuſta denique: Cum glo-
„ ria diuitum honoratorum, & pauperum
„ timor Dei ſit. *Eccleſ.* 10. His tamen pa-
16 rum, nihilue reluctantibus, ita pauperies
laceſſitur à malis, vt Innocentius tertius,
opuſc.de vilit.condit.humane lib.1.cap.14. hæc

„ aſtruere minimè ſit veritus. O miſera-
„ bilis (inquit) conditio mendicitatis, &
„ ſi petit, pudore confunditur, & ſi non
„ petit egeſtate conſumitur, ſed vt mendi-
„ cet neceſſitate compellitur. Deum cau-
„ ſatur iniquum, quòd non rectè diuidat.
„ Proximũ criminatur malignũ, quòd non
„ plenè ſubueniat. Indignatur, murmurat,
„ imprecatur. Aduerte ſuper hoc ſenten-
„ tiam Sapientis: Melius eſt (inquit) mori,
„ quam indigere. Etiam proximo ſuo pau-
„ per odioſus erit: Omnes dies pauperi
„ mali: Fratres pauperis oderunt eum: In-
„ ſuper & amici procul receſſerunt ab eo.
Proinde patrocinio indigent quam maximè, quod eſt eleemoſyna quædam, *D.Tho.2.2.q.71.art.1.* cuius omnes obli-
„ gat erogatio, cùm ſcriptum ſit, *Deuter.5.*
„ Non deerunt pauperes in terra habita-
„ tionis tuæ: ideircò ego præcipio tibi, vt
„ aperias manum fratri tuo egeno, & pau-
„ peri, qui tecum verſatur in terra. Sed
præcipuè cauſarum patronos, quorum patrocinandi proprium eſt munus. *Caiet. in ſumm. verbo aduocatus verſ. octaua eſt. Sotus de iuſtit. lib.5.q.8.art.1. Sayr. clau. reg. lib.12 cap.23.* eò quod orphanorum, viduarum, & pauperum cauſas illis incumbat defendere *Sylu. Angel. Salon. Valentia apud Bonac. tom.2.diſp.10.q.3.puncto 4.n.2. Clau. reg. lib.12.cap.22. Baſſaus tract. flor. totius theol. verbo aduocatus n.5.* qui & alios allegat. Secus autem agentes, egenorum, ſcilicet cauſas pretio patrocinando; Pauperum excoriatores, Curiarum canes, & Ciuium deuoratores, Roland. *conſil.87.n.33.* meritò appellat. Et à Iudicibus compelli poſſunt, vt abſque mercede, ſua opera præſtent. *Guazz. tract. moral. lib.1. defenſ.2. cap.3. n.2. & 15.* Hanc propterea, magnificè Sancti Viri non tantùm præſtiterunt pietatem, vt ſuo, pauperum, viduarumque Patronus antonomaſticè nuncupatus. *Baron in Martyrol. 29. Maij;* verùm etiam alij quamplurimi, inter duos maximè recenſetur Petrus Philippus Corneus Peruſinus I. C. optimus, qui ſordidum reputans, mercedulas inſtar operariorum exigere; Monaſterijs, Orphanotrophijs, Xenodochijs, & quibuſcunque locis, Deo, & religioni dicatis, cæteriſque indigentibus, ſi quando ad opem ſuam decurrerent, præſto ſemper erat: tantumque aberat, vt emolumenti inde caperet quicquam, vt & ſua pecunia contra potentiorum defenderet iniurias. *Franc. maturantius in eius vita.*

Hinc manifeſtè colligitur in hoc cha-
17 ritatis obſequio delinquentes Patronos,
grauiter iuſtitiam lædere, reſtitutionique eſſe ſubiectos. *Sayr. clau. regia lib.12.cap.23. n.28. & ſequent. Borell. in ſumm. omnium deciſ. tom.1. tit.65.n.58. & alij per Barboſ. de poteſt. Epiſc. p.3. alleg.79. n.33.* Dummodò pauperes in magna poſiti ſint neceſſitate, & alius non adſit, qui poſſit, & velit eis ſubuenire. *D.Tho.2.2.q.71.art.1. vbi Salon Bann Caiet. & alij,* quibus additur *Nauar. cap.24. n.5. & 17. Sot. lib.5. de iuſt. q.8. art.1. Angles p.1.q.3. diff.6. Sanch conſ. moral. tom.1. lib.1. cap.5. dub.5. n.29. & lib.6. cap.7. dub.1. n.5.* qui & alios allegat. Sicut etiam à tali eximerentur culpa, ſi vitæ, honoris, bonorum, cæterorumque id genus, periculo ſe exponerent iacturæ; cùm charitatis opera, niſi in cauſa ſalutis ad hoc non impellant. *D. Tho vt ſupra Sayr. d. lib.12. cap.23. n.5. Suar. de charit. diſp.7. ſect.4. n.4. Filiuc. qq. moral. tract.28. cap.3. n.288. tom.2. Coninch. diſp.27. dub.8. n.134.* Nec pariter tenerentur, ſi eadem, aut etiam leuiori laborarent neceſſitate, vt aliqualis eſt iactura temporis, mentis moleſtia, & ſimilia: Ordo quippe charitatis poſtulat, vt quiſque ſibi potiùs, quàm alteri conſulat, niſi ex officio, pauperum conſtituti ſint defenſores æreque publico ſubarrhati. *Leſs. lib.2. cap.31. dub.7. Tolet. in addit. lib.5. cap.61. verbo in pauperum cauſa Fornar. in inſtruct. confeſſ. cap.7. n.8. Reginald. lib.23. cap.55. Io. Petrus Ala de Aduoc. chriſt. p.1. cap.9. verſ. licet autem, & alij.*

Cæterum, cùm Sanctiſſima res iuris
18 ciuilis ſcientia ſit, pretio nummario non
„ dehoneſtanda, & quædam tametſi hone-
„ ſtè accipiantur, inhoneſtè tamen petan-
„ tur *l.1 §. proinde ff. de var. & extraord. cognit.*
prohibetur prætereà Patronis de ſalario paciſci, lite ſaltem inchoata, ad euitandas fraudes; nam cliens totam tunc prodigeret pecuniam, metu percuſſus parta adimendi iura; cui vtique diſcrimini vix ſe exponeret, ſi in principio aut fine litis, huiuſmodi iniret pactum *l. quiſquis §. præterea, & ibi Bald. Salicet. Albert. C. de poſtul.* quod & repetitur *§. infames, §. arceantur verſ. præterea 3.q.7. Rebuff. in comm. ad conſt. gall. de reſtit. contr. in præfat. n.29 Sanch opuſc. moral. lib.6. cap.7 dub.9. n.1.* Licitum tamen foret, ſi vi, & ſcandalo procul, æquum, & permiſſum pretium obligaretur; in his quippe pactionibus, ratio ceſſaret, & præſumptio legis *Sanch. vbi ſupra cum Nauarro n.2 Steph Grat diſcept. forenſium cap.56. n.1. Barboſ. de poteſt. Epiſ. lib.3. alleg.79. n.39.* Itidem inhibetur etiam (victoriæ adhibita conditione) litis de pretio paciſci: nam & ſi, cuilibet merces ſuas, quanto libeat pretio addicere liceat, cum Domini æſtimetur arbitrio. *Gloſ. Domini l. ſi tutor. ff. de*

ro

in lat.inr. Talem nanque nimis anxiè quærendi victoriam, ſiue licitè, ſiuè illicitè illis præberetur occaſio, quod ſatis indignum, vileque putatur *Paul. ſex caſtro in l. ſi quis aduocatus C de poſtul.* niſi tenuitas excuſet emolumenti (ceſſaret enim in hoc caſu finis legis) *Sylu. Nauarr. Roſell. Armill. verb. aduocatus Sanch. conſ. moral. lib. 6. cap. 7. dub. 9. n. 6. Bonac. tom. 2. diſp. 9. §. 3. punct. 1.* Iacoque de Iaſone Maymo, qui apud Iouium in elogijs ſi cauſa cecidiſſent conſultores, pactam ſe continuò pollicebatur redditurum pecuniam: eruditum hominem non id decere, eumdemque iuſtitiæ Sacerdotem, cordati, ac ſapientes
19 facilè aſſeuerarunt. Neque minus de quota litis permittuntur paciſci, hoc eſt de media, tertia, vel quarta pretij parte, de quo agitur in iudicio: auaritia nanque inducti medijs indebitis fortaſſe cauſæ conarentur ad victoriam *cap. infames §. arceantur 2. q. 7. l. qui aduocatorum C. de poſtul. l. Anton. p. 2. tit. 1. cap. 19. §. vlt. Sylu. verbo aduocatus q. 17. Angel. §. 15. in fin. Tab. n. 17. Nauar. cap. 25. n. 30. verſ. ſeptimò peccant. & alij.* Itaque, vt tradit Vlpianus *lib* 31. Cùm Saturnino Prætori conſtitiſſet, Marium Paulum Iuriſconſultum, huiuſcemodi de quota litis cum Daphnide cliente ſuo quandoque pactum fuiſſe, eidem extemplo aduocationibus interdixit. Secus verò tali conditione appoſita, ſcilicet, ſi vincat, aut ſuccumbat; tunc enim deficit ſupradicta ratio, vt notat Graſſius *deciſ. aur. p. 1 lib. 3. cap. 8. n. 12. Gozzadin. conſ. 3. n. 25. Filiuc. Layman. & alii citati per Bonac. tom. 2. diſp. 10. q. 1. punct. 4. n. 10.*

Fidelitas demùm in cauſis, atque dili-
20 gentia, Patronis plurimum commendatur: Eſt enim inter ipſos, & clientulos quidam veluti contractus obligans fidem, & operas; adeò vt ampliùs libera eorum non maneat poteſtas, ſed omittere teneantur cuncta, etiam propria, licet ſpiritualia, ex hoc dummodò aliquod non obrepſerit peccatum. *Abbas Guazz. tract. moral. lib. 1. defenſ. 1. cap. 1. num. 16.* qui refert *Io: Petrum Ala de aduoc. chriſt.* Proindeque merita cauſæ dum communis eſt, partis omninò tegere tenentur aduerſæ: alias enim non patrocinatoris, & defenſoris, ſed proditoris, & præuaricatoris fungerentur officio. *Cherub. compend. Bullar. in Scholijs ſupra Bull. Pij V. quæ eſt 150. app. 1. ſchol. 1. S. Anton. par. 3. tit. 6. cap. 2. §. 3. Aluarez pelag. lib. 2. cap. 35. de planctu Eccleſ.* Et ſi quando de cauſæ iniuſtitia certiores fierent, eam magis deſerere, quàm ſecreta iubentur publicare: quandoquidem ſecretum, veluti quoddam depoſitum eſt alteri creditum, quod ex iuſtitia, niſi graui ſuppoſita culpa queit reuelari. *Sot. de ſecret. memb. 1. q. 1. concl. 2.* quem ſequuntur *Filiuc. tract. 40. cap. 3. ad 2. & alij.* Quinimmo, licet à ſuperiore ſub anathematis pœna, reuelandi emanaret monitorium, præſtandi tamen obedientiam gauderent exemptione: Talia nanque imperata, eas non ligant perſonas, quæ reticendi ſecreta, iuſtam cauſam habent huiuſmodi. *Nold. in ſumm. verb aduoc. num. 5. qui citat Nauarr. conſ. 16. de penit. & remiſſ.*

Hoc autem nonnullas conſideratione
21 dignas patitur limitationes, vt videre eſt apud Abbatem Guazz. *tract. moral. lib. 1. defenſ. 3. cap. 3. nu. 7. 8. 9. 10. & 11.* Ad Patronorum etiam attinet fidelitatem, in eadem cauſa pro vtraque parte non patrocinari. *Syln verbo aduocatus quæſt. 17. D. Anton. 3. par. tit. 6. cap. 12. §. fin. Sanchez opuſc. moral. lib. 6. cap. 7. dub. 7. Perbalt. verbo iudex §. 1. verſ. vtrum poſſit*; quod pariter apud eundem Guazzinum, *eodem lib. 1. defenſ. 3. cap. 4. à num. 2. vſque ad fin.* quibuſdam afficitur limitationibus, quas animaduertere, haud inutile eſſe puto. Cæterum, quia ſollicitudo, quàm cauſarum Patroni, earum ad euitandas dilationes, ne lites reddant infinitas, clienteſque decipiant, ſummoperè curare tenentur, teſte D. Thoma *2. 2. quæſt. 54. art. 1.* idem ac diligentia eſt; omni remoto dubio, fideles tales eſſe nequibunt patrocinatores, niſi munus ad ſuum accuratam, quam Summus Pontifex iubet Benedictus XII. diligentiam conferant. Quæ denique pia, necnon religioſa Pontificis præcepta, ſi quis per contemptum neglexerit; grauis non tantùm culpæ, verùm & pœnæ miſerrimo reatui vltrò ſe exponere minimè dubitet. *Abbas Guazz. lib. 1. defenſ. 1. cap. 1. num. 13. & 14.* qui alios allegat quamplures.

CAPVT XII.

Ex Hippocratis iureiurando, ea ſeliguntur vberrimè, quæ probi, & ſatagentis Medici, maximè cenſentur reſpondere officio.

SVMMARIVM.

1 *Medicinam, omnium artium nobiliſſimam, aucertè nulli poſtponendam, à Deo originatam eſſe, Hebræi, Arabes, & Ægyptij arbitrati ſunt: nam Altiſſimus creauit illam de terra, vt ſacræ teſtantur literæ.*

2 *Qui autem primus, Medicinæ operam, & initia dederit, adhuc nos latet, quia multi varia dicunt. Hoc tamen certum eſt, quòd eius initium, diligens fuit rerum obſeruatio: Homi-*

mines enim conſiderando alia ſalubria, inſalubria alia, ex eorum aduertentia hanc effecerunt artem.

3 *Hippocrates Cous, primus è tenebris medicinam renocauit in lucem; etenim antiquitus, paucarum quarundam herbarum, hac ampla facultas fuerat ſcientia. Deinde increbreſcentibus ægritudinibus, quas nec etiàm ipſe Hippocrates plenè nouerat, mirificè per varios, vſque ad Galeni tempora aucta fuit.*

4 *Medicina, ita corporis curam gerit, vt animum nentiquam negligat; nam corporale vitium vſque ad animam pertingere poteſt; ideoque quamplurimi herbis, & helleboro corpora purgabant, ne quid ex corruptis in ſtomacho humoribus, ad domicilia vſque animi reſanderet.*

5 *Medicina licèt, ex qua parte materijs vtitur immundis, aliquantulum ſordeſcat: compenſatur tamen, non tantùm dum aurum, argentum, gemmas, aliaque pretioſa applicat ad medelam, verùm etiam honeſtiſſimi finis conſiderando præſtantiam: cùm bonitas, & nobilitas finis quoque redundet in media.*

6 *Sanitas, quæ vtique finis Medicinæ eſt, bonum æquè cum vita cenſetur iucundum; quin etiam iucundius ipſa; quandoquidem infirmam, & ægram ducere vitam, viuere minimè eſt, ſed lentè mori; quarè diuitiarum commodis etiam præferenda eſt. Quinimmò errarunt quamplurimi, putantes eam eſſe ſummam fælicitatem.*

7 *Hoc tamen errore ſublato, bonam valetudinem fore plurimam expetendam; non tantum Athenienſium, verùm etiam Græcorum omniam ſuaſit vſus; hanc autem mirificè præſtat, & confert Medicina. Qua de cauſa cæleſtes Angeli, Sancti viri, Pontifices Summi, Imperatores, Reges, Duces, cæterique alij ex Procerum albo, hanc præcellentiſſimam exercuerunt artem.*

8 *Quia nulla artium inconſtantior eſt Medicina, vtpotè fluctuoſior omnibus, niſi ſtatis præceptis, eius coerceantur profeſſores, vnicuique pro libito, hominis necandi ampla daretur poteſtas; quare Hippocratis Ius iurandum ipſis proponitur, ex quo tria præcipua, & capitalia eruuntur mandata.*

9 *Auaritia acriter pungitur, & vituperatur: nam aurum omniam malorum, aut quæ facimus, aut patimur cauſa eſt, quod exempla Balaam, Achan, Dalila, natorum Samuelis, Saulis, Achabi, Giezzi, Procerum Iſraelitarum, Antiochi, Iudæ Iſcariotis, aliorumque perplurium, ex ſacris comprobatur ſcripturis.*

10 *Vt autem ab hac auaritia Medici aborreant cupiditate, inopes gratis curare teneantur; quòd ſi ſecus agant, non indè tamen eſt inferendum, ægrotos in Medicos, aliquam obtinere actionem, ſed ad ſummum officio iudicis, negatam petere poſſe humanitatem: nam contra præceptum charitatis agerent, qui hanc negarent.*

11 *Medici ære publico aſſalariati, hac appoſita conditione, ne ſcilicet ab ægrotis aliquid mercedis recipiant, nec petere, nec vltrò delatum præmium recipere queunt, præcipuè ſi abſq; licentia Priorum Ciuitatis, exeundi illis negatur libertas. Poſt reſtitutam tamen infirmo ſanitatem, ab eo ſponte oblata non prohibentur munera recipere. Prædicta verò conditione ſublata, ſi æger prædiues ſtipendia argauerit nō idcircò ex auaritia tenacitate eum deſerere debent, cùm ab ipſo, vel ab hæredibus, id poſtea iuridicè petere valeant.*

12 *Quia Medicina omnis humano corpori vt plurimum noxia eſt, præcipuè, quæ potui datur; niſi id ingens poſtulet morbus, Medici non tam facile ipſam ordinare debent, eo vel maximè ſola cauſa lucrandi, aut Pharmacopolis iuuandi: tunc enim lethaliter peccarent, ac reſtituendi ſe ſubijcerent obligationi.*

13 *Quamuis Medici plurimùm commendentur, quod ex mortiferis venenis antidota faciant, venenum tamen, vindicta, vel auaritia ſibi præſcripta propinare ſine non debent, niſi velati aſſaſſini, & proditoris, Eccleſiaſtica priuari cupiant immanitate. Quod licet etiam de procurantibus abortum, adhuc determinatum non ſit, hoc tamen indubitatum eſt grauiſſimè contra naturam eos ſaltem peccare, necnon excommunicationem, & irregularitatem incurrere.*

14 *Inſuper præcipitur Medicis iniurias afferre nemini, famam præcipuè deturpantes: Fama nanque maxima exiſtimationis eſt. Quare ad medendum hi eligendi ſunt, qui præter artem morum probitate plurimum pollent; & in curandis maximè mulieribus, quarum honeſtas plurimum domui, & familiæ fauet, caueant impudicitiæ, & inhoneſtatis, ne aliqua, vel leuis oriatur ſuſpicio.*

15 *Inter ſpirituales, & corporales Medicos, opportuna oritur analogia. Vnde non minus qui medetur corporibus, honeſtate tenetur præcellere, quàm qui animas ſanat, quibus ſtrictiſſimè inhibetur ad turpia ſollicitatio.*

16 *Eadem ſeruata analogia, non minùs corporales Medici (iure ſaltem naturæ) ad illa tenentur tegenda ſecreta, quæ patefacta, infamiam, iniuriamque ægrotorum inducerent, quàm ſpirituales Medici ea, quæ pænitentiam detraherent exiſtimationi. Quare illorum taciturnitatem, meritò Hippocrates, iureiurando adſtrinxit.*

17 *Vitam denique, artem ſynceram, incorruptamque Medici retinere debent; quod vt faciant, omniam ferè ſcientiarum, & artium quandam tenentur habere notitiam; nam medica*

ars

ars admodum difficilis eſt, ſicut à Mythologis Æſculapij nodoſa, ſerpenteque inuolata virga, aptiſſimo ſymbolo, oſtenſum eſt.

18 *Quare Medici, eam potiſſimum noſcere debent obligationem, quæ ex iuſtitia eorumque pullulat officio; vt ſcilicet in primis, medicæ artis, debita ſint inſtructi peritia: nam medico imputatur quicquid ex imperitia, agroto contingat, teneturque actione in factam, in quantùm religioni iudicantis videbitur æquum.*

19 *Vt Medicus cenſeatur peritus, obſeruandum eſt ſi pro morborum diuerſitate varias adhibeat medicinas: deinde ſi contraria infirmitati applicet medicamenta. Quarè certo relicto pharmaco, probabile prohibetur aſſumere, vel de quo hæſitat ſaltem dubio negatiuo: ſicut reiecta profeſſorum probabiliori opinione, probabilem tantùm, non debet recipere.*

20 *Tenentur etiam Medici ex charitate, ſpirituali quam maximè conſulere ſanitati: ideoque inſtantem mortem, vel per ſe, vel per alios, infirmo tenentur denunciare, & ad Sacramenta ipſum inducere ſuſcipienda, ob quæ, Decreta Innocentij III & B. Pij V traduntur, & breuiter explicantur.*

MEdicina omnium artium, atque doctrinarum nobiliſſima, aut certè poſtpo-
1 nenda nulli, ſiuè ipſius originem, & initia, incunabula, prouectus, & incrementa, ſiue materiam, ſiue finem, ſiue eos, qui illam exercuerunt, & omnia denique, quæ ad eandem pertinent reſpiciamus, cunctis meritò videri poteſt. *Hippocrates libell. de leg. Galen lib. 1. Therapeutica, & lib. 1. Theorices, Arnald. villanou. in princ. ſui antid. Petrus Aponienſis in eo lib. cui titulus eſt conciliator. diff. 5. & alij.* Eius nanque origo, ſiue Hebræos, & Arabes ſequamur, ſiue Græcos, Ægyptioſque Theologos, ab ipſa manauit Diuinitate. Hebræi ſanè, Adam primum humani generis parentem diuino eam numine adeptum ferunt. *Ficin. lib. 4. epiſt. ad Tho. Valer. Phyſ.* Apud reliquos item Medicina Dijs primùm ſuos aſſignauit inuentores, Cæloque dicauit, vtpotè Deorum ab oraculis multifariè petita. *Plin. lib.*
„ *29. cap. 1.* Quarè dicitur *Eccleſ. 38.* A Deo
„ enim eſt omnis medela, & à Rege accipiet
„ donationem. Diſciplina Medici exaltabit
„ caput illius, & in conſpectu Magnatum
„ collaudabitur. Altiſſimus creauit de terra
„ Medicinam, & vir prudens non abhorre-
„ bit illam. Quis autem omnium primus,
2 Medicinæ ab incunabulis operam, & initia dederit, incertus adhuc dubiuſque habetur: nam Diod. Siculus *rerum antiq. lib. 1.* Iſidi: Apollini *1. metamor.* Ouidius: Cadmo, *Plutarchus ſympoſ. problem. decad. 3. cap. 1.* Chironi, Hygin. *Fabul. cap. 138.* Oſiridi qui, & Apis Clem. Alexand. *lib. 1. ſtrom.* Æſculapio, Virgil. *7. aneidos*, alijſque alij ſparſim, vagèque tribuunt. At quiſquis ille fuerit, Medicinæ initium certè fecit obſeruatio. Homines enim, cùm experirentur alia ſalubria, inſalubria alia, ex eorum aduertentia, artem effecerunt Medicinæ. *Quintil. lib. 5. orator. inſtit.* vbi de Rhetorices differit initio; cui concinit Philoſophus Peripateticorũ Princeps *in proam. 1 metaph.* Quibus etiam annectendum cenſeo quod Maximus Tyrius platonicus de ea re ſcribit *ſermon. 40.* græcè quidem, ſed
„ hoc propemodum ſenſu: Medicinæ vetu-
„ ſtiſſimum inuentum, his initijs ortum,
„ conſtans eſt fama: Enim, qui vexaretur à
„ morbo, domeſtici expertantes, in frequen-
„ tiſſimo vico ſtatuebant, vt à tranſeuntibus
„ viſus, de qualitatibus morbi rogaretur.
„ Iia, qui tulerat, depuleratque ſimilem
„ morbum, aut medicamentis ſumptis, aut
„ cauterijs, aut inciſionibus, aut tolerantia
„ ſitis prodito remedio, laborantem iuua-
„ bat. Similitudine igitur morbi remedio-
„ rum colligens memoriam, ſummam eius
„ quod ex his hominum congreſſibus acce-
„ perat, ſcientiam fecit. Hæc ille.

Cæterùm, cùm in nocte diù deſtituiſſet
3 denſiſſima hæc nobilis facultas, eam veluti interemptã tunc primùm, (Plinio *lib. 29. cap. 1.* & Galeno *in eo libro, qui medicus, ſiue introductio dicitur*, teſtibus) Hippocrates Cous è tenebris reuocauit in lucem, eamque cuiuſdam noui partus ad inſtar genuit, per omnia membra aluit; eduxit, veſtiuit, & vniuerſo ornatu inſignem reddidit:
„ Etenim, Medicina quondam paucarum
„ fuit ſcientia herbarum (Lucillo ſcribit Se-
„ neca *epiſt. 95.*) quibus ſiſteretur fluens ſan-
„ guis, vulnera coirent paulatim. Nam, vt
„ ipſe addit ibidem: Antiqui Medici neſcie-
„ bant dare cibum ſæptùs, & vino fulcire
„ venas cadentes. Neſciebant ſanguinem
„ emittere, & diutinam ægritudinem bal-
„ neo, ſudoribuſque laxare. Neſciebant
„ crurium vincula, brachiorumque laten-
„ tem vim, & in medio ſedentem reuocare.
„ Non erat neceſſe circumſpicere multa au-
„ xiliorum genera, cùm eſſent periculorum
„ pauciſſima ...... Immunes erant ab iſtis
„ malis, qui non dum ſe delicijs ſoluerant,
„ qui ſibi imperabant, ſibi miniſtrabant.
Quinimmò illemet Hippocrates, qui *Aphoriſ. lib. 6. cap. 28.* Fæminas aſſeueranter dixerat, nec capillos defluere (vt verbis Senecæ vtar) nec pedes laborare, aperto comprehenſus eſt in mendacio, cùm tot fæminæ podagricæ, caluæque ſint: non dum enim plenè illud attigerat, quod idem ad-
„ didit Seneca, dicens: Beneficium ſexus
ſui,

ſui, vitijs perdiderunt; & quia fæminam
exuerunt, damnatæ ſunt morbis virilibus.
Diocles proinde Caristius, Praxagoras
Cous, Cryſippus Gnidius, Herophilus
Bacchius, Eraſiſtratus Chius, Serapion
Alexandrinus, Apollonius Glaucias, He-
raclides Tarentinus, Philinus Cous, Agron
Athenienſis, Aſclepiades Pruſienſis, The-
miſon Laudiceus, Dioſcorides Cilix, An-
tonius Muſa, Caius Valgius, Caſſius Fę-
lix, Chaſpitanus, Albutius, Rubrius,
Quintus Stertinius, Vectius Valens, atque
alij apud Tiraquell. *de nobil. cap 31. à n. 51.
ad 72.* varijs in diem ſuccedentibus mor-
bis, artem medicam ad Galeni vſque tem-
pora, nobis auctam mirificè prodierunt.
Deinceps verò, hac in facultate, adeò
creuit Scriptorum caterua, vt Vander
Linder, qui eos patefecit elencho, lan-
guorum copiam ferè ſuperauerit.

Eius item circa quam verſatur materia,
4 nobiliſſima eſt, cùm Medicina ita corpo-
ris curam gerat, vt animum neutiquam
negligat: animato enim, ac rationis par-
ticipi corpori metam, ad quam ſe dirige-
re valeat, exhibet ad ſtuporem. Quando-
quidem certum eſt, corporale vitium vſq;
ad animam pertingere poſſe. *Vlpianus l. 1.
§. apud iulianum ff. de ædi. edict. & l. ob quæ
vitia in princ. cod. tit.* Ideoque apud Gellium
lib. 17. cap. 15. legimus Carneadem ſcri-
pturum aduerſus Xenonem, ſuperiora
corporis helleboro purgauiſſe, ne quid ex
corruptis in ſtomacho humoribus ad do-
micilia vſque animi redundaret, & inſtan-
tiam, vigoremque mentis labefactaret.
Id, quod antea quoque notauerat Plinius
lib. 25. cap. 5. & Valerius Maximus *lib. 8.
cap. 7.* vbi tamen id dicit, eum feciſſe cum
Chriſippo diſputaturum: nam, & alias
herbas ad animum, & mores, multam
vim tradit habere Theophraſtus *lib. 9. de
hiſt. plantarum cap. 21.* Cæterum Plato nar-
rat in Cratylo: purgationem, & pharma-
ca Medicorum, hoc vnum intendere,
purum hominem, & corpore, & anima
reddere. Et Galenus *lib. de Theriaca ad Pi-
ſonem* ſcribit nouiſſe ſe, Theriacam non
eſſe inefficacem ad animi prudentiam,
acrimoniamque: ſenſus enim validè, vt
ſuo munere fungantur, efficere, men-
temque vaporibus liberatam, ſubtiliorem
5 reddere. Et licet ex qua petitur Medicina
ſordeſcat aliquando materia, vt ſcilicet
dùm Medici ex ſuæ artis præſcripto, ho-
minum vtuntur ſtercore, canum, & hy-
rundinum ad eum morbum, quem di-
cunt Anginam, vt ſcribunt Galenus, Me-
ſue, Auicenna, & alij, *quo loco de ægritudi-
nibus gutturis differunt.* Stercore gallinarum
ad venena per vomitum educenda, vt tra-
dit Petrus Apon. *libello de venenis cap. 4.* Se-
mine virili, fæminarum menſtruis; ſudo-
ris, & aurium ſordibus, ſputo, vrina, fæ-
cibus alijſque fœdiſſimis ad morbos quoſ-
dam curandos, vt docet Galen. *lib. de ſim-
plic. medicamen. cap. 1. 8. 9. 10. 12. & 13.*
compenſantur hæc tamen, pretioſa quæ-
que non tantùm, vt aurum, argentum,
gemmas, & id genus cuncta, hominum
applicando indigentijs, verùm etiam ho-
neſtiſſimi finis oſtendendo præſtantiam:
Finis nanque bonitas adeò redundat in
media vt eſto aliàs viliſſima, aut ſaltem
contemptibilia, valdè nobilitet, & coho-
neſtet. *D. Tho. 1. ethic. lect. 9. 1. par. q. 5. art. 6.
ad 2. & q. 24 de verit. à 6.*

Equidem ſanitas, vtpotè Medicinæ fi-
6 nis, & intentio, *1. ethic. cap. 1.* bonum
æque, ac qua fruimur vita cenſetur iucun-
dum, quin tot affecta languoribus, etiam
iucundius ipſa: quandoquidem, diù in-
firmam, & ægram ducere vitam, mini-
mè viuere eſt, ſed lentè mori: Ipſe enim
quotidianus defectus corruptionis (vt *Ho-
mil. 37. in Euang.* Sanctus loquitur Grego-
rius) quid eſt aliud, quàm quædam pro-
lixitas mortis. Adſint proinde commoda,
diuitiarum perennis abundet copia; ſani-
tate parum, nihilue proderunt carenti.
Optima nanque, quolibet theſauro licet
ingenti opimior eſt valetudo: quare Flac-
cus ad Iccium, *1. epiſt. 12.* feſtiuiſſimè
ſcribit.

Si ventri bene, ſi lateri eſt, pedibuſq; tuis: nil
Diuitiæ poterunt regales addere maius.

Fœlicitatem idcircò non quidem abs re,
in ipſa ponebant nonnulli, vt Metrodoro
præ cæteris adſcripſit Tullius *offic. 3. Tu-
ſcul. 2. & 5.* Quàm, ni fallor, ſententiam
propemodum etiam expreſſiſſe videtur
Titus Lucretius, *lib. 2. de rerum natura in
princ.* dum cecinit.

——— Nonne videtis
Nil aliud ſibi naturam latrare, niſi vt cum
Corpore ſeiunctus dolor abſit, mente fruatur
Iucundo ſenſu, cura ſemota, metuque?

Quòd ſi eam non putaret ſupremam, &
vltimam hominum eſſe fælicitatem rem
acu attingeret, & in errorem tam enor-
miter non eſſet prolapſus. Vnde Tullius,
qui (teſte Plutarcho *in Cicerone*) ita fuit
in corporis cura curioſus, & nimius, vt
ad certum numerum frictionibus, & am-
bulationibus vteretur, gratis ipſum repre-
henderet, niſi more pecudum, humanam
totam beatitudinem ſtatuiſſet in ſenſu.
Inquit enim *lib. 3. officiorum sect. 75 nu. 116.*
Nam ſi non modò vtilitas, ſed vita omnis
beata, corporis firma conſtitutione (vt à
Metrodoro ſcriptum eſt) contineretur,
certè hæc vtilitas, & quidem ſumma (ſic
enim

„ enim cenſent) cum honeſtate pugnabit.
„ Et 2. *Tuſcul. ſect.* 178. *num.* 17. Metrodorus
„ quidem, cum perfectè putat beatum, cui
„ corpus benè conſtitutum ſit, & explora-
„ tum ita ſemper fore. Denique 5. *Tuſcul.*
„ *ſect.* 233. *num.* 27. Tu verò Metrodore, qui
„ omne bonum in viſceribus, medulliſque
„ condideris, & definieris ſummum bonum
„ firma corporis affectione, explorataque
„ ſpe continerì: fortunæ aditus intercluſiſti?
Quomodo? Iſto enim bono iam expolia-
7 ri potes. Hac igitur purgata hæreſi, bo-
nam valetudinem fore plurimum expe-
tendam, Athenienſium non tantùm ſua-
ſit apud Ariſtophanem *in auibus*, obſole-
tus vſus, qui dum à Dijs ſibi precantes
bona, hæc præcinebant:

Vt detis Nephelecoccygienſibus
Bonam valetudinem, & incolumitatem,
Ipſis, & Chijs.

Verùm etiam Græcorum omnium, qui
aliquando territi malis, apud Alex. ab
Alexandro *lib.* 5 *genial. cap.* 26. hoc inter
vota, preceſque carmen ſupplices vocife-
rabant.

Beatorum antiquiſſima ſanitas, in omni tem-
pore tecum ſim.

Hæc autem omnia Medicina mirificè
præſtat, & confert, quia abſque ea valdè
ſanitas periclitatur, *l. quum antiquas poſt
princ. C. de teſtamentis.* Indeque *variar. lib.* 6.
„ ſcribit Caſſiodorus: Inter vtiliſſimas res,
„ quas ad ſuſtentandum humanæ fragilita-
„ tis indigentiam diuina tribuit natura, præ-
„ ſtare videtur aliquod ſimile, quod poteſt
„ auxiliatrix Medicina conferre. Ipſa enim,
„ morbo periclitantibus, materna gratia
„ ſemper aſſiſtit: ipſa contra dolores pro
„ noſtra imbecillitate confligit, & ibi nos
„ nititur defendere, vbi nullæ diuitiæ, nul-
„ la dignitas poteſt ſubuenire. Qua de cau-
ſa, cæleſtes Angeli, Sancti Viri, Pontifi-
ces Summi, Imperatores, Reges, ac Du-
ces, cæterique alij ex Procerum albo, vt
latè tradit Tiraquell. *de nobil. cap.* 31. *à n.* 81.
ad 287. hanc tradere, & præcellentiſſi-
mam exercere artem, minime ſunt dedi-
gnati.

Quia verò Medicina tam variabilis, &
8 inſtabilis eſt, vt Nullam artium inconſtan-
tiorem ipſa fuiſſe, & etiamnum ſæpius
„ mutari, cum ſit fructuoſior nulla *lib.* 29.
„ *cap.* 1. teſtatus ſit Plinius: ſtatis niſi aliquan-
do regulis, monitiſque, ſui coerceantur
aſſeclæ, illud profectò Baptiſtæ Mantuani
eglog. 6. licebit recantare dicterium,

His, & ſi tenebras palpant, eſt facta poteſtas
Excruciandi ægros, hominéſque impunè ne-
candi.

Diſcunt enim periculis noſtris, & expe-
rimenta per mortes agunt. Nec dubium
eſt (ſubdit Plin. *loc. citat.*) omnes iſtos, fa-
mam, nouitate aliqua aucupantes, animas
ſtatim noſtras negociari. Vtinam ergo
eam præſtarent Medici ſanctimoniam,
quam eorum Hippocrates Sacramento,
verbis ſolemnibus concepto exegit ab ip-
ſis, vt videlicet; Eam artem ſine auaritia
exercerent? In curandis ægrotis pro viri-
bus, & Ingenio, neceſſarijs vterentur re-
bus: Nemini ægritudinem differrent: Ni-
hil per iniuriam facerent. Nec tamen
rogati, aut ſponté veneficam potionem
darent, aut dandam conſulerent. Vitam,
atque artem puram, & integram ſerua-
rent. Quamcunque domum ingreſſi fuè-
rint, liberandis duntaxat ægrotis operam
darent. Omnem injuriam, omnem cor-
ruptelam, omne genus turpitudinis, res
etiam venereas, ſponté ſua euitarent. Et
quæ reticenda eſſe intelligerent, nemini
patefacerent, ſed intemeratam taciturni-
tatem ſeruarent. Ex quibus tamen omni-
bus, tria capitalia duntaxat, vt artis deco-
rem, & innocentiam ſeruent, præcepta
Medicis proponenda deſumam. Primum,
vt auaritiæ caueant; tunc enim ægritudi-
nes non diſtrahent, nec venenum rogati
propinabunt. Secundum verò, vt nemi-
ni inferant injuriam; hoc profectò ſectan-
do, Venerem abdicabunt, ac reticenda
tacebunt. Tertium denique eſt, vt vi-
tam, & artem ſynceram, incorruptam-
que retineant, quod ſi ſatis compleue-
rint, vtique languentibus opportunam
ſuppeditabunt opem, & pro viribus, in-
genioque neceſſarijs vtentur.

Auaritia ſanè (vt aliquid de priori ex-
ponamus præcepto). Eſt libido profunda
9 (inquit Sanctus Zeno *ſerm.* 3. *tit. eiuſd.*) cu-
„ piditas cæca, tempeſtas inſana, rapacitas
„ ſine fine, ſollicitudo ſine requie, ad ſua
„ nunquam perueniens vota, quia ſatiari
„ non nouit: fidem frangit, charitatem ne-
„ gligit, iuſtitiam negat, non cognoſcit af-
„ fectus, iura diuina contemnit, humana
„ verſutis argumentis excludit, orbem to-
„ tum ſi poſſit, vt rapiat. Quare Apoſto-
„ lus 1. *Timoth.* 6. aperte dixerat. Radix om-
„ nium malorum eſt cupiditas, quam qui-
„ dam appetentes errauerunt à fide, & in-
„ ſeruerunt ſe doloribus multis. Et diui-
nus vir Eucherius apud Euſebium Nie-
rembergum, *de arte voluntatis lib.* 6. *cap.* 27.
quandam eſſe ſocietatem etiam penè no-
minis duabus his rebus, Vitijs, & Diui-
tijs, ingenioſiſſimè quidem aduotauit.
Ægrè nanque ſine opibus gubernantur
vitia, quorum illæ velut manubria, &
capuli ſunt. Ferè aurum, omnium ma-
lorum, aut quæ facimus, aut patimur cau-
ſa eſt. Hinc Poeta *Æneid.* 3. Polymneſto-

ris Thraciæ Regis auaritiam redarguens,
ſic fatur.
Fas omne abrumpit; Polydorum obtruncat,
& auro
Vi potitur. Quid non mortalia pectora
cogis
Auri ſacra fames?

Siquidem Aurum, quod olim Balaac Regis, plenis Nuncij geſtabant in manibus, ad electum maledicendum populum, Balaamum Prophetam, non ſemel inſtigauit. *numer.* 23. Diuinum contra mandatum de anathemate, Iericho, vt aliquid ſibi aſſumeret Acham ſeduxit. *Ioſue* 7. Dalilæ, amicum Sampſonem, Philiſtæorum ſubiugare potentiæ turpiter ſuaſit. *Iudic.* 16. Samuelis Filijs iudicium, & iuſtitiam peruertere fecit. 1. *Reg.* 8. Saulem regno, vitaque priuauit. 1. *Reg.* 15. Innocentis Nabothi Achabum fœdauit homicidio. 3. *Reg.* 21. Giezzi, immunda lepra percuſſit. 2. *Reg.* 5. Filiorum, Filiarumque ſuarum, ex Optimatibus, Proceribuſque quoſdam mercatores conſtituit. *Nehem.* 5. Aduerſus Oniam, ſanctamque ciuitatem, Regem concitauit Antiochum. 2. *Mach.* 3. Iſcariothem, ex Apoſtolo in proditorem conuertit. *Matth.* 26. Milites, dominici ſepulchri cuſtodes mentiri docuit. *Matth.* 28. Ananiæ, & Saphiræ improuiſam intulit mortem. *Actor.* 5. Pythoniſſæ quæſtuarios, carceri, & verberibus mancipauit. *Actor.* 16. Ac tandem (ex ſacris literis vtpote veriora, cætera deprompta, vt miſſa faciam) Præſidi ſucceſſori ſuo, Paulum relinquendum vinctum, impio, Felici, auri cupido ſuggeſſit.

Hanc autem, vt abhorreant Medici cupiditatem, inopes, & ad ſoluendum ine-
30 ptos, gratis tenentur curare. *Cornel. Benincaſ. de priuileg. paupert.* 1. *ſpec. in indic. à num.* 15. *Petr. Plat de delictis cap.* 26. *numer.* 4. *verſic. ægrotos tamen pauperes. Mandoſ in praxi. tit. de ingrat. cap.* 101. *Tiraquell. de nobil. t. cap.* 29. *à num.* 44. vbi *num.* 45. Immaculatam Deiparam refert Marſilij Ficini patri, celeberrimo Medico in ſomnis apparuiſſe, eumque de tali pietate in egenos admonuiſſe. Atque alij apud Barboſam 1. *decretal. de ætat. qualitat. & ordin. præficiend. cap. ad aures* 7. *num.* 6. Ex hoc tamen haud inferendum videtur; egenos aliquam in auaros Medicos obtinere actionem, ſed ad ſummum, ſicut de eleemoſyna tradit Gloſſ. *n.* 20. *in cap. ſicut. verbo, eſurientium* 47. *diſtinct. & in cap. domino. verbo, nenè* 50. *diſtinct.* officio iudicis, negatam petere poſſe humanitatem. *Tiraquell. de nobilit. loc. citat. num.* 45. qui multos allegat: Medici proindè, id renuentes exequi, contra præceptum in extrema ſuccurrendi conſtitutis neceſſitate, grauiter agunt. *Armill. verbo Medicus verſic. Sextò, ſi non medentur. num.* 1.

31 Quod ſi ampliùs, publico obligati ſtipendio (hac tamen appoſita conditione: ne ſcilicet ab ægrotis, mercedis aliquid recipiant) omnibus medendi indifferenter ſuſceperint curam; nec petere, nec vltrò delatum, licet à ditioribus, queunt obtinere præmium. *Auil. ad cap.* 1. *prætor. in gloſſ. num.* 8. qui, ad *cap.* 54. *prætorum in gloſſ. partiere, num.* 4. reſtringit ad eos, quibus abſque Priorum expreſſa facultate exeundi de Ciuitate, vel loco, penitus negatur libertas. *Azeued. lib.* 8. *num.* 2. *tit.* 6. *lib.* 3. *nouæ recopil.* & alij apud Barbol. *loca ſuperiùs citato. num.* 7. Quibus tamen non obſtantibus, poſt adeptam, & reſtitutam ſanitatem, ab ipſis infirmis ſponte oblata, non prohibentur munera ſibi aptare. *Altamirand. de viſitat. verbo, etiam qualitercunque. num.* 24. *atque alij apud Barboſ. loco citat.* Si verò, hac oblatione, conditioneque ſublata, æger prædiues, ſtipendia negauerit, non idcircò ex auaritiæ impulſu, eum deſerere, aut ſine medicamine debent permittere mori, cùm vel ab ipſo, hæredibuſue, quod iuſtum eſt, illis repetendi ſemper vigeat poteſtas. *l. Pomponius. ff. de nego. geſti. & l. ſtichus. ff. de pec. leg. apud Armillam loco citat. num.* 2. Caueant potiùs, ne plus exigant, quàm par eſt; ſiquidem maximè iuſtitiam læderent, & auaritiæ fauerent. *Armilla, vt ſupra num.* 3.

At quia Medicina omnis, ſiue ſimplex, ſiue compoſita, noxia eſt humano corpo-
32 ri, vt ſatiùs ſit ea abſtinere, quàm vti, ipſis Medicis teſtibus. *Celſo. lib.* 5. *in princip. & lib* 2. *cap.* 12. *Galen. lib.* 1. *de ſanit. tuenda. Plutarch. in lib. eiuſdem tit. Meſue lib.* 1. *in. tent.* 2 *ſum.* 1. *cap.* 1. *cano.* 2. & præſertim, quæ potui datur. *eodem Celſo lib.* 2. *cap.* 12. *in fin. Galen. in commen. Hippocrat. lib.* 2. *de ratione victus in morb. acut. cap.* 11. Ingens niſi morbus periculum ſecum afferat, ægris non tam facilè ipſam Medici curent applicare. *Plato. in timæo. Plutarch. lib. de tuend. bona valet. Arnald. Villanouanus in aphoriſmis, & alij.* Eo vel maximè, ſi præconcepto ſibi lucrandi, aut pharmacopolis viciſſim iuuandi, id exigant inhoneſto fine: tunc enim inutilium ob grauamen expenſarum, ſtudioſamque morborum in longum protractionem, lethaliter delinquunt, ac reſtituere tenentur. *S. Anton. par.* 3. *ſumm. tit.* 7. *& Armilla. verb. Medicus. num.* 3. Sicut, etſi D. Chryſoſtomus. *Homil.* 7. *in gen.* & fe-
33 rè omnes doctores. *in l. quòd ſæpè. §. veneni mali. ff. de contract. empt.* Medicos plurimùm commendent, quòd ex mortiferis venenis antidota, aliaque ſalubria conficiant medicamenta: venenum tamen, vel ma-

leſitij, exhibito pretio, aut vindictæ, odijque liuore meditato, hominibus propinare; non Medici quidem eſt, ſed Aſſaſſini, & Proditoris: Aſſaſſinus nanque eſt, qui pecunia, aut alio accepto pretio, vel promiſſo conductus, præuio mandato occidit homines. *Bartol. in l. non ſolùm, § ſi mandato, ff. de iniur.* & communiter Doctores *in authen. ſed nouo iure. C. de ſeru. fug. & extra. de homicid. cap pro humani lib. 6.* Proditor verò, qui aliquem occidit ſiue fuſte, ſiue ferro, ſiue veneno, ſiue alia ratione, id non præuidentem. *Bonac. tom. 2. de prim. precepto decal. diſput. 3. quæſt 7 punct. 6. §. 3. num. 2.* Quare nec gaudere habent eccleſiaſtica immunitate. *Bonacin. loc. citat. & § ſequent. ex conſtitut. Gregorij XIV.* qui alios allegat. An inſuper ob præfata motiua, inhoneſti ſcilicet lucri, vel implacabilis odij, Medici pharmacum, prægnanti pariter præbentes, vt indè fœtus animati ſequatur abortum, eccleſiaſtica gaudeant immunitate, adhuc penes Doctores eſt ſub iudice lis. *Bonacin. loc. citat. §. 3. num. 8.* Hoc autem indubitatum teneant, ſe grauiſſimè contra naturam peccare, nec non excommunicationem, & irregularitatem incurrere. *Armilla verbo aborſus. num. 1. Xiſtus V. in conſtit. quæ incipit. Effrenatam.* Quam confirmat Gregorius XIII. pœnæque corporali quoque ſubijci. *l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis ff de pœnis.*

Præcipitur deindè Medicis iniurias offerre nemini, quarum maxima creditur,
14 quæ famam deturpat, rapit honorem. Multò nanque maior exiſtimationis, & famæ, quàm rei commodique, viro bono habenda ratio eſt: Vnde Flaccus *lib. 1. ſermon. Satyr. 2.*

Fama malum grauius, quam res trahit ——

Et Plautus *in Moſtellaria. Scena 3.*

Ego ſi bonam famam mihi ſeruaſſo, ſat ero diues.

Quarè meritò imperialibus ſancitum eſt legibus, Eos deligi Medicos, qui præter artem, apprimè morum polleant probitate. *l. 1. ff. de decre. ab ordi. faci.* Quinimmo („ Soranus ſubdit Epheſius *in iſagoge*) „ ſi vnum de duobus defecerit, melius eſſe „ videtur eſſe bonum, quàm artificem per„ fectum mores habentem malos, & im„ probum eſſe. Modeſti ſiquidem mores, „ quod in arte deeſt, honeſtate repenſare vi„ dentur. Culpa autem morum, artem „ perfectam corrumpere, atque improbare „ poteſt. Cùm autem Medici, omnibus teneantur mederi, omniumque ingrediantur ædes, ſcrutentur occulta, quinetiam pudenda liberè contrectent, ab his maximè, abhorreant, quæ dedecoris, & infamiæ, alienum ſolent captare periculum.

„ Omni hora (inquit Hippocrates *4. claſſe* „ *lib. de Medico*) mulieribus, virginibus, & „ opibus maximi pretij Medici occurrunt: „ continenter igitur ad omnia hæc ſe habe„ re oportet. Fœminæ idcircò, quarum honeſtas, integritaſque plurimum familię, ac domui fauet (dicitur enim *Eccleſ. 26.* „ Sicut Sol oriens mundo in altiſſimis Dei, „ ſic mulieris bonæ ſpecies in ornamen„ tum domus eius) cautè adeo curent, vt „ impudicitiæ nulla, vel leuis indè oriatur „ ſuſpicio.

Iurè quidem inter ſpirituales, corporaleſque Medicos, opportunam quamplu-
15 rimi meditati ſunt analogiam, vt Hildebertus Cænomacenſis *Epiſt. 83.* Ioan. Climacus *lib. qui dicitur ſcala paradiſi*, atque „ alij, quæ licet geometricæ non ſit æqua„ litatis (quia, Noſtra ſpiritualis Medicina, „ corporea medendi ratione longè diffici„ lior eſt, ac proindè præſtantior. *Nazianzenus orat. 1.*) arithmeticæ tamen attributionis, in hoc haud exiguam cenſetur conformitatem afferre, quòd ſcilicet, ad turpia, & inhoneſta, quos curare tenentur, non alliciant. Sic enim ſpiritualibus Medicis, talia peruersè tentantibus, ad corporales ſemper habita proportione, *Bulla, quæ incipit. vniuerſ. dominici gregis &c in ordine 34. tom. 4. Bullar.* Gregorius XV. prohibet, dicens: Vt omnis „ peſtis ab ijs auertatur, quibus alios ſanan„ di officium eſt commiſſum. Et poſt pau„ ca. Ne aliquis Sacerdos, ad ſacras au„ diendas confeſſiones deputatus, ſacroſan„ cto pœnitentiæ Sacramento, ſollicitando „ pœnitentes ad turpia, abutatur, ac pro „ medicina venenum, pro pane aſpidem „ porrigat, & ex cæleſti medico, infernalis „ veneficus, ex patre ſpirituali proditor exe„ crabilis animarum reddatur &c. Quarè, non minus, hac data proportione, qui medetur corporibus, honeſtate tenetur præcellere, quàm qui animas ſanat. Vtinam quoque commenſurarentur in pœnis, qui tam bellè æquiparantur in culpa.

Ne penitus item ab incepta diſcedamus analogia; ſpirituales Medici, non tantùm
16 eccleſiaſtico, & diuino, ad reticenda ſibi expoſita peccata; verum etiam naturali, ſtrictè detinentur iure, vt latè probat cum alijs Bonacina *de pœnitent. ſacramen. diſput. 5. quæſt. 6. ſect. 5. punct. 2. num. 3.* ea nanque pandendo, pœnitentium infamiam, iniuriamque inducerent non leuem, à quo natura maximè abhorret, quæ fidem ſeruare docet, arcanumque tegere. *Menoch. de arbitrar. lib. 2. centur. 5. caſu 4 4. Nauarr. cap. Sacerdos de pœnitent. diſtinct. 6. num. 33. Reginald. lib. 3. num. 3. Vaſquez. de pœnitent.*

quæſt.93.artic.4.dub.1.num.9.Nugnius in addit. quæſt.11. artic.1. diffic.poſt concluſ. verſ. tertia ratio, & communiter alij. Cùm autem Medici corporales, à iure pariter non eximantur naturæ, eorum taciturnitatem idcircò iureiurando etiam adſtrinxit Hippocrates, nam ſecùs, ea quæ fidei concredita celanda eſſent ægrotorum vitia, cuiquam exoterico effutirent; atque ita iuſtitiam offenderent, & ad reſtituendum pro iactura forent obligati. *Bonacin.loco cit. num.4.*

Tertiò demum, & vltimò, hoc Medicis obſeruandum exhibetur præceptum, 17 videlicet, vt vitam, & artem ſynceram, incorruptamque retineant. Ars quidem medica admodum difficilis ſapientibus ſemper viſa fuit, vtpotè quam proſequi vix poſſumus ſine aliarum ſcientiarum, & artium cognitione. Proindè Hieronymus Montuus *in eo libro, cui titulus eſt, de his, quæ ad rationalis Medici diſciplinam, munus, laudes, conſilia, & præmia pertinent.* Ampliſſimè oſtendit, Medicinam, omnes Philoſophiæ partes, Grammaticam, Hiſtoriarum cognitionem, Poeticam, Logicam, Rhetoricam, Mathematicam, Arithmeticam, Geometriam, Coſmographiam, Geographiam, Topographiam, Muſicam, Aſtronomiam, Phyſicam, & Metaphyſicam, noſſe debere. Vnde Homerus *lib.11.Iliad.* Medici dignitatem exprimens, ait

Medicus enim vir multis æquabilis alijs.

Et lib.4.Odiſſeæ.

Medicus autem quilibet ſciens ſupra omnes Homines ———

Quin, & Hippocrates ipſe, ob difficultatem artis *in quadam ad Democritum epiſtola*; aſſerit. Neminem penitus Medicinam „ nouiſſe. Nec ego (inquit) ad ſummam „ artis Medicæ perueni, quamuis ſenex iam „ ſim, nec ipſe huius artis inuentor Æſcu„ lapius; nam & ipſe in multis recantauit. Quamobrem veteres, ipſius Æſculapij ſimulachro, baculum nodoſum, ſerpenteque apponebant inuolutum, quem Ouidius *15. Metamor.* agreſtem vocat, qui quidem artis difficultatem norat, Medicoſque oportere, ſerpentis ad inſtar vigilantiſſimos, & oculatiſſimos eſſe, adeò vt morborum principia, momenta, fineſque prænoſcere valeant, optimè indicat, vt tradit Tiraquell. *de nobilit. cap.31. num.20.*

Hanc autem ſimul cum vita, ſynceram incorruptamque Medici retinebunt ar18 tem, languentibus atque opportunam ſuppeditabunt opem, nec non pro viribus, ingenioque neceſſarijs vtentur, ſi eam potiſſimum noſcant obligationem, quæ ex iuſtitia, eorumque pullulat officio: nam Medicus graduatus, & conductus, tenetur ex iuſtitia ſecundùm communem artem exhibere diligentiam, vt corpus ægrotum ad priſtinam reuocet ſanitatem. *Pereyra de republic. lit.lib.8.quæſt.5.num.1516.* Quare ſupponendus eſt in primis, medicæ artis requiſita peritia ſufficienter inſtructus, adeò vt grauiſſimè offendat, ſi temerè curare audeat: Medico enim imputatur, ſi quid per eius imperitiam ægroto contingat. *Gloſſ. diligentiam. in cap. tua nos, §.fin. de homicid.* teneturque actione in factum, inquantum religioni iudicantis videbitur æquum. *Gloſſ.1. in Reg. non eſt ſine* 19 *culpa 19.de reg. iur. in 6.* Vt autem peritus cenſeatur, hæc attendenda ſunt; videlicet ſi pro morborum diuerſitate, varias adhibeat medicinas. *c.cùm conſtitueretur 25. diſtinct. 50.* Imperiti enim Medici, omnium oculos vno curant collyrio. *cap. neceſſè diſtinct. 29.* Deindè ſi contraria infirmitati applicet medicamenta, tunc quidem interficeret, non ſanaret. *c.abſit.26. diſtinct. 50.* Quarè certò relicto pharmaco, probabile prohibetur aſſumere. *Azzorius tom.1. lib.2. cap.17.quæſt.11. & Vaſquez.1.2. quæſt. 9.artic 6 diſput 64.cap.4.num.23.* Nec minus licet illud eligere, de quo hæſitat dubio negatiuo. *Nauarr.in ſum.cap.25. n.61. & Sanchez.lib.1.decal.cap.9. num.38.* Sicut, & in dubijs, nequaquam opinionem ſequi debet probabilem, probabiliori profeſſorum reiecta. *Sot.3. de iuſtit. quæſt.6 artic.5. ad 4. Sanch dicto cap 9. num.41. & Suarez 1.2 diſput.12.ſectione 6.* Demum ex cha20 ritate tenetur, quam maximè ſpirituali conſulere ſanitati: itaque, iure diuino naturali attento, Medicus quilibet, mortis inſpecto imminentis periculo, de ipſo, vel per ſe, vel alio interpoſito, certiorem reddere tenetur ægrotum, dummodò hoc illi opinetur profuturum; ſin autem, minimè *Sanch.lib.3.decal.cap.16.num.1.* Attento verò eccleſiaſtico iure, arctiùs obligatur: nam Innocentius III. *cap. cùm infirmitas de pœnitent.& remiſſio.* Medicis diſtrictè præcipit, vt antè omnia, de ſacramentali infirmum moneant confeſſione. Quod Decretum, anno 1566. denuò ſuſcitans B. Pius V. *Bulla, quæ incipit ſupra gregem dominicum.* addit, Ne Medici, tertium vltra diem, ægrotum viſitent, niſi tamen eum deſerendo, in probabili mortis periculo conſtituatur, vel graue ſubeat damnum. *Sanch. citatus toto cap.16. & alij apud Pereyram, vt ſupra. num. 1529.* Inſuper Academijs, Collegijſque mandat, vt cùm alicui medendi facultatem tribuunt, aut ad gradum Doctoratus promouent, hæc exigant ſeruandi iuramentum. Qua-

re

re Medici ad prædicta tenentur ſub mortali,eò vel maximè, quia Innocentius III. transgreſſores iubet, ab Eccleſiæ arceri ingreſſu; & perpetuam infamiam, gradus amotionem, Medicorum à cætu turpem eiectionem; & pecuniariam pœnam Ordinarij B. Pius V. imponit taxandam arbitrio ſuper his etiam extat Bulla, ab Innocentio XI.nouiſſimè emanata.

CAPVT XIII.

Naturales Philoſophi, abſconditos naturæ latè noſcent effectus, ſi in ſecundis, & proximis cauſis; primam, & remotam non negent eos operari; quinimmo permulta quoque concedant ſupernaturaliter agere.

SVMMARIVM.

1 *Medicina ipſa, Philoſophia eſt, aut ſaltem vtraque ſorores, cùm illa corporis, hæc verò animæ medeatur languoribus. Propterea optimus Medicus idem eſt, ac Philoſophus, vtpotè etiam animæ curam quodammodò gerens. Cæteris nihilominùs partibus, cum illa Philoſophiæ parte, quæ naturalis communiter dicitur, maiorem affinitatem habet: nam vbi deſinunt prima principia naturalis Philoſophiæ, incipiunt principia Medicinæ.*

2 *Herophilus Chalcedonius, empiricos idcircò damnabat Medicos, quia non phyſicæ methodo, ſed tantùm ægrotos experientia curabant. Doctos quippè requirebat auditores, & in phyſicis verſatiſſimos. Vndè Galenus, & inter neotericos Conradus Geſnerus, eſto damnatæ memoriæ, atque alij ad philoſophicum ſtudium priuſquam Medicinæ incumberent ſe contulerunt. Quare relicta morali philoſophia, quæ idem cum ciuili cenſetur, de naturali tantùm in præſenti agitur.*

3 *Natura, eſtò patens, & omnibus communis ſit, in ſuis tamen operationibus agit interiori motu, nobiſque occultiſſimo; quare mammoſum, illius veteres Simulachrum formabant; quaſi ex occultis meatibus lactis ad inſtar prodant naturales effectus, quorum nonnullos recitat D.Auguſtinus.*

4 *Horum autem latens cauſa nulla aſſignatur à Philoſophis præter naturam ipſam, quia in his creatis cauſas tantummodò proximas, ſuis naturaliter colligatas effectibus principaliter conſiderant, de ipſis tradentes quia ſunt, minimè verò propter quid ſunt. Qui meritò reprehenduntur, quoniam ſuperiorem non aſſignando cauſam, Voluntatem, ſcilicet Dei, plura potiùs opinantur, quàm ſciant.*

5 *Chriſtiani propterea naturales Philoſophi; etſi primam in cunctis creatis, operantem cauſam fortaſſe non videant, eam tamen negare non præſumant: nam ſi Deus propter noſtræ mentis infirmitatem non omninò patet, valdè tamen impium eſt, ipſum aſtruere non extare, & vbique veluti primum mouens ad ſtuporem non operari.*

6 *Diuinitas de humano arbitratu non ita penſitetur, vt ſi homini non placuerit Deus non ſit. Quarè Tiberius Cæſar, de recipienda Diuinitate Chriſti, etiam renuente Senatu, in ſententia meritò permanſit: nam ſuperiora minimè ab humanis, & inferioribus dependent legibus, ſed inferiora ipſa dirigunt, ordinatèque mouent, quemadmodùm aptiſſimo exemplo oſtendit D. Auguſtinus.*

7 *Primam operantem negantes cauſam, duabus apertè conuincuntur rationibus, quarum vna eſt, quod omnes nationes eam extare fatentur etiam barbaræ, ac feræ illæ gentes, quæ more pecudum in ſyluis, & antris viuere repertæ ſunt, cùm aliquem ſaltem religionis cultum ſemper adhibuiſſe compertæ ſint: Quoniam, omnibus cognitio eſſendi Deum naturaliter inſerta eſt.*

8 *Expreſsè verò, id etiam omnes ethnicorum affirmant, & docent Philoſophi, vt inter Indos, Bragmanes; inter Perſas, Magi; inter Ægyptios maximè Triſmegiſtus; deindè communiter Pythagorici, Stoici, Academici, & Peripatetici; & inter Poetas Orpheus, Homerus, Heſiodus, Pherecides, Pindarus, cæterique omnes.*

9 *Epicurus autem, etſi rerum humanarum docendo Deum non habere curam; religione, Deique timore animos hominum liberaſſe putaret: preces tamen, venerationem, diuinumque cultum minimè ſuſtulit, cùm teſte Laertio, Librum de pietate erga Deos ſcripſerit; ex quo Tullius acriter ipſum mordet.*

10 *Altera verò ratio, eoſdem ad conuincendos, ex eo ducitur, quòd ſi quæcunque in mundo fiunt, & aguntur, habent, qui eis præſint, eaque perficiant; quare ſolus mundus ſuo adminiſtratore vniuerſale carebit? Eo vel maximè cùm vniuerſus hic mundus, vna Ciuitas communis Deorum (vt ſcripſit Tullius) atque hominum exiſtimanda ſit.*

11 *Amplius per cuncta ferè creata, oſtenditur præfata veritas; adeò vt ipſe Philoſophus Peripateticorum Princeps, reiectis antiquorum erroribus, ex eorum motibus, primum,*

mum, & æternum Motorem coactus ſit colligere.

12 *Item Chriſtiani naturales Philoſophi religioſè monentur, quòd etſi neſciant quomodò ſupra conſuetum naturæ curſum operari poſſit; plurima tamen ab Agente ſupernaturali quotidiè ſupernaturaliter fieri non negent: cum ipſe Deus, duplici adminiſtratione, naturali ſcilicet, & voluntaria in hoc mundo operetur.*

13 *Quarè, negando multa ſupernaturaliter fieri, ac miraculosè, eſt præfatam ignorare voluntariam Dei operationem, & naturalem tantùm ſapere; cùm effectus, notio quadam dicatur ſua cauſa, ad quam dicit ordinem; ac proindè in tali caſu, non planè cognoſceretur Deus, de cuius naturali formaliter realiter conceptu eſt, voluntaria talis operatio.*

14 *Licèt multa ſtupenda, cum magia naturali, tùm diabalica concedantur fieri, quarum nonnulla D. narrat Auguſtinus: non proindè tamen reijcienda ſunt diuina miracula: quinimmò ſi hominum induſtria, & Dæmonum fallacijs, ea non repugnant fieri, eò magis per diuinam, abſolutamque Dei potentiam, hæc operari quibunt.*

15 *Multi, & varij Sacræ Scripturæ, orthodoxorumque Patrum, Gentiles non tantùm, verùm etiam noſtræ tempeſtatis hæretici, qui Omnipotentiam Dei, qua ſupernaturalia paſſim operatur, aut negabant, aut ſaltem coanguſtabant, redarguuntur locis; ex quibus idcircò, eorum nonnulli, palam ipſam fateri coacti ſunt.*

QVoniam Medicina ipſa, Philoſophia eſt, aut certè vtraque alteri tam arctè,
1 ramque tenaciter coniungitur, vt ne tantillum quidem diuerti, ſeiungi, ac ſegregari poſſint: meritò ſanè perfecti Medici expletis iam inſtitutis, chriſtiani Philoſophi munera ſtatim apponenda cenſentur. Plato nanque, Ariſtoteles, Galenus, vt plerique apud Tiraquellum *de nobil.cap.31.num.28.* citant, aut verius Ioan. Alexandrinus, *Commentar.in lib.Hæreſeon.* Philoſophiam, & Medicinam, ſorores eſſe dicebant, alteram animi, corporis alteram conſeruatricem: & propterea Philoſophia, animi dicitur medicina. *Tullius tuſcul.3.ſect.191. num.6.* Ex quo fortè Galenus librum edidit hoc titulo: Quòd optimus Medicus, idem ſit ac Philoſophus. Multos idcircò, & eos quidem primos, atque præcipuos ex antiquis Philoſophiæ profeſſoribus, medicæ artis fuiſſe peritos, atque ex his plurimos in ea quoque libros edidiſſe comperimus apud eundem Tiraquellum *loco citato à num. 257. ad 286.* Quæ quidem dicta, licet communi plauſu recipiantur indubia (Medici nanque, corporis tantùm, vt latè probat Tiraquellus *ibidem à num.118. ad 312.* verùm etiam animi, quem excolit Philoſophia, aliqandò curam gerunt) tamen penſatis omnibus, cum ea Philoſophiæ parte, quam Phyſicam, ſeu naturalem Doctores vocant ſcientiam, ſtrictiori ampliùs Medicina maximè videtur colligari
,, nexu. Phyſici eſt (inquit Philoſophus
,, *cap.1.de ſenſu & ſenſ.*) de ſanitate, & ægri-
,, tudine prima principia inuenire, & ideò
,, vbi deſinunt prima principia naturalis
,, Philoſophiæ, incipiunt principia Medi-
,, cinę. Quoniam (vt docet Henricus Gan-
,, dauenſis 1. *par. artic.7. quæſt.3. numer.13.*)
,, Phyſica eſt ſcientia vniuerſalis, & ca-
,, non vniuerſalis omnium ſcientiarum na-
,, turalium, quia de principijs vniuerſali-
,, bus primi corporis mobilis, & motus ex-
,, preſsè agit.

Vnde Horophilus Calcedonius, ſub-
2 tilioris ſectæ author, ea de cauſa, Empiricos, qui tantùm experientia ægrotos curabant primus damnauit: nam doctos requirebat auditores, & in phyſicis verſatiſſimos, proinde citò hæc ſecta perijt, quoniam literas ſcire opportebat. *Plin lib. 11. cap.35. & lib.26. cap.2. & lib. 29. cap.1.* Galenus item, dum annum ageret ſeptimum decimum, quando Niconis Patris, euidenti inſomnio monitus, medicinam eſt aggreſſus, in primis naturalem Philoſophiam ſtudiosè excoluit, vt inde principia, & cauſas, varijs in arte medica rebus meliùs accommodare poſſet. *Conradus Geſnerus in eius vita.* Qui ipſummet Galenum, imitatione plurimùm proſequutus, eam Phiſiologiæ partem, quæ de metallis, plantis, & animalibus agit, maximè excoluit, quòd certiorem, & ad vitam hominum commodiorem eſſe cenſeret, quàm meteorotum, & ſimilium, in quibus theoriæ inanis multum, vtilitatis perparum ineſſet. Animalium ergo hiſtoriam primùm aggreſſus eſt, ex innumeris authoribus collectam, & peregrinationibus, etiam proprijs confirmatam. Venetias, piſcium cauſa profectus eſt, & niſi bello germanico impeditus fuiſſet, Oceanum erat aditurus. Ariſtoteles quidem, Alexandri Magni cura, & liberalitate, conquiſitis ex toto orbe, naturæ rerum peritis, opus illud ſuum de Animalibus perfecit: at hic, & Mæcenatum ſubſidio deſtitutus, & rei familiaris tenuitate oppreſſus, ſola ingenij promptitudine, & amicorum voluntate fretus, opus conſimule aggreſſus, tantum præſtitit, quantum ab homine

mine vno vix præſtari poſſet. Nec mino-
ri ſtudio, plantarum naturam perueſtiga-
uit, quotannis ferè in iuga alpium, hanc
ſolam ob cauſam, corpore debili expatia-
ri ſolitus. *Ioſ. Simlerus in eius vita.* Philo-
ſophis idcircò, ſuſcepto ab inſtituto ſegre-
gatis moralibus, vtpotè Iuriſtarum in nu-
merum communiter aggregatis (Ciuilis
enim ſapientia, vera Philoſophia dicitur.
Gloſſ. niſi fallor. l. 1. §. 1. ff. de iuſt. & iur.)
de phyſicis, & naturalibus, ad præſens
duntaxat differendum ſtatuitur.

Natura verò (vt aliquid de ipſa, ſum-
3 mis ſaltem prælibemus labijs) eſto patens,
& omnibus communis ſit, quia vna, &
eadem omnium eſt, vt docet Chryſoſto-
mus. *Homil. 60. in 18. Matth.* in ſuis ta-
men operationibus, adeò latens, & ſolita-
ria eſt, vt *lib. 9. de geneſi ad lit. cap. 15.* eam
dixerit Auguſtinus Agere interiore mo-
tu, nobilque occultiſſimo. Mammoſum
proinde ſculpebant fortaſſe veteres illius
ſimulachrum, vt plurima apud Cartarium
in eius icone Hadriani teſtantur numiſma-
ta; quandoquidem, ſicut Mammæ, &
quæcunque in eis ſunt glandes, rapto,
tractoq; meatus per abditos aluntur ſan-
guine, hunc in ſuam conuertunt natu-
ram, ac inſuper eædem ex redundanti
functionis vbertate, lac generant, quo par-
tus alatur, vt tradit Fernelius *lib. 6. de fun-
ctionibus, & humoribus cap. 6.* ita ſanè Natu-
ra, vi, pabulum Vniuerſo ſubminiſtrat
occulta, mirabileſq; in lucem non ſemel
edit effectus, quorum nonnullos, *lib. 21. de
Ciuit. Dei cap. 7.* recenſitans Auguſtinus;
his vtique verbis, naturæ abditis ex Phyſi-
ſicorum ſententia, tribuit cauſis. Tota
itaque (inquit) ratio eſt cur Agrigenti-
num ſalem flamma fluere faciat, aquæ
crepitare: quia hæc eſt natura eius. At
hoc eſſe potiùs contra naturam videtur,
quæ non igni, ſed aquæ dedit ſalem ſol-
uere, torrere autem igni, non aquæ. Sed
iſta inquiunt, ſalis hujus naturalis eſt vis,
vt his contraria patiatur. Hæc igitur ra-
tio redditur, & de illo fonte Garamanti-
co, vbi vna vena friget diebus, noctibus
feruet, vt vtraq; moleſta tangentibus. Hæc
& de illo alio, qui cùm ſit contrectantibus
frigidus, & facem ſicut alij fontes extin-
guat accenſam; diſſimiliter tamen atque
mirabiliter, idem ipſe accendit extinctam.
Hæc & de lapide Abeſto, qui cùm ignem
nullum habeat proprium, accepto tamen
ſic ardet alieno, vt non poſſit extingui.
Hæc de cæteris, quæ piget retexere, qui-
bus licet vis inſolita contra naturam ineſ-
ſe videatur; alia tamen de illis non reddi-
tur ratio, niſi vt dicatur, hanc eorum eſſe
naturam. Breuis ſanè iſta eſt ratio fateor,
4 ſufficienſque reſponſio. Quam profectò,
plurimum commendabant, quia in his
creatis cauſas ſolummodò proximas, ſuis
naturaliter colligatas effectibus principali-
ter attendebant, tradentes maximè Quia,
minimè verò propter quid erant. Quod
vtique apertè docuit ipſemet Auguſtinus
3. de trinit. cap. 2. dicens: Licuit vanitati
Philoſophorum etiam cauſis alijs ea tri-
buere, vel veris, ſed proximis, cùm omni-
no videre non poſſent ſuperiorem cæte-
ris omnibus cauſam, ideſt voluntatem
Dei. Quare *in Enchiridio ad Laurentium pro-
pè principium*. Ipſos acriter carpens, talia
fatur: Non rerum natura ita rimanda eſt
quemadmodum ab eis, quos Phyſicos
Græci vocant: nec metuendum eſt,
quemadmodùm ab eiſdem, ne aliquid de
vi, & numero elementorum, de motu,
atque ordine, & de effectibus ſiderum,
de figura Cœli, de generibus, & naturis
animalium, fruticum, lapidum, fontium,
fluminum, montium, de ſpatijs locorum,
& temporum, de ſignis imminentium
tempeſtatum, & alia ſexcenta de ijs re-
bus, quas illi, vel inuenerunt, vel inue-
niſſe ſe extimant, Chriſtianus ignoret:
quia nec ipſi omnia repererunt, tanto ex-
cellentes ingenio, fragrantes ſtudio, abun-
dantes ocio, & quædam humana conie-
ctura inueſtigantes, quædam verò hiſto-
rica experientia perſcrutantes, & in eis,
quæ ſe inueniſſe gloriantur, plura opinan-
tes potiùs quàm ſcientes.

Cæterùm ne toti Chriſtiani, quæ Eth-
5 nicorum per animos perſuaſerunt opinio-
nibus defatigentur Philoſophi; religiosè
Gandauenſis monet Henricus. *1. p. art. 7.
q. 1. n. 12.* vt & ſi primam in cunctis crea-
tis operantem fortaſſe non videant, aut
cognoſcant cauſam; eam tamen negare
non audeant. Certè concedendum planè
videtur, quemadmodum apud Pierium
Valerianum *Hieroglyph. lib. 29.* Origenes
Adamantius ait, Rarò valde peruenire ad
homines Dei cognitionem, idque paucis-
ſimis contigiſſe, ſeù quòd ob mentis he-
betudinem ad eius micantiſſimæ lucis ra-
dios cæcutimus, ſiue quod inquinata
mens, eius non recipit puritatem; ſiue
quòd humanum hoc corpus adeò fæcula-
tum, animum etiam obturat ne poſſit ſpi-
ritum eius admittere; ſiue quòd intelle-
ctus noſtri virtus ſit adeò imbecilla, vt
immenſitatem eam nulla capere poſſit
coniectura. Nam & de Moyſe legimus,
cum vbi Deus eſſet caliginem ſubyſſe
Exodi 23. Quare Seraphim *Iſaiæ 6.* Faciem,
atque pedes Dei velare dicuntur, quòd
Diuinæ Maieſtatis principium, atque fi-
nem, verbis nemo valeat explicare, ne-
que

quę picturatione vlla declarare; definire
verò nulla prorſus circumſcriptione quiſ-
piam aggrediatur. *Didacus Aluarez. eodem
cap. nu.* 10. Verum tamen eſt in creaturis
Deum non exiſtere, ibique propterea ve-
luti primum mouens ad ſtuporem non
6 operari inferre, omnino cenſetur impium:
,, adeo vt in hos aſſertores, illud Tertulliani
,, *Apolog.* 5. dicterium liceat impingere:
,, Apud vos (inquit) de humano arbitratu
,, Diuinitas penſitatur. Niſi homini Deus
,, placuerit, Deus non erit; homo iam
Deo propitius eſſe debebit. Non ita sanè
Deus enim humani ingenij modulo non
eſt reſtringendus: eſſet vtique indorum
adhibere modium, quo ſe aquis, ipſum
demergendo in mare, modum ponere exi-
ſtimabant. *Cauſ. polybit. ſymb. lib.* 12. 35.
Nam vt lepidè apud eundem *ibidem lib.* 1.
13. Diuus ſcribit Paulinus *S. Felicis na-
tal.* 9.

—— Deus omniſonæ modulator, & arbi-
ter vnus
Armoniæ, per cuncta mouet quam corpora
rerum,
Et naturæ opifex Deus omnis, & artis in
omni
Fons operę; & finis faciens bona, factaque
ſeruans.

Quarè meritò Tiberius Cęſar, etiam re-
nuente Senatu, cuius ſuffragia ad Chriſti
Domini Diuinitatem poſtulauerat publi-
candam, in ſententia manſit, commina-
tus periculum Chriſtianorum accuſatori-
bus vt *loco citato*, idem teſtatur Tertullia-
nus: nam ſuperiora, minime ab humanis
dependent legibus, ſed inferiora dirigunt
,, ipſa, ordinatèque mouent: Siquidem,
,, Voluntas Dei (vt *3. de triuit. cap.* 4. docet
,, Sanctus Auguſtinus) eſt cauſa prima, &
,, ſumma omnium. Nihil enim fit, quod
,, non de intelligibili aula, ſummi impera-
,, toris, aut iubetur, aut permittitur ſecun-
,, dum infallibilem iuſtitiam. Quam, vt
,, ampliùs explanaret doctrinam, huiuſce-
,, modi ſatis, pauló ſuperius, iam rei ac-
,, commodatum attulerat exemplum. Con-
,, ſtituamus (inquit) hominem ſapientem,
,, cuius animæ æternam veritatem in omni-
,, bus actibus ſuis conſulat .... Ille, ſi
,, aliquo opere miſericordię ęgritudinem
,, contraheret, conſultis medicis, ab alio di-
,, ceretur cauſa morbi eſſe ſiccitas corporis,
,, ab alio alia; vterque tamen de cauſis pro-
,, ximis, & corporalibus pronunciaret. At
,, ſi cauſa illius ſiccitatis quęreretur, inueni-
,, retur voluntarius labor, & iam ventum
,, eſſet ad ſuperiorem cauſam, quę ab anima
,, proficiſceretur in corpus, quod regit.
,, Sed nec illa prima eſt. Illa enim procul
,, dubio ſuperior eſt, cui anima hominis ſer-
,, uiens, & iubenti obediens, voluntarium
,, laborem ſuſceperat; & ſic non niſi volun-
,, tas Dei cauſa prima illius ęgritudinis ve-
,, riſſimè reperietur.

Multis propterea id non approbantes,
7 primæque cauſę nil attribuentes conuin-
cuntur rationibus, quarum ne prolixo de-
fatigemur numero, non ſine induſtria
Chriſoſtomus *Homil. in Pſal.* 13. ad bina-
rium redegit, primo loco, dicens: Quo-
,, modo omnis lingua hominis Deum no-
,, minatur? Falluntur ergo omnes homi-
,, num myriades, quæ Deum eſſe dicunt,
,, & ſolus inſipiens ſe putat verum dicere,
,, qui ſolus ita mentitur. Quandoquidem
ſiue ab oriente in occaſum, ſiue ab aqui-
lone ad auſtrum vniuerſas Orbis perluſtre-
mus plagas: ſiue etiam omnes hominum
ætates, ac longe antè tranſacta temporum
reuoluamus ſecula; primam omnium
extare cauſam, eamque Deum eſſe, vix in-
ter tot reperietur aliquis, qui religionis
ſpecie, cultu, precationibus, ac ſacrificijs,
manifeſtè non aſſerat. Quare Philoſo-
,, phus. 1. *Cœli cap.* 3. *tex.* 22. inquit. Omnes
,, homines notionem Deorum habent, om-
,, neſque ſummum locum Diuino cui-
,, dam Numini aſſignatum Græci, tum Bar-
bari. Plane quidem poſt quædam anno-
rum curricula plurimæ gentes, prioribus
ignotæ ſeculis repertæ ſunt, quæ tum ſine
lege, ſine Rege, tum ſine tecto viuerent,
earum quædam nudo corpore incede-
rent, quædam verò per agros ſparſim ve-
ſcerentur frugibus, ac ſic vitam belluis
haud multum tranſigerent diſſimilem: in
his tamen nulla eſt, quæ abſque aliqua
Dei cognitione inuenta fuerit; nulla, quæ
abſque aliqua religionis ſpecie vitam de-
geret. *Fernandus Columbus filius paſſim in
vita Chriſtophori Columbi patris*: Ex quo pro-
inde licebit colligere, non tam homini
naturale eſſe alijs aſſociari, aut ſe ipſum à
temporum iniurijs defendere, immo vi-
tam ipſam, commodumque tueri, quàm
Deum vitæ authorem, omniumq; rerum
primam eſſe cauſam agnoſcere: Omni-
bus enim cognitio eſſendi Deum na-
turaliter inſerta eſt. *Diuus Damaſcenus
lib* 1. *orthodoxa Fidei cap.* 3. Quod 2. *p. art.* 12.
q. 2 *n.* 5. explicat Henricus de Deo in ratio-
ne primæ cauſæ, primi entis, & ſummi
Boni. Quæ omnia, ſi amplius eorum iu-
8 dicio deteximus, qui ſapientiores in po-
pulis habiti ſunt, quos poſtea Philoſo-
phos appellarunt; inter Indos, Bragma-
nes; *Io. Metellus, in ea, quam Oſorij hiſtoriæ
de rebus Emmanuelis Regis præfixit Epiſtola*.
Inter Perſas, Magi. *Strabo lib.* 17. qui om-
nium ſapientiſſimi æxtimabantur, nun-
quam, niſi à Deorum inuocatione quic-
quam

quam auſpicanbatur. Priſca etiam illa Ægyptiorum Philoſophia, cuius pater ter maximus Triſmegiſtus eſſe creditur, Dei venerationem, ante omnia ſibi pie exercendam proponebat; qua Idem *in pimandro cap. 5.6. & 10.* Deum latere pariter, & per vniuerſas Orbis plagas emicare, pulcherrimum rerum ordinem cum nobis manifeſtè declarare; tum res ſingulas ſuis limitibus circumſcriptas, illum Dominum, ac Authorem inſinuare, cui ſol ac ſidera ad nutum pareant; præterea Deum ſolum bonum eſſe, ac in eo boni naturam reperiri, Æſculapio perſuadet. Tum Deum omnia abſolutè eſſe, conſtanter aſſerit, quem ſingula participatione contrahunt. Hunc demum Patrem mundi, rerum Conditorem, Principium, æternitatis Fontem, atque Æternitatem ipſam, ſolum ſanctum, ſolũ ingenitum, ſolum æternum, ſolum vnum, ac totum appellat: atque ad eum laudandum muſicam inſtituit, condita omnia ad concinnandas Dei laudes excitat. Quid verò priſci illi Poetæ de Deo ſenſerint? Orpheus nimirum, Homerus, Heſiodus, Pherecides, Pindarus, qui ſimul, & Philoſophi extiterunt, id potiſſimum declarat, quod de Ioue poetarum more paſſim canunt eſſe veriſſimum, naturalemque Deum: Iouis omnia eſſe plena: Iouem ipſum eſſe primum, Iouem vltimum: Iouem cunctorum eſſe Deorum patrem, Regem, ac genitorem. Atque, vt omittam Pythagoreorum, Stoicorum, Academicorum, ac Peripateticorum ſcholas, quæ nihil magis, quam Deum eſſe omnium primum principium docuerunt:

9 Ipſimet Epicurei, qui cum in cæteris honeſtæ vitæ præceptis tam impudenter, ac inuerecundè ſe gererent; Deum tamen negare nunquam auſi ſunt. Ipſe nanque Epicurus, & ſi de eo ita carminibus *lib. 1. de rerum natura* loquutus ſit Lucretius.

Humana ante oculos fœdè, cum vita iaceret
In terris oppreſſa graui ſub religione:
Quæ caput á cæli regionibus oſtendebat
Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans
Primùm Graius homo mortales tollere contra
Eſt oculos auſus, primuſque obſiſtere contra.

(Quandoquidem rerum humanarũ Deum docendo, non habere curam, religione, Deique timore animos hominum liberaſſe putabatur) Preces tamen, venerationem, diuinumque cultum minimè ſuſtulit (ſcripſit enim librum de pietate erga Deos, vt tradunt *Laertius in eius vita*, & Tullius *lib. 1. de natura Deorum ſect. 24. n. 115.*) quę ſunt profectò valdè inter ſe pugnantia, vt oſtendit ibi Tullius, his verbis. „Quid eſt enim cur Deos ab hominibus colendos dicas, cùm Dij non modò homines non colant, ſed omninò nihil curent nihil agant? At eſt eorum eximia quædam, præſtanſque natura, vt ea debeat ipſa per ſe ad ſe colendam allicere ſapientem. An quicquam eximium poteſt eſſe in ea natura, quæ ſua voluptate lætans, nihil nec actura ſit vnquam, neque egerit? Quę porro pietas ei debetur, à quo nihil acceperis? Aut quid omnino, cuius nullum meritum ſit, ei deberi poteſt?

Altera verò ad eoſdem carpendos,
10 quam ibidem adducit Chryſoſtomus huiuſcemodi ratio eſt: „Quæcunque in mundo fiunt, aguntur, & exercentur, habent, qui eis præſit, eaque perficiat; & ſolus mundus non habet; qui eum adminiſtret? Apibus nanque (vt ab exiguis ſumam exordium) præſunt in aluearibus, earum inaculeati Reges. *Plin. lib. 11. cap. 17.* Gruibus, à ſe conſtituti Duces. *idem lib. 10. cap. 23.* Cunctiſque Auibus, ocnlata Cornix. *Valla in Raudenſem* Frugibus, & Arboribus, Agricultores *Cato de re ruſtica cap. 1.* Floribus, & Fruticibus, Viridarij. *Vlpianus apud Robert. Steph. theſ. ling. lat.* Gregibus, Paſtores. *Plin. lib. 12. cap. 5.* Præſepibus, Bubulci, & Armentarij. *Virgil 3. Georgic.* Prædijs, rebuſque ruſticis, Villici. *Paul. in l. ſi cum villico ff. de inſtitu. actio.* Suis Domibus, Patres familias. *l. nam ciuium ff de iis, qui ſui, vel alien. iur. ſunt.* Structoribus, Architecti *l. fin. de iur. immun.* Cæteriſque Operarijs, eorundem Præpoſiti. *Extra. de verb ſign. cap. quamuis.* Claſſibus, Archigubernij. *l. Beius ad ſenatus conſult.* Et vniuerſæ Militiæ, Imperatores. *Tullius 1. de orato. ſect. 209. n. 54.* Scholis, Gymnaſiarchæ. *Pet. greg de repub. lib. 15. cap. 1. n. 15.* Legibus, Magiſtratus. *l. 9. ff. de legibus, & ſenatusconſult.* Clero, Antiſtites *Gloſ. in Clem. Dudum de ſeq.* Diei, Sol: Lunaque, Nocti. *Geneſ. 1.* Et tandem, vt vno verbo plura complectar, Omnibus ſublunaribus, Cæli *1. meteor. text. 5.* Cælis autem in ſuis regulatis motibus, infallibiles intelligentiæ *12. met. text. 48.* Cæterùm, quia vniuerſus hic mundus (vt *1. de legibus ſect. 160. n. 23.* licet more Gentilium, rectè dixerat Tullius) vna ciuitas communis Deorum, atque hominum exiſtimanda eſt: optimo quoque, eius regimini, Deus ipſe, vtpotè ſupremus, cuncto-
11 rumque Monarcha, maximè inuigilare percipitur. Quid enim tam apertum, tam confeſſum, tamque perſpicuum eſſe poteſt, cùm oculos in cælum ſuſtuleris,

„ & quę ſunt infra, ſupraque luſtraueris
„ (inquit *in Octauio* Minutius Fælix) quam
„ aliquod extare Numen præſtantiſſimæ
„ mentis, quo omnis natura inſpiretur,
„ moueatur, alatur, gubernetur? Cælùm
„ ipſum vide quàm latè tenditur, quàm
„ rapidè voluitur, vel quod in noctem
„ aſtris diſtringitur, vel quod in diem ſole
„ luſtratur: iam ſcis quod ſit in eo ſummi
„ Moderatoris mira, & diuina libratio: vi-
„ de, & annum vt ſolis ambitus faciat, &
„ menſem: vide vt luna, auctu, ſenio, la-
„ bore circumagat. Quid tenebrarum, &
„ luminis duam recuſantes vices, vt ſit no-
„ bis operis, & quietis æterna reparatio?
„ Relinquenda verò Aſtrologis prolixior
„ de ſideribus oratio, vel quod quód re-
„ gant curſum nauigandi, vel quod arandi,
„ metendique tempus indicant: quę ſin-
„ gula non modo vt crearentur, fierent, di-
„ ſponerentur, Summi Opificis, & perfe-
„ ctæ rationis eguerunt: verùm etiam ſen-
„ tiri, perſpici, intelligi ſine ſumma ſoler-
„ tia, & ratione non poſſunt. Quid cum or-
„ do temporum, hac frugum ſtabili varie-
„ tate diſtinguitur? Non ne Authorem
„ ſuum, parentemque teſtatur? Ver æque
„ cum ſuis floribus, & æſtas cum ſuis meſ-
„ ſibus, & autumni maturitas grata, & hy-
„ berna oliuitas neceſſaria? qui ordo facilè
„ turbaretur niſi maxima ratione conſiſte-
„ ret. Hæc ille, quæ omnia peruadendo
creata, lepidiſſime proſequitur. Ex qui-
bus profectò, iam ipſe Philoſophus. 12.
met. text. 41. reiectis antiquorum errori-
bus, vnicum, primum, ęternum, om-
niumque ſupremum, etiam duntaxat in-
„ ueſtigauit Motorem, dicens: Neceſsè eſt
„ igitur, vt vnuſquiſque iſtorum motuum
„ fiat per aliquid, quod eſt æternum per
„ ſe, & per ſubſtantiam æternam.

Naturales poſtremò 1. *p. art.* 7. *q.* 13. *n.* 8.
12 Henricus Gandauenſis monet Philoſo-
phos, vt, & ſi neſciant, quomodò ſupra
conſuetum naturæ curſum operari poſſit;
plurima tamen, infinitæ ſub agente vir-
tutis, ſupernaturaliter fieri non omninò
negent: Quandoquidem; In ipſo mundo
(vt inquit Auguſtinus, 8. *ſuper geneſ. ad lit.*
„ *cap.* 9.) gemina operatio diuinę prouiden-
„ tiæ reperitur; partim naturalis, partim
„ voluntaria. Naturalis per occultam Dei
„ adminiſtrationem, quę etiam lignis, &
„ herbis dat incrementum: voluntaria ve-
„ rò, quæ per Angelorum opera, & homi-
„ num. Secundum illam primam, cęleſtia
„ ſuperius ordinari, inferiuſque terreſtria,
„ luminaria, ſideraque fulgere, diei, no-
„ ctiſque vices agitari, aquis terram funda-
„ tam interlui, atque circumlui, aërem al-
„ tius ſuperfundi, arbuſta, & animalia con-
„ cipi, & naſci, creſcere, & ſeneſcere, occi-
„ dere, & quicquid aliud in rebus interiore
„ naturalique motu geritur. In hac autem
„ altera, ſigna dari, doceri, & diſcere, agros
„ coli &c. De quibus etiam ſtatim *lib.* 9.
„ *cap.* 17. ampliùs ſe explicat, dicens: Om-
„ nis iſte naturæ vſitatiſſimus curſus habet
„ quaſdam naturales leges ſuas, ſecundum
„ quas, & ſpiritum vitæ, qui creatus eſt,
„ habet quoſdam appetitus ſuos determina-
„ tos quodammodo........ Vt de grano
„ tritici, non naſcatur faba, vel de faba, tri-
„ ticum, vel de pecore homo, vel de ho-
„ mine pecus. Super hunc autem motum,
„ curſumque rerum naturalem, volunta-
„ ria adminiſtratione poteſtas eſt Creato-
„ ris facere de omnibus aliud, quàm eorum
„ ſeminales rationes habent........ Vt
„ lignum de terra exciſum, aridum, perpo-
„ litum, ſine radice vlla, ſine terra, & aqua
„ repente floreat, & fructum gignat: vt
„ per iuuentam ſterilis fæmina, in ſenectu-
„ te pariat; vt aſina loquatur, & ſi quid
„ eiuſmodi eſt, dedit quidem naturis, quas
„ creauit, vt ex eis, & hæc fieri poſſent. Ea
13 propter, plurima negando ſupernatura-
liter fieri, hanc voluntariam Dei opera-
tionem, idem erit ac ignorare, tantum-
que ſapere naturalem; cum effectus om-
nis reſpectu ſuæ cauſæ ad quam dicit or-
dinem, optimè poſſit dici eius quædam
notio. *Henric.* 3. *p. art.* 55. *q.* 4 *n.* 8. & conſe-
quenter, idem ac Deum non planè co-
gnoſcere, de cuius eſſentia talis volunta-
ria operatio, realiter formaliter eſt: Quia
vt latè docet D. Thomas *pluribus in locis*,
ſed pręcipuè *q.* 3. *de potentia art.* 5. *ad* 2. Deus
omnia cauſat per ſuum eſſe, quia illa cau-
ſat per voluntatem, quæ eſt ſuum eſſe.
„ Qua fortaſſe de cauſa, ad Laurentium,
„ *in enchiridion cap.* 96. ſcribit Auguſtinus.
„ Hoc, niſi credamus, periclitatur ipſum
„ noſtræ fidei confeſſionis initium, qua nos
„ in Deum Patrem omnipotentem crede-
„ re confitemur. Neque enim veraciter,
„ ob aliud vocatur omnipotens, niſi quia
„ quicquid vult poteſt, nec voluntate cuiuſ-
„ piam creaturæ, voluntatis omnipotentis
„ impeditur effectus. Si enim tam grande
vinculum eſt propria voluntas, qua ho-
mines ſic alligantur, vt reſilire nolint; ſed
quicquid promiſerint, adimplere ſtudio-
sè affectent: vel leuiſſima ſi voluntas reſ-
puat, impoſſibilia cenſentur; Cum ar-
dua, ſi proprium conetur arbitrium, le-
uia, ac facilia habeantur: quantò magis
ſuprema, & immutabilis voluntas, quam
apud Cælium Auguſtinum *Hieroglyph. lib.*
1. pro Zona, ſeu vinculo Enephi, hoc eſt
ſummi Conditoris manibus aptato, quo
creata colligabantur omnia, & in quo
vitæ

vitæ, neciſque continebantur fata, ſignificabant Ægyptij, ab ipſa natura exiget obſequia?

Me tamen latet neqnaquam, callido-
14 rum quandoque mira, occulto nobis hominum artificio proponi, vt de lucerna Veneris in Phano ſubdio ſic ardente, vt eam tempeſtas nulla, nullus imber extingueret, & ſimulachro ferreo, medium ſuſpenſo per aerem, quorum meminit Auguſtinus 21. *de ciuit. Dei cap* 6. nec non magicę plerumq; veneficio artis, ſtupenda operari prodigia; quemadmodum de Penatibus Troianis de loco in locum inuiſibiliter migrantibus, Virgine veſtali, aquam cribro hauriente; Tarquinio, nouacula cotem ſcindente, cæteriſque id genus tradit idem Auguſtinus 10. *de ciuit. cap.* 16. quæ vel naturæ adhuc definitos non excedunt fines, vel ſi tranſiliunt non ſuper ipſam, ſed præter ipſam vix aliquid efficiunt (quandoquidem inextinguibilis Veneris lucerna, Aſbeſtis lapidis, qui ſemel accenſus, ſemper ardet, fouebatur materia, & attractione Magnetis, ferreum pendebat in aere ſimulachrum: reliqua verò, homines tanquam inania Cacodæmonum ſpectra ad ſummum mirabantur, vt locis adductis, ſcitè idem notat Auguſtinus) Cæterum tantùm abeſt, ob id quàplurima, ſupernaturali operari virtute, non eſſe credenda, vt ex præfatis latè probet ipſemet Auguſtinus, Diuinam voluntariam illam operationem, neceſſariò eſſe ponendam. Ait enim 21. *de*
„ *ciuit. Dei cap.* 6. Si hæc immundi Dæmo-
„ nes poſſunt; quantò potentiores ſunt San-
„ cti Angeli, quantò potentior his homi-
„ nibus Deus, qui tantorum miraculorum
„ effectores etiam ipſos Angelos fecit;
„ Quamobrem, ſi tot, & tanta, tamque
„ mirifica, quæ Michanimata appellant,
„ Dei creatura, vtentibus humanis artibus
„ fiunt, vt ea qui neſciunt opinentur eſſe
„ diuina......, Quantò magis Deus po-
„ tens eſt facere, quę infidelibus ſunt incre-
„ dibilia, ſed illius facilia poteſtati; quan-
„ doquidem, ipſe lapidum, aliarumque
„ vim rerum, & hominum ingenia, qui ea,
„ miris vtuntur modis, angelicaſque natu-
„ ras, omnibus terrenis animantibus po-
„ tentiores condidit: vniuerſa, mirabili
„ vincente virtute, & operandi, iubendi,
„ ſinendique ſapientia vtens omnibus, tam
„ mirabiliter creauit.

Maxima ergo amentia fuit Euripidis, Pliuij, Iudæorum, Simonis Magi, Elimæ, Valentini, Mahometi, Abailardi, Vuicle-
15 ni, Ioannis Poliaci, Carolſtadij, Zuinglii, Æcolampadij, Caluini, Curei, Eraſti, Danæi, Bezæ, Thalmanni, & omnium Sacramentariorum, qui apud Benedictum à Benedictis *de ſaculis chriſt. Eccleſia hæreſi* 12. ita Dei omnipotentiam coangustabant, propriæque intelligentiæ terminis coarctabant, vt non poſſe facere pluſquam quod fecit, vel intelligitur, aſſerere contenderent: Contra enim teſtantur Diuina
„ eloquia. *Geneſ.* 28. Deus omnipotens
„ benedicat tibi. 35. Ego Deus omnipotens.
„ 43. Deus meus omnipotens faciat vobis
„ eum placabilem. 48. Deus omnipotens
„ apparuit mihi in Luza 48. Deus omni-
„ potens benedicat tibi benedictionibus cæli. Quibus omninò concordant præter infinita alia ſcripturæ loca, ageographa ſpectatiſſimorum Patrum, vt D. Clementis *Conſt. Apoſt. lib.* 7. *cap.* 36. D. Dionyſij *de diuin. nomin. cap.* 10. D. Ignatij *ad Magnes.* D. Martialis *ad Theſ. cap.* 20. D. Cyrilli. *catech.* 8. D. Athanaſij *in Symb.* D. Agatonis. *epiſt. ad Herac.* Quod non ſolùm Orthodoxi omnes, ſed ex ipſis Sacramentarijs, quidam velint, nolint, hanc Diuinam coacti ſunt aſtruere omnipotentiam. Caluinus nanque *ad cap.* 1. *D. Lucæ* apertè inquit: Verbo Dei nulla eſt impoſſibilitas obiicienda. Dehinc Viretus *inſtit. Chriſt. fol.* 651. & 653. ipſe aggreditur eos, qui putant Deum nihil poſſe ſuper ordinem in natura iam à ſe conſtitutum, quique primam omnium cauſam ſecundis, & creatis à ſe cauſis ſuis, ita volunt eſſe coniunctam, vel ſubnixam, vt nihil in his, vel alijs rebus poſſit ſuperaddere, immutare, vel detrahere, aut aliter, quam initio de his conſtituere; concludens tales homines in eo errore verſari, qui nihilominus ſit, quàm inſania, furorque Epi-
„ cureorum. Quare inter cætera ait; Cre-
„ dimus Deum eſſe omnipotentem, vt
„ oſtendamus in eo idem eſſe velle, & poſſe
„ tam in Cælo, quam in terra; proinde di-
„ xit: Ecce ergo æternus Dominus, &
„ Deus omnium creaturarum. Num quid
„ eſt mihi quicquam impoſſibile? & alio
„ loco: Omnia Deo ſunt poſſibilia. Item:
„ Non eſt impoſſibile apud Deum omne
„ verbum, hoc eſt, nulla res. Et in pſalmis
„ dicitur: Domine Deus exercituum, quis
„ ſimilis tibi? Potens es Domine, & virtus
„ tua in circuitu tuo, Tu dominaris pote-
„ ſtati maris, & motum fluctuum eius tu
„ temperas. Et in lib. Iob. Ille eſt, qui tranſ-
„ fert montes, & qui commouet terram
„ de loco ſuo, & columnæ eius concu-
„ tiuntur. Qui reſiſtit ei pacem non habuit.
„ Hactenus Viretus, licet catholicæ fidei, aliàs iuratus hoſtis.

CAPVT XIV.

Humanum, Mathemata (Arithmetica ſcilicet, & Geometria) vt omnes perfectè attingere ſaltem valeat ſcientias (vndè fortè inſtituta ſunt) ægrè acuēt, & excitabunt ingenium; ſi numerorum, figurarumque paſsiones, & proprietates non tantùm; verùm etiam, myſticæ ſignificationes ab earum ſectatoribus non ignorentur, & ſenſus.

SVMMARIVM.

1 *Mathematicæ facultatis quatuor ſunt ſpecies, Arithmetica nimirum, Geometria, Muſica, & Aſtrologia, cùm omnes quantitatem conſiderent, aut ſecundum ſe, vt Arithmetica, quæ conſiderat numerum, & Geometria, quæ conſiderat lineas, ſuperficies, & corpora: aut ſecundùm differentiam, quam addunt accidentalem, vt Muſica, & Aſtrologia.*

2 *Ex Mathematicis ſpeculationibus, magna percipitur animi voluptas, cùm ad diuinarum rerum ordinentur contemplationem, in quo ſaltem naturalis felicitas, & temporalis ſtatuitur beatitudo; quod Euclidis, Philippi, Archimedis, & Pithagoræ, claro confirmatur exemplo.*

3 *Arithmetica cæteras mathematicas antecellit diſciplinas, vnde primo loco de ipſa agendum eſt. At quia Arithmetica, & Geometria ſcientiæ coniunctæ ſunt, indiſcriminatim in hoc capite explicari debent. reliquis ad ſequentia remiſſis; non quidem vt vulgares, & operatrices ſunt, ſed quatenus philoſophicæ, & contemplatrices.*

4 *Vt autem quis rectè his mathematicis vtatur diſciplinis, neceſſe eſt, ad ſuos præcipuos, vt ſciat ordinare fines: cum benè vti, nil aliud ſit, quàm referre in finem ſicut malè vti, è contra. Finis autem præcipuus, & communis harum duarum facultatum, licet remotus, & vltimus ac cæterorum præcontinens perfectiones, ac bonitates, nil aliud eſt, quam vt ad omnes doctrinas, diſciplinaſque, humanum capeſſendas vehementer acuat intellectum.*

5 *Quantùm proindè phyſicis rebus Mathemata luminis afferant, Timæus Platonis, & Ariſtotelis Phyſica, maximo argumento ſunt. Medicæ verò arti ita cenſentur proficua, vt Theſſalo filio Hippocrates præciperet, mathematicis operam dare. Quod itidem morali Philoſophia denegandum non eſt, cùm Politia Platonis, mathematicum requirat lectorem, & Ariſtotelis Ethica, præſertim vbi de iuſtitia agitur, tota mathematica ſit. Neque minus Theologia, cùm omnia Deus, in pondere, numero, diſpoſuerit, & menſura.*

6 *Modus autem numeros, geometricaſque figuras, ad ſuos præcipuos ordinandi fines, nil aliud eſt. quam ſpiritualiter, & myſticè ſacra penetrare. Quare Plato in Epinomide, eos reiecit numeros, qui corpus habent, hoc eſt mutationibus ſubduntur, & ridiculum illud vocauit Geometria nomen, quæ ſenſibilibus applicatur.*

7 *Non tamen licet hos myſticos, ſpiritualeſque ſenſus, è numeris, & figuris pro libito eruere; vnde eorum virtutes, obſeruationeſque præcipuè ab eo ſunt attendendæ, qui talia myſteria veſtigare cupit: Nam intentio Arithmeticæ (quod etiam de Geometria eſt affirmandum) eſt docere nos naturam abſtracti numeri, & figurarum, & quæ eiſdem accidunt.*

8 *Binarij natura adducitur in exemplum, qui numerus myſticè, non ſemel infauſta, diraque portendit, non tantùm apud ſuperſtitioſos Augures, verùm etiam apud antiquos Romanos, qui ſecundo anni menſe, eiuſque ſecunda die Vrbem luſtrabant, inſtaque Diis manibus ſoluebant, ac purgationibus quibuſdam vtebantur mortuis parentantes.*

9 *Vitia quoque, quæ in extremitatibus ſolent conſiſtere, præfatus videtur ſignificare numerus, minimè verò virtutes, quæ tantùm in mediocritate reſident, vt patet de fortitudine, & ſcientia, exempli gratia, & de cunctis inſuper corporalibus bonis, ac perfectionibus.*

10 *Omnem ex prædicto numero naſci miſeriam, etiam latè probant ſacræ literæ; quare ſecundus creationis dies non benedicitur: Falſis duobus teſtibus, plurimi damnantur inſontes; Duæ manus labore ſunt plenæ: Duæ mulieres fornicatæ ſunt in Ægypto: Et duas portare tunicas, diſcipulis prohibetur.*

11 *Horum autem fundamentalis ex mathematicis ſolet aſſignari ratio; videlicet, quia dualitas eſt vnitatis deſtructio, & diuiſionis principium, vtpotè primus par numerus, qui primò partibilis, & diuiſibilis eſt.*

12 *Arithmetica, & Geometria, ex eo plurimùm ad res naturales, vt puta Mundum, & Elementa cognoſcendas, humanum acuunt ingenium; quia Dodecaedro Vniuerſo Piramidalis Igni, Octaedra Aeri, Icoſaedra Aquæ, Cubica Terræ ex numerorum paſſionibus, & affectionibus tribuitur figura.*

13 *Quoniam acuti corporis morbi, præſertim cum ex mala temperatura in febres continuas incidimus, ſeptimo fermè die iudicantur; Medicis etiam, vt ſuæ artis plurima peruadant intimiùs Arithmetica, atque Geo-*

Geometria apprimè neceſſarius eſt vſus.

14 *Inſuper, quoniam ex Hippocratis ſententia Medici docent ſeptimeſtrem partum, ſeptenario numero vndique perfectè conſtare, temerè profectò id aſſererent ſi illud, quod in rebus ſecũdum naturam rectum eſt, quodque flecti, alterari, mutarique nequit, ſeptenarium, myſticè ex ſuis proprietatibus indicare numerum penitus ignorarent.*

15 *Iuri prudentia hæ mathematicæ diſciplinæ, niſi etiam vtiles forent, reſcriptum illud Diocletiani, & Maximiani: Artem nimirum Geometriæ (par autem ratio eſt Arithmetica) diſcere, atque exercere publicè intereſt; minimè haberemus.*

16 *Theologis tandem, ita prædictæ diſciplinæ ſunt neceſſariæ, vt earum imperitia, multa faciat non intelligi translatè, ac myſticè poſita in ſcripturis; Vnde altiſſimum Sanctiſſimæ atque indiuiduæ Trinitatis Myſterium, nullo alio meliùs ordine, quàm ternarij numeri virtute explicari poſſe videtur.*

NAturalem Philoſophiam (ſi quæ *lib.* 1. *cap.* 20. *num.* 9. ſuperiùs dicta manent
1 admittere libeat) Mathematicæ confeſtim ſequuntur diſciplinæ, quarum præcipuæ Arithmetica, Geometria, Muſica, & Aſtrologia cenſentur ſpecies. *Proclus in* 1. *Eucl.d. cap.* 12. Quandoquidem omnes, diſcretam, vel continuam concernunt quantitatem, aut ſecundum ſe, vt Arithmetica, cuius obiectum eſt numerus ſimpliciter, & Geometria, quæ verſatur circa puras lineas, ſuperficies, & ſolida. 13. *met. cap.* 2. aut ſecundùm differentiam, quam addunt accidentalem, vt Muſicæ ſonum. 2. *poſt. cap.* 1. & Aſtrologia mo-
2 tum. 1. *met. cap.* 10. Hæ quidem ſunt; ex quibus non temerè. 7. *de republ.* teſtatur Plato, Magnam percipi animi voluptatem, atque ad eius, quod eſt protinus contemplationem excitari; quoniam, vt
„ 4 *antiquar. lect. cap* 30. Cælius tradit Rho-
„ diginus: Mathematicas ſpeculationes ve-
„ luti præludium quoddam ad diuinarum
„ perpenſionem ſtatuere conuenit. In quibus ſaltem naturalis felicitas, & temporalis ſtatuitur beatitudo. *D. Tho. plurib. in locis, ſed præcipuè* 9. *de anima artic.* 16. *ad* 1. Quare Vates ille *Faſtor.* 1. feſtiuiſſimè cecinit.

Felices animæ, quibus hæc cognoſcere primis,
Idque domos ſuperas ſcandere cura fuit.
Credibile eſt illos pariter vitijſque, iocíſque
Altiùs humanis exſeruiſſe caput.
Non Venus, & vinũ ſublimia pectora fregit,
Officiumque fori, militiæue labor.
Nec leuis ambitio, perfuſaque gloria fuco,
Magnarumque fames ſollicitauit opum;
Admouere oculis diſtantia ſidera noſtris,
Ætheraque ingenio ſuppoſuere ſuo.
Sic petitur Cælum: non vt ferat Oſſan Olimpus
Summaque Peliacus ſidera tangit apex.

Haud exiguas proinde legimus apud Plutarchum *contra Epicurum*, ex Geometria collegiſſe voluptates, atque ab Aſtrologia Euclidem, cum Dioptica ſcriberet; & cùm Demonſtrationes de figura Lunæ texeret Philippum: & Archimedem cum anguli miniſterio deprehendiſſet Diametrum Solis tantam eſſe maximi circuli portionem, quanta eſt angulus ille de quatuor angulis rectis. Et Pythagoram tandem, Diagrammatis à ſe formati cauſa, ſiue id de Hypotenuſa fuerit (ex linea eſt Trigoni Orthogoni, quæ vtraque latera recti anguli complectitur, quod æqualis ambabus illis, quæ rectum illum angulum continet, de qua penultimum eſt theorema *primo Elementorum libro*) ſiue propoſitio fuerit de circumeunte area Conilina:
„ Nam Mathemata nullis blandimentis ce-
„ dunt, trahuntque ad ſe diagrammaribus,
„ quaſi incantamentis. *Plutarchus loc. cit.*

Non ita tamen, indifferenti ſicut oblectant iucunditate, pari congaudent nobilitate: Arithmetica nanque Geometriæ,
3 Muſicæ, & Aſtronomiæ: Muſica verò Geometriæ, & hæc deinceps Aſtronomiæ dignitate anteſtat: Quoniam (vt *lib* 3. *de inſtit. clericor. cap.* 22. docet Rabanus Mau-
„ rus) Arithmetica vt ſit, nulla alia indiget
„ diſciplina: Muſica autem, & Geometria,
„ & Aſtronomia, quæ ſequuntur, vt ſint,
„ atque ſubſiſtant, illius egent auxilio: ſim-
„ plum enim ad duplum (inquit Caſſiodo-
„ rus *de diſciplinis cap. de Arithmetica*) quod
„ habet Muſica, indiget Arithmetica: Geo-
„ metria verò, quod habet trigonum, qua-
„ drangulum, vel his ſimilia, eadem indi-
„ get Arithmetica: Aſtronomia etiam,
„ quod habet in motu ſiderum numeros
„ punctorum, indiget Arithmetica. Quamobrem cæteris poſthabitis, & ad ſequentia remiſſis, de his tantùm, ad quæ Arithmeticæ tenentur ſectatores, Mathematicarum, alijs vtpotè nobiliores diſciplinarum Magiſtris, primo loco agendum videtur, cum Dignius præcedere habeat minus dignum *l.* 1. *ff de albo ſcrib. Pariſ. conſil.* 38. *num.* 1. *vol.* 4. *Peregr. conſ.* 4. *nu.* 60. *lib.* 1. quos refert, *Mari. Antonin. variar reſolut. lib.* 1. *reſol.* 81. *num.* 1. Quia verò Arithmetica, & Geometria ſcientiæ connexæ ſunt, & quodadmodò eadem, vt 1. *p. art.* 7. *q.* 5. *num.* 12. docet Henricus; quicquid pro vtraque expedire cenſetur, indiſcriminatim etiam explanabitur in præ-

præſenti, Cæterum cùm tam Arithmeti-
cam,quamGeometriam ipſe Plato *in Phi-
lebo, ſeu de ſummo beno*, duplices faciat,phi-
loſophicas ſcilicet', ſeu contemplatrices,
& vulgares, ſeu operatrices; Nuncupato-
ribus, & Menſuratoribus his relictis po-
ſterioribus, Mathematicis ſpeculatoribus
priores quatenus vtendas, claritate, qua
potero diffusè proponam,

Cæterùm, vt præfatis rectè ſpeculari-
4 ui vtantur Mathematici diſciplinis, ad
ſuos præcipuos eas ordinare fines neceſsè
eſt vt calleant; cùm benè vti nil aliud ſit,
quàm referre in finem,ſicut malè vti non
referre in finem. *Heur. 1. p. art.7. qu. 10.
n.1. ex D.Aug. lib. 83. q. q.30.* Harum au-
tem communis,& præcipuus facultatum
finis (licet remotus, & vltimus, quia cæ-
terorum præcontinet perfectiones, & bo-
nitates) ille cenſetur eſſe,quòd ad omnes
doctrinas, diſciplinaſque humanum ca-
peſſendas vehementer acuant, & inducãt
intellectum (vltimus enim, & remotus
finis ille dicitur,qui in ſui bonitate,& per-
fectione, cæterorum bonitates, & perfe-
ctiones habet. *Henric. 2. par. art. 42. q. 2.
n.10.*) Idcireò Plato *7.de Repub.* Arithme-
ticæ conſulens vtilitati,ita teſtatur,dicens:
„ Cernis igitur, ò amice, hanc re vera pe-
„ ritiam huius diſciplinæ nobis neceſſariam
„ eſſe? Quandoquidem vt apparet,animum
„ ad hoc inducit, vt ipſa intelligentia vta-
„ tur ad veritatem ipſam percipiendam.Ve-
„ hementer id efficit. An & hoc aduertiſti,
„ quod homines natura arithmetici ad om-
„ nes doctrinas,vt ita dixerim, acuti viden-
„ tur? Quin etiam, ſi qui ingenio tardiores
„ huic ſe ſtudio dederint, ſi nullam vtilita-
„ tem aliam ſuſceperint, tamen hoc aſſe-
„ quuntur, vt acutiores, quàm anteà ſint.
Et pauló poſt Geometriam extollens his
„ etiam proſequitur verbis: Eſt autem non
„ leue iſtud, ſed difficilè admodum perſua-
„ dere, quod ex huiuſmodi diſciplinis in-
„ ſtrumentum quoddam cuiuſque animi
„ expurgatur, reuiuiſcitque, quod ante
„ ex alijs ſtudijs infectum, obcæcatumque
„ fuerat, cum potiùs id ſeruandum ſit, quã
„ oculorum corporis decem millia. Solo
enim hoc inſpicitur veritas. Hyperbolè
vtique Platonica. Sanè, & tamen vera.
Necnon Argus ille, qui fingitur à Poetis
metamorph. 1. decem corporeorum oculo-
rum millibus tam acutè tamque latè vn-
quam cerneret, quàm his duobus, Arith-
meticæ, & Geometriæ luminibus cerni-
5 tur. Quantùm proinde, phyſicis rebus
Mathematica luminis afferat, Timæus
Platonis, & Phyſica Ariſtotelis, maximo
argumento ſunt. In Timæo enim Pla-
tonis, Deus mundi animam, rationibus
arithmeticis, & proportionibus exponit:
deinde corpus geometricis figuris archi-
tectatur. Phyſica itaque Platonis, è nu-
meris, & lineamentis, arithmetica,& geo-
metrica eſt. Ariſtotelis verò, tota de mo-
tu & quiete, de tempore, cœloque, de
animalium ortu, progreſſu, hiſtoria &c.
non ſolùm exemplis, ſed fundamentis
mathematica eſt. Item, vt de re medica
aliquid dicamus,Theſſalo filio Hippocra-
tes præcepit, vt Arithmeticam, & Geo-
metriam non ſolùm ad ſplendorem vi-
tæ, ſed ad medicinæ vſum ſtudiosè per-
diſceret. Arithmeticam quidem ad mor-
borum periodos, & criſes; Geometriam
verò ad morborum ſitum, luxationem-
que cognoſcendam, *Soranus in eius vita*.
Quid plura? Politia Platonis mathemati-
cum lectorem vſque adeò requirit, vt
Philippus Mendeus, & Theon etiam (ſi-
ue Alexandrinus, ſiue Smyrnus, vt arbi-
trantur quidam) libro ad eam rem ſepa-
rato, mathematicos Platonicæ philoſo-
phiæ locos interpretandos ſibi propoſue-
rint. Ariſtotelis autem de Principe vir-
tutum iuſtitia in ethicis, liber mathema-
ticus omninò eſt. *P. Ramus lib 2. prohemij
Mathem.* Theologia tandem Paganorum
non tantùm, verùm etiam Chriſtianorũ,
adeò mathematicis inuolута eſt velamen-
tis, vt *Sapientia* 11. dictum ſit de Deo:
„ Omnia in menſura, & numero, & pon-
„ dere diſpoſuiſti; hoc eſt ad regulam geo-
metricam, arithmeticam, & iſotropicam,
vt explicat idem P. Ramus *in oratione de
ſua profeſſ.*

Quo verò ſtudio, quaue arte, numeros
6 geometricaſque figuras ad ſuos rectè va-
leamus ordinare fines, ab ipſo facilè lice-
bit accipere Platone, ſi eius verba, eſto
quadam obſcuritate plurimùm laborent
æqua penſitauerimus ſedulitate. Ait e-
„ nim *Epinominis propè fin.* Quo circa, do-
„ ctrinis, quæ mathematicæ appellantur,
„ opus eſt; primò verò, ac maximè nume-
„ ris; non iis dico numeris, qui corpus ha-
„ bent, ſed qui omnem paris, imparisue ge-
„ nerationem, atque virtutem, quam ad
„ perficiendam, cognoſcendamque rerum
„ naturam conferunt. Quibus perceptis,
„ illa deinceps,quam ridiculè Geometriam
„ appellant, diſcenda eſt. Numerorum ve-
„ rò inter ſe natura diſſimilium ſimilitudo
„ ad planorũ partem relata clareſcit, quod
„ quidem non humanum,ſed diuinum mi-
„ raculum, ſi quis planè intelligat,videatur
„ oportet. Poſt hanc numeri, qui in tres
„ vſque dimenſiones adaucti ſunt, naturæ
„ ſolidæ ſimiles, ac rurſùs diſſimiles, alia
„ quadam arte, Stereometria videlicet,huic
„ ſimili, conſiderandi ſunt: ſed hanc quo-

que

que, qui in ea obiter verſati ſunt, Geometriam denominauerunt. Illud autem mirum, diuinumque intelligentibus eſt, quod cùm rerum virtus in duplo ſemper, & in ſuo oppoſito reuoluatur, in ſingulis proportionibus per genera, ſpeciesque, vniuerſa natura formatur. Quod cùm intereà, quibuſdam numerorum, ſolidorumque, ac tangibilium oſtendiſſet propoſitionibus, concludit demum: Hæc igitur ita fiant, & ita ſe habeant. Horum finis eſt, vt ad diuinam generationem, & eorum, quæ cernuntur oculis pulcherrimam, diuinamque naturam conſiderandam nos conferamus, quatenus hanc hominibus inſpiciendam Deus largitus eſt, quam nunquam, ſine dictis artibus aſſequemur. Quibus profectò (eorundem, me, ni decipiat præconceptum iudicium) ſcitè videtur docere, talia mathemata, numeros ſcilicet, atque figuras, niſi ſpiritualiter, myſticèque ſatis perpendantur, ad optatum (hominum ſcilicet in cunctis acuere facultatibus ingenia) parum, nihilque conducere finem. Idcircò enim, numeros reiecit, qui corpus habent, hoc eſt, mutationibus ſubduntur, & ridiculum illud vocauit Geometriæ nomen, quæ ſenſibilibus applicatur. Quam fortaſsè doctrinam, *Muſica lib.6.cap.11. & 12.* ambobus brachijs amplectens Auguſtinus, æternos, ſpiritualeſque numeros, corporalibus, & ſenſibilibus ſummopere præpoſuit.

Cæterùm, ne quiſque ſuis nimiùs indulgens ſtudijs, mathematum arcana, ſpi-
7 ritualeſque ſenſus, pro libito indagare præſumat, cauendum omninò eſt, quod Multi (*homil.24. in cap.7. geneſeos* inquit Chriſoſtomus) varias de iis fabulas narrant, & hinc occaſione ſumpta, obſeruationes numerorum oſtendunt. At non obſeruatio, ſed intempeſtiua hominum curioſitas, talia fingere molitur, vnde & multæ hæreſes ortæ. Quare eorum virtutes, obſeruationeſque præcipuè ab eo ſunt attendendæ, qui talia myſteria veſtigare cupit: Nam intentio Arithmeticæ (quod etiam de Geometria aſtruere licet, cùm teſte Platone, *Epinomidis propè principium.* Cæteræ artes ſublato numero, penitiùs euaneſcant) eſt docere nos naturam abſtracti numeri, & quæ ei accidunt: exempli gratia parilitas, imparilitas, ſuperfluitas, indigentia, perfectio, inæqualitas, æqualitas, maioritas, minoritas, ex quibus oriuntur numeri multiplices, ſuperparticulares, ſuperpartientes, multiplices ſuperparticulares, multiplices ſuperpartientes &c. vt loco ſuperiùs citato inquit Caſſiodorus. Ex quibus ſanè, tanquam
8 ex veris, & ſolidis Matheſis principijs, duntaxat permiſſum eſt rectè philoſophari. Binarij proindè natura cunctis intereà ſufficiat pro numeris, vt obiter ponatur in exemplum: ſiquidem, non ſemel infauſta, diraque portendit. Augures enim apud Petrum Bongum *1. p. de numerorum myſtica ſignif.* ex duplicata oſcitantis ſternutatione; vel ſi duæ ſimul conuolaſſent grues, haud ſecundū coniiciebant omen, præſertim ſi res à quibus capiebatur auſpicium Martiæ, Saturniæne fuiſſent: nanque hæ duæ, vt infortunia numerantur ab Aſtrologis, *in ibin de infeliciter nato*, canente Naſone,

> Te fera, nec quicquam placidum ſpondentia Martis
> Sidera preſſerunt, falciferique Senis.

Quod non ignorantes Romani, ſecundū anni menſem Februarium à luſtratione dixerunt; quod in eo ſecunda die Vrbem luſtrabant, iuſtaque Dijs manibus ſoluebant, ac purgationibus vtebantur quibuſdam, mortuis parentantes; vnde Naſo *Faſtor. 2.* latiùs, huius vocis ſignificationem ita proſequitur,

> Februa Romani dixere piamina Patres:
> Nunc quoque dant verbo plurima ſigna fidem.
> Pontifices à Rege petunt, & flamine lanas
> Quis veterum lingua Februa nomen erat.
> Quæque capit lictor domibus purgamina certis,
> Turbida cum mica farra vocantur idem.
> Nomen idem ramo, qui cæſus ab arbore pura,
> Caſta Sacerdotum tempora fronde tegit.
> Ipſe ego Flaminiam poſcentem Febrna vidi:
> Februa poſcenti pinea virga data eſt.
> Denique quodcunque eſt, quo corpora noſtra piantur
> Hoc apud intonſos nomen habebat auos.
> Menſis ab his dictus: ſecta quia pelle luperci
> Omne ſolum luſtrant, idq; piamen habet.
> Aut quia placatis ſunt tempora pura ſepulchris,
> Tunc cùm ferales præteriere dies
> Omne nefas, omnemque mali purgamine cauſſam
> Credebant noſtri tollere poſſe ſenes.

Omnia quoque vitia, binario deſignantur numero; quia cum virtutis ſit vnica ra-
9 tio (nunquam enim diſcedit à mediocritate, ſed circa illam ſemper occupatur. *2. ethic. cap.6. & 7.*) vitiorum contra, duplex eſt præcipitium, vnum quod in exceſſum, alterum quod in defectum prolabitur; hinc illud Poetæ *æneidos 6.*

> ——— tum tartarus ipſe
> Bis patet in præceps tantum ———

Virtutes idcircò, quarum aliæ morales, aliæ

aliæ intellectuales dicuntur, duorum in medio-
mediocritate vitiorum conſiſtere oppoſi-
torum propalam eſt. Fortitudo enim (vt
quaſdam ponamus in exemplum) inter
Audaciam, & Timiditatem: Scientia in-
ter errorem verſatur, & ignorantiam.
Corporis item bona, quæ & ſenſibilia
ſunt, & materialia, tantùm in medio ra-
tionem ſibi vendicant; ita in extremis
mala, & vitanda reperiuntur: Horum
enim id duntaxat, quod neque plus, ne-
que minus fuerit bonum, & eligendum
eſt; quod verò exuperat, aut deficit, ma-
lum eſt, & protinùs fugiendum. Hanc
propterea aborrere viſus eſt dualitatem
Sapiens ille quando Dominum his ſuppli-
„ citer *Prou.30.* exorabat verbis: Mendici-
„ tatem,& diuitias ne dederis mihi: tribue:
„ tantùm victui meo neceſſaria. Ne fortè
„ ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam:
„ Quis eſt Dominus? Aut egeſtate com-
pulſus furer,& periurem nomen Dei mei.
10 Binarium ergo, tanquam ex eo omnis
prorſus oriatur miſeria ſacræ deteſtantur
paſſim literæ: nam ſecundus creationis
dies *Geneſis 1.* non ſicut ſequentes bonus
appellatur. Falſis duobus teſtibus *Daniel.*
13. Suſanna eſt appetita. Pauper *3. Reg.21.*
impiè occiditur; & Chriſtus Dominus,
Matthæi 26. ſacrilegè condemnatur. Duæ
manus labore ſunt plenæ *Eccleſ. 5.* Duæ
mulieres fornicatę in Ægypto, Oolla ſci-
licet, & Ooliba. *Ezechiel. 23.* Et duas por-
tare, vel habere tunicas (vt cætera mit-
tam) *Marc.6.* prohibetur à Domino. Quo-
11 rum hęc omnium, ex binarij proprietati-
bus, paſſionibuſque tantùm aſſignabilis
cenſetur ratio. Quia dualitas, nimirùm
primus par numerus eſt; & par numerus
dicitur quod partibilis, & diuiſibilis, im-
mo, quia partibus eſt diuiſus. Quare dua-
litas eſt vnitatis deſtructio: nam diuiſum
eſt vnius negatio; quia rem diuidere, idem
eſt quod deſtruere, nec ita poſſumus rei
cuipiam ſuam, ac naturalem vnitatem
adimere, vt nihilominùs illius eſſentia in
ſua integritate remaneat. Idcircò Duali-
tas, quia principium eſt diuiſionis cadit
prorſùs in ordine mali. *Nicolaus de Cuſa*
lib.8. exci. quærite. 1.

Quomodo verò ad ſcientias ſingulas
tam luculentè Arithmetica, & Geome-
12 tria, humanum acuant ingenium; alijs
inferioris notæ relictis rebus, vt magis in-
ſiſtamus ſerijs; res naturales, præſertim
Vniuerſum, ciuſque prima, notiora & cla-
riora nobis reddat principia, & elementa,
in compend. Timei. cap.40. affatim, his ver-
„ bis oſtendit Ficinus. Quamobrem vbi
„ aiunt (inquit) ſpeciem ignis ex pyramida-
„ li figura, & pyramidem ſolidam ex trian-
„ gulis quatuor, & hos ex quaternario, ter-
„ narioue conſtitui, ſignificare volunt pro-
„ prietatem quandam in his cunctis com-
„ muniter eſſe perſimilem, & comparanda
„ hæc inter ſe potiùs, quam componenda.
„ Hac vtique ratione figuram igni pyrami-
„ dalem tribuit Plato: Aeri figuram facies
„ habentem octo, quam nominat Octae-
„ dram: Aquæ facies habentem viginti,
„ quam Icoſaedram vocat: Terræ facies ſex
„ habentem, nomine Cubum, atque Ta-
„ lum: Vniuerſo denique duodecim facies
„ poſſidentem. Et pyramidalem quidem fi-
„ guram ideò conuenire vult igni, quia te-
„ nuis, & ad inciſionem præcæteris apta,
„ ex paucioribuſque triangulis conſtituta,
„ ideòque omnium leuiſſima figurarum.
„ Figuram verò cubicam Terræ, quia ſoli-
„ diſſima, atque ſtabiliſſima ſit. Figuras
„ alias medijs elementis, quoniam ad mo-
„ tum, atque ſtatum inter Ignem, & Ter-
„ ram medio modo ſe habent. Dodecae-
„ dram, quæ duodecim facies habet, con-
„ gruere putat Mundo, propter ſphęras duo-
„ decim,& ſigna duodecim in Zodiaco. Me-
13 dicis etiam, vt ſuæ artis plurima perua-
dant intimius, Arithmeticæ, atque Geo-
metriæ apprimè neceſſarius eſt vſus. Acu-
ti enim corporum morbi, præſertim cùm
ex mala temperatura in febres continuas
incidimus, ſeptimo fermè die, ex eorum
ſententia iudicantur. Id ſanè, manifeſtè
ſentit Galenus, qui ternos conſcripſit li-
bros de diebus criticis, ſeu decretorijs, in
quibus ſeptenarij numeri potentiam oſten-
dens, ardentiſſimas febres dicit ſolui die
ſeptimo, aut ſi tanta humoris noxii, &
pituitæ fuerit magnitudo, vt primæ heb-
domadis nequaquam feruore conſumpta
ſit, ſecundæ hebdomadis vltimus expe-
ctetur dies, qui eſt quartus decimus, qui
ex Hippoc. *2. Aphoriſm.* eſt terminus acuto-
rum ſimpliciter morborum. Quòd, ſi
hoc in tempore ſanitatem conſequi haud
datum fuerit, tranſitur ad diem vigeſi-
mam primam, hoc eſt ad finem tertię heb-
14 domadis. Inſuper ſeptimeſtres fœtus ſe-
cundùm Hippocratem, plurimùm à Paulo
Iureconſulto. *l. ſeptimo menſe ff. de ſtatu*
homin. commendatum; diebus centum
octuaginta duobus,& aliquot horis edun-
tur in lucem. Hic nanque numerus con-
tinet in ſe ſepties viginti ſex. Qui autem
eduntur bis centum decem diebus, ſepti-
mum menſem terminant, & tres integras
ſeptimanarum decadas aſſequuti, quarum
ſingulæ decies ſeptem dies, aut ſeptuagin-
ta capiunt: qui numerus collectus conti-
net in ſe ſepties triginta dies; & ſic ſepti-
meſtris partus ſeptenario numero vndi-
que perfectè conſtat, ac procedit. Sed e-
nim

nim hoc totum temerè protſus dicerent,
ſi id, quod in rebus ſecundùm naturam
rectum eſt, quodque flecti, alterari, mu-
tarique nequit, ſeptenarium myſticè ex
ſuis proprietatibus indicare numerum pe-
„ nitus ignorarent: Triangulus quippè re-
„ ctis conſtans angulis (*de myſtica numer. ſigni-*
„ *ficat. par.* 1. inquit Petrus Bongus) quod eſt
„ qualitatum principium, ex his numeris 3.
„ 4. & 5. conficitur. Tria verò, & quatuor,
„ quæ ſunt materia, ſiue eſſentia ſeptenarij,
„ rectum faciunt angulum: Nam obtuſus,
„ & acutus inæqualitatem, confuſionem, &
„ imparitatem præ ſe ferunt: alius enim,
„ alio obtuſior eſt, vel acutior: at rectus
„ nullam recipit comparationem, neque
„ alius cum alio collatus rectior dicitur, ne-
„ que ſuam aliquandò naturam commutat,
„ ſed in ſimili, eademque ratione manet.
„ Quòd ſi Triangulus rectis angulis con-
„ ſtans principium figurarum ſit, & quali-
„ tatum, & hic à ternario, quaternarioque
„ procedit, Septenarius qui ab his enaſci-
„ tur, cuiuſque figuræ poteſt, & qualitatis
„ fons re vera putari. Quarè non immeri-
„ tò (poſt pauca ſubdit) á proprietatis voca-
„ bulorum ſtudioſis, abſolutorius nuncupa-
„ tur numerus Septenarius, cùm ab eo ab-
„ ſoluantur, & perficiantur vniuerſa, qui
„ geminam viciendi vim tenet: ipſius enim
„ partes vincula prima ſortitæ ſunt, terna-
„ rius ſcilicet cum vna medietate, quaterna-
„ rius cum duabus.

Nec tamen idcircò cenſendum eſt, re-
rum naturalium adeò perfectæ inſeruire
15 notitiæ, vt Iuriſconſulto, atque Theolo-
go nihil penitus proficiant: quandoqui-
dem Iuriſprudentiæ hę facultates, niſi vti-
les forent, reſcriptum illud Diocletiani, &
Maximiani apud Voſſium. *de ſcientijs ma-*
„ *thematicis cap.*12. §. 8 minimè haberemus:
„ Artem, nimirum, Geometriæ (par autem
„ ratio eſt Arithmeticæ) diſcere, atque
„ exercere publicè intereſt. Theologo au-
„ tem ità opitulantur in aſſequendo diuina
„ Myſteria, *vt* 1. *Ciuit. Dei cap.* 30. magnus
„ dixerit Auguſtinus; Ratio numeri con-
„ temnenda non eſt, quæ in multis Sancta-
„ rum Scripturarum locis, quàm magni
„ æſtimanda ſit elucet diligenter intuenti-
„ bus. *Et* 2. *de doctrina chriſt. cap.* 16. Nu-
„ merorum imperitia, multa facit non in-
„ telligi translatè, ac myſticè poſita in
16 ſcripturis. Quod vt præſertim, de Altiſ-
ſimo, ac Sacratiſſimo Indiuiduæ Trinita-
tis oſtendatur arcano, ea quæ Iacobus Fa-
ber Stapulenſis *in commentario ad Richar-
dum, apud Petrum Bongum loc. ſuperius citato,*
ità præclarè præſtrinxit, recenſere non
pigeat. Quemadmodum (enim docet)
diuina vnitas Trinitate gaudet Perſona-
rum; ſic interna vnitatis fœcunditas Tria-
de abſoluitur. Vnitas enim in ſe primum
ducta progignit ęqualitatem: dicitur enim
vnitas, ſi nobis per vindices linguæ lati-
næ conceditur, quaſi entitas, & æquali-
tas vnitatis, tanquam æqualitas entitatis:
eſt autem entitatis æqualitas, cùm nec
plus, nec minus, quod maximè in ortu,
& generatione perſpicuum eſt: ſi enim
plus, aut minus; iam monſtruoſum quid-
dam. Quare vnitatis generatio, ſola
Vnitatis eſt repetitio. Nam ſi bis, ter,
aut aliquo alio numero, tum non eſt vni-
tatis generatio, ſed id creationi reſpondet,
quandoquidem effectus diuerſæ à ſua
cauſa naturæ in eſſe deducitur. Itaque
vnitas ex ſe gignit æqualitatem. Quod ſi
hanc in æqualitatem ducis, qui ductus
cubicus, idemque trinus à *Pythagoreis*
appellatur, naſcitur etiam vnitas, vnita-
tis, & æqualitatis connexio. Porrò du-
ctus ille proceſſio eſt. Nam quid aliud
proceſſio, quàm quædam ab altero in al-
terum extenſio? Talis autem proceſſio,
non vnius tantum eſt, ſicuti nec vnius eſt
nexus ſed plurium, ac eorum, quæ con-
nectuntur vnio. Atqui non contingit
aliquem numerum in ſe amplius, quàm
trinè duci, vt dicendo, ter tria ter, quater
quatuor quater. Et vt radix, & tetrago-
nus in cubo vniuntur, vnaque tetragoni,
& cubi etiam in numeris radix eſt; ità ſa-
nè vnitas, & ipſa æqualitas in connexio-
ne vniuntur, eſtque æqualitatis, & conne-
xionis vna radix, eaque primum innume-
ris principium originis. Tetragonus ta-
men proximè, primoque loco gignitur à
radice, atque ipſius exprimit fœcundita-
tem. At cubus proximè quidem à tetra-
gono, ſed à radice mediate eſt, vtriuſque
nihilominus refert fœcunditatem; Radi-
ce ſiquidem in ſemetipſa ductitata, prodit
tetragonus, radicalis virtutis expreſſio, &
velut imago quædam; ex ductu vero ra-
dicis in ſuum quadratum, naſcitur cubus
vtriuſque expreſſio, & veluti quædam ſi-
militudo. Quod ſi ſpectes ordinem pro-
ceſſionis, vt quod quadratus primo loco
à radice, & ſecundo loco cubus, facies
proculdubio quadratum immediatum
radici, & ſecundum; cubum autem me-
diatum, & tertium tetragonum autem
proximum. Quare ibidem proceſſio quæ-
dam duntaxat immediata eſt, quædam
mediata pariter, & immediata, quæ au-
tem mediata ſolum, ibi non reperiri
poteſt. Sin verò medij naturam, cuius
eſt ex æquo vnire extrema, cubum, vt
qui eſt radicis, & quadrati ſecunda vnio,
ex æquo ab vtroque dices procedere, &
vtrique perinde immediatum. Porrò quid

nam hæc vnitatis interna fecunditas Trinitatis expreſſa, & quæ in ea conſpiciuntur, aliud ſunt, quàm Diuinæ Trinitatis tàm aperta, & manifeſta ſymbola, quàm quæ maximè? Quid vnitatem de ſe ſimpliciſſimo ductu gignere æqualitatem, niſi Patrem ſummam, & ſuperexcelſam vnitatem, cuique vnius rationem deferebant Pythagoræi, de ſua ſubſtantia filium gignere, ſuæ fæcunditatis expreſſionem, conſubſtantialemque imaginem? Et quid aliud ductus vnitatis in æqualitatem, procedere connexionem per omnia vtrique conformem, quàm Patrem, & Filium ſibi conſubſtantialem amorem, vtriuſque nexum, & ſpiritum ſpirare? Sed quid quod trino ductu tota vnitatis pariter, & numerorum fæcunditas abſoluitur, niſi illo superimmenſo Ternario, Diuinam, eamque immenſam fecunditatem perfectam, abſolutamque eſſe? Quid item aliud innuit coincidentia radicis, tetragoni, & cubi in vnitate (eſt ſiquidem vnitas radix, eſt tetragonus, eſt cubus) quàm ſummam illam coincidentiam trium Diuinarum Perſonarum in natura, ſubſtantiaque? Nonne tetragoni à ſola radice emanatio, Filium à ſolo Patre eſſe exprimit? Quid radicem, non ab alio eſſe, niſi Patrem à nullo eſſe? Quid cubum à radice, & quadrato (nec enim radix ſola, ſolus nec quadratus cubum reſtituit, ſed vtriuſque coniuncta operatio) quàm Spiritum Sanctum ab vtroque procedere; Si enim radicem in ſe vnicè ducis, non habes cubum, nec magis ſi quadratum in ſe. Quid, quod vltra cubum non progrediuntur Pythagorici (adeo cubum in numeris, velut complementum obſeruant) eſt ne in nobis argumento, quod in Diuinis Tertia Perſona, omnium eſt conſummatio, & terminus? Quid cubum mediatè à radice, & id ſpectato progreſſionis ordine, & immediatè à quadrato, quàm ſi ſpectes ordinem originis in Diuinis, Spiritum mediatè eſſe à Patre, & immediatè à Filio? Sed quid hoc niſi Spiritum à Patre per Filium procedere, tanquam Diuina motio à Patre per Filium in Spiritu Sancto terminetur? Et id quidem cenſuere Græci Cyrillus, Gregorius Theologus, & Damaſcenus. Porro, quod ibi eſt immediata proceſſio, eſt item, & quæ mediata pariter, & immediata. Mediata autem non reperitur: Quid iſtud? Diſtat à Sanctorum ſententia, qui nullam in Diuinis mediatam proceſſionem aſſerunt? Et quid medii inſpecta natura, quæ eſt ex æquò extrema vnire, cubum dicere medium, & ex æquo à radice, & tetragono, atque adeò vtrique immediatum? Quid inquam aliud, præterquam quod Latini, Spiritum Sanctum mediam perſonam facientes, ab vtroque ex æquo procedere aſſeuerant? Sicque non tàm in re diſcrepant Latini à Græcis, aut hi ab illis, quàm modo, & ratione differendi.

CAPVT XV.

Muſici tàm harmonici, quàm metrici, vt talium artium perfectam ſe prodant habere notitiam, eò vel maximè ſua ſtudia collimare tenentur quò, ad hominum deprauatos in bonos flectendos mores, ac ad virtutum dirigendos amorem, omninò eſſe ſe ſperent profuturos.

SVMMARIVM.

1 *Muſica apud priſcas nationes, magni ſemper, & æſtimabilis extitit pretij, adeò vt iydem Muſici, & Vates, & Sapientes indicarentur, quod Orphei, Lini, ac Iopatis comprobatur exemplo; Vndè cum diuinarum rerum cognitione, etiam cenſetur ſtrictè coniuncta.*

2 *Muſicam in primis tanti fecerunt Arcades, vt cæteras apud eos artes ignorare nulla prorſus ignominia eſſet; ſed eius tantummodò fateri imperitiam turpiſſimum cenſebatur: quare ſoli Arcades cantare dicebantur periti. Lacedemones, deinde, eandem ita ſectati ſunt, vt omnia cum carminibus facerent, & ad tibiarum modulos, etiam ſua committerent prælia.*

3 *Triplicem eſſe muſicam docent Authores, Harmonicam ſcilicet, Rhythmicam, & Metricam, quarum qualibet quæ nam ſit declaratur. Et Rhythmicam cum pluribus alijs à muſica conuenira facultatibus, Rhythmi explicatione, declarationeque oſtenditur.*

4 *Ad Muſicam Rhythmicam, illa quoque quæ manuum, ac pedum geſticulatione exprimitur, vndè & muta ſortitur nomen meritò reducitur; quæ tamen in præſenti, Choreis, Theatriſque penitùs relicta; harmonica, & metrica, probatis Muſicis tantummodò proponitur.*

5 *Muſica, quatenus etiam omnes ſuas comprehendit ſpecies, ſcientia eſt benè modulandi, cum in cunctis, & ſingulis ſuis motibus, modum ſeruet, & ordinem: Hoc enim modulari eſt. Addendo tamen illud Benè, non committitur pleonaſmus: nam aliud eſt modulari, aliud verò benè modulari.*

6 *Item diuerſa ſunt benè cantare, & bona cantare: nam Harmonia non ad voluptatem*

rationis expertem à Muſis data eſt, ſed vt per eam diſſonantem circuitum anima componamus, & ad concentum ſibi congruum redigamus: nam interiora animi penetrat, decoram quandam figuram ferens, per quam decorus, & pulcher efficitur quisquis rectè in Muſica eruditur.

7 *Anima noſtra tota harmonica, quin potius ipſa harmonia eſt; propterea, rhythmis, melodijs, & vniuerſim ſymphonijs delectamur omnes, quod in infantibus recenter natis præſertim cernere eſt: quoniam natura, motibus ſummopere delectatur ordinatis, minimè verò inordinatis.*

8 *Ab illis cantoribus valdè cauendum eſt, qui ſuis deprauatis moribus adoleſcentium animas peruertunt, qui ex ipſorum impudicis cantionibus facilè deprehenduntur: nam ex ſenſibilibus, ſola audibilia mores obtinent. Idcirco Seneca penitus eos reijcit, ſolumque morigeratos admittit.*

9 *Quare eò magis (cum hæc eadem in Poeſi reperiatur peruerſitas) carminum arcendi ſunt Scriptores illi, qui ea duntaxat proferunt in medium, quæ blandè illectos hominum animos produnt, & perdunt. Vnde merito Sapientiſſimus Plato, obſcænas præcipuè de Dijs fabulas, earum cum Authoribus, de ſua eijciendas imperauit ciuitate.*

10 *Eò igitur Muſici omne ſuę artis ſtudium collimare tenentur, quò rebelles animi motus flectere, & edomare valent: nam hoc præcipuè harmonica ſortita eſt Muſica, cum triſtitiam noxiam iucundet, tumidas furores attenuet, cruentam ſæuitiam efficiat blandam, omneſque demum temperet paſſiones, vt quamplurimis comprobatur exēplis.*

11 *Muſices principaliores modi ſunt tantum tres, Dorius ſcilicet, Phrygius, & Lydius, quorum explicata natura, ſtatuitur quis eorum, ad temperandas animi affectus aptior ſit: quandoquidem harmoniarum omnium, optima eſt animi temperantia.*

12 *Quia verò Phrygius, harmoniæ propter vehementiam, & Lydius propter eiuſdem mollitiem, ad temperandos parum conducunt animi motus; ad hoc eligendus maximè videtur Dorius, quippè, qui propter harmoniæ grauitatem, & firmitatem, mores ſummopere continet ciuiles.*

13 *Modus Dorius vtpotè medius inter Phrygium, & Lydium, ita extollitur, & laudatur, vt Muſicæ penitus carere putetur diſciplina, qui Doricè non canit: hoc eſt ſi mores, & facta Canentis, haud conſonant verbis. Nam dum nos bona conuerſatione tractamus, talis diſciplinæ probamur ſemper eſſe ſociati; quando verò iniquitates gerimus, muſicam non habemus.*

14 *Poetæ pariter metrica carebunt muſica, ſua ſi corruptela artis, moribus obeſſe ciuium proximi conuincantur. Ad hoc enim Poeſis nata eſt, vt mortalium animos blandè conciliatos, ad morum honeſtatem, amoremque Virtutis inducat.*

15 *Epopæia idcirco, ad morum honeſtatem, & amorem inducit Virtutis, quia Heroem deſcribit, & oſtendit: nam ſicut heroica virtus ſupra nos eſt, ſanatque aliquid diuinum, ità qui ab ea ducuntur Heroes, non modò nihil in ſe turpitudinis continere, ſed mortalium conditionem excedere tenentur.*

16 *Tragædia, quæ ad Theatra, populorum beneficio admiſſa eſt, ad morum honeſtatem, virtutiſque amorem etiam allicit: nam funeſta Regum, Dynaſtarumque cæde propoſita, ſpectatorum animos dum exterret, eos tamen componit, & purgat, atque aureæ mediocritati reſtituit. Sicut etiam Comædię ſales, & ioca, idcircò permittuntur, vt deriſa palam vitia, ludibrioque in ſcenis habita, prouidus euitentur.*

17 *Denique, & hunc in primis ſortita eſt finem Lyricorum Poeſis quæ ad Deorum laudes, virorumque fortium decora concinenda inuenta fuit. Quinimmo ſi qua Poeſis caſtè, ſanctèque tractari vnquam debuit, hæc profectò immunis ab omni turpitudine ſeruanda, & exercenda eſt.*

18 *Ad Poetas parœneſis, ne ſuorum carminum lenocinijs, illum animi candorem, illamque audientium mentem, quam colere, dirigereque tenentur, in inquinata poeſeos abijciant ſordes. Quarè optimus ille Poeta erit, qui lectorem delectando, pariter monet.*

NOn eſt profectò, Muſicen qui neſciat (vt de hac ſtatim loquar) magni ſem-
1 per, & æſtimabilis priſcas apud nationes
extitiſſe pretij; cum 1. *inſtit. orat. cap.* 8.
,, ipſam affatim dixerit, Quintilianus: Tan-
,, tùm illis antiquis temporibus, non ſtudij
,, modò, verùm etiam venerationis habuiſ-
,, ſe, vt iidem Muſici, & Vates, & Sapientes
,, iudicarentur. Mittam alios (ſubdit ipſe)
,, Orpheus, & Linus, quorum vtrunque
,, Dijs genitum, alterum verò, quia rudes
,, quoque, atque agreſtes animos admira-
,, tione mulceret, non feras modò, ſed ſa-
,, xa etiam, ſyluaſque duxiſſe, poſterita is
,, memoriæ traditum eſt. Et Timagenes
,, author eſt, omnium in literis ſtudiorum,
,, antiquiſſimam Muſicen extitiſſe. Et te-
,, ſtimonio ſunt clariſſimi Poetæ, apud quos
,, inter regalia conuiuia, laudes Heroum,
,, ac Deorum ad citharam canebantur. Io-
,, pas verò ille Virgilij *Æneid* 1. non ne
——canit errantem lunam, ſoliſque labores
Vnde hominum genus, & pecudes: vndè imber, & ignes,

Arcturum, pluuiaſque, Hyadas, geminoſq;
Triones.
„ Quibus certè palam confirmat author
„ eminentiſſimus, Muſicen cum diuina-
„ rum etiam rerum cognitione eſſe coniun-
2 „ ctam. Hæc ille. Quamobrem inter cæ-
teros, eam tanti fecerunt Arcades, vt non
pueros modò, ſed & Adoleſcentes ad
triginta vſque ætatis annos, muſica im-
buendos curarent. De ijs nanque Cælius
narrat Rhodiginus *antiquar. lect. lib. 5. cap.
28.* quod cantu, & choreis Libero pa-
tri ludos concelebrant ſinguli pro æta-
tis ratione. Denique vita omnis id ge-
nus cantionibus, ſtudijſque impendi-
tur. Cæteras artes apud eos ignoraſſe,
nulla prorſum ignominia eſt; Muſicam
neſcire nemo poteſt, quia neceſſario di-
ſcitur. Eius imperitiam fateri, illic tur-
piſſimum eſt; nec id laſciuiæ cauſa, vel
deliciarum, ſed vt labores aſſiduos in co-
lendis agris, & vitæ præterea duritiem,
atque aſperitatem, & auſteriores mores,
ex cæli triſtitia quadam prouenientes, hac
quaſi dulcedine remolliant, ac contem-
perent. Huius autem argumentum in-
gens ex Cynethenſibus eſt, qui cum inſti-
tuta maiorum peruicacius aſpernari cæ-
piſſent, in eam breui feritatem abiere, vt
in nulla Græciæ totius ciuitate ſcelera
maiora, aut crudelitatis exempla ederen-
tur immitiora: Idcircò Vates Mantua-
nus *Buc. eglog. 10.* ſubinde in cantilenæ
mentione, Arcades plurimis non deſinit
efferri laudibus, dicens;

——————Soli cantare periti
Arcades ——————————

Et Lucianus *de ſaltatione*. Lacedæmonas
tradit qui Græcorum præſtantiſſimi eſſe
cenſebantur, cum à Caſtore, & Polluce
caryatiſſare perdidiciſſent (quæ ſaltatio-
1 nis ſpecies à Caryis vrbe Laconiæ ducta
erat) omnia cum carminibus facere ſoli-
tos eſſe, adeò vt ad Tibiarum quoque mo-
dulos, & rhythmum, & moderatum pe-
dis ingreſſum, prælium committere illi
genti moris ſemper fuerit.

Triplicem autem apud Caſſiodorum
cap. de Muſica, & Angelum Politianum
3 *in panepiſtemon.* hanc miram facultatem fa-
ciunt Authores: Harmonicam, ſcilicet,
Rhythmicam, & Metricam. Harmoni-
ca eſt, quæ decernit in ſonis acutum, &
grauem. Rhythmica, quæ requiritur in
concurſione verborum, vtrum benè ſo-
nus, an malè cohæreat. Metrica tandem,
quæ menſuras diuerſorum metrorum,
probabili cognoſcit ratione; exempli gra-
tia, heroicum, iambicum, elegiacum &c.
Rhythmicæ quidem, diſſertationibus hic
opus non eſt diutius immorari; cum Me-
tricæ, & Harmonicæ non tantùm, verum
etiam plurimarum ab his facultatum ſtu-
dijs penitus videatur conſentire. Rhy-
thmus enim (*loco citato* inquit Politia-
„ nus) qui latine dicitur numerus, arſim
„ habet, & theſin; hoc eſt leuationem, ac
„ poſitionem, quibus videlicet plauditur;
„ oriturque de numeris connumeratis, di-
„ numeratis, complicatis, ac ſeſquatis. Di-
„ ſcernitur viſu, vt in ſaltatione; auditu, vt
„ in cantu; tactu, vt in venis: etenim Me-
„ dicorum doctiſſimus Herophilus, motus
„ omnes illos, & pulſus humani corporis,
„ in muſicos digeſſiſſe numeros narratur.
„ Sunt verò numeri omnes, aut iudiciales,
„ aut progreſſores, aut occurſores, aut re-
„ cordabiles, aut ſonantes, vel ſi mauis cor-
„ porales, vt illi etiam ſignentur, qui ſunt
„ in ſaltatione, & incerto motu viſibiles.
„ Partes autem Rhythmicæ huius, de qua
„ nunc agitur, quinque ſunt, tempora pri-
„ ma, pedum genera, agoge, mutationes,
„ rhythmopæia. Cui etiam abs re muſicam
4 illam, non erit adijcere, de qua *lib. 1. va-
riar. epiſt. ad Albinum*, ſcribit in fine Caſ-
„ ſiodorus, dicens: Conuocatis ergo ſpe-
„ ctatoribus de Helladio, & Theodoro, qui
„ lætitiæ publicæ aptior fuerit æſtimatus,
„ populi confuſione ſublata, conſtituatur à
„ vobis Praſini Pantomimus: quatenus
„ ſumptum, quem pro ſpectaculo ciuitatis
„ impendimus, electis contuliſſe videamur.
„ Hanc partem Muſicæ diſciplinæ mutam
„ nominauere maiores, ſcilicet, quæ ore
„ clauſo, manibus loquitur, & quibuſdam
„ geſticulationibus facit intelligi, quod vix
„ narrante lingua, aut ſcripturæ textu poſſit
agnoſci. Qua proinde Rhythmica, à cæ-
teris ſepoſita generibus, nec non Choreis
Theatriſque penitus relicta, Harmoni-
cam, & Metricam, rectè riteque docen-
das, ſimul & exercendas, probatis Muſi-
cis tantummodò proponam.

Meritò quidem, Muſicam quatenus
5 vtranque complectitur, Metricam ſci-
licet, & Harmonicam, & etiam Rhythmi-
cam non excludit, *lib. 1. de muſica cap. 2.*
ſcientiam, benè modulandi, ex Platone
2. de legibus vocauit Auguſtinus, eo quod
in cunctis, & ſingulis ſuis motibus, mo-
„ dum ſeruet, & ordinem. Inquit enim:
„ Modulatio non incongruè dicitur mo-
„ uendi quædam peritia, vel certè, qua fit,
„ vt benè aliquid moueatur. Non enim
„ poſſumus dicere benè moueri aliquid,
„ ſi modum non ſeruat. Procedit nanque
„ ſemper in ſuis motibus iſta facultas cum
„ ordine, & proportione, vt latè probat
ibidem, idem Sanctus Pater Auguſtinus
à *cap. 8. vſque ad finem libri*. Nec tali mo-
dulationi addendo *Benè*, idcircò pleonaſ-
mus

mus committitur, cùm iam ipſa modu-
latio (vt dictum eſt) niſi benè moueatur
eſſe non poſſit. Nàm fieri poteſt (ibi-
„ dem *cap.3.* inquit Auguſtinus) vt ipſa
„ numeroſitas, atque dimenſio delectet
„ quando non opus eſt: vt ſi quis ſuauiſſi-
„ mè canens, & pulchrè ſaltans, velit eo
„ ipſo laſciuire, cùm res ſeueritatem deſi-
„ derat, non benè vtique numeroſa mo-
„ dulatione vtitur, ideſt ea motione, quæ
„ iam bona ex eo, quia numeroſa eſt, dici
„ poteſt malè ille, ideſt incongruenter
„ vtitur. Vndè aliud eſt, modulari, aliud
„ benè modulari. Nam modulatio, ad
„ quemuis cantorem, tantùm qui non
„ erret in illis dimenſionibus vocum, ac
„ ſonorum: Bona verò modulatio ad hanc
„ liberalem diſciplinam ideſt ad Muſicam
„ pertinere arbitranda eſt. Proindè ſanè,
„ *lib.8. Hiſtoriæ tripartitæ cap.6.* appoſitè ha-
„ betur, quod cùm Harmonicus quidam
Bardiſauæ cantica compoſuiſſet, & im-
pietatem melodicæ ſuauitati permiſcens
audientes illiceret, & ad perniciem vena-
retur: Beatus Ephrem Syrus ſumens in-
de harmoniam, pietatem cantilenę per-
miſcuit, & audientibus ſuaue, & admo-
dum vtile medicamen appoſuit. Siqui-
dem prior ille, ſimpliciter modulatus eſt
(modorum, ſcilicet, iuxta pręcepta ſimul,
& vocum, ſua duntaxat vtens arte) alter
verò, adhuc benè modulatus dicitur, quia
ad Muſicæ conſonam ſeueritatem, ho-
neſtumque decorem, deprauatos illos
mirificè redegit concentus; adeò vt triũ-
6 phatorum Martyrum feſtos dies etiam
num efficiant clariores. Propterea etiam
cuidam Athenienſi, *in 2. Platonis dialogo de
legibus* interloquutori & ſciſcitanti; Cùm
benè, ſcilicet cantare, & benè ſaltare
quempiam dicimus: vtrum etiam bona
cantare, & bona ſaltare adducendum
ſit, an non? Cliniam optimè reſpondiſ-
ſe putamus, dum illicò protulit: *Adden-
dum*. Quandoquidem, vt idem Plato
loquitur *in Timæo*. Harmonia, quæ mo-
tiones habet animę noſtræ diſcurſionibus
„ congruas, atque cognatas, homini pru-
„ denter Muſis vtenti, non ad voluptatem
„ rationis expertem, vt nunc videtur, eſt
„ vtilis: ſed à Muſis ideò data eſt, vt per
„ eam diſſonantem circuitum animę com-
„ ponamus, & ad concentum ſibi con-
„ gruum redigamus. Rationemque ho-
„ rum omnium *3. de repub.* reddens, talia
„ ſubdit; Ob hanc igitur cauſam, inquam
„ ego à Glauco, ex ipſà principali ſecun-
„ dum Muſicam nutritione Rhytmus,
„ & Harmonia interiora animi penetrant,
„ pulſantque vehementiſſimè animum,
„ decoram quandam figuram ferentia,
„ per quam decorus, & pulcher efficitur
„ quis quis rectè in Muſica eruditur; con-
„ trà verò, ſi contrà quis fuerit educatus;
„ Et quoniam rurſus deficientia, neque
„ rectè fabricatam, aut non benè orta acu-
„ tiſſimè ſentiet qui illic, quemadmodùm
„ oportet nutritus fuerit; meritò ęgrè hæc
„ ferens, pulchra quidem laudabit, eaque
„ amans, auideque arripiens, ipſis aletur,
„ ac bonus inde efficietur, & pulcher.
„ Turpia verò vituperabit, oderitque etiã
„ in ea ætate, in qua rationem non dum
„ ſuſceperit. Aduentantem denique ra-
„ tionem, qui ita nutritus erit, libenter
„ amplectetur, eam ex ipſa propinquitate,
„ familiaritateque prorsùs agnoſcens. Mi-
„ hi quoque harum rerum gratia, in Mu-
„ ſica nutriendi videntur.

Equidem, Anima noſtra, tota har-
7 monica, quin potiùs ipſa harmonia eſt,
„ vt latè probat, demonſtratque Ficinus,
„ *compendio in Timæum cap. 32. & 33.* inquit
„ nanque *cap. 32. propè fin.* Harmonica ratio,
„ variorum ſimilitudine conſtans, & diſ-
„ ſimilia facit ſimilia, & inæqualia com-
„ muni quadam æqualitate connectit.
„ Eiuſmodi autem eſt animæ tum ad ſe
„ ipſam, tum ad corpora, qualitas, & of-
„ ficium. Quod, vt oſtendat, paulò infe-
„ riùs, ex ipſis harmonicis rationibus, in-
„ geniosè quamplurima ſubdit. Propterea
ſecundùm Philoſophum, *problem. ſect. 19.
q.38.* Omnes delectamur rhythmis, me-
lodijs, & vniuerſim ſymphonijs, quod
in infantibus recenter natis præſertim
cernere licet, qui delectantur rhythmo,
ordinato, nimirum incunabuli motu;
delectantur melodia, vtpotè quibuſdam,
etiam ſolitarijs cantilenis, quæ vulgò vo-
cantur Neniæ; delectantur ſymphonia,
ſono ſcilicet muſici alicuius inſtrumenti.
Nam motus iſti maximè ſunt ordinati,
quibus naturaliter delectamur: Natura
enim (vt ibidem docet ipſe) motibus
ſummoperè delectatur ordinatis, inordi-
natis verò nequaquam: Siquidem, cùm
laboramus, edimus, & bibimus ordina-
tè, naturam, vireſque conſeruamus, &
augemus: cùm autem inordinatè, hæc
8 agimus, contrarium expetimur. Cæterùm
quia vocum aerea conſonantia, aereum
ſpiritum motu penetrans, affectumque
canentis, & animum ſecum transferens,
audientis affectum mouet affectu, & ani-
mum afficit animo ſenſimque mores in-
fundit, vt 3. *de repub.* ſuperiùs Summus
Philoſophus aſſeruit Plato; à metricis il-
lis, harmoniciſque ſummoperè cauen-
dum eſt Cantoribus, qui numeris liberè
laſciuientibus adoleſcentium animos pel-
liciunt, obſcænęque aucupio voluptatis
ir-

irretiunt. Quandoquidem, eorum perditi, ac deprauati mores, quos in audientium pura, candidaque pectora nituntur tranſmittere ex impudicis ipſorum canticis facilè deprehenduntur, cùm teſte Philoſopho, *problem. eadem ſect. q* 27. Ex ſenſibilibus, ſola audibilia mores obtinent. Habent quippe præ cæteris audibilia non tantum mouere ſenſum quod cunctis commune eſt ſenſibilibus; verùm etiam præcipuos poſſidere motus, quibus certò quodam ordine, certaque velocitate, à ſonis grauibus aſcendimus ad acutos, & è contra, qui ſanè motus, eius indicant mores, qui ſic mouetur: Actiones enim ſigna ſunt morum, & motus ſunt actiones, vt ibidem habetur. Hos proinde Seneca *Epiſtola* 88. prorſus reijciens muſicos; eoſque verò, qui caſtigatores vitæ, optimorumque ſæpè morum eueniunt magiſtri auidè recipiens, ita Lucillo ſcribit. Ad muſicum tranſeo. Doces me, quomodo inter ſe acutæ, ac graues voces conſonent; quomodò neruorum diſparem reddentium ſonum fiat concordia: Fac potius quomodò animus ſecum meus conſonet nec conſilia mea diſcrepent. Monſtras mihi, qui ſint modi flebiles; monſtra potiùs quomodò inter aduerſa non emittam flebilem vocem. Hinc eò magis (cùm hæc eadem
9 in Poeſi repetiatur peruerſitas) carminum præſertim coercendi ſunt ſcriptores illi, qui ea duntaxat proferũt in medium, quæ blandè illectos hominum animos produũt, perdunt, peſſundant, & neſcio quibus intemperijs malè acti, ab argumenti ſanctitate prope abhorrent, ad profana impuraque omnia proni dilabuntur, tantò artis dedecore, tanta morum iactura, tantà pernicie generis humani. Hoc enim dum obſcænas Poetarum fabulas (de Dijs præcipuè) Plato *2. de repub* vna cum ſuis authoribus è ciuitate eijciendas, veluti adoleſcentiæ contagioſa lues, arbitratus eſt, apertiſſimè docuit.

Eò igitur, omne Muſici ſtudium col-
10 limare tenentur, quò rebelles animi motus flectere, & edomare, hac arte maximè valent: quod de harmonica ex eodẽ Platone *2. de legibus*. Ficinus primò ſuadens, *operis*, hæc *in eiuſdem libri ſynopſi*, affabrè notat. Animaduerte (inquit) harmonicam rationem, nobis præcipuè à Diuina prouidentia eſſe tributam, per quam omnes inquietæ naturæ motus, qui ſuapte natura inconcinni forent, concinnaremus. Hęc itaque, cum de ſecreto naturæ tanquam ſenſuum Regina, modulis ſuis ornata proceſſerit, reliquæ cogitationes exiliunt: omniaque facit eijci, vt ipſam ſolummodò delectet audiri. Triſtitiam noxiam iucundat: tumidos furores attenuat: cruentam ſæuitiam efficit blandam: excitat ignauiam, ſoporantemque languorem: vigilantibus reddit ſaluberrimam quietem: vitiatum turpi amore, ad honeſtum ſtudium reuocat mentem: pernicioſa odia conuertit ad auxiliatricem gratiam: & quod beatiſſimum curationis genus eſt, per dulciſſimas voluptates expellit animi paſſiones, incorpoream animam corporaliter mulcet, & ſolo auditu, ad quod vult deducit. Gilimer proindè Vandalorum Rex, in monte Papua, à Beliſario obſeſſus, citharam petijt ab hoſte, ſuarum ad ſolamen miſeriarum. *Procopius lib. 4 vandalia*, Saulem cæco plerumque inſanientem furore, cithara, & cantico, Dauid pro libito prorſus compeſcebat. 1. *reg.* 16. Tauromitani barbari cuiuſdam iuuenis, amicæ domui, quæ riualem admiſerat, admouere iam ignem intentantis, tibicina peritia Pythagoras ſæuitatem emolluit. *Scalig lib. 1. poet. cap.* 19. Solon in concionem progreſſus, elegia cecinit, & Athenienſium torporem, Salaminem ad recipiendam excitauit. *Polyænus lib. 3. & Laertius lib.* 1. Lyræ ſonum ante ſomnum adhibebant Pythagoræi, quo perturbationes & motus brutos animi excantarent, ita & mitigarent. *Plutarch. de iſide*. Phemius ithacenſis eunuchus, & muſicus, ideò cuſtos ab Vliſſe, vxori Penelope relictus fuit, vt harmonicis oblectamentis, eius pudicitiam ſeruaret. Et Clytæmneſtram Agamennonis vxorem, non priùs Ægyſtbus corrumpere potuit, quàm Demodocum poetam, & muſicum (qui Clytæmneſtræ ab Agamennone cuſtos erat relictus) è medio ſuſtuliſſet. *Euſtatius in 3. odyſſ.* Terpander Lacedæmonijs aliquando inter ſe diſſidentibus vocatus è Leſbo, ex Oraculo eorum odia, cantus ſuauitate ſedauit. *Plutarchus de muſica*. Quæ tandem ratio antiquos illos fortè impulit Getas (Atheneo *lib. 14. cap.* 11. teſtante) vt cùm citharis legationes de quacunque re obirent, rati illud ad mulcendos animos eoque vbi libuerit trahendos potentiſſimum eſſe.

Cæterùm, cùm huiuſcemodi faculta-
11 tis, ad incitandos animi affectus principaliores Modi, ſiue Toni (Polymneſtô, & Sacadâ apud Plutarchum *de muſica* Authoribus) ſint tantùm tres; Dorius, Phrygius, & Lydius; quis nam ipſorum ad iam excitatos temperandos affectus videatur aptior, maximè penſitandum eſt. Quandoquidem, Optimam omnium harmoniam, eſſe animi temperantiam, in

Pla-

Platonis ſynopſi. 3. de repub. docuit Ficinus.
Qua de re, haud penitus ignorandum pu-
tatur, Dorium tonum, quartam illam
Diapaſon eſſe ſpeciem, quæ à Trite die-
zeugmenon, hoc eſt à D. la. ſol. re graui,
ad acutam deducta, harmonicè Nete hy-
perbolæon, aliàs A. la. mi. re, ſuam ha-
bet confinalem. Quæ vulgò primus dici-
tur tonus. Phrygium verò, quintam il-
lam Diapaſon eſſe ſpeciem quæ à Nete
diezeugmenon, ideſt E. la. mi. graui, ad
acutam perducta, harmonicè Trite ſy-
nemmenon paraneſe, hoc eſt B. fa. B. mi.
habet confinalem; Quæ vulgò tertius ap-
pellatur tonus. Lydium tandem, ſextam
illam Diapaſon eſſe ſpeciem, quæ inter
Trite hyperbolæon, hoc eſt F. fa. vt. gra-
uem ad acutam diſpoſita, harmonicè
Nete ſynemmenon, nimirum C. ſol. fa. vt.
confinalem habet, quæ vulgo quintus di-
citur tonus. Tales proinde toni, eo quod
vi ſua, intenſiores animi reddant affectus
duces, & autentici vocantur à Muſicis,
ſuorum ad differentiam collateralium, qui
cùm remiſſius agant placales, & comi-
tes dicuntur. *Franchinus Gaffurius pract.
muſ. cap.* 7. Quia verò, his ſeduiò conſide-
12 ratis; Phrygius, & Lydius; ille fortè
harmoniç propter acrimoniam, atque ve-
hementiam diſtrahit, rapitque animum,
& quaſi extra ſe ponit; iſte autem è con-
tra harmoniæ propter relaxationem, &
remiſſionem hebetat, ac potiùs emollit,
8. *politic.* 5. ad motus temperantiam pro-
pter eorum exceſſum, parum nihilue con-
ferunt: Dorij quamplurimum erit opus,
quippè qui inter eos medius, harmoniæ
propter firmitatem, & grauitatem, mo-
res ſummoperè continet ciuiles, *ibidem
cap.* 7. Vndè meritò ipſe Plato. *3. de repub.*
concentum probat grauem, atque con-
ſtantem; improbat autem extremos, ideſt
concitum, atque mollem; & eas dunta-
xat iubet exerceri conſonantias, audiri,
ſpectari, quæ habitum mentis conſtantem
referant, non ſuperbia elatum, non ira-
cundia efferatum, non voluptate molli-
tum, atque reſolutum, non fractum do-
lore, non miſericordia, vel indigentia
13 querulum. Quam ſanè doricam, Caſ-
ſiodorus quoque *in ſua muſica* apprimè
laudans harmoniam: Eum Muſicæ peni-
tus carere aſſeruit diſciplina, qui (vt ada-
gio eſt) doricè non canit: hoc eſt, eiuſ-
dem ſi mores, & facta, haud conſonant
verbis, quemadmodum *in Lachete, ſiue de
fortitudine*, explicat ipſe Plato. Hæc itaque
„ Caſſiodorus: Muſica ergo diſciplina per
„ omnes actus vitæ noſtræ à creatione diſ-
„ funditur. Primùm ſi Creatoris mandata
„ faciamus, & puris mentibus, ſtatutis ab
„ eo regulis ſeruiamus. Quicquid enim
„ loquimur, vel intrinſecus venarum pul-
„ ſibus commouemur, per muſicos rhy-
„ thmos harmoniç virtutibus probatur eſſe
„ ſociatum. Muſica quippè eſt ſcientia be-
„ nè modulandi, quod ſi nos bona conuer-
„ ſatione tractemus, talis diſciplinæ proba-
„ mur ſemper eſſe ſociati: quandò verò
„ iniquitates gerimus, muſicam non habe-
„ mus.

Sed vt tandem harmonicam ad metri-
14 cam transferamus Muſicam, hac profe-
ctò, & ipſi carebunt Poetæ, ſuæ ſi corru-
ptela artis, moribus obeſſe ciuium proti-
nus conuincantur: præclara nanque *3. de
arte amandi*. Naſonis habetur ſententia.

Et facit ad mores ars quoque noſtra bonos.

Siquidem, dum ſuum diligenter moliun-
tur opus, ſeque in omnes hominum mo-
res transferunt Poetæ, ſeù (quod idem
eſt) dum imitantur; non per deridicu-
lum verba dare, aut opera ludere creden-
di ſunt, ſed hùc demum ſpectant figmen-
tis ſuis, vt oblectantes proſint. Ad hoc
enim Poeſis nata eſt, vt mortalium ani-
mos blandè conciliatos, ad morum ho-
neſtatem, amoremque Virtutis inducat.
Videatur (ſi placet) quid in hanc ſenten-
tiam, non aliquis è Poetarum, aut Rhe-
torum choro, vendibili ſuadeat argumen-
to; ſed è ſapientium ſenatu, vbi ad veri-
tatis trutinam ſingula penduntur, hac ſu-
„ per re ſtatuat Diuus Thomas. Poeticæ (*in
„ epiſt. 1. ad Timot. cap. 4. lect.* 2. inquit) fa-
„ bulæ idcircò inuentæ ſunt: Quia quemad-
„ modum ait Ariſtoteles in poeticis, conſi-
„ lium illorum erat, vt mortales adduce-
„ rent ad Virtutis adeptionem, ac vitij fu-
„ gam; ad quæ ſimplices homines, melius
„ repręſentationibus, quàm rationibus in-
„ ducuntur. Duo igitur (ſic enim conclu-
„ dit) in poeticis fabulis reperiri neceſſe eſt,
„ & vt contineant verum ſenſum: aliqua
„ veriſimilitudine inuolutum, & vt aliquid
„ vtile repræſentent. Quod adeò ratum,
15 firmumque tenetur, vt in omnibus lu-
ce clariùs poeticæ formis, ſpeciebuſque
ad mores, ciuilemque inſtituendam vitam
aliquid ſemper vtilitatis cernatur. In Epo-
pæia quidem. (vt à nobiliori ſumamus
exordium) Quoniam ſi munus eſt heroi-
cæ Poeſeos, Heroem dictione admirabili
conformare, atque ad imitandum propo-
nere; quis non videt, quæ virtutes in car-
mine cenſeri debeant, ex quibus Heros,
hoc eſt, homine maior, æſtimandus ſit?
Sicut enim Virtus heroica, vt in *ethicis lib.
7. cap.* 1. diſputat Philoſophus, ſupra nos
eſt, ſonatque aliquid diuinum, ita qui ab
hac virtute Heroes dicuntur, non modo
nihil in ſe habere turpitudinis, ſed morta-
lium

lium conditionem excedere, accedereque
16 ad Deum, carmine oſtendendi ſunt. Nec
minus in Tragedia, quæ ad Theatra po-
pulorum bono admiſſa eſt, idem conſe-
quimur, dùm funeſta Regum Dynaſta-
rumque cæde propoſita, non modò Prin-
cipibus, ac rerum Dominis aurem vellat,
eoſque fortunæ memores faciat; ſed in
omnibus turbidos animi motus compo-
nat, ac purget, atque aureæ demum me-
diocritati reſtituat: Id, quod Philoſophus
in Tragędiæ natura definienda pronun-
ciat, multoque ob huiuſmodi finem ad-
dit, adimitque Tragędiæ, *lib poet. cap. 3.*
Sicut Comędiæ ſales, ac ioca, non alið,
quam in hominum vtilitatem ſpectant, vt
deriſa palam vitia, ludibrioque in ſcenis
habita, proniùs euitentur. Quòd ſi fura-
ces interdum ſerui, damnoſiue ganeones,
aut impudici admittuntur adoleſcentes, id
ipſum ſpectatoribus lucro vertitur, dum
perparcè fit, & non ſinè vitiorum ſugilla-
tione tranſigitur, *ibidem cap 2.* Denique,
17 & hunc in primis ſortita eſt finem Lyri-
corum Poeſis, quorum initia tum apud
Ægyptios, atque Hebræos, tum apud
Phæacas, & Græcos non alia fuiſſe, quàm
in re ſacra, pluribus exemplis ex antiqui-
tate petitis, Patritius *lib. 3. dec. hiſt.* non
malus antiquitatis indagator, euincit. Nec
prima illa poſt ſecula, per ætates ſanè cō-
plures, alið Lyrici ſpectarunt, quàm vt
Deorum laudes, ac decora, aut virorum
fortium res præclarè geſtas, hymnis, ac
pæanibus, ad templa, & aras complecte-
rentur: vt ſcilicet eadem opera, honorem
Superis, atque Heroibus haberent, & ad
æmulationem, captos admiratione mor-
tales inuitarent. Quarè, ſiqua Poeſis ca-
ſtè, ſanctèque tractari vnquam debuit,
hæc profectò immunis ab omni turpitu-
dine ſeruanda, integrèque, ac puris ani-
mis exercenda fuit. Vndè, ſi quis Poeta-
rum, ſuæ artis hunc finem tollat, quo-
modò intra eam, meritò gloriatur ſte-
tiſſe?

Caueant ergo ſummopere, poeticam
18 qui profitentur artem, ne ſuorum carmi-
num lenocinijs, illum animi candorem,
illamque audientium mentem, quàm co-
lere, dirigereque tenentur, in inquinatæ
poeſeos abijciant ſordes, & inter inſidio-
ſæ voluptatis vada, ſyrteſque, atque Sire-
num vndique pellicientium amplexus,
hoc eſt, certiſſimum pudicitiæ, famæque
naufragium vltrò committant. Nam ha-
bet hoc etiam imitatio poetica quod *in
Ione, ſeù de furore poetico*, ſcribit Plato, vt
vt quæcunque de alijs refert, in nobis ſen-
ſim effingat; quòd ſi illa ſint auditu ob-
ſcęna, viſu turpia, cogitatione inhoneſta, profectò nonnulla fæditate conſpergi animum, atque ex alienis in noſtra deriuari aliquid neceſſe eſt. Ab eis inſuper petit hoc, & ipſa Poeſis, quæ hominum felicitati nata, ac ciuilis in gremio facultatis honeſtiſſimè enutrita (*D. Tho. lect. 1. & 2. in 1. & 2. cap. ethic.*) ſicut dolet, indignaturque ab illius iam ſinu abſtrahi ſe, nomenque ſuum ad morum licentiam, vitæque corruptelam procaciter obtendi; ità monet, obſecratque vnumquenque eorum, ne ſibi imponi ſuo nomini, neque in fraudem ſimulatione hominum induci, qui ſe poetas nuncupant, ac ſanctiſſimæ diſciplinæ nomen ementiuntur, vlla ratione permittant. Quare ad Piſones, optimum Venuſinus deſcribens Poetam, ità venuſtè cecinit.

Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo:
Hic meret æra liber Soſijs, hic & mare tranſit;
Et longum noto ſcriptori prorogat æuum.

C A P. XVI.

Quàmuis ex varijs aſtrorum planetarumque motibus, & aſpectibus liceat Aſtrologis Solis, & Lunæ certè præcognoſcere eclypſes, & alia id genus non pauca: haud tamen indubium, & neceſſarium permiſſum eſt illis de futuris effectibus afferre iudicium, etiam naturaliter, ac determinatè ſequuturis, ſaltem in particulari, cùm multis modis valeant impediri: Quarè abſtinere ſe debent ab omni determinato, & abſoluto fururorum iudicio; præſertim in ijs, quæ ad liberam hominum ſpectant voluntatem.

S V M M A R I V M.

1 *Signorum magna vis eſt cæleſtium: ab ijs nanquè quadam diffunditur qualitas in omnia, quæ circa terram ſunt, & in naturam mutationibus obnoxiam, cùm manifeſtè cernamus, ad Zodiaci ſigna accedente iam Sole, tales in elementis, miſtiſque corporibus fieri mutationes, quales ſingulorum qualibet præcontinet natura.*

2 *Quam virtutem omnes fatentur, quinimmo etiam indocti, & bruta quædam animalia præſentiunt: Habent nanque ruſtici, & inerudití homines generalia quædam circa temporum ſtatus, vt melius ipſi iudicent, atque temporum prognoſticent mutationes,*

quam

quàm plerique, rerum doctiſſimi cæleſtium; quod varijs oſtenditur documentis.

3 *Nec minùs Brutorum nonnulla futuros temporum prænoſcunt euentus, dum ſuis motibus pluuias, tempeſtateſque prænuntiant: non enim habent ſupra phantaſiam, quod ſua ordinet, & dirigat phantaſmata, ſicut habent homines rationem; ideoque ipſorum phantaſia totaliter cæleſtem ſequitur impreſſionem, & conſequenter ex ipſorum motibus magis oſtendi poſſunt, quæ futura ſunt.*

4 *Multa, & varia bruta adducuntur animalia, quæ cœli clementiam, & inclementiam prædicunt, quod non ſolùm ex prophanis, verùm etiam ex ſacris manifeſtè literis habetur.*

5 *A cæleſtibus cauſis oritur præterea diſſimilitudo non tantum regionum, ſed ingeniorũ etiam, ac morum ad ſitum cœli, & plagas diuerſas; & ingenerantur quandoque corporibus miſtura humorum in exceſſu, nec iuſto temperamento, in hoc melancholicu, in altero collerico affluxu. Vnde virtutes, & vitia illis gentibus vt plurimùm inaſcuntur, veluti propria, & perpetua.*

6 *Cum autem iuxta terræ in quatuor quadrantes ad ſigniferi accommodatos triangulorum quaternarium numerum diſtributionem, totius Orbis quatuor tantùm ſint partes, vnaquaque earum, cui ſubijcitur trianguli aſſumet naturam, vt varijs exemplis latè manifeſtatur.*

7 *Quare Gentium diſtinguuntur proprietates cũ iuxta paralellos, & angulos, tùm iuxta poſitum ad Eclipticam, & Solem. Quandoquidem iuxta regionum poſitionem, habitatores fortes, imbecilles, ingenioſi, hebetes, & mores diuerſos obtinentes erunt.*

8 *Non tamen hæc neceſſitatem aliquam inducunt ſubiectis, cùm nulla vis alicuius corporis admittenda videatur cæleſtis, cuius effectus ab alijs influentijs, occultis modis nequeant turbari. Præter quàm quòd plerumque neſcimus naturam cuiuſcunque aſtri, gradus, & ſigni propter inſtabilitatem configurationum, & complexionum, quæ variantur paſſim.*

9 *Inſuper, cæleſtium corporum quandoque malas, morales etiam cauſæ impediunt influentias, ieiunium ſcilicet, orationes, vigiliæ, & id genus cætera, quibus Dei placari ſolet iuſtitia, & ad miſericordiam flecti; quemadmodum factum legitur temporibus Theodoſij iunioris, Romualdi Rauennatis, aliorumque paſſim.*

10 *Ex talibus autem impedimentis, aſtrologica minimè detrahitur facultati ne ſit ſcientia habeatque ſuam certitudinem, & infallibilitatem: Quia ſcientia, non de ſingularibus, & contingentibus; ſed de vniuerſalibus, & neceſſarijs ſuas tantùm elicit concluſiones.*

11 *Itaque in ijs, quæ naturaliter agunt, cæterarum talibus ſuppoſitis impedimentis cauſarum; nullus ſanæ mentis præterea Philoſophorum fuit, qui illam, quæ liberis neceſſitatem agentibus videtur inferre probauerit aſtrologiam: ſed omnes, vel plurimi eam perſequuti ſunt, & riſu multi, ſubſannationibuſque meritò proſtrauere, quod aliquibus oſtenditur manifeſtis exemplis.*

12 *Nec quicquam vrgent plurimi, ac varij prædictionum euentus, quibus genethliaci Aſtrologi, ſuæ artis tuentur fallaciam; vt prognoſtica Iulio Cæſari, Alexandro Magno, Aſ. bylo, Agrippinæ, Galbæ, ac cæteris innumeris denunciata, quæ veridica reperta ſunt: cùm ex aduerſa, valdè plura adduci queant, quæ nullam veritatem conſequuta ſint, vt quorundam genituris ſufficienter oſtenditur.*

13 *Multa Sanctorum Patrum, Sacrarum Scripturarum, & Canonum, Legum ciuilium, & Conciliorum adducuntur teſtimonia, quibus diuinatoria, & iudiciaria aſtrologia omninò exploditur; quæ licet à probatis Doctoribus, tantùm intelligantur de illa parte, quæ infallibilitatem inducit. ac proinde in foro conſcientiæ, quæ talem infallibilitatem excludit, poſſit exerceri; in foro tamen externo, abſolutè, & ſecundùm omnes ſui partes, ſub grauiſſimis omninò prohibetur pœnis.*

14 *Tres præcipuæ aſſignantur cauſæ, cur Aſtrologi diuinatores, & iudiciarij quandoque futura prædicant; quarum prima eſt caſus, & contingentia: ſecunda, occulta diuinæ prouidentiæ diſpoſitio: tertia verò, Dæmonis ſuggeſtio, dum quædam pandit, quæ ex cauſis naturalibus euentura cognoſcit.*

15 *Ad Aſtrologos iudiciarios, & diuinatores Diui Auguſtini efficax parœneſis quæ cauere à tali eos hortatur vanitate, vtpotè legi inimica Dei, iniuſtum, & crudelem ipſum Deum faciens, cùm liberum penitus adimat arbitrium, ad cuius correctionem tantùm lex eſt inſtituta, & eius conditorem, malignitate, & peruerſitate afficiat.*

MAgnam vim cæleſtium eſſe ſignorum, nullus ſapiens ire audet inficias. Ef-
1 fectus nanque pariunt in elementis, & miſtis corporibus alterando, inclinando, contemperando, mirabiles ſanè, & euidentes, quibus mores interdum ſtudia, conſilia, caſus illicò reſpondent. Quarè 1. *quadripar cap.* 1. conſultò dixerat Ptolemæus:
» Principio, euidentiſſimum eſt, & non »
» indiget verboſa confirmatione, diffundi
» vim quandam à cælo in omnia, quæ cir-
» ca terram ſunt, & in naturam mutationi-

bus obnoxiam videlicet in prima elementa, quæ ſub luna ſunt; in ignem, & aerem, quæ Cæli motibus agitantur, & reliqua inferiora continent, & afficiunt terram, & aquam, plantas, animantia. Cernimus enim ad Zodiaci ſigna accedente iam Sole, tales in elementis, miſtiſque corporibus fieri mutationes, quales ſingulorum quælibet præcontinet natura. Quod *lib.4. de ſtellis cap. de ſignor. qualit.* ſedulò aduertens Iouianus Pontanus, ita carminibus luſit.

Ignea vis pecori phryxeo, & cornibus aureis,
Igneus, & libyco vigor eſt, rabieſque leoni,
Candentique ſenex iaculatur ab igne ſagittas
Phillytides, nam terreſtris vis inſita tauro,
Inſita virgineæ ſpicæ, Ægocoronis, & aſtris:
Nam Geminis placet aer aerieque receſſus.
Hos puer idæus probat, hos Pometia virgo.
At cancro fluidorum amor, æquoreæque lacunæ
Permanſit, iuuat vnda, iuuant ſtagnantia clauſtra.
Piſcibus idem amor eſt, eadem quoque cura Nepai.
Hinc variant lunæ vires, pugnantque viciſſim
Signa ſimul, nec certa fides variantibus auris,
Hinc tempeſtates, atque inconſtantia cæli,
Succeditque auſter boreæ, pluuiamque ſereno.
Ac medijs perſæpè caloribus horruit aer,
Cùm grando in ſolidis percrebuit horrida tectis.

3 Quæ vtique, *loco citato*, idemmet Ptolemæus adeò cenſuit indubia, vt hanc ſententiam non hæſitantèr protulerit: In his (nimirum) quoſdam effectus ortos à potentiore cauſa, & ſimpliciore naturæ ordine, etiam indocti, immò, & bruta quædam animantia præſentiunt, vt ſtatas vices anni, aut tempeſtatum diſcrimina. Has enim ſol præcipuè gubernat. Habent enim ruſtici, & ineruditi homines generalia quædam circa temporum ſtatus, vt melius ipſi iudicent, atque temporum prænoſticant mutationes, quàm plerique, rerum doctiſſimi, cæleſtium; ac proinde annonæ copiam, caritatem, æqualitatemque ex ipſis temporum mutationibus cū veritate prædicant. Tradunt itaque, vt *lib.2. de præcognoſ. temp. mutat. à cap. 30. vſque ad 32.* notat Paulus à Minerua, quòd qualis fuerit prima Ianuarij dies, talis menſis Auguſti ſtatus futurus ſit; ſi ſerena, ſerenus: ſi turbida, turbidus: ſi tempeſtuoſa, tempeſtuoſus: ſi pluuioſa, pluuidus &c. Ex ſecunda verò die, ſtatum menſis Septembris indicant; quæ ſi item ſerena fuerit, etiam ouium multitudinem: ſi ventoſa, peſtilentiam inter homines promittunt. Ex tertia deinde, Octobris; quarta, Nouembris; & quinta, Decembris naturam præmonſtrant: Et ſic de ſingulis, ad duodecimam vſque deinceps enunciant. De ipſa verò nouum præſagium faciunt, dum Chriſti Domini, natiuitatem inquiunt confirmare, ac diiudicare adeò ſequutos dies, vt illius aeris ſtatus, totius anni conſtitutionem portendat. De cæteris poſtea vſque ad vigeſimam ſecundā, nulla apud eos obſeruatio eſt, quæ tamen ſi ſerena fuerit, vini plurimum prędicunt. Item vigeſimam tertiam, & quartam penitus prætereunt. Vigeſimam deinde quintam ſi clara fuerit, anni fæcunditatem; cruenta prælia, ſi flatuoſa; horribilem peſtem, ſi nebuloſa indicare contendunt. De ſubſequentibus nihil prænunciant. Sed de trigeſima prima, ligna in ipſa cæſa, quàm in alijs diuturniora fore, & cætera id genus paſſim fabulantur, quæ tamen in pluribus, idem Author, qui ſupra *locis citatis* explicat, & emendat. Præterea, ſi orientem pallidum aſpexerint ſolem, hybernam pronunciant grandinem; ſi ante ipſius ortum rubentem intueantur nubem, ventos; ſi nigram, futuram expectant pluuiam. Addunt etiam, quòd ſi luna, cùm fuerit quarta, & puro exoriens effulſerit nitore, ſerenitas deſignetur: ſi rubicunda verò, flatus, & venti: ſi nigra tandem, pluuiæ portendantur. Sicut ex ejus acuminato ſeptentrionali cornu, atque in mucronem porrecto, rigidum illum præſagiunt ventum; ex interiori autem, auſtrum coniectantur. *D. Baſil. in examer. lib. 6. & Ioan. Franc. Pic. Mirand. de ver. pranot. lib. 3. cap. 6.* Cætera verò, quæ de Sole, & Luna petuntur ſingula non proſequimur, tùm quia minimè nos vrget neceſſitas in ſequentibus occupatiores; tum quod ex iis, quaſi vniuerſalibus quibuſdam poſitis, ſtrata videtur, & expedita via ad enarranda reliqua, quæ ſi minutiùs explicare voluiſſemus, plures tractatus, hoc ipſo implendo negocio, ſatis, ſanè non eſſent.

Nec minùs Brutorum nonnulla, futu-
3 ros prænoſcunt euentus, dum ſuis motibus pluuias, tempeſtateſque prænunciant: Non enim habent ſupra phantaſiam (vt *cap.8. 1. decad. peregrin. quæſt. 9. 7. quæſtiun. 2.* notat Bartholomæus Sibilla) quod ſua ordinet, & dirigat phantaſmata, ſicut habent homines rationem; ideòque ipſorum phantaſia totaliter cæleſtem ſequitur impreſſionem, & conſequenter ex eorum motibus, magis oſtendi poſſunt, quæ futura ſunt. De quibus animalibus, vt cæ-

teros

4 teros mittam; *Georgic.* 1. prolixo carmine, Poeta quamplurima, ita decantat.

Continuò ventis ſurgentibus, aut freta pôti
Incipiunt agitata tumeſcere, & horridus altis
Montibus audiri fragor, aut reſonantia longè
Littora miſceri, & nemorum increbeſcere murmur;
Iam ſibi cum curuis malè temperat vnda carinis,
Cùm medio celeres reuolant ex æquore Mergi,
Clamoremque ferunt ad littora, cumque marinæ
In ſicco ludunt Fulicæ, notaſque paludes
Deſerit, atque altam ſupra volat Ardea nubem.

Et paulò inferiùs addit de imbre,

—— illum ſurgentem vallibus imis
Aëriæ fugere Grues: aut Bucula cælum
Suſpiciens, patulis captauit naribus auras:
Aut arguta lacus circumuolitauit Hirundo:
Et veterem in limo Ranæ cecinere querelam:
Sæpius, & tectis penetralibus extulit oua
Anguſtum Formica terens iter: & bibit ingens
Arcus: & è paſtu decedens agmine magno
Coruorum increpuit denſis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres, & quæ Aſia circum
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores,
Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in vndas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lauandi.
Tum Cornix plena pluuiam vocat improba voce,
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.

Item ſerenitatem, cælique futuram indicantia clementiam, aliam venuſtiſſimè canens, adhuc inducit animalia, quorum cum cæteris, *lib. 3. de præcognoſ. temp. mutat. cap. 10. & ſequent.* à Paulo de Mineruа recenſitis, viique proprietates, naturaleſque proderem inſtinctus, niſi quædam pro mille ſacrarum ſcripturarum, id genus ſufficerent teſtimonia. Legitur enim *Iob.* 38. Quis dedit gallo intelligentiam? *Ieremiæ* 8. Miluus in Cælo cognouit tempus ſuum: turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui. *Prou.* 6. Vade ad formicam ò piger, & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem; parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe, quod comedat. Et iterum *Iob.* 12. Nimirum interroga iumenta, & docebunt te, & volatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & reſpondebit tibi, & narrabunt piſces maris.

A cæleſtibus prætereà oritur illis cauſis
5 diſſimilitudo non ſolùm regionum, ſed ingeniorum etiam, ac morum, ad ſitum cæli, & plagas diuerſas; & ingenerantur quandoque corporibus miſturæ humorum in exceſſu, nec iuſto temperamento, in hoc melanchonico, in altero collerico affluxu, vt Martis, aut Saturni intùitu ſuperante (ſiquidem Mars propter immoderatum calorem, & ſiccitatem binoſus, & collericus: Saturnus verò propter exceſſum frigiditatis, & ſiccitatis phlegmaticus, & melanchonicus dicitur: *Ptolemæus prædic. aſtron. lib. 1. cap. 3.* Nam ſicut quædam regiones ſunt (*lib. 4. genial. cap. 13.* inquit Alexander ab Alexan.) quæ acuta ingenia, & ſolertia gignunt, vt quibus eſt aer purus, & tenuis, velut Athenis: aliæ quæ retuſa, & hebetiora, vt quibus craſſus, & pinguis, ſicut Thebis: ita ex cæli rigore, vel clementia, nonnunquam ex ſiderum ſtatu, vel influxu; virtutes, vitia quæ gentibus innaſcuntur, quæ ingenita, adeò loci incolas afficiunt, itaque corporibus, animiſque inſident, vt illa habeant propria, & perpetua. Quod etiam plurimis populorum, nationumque (quemadmodum ipſum conſulere licet) latè fulcit exemplis. Verùm enim verò horum, & ſimilium ſtellarum impulſuum, hanc inſuper Ptolemæus *2. quadripart. cap. 2.* aſtronomicam adducit rationem. Quod cum, ſcilicet,
6 iuxta terræ in quatuor quadrantes ad ſigniferi accommodatos triangulorũ quaternarium numerum diſtributionem, totius Orbis quatuor tantùm ſint partes: vnaqueque earum, cui ſubijcitur, trianguli aſſumet naturam. Quamobrem, ille quadrans, qui triangulo Arietis, Leonis, & Sagittarij, quæ ſigna vocantur miſta ex Aquilone, & Auſtro in Occaſu ſolſtitiali videtur accommodari, eandem ſortietur miſtionem, & à Ioue potiſſimum propter locum ſeptentrionalem, & à Marte propter occaſum gubernabitur. Ille verò, qui Tauri, Virginis, & Capricornij, quæ Auſtriſolana in ortu brumali vocantur ſigna, ſubditur triangulo, talis quoque dicetur; atque à Venere præcipuè propter meridiem, & à Saturno deinde propter ortum, dirigetur. Alter vero quadrans, qui Geminorum, Libræ, & Aquarij, quæ ex Aquilone, & Subſolano, in ortu ſolſtitiali ſigna dicuntur miſta, ſubiacet triangulo, eadem decorabitur qualitate, ac profectò à Saturno præſertim regetur propter ortum, & propter Aquilonem à Ioue. Quartus tandem, & vltimus ille quadrans, qui Cancri, Scorpij, & Piſcium, quæ ex Auſtro, & Affrico, in occaſu brumali dicuntur miſceri,

ſubditur triangulo, eodem modo pariter
miſcetur; necnon à Marte propter Aſtri-
cum regetur, qui tamen propter Au-
ſtrum, ſociam habebit Venerem:
Quibus ità proinde diſpoſitis, meritò
7 *cap.* 1. idemmet Ptolemæus ſuperius di-
„ xerat: Diſtinguuntur autem gentium
„ proprietates cum iuxta paralellos, & an-
„ gulos, tum iuxta poſitum ad Eclipticam,
„ & Solem: Nam cùm noſtra habitatio ſit
„ in vno Aquilonari quadrante, alij ſubie-
„ cti auſtralioribus paralellis, qui ſunt ab
„ Æquinoctiali ad Tropicum æſtiuum,
„ cùm Sol feratur ſupra eorum verticem,
„ magis vſti, atra corpora habent, & criſ-
„ pos, & denſos capillos, contractam fa-
„ ciem, tabefacta membra, natura calidi, &
„ moribus plerumque feri, propter aſſi-
„ duum æſtum in ſuis locis: quos voca-
„ mus Aethiopes. Ac non ſolum ipſi ſunt
„ tales, ſed & eius loci aer, & animantia,
„ & plantæ ſunt aridiores. Qui verò ſub
„ paralellis aquilonaribus degunt, ideſt re-
„ cta ſub ipſa Arcto, quia procul abſunt à
„ Zodiaco, & calore Solis, magis frigeſiunt,
„ ideòque humore magis abundant, qui
„ nutrit eorum corpora; cumque non ex-
„ hauriantur æſtu, colore ſunt candidiore,
„ & capillos habent prolixos; procera, &
„ ſucci plena corpora, & non nihil gelida,
„ ſunt autem, & ipſi feris moribus propter
„ aſſidua frigora; & longiores ſunt hye-
„ mes in eo aere, & grandiores arbores, &
„ ſæuæ beſtiæ: Vocamus autem hos gene-
„ raliter Scythas. Qui autem tenent loca
„ interiecta inter Tropicum æſtiuum, &
„ Arcton, quia neque ſupra verticem ipſo-
„ rum Sol euehitur, neque inde longiſſimè
„ ad auſtrum recedit, in aere degunt tem-
„ perato: qui quamquam frigoris, & æſtus
„ differentias habeant, tamen hæ non ſunt
„ magnæ, nec magnas diuerſitates in cor-
„ poribus æſtus, & frigora faciunt: Ideo co-
„ lore medio ſunt, mediocri ſtatura, natu-
„ ra temperata, coniuncti habitationibus,
„ placidi moribus. Horum, qui propiores
„ ſunt Auſtro, in genere ingenioſiores, &
„ callidiores, & rerum diuinarum peritio-
„ res ſunt: quia verticale punctum eorum
„ propius eſt Zodiaco, & planetis, quibus
„ quaſi familiariores habent, & ipſi ſagacio-
„ res animas inueſtigatione naturæ, & in
„ diſciplinis percipiendis maiorem celeri-
„ tatem. Præterea homines in oriente de-
„ gentes magis maſculos animos, & fir-
„ miores habent, minus ſunt occultatores:
„ nam Oriens naturæ ſolaris eſt. Quare, ea
„ terræ pars diurna, virilis, & dextera æſti-
„ manda eſt, vt in animantibus dextera, ca-
„ lidiora, & firmiora ſunt. Ad occidentem
„ verò degentes, effeminatiores ſunt, &
„ molliores, & occultatores: nam hæc pars
„ Lunæ attribuitur; quia Luna poſt coniun-
„ ctionem, ſemper primum ab occaſu con-
„ ſpiciendam ſe præbet. Ideò nocturna eſt,
„ & ſiniſtra, tanquam orienti appoſita.
Non tamen hæc, aliaque ſimilia, de
quibus Aſtrologi ſe magnificentiſſimè
8 iactant, ita ſunt capienda, vt ſuis prædi-
ctionibus inuariabilitatem inducant:
quandoquidem, ea præter, quæ ex aſtro-
rum motibus, ſiderumque configuratio-
ne precisè pendent, quemadmodum ecly-
pſes, & id genus ſunt cætera, nulla vis ali-
cuius corporis admittenda videtur cæle-
ſtis, cuius effectus ab alijs influentijs, oc-
cultis modis, nequeant turbari. Idipſum
pluuiæ Bartholomæus Sibilla *cap.* 9. 1. *de-
cad. q.* 7. *ſpecul. pereg. quæſt* ex coniunctione
Solis, & Lunæ, in ſignis ſuſcitanda aqueis,
explanat exemplo; quæ licet, ex conſti-
tutione planetarum ſequenda in aliqua
cenſeatur regione, vaporum, & nubium
beneficio, ad hoc benè diſpoſita; quia ta-
men ventorum impulſu, prędictos vapo-
res ab vna, in aliam deduci non repugnat
regionem; nequaquam, ſicut fuit præco-
gnita, ita futura fiet. Addit præterea, nos
plerumque neſcire naturam cuiuſq; aſtri,
gradus, & ſigni; cum nulla de his ſuffi-
cientia obtinere valeamus experimenta,
eorum propter inſtabilitatem configura-
„ tionum, & complexionum, quæ varian-
„ tur paſſim. Idcircò exiſtimandum non
„ eſt (*lib.* 1. *prædic. aſtron cap.* 2. inquit Pto-
„ lemæus) ſingula hominibus à cæleſti cau-
„ ſa accidere, tanquam prorſus ab immu ta-
„ bili, & diuino decreto, & quaſi lege lata
„ de ſingulis, vt neceſſariò eueniant, nec
„ poſſit alia cauſa obſiſtere. Nam ipſe qui-
„ dem motus cæleſtis, diuina quadam, &
„ æterna lege immutabilis eſt; ſed inferio-
„ ra, fato naturali, & mutabili variantur,
„ cum quidem primas cauſas mutationum
„ à cęlo accipiant, quæ accidunt eis ſubin-
de alter per conſequentiam. Accedit per
9 amplius, moralium cauſarum, benignus,
& clemens influxus, vtpotè ieiuniorum,
vigiliarum, precationum, & id genus pio-
rum operum, quo diuinam flectimus bo-
nitatem atros ad cohibendos imbres, ſæ-
uaſque ventorum ad ſedandas, procellas
quas naturali curſu non modò præſagi-
bant; verùm etiam in hominum bruto-
rumque perniciem, ſtellarum maleficio
iam erumpebant nubes. Quod factum
vtique legimus, tempore Theodoſij iu-
nioris, cùm longior aliquandò pluuialis
tempeſtas extitiſſet, & ipſe ſolitos circen-
ſes ludos populo, more recepto, gratifi-
cans exhiberent: nam per præcones de-
nunciari iuſſit, conducibilius eſſe, vt ſpe-
cta-

ſtaculo repudiato, Deum, qui præſenti calamitate eos liberaret, precibus placarent. Quo confeſtim peracto, ſtatim cælum, aerem turbidum, ſerenitate commutauit, & frumenti non mediocrem inopiam, ingens quædam frugum copia, & vbertas eſt conſequuta *Niceph. lib.* 14 *cap.* 3. Item cum Andreas Hungariæ Rex, Damiatam ad Nilum vrbem obſideret, & iam hyems media defluxiſſet: Nilus, qui per id temporis inundare non ſolet, maris inflatione, quam Euri væſania fecerat, vſque adeo intumuit, vt Chriſtianorum caſtra penitus inundarit. Quare miſerabilis impedimentorum æquè, ac commeatuum iactura facta, annona, inundatione, corrupta. Cui malo Rex vt proſpiceret, ieiunium publicum indixit: quo vix exacto, mare deſedit, & tranquillitas magna ſucceſſit. *Bonfinius lib.* 7. *decad.* 2. Ac demum, cum Beatus Romualdus Abbas Camaldulenſium Author, à Parentio Liburniæ oppido ſoluens nauigaret, & nauis magnis fluctibus iactaretur, omneſque qui cum eo erant de ſalute deſperarent: pelagi, ventorumque ſæuitiam oratione placauit; illum vtique deprecatus, qui ventis, & mari imperat, & obediunt ei. *Marc. Marolus lib.* 2. *cap.* 2. & alia ſexcenta. Vnde ſimilia, & fortè longè maiora, Salomoni ſe facturum 2. *paralip.* 7. pollicitus eſt Deus, dicens:
„ Si clauſero cælum,
„ & pluuia non fluxerit; & mandauero, &
„ præcepero Locuſtæ, vt deuoret terram,
„ & miſero peſtilentiam in populum meũ:
„ conuerſus autem populus meus, ſuper
„ quos inuocatum eſt nomen meum,
„ deprecatus me fuerit, & exquiſierit fa-
„ ciem meam, & egerit pœnitentiam à vijs
„ ſuis peſſimis: & ego exaudiam de cœlo,
„ & propitius ero peccatis eorum, & ſana-
„ bo terram eorum.

Ex quibus tamen, aſtrologiæ minimè detrahitur facultati ne ſit ſcientia, habeat-
10 que ſuam certitudinem, & infallibilitatem; quia non in ſingularibus, & contingentibus, de quibus modo loquuti ſumus; ſed in vniuerſalibus, & neceſſarijs, ſua prognoſtica fundat. Scientia enim, non ſingularium, ſed vniuerſalium eſt. 1. *poſt. cap.* 24. *text.* 43. 2. *met. cap.* 6. *text.* 20. & 10. *met. cap.* 1. Quare Vlcerum, & Magnetis *lib.* 1. *quadripart. cap.* 2. pulcherrimo Ptolemæus, hæc oſtendit exemplo dicens: De
„ his igitur euentibus, qui mutari poſſunt,
„ ſic audiemus Genethliacum, cùm talis
„ ſit conſtitutio: Si fuerit conuerſio tem-
„ peramenti corporis ſecundùm plus, vel
„ minus iuxta hanc aeris qualitatem, mor-
„ bus talis exiſtet. Sic & Medicus de vlce-
„ ribus iudicans futurum prædicet: quæ
„ ſerpent, quæ putrefactionem facient. Sic
„ & de Metallis dici poteſt. Magnes ferrum
„ trahit. Vtrumque enim, ſi ſuæ naturæ re-
„ linquetur, & ignorentur impedientia,
„ vim exercebit ſuæ naturæ propriam, &
„ primam. Sed Vlcera nec ſerpent, nec
„ putrefactionem facient, ſi contraria cu-
„ ratio acceſſerit: nec ferrum trahet Ma-
„ gnes, ſi Magneti allium fuerit illitum.
„ Sicut igitur hæc impedientia, fato aliquo
„ naturali contrariam habent vim, ſic &
„ de inclinationibus à cælo ortis dicatur,
„ cum aut ignorantur futura, aut non im-
„ pediuntur contrarijs rebus, primæ naturæ
„ ſeriem ſequentur. Sed cum præuidentur,
„ & cauentur naturalibus remedijs, quæ
„ vim habent contrariam, quaſi fatali or-
„ dine, aut prorſus euertuntur, aut miti-
„ gantur euentus.

Cæterùm, ſi naturalia quęque, atque ad vnum, in particularibus euentibus,
11 ſtellæ non cogunt determinata: quid ergo ad matrem illam rationis, & fontem immortalem rationalium creaturarum animam, quæ ſumma fruitur libertate? Quæ nam proportio incorporei ad corporeum? Qualis actionis modus, patiente ſubiecto non diſpoſito, nec capace? Quid ſtellæ, craſſiori cæli parti, nec ſua luce, ſed aliena ſpectabili, cum puriſſimo, & ſimpliciſſimo vitæ habitu, cui lucerna mentis nunquam non lucida, & ardens perpetuus comes? Itaque, nullus ſanæ mentis Philoſophorum, eam probauit Aſtrologiam, quæ liberis neceſſitatem Agentibus videtur inferre, ſed omnes, vel plurimi perſequuti ſunt, & riſu multi, ſubſannationibuſq; meritò proſtranere. Pythagoram proinde, ex Laertio *in eius vita*. Illi fidem non præſtaſſe manifeſtè compertum eſt. Et apud Ioannem Picum Mirandulanum. *lib.* 5. *de rer. prænot. cap.* 6. Plotinum, Epicurum, Apuleium, Senecam, Origenem, nonnulloſque alios, omnem eidem aſſenſum abrogaſſe, quinimmò multis rationibus, ſuam ſugillaſſe falſitatem, diffusè legitur. Mitto Phauorinum, inter cæteros, nobiliſſimum, qui
„ apud Gellium, *noct. att. lib.* 14. *cap.* 6. inquit:
„ Quo autem pacto credi poteſt, vniuſcu-
„ iuſque ſtellarum formæ, & poſitionis
„ ſortem, atque fortunam vni omnino ho-
„ mini certam, deſtinatamque eſſe: Mitto
„ Ciceronem 2. *de diuinat. ſect.* 127. & 128.
à num. 87. *ad* 99. in Chaldæos ſcribentem:
„ Permirum ſibi videri, quenquam exta-
„ re, qui etiam nunc credat ijs, quorum
prædicta, quotidie videat re, & euentis refelli. Mitto denique Auicennam *lib. vlt. ſuæ primæ Philoſ.* Auerroem *in canticum eiuſdem, & in lib. aduerſ. Agazzelis deſtructio.*

Atque

Atque alios celebriores Philoſophos, ab Aſtrologis genethliacis,& iudiciarijs prę-uideri poſſe futura, firmiter negantes, Verùm enim verò inter Mathematicos, & Aſtrologos, vnum nequaquam patiar antesignanum, & ducē, inauditum omittere ſapientiſſimum Ptolemæum, qui *lib. Apotelesmaton.* apud Mirandulanum 5. *de rer. prænot. cap.* 11. poſtquam docuit, prædicentis vitio, Aſtrologorum iudicia falſa, mendaciaque euadere, tum ſubiunxit: Diſciplinam ipſam, etiamſi ritè quiſpiam conſequatur, eſſe tamen neceſſarium; vt is quàm ſæpiſſimè offendat, tum ob ipſam rei naturam, tùm ex noſtra imbecillitate, quæ ſub tantæ ſcilicet, artis magnitudine ſuccumbat; idque multis, & latè probat.

Nec quicquam vrgent, quibus Gene-
12 thliaci, ſuæ artis iuentur fallaciam, & ijs neceſſitatem nituntur imponere, qui Dei ſumma clementia, innata gaudent libertate; veluti Spurinæ C. Iulio Cæſari, de martiæ idibus cauendis fuit repetita monitio. *Valer. max.lib.* 18. *cap.* 11. Chaldæorum, de victoria contra Darium, Alexandro augurata promiſſio. *Diod. ſicul. bibliot. hiſt. lib.* 17. Æſchylo, fatalis teſtudinis ictus. *Val. max. lib.* 9. *cap.* 12. Agrippinæ Neronis Matri, de filij imperio, impioque parricidio vaticinium. *Suet. in Nerone*. Tyberij Cæſaris, de Galbæ futuro principatu ſequuta prędictio, & alia innumera huiuſcemodi documenta. Quibus cum ex aduerſo totidem, & fortè plura obijci queant Genethlia eorum mendacia, facilè huius artis portentoſa corruet illa neceſſitas. Sixtus proindè ab Hemminga fuſius, author clariſſimus *in lib. de aſtrologia, ratione, & experientia refutata*, varias hominum obſeruauit genituras, quarum aliæ in viris valde illuſtribus ſunt deiectæ in mediocribus, atque etiam infimis hominibus pulcherrimæ. Lubeat ergo præ multis binas has ſaltem adnotare, vt diuinatricis artis magis, ac magis appareat inſtabilitas. In genitura, nauque Alexandri Sexti, qui Innocentio Octauo ſucceſſit. Vidimus (inquit) Solem in Capricorno, & Martem dominū medij cæli in Aquario, domo ſecunda, nullam habere prærogatiuam: Lunam iunctam Ioui debili, & peregrinam in domo cæli cadente. Tēpore electionis, quę fuit ætatis anno ſexageſimo primo; medium cęli peruenerat directionem ad grad. 1. m. 1. Capricornij: reuolutione ad ſextilem Martis, & Veneris in Sagittario, quod paruum ad rem faciebat. Sic obſcuris aſtris natus eſt vir politico ingenio magnus, & ſumma poteſtate toto orbe clariſſimo. E contra verò Franciſcus de Monza Mediolanenſis, aliàs muſicus celeberrimus, quatuor habuit planetas in dignitatibus ſuis eſſentialibus, honorum ſignificatores. Solem enim habuit iunctum Mercurio in Virgine, domo Mercurij in medio cęli: Lunam in Tauro, domo propria, in Trigono Mercurij, & Solis: Iouem in quadrato Solis in Sagittario cum corde Scorpij in domicilio proprio, in angulo primæ domus: ac Mercurium medij cæli dominum, feliciſſimo cęli loco poſitum, & in figura cęli potentiſſimum. Venerem, & Martem, quamquam ſignificatores non fuerint, hunc tamen in exaltatione ſua poſitum, illam cum Regulo. Hæc Cardinalem Eminentiſſimum, aut certè Ponteficem ornatiſſimum conſtituere debuerant: nec tamen præter artis ſummę peritiam aliquid ſublime eſt aſſequutus.

Quamobrē Epiphanius *aduer. Phariſ. &*
13 *Manich.* Baſilius *examer ho* 1. & 6. Chriſoſt. *in geneſ ho.* 5. *et* 6. *& in math. ho* 6 Gaudentius *tract.* 4. *de delectione exodi* Aug. *lib.* 4. *confeſ. cap.* 3. & 7. & *lib.* 7. *cap.* 6 *lib.* 2. *de doct. chriſt. cap.* 21. 22. 23. & 24. *lib.* 5 *de ciuit. ab initio vſque ad cap* 8. *lib.* 1. *contra academicos cap.* 7. Gregorius *Homil.* 10. *in Euang.* alijque quamplurimi, ſacras literas maximè veriti, vt *Deut.* 18. *Reg.* 4. *cap.* 17. *Iob.* 38. *Ieremiæ* 10. *Eſaia* 41. & 47. *ad Galatas* 4. & alibi: Iudiciariam, ſeu diuinatricem Aſtrologiam cum ſuis partibus, Chriſtianis velut maximè perniciosam, omnino explodendam eſſe putarunt. Quam etiam Sacri Pontificum Canones, & Ciuiles damnarunt Leges, *cap illos* 26. *q.* 2. *cap. igitur* 26 *q.* 3. *cap. non licet* 26. *q.* 5. *l. artem geometriæ l. nullus l. & ſi C. de maleſ. & mathem. & l. mathematicus C. de Epiſcopi audient.* Et per multa quoque penitus reiecerunt Concilia. *Tolet.* 1. *can.* 20. *Anchiritanum cap.* 26. & *Barracenſe cap.* 9. 10. & 26. *q.* 2. 3. & 4. Quæ vtique, atque alia, licet probati Doctores ex Gloſſa *propter ſegetes in cap. non licet* 26. *q.* 5. ad eam, quæ ſuorum euentuum infallibilitatem, vel ſaltem quandam inuincibilem probabilitatem oſtendit Aſtrologiam, referant duntaxat, & applicent teſtimonia; minimè verò ad eam quæ ex leuibus, & tenuiſſimis coniecturis, ab aſtris inclinationem impreſſam non excedentibus, contingentiam prædicit futurorum: Sixtus tamen quintus *Bulla, quæ incipit Cæli, & Terra non. Ianuarij* 1585. *apud Laert. Cherub. tom.* 2. *conſt.* 17. ſaltem in foro exteriori, hanc etiam motu proprio in tali ſenſu vetuit Aſtrologiam *Caſtro Palao p.* 3. *tract.* 17. *diſp.* 1. *punct.* 4. *à n.* 4. *vſque ad finem.* Quam inſuper Conſtitutionem, anno Incarnationis Dominicæ 1631. calend,

April,

April. literum confirmauit, & motu etiam innouauit proprio Vrbanus octauus *conſt. 8. quæ incipit Inſcrutabilis apud eundem Laertium Cherubinum tom. 4. Bullarij*. Vbi amplius appoſuit, & decreuit, quod ij iudiciarij Aſtologi, qui de reipublicæ chriſtianæ ſtatu, vel Apoſtolicæ Sedis, ſeu de vita Romani Pontificis, aut eius conſanguineorum vſque ad tertium incluſiuè gradum iudicia faciunt (etiam ſi id non certò ſe affirmate proteſtentur) ſeu facta in poſterum penes ſe retinent, vel alicui oſtendunt, aut verbis tractant; incurrant pœnas ne dum maioris excommunicationis latæ ſententiæ, ſed etiam veluti læſæ Maieſtatis rei, vltimi ſupplicij, ac confiſcationis omnium bonorum ſuorum, & priuationis beneficiorum, & officiorum ſi Clerici fuerint.

Neque tamen, quòd aliquandò Aſtro-
14 logi futura prædixerint, quorum veritatem, vt *numero 12.* ſuperius diximus, comprobauit euentus, idcircò diuinatricem ſcientiam, illis affingere debemus: nam quamuis nonnunquam, illis cum prædictionibus congruant euenta, pro maiori nihilominus parte vanæ illæ ſunt: & dum vera prænunciare videntur, hiſce potiſſimum cauſis fieri cenſendum eſt. Prima, quia caſu plerumque eueniunt quædam illorum, quæ prædicuntur; quod apud Gellium *loco ſupra citato*, obſeruat Fauorinus, & docet Sanctus Auguſtinus *lib. 7. confeſ. cap. 6.* Altera verò cauſa eſt, quam *lib. 4. confeſ. cap. 3.* rurſus tradit Auguſtinus; occulta ſcilicet, Diuinæ prouidentiæ diſpoſitio, quę hominum mentes, irà agitari permittit aliquando, vt neſcientes proferant, quæ vel ex eorum meritis, vel ex iudicij diuini abyſſo oporteat audire. Tertia denique, quia ſimiles diuinatores pactum iniſſe cenſentur cum Dęmone, qui allicitur vt adducat futura, eaque procuret, vt idem tradit S. Auguſtinus *lib. 2. de doctrina chriſt. cap. 24.* ideoque Dæmon ea ſuggerit, quæ ex cauſis naturalibus, euentura cognoſcit. Appoſitè proinde Ficinus *lib. 8. cap. 36.* ſententiam tulit: Quantùm ſcilicet, Aſtronomi metiuntur; tantùm Aſtrologi mentiuntur: eos vocans mathematicos, Aſtronomos, qui ſtellarum orbiumque cæleſtium, motus, progreſſus, & id genus cætera menſurando contemplantur: Aſtrologos verò, qui practicè talia conſiderant, ac de futuris eorum euentibus prognoſtica faciunt.

Caueant ergò, aſtronomica, qui de-
15 gunt exercitia, ne cuiuſdam apud Nicarchum *2. epigramm.* infelicis Auli eadem pericula ſubeant, qui mortem à ſe præuiſam, vt redderet fatalem, ipſa, quam ſidera ſibi præfixerant hora, vltro ſe laqueo necauit: Nam plerumque fit, vt ſuis commentis nimiam adhibendo fidem; æternam quæ ſolis promittitur benè credentibus vitam, turpiter deperdant. Ideoque paterno, *lib. quæſt. ex vtroque teſtam. miſtim. n. 115.* D. Auguſtinus, eos monens
„ affectu, ita loquitur: Nihil tam contra
„ Chriſtianos, quam ſi arti Matheſeos ad-
„ hibeant curam. Hęc enim inimica digno-
„ ſcitur legi Dei: Si enim naſcuntur, qui
„ mali ſint; & è contra, qui boni ſint, fru-
„ ſtra lex data dicitur, & non ſolum hæc,
„ ſed & iniuſtus habebitur legiſlator. Si-
„ quidem, non eſt, qui neſciat; legem, li-
„ berum non imponi, niſi habentibus ar-
„ bitrium. Nam quando iubetur (inquit
„ Auguſtinus *lib. de gratia, & libero arb. cap. 9.*)
„ vt operentur liberum eorum conuincitur
„ arbitrium. Et *Epiſt. 95.* Nec lex iuberet,
„ niſi eſſet voluntas: cùm meritum, ac demeritum; præmium, & pœnam, quæ obſeruantiam, vel inobſeruantiam mandatorum ſequuntur; in operante libertatem ſupponant. *D. Tho. 1. 2. q. 114.* Vnde Apoſtolus *1. cor. 9.* Si volens hoc ago, mercedem habeo. Quamobrem, in humanam ſi aſtra bonitatem influerent, & malitiam, adeò vt homines boni, vel mali, non libertate, ſed neceſſitate naſcerentur, vtique lex, quæ ideò data eſt, vt terreat à malo, & alliciat ad bonum, ſuo fruſtraretur fine. Ad Dei gratiam lex de præuaricatione terrendo, tanquam pædagogus perducit *lib. 4. ad Bonifacium cap. 5.* ſcribit Auguſtinus. At quia vſque adeò contumaces in tuendis erroribus, & noſtri nimium amantes ſumus, vt admiſſorum etiam ſcelerum culpam aliquandò transferamus in Deum; iniuſtum proindè facimus etiam Legiſlatorem. Quod ſanè *in Pſalm. 31.* ſeduló aduertens idem Auguſtinus, hæc aurea nobis monita reli-
„ quit. Multi pronunciant iniquitatem
„ ſuam, ſed aduerſus ipſum Dominum
„ Deum, quandò inueniuntur in peccatis
„ ſuis, dicunt: Deus hoc voluit. Et poſt
„ pauca, ſubdit: Sed & qui hoc non dicunt,
„ & aliud dicunt: quid dicunt? Fatum mi-
„ hi fecit; Stellæ me fecerunt. Ita iam per
„ circuitum ad Deum volunt peruenire.
„ Per circuitum volunt peruenire ad Deũ
„ accuſandum, qui nolunt de compendio
„ venire ad Deum placandum, & dicunt:
„ Fatum mihi fecit. Quid eſt Fatum? Stel-
„ læ me fecerunt. Quid ſunt ſtellæ? Certè
„ iſtæ, quas in Cælo conſpicimus. Et quis
„ eas fecit? Deus. Quis eas ordinauit?
„ Deus. Ergo vide quod voluiſti dicere:
„ Deus fecit vt peccarem. Ita, ille iniuſtus

tu

„ tu iuſtus; quia niſi ille feciſſet, tu non „ peccaſſes. Tolle iſtas excuſationes in „ peccatis, memento illius Pſalmi: Ne „ declines cor meum in verba maligna, „ & excuſandas excuſationes in peccatis, „ cum hominibus operantibus iniquita- „ tem. Sed huc iterum reuertemur, cum „ de Aſtrologorum vitijs *lib.* 4. amplius „ diſputabimus.

CAPVT XVII.

Vt ex ſophiſmatum latebris, abditam Dialectici extrahant veritatem: non faciles in credendo, ſed in ſcrutando ſolertes; non mutabiles, ſed rationum validitati, nullo ad differentium perſonas habito reſpectu, firmos ſectatores ſe præſtare debent.

SVMMARIVM.

1 *Veritatis encomia plurima enarrantur: & cum eius non tantùm inuentio, ſed & inueſtigatio beatum faciant; plurimi cordati viri vſque eo ipſam magnificarunt, vt matrem omnium virtutum, atque adeo ſummum bonum, ſummamque vocarint fælicitatem.*

2 *Propterea, qui virtutes, qui ſcientiam, qui beatitudinem amant, & ipſam veritatem amare tenentur; quod adeò ratum, & acceptum eſt, vt ipſius iurati hoſtes, negare minimè ſint auſi.*

3 *Quia verò ignorantia plerumque præualet, igniculum obruens mentis; multi veritatem ſe inueniſſe credunt, qui eius lateri vix adhæſerunt. Quare pauca, aut nulla in hoc ſeculo perceptio eſt veritatis, cum ſoli temperati viri eam aſſequantur.*

4 *Errauerunt itaque quamplurimi circa veritatem exiſtimantes, eam ſenſibus percipi poſſe, quæ ſolo animo, & interiore mente capitur: Nam mens, aut idem eſt quod veritas, aut omnium certè ſimillima, atque veriſſima.*

5 *Peccat tamen in inuentione Veritatis, & ipſa mens, iudicijs languidis eſto veris; propterea in varias, ſibique contrarias Philoſophi inciderunt ſententias, putantes ſine ſcientia veritatis, rerumque cæleſtium, quæ non poteſt eſſe in homine, niſi Deo donante, ipſam veritatem ſe poſſe inuenire. Quare aliqua diſciplina, vel arte adhuc illuſtranda eſt.*

6 *Talis quippè Diſciplina ſecundùm Platonem, Dialectica eſt, quam proinde nuncupat donum Dei; & Auguſtinus, Scientiam Veritatis: nam diſputatio, vnde Dialectica dicitur, ad indagandam veritatem maximè confert, cuius regulas, ipſa Dialectica tradit; propterea etiam ſcientia generalis dicitur, cum omnia, quæ in ea tractantur, applicari poſſint omnibus diſciplinis, quarum manifeſtatur veritas.*

7 *Plura Dialecticæ Ariſtoteles tradidit præcepta, quibus ſpinoſiora, & difficiliora, alia non pauca Dialectici addiderunt. Vnde factum eſt, vt Dialectica inter inanes diſciplinas à pleriſque poſita ſit. Duo proinde Plato, ad compeſcendam eorum licentiam, præcepta dedit; ad quæ ſi quæ alia fuerint, tanquam ad præcipua capita reduci poterunt.*

8 *Credulitas, de ſe damnoſiſſimum vitium eſt, ſuſpicione deterius, cum iſta de incognitis aliquam, illa nullam tribuat dubitationem: Quare plurimis exitia; & iacturas attulit non leues; vt Labani, Ioſue, Hannonis Ammonitarum Regis; & ex profanis Proclidis fabuloſæ oſtenditur exemplis.*

9 *Non minori; etiam in dialecticis altercationibus, qui cito, aduerſario credit, ſe exponit periculo; cum non qui cito, ſed qui intus aſſumptum penetrando inuadit pro ſapiente habetur. Cuius rei cauſa D. Auguſtinus permotus, libenter audiebat, ſed cautè credebat.*

10 *Et ſi veritas, ſe ipſa ſe defendat claritatis tamen, & ſermonis nitore etiã illuſtranda, & quodammodò differenda eſt. Quamobrem præter aſſertæ rei diſcuſſionem ſedulò meditatam, ne in dialecticis controuerſiis turpiter ſuccumbamus, ſophiſticis argutiis, eodem eloquentiæ collyrio, mederi tenemur. Quod Diogenis lepido comprobatur exemplo.*

11 *Quia verò omnis contentio inter homines doctos poſita eſt in verbi controuerſia, cui maximè fauet eloquutio: de verborum delectu, præſertim in tropis Dialecticus, diſſerendi cauſa, magnopere curare debet, in quibus fallaciæ magis vim, & imperium exercent, quam in aliis.*

12 *Non eſt à quo magis abhorreant Hæretici, quam à Dialectica arte, quæ ſophiſmata detegere docet; quare Donatiſtæ cum D. Auguſtino, eo quod hac arte peritus erat, congredi nolebant; & Smidelinus in colloquio Badenſi, iuſſus in forma logica diſputare, cùm id præſtare nequiret, in huiuſmodi diſciplinam inuectus, demùm cum ſuis fantaſticis opinionibus, theatro exibilatus fuit.*

13 *Vt autem ratione, & non ſui ipſius æſtimatione, inueniatur, & eruatur veritas quod eſt ſecundum præceptum à Platone,*

Dia-

Dialecticis datum, maximè cauenda eſt
philautia, cum ſit vitium adulatione de-
terius; nam hæc alienam, illa propriam
ſeducit perſonam.
14 *Sed quod peius eſt, qui hoc vitio laborat, ne-*
que in aliis, neque in ſe ipſo rectum iudi-
cium retinere poteſt, cum cæcus ſit amor
ſui. Quare, non veritatem, ſed ad ſum-
mum quandam de ipſa falſam opinionem
conuincetur amare.
15 *Pro dignitate cuiuſque perſonæ, dictis qui-*
dem exhibenda eſt fides; magis tamen
conſulendum eſt veritati quæ ratione per-
cipitur. Secus autem; Tertulliani, Cle-
mentis Alexandrini, Origenis, Lactantij
Firmiani, cæterorumque grauium autho-
rũ dictis ſtandum eſſet, quæ tamen Eccleſia-
ſtica cenſura, in pluribus damnata ſunt.
16 *Qua ratione, D. Auguſtinus minimè per-*
territus eſt, duos retractionum edere libros;
quin potius quoſdam amicos, qui talia
tuebantur ſcripta acriter reprehendit, tan-
quam non bonam, ſed iniuſtam defenden-
dam ſuſcepiſſent cauſam.

CVlturæ noſtræ, primum quidem inſtru-
mentum eſt Veritas. Hæc ſola nan-
1 que, ſuum habet modum, ſola in eodem
ſtatu manet, vndecunque ſtabilis, & fir-
ma, nulli incremento, nulli decremento
obnoxia: quare lex omnium virtutum
eſt, morum omnium norma, vnum ſem-
per ſentiens, idem iudicans. Hæc omni-
bus vna præeſt illis, quibus eſt animus per
labyrintheos rerum humanarum fluxus,
recta euadere ad cæteras virtutes. Hæc il-
la eſt, quæ humanam dignitatem, ſicut
eius verus character aſſerit. Hæc eſt vnum
animæ, vnum menti pabulum: nulla res
illi præſcribit non ſpatia temporis, non
perſonarum patrocinia, non priuilegia re-
gionum. Hæc ſenſus reſtituit hebetatos,
fallaces dirigit, in viam reducit errones.
Rebus detegit omnes fucos, omnia men-
dacia reuincit, omnes vi ſua frangit erro-
res. Hæc eſt ſcientiæ vnica regula; ſiqui-
dem ſolidè ſciri nihil poteſt niſi id vnum,
quod verum eſt: quandoquidem, eo re-
iecto quod falſum eſt, ac ductu, & ope
eius quod verum eſt, patente via itur ad
id, quod ſummum bonum eſt. Et cum
„ ſecundùm Auguſtinum 1. *contra academi-*
„ *cos cap.* 5. Beatum faciat non tantùm in-
„ uentio, ſed ipſa per ſe inueſtigatio Veri-
tatis: meritò quidem multiſcij, & cordati
viri vſque eò ipſam magnificarunt, vt o-
mnium matrem virtutum, atque adeò
ſummum bonum, ſummamque voca-
rint fœlicitatem. *Lactan. Firm. in præfat.* 1.
2 *diuin. inſtit.* Proinde, qui virtutem, qui
conſtantiam, qui ſcientiam, qui beatitu-
dinem, cujus eximia dos immutabilitas, &
æternitas eſt, ardenter amat; Veritatem
cui omnia debent quòd ſunt, & vt benè
ſint capiunt ab ipſa, ſummo quoque pro-
ſequi tenetur amore. Dicitur enim *Eſdra*
„ *3. cap.* 4. Omnis terra veritatem inuocat.
„ Cœlum etiam illam benedicit: & omnia
„ opera mouentur, & tremunt eam, & non
„ eſt cum ea quicquam iniquum. Quod ita
perſpicuum, & patens videtur vt & ipſi
Veritatis hoſtes minimè negare ſint auſi.
Vnde Plaut. *in moſtellar. act.* 1. *ſcena* 3.
Ego verum amo, verum volo mihi dici:
mendacium odi.
Et Martial. *epigramm.* 8. 75. in Gallicum
ſcribens:
Dic verum mihi Marce dic amabo:
Nil eſt, quod magis audiam libenter.
Quia verò plerumq; prævalet ignoran-
3 tia, languentem obruens igniculum men-
tis, omni modo mortalium vitam tenebris
corrumpens, & in communes, & priuatas
actiones nec aliter, ac cæcos huc, & illuc
facit impingere: Veritatem, ſolis ſapienti-
bus cognitam, & ſi quamplurimi inueniſ-
ſe credant, eius tamen lateri nunquam
adhæſiſſe, vel inuiti experti ſunt. *Henric.*
Gand. 2. *p. art.* 24. *q.* 8. *nu.* 4. *&* 5. Pauca
nanque, aut nulla in hoc ſeculo perceptio
Veritatis eſt; cuius rationem, vt D. Au-
guſtinus amplius firmaret adductam, hæc
ex ſacris literis *lib.* 19. *de Ciuit. Dei cap.* 4.
„ ſapientiſſimè prompſit, dicens: Perceptio
„ Veritatis in hac carne, qualis, aut quanta
„ eſt? Quando ſicut legimus in veraci libro
„ ſapientiæ: Corpus corruptibile aggrauat
„ animam, & deprimit terrena inhabitatio
„ ſenſum multa cogitantem? Cui ſententię
„ haud parum *in Alcibiade* congruit Plato.
„ *dum in eius ſynopſi* tradit Ficinus: Minimam
„ Veritatis cognitionem intemperati homi-
„ nes ſortiuntur; ſummam, & infinitam in
„ ſe ipſo Deus amplectitur: magnam verò,
„ & amplam vir temperans adipiſcitur.
4 Errarunt itaq; apud Lactantium Firmia-
num *lib.* 3. *diuin. inſtit. propè fin.* non pauci
de veritate varia opinantes, vt Anaxago-
ras, qui circumfuſa tenebris omnia eſſe
pronunciauit. Et Empedocles, tanquam
illi ad cogitandum rheda, & quadrigis
opus eſſet, dum anguſtas eſſe ſenſuum
ſemitas conqueſtus fuit: aut Democritus,
quaſi in puteo quodam ſic alto, vt fundus
ſit nullus, veritatem iacere demerſam, qui
„ ſentit: Quandoquidem, non eſt expe-
„ ctanda ſynceritas Veritatis (*lib.* 83. *quæſt.*
„ *q.* 9. inquit Auguſtinus) à ſenſibus corpo-
„ reis: Quæ intellectu, & interiore mente
capitur, vt *in calce ſubdit quæſtionis*. Qui-
nimmo Sapientiſſimus Plato, diſputans
in Philebo propè fin. Vtrum Voluptas, an

Bb mens

mens ſit Veritati propinquior; ita reſpondiſſe legitur: Quid diuturna meditatione opus eſt? Permultum, vt arbitror intereſt. Voluptas enim maximè omnium temeraria. Fertur enim de Veneris voluptatibus, quæ ingentiſſimæ omniũ æſtimantur, quòd peierantibus illis Dij prorsùs ignoſcunt, quaſi pueri quidam ſint, nullius intelligentiæ compotes. Mens autem, aut idem eſt quòd Veritas, aut omnium certè ſimillima, atque veriſſima.

Peccat tamen, adhuc, & ipſa mens iu-
5 dicijs languidis, eſto veris, ſed adeò hebetibus, & ſquallentibus, vt cum fortiſſima, lucidiſſimaque rerum ſit Veritas, non dimicet, nec micet. Perindeque fit, vt eadem ſententia, à duobus æquè audita, æquè probata, vnius fodicet, & mordeat cor, alterius nec lambat: quia cum languore, & incommodo greſſu ſubit mentem. Sunt etenim quidam aſſenſus mentis efficaces, clari, penetrantes cor: alij ſummiſſi, quos articulatio Veritatis non ferit, nec penetrat ſuus aculeus. Vnde *lib. 7. diuinar. inſtit. propè princ.* Lactantius Firmianus, ethnicos carpens Philoſophos, meritò inquit. In primis cauſa errorum omnium Philoſophorum, hæc fuit; quòd rationem mundi, quæ totam ſapientiam continet, non comprehenderunt. Ea verò ſenſu proprio, & interna intelligentia non poteſt comprehendi: quòd illi ſine doctore, per ſe ipſos facere voluerunt. Itaque in varias, ſibique ſæpè contrarias ſententias inciderunt, ex quibus exitum non haberent, & in eodem luto (ſicut Comicus ait) hæſitauerunt; ſcilicet aſſumptionibus eorum non reſpondente ratione, cum aſſumpſiſſent quidem vera, ſed quæ affirmari, probarique non poſſent ſine ſcientia veritatis, rerumque cœleſtium, quæ (vt ſæpè iam dixi) non poteſt eſſe in homine, niſi Deo donante, percepta. Itaque mentis remiſſus iſte torpor, ſi non nocentior ad ſenſus attingendos Veritatis, non vtilior erit: aliqua propterea diſciplina, vel arte fouendus eſt.

Quod, vt faciliùs, commodiùſque con-
6 ſequi valeamus; præclariſſimi Platonis *in phædro propè fin.* Oratoribus (quos maximè per ipſum decet eſſe veros) ſuppeditata faceſſere non horreamus præcepta. Iubet enim (vt *in eius ſynopſi* inquit Ficinus) Vt à Dialectico facultatem diſcant diuidendi, atque componendi, quam eſſe vult præcipuum Veritatis indagandæ, inueniendæque inſtrumentum; & *in Philebo*, Dei nuncupat donum; propterea, quòd ſicut in mundo, perpetuum Dei officium eſt diuidere, atque componere, ita & Dialectici eſt in arte. Ideoque conſummatum Dialecticum, ideſt Metaphyſicum, iudicat tanquam Deum eſſe colendum. Quarè meritò D. Auguſtinus *lib. 3. contra academicos cap. 13. prope fin.* Dialecticam ipſam, ſcientiam veritatis appellauit: Nam ſi diſputatio, ad veritatem indagandam, ex eodem Auguſtino *4. de doctrina chriſt. cap. 3. & 2. ſoliloquio. cap. 7.* maximè confert: Dialectica, quæ ſecundum eundem *contra Creſconium lib. 1. cap. 12.* nil aliud eſt, quàm diſputandi peritia, vtique ſcientia Veritatis erit, quæ (*vt in Bruto ſect. 132. nu. 6.* inquit Tullius) docet habere regulam, qua vera, & falſa iudicantur. Hæc enim eſt (pauló inferius ſubdit ipſe) quæ quaſi lucem affert ad ea, quæ confusè ab alijs, aut reſpondebantur, aut agebantur. Vnde inueniendi quoque rationem præbet, quam Topicen ideſt localem appellant; cuius beneficio certos quoſdam locos oſtendit, è quibus velut theſauris quibuſdam in rem quamuis confirmandam, refellendamque, argumenta ducantur. Iudicandi pariter, illa, quam analyticen nominant, abundat facultate, dum formulas, & præcepta quædam argumentandi tradit, quibus ſeù perpendiculis, atque normis quibuſdam explores, idonea ne ſint argumenta, quæ inueneris inſtituto tuo, an non idonea proſint, aut officiant magis, apta ſint, an inepta. Quarè Scientiam vniuerſalem, & communem dicunt, *Scotus q. 2. vniuerſal.* Quatenus, ſcilicet, quæ in ea tractantur ſunt omnibus applicabilia facultatibus, à quibus conſultò veteres Philoſophi, Salomonem ſecuti, qui Diſciplinarum partes tres tantùm agnouit, moralem videlicet, in prouerbijs; naturalem, in eccleſiaſte; & in canticis, contemplatiuam; minimè fecerunt disiunctam, cùm in vnaquaque per ſe, ipſa conferatur: Nam in tali diuiſione (vt *lib. 38. Hieroglyph.* inquit Valerianus) Dialectica non immeritò prætermiſſa eſt, cum ea minimè particularis ſcientia eſſe videatur, ſed tanquam ſpiritus harum vnicuique partium inſita, coalitaue: per eam enim hiſtoriam ſcribimus veriſimilem, per eam, morum rationes varias edocemus, per eam naturæ vim perſcrutamur, per eam demùm, ipſam diuinarum rerum imaginem intelligimus.

Quoniam autem (vt verbis *in oratore*
7 *ſect. 207. num. 114.* tullianis loquar) Ariſtoteles tradidit præcepta plurima diſſerendi, & poſteà qui Dialectici dicuntur, ſpinoſiora multa pepererunt: vtique factum eſt, vt Dialectica, quæ harum nugarum argutijs, & ſubtilitatibus ſe implicando, oſſas tantùm oſtentat, inter inanes artes, vanaſque diſciplinas, à pleriſque

non

non temerè poſita ſit: atque eos, qui enixiori conatu, ipſam ſectantur, Ariſton philoſophus apud Stobeum *ſerm.* 80. ijs, qui canoris veſcuntur, hoc eſt cibi admodùm exigui gratia, circa oſſa tam multa numero, tantùm laboris inſumunt aſſimilauerit. Quamobrem operæ pretium erit, eorum inoletum vſum quibuſdam temperare præceptis, &c. rẹnęq; licentiæ laxatas non immittere habenas. Itaque vir bonus, & ſapiens philoſophus Plato, hoc ab exitio, differendi vt refrænaret artem; duo in phædone (ibidem teſte Ficino) aurea præcepta reliquit. Primum (inquit Ficinus) ne rationibus vllis abſq; longa examinatione credamus. Poſtquam verò rationi cuidam ſufficienti examine crediderimus, ne facilè inde ob quaſlibet obiectiones, ſimilitudineſque amoueamur. Secundum, ne aut propriam, aut alienam, in diſputando, perſonam, ſed rationem duntaxat veritati conſonam cogitemus. Credulitas nanque, ſiue in credendo facilitas, cùm iuxta illud *Eccleſiaſt.* 19. Qui credit citò leuis eſt corde: temeritatis, & inconſiderationis proles exiſtat; damnoſiſſimum vitium, *contra Manichæos lib. vnic. cap.* 9. eam cenſuit Auguſtinus dicens: Ipſa credulitas, à qua creduli nominantur, vitium quoddam mihi videtur, alioquin hoc nomen non pro conuitio obiectare ſoleremus. Nam ſi ſuſpicioſus in vitio eſt, eò quòd non conſpecta ſuſpicatur; quanto magis credulus qui hoc à ſuſpicioſo differt, quòd ille incognitis aliquam, iſte nullam tribuit dubitationem. Quandoquidem, dum inanibus, & falſis, nulla rei cognitione præuia, aures quiſque facilè accommodat, omnibus omnia qualiacunque ſunt citò credens nullo delectu, vſque eò perducitur vt perniciem ſibi paret, quæ vtique vitari poſſet, ſi tanta non eſſet ad credendum procliuitas. Diuinam proinde facilè Laban declinaſſet redargutionem, ſi filijs ſuis, omnem Iacob, eius afferentibus tuliſſe ſubſtantiam, illicò non credidiſſet, *Geneſis* 31. Nec à Gabaonitis Ioſue illuſus fuiſſet, ſi, ore Domini non interrogato, eorum nuntijs tam properam non exhibuiſſet fidem, *Ioſue* 9. Et Hannon Ammonitarum Regem (vt cætera ex ſacris literis depromenda ſileam) Dauid non profligaſſet, ſi Principibus ſuis, factum ipſius Dauidis, proditionis cuiuſpiam inſimulantibus, ita temerè non acquieuiſſet, vt indignis modis dauidicos oratores, raſa dimidia barba, præciſiſque veſtibus vſque ad nates contumelioſè dimiſiſſet. 2. *reg.* 7. Quare *Eccleſ. loco cit.* ſubditur: Non omni verbo credas. Quibus ſi adhuc lubet etiam ex profanis aliquid perfunctoriè adijcere, Proclidis fabella, *metamor.* 7. *propè fin.* ipſum oſtij, pede vtique attinget limen. Nam venatione feſſus Cephalus vir eius, dum auram in ſyluis vocat, cuius flabellis præ nimio æſtu refrigerari poſſet;

Vocibus ambiguis, deceptam præbuit aurem
Neſcio quis: nomenque auræ iam ſæpè vocatum
Ninphæ eſſe putans ab ipſo ardenter amatæ,
Criminis ex templo ficti temerarius index
Procrin adit, linguaque refert audita ſuſurra

At illa citò credens, ſe ſe virgultis abdidit, & illud obſeruare cæpit, quod omnium minimè cuperet. Cephalus è contra,

Fronde leuem ruſus ſtrepitum faciente caduca,

feramque ibi latere ratus, zelotipam, iaculo coniugem interfecit. Vnde 3. *de arte amandi propè fin.* ita feſtiuiſſimè idem Poeta luſit.

Ne citò credideris: quantùm citò credere lædat,
Exemplum vobis non leue Proclis erit.

Nec minus in dialecticis congreſſibus, 9 perniciem ſibi accerſet eandem, qui citò intelligendi vt aſſequatur laudem, aduerſario facilè aſſentitur; nam, non qui citò, ſed qui intùs aſſumptum penetrando inuadit pro ſapiente habetur: Cùm, Neruos, atque artus ſapientiæ, *de petit. conſ. ſect.* 211. eſſe dixerit Tullius, non temerè credere. Quod ſummè cauens Sanctiſſimus Doctor Auguſtinus excuſſa Manichæorum hæreſi, academico more, aſſenſionem cohibere didicit; atque ita Diui Ambroſij Epiſcopi concionibus interfuit, vt audiret quidem, ſed omni tamen conatu credere reluctaretur, vt 6. *confeſſ. cap.* 4. *&* 5. ipſe palam confeſſus eſt.

Cæterum, & ſi teſtante Tullio *pro M.* 10 *Cælio ſect.* 51. *n.* 63. Magna ſit vis Veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraq; fictas omnium inſidias, facilè ſe per ipſam defendat: Quia tamen vmbratilis eloquentiæ faſcino, vanæque delectationis aucupio, eius oſores veluti ſirenulæ quædam, adeò mentes hominum inficiunt, vt illud *Pſalmographi* 4. Filij hominum vſquequò graui corde? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? ferè cunctis improperare liceat: Claritatis, ac Sermonis nitore (inquit *in præfat.* 1. *diuin. inſtit.* Lactantius Firmianus) etiam illuſtranda, & quodammodò differenda eſt, vt potentius influat in animos, & vi ſua, & inſtructa religione, & luce orationis ornata. Quamobrem,

præter aſſertę rei diſcuſſionem ſedulò meditatam; ne in dialecticis diſſertationibus ſtatim abijciamus haſtam; ſophiſticis argutijs, eodem eloquentiæ collyrio, quaſi eodem in ludo docti, vtique mederi tenemur. Qua fęliciter Diogenes vſus arte fuit, dum apud Laertium *lib.* 6. cuidam ſibi captioſè dicenti: Quod ego ſum, tu non es: ego autem ſum homo: ergo tu homo non es: reſpondiſſe fertur: A me incipe, & rectè collegeris. Si enim ſic ille ſumpſiſſet, tu es homo, ſequebatur ſane, ſophiſtam illum minimè eſſe hominem: eodem enim eloquentiæ, indiuiduum à ſpecie non diſtinguentis, aduerſarium deluſit aſtu. Quandoquidem, Vniuerſum
„ ſophiſtarum gymnaſium (apud Platonem
„ aiebat Socrates, vt in euthydemi ſynopſi
„ tradit Ficinus) ludum eſſe verborum, coſ-
„ que rerum naturam omninò latere, atque
„ artificioſas illorum telas ſola verborum
„ expoſitione, ſignificationiſque diſtinctio-
11 ne poſſe diſſolui. Hæc autem vberrimè, ex ditiſſimo eloquentiæ penu extrahere quiſque valebit, ſi eloquutione, potiſſima eloquentiæ parte, à qua, & ipſa originem ducit, (Tullius *in Bruto ſect.* 188. *nu.* 253.) ad ſufficientiam fuerit potitus. Vndè 1. *de oratore ſect.* 93. *nu.* 107. apertè fate-
„ tur: Omnem contentionem inter homi-
„ nes doctos, in verbi controuerſia eſſe poſitam, cui vtique maximè fauet eloquutio; cùm iuxta ipſum 1. *rhet. ad Herenn. ſect.* 1.
„ *nu.* 6. nil aliud ſit, quàm Idoneorum ver-
„ borum, ac ſententiarum ad inuentionem accomodatio. Quia verò ad inuentionem accommodare ſententias, non Dialectici, ſed Oratoris præcipuum cenſetur munus, cujus eſt 1. *de orat. ſect.* 103. *nu.* 213. non ſolum verbis ad audiendum iucundis, verùm etiam ſententijs ad probandum vti accommodatis: de verborum delectu, præſertim in tropis, quod vtrique commune habetur, *in Bruto ſect.* 206. *n.* 113. Dialecticus differendi cauſa, magnopere curare debet. Conſiſtit enim in ſingulis variandis verbis, cùm troporum ſit, ſingula excolere verba; idcirco Tropus eloquutio dicitur, qua propria verbi ſignificatio mutatur in aliam minus propriam. cuius extant quatuor illa genera, Metonymia, ſcilicet, Ironia, Metaphora, atque Synecdoche apud Authores reginæ palatij eloquentiæ *exercitatione* 7. *lect.* 1. 2. 3. & 4. in quibus fallacia, & ſophiſtica deceptio magis vim, & imperium, quàm in cæteris habet, & exercet. 1. *Elench. cap.* 5. vbi
„ Commentator, hoc modo explicat: Quod
„ apparet nobis primò quandò fallacia acci-
„ dit nobis, eſt propter dictiones, licet ap-
„ pareat etiam caſus erroris propter res fal-
„ lentes, quæ numeratæ ſunt, & hoc, quia
„ cauſa erroris, qui fit propter controuer-
„ ſiam aduerſarij, & auditum eius, & falla-
„ cia illorum locorum dictionalium. Vndè
„ fallaciæ diuiſionem in fallaciam dictionis,
„ & extra dictionem Dialectici ferè omnes,
„ analogam faciunt, vt probatum, & oſten-
„ ſum eſt à nobis *in noſtra Dialecticorum Sylloge diſput.* 58. *q.* 3.

Quare Hæretici, qui ſimplicitatem
12 communium verborum, torquent in
„ quæſtionem. *Tertull. lib. aduerſus Hermoge-*
„ *nem cap.* 27. non eſt à quo magis abhorreant, quàm à Dialecticæ arte, quæ ſophiſmata detegere docet. Perfidus proinde Seraphion ægyptius in conflictu cum Arnobio Catholico, tomo 15. Bibliot. P. P. Ceſſet (aiebar) ars dialectica:
„ Cui Arnobius: Ars dialectica in rebus
„ obſcuris ingreditur, vt videatur eſſe ve-
„ rum quod verum eſt. Nam cùm Here-
„ tici (ibidem *in not. num.* 2. ſubdit P. Fran-
„ ciſcus Feu-ardentius) paralogiſmis, &
„ meris fallacijs tantum, ſuos errores ſta-
„ bilire conentur: non mirum, ſi à Dia-
„ lectica, quæ ſophiſmata detegere, & re-
„ fellere docet, vt plurimum abhorreant.
„ Hinc enim Donatiſtæ cum Auguſtino
„ congredi nolebant, quod hac differendi
„ arte peritus, & munitus eſſet. Et nouo-
„ rum Vbiquiſtarum alter Antiſtes Smide-
„ linus, in colloquio Badenſi, iuſſus (ſe-
„ cundùm pacta) in modo, & figura ſyl-
„ logiſmos nectere, & ſecundùm Diale-
„ cticorum regulas diſputare: cùm id præ-
„ ſtare non poſſet, in hanc præclaram diſci-
„ plinam inuectus, cum fanaticis opinio-
„ nibus ſuis theatro exibilatus, & pulſus,
„ paulò poſt mærore confectus, animam
„ exhalauit.

Secundum autem differendi præceptū,
13 non ſecus ac primum valdè Dialecticis conſentaneum videtur. Cùm enim ex
„ Tullio 4. *academic. quæſt. ſect.* 8. *num.* 26. Ra-
„ tio, ex rebus perceptis, ad ea, quæ non
„ percipiebantur adducat; ſi tantùm dicentium acciperentur perſonæ, Veritas, mendacio obrueretur fortaſsè, quæ non extrinſeca, & ſenſitiua apprehenſione, ſed complexione, diuiſioneque, vt *num.* 6. dictum eſt ſuperiùs, vix à ratione menteque editur in lucem. Quod ſanè præceptum, non modo Plato dedit, dum in Phædone ex perſona Socratis hæc enunciauit, verùm etiam ad trutinam exercuit, dicens: Vos tamen, ſi mihi aſſentiamini, non Socrati cedite, ſed veritati.
„ Si enim vera, vobis loqui videor, con-
„ cedite; ſin minùs, omninò contradicite,
„ diligenter cauentes, ne ego dum annitor
„ me ipſum ſimul, voſque decipiam, &

„ velut

„ velut apes ; aculeo in vobis relicto ,
„ abeam . Sed (à domeſtico , vt ordiamur
„ malo) nil Veritatem magis eſt quod in-
firmet , quam ſibimetipſi nimium indul-
gere . Philautia nanque, hoc eſt , ſuipſius
amor , vitium eſt adulatione deterius,
cùm hæc alienam , ille propriam ſeducat
perſonam . Vndè , Res eſt omnium peſ-
ſima (in Cratylo aiebat Plato) hominē
falli à ſe ipſo : dum eò vſque plerumque
inducatur , vt ſe exiſtimet optimè ſcire ,
quæ nunquam norit ; atque adeò tam-
perfractæ frontis exiſtat , vt ſua dogmata
omnibus eſſe meliora, verbis, ſcriptiſque
eum nequaquam pudeat pertinaciter aſ-
14 ſerere . Et quod grauiùs, & oneroſius
eſt , nulla ratione fieri poteſt , vt qui hac
obetrat perculſus inſania , ſanum vel in-
alijs, vel in ſe ipſo retineat iudicium- .
Quandoquidem in oculis mentis tam-
denſa , tamque ſpinoſa infuſa eſt caligo,
vt vel aperto cælo , nihil videat , nihil
percipiat . Rectè proinde ad Varum *car-
min.lib.*1. *ode* 18. ſcribens Horatius, in-
quit .

—— Cæcus amor ſui,
Et tollens vacuum plus nimiò gloria ver-
ticem .

Itaque,qui ſui capitur amore , non ve-
ritatem , ſed falſam quandam de ipſa opi-
nionem , inanemque vmbram , veluti
Narciſſus alter , vt his omninò ſpiculis ,
emblemate 69. in eum luſit Alciatus ,
conuincitur amare .

Quod nimiū tua forma tibi Narciſſe placebat,
In florem, & noti eſt verſa ſtuporis olus.
Ingenii eſt marcor cladeſque Philautia- ,
doctos
Quæ peſſum plures datque , deditque vi-
ros ,
Qui veterum obiecta methodo , noua-
dogmata quærunt .
Nilque ſuas præter tradere phantaſias .

Verùm enim verò , quidam è contra-
15 vix ſibi credunt , tantamque alienæ au-
thoritati perſonæ reuerentiam præbent,
vt Pythagoreorum more , quicquid ac-
cipiunt , in diſputationem deducere fa-
cinus autument inexpiabile . Quin etiā,
ad reddendam interpellati cauſam , hoc
ſolùm reſpondeant : Magiſtrum dixiſſe-
*Valer.Max.lib.*8. Pro dignitate cuiuſque ,
dictis quidem adhibenda eſt fides : vndè
apud Euripidem , trag.1. Vlyſſi Hecuba
colloquenti , ita ſuggeſſit .

Porrò dignitas , etiam ſi malè dicat tua
Perſuadebit . Sermo enim ab incelebribus
profectus .
Et a celebribus idem , non idem valet ;

ſed veritati magis , magiſque conſulen-
dum eſt . Idcirco *Exodi* 23. habetur : In-
„ iudicio,plurimorum non acquieſces ſen-
„ tentiæ, vt à vero deuies . Non omnes
„ enim digni ſunt obeliſco,eorumque ſen-
tentiæ , cedro: quod maximè animaduer-
tens Tullius 2. *de diuinat. ſect.* 14. *num.* 27.
„ inquit:Hoc ergo Philoſophi non arbitror
„ teſtibus vti , qui aut caſu veri , aut mali-
„ tia falſi , fictique eſſe poſſunt. Argumen-
„ tis , & rationibus oportet quare quidque
„ ita ſit docere , non euentis, ijs præſertim,
„ quibus mihi liceat non credere . Et quis
„ nam falſitatis argueret in pluribus (vt cæ-
„ teros mittam) Tertullianum , Clemen-
„ tem Alexandrinum , Origenem , atque
Lactantium , ſi nominis tantùm authori-
tati , & dignitati inſiſteretur perſonæ, quæ
tanta fuit apud priſcos , vt ad ſtuporem-
induceret etiam ſcientes ? Et tamen veri-
tati , vt par eſt indulgendo , de Tertullia-
no , *in opuſc.de ſcript.eccleſ.* notat Bellarmi-
nus , monetque eius libros cum iudicio
eſſe legendos , non eos tantùm , quos
„ Sancto Hieronymo teſte , contra Eccle-
„ ſiam propriè ſcripſit , ſed etiam librum-
„ aduerſus Praxeam,librū de anima librum
„ aduerſus Hermogenem , librum de car-
„ ne Chriſti , & librum de pænitentia . In-
„ his enim propoſitiones non paucæ , vel
„ erroneæ , vel certè ſuſpectæ occurrunt .
„ Et de Clemente Alexandrino , inquit :
„ Non deſunt in hoc inſigni authore ſen-
„ tentiæ aliquæ , quæ errorem ſapiunt . De
Origene tandem , & Lactantio, illi qui-
dem , & ſcriptis eius in quinta Synodo
generali , *collat.* 8. *can.* 11. anathema dici-
tur , ſicut Ario , Eunomio , Macedonio,
Neſtorio , & Euthycheti : iſti verò Gela-
ſius in Concilio Romano , apud Bellar-
minum *loco citato* , multa apocrypha-
16 aſcripſit ? Qua de cauſa , & ipſum Eccle-
ſiæ fulgentiſſimum lumen Sanctus Pater
Auguſtinus, Retractationum duos edere
libros , nequaquam veritus eſt , *ad Mar-*
„ *cellinum epiſtola* 7. ità diſertè ſcribens : Si
„ enim mihi Deus , quod volo præſtiterit ,
„ vt omnium librorum meorum , quæcun-
„ que mihi rectiſſimè diſplicent , opere
„ aliquo ad hoc ipſum inſtituto colligam ,
„ atque demonſtrem: tunc videbunt omnes
„ homines , quod non ſim acceptor perſo-
„ næ meæ . Vos autem, qui me multum di-
„ ligitis , ſi talem me aſſeretis aduerſus eos,
„ quorum malitia , vel imperitia , vel in-
„ telligentia reprehendor , vt me nuſquam
„ ſcriptorum meorum erraſſe dicatis ; fru-
„ ſtra laboratis , non bonam cauſam ſuſce-
„ piſtis , facilè in ea , me ipſo iudice , ſupe-
„ ramini , quoniam non mihi placet , cum
à chariſſimis meis talis eſſe exiſtimor ,
qua-

qualis non ſum, Curent ergo Dialectici hæc ſuæ artis amicabilia præcepta, ſi infractam percupiunt, ſcholaſticis in congreſſibus, limare Veritatem.

CAPVT XVIII.

Suadendi, diſſuadendique Rhetores officio præſtabunt, ſi rei vtilitati, honeſtatique magis, quàm delectabilitati conſuluerint.

SVMMARIVM.

1 *Rhetorica, cuius nomenclatura etiam cum eloquentia confunditur, vna de ſummis virtutibus eſt: Rerumpublicarum gubernatrix, & omnium rerum ſumma ſcientia dicitur; cuius tanta vis eſt, vt homines congreget diſperſos, ad ciuilem deducat vitam, leges, & iudicia deſcribat; & fere omnium contineat ſalutem.*

2 *Qua tamen vis, non laborioſis mechanicorum vtitur inſtrumentis, quibus artifices ſua opera ad ſtuporem oſtentant; ſed ſolo nutu, oculi iactu, inflexione vocis ſuadendo, diſſuadendo ea efficit, qua miramur, & obſtupeſcimus.*

3 *Analogicè tamen, ea omnia, qua arte fiunt, & ipſa operatur: nam ſuperbientis animi faſtum, verbis deprimere, nil aliud eſt, quam altitudinem rupis, ſolo deiectam, ingenioſo inſtrumento, adæquare, & in planitiem proſternere. Deſidem, & languentem excitare, idem videtur, ac infixas cano arbores ſtirpitus euellere, & ſic de cateris.*

4 *Suadere dictione finis Rhetorica eſt; officium autem, dicere appoſite ad perſuaſionem. Quare inter hac hoc adeſt diſcrimen; quod in officio, quid fieri; in fine, quid officio conueniat conſideratur.*

5 *Quia Dicere non omnino idem eſt quod loqui; ſed diſpoſite ornatè, & copioſè loqui; putarunt multi, vocaliſſimum quenque, eloquentiſſimum eſſe dicendum: cùm tamen nihil tam furioſum, quàm verborum, vel optimorum ſonitus inanis, nulla ſubiecta ſententia, vel ſcientia, Tullio viſum ſit.*

6 *Non tamen proinde ſelecta verborum reijcitur copia, cum ad ornatum, cum idem permiſerit Tullius: ſed tantùm effuminata lenitas, fucoque ornata ad aurium ſolummodò voluptatem, dicendi damnatur materia.*

7 *Quarè, nullus perfectus Orator, aut Rhetor eſſe poteſt, qui prater eloquentiam, non omnium rerum cognitione atque digniſſimarum, intelligentia pectus impleuit ſuū, vt Promethei, & Mercurij, pulchra oſtenditur fabella. Si enim tollatur à dicendi facultate eruditio, erit tantùm puerilis loquentia, aut arbor, foliorum abſque fructibus luxuria, veſtita, & id genus ſimilia.*

8 *Cùm delectari, quod maximè verborum obtinetur ornatu, honorarium ſit; & permouere, quod ſuadendo conſequitur, neceſſarium dicatur: ea ſummoperè probati Rhetores curare debent, qua ad ſuadendum exiſtimantur potiora rei ſcilicet Vtilitatem & Honeſtatem. Ha nanquè partes pracipua ſuadendi ſunt.*

9 *Licet, quod honeſtum eſt, vix ſine vtile reperiri poſſit, vndè, & coniuncta dicuntur; adhuc tamen conceſſo, quod inter ſe aliquando diſſentiant, Vtilitati ſemper praferenda videtur Honeſtas, vt exemplo Socratis latè manifeſtatur.*

10 *Ad benè autem, & perfectè ſuadendum, vtile ab honeſto nunquam ſeparari debet: Nam honeſtum idipſum eſt quod vtile, & è contra; Vnde honeſtatem ab vtilitate ſecernere, & conſtituere honeſtum aliquod, quod vtile non ſit, & vtile quod non honeſtum nulla maior pernicies hominum vita poteſt afferri.*

11 *Vtilitatis, ad ſuadendum magna vis eſt, etiam ſi prater aquum, ab honeſtate ſegregata ponatur; ſed multò magis cum ipſa coniuncta: cùm bonum vnum cum alio coniunctum, optabilius ſit, quam ſeparatum. Arduum tamen, valdeque difficile eſt, defectu recti iudicij, bona diſcernere vtilia: vtilitates nanque, non omnes pares ſunt, ſed vna, altera melior.*

12 *Ad bene autem deliberandum neceſſaria eſt purgata conſultatio de eligibilium natura. Qua vt inoffenſo prorſus decurrat pede, à ſimilium rerum caſibus exitibuſque petenda eſt; vt ex diuerſis, cum ſacris, tum prophanis hiſtoriis late explicatur.*

13 *Rhetores in ſuadendo de Honeſto, quod propter ſe appetibile eſt, maiorem quàm de vtile, quod propter Honeſtum videtur expetibile, expreſſionem habere debent: nam homines, & ſi ad honeſta ſint nati, malo tamen eorum cultu, plerumque, vtilitatem, commodumque magis percupiunt, quàm ipſam honeſtatem.*

14 *Apud honeſtos, honeſta ſuadere facillimum eſt, ſecus verò apud turpes. Itaque huic generi hominum, quaſtus, & emolumenta: illi verò alteri, laudem, honorem, gloriam, fidem, iuſtitiam, omnemque virtutem, expedit repraſentare.*

15 *Honeſtatis, eorum ad cohortandos animos, qui virtutibus ſtudent, quanta ſit efficacia, Magni Catonis, alterius Catonis Conſulis*

& Eleu-

& Eleazari Scribæ, clariſſimis comprobatur exemplis.

16 *Tanta molis, & virtutis honeſtas eſt, quod illud quoque hominum genus, cui familiare eſt honeſtati, vtilitatem præferre, niſi deprauata natura nimia feritas obſit, adeò vrget, & impellit, vt turpia ſaltem, manifeſtè abhorreat.*

PRofectò Rhetorice, cuius nomenclaturam magni Authores, cum elo-
1 quentia confundunt. *Nazzian. epiſt. 10. ad Baſil. & Iulian. ad Liban. ſophiſt. apud Cauſſ. lib. 3. de eloquen. cap. 6.* vna de ſummis virtutibus eſt, quæ Rerumpublicarum maximè, ſacra, ac venerabilis gubernatrix eſſe perhibetur. *Tull. lib. 1. de orat. ſect. 77. num. 34. & lib. 3. ſect. 150. num. 76.* quam etiam omnium rerum ſummam appellat ſcientiam, *lib. 2. de orat. ſect. 109. num. 6.* Inquit enim, præſertim *lib. 1. à num. 31. vſque ad 34.* Quid enim eſt, aut tam admirabile, quam ex infinita multitudinè hominum exiſtere vnum; qui, id quod omnibus natura ſit datum, vel ſolus, vel cum paucis facere poſſit? aut tam iu-
,, cundum cognitu, atque auditu, quam
,, ſapientibus ſententijs, grauibuſque
,, verbis ornata oratio, & perpolita?
,, aut tam potens, tamque magnificum,
,, quam populi motus, iudicum reli-
,, giones, ſenatus grauitatem, vnius
,, oratione conuerti? Quid tam porrò
,, regium, tam liberale, tam magnifi-
,, cum, quam opem ferre ſupplicibus,
,, excitare afflictos, dare ſalutem, libera-
,, re periculis, retinere homines in ciuitate?
,, Quid autem tam neceſſarium, quam
,, tenere ſemper arma, quibus vel tectus
,, ipſe eſſe poſſis, vel prouocare impro-
,, bos, vel te vlciſci laceſſitus? Age verò
,, ne ſemper forum ſubſellia, roſtra, cu-
,, riamque mediteris: Quid eſſe poteſt in
,, otio, aut iucundius, aut magis pro-
,, prium humanitatis, quam ſermo face-
,, tus ac nulla in re rudis? Hoc enim vno
,, præſtamus vel maximè feris, quod col-
,, loquimur inter nos, & quod exprimere
,, dicendo ſenſu poſſumus.......... Vt
,, verò iam ad illa ſumma veniamus; quę
,, iſtis alia potuit, aut diſperſos homines
,, vnum in locum congregare, aut à fera
,, agreſtique vita ad hunc humanum
,, cultum, ciuilemque deducere, aut
,, iam conſtitutis ciuitatibus, leges, iu-
,, dicia, iura deſcribere? Ac ne plura,
,, quæ ſunt penè innumerabilia conſe-
,, ctér, comprehendam breui, ſic enim
,, ſtatuo: Perfecti oratoris moderatione,
,, & ſapientia, non ſolum ipſius dignita-
,, tem, ſed & priuatorum plurimorum,
,, & vniuerſæ Reipublicæ ſalutem maximè
,, contineri. Hæc ille.

Quæ tamen eloquentiæ Rhetoricæque ſumma vis & poteſtas, dum in reconditis
2 animi ſenſibus, quò nulla artificum induſtria pertingere poteſt, vigorem imprimit, motumque affert; non laborioſis, quibus paſſim narrantur rupes, & ſaxa, & ſublimes arbores in theatra deductæ, vtitur inſtrumentis: Non factitias adhibet flammas, non machinas, non funes, non tubos, non ponderum momenta; non rotarum implexos inter ſe, inſertoſque dentes, quibus Archimedes (ſi Plutarcho *in Marcello*, fides præſtanda eſt) Romanorum vrebat claſſes, eaſque ex aqua repentiſſimè tollebat ſublimes, & euerſas funditus, naufragij artificioſo quodam demergebat genere, tanto hoſtium ſtupore, vt ſi facem aſpicerent, vel funem è menibus ſyracuſanis, concurrerent illicò, trepidarent exclamarentque, tanquam graſſantis fulminis metu, aut præſentiſſimæ periculò tempeſtatis perculſi. Non quidem, & id genus alijs, ſed ſolo nutu, oculi iactu, inflexione vocis, ſuadendo, diſſuadendo hæc omnia efficit, quæ miramur, & obſtupeſcimus. Et quid nanque
3 aliud eſt efferentem ſe ſe ſuperbientis animi faſtum deprimere, quam ſupercilium rupis, & minacem eius altitudinem ſolo deiectam adæquare, atque in planitiem proſternere? Quid eſt aliud, deſidem, & languentem inerti otio excitare, acuere, ad actuoſam vitam impellere, quam infixas cæno arbores, ac tenaci, altaque radice adhæreſcentes, ſtirpitus euellere? Quid eſt aliud iracundiam inflammare, quàm iacere fulmina? Ciere lacrymas, quàm imbres, & pluuias elicere? Retinere præcipitem temeritatem, quàm torrenti frænum inijcere, aut alio labente, aquas deducere, atque in tubos, aut euripos incluſas deriuare in hortos ad voluptatem, mittere in plateas ad vſum, aut in
4 aerem ad miraculum eiaculari? Ea propter: ſuadere dictione, omnem ſcopum, omnemque finem huiuſcemodi artis,
,, Rhetores eſſe dicunt. Nam ſicut eiuſdē
,, officium, nil aliud eſſe videtur, quàm di-
,, cere appoſitè ad perſuaſionem, ita eius
,, finis erit duntaxat perſuadere dictione:
,, cum inter officium, & finem hoc interſit,
,, quod in officio quid fieri, in fine quid
,, officio conueniat, conſideretur. *Tullius 3. de inu. ſect. 63. num. 6.* Illud Euripidis *in Ecuba ver. 815.* è græco ita latinè ab Æmilio Porto redditum, circunfertur idcircò.

Quid

Quid tandem mortales, alias quidem artes
Elaboramus, vt oportet omnes, & inquirimus:
Suadelam verò reginam ſolum inter homines,
Non quidem præter cæteras ad finem ſtudemus,
Mercedes dantes diſcere, vt liceat olim
Perſuadere quæ quis vellet conſequi ſimul?

Cæterum, quia Dicere, non idem eſt quod loqui. *Tullius in orat. ſect.* 18. *n.* 113.
5 ſed vt *lib.* 10. *inſtit. orat. cap.* 7. explicat Quintilianus, diſpoſitè, ornatè, & copioſè loqui: Orationis vbertatem, verborumque duntaxat ornatum, & copiam, non me latet, eloquentiam vulgò videri, ac etiam exiſtimari ab ijs, qui ſi quos infinita quadam profluentia, continentique, ac nunquam intermittente ſermone volubiles, & canoros audiunt eos cõtinuò diſertos, eos patritio ex ordine oratores vocant, & vocaliſſimum quenque, eloquentiſſimum interpretantur. An verò huic abundantię, vbertatique verborum, tanquam corpori animus ſubſit, non quidem ſedulò conſiderant, aut ſaltem non magnoperè deſiderant. Cum tamen romanæ parens eloquentiæ 3. *de orat. ſect.* 156. *num.* 142. Nihil tàm furioſum exiſtimaret, quàm verborum, vel optimorum, vt ipſe ait, & ornatiſſimorum ſonitum inanem, nulla ſubiecta ſententia, nec ſcientia. Quin etiam, cum videret Oratorum alijs verba, alijs rem deeſſe: quamuis ipſe laudandam nequaquam putaret illorum infantiam, qui, quæ noſſent, explicare dicendo nequirent; ſicut nec inſcitiam eorum quibus in magna verborum vbertate, anguſta res foret: tamen, ſi alterutrum eſſet optandum, malle ſe dixit, ieiunam illorum, indiſertamque prudentiam, quá horum copioſam, ac ſtultam loquacitatem. Non enim hoc, ad ſuadendum eſt aptè, diſpoſiteque dicere, ſed inepti oratoris, rhetoricique officio, & arte præſtare. Nam qui plura loquitur, aut ſe oſtentat, aut multus eſt; is ineptus eſſe dicitur *Tull.* 2. *de orat. ſect.* 110. *num.* 17.
6 Non vt quidem, ſelectam verborum reijciam copiam (ipſam nanque ad ornatum, *in orat. ſect.* 200. *num.* 38. Tullius permiſit,
,, dicens: Arguti, certique, & circumſcripti
,, verborum ambitus conceduntur: de in-
,, duſtriaque, non ex inſidijs, ſed apertè, ac
,, palam elaboratur, vt verba verbis quaſi
,, demenſa, & paria reſpondeant, vt crebro
,, conferantur pugnantia, comparenturque
,, contraria, & vt pariter extrema terminen-
,, tur, eundemque referant in cadendo ſo-
,, num, quæ in veritate cauſarum, & rarius
,, multò facimus, & certè occultius.) Sed
,, vt omnem effæminatam leuitatem, fu-
coque ornatam ad aurium ſolummodò voluptatem, auferam dicendi materiam:
,, Quarè (vt verbis Quintiliani 8. *inſtit. orat.*
,, *cap.* 1. aliquando vtar) Nemo ex corruptis
,, dicat me inimicum eſſe cultè dicentibus:
,, non nego hanc eſſe virtutem, ſed illis eam
,, non tribuo. An ego fundum cultiorem
,, putem, in quo mihi quis oſtenderit lilia,
,, & violas, & amænos fontes ſurgentes;
,, quàm vbi plena meſſis, aut graues fructu
,, vites erunt? Sterilem platanum, tonſaſq;
,, myrtos, quam maritam vlmum, & vbe-
,, res oleas præoptauerim? Quia ſicut *lib.* 11.
,, *cap.* 1. idem ipſe ſapienter proſequitur:
,, Totum hoc aptè dicere, non eloquutio-
,, nis tantum genere conſtat, ſed eſt cum
,, inuentione commune. Cuius ſanè nutrix, præcipuuſque fons eruditio eſt varia, ex qua omnem eloquentiam creſcere
7 fæcundarique oportet. Neque enim perfectus eſſe poteſt Rhetor, aut Orator, qui non omnium rerum cognitione, atque digniſſimarum intelligentia pectus impleuit ſuum. Tollatur itaque à dicendi erudirio facultate, & quid aliud erit, quam puerilis loquentia? Quam arbor, foliorum luxuria veſtita, ſed fructus expers? Quam arena ſine calce? Recte igitur Oratori futuro, neceſſariam eſſe multarum artium ſcientiam, *lib.* 1. *inſt. orat. cap.* 11.
,, Fabius iudicat Quintilianus, dicens: In
,, ijs omnibus, quæ diſcenda oratori futu-
,, rò puto eminuit Plato, qui non conten-
,, tus diſciplinis quas præſtare poterant At-
,, henæ, non Pythagoreorum, ad quos in
,, Italiam nauigauerat, Ægypti quoque Sa-
,, cerdotes adijt, atque eorum arcana per-
,, didicit. Quod adhuc expreſsius, 1. *de orat.*
,, *ſect.* 86. *num.* 20. anteà cenſuit Tullius, dum
,, inquit: Ac mea quidem ſententia, nemo
,, poterit eſſe omni laude cumulatus ora-
,, tor, niſi erit omnium rerum magnarum,
,, atque artium ſcientiam cõſequutus. Ete-
,, nim ex rerum cognitione efflorescat, &
,, redundet oportet oratio, quæ niſi ſubeſt
,, res ab oratore percepta, & cognita, ina-
,, nem quandam habet eloquutionem, et
penè puerilem. Proindè factum iure putatur (vt *orat.* 2. *pro Rhet.* lepide fabulatur Ariſtides) quod Promethei gratia partim delinitus Iuppiter, partim hominum miſerijs grauiter commotus, Rhetoricam ſub comitatu Mercurij mitteret in terras, iuberetque, vt ipſius copiam faceret mortalibus, hac tamen interpoſita conditione: Ne ſcilicet inſtar theatralis pecuniæ promiſcuè largiretur omnibus, ſed lectiſ-

ſima

ſima quæque, & eruditiſsima deligeret
ingenia, quæ tam præſtantis doctrinæ
opibus ad ſuam, multorumque locuple-
taret vtilitatem.
Verum enimverò cum delectari, quod
maximè verborum obtinetur ornatu,
8 Tullio teſte, *de opt. gener. orat. num. 3.* ho-
norarium ſit, & permouere, quod ſua-
dendo conſequitur, neceſſarium dicatur:
ea ſummopere probati Rhetores curare
debent, quæ ad ſuadendum exiſtimantur
potiora, rei ſcilicet vtilitatem, & hone-
ſtatem; Hæ nanque partes pręcipuę ſua-
dendi ſunt. *Soar. de arte rhet. lib. 1. cap. 53.*
& 54. Ita quidem cenſuerunt Demoſthe-
nes, & Cicero, ſuperioreſque Oratores,
qui caſtius accuratiuſque dicendi genus
conſectati ſunt, quorum grauitati pueri-
lis, quæ nunc eſt in multis plena vanita-
tis, futiliumque propè deliramentorum
loquacitas minimè annumeratur: Idcir-
„ cò, illud eſt diligentius docendum (*lib. 1 t.*
„ *inſt. orat. cap. 1.* inquit Quintilianus) eum
„ demum dicere aptè, qui non ſolum quid
„ expediat, ſed etiam quid deceat inſpexe-
rit: Vtile videlicet, & Honeſtum; expedit
enim, pro vtile plerumque vſurpatur, vt
notat Lambinus *in illud Plauti Capteiuei.*
Profectò expediet fabulæ huic operam
dare.
„ Et quod decet honeſtum eſt, & quod
„ honeſtum eſt decet, *Tull. 1. de offic. ſect. 19.*
9 *num. 93.* Hoc autem, quod honeſtum eſt,
vix ſine vtile profectò reperiri poteſt.
Propterea ibidem ſubdit idem Quintilia-
„ nus: Nec me fugit plerunque nec eſſe
„ coniuncta: nam quod decet ferè prodeſt,
„ neque alio magis animi iudicum conci-
„ liari, aut ſi res in contrarium tulit, alie-
„ nari ſolent. Quod adhuc licet ſuadere-
„ tur oppoſitum, nihilominus vtilitati ſem-
per pręferenda videtur honeſtas. Idcircò
ſubindè ſapienter proſequitur: Aliquan-
„ do tamen, & hæc diſſentiun: quoties au-
„ tem pugnabunt, ipſam vtilitatem vincet
„ quod decet. Nam quis neſcit nihil ma-
„ gis profuturum ad abſolutionem Socra-
„ tis fuiſſe, quam ſi eſſet vſus illo iudiciali
„ genere defenſionis, & oratione ſubmiſſa,
„ conciliaſſet iudicum, animos ſibi crimen-
„ que ipſum ſolicitè redarguiſſet? Verum
„ id minimè eum decebat. Ideoque ſic
„ egit, vt qui pęnam ſuam honoribus ſum-
„ mis eſſet æſtimaturus. Maluit enim vir
„ ſapientiſsimus, quod ſupereſſet ex vita
„ ſibi perire, quàm quod prateriſſet; at
„ quando ab hominibus ſui temporis pa-
„ rum intelligebatur, poſterorum ſe iudi-
„ cijs reſeruauit, breui detrimento iam vl-
„ timæ ſenectutis, æuum ſęculorum om-
10 nium conſequutus. Nos itaque, qui Sua-
dere dictione (quod ibidem, & alibi con-
ſtanter renuit Quintilianus) Rhetorices
cum Tullio conſtituimus finem; Si ij ſu-
„ mus (quemadmodum *ad Seruium Sulpi-*
„ *cium epiſt. 2.* ipſe ſcripſit) qui profectò eſſe
„ debemus, vt nihil arbitremur expedire,
„ niſi quod rectum, honeſtumque ſit: om-
„ ni procul dubio, ab eo quod decet, ſiue
honeſtum eſt, vtilitatem, omneque quod
expedire videtur, ſeparare nequimus; quin
potius vtrumque ad ſuadendum ſimul
applicare, rhetoricæque quam maximè
conuenire dictioni, penitus probare tene-
mur. Quare *2. de offic. ſect. 34. num 9.* ad
„ Marcum filium ſcribens, inquit: Hoc au-
„ tem de quo nunc agimus (nempe Hone-
„ ſtum) idipſum eſt, quod vtile apellatur,
„ in quo verbo, laxa conſuetudo deflexit
„ de via, ſenſimque eo deducta eſt, vt ho-
„ neſtatem, ab vtilitate ſecerneret, & con-
„ ſtitueret honeſtum aliquod, quod vtile
„ non eſſet; & vtile quod non honeſtum;
„ qua nulla pernicies maior hominum vi-
„ tę potuit afferri.
Quia verò vtilitas adhuc ab honeſtate
diſiuncta, quin etiam turpi præter æquum
11 aliquando adherens, tantę molis eſt, vt
2. de ponto. eleg. 3. dixerit Naſo,
Cura quod expediat prior eſt, quàm quid
ſit honeſtum.
ſi vnquam ipſi (vt par eſt) inueniatur co-
niuncta, adeò penetrat, & expungit ani-
mum, vt velit nolit, cum Tullio *3. de offic.*
ſect. 72. num. 101. fateri teneatur quiſque,
„ quod omnes experimur vtilitatem, ad
„ eamque rapimur, nec facere aliter nullo
„ modo poſſumus. Ea nanque eſt, quam
nulli abhorrent, reſpuunt pauci, quam-
plurimi ſectantur, omnes percupiunt: Nã
„ quis eſt (ſubindè ſequitur) qui vtilia fu-
„ giat? aut quis potius, qui ea non ſtudio-
„ ſiſsimè perſequatur? Bona quidem omnia
voluntatem alliciunt, cuius obiecta ſunt
1. rhetor. cap. 10. At, quæ ipſam mouent
ſub ratione proprij boni, nec non aman-
tis perfectiui naturæ, vt ea ſunt, quæ ap-
primè ſibi videntur vtilia, maximè dili-
guntur, Philoſophi iuxtà illud *8. ethic.*
„ *cap. 2.* Simpliciter quidem amicabile bo-
„ num: vnicuique autem, id quod eſt vni-
„ cuique bonum. Quod ità communiter
„ decantari ſolet: Amicabile bonum vni-
„ cuique proprium. Præſertim autem, vt
ſupponimus, cum honeſtate coniunctum.
Quandoquidem: Bonum vnum cum alio
coniunctum, optabilius eſt quam ipſum
ſeparatim *10. ethic. cap. 2.* Me tamen mi-
nimè latet, ſatis difficile, valdeque arduũ,
Bona ſemper extitiſſe (recti defectu iudi-

æii) diſcernere vtilia, quod *Satyra* 10. venuſtè admodum, & ſuo æuo doctè Iuuenalis expreſsit, dum ait.

Omnibus in terris, quæ ſunt à Gadibus vſq;
Auroram, & Gangem, pauci dignoſcere poſſunt
Vera bona, atque illis multum diuerſa, remota
Erroris nebula, Quid enim ratione timemus,
Aut cupimus? qui tam dextro pede concipis: vt te
Conatus non pœniteat, votique peracti?

Etenim vtilitates, non omnes pares ſunt,
,, ſed vna altera melior; Quoniam: Non
,, tantum inutilibus comparantur vtilia,
,, ſed inter ſe quoque ipſa, vt ſi ex duobus
,, eligamus in altero quid ſit magis, in altero
,, quid ſit minus. Creſcit hoc adhuc:
,, nam interim triplices etiam ſuaſoriæ incidunt:
,, vt cum Pompeius deliberauit
,, Parthos, an Aphricam, an Ægyptum peteret.
,, Ità non tantum vtrum melius, ſed
,, quid ſit optimum quæritur. Quintil. *lib.* 3.
,, *orat, inſtit. cap.* 10.

Quare ad benè deliberandum, purgato conſilio, electioneque ritè conſulta, quę 6.
12 *ethic. cap.*9. circa vtile præſertim verſantur, maximè opus eſt. Quia tamen electio omnis, quæcunque illa ſit ſemper fertur in cognituui (nemo enim ignorat quæ eligit 1. *rhet. cap.* 10.) tota conſultatio, omneque conſilium de eligibilium natura, atque vtilitate penſari debet. Quod vt inoffenſo prorſus decurrat pede, à ſimilium rerum caſibus, exitibuſque ſumendum eſſe videtur: Quandoquidem ex rerum euentu colligitur conſilium *Accurſ. in l. ſi concubina ff. de act. rer. amotar* Facit itaque ad hanc ideam quamplurimum, de eligendo cum Gentibus bello etiam in die Sabbati, ex Iſraelitarum nuper accepta
,, clade, 1. *Machab. cap.* 2. accurata conſul-
,, tatio, dum: Dixit vir proximo ſuo. Si
,, omnes fecerimus, ſicut fratres noſtri fe-
,, cerunt, & non pugnauerimus aduerſus
,, gentes prò animabus noſtris, & iuſtifica-
,, tionibus noſtris; citius diſperdent nos à
,, terra. Et cogitauerunt in die illa, dicen-
,, tes: Omnis quicunque venerit ad nos in
,, bello die Sabbatorum, pugnemus aduer-
,, ſus eos, & non moriemur omnes, ſicut
,, mortui ſunt fratres noſtri in occultis. En ergo, quomodo bellandi ex accurato præteritorum conſilio, maximè conſulit ad vtilitatem, eorum prudens, & ſapiens electio. Secus autem Ioſephi, & Azariæ *cap.*5. ambitioſa temeritas, vndè Gorgiæ ab exercitu, vſque in fines Iudeæ turpiter
,, fugati fuere. Et ceciderunt illa die de
,, populo Iſrael ad duo millia viri, & facta
,, eſt plaga magna in populo, quia non au-
,, dierunt Iudam, & fratres eius, exiſtiman-
,, tes fortiter ſe facturos ..... In die
,, illa ceciderunt Sacerdotes in bello, dum
,, volunt fortiter facere, dum ſine conſilio
,, exeunt in prælium. Eodem etiam Tullius pro lege manilia *ſect.*6 *num.*14. ad ſuadendum vſus eſt artificio, dicens: Quare
,, ſi propter ſocios, nulla ipſi iniuria laceſ-
,, ſiti maiores veſtri, cum Antiocho, cum
,, Philippo, cum Ætolis, cum Pœnis bella
,, geſſerunt; quantò vos ſtudio conuenit,
,, iniurijs prouocatos, ſociorum ſalutem,
,, vna cum imperij veſtri dignitate defende-
,, re, præſertim cum de maximis veſtris vectigalibus agatur. Fabius quoque Maximus apud Soarium *de arte rhetorica lib.* 1. *cap.*56. ſuadens in Senatu, ne P. Scipio, Annibale in Italia relicto in Aphricam traijciat, vetus affert Athenienſium exēplum, qui claſſe in Siciliam tranſmiſſa; Rempublicam ſuam in perpetuum afflixerunt. Et aliud ſua tempeſtate nouum M. Attilij, qui in ea ipſa Aphrica, annis ante quadraginta in prælio victus, & captus eſt. Quamobrem, & mihi liceat ea ipſa proferre, quæ ipſe Fabius affatus eſt.
,, Dies me deficiat, ſcilicet, ſi Reges, Impe-
,, ratoreſque temere in hoſtium terras tran-
,, greſſos, cum maximis cladibus ſuis, exer-
,, cituumque ſuorum enumerare velim. Deliberatiuo proinde generi, cuius eſt ſuadere vtilitate, diſſuadere damno, 1. *Rhet. cap.*3. maximè accommodata ſunt exempla, vt docet Tullius *de partit. orat.*
,, *ſect.*238. *num.*96. dicens: Vterque verò ad
,, augendum habeat exemplorum, aut re-
,, centium, quò notiora ſint, aut veterum,
,, quò plus authoritatis habeant, copiam.
,, Maximeque ſit in hoc genere meditatus,
,, vt poſſit, vel vtilia, ac neceſſaria, ſæpè
,, honeſtis, vel hæc illis anteferre. Cum
,, plerunque (*lib.* 3. *orat. inſtit. cap.*10. ſubdit
,, Quintilianus) videantur reſpondere futu-
,, ra præteritis, habeaturque experimentum
,, velut quoddam rationis teſtimonium.

Denique verò, quia Honeſtum propter ſe expetibile eſt; Vtile autem propter Ho-
13 neſtum, 9. *ethic. cap.*7. Intelligi neceſſe eſt (3. *de fin. ſect.*98. *num.*39. inquit Tullius) pluris id, quod honeſtum ſit, æſtimandum
,, eſſe, quam illa media, quæ ex eo compa-
,, rentur. Nam vnum bonum eſt (*epiſt.*71.
,, non procul ab initio ſcribit Seneca) quod
,, honeſtum eſt: cætera falſa, & adulterina
,, ſunt. Quapropter de ipſo, Rhetores, vt ſuadeant, maximè curare debent, quippe quod adeo ſpectabile, ac decorum, vt ſi eius pulchritudo cerni oculis poſſet, mirabi-

rabiles in cunctis, ſui excitaret amores. Sed quoniam hominum genus, natum licet ad honeſtatem, malo tamen cultu, prauiſque opinionibus plerumque inuenitur corruptum, vt aliquando tãto fruatur aſpectu, non vulgari opus eſt expreſſione, quam *2. de fini. ſect. 33. num. 45.* affabrè Tullius exercens, his vtique verbis, plurima eiuſdem encomia, vno veluti faſce, complexus eſt ad ſtuporem. „Honeſtum igitur (inquit) id intelligimus, quod tale eſt, vt detracta omni vtilitate, ſine vllis præmiis, fructibuſque, per ſe ipſum poſſit iurè laudari. Quod quale ſit, non tam definitione, quã ſum vſus intelligi poteſt (quanquam aliquantum poteſt) quàm communi omnium iudicio, & optimi cuiuſque ſtudijs, atque factis: qui permulta ob eam vnam cauſam faciunt, quia decet, quia rectum, quia honeſtum eſt, & ſi nullum conſequuturum emolumentum vident." Veruntamen eſt, plerumque fieri vt commoda, noſtramque potius appetamus vtilitatem, quam vt dedecus, aut infamiam fugiamus: ſiquidem eorum carentia grauiſſimus dolor eſt, valetque potiſſimum apud imperitos;

14 nam apud ſapientes, ſola virtutis, & honeſtatis imago plus æſtimatur. Quare apud honeſtos, honeſta ſuadere facillimum eſt: ſi verò apud turpes recta obtinere conabimur, ſtatim impingemus in portu. Hominum propterea, duo eſſe genera, *part. orat. ſect. 237. num. 90.* expreſſè docuit idem Tullius: „alterum indoctum, & agreſte, quod anteferat ſemper vtilitatem honeſtati: alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponat. Itaque huic generi laus, honor gloria, fides, iuſtitia, omniſque virtus: illi autem alteri quæſtus, emolumentum, fructuſque proponitur, atque etiam voluptas, quæ maximè eſt inimica virtuti, bonique naturam fallaciter imitando adulterat: quam immaniſſimus quiſque acerrimè ſequitur, neque ſolum honeſtis rebus, ſed etiam neceſſarijs anteponit."

Quanta vis autem ſit honeſtatis eorum ad cohortandos animos, qui virtuti ſtu-

15 dent; perfecta aperit ſuaſionis ſpecies, quam apud Lucanum lib.9. Cato Magnus habuit ad milites, vt iter arriperet difficillimum, & periculoſum.

O quibus vna ſalus placuit, mea caſtra ſequuti
Indomita ceruice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, ſummoſque labores.
Vadimus in campos ſteriles, exuſtaque mundi,
Quæ nimius Titã; & raræ in fontibus vndæ,
Siccaque lethiferis ſqualent ſerpẽtibus arua.
Durum iter, ad leges, patriæque ruentis amorem
Per mediam Lybien veniant, atque inuia tentent,
Si quibus in nullo poſitum eſt euadere voto
Si quibus ire ſat eſt: neque enim mihi fallere quenquam
Eſt animus, tectoque metu perducere vulgus
Hi mihi ſint comites, quos ipſa pericula ducent,
Qui me teſte pati, vel quæ triſtiſſima pulchrum,
Romanumque pati: at qui ſponſore ſalutis
Miles eget, capiturque animæ dulcedine, vadat
Ad Dominum meliore via; dum primus arenas
Ingrediar, primuſque gradus in puluere ponam.

Quam denique ſuaſionem, pulchra illa, & ingenioſa abſoluit ſententia, ſubdens:

——Serpens, ſitis, ardor arenæ
Dulcia virtuti: Gaudet patientia duris.
Lætiùs eſt, quoties magno ſibi conſtat honeſtum.

Nec remiſſiori feruore Cato alter, Cõſul, apud Liuium *lib 33.* Legem Oppiam, quę mulieribus aurum vetabat, vt luxus intemperantiæ remedium opponit, & defendit ab Honeſto: nimiam virorum indulgentiam perſtringens, qui poſteram illarum licentiam non coercebant. Sed ne Sacra penitus faſtidire videamus: Quæ nam amplius, virtutis, & honeſtatis dilatarunt impulſus, quàm Iudæ, & Eleazari præclata facinora? Ille quidem, turpem ſibi ſuadentibus fugam, *Machab. 1. cap. 9.* ità ſtrenuè reſpondit: „Abſit iſtam rem facere, vt fugiamus ab eis: & ſi appropriauit tempus noſtrum, moriamur in virtute propter fratres noſtros: & non inferamus crimen gloriæ noſtræ." Ille verò, in eſu carnium ſimulationem hortantibus prohibitarum, protinus, ſed prudenter dixit: „Præmitti ſe velle in infernum. Non ætati noſtræ dignum eſt inquit, fingere vt multi adoleſcentes, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum tranſiſſe ad vitam alienigenarum: & ipſi propter meam ſimulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur, & per hoc maculam, atque execrationem meæ ſenectuti conquiram. Nam & ſi in præſenti tempore, ſupplicijs hominum eripiar, ſed manum Omnipotentis, nec viuus, nec defunctus effugiam."

Quamobrem fortiter vitam excedendo, ſenectute quidem dignus apparebo; adoleſcentibus autem, exemplum forte relinquam, ſi prompto animo, ac fortiter pro grauiſsimis, ac ſanctiſsimis legibus honeſta morte perfungar *2. Machab. cap. 6.*

Hæc itaque ſint pro Honeſti ſuadenda efficacia, ventilata ſatis. Cæterùm ſi quid
16 ampliùs, dictis cenſeatur addendo, hoc vnum erit profectò: Tantæ molis, & virtutis ſemper extitiſſe, & eſſe, quòd illud quoque hominum genus, cui familiare eſt honeſtati, vtilitatem præferre (niſi deprauatę naturę nimia feritas obſit) adeò vrget, & impellit, vt turpia, ſaltem laxatis optare non ſinat habenis. Ea propter, *de fin. ſect. 98. nu. 38.* meritò dixerat Tullius. Quis autem honeſta in familia inſtitutus, & educatus ingenuè, non ipſa turpitudine, etiam ſi eum læſura non ſit, offenditur? Quis animo æquo videt eum, quem impurè, ac flagitiosè putet viuere? Quis non odit ſordidos, vanos, leues, futiles? Quid autem dici poterat, ſi turpitudinem non ipſam per ſe fugiendam eſſe ſtatuerimus, quò minus homines tenebras, & ſolitudinem nacti, nullo dedecore ſe abſtineant, niſi eos per ſe, fœditate ſua, turpitudo ipſa deterreat? Innumerabilia dici poſſunt in hanc ſententiam: ſed non neceſſe eſt: Nihil eſt enim de quo minus dubitari poſſit, quàm & honeſta expetenda per ſe; & eodem modo, turpia per ſe eſſe fugienda.

CAPVT XIX.

Ad euitandos errores, quibus Hiſtoria quàmplurimum labefactari ſolet; eius maximè cauere habent Scriptores, Ne quid falſi dicere audeant: Ne quid veri non audeant: Ne qua ſuſpicio gratiæ ſit in ſcribendo: Ne qua ſimultatis.

SVMMARIVM.

1 *Hiſtoria in numero liberalium, directè non ponitur artium; nexum tamen ferè cum omnibus habet: inſuper cum ſcientificis facultatibus etiam; ſed & cum ipſa Theologia, præſertim ſi ſacra, & biblica Hiſtoria ſit. Nam Theologica Scientia obiectum, ſuorumque certitudinem principiorum, ex duobus Diuinis Teſtamentis penitùs recognoſcit.*

2 *Hiſtoria licèt profana, tantam cum illa, quæ Philoſophia appellatur morum affinitatem habet, vt eundem ſortiatur finem, exemplisque compoſita dicatur Philoſophia; quinimmò ipſi præferatur Philoſophiæ, cùm fortè plus conferat vtilitatis, leniter, ac placidè virtutes animis inſinuando.*

3 *Oratio verò, & Hiſtoria, ſtrictiori nodo interſe copulantur, dum adeò mutuas ſibi tradunt operas, vt putauerit Tullius, ſine Hiſtoria neminem oratorem fore. Et quidem, cùm orator multa plerumque exemplorum vtatur copia, quæ ex hiſtorijs petuntur; planum eſt, eum oportere integram hiſtoriarum cognitionem amplecti.*

4 *Hiſtoria cum Poeſi, maiorem connexionem habet, cùm ſit veluti carmen ſolutum, ſoloque rythmo inter ſe diſcrepent: nam in numero, & dictione maximè conueniunt. Non ita tamen, vt Poetarum phraſibus, vllo ſine delectu, eorumque libera fingendi licentia, hiſtoricis vti aliquando permiſſum ſit. Etenim veritas, quam colunt hiſtorici, tam fucato non eget ornamento, cùm pura, & ſimplex ſit.*

5 *Licet veritas in hiſtorijs plurimùm expetatur, ita tamen à pſeudohiſtoricis labefactata eſt, vt inter ipſos vix reperiatur, qui non ſit mentitus: quod Græcorum exemplis, quibus in hiſtorijs fingere, & inuentare familiare eſt, præſertim oſtenditur.*

6 *Græcos ex Latinis quamplurimi ſunt imitati; non benè capientes, quicquid geſtum non eſt, alienum eſſe ab hiſtorica facultate: nam veritas de qua agit hiſtoria, ſicut regula eſt, quæ licet aurea, vel argentea, ſi recta non eſt, regula quoque nequaquam eſt: Ita ſanè, cùm idem ſit verum in hiſtoria, quod rectum in regula; falſa narratio, quamuis omnibus refulgeat ornamentis, non tamen verè, & propriè erit hiſtoria.*

7 *Pluribus modis infringitur veritas: proinde duplex errantium hiſtoria aduerſus veritatem colligitur claſſis; quarum vna, ignoratione rerum, altera praua animi conſtituitur affectione: Prima, ſedula ſuppoſita veritatis inquiſitione, excuſatur, ſecunda verò prorſus redarguitur.*

8 *Qui mendacium dicit, non ſemper veritatem grauiter offendit, nec mentientis incurrit pœnam: nam ignorantia, quæ mater eſt mendacij, dum inuincibilis, & probabilis eſt, videtur excuſanda, licet dum vincibilis, & affecta, valde ſit culpabilis. Quamobrem mentiri, & mendacium dicere in hoc ſunt differentia, quòd qui mentitur ipſe non fallitur, ſed alterum quantùm in ſe iſt, fallere conatur: qui verò mendacium dicit ipſe fallitur.*

9 *Multa præcepta remiſſiuè hiſtorico traduntur, quæ ad quatuor aſſignatas pro hiſtoria à*

Tullio

Tullio leges breuiter reducuntur, Ne ſcilicet quid falſi dicere audeat: Ne quid veri non audeat: Ne qua ſuſpicio gratia ſit in ſcribendo: Ne qua ſimultatis.

10 *Falſitas illius generis vitium eſt, quod ſe ſolo ſtare non poteſt, ſed ſui exigit aliquam multiplicationem: nam falſitas falſitatem trahit, & dum figmentum aliquod tueri nitimur, alia quoque non panca cogimur adinuenire. Quo vitio Ioſephum Hiſtoricum quandoque laboraſſe oſtenditur, dum inueriſimile per inueriſimile probauit, ac perinde falſum, & incredibile reddidit vtrunque: quia falſum, & incredibile reputatur, quod veriſimile non eſt.*

11 *Vnica falſitas, veritates omnes infamat, ad fidem, nec vnquam vult credi, qui ſemel mendacium protulit. Quare nullam falſitatem nec in ſacris literis, neque in dogmatibus Catholicorum, vnquam fore, hac vna, ſed efficaci ratione, euidenter oſtenditur; quia nimirum nullum ibidem, vel leue aliquando poteſt eſſe mendacium: Deus enim, quorum eſt Author, vllo pacto mentiri nequit.*

12 *Peccatur etiam aduerſus Hiſtoria veritatem, dum inter enarrandum, ſiue negligentia, ſiue animi affectione, aliqua ſupprimuntur memoratu digna: quoniam omittere virtutes, non minus quàm mendacium in Hiſtoria eſt culpabile. Quo vitio inter cæteros, Tucididem, & Saluſtium aliquando laboraniſſe oſtenditur.*

13 *Emerita laus præmium, & corona virtutis eſt. Quarè grauiter Hiſtoriarum increpandi cenſentur Scriptores, dum præclaris facinoribus, debitam laudem, aut negant, aut ægrè perſoluunt: quoniam illibenter laudare, non eſt honeſtius, quàm libenter vituperare, ſed fortè turpius: cùm reticentia, & remiſſa laus, inter ſpecies detractionis indirectæ communiter aſſignentur.*

14 *Turpia in Hiſtoria, penitus non ſunt omittenda, præſertim dum ita coniuncta ſunt cum reliqua ſerie narrationis, vt tacere de illis, abſque multarum rerum detrimento nequeat; ſecus verò ſi nullum habeant nexum: nam quid poſteris intereſt, tam audita facta curiosè perſcrutari.*

15 *Dum tamen hiſtorico contigerit turpia enarrare, modum ſeruare tenetur, ne ſcilicet cunctanter id agat, ſed tranſitu quodam; & ſi tantùm illi nota ſunt, tacere ſuadetur; ſi autem pluribus ſint cognita, vel ſaltem aliquibus, literis mandare poterit: nam quæ publica ſunt, enarrare licet; & quæ moritura forent, niſi hiſtoria vita accederet, ad cenſuram iniquorum publicari debent.*

16 *Ab amicorum, fautorumque nimia gratificatione, hiſtorici ſe abſtinere debent, quam maximè cùm nimius amor delicta non videat, præſertim vbi propenſio aliquantulum grauat. Qua de cauſa Philinus, & Fabius à Polybio non parum excuſantur, qui veluti amore ſuorum phrenetici, ille Chartaginenſes, iſte Romanos ſummè laudauit.*

17 *Minimè autem excuſandi ſunt, qui auaritiæ tenacitate, ad alienas trahuntur extollendas laudes: Nam cum improbis, perditiſque hominibus aſſentetur plerumque non timore infamiæ, à malis facinoribus, vt Hiſtoricos deceat, eos deterrerent, ſed falſa laudis fiducia amplius inducerent ad peiora.*

18 *Vt libertatem oſtentent in ſcribendo, plerique ſub tali ſpecie, peſſimi detractores fiunt, ac proinde ſuas ſimultates in alienam perniciem paſſim exercent, cum odium omniũ malorum ſyllabus ſit. Quamobrem, ſi quis hiſtoriam, prout conuenit, ſcribere ſuſcipiat, hunc & amore, & odio vacare oportet.*

Licet Hiſtoria (quæ apud Gellium. 5. *noct.*
attic. cap. 18. rerum geſtarum indubia,
1 & fidelis interpretatur expoſitio) inter
ſcientificas facultates, atque eas, quas liberales dicunt artes, numerum expreſsè aliquem non obtineat; nexus tamen, quo inuicem ſe perſtringunt, ſancto ſoluto cœtu, neglectam in ventos non modò patitur abire, quin potiùs ad præſens excolendam ſuadet euocare. Nam ſi de Sacra (cæteris vtpotè præſtantiori) inſtituatur ſermo, cum humanis non tantum, verùm etiam diuinis adeò ſcientijs reperitur ligata, vt ſumma illa, omniumque parens Theologia, ſuum obiectum, ſuorumque certitudinem principiorum, ex duobus diuinis Teſtamentis, & eorum authoritatibus, atque oraculis penitus recognoſcat. *Henric.* 1. *par. à* 6. *quæſt.* 2. *num.* 14. *à* 7 *quæſt.* 4. *num.* 4. *& quæſt.* 6. *num.* 8. *artic.* 8. *quæſt.* 6. *nu.* 10. *& artic.* 9. *quæſt.* 2. *num.* 8. Origenes idcircò *tom.* 1. *Homil.* 5. ſuper illud *Leuit. cap.* 7.
» Quicquid autem tertius dies inuenerit
» ignis abſumet: Duos (inquit) dies, puto
» duo teſtamenta poſſe intelligi, in quibus
» liceat omne verbum, quod ad Deum per-
» tinet requiri, & diſcuti, & ex ipſis om-
» nem ſcientiam rerum capi. Si quid ſuper-
» fuerit, quod diuina Sctiptuca non decre-
» uit; tertiam ſcripturam non debere ſuſci-
» pi, quæ hic dies tertia nominatur; ſed
» quod ſupereſt, igni tradamus, ideſt Deo
» reſeruemus. Si verò ampliùs, & profanę
2 penſum perſoluere non pigeat Hiſtociæ,
cam-

vtramque cum illa diſputatrice, iudiceque morum Philoſophiæ parte componere velimus, idem animaduerto in vtraque extremum eſſe, finemque vtrique propoſitum, inſtitutionem vitæ in hominum ſocietate prudenter, ac fortiter agendæ; ſed peruenire video ambas ad hunc finem, alia, atque alia via: Philoſophiam, firmis de virtutum, vitiorumque natura diſputationibus id extorquere: Hiſtoriam idem per exempla, compendio demonſtrare: cùm nil aliud ex Halicarnaſſæi ſententia apud Maſcard. *de art. hiſtor. tract. 2. cap. 6.* re vera ſit, quàm compoſita exemplis Philoſophia. Qua de re fortaſſè Agathias ſmyrnæus *lib. 1. de bello gotic. in princip.* eam tanti fecit, vt ipſi præferret Philoſophiæ, dicens: Ciuili Philoſophia, Hiſtoriam non inferiorem cenſuerim, niſi etiam plus fortè vtilitatis conferat: Hæc enim veluti ſeuera quædam, minimeque blanda doctrina iubet, ac præſcribit quæ ſequi, quæ fugere oporteat, ſuaſionibus ſuis vim quãdam, neceſſitatemque commiſcens: Hæc verò oblectamentis plurimis vtens, ac veluti condiens præcepta veritate exemplorum ...... leniter, ac placidè virtutes animis inſinuat.

At quidem herculeo ſtrictiori nodo Oratio, & Hiſtoria inter ſe copulantur, 3 dum adeò mutuas ſibi tradunt operas, vt pluribus locis putauerit Tullius, ſine Hiſtoria neminem oratorem fore. Eam idcirco *1. de leg. ſect. 157 num. 5.* Munus oratorium appellat, rationemque *in orat. ſect. 202 num. 66.* hanc adducit, quia Huic generi Hiſtoria finitima eſt, in qua, & narratur ornatè, & regio ſæpè, aut pugna deſcribitur: Interponuntur etiam conciones, & hortationes; ſed in his tracta quædam, & fluens expetitur, non hæc contorta, & acris oratio. Atque eos, *ibidem ſect. 207. num. 210.* pueros, & infantes ſemper futuros eſſe dicit, qui neſciunt quid antequam nati ſint acciderit. Quid enim (ait) eſt ætas hominis, niſi cum memoria rerum veterum, cum ſuperiorum ætate contexitur. Et quidem cum Orator ſæpè numero multa exemplorum vtatur copia, neceſsè ſit; huiuſmodi autem exempla, non niſi ab hiſtorijs petantur; planum eſt oportere, vt integram Hiſtoriarum cognitionem amplectatur. Quamobrem Quintilianus *2. orat inſtitut. cap. 5. & 6.* docet opus eſſe, vt præceptor Rhetorices, ſuis auditoribus Hiſtorias inuoluat hiſtoricoſque omnes diligenter explanet, vnde ſibi pue- 4 ri ad orationes fabricandas capiant argumenta. Eadem denique hæc, & Poeſis ferè nituntur anchora, cùm Proximam Poetis, & quodammodò carmen ſolutum *lib. 10. cap. 1. orat. inſtitut.* ipſam appellarit Quintilianus, ſoloque propemodum rythmo inter ſe diſcrepare, *in præfat. de bello got.* aſſeruerit Agathias ſmyrnæus. Nam in numero, & dictione ſecundùm Halicarnaſſæi ſententiam, *in epiſt. ad Pomp. & Tubero.* haud parum conuenire cenſentur: Inquit enim: Equidem neque ſqualidam, & incomptam, aut rudem in hiſtoria tractanda orationem probo; ſed talem, quæ poeticum quoddam habeat. Ex eo proindè *2. de ideis cap. 12.* Herodoti Hiſtoriam plurimum commendauit Hermogenes; quia nimirum: Dictione poetica vſus eſt vniuerſè. Quod tamen ad libellam non ita debetur, vt Poetarum phraſibus, vllo ſine delectu, eorumque libera, aliquo ſine fræno, quando libuerit vti licentiâ Hiſtoricis permiſſum ſit: Hoc vtique non probauit, ſed locò citato latè damnauit idem Halicarnaſſæus, dicens: Neque verò omninò ſit poetica, ſed tamen paulò extra communem vſum euagetur. Nihil enim eſt moleſtius, nihil ſatietate iniucundiùs. Quandoquidem, ſicut Oratores (vt *lib. 10. inſtitut. cap. 1.* eos monet Quintilianus) ita & Hiſtorici meminerint oportet: Non per omnia Poetas eſſe ſequendos: non quidem libertate verborum, nec figurarum licentia, nec pedum numeroſitate: ſed ſpiritu ad ſummum in rebus, in verbis ſublimitate, in affectibus motu, & in perſonis decore. Quoniam Deus hanc voluit rei eſſe naturam (*lib. 3. diuin inſtitut. cap. 1.* inquit Firmianus), vt ſimplex, & nuda veritas (cuius præcipua cura ſecundum Polybium *12. hiſtor. excer. cap. 5.* habenda eſt in hiſtoria) eſſet luculentior; quia ſatis ornata per ſe eſt, ideòque ornamentis extrinſecus additis fucata corrumpitur.

Verùm enim verò, etſi huiuſcemodi veritas (quam eſſe virtutem in Hiſtoria 5 longè maximam conſenſere omnes) plurimùm expetatur, & veluti Numen (vt cum Polybio *13. hiſtor. excerp. cap. 3.* per emphaſim loquar) mortalibus à natura ſit conſtituta: ita tamen mendacio, nugiſque labefactatur, vt *in vita Aureliani*, aſſeruerit Vopiſcus: Neminem ſcriptorum, quantum ad Hiſtoriam pertinet, non aliquid eſſe mentitum. Quod ſi ex Græcis, vt potè antiquioribus, extrahere percupimus exempla; vtique alijs pro ſexcentis ſufficient, quæ *lib. 1. contra Appion.* Ioſephus recenſuit Iudæus: Vndè etiam (inquit) libris ſe inuicem arguunt, & valdè contraria de rebus eiſdem non piget eos dicere. Sed ego videbor potioribus eſſe

ſuper-

ſuperfluus, ſi explanare voluero, quantis quidem locis Hellanicus ab Acuſilao de genealogijs diſcrepar, & in quantis Heſiodum corrigit Acuſilaus, aut quomodò Ephorus quidem Hellanicum in plurimis oſtendit eſſe mendacem: Ephorum verò Timæus; Timæum, qui poſt illum fuere: Herodotum verò cuncti; ſed neque de Siculis, cum Antiocho, & Philiſto, aut Callia, Timæus concordare dignatus eſt; neque rurſus de Atticis hi, qui Attidas conſcripſerunt; aut de Argolicis, qui de Argis hiſtoriam protulere, alterutros conſequuti ſunt. Hæc ille. Vtinam, & eodem ſe numero comprehenderet, qui eadem, quam in alijs deteſtatur culpa plurimùm laborat; vt notant *Baron. in appar. annal. eccleſ. Benedict. Perer. cap. 7. in 10. Daniel. & Melchior. can. lib. 2. locor. theol.* Propterea non immeritò Quintilianus 11. *inſtit. cap. 4.* inquit: Græcis Hiſtorijs plerumque poeticę ſimilis eſt licentia. Et Iuuenal. Saty. 10.

——— Quicquid Græcia mendax
Audet in Hiſtoria ———

Nec ex latinis etiam hiſtoricis, minora adducenda forent mendaciorum exempla,
6 niſi vnius Taciti (vt à cæteris pro eorum indignitate abſtineam, qui hoc tempore, ſi aliquot argutijs Hiſtoriam aſpergunt, corneliano, videlicet, exemplo, ſe ſcribere, à cuius laude diſtant ſanè quàmplurimùm, gloriantur) ſatis eſſet exectanda temeritas: Nam licet, vt prudentiæ præceptis legentium imbueret animos, ei fortaſſe haud minimum fuerit ſtudium: ijs tamen, quas identidem interſeruit, animaduerſionibus, conſilijs, conjecturis, hiſtorica profectò, ægrè reſpondet veritas. Vndè Tertullianus, qui vno fermè ſeculo minor Tacito fuit: Mendaciorum loquaciſſimum vocat. Iurè igitur idem Vopiſcus *vbi ſuprà* oſtendere ſe poſſe aliquandò iactabat: In quo Liuius, in quo Saluſtius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus, manifeſtis teſtibus, conuincerentur. Si nanque Hiſtoriæ munus (vnde in *phædro* teſte Platone, & nomen ipſa recepit) eſſe contendimus, rerum geſtarum famam poſteritati tradere, è quarum cognitione quid agendum ſit, quid fugiendum edificatur. *Diod. ſiculus in præfat.* fingendi libertas adimitur, & quicquid geſtum non eſt, id alienum eſſe ab hiſtorica facultate apertè conuincitur. Certè Timæus apud Polybium *lib. 12. hiſtor. excerp. cap. 5.* cum regula, ac norma comparauit Hiſtoriam. Vt enim regula auro, argentoque fabrefacta, ſi recta non ſit, ſed enormis, ac praua, res quidem pretioſa eſt, at regula nequaquam eſt; ita planè, cùm idem ſit verum in hiſtoria, quod rectum in regula; falſa narratio, quamuis omnibus verborum, ac ſententiarum luminibus illuſtrata, agendarumque rerum, politicis documentis aſperſa, laudem fortaſſe merebitur nonnullam, ſed cum hac exceptione merebitur, vt nec eſſe, nec dici queat Hiſtoria.

Veritas autem (*vt initio 1. hiſtor.* inquit ipſe Tacitus) pluribus modis infringitur:
7 Primum inſcitia Reipublicæ, vt alienæ; mox libidine aſſentandi: aut rurſus odio aduerſus dominantes. Ex qua profectò ſententia, duplex errantium, Hiſtoriæ aduerſus veritatem colligitur claſſis, quarum vna ignoratione rerum; praua animi altera affectione conflatur. Prima quidem (ſedula veritatis inquiſitione ſuppoſita) excuſanda: ſecunda verò prorſus redarguenda cenſetur. Satis nanque eſt, tantam veritatis habere certitudinem, quantùm noſtra benè inſtituta putatur cognitio. *1. ethic. cap 4.* Hoc itaque totum, *12. hiſtor. excerp. cap. 5.* his verbis docuit expreſsè Polybius. Duplex eſſe mendacij genus dicimus; vnum, quod ab ignoratione veri proficiſcitur: alterum, quod à certo mentiendi propoſito venit. Qui igitur per ignorantiam à propoſito aberrat, ei veniam eſſe dandam; at capitali ab ijs odio, eſſe diſſidendum, qui id, voluntate, & certo animi propoſito, agant. Cui Siculus *lib. 13. antiquit. rer.* plurimum adhęrens, inquit: Qui data opera, exactam inquiſitionem negligunt hos meritò accuſandos arbitror; quando nimirum, nonnullis adulando, vel per odium, virulentiùs alios impugnando à veritate aberrarint. Non enim qui mendacium dicit verita-
8 tem ſemper culpabiliter, grauiterque lædit, atque mentientis plectendus videtur pœna. *D. Auguſt. de menda. ad conſen. cap. 13.* quem ſequuntur omnes ferè D.D. apud Bonacin. *de 8. precept. decal. diſput. 10. quæſt. 2. punct. 2. propoſit. 2. num. 3. & 4.* Nam licet ignorantia, quam D. Bernardus *ſerm. 17. ſuper cantica* mendacij, falſitatiſque appellauit matrem; dum vincibilis, & affecta iudicatur, ſecundùm Chryſoſtomum *in cap. 22. Matth. Homil. 42.* negligentiæ ſit filia, ac propterea inexcuſabilis, apud Bonacin. *loco citat.* non tamen dum inuincibilis, & probabilis reperitur, vt ibidem latè oſtendit. Ideoque non temerè, ſed valdè ſtudioſè Nigidius apud Gellium *noct. attic. lib. 11. cap. 11.* mentiri à mendacio diſcreuit, dicens; Qui mentitur ipſe non fallitur, ſed alterum fallere conatur. Qui mendacium dicit ipſe fallitur. Item hoc addidit. Qui mentitur (inquit) fallit quan-

quantùm in ſe eſt: at qui mendacium di-
cit, ipſe non fallit quantùm in ſe eſt. Quod
amplius, & diffuſiùs à D. Auguſtino *lib. de
mendacio cap. 3.* huiuſcemodi expenditur
verbis. Poteſt itaque ille, qui falſum pro
vero enuntiat, quod tamen verum eſſe
opinatur, errans dici, & temerarius: men-
tiens autem non rectè dicitur, quia cor
duplex cùm enuntiat non habet, nec fal-
lere cupit, ſed fallitur. Culpa verò men-
tientis eſt, in enuntiando animo ſuo fal-
lendi cupiditas: ſiuè fallat cùm ei creditur
falſum enuntianti, ſiue non fallat; vel cum
ei non creditur, vel cum verum enuntiat,
voluntate fallendi, quod non putat ve-
rum. Quamobrem, rerum Scriptoribus,
ad earum firmandam veritatem, ſtatæ le-
ges, certique fines, intrà quos ipſi ſe ſe
coerceant, nec inde, quanta eoſcunque
cupido inceſſat pedem efferant, præſcri-
bendi ſunt.

Itaque viginti pro Hiſtoria ſcribenda,
Iodocus Badius Aſcenſius *in commentarijs
9 oper. Criſpi Salus.* collegit præcepta, quæ
cum ad eas, quas Tullius *2. de orat. ſect. 114.
num. 62.* leges inſtituit, breui reduci queant,
earundem ad examen, alijs prætermiſſis,
protinus accedendum, operæ pretium du-
cimus. Primam ergo eſſe Hiſtoriæ legem
(inquit Tullius), Ne quid falſi dicere au-
deat: deinde. Ne quid veri non audeat:
Ne qua ſuſpicio gratiæ ſit in ſcribendo;
Ne qua ſimultatis. Quas, vt ab ouo, (vt
ita dicam) vſque ad mala expendere cure-
10 mus, ignorandum nequaquam eſt: Fal-
ſitatem illius generis malum, ſeu vitium
eſſe, cuius ſpecies adeò experimur parti-
cipabiles, vt in vnico indiuiduo, quin
cætera ſecum communicent, ægrè valeant
ſaluari. Quemadmodum enim *lib. 1. contra
Creſconium cap. 27.* latè probat Auguſtinus:
Falſitas, falſitatem trahit; & dum figmen-
tum aliquod tueri nitimur, alia quoque
non pauca cogimur indagare. Hoc vti-
que deteſtabili vitio, Ioſephum, præ cæ-
teris, hiſtoricum Iudæum, vt credibilia
infidelium nationibus ſcribere videretur;
Leo de Caſtro, *diſput. de translat. Sacræ
Script. cap. 36.* plurimum laboraſſe, diſertè
tradit. Hæc enim (inquit) cauſa fuit cur
prætererit, dicendo magna rerum miracu-
la, quod apud nationes infideles, fidem
non erant habitura; & frequenter omiſſa
vera hiſtoria, narrauit fabulas, quas pu-
tauit nationibus infidelibus, magis pro-
babiles futuras. Quod præſertim ſatis ab-
ſolniſſe cenſetur, dum maris rubri diui-
ſionem mirabilem, naturali impiè tribuit,
atque inuerecundè aſcripſit virtuti. Quam
ſubindè vt amplius firmaret ſententiam,
altero fabuloſo auſus eſt comprobare cō-
mento. Ita profectò *lib. 2. antiquit. cap. vlt.*
ſcribit: Nemo autem mirari debet tan-
quàm incredibilia ſi priſcis hominibus, &
ad malitiam etiam tum rudibus, de ſalu-
te periclitantibus via per mare patuit, ſiuè
Dei voluntate, ſiuè naturæ ſponte: quan-
doquidem heri, & nudius tertius Alexan-
dri ductu, Macedonibus, Pamphilium,
mare ceſſit, & aliam viam non habenti-
bus, illac ter aperuit, cum Deus eius ope-
ra ad deſtruendum Perſarum imperium
vti decreuiſſet: id quod omnes teſtantur,
qui res geſtas illius Regis ſcripto prodi-
derunt. Sed de his, vt cuique libet, ita
ſentiat. Cum autem inueriſimile huiuſ-
cemodi naturæ miraculum, ad ſuos re-
mittat authores, illud Senecæ *lib. 4. quæſt.
nat. cap. 3.* in ipſum, idque genus cæteros,
iactare licebit. Cum multa ſcilicet, men-
titi ſunt ad arbitrium, vnam aliquam rem
nolunt ſpondere, ſed adiciunt, penes Au-
thores fides erit. Cæterum ab omnibus
tanquam falſum, fictitium, & arbitra-
rium recipiendum puto; Cum falſum id
præſumatur, quod veriſimile non eſt. *Ti-
raquell. in l. ſi vnquam. in princip. num 40. C. de
reuocan. donat. Menoch. conſil. 1. num. 258. & con-
ſil. 2. num. 300. & conſ. 28. num. 25. & conſ. 188.
num. 11. & conſ. 199. num. 12. & de arbitr lib. 2.
caſu 85. Maſcard. de probat. concluſ. 740. nu. 35.
& concluſ. 1364. num. 4. atque alij.* Et ideò
nec credendum, nec dicendum. *ex Rimin.
iunior. conſ. 362. num. 15.* Immò nec attendi
debet. *l. fin. in princip. ff. quod metus cauſ. c. quia
veriſimile de præſumpt. Pariſ. conſ. 13. num 9.
volum. 3. & conſ. 8. num. 7. volum. 4. & alij.*

Nec minoris iacturæ vna falſitas foret,
etſi nequaquam fulciretur alia, dummo-
11 dò contumax, culpabiliſque reperiretur:
Eſto enim audientis aures, lenocinijs ti-
tillent ſæpè mendacia, ſuſpectam tamen
reddit, immo inutilem veritatem ſemel
mentitus: Nam vnica falſitas, veritates
omnes infamat ad fidem: nec vnquam
credi vult, qui ſemel mendacium protu-
lit. Optimè quidem Ambroſius *in Apoc.
cap. 21.* Sicut qui ſtagnum auro, vel ar-
gento admiſcens, inutilem materiam fa-
cit; ita & iſti, cum ex multis narrationi-
bus vnum facere ſatagunt, mentiendo
inutilem reddunt. Hac vtique ſimplici,
ſed inconcuſſa ſanè ratione, nec in ſacris
literis, neque in dogmatibus catholicis,
falſitatem vnquam cadere poſſe, pluribus
in locis, egregiè D. Auguſtinus oſtendit.
Nam *contra mendacium ad conſentium cap. 4.*
pro catholicis loquens: Vides ne (inquit)
quo tendat hoc malum, vt ſcilicet, non
ſolum nos illis, ipſique nobis, ſed omnis
fra-

frater, omni fratri non immeritò videatur
eſſe ſuſpectus? Atque ita dum per menda-
cium tenditur, vt doceatur fides, id agi po-
tius, vt nulli habenda ſit fides? Et *de menda-
cio ad eundem Conſentium cap.* 10. pro ſacris
literis, ſubdit. Nec vlla omninò cauſa inue-
niri poſſe credatur, vt in rebus talibus mē-
tiendum ſit; quando nec ideò in ea doctri-
na mentiendum eſt, vt ad eam ipſam quiſ-
que facilius perducatur: fracta enim vel le-
uiter diminuta authoritate veritatis, omnia
dubia remanebunt. Quod *in epiſtolis ad Hie-
ronymum, atque alibi* non ſemel repetit.
Quandoquidem falſitas, veritatem non
modò, verum etiam ſe ipſam ſubuertit:
Nam quæ à veritate non veniunt (7. *de Ci-
uit. cap.* 19. idem aiebat Auguſtinus) ple-
rumque, & nullo impellente ſe ipſa ſub-
uertunt. Caueant proindè Hiſtoriarum
Scriptores, Ne quid falſi dicere audeant:
præſertim cum tam facilè falſitas conuin-
catur, *vt* 1. *de nat. Deor ſect.* 19. *num.* 91. dixerit
Tullius: Vtinam tam facilè, vera inuenire
poſſem, quam falſa conuincere.

Peccatur ampliùs (citra modum fal-
tem) aduerſus veritatem, dum inter enar-
12 randum, ſiue negligentia, ſiue animi af-
fectione, aliqua ſupprimuntur memora-
tu digna. Sicut enim culpantur, & reti-
centiæ pœna *l. ſi res vendita* §. *venditor. ff. de
actio. empt. & vendit.* conſtituta eſt ijs, ſi vi-
tia, ſi quæ inſunt prædio, nominatim em-
ptoribus non produnt: ſic peccat, ac vio-
lat narrationis fidem ille, cui lata lex eſt,
non ſolum Ne qnid falſi dicere audeat;
ſed etiam Ne quid veri dicere non audeat.
Non enim hoc pacto, integram, & inta-
ctam, poſteritati tranſmitteret veritatem,
ſed mutilam, & corruptam. Id autem
(vt cæteros mittam) vitio præcipuè datum
fuiſſe ferunt nonnulli apud Famianum
Strada *lib.* 2. *proluſ.* 2. Tucididi, & Saluſtios
dum ille *lib.* 8. *hiſtor.* commemorat Anti-
phontem rhetorem, ſoluendæ Athenien-
ſium Democratiæ authorem extitiſſe; ſed
ſilentio vltrò tranſmiſit, ipſum ſupplicio
damnatum proiectumque feris lanian-
dum fuiſſe. Ille verò (fortè turpiùs) dum
coniurationem deſcribendo Catilinæ; à
Senatu, publicè gratias Ciceroni actas,
eumque Patrem Patriæ, ſingulari appel-
latione, conſalutatum: illi ſtatuam inau-
ratam Capuæ, à Decurionibus ſtatutam,
atque ſupplicationem (quod ante in toga,
nemini) decretam; dolo malo prætermi-
ſit. Etenim; Hiſtoriæ ſcriptorem conue-
nit (*lib.* 12. *hiſtor. excerpt. cap.* 6. inquit Poly-
bius) non ea tantùm, quæ ad obloquen-
dum, & accuſandum faciunt, ad poſteros
commemorando tranſmittere, ſed & quæ
ad laudem viri ſpectant. Id enim eſt Hi-
ſtoriæ proprium: nam qui virtutes omit-
tunt, id non minùs, quàm mendacium
eſt culpabile.

Et quidem, diſcurſum vt debitæ huius
13 Virtuti laudis, ab indebito illo proſequa-
mur ſilentio; hoc minimè prætereundum
cenſetur: Emeritam laudem, nil aliud,
quàm Virtutis eſſe, iam diſpoſitum, &
ordinatum præmium, quo politicus quiſ-
que, cui omnia conuenit ordinare ciuilia,
virtuoſum ornat, & iure decorat. *Alber.
Magn.* 1. *ethic. tract.* 8. *cap.* 1. Quare Socra-
tes apud Stobeum *ſermo.* 1. Thus Dijs, lau-
dem verò bonis viris, inquibat, eſſe tri-
buendam. Et Eudamidas (in lacon. teſte
Plutarcho) interrogatus, quam ob cau-
ſam Lacedemonij priuſquam irent in præ-
lium Muſis immolarent, cum Muſis ni-
hil videretur cum Marte eſſe commercij?
Vt de rebus (reſpondit) fortiter geſtis,
contingat honeſta commemoratio: Benè
gerendæ rei, vtique laudem ſibi tribue-
bant. Vt autem egregia geſta, ſplendidis
verbis celebrarentur, hoc à Muſis, elo-
quentiæ præſidibus petendum iudicarunt;
eò quòd ipſi negligerent eloquentiæ ſtu-
dium. Nam ea eſt humanæ mentis inna-
ta propenſio, vt nihil aggreſſuri ſint ho-
mines, ſi magna conatis, maiora præmia
non proponantur. Siquidem maximorum
plerumque animorum vis hebetatur, cùm
nec honoribus hi extollantur, nec dignam
factis laudem recipiant. Graue nimis eſt,
vt fructu laboris ſui fraudetur induſtrius,
& cui debet pro ſedulitate conferri coro-
na, aliquando detrimenta patiatur, atque
diſpendium. Aſperè proinde, hiſtoriarum
increpandi videntur Scriptores, dum præ-
claris debitam facinoribus laudem, aut ne-
gant, aut ſaltem ægrè perſoluunt: Quo-
niam illibenter laudare (inquit Plutar-
chus. *opuſc. de audit.*) non eſt, quàm li-
benter vituperare houeſtius, fortaſſe
etiam turpius. Cùm reticentia, atque
remiſſa laus, Detractionis, ſaltem indire-
ctæ, inter aſſignentur ſpecies. *S. Tho.* 2. 2.
quæſt. 71. *à* 1. *ad* 3. *Sot.* 5. *de iuſt. qu.* 15. *à* 1.
ad 3. *Salonius* 2. 2. *q.* 73. *à* 2. *Molina tract.* 4.
diſp. 27. *Valent. tom.* 3. *diſp.* 5. *q.* 17. *punct.* 1.
& communiter omnes.

Vt autem redeamus ad ea, quæ non ad
14 ſilendum, ſed ad obloquendum, vt ex
Polybio. *num.* 12. & accuſandum faciunt,
dictum eſt ſupra: Turpia in Hiſtoria, ſi
quæ incidant, non eſſe penitus omittenda
differt. 12. ſapienter arbitratus eſt Maxim.
Tyrus, dum inquit: Vbique ferè in Hi-
ſtoria, tapaces Tirannos, iniuſtos hoſtes,
temerè partas felicitates, facinora ſcele-

„ ſta, calamitates indignas, tragicos caſus
„ inuenies. Nam, aut hæc flagitia, ita con-
iuncta ſunt cum reliqua ſerie narrationis,
vt taceri de illis abſque multarum rerum
detrimento nequeat: aut vix aliquem ne-
xum habent, minimumque rerum tra-
hunt. Id, ſi poſterius ſit; omittere illa,
Scriptor, honeſtus, & prudens tenetur;
Quid enim poſteriorum, tam auditu fœda
intereſt hæc ſcire? Si verò prius contin-
gat, illa quamuis obſcæna, prætereat re-
ctum nequaquam eſt; ne quo ſcilicet hia-
tu Hiſtoriam diſtrahat, minuſque com-
mode, ac perſpicuè perſequatur ſeriem
interciſæ, ac mutilatæ narrationis: Nam
„ malum, quandoque bono penſatur; Cùm
„ Pulchrum ſit (Diodoro *in præfat. Bibliot.*
„ teſte) ex aliorum erratis, meliùs inſtitue-
„ re vitam noſtram ſubindeque de ipſa am-
„ pliùs addit Hiſtoria, quòd Improbos, ti-
„ more infamiæ (quam ſecum mala ferunt
„ patrata) à malis facinoribus deterret. Qua
vtique, & ſola ratione, Theodoſius apud
Claudianum. *panegyr. de quart. conſul.* ita
Honorium ad præclara geſta hortabatur
filium.

——— Annales veterum delicta loquuntur
Hærebunt maculæ: quis non per ſecula
damnet
Cæſareæ portenta Domus? Quem dira Ne-
ronis
Funera, quem rupes Caprearum terra latebit
Inceſto poſſeſſa ſeni? ——————

15 Quanquàm, & hic modum quoque ad-
hibendum puto: vt ſi quæ præter morem
impia, impuraque hiſtorico afferenda ne-
ceſſariò ſunt, ſatis habeat rei genus ape-
rire, & curſum inde tranſmittere, non
autem cunctanter, ac putidè ſingula de-
ſignare, quaſi velit nullam eius particu-
lam impuritatis, lectorem præterire.
„ Quoniam talium: Aut nulla ſcribenda
„ ſunt, aut nimis pauca, ſi tamen ex his
„ mores poſſint animaduerti, qui re vera
„ ſciendi ſunt. *Capitolin. in Maximo, & Al-
bino, & in opil. Macri.* Sed de hominum fla-
gitijs, ſceleribuſque aliquid, vt vlterius
differamus; haud me latet Obtrectatio-
nis, Detractioniſque genus eſſe, aliena
dedecora in apertum, ſcriptione proferre,
palamque facere. *D. Tho. & alij locis ſupe-
rius citati.* Quarè partitione hic quoque
vtendum eſt: aut enim illa hiſtorico no-
ta ſunt, præterea nemini: aut communi-
cata cum pauciſſimis: aut demum in om-
nium oculis, ac ſermone verſantur. Si
poſtremum dicatur; perlenis ſanè, aut
etiam nulla infamiæ fit illi acceſſio à nar-
ratione Scriptoris. Si primum; hiſtorico
quidem non licet arcana aliorum flagitia
raro præſertim profutura diſtrahere. Quòd
ſi tandem (quod erat medium) illa com-
perta ſint oppidò paucis, ideóque emori-
tura fortaſſe videantur, niſi Hiſtoriæ vita,
teſtimoniumque Scriptoris accedat; ab
hiſtorico impunè literis demandari qui-
bunt. *Sotus de iuſt. & iur. lib. 5, q. 10. cum
alijs*

Quia verò ſatis iam cautum eſt, Ne
16 quid falſi, hiſtoricus dicere audeat, &
Ne quid veri, dicere non audeat: alijs er-
go duobus Hiſtoriæ præceptis, quorum
alterum, Nequa gratiæ; alterum, Nequa
ſimultatis in ſcribendo ſuſpicio ſit, ſupe-
rius ex Tullio eſſe perhibuimus; protinus
conſulere tenemur. Veruntamen, cùm
Gratia (in qua *2. de inuent. ſect. 82. n. 161.*
„ amicitiarum, & officiorum, alterius me-
„ moria, & alterius remunerandi voluntas
„ continetur) in compenſandis amicis,
fautoribuſque gratificandis, non ſemel
occupetur tota: ab amoris blandimentis,
aſſentationiſque lenocinijs, inter ſcriben-
dum hiſtorici ſummo ſtudio, ſe abſtinere
curent. Siquidem ampla illa, & ingenua
libertas, qua, æqua lance, proborum,
ac improborum hominum facinora
tranſmittunt ad poſteros, arctiori nullo
comprimitur vinculo, quàm animi per-
turbationum, affectionumque catena.
Quis enim eſt, ſiue patriæ, ſiue affinium,
vel amicorum, aliorumue id genus, vnde
tenetur, graui perculſus amore, cui illud
Taciti *4 annal. in fin.* quo Græcos notauit;
„ Sua, ſcilicet, tantum mirantur; tribui
„ quandoque repugnet? Amor enim ſæpè
ſuis affectionibus obcæcatur; Delicta pro-
indè non videt. *Chryſologus ſermone 3.* præ-
ſertim vbi propenſio aliquantulum gra-
uat: atque eius præſtigijs, ita circa pro-
pria, noſter deluditur intellectus, vt ſem-
per alienis præſtantiora iudicet. Quarè
nemo ſuorum æquus Iudex, aut cenſor
eſt, quia affectione ſubornatur, & amo-
re corrumpitur. Affectus nanque præſti-
„ giorum artifex, & erroris officina eſt. Et
„ ſicut Circes (*in moralibus* inquit Plutar-
„ chus) poculis, homines ſubitò transfor-
„ mabantur in feras; ſic affectus, repentè
„ alium reddunt hominem. Ea propter Phi-
linus, & Fabius. *1. hiſt. cap. 14.* haud pa-
„ rum à Polybio excuſantur. Philinus, at-
„ que Fabius (ait) veritatem qua fide opor-
„ tuit, nequaquam nobis retulerunt; ac de
„ induſtria quidem mentitos, cùm vitam
„ ipſorum, & ſectam, quam ſequebantur,
„ ſpecto, non exiſtimo; ſed accidit illis
„ quippiam opinor, quale amantibus ſolet;
„ nam ob ſtudium partium, & ingentem
„ beneuolentiam. Philino quidem Cartha-
ginen-

„ ginenſes omnia prudenter, rectè, fortiter
„ videntur feciſſe; Romani ſecus. Fabius
17 verò contrarium pronuntiat. Non tamen
ob id excuſandi, quin potiùs cenſoria
virgula ij videntur notandi, qui non amo-
ris ingenio, ſed auaritiæ tenacitate, ad
alienas trahuntur extollendas laudes mer-
cenario præconio. Quandoquidem, cùm
improbis, perditiſque plerumque aſſen-
tentur hominibus; non timore infamiæ à
malis facinoribus (vt hiſtoricos decet)
ees deterrebunt, ſed ementitæ laudis
quæſita fiducia, amplius inducent ad pe-
„ iora: Etenim quicquid in nos (*ad Lucil-*
„ *lum epiſt.* 59. ſcribit Seneca) adulatio ſine
„ pudore congeſſit, tamquam debitum
„ prendimus: optimos nos eſſe, ſapientiſſi-
„ mos, affirmantibus aſſentimur, cùm ſcia-
„ mus illos ſæpè mentiri. Adeòque indul-
„ gemus nobis, vt laudari velimus in id,
„ cui contraria, cùm maximè facimus. Mi-
„ tiſſimum ille ſe in ipſis ſupplicijs audit;
„ in rapinis liberaliſſimum; in ebrietatibus,
„ ac libidinibus temperatiſſimum. Sequi-
„ tur itaque: Et ideo mutari nolumus, quia
„ nos optimos eſſe credimus. Vt ergo iuxta
cubitum proficiant, adamante Scriptores
norent: Nequa gratiæ in ſuis lucubratio-
nibus, vel leuis aliquando ſuſpicio ſit.
Quamobrem, vt omnem denique blandien-
di, adulandique vmbram penitus adime-
18 rent; maledicto, ac detractioni in Hiſto-
riam aditum præbuere quamplurimi: le-
gentium fortè putantes eo magis ſe poſſe
indulgere genio, præclara quo minus be-
nemerentium geſta commendarent. Pro-
„ indè Tacitus, *in init.* 1. *hiſt.* perbellè ſcri-
„ bit: Ambitionem ſcriptorum facilè auer-
„ ſamur: obtrectatio, & liuor pronis auri-
„ bus accipiuntur; quippè adulationi fæ-
„ dum crimen ſeruitutis malignitati falſa
„ ſpecies libertatis ineſt. Hac quidem ar-
te, maledicus ſuas ſimultates exercet, ſua
tegit odia, vt aliquando lædat. Eſt enim
odium virus pacis, matrix diſcordiarum,
ciuile naturæ bellum, ignitarium facino-
rum, officina ærumnarum, contages ſce-
lerum, gymnaſium maleficentiæ, aluea-
rium fellis, patricida naturæ, proditio
vniuerſi, & omnium ſyllabus malorum.
Ignominiæ, infamiæque huiuſcemodi
nota præ cæteris compunctos fuiſſe fe-
runt Labienum apud Latinos, de quo
Seneca 5. *controu. in præfat.* Libertas tanta
„ (inquit) vt libertatis nomen excederet, vt
„ quia paſſim ordines, hominéſque lania-
bat, Rabienus vocaretur. Et apud Græ-
cos Timæum, cuius meminit Diodorus
lib. 5. Polyb. *lib* 12. *cap.* 3. & Plutarchus *in*
Dion. cui Theopompum Cornelius nepos
in Alcibiade adiunxit: & ſocios inſuper;
Ioſephus *aduerſ. Appio. lib.* 1. hos illis con-
„ ſtituit, dicens: Theopompus quidem
„ Athenienſium, Lacedemoniorum verò
„ Polycrates; is autem, qui Tripoliticum
„ conſcripſit, etiam Thebanorum momor-
„ dit vrbem. Vnde ad ſtuporem profectò
apud Voſſium *de hiſt. græc. lib.* 2. *cap.* 27.
Alexij Imperatoris filiam arbitramur eſſe
loquutam, dum *initio ſui operis*, omnibus
„ Hiſtoriarum Scriptoribus, hæc monita
„ reliquit. Si quis Hiſtoriam, prout con-
„ uenit, ſcribere ſuſcipit: Hunc & amore,
„ & odio vacare oportet. Nam ſi Scriptoris
mens ſtudiumque in alterutram partem
flectentis fortè exiſtat; hac propenſione
ſemel detecta; mirum, quantum ob ſuſ-
picionem ſimultatis, aut gratiæ fides peri-
clitetur Hiſtoriæ. Nequa ergo harum te-
tum ſuſpicio ſit.

CAPVT XX.

Perfecti doctique Grammatici, ſcriptores, ac poetas, vt eorum decet officium, rectè exponere cupientes: præceptis, ſuperius pro Criticis exhibitis, omninò ſe ſubdere tenentur.

SVMMARIVM.

1. *Grammatica, multa in ſe complectitur vnita, quæ diſperſa aliquando fuerunt: In ea enim poetarum pertractatio, hiſtoriarum cognitio, verborum interpretatio, & quidam pronuntiandi reperitur ſonus; quæ Gramaticæ extra limina, nulla prorſus ad inuicem gaudent vnitate. Vnde Ars quædam dicitur, quæ in emendatè loquendo, ſcribendoque conſiſtit, vt literæ ſuas cuſtodiant voces, & velut depoſitum reddant legentibus.*
2. *Grammatici literati, verè & propriè dicuntur nobiles, & ingenui; cum eam profiteantur artem, quæ ad cæteras non modò ſeculares, verum etiam ſacras, videatur, ſaltem per accidens valdè neceſſaria: eſt enim fundamentum, & baſis omnium diſciplinarum.*
3. *Grammaticam, tanti fecerunt olim Romani, vt in triuijs ex ſenatus conſulto, publica mercede, ipſam doceri edixerint: quare triuialis ſcientia nuncupata fuit.*
4. *Si autem conſideretur Grammatica, non ſecundum prædictas omnes ſuas partes coniunctim, ſed ſeparatim ſecundum, ſcilicet,*

vnam, vel alteram earum; præſertim ſecundum eam, quæ literarum inuoluit tyrocinia; vtique à tanta deficit dignitate, proindè nec inter liberales computatur artes, nec ſuos nobilitat ſectatores; qui non Gramatici, nec literati; ſed Grammatiſtæ, & Literones dicuntur.

5. *Non tamen ex hoc, à cætu abijciendi ſunt Didaſcalorum, atque docentium: Nam ordine compoſitiuo, qui aptiſſimus eſt ad diſciplinas tradendas, ad perfectam Grammaticam tendunt; & ſine illis, eorumque præceptis, vix aliquis plenè daretur doctus; vt Alpheni Iuriſconſulti, ſatis oſtenditur exemplo.*

6. *Paræneſis ad perfectos Grammaticos: Quod ſi munus rectè percupiunt exercere ſuum; ad ea quæ pro Criticis ſuperius tradita ſunt præcepta, protinus ſe remittant.*

GRammatice (ſicut & reliquæ Artes) multa complectitur in ſe vnita, quæ
1. perſa, & diſſipata quondam fuerunt, Id
enim Tullius affatim docuit, dum 1. *de orat. ſect.* 100. *num.* 187. hæc verba protulit;
In grammaticis, poetarum pertractatio, hiſtoriarum cognitio, verborum interpretatio, & pronuntiandi quidam ſonus,
Quandoquidem ex præfatis neutrum muneribus, Grammatices extra limina, vlla prorſus cum altero gaudet vnitate. Quamobrem, ſi iuxta ſuarum aggregationem partium hæc expendatur profeſſio, (vt Quintiliani ſententiam 1. *inſtit. cap* 4. germanis verbis adducam) Plus habet in receſſu, quàm in fronte promittit; Nam & ſcribendi ratio, coniuncta cum loquendo eſt, & enarrationem præcedit emendata lectio, & miſtum his omnibus iudicium eſt. Cum ſtatim in proſpectu, Rectè loquendi tantùm importet diſciplinam 6. *topic. loc.* 33. Perindeque idem Quintilianus protinus ſubdit: Nec poetas legiſſe ſatis eſt: excutiendum omnium ſcriptorum genus, non propter hiſtorias modò, ſed verba, quæ frequenter ius ab Authoribus ſumunt. Etenim Grammatice, vt Polydoro Virgilio *lib.* 1. *de inuent. rerum cap.* 7. placet; Ars quædam eſt, quæ in emendatè loquendo ſcribendoque conſiſtit, vt literæ ſuas cuſtodiant voces, & velut depoſitum reddant legentibus. Suos idcircò, ſicut & cæteræ liberales
2. Artes, illuſtrat, & nobilitat ſectatores,
adeò vt inter ingenuos plenè recipiantur *ex c. ſi quis* 37. *diſt.* vbi habetur, eius eſſe finem, rectè loquendi, ſcilicet rationem, qua aliæ intelliguntur ſcripturæ, vt vitam adipiſci valeamus æternam. Quare Gandauenſis *in ſum.* 1. *p. art.* 7. *q.* 2. *n.* 7. ex D. Auguſtino 4. *de doct. chriſ. cap.* 3. ſaltem per accidens, ſicut & alias ſeculares ſcientias ad Sacræ Theologiæ vſum, eam cenſet neceſſariam. Deinde *ex l. tunc C. de ſtudijs liber. vrb. lib.* 11. *& l. fin. C. de profeſ. lib.* 10. *& l. grammaticus* 1, *&* 2. *C. de profeſſ. & medicis lib.* 10. vbi apud Caſſanæum, *p.* 10. *conſid.* 47. Grammatici, Oratores præcedunt: quia (vt notat Iſidorus *lib.* 2. *ethymo. cap.* 4.) Grammatica eſt fundamentum, & baſis cæterarum liberalium artium, adeò vt Orator abſque ea eſſe non poſſit, tametſi abſque oratoria, Grammaticus eſſe poſſit. Vnde Patritius *lib.* 2. *de inſtit. reipub. tit.* 1. Grammaticam (inquit) ità eſſe fundamentum aliarum diſciplinarum; vt hæ ſine illa ſint rudes, inconcinnæ, infantes, & barbaro hærentes eloquio. Propterea D. Auguſtinus apud Caſſanæum *loc. cit.* addit; Grammatica eſt ſcientia, qua aperta cæteræ aperiuntur; & qua clauſa, cæteræ clauduntur. Merito igitur Romani
3. olim, eam tanti fecerunt (ex traditis per
Pereyram *in ſua Repub. litter. lib.* 1. *diſp.* 4. *q.* 1. *num.* 122.) vt in triuijs ex Senatus conſulto, publica mercede, ipſam doceri edixerint: Ex quo modus loquendi (Docere triuium) eſt docere Grammaticam. Et hæc Triuialis ſcientia nuncupata eſt. Itaque de ſe, apud Ennodium *paranes.* 6. *Didaſc.* ſic venuſtè canit.

Mentibus damus ſaporem, dum polimus fabulas,
Iudicem tenemus æquum, ſi quid errat paruulus.
Abſtinens manu, pudorem aure, & ore verbero.
Quicquid ars habet pauendum, ars loquendi temperat,
Cum puſillis, & iocamur inter ipſa dogmata:
Nam iubet rigor, magiſter, ne per omne terreas.
Nos parentes dixit ætas illa maior, optimos:
Quod fauore computamus eſſe noſtra pignora,
Quæ dedit venter tumeſcens litterati ſermonis,
Nec libido ſubiugauit iura clari pectoris.

Si verò hæc eadem facultas, iuxtà alterutram ſuæ aggregationis penſitetur par-
4. tem, quatenus ſcilicet, vel in poetarum
interpretatione, aut hiſtoriarum cognitione, vel ſignificatione ſeparatim detinetur vocum: ſicut in Dialecticis, vt latè probant D. Tho. 4. *met. lect.* 4. *Scot. q.* 1. *prædicab. Henric.* 1. *p. art.* 7. *q.* 12. & nos cum illis

in

in noſtra ſylloge Dialect. diſp. 1. q. 6. non eadem reperitur nobilitas in parte topica, & ſophiſtica, quàm in demonſtratiua cum iuxta priorem, neque ſcientia, neque omninò ſpeculatiua Dialectica ſit (quemadmodum talis ſiquidem eſt iuxta poſteriorem) ſed quodammodò ars, & quædam praxis; ità, & in Grammaticis; niſi ad poetas, aut hiſtorias, tota occupetur ars; in vocum eruendis duntaxat ſignificationibus enarratam minimè conſequetur perfectionem, & dignitatem, neque illius propriè grammatici, aut literati vocabuntur profeſſores, ſed grammatiſtæ ad ſummum, aut literatores. *Suetonius de illuſt. grammat. cap. 6.* Quare meritò, huiuſcemodi dignitatis, & perfectionis defectu, hæc grammaticæ tyrocinia, inter liberales abſolutas, & perfectas non reponuntur artes, neque, qui talia docent, ingenuorum, nobiliumque referuntur in album. Quandoquidem *in l. vt gradatim §. fin. ff. de muner. & bonor.* ita cautum fuiſſe legitur: Qui primis literis pueros inducunt, non habere vacationem D. Antoninus reſcripſit. *Et l. 2. §. qui pueros ff. de vacat. muner.* Vlpianus ait; Qui pueros primas literas docent, immunitatem à ciuilibus muneribus non habent. Quibus concordat *Gloſs. in l. archiatros C. de meta. lib. 12.*

Non tamen proindè, tanquam inutiles, & inglorii à Didaſcalorum cætu prorſus
5 abiiciendi cenſentur: Nam ad perfectam rerum aſſequendam notitiam, præſtantior via, vtique illa eſt, quæ componere docet. *Piccolomineus in ſua morali introduct. cap. 14. & 15.* quem ſequitur Auerſa *q. 30. log. ſect. 2.* tum quia imitatur naturam; tum quod excellentiam tradentis oſtendit ingenii, quod neceſſe eſt omnia habeat in numerato, atque ordine diſpoſita ante, quàm animum ad dicendum appellat (ad hoc enim, niſi à primoribus elementis ordiate, neceſſariò vtique cogeris idem ſæpius repetere) Id autem abundè præſtat gregarius quiſque, & ſemidoctus Grammaticus: Docet ſanè (vt verba Quintiliani *loco ſuperius citato*, proferam) Deſint ne aliquæ nobis neceſſariæ literæ, non cum græca ſcribimus, non enim ab iiſdem duas mutuamur, ſed propriè in latinis, vt in his, ſeruus, & vulgus æolicum digammon deſideratur, & medius eſt quidam V. & I. literæ ſonus. Non enim ſic optumum dicimus, vt optimum, & bere neque E. planè, neque I. auditur. Et ſic deinceps proſequitur, etiam ferè per totas orationis partes. Quare & ipſe Tullius *3. de orat. ſect. 146. num. 40.* hæc omnia apprimè neceſſaria reputans, ità loquitur: Vt latinè loquamur, non ſolum videndum eſt, vt & verba afferamus ea, quæ nemo iure reprehendat, & ea ſic, & caſibus, & temporibus, & genere, & numero conſeruemus, vt ne quid perturbatum, ac diſcrepans, aut præpoſterum ſit; ſed etiam vocis ſonus eſt ipſe moderandus. Ne quis igitur tanquam parua faſtidiat Grammaticæ elementa, Alphenus iuris conſultus cunctis proponitur, qui apud Gellium *noct. attic. lib. 6. cap. 4.* interrogatus, quid in fœdere Carthaginenſium cum Romanis eſſet aurum purum putum, ad quod illi, quotquot annis tenebantur iſtis ſoluendum. Grammaticæ elementorum forte ob inſcitiam; dum putat à puro, prima ſyllaba longa, putum eſſe deriuatum: purum putum, hoc eſt valdè, & reduplicatiuè purum eſſe, ineptè reſpondit: cum à putando re ipſa, prima ſyllaba breui deſcendat; quod exputatum, excoctumque, omnique aliena materia carens, omnibuſque ex eo vitiis detractis, immaculatum, & candefactum dicitur.

Ceterum, cum Grammatiſtæ, ac ludi Magiſtri, ex nuper traditis, & adductis extra Vniuerſitates, & Academias ſint: ne à
6 datis excidere videamur lineis, & in alieno apertè depugnare negotio, miſſos eos facere penitus tenemur; & perfectos potiùs hortari Grammaticos, & literatos; vt ſi rectè, ſapienterque, vt par eſt, atque eorum decet officium, Poetas, cæteroſque Scriptores exponere, & interpretari percupiunt; Præcepta pro veris, & diſcretis Criticis, ſuperius *lib. 1. cap. 16.* ſatis tradita, & explicata, neque negligant, neque prætermittant.

Hæc itaque ſunt, quæ in qualibet facultate Doctoribus, & Magiſtris, bona, & æqua cenſentur, vnde & ipſorum meritò iura dicuntur; Ius enim, vt *lib. 1. cap. 5. num. 1.* ſuperiùs tradidimus: Ars quædam boni, & æqui eſt; Quorum cuſtodiam, vt ſuo quilibet honeſtè fungatur officio, maximè vereri tenentur: ſecus autem omiſſionis culpa haud leuitèr laboraret. Eſt quidem omiſſio, præceptorum non exequutio quando adimplenda erant, ità Doctores communiter apud Bonacinam *tom. 2. diſp. 2. q. 4. puncto 4. propoſ. 3.* Nec conſequenter benemerentium, ac ſatagentium priuilegiis gaudere poſſent Doctorum. Nam priuilegii cauſa ceſſante, ceſſat etiam priuilegium ipſum *l. titia §. vſuras, vbi Gloſſ. & Bartol. de leg 2. Benius par. 2. cap. 24. num. 8. & ſequen. atque alij.* Cum nullam Reipublicæ, populiſque vtilitatem afferret, ſed veluti ſal illud infatuatum. *Matth. 5.* quod ad nihilum valet vltra, niſi

„ vt mittatur foras, & conculcetur ab ho„ minibus profectò ſe oſtenderet. Quamobrem appoſitè ſanè D. Anſelmus *in ſimilitudinibus cap.127.* & hanc nobis valdè proficuam propoſuit, dicens: Oues ad hoc „ habent, vt lac ſibi, & lanam ferant. Bo„ ues verò, vt terram exerceant. Canes au„ tem, vt tam oues, ac boues à lupis defen„ dant. Si igitur horum quodcumque ani„ malium ſuum gerat officium, illud ad vitam Dominus ſeruat, quia etiam ſibi vti„ lis eſt vita. Si ergo officium, quod eſt „ ſuum non egerit, morte ſua iudicatur di„ gnum, quod eius vita nullum fert fruc„ tum. Si enim ouis lac, & lanam non at„ tulerit, bos autem terram non exercue„ rit, quem alium fructum ferre poterunt? „ Rurſus, ſi canis cuſtodiæ pecudum de„ putatos, eas lupo permiſit laniare, aut „ eaſdem ipſe cæperit ſtrangulare, quid „ aliud Dominus agere habet, quam eum obruere? Sic & Deus de omni„ bus illis agit, quos ad officia diuerſa diſ„ poſuit.

Caueant ergo Doctores, ne quandò, ſuo ita excidant officio, vt tanquam infatuati, & inſani, turpiter proijciantur foras; ſed potiùs ſedulitatis, atque prudentiæ, veluti imitanda ſe præbeant exempla, vt ſicut Gregorius. *Homil.17. in Luca* 10. inquit. Petræ ſalis ad inſtar; omnibus propoſitæ, ex eis vnuſquiſque lambere debeat, & meliorari. Equidem *2. ſermon. Satyra* 3. teſtante Poeta.

Si malè rem gerere inſani eſt; contra benè, ſani.

DE

DE IVRE DOCTORATVS LIBER TERTIVS.

In quo de honoribus, gratijs, immunitatibus, ac priuilegijs, cum in genere, tum in ſpecie, Doctoribus exhibitis, & tributis, abundè tractatur.

PRÆCLARIS virtutibus, præclara præmia, & inſignia virtutis vtique conueniunt. Æquum enim eſt, vt ſicut ſceleſtes, boni ratione communis, afficiuntur ſupplicijs; ita optimè meriti, præmijs honorentur. Vndè Tullius *3.de nat.deor.ſect.77. num.85.* dixiſſe legitur: Neque domus, neque Reſpublica ſtare poteſt, ſi in ea rectè factis præmia extent nulla, nec ſupplicia peccatis. Et Lyſander ille Lacædemoniorum inuictiſſimus Dux, apud Plutarchum *in Lacon.* interroganti cuidam Perſæ, Quam Rempublicam maximè probaret; benè reſpondiſſe commendatur: eam eſſe profectò, in qua fortibus viris, ac meticuloſis, congrua vtriuſque redduntur. Nam, vt *lib.2.* Thucidides docet: Inter quos „ maxima præmia virtutis proponuntur, apud illos, optimi etiam viri Rempublicam gu„ bernant. Quæ enim vberrima virtutis propoſita ſunt præmia, ad ea optimus quiſque „ in Rempublicam animo contendit. Peruerſum itaque illud admodum videtur eſſe, paraſitis, helluonibus, & lenonibus, timidis, deiectiſque hominibus, inſignia virtutum deferre, & equeſtri dignitate inſignire, eaque probis, ſtrenuiſque viris pertinaciter de„ negari. Quandoquidem, Magnam cenſuit Xenophon *in Oeconem*, immiuere bonis deſpe„ rationem, dum ab ignauis, ſe præmijs, diſcretos non aſpiciunt; & qui ſe periculis, at„ que laboribus abijciunt, cum ſubterfugientibus, pari ratione haberi. Sed vtinam eorum quibus vitia placent, diſplicent virtutes, hìc aliquandò ſiſteret improbitas, vt pares, ſed non peiores (quod apud Homerum plurimum ſtomachatum fuiſſe Achillem, *in Lacon.* teſtatur Plutarchus) ſtudioſos facerent, ac ſapientes: ſic enim Virtus, non ſine aliquo ſaltem iaceret honore; vbi ſecus agendo, omni obſequio priuant. Quarè, qui virtutes, bonaſque præſertim artes vehementer amat, cum Doctores ipſos, vndè facilius liberalibus ſtudijs, & artibus multos inſtituant, præmijs, & priuilegijs euehere neceſsè eſt. *l.medicos.C.de profeſſ.& medic.* Quibus igitur benè conſultis; cum de laboribus, ſtudijſque Doctorum, præmia quarè ſibi merentur condigna, huc vſque actum ſit ſatis: hoc tertio proindè Libro, de ipſorum gratijs, immunitatibus, ac priuilegijs, quibus merita coronantur, pari ordine agendum putaui.

CAPVT PRIMVM.

Doctoratus à priuilegijs, qui excludendi, in eiſque includendi, qui ſint Doctores.

SVMMARIVM.

1 *Priuilegium, quod non publica, ſed priuata lex quædam eſt; ſiuè largè, pro honoribus. gratijs, & immunitatibus; ſiuè ſtrictè, vt non conuertitur cum illis vſurpetur, non conuenit indifferenter omnibus, ſed ſtatis, & certis perſonis. Vndè Principes, de iure naturæ ſolùm tenentur, ea tribuere veluti præmia virtutum ijs Doctoribus, qui in literarum ſtudijs plurimum laborarunt.*

2 *Vt ſtatuantur ij Doctores, quibus conferenda ſunt priuilegia, idem ordo ſeruandus proponitur, quem induſtrij tenent coloni, qui prius arua purgant; deindè ſerunt: Nam priùs reijciendi ſunt indigni, vt qui digni ſunt comperiantur.*

3 *Primo loco arcendi ſunt à priuilegijs, & gratijs,*

tijs Doctores illi fictitij, qui nec nomen, nec munus, neque inſignia doctoralia ab aliquo receperunt; ſed ſibi falsò, impudenterque impoſuerunt. Vnde ſcientia, & doctrina omninò carentes; pœna arbitraria, ſi nomen Doctoris, & inſignia tantùm vſurpent; pœna verò falſi, ſi munera doctoralia exercent à Iudicibus ſunt feriendi.

4 Falſi Doctores, etſi longo temporis ſpatio, doctoris nomine, inſignibus, & honoribus vſi ſint, tamen non præſcribunt, cum bona non adſit fides, quæ licet etiam adeſſet, ipſos adhuc nihil iuuaret. Quia, ſicut ſola præſcriptione, quis Decurio non fit, qui Decurio non eſt; nec mutat ſerui ſtatum, qui illicitè aſpirat ad ciuiles honores: ita neque fit Doctor, qui nunquam Doctor extitit.

5 Codicillares, & Bullati deſcribuntur Doctores, eorumque ſuperbia, & faſtus illuditur, cùm varijs pro mendicato doctoratus honore afficiantur dicterijs. Nam quidam, equos viliaque mancipia; quidam, beſtias, & pecudes aureas; lapides, alij, pondusque inutile terræ; alij verò ſtolidos aſinos, ipſos nuncuparunt. Vnde priuilegijs non gaudent; ſibique iniuſtè arreptis, priuari debent.

6 Sententia huic oppoſita adducitur, & reijcitur, cùm Pius Quintus, facultatem, codicillares, & bullatos creandi Doctores prorſus reuocauerit. Nec veriſimile eſt, quòd Summi Principes dum priuilegiatos conſtituunt, indignos, & inhabiles honorare velint.

7 Nec priuilegijs gaudere debent Doctores illi, quos rigoroſum nullum preſſit examen; etſi aliquando preſſit, corruptis à Promotoribus, iam anteà illis exhibitum, & communicatum fuit. Quinimò tale Doctorellorum genus potiſſima cauſa eſt, vt etiam à dignis, & eruditis amoueantur priuilegia.

8 Talium Doctorellorum ad ludibrium, duæ miranda narrantur ineptiæ; quarum vna cuiuſdam fuit, qui Nouellas, & Clementinas in quodam iudicio citatas; meretricularum nomina cenſuit adductarum in teſtes. Altera verò alterius, qui in promotione quadam, laureandi aſſertum, quod impugnare ſenſerat, nunquam repetere valuit; licet argumenti, quod memoriæ benè mandauerat, & indè, expeditè protulit conſequentia, id commodè per oppoſitum, niſi obſtaret ſtoliditas, ei potuiſſet ſuppeditare.

9 Hoc autem Doctorellorum, omnium peſſimum genus eſt, cùm vllum non ſit, quod non intentent malum. Eccleſiæ idcircò inter inſequutores meritò numerantur. Quarè ne dum immunitatibus, & honoribus, quos vſurpant, verùm etiam bona fama, quæ aliàs illis debebatur expoliandi ſunt; & tanquam grauiter ſunt habendi delinquentes.

10 Nec minus grauiter peccant Cancellarius, vel quicunque ille ſit, qui laureando inhabili fauet; ſicut ij, qui longè antea, puncta diſcutienda manifeſtant. Quod ſi in his propterea, commutatiua lædatur iuſtitia, ad damni tenentur ſatisfactionem, in foro tamen conſcientiæ: nam in foro fori, Iudicis expectanda eſt definitiua ſententia.

11 Quare Rectores, & Iudices, inhabilitatis, & inſufficientiæ cognita cauſa, poſſunt, & debent, iterum approbatos examinare Doctores; & indignos repertos, Doctoratus, priuilegijs, non modò, verùm etiam ipſo gradu per eorum declaratiuam ſententiam debent priuare. Idcirco vſus cuiuſdam Archiepiſcopi Capuani, qui ad patriam redeuntes promotos Doctores, iterum ſubijciebat examini, plurimum commendatur.

12 Qui impuram, ſegnemque vitam gerunt etiam à Doctoratus priuilegijs, & gratijs prohibendi ſunt. Quorum vitia conciſè, ſed appoſitè enarrantur: Vndè meritò, tanquam vaniloquos, iniuſtos, & mendaces eos ſugillat Sanctus Bernardus.

13 Non tamen, talem vitæ tegunt inhoneſtatem quamplurimi, qui lacero, & inculto incedunt habitu, vt philoſophi, ſapienteſque credantur; qui nec grammatiſtæ, nec pedagogi etiam fieri valent. Quarè ſub obtentu ſimplicitatis, & philoſophiæ omnia ſibi arbitrantur licere, etiam cum honeſtis virginibus nimia familiaritas: cuius rei cauſa, ridiculus narratur caſus.

14 Cùm autem vitæ inhoneſtas, priuilegiorumque abuſus, licet de facto officio, ipſiſque priuilegijs regulariter non priuent, ſufficientes tamen cauſæ ſint, vt per iudicis ſententiam quis priuari poſſit: Doctores inhoneſtè viuentes, nec tanto munere, nec priuilegijs ipſum comitantibus, gaudere debent. Dictum eſt regulariter: nam poteſt etiam dari caſus, vt patrata ſcelera inferant infamiam, atque ita ipſo facto, ipſo officio, eiuſque priuilegijs remaneant priuati; ſed per ſententiam tamen priùs declaratiuam criminis.

15 Item nec doctoralibus priuilegijs gaudent illi Doctores, qui licet vmbratici aliàs gauderent, loco ſtudiorum, mercaturam, vel aliquod ſeruile opus exercent. Quarè non benè iudicant, qui talia peragunt, diu amiſſa ſtudia, ſola grauitate inceſſus, barbæ, capillorumque mendicata cultura,

tura, adhuc permanſiſſe, ab iuuentibus poſſe credi.

16 *Alij verò ex oppoſito, bone exercitiorum indecentiam, non cultu corporis, ſed numeroſa apparatu bibliotheca putant cohoneſtare, qui tamen ab Auſonio lepidè deridentur.*

17 *Facilè ex dictis reſoluitur illa quæſtio: Num Doctores procuratoris officio fungentes, priuilegijs gaudeant? Quæ ſi de Doctoribus procedat negotia procurantibus, negatiuè: ſi verò de Doctoribus in aliqua curia Principis iudicia agitantibus, affirmatiuè reſoluenda videtur.*

18 *Statuitur tandem; Doctores illos duntaxat, nomine, officio, priuilegijſque meritò gaudere; qui ſcientia pollent, vita honeſtate fulgent, & exercitiorum nobilitate præſtant.*

PRiuilegium, non publicam, ſed aliquid
concedentem ſpeciale, priuatam eſſe
1 legem Sanctus Iſidorus *etymol. lib. 5. cap. 18*
relatus in c. priuilegia. 3. diſtinct. manifeſtè teſtatur. Itaque, ſiuè ſui in amplitudine connotati honores, gratias, immunitates, & id genus amplectetur cætera; ſiue cum iis coarctetur ad non conuertentiam (valet quippè, Priuilegium eſt honor gratia &c. ſed non è contra) non omnibus conuenire, ſed ſtatis duntaxat perſonis, eruditè docent Suarez. *lib. 8 de legibus. cap. 2. num. 7.* & Palao. *tract. 3. diſput. 4. par. 1. num. 5.* Et quidem meritò: cum enim priuilegia, gratiæ, honores &c. mercedes etiam, retributioneſque ſint; vndè Summi Principes, de iure naturæ, Doctoribus ea tenentur perſoluere. *Bolognet. per text in authent. Habita. & ibidem Rebuff. C. ne filius pro patre.* non quibuſcunque, ſed his condignè, qui literarum in ſtudijs, laboribuſque, ſtrenniſſimè ſunt operati, eroganda iubentur. Legitur enim *ad Romanos 4.* Et
„ qui operatur, merces non imputatur ſe-
„ cundùm gratiam, ſed ſecundùm debi-
„ tum. Quia dignus eſt operarius merce-
„ de ſua. *Luca 10.* Cæterùm, vt eos in
2 præſenti ſeligamus Doctores, qui literario in puluere, legitimè certantes, debita ſtudioſorum ſibi merentur præmia: reliquos, qui deſides, & ignaui, hac prohibentur corona, ab eorum primò abigamus, & arceamus cœtu fermè neceſsè eſt. Induſtrios perindè imitantes colonos, qui primum à ſentibus, & dumis hiſpida rura purgant; vbere deindè fruge inſerunt, & fœcundant. Vndè Boetius. *3. de conſol. phil. carmine 1.* ita venuſtè cecinit.

Qui ſerere ingenuum volet agrum,
Liberat prius arua fruticibus,
Falce rubos, filicemque reſecat,
Vt noua fruge grauis Ceres eat.

Quarè ipſo primo in limine, à gratiarum, priuilegiorumque, tanquam ſuffo-
3 cantes, & bonam frugem opprimentes ſpinæ, extirpandos opimo campo, ſe offerunt Doctores illi, qui doctrina penitus vacui, ambitione omninò pleni, titulos ſibi venantur, nomen Doctoris, & Sapientiæ inſignia, quæ nunquam illis vlla tribuit Academia, falsò vſurpant, & munera doctoralia temeriter exercent. *Beuius par. 2. cap. 52. Riccius. deciſ. Cur. Archiepiſcop. Neapolit. par. 3. deciſ. 330.* Vbi etiam pœnam arbitrariam irrogandam ei cenſet, qui ſolùm ſe Doctorem inſcribit: pœnam autem falſi, ſi actus doctoreos gerat. Hi nanque ſunt, qui pudorem, ac verecundiam extra Caucaſum, & Gangem ablegantes, audaces, ac nauiter impudentes, omni literatorum ſe commiſcent congreſſui, & ne latinæ videantur prorſus literaturæ neſcij, quædam in ore ſemper gerunt familiaria, & conſueta verba; vt rectè quidem, maximè, nequaquam, & id genus non pauca. Quæ niſi ſufficiant, Calliphanis inſtar apud Atheneum *lib. 1. cap. 1.* obſoletas nonnullas memoriæ retentas Poetarum, peritorumque paſſim recitant ſententias, quas ita magna, linguæ volubilitate in adſtantes intorquent, vt quaſi hominem è cœlo lapſum, ſummè venerentur. Quòd ſi quandò verborum copia non fuerit, pro arbitrio conficiunt, & cùm barbariſmus, aut ſolæciſmus exciderit, confeſtim in promptu eſt nomen authoris, ſcriptoriſque cuiuſdam, qui nec eſt, nec fuit vnquam. Atque ita
4 deinceps ab omnibus crediti, appellatique Doctores; longi temporis præſcriptione, priuilegijs ſe putant tutò gaudere, quibus profectò carent, & ſibi iniuſtè aliquandò arreptis, meritò expoliantur. *Maſcard. concluſ. 527. num. 3 & ſequen.* Bona enim nunquam adfuit fides, ad præſcribendum, vndecunque neceſſaria *l. bona. §. 1. ff. de acquirendo rer. domin. l penult. ff. pro emptore. l. vnic. C. de vſucap. transforman.* Et paſſim in iure canon. apud Fermoſinum. *ad cap. fin. de præſcript. quæſt. 1. num. 6. & 7.* vbi plurimos citat authores. Quæ ſi etiam fortè adfuerit, parum, nihiluè proficeret tamen. Sicut enim ſola præſcriptione, minimè quis Decurio fit, qui ſecundum legem Decurio non eſt creatus. *l. Herennium ff. de decur.* Nec mutat ſerui ſtatum, ſi illicitè atque improbè aſpirauerit ad ciuiles honores. *l. non mutant. C. de liber. cauſ. l. 2. C. ſi ſeruus libert. ad decur.* Ita illiteratus, & qui verè Doctor non eſt, præſcriptionis duntaxat beneficio, nec appellari Do-

ctor., nec priuilegijs inſigniri Doctoris legitimè valet.

Verùm idcircò, quidam, ab hac indocti, eximere ſe pleromque putant ignominia,
5 ſi geſticulatorum, & circulatorum more, Principum reſcripta, Dynaſtarumque bullas, & diplomata (vnde codicillares Doctores, & bullati dicuntur) magnificè iactent, & oſtentent; cuius rei cauſa, talia ſemper in promptu habent; rogati citò proferunt; non rogati, vltrò exhibent; amicis, vt alijs ampliùs diffundant, ſatagentes tranſmittunt: quibus denique, mirificè picturatis, domeſticos exornant parietes, vt cùm hoſpes aliquid rogaturus aduenerit, eorum, plurimum cunctando, ſumptuoſo interim delectentur aſpectu. Perindèque graui ſe mouent inceſſu, ſeueris intuentur oculis, voce ſi modo loquantur exterrent, totoſque in faſtu, & arrogantia, quinimò iniquiſſimo ſuperbiæ genere, omnes præ ſe contemnendo, valde inflatos ſe oſtendunt: Quaſi literatorum lateat ingenia, quibus hoc, vndè ſibi fulgere videntur decus emerunt ſordibus; quos arrogantium prius pertulerunt faſtus; quot ſuperbas matutini ſalutaturi obſederunt fores; quotque tumentium ambitioſa veſtigia in clientum cuneis, retrò ſunt proſequuti. Qua tandem leuitate, inanique ſuperbia ſemel detecta, immeritæ vicè, quam maximè percupiunt gloriæ, ignominioſa præter dicteria nihil amplius infęlices recipiunt. Equos nanque, viliaque mancipia, apud Eraſmum *lib 8. apopht.* Socrates ipſos nuncupauit. Ariſtippus non homines. *Laert. lib. 2. cap. 8.* Cleanthes, beſtias. *Anon. in Meliſſa par. 1. ſerm. 60. & Maximus ſerm. 27.* Cæſar, pecudes aureas. *Tacit. lib. 13. hiſtor.* Bion, lapides. *Maximus ſerm. 1.* Diogenes verò, terræ inutile pondus. *idem. ſerm. 17.* Cùm autem honor (cuius generis, ex dictis, quoque ſunt priuilegia, immunitates; & gratiæ) præmium ſit virtutis. *D. Tho. 2. 2. quæſt. 129. à 4.* Virtus autem habitus quidam cum recta ratione coniunctus. *6. ethic. cap. 16.* Lapides, & bruta (quemadmodum bullati, habiti ſunt Doctores) eorum prorſus incapaces erunt. Ioan. Faber. *in §. reſponſa. inſtitut. de iur natur. gent. & ciuil. Guido papa deciſion. 88. ſed quæro, an domini in fin. num. 3. & deciſ. 388. quo verò nu. 10. Auiles in proœm. l. prætor. num. 21. & Stephanus Gratian. diſcept. forenſ. tom. 1. cap. 186. num. 70. ſumitur ex ijs, quæ cauentur ad l. ſi ita quis. §. 2. ff. de legat. 2.* Vnde Rebuff. *de nominat. quæſt. 10. num. 4.* in eos ſic inuehitur. Aſi-
„ nos, qui non poſſunt ſumere gradum ra-
„ tione ignorantiæ in Vniuerſitatibus famo-
„ ſis, illum recipere à Comitibus Palatinis,
„ & ideò tales bullatos non eſſe maioris
„ momenti, quàm ſit bulla, nec haberi pro
„ doctoribus, tanquam cæcos, à cæcis du-
„ ci, cùm ſint ignari literarum, & ſæpè ne-
„ ſciant legere; aut ſcribere. Idipſum latè docent *Dec. in cap. clerici. de iudic. Thomas parpal. in repetit. l. placet. col. 20. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & Iacob. Benint. de priuileg. iuriſconſul. §. 2. in princip. num. 6. iterum* Gratian. citatus *num. 71.* Quia Doctor gradatim, & non ſatyricè ideſt per ſaltus, debet promoueri: alias non gaudet priuilegijs. Tandem *Gloſſ. in l. nemo. 8. v. monſtrantur. C. de aduocat. diuerſ. iudic.*

Nec annuentia oppoſitæ ſententiæ aliquid refugij Codicillaribus, atque Bulla-
6 tis apud Pereyram *lib. 8. de repub. lit. diſput. 4. quæſt. 1. num. 1368.* adducta, & allegata ſuppetunt ſuffragia: nam, vt ipſe. *ibidem. num. 1370.* ſapientiſſimè docet; ea fauent duntaxat, atque firmum vigorem habent, dum ex eſſentialibus (quemadmodùm eſt ſcientia, & doctrina) in Doctorum promotionibus, nihil deficit requiſitis: Quandoquidem, dignitates, & priuilegia concedens, minimè ſupponitur abuſiuè, & indebitè indignis, inhabilibuſque, ea velle concedere, ſed vſu recto, & approbato, nimirum ſcientificis tantùm, & ſapientibus. *Caſſan. catalo. gloria mundi. par. 10. conſider. 37. Barbat. in proœm. clement. col. 14. & Iaſon. in l. ſi quis maior. num. 31. C. de tranſact.* Secùs verò nihil penitus proſunt: pręſertim cùm ius expreſſum aliquod omninò obeſt. Nam Pius Quintus *Conſtitut. 60. ann. 1568. edita*: Facultates, & indulta omnia Comitibus Palatinis, & quibuſuis Romanæ Curiæ Collegijs, ſingulisque alijs perſonis à Sede Apoſtolica, ad Doctoratus, licentiaturæ, & magiſterij gradum promouendi conceſſa, reuocat. §. 1. & 2. Decretiſque Concilij Tridentini inhærendo promotos à prædictis, quoad dignitates, & beneficia eccleſiaſtica, nulla gradus prærogatiua gaudere decernit. §. 3. Et ſic, & non aliter poſſe iudicari. §. 4. Contraria non obſtante mandat. §. 5. Et hanc ſanctionem in Vrbe publicari, & inter conſtitutiones perpetuò valituras deſcribi iubet. §. 6. Eiuſque tranſumptis fidem adhiberi. §. 7.

Verùm enim verò, ſi à feraci priuilegiorum, gratiarumque campo, nobilem
7 tanquam huiuſcemodi meſſem ſuffocantes, & opprimentes ſpinæ, præfati ablegendi ſunt Doctores: eò ampliùs, imò ambabus manibus euellendos puto, quos rigoroſum nullum preſſit examen, aut ſi aliquando preſſit, auro, vel amore, à corruptis Iudicibus, illis paratum, & longè anteà inſinuatum fuit; ita ſanè eam extenuant,

nnant, exiccantque ſimiles Doctorelli, vt vix ex legitimè approbatis, metendi, ac colligendi locum permiſſum ſit. Cauſa nanque, plurimas reuocandi, adimendique, licet, aliàs à literatis, gratias, & priuilegia; tanta facilitate promiſcuè omnibus ipſa conferendi, vtique abuſus fuit. *Ex c. vbi diſtinct. 74. c. vt priuilegia de priuileg. & cap. 2. de ſentent. excommunic Salaſ. diſput. 17. de leg. num. 67. Suarez de leg. lib. 8. cap. 36. à numer. 4. & Bonacin. diſput. 1. quæſt. 3. punct. vltimo. num. 2.* Horum proindè (qui in noſtram vſque deſcenduit ætatem) hic frequens eſt vſus: vulgatas, ſcilicet, tritaſque ſcientiarum, vel artium nonnullas diſcutiendas anteuenire theſes, quas fidus eorum Manceps, vel repetitor, quaſi ſemidigeſtum, memoriæ prius ſibi ipſis auicularum more, tranſmittunt in guttur: familiaribus deindè accitis collegis ad eas iam impugnandas concorditer inſtructis; alicuius Academiæ, præmio diſpoſitum adire Cancellarium, qui fortuitas, & extemporaneas propoſuiſſe ſe ſimulet, quæ iam diù tabuerant in mente: atque ita adepto ſibi veluti de condigno Doctoratus honore, per ignem, & aquam tranſiſſe ſe iactant, quandò nec ignem, nec aquam præter elementares vnquam ſomniarunt. Quarè, nouam hac creatione ſibi ſcientiæ gratiam infundi putantes; dum in conuiuijs ſedent, aut cum alijs (imperitis præſertim) conuerſantur, magnificè de ſe gloriantur, nihil ibi niſi inſolens auditur verborum faſtus, & loquendi vana ampulloſitas, vt ſi tantum corpore intumeſcerent, quantùm animo inflantur, monſtra deterrima viderentur, vltimas in terras deportanda. Si quandò verò ex oppoſito, cum eruditis verſari viris ipſos contingit: O quam humiles, quàm ſubmiſsè, quàm molliter tunc loquuntur! Quòd ſi neceſſitate compulſi officioue coacti, quicquam ampliùs de ſuo adducere tenentur, illicò maximas nugas, ineptiaſque eructant. Cu-
8 iuſdam idcirco imperiti Iudicis culpanda leuitas facit ad rem, quam Poggius Florentinus, hos indiſcretos fortè monendi gratia, ſuis notauit in facetijs: Cùm enim iſte rudis à perito ſæpiùs in quodam iudicio, Clementinæ, & Nouellæ, mentionem fieri audiuiſſet Patrono, eaque Meretricum nomina, teſtimonij loco adduci ſuſpicaretur: Atque in hoc foro (inquit) vix honeſtis matronis teſtificari permittitur, & vos impudicarum ſcortuum teſtimonium adducitis? Sed hoc fortaſſe tolerabilius foret, niſi amplius continuis plagis adeò innocens in eorum congreſſibus debilitaretur Priſcianus, vt etiam Heraclito riſum excitarent. Per codices herclè, in quibus hæc me legiſſe, vt moris eſt non teſtor adhuc; eſto ſi vellem, mille non deeſſent; benè tamen, incis auribus haud nego cuiuſdam interrogantis, & arguentis inauguratam Doctorelli ſtultitiam aliquandò percepiſſe, qui in quadam promotione, Laureandi aſſertum, quòd impugnare ſenſerat, nunquam repetere valuit: licet argumenti, quod memoriæ benè mandauerat, atque ex inde poſteà, expeditè, & intrepidè protulerat, conſequentia (quod vtique non minimum hebetudinis oſtentum fuit) id commodè per oppoſitum, ei ſuppetere potuiſſet. Quarè diſputandi calore aliquandò lymphatus; dum ſuæ impudentiæ temerarios tueri vehementius niteretur auſus; tot ignorantiæ floſculis ſuſceptum inſuper coronauit opus, vt ſpecijs pro ſpeciebus, lexi pro legi, verbibus pro verbis, & id genus ridicula quædam, ſeriò, ac ſine ioco proferre non erubuerit. Quinimò à quodam diſertiſſimo, & ſpectabili viro humaniter admonitus: Doctorem cum ipſo non modò parem, verum etiam eo longè digniùs ſe agnouiſſe promotum, ſatis mordicus reſpondit.

Hi ſunt profectò, de quibus Hierony-
9 mus ad Demetriam habet: Multi iuxtà
„ vetus eulogium, cùm loqui neſciant, ta-
„ cere non poſſunt, docentque ſcripturas,
„ quas non intelligunt; & cùm alijs per-
„ ſuaſerint, eruditorum ſibi aſſumunt ſu-
„ percilium. Prius imperitorum Magiſtri, quam Doctorum diſcipuli. Quamobrem hoc hominum genus turbidum, ac fallax, ad perdendam veritatem, atque animos, prauis opinionibus imbuendos infelici ſidere proſeminatum: non eſt tranquillitas, quam non perturbet; non aſtus, quo non exuberet; non veritas, quam non infirmet; non innocentia, quam non inficiat. Itaque *in opere regali. tract. de duodecim perſecut. Eccleſ. perſecut. 10. §. ò quam grauis* Ludouicus Viualdus, inter præcipuos Eccleſiæ inſequutores, indoctos hos nebulones, bipedeſque meritò comprehendit aſellos: nam falſitate doctrinæ, arrogantiæ faſtu, temeritatis inſolentia, maioris incommodi Eccleſiæ inferunt perniciem, quam ferro, fame, laqueo, igne, morte, cæteriſque crudelitatis adinuentis, ſæuiſſimi nunquam intulerint Tyranni. Non ergo ſanè, priuilegijs, & gratijs, ſolis ſapientibus, cordatiſque viris, bona ſaltem fide gaudebunt conceſſis. *Syluester. verbo Doctor. num. 4. Archidiacon. in cap. de quibuſdam locis. 37. diſt. qui allegat text. in l. vnica ff. de athlet. & facit iuncta Gloſſ. in l. 1. C. de anno. ciuil. lib. 10 Ste-*

 phan.

phan. Gratian. tom. 1. diſcept. forenſ. cap.186, num. 87. Abb. in cap. poſuiſti. de probat. Rebuff. de nominat. quæſt. 5. num. 5. Surdus deciſ. 46. num. 8. Sed ijs omnibus tanquam
eorum maligni vſurpatores, aliquandò
falſo decorati, alioſque vel ſibi iure debitos
aliàs conſequuti, meritò expoliari te-
„ nentur: Cùm dignum ſit, vt dum vſur-
„ pant quod ſuum non eſt perdant etiam
„ quod ſuum eſt. *Guliel. Durand. in ſpeculo iur. lib. 2. partic. 1. de reſcript. præſent. §. 9. num. 19.* Quandoquidem, præter ea, quæ
nunquam ſua fuerunt doctoratus priuilegia;
dum adhuc ipſa ſibi ambitiosè vſurpant,
etiam honeſti, probique viri famam,
quæ aliquandò ſua fuerat, turpiter amit-
„ tunt. Nam, Facit ambitio criminoſos. *tomo 3, lib. 4. ſuper Lucam cap. 4. propè medium.* inquit Ambroſius. Quarè non modò
lethaliter grauiterque offendit, qui
Doctoratus indignè petit Inſignia. *Gloſſ. in Clement. 2. de magiſtris, verbo Honorem, & ibidem Barboſ. tom. 4. collect. num. 4. Perez. l. 1. tit. 16. lib. 2. ordin. pag. 374. Azeued. lib. 2, num. 7. tit. 9. lib. 3. noua recop. & Bobadill. in ſua polit. lib. 1. cap. 3. num. 70.*
Verùm etiam, ipſis per nefas obtentis,
corſi qui adhuc vtitur priuilegijs. Etenim,
cùm ex nuper dictis, male promoti Doctores,
eis minimè gaudeant: toties à
regula humana, diuina authoritate ab
hominibus impoſita, vt eſt regula, quæ
communiter dicitur moris, per priuilegia
notabiliter recedent; quoties lethaliter,
grauiterque peccabunt. Peccatum
namque mortale, nil aliud eſt, quàm à
regula diuina, vel humana, diuina authoritate
ab hominibus conſtituta, grauis,
& notabilis receſſus. *Tolet. cum alijs in inſtruc. ſacerd. tract. de peccat. mortal. cap. 1, num. 3.*

Nec minus grauiter peccant Cancella-
10 rius, vel quicunque ex promotoribus,
qui Laureando fauent ineruditio, & inhabili,
præſertim in Sacra Theologia, iure,
cùm canonico, tum ciuili, atque in arte
medica: cùm grauia detrimenta ab ijs
Reipublicæ inferri poſſint. *Syluester. verbo. Rector. num. 5. Alcozer. in ſum. cap. 27. init. Armilla. verbo Doctor. Caiet. & Palatio in ſum. verbo Doctoratus. Sanch. conſ. lib. 2. cap. 2. dub. 57. cap. 1.* Et ſi graue ſequatur
damnum, a lethali ſe ſe non eximunt delicto,
qui lauream indocto etiam conferunt
in artibus. Sicut & hi, qui longè
antea, puncta manifeſtant diſcutienda, vt
diffusè videre eſt apud Pereyram *lib. 6. de repub. literaria diſp. 3. quæſt. 3. à num. 891. vſque ad 899.* Quòd ſi ampliùs in omnibus
antedictis, grauiter iuſtitia lædatur commutatiua,
ad damni cuicunque illati te-
nentur ſatisfactionem, Quandoquidem,
peccata contra prædictam patrata iuſtitiam,
ad reſtitutionem penitus obligant.
Tolet. vbi ſupra lib. 5. cap. 68. num. 1. cum cæteris Doctoribus. Veruntamen in foro
conſcientiæ, hæc idcircò, locum duntaxat
obtinere videntur; nam, In foro fori,
vt ſapienter notat Idem Pereyra *lib. 8. diſp. 4. quæſt. 3. num* 1383. Graduatus, & ſi ſcientia
neceſſaria comperiatur penitus deſtitutus,
adhuc priuilegijs gaudere debet, donec
per Iudicis ſententiam, illis expolietur:
nam, cùm publica ſuæ habilitatis aſſequutus
ſit teſtimonia, præſumendus eſt dignus
vt conſuetis fruatur priuilegijs. *Pereyra,*
11 *vt ſupra num.* 1384. Cui tamen rei oppidò
cohæret, vt inſufficientiæ adducta, &
oſtenſa cauſa, Rectores teneantur, ac Iudices,
iterum approbatos examinare Doctores,
atque eos indignos compertos,
Doctoratus priuilegijs non tantùm, verum
inſuper ipſo gradu per eorum definitiuam
iubentur priuare ſententiam. *Boer. deciſ. 149. num. 16. Bald. in l. ſed & ſi reprobari. 7. in princ. de excuſat. tutor. Rebuff. de nominat. quæſt. 21. num. 12. & Gratian. diſcept. forenſ. cap. 186. num. 31. Sumitur ex l. vt gradatim. 11, §. 1. ff. de muner. & honor.* Atque
ideò, Vtinam cuiuſdam Capuani Archiepiſcopi,
cuius meminit Nicol. de Neapo. *in dicta l. ſed & ſi reprobari &c.* noſtra tempeſtate,
vix commendata ſatis, etiam vigeret
conſuetudo, qui ad patriam redeuntes
Doctores, rigoroſo denuo ſubijciebat
examini, & ineptos reprobabat; perindè
„ enim: Dignitas Doctoratus (vt *in ſum. diuerſ. tract. verbo Doctor. §. 25. num. 3.* ſatis
appoſite inquit Marc. Anton. Sabellius)
„ non tam parum reputaretur; imò vilipen-
„ deretur, vt multi erubeſcerent Doctores
„ appellari; fortè non ſine aliqua ratione,
„ cum indiſcriminatim, & non attento an
„ ſint idonei, nec ne, admittantur omnes:
„ imò ſoleat eſſe in adagio: Accipiamus pe-
„ cuniam, & mittamus Aſinum in patriam
„ ſuam.

Supereſt autem, vt à copioſo priuile-
12 giorum, quodammodò, Doctorum etiam
illos inutiles ſentes eradicemus campo,
qui exquiſita in procurandis voluptatibus
diligentia, vim hebetant ingenij, atque
retundunt, curaſque omnes, à rebus præclare
gerendis, ad inertiam, ſomnum,
palatum traducentes, turpem, & inhoneſtam
vndique vitam degunt: Quid enim
turpiùs, quàm laborioſa negotiorum moles
quibus incumbit, orientis ſolis ad ſomni
vmbras diſcutiendas expectare radios,
cùm præuertendus potius eius videatur
ortus: aut inhoneſtius, quam Bacco, Veneri,
alijſque illecebris adeò ſedulo indul-
gere.

gere, vt humanioribus Mineruæ abdicatis ſtudijs, corpus interim, veluti in foro ſtatua, hominis nihil referat præter ſpeciem; animam autem per incogitantiam vaneſcentem, nec habere ſe intelligant, nec querantur? Quòd ſi vitijs ab his conſuetis reſipiſcant interdum; tempore abutentes, & otio, non eas, quibus virtutes hominum inſeruntur animis (vt decet) doctrinas exponunt: ſed veluti ficti adulatores, cùm cænas diuitum captant (vt cum Petronio *in ſatyric. num.* 5. loquar) nihil priùs meditantur, quàm quod putant gratiſſimum auditoribus fore. Eos proindè *lib.* 1. *de conſid. cap.*9. tanquam iniuſtos, vaniloquos, ac mendaces meritò ſugillat Sanctus Bernardus, dicens:
» Hi ſunt, qui docuerunt linguas ſuas loqui
» mendacium, diſerti aduerſus iuſtitiam,
» eruditi pro falſitate. Sapientes ſunt vt fa-
» ciant malum, eloquentes vt impugnent
» verum. Hi ſunt, qui iuſtruunt, à quibus
» fuerant inſtruendi, aſtruunt non comper-
» ta, ſed ſua, ſtruunt de proprio calumnias
» innocentiæ, deſtruunt ſimplicitatem ve-
» ritatis, obruunt iudicij vias. Quarè pra-
» uitatis ſuæ, vndique exempla ferentes, ne ſuperbiæ quoque deſint aliquandò faſtus: per plateas, aut dum ieiuni, ſatiſque expergefacti, loca incedunt publica, vt inhoneſtam tegant viuendi licentiam grauitatem in omni re ſeruare ſtudent, erecto capite, demiſſis ſupercilijs, vtraque manu, pallij alas diſtendunt, magiſterij inſignia, in digitis gemmam auro incluſam, quauis ratione oſtendunt; ventre ſuo ſtudioſè porrecto, fimbrijs doctoralis togæ talos concutientibus, benè obſeruantes, num obuiantes caput aperire velint; quòd vbi non fit, valdè indignantur, excellentiæ ſuæ tam exiguum exiberi honorem.

Nec item minus inflati, impudenteſque
13 ex aduerſo hi cenſeri debent, qui peculiares geſtus, philoſophicos ſcilicet, vt tales videantur, ſtudioſè affectant, quos ſanè incedentes aſpicere, res riſu ſatis eſt digna. Incedunt nempè plerumque ſordidis, & laceris veſtibus ſqualidè induti, dextra pallij ala, ad dextrum calcem vſque propendet, ſiniſtra verò, vix ſiniſtrum femur tegit. Protracta ceruice, turbido vultu, aſpectu toruo, oculis ſtupidis, ita vt ſæpiùs pedem offendant grandiori paſſu; In tali tamen habitu mirificè ſibi placent, atque in primis (vbi plurimum latet anguis) virginum, ac muliercularum inire gratiam hoc modo ſatagunt, quinimò ſibi etiam perſuadent, in quibus tamen oppidò faſcinantur. Exempla nanque, & ſi odioſa ſint, vnum tamen, horum hypocritarum pace mihi liceat annectere. Quidam enim apud Anthorem libelli, cui titulus eſt *Facetiæ facetiarum cap. de multiſcijs, ſtudioſis, & magiſtris. n.*41. cùm aliquantiſper à virgine nobili, blandis verbis ineſcaretur, ipſeque hac familiari conuerſatione confiſus, virgini moleſtior eſſet, quam illius poſtulabat pudor: effrænæ licentiæ aliquandò pertæſa, diſſimulatè tamen, noctu ad ſe venire popoſcit. Vir ergo credulus, hoc lætus reſponſo, ſtata hora, præſto ad virginis ædes fuit. Vbi honorificè ab adoleſcentulæ famulis exceptus, atque dorſo vnius impoſitus; eleuatis à poſteriori parte veſtibus, craſſioribus loris ita nates illius afflixerunt, vt menſe integro ſedere nequiuerit. Quo tamen tempore ad tantam occultandam turpitudinem, domi, dentium dolorem ſimulauit. Ex quibus tamen obiter conijcitur, ſuperbiam, & impudentiam verſari tam circa ornatum, quàm corporis deornatum; ac proindè tam circa ſplendidas mollium laſciuientium, quàm circa ſordidas, & laceras hy-
14 pocritarum veſtes. Cùm autem vitæ inhoneſtas, priuilegiorumque abuſus, ex quibus, præſertim in docendo, conſulendo, iudicando, operando, turpes, & graues ſequuntur errores, licet de facto doctoratus officio neminem regulariter priuent, exuantque priuilegiis. *Suarez lib.*8. *de legib. cap.*36. *num* 4. *Salas de legib. diſp.*17. *num.* 67. *Bonac. diſp.* 1. *quæſt.* 3. *pun. vlt.* §. *vlt. num.* 2. ſufficientes cauſæ ſint, vt ea per declaratoriam iudicis ſententiam, poſſint dirimi, & aboleri. *Menoch. de arbit. lib.* 1. *quæſt.* 5. *in addit. num.* 28. *& Rom conſ.* 463. *in fin. apud Pereyr. de repub. lit. lib.* 8. *diſp.* 4. *quæſt.* 3. *num.* 1389. Doctores inhoneſtè, obſcænèque viuentes, nec tanto munere, nec priuilegiis, & gratijs ipſum comitantibus, aliquo pacto gaudere debent. *l. nec quicquam.* 9. §. *circa. ff. de off. proconſul. Felin. in cap. cùm acceſſiſſent. n.* 29. *de conſtit. Tiraquell. de nobil. cap* 31. *num.* 532. *& alij.* Dictum eſt *regulariter*: quia vel poteſt dari caſus, quod patrata ſcelera, ipſo facto inferant infamiam: vel in conceſſione Doctoratus, & priuilegiorum, hoc habeatur expreſsè; tunc enim ipſo facto, omnium adeſt priuatio, per ſententiam tamen declaratiuam criminis. *Pereyra ex Suario vbi ſupra n.* 1390. *&* 1391.

Cæterùm (ab incepta ne recedamus
15 agrorum metaphora) cùm non minus adimant, terantque fruges paluſtres, & ſtagnantes aquæ, quæ cryſtallinam formam in tabidam conuertentes maciem, vermes, ranas, bubones, ac ſerpentes nutriunt immundos; quàm ampla, & honorifica priuilegia vmbratici Doctores,

qui

qui præclaram ſui nominis in adiecta quęque munia transferunt dignitatem. Sicut ergò illæ ab aruis nauiter ſunt arcendæ. *Columella lib. 1. de vniuerſa re ruſtica cap. 5.* ita & iſti, à fauoribus, & gratijs æquè ſunt abigendi. Nam licet Doctores, docendi demiſſo ſtudio (quicquid apud Pereyram, *loco ſæpiùs citato num.* 1392. dicant aliqui) ſuis nequaquam derogent priuilegijs. *Natta conſ. 65. & conſ. 486. Aretin. conſ. 95. §. reſpondeo breuiter. Abbas cap. 1. num. 4. de priuil. Franc. curt. in addit. ad Paul. de Caſtr. in proœm. Garzia de nobilit. gloſſ. 35. num. 4. Menoch. conſ. 908. num. 11. Guid. papa in deciſ. 88. & alij*, ſicut & aquæ retento curſu meſſem non inficiunt. *Columella vt ſupra*: ſua tamen deteſtabili vilitate ab honoribus, ſicut & aquæ, ſua malè olenti putrefactione à frugibus; meritò ſunt prohibendi. *Matth. Colet. de proceſ. exequut. par. 1. cap. 66. num. 151. & Stephan. Gratian. diſcept. forenſ. cap. 186 nu. 23. atque alij apud Pereyram vbi ſupra num. 1395. §. dico tertiò*. Turpe quidem doctorali excellentiæ apprimè eſt, nobili neglecta toga, humili (vt ita dicam) ſe periſcelide præcingere, mercatoriſque officio, vel mechanici cuiuſque operis exercitio, diuinas, humanaſque literas tam enormiter labefactare. Et quid nanque (Bone Deus) cum exedris, nummulariæ menſæ; cum ſcholis officinæ; cum ingeniorum eruditionibus, telluris, arborumque cultus; cum conſilijs, æquipondia; cum doctrinis, epidigmata; cum iudicijs, cubiti, & menſuræ, vnquam cœperunt analogiæ, vt doctoratus dignitate, priuilegijſq; retentis, inter ſe aptā viciſſitudinem importarent? Hanc proindè, id genus nituntur quamplurimi, vultus, motuumque decore turpitudinem cohoneſtare: diù ſepoſita exiſtimantes ſtudia, inceſſus ſola grauitate, barbæ, capillorumque mendicata cultura, adhuc permanſiſſe, ab intuentibus facilè poſſe putari. Qua ratione, ſpeculum, non ſemel, ac perfunctoriè conſulunt, anxiè non ſecus, ac ſi in ſummo reipublicæ diſcrimine, de communi omnium ſalute, Deum interrogarent. Indeque, quaſi Numine enixè exorato, litatum ſit, ſpei egrediuntur pleni, & votorum ſummam, in cultu corporis petulanter oſtentant.

Alij verò ex oppoſito, non tam venu-
16 ſtatè, quàm ſapientia vacui, corporeis penitus abdicato cultu, ad ſe multiſcios tamen iactitandum, ſumptuoſam, & numeroſam Bibliothecam teſtem ex induſtria accommodant. Quibus ſanè illud Auſonij ad Philomuſum, qui arbitrabatur ſe doctum librorum copia, cùm nihil ſciret aptari poterit nimirum.

Emptis quòd libris tibi Bibliotheca referta eſt,
Doctum, & Grammaticum te, Philomuſe, putās?
Hoc genere, & chordas, & plectra, & barbita conde:
Omnia mercatus, cras citharœdus eris.

17 Vnde, & illius quoque haud parùm, odioſi pendet reſolutio quæſiti: Num, ſcilicet, Procuratores Doctores, adhuc gaudeant ſui doctoratus priuilegijs? Quod ſi de negotia mercaturæ, & id genus alia procurantibus procedat, indubitanter negatur. *Archid. in cap. is qui de procur. Dyn. in cap. infamibus in fin. de regul. iur. lib. 6. Bald. in rubr. extrau. de officio iud. col. vlt. & in l. inuitus col. 1. C. de procur. & communiter omnes.* Sin autem; & de forenſia in curia Principis, agitantibus dumtaxat intelligatur iudicia; libenter poteſt concedi. *Stephan. Grat. diſcept. forenſ. cap. 186. num. 20. & 21. Tiraquell. de nobil. cap. 30. num. 1. 4. 5. & 6. Pereyr. loco ſæpius citato num. 1396. atque alij.*

Ex quibus tandem, neceſſariò ſequi
18 competitur omninò; priuilegiorum, gratiarumque ab vbere, & feraci campo, Doctoralis facultatis minimè euellendos, quinimò in ipſo quàm maximè fouendos, colendoſque dumtaxat eos eſſe flores, qui redolentia doctrinæ, vitæ candore honeſtatis, atque operum, exercitiorumque nobilitate, cæteris ſingulariter præſtant. Nam à contrarijs rectè tenet argumentum. *Euerard. in topicis legal. loco. 75. Petrus Andr. Gammar. in dialec. legal. lib. 2. loco à contra. Cantiune. in topicis. loc. 13. Menoch. conſ. 89. n. 54. & alij.*

CAPVT II.

Doctoratus, priuilegia, quæ iure tradita, & conceſſa ſunt Dignitati, affatim, latèque recenſentur.

SVMMARIVM.

1 *Doctoratum, non eſſe dignitatem fortaſsè arbitrantur ij, qui in Conſtitutionibus Gregorij XV. legentes, Conſeruatoris ad munus non ſufficere Doctoratum, ſed adhuc vlteriùs aliquam requiri Eccleſiaſticam dignitatem, non rectè putant, Doctoratum à ſe omnem excludere dignitatem, ſi Eccleſiaſticam non includat: cùm Dignitatum aliqua eccleſiaſtica, alia temporales ſint.*

2 *Doctoratum tamen verè, & propriè eſſe dignitatem ex eo conuincitur, quia Doctor habet iuriſdictionem, & præeminentiam*

in

in Scholares. Nec eſt neceſſe quòd actu doceat: Vndè culpatur Bartolus, qui limitando hanc dignitatem ad actu legentes, quaſi loquutus ſit ſine lege, cùm ſummi Iuriſtæ, quin etiam Legislatores ipſi valdè erubeſcant, dùm ſine lege loquuntur.

3 Dignitas apud Latinos, meritum ſignificat honoris, & præmij: Quarè de Priuilegijs Doctorum, quæ talis dignitatis ſunt condigna præmia, hic agendum videtur, non quidem per ſaltum, ſed gradatim cum ad ſupremos honores æquum ſit ordinatim aſcendere; ab inferioribus ſcilicet, ad ſuperiora.

4 Primum (licet pluribus commune) Doctoris tamen priuilegium eſt, vt vbi publicè profitetur, eiuſdem loci Ciuis efficiatur, cæterorumque Ciuium congaudeat priuilegijs. Quare barbaræ, & irrationales leges illæ fuere, quibus apud quaſdam nationes, Doctores eiecti, atque Vrbibus interdicti ſunt.

5 Et ſi rem ſuam, alteri nemo locare cogatur, alienam tamen conducere domum, etiam inuito domino, poteſt Doctor, maximè ſi ea dominus ipſe non vtatur. Nam cùm domus famoſi Doctoris, ſit totius quaſi Ciuitatis oraculum, debet in celebri, ac vicino loco eſſe ſituata. Quòd ſi ampliùs ipſum velit in Paleſtram conuertere, per iuſtitiæ miniſtros, eius dominum ad vendendam inſuper compellere poteſt.

6 Præterea, ſi ad habitandum Doctor Reipublicæ inſeruiens, quietum locum quærat, & nullibi inuenire poſſet commodiorem, quàm in Plateà illa, vbi Faber habitat: licet regulariter conſuetudo, præuentio loci, propriaque reſidentia facerent pro ipſo Fabro, vt ibidem permanere poſſet; adhuc tamen in tali caſu, cum cæteris ſtrepitantibus cenſetur eijciendus: cùm cauſa ſtudiorum cæteris ſit vtilior, & conſequenter præferenda.

7 Nec obſtat ſententia Vaconij, affirmantis Doctores non eſſe partes Ciuitatis, & Ciuitatem poſſe ſtare ſine Doctoribus: Nam licet exigua Reſpublica ſine Doctoribus perſiſtere poſſit; non autem magna. Quarè eorum Domus, non tantùm ab omnibus ſtrepitibus, verùm etiam à malis odoribus, præſeruanda ſunt.

8 Doctor prætereà gaudere habet priuilegijs, & honoribus Militum. Quinimò, ſi non in actibus militaribus, in actis tamen doctoreis, & promiſcuis, cæteris paribus, ob præſtantiam ſcientiæ ſuper factinas artes, Militibus præferri debet.

9 Militia neque dignitas eſt, neque de ſe dignitatem affert. Eſtque proprium; & principale Nobilium, Regumque munus, in pace Rempublicam gubernare, ac leges ſancire: arma verò ſecundariò, & per accidens tractant. Et ſi nonnulli Reges militarem potius diſciplinam exercuerunt, armorumque vi, rerum Domini ſunt effecti; id planè regnandi potiùs libidini, ac diſciplinæ eſt tribuendum.

10 Nobilium Doctor, & ſi de genere plebeio ſit, tamen habet etiam priuilegia, & præuentiones. Scientia quippè nobilem reddit; quinimò magis nobilem efficit, quàm parentum nobilitas. Quarè ſi Comitiſſa Doctori nubat, non poteſt dici indigno nupſiſſe, nec lucrum hæreditarium perdit. Dummodò non ſatis conſtet, teſtantem maritum, ad generis familiam, auorumque nobilium legitimum numerum, reſpectum habuiſſe, nec literarum nobilitatem æſtimauiſſe.

11 Idcircò arma, & inſignia nobilium (niſi familiæ certæ propria ſint) de ſe liberè, & abſolutè Doctores aſſumere valent, licet nulli abſque Principum licentia de iure permiſſum ſit, ea ſibi aſſumere. Quarè maximè cauere debent ab humilibus, & ſeruilibus officijs, vt Tabellionis, atque ad negotia ſaltem Procuratoris: ſeruilia nanque nimis ſunt.

12 Nec ad tributa plebeis impoſita compelli debent. Ab ingreſſu Aulæ Principis prohiberi nequeunt: quin potiùs veluti familiares iuxta Principes collocari habent; & Principes, tanquam parentes, eos tenentur honorare: quarè etiam Principum conſiliarij merentur appellari, & veluti Principes ipſi, vbi etiam degit Imperator, rheda, & vehiculo liberè vti.

13 Inſuper ad regimen Ciuitatum, Magiſtratuumque, quibuslibet alijs ſunt præferendi: cùm maximum vitium ſit, eos ad talia eligere munera, qui per ſe non ſufficiunt, ſed aliundè iudicandi mendicant, regendique honeſtatem. Quod non ſolùm in temporalibus, verùm etiam in ſpiritualibus officijs, Sacra Concilia obſeruari mandant.

14 Item, Doctores in ſedendo, loquendo, eligendo, teſtificando, & in quolibet actu, ijs præferri debent, qui licet aliàs ſcientifici, & literati ſint, Doctoratus tamen laurea omninò carent. Quare inhibetur plebeis, vulgaribuſque hominibus, aduerſus eos, alioſque in dignitate conſtitutos de dolo, aut aliqua famoſa agere.

15 Ea etiam poſſunt deferre arma, quæ plebeis, & ruſticis ſunt denegata: ſuas Vxores vocare Dominas; & à carceribus, birruariorumque capturis, ſaltem in ciuilibus, ſe præſumere immunes.

16 Iniuria Doctori illata, pro atroci reputatur. Quarè inuitus nec poteſt, nec debet vocari in iudicium ad teſtificandum, vel al quid aliud ſimile agendum; nec iniurioſè de domo ſua expelli; quin expulſori, pœna capitis

ptis intimatur. Iudices autem tenentur ei ſummam habere reuerentiam, inuitare ipſum ad ſedendum, etiam in loco iudicij, dummodò non ſit in cauſa propria, eumque vocare patrem.

17 *Et ſi quandò contingat, alicuius criminis eſſe ſuſpectus, datis fidei iuſſoribus, etiam vbi agitur de pœna capitis, fidei ſuæ committendus, & carcere relaxandus eſt; non tamen, vt omninò dimittatur liber, ſed loco carceris, in certum locum arreſto debet conſtringi. Tortura autem minimè exponi debet, niſi in caſibus exceptis, aliter illius extorta confeſſio, & ratificatio pro nulla eſt habenda. In caſibus verò exceptis ante torturam propter dignitatem perſonę, degradandus eſt.*

18 *Plecti tamen, nunquam debet pœna plebeiorum. Quinimò ſi eminentis fuerit ſcientia facilè veniam, legumque promeretur diſpenſationem. Quare nec ad ſuſpendium, neque ad triremes, idque genus alias infames pœnas damnandus eſt; ſed ferro, præuia tamen degradatione, è medio tollendus eſt.*

19 *Adhuc, & alias Doctores præeminentias habent: Non enim ad perſonalia munera cogi poſſunt: à tutela, à militibus hoſpitandis, & à vectigalibus, ſiue gabellis perſoluendis excipiuntur. Ipſorum cauſa eſt priuilegiata, ſicut cauſa dotis. Eorumque filij per conſtitutionem Anaſtaſij Imperatoris, ſi legum meruerint doctrinam, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi, eique gratis ſociari debent.*

20 *Doctor autem, qui in publicis Academijs, viginti annis docuit continuis, Comes, & Illuſtris efficitur, veteranorumque militum, titulum, & dignitatem acquirit, ſicut Dux, Comes ſpectabilis, Clariſſimus, & familiaris Principum? Quibus titulis, & honoribus, poſt eius etiam obitum, Vxor illius gaudere habet, ſi tamen vidua permanſerit.*

21 *Permulta alia Doctorum remiſſiuè aſſignantur priuilegia, hac tamen ſuppoſita conditione: nimirum, quòd locorum conſuetudines, varijs de cauſis, quædam non pauca ex adductis, & adducendis, vel limitare, vel penitus adimere poſſint: Nam ſicut leges per contrariam tolli poſſunt conſuetudinem, ita & priuilegia per contrarium vſum ceſſare valent.*

DOctoratum, quem tanquam apicem, ſupremumque in vnaquaque facul-
1 tate gradum, ſuis conferunt alumnis Academiæ in rigore non eſſe dignitatem arbitrantur fortaſſe ij, qui ſummis tantum libarunt labijs, ne dicam oſcitanter ea legerunt, quæ *c. 1. & fin. de deleg. in 6.* conſeruatoris circa electionem prouidè decretantur. Nam licet ibi, & adhuc vlterius per Conſtitutionem Gregorij XV. *de conſeruatoribus anno* 1621. quæ incipit: *Sanctiſſimus in Chriſto Pater &c.* indubitatum ſit, vt quis validè, & canonicè in Conſeruatorem eligatur, non ſufficere præcisè Doctoratum, cùm in dignitate aliqua Eccleſiaſtica adhuc debeat eſſe conſtitutus: haud tamen inde ſequitur, Doctoratum ipſum non eſſe dignitatem, ſed quod vlterius, dignitas Eccleſiaſtica, quæ actualis iuriſdictionis exercitium habeat cum bonorum Eccleſiaſticorum adminiſtratione, addenda ſit; quemadmodum latè docet Pereyra *lib. 8. de repub. liter. diſp. 1. q. 4. à n.* 1181. *ad* 1183. Quandoquidem Doctoratus pręcisè non eſt præeminentia, rerum Eccleſiaſticarum adminiſtrationem habens cum iuriſdictione ordinaria in foro externo, quemadmodum eſt dignitas Eccleſiaſtica *Sylueſ. v. Dignitas Azor. to. 2. lib. 3. cap. 13. q. 2. & Molin. tom. 3. diſp.* 120. Quæ de iure communi ad Conſeruatoris munus omninò requiritur. *Petrus Gregor. ſyntag. iur. lib. 47. cap. 22. n. 28. Sylu. v. Conſeruator. n. 2. Molin. de*
2 *inſt. & iur. trac. 5. diſp. 29. n. 3. atque alij.* Quamobrem vnanimis Iuriſtarum, cæterorumque Scriptorum conſenſus: Doctoratum rigoroſe, & propriè eſſe dignitatem, nobis prorſus ſuadet. *Bartol. in l. ex eo ff. de milit. teſtam. Panorm. in c. quanto de magiſtris. Ceph. conſ. 117. n. 23. vol. 1. Iaſon. conſ. 68 col. 3. vol. 3. Sylu. v. Doctor. n. 2. Menoch. de præſumpt. lib. 4. præſumpt. 78. n. 25. Garzia de nobil. gloſ. 48. §. 3. n. 72. Iacob. Beni. de priuileg. iuriſconſ. p. 3. priuil. 62. Caſſan. catal. glor. mundi p. 8. conſid. 12. Tiraquell. de nobil. cap. 28. n. 2. & alij* Deſumitur autem hæc vniuerſalis, & communis ſententia, ex iure canonico: Nam in *cap. quanto de Magiſtris,* ſic loquitur Summus Pontifex: Dignum eſſe animaduerſione cenſemus, qui nomen magiſtri ſcholarum, & dignitatem aſſumit &c. Quibus verbis innuit manifeſtè, ac liquido ſupponit, Magiſterium, ſiue Doctoratum, dignitatem eſſe. Deſumitur etiam ex iure ciuili *l. fin. C. de Iudæis* vbi Bartolus aſſeruit: Iudæum non poſſe fieri Doctorem, ex eo quod Doctoratus ſit dignitas, *& l. vna C. de athletis lib.* 10. vbi, qui continuat docendo, acquirit dignitatem; vt ampliùs dicetur infrà. Nec deeſt tali ſententiæ efficaciſſima ratio, quam inſinuat Tiraquellus *loc. ſuperius cit.* Quia nimirum Doctor præeminentiam habet, & iuriſdictionem tanquam iudex in ſcholares, vt habetur ex Authent. *Habita C. ne fil. pro pat.* quod ſufficit ad veram, & rigoroſam dignitatem,

tem, quæ nihil amplius deſiderat, quam præeminentiam, & iuriſdictionem. *Archid. in c. t. de conſue. lib. 6.* Extendunt amplius hoc Guido papæ. *deciſ.* 88. & Auilez. *pretor. proem. n. 21.* ad Doctores etiam actu non legentes, quorum ratio eſt: Quia Iura, locis in quibus dicunt, aut ſupponunt Doctoratum eſſe dignitatem, loquuntur indiſtinctè de omnibus Doctoribus: vnde vterque proximè citatus Author grauiter culpat, & ſugillat Bartolum, eò quod diſtinxerit, & limitauerit abſque vllo adducto textu, ad Doctores actu legentes: quaſi non erubuerit ſine lege loqui; cùm etiam ſummi Iuriſtæ, imo, & Legislatores dicant: Erubeſcimus, cum ſine lege loquimur. *l. illam C. de collat.*

Cæterum, cum Dignitas apud Latinos,
3 meritum ſignificet honoris, & præmij. *Pereyr. de repub. liter. lib. 5. diſp. 1. q. 1. n. 688.* de Doctoratus priuilegijs, quæ huiuſcemodi Dignitatis ex dictis *cap. præcedenti n. 1.* præmia quoque ſunt, & honores; iam differendi locus opportunus ſe offert. Quia verò ad ſupremos honores, æquum, & honorabile eſt gradatim, ordinatimque aſcendere (Senatorem idcirco legi ex ordine ſolitum non fuiſſe apud Romanos, niſi qui magiſtratum geſſiſſet *lib. 7. antiquit. Roman. cap. 5.* tradit Ioannes Roſinus) operæ pretium erit, Doctoratus priuilegia etiam in aſſignando, ab inferioribus ad ſuperiora deinceps procedere. Cum igitur, quod eſt commune, ab alijſque pluribus participabile, gregale, inferiuſque præ cæteris ſit priuilegium, vtpote à priuata magis elongatum lege (quod ægrè ex ſuperiori capite *n. 1.* priuilegio cohæret) ab eo vtique erit inco-
4 handum, quo Doctor, illius vbi profitetur loci Ciuis efficitur, Ciuiumque communi congaudet dignitate. Quod licet à pluribus participabile ſit; valde tamen Doctoribus conſentaneum cẽſetur: Quemadmodum enim Miles, illius loci ciuis efficitur, in quo ſtipendia meret. *l. municipes §. miles* vbi Gloſ. & Bartol. *ff. ad municipal. Alex. in l. filij §. fin. tit. eodem. Bolognin. in authent. habita n. 31. C. ne fil. pro patr.* ita, & Doctor, ſi publicè alicubi profiteatur, eiuſdem loci Ciuis eſſe cenſetur. *Iacobus Benius de priuil. iuriſconſult. p. 1. cap. 6. Bartol. vbi ſupra, & Lenaud. tract. de doct. p. 2. §. 29.* Quod idem de Clericis tradit Marc. Anton. *in praxi Archiepiſ. curia Neapol. cap. 41. n. 2. ac Petr. Fontanella in tract. de pact. antenupt. claſ. 3. gl. 3. n. 98.* Itaque commodis fruetur cunctis, quæ Ciues ex iure Ciuitatis habent. Perindeque barbaræ, & irrationabiles ſemper leges illæ fuere, & habitæ ſunt, quibus Caio Fannio Strabone, & Marco Valerio Meſſala Conſulibus, atque deinde Gneo Domitio Aenobarbo, & Lucio Craſſo Cenſoribus, ſicut, & Domitiano imperante; Doctores, Literatique omnes apud Gellium *lib. 15. noct. attic. cap. 11.* eiecti, atque Vrbe, & Italia interdicti ſunt. Quemadmodum, & ſi quæ aliæ vnquam extiterint, quæ quaſi Iudæorum ad conditionem, publicos redigere profeſſores, iiſque bona immobilia emere, paſcuorum publicorum vſum, & ſi quæ ſimilia ſunt auſæ fuerint prohibere.

Proximum vnde huic, & hoc alterum
5 priuilegium eſt: quod etſi nemo rem ſuam alteri locare cogatur *l. inuito C. locati* alienam tamen conducere domum, etiam inuitò Domino, poſſit Doctor, maximè ſi ipſe Dominus ea non vtatur *Iacob. Beni. d. p. 1. cap. 9. Guil. de Cun. in l. decernimus C. de Epiſcop. & Cleric. Angel. in l. 1. ff ſolut. matrim. Alex. in l. 1. C. de dignit. lib. 12.* Eaque, non in remoto, ſed celebri loco illi eſt aſſignanda. *l. 2. §. iuris ciuilis*, vbi latè Cagnolus *n. 176. de orig. iur.* Vt ſcilicet facilius à Scholaſticis, cæteriſque conſuli queat. Eſt enim Domus alicuius celebris Doctoris, totius quaſi oraculum Ciuitatis, ad quod oppreſſi, rerumque ſatagentes ſuarum fugere ſolent; Vt de Ariſtoue *lib. 7. variar. hiſtor.* Ælianus teſtatur, cuius ianuam, & ipſe Iulius Cæſar, minimè dedignatus eſt frequentare. Qua de cauſa, iuſtitiæ per exequutores, atque miniſtros, ſuas ad vendendas inſuper domos, vel alium ad docendum congruentiorem locum, vt in paleſtram conuertatur, quẽcunque compellendi dominum etiam habet facultatem. *Io. de Platea in l. 1. C. de ſtud. liber. vrb. Rom. lib. 11. circa fin. Bartholo. Cepoll. tract. de ſeruit. vrb. præd. in tit. de ſpol. 11. col & Petrus Lenaud. de doct. p. 2. §. 26.*

Perinde, & eodem intuitu, ex commu-
6 ni Iuriſtarum ſententia, de qua Menoch. *lib. 2. arbitr. cent. 3. caſ. 236. n. 2. Iacob. Beni. de priuil. iuriſconſ. priuil. 69. n. 30. & alij.* Doctor (præſertim officio, ac conſilijs ſuis Reipublicæ inſeruiens) quietum, & tranquillum, ſtudijſque ſuis aptum habitandi locum quærens, eumque nullibi, quàm in ea platea, vbi Faber habitat, reperire ſi poſſet: fabrum ipſum, ſiue alios ſibi obſtrepentes artifices, iure expellere valet. Quia vtilior eſt cauſa ſtudiorum, ideoque præferenda: Nam licet conſuetudo, præuentio loci, propriaque reſidentia, fabros, alioſque hoplotechmitas defendere poſſent per text. *in l. 2. §. ſi quis nemo ff. ne quid in loco publico, & in l. qui balneum, & l. potior. ff. qui pot. in pign. hab.* in caſu ta-

men noſtro, quod ſcilicet Doctor, alibi commodè habere nequeat, adhuc faber, cæterique ſtrepitantes artifices expellendi ſunt. *Gratian diſcept. forenſium tom. 1. cap. 186 n. 19. ex Menochio loc. cit. caſ. 237. n. 24.* Quare incaſſum diſſentit Vaconius de Vacuna *lib. 1 declarat. iur. ciuil. cap. 31. n. 10.* ex eo quod Doctores partes non ſunt ciuitatis, vt artifices illi ex Philoſopho *3. polit. cap. 3.* & quod Ciuitas ſine Doctoribus conſiſtere poſſit. Sed certè, licet exigua quædam reſpublica Doctoribus carere valeat, ijs tamen indiget magna: Sic etiam nobiles milites, alijque non ſemper neceſſarij ſunt, & tamen inſignia poſſident priuilegia. *Iacob. Beni. electatus priuil. 69. n. 3. & Menoch. vt ſupra n. 11.* Id adhuc extendunt idem Benius *n. 12.* atque alij apud Pereyram *lib. 8. de republ. liter. diſp. 4. q. 4. n. 1398. in fin.* ad ſimilia impedimenta, vt ſi dentur ex malis odoribus; importuno ſonitu campanæ; ſibillationibus, & vocibus infeſtis. Ex quibus Iaſon. *conſ. 218. lib. 2. & Aleiat. ad l. 1. n. 56. ſolut. matrim:* inferunt, poſſe Doctorem expellere Phratrias, ſeu diſciplinantium ſcholas. Inferunt etiam Interpretes *ad d. l. 1. ff. ſolut. matrim.* apud Ripam *ibi n. 135. Alex. n. 57. & Iaſonem n. 47.* poſſe quoque Doctorem, alium Doctorem compellere ad ſilendum, vel ſubmiſſius legendum de ſua profeſſione, ſi altè legendo, vel obſtrependo illum impediat.

Doctor præterea gaudere habet priui-
8 legijs, & honoribus militum *Bartol. in l. medicos C. de profeſſoribus. Gloſ. in l. miles princ. vbi Bartol & Angel de re iudic. per text. in l. ſacroſancta C. de Epiſcop. & Cleric. Baptiſ. Fragoſ p. 1. lib. 5. diſp 12. n. 88. Rinaldi de teſtem. rub. 41. Steph. Gratian. diſcept. forenſ. tom. 1. cap. 31. n. 14. & tom. 4. cap. 706. n. 55.* & communiter omnes. Quod adeo ratum, firmumque eſt apud ipſos, vt amplius quærant, num Doctor, vel Miles ſit præferendus? Sed Doctorum in fauorem cum fuiſſet deciſum, vt rectè Ant. Gom. *ad l. fin. Tauri n 18.* ac diffusè oſtendit: Fridericum Vrbinatum Ducem id ægrè tuliſſe teſtantur tamen Caſſaneus *catal. gloriæ mundi p. 9. in princ.* & Iacob. Beni. *p. 3. cap. 54.* Qua de re Alexandrum præclariſſimum illum iuriſconſultum quoque inſurrexiſſe ferunt, qui notabili hac diſtinctione, eorum ſedatit controuerſias: vt nempè in actibus doctoreis, Doctor; in militaribus verò, Miles anteferatur, in actibus autem promiſcuis, cæteris paribus, præferatur Doctor. Cuius deciſioni, Ducem illum inuictiſſimum, etſi is ſexies ſigna contuliſſet, octies hoſtem profligaſſet, ac totius Italiæ confœderationis imperator factus, quaſi alter ſuæ tempeſtatis Cęſar, omnium præliorum victor extitiſſet; acquieuiſſe; quippè qui ſcientiarum quoque vires optimè nouerat, *in l. centurio ff. de vulg. & pupil.* vbi late hac de quæſtione diſceptat, idem tradit
9 Alexāder. Et certè Militia neque dignitas eſt, neque de ſe dignitatē affert. *Iacob. Beni vt ſupra cap. 54. n. 7.* Eſtque proprium Regum, Magiſtratuumque munus, in pace Rempublicam gubernare, legeſque ſancire, & exequi. Sicque Poeta 1. Æneid.

——Remo cum fratre Quirinus
Iura dabat ————————————

Et amplius lib. 7.

Hoc Priami geſtamen erat, cum iura vocatis
More daret populis————————

Arma verò per accidens tractant. Et quod ſi nonnulli Reges, militarem potiùs diſciplinam exercuere, & armorum vi rerum Domini ſunt effecti, id planè regnandi potiùs libidini, quàm virtuti, ac diſciplinæ eſt tribuendum; quod iuri, & æquitati inimicum eſſe omnes norunt, & ſcitè probat Oldrad. *conſ. 69. §. conſueuit dubitari.* Quamobrem non defuerunt (vt *1. part. repert. v. doctor* multis probat Bertach.) qui in actibus militaribus pariter, Doctores eſſe Militibus præferendos conſtanter affirmant.

Item, Nobilium, & ſi de genere ple-
10 beio, Doctor habet priuilegia, vereque nobilis tanquam atauis prognatus ingenuis, iuee quidem efficitur, & tenetur. *Tiraquel. de nobil. cap. 5. n. 3. Petrus Lenauder de Doct p. 2.* qui plures alios authores, legeſque allegant. Vnde, & Vlpianus nobiliſſimus fuit nuncupatus. *l. diximus in fin. de excuſat tutor.* Nam, vt optimè inquit Diuus Chryſoſtomus citatus in *c. nequaquam diſt. 56.* Neſcio quomodò magis ille ſplendeat, qui ex parentibus natus, prorſus à virtute alienus eſt, quàm is, qui fuerit mirabilis Dei virtute. Scientia quippe nobilem reddit. *l. prouidentiam C. de poſtulat. Alex. conſ. 213. ponderatis ſub n. 9. lib. 6.* Quinimmò ſcientia magis nobilem efficit, quàm parentum nobilitas. *Alex. ibidem* ſatis latè *Caſſan. catal gloriæ mundi p. 10.* Quo intuitu ſcripſit Salicetus in *l. prouidendum C. de poſtulat.* quod ſi Comitiſſa Doctori nubat, haud ea dicatur Indigno nupſiſſe, quod & approbat Philippus Paſchalis *in tract. de patr. poteſt. p, 2. cap. 3. n. 67. & ſequen. ſicut & Fontanella clauſ. 7. gloſ 3. part. 15. n. 62.* vbi dicit: Doctores ſaltem ad hunc effectum, vt mulier retineat dignitatent, quam ex primo viro acquiſierat, ſatis ſuperque nobiles dici. Hincque ſi Maritus caueat in teſtamento, ne ſub certa pœna, ab eo relicta vidua, nubat familia ſua indigno,

digno,

digno, non lucrum illud perdit, ſi Doctor eam ducat: Niſi tamen ſatis conſtet, teſtantem maritum, ad generis familiam, auorumque nobilium legitimum numerum, reſpectum habuiſſe, nec literariam
11 nobilitatem æſtimaſſe. Hæc ille. Atque ita, eſto nulli permiſſum, datumque ſit abſque Principum ſpeciali indultu, arma & inſignia, maximè nobilia ſibi arrogare *Zaſius in l. Aufridius n.3. ff. de priu. cred. & lib.1.conſ.22.n.9.et Tiraquell.cap.6.de nobilit. n.17.* qui etiam citat Bartol. & Bald. Doctoribus tamen, quia Nobilium gaudent priuilegijs, ipſa gerere, & vſurpare (dummodò ab ijs, quæ familiæ certæ ſunt prorſus ſe abſtineant) adeò licere cenſeo; vt *in tract. de iure inſignium, & armor. cap. 6. partic. 8.§.5.n.1438.* diſertiſſimus dixerit Theodorus Hoepingus: Doctores, Oratores, & Poetas togatam militiam profitentes, à delatione inſignium, ſiue armorum, galea aperta feneſtratorum, & criſtis, vexillis, lancinijs, alioue militati, infinitis modis patente ornatu condecoratorum, citra læſæ maieſtatis crimen arcendos non eſſe. Quare meritò, veluti nobilibus, & ingenuis, vilia quæque, & humilia, illis præſertim inhibentur officia: proindeque, nec Tabellionis, neque ad negotia ſaltem Procuratoris munia exercere debent, *Moditius § ad prudent.reſponſa dub.1,n.8. Io. Faber in §.vlt.inſtit.de except. arg. not. in l. vniuerſas C.de decur.vbi & Bald.* Plebeia enim & ſeruilia ſunt nimis *d.l.vniuerſos, & l.ſi quis procurationem, & vtrobique not.C.de Decurionibus apud Tiraquell.cap.20. de nobil. n.14.*

Vnde planè ſequitur, ad tributa, om-
12 niaque ſubſidia plebeis impoſita, Doctores ſoluenda compelli non poſſe. *Anton. Gomez. ad l. fin. Tauri, num.17. Petr. Lenand. tract. de Doctoribus. p. 2. §. 7.* ſumitur ex textu *in l.1.C.de immu. pract. lib.* 10. *& in l. medicos. C. de profeſſoribus, & medicis.* Nec aulæ Principum arceri ab ingreſſu. *Io. de Imola in clement.2. rubric. de Magiſtris n. 11. & Cardinal Zabarella ibidem q. 4. de Magiſtris.* Quin potiùs veluti familiares iuxta Principes ſtare: & Principes tanquam parentes, eos tenentur habere. *Bartol. in l. iuriſperitos.ff.de excuſat.tutor.* Ideoque Principum etiam conſiliarij poſſe appellari. *Alex. in addit.ad Bartol.l.1.C.de dignit.lib.12.* pro allegat. *l. fin. C de offic. diuerſ. iudic. & Caſſaneum. p.10. conſid.41.* Et tandem Principum inſtar, in ea quoque, vbi degit Imperator Ciuitate, rheda, vehiculoque vti. *l.1. C. de honoribus vehicul. lib. 11. Bertachinus. 1. p. repetit v. Doctor. Io. de Imola vbi ſupra n. 9. Zabarell. loco citato, & Lenauder*
13 *p. 2. §. 14.* Quia verò, in multis nobilitati defertur, ac cæteris paribus, ad honores, dignitateſque, nobiles magis quam ignobiles aſſumi ſolent, vt latè probat Tiraquellus *cap.20. de nobilit. n. 1.* Doctores ad Ciuitatum Magiſtratus, regimenque, quibuslibet alijs inſuper ſunt præferendi. Vrbes enim, ac prouincias gubernandi, cæteriſque omnibus imperandi, certè ijs, qui per ſe non noſcunt, quod iuſtum eſt, ſed aliundè emendicant iudicandi honeſtatem facultatem committere, maximum vitium, *Authent. coll. 6. nouell. 82. §. illi autem.* reputat Iuſtinianus. Quod in ſecularibus, ac temporalibus dignitatibus non tantum, verum etiam in ſacerdotijs, & vt noſtri appellant, Beneficijs, & Electionibus ſpiritualium dignitatum profectò obſeruandum videtur; dum Sacra Tridentina Synodus *ſeſſ 24. cap. 12.* Dignitates quæ in Eccleſijs præſertim cathedralibus, ad conſeruandam, augendamque Eccleſiaſticam diſciplinam inſtitutæ ſunt, Magiſtris in Theologia, ſeu in Iure Canonico Doctoribus, aut Licentiatis, vbi id fieri poteſt, præcipit eſſe conferendas. Quin ibidem vehementer hortatur, vt in Prouincijs, in quibus id fieri poteſt, Dignitates omnes, & ſaltem dimidia pars Canonicatuum in cathedralibus Eccleſijs, & Collegiatis inſignibus, huiuſcemodi conferantur graduatis. *Et ſeſſ. 22. cap.2.* eadem Sancta Synodus mandat, vt qui in Epiſcopum aſſumendus eſt, anteà in Vniuerſitate ſtudiorum Magiſter, ſiue Doctor, aut Licentiatus in Sacra Theologia, vel Iure Canonico, meritò ſit promouendus; aut publico alicuius Academiæ teſtimonio, idoneus ad alios edocendos oſtendatur.

Item Doctores quatenus nobiles, & in
14 dignitate ſunt conſtituti, cùm ſedendo, tùm loquendo, cæteris non Doctoribus, licet aliàs literatis. præferendi cenſentur. *Caſſan. catal. glor. mun. p. 10. conſid. 41. & Bolognin. in authen. habita, n. 63. C. ne fil. pro patr.* Sicut in electionibus, alijſque quibuſcunque actibus vbi voces eligentium ſunt vndique pares, eorum tamen anteponentur. *Gloſſ. in l. 3. ff. de teſtibus. §. item teſtium 4. q. 3. Bartol. in l. 1. coll.9. verſ. vndè in dubio. C. de dignit. lib.12. in l. maiorem, verſ. qui dignitate inter eos præcellit. ff. de pac. & in l. ob carmen.§.vlt.ff.de teſtibus apud Tiraquellum cap.20. de nobil.n.37.* Eadem præterea Nobilitati, Dignitatiſque ratione: plus Doctoribus fidei, quam cæteris eſt tribuendum. *l.3.in princ. ff. de teſtibus, & Nouell.90. cap.1.* vbi, Dignitas maiorem fidei dicitur habere præſumptionem. Ex quo proinde ſequitur, Doctorem teſtem, alteri præualere teſti, talem non habenti dignitatem *Alex. conſ.13.§. viſo proceſſu lib.1. in fin. Fa-*

rinac.q.65. n.114. Menoch. caſ.96.n.9. lib.2. arbitr. Quod item ſi duo tantùm Doctores teſtes ſint ex vna, ij præferantur tribus ex alia parte, tali dignitate non inſignitis, qui contrarium ponunt. *text. & gloſſ. in c. noſtra præſentia. extra. de teſtibus, & Iacob. Benl. p.2. cap. 53.* Quare inhibetur plebeis, vulgaribuſque hominibus, aduerſus nobilem, & in dignitate conſtitutum, de dolo, aut alia famoſa agere *per tex. in l. non debet. ff. de dolo,*
15 apud *Tiraquell. cap. 20. de nobil. n. 184.* Poſſunt itaque deferre arma, quæ plebeis, & ruſticis ſunt denegata. *Bartol. in l. medicos. C. de profeſſ. & medic.* multique alij, quos allegat, & ſequitur *Tiraquell. loc. cit. n. 68.* ſuas Vxores vocare Domnas, ſeu Dominas *l. 2. C. de dignit. lib. 12.* aliæque leges, quibus id doctiſſimè probat *Lenaud. tract. de doct. p. 1. q. 23.* vnde obiter per Tiraquellum *l. 5. connub. gloſſ. 1.* illius vocis *Dom.* explicatur deriuatio. Et à carceribus, Birruariorumque capturis, in ciuilibus ſaltem, ſe iactare exemptos, vt doctè, diffuſèque oſtendit Petrus Lenud. *loc. cit. par. 2. §. 33.*

Item iniuria Doctori illata propter per-
16 ſonæ excellentiam, & dignitatem, pro atroci reputatur, & ob id grauior, quàm plebeio contumelia facta iudicatur *l. 6. C. de profeſſ. & medic. Menoch. lib. 2. arbitr. caſ. 263. n. 17. Philip. Benins p. 2. cap. 47.* Inuitus idcircò nec poteſt, nec debet ad teſtificandum, & id genus ſimilia vocari in iudiciũ. *Bartol. ſuper Gloſſ. in l. ſi liber. elect. 1. de in ius vocan. Zabarell. in clementin. 2. q. 4. de Magiſtris, Io. de Imola ibidem n. 9. Petr. Lenaud. p. 1. §. 1. & Menoch de arbitr. caſ. 2 li. n. 1.* Nec iniurioſè expelli de domo ſua, quin expulſori pœna capitis intimetur. *Alex. in addit. ad Bartol. in l. 1. C. de dignit. & Petrus Lenaud. p. 2. §. 34.* Iudices autem, ſummam illi tenentur exhibere reuerentiam, & dum eorum ingreditur domos, ipſum ad ſedendum inuitare, *ex text. in l. fin. & ibi Gloſſ. verbo honoratis C. de offic. diuerſ. iudic. Caſſan. catal. glo. mun. p. 16. conſid 40. & Lenaud. par. 2 §. 20.* Ampliùs, ordinario cum ipſo Iudice debet ſedere Doctor, niſi de propria agatur cauſa, etiam in loco vbi iudicium exercet. *Felin. in rubr. de magiſtris, & Anton. Gom. ad l. fin. tauri. n. 17. & probat per text. in l. 1. C. de offic. ciuil. iudic.* Et nomine Patris ab eo debet nuncupari. *Zabarell. in clemen. 2. q. 4 de magiſtris. ex C. de offic. diuerſ.*
17 *iudic. lib. 11.* Si quando verò contingat alicuius criminis Doctor eſſe ſuſpectus; datis fideiuſſoribus, etiam vbi agitur de pœna capitis fidei ſuæ committendus, & carcere relaxandus eſt, per *text. in l. quoties C. de dignit. lib. 12.* & id etiam Interpretes probant ex *l. 1. de cuſtodia reorum.* Quod tamen hac limitatione attendi debet, vt libere non dimittatur omninò, ſed carceris loco, Ciuitas, vel domus, militum certa cum cuſtodia, Iudicis ex arbitrio deputata, vel etiam cuſtodia remota, certum in locum, arreſto debeat conſtringi: præclarè poſt alios multos *Farin. in pract. crim. tit. 4. q. 33. n. 60. & ſequen.* Porrò Doctor, quamuis de crimine ſuſpectus, legitimiſque indiciis grauatus, tormentis ſupponi non debet. *l. milites C. de quæſt. vbi Cynus, & Alber. l. & ſi excepta C. de mal. & mathem. vbi Bald. Gloſſ. in l. omnes. §. præterea C. de Epiſc. & Cler. Iaſon. in l. 1. n. 7. C. de iuris, & facti igno. Clarius lib. 5. §. fin. q. 64. n. 16. Leſſius de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 29. n. 154. Rolan. vol. 3. conſ. 31. à n. 4.* vbi excipit aliquos caſus, vt crimen læſæ maieſtatis, crimen falſi, ſimoniæ, & alios. Quamuis Doctor ex nobili non ſit progenie. *Badil. in ſua politica. lib. 1. cap. 12. n. 35.* Adeò, vt dicant, quod ſi de facto torqueatur, vel terreatur, adhuc tamen illius, vel ratificatio, non noceat eidem, vt condemnari poſſit. *Benins. p. 3. cap. 39. n. 5.* Propterea dum in aliquo caſu torquendi ſunt Doctores; prius degradari, ſeu doctorali dignitate, & inſignibus exui debere docent. *Carrer. in pract. tract. de iudic. & tortura §. circa tertium. n. 25. Matthæus Brun. de ceſſione bon. q. 4. n. 11. Camil. Bortellus in ſum. deciſ. tom. 2 tit. 4. n. 112. alijque plures.* Atque in tali caſu non ſufficere indicia, quæ in alijs ſunt ſatis, vt torturentur, ſed amplius requiri clariora, & quod de delicto maneant diffamati. An hæc autem immunitas, vlterius extendatur ad Licentiatos, apud Fragoſum *lib. 5. p. 1. diſp. 12. n. 87.* negant plurimi, ſed ipſe cum aliis affirmat, ſicut *n. 38.* de magiſtris actu docentibus, quamuis graduati non ſint.

Doctor etiam, quia nobilis eſt, in cæte-
18 ris delictis corporalibus pœna luendis, mitius, quam ignobilis puniendus erit: quamuis enim in delictis pœna pecuniaria coercendis, acrius puniendi ſint nobiles, quàm plebei, attamen, quando agitur de pœna corporali, ſeuerius plebei, quam nobiles plecti debent. *Iulius Clar. l. 5. ſentent. §. fin. n. 2. Couarruu. lib. 2. variar. reſolut cap. 9. n. 3. Iacob. Beni. p. 2. cap. 41.* Quinimò, ſi eminentis fuerit ſcientiæ, facilè veniam, legumque diſpenſationem promeretur *l. ad beſtias. ff. de pœnis.* Quam legem adduxiſſe ferunt Axonem Bononienſem, qui cùm propter homicidium Martini Goſij Iuriſconſulti, in publica patratum diſputatione, capite plectendus eſſet, exclamabat *Ad beſtias: Ad beſtias:* legis illius initium ſignificans, qua ſe eminentiſſimum virum ob bonum publicum ſeruandum eſſe, ſenſiſſe dicitur; Id quod Iudicibus, ſe ab eo tan-

quam

quam belluas inſimulari exiſtimantibus; tantum abfuit, quod eorum gratiam ſibi conciliaret, vt iram potius ad necem vſque concitauerit. *Alciatus lib.9. parerg. cap. vlt. & ex eo Benini p.2.cap.51.* quod tamen veluti fabuloſum reputat Panzirolus *lib.2. de claris legum interpret. cap. 25.* Ex quibus etiam planè infertur, quod propter furtum, vel aliud crimen ſuſpendio dignum, non laqueo, ſed ferro, è medio Doctor tollendus ſit. *l. capitalium. §. non omnes. ff. de pœnis*, quod & vſu obſeruari teſtatur Clarius *in §. fin. q.60. n.24.* ac officiali, aliter exequenti reſiſti poteſt. *l. omnis C. de decur. Gloſſ. in c. ex literis in verbis denuntiatis.* etiam per eum, cuius nihil intereſt. *Iacob. Beni. p.2. cap.43.* Suſpenſionis nanque pœna, decapitatione extenſior eſt: vt poſt Baldum, quem allegat conſuluit Decius *conſ.65. n. 5. verſ. & in proprijs terminis. Socin. conſ.157. n. 4. lib. 2.* Habetur etiam magis ignominioſa; quia hoſce ſuſpendioſos lugere eſt vetitum *l. liberorum, §. non ſolùm, ff. de his, qui not. infam.* eamque pœnam, præpoſteram appellauit Plinius *lib.2. cap.25.* quia videlicet includitur ſpiritus, cui exitus quæri deberet. Atque ità, etiam Triremium pęna, & id genus aliæ, in Doctore non habent locum, vt probat Lenaud. *de doct. p. 2. §. 4.* multis ad hoc adductis legum textibus. Quare vltimi ſupplicii aliquod ob ſcelus, Doctor ad mortem damnatus, ſine præuia degradatione, è medio non eſt tollendus; quia nemo in dignitate mori debet, vt tradit *Tho. Grammat. ad conſtit. Regni Neapol. in rubrica de furtis. n.26.* vbi etiam degradationis formam refert ſuo tempore obſeruatam in Curia Vicarię contra quendam Doctorem de Falconibus: cui inter cætera, duo libri legales aperti, mox clauſi: item biretum de capite, annuluſque de digito detractus, à Miniſtro Iuſtitiæ in terram proiecti fuerunt.

Verùm enim verò, aliàs adhuc Doctores præeminentias habent, quibus no-
19 biles diſtituuntur: Non enim Nobiles, niſi in aliqua conſtituti ſint dignitate, quemadmodum Senatores, & Magiſtratus, perſonalibus excuſantur à muneribus, vt ex multis oſtendit Tiraquellus *cap. 20. de nobil. n. 165.* Doctores verò ad perſonalia munera cogi non poſſunt. *l. medicos.* vbi Gloſſ. & Doctores *C. de profeſſ. & medic. lib.10. l. ne quis, & l. ſancimus C. de aduocat. diuerſ. indic.* Ideoque excuſantur ab onere portas cuſtodiendi tempore militiæ, vel ob peſtis ſuſpicionem, aliaſque excubias agendi; nec etiam armis, aut loricis, quæ aliis imponuntur ciuibus, inſtructi eſſe coguntur *Iacob. Beni. p.3. cap.96. n.2.* Excuſantur etiam à metato, ſiue Milites onere hoſpitandi. *d. l. medicos. C. de profeſſ. & medic.* Et licet Tutela, munus publicum ſit, quod regulariter omnes ſubire tenentur. *l. nullus C. de decur. lib.10.* Doctor tamen docens à tali munere eſt immunis. Sumitur ex *l. ſed & improbari. ff. de excuſat. tutor.* Ad vectigalia item non tenetur, ſiue gabellas, cùm libros, reſque alias transferre opus habet. *Authent. habita C. ne fil. pro pat.* quę etiam contrariam conſuetudinem tollit. *Benini loc. cit. cap.99.* eiuſque Cauſa habetur pro priuilegiata ſicut cauſa dotis. *Barthol. in l. 1. ff. ſolut. matrimon. & Panorm. in c. fin. de iudicijs in fin.* Atque inſuper, eius, aliorumque ſimilium Doctorum ſuperſtitum, vel deceſſorum filii per conſtitutionem Anaſtaſii Imperatoris *in l. iubemus. §. & filios. C. de aduoc. diuerſ. iudic.* & ſi ii meruerint legum doctrinā, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi, eique gratis ſociari debent: vbi Gloſſ. pulchrè adnotauit: Doctorum, qui de collegio ſunt, filios gratis quoque promouendos eſſe, ac in patris locum (ſi habiles inueniantur) excluſis cæteris ſuccedere debere. *Benius. p.3. cap. 60. Philippus Paſchal. de patr. poteſt. p.4. cap.3. n.43. Vinius deciſ. 159.* vbi eam opinionem ſanctiſſimam appellat, ſed hoc præ cęteris veluti excellentius,
20 minimè videtur omittendum, quod ex communi, & recepta Interpretum ſententia: Doctor, qui in Academiis viginti annis ſucceſſiuè docuit, Comes, & Illuſtris efficitur; veteranorumque militum titulum, & dignitatem acquirit ſicut Dux, Comes ſpectabilis, clariſſimus, vel ille, qui eſt ad latus Principis. Hoc enim habetur *in l. vnica C. de profeſſ. qui in Vrbe Conſtantinop. docentes, lege meruerunt comitatiuam lib.12.* vbi *Gloſſ. Bartol. Plat. & communiter Authores ad l. vnicam. C. de comitibus, & archiatris eod. lib. & ad l.1. ff. de priuil. veteran. Decius in c. Clerici. n. 41. de iudicijs. Bartol. in rubrica proœm. digeſtor. n.5. atque alij.* Sic & ipſe Imperator *in proœm. ff.* Theophilum, Tribonianum, Dorotheum cæteroſque Iuris compilatores vocat Anteceſſores illuſtres; & eo loci, *Anteceſſores*, Iuris profeſſores intelliguntur. *l. 2. § qua omnia, C. de vete. iur. enucle.* Quod & ſi controuerſia non careat apud Menoch. *2. lib. arbitr. caſ.68. n.54.* ſexcentis tamen authoritatibus, ſi daretur occaſio, confirmari poſſet; & impugnantibus ab omnibus per Valaſcum defenditur *in l. imperium n.104. ff. de iuriſdict.* Sed ordinariam ad profeſſionem, non ad Inſtitutionum explicationem Moditius id coarctat. *§. prudentum reſponſa. dub.17. n.9.* Atque ita tradunt: Doctorem ad legendum conductum, licet per ſubſtitutum id facere nequeat cum ſingulatim eius ſit electa

indu-

induſtria. *Gloſſ. vſurpantes in l.1.C. de mancipijs, & colon. & Moditius dubit. 10. §. prudentum reſponſa*. Hoc tamen, id ei conceſſum eſſe ſi legerit per viginti annos docet Iaſon. *in l.quaecumque n.12. ff. de officio eius, cuius eſt mand. iuriſdict.* Veruntamen huiuſcemodi comitiuæ, & illuſtris dignitatis priuilegium, adeò Reipublicæ ad bonas fouendas artes neceſſarium vbique ſemper reputatum fuit, vt apud barbaras, exteraſque nationes, celeberrimis illis Doctoribus, qui præuio ſaltem difficillimo in examine victores triumpharunt, conceſſum duntaxat, permiſſumque ſit. De Sinenſibus itaque (vt aliquod inter tot feramus exemplum) *lib. 1. de christiana expeditione ex Patre Matthæo Riccio*, ſcribit Nicolaus Trigautius, quod eorum. Qui tales
„ in ſtudiis impendit labores: Inſigni (in-
„ quit ipſe) per totam vitam dignitate inſi-
„ gnitur, præter quam quod, maxima quæ-
„ que in Republica munera gerit. Quæ di-
„ gnitas aptiſſimè cum Ducis apud nos,
„ Marchioniſue titulo conferretur, ſi ea in
„ poſteros, hæreditario munere transferre-
„ tur. Haud tamen, eorum propterea, his ab honoribus arcendæ videntur Vxores: nam priuilegiis habent ſuorum gaudere virorum eſto deceſſorum, ſi viduæ perſiſtant. *Bartol. in l. ſi poſt mortem §. fin. ff. de bon. poſſ. contra tabulas. Hippol. de Marſ. in ſuis ſingular. ſingul. 179. Petrus Lenud. tract. de Doct. p. 2. §. 13. & Anton. Gom. ad l. final. Tauri. n.17.*

Permulta quidem alia, ferèque innumera pro Doctoribus apud Authores,
21 ſiue particularia, ſiue cum ſcholaribus communia ſint, aſſignantur priuilegia, quibus recenſendis, ne prolixius ad tædium protrahatur diſcurſus, ſuperſedendum cenſeo: præſertim cum de ſingulis, in qualibet collocandis facultatis ſerie, inferius ſit agendum. Hoc autem præſentis capitis pro coronide haud liceat tandem prorſus ignorare: Locorum nimirum conſuetudines, variis de cauſis, quædam non pauca (quod maximè notandum puto) ex adductis, atque adducendis, vel dimitare, vel omninò adimere poſſe: Nam ſicut leges per contrariam conſuetudinem abrogantur interdum. *l. 3. ff. de ſepul. vio. §. diuus.* & habetur exemplum *C. de iudic. l. rem non nouam*: ita priuilegia (quæ ex dictis *cap. ſuper n. 1.* quædam leges priuatæ ſunt) per contrarium vſum, nonnunquam amittuntur. *c. ſi de terra 6. decret. 5. tit. de priuilegijs, vbi Barboſa. n. 4.*

CAPVT III.

Omnium Doctorum tàm antiquorum, quàm recentiorum, quibus ab alijs diſcriminari habent, ferè recoluntur, & explicantur Inſignia.

SVMMARIVM.

1 *Gentium iura, nationumque ritus, vt nobiles ſegregarent à plebeis, varias notas, & teſſeras adinuenerunt. Stigmatibus proindè, ac punctis Thraces Matronæ, earumque filij: lunatis calceis Arcades: cicadibus aureis Athenienſes: Garamantes pennis: equis, quibus etiam apponebant ephippia Perſæ: crobylis Barbari: & citris nobiles vtebantur Germani.*

2 *Huiuſcemodi vſus, ad ſapientes poſteà tranſiuit, adeò vt veluti nobiles, & perilluſtres, ab ignobilibus, vulgaribuſque varijs inſignibus dignoſcerentur hominibus. Quarè Græci, philoſophico eos veſtiebant pallio, quod erat fuſius, & ſemirotundum, ad inſtar noſtratis, ita vt reijci in humerum poſſet, ac duplicari, totumque corpus inuoluere ad differentiam vulgaris Græcorum pallij, quod erat quadratum, veluti noſtrorum Diaconorum Dalmatica.*

3 *Ab hoc autem Græcorum philoſophico pallio, illud fortè deriuatum eſt tegumentum, quod apud Romanos Toga dictum fuit, quo non modò induebantur nobiles, verum etiā Cauſidici, & Oratores: nam Togam purum eſſe pallium, forma rotunda, & fuſiore, atque inundante ſinu, celebres dixere ſcriptores, vetereſque Statuæ teſtantur, ac nummi. Propterea, vix inter pallium, & Togam adinueniri poteſt aliqua notabilis differentia.*

4 *Ægyptiorum Gens, ſuos Hierophantas, Hierogrammatas, Hierophoros, Hieroſtolos, alioſque Sapientes, ità diſcriminabant à cæteris, videlicet, vt eſſent deraſi, circumciſi; veſte linea, papyraceiſque calceis induti; regale ſceptrum in formam geſtarent aratri; pileoſque oblongos, circa finem vmbilicum habentes; ſerpentibus, quos aſpidas vocant, circumuolutos etiam deferrent.*

5 *Magis verò (qui apud Perſas, celebres Sophiſtæ, ac nobiles extiterunt Philoſophi) veſtis candida, lectus humus, eſca oleus, caſeus, paniſque cibarius erat, arundine pro baculo vtebantur, cuius item in ſummitate præfixum caſeum, ori applicantes mandebant.*

6 *Apud Samios autem Docti, ac literati Viri, more pecudum, ac iumentorum, ſtigmate notari*

notari ſolebant, quam innſtam illis aotam, ſunt qui noctua, alij verò Samena, hoc eſt, aaugium bireme, ratundum, cancauũ, ac in ventris ſimilitudinem formatum, vt mare percurrere, & celeriter conuerti poſſet, fuiſſe valunt.

7 *Sinenſes præterea, his notis, ſuos obſiguant Doctores: aam eorum veſtes, & ocrea, è pelle nigra, & eleganti ſunt: Pilei quoque è velo aigro, & vtrinque duas velut alas habent, ferè ſuper aures anatæ figura. Inſigne deindè Magiſtratuum omnium commune, quod eſt cingulum quoddam, mirifieo compactum artificio, duoqae quadrati panni, opere phrygio eleganter iatexti.*

8 *Brachmanes, Germanes, atque Hyobolos, à multitudine ſegregabant Iadi, quod aullam ſcilicet veſtium, aut inſignium, ipſis apponebant notam: Nudi enim ſubdio ab exortu ad occaſum perſtabant contuentes ſolem, immobilibus ocalis, feruentibus arenis tota die, alternis pedibus inſiſtebant, vadè Gymnoſophiſtæ dicebaatur.*

9 *Pluribus etiam notis, teſſeriſque Iudæorum ab alijs diſcriminabantur Doctores: aam ſecuadum Chryſoſtomum, hyacinthinum filum in extremitate veſtis, quæ ad talos erat, coaſutum ferebant, quo alligabantar quidam libelli mandatorum Dei breuiſſimè conſcripti, qui dicebantur Phylacteria, vnde fimbriæ maiores ſiebant, magiſque dilatabantur. Secundum verò Epiphanium, ad inſtar noſtraram Dalmaticaram vtebantur pallijs, quoram conſpicuis locis, ſiuè fimbrijs, latas quaſdam purpura notas prætextas addebant, quæ idcirco Phylacteria vocabantar.*

10 *Apud Belgas, & Gallas, eorum Druidæ, qui ſimul Sacerdotes, & Sapientes fueram, ea veſte, qua Sacerdotia amicti fungebantur, etiam ab alijs diſtinguebantur, quæ præter caadidum Sagum, nil aliud fuiſſe præſumitur.*

11 *Apud Etruſcos, ſapientes, & docti maximè dicebantur Augares, qai ab auium garritu ſic facrant nuncupati, quorum erat inſtitutum ex auibus vaticinia obſeruare: de prodigijs, ſomnijs, oraculis, portentis reſponſa dare; Vatum libros, portentorum explanationes, & monita Deorum adijcere, & id genas alia. Quare in pluribus ab Haruſpicibus diſcriminabaatur.*

12 *Notæ itaque plurimæ illis conferebantur: Horum aauque erat Canea pullaria, Tripudiam ſaliſſimum præcipaeque augarale Baculum, qui Lituus dicebatur, quo cæli regiones deſcribebant, & deſignabant metas, intra qaas ſe obſeruaturas ſigna conſtituerant. Indaebaatur autem duplici toga augurali à ſummitate capitis vſque ad pedes, qaæ Læna, vel Trabea dicta fait, ex purpura, & cocco contexta.*

13 *Viciuus tamen, & ſi non tam recens fuit noſtris temporibus vſus, vt longis, latioribus, & manicatis ſtolis, Doctares eſſent induti, cacullaſque varijs pellibus ſuffultas, in humeros, pectuſqae demiſſas geſtarent. Ita enim Collegium Iuriſconſultorum, & Phyſicorum ornatum, Martino V. Mediolanum venienti obuiam iuiſſe, apad Corium legitur.*

14 *Pellium nanqae vſus, ab hominibus agreſtibus, ad protegenda militum corpora, meauit in caſtra, cum ex illis thoraces, galea, & ſcuta ſint facta: religioni deinde, viris religioſis, Heroibus, Principibus, Regibaſque applicata ſunt.*

15 *Pelles autem, quibus ad præſeas, vlri iaduuntur religioſi, Heraes, Principes, ac Reges, non hiſpida, ſicut antiqaitus, ſed molles, & delicata ſunt; vt moneantur, non qaidem diſcedere à rigida illa priſcarum virtute, ſed eam, illam condire humanitate, quæ nihil admittit cradum, & informe. Qaa de cauſa, etiam tribuuntur Doctoribas, præſertim cum & ipſi, vtpotè ſapientes, Reges, Principes, liberi, haneſti, & iageaui ſint.*

16 *Deiadè poſteriores Doctores, detracta caeullæ, quæ Sacerdotibus quoque communis fuerat, ſalis humeros pellibus circumdederuat, ac rotundos pileos coccinei coloris capiti impoſuerunt, longaſque veſtes eiaſdem geſtabant coloris. Denique receatiores Doctores ſaltem in pluribus Italiæ locis, præfata iaſignia, ad apertos libros, biretum, & aanulum tantummodò redegerunt.*

17 *Pileas tamen qui velati diadema capitibus imponitur Doctorum, non eiuſdem coloris eſt apad amnes nationes: Nam apad Germanos, tantum Theologi, pileo vtuntar nigro; Iuriſconſulti verò rubeo, cærulea aut violaceo Medici, ac Philoſophi. Sed apad Conimbricenſes, & Eborenſes in Hiſpaaia, albo Theologi, Canoniſtæ viride, purpureo Legiſtæ, Flaao Medici, cæruleo Philoſaphi.*

18 *Pilei compagem, colores, ac fines mirificè tangit Bertachiuus, dicens: Eam eſſe ſignum victoria, & gratia, nec non Sacerdotij, & Superioritatis. Quæ omnia ſingillatim deinceps explicantur.*

19 *Forma pilei apad aliquos rotunda eſt, qaia corona ſignum eſt perfectionis, cum ſit ſphærica figura angulis carentis, eo quod vbi anguli non ſunt abſint ſordes. Apud alios a tem quadrata eſt, quæ vtique ſtabilitatis, & immobilitatis ſymbolum exiſtit; ſicut decet eos, qui ſanam profitentur doctrinam.*

20 *Annalus aureas Doctoribus etiam traditur pro iaſigae, qui debet eſſe ſignatorius, fidelitatis*

delitatis in ſignum, eo quod ſcientia, quam
profitentur veri effic.antur ſponſi, eidem
inuiolabilem non modò tenentur ſeruare fi-
dem (adulterina nunquam adhærendo do-
ctrinæ) verum etiam illius adeò cuſtodire
præcepta, vt nec deſtituta, nec diminuta
vnquam comperiantur.

21 *Demum Doctores, qui Domino ſcientiarum*
fideliter ſeruierunt, tamquam de Diabolo
triumphatores, aureolas adhuc iurè meren-
tur in Cælis, quæ quidem nil aliud ſunt,
quàm accidentale, ac priuilegiatum præ-
mium, priuilegiatæ correſpondens gloriæ,
in mente propriè, & principaliter reſidens,
& ad modum fulgentis ſubuiridis coronu-
læ per quandam redundantiam, etiam exu-
berans in carne.

NObiles, & excellentes viros, vulgo ne
confunderent, teſſeris, varijſque notis
1 Gentium iura, rituſque plurimi eos obſi-
gnare, apud Alexandrum Sardium, qui
lib.1. cap.15. Gentium mores ſedulò col-
legit, quam maximè cauerunt. Thraces
proindè, Nobiles Matronas, ſtigmate
non modò, verum & punctis cum ſuis
pueris diligenter notabant. Hoc enim
inter eos nobilitatis ſignum fuerat, vt in-
ter Romanos imaginum ius, quod non
habebant noui homines niſi in ædilitate;
& damnati amittebant. Nigros etiam
calceos cum luna, nobiles ſibi aptabant
Arcades, ſiuè crediderint quod in globo
Lunæ Elyſij eſſent campi, beatorum lo-
ca: ſiue quod antiquiſſimò ipſi eſſent,
quando Euander ex Arcadia venerit, vbi
fuiſſe dicuntur homines ante Lunam: vn-
de Arcades, græca voce *Proſelini* cogno-
minabantur. Athenienſes quoque, ea
cauſa, aureas geſtabant cicadas capite,
tanquam primi homines fuiſſent terra
geniti. Sic Garamantes, & ipſi capite fe-
rebant pennas, quod volaſſet fermè ex
Creta in Aphricam Acacalis Minois filia,
Amphitoontis Mater, qui dicitur Gara-
mas, Naſamonis pater ex Tritonide
Nympha, vndè & Garamantes, & Naſa-
mones fuere. Apud Perſas item Cyri le-
ge, Nobiles equo vehebantur, pedibus
enim ingredi ſeruorum erat, prohibi-
tumque nobilioribus, & turpe apud Ha-
lanos. Equis ephippia ea apponebant,
quibus iam vtuntur equorum domito-
res, abſque annulis ferreis, quibus ipſi
imponimus pedes; & cætera id genus ibi-
dem ſatis enumerata, præter ea, quæ *lib.*
de vel. virg. cap.10. in ſignum nobilitatis
iam tradiderat Tertullianus, vt Crobylos
Barbarorum, Citros Germanorum, Stig-
mata Britonum, & ſi qua alia fortaſſis
fuerint.

Quamobrem perantiquæ, nec vnquam
penitus neglectæ ea fuit ſemper conſue-
2 tudinis obſeruantia, vt Doctoribus quo-
que (vtpotè nobilibus, ac perilluſtribus)
Inſignia quædam, certique Habitus, quo-
rum vſus interdiceretur iis, qui illorum
iudicio penes quos talis eſt poteſtas pro-
bati non fuerint, iurè permiſſa, & conceſ-
ſa ſint. Sic enim Sophiſtæ olim Athenis
(vt ſcribit Olympiodorus apud Photium
Cod.80.) philoſophicum Pallium, vna-
que Sophiſtarum dignitatem, certis riti-
bus ſeruatis, aſſequebantur. Erat nanque
Pallium, Græcorum ſapientum commu-
nis, & familiaris veſtis, quæ tunicæ im-
ponebatur. Bayſius *de re veſtiaria cap.13.*
Herodem ideirco Atticum cuidam, Phi-
loſophi ſimulanti perſonam *Noct. attic.*
lib.9. cap.2. Gellius rectè dixiſſe autumat;
dum video barbam, & pallium (inquit)
Philoſophum nondum video. Nec aliud
apud eos inter vulgare, ac philoſophicum
pallium intercedebat diſcrimē, niſi quod
vulgare fuerat quadratum, eo quod ex
duabus plagulis confectum, fibula in hu-
meris necteretur; atque ita hinc indè à
lateribus apertum, quales apud nos Dia-
conorum Sacris operantium viſuntur ve-
ſtes: at philoſophicum fuſius, & ſemiro-
tundum ad inſtar noſtri, quod nempè reij-
ci in humerum poterat, & duplicati, to-
tumque corpus inuoluere, quod à Cyni-
cis fiebat, licet ſola materia diuerſum pal-
lium reliqui geſtarent Philoſophi. *Ferra-*
rius de re veſtiar. lib.1. cap.4. Ab hoc au-
3 tem, & romanum illud fortaſsè deriua-
tum eſt tegumentum, quod græcè *Te-*
bennos (deprauato tamen nomine) à Ti-
meno Arcade, qui prius; vt *lib.2. de ſom-*
nior. interpret. cap.3. tradit Artimidorus in
Sinu ionio vſus eſt eo, latine *Toga*, appel-
latum eſt. Quandoquidem à Pelaſgis ad
Lydos, à Lydis ad Romanos, hoc indu-
menti commeaſſe genus; *lib. de pallio* per-
doctè ſcribit Tertullianus. Nec inſuper,
ſufficienti id omninò deſtitutum inueni-
tur indagine; dum Togam purum eſſe
„ Pallium, forma rotunda, & fuſiore, atque
„ inundante ſinu, veteres Perſij Gloſſæ apud
„ Ferrarium *loc. cit. cap.1.* notauerint; &
„ Dionyſius Alicarnaſſæus, Quintilianus, &
Iſidorus apud Roſinum *lib.5. antiquit. Ro-*
man. cap.32. apertè dixerit: præter ea, quæ
antiquæ Statuæ, ac Nummi, oculis no-
ſtris patenter ſubijciunt. Quare vix ali-
quod, aut nullum inter philoſophicum
pallium, quo Sapientes vtebantur græci,
& romanam togam, qua nobiles non
modò, verum etiam *l.3. & 5. C. de aduocat.*
diuerſ. iudic. Cauſidici, & Oratores in pu-
blico veſtiebantur, comperiretur diſcri-
men,

men, niſi verba *in Auguſto* apud Bayſium citatum *cap.*13. obſtarent Tranquilli, dicentis: Sed cæteros continuos dies, inter varia munuſcula, togas inſuper, & pallia diſtribuit; lege propoſita, vt Romani, Græco; Græci, Romano habitu vterentur.

Præfatis tamen nationibus, Ægyptiorum Gens anteà, longè obſeruantior fuit,
4 dum ſuos Hierophantas, Hierogrammatas, Hierophoros, atque Hieroſtolos, vniuerſos ſcilicet ſacris, & doctrinis Præfectos (vt in *Iſide, & Oſiride,* diſertè notauit Plutarchus) non modò veſtibus, verum etiam præclaris inſignibus, à cæteris diſcriminabant: nam eos deraſos fuiſſe, circumciſos, veſte linea, & calceis papyraceis indutos, *lib.*2. abundè narrat Herodotus. Præterea, ſceptrum commune cum Regibus habebant, quod ad honorem agriculturæ, ſicut & Æthiopes in formam aratri effingebant, quædamque alia inſuper gerebant, vt ex Diodoro *lib.* 3. *rer. antiquar. cap.*1. licet commodè colligere. Scribit enim: Sacerdotes verò (Vates quippè, ac Sacerdotes hos ſapiẽtes etiam fuiſſe, *in Macrobijs*, author eſt Lucianus) apud vtranque nationem (Æthiopum ſcilicet, atque Aegyptiorum) eundem ordinem habent. Purè enim, caſteque ad cultum Deorum accedunt vtriq; ſimiles ferentes ſtolas, eiuſdemque figuræ ſceptrum in aratri formam, quo & vtuntur Reges. Pileos etiam oblongos geſtant, circa finem vmbilicum habentes; ſerpentibus, quos Aſpidas vocant, circũuolutos: monumentum inſigne, eos qui contra Regem inſurgere audeant, mortiferis morſibus ſubeſſe.

Nec ſuæ gentis Magos in notando; quandoque diſſimiles Perſæ fuere. Erant
5 enim antiquitus apud ipſos Magi, non vtique quos vulgus Maleficos, & Præſtigiatores indifferenter appellat; ſed celebres ſophiſtæ, ac nobiles Philoſophi, qui vt Senatus Principes, Regi præſto ſemper aderant qua opera, qua conſilio, qua doctrina ipſum adiuuantes. Tum ex aſtrologia, & ſacrorum inſpectione futura diuinando, tum ex ſacrorum librorum annotatis, res geſtas cum vtilitate interpretando, vt de ipſis planè loquitur D. Hieronymus *in comment. Daniel.*2. dicens: Cõſuetudo autem, & ſermo communis; Magos pro Maleficis accepit, qui aliter habentur apud gentem ſuam, eo quod ſint philoſophi Chaldeorum: & ad artis huius ſcientiam Reges quoque, & Principes eiuſdem gentis omnia faciunt. Hos itaque candida veſte, arundineaque virga; reliquo à populo, eorum innocens, & ſimplex diſcernebat antiquitas. Quod ipſius calami, niſi ſummitati fragmentum ſapidi additum eſſet caſei, philoſophicam fortè rerum negligentiam; & deſpectum argueret mundanarum. Sed quid philoſophica cum firmitate arundinea leuitas, cibique cum ſeuerioribus, ac grauioribus ſtudijs diuturna, & frequens occaſio. Cum præſertim inconſtantiæ ſimilitudinem Arundo teneat *D. Ambroſius lib.*5. *in Luc. cap.*7. & à muſis, ac Philoſophia cibi frequentia (ſingillatim caſei) admodum ſit aliena? *Galenus* 7. *de vſu part. cap.*21. *propè fin.* Quia verò apud Laertium *lib.*1. *de vitis Philoſoph. cap.*1. id apertè, ac manifeſtè legitur, ne ludicrum cenſeatur penitus commentum; tanti viri verba nequaquam pigeat audire. Ait enim ex Ariſtotelis *in magico*, & Sotionis 23. *ſucceſſionis*, ſententia; His autem veſtis candida, lectus humus, eſca oleus, caſeus, paniſque cibarius eſt. Arundine pro baculo vtuntur, cuius item in ſummitate præfixum caſeum ori applicantes mandunt.

Apud Samios autem docti, ac literati viri, more pecudum, ac iumentorum,
6 ſtigmate notari ſolebant, quam inuſtam illis notam, ſunt qui Noctuæ alij verò Samænæ fuiſſe volunt. Eſt verò Samæna Nauigium dicrotum, hoc eſt bireme, rotundum concauum, ac in ventris ſimilitudinem formatum, vt mare percurrere, & celeriter conuerti poſſet: cuius Author extitit omnium primus Samiorum Tyrannus Polycrates. *Plutarchus in Pericle.* Sinenſes præterea (ſi non antiquis, nuperis ſaltem temporibus) magis noſtratibus, quam cæteræ nationes adhęrentes vſibus, amplioribus, nobilioribuſque teſſeris, ſuos obſignant ſapientes: Propria nanque
7 veſte, pileo, & ocreis, ac reliquis etiam Magiſtratuum inſignibus (Nicolao Trigautio *in expedict. chriſt. apud Sinas lib.*1.*cap.*5.*&* 6. teſtante) omninò gaudent. Sunt itaque eorum veſtes, & ocreæ (quarum inſuper peculiaris materia, & figura eſt) è pelle nigra, & eleganti. Pilei item ex velo nigro, & vtrinque duas velut alas habent, ferè ſupra aures, ouatæ figuræ; eæque ita pileis adhærent, vt tamen facilè excidant. Hoc aiunt, modo, ſe ad modeſtè recteque incedendum cogi, & à capite leuiter inflectendo prohiberi, quod ſi fecerint Magiſtratuum violant maieſtatem. Inſigne tandem Magiſtratuum omnium commune adhuc illis permiſſum, eſt cingulum quoddam (*ibidem cap.* 6. idem inquit Trigautius) ipſo corporis ambitu laxius, & quatuor plus minus digitos latum. Id inſigni opere, qua circu-

latibus figuris, qua quadratis exornatur.
In pectore quoque, & à tergo duos
quadratos pannos opere phrygio elegan-
ter intextos aſſuunt: ſed in his quadrangu-
lis, aut cingulis magna eſt varietas, & pro
varietate maieſtas. Ex his enim mox in-
telligitur à peritis, è quo ſint Senatu, phi-
loſophicone, an militari, & in eo quam
quiſque obtineat dignitatem. Nam in
pannis illis periſtromatum opere, qua-
drupedum, aut volucrum, ac florum
etiam figuræ effictæ viſuntur. Zonæ ve-
rò illæ ſenatoriæ è materiæ dignitate in-
dicant maieſtatem; aliæ enim è tornatili
ſtipite, è cornu aliæ, ex vnicornu quæ-
dam, vel è calamba ligno in primis odo-
rifero, nonnullæ ex argento, auroue, ſed
omnium nobiliſſimæ e marmore quodã
pellucido, cui Iaſpis nomen impoſuimus,
ſed omninò Iaſpis non eſt, ac fortè Sap-
phiro marmori ſimilius, ipſi *Tuce* vocant:
ab Saracenis autem ab occaſu, è regno
Caſcar, à negotiatoribus importatur, &
ab Sinis habetur in primis in pretio. Sed
8 hac ſecus nota Brachmanes, Germanes,
atque Hyobolos à multitudine ſegrega-
bant Indi, quod nullam ſcilicet veſtium,
aut inſignium ipſis apponebant notam.
Nudi enim ſubdio ab exortu ad occaſum
perſtabant contuentes ſolem immobili-
bus oculis, feruentibus arenis, toto die
alternis pedibus inſiſtebant; vnde Gym-
noſophiſtæ, hoc eſt nudi ſapientes græca
voce appellabantur. *Plinius lib.7. cap.2.*
Gymnos quippè græcè, latinè nudus in-
terpretatur.

Pluribus etiam notis teſſeriſque Iu-
dæorum ab alijs diſcriminabantur Do-
9 ctores: Etenim ſcribæ (hoc quidem no-
mine, ſiuè Phariſaicæ, ſiuè cuiuslibet
aliæ extiterint ſectæ, *vt in 23. cap. Matth. q.*
12. explicat Toſtatus, eorum gaudebant
Sapientes) ea vtebantur veſte cuius gra-
phicè deſcribit iconem Chryſoſtomus
Homil.74 in cap.23. Matth. ſuper ea verba
Dilatant Phylacteria ſua, & magnificant
Fimbrias, dicens: Quoniam facilè bene-
ficiorum Dei obliuiſcebantur, idcircò
Deus ſigna ſua in libellis breuiſſimè con-
ſcribi, & manibus eorum appendi iuſſit:
vnde dictum eſt: nec remouebuntur ab
oculis tuis. Hæc Phylacteria, quaſi quæ-
dam cuſtodientia latinè, vocabant, ſicut
multæ mulierum modo faciunt, euange-
lia ex collo dependentes: & vt aliundè in
memoriam reducantur, quod obliuioſi
crebro facere ſolent, filo digitum ſtrictius
ligantes, id Deus ceù infantibus, citò iuſ-
ſit facere. Hyacinthinum enim filum in
extremitate veſtis, quæ ad talos eſt, aſſui
præcepit, vt attentiore cura mandato-
rum recordarentur, hanc fimbriam ap-
pellant. In his igitur rebus diligentiores,
ligacula quibus libelli dependebant, la-
tiora, & fimbrias maiores faciebant, quod
ex inani gloria proficiſci videbatur. Ali-
ter tamen *lib.1. panarij hæreſi* 15. Diuus
ſentit Epiphanius, dum aſſerit, Phariſæo-
rum, ſcribarunque Phylacteria nullum
eſſe ſcripturæ genus, ſed latas quaſdam
purpuræ notas, conſpicuis palliorum lo-
cis prætextas, quod & ipſa Euangelij
phraſis indicat. Per fimbrias intelligens
oras, & margines palliorum: per Phyla-
cteria verò ipſorum purpureas notas, qua-
les & in pectore, & à tergo Dalmatica-
rum apponuntur. Proinde inquit: Ha-
bebant fimbrias quaſdam ſignificãtes po-
litias ipſorum ad oſtentationem elatio-
nis, & laudem ſpectantium; & phylacteria
pallijs ſuis addebant, hoc eſt latas notas
purpuræ: fimbriæ enim oræ, & margines
ſunt: phylacteria verò ſigna, ac notę ipſius
purpuræ, quæ (inquit Dominus) dilata-
tas fuiſſe: Nam fimbrias & prætextus
quoſdam in quatuor alis amiculi vnuſ-
quiſque habebat ex ipſo ſtamine illigatas,
quo tempore continenter agebant, & vir-
ginitatem exercebant. At cum vtraque
ſententia, æqua lance, noſtro arrideat in-
ſtituto; alterutra cuilibet amplectenda
proponitur legenti.

Cæterùm apud Belgas, & Gallos, qui-
dam alij antiquitus vitam degebant Sa-
10 pientes, qui Druidæ à græca dictione
Drys, quæ quercum ſignificat, appella-
tionem trahebant. *Plinius lib. 16. cap. vlt.*
propè fin. Hi nanque (inquit ipſe) nihil ha-
bent viſco, & arbore in qua gignatur (ſi
modò ſit robur) ſacratius. Iam per ſe
roborum eligunt lucos, nec vlla ſacra,
ſine ea fronde conficiunt. Et poſt pauca
ſubdit: Sacrificijs, epuliſque ritè ſub ar-
bore præparatis, duos admouent candidi
coloris Tauros, quorum cornua tunc
primò vinciantur. Sacerdos candida ve-
ſte cultus, arborem ſcandit. Falce aurea
demetit. Candido id excipitur ſago. Tum
deinde victimas immolant, precantes vt
ſuum donum Deus proſperum faciat his
quibus dederit; Quare, cùm omnes pro-
miſcuè (*6. de bello gallico circa medium.* Iu-
lio Cęſare teſte) Sacerdotes extiterint, re-
buſque interfuerint diuinis, ſacrificia pu-
blica, & priuata procurauerint: eadem
quippe veſte, qua Sacerdotio amicti fun-
gebantur, etiam à cæteris diſtingui credi
poteſt.

Demum, nec noſtri à quouis alio ſenio-
res, Etruſci, ſuos neglexerunt Augures
11 dignoſcere; quin potiùs, commodè vt id
præſtarent, multiplicis notæ inſignia eis
tra-

tradidiſſe fertur. Erant enim Augures (vt 3. *antiquit. Rom cap.*3. & 9. tradit Roſinus) ab auium garritu ſic nuncupati: vnde augurium quaſi augerium, quòd aues gerunt: antiquiſſimi quidem, à Chaldæis, ſcilicet, vſque, & Græcis exportati, & ab Etruſcis ad Latinos. Horum autem inſtitutum fuerat, ex auibus vaticinia obſeruare, obnuntiare, addicere; de prodigiis, ſomniis, oraculis, portentis reſponſa dare; tum procurationes, expiationeſque, Vatum libros, portentorum explanationes, & monita edicere Deorum, aliaque huiuſmodi, lege augurali comprehenſa apud Tullium 2. *de leg. ſect.* 171. *nu.* 20. 21. & 22. his adamuſſim verbis. Interpretes Iouis Optimi Maximi Publici Augures ſignis, & auſpiciis poſteà vidento: diſciplinam tenento. Sacerdotes, vineta, virgetaque, & ſalutem populi auguranto; quique agent rem duelli; quique populare auſpicium præmouento: ollique obtemperanto: Diuorumque iras prouidento: iiſque apparento: cælique fulgura regionibus ratis temperanto: Vrbemque, & agros, & templa liberata, & effata habento: quæque Augur, iniuſta, nefaſta, vitioſa, dura dixerit, irrita, infectaque ſunto: quique non paruerit, capitale eſto &c. Ab Haruſpicibus idcircò, qui, teſte Tullio 2. *de diuinat. ſect.* 114. *n.* 28. à victimis aſpiciendis in hara, futura prædicebant, haud parum diſcriminabantur. Siquidem augurandi nec eadem vtebantur arte, nec inter ſumma Collegia, Senatoreſque, niſi per Cæſarem priùs euerſa Republica, vnquam Haruſpices numerati ſunt; quibus muneribus, aliiſque augurali lege comprehenſis, vtique gaudebant Augures, vt eruditè probat Henricus Noris *cenotaph. piſan. diſſert.* 2. *cap.* 5. *propè med.*

Notæ itaque plurimæ illis conferebantur: horum nanque erat cauea pullaria;
12 horum tripudium ſoliſtimum, ex quibus per Pullarium, qui ſcilicet pullorum caueæ curam habebat, auium priùs meditato paſtu, auguria captare ſolebant. Quia verò (vt 2. *de diuinat. ſect.* 124. *num.* 72. inquit Tullius, ex quo præfata retulimus) cùm aues paſcuntur, neceſſe eſt aliquid ex ore cadere, & terram pauire, terripauium primò, poſt terripudium dictum eſt. Hoc quidem iam tripudium dicitur. Cùm igitur offa iam cecidit ex ore pulli, tum auſpicanti, tripudium ſoliſtimum nuntiant. Horum præterea veluti clariſſimum, præcipuumque augurandi inſigne, auguralem baculum, qui Lituus dicebatur, etiã fuiſſe, 1. *de diuinat. ſect.* 86. *num.* 30. idem teſtatus eſt Tullius, dicens: Quid Lituus iſte veſter, quod clariſſimum eſt inſigne auguratus, vnde vobis eſt traditus? Nempè eo Romulus regiones dixerit tum, cùm Vrbem condidit. Qui quidem Romuli Lituus (ideſt incuruum, & leuiter à ſummo inflexum bacillum, quòd ab eius Litui, quo canitur ſimilitudine nomen inuenit) cùm ſitus eſſet in Curia Saliorum, quæ eſt in palatio, eaque deflagraſſet inuentus eſt integer. Eo igitur baculo cœli regiones deſcribebant, & deſignabant metas, intra quas ſe obſeruaturos ſigna conſtituerant, vt quod dextrum eſſet, quodue ſiniſtrum, oculis, animoque metiri poſſent: manu enim hæc ſpatia, quæ templa vocabantur, definire, & notare, ſaluis hauſpiciis, non licebat. Quibus peractis preces effundebant, quarum efficacia ſigna illarum rerum, quas meditabatur Reſpublica, poſcebant. Inde qui omen capiut erat, velato capite, & duplici amictus toga augurali, quæ Læna dicta eſt, vel Trabea, ex purpura, & cocco, defixiſque in cœlum oculis, & attentè, ſolliciteque circumſpectis, ac perluſtratis, cardinibus omnibus, expectabat num quid aliundè oſtenderet ſeſe, & vnde naſceretur, ac prodiret: & ſi obiiceretur auis aliqua, hùc ne, an illuc volaret: an prono, obliquo, ſupinoue motu corporis ferretur, quo flecteret, contorqueret, porrigeret, contraheret membra: an hac, vel in illa ſe parte occultaret: à dextra ne, vel ſiniſtra parte canerent oſcines. Viſis hauſpiciis, ſurgebat è templo. Non enim ſatis erat vnum augurium vidiſſe, niſi confirmaretur ex ſimili: nam ſi diſſimilia eſſent poſteriora, ſoluebãtur priora. Quòd ſi poſt acceptum augurium ad aquam veniſſet, inclinatus hauriebat exinde manibus, & fuſis precibus vota promittebat, vt viſum perſeueraret augurium, quod aquę interuentu diſrumpi credebatur. *Roſinus antiquit. Roman. lib.* 2. *cap.* 9. & 10. Vbi caueæ pullorum, & litui, ex antiquis monumentis etiam icones oſtendit.

Verùm enim verò, ne Diphtera diutiùs antiquiora loquar (cùm aliquando
13 ſcenæ ſeruire deceat, præſtetque vti foro) iam iam deſita, & obſoleta mittam, & quæ de Doctorum inſignibus, recens, vel non tam priſcus adhuc recepit vſus protinùs adiiciam, & vbertim exponam. Longis itaque, latioribuſque, & manicatis ſtolis, vt à cæteris diſtinguerentur, Doctores primò fuerunt induti, cucullaſque variis pellibus ſuffultas, & in humeros, pectuſque demiſſas geſtauerunt. Vnde anno 1418. Martino V. Pontifici Maximo, Mediolanum venienti, Collegium Iuriſconſultorum, & Phyſicorum cum cucullis, variiſque pellibus intus conſu-

tis, & humeralibus item varijs ornatum obulam iuiſſe, Corius *p. 4. hiſt.* apertè ſcri-
14 bit. Pellium quidem vſus, ab hominibus agreſtibus, qui (vt cum Lucretio *lib. 5. de rer. natura* elegantius loquar)

——— vti

Pellibus, & ſpolijs corpus veſtire ferarũ ſolo monitu cœperunt neceſſitatis: ſtatim meauit in caſtra. In ipſo bello (*lib. 2. Academ. quæſt. ſect. 1. num. 4.* inquit Tullius) ita magna rei militaris eſſe occupatio ſolet, vt non multùm Imperatori ſub pellibus otij relinquatur. Retentuſque (addit Tacitus *annal. lib. 13.*) omnis exercitus ſub pellibus, quamuis hyeme ſæua adeò, vt obducta glacie, niſi effoſſa humus, tentorijs locum non præberet. Atque ad protegenda Militum corpora, pelles vt plurimùm adhibitæ ſunt. Nam è pellibus facti ſunt thoraces, vt è Xenophonte Pollux *lib. 7. cap. 15.* rectè adnotauit, Nec thoraces tantùm, ſed adhuc & ſcuta; vnde *3. de arte amandi*, ſeptem corijs bouum tectum Aiacis Telamonij, Ouidius deſcribens clypeum, ſic fatur:

Cui tegmen ſeptem terga fuere bouũ.

Inſuper, & militaria capitis tegmina, iiſdem pellibus fuiſſe compacta *Æneidos 7.* ſuadet Virgilij locus;

—— Fuluoſque lupi de pelle galeros,
Tegmen habet capiti ———

Nec militiæ duntaxat, verùm etiam religioni fuiſſe adhibitas, in ſacro præſertim, quod Herculi fiebat ob Cacum extinctũ *Æneidos 8.* idem Poeta ſic lepidè teſtatur:

Pellibus in morem cincti, flammaſq; ferebãt

Quinimmò, & ſanctitate inſignes viros, pellibus incinctos legimus: In his Ioannem illum Chriſti prodromon, qui fugit Vrbes (inquit Hieronymus *epiſt. 15.*) zona pellicea cingitur, locuſtis alitur, ac melle ſyluestri, & in typum pœnitentiæ prædicandæ, tortuoſiſſimi animalis veſtitur exuuijs. Idipſum de Hilarione, ipſemet Scriptor in eius vita tradit, dum ſcribit: Igitur ſacco tantùm membra coopertus, & pelliceum habens ependytem, quem illi Beatus Antonius proficiſcenti dederat, Hinc item pellium vſus Regum quoque tranſiuit ad Aulas; vbi Reges, & Principes, Sidon. Apollinar. in panegyr. oſtendit fuiſſe pellitos,

——— quoniam pietate propinqui
Expetis in media pelliti Principis Aula

Pellitum Principem vocat, non ſolùm pellibus amictum ob neceſſitatem, ſed & propter dignitatem. Vnde & ipſos Heroas, antiquitas deinde exhibuit pellitos. Quare de Hercule, Heroum ſummo, Euripides *in ipſo furente. actu 1.* appoſitè cecinit:

Ac primum quidem nemus Iouis
Viduauit Leone.
Fuluo autem circumtexit ſe,
Flauum Leonis caput imponens tergo
Terribili rictu feræ.

Et *æneidos 7.* talem perindè Auentinum deſcribit Poeta

Ipſe pedes tegmen torquẽs immane Leonis;
Terribili impexum ſeta cum dentibus albis
Indutùs capiti, ſic regia tecta ſubibat
Horridus, Herculeoque humeros inuectus amictu.

Fateor tamen, has, quæ hodie geſtantur pelles, haud Regum, priſcum Principum,
15 ſacrorumque hominum, atque Heroum eſſe geſtamen, ſed illius ad ſummum nobile, & inſigne imitamentum. Sunt enim vt plurimùm Mures illi, quos herminas vocant, ob mollitiem, & teneritudinem ſumptuoſi, ex quibus regalia, & illuſtria conficiuntur paludamenta. Quibus proptereà Reges, Heroeſque docentur omnes; Non quidem diſcedere (*lib. 9. de coronis cap. 26.* inquit Paſchalius) à rigida illa priſcorum Heroum, Ducumque virtute, ſed eam condire illa humanitate, quæ nihil admittit crudum, nihil rude, & informe, cuiuſmodi non pauca notantur in agreſti illa Heroum vita, duriſque moribus, quamlibet vt plurimùm fortibus, & innocentibus, & laudatis. Non diſſocient innocentiam à ciuilitate, non hanc à cæteris virtutibus. Ita geſtent pelles teneras, vt ſint memores primæ duritiæ, & illius inuicti roboris, quod eſt proprium Heroum. Quare meritò docti, ac ſapientes viri, ferinam vt morum ſi qua fuiſſet vnquam linirent aſperitatem, virtutem tamen fouerent; Magnatum ad inſtar non belluarum hiſpido tegumento, ſed mollium pilorum pellita cuculla indui, veſtirique item conſuebant; Præſertim cùm Reges, Principes, Liberos, Honoratos, Ingenuos, *ad Mæcenatem lib. 1. epiſt. 1.* ſcribens Horatius, his carminibus, & ipſos vocet:

Ad ſummum, Sapiens vno minor eſt Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum.

Tullius proinde *3. de finibus in extremo.* ſub Catonis perſona, talem etiam hoc pacto deſcribit Sapientem: Rectius enim appellabitur Rex, quàm Tarquinius, qui nec ſe, nec ſuos regere potuit; rectius magiſter populi, quàm Sylla &c. Rectiùs diues, quam Craſſus, qui niſi eguiſſet, nunquam Euphratem, nulla belli cauſa tranſire voluiſſet &c. Rectè etiam pulcher, rectè ſolus liber, rectè ſolus inuictus.

Poſtmodùm verò, detracta cuculla,

quæ

quæ etiam Sacerdotibus viſa eſt conueni-
16 te (fuit enim hic habitus Sacerdotum, præſertim Gotorum, quemadmodum & hodie, *lib. 2. de claris legum Interpretibus cap. 12.* Panzirolo teſte in vetuſtiſſimis picturis, & marmoribus quibuſdam cernitur) ſolis humeros pellibus circumdederunt, ac rotundos pileos coccinei coloris, capiti impoſuerunt, longaſque veſtes eiuſdem geſtabant coloris, quas hyeme, lato cingulo ex ſerico, tonſis villis contexto, aurea fibula ſupra lumbos conſtringebãt. Quòd ſi ob amiſſos propinquos luctum indicare volebant, in ianthinas ſtudioſè eas conuertebant; ſicut ſe vidiſſe, aſſeueranter ibidem affirmat idem Panzirolus. Denique, veſtibus, in pluribus ſaltem Italiæ locis, pellibuſque deiectis, conſuetis vtuntur palliis; & doctoralia inſignia, haud ſine grauitatis iactura, vltra apertos libros (quorum traditionem Caſſaneus *catalog. glor. mundi par. 10. conſid. 36. & alij*, Doctoratus cenſuere de eſſentia) ad biretum duntaxat & annulum, plurimæ redigerunt Academiæ.

Biretum autem, ſiue Pileum (vt ab eo, qui veluti Corona, Doctoribus tradi ſo-
17 let in augurandis, capiamus exordium) eiuſdem apud omnes minimè inuenitur extitiſſe coloris. Quandoquidem, vt *lib. 1. de Academijs cap. 13.* ſcribit Middendorpius, & Sandæus *in Theolog. iurid. comment. 50.* apud Germanos, inter quos ipſi ſcribebant: ſolus doctoralis Theologorum pileus eſt nigri coloris, ad innuendum mundo eos eſſe defunctos, cum mortis, nigredo ſymbolum ſit; eamque pro mortuis, *ſatyr. 1.* vſurpauerit Iuuenalis, dicens:

Per famam, & populum nigros efferre maritos.

Qui verò apud ipſos, in alijs promouentur facultatibus, pileos habent alterius coloris: Iuriſperitorum nanque, omninò rubeus eſt, eò quòd adſint Regibus, & Principibus terræ, quorum præcipuum ornamentum eſt purpura: Medicorum, & Philoſophorum eſt cæruleus, vt oculos ſuos moneantur nõ declinare in terram. Haud tamen apud Conimbricenſes, & Eborenſes, eadem prorſus eſt colorum inſtitutio, vt *lib. 8. de Repub. lit. diſp. 1. q. 1. q. 6. n. 1222.* commemorat Pereyra: ſiquidem color albus, Doctorem inſignit Theologum, viridis Canoniſtam, purpureus Legiſtam, luteus, ſeù flauus Medicum, cæruleus denique Philoſophum: quæ tamen apud noſtrates locum non habent, vbi doctoralis pileus, cuiuſcunque ſit facultatis, ſemper eſt niger.

Tangit itaque cõpagem, & colorem, ac fines huiuſcemodi indumenti, notationi-
18 bus quibuſdam, *1. p. repertorij verb. Biretum*, mirificè Bertachinus, quæ breuiter percurrenda ſunt, & diſtinctiùs exponenda. Dicit eſſe ſignum victoriæ, & gratiæ, necnon ſacerdotij, & ſuperioritatis; & has omnes ob cauſas, meritò concedi Doctoribus, cùm inaugurantur. Victoriæ quidem, cuius intuitu Olympionicarum cum oleaſtro, non abs re ab Adriano Iunio *5. animadu. cap. 2.* illud confertur: quia diligens ſtudium, quod neceſſe eſt in Doctore præceſſiſſe, perinde eſt ac lucta & agon cum ignorantia, & ignauia, de quibus legitimè triumphauit. Quòd autem gratiæ, & victoriæ ſimul ſit nota, ad probatos mores, & vitæ ſanctitudinem veri Doctoris referendum videtur. Supponitur enim non excepturus tot labores, quot exantlare neceſſe eſt eum, qui dignè ad aſſecutionem huius decoris pertingit niſi in virtute, & gratia præcelleret, qua tot illicibus voluptatum, & auocamentis à recto conſtanter obſtiterit. Quo maximè pertinet ea prolixa diſputatio Lucæ de Penna ad *l. Murilegali C. de murileg. & gynecior.* Pileum oſtendentis Doctoris dici Biretum, quia ſupponit duplicem rectitudinem in eo, cui confertur, quam perinde explicat idem Doctor, vt omnem planè ſanctimoniam comprehendat. Eodem reuoluitur Sacerdotium, cuius pileũ Doctorum teſſeram eſſe ſtatuebat Bertachinus. Diſciplinæ etiam humanæ ſub quodam ſacerdotio exercendæ ſunt, & facultates, quibus partis decernitur pileus; veluti quædam numina habentur, vt *l. 1. ff. de iuſt. & iur.* pronuntiauit Vlpianus, quatenus ex Celſo dixit: Iuriſperitos, boni, & æqui Sacerdotes eſſe, atque adeò iuris, & iuſtitiæ. Quod etiam approbaſſe videtur apud Caſſiodorum Rex Theodoticus, *lib. 6. epiſt. 3. in calce formulæ Præfecti prætorio*. Cùm dixit: quòd Sacerdotium eſt præfecturæ prætorianæ competenter agere dignitatem. Proindè Maro *Æneid. 6.* & viris doctrina præſtantibus, & Sacerdotibus, communes poſt obitum vittas, corollaſque decernit, dum canit:

Omnibus his niuea cinguntur tempora vitta.

Quod denique adducebatur de Pilei conceſſione Doctoribus exhibita, eò quòd Pileus ſuperioritatis, & poteſtatis ſit nota, vſum ſupponit antiquum, quo pileus ſtatuebatur nota libertatis, quam Theologi cum D. Thoma *in 2. diſt. 25. q. 1. art. 1. in corpore* definiunt poteſtatem ſuæ voluntatis, & dominium in actum ſuum. Et paſſim cernitur in nummis, tum Tiberij Claudij Cæſaris, in quo ſimulachrum eſt, dextera pileum geſtans, læuam expaſſam habens,

habëns, cuius inſcriptio eſt *Libertas auguſta*. Tùm Antonini, vbi pileus á manu dextera pendet, læua haſtam tenet, inſcriptio *Libertas 4. Coſ. IIII.* Ex quibus ſatis ſuperque liquet, Pileum eſſe quoque ſuperioritatis, & poteſtatis, cum libertas, poteſtate definiatur. Quare mirum non eſt, donari pileo Doctores, qui excluduntur ſcholaſtica ſeruitute, quoniam non amplius iurant in verba magiſtri, nec illius ſubduntur poteſtati, cum per Doctoratum quaſi manumittantur. Vnde ſuperioritatem, & poteſtatem accipiunt, ſiue docendi, ſiue certa exercendi munera, ad quæ neceſſaria eſt eruditio, cuius teſtimonium publicum recipiunt.

Cæterum forma pilei doctoralis apud varios varia eſt, Rotundum ſuo tempore fuiſſe
19 notat Petrarcha *lib. 1. de remed. dialog. 12.* Apud ſuos Cadomenſes eſſe quoque rotundum ſcribit Petrus Lenaudiere *tract. de priuil. doct. p. 1. q. 3.* referens pilei tradendi formam, & rationem adducit in pileo delectæ rotunditatis: quia ſcilicet corona ſignum eſt perfectionis, cum ſit ſphæricæ figuræ angulis carentis in ſignum, quod abſint ſordes, quas in angulis non deeſſe monuit Gloſſa *Clement. 1. de vit. & honeſt. Cleric. verbo tonſuram*. Nihilominus forma quadrata, cuius pleriſque locis eſt pileus Doctorum, non minus commodas, aut minus fœtas myſterijs rationes ſuppeditat; vt propterea non modo Italis (teſte Panziroio *lib. 1. variar. lect. iuris cap. 23.*) ex figura in hoc pileo iam olim ſit probata, tametſi ſuo tempore in deſuetudinem abijſſe non neget; verùm alijs etiam nationibus, vt *tract. de pileo ſect. 10.* latè diſſeruit Petrus de Maridat. Eſt ſanè forma quadrata immobilitatis, & ſtabilitatis ſymbolum, vt conſiderat Auguſtinus *q. 52. ex 65.* & *Greg. homil. 21. in Ezech.* Idque fortaſſe expreſſum voluit, qui Mercurium diſciplinarum cæleſtium iuxtà Manilium *lib. 1. aſtronom.* ac etiam eloquentiæ, & veritatis præſidem cubicum, & quadratum effinxit, vt ex Leonide refertur *lib. 1. anthol. epigrammate ad Deos agreſtes*, quæ figura magis congruit doctrinæ, quam rotunditas, quæ eſt ſymbolum volubilitatis, & inſtabilitatis; cum omni doctrinæ vento circumferri, ad *Epheſ. 4.* in vitio ponatur ab Apoſtolo. Itaque, qui propter probatam doctrinam, ſententiæ præconceptæ optimè inſiſtit, nec facilè dimouetur de ea (qualem par eſt eſſe, qui Doctor publica authoritate renuntiatur) meritò teſſeram doctrinæ accipit non rotundam, ſed quadratam, quæ innuat illum adeò firmum, & ſtabiliter in doctrina conſtitutum eſſe, vt nullis aduerſis flabris, nullo contrario impetu concutiendus ſit, nedum dimouendus, aut euertendus.

Aureus quoque annulus pro Doctorum ſtatuitur Inſigni, qui olim Equites á plebe
20 *Plin. lib. 33. cap. 1.* poſtea ingenuos á libertinis diſtinxit *l. 1. ff. de iur. annul. aur. §. 1.* Propterea Doctores à plebe debent ſeparari, ac nobiliſſimi appellari *l. prouidendum C. de poſtulat. & Tiraquell. de nobil. cap. 5. n. 3.* Traditur autem illis, ſicut *lib. 8. parerg. cap. 10.* placet Alciato, vt reſponſa ſignare poſſint, quare oportet, eum eſſe ſignatorium. Veteres proinde non ornatus, ſed ſignandi cauſa ipſum circumferebant; atque ita nec plures habere, quam vnum licebat, nec cuiquam niſi libero: quos ſolos fides deceret, quæ ſignaculo continebatur. Macrob. *lib. 7. ſaturn. cap. 13.* Hinc fidei hieroglyphicum Pierius Valerianus *lib. 41.* eſſe probauit: additque
„ præterea huiuſcemodi verba: Quò ſpe-
„ ctare euangelicum illud Theologi aiunt:
„ Date annulum in manum eius. & quod
„ pſal. legitur. Signatum eſt ſuper nos lu-
„ men vultus tui domine. Nam & Paulus
„ vltimo digeſtorum, annulum huiuſmodi
„ ſignatorium inter ornamenta recenſeri
„ negat. De hoc Cicero ad Q. Fratrem:
„ Sit (inquit) annulus tuus non miniſter
„ alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ. Sanè
„ apud veteres teſtamentorum tabulæ, ſep-
„ tem teſtium ſignis annularibus munie-
bantur, quæ facti teſtamenti fidem facerent. Eaque de cauſa annulos in matrimonijs adhibitos pariter conſtat; ideoque Eccleſia eos benedicit *ex rituali romano*, vt fidei matrimonialis inuiolabiliter ſeruandæ, ſignum, & memoriale exiſtat. Cum autem (vt eruditè ſcribit Lucas de penn. *in l. vnic. C. de profeſſ. & med. lib. 12.*) annuli per traditionem, illius ſcientiæ ſtatim creatus Doctor; quam profitetur, docendamque ſuſcepit verus efficiatur ſponſus; inuiolabilem illi non modò tenetur ſeruare fidem, adulterinæ ſcilicet, nunquam adhærendo doctrinæ; verùm etiam quæcunque in ea pretioſa recondita ſunt præcepta, adeò cuſtodiendo, vt nec deſtituta, nec diminuta aliquando comperiantur. Quandoquidem pronubi annuli traditio, tum cuſtodiendæ fidei, amoris & fiduciæ in ſignum, tum res obſignandi domeſticas, ne pereant *3. pedag. 2* teſte Alexandrino, adinuenta eſt.

Verùm hoc demum præterire ſilentio, nobis minimè liceat; eos nempè Doctores, qui Deo ſcientiarum, vtpote *1. reg. 2.* Dominus eſt, ſuas præpararunt cogitationes,
21 eique ſumma religione fideliter ſunt obſequuti, cæleſtium in illa Beatorum

Spi-

Spirituum academia, vt ab alijs diſcriminentur triumphatoribus, coronis, aureoliſque quoque redimendos, & ornandos eſſe. Id enim communitèr tradunt omnes Theologi, habeturque manifeſtè *Daniel.* 11. vbi legitur: Qui ad iuſtitiam erudiunt multos, tanquam ſtellæ fulgebunt in perpetuas æternitates. *Et* 1. *Petri* 5. vbi dicitur Paſcite, qui in vobis eſt gregem Dei, & cum apparuerit Princeps paſtorum, percipietis immarceſcibilem gloriæ coronam, quæ profectò ſecundum D. Thomam *in* 4. *diſt.* 49. *q.* 5. *art.* 3. nil aliud erit, quam priuilegiatum præmium, priuilegiatę correſpondens gloriæ: In mente quidem propriè, & principaliter reſidens (vt *ibidem quæſtiunc.* 3. idem docet S. Doctor) ſed per quandam redundantiam etiam fulgens in carne. An verò in toto corpore, vel ſaltem in aliqua præcipua illius reſideat parte, ex ſacris literis nihil comperti habemus: Ex varijs tamen coniecturis, Paludan. *in illa diſt.* 49. *q.* 8. *art.* 4. *Maior. q.* 23. *& Sotus q.* 5. *a* 1. *&* 2. Sanctorum Doctorum autumant in capitibus reſidere, & veluti coronulæ quædam ſubuiridis coloris ſpeciem præſeferentes mirificè præfulgere, ac coruſcare docent. Quibus, in patria, vtinam, & nos aureolis perfruamur tandem, qui eorum cauſa, talia in via ſumus ſcrutati.

CAPVT IV.

Sacrarum Interpretibus ſcripturarum, apud Chriſticolas, Hebræoſque non modò; verùm etiam apud Ethnicos, & Gentiles, cultus narrantur exhibiti, & honores.

SVMMARIVM.

1 *Sacrarum ſcripturarum Interpretes, primum in honoribus, & gratijs Doctoribus conferendis locum tenere debent. Cum enim Sacra Scriptura tanquam ager ſit, vbi volumus aliquid ædificare; illius ſatageates Expoſitores, qui in ea altius fodiant donec perueniant ad petram, quæ Chriſtus eſt, alijs cunctis ſunt præferendi.*

2 *Hi verò Sacrarum Scripturarum diligentes vocandi ſunt Expoſitores, atque Interpretes, qui ceu apes ex aluearibus egreſſæ, per florentia Sacrorum librorum arua latè decurrunt; nunc Prophetas de Chriſto interpretando; nunc hiſtorias, parabolaſque iuxtà quadruplicem ſenſum, literalem ſcilicet, moralem, allegoricum, & anagogicum, & id genus cætera exponendo.*

3 *At eum diuina Eloquia Spiritus, & vita ſint, eorum Expoſitores pariter omninò ſpirituales eſſe debent, habentes ſcilicet exercitationem ſpiritualium narrationum Dei, quæ in linguarum varietate, rerumque natura, & eodicum notitia plerumque conſiſtit. Quare meritò ſummo honore affici ſolent.*

4 *Suos proinde Scribas, quorum Sacros erat interpretari libros, antiquitas non modò, verum etiam de præſenti Iudæi religioſo venerantur obſequio: vndè Rabbinorum nomine, quod honoris, & reuerentiæ titulus eſt, eos ſolent appellare, quibus aliquando ſcripturas corrigendi, peruerſos excommunicandi, condignos laureandi, atque in eorum ſocietatem per manuum impoſitionem redigendi, collata eſt tanta poteſtas, vt ipſorum ſubditi, atque diſcipuli, ad eorum pedes in ſilentio diſcerent, nec niſi longiùs ab illis conſiſterent, & dicentibus reuerenter aſſurgerent.*

5 *Quorum indubitanter, & ipſe Moyſes Princeps fuit: nam ſicut primus legem dederat, ità primus eandem expoſuerat, indeque talem adeptus eſt gratiam, quod loqueretur Dominus ad eum facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum; & inter homines tantam gloriam, vt non poſſent intendere Filij Iſrael in faciem eius propter gloriam vultus eius, eo quod cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis Domini.*

6 *Scribarum verò hi præſertim Iudæis maximi pretij erant, qui Templi dicebantur Scribæ: hi enim in rebus ſacris, etiam pro legatis vtebantur Reges, vt de Saphano Aſaliæ filio, à Ioſia Rege Iuda, Helchia Sacerdoti Magno miſſo; & de Eſdra Saraï filio, Hieroſolymam ad erudiendos Hebræos ibidem commorantes, ab Artaxerſe traditur delegato.*

7 *Septuaginta Interpretum, Demetrij Phalerei hortatu, à Rege Ptolemeo, Eleazari Hebræorum Summi Sacerdotis longitate conſecutorum, compendioſè retexitur hiſtoria, quo ſatis oſtenditur, quanti eos fecerit Ptolemeus, cum Eleazaro, Viris illis, & cuncto Populo iudaico, ingentia dona, & honorificas contulerit immunitates.*

8 *Quæ vtique Immunitates, atque exemptiones etiam poſt Chriſtum natum vſque ad annum 439. apud Auguſtos Imperatores erga hebræos interpretes, magna perſtiterunt ex parte: Nam Diui Fratres, & Magnus Conſtantinus, honores etiam Decurionatus, eos adipiſci permiſerant.*

9 *Quæ priuilegia; quamuis Gratianus, Va-*

len-

lentinianus, & Theodoſius Auguſti penitus ademerint: Archadius tamen, & Honorius anno 397. omninò reſtituerunt. Quinimò hac nota ipſe Honorius compunctus fuit: vt in Iudæos nullus Chriſtianorum Imperatorum, ipſo extiterit indulgentior. Recta tandem violatæ religionis cauſa, Honorij poſt obitum, Theodoſius, qui cum Valentiniano ſucceſſerat omninò abolenit.

10 *Cæterùm poſt Chriſti aduentum, quia Diuina Veritas, ad apoſtolicas vſque aſcendit nubes, Prophetæ ſilent non tantum, verum etiam, & ipſorum Interpretes, ſeu Synagogæ Doctores, cui per Iſaiam ita exprobratur: Interpretes tui præuaricati ſunt in me: ac proindè Euangeliſtas, Eccleſiæ ſe daturum promiſit Deus.*

11 *Cùm autem Prophetæ, eorumque Iudæi veteres Interpretes, eſto ſilentes ſint, adhuc tamen ſuo nequaquam habeant fruſtrari honore, quia non eſt Propheta abſque honore, & ſuper faciem Scribæ Deus ponit honorem ſuum: multò ergo magis Apoſtoli, eorumque Diſcipuli honorandi ſunt, qui modò benè præſunt, & maximè laborant in verbo, & doctrina.*

12 *Quarè ab ipſis non procul Eccleſiæ cunabulis, in exponendis Sacris Scripturis, ſamoſi vndecunque extitere viri, quibus ſublimes, & excelſi ſacrati ſunt honores. Origenis nanque tantam apud omnes venerationem fuiſſe ferunt, vt ad eum, ex vltimis mundi partibus, tanquam ad Prophetam, & Magiſtrum plurimi aduolarent, & ipſum magnifacerent ſacri Imperatores*

13 *Diuus exinde Hieronymus apud Damaſum Sanctum Pontificem, maximam authoritatem ſortitus eſt: nam & Biblia ipſius tunc legi capta fuit; & Pſalmi præſertim ex hebræo fideliter traducti, nunc per totam publicè canuntur Eccleſiam. Nec Sanctus Auguſtinus, de locis difficillimis Sacræ Scripturæ, conſilium vnquam erubuit ab ipſo expoſcere.*

14 *Idem quoque Diuus Auguſtinus haud minora adeptus eſt obſequia, cùm eum poſteà ſint omnes ſecuti, qui theologicam diſciplinam, via, & ratione tradiderunt, & Beatiſſimus Pontifex Cæleſtinus, Eccleſiæ Lugdunenſis teſtimonio, maximè ipſum commendauit.*

15 *Caſſiodorus poſteà nobilis Rauennas, Theodorico Gothorum Regi, propter miram in rebus ſacris eruditionem præceptor, & Magiſter datus eſt; atque exinde, Cancellarius, Senator, Sacri Palatij Quæſtor, Conſul ordinarius, Officiorum Magiſter, & quòd ſumma dignitatis erat, Patritius Romanus creatus fuit.*

16 *Item Magnus Gregorius, non impari nobilitate ornatus, poſt vrbanæ Præfecturæ faſces, inter Senatores Romanos, ſacrorumque Cardinalium condignum obtinuit locum; & ex Conſtantinopolitano apocriſario, Summus Pontifex conſtitutus; à Sancto Ildephonſo, Toletana Synodo, & Alfredo Anglorum Rege immortales laudes ſuſcepit*

17 *Bedæ presbytero anglo, debita obſeruantia tributa quoque perſoluta ſunt, dum Pontifices Sergius, & Gregorius II. ipſum rogarent, vt ad eos profectionem ſuſciperet, conſulendi cauſa. Et Rabano, atque Radulpho condigni honores ſunt oblati, dum ille Abbas Fuldenſis, deinde Epiſcopus Moguntinus ſit conſtitutus; & iſte facilè in dignitate conſtitueretur, niſi Flaniacenſis humilitas obſtitiſſet Monaſterij.*

18 *Rupertus autem, Tuitienſis; Diuus Bernardus, Clarenallenſis; Vgo, S. Victoris; Ioachimus, florenſis Abbates creati ſunt. Sanctus Anſelmus, Lucenſe; Zacharias, Chriſopolitano; Gulielmus Pariſienſe; Albertus, Ratiſponenſe; Auguſtinus de Roma, Nazareo; Paulus, Burgenſe; Alphonſus, Abulenſe; Iacobus de Valentia, Chriſtopolitano Epiſcopatibus decorati ſunt. Item, Bulgaris, Theophilactus; Cantuarienſibus, D. Anſelmus; Biturricenſibus, Ægidius, Conſa, Ambroſius Catharinus Archiepiſcopi dati ſunt. Hugo tandem de Sancto Caro; D. Bonauentura; Petrus ab Aliaco; Ioannes à Turre Cremata, Bellarminus, & Toletus, ſacra purpura induti ſunt: & Innocentius III. Innocentius IV. Vrbanus IV. & Alexander V. Petri cathedram aſcenderunt.*

19 *Quò circa horum ſacrorum Virorum in obſequium, plerique Principes, & qui bonas admodùm coluerunt literas, maxima obſeruantia non vulgaria dederunt iudicia, vt geſtis præcipuè oſtenditur Andronici Commeni. Caroli Magni Imperatorum, & Galeatij Vicecomitis Mediolanorum Ducis.*

20 *Proptereà ſacri Interpretes, temporali non modò hac noſtra dum fruerentur vita, verùm etiam ſempiterna illa ſuſcepta, immortales adhuc honores conſecuti ſunt; quod licet pluribus, & varijs oſtendi poſſet eorundem ſumptuoſis funeribus; vnica tamen Chryſoſtomi exequiali pompa (breuitati, vt ſtudeamus) operis pro coronide, ſuadetur.*

VT ergo in ſpecie ad eos iam deſcendamus honores, quibus vniuſcuiuſque
1 facultatis Doctor frui, poturique conſueuit,

uit; ab eis inchoandum meritò cenſetur,
qui Sacras Literas, ſumma cum laude
ſunt interpretati: Cùm enim Sacram Scri-
pturam, Tanquam agrum eſſe vbi volu-
mus aliquid ædificare *tract. 23. in Ioann.* di-
xerit Auguſtinus: illius Expoſitores, qui
nec pigri, nec ſuperficie contenti, altius
foderunt donec peruenirent ad petram,
de qua 1. *Corinth.* 10. dicit Apoſtolus, Pe-
tra erat Chriſtus; anteponendi, & collo-
candi ſunt. Ille nanque in conſtruendo
commune opus præferendus eſt, qui ma-
gis idoneè eum ædificare valet. *l. in reficien-
do. ff. de damno infecto &c.* Quod adeò neceſ-
ſarium *lib. de vtilita. credendi cap.* 17. idem
cenſuit Auguſtinus, vt nihil vnquam
ſenſerit temerarius, quàm in re theolo-
gica ſacros anteuenire Interpretes. Si
vnaquæque diſciplina (inquit ipſe) quam-
quam vilis & facilis, vt percipi poſſit Do-
ctorem, aut Magiſtrum requirit; quid
temerariæ ſuperbiæ plenius, quàm diui-
norum Sacramentorum libros, ab Inter-
pretibus ſuis nolle cognoſcere? Hi qui-
2 dem ſolertiſſimi diuinarum Scripturarum
ſunt indagatores, qui veluti ex anguſtis
alueariorum veſtibulis, cateruatim Apes
egreſſæ, per floriulenta ſacrorum librorum
arua latè vagantes, bibula curioſitate de-
currunt; nunc, ſcilicet, diuina priſcorum
Prophetarum oracula, certis aſtipulatio-
nibus iamdudum Saluatoris aduentum
vaticinantia enixius inueſtigando; nunc
antiquarum arcana legum, ab illo mira-
biliter promulgata, quem Ægyptiaca Re-
gna, ſæuiſſimis plagarum afflictionibus ſæ-
pius percuſſiſſe, & rubicundi tumentis
Oceani gurgites, ac reciproca ſpumantis,
pelagi luſtra, ſacroſancti tractu vlminis
ex colubro nuper transfigurati, in ſimu-
lachro maceriæ altrinſecus ſequeſtraſſe, &
poſt cæleſte colloquium, cornuta facie
incredulum fugaſſe vulgus deſcribunt,
ſollicita intentione ſcrutando; nunc qua-
drifariam euangelicæ relationis dicta, my-
ſticis referta ſenſibus, ad medullam vſque
ſpiritualiter enucleata, & quadriformis
eccleſiaſticæ traditionis normulis ſecun-
dum hiſtoriam, allegoriam, tropologiam,
anagogen digeſta ſolerter indagando, id-
que genus cætera, quæ omnia *2. de Doctr.
Chriſtian. cap.* 9. breuiſſimè his verbis ad ſtu-
porem complexus eſt Auguſtinus, dicens:
Cuius operis, & laboris prima obſerua-
tio eſt, vt diximus, noſſe iſtos libros, &
nondum ad intellectum, legendo tamen,
vel mandare memoriæ, vel omninò in-
cognitos non habere. Deinde illa, quæ
in eis apertè poſita ſunt, vel præcepta vi-
uendi, vel regulæ credendi ſolertius, di-
ligentiuſque inueſtiganda ſunt. Quę quan-
to quiſque plura inuenit, tanto eſt intelli-
gentia capacior.

Quarè, cùm Diuina eloquia, Spiritus,
& vita ſint. *Ioan.* 6. eorum quoque fideles
3 Interpretes, ſpirituales prorſus, & om-
nium corruptibilium materia, illecebra-
rum, voluptatumque cœno decet eſſe
nudatos. Quoniam Spiritualis omnia iu-
dicat, eò quòd Spiritus omnia ſerutatur,
etiam profunda Dei. 1. *Corinth.* 2. Chryſo-
ſtomus proindè *Homil.* 7. *in fin.* exponens
illud *Matth.* 7. Nolite ſanctum dare cani-
bus, neque margaritas mittere ante por-
cos: Myſteria (inquit) veritatis margari-
tæ ſunt: quia ſicut margaritæ incluſæ co-
chleis, poſitæ ſunt in profundum maris,
ſic & myſteria diuina in verbis, incluſa,
poſita ſunt intus in altitudine ſenſus Scri-
pturarum Sanctarum. Et ſicut non om-
nis homo poteſt ſe mergere, & de profun-
do tollere margaritas, niſi artifex, qui ha-
bet vſum illius rei: ſic non omnis homo
poteſt deſcendere in altitudinem ſenſuum,
& illic inuenire myſteriorum abſconditas
margaritas, niſi Vir ſpiritualis qui habet
exercitationem ſpiritualium narrationum
Dei. Vndè *ad Hebræos* 5. habetur: Perfe-
ctorum enim eſt ſolidus cibus, eorum,
qui pro ipſa conſuetudine exercitatos ha-
bent ſenſus. Qualis autem debeat eſſe ta-
lis exercitatio, rectè exponit D. Auguſti-
nus *in principio 3. de Doctrina Chriſtiana cap.* 1.
dicens: Homo timens Deum, qui volun-
tatem Dei in ſcripturis ſanctis diligenter
inquirit præmunitus ſcientia linguarum,
ne in verbis, locutionibuſque ignotis hę-
reat: præmunitus etiam cognitione qua-
rundam rerum neceſſariarum, ne vim na-
turamque earum, quæ propter ſimilitu-
dinem adhibentur ignoret, adiuuante
etiam codicum varietate, quam ſolers
emendationis diligentia procurauit; ve-
niat ita inſtructus ad ambigua ſcriptura-
rum diſcutienda, atque ſoluenda. Pro-
ptereà ſummo honore plerumque affe-
ctos, ſummaque reuerentia non ſemel
habitos apud omnes ferè eos reperimus
nationes. Quoniam ſi ſecundùm Apoſto-
lum *ad Galatas* 6. Qui ſeminat in ſpiritu,
de ſpiritu metet vitam æternam: tempo-
ralibus amplius munerari debet obſequijs:
1. *ad Corinth.* 9. eodem ſcribente Apoſtolo:
Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus: ma-
gnum eſt ſi nos carnalia veſtra meta-
mus?

Suos perindè Scribas, quorum officium
(*hæreſi* 6. teſte Epiphanio) ſacram fuerat in-
4 terpretari ſcripturam, Rabbinorum no-
mine (quod ſyricè importat titulum ex-
cellentiæ, ideòque Optimatibus tribui ſo-
litum) modò non tantùm, verùm etiam

antiquitùs decorare plurimùm contende-
bant Iudæi. *Hieronymus epiſt.ad Alger,* Qua-
rè de ipſis adeò magnificè ſentiebant, lo-
quebanturque, vt ſine aliquo verborum
honore, vix eorum quemlibet nomina-
rent. Hinc illa toties decantata apud Ser-
rarium, *libello de hoc argumento*: Rabbini
" noſtri, quorum memoria in benedictio-
" ne; teſtes veraces, ac fideles; Summates
" mundi; Columnæ mundi; Lux mundi;
" Gloria celſitudinis; Magiſtri Magiſtrorum
" noſtrorum, idque genus cætera. Eorum
autem magna poteſtas aliquando fuit,
circa legis traditionem præſertim, corre-
ptionem aliorum, imò & excommuni-
cationem, ſiue eiectiones extra Synago-
gam, vt ibidem animaduertit *idem Serra-
rius*. Facultatem quoque habebant alios
promouendi ad gradus, & in ſuum ado-
ptandi conſortium, quod per manus fa-
ciebant impoſitionem, Moyſis exemplo,
qui ſucceſſori ſuo, manum palam poſuit.
Numer. 27. Eratque magna omnium Di-
ſcipulorum erga ipſos obſeruantia, ſic vt
in ſilentio diſcerent ad eorum pedes; nec
niſi longius ab ipſis conſiſtebant, & di-
centi aſſurgebant, neque fas erat ab illo-
rum recedere doctrina. Hæc paſſim *Ser-
5 rarius*. Quorum autem, & ipſe Moyſes
indubitanter Princeps extiterat: nam ſi-
cut primus legem dederat, ita primus
eandem expoſuerat; vt non obſcurè ha-
betur *Matthæi* 23. dum legitur: Super ca-
" thedram Moyſi &c. Quandoquidem, Ca-
" thedra metaphoricè (*4.par. concord. euangel.
cap.*120. *in* 23.*Matth.* Inquit Ianſenius) au-
" thoritas docendi, & iubendi, quæ ad cul-
" tum Dei pertinent, dicitur: quam autho-
" ritatem primus in populo iudaico obti-
" nuit Moyſes, & ideò ab eo nomen acce-
" pit. Indèque talem adeptus eſt gratiam,
" quòd Loquebatur Dominus ad eum facie
ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad
" amicum ſuum. *Exod.*33. & inter homines
" tantam gloriam: vt non poſſent intende-
" re filij Iſrael in faciem eius propter glo-
" riam vultus eius. 2.*Corinth.*3. eò quòd Cor-
" nuta eſſet facies eius ex conſortio ſermo-
" nis Domini. *Exod.*34.

Scribarum autem, illis præcipuè ma-
ximi pretij erant, qui Templi dicebantur
6 Scribæ, quod non obſcurè, Magni An-
tiochi fauorabile indicat Decretum apud
Ioſephum *antiquit.lib.*12.*cap.*3. vbi habe-
tur quod: Senatus, Sacerdotes, Scribæ
" Templi, & Sacri Cantores, ſint immu-
" nes à tributo, quod pro ſuo capite de-
" bent. His enim in rebus ſacris, pro Le-
gatis vtebantur Reges, vt de Saphano
Aſaliæ filio 4.*reg.*22. traditur, qui à Ioſia
Rege Iuda, Helchiæ Sacerdoti Magno,
vt conflaretur pecunia, quæ reperta
fuerit in templo Domini, dareturque
fabris, ac præfectis operum in templo Do-
mini, demandatus fuerat. A quo, cùm
Legis quoque accepiſſet librum, eumque
legeret coram Rege, tantùm profecit, vt
ſcinderet Rex ad pænitentiam veſtimenta
ſua, atque ſuper ſe, ſuperque populo
protinus ad conſulendum Dominum
mittere curaret. Item de Eſdra Saraiæ fi-
lio, vt ex ipſius libris, Freculphus Epiſ-
copus Lexouienſis *Chronic. tom.* 1. *lib.*4.*cap.*
4. eruditè collegit, tantæ authoritatis
apud Regem Xerſem ſiue Artaxerſem ex-
titiſſe traditur, vt eum munificentiſſima
illius largitate amicorumque eius Hiero-
ſolymam dirigeretur, atque per eum, à
Rege multa munera mitterentur ad Tem-
plum. Etenim conceſſum, permiſſum- "
que fuit, vt omnes quicunque vellent
Iudæi, in ſuo habitantes regno, reuerti
cum eo Hieroſolymam, patriumque ad
ſolum, nullo prohibente eos, licere cum
omnibus, quæ poſſidere videbantur, re-
gredi. Exemplar etiam epiſtolæ, in qua
hæc continebantur, ad Iſraelitas Madiam
habitantes tranſmiſit. Hi verò cogno-
ſcentes Regis circa Deum pietatem, &
fauorem, quem in Eſdra habebat; multi
ſiquidem facultates ſuas deportantes, ad
Babyloniam venerunt, vt aſcenderent
Hieroſolymam cum Eſdra, pariterque
Sacerdotes, & Leuitæ, & Ianitores, Can-
toreſque, ac Serui Sacri: quos congre-
gans de captiuitate, trans Euphratem tri-
bus diebus moratus, ieiunia eis impoſuit,
vt Deo vota pro ſalute ſoluerent, ne quid
in via paterentur aduerſum. Eſdras verò,
& qui cum eo reuertebantur, poſtquam
vota perfecerunt, ab Euphrate ſurgentes
die duodecimo primi menſis, ſeptimo im-
perij anno Xerſis, ad Hieroſolymam per-
uenerunt, quinto menſe eiuſdem anni,
ferentes ſecum ſacras pecunias, argenti
talenta ſexcenta quinquaginta, vaſa ar-
gentea talentorum centum, vaſa aurea
talentorum viginti, & vaſa ærea Rex, &
Conſiliarij eius, & Iſraelitæ Babiloniæ
habitantes donauerunt, quæ Eſdras Sa-
cerdotibus, ac Templi Cuſtodibus tradi-
dit. Præcepit etiam Rex, Eſdræ, quem
in lege Dei ſapientiſſimum deprehenderat
vt Iudæos erudiret, ne in aliquo per igno-
rantiam, in legibus paternis delinquerent.
Hæc ille, præfato facili, ſed compendia-
rio ſtylo.

Cæterùm, vt vno faſce plura comple-
ctar, duos, & ſeptuaginta ex Ariſtea *tom.*
7 13.*bibliot.P.P.* optimos, eruditioneq; prꝑſtã-
tes Scribas, vtpotè ad legationes idoneos
adhuc in medium proferam. Qui ſanè,
Deme-

Demetrij, regiæ bibliotecæ Præfecti hortatu, vt ex hebraica ſacros interpretando, in græcam codices traducerent linguam, à Rege Ptolomæo inſtanter acciti; Summo Eleazaro Hebræorum Sacerdoti id benignè annuenti, ſumptuoſa munera, illiſque inſuper eximios honores, ampla munificientia demum eſt elargitus. Nam præter redemptas ferè decem, & ampliùs, ſeruituti obnoxias Iudæorum myriades, pro quibus ſingulis viginti, eorum dragmas vſque ad quadringenta talenta Dominis erogata fuerunt: ad confectionem craterum, phialarum, menſæ, ac vaſorum libationum, de auro quinquaginta pondo talentorum, de argento autem ſeptuaginta, & lapidum pretioſorum ingentem, Eleazaro exhibuit numerum. Iuſſit prætereà Fiſci Præfectos facere artificibus copiam eligendi, quæ vellent, & de pecunia expendere ad ſacrificia, reſque alias ad talenta centum. Viros autē ad ſe miſſos, cùm valde cuperet ſecum habere, ſtatim ad aulam, vt audiuit peruentos, mandauit reliquos omnes, qui negotiorum adeſſent cauſa, ſedere, & illos vocare: quæ res vt inuſitata mouit omnibus admirationem; quia hoc in more erat, vt qui ob priuatum aliquod negotium veniſſent, quinto demum die in conſpectum Regis peruenirent: qui verò à Regibus, & Ciuitatibus præſtantibus miſſi eſſent, illi egrè poſt triginta dies in aulam admitterentur. Hos autem viros, maiori iudicans honore dignos, & reſpiciens etiam ad excellentiam eius, à quo miſſi eſſent remoris qui viderentur debere abeſſe deambulans expectabat donec aduenientes ſalutaſſet. Quos quidem ingreſſos ſtatim vt vidit, de Libris interrogauit. Qui poſtquam illos pellibus inuolutos reuelaſſent, & membranas explicuiſſent; ille diu ſubſiſtens, cum adoratione fere ſepties, ita eſt locutus: Gratias ago vobis Viri, ſed maiores ei, qui vos miſit, maximas vero Deo illi, cuius hæc ſunt oracula: vnde repletus gaudio lachrymas effundere cæpit. Quibus deindè ad cęnam ob memorabilem diem ſecum humaniter inuitatis diuerſoria, in quibus interea illi quieſcerent, & morarentur, quæ proxime arcem decentiſſima eſſent, dari mandauit, & ſimul quæ ad conuiuium attinerent, adornari. Inter cænandum autem, varijs quæſtionibus propoſitis, & mirificè reſolutis ſingulis mandauit Rex tria talenta donari, & puerum, qui ea obtulerit. Poſt tres exinde dies, Demetrius aſſumpſit ad ſe illos viros, & in inſulam per aggerē maris ſeptem ſtadiorū eſt progreſſus, ac traiecto ponte, partes verſus ſeptentionem occupauit, ibi congregatis illis viris in domo ſplendidè extructa iuxta littus, & ab omni tumultu, & ſtrepitu remota, cùm ibi etiam adeſſent omnia, quibus opus foret, hortabatur eos ad interpretationem Legis perficiendam. Illi autem rem aggreſſi ſingula ex collationibus ad conſonantiam elaborabant: & quod ita conſonum, & elaboratum erat, vt dignum eſſet deſcriptione, à Demetrio ſcripto excipiebatur. Rex denique, accepta à Demetrio Legis Interpretatione, religioſa veneratione, eam eſt proſecutus, & iuſſit magnam curam haberi librorum iſtorum, eoſque religioſè obſeruare. Ipſos etiam interpretes rogauit, vt poſt reditum ſuum in Iudæam, crebrius ad ſe venire vellent: quod ſi rediiſſent, eos pro amicis habiturum, & maximis muneribus ornaturum ſe fore promiſit. Hinc ergo adornari mandauit quæ facerent ad illos deducendos magnaque munificentia eſt in eos vſus: deditque cuique tres pulcherrimas ſtolas, & duo talenta auri, & calicem talenti vnius, & omnem ornatum, qui in cænaculis expandi ſolet. Miſit quoque Eleazaro ſimul in deductione illa decem menſas argenteis pedibus præditas, & omnem earum ornatum, & calices triginta talentorū. Stolas item decem, & purpuram, ac coronam inſignem decore, cum circiter centū linteola byſſina Ad hæc, phialas, & pelues, & duos aureos crateras ad libationes ſactas. Prætereà ſcripſit ad ipſum, & eum rogauit, ne prohibere vellet, ſi quando qui iſtorum virorum, iter ad ſe ſuſcepturi eſſent. Nam ſibi gratiſſimam futuram conuerſationem, cum tam doctis, & intelligentibus viris: ſeque malle ſuas opes largè, & magnificè conferre in tales homines, quàm in alias non tanti momenti res. Hæc ille prout iacent ex græca traductione, paſſim opuſculum per totum.

Nec talia quippe erga ſacros Hebræorū Interpretes, ac Doctores, citis obſequia
8 tranſiere quadrigis, cùm non modo Antequam Christus veniret in Virginem, vt loquitur Gloſſa *in l. iuſſio C. de Iudæis, & celic.* verùm etiam poſt illius aduentum vſque ad annum 439. perſtitiſſe legantur, atque in multis immunitates illis perduraſſe comperiantur: Nam Marcus Aurelius Antoninus Philoſophus, & Lucius Ælius Verus Antoninus Imperatores, qui & Diui fratres aliàs nuncupati ſunt, anno 163. honores adipiſci permiſerunt *l. generaliter. §. vlt ff de decur. & cor. fil.* Conſtantinus deinde Magnus, anno 330. ad Ablauium ſcribens: Præſidentes legi iudaicæ, veluti Archiſynagogos, Patriarchas, Presbyteros, alioſque maiores, ideſt Ra-

binos, vt explicat Decianus *in tract. crimin. lib. 5. cap. 14. num. 4.* ab omnibus omninò muneribus ciuilibus, & perſonalibus manere, atque à quauis curiali functione immunes, perpetuaque Decurionatus immunitate potiri, & gaudere iuſtit. *lib. 6. codic. Thed. tit. 8. de iudais, & calicol. l. 2. & 4.* Quę licet priuilegia, Gratianus, Valenti-
9 nianus, & Theodoſius anno 383. penitus
ademerint *l. iuſſio C. de iudais, & calic.* Archadius tamen, & Honorius Auguſti anno 397. omninò reſtituerunt. *C. theod. lib. 6 tit. 8. l. 13.* vt ibidem perdoctè explicat his
„ verbis Iacobus Gothofredus. Inquit enim.
„ Quare rurſum hinc ſequitur recentiorum
„ Principum, Gratiani, inquam Valenti-
„ niani iunioris, & Theodoſij hac parte
„ leges, ab Archadio, hac lege infirmari:
„ vice verſa in vſum reuocari vetuſtiorum
„ Principum iuſſiones: *In conſeruandis* (in-
„ quit) *eorum priuilegijs, Veteres imitemur.*
„ Quibus verbis, Imperator aperte ſubmouet recentiorum Principum iuſſiones. Quamobrem, Chriſtianorum, & ſi nullus Imperatorum (vt obſeruat Baronius ſub anno Chriſti 433.) per ſuos Duces, plures extinxerit Tyrannos, Barbaros ſæpius ingruentes vicerit; Imperiũ non ſemel labens reſtituerit, quàm Honorius, Deo planè protegente, eiuſque pietatis ſtudium remunerante: tamen hac nota plurimum etiam compunctus fuit; videlicet, vt in Iudæos, nullus ipſo extiterit indulgentior; cùm Didaſcalo, & Maioribus eorum, ſeruos permiſerit Chriſtianos poſſidere. *C. Theod. lib. 16. tit. 9. l. 3. de Chriſtianis mancipijs.* Meritò idcircò Rutilius Numatianus *itinerar. lib. 1.* in eum carminibus ita luſit.

Latiùs ex iſta peſtis contagia ſerpunt,
Victo reſque ſuos Natio victa premit.

Cùm autem pluribus annis, frugum laboratum eſſet inopia, intelligens Honorij poſt obitum Theodoſius, qui cum Valentiano ſucceſſerat, vt ſcribit idem Baronius *loc. cit.* id non niſi violatæ rectæ religionis cauſa, Dei vindicta fieri; in Iudæos, legum minas, & vltionem conuertit, noua data conſtitutione pridie Kalend. Febru. anno Domini 439. atque eos ita omni honore penitus expoliauit *l. vltima C. de iudais, & calic.*

Quia verò Sacrarum Scripturarum Veritas ex obſcura Prophetarum caligine
10 vſque lucidas peruenit ad nubes; Id eſt
„ vſque ad Apoſtolos, vt *in pſal.* 107. gloſ-
„ ſat Arnobius: Iam Prophetę ſilent (in-
„ quit) ſoli Apoſtoli loquuntur, & Apo-
„ ſtolorum Diſcipuli, quibus, datum eſt
„ noſſe myſterium regni Dei, cæteris autẽ
„ in parabolis, vt videntes non videant, &
„ audientes non intelligant. *Luc. 8.* Eo conticeſcere proinde magis Synagogæ iubentur Doctores, cui per Iſaiam 43. meritò ſic exprobratur: Interpretes tui præuaricati ſunt in me. Propterea de re me-
„ dio vaticinans *cap. 41.* ſuperius protulerat.
„ Primus ad Sion dicet, ecce adſum, & Ie-
„ ruſalem euangeliſtam dabo. Hoc eſt:
„ Aderunt Prophetarum ſucceſſores Apo-
„ ſtoli, & Euangeliſtæ, qui ventura ſub
„ Chriſto, & per Chriſtum bona annunttient, imò digito oſtendant ita S. Hieronymus, & Theodoretus apud Cornelium
11 à Lapide *ibidem.* Qua de re, cùm, & Prophetæ (eſto ſilentes ſint) ſuo nequeant
„ fraudari honore (etenim non eſt Prophe-
„ ta ſine honore. *Matth. 13. & Marci 6.*) eo-
„ rumque Scribæ ſiue Interpretes, Dei præ
„ ſeſeraut honorem, quia ſuper faciem Scribæ imponet honorem ſuum. *Eccleſiaſtici* 10. non eſt cur Sacri Doctores, & cæteri Sacrarum Scripturarum Interpretes, debita fruſtrari debeant reuerentia. quandoquidem: ſapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen illius erit vi-
„ uens in æternum. *Eccleſiaſtici 37.* pręſer-
„ tim Catholici, & Apoſtolici viri, de
„ quibus Apoſtolus 1. *ad Timoth. 5.* ſcribit:
„ Qui benè præſunt Presbyteri duplice ho-
„ nore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo, & Doctrina. Regius itaque Pſaltes, *pſal.* 128. Apoſtolici culmen (ibidem teſte Auguſtino) pręuidens honoris: Mihi autem (inquit) nimis honorificati ſunt amici tui Deus; nimis confortatus eſt principatus eorum. Veluti ſic extolleret: Videre mihi videor, beatam illam Chriſti ſobolem, nunc aureo curru, & lucentibus quadrigis, palmis inter conſita virentibus nemora, lætiſſimo curſu volantem, cui plura ſunt diademata, quam arborum comę, plures coronæ, quam igneæ ſiderum conuertuntur formę; plures intexti auro, & margaritis triumphi, quàm ſunt oræ parteſque terrarum, in quas exiuit ſonus verborum eius. Nec tantam gloriam, principatumque, vulgaribus, futilibuſque ſibi duodecim Principes illi adepti ſunt laboribus, ſed magnificis, & indefeſſis, dum Regum triumphos meditari; inter ſe orbem partiri terrarum; victorias definite, ac ſpolia, per abrupta montium, & diſiunctiſſima quæque regionum, veluti ſcintillæ volitare; per ſquallentes arenarum tractus; per toſtas vehementiſſimo ſolis regiones appulſu; per æterno frigore rigentes plagas, in quibus nullum humani cultus veſtigium, nudi, laceri, inermes contra reges, ſatrapas, præſides, Sacerdotes pugnaturi ad numeroſiſſimas

gen-

gentes peruenire; & quod ſtuporis plenum eſt, contritis Dæmonum ſimulacliris, templiſque falſorum numinum excisis, ſalutiferæ Crucis vexilla in clariſſima luce terrarum defigere, & tandem moriendo vincere; heroicis ſuis in actibus paſſim comperiuntur.

Quod ſi poſt illos præterea lubeat longam ſeculorum percenſere ſeriem: oc-
12 current nobis, ab ipſis non procul Eccleſiæ cunabulis, magnifici quamplurimi Sacris in exponendis ſcripturis vndecunque Viri, quibus ſublimes, & excelſi quoque ſacrati ſunt honores. Origenis nanque (vt à tertio, quando latiùs clarere cæperunt, ſeculo ſumamus exordiũ) tantam apud omnes Vincentius Lirinenſis, *comment. 1. aduerſus profan. heretic. nation. c. 23.* fuiſſe teſtatur venerationem, vt hanc de ipſo panegyrim retexere, nõ heſitauerit. Quis non ad eũ (inquit) pau ò religioſior ex vltimis mundi partibus aduolauit? Quis Chriſtianorum non penè vt Prophetam? Quis Philoſophorum non vt magiſtrum veneratus eſt? Quam autem non ſolùm priuatæ conditioni, ſed ipſi quoque fuerit reuerendus Imperio, declarant hiſtoriæ, quæ cum à matre Alexandri Imperatoris accitum ferunt, cæleſtis vtique ſapientiæ merito, cuius, & ille gratia, & amore illa flagrabat. Sed, & eiuſdem epiſtolæ teſtimonium perhibent, quas ad Philippum Imperatorem, qui primus Romanorum Principum Chriſtianus fuit Chriſtiani magiſterij authoritate conſcripſit: de cuius incredibili quadam ſcientia, ſi quis referentibus nobis Chriſtianum non accipit teſtimonium ſaltem teſtificantibus Philoſophis, gentilem recipiat confeſſionem. Ait nanque impius ille Porphyrius, excitum ſe fama ipſius, Alexandriam puerum ferè perrexiſſe, ibique eũ vidiſſe iam ſenẽ, ſed planè talem, tã tumque qui arcem totius ſcientiæ condidiſſet.

Et ſi gradatim, omiſſis alijs inferioris notæ, ad quartum adhuc pergere exopte-
13 mus ſeculum; illius perfectò ſtat in limine, quem meritò Sacratum Scripturarum inter latinos Interpretes anteſignanum dicunt Hieronymus, cuius tanti fecit Sanctus, & Summus Pontifex Damaſus eruditionem, vt primus eius ſcriptis ſummam authoritatem dederit, cùm antea ſeptuaginta Interpretum, tranſlatio tantummodò eſſet in pretio: Nam, & Biblia ipſius Diui Hieronymi tunc legi cæpta eſt, & Pſalmi præſertim ex hebraico fideliter traducti, cùm dudum apud Gallos potiſſimum incompoſitè legerentur. *Platina in vita Damaſi.* Quinimò Græci omnes, alioqui cunctarum gentium literas faſtidire ſoliti illius vnius commentarios in ſuam linguam transferendos curarunt. *Retorod. in vita Hieronymi.* Vnde illud Eccleſiæ Catholicæ fulgentiſſimum lumen Sanctus Pater Auguſtinus, veritatis vtpotè amantior, quam ſui, *lib. 1. contra Iulian. cap. 2. prope fin.* hæc ipſi in obſequium elogia præſtitit. Nec Sanctum (inquit) Hieronymum, quia Presbyter fuit contemnendum arbitreris qui græco, & latino, inſuper, & hebræo eruditus eloquio, ex occidentali, ad orientalem tranſiens Eccleſiam, in locis Sanctis, atque in literis ſacris, vſque ad decrepitam vixit ætatem. *Et lib. 2. in fin.* ſubdit: De illo autem Sancto Presbytero, qui ſecundùm gratiam, quæ data eſt ei, ſic in Eccleſia laborauit, vt eruditionem Catholicam, multum in latina lingua, multis, & neceſſarijs literis adiuuaret, non ſolet Pelagius iactitare, niſi quod ei tanquã æmulo inuiderit. Quare nec veritus nec cõfuſus in pluribus ipſum conſulere, dum *retract. 2. cap. 45.* manifeſtè fatetur, dicens: Scripſi etiam duos libros ad Hieronymum Presbyterum ſedentem in Bethleem, vnũ de origine animæ hominis: alterum de ſententia Iacobi Apoſtoli, vbi ait: Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem, in vno, factus eſt omnium reus, de vtroque conſulens eum. Multaque alia, longeque maiora, illius paſſim exhibita, apud diuerſos vtique reperirentur honori, niſi demiſsio plus valuiſſet quàm merita. Quandoquidem nullius honoris auidus, omnium capax, meruiſſe contentus, qui habere contempſerat quàm plurimùm dictare ſolebat: Pauli ſe malle eremitæ tunicam, quàm Regis purpuram, auroque intexta paludamenta. *Vincentius Mainardus in vita Pauli.*

Seculo verò quinto, vt Africæ geminaret ardores, Auguſtinum Tagaſta, ſeù
14 alterùm illi edidit ſolem qui iubare quoque doctrinæ, ſapientiæque uitore, ſacrarum abdita Scripturarum altè peruadens, omnium ferè illuſtrauit ingenia. Dignus ſanè Sancto Ambroſio Magiſtro, cuius diſciplinæ, in explicandis ſcripturis, tertio præſertim quadrageſimo pſalmo, viſibili igne, eiuſdem caput cooperiente, Paulino apud Baronium anno 397. authoritas manifeſtata fuit. Quare exhibitos cæteris non ſemel ſibi exindè promeruit idemmet Auguſtinus honores, cùm eũ in primis ſint omnes ſecuti, qui poſteà Theologicam diſciplinam, via, & ratione tradiderunt. *Breuiar. tom. quinto Kalend. ſeptemb.* Nec non Eccleſia Lugdunenſis *lib. de tenenda veritate ſcript. cap. 4. in fin. tom. 4. Bibliot. Patrum. p. 2.* ita de eo ſentire com-

pertaſit: Nimirum: Beatiſsimus Papa
„ Cæleſtinus, cuius authoritate, & indu-
„ ſtria, Neſtoriana hæreſis ſurgens, cum
ſuo authore oppreſſa eſt; contra tanti
„ Viri (hoc eſt Auguſtini) oppreſſores, vel
„ potiùs calumniatores, ſicut in libris ca-
„ nonum inter decreta Pontificum Roma-
norum continentur, ſcripſit ad Epiſco-
„ pos Galliarum, tanta reuerentia, & laude
„ illum commendans, vt eiuſdem ſcriptu-
„ ręiſte ſit Titulus: *De Sancto Epiſcopo*
„ *Auguſtino mira laudis aſſertio*; & huic
titulo ſubiungantur verba præfati Pontifi-
„ cis, quæ ita ſe habent: Auguſtinum San-
„ ctæ recordationis virum, pro vita ſua,
„ atque meritis in noſtra communione ſem-
„ per habuimus: nec vnquam hunc ſiniſtræ
ſuſpicionis ſaltem rumor aſperſit, quem
„ tantæ ſcientiæ olim fuiſſe meminimus, vt
„ inter magiſtros etiam à meis ſemper de-
„ ceſſoribus haberetur. Benè ergo de eo
„ omnes in commune ſenſerunt, vtpotè,
„ qui vbique cunctis, & amori fuerit, &
„ honori.

Nec quidem vulgaris obſequij, Sacros
prætereà Interpretes Sexta, & Septima
15 Ætas, ſuos proſecuta eſt reuerentia; dum
earum in vna Caſſiodorus Rauennas no-
bili genere natus, Theodorico Gothorũ
Regi propter excellentem eruditionem
præceptor ſit datus; mox Cancellarius,
Senator, ſacri palatij Quæſtor, Conſul
ordinarius, officiorum Magiſter; & quod
ſummæ dignitatis erat, Patritius Roma-
nus creatus extiterit *Volat lib.14.cap.2. An-*
16 *throp.* in altera verò Magnus Gregorius,
nobiliſſima, & antiquiſſima Aniciorum
familia exortus, vrbanæ Præfecturæ faſci-
bus ſit decoratus, Romanos inter Senato-
res obtinuerit, locum ſacram Cardinaliſi
ſibi purpuram induerit, Apocriſiarij mu-
nus Conſtantinopoli obierit, Sũmmi Pon-
tificatus apicem conſcenderit; Sancti Il-
dephonſi immortales meruerit laudes:
demum octauæ Toletanę Synodi *cap* 2. at-
que Alfredi Angliorum Regis teſtimo-
niis maximè claruerit. *Ciacconius in eius*
vita anno Domini 590.

Seculum quoque octauum, Bedæ
Presbytero Anglo, debita obſeruantiæ
17 tributa largè perſoluit: ſiquidem con-
fluebant ad eum vndique innumerabiles,
qui eius ſe diſciplinis ſubdere cupiebant.
Et quidem tanto in pretio eius doctrina
habita fuit, vt ipſe Pontifex Sergius, fama
virtutum, & eruditionis eiuſdem com-
motus, eum ad ſe acceſſiri curauerit, quò
diuino eius ingenio in arduis Eccleſiæ re-
bus vti poſſet. *Surius in eius vita 27. Maij*
Quod, & Gregorius II. licet adhuc per epi-
ſtolas tentare ſit aggreſſus, nunquam ta-
men, vt eam profectionem ſuſciperet ad-
duci potuit. *Author vitæ ipſius in princ. oper.*
Nonum item, & decimum Seculum, non
impares Rabano, & Radulpho Flauiacenſi
exhibuit honores. Etenim nonum Raba-
num Abbatem fuldenſem, & Epiſcopum
conſtituit moguntinum: decimum quo-
que Radulphum facilè conſtitueret, ni
Flauiacenſis humilitas obſtitiſſet Mona-
18 ſterij. *Bellarm. de ſcript. Eccleſ.* Cętera exin-
de ſecula, noſtras aduſque tempeſtates
Eccleſiaſticis dignitatibus, ſacros afficere
Interpretes, adhuc minimè deſtituerant.
Rupertum nanque, Tuitienſi: D. Ber-
nardum, Clareuallenſi: Hugonem, San-
cti Victoris: Ioachimum, Florenſi Ab-
batijs inſigniuere. Sanctum verò Anſel-
mum, Lucenſem: Zachariam, Chriſo-
poletanum: Gulielmum Pariſienſem:
Albertum, Ratiſponenſem: Auguſtinum
de Roma, Nazareienſem: Paulum, Bur-
genſem: Alphonſum, Abulenſem: Ia-
cobum de Valentia Chriſtopolitanum
Epiſcopos conſecrarunt. Bulgaris pa-
riter, Theophilactum: Canthuarienſibus,
D. Anſelmum: Bituricenſibus, Ægidiũ:
Conſæ, Ambroſium Catharinum, Archie-
piſcopos dederunt. Hugonem prætereà de
Sancto Caro: D. Bonauenturam: Petrum
ab Aliaco: Ioannem à Turre cremata:
Bellarminum, & Toletum, ſacra purpu-
ra induerunt. Atque tandem Innocen-
tium III. Innocentium IV. Vrbanum IV.
Alexandrum V. Summos Pontifices ado-
rarunt. *Bellarm. de ſcriptor. Eccleſ. Et Alphon-*
ſus Ciacconius.

Meritò igitur tantorum Virorum in
obſequium plurimi Principes, & qui bo-
19 nas admodum coluerunt literas, maximæ
obſeruantiæ non vulgaria ediderunt in-
dicia: Andronicus ſiquidem Commenus,
poſt Alexium Porphyrogenitum inter-
fectum Imperator; non procul a purpu-
ra, ſed propè ſolium ſuum collocatos,
eos frequentibus muneribus fouit. *Nice-*
tas lib.2. Carolus verò Magnus, quod
ſacris Interpretibus è ludo literario in
aulam receptis Sacerdotia locupletiſſima,
& Pontificatus abundè contulerat. O ſi
mihi (aiebat) fata duodecim Hierony-
mos, Auguſtinoſue concederent; Sub-
iunxit proindè ſtomachabundus præce-
ptor eius Albinus Anglus ſuauis homo:
Quid duodecim poſtulas, cùm ſuprema il-
la, atque æterna Maieſtas tanto temporis
ſpatio, duos duntaxat habuerit? *Auenti-*
nus lib.4. annal. Baiorum. Et Ioannes Galea-
tius Vicecomes inter cæteros eruditos
Gymnaſii Ticinenſis, Petrum Filargum
Sacrarum Scripturarum ſatagentem ex-
poſitorem; qui poſteà Alexander V. fuit,
quam-

quammaximè coluit. *Iouius in Ioanne Galeatio.*

Quarè, temporali non modò, hac noſtra dum fruerentur vita, verùm etiam ſempiterna illa ſuſcepta, immortales adhuc honores, morte vel inuita conſecuti ſunt. Poſſem propterea centum, & amplius hic exequiales memorare pompas, quibus eorum illuſtria reddita ſunt ſepulchra, niſi aureæ Chryſóſtomi eloquentiæ, qui ſeculo quarto floruit, vnum pro mille, quod ex induſtria hucuſque reuocatum eſt ſufficeret inſigne funus. Ferebatur enim (vt ex Cauſſino, *lib. & cap. vltim. de ſacra, & hum. eloquen.* disertè legitur) Theodoſij Imperatoris, Conſtantinopolim iuſſu, pretioſiſſimum illud mundi pignus totius Vrbis vel humeris, vel ſtudijs, totque ei erant ſepulchra, quot hominum pectora. Redibat nanque Chryſoſtomus ab exilio tanquam ex virtutis ſuæ theatro: & quæ anteà exulem loca ſine lachrymis videre non poterant, eadem ingenti fœnore letitiæ triumphantem intuebantur. Cum autem regiæ Vrbis perueniret ad muros; tunc Procerum naues ornatu, cultuque apparatiſſimæ emicare, omnes obuiam ſe effundere, ſacrum depoſitum quaſi è cælo miſſum cernebantur accipere. Imperatorem ipſum dignitas non tenuit, quem incitauit religio; quin patrem ſuum, imò communem, magnæ Vrbis gentium, doctorem orbis terrarum, religioſis manibus excepit, & ſuo nauigio intulit. Appulit primum ad viduæ Callitropes agrum; agrum inquã illum, quem tanta vocis libertate contra inuidioſam Auguſtæ potentiam defenderat. Stetit illic quaſi patronus in domo clientulę, vt & beati cineres hoc odore iuſtitiæ, ſingulariſque conſtantię, quam in eodem loco ſacrauerat, fruerentur. Exindè in Vrbem deportatus eſt carru triumphali, qui triumphum adeptus erat tanto pulchriorem, quanto maius eſt ſuperare patientia. Vidiſſes in ipſo aditu muros Vrbis exultantes, geſtientes domos, confectos pompis viros, tecta ipſa laborantia, & ridentem Ciuitatis faciem, quæ ſe præ lætitia minimè capiebat. Stetit Auguſtus, in conſpectu omnium amplexus eſt pheretrum, collachrymauit, orauit: At populus rogabat mortuum, vt relictam ſedem conſcenderet. Mirum: illico ſoluta lingua eſt, reſponſum dedit, benè precata eſt ſalutem, & pacem, quam nouerat impetrauit. Nec enim morte tenebatur neceſſitate, ex qua omnes liquidiorem vitam hauſerant. Et hæc itaque ſacrorum ſint ſatis Expoſitorum, atque Interpretum prænarrata obſequia.

CAPVT V.

Symbolicæ Theologiæ Doctores quanti fecerit olim antiquitas; & quibus honoribus ſit ex animo eos proſecuta.

SVMMARIVM.

1 *Licet ſermonis obſcuritas mentem plerumque fatiget; non nihil tamen in ſe ſacri, atque verendi habet: Quarè Aegyptij, & Hebræi, ſymbolis, vtebantur quam maximè, ne ſacra cunctis paterent myſteria, ſed tantùm iis, qui primò purgati eſſent, ſe ſeque diligenter ad ipſa præpararent.*

2 *Vnde Egyptij per nauis gubernatorem. Deum rerum omnium primum eſſe cauſam: per mundi lutum, materiam aptam ad generandum, ſiue ipſum corpus: per ſceptrum oculatum, vnitatem, vigilantiam, potentiamque diuinam, planè intelligebant. Ex quibus profectò, ſymbolica Pythagoræ & illa diſciplina, quam ab ipſis acceperat, ſumpſit exordium.*

3 *Pythagoræ nonnulla obiter recenſentur ſymbola, quæ licet prima fronte ſuperſtitioſa quæpiã, ac deridicula videantur; tamen ſi quis allegoriam eruat, videbit nihil aliud eſſe, quàm quædam rectè viuendi præcepta. Ex quibus etiam conuenientia, quam inter ſe habent Symbolum, Adagium, Parœmia, Aenigma, & Hieroglyphicum, eſto aliàs diſcriminentur ab inuicem, non obſcurè colligitur.*

4 *Symbolica ſcientia apud antiquiores in magno pretio fuit; adeò vt ne ipſius vnquam excideret memoria, in obeliſcis, piramidibuſque, ac templorum valuis, ſymbolorum ſuorum monumenta inſcriberent. Taliumque Scriptores, & qui ſub aliys figuris naturas rerum effingebant, Hieroglyphos vocabant.*

5 *Multi Græcorum ſapientia celebres, vt Orpheus Muſeus, Melãpodes, & id genus cæteri, quorum præcipua recenſentur nomina, hanc ſymbolicam doctrinam percipiendi gratia in Aegyptum tranſierunt. Putabant enim Sacras literas in ea conſiſtere, atque in Hieroglyphicis, virtutem quandam cæleſtem reperiri, qua ad intelligentiam ſubtilium rerum ducerentur.*

6 *Symbolica diſciplina, apud Aegyptiorum Sacerdotes, ſicut, & Magia naturalis ad curandum corpora præcipuè verſabatur; atque ità magno colebantur honore, adeò vt ex Philoſophis Sacerdotes, & ex Sacerdotibus Reges eligebantur, quemadmodum de Triſmegiſtro legitur. Eorumque remedia, quibus quiſque ſanitatem adeptus erat,*

erat, ſocris in Templis, Æſculapij tanquam oracula ſcripta ſeruabantur.

7 *Tributorum, vectigaliumque proinde, plena gaudebant immunitate. Quinimò vectigalibus trifariam partitis, primam portionem Sacerdotes percipiebant. Regum conſilijs intererant: poſt Reges dignitatem tenebant; lineis ad differentiam cæterorum induebantur veſtibus: nam eò quòd ex terra nata mundiores, & puriores putabantur.*

8 *Orpheus verò Trax, eò quòd in Aegypto ſymbolicam doctus fuiſſet Theologiam, nec non moſaica imbutus diſciplina, tantum honoris apud Græcos adeptus eſt, vt illa ætas ſapientiſſimum, diuinumque prædicaret. Quare homines partim inſcitia, partim eius fama, & opinione moti veluti græcum coluerunt Deum.*

9 *Licet idem Orpheus pæderaſtiæ artis apud nonnullos author extiterit, ei tamen defuncto triumphalem erexerunt columnam, lapidea in vrna deſuper tanti viri, vaſiſque oſſa imponentes: cuius etiam caput, oracula dediſſe tulerunt, Græcis quidem de bello troiano, Cyro verò de nece per Thomiriem ei inferenda.*

10 *Eius quoque Simulacrum, ex cupreſſo arte confectum, victoriam Magno Alexandro in Lebethris conſecuturam prædixit; dum magno ſudore emiſſo, ſecundùm Ariſtandri vaticinium; Poetas in decantando (vtpotè muſarum cultores) Alexandri victorias, laboraturos oſtentabat.*

11 *Pythagoras item, patria relicta in Aegyptum, atque Iudæam profectus eſt, vbi ſacris initiatus, & cabaliſticis deguſtatis myſterijs tantum profecit, vt toti Græciæ in admirationem fuerit. Nec defuere, qui ob formoſitatem, & præſtantiam, Apollinem crederent; & tanti facerent eius obiurgationes, vt ferre non valentes, laqueo ſe ſuſpenderent.*

12 *Vnde imaginibus quoque fuit honoratus, quod ſummæ venerationis haud inefficax extitit argumentum: Nam hominum effigies, non exprimi ſolebant, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium, vt apud Athenienſes, & Romanos moris fuit, grandiores ponentes, aut pretioſiores, prout Heroum, quos repræſentabant, exigebant merita.*

13 *Pythagoram, Ciuitate adhuc donarunt Romani, & ſi parciſſimè, ægrèque id agerent; quod maximi honoris etiam indicium fuit, vt patet Corinthiorum exemplo erga Alexandrum, Lacedæmoniorum erga Tyrteum; Athenienſium in Hippocratem; Rhodiorum in Appollonium; Venetorumque in Iacobum Carrarieaſem, atque alios quamplurimos. Quinimo, Metapontini tanti fecerunt Pythagoræ ſapientiam, vt eius domum in templum conuerterent, eumque pro Deo colerent.*

14 *Plato verò, non tam ex Aegyptijs, quam ex Prophetis, Moyſe præſertim, myſticam ſuam perdidicit Theologiam; ſed eò felicius, quò cæteros ethnicos antecelluit intelligentia. Adeò, vt ad oſtendendum literam X. Sanctæ Crucis continere Myſterium, Iuſtinus Martyr, eius vti teſtimonio, minimè ſit veritus; dum filium Dei, inſtar X literæ in mundo eſſe poſitum, aſſeruit. Quarè Moyſes atticizzans à Numenio Philoſopho, fuit appellatus.*

15 *Honores idcireò apud exteros non tantum, verum etiam in patria, quod difficillimum eſt, ſummos recepit, ita vt ad magnificentiſſimam Olympiorum celebritatem accedente, vt eum aſpicerent, ipſiuſque præſentia cominus oblectarentur Ciues ludos, & Athletarum ſpectacula reliquerint. Et ſolus aſſiſtens cuidam Tragediæ; maiorem tragico reputatus eſt, ſua duntaxat præſentia exhibuiſſe plauſum, quàm ſi totus athenienſis ſpectauiſſet populus.*

16 *Dionyſius Siciliæ Tyrannus, obuiam Platoni ad ſe venienti vittatam miſit nauem, & egredientem de littore quadrigis excepit albis, & in proprium imponens currum, aurigæ inſuper functus eſt officio. Obtulit quoque illi dono pergrandem pecuniam: Inter amicos, & ſuos recepit familiares, cui tantam tribuit authoritatem, vt ab eo aliquando reprehendi ſe permitteret.*

17 *Nec minoris præterea apud cæteros exiſtimationis extitit, dum captum ab Anniceris Cirenæus humaniter redemit. Sectatores plurimos idcirco habuit, quorum præſertim narrantur nomina. Populis leges multis impoſuit; vndè ſtatua à Mithridate Rege Ponti fuit decoratus, nec non diuino obſequio non ſemel ab aliquibus quandoque cultus.*

18 *Salomon tot libros ſcripſit, quot vocabula habuit, vocatus enim fuit Salomon, Concionator, & Ididia, quod eſt amabilis Domino: Vt Salomon, ſeu Pacificus, Prouerbiorum edidit librum, vt Concionator, Eccleſiaſten; vt verò Amabilis Domino, Canticorum Cantica. Liber autem ille, cui titulus eſt Sapientia, materialiter eſt quidem Salomonis, ſed ſecundum ſtylum, atque texturam, eſt Philonis Iudæi ſenioris.*

19 Præfati *Salomonis libri, etſi diuerſas rerum tradant diſciplinas, ſymbolis tamen, parabolis, paramijs, ænigmatibuſque vndique ſunt referti. Quarè Salomon ſignificat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui per parabolas locuturus erat turbis Iudæorum.*

20 *Magno propterea honore cuncta nationes proſecuta ſunt ipſum. Quandoquidem Gens hebræa, adhuc viuente Patre, ſuper Iſrael & Iudam, in Regem plenis recepit votis. Omnes per circuitum Reges, officiaſis epiſtolis, muneribuſque apimis congratulati ſunt ei. Quin ampliùs, Aethiopia tranſmarina, Arabes, Sabai, & Tarſici,ſeù Tarſeciaci Hiſpani, eidem parebant, magnumque regem vocabant.*

21 *Saba, Aegypti, ac Aethiopia Regina facilè omnes munificientia ſuperanit, qua prater gemmas, & aromata, auri centum viginti talenta ipſi donauit. Et à Rege Hiram, plura ſaluendi ænigmata occaſione nacta, pecunias, & merces, non paucas recepit.*

22 *Quia verò cunctis mortalibus innatum eſt ſepultura decus, hoc, & Salomon minimè caruit, cùm in patrio ſepulchro à ſe magnificentiſſimè extructo, honorificè humatus fuerit. Ex quo haud inefficax deſumitur argumentum pænitentia peracta, ac tandem ſalutis ipſius Salomonis: Nam Regibus peccatoribus, & in ſua perſeuerantibus malitia, paternum ſepulchrum denegatum eſt.*

23 *Phocionis ſapiens dictum, quandò maximum quid, ſe feciſſe reſpondit, vt Omnes, ſcilicet Ciues atheníenſes in patrus ſepelirentur procuranit ſepulchris: Nam longe honorificentius cenſetur lacum ſepultura, honoriſvirtutiſque cauſa à maiaribus adipiſci, quam ſtatua publica donari.*

SErmonis licet obſcuritas animos plerumque fatiget, proindeque plurima
1 (vt de Herophili ſcriptis *lib.11. cap. 37.* teſtatur Plinius)verborum propter nimiam deſerantur obliquitatem: non nihil tamen in ſe ſacri, atque verendi habet. Sicut enim in tenebris magis terrent, & reputantur obiecta, quam in luce: ſic illæ orationis quaſi tenebræ terribiliora, & ſanctiora reddunt, quæ proponuntur. Quamobrem, *lib.5. ſtrom.* Clemens tradit Alexandrinus, Ægyptios, & Hebræos ſymbolis vſos fuiſſe reconditis,vt Sapientiæ diuinæ eos participes efficerent, qui rebus ſacris initiati eſſent. Qua de cauſa (inſuper addit) ſacra Vaticinia ænigmatis reddita olim fuiſſe conſtat, nec vera myſteria oſtendi ijs ſolita, qui temerè, & impudenter accederent, ſed qui primum
2 purgati eſſent, ſe ſeque diligenter præpararent. Quinimò, ijdem Ægyptij, vt oſtenderent, omnia, Dei prouidentia,curaque adminiſtrari; per nauis gubernatorem, ſupremum Deum,primum Motorem, & Primam illam rerum omnium deſignaticauſam; Sicut per mundi lutum materiam aptam ad generandum, ipſumque corpus alias intelligi volebant; atqui & interdùm non alio ſymbolo, Deum deſignabant, quàm oculo depicto, cui & baculum, ſeu ſceptrum ſubſtituebant (quandoquidem, Deus vnus eſt, qui omnia videt, & penes quem eſt præcellens, & regia dignitas)& id genus non pauca *cap.37.de Myſterijs* diſertè exponit Iamblicus Philoſophus. Hinc profectò antiqua illa Pythagoræ ſymbola huiuſcemodi Theologiæ, ac Philoſophiæ vſum non minimum præbuere, quæ cùm ab Ægyptijs (vt ibidem relatum eſt ab ipſo Iamblico) accepiſſet, ita excoluit, vt magnam ſuæ doctrinæ partem hiſce myſterijs occluſam eſſe voluerit.

Quia verò in Pythagoræ haud incon-
3 ſultè mentionem incidimus, quædam etiam illius, oraculorum inſtar celebrata, non grauabimur modò apponere ſymbola, quæ quidem in præſentia licuit apud græcos inuenire Authores. Nam ea, tametſi prima (quod aiunt) fronte, ſuperſtitioſa quæpiam,ac deridicula videantur,nihilominus ſi quis allegoriam eruat, videbit nil aliud eſſe, quam quædam rectè viuendi præcepta. Nonnulla præſertim tradit Plutarchus *in vita Numæ* huius generis, quæ cum Pythagoreis ſatis videntur eſſe communia: vt *Dei figuram in annulo ne inſculpas*: ideſt, ſententiam, & ſermonem de Deo ne facilè manifeſtes, & diuulges, ne abeat in contemptum. *Adoraturi ſedeant*: quod ſcilicet oporteat eos, qui ſacris operantur, non obiter, ac velut aliud agentes hoc facere; ſed vacuos, & totos rei diuinæ intentos. *Ad finem vbi perueneris, ne velis reuerti*: hoc eſt, cùm adeſt fatalis dies, viderilque vitæ finem adeſſe, æquo animo feras, neque turpi vitæ cupiditate exanimeris: *Cibum in matulam ne immittas*: ideſt,ne ſermonem vrbanum immittas in animum hominis improbi; nam oratio, cibus eſt animi, is quidem corrumpitur, & putreſcit, ſi in animum inſyncerum inciderit: atque alia, quæ apud ipſum Plutarchum cùm *in lib. de liber.educan.propè fin.* tùm *8. sympoſ. q. 7.* perampliùs, & diffuſius inueniuntur. Vndè facilè comperietur quiſque, Symbolum habere aliquam cum Adagio, ſeu Paræmia, Ænigmate, & Hieroglyphico ſimilitudinem. Etquidem ſæpe numero fit, vt horum eadem natura eſſe appareat, quamquam inter ſe, ratione quadam differant vt dictum eſt ſuperiùs. *lib.2. cap. 2.*
4 *à n. 5. vſque ad* 10. Ex quibus profectò compertum, & nobis eſt,hanc de ſymbolis Scientiam, magno in pretio apud antiquiores ſemper extitiſſe, peneſque om-

nium doctiſſimos tantùm fuiſſe Sacerdotes, qui in ſchola Memphitica præſertim philoſophati ſunt. Ac itaque, ne huius ſcientiæ vnquam excideret memoria, auebant in operoſis obeliſcorum, pyramidumque molibus, tum in apparatiſſimis templorum valuis conſecrare ſymbolorum ſuorum monumenta; quod Sanctus Cyrillus Alexandrinus *aduerſus Iulian. lib.*9. diſputans de Moſis figuris, clariſſimè oſtendit. Innuit quippe fuiſſe apud Ægyptios quoſdam Ænigmatum magna induſtria, & grauitate præditos, quos illi nominare ſolebant Hieroglyphos, qui templis, & obeliſcis notas inſcribebant, non vulgaribus vtentes literis, ſed alijs figuris, rerum naturas effingentes prudentiorum augebant ſcientiam quo ſpectant illa Lucani *lib. 3. de ciuili bello*:

Nondum flumineos Memphis contexere libros
Nouerat; in ſaxis tantum, volucreſque feræque,
Sculptaque ſeruabant magicas animalia linguas.

5 Priſcis propterea temporibus, vt talem ſcilicet reconditam perciperent doctrinam, multi Græcorum ſapientia celebres, *p.2.lib.1.cap.6.* teſtante Siculo, in Ægyptum protinus tranſierunt: Inquit enim: Scribunt eorum Sacerdotes, in ſacris contineri libris tranſiſſe primum ad Ægyptios Orpheum, Muſeum, Melampodem, Dædalum, Homerum poetam, & ſpartanum Lycurgum. Deinceps Solonem Atheníenſem, Platonem philoſophum, ac ſamium Pythagoram, Eudoxum quoque mathematicum, ac Democritum abderitem, Et Inopidem Chium. Quæ ſinguli horum ab Ægyptijs in ſua ſcripta tranſtulerint etiam oſtēdit. Ex quo merito hanc de ſymbolis ſcientiam, ſacras literas *in c.2.epiſt.ad Rom.* Origenes appellat. Quin addebant, *vt homil.* 1. *ſuper numeros* notat idem Origenes, celeſtem quandam virtutem præeſſe Hieroglyphicorum ſapientiæ, quæ eius candidatos illuſtraret, & in tot rerum ambagibus, diſcuſſa tenebrarum caligine, ad intelligentiam ſubtilium rerum promoueret.

6 Hac quippe de cauſa ſuos Sacerdotes, vtpotè talem callentes ſymbolicam diſciplinam, religionis ſtudioſa ſummopere venerabatur Egyptus, à qua vſurpatum legimus apud Alexandrum, 2. *genial.cap.* 8. ex Philoſophis Sacerdotes; & ex Sacerdotibus probatiſſimum in Regem eligere; Vnde Mercurius, Triſmegiſtus, ideſt ter maximus nomen tulit, quod Philoſophus, Sacerdos, & Rex maximus fuiſſet. Quare bonorum omnium, tanquam ſatagentes prouiſores, quæ ad mores non tantùm, verum etiam ad corporum valetudinem ſpectare videbantur ex officio curabant: ita referente Galeno 5. *de temp. loci & 6.epidem.* dicens: Egyptiorum Sacerdotes (à quibus Pythagoras, Empedocles, Democritus, & Plato magiam didicerunt) quo quiſque remedio ſanitati reſtitutus eſſet, id ſimul conſcriptum, Memphis in Hæpheſtio Vulcani, & Iſidis ſacrario, deponebant: quemadmodum, & Grecorum Sacerdotes magiæ antiſtites, ſuas obſeruationes in aditis templorum Apollinis, & Æſculapij in Pergamo etiam repoſitas cuſtodiebant: quas veluti Æſculapij oraculo edocti Sacerdotes, ægrotis communicabant, à quibus ſumma cum fiducia, ea acceptari ſolebant. Tributorum, Vectigaliumque proinde, plena

7 gaudebant immunitate: Dum enim quintas annuorum prouentuū Regni Aegyptij penſitarent quotannis, ſoli Sacerdotes reddebantur immunes: quandoquidem *Geneſis* 47. habetur. Ex eo tempore vſque in præſentem diem in vniuerſa terra Aegypti, Regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt quaſi in legem, abſque terra ſacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit. Quinimò apud Diodorum *lib.* 1. *cap.*6. legitur, quod Vectigalibus trifariam partitis, primam portionem, Sacerdotum percipiebat Collegium; magna apud incolas authoritate, tum propter Deorum curam, tum propter doctrinam qua multos erudiebant. Hanc partem tum ad ſacrificiorum miniſteria, tum ad priuatæ vitæ commoda illis impartiebant Aegyptij: neque enim Deorum cultum omittendum putabant; neque publici conſilij, vtilitatiſque miniſtris, æquum vitæ commoda cenſebant deeſſe. Aderant quippè grauibus in rebus hi ſemper conſilio, atque Regibus ope, tum aſtrorum peritia, tùm ex Sacrificijs futura prædicentes. Ex libris præterea ſacris priorum geſta referebant, quibus Reges in agendis noſcebant quæ fuerant profutura. Non ſanè quemadmodum, apud Græcos vnus homo, aut vnica mulier ſacris præerat, ſed plures in cultu Deorum, honoreque verſabantur, qui eandem ſacrorum curam filijs tradebant. Hi omnes immunes, ſecundumque poſt Reges honoris, dignitatiſque locum tenebant. Propterea etiam amictu, indumentoque, ſicut Reges à populo, ex Pythagoræ præcepto, ipſos à cæteris diſtinguebant: Lineo nanque tantum veſtimento ex goſſypio, ſiue è linis xylimis (Plinio *lib.* 19. *cap.*1. & Herodoto, *lib.*2. teſtibus) vt pu-

riſſimo, mundiſſimoque in rebus vteban-
tur diuinis: laneum verò vt prophanum
vituperabant, quia ab animato decerpi-
tur, conficiturque ex mortali materia.
Contra linea ideo pura videbantur, & ſa-
crificantibus accomodata, quoniam linū
ex terra oritur: quæcunque autem ex ter-
ra naſcuntur, munda, & pura exiſtima-
bant.

Nec ſolis Aegyptiorum Sacerdotibus,
8 huiuſcemodi duntaxat impendebatut cul-
tus, cùm etiam ex eorum prodeuntes di-
ſcipuli ſcholis, varias apud nationes, ho-
noribus haud vulgaribus inueniantur cō-
decorati. Nam Orpheus Trax, Oeagri
ex Apollonio t. *Argonaut.* & Calliopes
filius, eo quod in Aegypto, ſymbolicam
doctus fuiſſet Theologiam, nec non mo-
ſaica, quemadmodum *lib.* 2. putat Hygi-
nus, maximopere imbutus diſciplina;
tantùm honoris apud Grecos adeptus eſt
vt illa ætas ſapientiſſimum, diuinumque
prędicaret. Hic quidem prior omnibus
(*mytheolog. lib. 7. cap.* 14. Natale Comite
teſte) Bacchi ſacra in græciam introduxit
primuſque in monte Boetiæ Thebis, vbi
Liber pater natus eſt, ſacra illa, quæ Or-
phica vocata fuerunt, in quibus ille po-
ſtea fuit laceratus, inſtituit, vt ait Lactan-
tius *de falſa religione*, apud eundem Nata-
lem *loc. cit.* Hic multa humanæ, politicæ-
que vitæ vtilia inuenit, vt tradit Pauſanias
in Bœoticis: Nam & Deorum initia, & vni-
uerſam Theologiam primus aperuit, &
nefariorum facinorum expiationes exco-
gitauit, & quibus ritibus iratorùm Deo-
rum mentes placarentur docuit, & mul-
ta morborum remedia adinuenit, vt idem-
met de ſe ipſo *in argonaut*, teſtatur, dicens:

Dicere fert animus, quæ nunquam tempo-
re lapſo
Dixi; cùm Bacchi, cùm Regis Apollinis
actus
Sum ſtimulo, horrenda vt narrarem ſpicu-
la; & idem
Fœdera cum Superis mortalibus, atque me-
delas.

Itaque Siculus, *rer. antiquar. lib.* 1. *cap.* 2. *pro-
pè fin.* Hæc omnia, vnico complexus elo-
„ gio, itá de ipſo ſcribit: Orpheum poſtea,
„ cui magna erat apud Græcos gloria tum
„ propter cantus ſuauitatem, tum propter
„ ſacra, hoſpitio acceptum è Thebanis fe-
„ runt, magnoque in honore apud eos ha-
„ bitum. Hic cùm ab Aegyptijs Theolo-
„ giam percepiſſet; antiquum Oſiridis ge-
„ nus ad poſteriores tranſtulit: inque The-
„ banorum gratiam nouum conſtituit ſa-
„ crificiorum ritum. Quod fabulis cauſam
„ præbuit, vt Iouis, ac Semeles filius Bac-
„ chus putaretur. Homines verò partim
„ inſcitia, partim Orphei fama, & opinione
„ moti, eum, vt græcum Deum libenter
„ ſuſceperunt.

Quem licet Orpheum pæderaſtię artis,
9 hoc eſt deteſtandæ in mares libidinis apud
Cælium *lib.* 15. *cap.* 9. principem, & reper-
torem alias nonnulli faciant, vnde meta-
morph. 10. legitur:

Ille etiam Thracum populis fuit author
amorem.
In teneros vertiſſe mares——————

eius tamen defuncti exuuias glorioſo, &
celebri condidere ſepulchro: Quandoqui-
dem, triumphali illi erecta columna, la-
pidea in vrna deſuper impoſita, tanti Va-
tis oſſa; illius regionis gentes non ſemel
adorarunt. Adduntque Thraces, Luſci-
nias, quæ circa illius tumulum nidos ha-
bebant, ſuauiores quam cæteras, & voca-
liores edidiſſe cantus. Pauſanius *in Baot.*
Quin, ſiue Dęmonis aſtu, ſiue licentia
fabulæ Orphei caput, Philoſtratus *Heroi-
dum in Philecte* ſcribit aliquando dediſſe
oracula, præſertim Græcis, Troiam non
poſſe capi Herculis abſque ſagittis: atque
Perſarum Reges, & Babiloniæ in Leſbum
ad ſciſcitanda oracula, Oratores miſiſſe;
& in primis Cyrum, cui Orpheum con-
ſulenti de exitu ſuo, ſic ferme reſponſum
proditur: *Quæ, ſcilicet, ipſe ſum paſſus, in
te quoque ſunt recaſura*: Hoc eſt: Quemad-
modum ego perij, à mulieribus diſcerp-
tus, ita tu quoque à Thomire Sciſarum
Regina crudeliter tractaberis; reuulſo tuo
capite, & abiecto in vtrem ſanguine ple-
num, cum hac exprobratione ſatis inhu-
mana: *Satia te ſanguine, quem ſitiſti, cuiuſ-
10 que ſemper inſatiabilis fuiſti*; Inſuper, & in
Lebethris Orphei Simulacrum apud Pie-
rium Valerianum *Hieroglу. lib.* 52. ex cu-
preſſo cultum quod cùm Alexandri tem-
poribus, ſudorem multum emiſiſſet, om-
nibus eo prodigio perterrefactis, reſpon-
ſum eſt ab Ariſtandro viro ſapiente, Be-
ne ſperandum: Siquidem quod nunc
opus Alexander aggrederetur, ob rerum
geſtarum magnitudinem, maximum eſ-
ſet ſudorem, & laborem Poetis, & Muſa-
rum cultoribus allaturum.

Mirum etiam in modum inter cæteros
11 huiuſcemodi artis maximè enituit Py-
thagoræ nomen: Equidem ipſe patria
notiſque relictis, primò in Ægiptum, at-
que Iudæam, ſacris Iudaicis initiatus, &
cabaliſticis myſterijs deguſtatis, mox Ba-
byloniam, ad Perſarum Magos, ſiderum
motus contemplandi cauſa, profectus eſt.
Inde Cretam, Lacedemonemque ad co-
gnoſcendas Minois, & Lycurgi incly-
tas ea tempeſtate leges contendit: quibus
inſtructus, tanquam ex mercatura bona-

rum artium ad Olympicum certamen,
Metapontum, & Crotonem venit: vbi
ſuis monitis, ſymbolicisque doctrinis tan-
tum proceſſit, vt populum in vitia lapſum
ad frugales mores modeſtiamque reuoca-
rit. Ibique Archytam primò, & Epichar-
mum, mox Philelaum, & Alcmæonem;
deinde Zenonem, Parmenidem, ac Ly-
ſiam, ſuæ diſciplinę ſectatores habuit,
qui eiuſdem ſymbola benè callentes, di-
uina mente, & conſilio viri exinde eua-
ſere, lumenque, & ornamentum ſuæ rei-
publicæ fuere. *Alex. ab alex. lib. 1. cap. 30.*
Ea propter, cùm multiplicis ſcientiæ ma-
ximam toti Græcię admirationem, ac ſpe-
cimen exhibuiſſet; formæque præſtantia
plurimùm cæteros antecelleret; Apolli-
nem, qui ex Hyperboreis veniſſet, illum
eius extitiſſe Diſcipuli, penitus de leui
non ſunt opinati *Laert. in eius vita* Tanti
perinde ipſius fecerunt authoritatem, vt
publicè ab eo illatas obiurgationes, qui-
dam ferre non valens, laqueo ſibi gulam
miſerrimè frangeret, monitoremque
ſuum ſimul doceret, à talibus erga quoſ-
libet abſtinere ſe velle deinceps increpa-
tionibus. *Plutarch. de diſcernen. adul. ab amic.*

Vt ſapientiſſimus ergo Græciæ Heros
12 ſtatuis, imaginibuſque fuit honoratus
quamplurimis: nam reddito Romanis
oraculo prudentiſſimi græcæ gentis, vt
ſtatuas erigerent; in foro mox Pythago-
ræ, ac Alcibiadis ex ære dedicauere Ico-
nes. *Plutarchus in numa.* Quod ſummi ho-
noris haud inefficax argumentum omni-
nò reputari poteſt. Effigies ſanè homi-
» num (*lib. 34. cap. 4.* inquit Plinius) non
» ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa
» perpetuitatem merentium, primò ſacro-
» rum certaminum victoria, maximèque
» Olympiæ, vbi omnium qui viciſſent, ſta-
» tuas dicari mos erat; eorum verò, qui ter
» ibi ſuperauiſſent ex membris ipſorum ſi-
» militudine expreſſa, quas iconicas vocant.
» Athenienſes verò neſcio an primi omniſi
» Harmodio, & Ariſtogitoni tyrannicidis
» publicè poſuerint ſtatuas. Excepta deindè
» res eſt à toto orbe terrarum humaniſſima
» ambitione. Et iam omnium municipio-
» rum foris ſtatuæ ornamentum eſſe cœpe-
» re, prorogarique memoria hominum; &
» honores legendi æuo baſibus inſcribi, ne
» in ſepulchris tantum legerentur. Mox
» forum, & in domibus priuatis factum,
» atque in atrijs. Honos clientium inſtituit
» ſic colere patronos. Quin & Romani
(vt apud Alexandrum *genial. lib. 3. cap. 7.*
abundè legitur) tantummodò iis, qui do-
mi, vel foris egregiè ſe geſſiſſent, poſt
mortem in roſtris Imagines in memoriam
poſteritatis plerùque cereas, aut marmo-
reas, vel æneas columnas cum trophæis,
& titulis, publico cōcilio erigebant, & res
geſtas, monumentis inſculpebant, leuandi
» deſiderij cauſa. Eoque maiores faciebant
» (*Hieroglyph. lib. 49.* addit Valerianus) prout
» eos maiori honore dignos arbitrabantur:
» de quo apud Macrobium. Hinc iocoſum
» illud Marci Tullij dictum in fratris ſta-
» tuam: Nam cùm in prouincia, quam
» ille rexerat, clypeatam eius imaginem
» conſpexiſſet ingentibus lineamentis vſque
» ad pectus de more pictam (erat autem
» Quintus ſtaturæ paruæ) Frater, ait, meus
» dimidius maior eſt, quàm totus.

Sed quid ampliùs? Et ſi eodem teſte
13 Alexandro *Genial. lib. 4. cap. 10.* Ciuita-
tem à principio parciſſimè Populus da-
ret Romanus: quin potiùs, Craſſo, &
Scæuola Conſulibus, legèque papia ad-
huc in poſterum cautum fuiſſe: ne hi, qui
Ciues Romani non eſſent pro Ciuibus
fierent; propterea Perpennæ, probro
obiectum fuiſſe, quòd contra legem pa-
piam, priuſquam admitteretur ad Ciuita-
tem Conſul eſſet creatus, *ibidem, & cap. 22.*
» latè habeatur: Donarunt tamen honoris
» ergo Pythagoram Romani Ciuitate, vt
Author in libro quodam Antenori dica-
» to comicus eſt Ephicarmus, vir antiquus,
» & ex ſchola pythagorica; *in numa*, inquit
Plutarchus. Tanti proinde muneris nun-
quam floccipendenda cenſetur humani-
tas, cùm Romana non tantùm, ſed & Or-
bis terrarum celebriores Reipublicæ, hu-
iuſcemodi, virtutem præmiandi more,
munificentiæ veluti termino paſſim ſint
vſæ. Alexandro nanque Magno, vt apud
eundem Plutarchum, *in eius vita* legitur,
ius ſuę Ciuitatis per legatos Corinthij de-
tulerunt. Quod licet officij genus, cùm
non ſatis gnarus Alexander, aliquando
riſiſſet, quidam tamen è legatis hæc adij-
ciens, nimirum: *Nulli Ciuitatem vnquam
donauimus, præterquam tibi, & Herculi.* illi-
cò oblatum lubens accepit honorem quē
illi commendaret partim raritas, partim
cum Hercule indiſtincta ſocietas. Item;
Tyrthæus Athenienſis, ob res in bello
meſſenico præclarè geſtas, Ciuitate dona-
tus eſt à Lacedæmonijs. *Calius lib. 18. cap. 5.*
Et de Hippocrate Coo, narrat Soranus *in
eius vita*, quod ob ſedatam peſtilentiam,
Athenienſes, publicis alimentis in Pryta-
neo, ipſum donarunt, & ius Ciuitatis ei-
dem dederunt. Rhodij quoque, Apollo-
nio Argonauticorum ſcriptori, licet Ale-
xandriæ nato, ius Ciuitatis tamen, vndè
Rhodij agnomen traxit, Victorio *lib. 25.
variar. cap. 4.* teſte, ſplendide tribuerunt.
Veneti adhuc, vt cæteros mittam, ob ac-
ceptorum beneficiorum gratiam, vel ob

ſum-

ſummæ beneuolentiæ teſtificationē (*lib.5.*
inquit Guicciardinus) Ciuitate, ſeù iure
comitiorum in ipſorum Rempublicam
donare ſolent quos volunt. Adeò vt præ
cæteris, Iacobo Carrieuſi Patauinorum
Duci, pace, & bello viro illuſtriſſimo,
præter ius Ciuitatis, auguſtale propè Di-
num Paulum quoque Palatium ſunt elar-
giti. *Bernard. Scard. lib. 3. hiſt. pat.* Quibus
fortè de cauſis, aliiſque non paucis, cùm
poſt multa, quæ Crotonem inhabitanti-
bus Pythagoras attulerat commoda, Me-
tapontum migraſſet, ibique extremam
clauſiſſet diem; tanta fuit apud ipſos py-
thagoricæ doctrinæ admiratio, vt fami-
liarem, quam frequentauerat domum,
etiam in templum conuerterent, eum-
que pro Deo ſuperſtitioſè colerent. *Tra-
gus lib. 20.*

Cæterùm, cùm idem Pythagoræ, Pla-
14 toniſque fuerit docendi modus, parque,
& ſimilis, qua quis ad rei cognitionem,
& myſteria deduceretur exercitatio: per
ſymbola, ſcilicet, atque notas, per pro-
uerbia, & parœmias, per numeros, & fi-
guras, per literas, ſyllabas, & verba, vt
ex Ioanne Metello *in ſua epiſtola* habetur:
idem quoque honor, parque obſeruantia
(ni fortè maior, quò præſtantior eius fuit
Theologia) Platoni legitur exhibita fuiſ-
ſe. Non enim illam iam ſublimem, &
excellam naturali, & humana ratione
prorſus comparauit eruditionem, ſed ex
diuinis potiùs Prophetarum oraculis ip-
ſam percepit. Quoniam, vt Iuſtinus Mar-
tyr, *in pareneſi ad gentes*, & Euſebius *in præ-
parat. Euang.* & Theodoretus, *de Græcorum
affectionibus*, ſcribunt: Platonem ex He-
bræorum libris multa in ſuos tranſtuliſſe
pro comperto habetur. Numenius idcir-
cò Philoſophus, ſicut ipſi teſtantur, di-
cebat: *Quid eſt Plato? niſi Moyſes atticizans.*
Et Ariſtobulus iudæus, quem allegat Eu-
ſebius: *Legem*, inquit, *noſtram in multis
Plato ſecutus eſt*. Apertè ſiquidem in mul-
tis, diligenter examinaſſe ſingula videtur:
vnde plurima, ſicut & Pythagoras philo-
ſophus, ille, omninò accepit, ſed eo fe-
licius, quo ad oſtendendum literam X
ſacræ Crucis continere myſterium, idem
Iuſtinus Martyr apud Ioannem Metel-
lum, *loco ſuperius citato*, ipſum Platonem
aduocat in teſtem, & in Timæo de Dei
Filio diſſerentem, ſcribere: Deum in
mundo, filium ſuum inſtar X literæ po-
ſuiſſe. Quod vtique non ſcripſiſſet, niſi
Moyſis vaticinia, altius quam Pythago-
15 ras penetraſſet. Quare diuina quadam
ſapientia, & probitate, Mirabilem autho-
ritatem (*in eius vita*, vt teſtatur Ficinus)
etiam in patria, quod rariſſimè fieri ſo-
let, ſibi comparauiſſe videtur: inquit enim:
" Reuerſus ex Sicilia Plato, cùm ad magni-
" ficentiſſimam illam Olympiorum cele-
" britatem, quaſi quendam Orbis terrarum
" conuentum perueniſſet, tam lætis cuncto-
" rum occurſibus exceptus eſt, vt è cælo
" Deus ad mortales demiſſus videretur.
" Ludos deſeri, Athletarum ſpectacula re-
" linqui, Pugiles ſolos omitti cerneres, &
" quod admirabilius eſt, qui tam longis
" terrarum, mariſque tractibus, paſcendo-
" rum oculorum, animorumque, & alio-
" rum gratia ad Olympia venerant, omnis
" voluptatis obliti, Platonem adibant,
" Platonem intuebantur, in Platone perin-
" de, atque amæniſſimo diuerſorio con-
" quieſcebant: Et cùm Tragœdiam quis re-
" ferret, nec quiſpiam præter Platonem
" adeſſet, obiectantibus quibuſdam, dede-
" cori eſſe illi, quòd nemo præter vnum
" adeſſet; reſpondit ille: Et hic vnus plus
eſt, quàm athenienſis populus. Quæ me-
ritò quidem patrata videntur; minimum
ne, ſcilicet, obſequij adimeret in patria,
qui apud truces, immaneſque, à quibus
aliquandò diſcedens Tyrannos, plurimum
humanitatis iam inuenerat.

Veniens itaque, iam ab hinc anteà, à
16 Dionyſio Plato in Siciliam vocatus, pri-
mo aduentu ab eodem Tyranno, eximio
honore exceptus fuit: vittatam enim illi
obuiam miſit nauem, & egredientem de
littore quadrigis recepit albis: in propriū
impoſuit currum, cuique etiam aurigam
egit. *Plutarchus in Dione*, & *Plin. lib. 7.
cap. 30.* Obtulit adhuc illi Tyrannus per-
grandem dono pecuniam, quam cùm ac-
cipere renuiſſet, Ariſtippus dixiſſe fertur:
Tutò liberalis eſt, & munificus Diony-
ſius: pluribus indigenti pauca tribuit:
Platoni, qui nihil accipit multa exhibet.
Sabell. lib. 3. en. 4. Quarè Tyrannus, tan-
quam magno bono, ſuum eſſet auctum
imperium, ſacrificauit. Pudor ſanè in
conuiuijs, aula compoſita, atque ipſius
Dionyſij in omnibus reſponſis, iudicijſ-
que lenitas, ſpem conuerſionis, ciuibus
præbebat miram. Ardor erat ad diſcipli-
nas, & Philoſophiam omnium. Tyran-
nidis ſedem, vt fama eſt, occupabat pul-
uis ob numerum eorum, qui Geometriæ
incumbebant. *Plutarchus in Dione.* Ex
quibus profectò tantam modico tempo-
ris ſpatio apud ipſum Dionyſium adeptus
eſt familiaritatem, quòd eſto in omnes re-
liquos ſuſpicioſus exiſteret, ita tamen re-
uerenter habuit Platonem, vt eum ſolùm
ſine inquiſitione ad ſe admitteret, licet
alias planè ſciret Dionis intimum fuiſſe
amicum. *Ælian. variar. hiſt. lib. 4.* Quinimò
tantæ fuit authoritatis, quòd cùm ab ipſo
Ty-

Tyranno, cui ſemper familiariſſimus fuerat, vocatus eſſet ad cænam, & inter alia, quæ fabulantur cænantes, Dionyſius interrogaret, num etiam apud Athenienſes, Philoſophorum conuentu Dionyſij mentionem facerent? Plato ſubridens reſpondit: Nunquam Philoſophos, qui Athenis viuunt, ita vacare, aut de tam vili materia inter eos tractari poſſe, vt loqui de Dionyſio valeant. Liberè, & apertè vitam, vt dignus erat, reprehendens. *Plutarchus in Platone*.

Nec minoris prætereà apud cęteros exi-
17 ſtimationis extitit; dum ipſum ab Æginetis inhumaniter captum, & inter mancipia venalem expoſitum, ne quid pateretur indignum, Anniceris Cyrenæus minis aliquot mercatus fuit. *Laertius in Platone*. Quinimò remiſſam ſibi à Platone pecuniam repudiauit, inquiens: Peccatum à me profectò in hoc eſt, quod maiore ſumma in Platonem liberalis non fuerim, quam reddere non poſſet. *Pontanus de liberalitate cap.* 4. Sectatores perindè quamplures habuit: Speuſippum, ſcilicet, Athenienſem, Xenocratem Calcedonium, Ariſtotelem Stagiritem, Philippum Opuntium, Hæſticum Perinthium, Dionem Syracuſanum, Amyclem Heraclentem, Eraſtum, & Coriſcum Sceptios, Timolaum Cyzicenum, Hebionem, Lampſacenum, Pithonem, & Heraclidem Ponticum, atque alios: ſed cum his etiam mulieres duas, Laſtheniam Mantineam, & Axiotheam Phyaſiam, quæ virili vtebantur veſte. *Ficinus in eius vita*. Arcadas ferunt inſuper, & Thebanos, condita Ciuitate honeſtæ magnitudinis, rogaſſe illum, vt eam inſtitueret rempublicam. Veruntamen illum cùm intellexiſſet, eos æqualitatem ſectari nolle, profectum non eſſe. Syracuſanis verò, expulſo tyranno, leges dedit; & Creteuſibus, Magneſia nuper condita, ſiuè inſtaurata Ciuitate, ſcripſit leges, duodecim in libros digeſtas. Miſit inſuper ex familiaribus ſuis Ariſtonymum ad Arcadas, legibus inſtituendos; ad Ilios, Phormionem; ad Pyreos, Meledimum. *Ficinus ibidem*. Quarè demum vita functo, Mitridates Ponti Rex, eius gloria permotus, Statuam dicauit, egregium Sylonis opus, quam ita inſcripſit: *Mitridates Rhodoatæ filius, hanc Platonis Imaginem Muſis dicatam erexit. Plutarchus in Platone*. Et ſi quæ in codicibus habentur veritati parent, diuini, veluti numini, aliquando, & ipſi exhibiti ſunt honores. *Alex. lib.6.c.p.4.*

Cæterùm, temporis inſpecta ſerie, aliàs
18 quamplurimis omiſſis Prophetarum claſſibus, Symbolicæ Theologiæ, omnium tanquam auteſignanus, Orpheum exindè Sapientiſſimus ſequebatur Salomon. *Ex Bellarmini Croni. p.* 1. Veruntamen, ne in candem cum Ethnicis, Sacrum Doctorem imponerem laucem; iis inter ſe iam aptè diſpoſitis, hunc vt faſtigium ad molem, ſummamque manum ad opus, ad huiuſcemodi capitis calcem, extra ordinem conſultò ſeruaui. Scriſperat enim Salomon omni hæſitatione remora (quicquid 8. *antiquit. cap.* 2. referat Ioſephus) vocabulorum ſuorum iuxta numerum, quæ ſunt Pacificus, Concionator, & Ididia, hoc eſt amabilis Domino, tres tantum libros: Prouerbia, ſcilicet, tanquam Pacificus: Eccleſiaſten, vt Concionator; & Canticorum Cantica, vt Domino dilectus. Prouerbia, ethicam; phyſicam Eccleſiaſtes; theologiam Cantica Canticorum explicant. *D. Aug. 17. de Ciuit. cap. 20. D. Hieronym. epiſt. ad Paulin. ſeu prologo clypeato. cap. 7. & alibi apud Viuald. in opere regali tract. de excell. Salomon. par. 1. cap. 26. atque aly.* Vnde verſibus *tom. 16. Bibliot. P. P.* Theodulphus Aurelianenſis, ita luſerat:

Protinus idiotæ reſident tres ordine libri,
Cui nomen Salomon, ſiue Cohelet ineſt.
Alloquitur primus ſub prolis nomine cunctos,
Corrigit & mores, Ethica lege tua:
Omnia vana canit rutilo ſub ſole ſecundus
Cui res eſt phyſicas enumerare labor.
Tertius Eccleſiæ thalamum Chriſtique perornat,
Rebus, & in logicis vertitur eius opus:

Nam Liber ille, cui titulus eſt Sapientia, vel Philoni Iudæo ſeniori aſcribitur, vt *in præfatione Prouerbiorum*, idem teſtatur Hieronymus: vel ſi eſt Salomonis, vt tradunt Euſebius. *lib. 4. hiſt. cap. 22. Tertull. de praſcrip. Cyprian. de mortalit. Hilar. in Pſalm. 127. Ambroſ. ſerm 8. in Pſalm. 118. Baſil. lib. 5. in Eunonium. Epiphan. hæreſi Anomæorum & Aug. in Pſalm. 63.* quoad ſententiarum, authoritatumque materiam ad ſummùm admittendus eſt; minimè verò quoad collectionem ipſam, & ordinem græcis verbis expreſſa, quæ vtique præfato tribuenda ſunt Philoni, vt rectè de *Scriptoribus Eccleſias.* notat Bellarminus. Sed hoc parum
19 ad fides: Vnum quidem eſt, quod ſiue prouerbia ethicam doceant, Eccleſiaſtes naturalem philoſophiam, & Cantica theologicam tradant diſciplinam; ſymbolis tamen, parabolis, paræmiiſque vndique ſunt referta: De libro idcircò Prouerbiorum, ſiuè Parabolarum, *in princ. 3. lib. explication. ſuper parab.* apud Ludouicum Viuald. *loc. cit. cap.* 27. ita teſtatur
„ D. Hieronymus, dicens: Notandum ſa-

nè

„ nè quia in his parabolis multò ſunt plu-
„ ra, quam in cæteris per allegoriam dicta,
„ ex collatione videlicet rerum, quæ figuris
„ aptæ eſſe videntur. De Eccleſiaſte autem
in eius argumento. idem notat Cornelius à
Lapide, dum ait: Huc facit, quod liber
„ hic refertus ſit elegantibus parabolis,ſimi-
„ litudinibus, ænigmatibus, quæ quid va-
„ ticinium, & diuinum reſonant, ac plus ſi-
„ gnificant, quàm prima fronte oſtentant.
„ Et de Canticis tandem *lib. de paſtoribus cap.*
„ 15. inquit Sanctus Auguſtinus. Etenim il-
„ la Cantica Canticorum ænigmata ſunt,
„ paucis Intelligentibus nota ſunt, paucis
„ pulſantibus aperiuntur. Cuius rei fortaſ-
sè cauſa *tom. 1. Bibliot. PP.* Solonius Vien-
nenſis Galliarum Epiſcopus, in ſua *pro-
uerbiorum explicat. myſtica*, valdè appoſitè
„ hæc inſuper addit: Salomon ſignificat Do-
„ minum Ieſum Chriſtum, qui per parabo-
„ las locuturus erat turbis Iudæorum; nam
„ & ipſo nomine ſuo, eundem Dominum
„ noſtrum Ieſum Chriſtum ſignificat: Sa-
„ lomon enim interpretatur pacificus, ſiue
„ amabilis, quæ nomina Chriſtus, ex ſacris
„ literis maximè conueniunt.

Quamobrem, eximiæ apud omnes ſem-
per extitiſſe legitur venerationis, & ob-
20 ſeruantiæ. Nam à regali penitus excluſo
ſolio, ſecundo poſt Abſalon nâtu Ado-
nia: Dauidem adhuc viuentem, *3. reg. 1.*
habetur, Salomonis cognita Sapientia,
Sadoch Sacerdoti, & Natham imperaſſe
Prophetæ, vt ſuper Iſrael, & Iudam ipſum
„ vngerent in Regem. Quo ſtatim audito:
„ Sadoch Sacerdos, & Natham Propheta,
„ & Banaias filius Ioiadæ, & Cerethi, &
„ Pheleti impoſuerunt Salomnem ſuper
„ mulam Regis Dauid, & adduxerunt eum
„ in Gihon. Sumpſitque Sadoch Sacerdos
„ cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salo-
„ monem, & cecinerunt buccina, & dixit
„ omnis populus: Viuat Rex Salomon. Et
„ aſcendit vniuerſa multitudo poſt eum, &
„ populus canentium tibijs, & lætantium
„ gaudio magno, & inſonuit terra à clamo-
„ re eorum. Et adorauit Rex Dauid in le-
„ ctulo ſuo: inſuper, & hæc locutus eſt: Be-
„ nedictus Dominus Deus Iſrael, qui dedit
„ hodie ſedentem in ſolio meo, videntibus
oculis meis. Idipſum porrò obſequium,
& cultum, poſt inauguratum, & aſſum-
ptum Regnum, officioſis, blandiſque epi-
ſtolis, exhibiti ſunt ei certatim plurimi
Reges: Vaphres, nimirum Ægypti; Suro
Tyri, Sydonis, atque Phæniciæ, quarum
exemplaria ex Eupolemo, *lib. 9. præparat.
euangel. cap. vltimo*. fideliter recenſuit Eu-
ſebius, dum titulo *Magni Regis* (maximæ
honorificentiæ ſigno, *vt lib. 5. de reb. Sa-
lom. cap. 2.* latè probat Pineda) ipſum ſunt
„ venerati: Obtinebat enim, quemadmo-
„ dum *3. Reg. 4.* ſcribitur, omnem regionem,
„ quæ erat trans flumen, quaſi à Thaphſa
„ vſque ad Gazan, & cunctos Reges illarum
„ regionum, & habebat pacem ex omni par-
„ te in circuitu. Et veniebant de cunctis po-
„ pulis ad audiendam ſapientiam Salomo-
„ nis, & ab vniuerſis Regibus terræ, qui au-
„ diebant ſapientiam eius. Quin amplius
Æthiopia tranſmarina, Arabes, Sabæi,
Tarſici, aut Tarſeſſiaci Hiſpani (ibidem in-
quit Pineda) Salomoni parebant, mune-
ra copioſè ferebant, ſicut *pſal. 71.* prophe-
tauerat Pſaltes eius parens, dicens: Co-
„ ram illo procident Æthiopes, & inimici
„ eius terram lingent. Reges tharſis, & in-
„ ſulæ munera offerent, Reges Arabum, &
„ Saba dona adducent. Et adorabunt eum
omnes Reges terræ; omnes gentes ſer-
21 uient ei. Hinc Saba Ægypti, & Æthio-
piæ Regina, omnes facilè munificentia
ſuperauit, quæ præter gemmas, & aroma-
ta, auri centum viginti talenta *3. Reg. 10.* ei
dono dedit. Sed & auri magnam copiam,
mercium non dum mutua negotiatione.
3. reg. 10. quàm ænigmatum ſolerti ſolu-
tione ab Hira Tyri Rege ex induſtria re-
cepit; & adhuc ampliùs recepturus foret,
niſi callidus aliquandò obſtitiſſet dolus.
Dion nanque hiſtoriographus apud Fre-
culpium Epiſcopum *Chronic. tom. 1. lib. 3.*
„ *cap. 4.* hoc ità teſtatur, dicens: Regem
„ Hieroſolymorum Salomonem miſiſſe ad
„ Hiram Tyri regem figuras quaſdam, &
„ petijſſe ab eo ſolutionem, ita vt ſi non
„ poſſet diſcernere, ſoluenti pecunias daret.
„ Cumque fateretur Hiram non poſſe ſe il-
„ la ſoluere multaque foret pecuniarum de-
„ trimenta paſſurus, per Abdimum quen-
„ dam Tyrium, quæ propoſita fuerant ſunt
„ ſoluta.

Quia verò cunctis mortalibus adeò in-
natum, inſitumque à natura eſt, funeris,
22 ac ſepulturæ decus, *vt lib. de teſtimon. ani-
mæ cap. 4.* protulerit Tertullianus: Quis
„ non hodie memoriæ poſt mortem fre-
„ quentandæ ita ſtudet, vt vel literaturæ
„ operibus, vel ſimplici laude morum, vel
„ ipſorum ſepulchrorum ambitione, no-
„ men ſuum ſeruet? magnifico niſi Salo-
„ mon adhuc decoratus fuiſſet monumen-
to; ſupremo vtique, ac nouiſſimo quo-
que caruiſſet honore. Quare cæleſti factum
eſt conſilio, vt mortalitatis depoſita exu-
„ uiæ, in paterno item conderetur ſepul-
„ chro. Legitur enim *4. reg. 11.* Dormiuit-
„ que Salomon cum patribus ſuis, & ſe-
pultus eſt in Ciuitate Dauid. Quando-
quidem intra Vrbem, Regum tantum
ſuorum, Hebræos habuiſſe ſepulchra,
omninò certum eſt, vbi & Patri ſuo Da-
uidi

uidi ipſe Salomon, magnificentiſſimum, extruxit Mauſoleum, vt *lib. 7. antiquit. cap. vlt.* manifeſte tradit Ioſephus, de quo tamen iuuat potius dixiſſe nihil, quam parùm veritati congrua. Fidem certè ſuperant, & pro fictis habentur à pleriſque, vt *cap. 5. ſuæ libitinæ* eruditè notat Franciſcus Pomey, quæ *loc. cit.* Ioſephus, de illo tradit, præſertim, quæ de auri, argentique immenſa vi cum Regum illorum cadaueribus recondita, narrat. Hoc tamen *in Adriano*. Dion Caſſius, dum Iudæorum cladem, & quæ illam pronuntiauerant prodigia commemorat, addit, dicens: Nam Salomonis ſepulchrum, quod illi in ſupremo cultu, & reuerentia habebant, ſponte, & nullo impellente diſcuſſum corruit. Et Bachiarius *de lapſis ad Ianuarium Epiſtola*, quæ habetur *tom. 3. Bibliot. PP.* vt eiuſdem tranſitorium non modò, verùm etiam pænitentiæ beneficio, permanentem oſtendat adeptum honorem, huiuſcemodi quidem breui, ſed ſatis valido vtitur argumento. Veniam
„ autem (inquit) ex hoc conſecutum eſſe
„ cognoſcimus; quia cùm ſolutus fuiſſet à
„ corpore, ſepultum illum inter Regum
„ Iſraelitarum corpora ſcriptura comme-
„ morat; quod tamen alibi peccatoribus
„ Regibus abnegatum eſſe cognoſcimus,
„ qui vſque in finem vitæ ſuæ in propoſiti
„ peruerſitate manſerunt: Et ideò quia
„ inter Reges iuſtos meruit ſepeliri, non
„ fuit alienus à venia: veniam autem
„ ipſam, ſine pænitentia non potuit prome-
reri. Quod ſanè humanitatis exhibitum
23 officium, in patrio, ſcilicet, humari ſepulchro, apud alias quoque nationes maximi honoris, ac reuerentiæ fuit. Vndè illa Phocionis clariſſimi Athenienſium Ducis, procul dubio, minimè vana extitit gloriatio. Hunc enim, cùm Leoſthenes quidam in iurgio maledictis inceſſeret, percunctatuſque eſſet per contemptum, quid tot annorum imperio (quinquies enim, & quadragies, Prætor, & Imperator electus fuerat à ſuis ſemper abſens) Patriæ contuliſſet ſuæ? Non parum verò (reſpondit Phocion) me quippe duce, ac rectore Ciues omnes Athenienſes, in patriis monumentis ſepulti ſunt. Plutarchus *in eius vita*. Quaſi huic vni rei, cæteris omnes præclariſſimè à ſe geſtas poſthaberet. Et tandem Tullius *Philipp. 9. ſect. 223. n. 14.* longè honorificentiùs locum cenſuit ſepulturæ honoris virtutiſque cauſa à Senatu adipiſci, quam ſtatua publica donari.

CAPVT VI.

Myſticæ Theologiæ non modò, verum etiam naturalis, & philoſophicæ contemplationis veri ſectatores, religioſo cultu (eſto inæquali) adhuc viuentes manſerunt honorati: illi quidem ſacro, & Duliæ; iſti verò ſuperſtitioſo, atque Idololatriæ.

SVMMARIVM.

1 *Myſtici Theologi, religione non tantùm, ac pietate, ſicut & cæteri qui ſcholaſticam, vel moralem, aut canonicam profitentur Theologiam, verùm etiam innocentia vitæ, & ſanctitate ampliùs præſtare debent: Nam ſicut cæcus non poteſt aſpicere in ſplendorem luminis, ſic non poteſt intelligere homo malignus myſteria pietatis, & eò magis ipſum ſuperſubſtantiale occultum Dei.*

2 *Cùm autem contemplatio ſit diuinæ veritatis ſimplex intuitus, maiorem ſanctitatem ſupponere habet in homine, quàm diuinæ veritatis ſpeculatio, quæ eſt ſimplex via ad ipſam. Quare ſicut contemplatio incipit in via, & in patria perficitur; ita ſanctitas, quæ ad ipſam requiritur, & conſummatur in patria, incipere debet in via: atque ità contemplatiui in hac vita, reuelationes myſteriorum Dei vberrimè acceperunt, vt non paucis oſtenditur exemplis.*

3 *Debetur ideircò veris, & ſanctis contemplatoribus, qui myſticam religiosè ſectantur Theologiam, etiam viuentibus cultus & adoratio Duliæ, quæ medius eſt honor inter latriam, & hyperduliam: Nam cùm nulli magis debeatur honor, quàm virtuti; nulli etiam magis talis erit exhibendus cultus, quam ſanctitati, quæ virtutibus omnibus adhuc maior eſt.*

4 *Plures enarrantur ſancti viri in contemplationibus ſacris exercitati, quibus adhuc viuentibus Duliæ cultus exhibitus fuit. Cauendum tamen eſt, ne talis cultus etiam poſt mortem ſit publicus, neque ſacris in templis, neque in publicis precationibus, niſi poſt Summi Pontificis canonicam approbationem.*

5 *Multi etiam recenſentur, qui myſticos Theologos, dum viuerent ciuili, & politico proſecuti ſunt honore, vt Sanctus Anno erga Italos Monachos, quos in Sigerbergenſe Cœnobio adduxerat: Sancta Helena Magni Conſtantini Mater erga hieroſolymitanas Virgines; & ipſemet Conſtantinus erga Diuum Antonium.*

6 *Item Arcadius Theodoſij Imperatoris Filius,*

lius, erga Diuum Arſenium, licet ipſum anteà quæreret ad nec. Florus Theodeberti Galliarum Regis familiaris, & ipſe Rex erga Diuum Maurum Sancti Benedicti diſcipulum, qui tanta obſequia eidem impenderunt, vt omnium eſſent in admirationem.

7 *Tanti fecerunt eremiticam, & contemplatiuam vitam quamplurimi, vt pontificiam ob eius amorem, vel paruipenderent dignitatem, vt Diuus Philippus Benitius: vel ægrè ſuſciperent, vt Diuus Gregorius, Nicolaus Primus, & Clemens III. vel adeptam vltrò relinquerent, vt Cæleſtinus Quintus.*

8 *Nec defuerunt alij, qui adeò myſticam coluerunt Theologiam, vt ipſa fruendi cauſa, vel cardinalitia renuntiarent eminentia, quemadmodum Sanctus Petrus Damianus, vel inuitè retinerent, vt Iacobus Sadoletus, vel ne acciperent retrò abirent, vt Andreas Minorita Alexadri IV. nepos.*

9 *Eandem ob cauſam Imperio ſe abdicarunt Theodoſius Tertius Adramyttenus, Lotharius, & Vgo. Regalia inſignia proiecerunt Sanctocopius Morauiæ, Ioſaphat Indiarũ, & Elesbaas Æthiopum Reges: commoda verò, & ingentes diuitias, Velpo iunior, Vinigiſus Dux Spoletanus, Imbertus Vienneñſis Delphinus, Alexander Scotiæ Regis Filius, atque alij ferè innumeri.*

10 *Vita contemplatiua, ſeu Theologia myſtica in actu, poteſt dupliciter conſiderari, vel ſcilicet ſecundùm ſe, vel ex parte contemplantis: primo modo conſtituitur principaliter in Dei contemplatione: ſecundo verò modo, in illorum contemplatione, quibus contemplandis, homo ſtudium ſuum principaliter adhibet; & hoc modo, etiam ad Philoſophos gentiles ſpectare poteſt.*

11 *Non minus Chriſtiani ſuos venerati ſunt contemplatiuos Theologos, quàm Ethnici ſuos contemplatiuos Philoſophos, vt oſtenditur de Ganymede, qui cum cæleſtes contemplaret naturas, raptum Iouis ab aliquid propter egregiam finxerunt formam.*

12 *Promethei explicatur fabella, qua oſtenditur, virum fuiſſe contemplatiuum; quare non tantum templo, & ara; verùm etiam Lampadiferorum curſu, ab antiquis fuit honoratus. Quare non ob furti ſcelus Caucaſo fuit alligatus; ſed quia mentis applicatione contemplatiui maximè detinentur.*

13 *Non Luna Endymionis amore capta fuit, vt fabulantur Poetæ; ſed quia Endymion, cæleſtium corporum intentus ſpeculator, & contemplator extitit, cui rei fabula locum dedit Luna ob tam varias luminis formas, & mutationes, cum de illa cognoſcenda præcipuè eſſet ſollicitus; quare per diem dormiebat, & noctù vigilabat.*

14 *Quæſtio illa pulchrè reſoluitur; ſcilicet, meditatus ne ſit, an perpetuo ſomno paſſus iacuerit Epimenides Gnoſius, qui ſeptem, & quinquaginta annos latuit: Nam cum nemo dormiendo fiat doctus; certè vigilando, & per totum illud tempus meditando, & contemplando, famam ſuæ promeruit doctrinæ.*

15 *Ex poetarum figmentis, magis quam ex hiſtorijs, celebres præfati adducti ſunt Philoſophi contemplatiui; quia Poetæ, nobiles hominum nationes ingenia, motus, & ſtudia, pictis rebus, perſoniſque imitando, luculenta nobis virtutum omnium, vitiorumque exempla ſtatuerunt.*

MYſticã profitentes Theologiam, quippè
qui triplici illa via, nempè purgatiua,
1 illuminatiua, & vnitiua, Dei, quantum fas
eſt in hac vita, aſſecutionem obtinent: religione quidem, & pietate non modo, verùm etiam innocentia, ſanctitateque vitæ, præ cæteris decet eſſe ornatos. Si nanque ſcholaſticæ, & rationali Theologiæ operam nauantibus (quæ ex ſymbolis, & obſcuris Sacrarum Scripturarum oraculis, Dei notitiæ tantùm ſumit exordia) omni malitia conuenit eſſe nudatos *Henric. p. p. art. 7. q. 4. n. 4. & art. 12. q. 9. n. 4.* quantò magis myſticæ incumbentes Sapientiæ (quæ vt *lib. 2. cap. 3. n. 2.* oſtenſum eſt ſupra, ad ipſum superſubſtantiale occultum, & Dei caliginem, ſine ſymbolis, creata omnia negatione tranſcendendo peruadit) iuſtitia, & ſanctitate oportet eſſe indutos? Si
„ quod enim minus videtur ineſſe, ineſt:
„ etiam quod magis videtur ineſſe inerit. *2.*
„ *top. cap. 2.* vbi communiter Dialectici.
Hinc *homil. 39. ſuper cap. 21. Matth. in fin.* de iniuſtis aiebat Chryſoſtomus ſicut cæcus non poteſt aſpicere in ſplendorem luminis: ſic non poteſt intelligere ho-
„ mo malignus myſteria pietatis. Nam,
„ vt ipſe immediatè anteà ibidem protule-
„ rat: Cæcitas ſpiritualis eſt malitia cordis.
„ Vndè Sap. 2. habetur: Excæcauit eos ma-
„ litia eorum; & neſcierunt ſacramenta
2 Dei. Prætereà: cùm ad ipſum ſuperſubſtantiale occultum Dei, ſine ſymbolis peruadere; Deum in ſe ipſo ſit contemplari (eſt quidem contemplatio Diuinæ veritatis ſimplex intuitus. *D. Thomas 2. 2. q. 180. art. 1. & 3.*) maiorem ſupponere habet innocentiam, & ſanctitatem, quam de Deo ſpeculatio, quæ ſane non eſt Dei ſimplex intuitus, ſed ad ſummum tranſitus, & via ad ipſum. *D. Tho. loc. cit. art. 3. & in corpore* reduciturq; ad Meditationem, vt patet *ibidem ad 2.* Quia verò ſimplex Diuinæ veritatis intuitus, ſiuè contemplatio adhuc manet in patria (inquit enim

Gregorius *homil.14. ſuper Ezechielem*. Con-
templatio hic incipit, vt in cæleſti patria
„ perficiatur: iuxta illud Lucæ 10. Opti-
„ mam partem elegit Maria, quæ non au-
„ feretur ab ea in æternum) eandem ferè
ſanctitatem myſtici in via procurare te-
nentur Theologi, qua exinde præſtare de-
bent in patria: In quam, vt *apocalyp.* 21.
„ legitur: Non intrabit aliquod coinquina-
„ tum, aut abominationem faciens, & men-
„ dacium. Quandoquidem, qui malè facit
„ non vidit Deum. 3. *Ioan.* Neque in mali-
„ tia poſitus viſurus vnquam inuenitur:
quoniam tantum Mundo corde ipſi Deū
videbunt *Matth.* 5. Hinc ſane eſt, quod
talibus adhuc in hoc caliginoſo commo-
rantibus ſeculo, facie ad faciem Deus non
ſemel ſit locutus, atque ita, reuelationes
Myſteriorum ipſius vberrimè acceperunt:
vt Abraham. *geneſ.* 17. Iſaac. *geneſ.* 26. Ia-
cob. *geneſ.* 28. Moyſes. *exod.* 33. Dauid
„ *pſal.* 50. vbi dicitur: Incerta, & occulta
„ ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi, Eſaias,
Ieremias, Ezechiel, cæterique Prophetę,
Apoſtolus Petrus. *act.* 10 Apoſtolus Pau-
lus, ob id, vſque ad tertium cælum rap-
tus. 2. *corinth.* 11. Apoſtolus Ioannes. *apo-
cal.* 1. atque alij, qui de Deo ſemper piè, ac
religioſè meditãtes, digni habiti ſunt cum
ipſo miſcere ſermones.

Quamobrem, & ſi eorum ſanctitas ſu-
3 prema illa ſtatim non muneretur gloria,
cui ſunt honores, in quos nihil flammis,
nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus licet;
vbi non arcus, & ſtatuas, aras etiam, tem-
plaque demolitur, & obſcurat obliuio, ne-
gligit, rapitque poſteritas; ſed ineffabile
illud ſupereminet decus, de quo 1. *corinth.*
„ 2. ſcriptum eſt, quod oculus non vidit,
„ nec auris audiuit, nec in cor hominis
„ aſcendit, quæ præparauit Deus, iis qui
„ diligunt illum: Dulię tamen, qui inter
Latriam, & Hyperduliam medius, Sanctis
ſolet exhiberi cultus; non eſt cur ipſis
adhuc viuentibus, ritè ſit denegandus. Li-
cet enim Diuus Auguſtinus *lib.* 20. *contra
Fauſtum cap.* 21. Aliquando dixerit: ſed
„ illos tantò deuotiùs, quantò ſecuriùs poſt
„ incerta omnia ſuperata; quanto etiam
„ fidentiore laude prædicamus, iam in vita
„ fæliciore victores, quam in iſta adhuc vſ-
„ que pugnantes. Non vtique ſequitur
proinde (vt fortè de leui quis putare poſ-
ſit) quod ſatis deuotè, & pluſquam ciui-
li cultu, gratiæ duntaxat ob excellentiam.
Deique amicitiam, Sanctos dum viuunt
prohibeamur colere. Hoc enim apertè
ibidem docuit idem Sanctus Auguſtinus;
dicens: Colimus ergo Martyres eo cultu
dilectionis, & ſocietatis, quo & in hac
vita coluntur ſancti homines Dei, quo-
rum cor ad talem pro euangelica veritate
paſſionem paratum eſſe ſentimus. Item
Sanctus Athanaſius *lib. de virginibus circa
fin.* vt refert Suarez *diſp.* 52. *ſect.* 3. §. *reſ-
pondetur,* Vaſquez *diſp.* 97. *cap.* 3. *n.* 27. &
Bonac. *in* 1. *pracep. decal. diſp.* 3. *q.* 1. *punc.* 2.
n. 1. Cuius poteſt eſſe ratio; quia nulli al-
teri magis debetur honor, quàm virtuti.
1. *ethic. cap.* 5. & 4. *cap.* 3. Virtutum autem
nulla ſanctitate maior. Seruator idcircò
Dominus Ieſus *Io.* 12. omnibus ſibi ſan-
ctè miniſtrantibus, cæleſtem Patrem ipſos
fore honorificaturum promiſit. Et 1. *reg.* 2.
Quicunque glorificauerit me (aiebat
Deus) glorificabo eum. Dauid autem
pſalm. 138. amicos Dei commendans, ca-
nebat: Mihi autem nimis honorati ſunt
amici tui Deus. Et tandem *ad Romanos* 2.
ſcribit Apoſtolus: Quod honor, & glo-
ria eſt omni operanti bonum. Quatenus
ſcilicet iuſtitia, & bonitate ſua, præmij
ceù pars, emolumentum, & honos, vt
computentur Iuſtis, vbique operatur
Deus,

Propterea ſacris in literis, plurimi enar-
4 rantur Sancti, qui pluſquam ciuili, & po-
litico cultu, dum terram incolerent hu-
militer fuerunt adorati. Quemadmodum
Elias 3. *reg.* 18. ab Abdia viro probo, &
regni principe, eò quòd eſſet homo ille
Propheta Dei. Eliſeus item 4. *reg.* 2. à Pro-
phetarum filijs, cùm ſuper eum ſpiritus
requieuiſſet Eliæ. Et Daniel, eſto manci-
pium à Nabuchodonoſor Rege, quia ſan-
ctus, & Deo plenus, vt dicitur *Danielis* 2.
inuentus eſt. Poſtremo, vt innumeros
cæteros mittam: Paula ſancta fæmina, *in
eius vita* D. Hieronymo teſte; cùm inuiſe-
ret ſanctos Eremitas, ſingulis ad pedes
prouoluta, ita eos venerabatur, ac ſi in
ſingulis Chriſtum adoraret. Vbi certè, ſi-
cut & in adductis, de ciuili non agitur
cultu, qui in humana quadam obſeruan-
tia conſiſtit, diuiditurque in multas ſpe-
cies, ſecundum diuerſitates obiectorum
venerabilium, videlicet, Parentum, Ma-
giſtrorum, Amicorum &c. vt habetur 9.
ethic. cap. 2. Etenim ſummi Principes, &
Fæmina illa nobiliſſima, viros illos ſubie-
ctos, tanta ſignificatione humilitatis, vti-
que ciuiliter non honoraſſet. Verum
enim verò, hoc ita diſcretè quæſo acci-
piatur, vt publicè illis, neque viuentibus,
neque iam vita functis, vllus totius Ec-
cleſiæ nomine ſacer exhibeatur cultus,
nempe ſolemnibus in precationibus eos
inuocando, altaria, templa, feſtoſque dies,
ipſis conſecrando, ſacris in locis cum lau-
reolis, ac ſplendoribus, eorum reliquias,
& imagines collocando, idque genus ſi-
milia, vt *controu. tom.* 1. *de Eccleſ. triumphan.
lib.* 1.

lib. 1. *cap.* 10. perdoctè notat Bellarminus.
Id enim omninò poſteà cautum fuit au-
thoritate Vrbani VIII. anno ſalutis 1634.
ſub die 5. Iulij.

Cæterum, vt à ſacro Duliæ ad politi-
cum, & humanum transſeamus cultum,
in myſticos non defuerunt quoque Theo-
5 logos, qui licet prophanos, ſummos ta-
men, & excellentes non inerti ſtudiò ſcru-
tati ſint honores. Diuus nanque Anno
Colonienſis Antiſtes, quos ex Italia in
Sigebergenſe Cænobium adduxerat, adeò
patente proſequebatur obſequio, vt tan-
quam Parentum ſpiritualis vitę Domino-
rum, Magiſtrorumque, ſtatim eorum
iuſſa, & imperata faceſſeret. Nullius rei
inopia laborare vnquam permiſit, epulas
cum adeſſe liceret; ipſe miniſtrabat, po-
tumque propinabat; eorum oſculabatur
manus, intentuſque Lectori poſtquam
omne peregiſſet miniſterium, in aſcenſu
graduum, ſatis humili contentus ſede,
quieſcebat. *Surius lib.* 5. *cap.* 23. Nec He-
lenæ Magni Conſtantini Matris in ſacras
Virgines, huius myſticæ facultatis non
ignaras, ſed ſanè perfectè magiſtras, Ruf-
finus *lib.* 1. *hiſtor. Eccleſiaſt. cap.* 8. minora
recenſuit obſequia: dum anno ſalutis tre-
centeſimo ſexto ſuprà vigeſimum, domi-
nicæ Crucis recuperandæ gratia Hieroſo-
lymam peteret: Nam menſam ipſis pa-
rare voluit, & velut indignum crederet,
ſi famularum vterentur officijs, ſuis ipſa
manibus, ancillæ habitu ſuccincta, cibum
apponere voluit, poculum porrigere,
aquam manibus effundere: & Regina
Orbis, ac Mater imperij, famularum
Chriſti, ſe famulam deputare. Indè porrò
factum eſt, vt eam Filius non perfuncto-
riè, ſed induſtria ſedulitate imitaretur Cō-
ſtantinus, quippè, qui Magni Antonij,
aſceticæ vitę facilè principis, & anteſigna-
ni fama aliquando perculſus: ipſe, eiuſque
Filij Conſtans, atque Conſtantius crebrò
tanquam ad patrem, ad eundem miſſis
literis obſecrabant, vt reciprocis ſe ſcri-
„ ptis exhilararet. Itaque: Hoc in Antonio
„ admirabile fuit (*in eius vita* inquit Am-
„ broſius) vt hominem in extremo mun-
„ di limite conditum, & Principum fauor,
„ & omnis celebraret Aula regalis.

De Arcadio autem Theodoſij Impera-
6 toris filio, *lib.* 2. *de bono ſtatu relig. cap.* 37.
ſcribit Hieronymus Platus, quod licet Ar-
ſenio, qui eum in adoleſcentia inſtituen-
dum ſuſceperat necem pararet: ad Impe-
rium tamen iam prouectus, cum diutur-
nas poſt latebras, vbi in Dei latebat famu-
latu, ſuum tandem comperijſſet præce-
ptorem: reuerentia, & pietate commo-
tus, adeò ipſum honorare cæpit. vt literas
vltrò ſcriberet penè ſupplices, quibus &
ſe, & imperium ſuum illi commendaret.
At longè illuſtrius, quod idem Author ex
D. Antonini 2. *p. hiſt. tit.* 15. *cap.* 14. ſum-
mi in aſceticos honoris recitat, fuit argu-
„ mentum: Cum Maurus (inquit) Mona-
„ chus Caſſinenſis, à Sancto Benedicto in
„ Galliam eſſet deſtinatus; non ſolùm Flo-
„ rus Theodeberto, Regi ita charus, vt ab
„ ipſo vno ſecundus haberetur; & filium, &
„ opes, quæ maximæ erant, & inſuper ſe ip-
„ ſum, tota mirante Gallia, eius Monaſte-
„ rio addixit; ſed Rex ipſe Theodebertus
„ illam nouellam Chriſti Domini cohor-
„ tem viſitandam aliquot dierum itinere
„ adijt: quo cum veniſſet, poſt preces in
„ Templo piè peractas, in fratrum conuen-
„ tum pergens, ſe ſe quam humillimè in
„ pauimento proſtrauit: regiam purpuram,
„ ſummamque poteſtatem ſub pannoſorū,
„ & pauperum hominum pedibus depri-
„ mens: præterea etiam deprecans, vt ſe
„ in ſuam (ſic enim locutus eſt) ſocietatem
„ recipere ne grauarentur, ſuumque nomē
„ inter eorum nomina aſcribere. Ad ex-
„ tremum etiam donis plurimis ex auro,
„ atque argento ad Eccleſiæ ornatum pro-
„ latis, ità diſceſſit, vt magnum ſe à Do-
„ mino beneficium accepiſſe reputaret,
„ quod illos Dei famulos videre, & alloqui
„ potuiſſet.

Tanti proindè, hanc contemplatiuam,
7 aſceticamque quamplurimi fecerunt vi-
tam; vt ſublimes honores, opeſque ſu-
perbas, vel ob ipſam vltro ſpreuerint, vel
cum ipſa ſapientia commutarint. Refe-
runt quandoquidem Sabellic. *lib.* 5. *enn.* 8.
Platina *in vitis Pontif.* & Sigonius *lib.* 1. *de
Regno Italiæ*, Gregorium Magnum, ne in
Pontificem ſe eligi permitteret, occultè
ad Mauritium Imperatorem Conſtanti-
nopolitanum (cuius filium ex ſacro fon-
te ſuſceperat) dediſſe literas, quibus im-
penſius ab eo precibus petebat, ne quid
Populo Romano, & Clero de ſe gratifi-
caretur. Adeo ille ex cæleſtibus pendens,
terrena paruifacere, repudiareque id de-
cus putabat, cuius cauſa tam ambitioſè
cæteri contenderent. Item, Benedicto Ni-
colaus Primus in Pontificatu ſuccedens,
cùm ſe electum intelligeret, ob ſtudium
contemplationis, clam ab Vrbe profugus,
magnoque labore à Romanis inuentus,
maiore vi, collatum accipere Pontifica-
tum vt vellet, cogi vix potuit. Fulg. &
Egnatius *lib.* 4. *cap.* 1. Quem ferme Cle-
mens III. deindè prorſus fuit imitatus,
dum Pontifex electus, mendicantis Reli-
gioſi habitum indutus, Peruſium inco-
gnitus peruenit. Eò deinceps profecti
Cardinales, quem abſentem in Pontificem

elegerant, ipſum, Viterbium honorificè perduxerunt. *Platina in eius vita.* Nec ſanè vnquam prætereunda videntur, quæ de Philippo Benitio Ordinis Seruorum Beatiſſimæ Virginis Sanctiſſimo propagatore, in ſuis feſtus approbatis diffusè leguntur lectionibus, nimirùm quod Fuga eripuit
,, ſe Archiepiſcopatui Florentino, ac dein-
,, de oblato Summo Pontificatui, quem à
,, nullo tam conſtanter, & fæliciter ſicut à
,, Philippo recuſatũ fuiſſe cõſtat: in ſolitu-
,, dinem fugit: Vbi, baculo vt olim Moſes à rupe fontem eduxit: & ſummum Pontificatum Cardinali Otthobono deferendum prædixit. Veruntamen hoc ſemper ergo ſolitudinem, contemplationemque vehementiſſimi amoris maximi præ cæteris iudicium fuit. Quod Nicolao IV. è viuis ſublato cum iam biennio interregnum continuaſſet ſacer Senatus; demum Petrum Moronium, alias Cæleſtinum V. omnium ſuffragijs elegit. Cum autem diù laboratum eſſet, vt is delatum acciperet honorem, ſpreta omni pompa, quantum fieri poterat ſeruare eremiticæ vitæ, cui anteà deditus fuerat, formam nitebatur. Tandem Pontificias curas abhorrens nulla neceſſitate compulſus, quin potius, multis contrà nitentibus, atque ne id ageret obteſtantibus, poſt quintum menſem Pontificatum in Cardinalium manu depoſuit, eremitamque vitam reſumpſit. *Fulg. lib 4. cap. 1.*

Cardinalitiam quoque dignitatem, Ie-
8 ſu Chriſti amore, quem contemplandi cauſa, præſertim ſolitudinis fruebantur aſpectu, non minus neglexerunt, vel inuitè ſuſceptam abdicarunt alij, quibus Melotæ magis, quam Purpuræ arriſit indumentum: Quoniam Iacobus Sadoletus, Paulo III. coccineum Galerum ob id fortè remiſſurus fuerat, niſi amicorum precibus, & minis prohibitus fuiſſet. *Hier. Carimbet. lib. 2. de vitis Pont.* Andreas item Minorita, Seraphicæ ſuæ inſtitutionis occupatione detentus, ingenti animo ſacram purpuram abnuit, quam ei Patruus Alexander IV. ſpontè offerebat. *Fulg lib. 4. cap. 1.* ſed longè illuſtrius ſuæ conuerſationis Petrus Damianus reliquit exemplum, qui honore Cardinalatus inſignis, Hoſtienſis Epiſcopatus titulum gerebat, Pontifice Gregorio VII. tantæ dignitati, atque eius pompæ, longè maiori animo, quam plerique eam parare nitantur, renuntiauit, atque in Eremum ſe tranſtulit: ſapienter intuitus, quot labores, malaque Purpura tegat: contraque quantum quietis, bonęque ſpei polliceatur Eremus. *Fulg. ibidem.* Mille ſe offerrent prætereà (quorum geſtibus ſatis abundant codices) qui vt contemplationi liberè vacarent, Eccleſiaſticarum abnegatione ſpontanea dignitatũ, myſticæ cultum auxerunt, non parum Theologiæ: ſed quia ſecularium, mundanarumque neglectu, atque deſpectu, non minus idem roboratur argumentum, nonnullos præſertim adducam, qui poteſtate, & imperio ſummoperè pollentes, hanc adhuc tamen, vltrò amplexati ſunt vitam.

Hi quidem præ cæteris apud Authores
9 paſſim habentur, nimirum: Theodoſius III. Adramytenus Imperator, cùm Imperio renuntiaſſet poſt duos annos, in cœnobio, reliquo vitæ tempore vixit. *Volat. lib. 23. anthrop.* Lotharius Imperator, diſtributa filijs hæreditate, Monachum profeſſus eſt. Prumienſe Monaſterium, quod ipſe fundauerat petens, in Lothoringia Ordinis Sancti Benedicti, quod aliàs Pruliacum dicitur, illicque obijt, anno MCCCLV. *Cuſpinianus, & Sigebertus* Vgo, qui ſimul Prouinciæ Rex, idemque Imperator, multis rebus, bello præclarè geſtis, multis cumulatus victorijs, ampliſſimo denique cænobio ædificato, ipſe quoque in eo Chriſti humilitatẽ complexus, imperatorias opes, ac purpuram cum vili tunica, & ſolitaria cella libentiſſimè commurauit. *Hieronym. Plat. lib. 2. de boneſt. ſtat. relig. cap. 26.* Imperatoribus tandem addam, & illud; inter quos inſigne certè fuit exemplum Sanctocopij Morauię Regis, anno ſalutis ferè DCCCC. qui prælio victus ab Arnulpho Imperatore, regijs inſignibus abiectis in remotam ſolitudinem profugit; vbi in monte, qui Sambrius dicebatur, quibuſdam Monachis, qui illic degebant, repertis, cum ijs ſe coniunxit, & Monaſtica accepta veſte, aliquot annis eandem vitam in ieiunijs, ac vigilijs, cæteraque corporis auſteritate, incognitus egit. Denique ſua imminente morte, ſocios aduocans, aperuit quis eſſet, luculentum adijciens religioſæ vitæ teſtimonium ſe, qui & hanc, & regiam expertus eſſet, hanc ſine vlla
,, comparatione, illi anteferre. Hic enim
,, (inquit) ſecurè, ac ſine vllo metu ſom-
,, num cæpi: Hic mihi herbarum radices,
,, & aquæ potus multo iucundior, & ſua-
,, uior fuit, quam olim regiæ omnes epulę,
,, quæ videlicet multo felle curarum, &
,, periculorum aſſiduè aſpergebantur. Ita-
,, que hoc quicquid fuit temporis, quod
,, vobis cum duxi longè mihi fælicius vi-
,, ſum eſt, quam cùm olim regnans, omni-
,, bus voluptatibus affluebam: ex quo, vel
,, meo ipſo vſu didici, vitam illam huic
,, comparatam, mortem potius eſſe dicen-
,, dam. Hæc ille moriens. *Hieron. Plat. lib. 2.*

lib. 2. de bon. ſtat. relig. cap. 16. Item Ioſaphat Indiarum Rex. *Marul. lib. 1. cap. 1.* Velpo iunior Henrici Leonis Ducis Bauariæ Frater. *Crantzius lib. 6. ſaxoniæ cap. 35.* Elesbaas Æthiopum Rex. *Nicephorus hiſt. lib. 17. cap. 6.* Anſcimus Dux Foroiulienſis, & Corolomannus Hispani Frater. *Sigon. lib. 3. de regn. Ital.* Vergilius Dux Spoletanus. *idem ibidem lib. 4.* Veremundus, primus Hiſpaniarum Rex. *Fulg. lib. 1. cap. 1.* Imbertus Viennenſis Delphinus. *Idem lib. 4. cap. 1.* Alexander Scotiæ Regis Filius. *Idem ibidem cap. 4.* Henricus Rex Cypri: Ioannes Rex Armeniæ: Petrus Aragoniȩ Regis filius. *Hieronym. Plat. vt ſupra cap. 26.* Atque Alij ferè innumeri, qui idipſum ſtrenuè ſunt operati.

Quia verò contemplatiua Vita (quæ
10 ex ſuperius dictis *lib. 2. cap. 3. num. 1.* idem ac myſtica ipſa eſt Theologia in ratione actus conſiderata) poteſt ex Caietano. 2. 2. *quæſt.* 180. *art.* 4. dupliciter determinari: vel ſcilicet ſecundùm ſe; vel ex parte contemplantis: Sicut autem primo modo conſtituitur principaliter in Dei contemplatione; quia: In contemplatione, Principium, quod eſt Deus, quæritur. *Greg. 6. moral. cap. 18.* Ità ſecundo modo, in illorum contemplatione conſiſtere habet, quibus contemplandis, homo ſtudium ſuum principaliter adhibet. Quarè hoc pacto, non tantùm Theologi ipſam quoque ſectari valebunt. Et ideò Philoſophi (*loco cit.* inquit Caiet.) qui aſtrorum, vel naturalium contemplationi, omiſſis omnibus ſtudebant, contemplatiuæ vitæ participes erant, etiam ſi nihil de Deo contemplatione curaſſent: ad quam tamen multi eorum principaliter tendere videbantur; illi ſcilicet, qui ad rerum cauſas inueſtigandas incumbebant. Qua de cauſa, Catholici non modò myſticos enixè venerati ſunt Theologos: verùm etiam, Gentiles, contemplatiuos Philoſophos præcipuis honoribus proſe-
11 cuti ſunt. Hinc ſanè troianum ferunt Ganymedem, paſſim à Poetis, qui fabularum inuolucris philoſophicam tegere ſolent diſciplinam, inhoneſto nomine Catamiti notatum: ob altiſſimæ cæleſtium contemplationis ſtudium, ſummum apud antiquos ſemper extitiſſe in honorem. Ideoque Iouis ab aquila raptum fingebant. Aquila enim teſte Valeriano *Hieroglyph. lib. 29.* profundæ cogitationis, ac perſpicacis obtutus ſymbolum eſt: Hinc Theologi noſtri (inquit) Diuum Ioannem Euangelij ſcriptorem per Aquilæ hieroglyphicum à diuinis Vatibus prȩnotatum deprehendunt: cùm volatu ſublimi in ipsā Dei omnipotentis aulam elatus ſit, & oculorum aciem viſu præpollens in admirandæ Diuinitatis faciem infixerit, doctrinam nullo anteà mortalium ingenio conceptam ab alto detulit; cuius initium: In principio erat Verbum. Quamobrem nil aliud Ganymedis per fabulam oſtendebant Sapientes, quàm prudentem Virum à Deo amari, & illum ſolùm proximè accedere ad Diuinam naturam. Eſt enim Ganymedes anima hominum, quam ob eximiam prudentiam, & virtutem, Deus ad ſe per contemplationem rapit: Illa verò Anima pulcherrima eſt, quæ minimum ſit humanis ſordibus, aut flagitijs corporis contaminata, quam Deus vtique ſummè diligit. Sic igitur cùm dicerent Poetæ: Viros bonos, virtute præditos, & integerrimos, à Diuina Bonitate per contemplationem rapi; fabulam de Ganymede ob nimiam pulchritudinem per aquilam à Ioue rapto, argutè finxerunt. Vnde Tullius, vt hanc firmaret ſententiam, 1. *tuſcul. quæſt. ſect.* 161. *num.* 65. hæc ſcripta reliquit. Non enim ambroſia Deos, aut nectare, aut iuuentute procula miniſtrante, *lætari* arbitror: Nec Homerum audio, qui Ganymedem à Dijs raptum ait, propter formam, vt Ioui pocula miniſtraret: non iuſta cauſa cur Laomedonti tanta fieret iniuria. Fingebat hæc Homerus, & humana ad Deos transferebat.

12 Prometheum quoque Iapeti filium, eò quòd ignem ad homines è cælo detuliſſet (hoc eſt rerum diuinarum, & Philoſophiæ cognitionem primus omnium mortalium, hominibus oſtendiſſet; primuſque oculos illorum ad illa cæleſtia, & ſempiterna corpora ſpeculanda, & contemplanda erexerit, vt *in quibuſdam commentarijs*, apud Natalem Comitem, *Mythol. lib. 4. cap. 6. in fin.* explicat Theophraſtus, quammaximè coluerunt Antiqui. Nam, vt *in atticis*, ſcribit Pauſanias, non ſolum Ara in Academia, illi fuit erecta, verùm etiam Lampadiferorum curſus certamen indè incæpit, qui in Vrbem accenſas faces deferentes decurrebant: in quo ſtudebant certamine, vt accenſæ faces ſeruarentur: Nam cuius fax extincta fuiſſet, is victoriam ſuccedenti concedebat, atque hic eodem modo, ſequenti, ſi ſua extingueretur, & reliqui eodem ordine. Quòd ſi nemo accenſam facem tuliſſet, palma in medio relinquebatur. Proptereà deinceps, alia per multa de ipſo honoris ergo fabulati ſunt; Homines, nimirum, primum è luto, vel ſaxo finxiſſe, & vniuerſi generis hominum fuiſſe artificem: ita *in metamorph.* canente Naſone:

Siuè recens tellus, ſeductaque nuper ab alto

Æthe-

Æthere cognati retinebat ſemina cæli.
Quam ſatus Iapeto miſtam fluuialibus vndis
Fixit in effigiem moderantum cunctá Deorum.

Deinde, à Mercurio Iouis iuſſu, ad Caucaſum montem adductum, & in ſpeluncam, quæ erat apud Paropamiſſidas vinctum, vbi aquilam, quæ iecur ipſius, noctù aſſiduè renaſcens, interdiù deglutiret, ac laniaret, ne tantum ignis furtum, ſeù Palladis nimius amor (vt Duris Samius apud Natalem Comitem *loc. cit.* ſcriptum reliquit) videretur impunis, additam fuiſſe; & id genus ſimilia commentati ſunt. De quibus Heſiodus latè in Theog. dicens:

Implicat Indomitis, nectitque Promethea vinclis:
Aſtrictumque columna tenet medium. Fera ſemper
Paſcitur immortale iecur, Iouis ales: at illud
Deficit haud nunquam: nam quantum luce volucris
Carpſerit, huic miſero, tantùm nox vda reponit.

Quorum tamen affabulatio, ex ipſo Natale Comite, hæc ita colligitur: Prometheus, ſiue ratio, ignem, cæleſtium ſcilicet, naturam per contemplationem rapit, & ad rudes homines transfert, quos idcirco ex luto, & ſaxis finxiſſe dixerunt. Ligatur tamen ad lapidem in ſpecu; quia corpori alligata eſt anima prudentiæ ſedes, & domicilium, quod ipſum per ſe eſt tanquam ſaxeum, cùm nullam habeat cognitionem. At iecur, nimirum rationis motus, ab aquila Iouis aſſidue laceratur, quia prudentioribus hominibus mens ſemper ad varias cogitationes diſtrahitur. Per diem tandem, non verò per noctem, ex eo quòd natura, alterna tempora, quieti, & animi curis, cogitationibuſque determinauit. Hoc itaque etiam eſt, Palladem, ſapientiam, ſcilicet, nimio amore, affectuque proſequi. Quare Tullius de Prometheo, cæteriſque cæleſtium rerum inſpectoribus. 5. *tuſcul. ſect.* 229. *n.* 8.
„ optimè dixerat: Nec verò Atlas ſuſtine-
„ re cælum, nec Prometheus affixus cauca-
„ ſo; nec ſtellatus Cepheus cum vxore, ge-
„ nero, filia traderetur, niſi cæleſtium di-
„ uina cognitio nomen eorum ad errorem
„ fabulæ traduxiſſet.

Cùm autem multa ad illuſtrium viro-
13 rum perpetuam memoriam confinxerint Poetæ, quæ poſtea fabuloſis ornamentis veſtita, ad humanæ vitæ vtilitatem, & eruditionem fuerunt informata; hæc denique Endymionis, eiuſque perpetuæ contemplationis in memoriam haud temerè adinuenta ſunt. Ferunt enim nonnulli apud Natalem Comitem *Mithol. lib.* 4. *cap.* 8. Endymionem fuiſſe Elidis Regem, qui ob iuſtitiam, vt moris erat ethnicarum gentium, in Deorum numerum relatus, à Ioue impetrauit, vt perpetuò dormiret: vnde Theocritus, fælicem illum putauit; cùm perpetuò ſomno nullas ſentiret moleſtias, ita ſcribens *in* 3. *egloga*:

Inuideo dulci ſomno, ſemperque grauato
Endymioni———————————

Quod in Larmo Cariæ monte, in cuius ſpecu diù diuerſabatur, vbi & Luna venire ſolita, ipſum proinde fortiter adamauit, contigiſſe ſunt arbitrati. Fabuloſa quidem ſunt iſta, ſed ad gloriam, decuſque contemplationis maximè conducentia. Nam re vera ſublimium rerum Endymion contemplator, & ſpeculator extitit: cui rei fabulæ locum dedit Luna ob tam varias luminis formas, & mutationes, cum de illa præcipuè cognoſcenda eſſet ſollicitus; qui cùm noctù his conſiderationibus eſſet intentus, ſomno non fruebatur, & dormiebat per diem. Hic prior, vt placet Luciano *in aſtrologia*, Lunæ rationem iugi contemplatione, mortalibus oſtendit, ſicuti Phaethon curſum deprehendit Solis; quæ cauſa extitit, cur Luna illum amaſſe dicta ſit, vt teſtatur
14 Plinius *lib.* 2. Hæc itaque Natalis Comes *loc. cit.* Quibus profectò, omni hæſitatione poſthabita, illius quæſtionis apud Sabell. *lib.* 2. *cap.* 6. ex Plutarcho excitatæ: Meditatus ne ſit, nimirum, an perpetuo ſomno preſſus iacuerit Epimenides Gnoſſius, ſiue Phæſtius, qui ſeptem, & quinquaginta annos latuit, prorſus habetur ſolutio: Nam cùm dormiendo (vt ibi dicitur) nemo ſapientior ſit factus; & Epimenides (quòd nemo inficiatur) diuinarum fuerit, humanarumque rerum ſcientiſſimus, quippè qui Solonem iuuit leges ſuis ſcribentem ciuibus: non vtique dormiendo, ſed diù contemplando, tot annorum ademit tempus; præſertim cùm dormire non ſit mentè, vt cunque quieſcere ex Endymionis fabella, ſed mente cæleſtia perpetuo inueſtigare.

Plures, ac plures tandem contempla-
15 tione famoſos ex fabulis non modò, ſed ex hiſtorijs inſuper, magno in honore habitos, fas mihi adhuc eſſet adducere: Placuit tamen ex Poetarum figmentis inſigniores tantum depromere; quia Poetę, nobiles hominum actiones ingenia motus,] & ſtudia pictis rebus, perſoniſque imitando, luculenta nobis virtutum omnium vitiorumque exempla ſtatuerunt.

Siui-

Siquidem præſatos, alioſque, alijs tanquam in viuis, ſpirantibuſque ita talibus exhibuerunt, vt eorum non ſolùm expreſſos vultus, geſtus, opera, ſed intimos etiam videre ſenſus, intelligere conſilia, voces audire liceat. Quarè haud perperam quidam apud Authores Palatij eloquentiæ *exercitat. 3. puncto* 8, dixere, Poetas ſimiles eſſe celebratis illis Alcybiadis icunculis, quæ clauſæ quidem turpem, ac monſtruoſam faciem præferebant; apertæ verò diuinæ frontis decus, auguſtamque maieſtatem referebant: Sic enim illi fabulas quaſdam, aſpectu primo ridiculas ità concinnant, vt deſipere videantur: verùm ſi quis diligentiùs introſpexerit, diuina quædam in illis arcanæ ſapientiæ myſteria latere deprehendet.

CAPVT VII.

Diuini Verbi Præcones, vtpotè Superni Regis euangelici Nuntij, cæterorum non modò Legatorum gratijs ſunt plerumque gauiſi, verùm nobilioribus præmijs adhuc oſtenduntur affecti.

SVMMARIVM.

1 *Præconum officium, ex eo abiectum, vileque Quidam aſtruunt, quid in Decurionibus eſſe, lege vetabantur; in venditionibus pretia nuntiabant; in concionibus, ad audientiam populum vocabant; in legibus ferendis, ſubijciente Scriba, verba recitabant; in iudicijs, reos, & teſtes citabant; nec præter libertatem, quicquam nobilitatis in ſe præcontinebant.*

2 *Hac proinde nota diſcriminabantur à ſeruis, quòd iſti, birris, aut cucullis permittebantur vti: illi verò penulis, aut diſcoloribus pallijs pectus contegentibus, fortè colore publico eius Ciuitatis inſigni, in qua tale quid fiebat.*

3 *Alij verò, Præconum officium nobile eſſe autumant ex eo quòd Homerus prudentes, conſiliarios, ſcientes, fortes, Iouis, hominumque Nuntios, ipſos vocat, quæ nomina plurimas concernunt virtutes, quarum ornatu vera nobilitas comparatur.*

4 *Archia præconi propterea Statua dicata fuit. Præconum ius, cum iure gladij deindè coniunctum habebant; & cum Proconſule tribunal aſcendebant. Quarè meri imperium, ſiue ius diſtringendi ferrum in reos, eoſque capitis ſupplicio afficiendi, poſſidebant.*

5 *Duplices eſſe Ceryces, ſiue Caduceatores, atque Præcones ex Vlpiano oſtenditur: nam quidam populares erant, qui abiecta præſtabant munia: quidam verò Legati Fecialeſque ad conuenendum de pace cum perduellibus miſſi, qui Rerumpublicarum, Principumque negotia ferebant. Quarè antedicta ſententia, non oppoſita, ſed inter vnum, & alterum munus diſtinguentes ſunt.*

6 *Hoc autem ſecundi generis nobiliſſimum officium extitit, & extat; quarè præclariores Ciues inter cæteros, à Principibus vt plurimum mittuntur; quemadmodum exemplificatur de Moabitarum proceribus ad Balaam, de Lazis inſignioribus ad Iuſtinianum Imperatorem, atque alijs non paucis. Quare in legationibus, nobiliores cæteris alijs præferendi ſunt.*

7 *Cùm igitur Diuini Verbi Præcones, ſecundè huius generis munus poſſideant, non infirmum ex ijs, quæ dicta ſunt, de illorum excellentia non modò, verùm etiam de exhibendo cultu erga tantos viros deſumitur argumentum, debita tamen analogia ſeruata.*

8 *Excipiebantur itaque Principum Legati honorificè in templis, quibus pro regia vtebatur antiquitas. Dabatur etiam illis Publici curſus facultas, hoc eſt commoditates omnes, atque expenſæ ad itinerandum; nec non ab ipſis Principibus, honorarijs codicillis, ſeù teſtimonialibus epiſtolis honeſtabantur.*

9 *Quid verò tanto magis honorandi ſunt Miniſtri ſpirituales, quantò ſpiritualia temporalibus præferuntur; cunctis mandatur Fidelibus legitimè non impeditis, ſub lege ſaltem charitatis erga ſe ipſos, vt ſtatis diebus Templa vbi concionantur adeant, præſertim qui maxima laborant ignorantia, ne lethalem inſuper committant negligentiam. Olim autem, prædicatione non abſoluta, diſcedentes, excommunicationis pœna etiam mulctabantur. Quarè nec hæreticis, neque interdictis, ingreſſus dùm concionantur prohibendus eſt Eccleſia.*

10 *Vt magis, ac magis erga ſacros Concionatores augeatur cultus, ac reuerentia, plurimi Romanorum Pontificum, quorundam Religioſorum ſermones, prædicationeſque auſcultantibus ſpiritualia ſtipendia ſunt elargiti; quæ, & ſi Bulla Pauli V. videantur ſublata, non tamen pro ſecularibus Religioſorum Eccleſias dum prædicant adeuntibus eſt intelligendum. Quibus fauoribus Diua Catharina Senenſis fortè permota, eorum humi impreſſa, religioſo obſequio oſculabatur veſtigia.*

11 *Nec publici curſus, ſacris Præconibus denegatur facultas, cùm Tridentina Synodus ſtrictè mandet, honorificè alimenta, illis eſſe ſuppeditanda. Nec debent ab aliquo turbari; cùm etiam ſatores ſpirituales ſint agri-*

agricultores enim, tempore ſerendi, agroſque colendi, lege probibentur ab aliquo vexari.

12 *Quæ quidem obſequia, adeò illis debita ſunt, vt ab hominibus, vel ſorte ſi quandò negata, è cælo protinus noſcuntur reſtituta. Quod ſanè erga Diuum Bernardinum Senenſem, Hinonem, Eadmundum Cantuarienſem, aliosque impenſum fuit.*

13 *Honorarijs etiam Codicillis ab Eccleſia decorati videntur, dum à Quadrageſimali eximuntur ieiunio; à ſeruitio diſpenſantur chori, ex obligatione cui inſeruire debent; canonicarum à recitatione excipiuntur horarum, ſi tamen eum tali onere munus nequeant præſtare ſuum; atque ad Epiſcopalem dignitatem, cum maximè intereſt concionari, planè habilitantur.*

14 *Vt ad ultiora, ſuos ſanctè promoueret Eccleſia Concionatores infulis, & purpura quamplurimos decorauit, de quorum numero hic recenſentur nonnulli; vt Oliuerius Saxo, Guillelmus Subalpinas, Thomas de Friguano; Ioannes Dominici; Raphael Rangonus, Ægidius Viterbienſis; & Dionyſius Laureriu.*

15 *Summorum etiam Pontificum quidam enarrantur, qui prædicationis merito ad tantum aſcenderunt Dignitatem, quemadmodùm extiterunt Hadrianus IV. Clemens VI. Alexander V. atque alij non pauci præſertim ex Regularibus, de quibus tantum agitur remiſſiuè.*

PRæconum munus nobile, ignobileue, num ſemper extiterit adhuc certant
1 non pauci: enim eius, qui adhærent ignobilitati, Tullium *epiſt. famil. lib. 6. ad Leptam epiſt. 18.* (quam Ampij Balbi Iuriſconſulti ad honitate ſcribit) allegant, dicentem: Eos, qui Præconem facerent, lege vetari eſſe in Decurionibus. Et quod Venuſinus, *ſermon. 1. ſatyr. 6.* clarum, & ingenuum ideo ſe non eſſe fatetur, quia patrem præconem, coactoremque iam ſorte obtinuerat, de quo ſcribit.

Nec timuit, ſibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco paruas, aut, vt fuit ipſe, coactor
Mercedes ſequerer ——————

Quandoquidem, vt, *roman. antiq. lib. 7. cap. 8.* inquit Roſinus: Præconum in ciuitate vſus fuit varius, ac multiplex: in auctionibus, vt ad haſtam ſtarent, & pretia oblata nuntiarent: in concionibus, vt audientiam facerent: in comitijs Magiſtratuum, vt tribus ad ſuffragia ineunda citarent, & eos, qui deſignati erant, renuntiarent: in legibus ferendis, vt ſubijciente ſcriba, leges populo recitarent: in iudicijs, & quæſtionibus, vt Iudices, reos, & accuſatores, & teſtes citarent; quod vnicuique planum eſſe poteſt, qui non curſim, ſed attente antiquorum ſcripta perlegerit. Ex quibus profectò ducunt, tale munus inter humilia, & abiecta penitus eſſe ponendum; nec præter libertatem in ſe aliquid præ- continere nobilitatis: de Næuo præcone, *pro Quintil. ſect. 2. n. 11.* ita dicente Tullio: Cùm ei natura nihil melius, quàm vo-
2 cem dediſſet, pater nihil præter libertatem reliquiſſet. Hac proinde nota *l. 1. C. theodoſ. lib. 14. tit. 10.* diſcriminabantur à ſeruis, quòd iſti byrris, aut cucullis permittebantur vti; illi vero penulis, aut diſcoloribus pallijs pectus contegentibus, conditionis ſuæ neceſſitatem huiuſcemodi agnitione teſtantes. Quod genus indumenti, non quidem Nobilium, ingenuorumque, ſed minorum officialium, publicorumque Senatus miniſtrorum in vſum fuit, vt *in Satyrico*, adamuſſim refert Petronius Arbiter, dicens: Nec longe à Præcone Aſcyltos ſtabat amictus diſcoloria veſte, atque in lance argentea, indicium, & fidem præferebat. Vbi Georgius Erhardus annotans, ſubdit: Forte colore publico eius ciuitatis Inſigni, in qua tale quid fiebat: qui mos hodieque in Germania, & maximè omnium Heluetia obſeruatur, vt viatores, & præcones in actibus publicis diſcoloria vtantur veſte. Ita quoque ex Iuriſtis de eorum ignobilitate ſentiunt Alciat. præſertim, *in l. mercis la. 2. in fin ff de verbor. ſignif. & Tiraquell. de nobilit. cap 34. n. 48.*

Qui verò è contra Preconum muneris
3 nobilitati fauent; Homerum, *Odiſſea lib. 2. haud poſt principium multò* Pilenoris Præconis valdè honorificè recordantem adhibent in teſtem, dum cecinit:

——Sceptrum autem illi iniecit manu
Præco Pilenor prudentia conſilia ſciens.

Prudentia nanque (ad Aphalum ſcribit Iamblicus) virtutum princeps eſt, reliquiſque omnibus vtitur, atque ipſarum ordinem, modum, & occaſionem, in præſentia tanquam oculus quidam mentis vndequaque lucidiſſimus, oſtendit. Nec reuerentia item minori, *illados* 1. de Thaltybio, & Euribate Agamennonis Præconibus, eundem loquentem adducunt, dum inquit.

Sed hic Thaltibiumque, & Eurybatem affatus eſt:
Hi ipſi erant præcones, & fortes miniſtri.

Eſt enim Fortitudo virtus (vt placet Macrobio *in ſomn. ſcipion.*) quæ animum ſuper periculi metum agit, nihilque niſi turpia timet, tolerat fortiter vel aduerſa, vel proſpera. Præſtat autem Fortitudo magnanimitatem, fiduciam, ſecuritatem, magnificentiam, conſtantiam, toleran-

tiam,

,, tiam, firmitatem. Quamobrem, poſt pauca *ibidem* idem Homerus, Iouis, & virorum nuntios eos vocat, dicens:

Saluete Præcones Iouis Nuntij, atque virorum.

4 Archiam Præconem idcircò (addunt) poſt trium olympiadum victoriam, vocalitate ſua, ſtatuam aliquando meruiſſe *Laurent. Beierl. theat. vit. Hum. lit. P.* & præfatum Thaltybium poſt fata diuinos accepiſſe honores, Spartæque Templum poſſediſſe Herod. *lib.* 8. Quinimo, maieſtatem eorum adeo accreuerunt, vt ius præconis cum iure gladij coniungerent ex
,, Apuleio *in Floridis*, ita dictante: Nec vos
,, pauca quædam, & parua ſimilitudo fal-
,, ſos animi habeat, quoniam quædam (vt
,, ſæpè dixi) palliata mendicabula, obam-
,, bulant; Præco cum Proconſule, & ipſe
,, tribunal aſcendit, & ipſe rogatus illic vi-
,, detur, & quidem perdius ſtat, aut ambu-
,, lat; aut plerumque contentiſſime clamitat.
Ius quippe gladij eſt merum imperium, ſiue ius diſtringendi ferrum in reos, eoſque capitis ſupplicio afficiendi, quod idcircò ſymbolo gladij denotabatur *l. 5. ff. de iuriſdict.* apud Gothofredum, *comment in l. 1. C. theod. lib. 9. tit. 41.* etiam pro ſe Statium *lib. 5. ad Criſpinum*, allegantem, qui dixerat:

Fælix qui magno iam nunc ſub Præſide iurat:

Cuique ſacer primum tradit Germanicus Enſem.

,, Vbi (inquit ipſe Gothofredus) Statij hæc
,, ſententia eſt, iturum in Prouinciam Præ-
,, ſidem, ſub Cæſare iuraſſe, eique gladium
,, traditum. Vt proinde merum imperium
,, nihil aliud ſit, quàm gladij poteſtas:
,, & verò rectè à Iuriſconſultis definitur,
,, quicquid alij contra ſentiant. Ex quibus
ſanè Præconum maieſtatem, authoritatemque colligere iuuat.

Verum enim verò, ſi ea, quæ apud Io-
5 ſephum Laurentium *polymathiæ lib. 1. diſſert.* 32. dixerat Vlpianus haud perfunctoriè penſitentur: non vtique repugnantes, ſed inter mercenarios buccinatores ex vna, caduceatoreſque tanquam fæciales, & ſequeſtres Reipublicæ nomine, ex alia legationes obeuntes parte, relatæ ſenten-
,, tiæ, duntaxat diſtinguentes erunt: Dupli-
,, ces eſſe Cerycas (inquit) alterum popula-
,, rem, alterum belli communem deducto-
,, rem legatorum, fæcialemue ad conue-
,, niendum de pace cum perduellibus, ma-
,, nu geſtantem pro ſymbola Caduceum
,, græcè Cerycium dictum. Quare primi generis Præconum abiectum, vileque quo munus fuerat, eo ſecundi præclarum, nobileque ſemper apud omnes extiterat.

Hinc, inſigniores, nec non excellentiores
6 præ cæteris paſſim à Principibus mittebantur: Prophetæ nanque Balaam, *numeri* 22. Moabitarum proceres, Rex Balach, qui populum Dei ad maledicendum ipſum inuitauerat ritè delegauit. Et apud Agathium *lib. 3. peregrin. hiſtor.* Lazi, ad Iuſtinianum Imperatorem ex gente ſua primores quoſdam, & nobiliores, legatos miſerunt. Quibus affabrè concinunt illud Cæſaris *comment. lib.* 1. vbi de eius aduentu Heluetij certiores facti ſunt, legatos ad eum mittunt nobiliores Ciuitatis. Illudque Liuij 1. *dec. lib.* 2. Cùm, ſcilicet, reſponſum eſſet, miſſurum ad Regem Senatum legatos; miſſi confeſtim honoratiſſimus quiſque ex patribus. Illud inſuper *Iuſtini lib.* 13. Legatos ad mitigandum eorum animos, duos ex proceribus mittunt. Sicut denique, & illud Honorij Imperatoris apud Claudianum *lib. de nuptijs eiuſdem Honorij, & matre*.

Oratum miſi proceres, quia proxima nobis,

Iura tenent.——————

Ea propter Temiſtocles apud Lacedæmonios, aiebat: Æquum eſſe illos bonos viros, nobileſque legatos mittere, quibus fides adhiberetur, qui rem de qua agebant tractarent. *Probus Æmilius in eius vita.* Vnde in legationibus obeundis, Nobiles cæteris eſſe præferendos latè docuit *Luc. pen. in l. mulieres col. 5. verſ. 6. circa legationes. C. de digni. lib. 12. & in rub. C. de legat. lib. 10. col. 5. verſic. 11. eligendus eſt. atque alibi, apud* Tiraquell. *de nobil. cap. 2. n. 43.*

Cæterum, ſi Diuini Verbi Præcones,
7 non vt viles, ac mercenarij buccinatores, ſed (vt cum Gregorio 11. *regiſt. epiſt.* 31. loquar) Chriſti vice in Eccleſia fungentes, veluti ſacri caduceatores, ſpiritualeſque Miniſtri, cum perduellibus, ac peruerſis hominibus ad conueniendum de pace, & Euangelizandum bona *Iſaia* 52. à Domino miſſi ſunt: Nequaquam infirmum, quæ hucuſque cordatè præmiſimus, ſed ſatis validum, de illorum excellentia non modo; verum etiam exhibendo cultu, nobis ſuppeditabunt argumentum: his adhuc penitus minimè ignoratis. Quòd innumeris, ſcilicet, Rerumpublicarum, & Principum Legatos ferè omnes honoribus, immunitatibus, & gratijs paſſim ve-
8 neratæ ſunt Nationes. Nam in Deorum templis, quibus pro regia vtebatur antiquitas, honorificè excipiebantur *Æneid.* 7.

Tali intus templo Diuum, patriaque Latinus

Sede ſedens, Teucros ad ſeſe in tecta vocauit.

Et in 1. *eiuſdem* habetur, quod eoſdem in

templo admiſit Dido. Ibidem Iaſonem Medea pariter (Valerio Flacco, *argon. 4.* teſte) allocuta eſt. Sic apud Silium *lib. 1. non procul à fine.* Legati Saguntini à Romano Conſule audiuntur in templo. Perindeque Capuani apud Brodæum *lib. 4. miſcell. cap. 17.* qui etiam locum affert Demoſthenis *de falſa legatio.* vt crimen obijcientis Æſchini, quod huic mori non paruiſſet. His quoque Curſus publici dabatur facultas, & pabula, annonæque præbebantur. *l. 2. & 57. C. theod. de curſ. publico, & l. 9. de re milit.* Erat autem Curſus publici facultas, in legationibus equis, vehiculiſque, quæ publico in itinere, locis opportunis, in oppidis nimirum, ciuitatibus & vicis ad hunc vſum diſpoſita, ære Fiſci tenebantur, abſque vlla euectione, ſiue Principis licentia gratis poſſe vti abſoluta Poteſtas. Quod omnibus, vel paucis quidem exceptis, quacunque etiam dignitate præditis, fuerat denegatum: *l. 8. 22. 27. 57. 59. C. theod. de curſ. publ. & l. 11. de legat.* Quibus, & hoc inſuper additum eſt, vt ſumptus è publico darentur, indictione poſſeſſionibus facta *l. 15. & 18. eiuſdem C. de extraord.* Eoſdem præterea legatione fungentes, vel functos ſæpè Principes ornarunt Honorarijs Codicillis: quorum inde peculiaris ratio habita, & potior, quam cæterorum, qui honorarios codicillos impetrarant quoad munerum immunitatem qua poſt truebantur *l. 1. C. theodoſ. de honor. codicill. l. 25. & 36. eiuſd C. de decurio & l. 23. de curſ. pub.* Erant autem honorarij Codicilli, Epiſtolæ quædam honorificæ, ſiue teſtimoniales *d. l. 23. de curſ. pub.* rerum benè geſtarum, laborumque, in Palatio, vel Curia ritè probatorum *l. vlt. eiuſdem C. theod. de comit. vacantibus.* Quibus habilitabatur quiſque ad vlteriores honores iure conſequendos. *d. l. 1. de honor. codic.* licet à ciuilibus, & publicis officijs, prætet legatos, atque eos, qui palatinis munijs emeritis, miſſione donati ſunt, neminem eximerent *d. l. 23. de curſ. pub.*

His tamen profanis, modoque recenſi-
9 tis, è regione ſacri ſi opponantur honoribus; longè nobiliores ſanè, hac vel data analogia, Diuini Verbi vbique ſe recepiſſe Præcones latè, facileque diſcernent: Cùm tantò magis honorandi ſint Miniſtri ſpirituales, quantò Spiritualia, temporalibus præferuntur *l. ſancimus C. de ſacroſanct. Eccleſ.* In Eccleſijs proinde, Templiſque Deo dicatis (ne ab incepto recedamus ordine) vbi ſacrum ad annuntiandum miſſi ſunt Euangelium, à cunctis ità Fidelibus, religioſo recipi, & audiri debent obſequio, vt quiſque ſtatis temporibus (ſi commodè tamen id fieri queat) ſub lege ſaltem charitatis erga ſe ipſum, ſicut *tom. 1. de relig lib. 2. de dieb. feſt. cap. 16. n. 10.* eruditè docet Suarez, eorum adeſſe teneatur concionibus, *cap. in ſacris 16. q. 1. & Concil. Trid. ſeſ. 24. de reform.* Quod ſi quis negligat; & ampliùs diuinorū, Eccleſiaſticorumque ignorantia laboret mandatorū à lethali eum non excuſari culpa, haud temerè putat Bernardinus de Buſtis *p. p. Roſarij ſerm. 3. p. 2. lit. K.* Quin etiam, Verbi Dei, ſacra tantæ molis olim fuerat prædicatio; vt in Carthaginenſi Synodo apud ſacros Canones. *cap. Sacerdote de conſecratione diſt. 1.* ſancitum legatur: Quod Sacerdote, verbum in Eccleſia faciente, qui ex nulla cōueniente cauſa, de auditorio egredi auſus eſſet, Excommunicationis ſuſtineret ſententiam. Nullus propterea hæreticus licet, aut infidelis, dum ſacri concionantur Præcones, ingredi prohibendus eſt Eccleſiam *cap. Epiſcopus nullum, de conſecrat. diſt. 1.* Quod de his quoque, quibus talis ingreſſus iure interdictus eſt, per text. *in cap. reſponſo de ſent. excomm.* capi poſſe videtur: dum etiam tempore interdicti, verbum audire Dei nulli ſit denegandum *d. cap. reſponſo. Henriq. in ſumm. lib. 13. cap. 44 §. 1. verſ. 5. Vgol. de cenſur. tab. 5. cap. 8. in princ. n. 5. Sayr. eodem tract. lib. 5. n. 43. apud. Barboſ. lib. 1 iuris Eccleſ. vniuer. cap. 13. n. 40. & 41.*

Hac fortaſſe de cauſa, vt ſacros ſcilicet
10 erga Caduceatores, Audientium nunquā minuatur, ſed magis, magiſque augeatur cultus, libentiuſque ab adſtantibus ſuſtineantur: Romani Pontifices, ſpiritualia ſtipendia, ſupernaque dona quampluri-ma, vbertimè ſunt elargiti: Prædicationes nanque Minoritarum auſcultantes, aliorumque cum ipſis in priuilegijs participantium, quindecim annorum ex Gregorio IX. Centum dierum ex Alexandro IV. Centum triginta, & octo annorum, & ducentorum, & duorum dierum pro ferijs 2. 4 & 6. Quadrageſimæ, ex eodem Alexandro IV. Nicolao III. Innocentio IV. Nicolao IV. & Benedicto XI. aliaſque quampluriмas lucrantur indulgentias, *Lezzana quæſt. regul. p. 3. verbo Concionator regularis n. 14.* Quę, & ſi Bulla Pauli V. edita anno 1606. quæ incipit *Romanus Pontifex &c.* videantur penitus deletæ, non tamen pro ſecularibus, eorum prædicationis tempore adeuntibus Eccleſias, vt ex Peyrino rectè notat idem Lezzana *tom. 1. quæſt. regul. cap. 3. n. 19.* Quibus profectò Beata Virgo Catharina Senenſis aliquando permota, in templis non modò dum è ſuggeſtu Summi Regis proderent arcana, verum etiam in ſemitis dum iter peragerent, faſtu quidem vacua, ſed omni deuotione plena, Euangelicis, & Eccleſiaſtics

Nun-

Nuntijs præſtabat obſequia. Cùm ſæpè ſæpiùs, eorum humi impreſſa veſtigia, religiosè ſit exoſculata *Luдon. granat. in ſylua locor. com. claſ. 3.*

Nec item publici curſus cenſetur illis
11 fore deneganda facultas, cum ſcriptum ſit *Lucæ* 10. Nolite tranſire de domo in domum. & in quancunque ciuitatem intraueritis, & ſuſceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis. Quare Sacroſancta Tridentina Synodus *ſeſſ. 24. de refor. cap. 4.* ſtrictè mandat, vt impenſis eorum, qui eleemoſynas præſtare vel tenentur, vel ſolent, ſedulo, honeſteque alantur; vt latè explicatum eſt ſupra *lib. 2. cap. 4. n.* 10. Itaque (vt aliquid addamus) ſicut Magiſtratus, qui Publici curſus curam gerebat, ne à Curioſis, hoc eſt exactoribus quibus inſpiciendarum euectionum munus tantummodo erat *l. 2. C. theod. lib. 6. de curioſis.* Principum Legati, cæterique publici curſus priuilegio fruentes, iniuſtè turbarentur lege cauit vt punitionem paulò curantes, tandem ſubmouerentur. *l. 11. eiuſdem C. & titul.* ita Epiſcopi, quorum eſt ſacros deputare Præcones ex delibatis per Barboſam *in cap. inter cætera de officio Ordin.* diligenter curare debent, ne quis eorum vel ex falſis informationibus, vel aliàs calumniosè vexetur, iuſtāque habeat conquerendi cauſam. *Trident. ſeſ. 5. de reform. cap. 11.* Verbi Dei etiam Satores ſunt ſpirituales: Sator autem dum ſerit, terramque colit, nulla moleſtia eſt afficiendus. *extra de treg. & pa. cap. innouamus & C. de agric. l. nunquam.*

Hinc ſanè eſt, quod huiuſcemodi Pu-
12 blici curſus obſequia, adeò debita illis cenſenda videntur, vt ab hominibus, vel ſorte, ſi quandò negata, è Cælo protinus noſcamus reſtituta. Exierat quandoque Mantuæ concionandi cauſa Vir Sanctus Bernardinus Senenſis, cui tranſmittenda, vt eo pertingeret cum eſſet ingens aquas conſtanter renuit Nauta, ſolito ſine naulo, ipſum tranſmeare. Quod patienter Vir Dei, & humiliter ferens non habens vndè ſolueret; ne prædefinitum concionandi elaberetur tempus, ſpei plenus, totum orationi ſe dedit, & ſuper aquas expanſo palliolo, vna cum ſocio, tanquam vehiculo vtens, non ſine ſpectantium ſtupore, in alteram aquarum partem, incolumis citò peruenit. *Surius in eius vita tom. 2. cap. 34. 20. Maij.* Item Hiuoni ad prædicandum eunti, fluuius, non modico incremento ponti ſupereffuſus intercluſerat viam; mox in ſeſe collectus, ac ſubſidens, veluti tam ſalubrem operam remoueri veritus tranſitum præbuit, rurſumque pontem operuit aquis. *Marulus lib. 3. cap. 4.* Qui de Eadmundo Cantuarienſi Archiepiſcopo in Gallia concionante inſuper addit, ipſum, Populus circunſtans ab imbre vehementiſſimo ne madeſceret, diuinitus tegumentum aliquando impetrauiſſe. Sexcenta ferè alia cæleſtis in concionatores obſequij vtique extarent exempla, niſi pro eis adducta ſufficerent, & vltionis diuinæ in tanti muneris contemptores, adducendis prohiberent acceſſum: Publici enim curſus (vt dictum eſt) non tantum petit obſequia, verùm etiam nullam ſecum patitur iniuriam conceſſa facultas. Quamobrem, cùm duo in vna domo Walaricum Columbani Abbatis diſcipulum de pænitentia concionantē irriſiſſent, Dei iuſto iudicio, alter oculis captus alter genitalibus putreſcentibus mortuus eſt. *Vincen. Beluac. lib. 2. cap. 23.* Et Galli, conciones Hoſpitij Monachi, ſimiliter contemnentes, à Longobardis ſexto Tiberij anno grauiter afflicti ſunt. *Paulus Diaconus lib. 3. de longobar cap. 1.*

Honorariorum denique Codicillorum immunitas, ſacris etiam Legatis non eſt
13 inhibenda; dum tot animarum lucra ab ipſis conſecuta, veluti teſtimoniales literæ, ab Eccleſiaſticis quibuſdam obligationibus eoſdem eximere, & ad vlteriora dona prouehere oppidò valeant. Excuſantur ideircò à quadrageſimali ieiunio, eſto non ex officio, vel ex obedientia, ſed ex mera deuotione verbum Dei proclamarent, dummodò adſit populorum vtilitas. *Syluester in summ. qu. 9. Caiet. 2. 2. q. 147. art. 7. & in ſum. verb. ieiunium. Nauarrus in manuali. cap. 21. num. 16. Tolet. in ſum. lib. 6. cap. 4. num. 6. Diana par. 1. tract. 9.* Item à ſeruitio Chori (data etiam obligatione) dum actu prædicant, queunt diſpenſari, ex Decretis Clementis VIII. atque Vrbani. *tom. 4. Bullarij num. 26.* Quinimo ab horarum recitatione canonicarum, ſi conuenienter cum tali onere, munus nequirent præſtare ſuum adhuc etiam exceptari valent. *Sylueſter. verb. Horę. §. 18. cum quo Lezana par. 1. cap. 12. num. 25. atque alij.* Quare ad Epiſcopale culmen (cui maximè proprium eſt concionari. *Trident. ſeſſ. 24. cap. 2. de reform.*) quamplurimi non modo enarrantur apud Ciaconium, & Vghellum aſſumpti; verùm etiam ad vlteriores altioreſque dignitates inueniuntur euecti. Quandoquidem non tantùm Epiſcopi, & Archiepiſcopi, ſed & Primates; omneſque alij Eccleſiarum Prælati per ſe ipſos tenentur ſi legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum Sanctum Ieſu Chriſti Euangelium. *Trid. ſeſſ. 5. cap. 2 de reform.* Quin etiā ipſe Romanus Pontifex, vt patet in epiſtolis Petri, cæterorumque Summorum

Pontificum, omnibus vbique terrarum fidelibus paſſim per literas, & legatos aſſiduè prædicat. *cap.fin.§.fin.de offic.deleg.*

Ideóque, hac vna præſertim ratione, vt ſacros ſcilicet, ad altiora promoueret
14 Præcones, Sancta Mater Eccleſia, Diuino afflata Spiritu, infulis quamplurimos, & purpura decorauit, quorum quibuſdam ob nimietatem omiſſis, quoſdam alios ex celebrioribus ad roborandum aſſumptum duntaxat exhibebo. Fuerat enim aliquando Oliuerius quidam Saxo Vir ſanctitate celebris, totiuſque Germaniæ Crucis inſignis, & indefeſſus concionator, qui proinde Padebornenſis anno ſalutis 1221. Epiſcopus creatus; poſt biennium autem Epiſcopus Cardinalis Sabinenſis ab Honorio III. ex Catalogo Padebornenſium Epiſcoporum anno 1223. electus habetur *Ciacon.par.p.anno* 1221. Guillelmum deinde Suhalpinatem anno Pontificatus IX. miſerat idem Honorius in Liuoniam, & Pruſſiam Apoſtolicum legatum, vt Verbum Dei, gentibus barbaris, & infidelibus prædicaret; eique propterea facultatem conceſſerat, ibidem Epiſcopos conſtituendi, atque Epiſcopales ſedes erigendi; Hoc elogio, omnibus Prælatis ipſum commendans, nimirum: *Vir honeſtæ vitæ, conuerſationis, & religionis eruditione, & ſcientia præditus.* Vnde Gregorius IX. per totum ferè ſeptentrionem ad idem munus aſſumpſerat. Quarè poſt tot legationes, ad Curiam ſub Innocentio IV. fæliciter rediens, Cardinalis meritò creatus fuit. Ciacon.anno 1244. Floruerat præterea ex Franciſcana familia reparationis anno 1360 Frater Thomas de Firignano nobilis Mutinenſis Theologus, & Concionator illuſtris, qui anno 1367. virtutis ergo vigeſimus tertius ſui Ordinis Generalis electus inde à Gregorio XI. Patriarchatu Gradenſi exornatus: tandem ab Vrbano VI. ob egregias dotes, anno 1379. inter purpuratos numeratus fuit. *Idem Ciacon. eodem anno.* Ioannis item Dominici ex almo Prædicatorum inſtituto, in orando facundiæ vndique erumpente fama; Gregorius XII. eum primò Archiepiſcopum Racuſinum, deinde anno 1408. Cardinalis titulo Sancti Xiſti ipſum decorauit, non tamen id quærentem (vt cum Diuo Antonino Archie-
„ piſcopo Florentino 3.*p.hiſt.tit.*23.*cap.*12.lo-
„ quar, qui talia refert) ſed reſpuentem,
„ licet præualuerit Pontificis voluntas, ne
„ Diuinæ voluntati videretur obſiſtere. Item Beati Ioannis Capiſtranij Diſcipulus, & imitator Frater Raphael Rangonus Mutinenſis Minorita feruentis animi non ignobilis Concionator; Albæ, ac deinde, Agriæ Epiſcopus poſteàque Cardinalis, Mathia Hungarorum Rege cui maximè gratus fuerat, flagitante, à Sixto IV. creatus fuit *Ciacon.p.2 anno* 1478. Sed cùm eloquentiæ veluti torrentem, Ægidium Viterbienſem Eremitarum Diui Auguſtini Generalem totus miraretur Orbis; Leo X. tantæ virtutis in præmium, ipſum purpura exornauit. *Ciacon.p.2.anno* 1517. Prætereundus tandem minimè videtur egregius Vir, & Concionator nemini ſecundus, Dionyſius Laurerius Beneuentanus, Seruitarum Ordinis vigeſimus octauus Prior Generalis; qui Dei verbum poſtquam diſertè, venuſtèque Italiæ primarijs in Eccleſijs proclamauerat, quantam in dicendo apud Cardinales, & Pontificem, gratiam ſit aſſecutus exitus ipſe probauit. Nam ad Iacobum Scotiæ Regem, legatione peracta exindè à Paulo III. cui in minoribus (dum otiandi ſupererat tempus) mathematica ſuppeditauerat ſtudia 14. Kalendas Ianuarij 1539. rubeum Galerum, Archiepiſcopalemque Vrbini infulam, vltrò recepit. *Gianius cent. 4. annal. ſtat.ſeru.lib.1. cap.6. & 10.& Ciacon.anno præfat.*

Me tamen ad rem, nihil adhuc dixiſſe putarem, niſi alijs, cateruatim, qui dignè,
15 meritòque ſe ſe offerebant, centenis omiſſis, nonnullos ex eis, Petri cathedram vlteriùs adeptos, tantummodò recenſerem. E viuis itaque ſublato Anaſtaſio IV. Sacer Cardinalium Senatus, ſummò concurſu, atque lætitia, omniumque ſuffragijs, Nicolaum Haſtifragum Anglum, Summum conſtituit Pontificem; eum ſanè, qui tanquam de puluere eleuatus, vt in medio ſederet Principum, Apoſtolicæque gloriæ ſolium aliquandò teneret, primò fuerat Eccleſiæ Sancti Iacobi de Melgorio, Magalonenſis Diœceſis in Gallijs, Clericus, mox Canonicus Regularis, & Abbas Sancti Rufi Valentiæ item in Gallijs ab Eugenio III. ob iniuſtas ſodalium ſuorum ſimultates inde ereptus, ad Albanenſem Epiſcopatum, purpura adiuncta, promotus fuit. Præterea ad populos immanitate barbaros, & diſiūctiſſimas Danorum, & Noruegiorum Nationes Legatus, & Concionator miſſus, ſumma animarum lucra fæliciter reportauit. Vnde Romam rediens ab Anaſtaſio Pontifice, qui Eugenio ſucceſſerat, ac Cardinalibus, cunctoque populo Romano comiter receptus; ob patratos concionandi, & orandi labores, Anaſtaſij tandem Sedem, ſub Hadriani IV. nomine, meruit obtinere. *Ciacon. anno* 1154. Nondum exceſſerat Petrus Rogerius pubertatis annos cum apud Caſam Dei, in præaltis, ac vicinis Auernorum iugis Monachus fieri percupiſſet; vbi qui præerat, cognito eius per-

ſpi-

ſpicaci ingenio, illum in ſocietate monaſtica Diui Benedicti receptum, Lutetiam ſtudiorum cauſa miſit; in quibus tantum profecit, vt Theologus, & Concionator inſignis breui, omnium ſtupore euaſerit. Quarè iteratis literis Cardinalis Pictauienſis titulo Sancti Stephani in Cælio monte, ad Curiam vocatus; Ioanni doctiſſimo Pontifici innotuit, moxque ab eo donatus eſt Prioratu Baſilij apud Nemanſum Vrbē, idque initium proſperitatis habuit: cumque cæterorum Cardinalium gratiam iniiſſet, in Abbatem Fiſcanenſem in Normandia, deinde in Arelatenſem Epiſcopum promotus fuit. Exinde Regij ſcrinij Sigilli ſcilicet, munere inſignitus, Senonenſem, Rothomagenſemque Archiepiſcopatum obtinuit. Præterea idem Ioannes tentauit adhuc, Cardinalem ipſum creare, Rege Francorum inuito, qui Rogetij conſilijs carere nolebat. At Ioanne breui mortuo, à Benedicto ſucceſſore, Cardinalis ampliſſimum ſuſcepit honorem. Hoc tandem etiam defuncto, nonis Maij 1342. Maximi Pontificatus ad culmen lætus aſcendit, Clemens VI. nuncupatus. *Ciacon. anno* 1337. & 1342. Alterius Petri, nunc etiam mihi ſuppetunt Hiſtoriæ notandam memoriam, nempe Philargi Minoritæ qui omnibus excellens in artibus, in Euangelicis præſertim declamationibus, Ioanni Galeatio Vicecomiti maximè innotuit, qui eum ad ſe accitum, ſummo in honore habuit, eiuſque cauſa, multis inſignitus eſt Eccleſiaſticis dignitatibus, atque ab Innocentio VII. Cardinalis exinde creatur. Demum Piſis, in eo Concilio, quod alij reſpuunt, alij probant, Gregorio XII. & Benedicto XIII. à Pontificatu ibidem remotis, in eorum ſuffectus eſt locum, atque Alexander V. nominatus, *apud Ciaconium. anno* 1409. Pleroſque alios, ex Regularibus præſertim, vtique recolere poſſem inſtitutis, qui Verba Dei, publicando, Cælo gaudium, ſibique Pontificalem gloriam, diuina fauente gratia plurimum ſunt conſecuti. Quia verò, hoc permiſſo, præſentis capitis nimis excreſceret magnitudo: vt ergo debita cum cæteris ſeruetur proportio; plura cupientes habere, ad Alphonſum Ciaconium ea enarrantem alioſque probatos hiſtoricos itaque remitto.

CAPVT VIII.

Scholaſtici Theologi cum Militantis Eccleſiæ validi defenſores, & fortia propugnacula ſint armatæ militiæ, omnes prærogatiuas, & gratias, ſpiritualiter ſaltem habent obtinere.

SVMMARIVM.

1 *Nomine Ciuitatis Ieruſalem, caſtrorum inſtar diſpoſita, Militantis Eccleſiæ forma deſignatur: cum Chriſto Cæleſti Sponſo pulchra ſit, & decora, Spiritibus vero nequam eorumque miniſtris ſaua, atque terribilis.*

2 *Sicut in caſtris, ſub vexillis Cohortes ordinantur, & acies, reCopue præſertim in ordine eorum robur, & fortitudo conſiſtit; ita in Eccleſia, tota Chriſtianorum vis in ordine, & vnione Charitatis fundatur.*

3 *Hanc Eccleſiæ vnitatem, & ordinem Satan plurimum expaueſcens, vt aliquando de Chriſto triumphet, diſſoluere peruerſa nititur calliditate; & in Idololatriæ vice, qua olim Synagogam impiè vexauerat, hæreſim Eccleſiæ militanti crudeliter ſubſtituit: Cuius diabolici aſtus patrata plurima recenſentur damna.*

4 *Scholaſtici Theologi, qui ſanctitate vitæ nedum, verùm etiam eruditis ſcripturis, publicis, priuatiſque congreſſibus, in fidei diſcrimine acriter arguendo, hæreſeſque aduerſus inſurgendo fortiter dimicare ſolent, tanquam propugnacula, à Deo in Eccleſia poſiti ſunt. Quarè valdè ſunt honorandi.*

5 *Quia exprobrata militia creditur, quæ irremunerata tranſitur: armata ad inſtar militiæ ſcholaſticorum togatum Theologorum agmen, paribus honoribus debet decorari: Vnde quamplurima de re militari, præſertim apud Romanos, vſitata traduntur; vt Militaria munera; Cohortis prætoria communio; Stipendium; Præda, & Imperatoria Dona.*

6 *Quid apud Romanos Militaria munera, ſeu munia: Quid Cohortis prætoria communio: Quid ſtipendium: Quid Præda: & quid Dona imperatoria fuerint, latè explicatur. Vbi etiam de Coronis Ciuicis, Muralibus, Obſidionalibus, Caſtrenſibus, Aureis, & Roſtratis agitur*

7 *Sacra Theologorum Militia, etiam ſua munera, & officia tribuuntur: Nam qui in Eccleſiis Cathedralibus Scholaſticiam exercent, ad hoc vt eorum electio ſit valida, regulariter debent eſſe Theologi: ſicut ij, qui Canonicatus poſſident theologales. Item Archidiaconi, præſertim qui animarum,*

rum, vel curam gerunt, aut iuriſdictione aliqua pollent, debeat in Sacra Theologia eſſe licentiati, aut ſaltem in Sacris Canonibus.

8 *Canonicus Pœnitentiarius Eccleſiæ Cathedralis in Sacra Theologia, aut ſaltem Canonibus debet eſſe Magiſter, aut Licentiatus. Et ſi de Decano, nihil Sacra Tridentina Synodus ſtatuat, an neceſſario debeat eſſe Theologus: monet tamen, vt inſignibus in Eccleſiis ad munera, & dignitates, Doctores præferantur Theologi: Vnde loci conſuetudo maximè attendenda eſt.*

9 *In aſſecutione Epiſcopatus Theologi, & Canoniſtæ regulariter ſunt præferendi. Imò, cæteris paribus, Theologis præſertim præfata Dignitas conferri debet: cum Epiſcopi munus ſit Diuini Verbi, populum alere ſuæ curæ commiſſum, annuntiatione, cui rei maximè fauet ſcientia Theologica.*

10 *Cum Summus Pontifex, quatenus Chriſti Vicarius, ceu Prætor, & Conſul in hac mundi conſtituatur prouintia, maximè Scholaſticorum Theologorum, qui Clypei, & Propugnacula Militantis dicuntur Eccleſiæ indiget ſatellitio. Quare Prætoriæ Cohortis Communio, illis non eſt deneganda.*

11 *Ea namque hæreſeos malitia, & peruerſitas eſt: vt ea graſſante grauiſſima mala in Eccleſiam inuehantur, magniſque incommodis Reſpublica implicetur: ac niſi naſcenti malo tempeſtiuè à Summis Principibus per Scholaſticos occurratur Theologos, difficillima profectò curatio ſit.*

12 *Stipendia quoque Eccleſiaſticis Militibus (vt ſeruetur æqualitas) eroganda ſunt: Sacrum propterea Tridentinum Concilium Theologales præbendas conſtituit, quæ Theologis Scholaſticis videntur non eſſe denegandæ; præſertim cum arbitrio relinquatur Epiſcopi, quo tempore, & hora, & ſupra qua materia Lector Theologus lecturus ſit. Habent enim cum militaribus ſtipendijs Eccleſiaſticæ huiuſcemodi præbendæ maximam affinitatem.*

13 *Prædictæ præbendæ debent eſſe integræ, non autem diminutæ, ideoque penſione onerari nequeunt: & ſi non habeant actualem deputationem, prouiſus non poteſt compelli ad manus lecturæ; Quibus inſuper, cum cæteris perſonalibus diſtributionibus, quotidianiſque emolumentis, licet abſens, & choro non interueniens, omninò gaudere habet.*

14 *Præda militaris Sacros inter Theologos diſtribuenda, ſi communiter accipiatur, eſt Regnum Cælorum, quod Prædæ ad inſtar vim patitur, & violenti rapiunt illud: ſi autem propriè, & ad rem noſtram, ea erit Sacrarum literarum pretioſa ſuppellex, cuius ornatu bracteati hæretici, Eccleſiaſtica caſtra grauiter infeſtant. Idcircò Dei Verbum, ſpolia, Aurum, Argentum, Arma, & quicquid de genere prædæ pretioſum eſt paſſim appellatur.*

15 *Hæretici, ex Sacris literis aſſumunt ſibi teſtimonia, non vt ex charitate, quę Dei ſunt quærant, ſed vt, quæ ſua ſunt, proprio ex amore compleant. Vnde Onagris comparantur. Et ſemper intenti, ac vigilantes ad hanc prædam, præparant panem liberis ſuis; hoc eſt ſuis Sectatoribus, vt cibum erroris parent.*

16 *Hac tamen præda diù non gaudent hæretici, dum ijſdem, quas allegant turpiter vincantur authoritatibus: Nam bello iniuſto, ex Sacris codicibus, ſibi vſurparunt. Quinimò Catholici, talibus teſtimonijs, eo fortiùs ſe armant, quo faciliùs ipſos proſternunt.*

17 *Pro coronis, & præmijs, Sancta Mater Eccleſia, ſuis Militibus ſummas præparat, diſponitque Dignitates: Nam Stephanus IX. Gregorius X. Innocentius V. Nicolaus IV. Benedictus XI. Vrbanus V. Gregorius XII. atque alij, ex ſummis Theologis, ſummi quoque euaſerunt Pontifices.*

18 *Cuiuslibet cum non ſit adire Corinthum, nec omnes currentes accipiant brauium; Purpuratorum ſcholaſticorum Theologorum, & ſi quamplures, Pontificiæ dignitatis non attigerint culmen, nonnullorum tamen eorum nomina, patriaſque recolere hic non erit ſuperfluum: Nam de proximo accingendus, plerumque pro accincto ſolet haberi.*

FIdelium catholicam militantem Eccleſiam illius myſticæ explicari nomine
1 Ciuitatis Ieruſalem, quæ *Cantic.* 6. Terribilis vt caſtrorum acies dicitur ordinata; affatim Sacri apud Cornelium a Lapide docuerunt Interpretes. Quandoquidem Chriſto cæleſti ſponſo pulchra eſt, & decora; Spiritibus verò nequam, eorumque Miniſtris ſæua, atque terribilis: Eodem dicente Sponſo *cap.* 1. Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea. Quorum paraphraſim ibidem Cornelius ex Aponio, Beda, & Diuo Bernardo aſſumens, verbum ità mirificè vertit.
,, O Eccleſiá mea, à me aſſimilaberis equitatui meo, quem appoſui equitatui, &
,, curribus Pharaonis, cum pro Moſe, &
,, Hebræis pugnans, eos profligaui, & in mare demerſi. Simili enim modo per te
,, omnes tuos hoſtes infideles profligabo:
,, Sed ità vt ex infidelibus faciam fideles, ex
,, hoſtibus amicos, ex rebellibus ſubditos,
,, ex feris homines, ex mortuis viuos, ex
,, Dæmonibus Angelos. Sunt idcircò in Eccleſia validi Martyrum cunei, Confeſſorum,

ſorum, ac Virginum agmina fortia, quo-
rum Crucis ſub vexillo militantium, ab
vno Chriſto, omnis in hoſtes manat for-
titudo. Sanctus idcircò Anſelmus apud
eundem Cornelium *cap.* 6. Terribilis es
„ (inquit) quia in te milito, & tu militas in
„ ſeruitio meo, ſicut in caſtris militatur, &
„ es ordinata per inſtitutionem. In caſtris
2 autem ſub vexillis ordinantur cohortes,
& acies, rectoque præſertim in ordine eo-
rum robur, & fortitudo ferè tota conſi-
ſtit. Ex quo profectò pauci Milites, mul-
tos palantes, & inordinatos benè diſpoſi-
ti, rectèque ordinati facilè profligant, &
proſternunt, vt *homil.* 8. *in Ezech.* obiter
notat Sanctus Gregorius. Quare Mili-
tantis Eccleſiæ vis, & robur, quo Dæmo-
nibus, & impijs terribilis efficitur, Chari-
„ tatis præterea in ordine, & vnione haud
„ parum conſiſtere habet. Benè ergò dici-
tur (*loco cit.* ſubdit Gregorius) terribilis vt
„ caſtrorum acies ordinata, quia electorum
„ multitudinem eò maligni ſpiritus perti-
„ meſcunt, quo eos per Charitatis concor-
diam munitos contrà ſe, & conglobatos
aſpiciunt. Hinc fortè eſt quod ipſe Do-
minus exercituum Deus *Iſaia* 54. myſticæ
huic dum pollicetur talem futuram in
hoſtes Ciuitati conſtantiam; ordinationis,
diſpoſitioniſque lapidum metaphora con-
cinnè vſus eſt, dicens: Ecce ego ſternam
„ per ordinem lapides tuos, & fundabo te
„ in ſapphiris, & ponam Iaſpidem propu-
„ gnacula tua, & portas tuas in lapides ſcul-
„ ptos, & omnes terminos tuos in lapides
„ deſiderabiles: vniuerſos filios tuos doctos
„ à Domino, & multitudinem pacis filijs
tuis.

Hanc itaque vnitatem, militaremque
Eccleſiæ ordinem Satanas plurimum ex-
3 paueſcens, peruerſa calliditate, tantæ mi-
litiæ (vt aliquando de Chriſto triumphet)
glutinamentum reſoluere nititur, ac in
Idololatriæ vicem, qua dudum Synagogā
impiè vexauerat, Hæreſim Eccleſiæ cru-
deliter ſubſtituit. Hæc profectò (vt ab
ipſo incipiam lare) Terrarum Orbis peſtis
eſt illa, quam ex omnium errorum, ſor-
diumque colluuione conflatam excitauit
ambitio, concepit impietas, rebellio gene-
rauit, bellorum educauit confuſio, ſcele-
rum auxit libertas, impunitatis ſpes con-
firmauit, crudelitas pauit, ac perfidia, &
in legum contemptum, religioniſque vio-
lationem florere fecit dominandi cupido.
Et quis proindè (ea graſſante) Deum piè,
religioſeque colentibus, tutus in vrbibus
amplius locus fuit? Non vtique forum
plenum ſicarijs, non Templa ferro, flam-
miſque violata, neque priuatæ domus in-
ſidijs expoſitæ, dominorumque redundan-
tes cruore. Quis ſine lachrymis (ea fu
rente) truncatas per ludibrium Sancto-
rum imagines, inflammatas arces, diruta
mænia, expilatas domos, ac funditus eru-
tas; mulieres, ac pueros in ſeruitutem
abductos; liberos partim è gremio paren-
tum per vim abreptos, partim in ipſo ſinu
contrucidatos, partim ante pedes, & ocu-
los virgines violatas ſpectare vnquam po-
tuit, & planè non fateri ad communem
miſeriam, Chriſtianorum in caſtra Dia-
boli aſtu fuiſſe introductam? Quas ſata-
nicàs demum inſidias, *tom.* 9. *tract. de vtil.*
ieiun. ex perpendiculo aduertens Auguſti-
nus, rem ad ſtuporem, his verbis expreſ-
ſit: Concordes (inquit) nos ſcit, quod
„ poſſidere non poſſit, vnum Deum nobis
„ diuidere non poteſt, falſos Deos nobis
„ ſupponere non poteſt, ſentit eſſe vitam
„ noſtram charitatem, mortem noſtram
„ diſſenſionem; lites immiſit inter Chri-
„ ſtianos, quia multos Deos non potuit fa-
„ bricare Chriſtianis, ſectas multiplicauit,
„ errores ſeminauit, hæreſes inſtituit, ſed
„ quicquid fecit, de palea dominica fecit:
„ Ecce ſecuritas nobis eſt, licèt illo ſæuien-
„ te, licèt illo inſidiante, & diſſenſiones va-
„ rias inter Chriſtianos ſeminante, ſi Deum
„ noſtrum agnoſcamus, ſi concorditer te-
„ neamus, ſi fidem ſeruemus, ſecuri ſimus
„ fratres.

Cuius rei certè de cauſa, tanquam pro-
pugnacula Iaſpidis, fundamenta ſapphiri-
4 ca, lapideſque ſculpti, ac per ordinem diſ-
poſiti ex Iſaiæ *loco citato* Deo miſerante,
Eccleſiæ in arce hi Doctores collocati
ſunt, qui (vt *moral.* 18. *cap.* 19. explicat Gre-
gorius) cæleſtia appetentes, ſemperque in-
ternis deſiderijs virentes, contra Aduer-
ſarios ſuis doctrinis pro defenſione inui-
gilare iubentur. Quare præ cæteris, haud
inglorij, vmbraticique Milites, Scholaſti-
ci erunt Theologi, qui ſanctitate vitæ ne
dum, verum etiam eruditis ſcripturis, pu-
bliciſque congreſſibus in fidei diſcrimi-
ne, acriter arguendo, hæreſeſque aduerſus
inuehendo, fortiter dimicare ſolent. Qui-
nimò eo impenſius cenſendi ſunt operoſi,
quo latentium ſibi paratas callidiores ho-
ſtium vicerunt argutias. Propterea,
quod in eximios Pontifices, ac orbis terra-
rum Doctores, Baſilium Magnum, Gre-
gorium Theologum, & Ioannem Chry-
ſoſtomum, Philotes Conſtantinopolitanus
tom. 12. *Bibliot. PP.* olim panxit elogium:
modò in iſtos minimè erit ſuperfluum re-
„ cantare, dum inquit: Verum enim verò,
„ primorum diſcipulorum, & Apoſtolorum
„ robur, in ſignis, ac portentis, in linguis
„ reuelationibus, vaticinijs conſiſtebat, per
„ quæ vniuerſum ſub ſole Mundum viuifi
ca-

,, carunt, & ad ea verbis non multis opus.
,, habuerunt. At iſtis principibus Apoſto-
,, lorum ſucceſſoribus, & Theologis, ne hic
,, quidem vlla ratione pauperibus, in ſer-
,, mone, & circa ſermonem, atque doctri-
,, nam omne certamen, ac robur fuit. Quo-
,, niam non aduerſus Idola, manifeſtumque
,, creaturarum cultum; ſed contra ſubdo-
,, lam quandam, & occultam in Deum Im-
,, pietatem, & nouam erga creaturas ſerui-
,, tutem conflictus à Gubernatoribus iſtis
,, nauis Eccleſiæ totius mundi ſuſcipieba-
tur. Sic nanque Sanctus Athanaſius pri-ſtino fidei, virtutumque nitori, Alexandrinam reſtituit Eccleſiam. Lucifer Calaritanus, Sardinienſem. Euſebius Vercellenſis, Italicam. Hilarius, Gallicanam. Dionyſius, & mox Sanctus Ambroſius, Mediolanenſem ab Auxentio Arriano Epiſcopo paulò antè deformatam. Sanctus Paulinus, Treuirenſem; ſic alijs ſeculis, prolapſos particularium Eccleſiarum mores, gladio ſermonis, acutiſque rationum iaculis, Chriſti tanquam in caſtris ſtrenuiſſimi milites, ab hoſtibus viriliter vindicarunt, ſicut in eorum paſſim enarratur geſtis.

Quia verò: Exprobrata militia creditur (*2. variar.* 28. inquit Caſſiodorus) quæ ir-
5 remunerata tranſitur: Ne igitur tantorum Eccleſiæ Militum tot glorioſa ſpreta cenſeantur certamina, ab ipſis condigna meritò conſecuta præmia, nobileſque adeptæ coronæ, nequaquam modo prætereunda erunt. At ſanè, vt res aliquandò rectè reuocetur ad calculos, atque ita penſum commodius perſoluamus noſtrum; armatæ Romanorum militiæ nonnulla præſcire oportet, quæ Scholaſticorum Theologorum cum togata, haud parum videntur poſſe conuenire. Dabãtur itaque ſtrenuis, & impigrè operam ſuam Reipublicæ commodantibus Militibus, munera, ſeu munia præſertim militaria; Cohortis prætoriæ communio; Stipendium; Præda; & Dona imperatoria. *Roſin. antiq. Roman. lib.* 10. *cap.* 26. Militaria munera, nil aliud fuerant, quam Centurionatus;
6 Præfecturæ, Decurionatus, Optionatus, & id genus gradus, & militaria officia, de quibus latè idem Roſinus *ibidem cap.* 7. & 8. Communio verò prætoriæ cohortis, Satellitium dicebatur illud, & Magiſtratus familia, qui ibat in prouintiam: vnde Cohors prætoris, quæ Conſuli, aut Prætori in Prouincia præſto ſemper erat; quaſi, quæ latus eius cingebat, ex Tullio pluribus in locis, præſertim *epiſ. lib.* 1. *epiſt.* 1. *ad*
,, *Quinct. fratrem ſect.* 291. ita ſcribente: Quos
,, verò, aut ex domeſticis coniunctionibus,
,, aut ex neceſſarijs apparitionibus tecum
,, eſſe voluiſti, qui quaſi ex cohorte præ-
,, torij appellari ſolent; horum non modo
,, facta, ſed etiam dicta omnia præſtanda
,, nobis ſunt; vt *lib.* 7. *antiquit. Roman. cap.* 42.
propè medium, rectè notat Roſinus. Ex qua prætoria cohorte (*lib.* 10. *cap.* 26. *cit.* idem
,, addit Roſinus) qui fuiſſet, in beneficijs
,, ab Imperatore ad ærarium deferebatur.
Stipendium præterea, quod pro meritis erogabatur militibus pecuniæ quantitas ab initio fuerat trium quotidianarum aſſium: poſteà C. Iulio Cæſare regnante, ſex, vel ſeptem aſſium. Auguſto imperante, decem aſſium, quo tempore menſtruũ fuit aureus Romanus: tum aurei duo; poſteà tres; demum quatuor Romani ſcilicet, quorum vnus noſtræ monetæ duos valebat aureos, vt ex Lipſio idem notat Roſinus *lib.* 10. *cap.* 4. *propè fin.* Præda deinde ex hoſtibus capta, ſpolia illa communiter dicebantur, quæ partim ab Imperatore in publicum referebantur, partim militibus donabantur. *Roſin. lib.* 10. *cap.* 26. *cit.* Imperatoria denique dona, ea *ibidem* fuiſſe idem narrat Roſinus, quæ militibus ſingulis, virtutis ergo, ab Imperatore triũphaturo dabantur; vt Coronæ, quarum multa erant genera, Ciuicę videlicet, Murales, Obſidionales, Caſtrenſes, Aureæ, Roſtratæ; & Torques, Armillæ, Haſtæ puræ, Phaleræ, Cornicula, & id genus alia. Quare, *cap.* 27. *ſequen.* ſingillatim coronas deſcribens: Ciuicam eam extitiſſe, inquit, quæ ex fronde querna, vel ex ilice compacta, Ciuis, Ciui à quo ſeruatus fuerat in prælio præbebatur. Muralem, qua donabatur ab Imperatore, qui primus in bello ſubijcerat murum, idcircò quaſi muri pinnis decorata fuerat. Obſidionalem, quam ij, qui obſidione liberati fuerant largiebantur liberatori, quæque ex gramine ipſo fuerat contexta, quod ibi germinauerat, vbi obſidebantur. Caſtrenſem, qua eum donabat Imperator, qui primus hoſtium caſtra pugnans introierat, inſigneque Valli habebat, vnde & Vallaris dicebatur. Auream verò, ſiue triumphalem, vt potè antiquitùs è lauro, poſteà ex auro confectam, quæ Imperatoribus ob honorem mittebatur triumphi. Roſtratam denique, ſeu nauium roſtris inſignitam, quæ maritimo prælio ei conferebatur, qui primus in hoſtium nauem vi armatus tranſilijerat.

Quibus hactenus ſatis expreſſis, ne Viburna videar voluiſſe comparare Cupreſſis: Militantis Eccleſiæ propugnatores
7 Theologos, ſuis quoque, eſto ſacris, gaudere muneribus, modo ex æquo oſtendere teneor. Sunt etenim in Eccleſia pro Centurionatu, *Præfectura*, Decurionatu,

Optio-

Optionatu, aliiſque gradibus, ac dignitatibus; quædam officia, quæ cum theologali laurea ita nectuntur, vt niſi neceſſarium, congruentem ſaltem colligationem habeant. Quare ſicut armatæ militiæ illa ſunt propria; ita togatæ, iſta paucis cum alijs vix queant eſſe communia. Primò quidem loco, Dignitas illa nobis ſe offert, quę Cathedralibus in Eccleſijs Scholaſtria dicitur, cui ſcilicet eſt lectionis, vel doctrinæ munus annexum: quandoquidem ne ad ipſam electio fiat nulla, Doctoribus, vel Magiſtris, aut in ſacra pagina Licentiatis tantummodò regulariter eſt conferenda. *Barboſ. de iur. Eccleſ. lib. 1. cap. 29. num. 3. & de poteſt. Epiſc. par. 3. alleg. 60. num. 61. cum Bennio de priuil. iuriſconſult. priuil. 28. num. 6. & Molſeſio in ſumm. theol. moral. tract. 6. cap. 7. num. 61. ex Trident. ſeſſ. 23. de reform. cap. 18.* vbi id expreſsè decernit. Item Canonicatus illi, qui Doctorales, & Magiſtrales, in quibuſdam Eccleſiis nuncupari ſolent, iiſdem ſanè Doctoribus, aut Magiſtris, ſiuè Licentiatis omninò conferri debent. *Barboſ. de poteſt. Epiſc. par. 3. alleg. 56. à num. 1. vſque 15. & alleg. 57. num. 178.* Archidiaconi prętereà, qui oculi dicuntur Epiſcopi. *cap. ad hæc de offic. Archid.* debent eſſe in omnibus Eccleſijs, vbi fieri poteſt, Magiſtri, ſeù Doctores, aut Licentiati in Theologia, vel iure canonico, vt habetur in Concilio Trident. *ſeſſ. 24. de reform. cap. 12. verſ. Archidiaconi etiam*, quem tamen locum, Ampliſſima DD. Cardinalium Concilij Congregatio, interpretata eſt procedere in ijs tantùm Archidiaconis, qui animarum, vel curam gerunt, aut iuriſdictione aliqua pollent, prout habetur in *tit. de offic. Archid.* non autem de ijs, qui nomine duntaxat Archidiaconi gaudent; cuius declarationis idonei ſunt nobis teſtes Anaſt. Germon. *in tract. de indultis Cardin. §. quibusvis. num. 4. Campan. in diuerſ. iuris canon. rub. 7. cap. 6. num. 41. Aloyſ. Ricci in praxi aurea deciſ. 473. & Maſſobo. in praxi habendi concurſum. requiſ. 10. dub. 6.* Pęnitentiarius

8 etiam Eccleſiæ Cathedralis Canonicus, debet eſſe Magiſter, vel Doctor, aut Licentiatus in Theologia, vel iure canonico. *Concil. Trident. ſeſſ. 24. de reform. cap. 4.* Decanus quidem, nullo Concilij Tridentini decreto iubetur, vt neceſſariò ſit Magiſter, ſiue Doctor, aut Licentiatus in Theologia, vel Iure Canonico, vt definitiuè reſpondit Sacra Cardinal. Congregatio; teſtibus *Nicol. Garc. benef. par. 7. cap. 7. num. 43. & Aloyſ. Ric. in praxi aurea reſol. 238. in fin. & in deciſ. Curiæ Archiepiſc. Neapol. deciſ. 248. num. 3. par. 4.* Ideoque loci conſuetudinem in hoc neceſſariò eſſe ſeruandam monet Barboſa *de offic. & poteſt. Epiſc. par. 3. alleg. 60. cit. num. 61.* Veruntamen ſemper præ oculis quantum fas eſt, monitum illud Sacri Conc. Tridentini. *ſeſſ. 24. de reform. cap. 12.* habendum eſt; Dum Dignitates omnes, & ſaltem dimidiam partem Canonicatuum in Cathedralibus, & Collegiatis Eccleſijs inſignibus, non niſi præfatis Doctoribus conferendas

9 hortatur. Denique in aſſecutione Epiſcopatus, Theologi, & Canoniſtæ regulariter tantum ſunt præſentandi. *Concil. Trid. ſeſſ. 22. cap. 3.* Quinimò, ſi amplius quæratur: quis eorum ad Epiſcopatum ſit præferendus: licèt aliqui, Canoniſtam, vt *Barboſ. de poteſt. Epiſcopi. par. 2. alleg. 1. num. 30.* qui alios citat: aliqui verò Theologum, vbi præſertim hæreſes pullulant, vt Hoſtienſis, & Panormitanus, *cap. in cauſis de elect. & cap. ſuper ſpecula de magis.* Sententia tamen Caietani *2. 2. quæſt. 18. art. 3. Maioris in 4. quæſt. 24. q. 10. Soti lib. 4. de iuſt. & iur. quæſt. 6. art. 2. & Azzorij par. 2. lib. 3. cap. 28. quæſt. 10.* abſolutè docentium, Theologos cæteris paribus, omninò eſſe præferendos; Leandro de Sanctiſſimo Sacramento *qq. moral. Theolog. par. 3. & in ordine 8. tract. 6. diſp. 1. quæſt. 18.* magis arridet: Nam cùm Epiſcopi munus ſit Diuini Verbi annuntiatione populum alere ſuæ curæ commiſſum, vt ex Apoſtolo definit Tridentinum *ſeſſ. 3. cap. 11. & ſeſſ. 24. cap. 4.*; & in eodem Concilio prę fata *ſeſſ. 22. cap. 3.* priori loco ſacra nominetur Theologia: profectò Theologus, ſi cætera ſint paria, ſimpliciter videtur prę ferendus.

Cùm autem Platone *2. de repub.* Theo-

10 logorum, vtpotè, qui pietatis ac religionis antiſtites ſunt, & defenſores, præcipua in qualibet Republica ſit adhibenda cura, adeò vt illorum regna, qui eam ſunt aſpernati, atque imperia, magna clade tranſlata, & deuaſtata legantur. *Deut. 28.* dubio procul Eccleſiaſticæ prætoriæ cohortis, cuius Summus Pontifex in hac mundi prouintia quatenus Chriſti Vicarius, ceu Prætor, & Conſul eſt, Communione, ac Societate, omninò præ cæteris, qui Scholaſticam ſectantur Theologiam, maximè condecorari habent. Sunt etenim validum illud armorum, clypeorumque, ex dauidica pendentium Turri munimen, quæ *Cantic. 4.* ædificata eſt cum propugnaculis. cui per Caſſiodorum, Gregorium, Nyſſenum, Philonem, Pſellum, Bedam, Aponium, Anſelmum, & Richardum de Sancto Victore apud Cornelium à Lapide *Cantic. loc. cit.* aſſimilatum eſt Eccleſiæ militantis collum, robur ſcilicet inuictum, fortitudo, & conſtantia, qua & Ty-

Mm

Tyrannis, & hæreticis, & perſecutoribus
omnibus fortiſſimè reſtitit, imò omnes
ſuperauit, & ſubiugauit. *Titelman. apud*
eundem Cornelium loc. cit. Vnde Chaldeus
„ vertit: Et princeps ſcholæ, qui erat ma-
„ giſter tuus fortis in iuſtitia, & magiſter
„ operum bonorum, ſicut Dauid Rex Iſrael,
„ & per verbum oris eius ædificatum eſt ſe-
„ culum, & in doctrina legis, in qua la-
„ borabat, confidebat populus domus Iſrael,
„ & vincebat in bello, quaſi eſſent tenen-
„ tes in manibus ſuis omnia genera armo-
11 rum. Quarè niſi eorum inexpugnabili
ſatellitio, Summus Pontifex, cæterique
Chriſtianæ Reipublicæ Principes, & An-
teſignani vndique ſtipentur, ipſorumque
latus fortiter cingatur, totum Eccleſiæ re-
gnum facilè peſſum ibit. Ea nanque hæ-
reſeos malitia, & peruerſitas eſt, vt dum
vigore pollet, Grauiſſima mala (inquit
Mariana *præfat. in Luc. Todens. par. 2. tom. 4.*
„ *Bibliot. P.P.*) in Eccleſiam inuehantur,
„ magniſque incommodis Reſpublica im-
„ plicetur: ac niſi naſcenti malo tempeſtiuè
„ occurratur, multò profectò difficillima
„ curatio ſit. Quod adeò inconfeſſo eſt apud
omnes, vt ipſe noſtræ tempeſtatis hæreti-
corum facilè Princeps, Martinus Luthe-
rus, velit nolit, tantam ruinam negare non
ſit auſus cùm *in proœm. 1. ad Corinth.* licèt
ſimulato zelo, ità planè fateatur. Indu-
„ cta hæreſi, hinc etiam ſcandala, corrupti
„ mores, luxus, auaritia, ſcortatio, con-
„ tentio, ebrietas, & id genus vitia cum
„ ſummo Chriſtiani nominis dedecore,
„ paſſim graſſantur, modernorumque Do-
„ ctorum ambitio, & audientium leuitas,
„ profaniſſimam vitam, contemptum om-
„ nis ordinis, & epicuream profanitatem
„ inducit. Vtinam pro ſe, ſuiſque fructuo-
sè ſunteret, quod in Catholicos temerè
iactare tentabat.

Caſtrenſibus proinde, & ipſi ſcholaſtici
12 Theologi imbui debent ſtipendijs, cùm
Ratione æqualitatis ſeruandæ fiat etiam
extenſio de vno ad alium. *§. illud inſtit. de*
societ. l. fin. C. de fruct. & lit. expenſ. Aym.
conſ. 133. n. 8. verſ. quinimò. Honded. conſ. 29.
num. 98. & conſ. 59. num. 64. lib. 1. Hinc
ſanè eſt, quod Sacroſanctum Tridenti-
num Concilium, *ſeſſ. 5. de reform. cap. 1.*
ſtatuit vt in Eccleſijs Metropolitanis, vel
Cathedralibus, ſi Ciuitas inſignis, vel po-
puloſa, ac etiam in Collegiatis exiſtenti-
bus in aliquo inſigni Oppido etiam nul-
lius Diœceſis, ſi ibi Clerus numeroſus
fuerit, vbi nulla præbenda, aut præſtimo-
nium, ſeù ſtipendium pro Lectoribus Sa-
cræ Theologiæ, deputatum reperitur;
Præbenda quomodocunque, prętet quam
ex cauſa reſignationis primò vacatura, cui
aliud onus incompatibile iniunctum non
ſit, ad eum vſum ipſo facto perpetuò con-
ſtituta, & deputata intelligatur. Nam li-
cet Præbenda ſit ſpirituale ius reſpiciendi
certos prouentus in Eccleſia cui Præben-
datus deſeruit, competens ex officio diui-
no, tanquam vni de Collegio. *Card. in*
clement. fin. quæſt. 10. de præbendis. Anton. Fa-
bric. in praxi beneſ. tit. 5. de præben. num. 3.
lib. 2. Hoted. de incompat. beneſ. par. 1. cap. 12.
num. 1. verſ. at verò præbendas. Hoſtien. in
summ. tit. de præbend. n. 28. Graſſ. deciſ. par. 1.
lib. 2. cap. 97. num. 9. & alij. Nomen tamen
Præbenda, apud bonos Authores, reperitur
etiam in genere neutro pro ſtipendijs, quę
præſtabantur militibus in prædium deſti-
natis. *l. inuiti 2. ff. de teſtib. Pratc. in lexic.*
iuris, verbo Præbenda. Duaren. de Sacris Ec-
cleſ. miniſt. lib. 2. cap. 8. Briſon. de verb. ſignif.
verbo Præbere, & Alciat. lib. 2. parerg. cap. 43.
Nec illis duntaxat huiuſcemodi prębendę
concedendæ ſunt Theologis, qui poſiti-
uam, ſiue ſcripturalem, vel canonicam
in pręfatis Eccleſijs explicant Theologiam
de quibus præſertim primo videtur intui-
tu loqui Concilium: Nam cum arbitrio
relinquatur Epiſcopi, quo tempore, &
hora, & ſuper qua materia, Lector Theo-
logus lecturus ſit. *Nicol. Garc. de beneſ. par. 5.*
cap. 4. num. 157. vtique menti non con-
trariatur Concilij, ſi ſcholaſticam tradenti
Theologiam, talia quoque concedantur
ſtipendia. *Galet. in margarita caſ. conſc. ver-*
bo legere 2. vt refert Barbosa *par. 3. de poteſt.*
Epiſc. alleg. 56. num. 7. & in collect. DD. in
Concil. Trid. ſeſſ. 5. de reform. cap. 1. num. 3.
13 Quę pręterea debent eſſe omninò integra,
vndè quælibet portio Theologalis præ-
bendę non ſufficit; vt refert deciſum idem
Nicolaus Garc. *dicta par. 5. tom. 4. n. 128.*
atque ideò penſione onerari non poteſt.
Duaren. de Sac. Eccleſ. miniſ. lib. 2. cap. 8. &
Camill. Portell. in deciſ. tom. 1. tit. 29. num. 46.
apud Barboſ. tract. de canonic. & dignit. cap. 27.
num. 6. Quinimò requiritur ampliùs actua-
lis deputatio, vt Præbenda primò vacatu-
ra, Theologalis ſit, & in Theologalem
erecta cenſeatur; in tantum, vt ſi in pro-
uiſione pręberdæ non fuerit facta actualis
deputatio, non poterit prouiſus compelli
obire munus lecturæ, ſicut refert deciſum
idem Garc. *dicta par. 5. cap. 4. num. 155.*
quem refert idem Barboſ. *ibidem num. 4. &*
par. 3. de poteſt. Epiſc. alleg. 56. num. 3. Et
tandem circa Diſtributiones lucrandas à
Theologo in abſentia pro tempore quà
legerit, quamuis ex diſpoſitione iuris
communis illæ in hoc euentu, ei non de-
beantur. *adnotat per Gloſſ. vlt. in cap. non*
nulli de magiſt. tamen, vt diligentius huic
muneri præſtantiſſimo, Theologalem
obti-

obtinens vacare queat, ſanctæ dignæque
memoriæ Gregorius XIII. ex gratia, illas
ei deberi voluit non modò pro illis horis,
vt ſi mane, pro horis matutinis, & Miſſa
ſolemni, ſed etiam pro tota die, ita refe-
runt deciſum plures Doctores apud Bar-
boſam *de canonic. & dignit. cap. 27. num. 33.*
Neque ſolùm tribuendæ ſunt illi diſtribu-
tiones quotidianæ omnium horarum il-
lius diei, qua legerit, ſed etiam emolu-
menta quæcunque perſonaliter intereſ-
ſentibus dari ſolita etiamſi choro non in-
ſeruiat, ex identitate rationis vt fuit reſo-
lutum à Sacra Congregatione Concilij
12. Aug. 1628. apud Barboſam *loc. cit. n. 35.*
qui etiam plura alia ſtipendia tradit tantæ
ſcientiæ profeſſoribus paſſim eſſe collata.

Sed militarem iam pergamus ad Præ-
14 dam, quæ legitimè certantibus diſtribue-
batur in bello, parta victoria. Hæc ſiqui-
dem Scholaſticorum aduerſus hæreticas
phalanges, ſtrenuos ſi perpendamus con-
flictus, nil aliud erit, quam fælicitas illa
ſuperna, omnibus diuitijs affluens, & ple-
na gaudijs. Ioanni, *Apocalyp. 21.* oſtenſa
„ de qua ſcriptum eſt: Qui vicerit poſſide-
„ bit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi
„ filius. Nam cum Præda ſecundùm Ber-
chorium *par. 3. reduct. moral. eod. verbo*,
illud ſit, quod ab aliquo violenter rapi-
„ tur: Regnum Cælorum, quod vim pati-
„ tur, & violenti rapiunt illud. *Matth. 11.*
à conditione prędæ minimè erit alienum.
Si verò (vt ad viuum id reſecemus, atque
rem preſſius, accuratiuſque tractemus)
Victorum commodum, ad capiendos,
vinciendoſque hoſtes, quod vt plurimum
ex ſpoliorum copia in bellis oriri ſolet.
Polyb. to. hiſt. 17. expendere velimus:
huiuſcemodi erit profectò Theologorum
ſcholaſticorum præda, Sacrarum Litera-
rum ea pretioſa ſupellex, cuius ornatu,
nitoreque peruerſi illi Satanę miniſtri tan-
tummodò bracteati, Catholicorum caſtra,
inani licèt conatu grauiter infeſtant. Elo-
„ quium nanque Domini (18. *moral. 11.*
„ inquit Gregorius) quod hic argentum,
„ vel veſtimenta; hoc alibi ſpolia nomina-
tur. Quandoquidem; ſicut ab hoſtibus
ſublatæ prædæ, aurum, argentum, arma,
& id genus quodlibet promiſcuo gaudent
nomine: ita Dei verba, de quibus *Pſalm.*
„ *118.* habetur: Lætabor ego ſuper eloquia
„ tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa: Quan-
„ doque præ auro, argentoque æſtimantur;
„ vt Bonum mihi lex oris tui, ſuper millia
„ auri, & argenti. *ibidem*: Quandoque gla-
„ dijs validiora dicuntur; vt, Viuus eſt enim
„ ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior om-
„ ni gladio ancipiti: & pertingens vſque ad
„ diuiſionem animæ, ac ſpiritus, compa-
„ gum quoque, ac medullarum, & diſcre-
„ tor cogitationum, & intentionum cordis;
„ *ad Hebræos* 4. Quandoque verò (vt vno
„ tandem verbo complectar) inter pretioſas,
„ reconditaſque opes ſemper habita, & ex-
„ preſſa, vt 1. *Reg. 3.* habetur. Et ſermo Do-
„ mini erat pretioſus in diebus illis. Aſſu-
15 munt itaque ſibi veſana libertate arentes
ſpiritu, omniumque virtutum fructu ca-
rentes, hæc Hæretici diuina teſtimonia;
non vt quidem, quæ Dei ſunt ex charita-
te quærant; ſed quæ ſua ſunt, proprio ex
amore compleant: Vnde *Iob. 24.* habe-
„ tur: Quaſi Onagri in deſerto egrediuntur
„ ad opus ſuum; vigilantes ad prædam,
„ præparant panem liberis. Vbi Gregorius
„ 16. *moral. 22.* pulchrè ſubdit: Rectè hoc in
„ loco Onagris comparantur hæretici, quia
„ in ſuis voluntatibus dimiſſi, à vinculis
„ ſunt fidei, & rationis alieni. Vnde ſcri-
„ ptum eſt. *Hieremiæ 2.* Onager aſſuetus in
„ ſolitudine, in deſiderio animæ ſuæ attra-
„ xit ventum amoris ſui. Onager quippe in
„ ſolitudine aſſuetus eſt, quia dum terram
„ cordis ſui diſciplinæ virtute non excolit,
„ ibi habitat, vbi fructus non eſt. Qui in
„ deſiderio animæ ſuæ ventum amoris ſui
„ attrahit: quia ea, quæ ex deſiderio in
„ mente concipit, inflare præualent, & non
„ ædificare: contra quod dicitur 1. *Corinth 8.*
„ Scientia inflat, charitas verò ædificat. Vn-
„ dè hic quoque congruè infertur: Egre-
„ diuntur ad opus ſuum. Non enim Dei,
„ ſed ſuum opus peragunt, dum non recta
„ dogmata, ſed propria deſideria ſequun-
„ tur: Scriptum quippè eſt *Pſalm. 100.* Am-
„ bulans in via immaculata hic mihi mini-
„ ſtrabat. Qui ergo non in via immaculata
„ ambulat, ſibi magis quam Domino mi-
„ niſtrat. Sequitur; *Vigilantes ad prædam præ-*
„ *parant panem liberis*. Ad prædam vigilant,
„ qui verba iuſtorum ad ſenſum proprium
„ ſemper rapere conantur, vt per hæc per-
„ uerſis filijs panem erroris parent. Hac ta-
16 men diuinorum præda, vtpotè iniuſto
bello ex ſacris codicibus arrepta, diù non
gaudent Catholicorum hoſtes cùm Naſo-
nis carmine concinnè dicatur:

Non habet euentus ſordida præda bonos.
Amor. 1. eleg. 10.

Quinimò deponunt illicò, dum iidem
quas allegant, turpiter vincantur autho-
ritatibus; ea propter. 28. *Iob.* amplius
„ adijcitur: Si comportauerit quaſi terram
„ argentum, & ſicut lutum præparauerit
„ veſtimenta: præparabit quidem, ſed iuſtus
„ veſtietur illis; & argentum Innocens di-
„ uidet. Quæ Diuus Gregorius 18 *moral. 11.*
„ omni fune animaduertens remiſſo, ſic in-
„ terpretatur: Vndè, & horum argentum,
„ idest hæreticorum eloquium terræ com-

„ paratur; quia de ſcriptura ſacra vt aliquid
„ ſciant, ex appetitu terrenæ laudis elabo-
„ rant. Qui etiam ſicut lutum præparant
„ veſtimenta; quia ſiuxè, & inquinabiliter
„ ea quibus ſe tueri volunt, ſcripturæ ſacræ
„ contexunt teſtimonia. Præparabit quidem,
„ ſed Iuſtus veſtietur illis: quia vir recta fide
„ plenus; quæ Sanctis ſolet ad iuſtitiam de-
„ putari, ea ipſa Scripturæ Sacræ, quæ hæ-
„ reticus affert, teſtimonia colligit, & erro-
„ ris eius pertinaciam inde conuincit. Con-
„ tra nos nanque, dum ſacræ legis teſtimo-
„ nia apportant, ſecum nobis afferunt vnde
„ vincantur. Et tandem addit: Quia vir
„ Catholicus, quæ ab eis rectè, vel quæ
„ prauè ſentiuntur intelligit; argentum in-
„ nocens diuidit: ideſt, quæ ab eis ſalubri-
„ ter, vel quæ peſtiferè fuerint dicta diſcer-
„ nit.

Vt autem ad coronidem vſque, tem
17 aliquando protrahamus noſtram: Imperatorum quoque dona, ſacris militibus nunquam eſſe denegata facilè comperiemus, ſi Eccleſiaſticas, & ſummas dignitates, illis paſſim fuiſſe, & eſſe collatas penitus non ignorauerimus. Etenim ſemper fuit militantis Eccleſiæ innata, ſed rationabilis valdè propenſio, vt ſuos propugnatores Theologos, in muneribus, & honoribus, cæteris anteferret, nullique poſthaberet, ac conſtitueret ſecundos, ita expreſsè *Caſſaneus in catal. glor. mundi par.* 10. *conſid.* 10. Innuitur à Sancto Thoma 1. *par. quæſt.* 1. *artic.* 7. *Richardo quæſt.* 6. *Raymundo Lull. introduc. artis general. Sancto Anton. in ſumma par.* 4. *tit.* 11. §. 7. *Viualdo in opere regal. tract. de perfec. Eccleſ. perfec.* 10. *& alijs.* Quarè (antiquioribus omiſſis) de Friderico Gozzelonis Lotharingiæ Ducis filio tradunt, quod Græcorũ confutatis erroribus, ex Diacono Cardinali titulo S. Gryſogoni, per vim dùm moraretur Romæ, ex hoſpitio eductus, atque ad Baſilicam Sancti Petri confeſtim tractus; ibidem loco Victoris II. quarto non. Auguſti 1057. in Pontificem ſuffectus fuerit, ac Stephani IX. conſuetis cæremonijs nomine nuncupatus. *Ciac. anno* 1057. Poſtquam autem Pariſijs Thealdus Vicecomes diuinis ſtudijs ſedulo operam nauaſſet; eaque publicè ſumma cum laude, è ſacro magiſtrali vmbone diù eſſet profeſſus; è Syria aliquando reuerſus, vbi in obſequium Chriſti apud Ptolemaidam vna cum Eduardo Regis Anglorum primogenito fuerat diuerſatus, Viterbium petijt, ibique extemplo Pontifex à Cardinalibus iam abſens deſignatus, nomineque Gregorij X. conſalutatus legitur 1272. *Ptolomæus Lucenſis. Martinus Polonus, atque alij ex eius regeſtis.* Fauſto quidem omine iam ediderat Tarantaſia Galliæ non humile Municipium, ſcholaſticum inſignem Theologum Fratrem Petrum Burgundũ, qui ex Prouinciali Sacri Prædicatorum Ordinis Archiepiſcopus Lugdunenſis, poſtea Epiſcopus Cardinalis Oſtienſis, & Veliternus creatus: demum Aretij XI. Kalend. Feb. 1276. Innocentius V. appellatus, claues Petri vtendas ſuſcepit. *Ciacon.* 1276. Hieronymi Aſculani, Franciſcani inſtituti Miniſtri Generalis prudentiam, ſacræque Theologiæ ſummam peritiam, iam benè nouerat Nicolaus III. dum inter purpuratos Presbyterum, Sanctæ Pudentianæ, titulo Paſtoris ipſum conſtituit. Quod deinde Martinus II. dictus IV. ſecum perpendens, animoque ſæpè recogitans, Epiſcopum Præneſtinum etiam creauit. Vnde VIII. Kalend. Martij 1288. omnium ſuffragijs, Pontificias infulas ſub nomine Nicolai IV. canonicè recepit. *Ciacon.* 1288. Senſerat item Nicolai Bocaſini Ordinis Prædicatorum Generalis Magiſtri Bonifacius VIII. Sacrarum Literarum doctrinam, vitæque ſanctitatem: quarè purpura ſub titulo Sanctæ Sabinæ; ipſum honorificè, decorauit; atque in Poloniam, Dalmatiam, Croatiam, Daniam, Seruiam, & Vngariam, ob ſummam in agendis dexteritatem legatum miſit: qui tandem Romam rediens, poſt Epiſcopatus Oſtienſis; & Veliternenſis meritam conſecutionem, Bonifacio è viuis ſublato, die 6. Kalend. Nouembris 1303. Chriſti Gregem temporali viduatum Paſtore, Benedicti XI. nomine ſibi impoſito, gubernandum aſſumpſit *Ciacon.* 1303. Poſtquam autem Guillelmus Griſatus, in Gymnaſio Montis Peſſulani, Toloſano, Auenionenſi, & Pariſienſe, Sacræ Theologiæ lauream receperat, humilemque monaſticum, ſolitudinis ex amore detulerat habitum; ſuperno ductu Romam veniens, ab Innocentio VI. Abbas Altiſidiorenſis primùm, deindè Maſſilienſis electus, & conſtitutus fuit. Multis exindè, magniſque legationibus ſæpè ornatus, & præſertim nouiſſima italica ad Vicecomites, in qua abſens, & Cardinalium extra Collegium poſitus, vix 53. annum agens, nomine Vrbani V. 1362. Pontifex renuntiatus fuit. *Ciacon.* 1362. Hunc inter cæteros à Ciacono paſſim relatos, Pontificatus tandem ſupremam dignitatem, non immeritò, licèt ad tempus obtinuit Angelus Corarius ex gente patritia Venetijs ortus. Qui ab ineunte adoleſcentia, pietatis deditus ſtudijs, eximius ſacræ Theologiæ Magiſter euaſerat; Nam Bonifacius IX. ipſum ex Epiſcopo Caſtellano, Patriarcham Conſtan-

tino-

tinopolitanum titulo tenus, cum Chalcidenſis Sacerdotij in Græcia commendatione creauit. Ab Innocentio autem VII. cuius ante Pontificatum familiariſſimus fuerat, abſens, & in Picena adhuc occupatus legatione, Presbyter Cardinalis titulo S. Marci deſignatus fuit. Romam indè veniens, ita vitæ integritate, doctrina, & morum emicuit maieſtate, vt Innocentio defuncto, octuagenario maior, ex omnium Cardinalium Collegio potiſſimum extiterit delectus, qui teterrimo ſchiſmate ſublato, pacem Eccleſiæ reſtitueret, Pontificatus, quem ad id ſuſceperat, in eoque Gregorius XII. appellabatur, ſpontanea abdicatione. *Ciacon. 1406.* apud quem paſſim alij enarrantur quamplurimi, qui theologicæ ſcholaſtica doctrinę ſcala, Petri cathedram aſcenderunt.

Verum enim verò, cum non ſit cuiuſ-
libet Corinthum appellere, neque bra-
18 uium omnes currentes accipiant, pur-
puratorum Theologorum ſcholaſtico-
rum ex numero, & ſi quamplures Ponti-
ficiæ Dignitatis non attigerint culmen,
nonnullorum tamen nomina, partiaſque
hic aceruatim recenſere, vltra ſepta haud
erit tranſilire: Nam accingendus de pro-
ximo pro accincto habetur *lex eo tempore*
ff. de teſtam milit. Felin. in cap. eam te num. 16.
verſ. erat iſte electus de reſcript. Iaſon. in auth.
ſi qua mulier num. 23. & ſequent. C. de Sacroſanct. Eccleſ & in l. admonendi in 1. lect. n. 53.
verſ. iſta tamen regula ff ſi certum pet. Tuſchus
pract c. concl. tom. 1. litt. A concl. 83. atque alij
Hi vero profectò apud Ciaconium præ aliis numerantur præſertim: Humbertus Tullenſis, & Albericus Campanus ex oppido ſeptem fratrum Ordinis Sancti Benedicti, Gherardus Germanus Monacus Cluniacenſis, & Ratisbonenſis Scholaſticus. Hugo de Sancto Victore Saxo Germanus Canonicus Regularis D. Auguſtini. Hereberrus de Bosham Saxo Anglus. Stephanus Langrhonus Anglus Monachus Cantuarienſis. Robertus de Curſon Anglus. Petrus de Capua Campanus. Ioannes Franciogia de Villa Abbatis Burgundus Monachus Ciſtercienſis. Hugo de Sancto Caro Viennenſis Diœceſis Burgundus Gallus Ordinis S. Dominici. Guillermus de Brayo Senonenſis Diœceſis Gallus, Ciuis, & Archidiaconus Rhementis. Hannibaldus Hannibaldenſis de Molaria Romanus Ordinis Prædicatorum. S. Bonauentura Fidanza Balneoregienſis Etruſcus, Ordinis Minorum. Latinus Malabranca Romanus, & Robertus Kiluuarbius cognomento Biliberi Anglus Ordinis Prædicatorum. Matthæus de Aquaſparta Tudertinæ Diœceſis Vmber; & Gentilis de Monte Floris Picenus; nec non Ioannes Minius de Murro Vallium, Firmanæ Diœceſis Picenus, Ordinis Minorum. Robertus Gallus, Monacus Ciſtercienſis. Ægidius Columna Romanus Inſtituti S. Auguſtini. Nicolaus Martini Pratenſis Tuſcus: Guillelmus Marleſfeldius Cantuarienſis Anglus: Gualterus Vvinkterburnus Sareſbinenſis Anglus, & Guillelmus Petri de Godiuo Baionenſis Toloſanę Diœceſis, Ordinis Prædicatorum. Vitalis de Furno Vaſatenſis Vaſco Gallus; & Bertrandus Agerius de Turte, de Cambolico, Caturcenſis Diœceſis Vaſco Gallus Ordinis Minorum. Iacobus Fornerius de Seuardino Diœceſis Appamiarum, ex Prouintia Toloſana Gallus, Monachus Ciſtercienſis. Matthæus Franciſci Neapoleonis Vrſini, & Gerardus Domarus, Lemouicenſis ex Prouintia Toloſana Gallus Ordinis Prædicatorum. Paſtor de Albernaco Gallus. Helias de Sancto Heredio Gallus. Guillelmus Farinerij ex Monaſterio Gordomicuſto, Diœceſis Caturcenſis Aquitanus Gallus, & Fortanerius ex Cambria Angliæ Prouintia, Ordinis Minorum. Androinus de Rocca Burgundus, Gallus, Monachus Cluniacenſis. Ioannes de Buxeris. Petrus ab Alliaco Archiepiſcopus Cameracenſis. Nicolaus de Cuſa Germanus, Epiſcopus Brixinenſis. Et vt propius noſtris adhæreamus temporibus, cæteris innumeris ferè poſthabitis: Thomas de Vio Caietanus. Gargias Loayſa Hiſpanus: & Nicolaus à Sconberg Germanus, Ordinis Prædicatorum. Franciſcus Quignones Hiſpanus Minorita. Ioannes Baluen Epiſcopus Andegauenſis Ordinis Seruorum. Carolus Borbonius de Vendome Gallus. Ioannes Poggius Bononienſis. Scipio Rebiba Siculus. Hieronymus Seripandus Neapolitanus Ordinis Eremitarum Sancti Auguſtini. Hieronymus Sochorus Campanus, Monachus Ciſtercienſis. Stephanus Bonuccius Aretinus Ordinis Seruorum. Marianus Perbenedictus Camers. Gregorius Petrochius de Montelparo Picenus Auguſtinianus. Robertus Bellarminus Politianus ex Societate Ieſu, atque alij, quorum ob maximam copiam, hic reticentur nomina, cum non ex inſtituto, ſed obiter, ac perfunctoriè, eorum præſertim hiſtoriam tantum ſuſceperim enarrandam.

CA-

CAPVT IX.

Morales Theologi, Chriſti Fidelium, ſpirituali pabulo reficientes animas, eadem cum Paſtoribus ouium onera, proportione habita ſuſcipiunt; non tamen eadem ſortiuntur præmia; ſed eò ampliora, quo ouibus rationales animæ nobilitate præſtant.

SVMMARIVM.

1 *Paſtores apud Ægyptios veluti ignominioſi, & profani habebantur; ars tamen eorum omnium ſimpliciſſima, atque vtiliſſima putabatur, cum ab omni fuco, & pompa ſit aliena, & victum, & indumenta, materiamque oblationum omnibus ſuppeditet. Quare ſimplicitatem illam viuendi, certatim Scriptores, laudibus ſummis vſque ad Cælum ferunt.*

2 *Apud Etraſcos per ouem portendebatur fælicitas, adeò vt, ex ijs opes duntaxat fieri exiſtimarent: Iuriſtæ proindè pecuniam, & peculium inde dicta, tradunt. Refert præterea paſtoritia ars imaginem quandam regalis adminiſtrationis, & Reges antiquitus, Paſtoris appellabantur nomine; Repræſentat quoque Diuinam Prouidentiam, præſertim erga electos, vt ex ſacris literis manifeſtè oſtenditur.*

3 *Quare Paſtores plurimi ex caulis ad Regias in Sacris Hiſtorijs inueniantur tranſlati; vt patet de Iacobo, qui ex paſcuis Labani, cũ ſuis poſteris ad imperandum populis accitus fuit. De Moyſe, qui ante quam conſtitueretur Dux Iſraelitarum, Deuſque Pharaonis, paſcebat oues Iethro ſoceri ſui, atque Dauide Rege, qui de gregibus ouium ad Regnum aſſumptus eſt.*

4 *Multi quoque alij, apud profanos Poetas, & Hiſtoricos aſſignantur Paſtores, qui ex pedis peruenerunt ad ſceptra, vt Apollo, Gyges, Eapborbus, Vriatus, Tullius Hoſtilius, Galerias Maximianus, Tamberlanes: & Carintbia populi ſuum Archiducẽ, paſtorali indutum habitu duntaxat, conſecrabant.*

5 *Morales Theologi, eum ſuas, cæterorumque conſcientias religioſè inſtituant; Chriſti ouium, fidelium ſcilicet, animarum Paſtores, & Rectores vtique ſunt. Quare eo impenſius ab ipſis cura exhibenda eſt, quò intellectuales oues, dignitate præſtant ſenſitiuis: Anima enim cunctis pretioſior eſt rebus.*

6 *Non minus ac Ægyptij ſuos; ita peruerſi homines hos ſacros execrati ſunt Paſtores; cum ex otio, & opulentia, ad delicias, & illecebras in quas effuſiſſimo feruntur curſu, vt plurimum præcipitanter prolabantur, vt de Caino, qui Paſtorem Abelem fratrem ſuum occidit, exemplificari poteſt.*

7 *Probi autem, & perfecti viri, Spirituales animarum Paſtores maximè colunt, & venerantur: vndè à Deo his præcipuis præmijs eos etiam fatentur, animarum pro cura extare affectos; nimirum peccatorum remiſſione; Diuinæ gratiæ conciliatione, virtutum, meritorum, & gloriæ mirifico incremento.*

8 *Honoribus humanis nimium indulgens, animarum ſaluti parum eſt aptus: ideoque ob præmia temporalia nullus ſpiritualis Paſtor, animarum curam ſuſcipere debet: nam omnis ſæculi honor diaboli negotium eſt: & ad obſequẽdum ſubditi plerumque ſunt neſcij, cui ſuæ opinionis amor nimius inhæſit.*

9 *Quando autem conſcientiæ Rectoribus, Conſiliarijſque temporales offeruntur honores, in ſe aliquando tenentur admittere. Vnde Summi Pontifices, Imperatores, Reges, cæterique Dynaſtæ, benè ſentientes, omne bonum, omneque verum gaudium ex bona conſcientia, honeſtiſque oriri conſilijs, ſuæ conſcientiæ Rectores, ac Conſiliarios maximè coluerunt.*

10 *Honeſti conſilij Vir ille tantummodò reputandus eſt, cui rationis ſerenum nulla vitiorum queunt nubila interpellare: proindeque ſuos morales Thologos, à priuata conſcientiæ cura, ad Epiſcopalem ſeù Chriſti ouium communem cuſtodiam, Summi Pontifices, tanquam bonos conſiliarios, ac directores euexerunt.*

11 *Inter purpuratos Patres, ea de cauſa etiam numerati ſunt Bentiuenga de Bentiuengis Aquaſpartanus Minorita à Nicolao III. Archangelus Blancus Dominicanus à Pio V. Franciſcus Quignones Minorita, & Garcias Loyaſa Ordinis S. Dominici, à Clemente VII.*

12 *Caroli VI. Regis Galliæ ſupplici rogatu, Ægidius de Campis à Ioanne XXII alias XXIII. Delphini, Caroli VII. primogeniti, Ioannes Raolinus à Nicolao V. Franciſci I. Regis Galliæ, Chriſtophorus Numalius Minorita à Leone X. Eduardi II. Anglorum Regis, Thomas Ioyce Ordinis Prædicatorum à Clemente V. & Vvadiſlai Iagellonis Poloniæ Regis, Stephanus Biturgienſis Seruita à Martino V. Sacra Purpura induti ſunt.*

13 *Illuſtrium tandem, ac Nobilium Fæminarum etiam habito reſpectu, Margaritæ ſcilicet Henrici VII. Anglorum Regis Matris, Ioannes Fiſcherius à Paulo III. Mariæ Angliæ Reginæ, Peytus Minorita à Paulo IV. Mathildis Comitiſſæ, Diuus Anſel-*

Anſelmus Mantuanus ab Alexandro II.
Cæterarumque quamplurimi alij morales
Theologi, Sanctæ Matris Eccleſiæ Cardi-
nales, meritò creati ſunt.

ET ſi minimè ſim neſcius, Paſtores ouiũ
apud Ægyptios, ignominiæ cuiuſdam
1 nota, & penè profanos habitos, quo no-
mine Appion (vt apud Ioſephum eſt *lib.*
1. contra ipſum paulo poſt init.) Iſraeliticos
populos appellitabat; neque ipſi, hoc in
Hiſtoria Sacra *Geneſ.46.* vnquam diſſimu-
lant: Simplicitatem tamen illam viuen-
di, quæ tàm ex noſtra, quàm ex antiqua
gentium penè omnium colligitur me-
moria; cuncti certatim Scriptores, laudi-
bus ſummis vſque ad Cælum ferunt. Mi-
rabundus idcircò *Maro in culice* concinnè
luſerat.

O bona Paſtoris: ſi quis non pauperis vſum
Mente prius docta faſtidiat, & probet illis
Omnia luxuriæ pretijs incognita curis,
Quæ lacerant auidas inimico pectore men-
tes &c.

Eſt enim paſtoralis ars omnino ſim-
plicisſima, minimeque operoſa, vel arti-
ficioſa, nec ita animum hominis occu-
patum tenet, vt non ei ad meditationem
rerum naturalium, diuinarumque con-
templationem, otium relinquat: neque
certis indiget domicilijs, aut ſtabiles, fi-
xaſque exigit ſedes; ſed à peregrinanti-
bus etiam tractari, & exerceri poteſt,
eiuſque multiplex vtilitas eſt ad humanæ
vitæ, & Diuini cultus vſum: Suppeditat
quidem victum, & indumenta, materiam
item oblationum, & ſacrificiorum, quæ
Deo fieri oportet ex Strabone *lib.1. de re*
2 *ruſtica*. Adeò, vt *Hieroglyph. lib.* 10. de
ouibus, in quibus alendis apprimè Paſto-
,, res ſe occupant, dixerit Pierius: In etru-
,, ſca diſciplina obſeruatum inuenio fœlici-
,, tatem ex oue portendi. Et paulò ſupe-
,, rius: ſanè veteres in tanto oues honore
,, habuere, vt ex ijs tantum opes fieri exi-
,, ſtimarent; & pecuniam, & peculium inde
dicta Iuriſconſulti tradunt. Refert præ-
tereà huiuſcemodi ars imaginem quan-
dam regalis adminiſtrationis, gubernatio-
niſque: talem quippe decet eſſe Regem
erga ſibi ſubditos, qualiter Paſtor gregẽ
ſuum regit: Quapropter apud priſcos il-
los, non aliter boni Reges, quàm popu-
lorum vocabantur Paſtores. *Pier. Valer.*
ibidem. Repræſentat quinimò hæc Paſto-
rum ars, & exercitatio, erga homines Dei
prouidentiam, præſertim autem erga ele-
ctos: quamobrem Deus, & Chriſtus Do-
minus Paſtoris appellatione ſummopere
gaudent, eoque nomine ſacris in literis,
frequenter nominantur. *Ezechiel.* præci-
,, puè 34. Et educam oues meas de populis,
,, & congregabo eas de terris, & inducã eas
,, in terram ſuam, & paſcam eas in mõtibus
,, Iſrael. *Io.* 10. Ego ſum Paſtor bonus, & co-
,, gnoſco oues meas, *& alibi*, quã ſępiſſimè.

Hinc antiquitus apud omnes ferè na-
tiones, tanti facti ſunt Paſtores, vt ex cau-
3 lis ad regias, ex pedis ad ſceptra. cum ſa-
cris, tum profanis in hiſtorijs, non ſemel
reperiantur erecti. Iacob nanque, cui
,, *Geneſ.35.* Dominus dixerat: Creſcere, &
,, multiplicare: gentes, & populi nationum
,, ex te erunt; Reges de lumbis tuis egre-
,, dientur: terramque, quam dedi Abrahã,
,, & Iſaac dabo tibi, & ſemini tuo poſt te:
ex paſcuis Laban in Haram *Geneſ.30.* ad
tale futuri culmen imperij cum ſuis po-
ſteris aſſumptus fuit. Moyſes autem *Exo-*
,, *di 3.* paſcebat oues Iethro ſoceri ſui Sacer-
dotis Madiam; quando Dominus Ducem
Populi, & Pharaonis Deum, *Exodi 7.* ipſũ
conſtituit. Item de filio Iſai, *Pſal.77.* di-
,, citur: Et elegit Dauid ſeruum ſuum, &
,, ſuſtulit eum de gregibus ouium de poſt-
,, fœtantes accepit eum, paſcere Iacob ſe-
,, ruum ſuum, & Iſrael hęreditatem ſuam.
4 Et ad profanos, vt aliquando accedamus
Scriptores: cum Pindarus *in Pythicis*, oues
benè pauiſſe, his carminibus tradat:

Et clarum Apollinem
Viris lætitiam amicis
Propinquum cuſtodem ouium:

hac vna de cauſa (*lib.4. mytholog. cap.10.*
addit Natales Comes) habitus eſt Deus
Paſtorum ſimul cum Pale; Poeta *eglog. 5.*
canente

Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo
& 3. georgic.

Te quoque magna Pales, & te memorande
canemus
Paſtor ab Amphryſo

Quidam inſuper Gyges inducitur à Pla-
tone *dialog.2. de repub. in princ.* qui cum
terra deceſſiſſet magnis quibuſdam im-
bribus, in illum hiatum deſcendit, æneũ-
que equum animaduertit, cuius in lateri-
bus fores eſſent: quibus apertis hominis
mortui vidit corpus magnitudine inuſita-
ta, annulumque aureum in digito: quem
vt detraxit, ipſe induit (erat autem regius
Paſtor) tum in concilium Paſtorum ſe re-
cepit, ibi cum gemmam eius annuli ad
palmam conuerterat à nullo videbatur,
ipſe autem omnia videbat: idem rurſus
videbatur cum in lucem annulum inuer-
terat. Itaque hac opportunitate annuli
vſus, Reginę ſtuprum intulit, eaque adiu-
trice, Regem dominum interemit, ſuſtu-
litque quos obſtare arbitrabatur; neque
in his eum quiſquam facinoribus potuit
videre: ſic repente, annuli beneficio Rex

exor-

exortus eſt Lydiæ. Sed his adhibeatur fides, quantum par eſt adhibenda: Res tamen palam, & ante oculos omnium eſt ab Euphorbo Paſtore, nouo ſacrificij genere, ſterilitatem amouente ſacerdotiū, & imperium Azancæ in Phrigia, aliquando fuiſſe conſecutum. *Eraſm. in prouerb.* Viriattum Luſitanorum ſtrenuiſſimum, & fortiſsimum Ducem paſtoritiam à teneris exercuiſſe artem *Diodor. ſicul. in fragmen. lib.33.* Tullium demum Hoſtilium Romanorum Regem ex *Liuio lib.1.* Galerium Maximianum eorundem Imperatorem ex *Io.Bap.Egnat.rom.princ.lib.1.* Tābetlanem Scytham Aſiæ Regem ex *Fulg. lib.3.cap.4.* atque alios non paucos, olim etiam humiles extitiſſe Paſtores. Quarè iure ab omnibus valdè probata, commēdataque fuit ea, quam Carinthij Ducem (ſiue vt ipſi vocant) Archiducem ſibi creaturi, ſanè memoratu digna, diù ſeruarunt cæremonia; dum in Principem aſſumendum, principatus quidem præcedebant ſigna, omneſque egregie culti: verum is agreſti habitu pileo tectus, calceos, & paſtoralem baculum gerens, Paſtoris figuram cuius munere in ſubditos probè functurus erat expreſsè portendebat. *Sabell. lib.3. en.10.*

Quibus proindè ſedulo perpenſis, ſummiſque labijs non quidem duntaxat, ſed
5 pleno inſuper ore bene deguſtatis: Morales quoque Theologi cum ſuas, cæterorumque ex ſuperius aſſertis *lib.2.cap.6.n.4.* religiosè inſtituant conſcientias; Chriſti ouium, Fidelium ſcilicet animarum, vtique Paſtores, & Curatores erunr *Barboſ. de offic.& poteſt.Paroc.1.p.cap.3.num.1.* Siquidem, ſicut ouium munus Paſtoris eſt, infirmas conſolidare, ęgrotas ſanare, fractas colligare, abiectas reducere, perditas requirere, atque in illas ſuauiter dominari: ita animarum conſcientiarumque Rectoribus, hæc adeò eadem præſcribuntur inſtitura, vt vecordibus, & negligentibus, totidem verbis *Ezechiel.34.* acriter Dominus ſit comminatus: Lac ſcilicet, comedebatis, & lanis operiebamini. & quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, quod confractum eſt non alligaſtis, & quod abiectum eſt non reduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia, & diſperſæ ſunt oues meæ, eo quod non eſſet Paſtor, & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri: Quinimo eo impenſius ab ipſis cura exhibenda eſt, quo intellectuales oues dignitate præſtant ſenſitiuis; Anima enim, cunctis pretioſior eſt rebus *cap. præcipimus 2. q.11. l. ſancimus C.de Sacroſ. Eccleſ. Abbas conſ. 63. videtur primo num.3. verſ. item quis debet magis diligere lib.1. Menoch.de præſumpt.lib.4. præſumpt.112.num.4.& præſ.152.num.4. Tiraquell.de priuil.piæ cauſ.in præfat.num 9. Bertaz.in repet.l.ſi quis maior.C.de tranſact.nu.12. Tuſch.pract.concl.tom.1.litt.A. concl.333. atq; alij.* Quibus maximè fauet Saluatoris dictum *Matth.16.* Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, & animæ ſuæ detrimentum patiatur? Quare ſtu-
6 pendum mirandumque cenſeatur nequaquam, ſi poſteriores etiam Ægyptij ij nimirum qui corporis incitationibus, eiuſque voluptatibus indulgere ſibi permittunt (vt *lib.6. in lib.reg. cap.1. propè fin.* explicat erudite Gregorius) hos ſpirituales, qui recta monent, Paſtores, ſeù (vt *lib.2. de Abraham cap.6.* interpretatur Ambroſius) diſceptatores rationis, Doctoreſque virtutis, quadam veluti execratione declinent. Nam mox ex otio, & opulentia ad delitias, & illecebras in quas effuſiſſimo feruntur curſu præcipitanter prolapſi: illud Venuſini ad Cellum Albinouanum *epiſt.lib.1.* vt plurimum recantare ſolent.

> Nil audire velim: nil diſcere, quod leuet ægrum:
> Fidis offendar Medicis: iraſcar amicis:
> Cur me funeſto properent arcere veterno:
> Quæ nocuere ſequar: fugiam, quæ profore credam.

Sic & Cainus, Paſtorem fratrem, hominem quippe pietati addictum, ferre non potuit, cùm ipſe terrenis tantùm affectibus emancipatus eſſet. Sic paſſim etiam nunc probi, modeſtique viri, à potentioribus ignominiosè accipiuntur: ſceleſti, impoſtores, paraſiti, & ambubaiarnm collegia in honore ſunt: & quæcunque appetierint commoda conſecuntur: atque ita demum, eodem *ad Lollium epiſt. 2.* Vate ibidem canente:

> Potores, Bibuli, media de nocte Falerni
> Oderunt porrecta negantem pocula, quamuis
> Nocturnos iures te formidare vapores.

Cæterum, etſi apud infidos, veritatiſque inimicos, rationalium ouium Paſtores,
7 contumelijs, & probris, gratis inueniantur affecti; ſectatores tamen apud iuſtitiæ, virtutiſque amatores, non ſecus ac ij, corporales qui cibos, & paſcua diſperſis pauperculis parant; ſed eò vel magis honoribus, præmijſque habent decorari. Vt anima (*homil. 3. in Geneſ. circa med.* inquit Chryſoſtomus) corpore melior eſt: ita

,, his, qui indigentibus pecunias,& faculta-
,, tes ſuppeditant, maioribus præmiis digni
,, ſunt hi, qui admonendo, & continuò
,, docendo, in viam rectam ſupinos, & deſi-
,, des inducunt, monſtrando eis diuinarum
,, virturum fragrantiam, & vitiorum ma-
,, leolentiam. Hæc autem præmia ex ſa-
cris literis, eis comperiuntur pollicita:
,, Peccatorum, ſcilicet benigna remiſſio;
,, Qui enim conuerti fecerit peccatorem
,, ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius
,, à morte, & operit multitudinem pecca-
,, torum, *Iacobi* 5. Diuinæ gratiæ fælix con-
,, ciliatio: quoniam; Habemus gratiam per
,, quam ſeruiamus placentes Deo. *Hebra.*
12. & virturum denique meritorum, &
gloriæ mirificum incrementum, dicente
Domino Seruo, talentorum prouido ne-
,, gotiatori *Matth.*25. Euge ſerue bone, &
,, fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſu-
,, pra multa te conſtituam, intra in gau-
,, dium Domini tui. At miſſis iſtis, de
8 quorum veritate Catholico nequaquam
hæſitare licet: vt ab æternis deinceps ad
temporalia; à ſpiritualibus ad ſenſibilia;
ab indubiis ad contingentia, tranſitum
aliquando faciamus, præmia: id minimè
prætereundum, ſed potiùs neceſſariò præ-
mittendum putatur: Honoribus ſcilicet,
humanis nimium indulgentem, anima-
rum ſaluti parum aptum eſſe miniſtrum:
,, Omnis nanque ſeculi honor, Diaboli ne-
,, gotium eſt; vt ſcribit Hilarius *can. 3. in
Matth.* Et quidem vmbratilis, ac volati-
cus honor multos à vitiis retinet,& à vir-
tutibus arcet. Etenim ille laborioſam di-
uitis opinionem ſtudioſiùs exambiens,
veram pauperratis gloriam contempnit:
alius iuſtitiæ iniuria, quibus ſplendeat
honores emit; alius vt opinioni ſatisfa-
ciat, vltionem opinionis detrimento ſuſ-
pirat: alter ſupra humanitatis faſtigium
clarus, pompaticam honoris gloriam ſi-
tienter anhelat. Quare falſa honoris exi-
ſtimatio, verum virtutis venenum eſt:
nulluſque ſuæ, nec proximorum ſaluti
ſolerter incumbet, qui non obſcurum
mundialis gloriæ ſplendorem generosè
,, contemnit. Proptereà 22. *moral. cap.* 9.
,, aiebat Gregorius; Sancti Viri non iam
,, de opinione ſua, ſed de proximorum
,, gaudent vtilitate. Hinc quoque plerum-
que fit; vt ad obſequendum flecti neſcius
ſit ſubditus, cui ſuæ opinionis amor ni-
miùs inhæſit.

Vir tamen bonus, & perfectus hono-
res, & dignitates, in ſe aliquandò tenetur
9 admittere, ſed accitus, ſed rogatus, imò
,, compulſus; quoniam; nullum decet
,, grauatè ſuſcipere iuſſiones (4. *variar.* 5.
,, ſcribit Caſſiodorus) quæ magis vtilitates
,, noſcuntur extollere deuotorum. Hoc e-
nim non eſt ambire, ſed mereri, cùm ſo-
lìs bonis honos debeatur 4. *ethic. cap.* 3.
,, Quare de Catone *lib. 5. de Ciuit. cap.* 12.
,, aiebat Auguſtinus. Honores, quos expe-
,, tunt multi, Cato petere non debuit, ſed
,, eos Ciuitas ob eius virtutem non petenti
,, dare. Hinc Summi Pontifices, Impera-
tores, Reges, cæterique Dynaſtæ, pluri-
ma ſalutis ſpiritualibus à Directoribus
impenſa ſibi, recolentes emolumenta,
amplis, & excelſis eos auxerunt honori-
bus. Senſerant enim fortaſsè cum Sene-
ca *epiſt.*23. Omne bonum, omneque ve-
rum gaudium, ex bona conſcientia, ho-
neſtiſque oriri conſiliis; atque ita mode-
ratores ſuos, quibus alienæ ſalutis præter
negotium, nullius cupiditas, nullius ad-
hæſit ambitio, maximè coluerunt. Nam
vtique honeſti conſilij, vir ille tantum-
10 modò reputandus videtur, cui rationis
ſerenum, nulla vitiorum queunt nubila
,, interpellare: 22. *offic.*17. dictante Ambro-
,, ſio: Talis nempè debet eſſe conſiliarius,
,, qui nihil nebuloſum habeat, nihil fallax,
,, nihil fabuloſum, nihil ſimulatum, quod
,, vitam eius, ac mores refellat: nihil im-
,, probum, ac maleuolum, quod auertat
,, conſulentes. Quamobrem, haud pauci à
domeſtica Summorum Pontificum con-
ſcientiæ cura, ad Epiſcopalem, ſeù ouium
Chriſti communem cuſtodiam, diuino
zelo, paſſim *in Sacra ſua Italia* apud Vghel-
lium, meritò leguntur euecti. Quando-
quidem nihil abs re, ſi Chriſtianum ad
alendum,& moderandum gregem reper-
ti fuerint experti, dum prudentia, atque
conſilio ſupremorum Paſtorum animos
ram feliciter, fideliterque direxerint. Poſ-
ſem idcircò ſexcenta,& ampliùs exempla
materiæ aptare præſenti, ni Regum, &
Principum quoque addita impetratione,
ampliores in dignitates moralibus Theo-
logis ab Eccleſia benignè collatas, ali-
quandò diſtraheretur animus. Vnde mi-
noribus illis vltrò relictis, quaſdam inter
alias præcipuas, ſtatim expendendas ag-
grediar.

Sed, vt Summorum Pontificum in re-
bus ſalutis, item ſacris exordiar à conſi-
11 liariis; olim (vt ferunt) Ioannis Cardi-
nalis Vrſini conſcientiæ præfuerat qui-
dam Bentiuenga de Bentiuengis Aquaſ-
partanus Tudertinæ Diœceſis Minorita,
quem Ioannes XXI. tanti Principis, cui
diù ſacra miniſtrauerat, rogatu permotus,
Epiſcopum Tudertinum, in locum Petri
ad Eccleſiam Anagninam nuper tranſla-
ti, libenter ſuffecit: ſed mox ad Pontifi-
calem idem Vrſinus dignitatem aſſump-
tus, & Nicolai III. nomine inſignitus;

ſpiritualis non immemor beneficij; erga Directorem ſuum, innatæ munificentiæ maiora oſtendit indicia, dum Confeſſarij adhuc retento munere, Cardinalem Albanum, Maioremque Pœnitentiarium, ac Papæ Capellanum, vltrò eundem crearerit. *Ciacon. anno Domini* 1278. Nondum autem Michael Ghiſilerius ex familia Diui Dominici, titulo Sanctæ Mariæ ſuper Mineruam Presbyter Cardinalis, ſummum Sancti Petri aſcenderat thronum, nec Pij V. ſortitus fuerat nomen, cum Archangelus Blanchus, eiuſdem inſtituti alumnus, qui ſecretæ illius conſcientiæ, diù ſuſceperat expiationes, poſt adeptum Pontificatum, ſtatim in mentem venit, à quo Romam accitus, benignèque acceptus, primùm Theanenſis Epiſcopus creatur; deinde in Cardinalium Senatum, titulo Presbyteri Sancti Cæſarei in Palatio adlectus fuit. *Ciacon.* 1570. Præterea, Franciſcus Quignones, aliàs de Angelis Ordinis Minorum Hiſpanus, adeò ſanctitatis, & virtutum excelluit præſtantia, vt à Carolo V. Imperatore, vir velutì à Deo datus coleretur, obſeruaretur, & in patrem à factis ſuis confeſſionibus delectus fuerit. Ea de re plures ad diuerſos Principes legationes, præſertim in Hiſpaniam ad ipſum Cæſarem, & ad Clementem VII. in Italiam difficillimis illis temporibus, dum Summus Pontifex in Hadriana mole, ab Imperatoris militibus obſidebatur, obiuit. Tandem labore maximo, ac Franciſci diligentia, articulis aliquibus interpoſitis, ab obſidione Pontifex expeditus, liberatorem ſuum, à proprio latere nunquam ſuſtinuit auelli. Et vt liberiùs Apoſtolicæ Sedi inſeruire valeret, totius ſuæ Religionis Magiſtratus ſæpiùs, vt ab ipſo abſolueretur, tentati renuntiationem admiſit; paucíſque interpoſitis menſibus, cum in Cardinalium Collegium cooptauit. Laudauit Cæſar Quignonij promotionem, ac Caurienſi in Hiſpania Epiſcopatu illum cohoneſtauit. *Vghell. apud Ciacon. in addit.* 1527. Eiuſdem item Cæſaris, ſpiritualibus præerat negotijs Garcias Loyaſa Hiſpanus Ordinis Prædicatorum Generalis Magiſter, cui tanta in conſilijs fuerat prudentia, necnon in agendis dexteritas, vt ipſemet Imperator, Conſiliarium, Indiarum Præſidem, Cruciatæ Commiſſarium, Hæreticæ prauitatis Generalem Inquiſitorem, tota in Hiſpania, conſtituerit. Quod ſui collegæ grauatè ferentes, maximè veriti ne tot tantiſque muneribus oppreſſus, maximo totius Ordinis damno facilè ſuccumberet; parùm abfuit (ipſis cogentibus) ne à Generalatu ſe penitùs abdicaret; ſed adhuc in diem Caroli erga ipſum magis, magiſque creſcente beneuolentia, ſacro murice ab eodem Clemente VII. poſtremò decoratus eſt. Cuius in rei memoria, Mantuæ Carpetanorum, vbi è viuis deceſſit, teſte Vghellio apud *Ciaconum* 1530. huiuſcemodi quoque legitur Epitaphium:

Illuſtriſſimus hic iacet Garcias à Loyaſa
Hiſpalenſis Cardinalis. Supremi Inquiſitionis Senatus, necnon Regij Indiarum
Conſilij Præſidens, Generaliſque
Hiſpaniæ Commiſſarius. Obijt
anno Domini MDXLVI.

Nec minoris obſequij, ac reuerentiæ ſigno, Summi quoque Reges, & Principes,
12 in rebus ſalutis ſuos proſecuti ſunt Præceptores; dum Regis Francorum Caroli VI. Moralis Theologus, Ægidius ſcilicet Campis Gallus, à Ioanne XXII. aliàs XXIII., Regijs precibus annuente, coccineo galero honorificè eſt inſignitus *Ciacon.* 1411. Ioannes item Raolinus Burgundiæ Cancellarij filius, Confeſſor Delphini primogeniti Regis Francorum (fortè Caroli VII.) ex Epiſcopo Cabilonenſi, à Nicolao V. vt Regi faueret, Presbyter Cardinalis Eduenſis tit. S. Stephani in Cælio Monte, non vulgari Gallorum plauſu, creatus fuit. *Ciac.* 1449. Cùm autem ad eximiam doctrinam, vitæ ſanctitatem, & in rebus gerendis prudentiam cumulaſſet Chriſtophorus Numalius Foroliuienſis, Fratrum Minorum de Obſeruantia Generalis Miniſter, Franciſco I. Gallorum Regi valdè charus, atque Reginæ à ſacris confeſſionibus aliquandò fuit; quem Leo X. ob peculiarem vitæ ſanctitatem, & morum grauitatem, obſeruantiam, virtutumque omnium ingenitam ſapientiam, atque celebritatem, ad Cardineum titulum Sancti Bartholomæi in Inſula, ne quid tale opinantem euexit: qui cum tantum ei munus eſſet oblatum, humilitatis tamen neglexit delectu; quod mox idem Leo, Pontificio adhuc præcepit iuſſu; & Iſernienſem; ac Alatrinenſem Epiſcopum conſtituit. Is ſub eodem Leone, & Clemente VII. ſanctiſſimè vixit, vſque ad Vrbis depopulationem; vbi podagra impeditus, tutiorem locum adire non potuit; vnde irruentibus Barbaris, ab eis captus fuit, à quibus opprobrijs multis, innumeriſque laceſſitus iniurijs, pro Chriſto, omnia conſtantiſſimè tulit. Parùm deinceps ſuperuiuens Anconæ 1528. x. Kalen: April. vitam cum morte commutauit. *Vghell. apud Ciacon.* 1517. Propriæ ſalutis occulta Eduardus II. Anglorum Rex, Thomæ Ioyce Anglo Ordinis Prædicatorum, pandebat conſilia, eius ſapientiæ optimè callens excellentiam; ſuper qui;

quibus Clemens V. adhuc certior factus, ex Prouinciali Anglicano, Cardinalem titulo Sanctæ Sabinæ illicò conſtituit. Ferunt enim publico bono, ſuæ tanquam eruditionis monumenta, hos edidiſſe codices: nimirum in quatuor libros ſententiarum. Poſtillam in Pſalterium. Sermones per annum. De Doctrina Scholarium. De Conceptione Beatæ Virginis. In Geneſim. Super Boetium de Conſolatione. Contra Ioannem Scotum. Quæſtiones Theologicas. De Concordantia librorum Sancti Thomæ Aquinatis. Poſtillam in Prouerbia Salomonis. In Canticum Canticorum. In libros Sancti Auguſtini de Ciuitate Dei. Quodlibeta. De ſtatu animarum poſt mortem. Aduerſus Iconoclaſtas,& alia quædam. *Ciacon.* 1305. Stephano Biturgienſi Vmbro OrdinisSeruorum decimoſeptimo Priori Generali, ad Vuadiſlaum Iagellonem Poloniæ Regem demandata legatione: quanta inibi cùm perumanſiſſet, vi eloquentiæ, quanta venuſtate, & dicendi grauitate Regis gratiam ſibi conciliaſſet; quanta poſteà in ſpiritualibus, ac familiaribus colloquijs charitate, & arduis in rebus pertractandis prudentia, eiuſdem beneuolentiam iniſſet; Vvadiſlai reſponſum ad Martinum V. qui Stephanum Legatum miſerat, apertè indicauit: Nam inter cætera, Pontificem Maximum ſæpè compellauit, & tandem iureiurando adegit, vt Stephanum Poloniæ Nuntium inter purpuratos fratres, prima Cardinalium promotione dignaretur referre. Quod ſumma animi lætitia Martinus, excipiens: Regi per literas, & viuæ vocis oraculo citò retulit; Stephanum Generalem Seruorum Sanctę Romanæ Eccleſiæ titulo Sanctæ Praxedis Cardinalem Polonum in gratiam Regis eſſe deſignatum; & ſi antequam eiuſmodi ampliſſimę Dignitatis Nuntium recepiſſet, Cracouiæ ſummo omnium dolore, & non ſine Regis perturbatione, mortefuiſſet peremptus. *Poccian. in croni. Granius centur. 2. annal. Ord. Seru. lib. 5. cap. 6. & Ciac.* 1431.

Hæc eadem prætereà illuſtrium quoque, Nobiliumque Fœminarum inſpecta
13 ratione; Moralibus earundem Theologis, ac conſcientiæ Rectoribus, à Summis Pontificibus ſupremа ſunt præſtita, & exhibita munia: Nam (vt ferunt Hiſtoriæ) Henricus VII. Anglorum Rex, veræ pietatis, ac fidei laude inſignis; Ioannis Fiſcheri, dum Sacerdotio initiatus, Margaritæ Regis matris, ſancti animi fœminæ confeſſiones exciperet, cognita doctrina, & charitate; ad Roffenſis Eccleſiæ apicem qua licuit ratione, ipſum laudabiliter euexit; quem etiam Henricus VIII. aliquandò ſummo honore proſecutus omnium Europæ Theologorum eruditiſſimum dicebat; eoq; Magiſtro, Lutherum ſummæ perfidiæ caput; erudito calamo confodit: ſed temporis non longo interiecto interuallo, Annæ Bolenæ, à multis eius filiæ creditæ, furenti libidine, idem Rex oppreſſus, inceſtuoſis illius nuptijs, inuicta animi fortitudine, Ioannes enixè reſtitit. Quarè indignum in carcerem coniectus, capitali ſententia pro Chriſti religione, pro Eccleſiæ libertate, pro Romani Pontificis primatu, pro veritate, pro ampliſſimis Patribus, pro tota Eccleſia, quam impium Regis offenderat edictum, damnatus eſt; cui tamen Paulus III. his tantis permotus virtutibus, iam purpuratæ dignitatis inſignia miſerat; licet ijs in carcere acceptis non ſit vſus. Vnde ipſe Pontifex in conſtitutione, qua Henricum damnauit VIII. fatetur Roffenſem, à ſe ob fidei conſtantiam, charitatem, vitæque ſanctimoniam Cardinalatu eſſe decoratum: & in literis ad Ferdinandum Romanorum Regem datis, in quibus Henrici multa ſcelera refert, Sanctum eum appellat, aſſeritque pro cauſa veritatis, & iuſtitiæ, Henrici VIII. iuſſu necatum. *Victorellus apud Ciacon.* 1535. Mariæ verò Angliæ Reginæ religioſiſſimæ, Guillelmus Peytus (quem alij Petum vocant) Ordinis Minorum de obſeruantia, vir morum, & doctrinæ laude celebris, confeſſiones auſcultabat in Anglia 1532. vbi chriſtiani Oratoris munere, eo animi robore functus eſt, vt palam aſſeruerit Catharinam Aragoniam, veram eiuſdem Henrici eſſe vxorem. Hinc in exilium pulſus, Italiam petijt, illucque ſe contulit. Cuius virtutes diù admiratus Paulus IV. Epiſcopum Ariſburienſem, Cardinalem, & Legatum de latere in Anglia iam conſtituerat. *Victorellus apud Ciac.* 1557. Demùm (vt rei aliquando terminum imponamus inceptæ) Anſelmum Mantuanum ob vitæ ſanctitatem, Confeſſarium ſibi adſciuerat Comitiſſa Mathildis; cuius etiam ſuaſu, ampliſſimum Diui Benedicti Monaſterium, Mantuæ, in quo ipſe aliquando Monaſticam vitam profeſſus fuerat, ſuis condidit impenſis, & dotauit. Is vt tradit *Ciacon.* 1073. Presbyter Cardinalis ab Alexandro II. creatus, Epiſcopatu Lucenſi etiam ornatus fuit. Deinde onus renuens Epiſcopale in Monaſterium ſe abdidit; è quo à Gregorio VII. ad eundem reuocatus Epiſcopatum; Mathildi tanquam Pater, & Magiſter ab eodem conceditur.

Vnde *Domnizo apud Baronium tom. 2. anno* 1074. & ſi muſa parum compta, fideli tamen carmine, talia cecinit:

Inter quos fulſit Reuerendus Epiſcopus Vrbis
Lucenſis, lucens Anſelmus maximè prudens,
Lege Dei doctus, Monachus benè religioſus.
Gregorius Pręſul Romanus, vt egit Ieſus
In Cruce, qui moriens dat Diſcipulo Genitricem,
Commiſit Dominam, ſic Anſelmo Comitiſſam:
Quam docuit dictis, regit exempliſque benignis;
Peruerſæ ſectæ monuit reſiſtere ſemper,
Conſilij magni, cui hic Angelus his fuit annis
Conſilium cuius ſequitur Comitiſſa venuſtum:
Nam quos ipſa valet prauos conuertere mater,
Quantiſcunque modis quit, agit in omnibus horis:
Multos cum feudo, multos munus tribuendo,
Pugnando plures &c.

Tanti autem viri corpus prodigijs, miraculiſque illuſtre Mantuæ tumulatum, cunctis à fidelibus adoratur, & colitur. *Sigibertus in cronic. Abbas Vſpergenſis, atque alij apud Ciac. loc. nuper cit.* Et hæc ſatis ad præſens, dum vlteriùs cupientibus progredi, Authores adeundi non præcludatur via.

CAPVT X.

Iuſtitiæ, & Gratitudinis lege, Canoniſtis Theologis ferè ab omnibus non vulgaria præſtita ſunt obſequia.

SVMMARIVM.

1 *Gratitudo, omnium virtutum non ſolum maxima, ſed parens & mater eſt; cùm nec Pietas, nec Sanctitas, nec Religio, nec Amicitia, nec quanis alia ſine ea extare poſſit: Quarè ſicut ipſa nihil humaniùs, ita ingratitudine nihil ferocius.*

2 *Ex animo mouentur omnes ad beneficia eis impendenda apud quos ſenſerint gratiam optimè eſſe locatam; in quo genere maximè excelluerunt Ægyptij: Sed non ſanè duntaxat in eos, quos nobis ſperamus profuturos beneficia conferenda ſunt: ſed vt accipientis ſolam ſpectemus vtilitatem, cùm non recipiat ſordidum virtus amatorem.*

3 *Quamplurimum tamen in dilargientis commodum gratum emanat beneficium, viceſque portitur cum accipiente: nam Gratitudo quoddam genus fauoris eſt vltrò ad nos redituri fæliciori accipientis tempore; quod ratio non modò, verùm etiam ipſa natura ſuis incluſit legibus.*

4 *Nonnulla brutorum afferuntur exempla, quæ benefactoribus ſuis, totidem beneficijs perſoluerunt gratias, vt Æliani extiterunt Ciconia, & Elephantus; Plinij Canis, atque alia, quæ hominibus imitanda virtutis præclarum præbuerunt argumentum.*

5 *Cùm beneficium non in eo, quod fit, aut datur; ſed in ipſo dantis, aut facientis animo conſiſtat, eo arctior accipientis fiet obligatio, quo intenſior largientis fuerit affectus. Quarè erga Canoniſtas Theologos maxima omnium erit obligatio, qui æternam fælicitatem officioſa voluntate, ingentique animo ſuis ſectatoribus exhibent.*

6 *Hæc autem gratitudo, non in ſolo verborum apparatu conſiſtere habet, ſed in beneficentiæ viciſſitudinibus; cùm Grates non temerè manibus implexis, conſertiſque pingantur, ſed quatenus ordo beneficij ad dantem reuerti ſolet.*

7 *Gratitudo etiam qua ratione virtus præcipua eſt, reponitur inter partes potentiales Iuſtitiæ commutatiuæ quæ, ſcilicet, inter datum, & acceptum conſtituitur æqualitas: non quidem vt ipſa Gratitudo recompenſandi rigoroſum quoddam inducat debitum; ſed quatenus decentiæ, & honeſtatis ponit obligationem:*

8 *Sapientes viri, quorum tantùm eſt gratias ſcire referre ne hoc decentiæ, & honeſtatis nimis premerentur debito; varia in beneficos Canoniſtas meditati ſunt obſequia: Tancredus proindè à Corneto Laurentij Cremenſis Diſcipulus, tanta apud Honorium III. authoritatis fuit, vt Conſtitutiones, quas ipſe Pontifex compilauerat, ei recognoſcendas, & interpretandas mandarit; nomenque Magiſtri, Gloſſatoriſque dederit.*

9 *Ioannes Andreæ, ità in Iure Pontificio benemeritus euaſit, vt Tuba, Canonumque Pater communiter diceretur. Quare dum legatione apud Summum fungeretur Pontificem, comiter exceptus non tantùm, ſed lumen mundi ab eodem appellatus fuit.*

10 *Quia Fridericus Petruccius Senenſis inter coætaneos primum locum primamque cathedram obtinuerat, plurimum gloriæ, ſcriptis & reſponſis ſibi adſciuit, adeò vt in patria, ad memoriæ perennitatem, ma-*

mo-

morẽum ſepulchrum, pluribus ſignis exornatum, & mira elegantia elaboratum etiam meruerit.

11. *Ioannes Lignanus Mediolanenſis, ob egregias animi dotes Vrbano V. valdè charus extitit, cuius iuſſu præclarum illum librum de pluralitate beneficiorum, publicæ dedit vtilitati. Vrbano verò VI. quem ſcriptis acriter defenderat, itâ placuit, vt honores ſummos, niſi conſtanter renuiſſet, facilè eſſet adeptus.*

12 *Petrus de Ancharano, mira ſua eruditione tantùm nomen accepit, vt pro Republica Veneta Conſiliario aliquando eligeretur, vtriuſque Iuris interpres, & lumen, antonomaſticè appellaretur: atque à Principibus viris de ambiguis quæſtionibus plerumque conſuleretur.*

13 *Talis, ac tanta apud omnes authoritatis fuit Antonius à Budrio, vt clariſſimi viri, eius opinionem, velut integerrimi Iuriſconſulti amplecti malint vbicunque haſitarent. Vndè à Benedicto XII. ad Regem Galliæ ſchiſmatis tollendi cauſa, merito delegatus fuit.*

14 *Laurentij Rodulphij Florentini, atque Dominici à Sancto Geminiano, ea fama innotuit, vt ille viuam effigiem cum alijs nobilibus viris Carmelitarum in Templo graphicè meruerit delineatam; iſte verò Papæ Capellanus, ſiue Auditor Cameræ, Romæ magno plauſu extiterit.*

15 *Mariani Socini ſenioris, Antonij Roſelli Aretini, & Guidonis Papæ, famoſæ, honorificaque enarrantur legationes, ingentia munera, atque in ipſos obſequia, quibus apud Pontifices, Reges, ac Principes, penéſque omnes, eorum doctrina conſecuti ſunt præmia.*

16 *Iacobus Aluarotus Iunior maximæ apud Eſtenſes exiſtimationis fuit, ita vt in Pa-*
1 *tria, Mediolani, & alibi, maioribus perfunctus ſit muneribus. Et Rochus Curtius Ticinenſis pariter Mediolani inter Senatores fuit cooptatus, cùm iam priùs Gulielmo Marchioni Montisferrati, à conſilijs ſumma cum laude extiterit.*

17 *Martini Nauarræ, ac Hieronymi Pariſeti Regienſis ſummatim enarrantur geſta, atque eruditæ lucubrationes, quibus munera, ſtipendia, Principum amicitias, inſigneſque ſibi meruerunt honores.*

18 *Gratianus Cluſinus, Bartholomæus Brixienſis, Hugo Vercellenſis, & Richardus quidam, præter cæteros inferiores honores, ſacras Infulas ſunt conſecuti, adeò vt Gratianus Cluſinæ, Bartholomæus, & Hugo Ferrarienſi, Richardus autem Ciſtercienſi merito præfuerint Eccleſijs.*

19 *Ob eandem Sacrorum Canonum ſummam peritiam; Gulielmus Durandi, Mimatenſis; Ægidius Bellamera, Aueniouenſis, Nicolaus Tudiſcus, Panormitanæ ad regimen aſſumpti ſunt Eccleſiarum. Ϙuibus inſuper etiam remiſſiuè adduntur, Nicolaus Piccolomineus, Ludouicus Comcſius, Didacus Couarruuias, aliique quamplurimi.*

20 *Ad purpuratorum dignitatem etiam alij aſcenderunt quamplurimi, vt Henricus Hoſtienſis, Ioannes Monachus Ciſtercienſis, Franciſcus Zabarella, Petrus Maurocenus, Ioannes à Turre cremata, Ioannes Antonius à Sancto Gregorio, cæterique ab Authoribus paſſim relati; ex quibus pariter Petri cathedram aſcenderunt non pauci; de quibus tamen remiſſiuè.*

LAudatiſſima virtutum omnium Grati-
tudo, res cælo, & hominibus grata,
1 gratique nominis ſempes quidem apud
omnes extitit, & habita eſt. Hæc eſt enim
vna Virtus (*orat. 31. pro Planc. ſect. 275. num. 8.*
» *&* 81. inquit Tullius) non ſolùm maxima,
» ſed etiam mater virtutum omnium reli-
» quarum. Quid eſt pietas, niſi voluntas
» grata in parentes? qui ſunt boni ciues?
» qui belli, qui domi, de patria benè me-
» rentes, niſi qui patriæ beneficia memine-
» runt? Qui ſancti, qui religionum culto-
» res, niſi qui meritam Dijs immortalibus
» gratiam iuſtis honoribus memori mente
» perſoluunt? Quæ poteſt eſſe iucunditas
» vitæ ſublatis amicitijs? quæ porrò amici-
» tia poteſt eſſe inter ingratos? Quis eſt no-
» ſtrum liberaliter educatus, cui non educa-
» tores, non magiſtri ſui, atque doctores,
» cui non locus ille mutus, vbi ipſe alius,
» aut doctus eſt, cum grata recordatione in
» mente verſetur? Cuius opes tantæ eſſe
» poſſunt, aut vnquam fuerunt, quæ ſine
» multorum amicorum officijs ſtare poſſint?
» quæ certè ſublata memoria, & gratia nul-
» læ extare poſſunt. Equidem nil tam pro-
» prium hominis exiſtimo, quàm non mo-
» dò beneficio, ſed etiam beneuolentiæ ſi-
» gnificatione alligari: nihil porrò tam in-
» humanum, tam immane, tam ferum,
» quam comittere, vt beneficio non di-
» cam indignus, ſed victus eſſe videare.
In quo genere, vt vetuſtiſſimum, ita præ
2 cæteris mirandum Ægyptij ediderunt exẽ-
plum, qui exiſtimantes magnum vitæ ſub-
ſidium eſſe gratiæ retributionem: non
Dijs tantùm, non hominibus, ſed brutis
quoque animalibus, gratitudinem pro be-
neficijs acceptis oſtendere voluerunt. Quã-
doquidem ex animo mouentur omnes ad
beneficia eis impendenda apud quos ſen-
ſerint gratiam optimè locatam eſſe. *Dio-
dor. ſicul. rer. antiqu. lib. 1. cap. 4. in fin.* Non
ſanè vt in eos, quos nobis ſperamus pro-
futu-

futuros, beneficia duntaxat conferamus.
(Omnis nanque virtus, & in primis grati
animi, *4. de benefic.24.* inquit Seneca, mul-
tum quidem præſtat, ſed non vult ob hoc
diligi; cùm non recipiat ſordidum virtus
amatorem) ſed vt accipientis ſolam ſpecte-
mus vtilitatem. Vndè *ibidem cap.14.* iam
dixerat: Ad beneficium dandum non ad-
ducit cogitatio auara, nec ſordida, ſed hu-
mana, liberalis cupiens dare etiam cùm
dederit, & augere nouis, ac recentibus ve-
tera, vnum habens propoſitum, quanto ei
cui præſtat bono futura ſit.

Nihilominus tamen in dilargientis cō-
modum plerumque gratum emanat bene-
3 ficium, vices partitur cum accipiente, niſi
quòd potior pars obtigit ſemper benefa-
ctori: Vitam dedit ille periclitanti, ſed eo
ipſo à ſe periculum prouidenter auertit:
Alieno diſcrimini conſuluit, ſed benefi-
centia ſua conſtantiorem ſibi ſecuritatem
elaborauit. Imbecillioris calamitas eſt be-
nefacientis proſperitatis cenſus, nam
quod ſubleuandis miſerijs impenditur, in-
crementis proprijs applicatur. Egregiè
Philo *lib. de Charit.* Donemus gratis indi-
gentibus, cogitantes gratiam eſſe genus
fœnoris vltrò ad nos redituri fœliciori ac-
cipientis tempore. Quod adeò honeſtum,
decorumque cenſendum eſt, vt Ratio non
modò, verùm & ipſa Natura, dum præ-
ter homines, bruta quoque narrentur,
Benefactoribus ſuis, totidem beneficijs ali-
quandò perſoluiſſe gratias, ſuis incluſerit
4 legibus. Hùc aptè quidem ſpectat Cico-
nia illa, cuius ita meminit Ælianus *Hiſtor.
animal. lib.8. cap.21.* dicens: Tarentina
mulier, nomine Heracleis probatiſſima
viro, & eodem defuncto, vidua inſignis
caſtitatis, fideique fuit. Ciconiarum pul-
lum conſpicit coram ea cecidiſſe de alto,
cruſque confregiſſe; illa miſerata eius, pul-
lum educauit, cruſque alligauit, adeo vt
conualuerit, & educatus, ad ætatem vo-
landi dimiſſus eſt. Poſt annum, redeunti-
bus Ciconijs, cùm ipſa ad ſolem vernum
ſiſteret, Ciconia quædam, leniter ad eam
demiſſa eſt, quæ in ſinum eius lapidem
euomuit, ac euolauit. Noctù igitur cùm
à ſomno excitaretur Heracleis, fulgere
lapidem vidit, & radiantem domum, tan-
quam immiſſis facibus ex eo ſplendere:
didicit Indè, illam fuiſſe Ciconiam, quæ
ſuſcepti beneficij gratiam rependerat. Be-
nefica ad antidora ſe debere, gratitudine-
que detineri ob acceptam gratiam Ele-
phantem agnoſcere, ea ex re planum fit,
quandò Elephas ductoris ſui, & altoris
curam geſſit, quod idem Ælianus habet
lib.3. cap.44. Nam Indorum Rex, ab In-
do quodam ſibi munere mitti Elephan-
tem popoſcerat: is cùm eum miro amore
diligeret, negauit ſe daturum, ac vna per-
fugit cum Elephante in deſertiſſimam re-
gionem. Rex ægrè iſtud ferens, ad eum
miſit inſequendum, qui beſtiam aufer-
rent: Aggreſſi igitur, qui miſſi fuerant
vt comprehenderent, homo quidem lapi-
dibus eos appetebat. Elephantus verò, vti
inſigni iniuria accepta, illorum repelle-
bat impetum. Occumbente tandem icti-
bus altore, & ductore ſuo, Elephantus
more hominum armis ſe acerrimè tuen-
tium, pro ſuo nutritio pugnauit. Quare
ex inuadentibus partem occidit, partem
in fugam dedit, atque nutritium promu-
ſcide circumplexus ad ſtabula portauit;
benefactoremque ſuum, ſignis quæ pote-
rat parentauit. Subijcit tandem Plinius
lib.8. cap.40. rem planè memoratu dignam
de Canis fide, & gratitudine, vt qui à Do-
mino alitus, Domini quem putaret fame
affligi, allatum panem ori obtulerit. Vn-
de: Noſtro (inquit) æuo, actis populi
Romani teſtatum, Appio Iunio, & Pu-
blio Sileo Coſſ. cùm animaduerteretur ex
cauſa Neronis Germanici filij in Titum
Sabinum, & ſeruitia eius, vnius ex his
canem, nec à carcere abigi potuiſſe, nec
à corpore receſſiſſe abiecto in gradibus
Gemonijs mæſtos edentem vlulatus, ma-
gna Populi Romani corona circumſtan-
te: ex qua cùm quidam, ei cibum obie-
ciſſet, ad os defuncti tuliſſe. Innatauit in
Tiberim cadauere abiecto ſuſtentare co-
natus, effuſa multitudine ad ſpectandum
animalis fidem. Hæc quidem, & alia
brutorum in beneficos apud Authores,
quam plurima extant documenta, quo-
rum ſiue vera, ſiue falſa enarratio ſit, ho-
mini apprimè diſciplina eſt, & imitandæ
virtutis præclarum argumentum.

Quia verò Beneficium, quod ſecun-
dum Angelicum Doctorem *2.2. quæſt.106.*
5 *artic.1.* præſertim reſpicit gratitudo: Non
in eo quod fit, aut datur conſiſtit, ſed in
ipſo dantis, aut facientis animo (vt *1. de
benefic. cap.6.* tradit Seneca) quo profectò
intenſior largientis fuerit affectus, eò ar-
ctior accipientis fiet obligatio. Vnde
cap.7. ſubindè addit: Si enim beneficia in
rebus, non ipſa benefaciendi voluntate
conſiſterent, eò maiora eſſent, quò maio-
ra ſunt, quæ accepimus: id autem falſum
eſt; vt latè diffuſèque probat *in ſequentibus.*
Cùm igitur nullus candidior animus, nul-
laque ſit propenſior voluntas, quàm eius,
qui charitate, & amore ſuffultus, non
quæ delectant, ſed quæ vtilia ſunt proxi-
mo tantùm parat, eodem dicente Philo-
ſopho *2. de benefic. 14.* Æſtimabimus ita-
que vtilitatem potiùs, quàm volunta-
tem

tem petentis: Canoniſtarum præ cæteris
plurimùm tenetur beneficentiæ chriſtia-
na religio, qui non diuitias, dignitates,
imperia, cæteraſque interituras fælicita-
tes, quæ maximè mundanos delectant;
ſed æternam beatitudin m, omnium vti-
litatum ſupremam, officioſa voluntate,
ingentique animo, illius ſectatoribus ex-
hibent, ac pollicentur. Eſt enim Ius Ca-
nonicum, quod ciuium actiones, ad finem
æternæ Beatitudinis dirigit. *Inſtitut. canon.
lib. 1. tit. 1.*

Nullus proindè orationis fuco, verbo-
6 rumque duntaxat phaleris, tantis condi-
gnas benefactoribus ſe valiturum putet
aliquando perſoluere vices, niſi Mercu-
rium Gratijs (quod Senecæ 1. *de benef. 3.*
minimè arridet) copulare velimus. Quia
beneficia, inquit, non oratio commen-
dat, ſed quia Pictori ita viſum eſt. Qua-
re certamen illud vnuſquiſque ſibi potiùs
magnum proponere debet: Num eos,
quibus obligatus cenſetur re, animoque
non tantùm æquare, verùm etiam vince-
re (ſi ſuppetant vires) iure teneatur? Nam
verum quidem eſt: Gratum quempiam
eſſe poſſe ſola voluntate, voluntati nimi-
rum voluntate ſatisfaciendo; iubetur ta-
men aliquid ſimile ei, quod accepit redde-
re quod *lib. 3. cap. 35.* idē exponens Seneca,
ita teſtatus eſt: Sic dicimus eum, qui be-
neficia bono animo accepit, gratiam re-
tuliſſe: nihilominus illum in ære alieno
relinquimus, gratiam relaturum, etiam
cùm retulerit: Exhortatio eſt illa, non in-
ficientia beneficij. Non enim temerè, ma-
nibus impexis, conſertiſque pinguntur
Charites: ſed ob id (1. *de benef. 3. iam cita-
to*, ſcitè addiderat) Quia ordo beneficij
per manus tranſeuntis, nihilominus ad
dantem reuertitur, & totius ſpeciem per-
dit, ſi vſquam interruptus eſt: pulcherri-
rimus ſi cohæſit, & vices ſeruauit. Gra-
7 titudinem propterea, qua ratione virtus
etiam præcipua eſt, potentiales inter com-
mutatiuæ partes iuſtitiæ *2. de inuent. ſect. 70.
n. 66.* meritò Tullius enùmerauit. Eſt enim
iuſtitia commutatiua, vt ex Philoſopho
5. ethic. 2. colligunt Doctores, Virtus,
qua inter datum, & acceptum conſtitui-
tur æqualitas. *Leſſius lib. 2. de iuſt. & iur.
cap. 1. dub. 4. n. 2. & communiter omnes.* Non
adeò quidem, vt recompenſandi benefi-
cium, Gratitudo rigoroſum, & ſtrictum
quoddam inducat debitum, vt *2. 2. q. 106.
art. 1.* notauit Angelicus: ſed quatenus
decentiæ, & honeſtatis ponit duntaxat
obligationem. Publius inde Mimus *in
poet. fragm.* concinnè luſit.

Beneficium ſæpè dare, docere eſt reddere.

Ne hoc igitur, decenti honeſtoque ali-
8 quando Sapientes (quorum ex eodem
Seneca 81. *ad Lucill.* tantùm eſt gratias
ſcire referre) alieno obruerentur ære: in
beneficos Canoniſtas plurima, magnaque
ſunt haud nunquam excogitati obſequia;
Nam, vt *lib. 3. de claris leg. interp.* paſſim col-
legit Panzirolus: Tancredus quidam à
Corneto (id enim Caſtrum nouum in
grauiſconis erat) Laurentij Cremenſis
diſcipulus, & Azonis, aut certè eius ſup-
par, apud Honorium III. tantæ authorita-
tis fuit, vt ei cauſas decidendas quando-
que commiſerit, Conſtitutioneſque Pon-
tificias, quas ipſe Pontifex compilauerat,
recognoſcendas, interpretandaſque de-
mandarit. Vnde Magiſtri, & Gloſſatoris,
antonomaſticè appellationem ſuſcepit. Is
Bononiæ, Pariſijs, iterumque Bononiæ,
vbi Decretum tandem interpretando de-
ceſſit, honorificè docuit. Opuſculum
compendioſo titulo inſcriptum, vbi de
ordine iudiciorum tractat, in quatuor di-
ſtinctos libros elaboratè compoſuit. Id
poſteà à Bartholomęo Brixienſi, non pau-
cis, vt ſcripta erant, relictis, in aliam for-
mam verſum fuit; Baldo tamen illud ad-
ſcribitur. Libellorum etiam, quibus in
iudicio experimur, formulas, ſeu de ordi-
ne iudiciario in lucem emiſit, quæ alijs à
recentioribus inuentis ampliatæ fuerunt.
Prouinciale quoque condidiſſe fertur, in
quo omnes prouinciarum Epiſcopatus
recenſet, & ſummam titulorum, cuius
ipſe *lib. 1. de ord. iud. tit. 6. in fin.* clarè me-
minit: Ac metris delectatus, quandoque
latè expoſita, carminibus breuiter reſtrin-
9 xit. Super omnes autem, qui eo priores
Ius Pontificium interpretati ſunt, Ioannes
Andreæ facilè excelluit, qui apud Mucal-
lum apricam Florentini agri ortus regio-
nem, cùm non dum decimum compleſſet
annum, Ioanni Calderino, erudiendus à
Genitore traditus fuit. Adultus exindè
factus, dum vt moris eſt, æſtate vacarent,
ante docendi tempus, illud mirificè expli-
cuit caput nimirum. *Cùm apud &c. de ſpon-
ſalibus*, qui primus, quem didicerat fuit
Canon. Eius proinde cognita indole, in-
genioque probato, annum circiter 1330.
Patauij docuit, ac etiam Piſis profeſſus
eſt. Bononiam vnde vocatus, non vulga-
rem famam, Pontificum in interpretan-
dis decretis, conſecutus eſt. Totus in ſtù-
dendo, ſcribendoque fuit: nam in ſextum
decretalium à Bonifacio VIII. compila-
tum, poſt Archidiaconum præceptorem
gloſſemata edidt, quæ iterum pluribus in-
teriectis, interpolauit. Alia denique in
Clementinas ſcripſit, quæ contextui anne-
xa, pro Gloſſis leguntur. Poſtremò in
Decretales commentarium compoſuit,
quod

quod Nouellas, in matris, & filiæ, quæ
ita vocabantur, memoriam, nominauit;
quod opus mirificè à Baldo *in prælud. feud.*
extollitur; atque alia. Ius itaque Ponti-
ficium ita accuratè ſcripſit, expoſuitque,
vt per centum annos, nemo doctius ipſo
locutus fuiſſe dicatur. Vnde in iudican-
do, & conſulendo, non parum eius valet
authoritas, quippè qui grauiſſimus, &
exacti iudicij habitus, Tuba, & Iuris Ca-
nonici Pater vocabatur. Quarè dum le-
gatione apud ſummum fungeretur Ponti-
ficem comiter exceptus non tantùm, ſed
& lumen mundi ab ipſo appellatus fuit.

Cùm ob ſæuiētes factiones anno 1303.
à Napoleone Vrſino Clementis V. Pon-
tificis legato, Bononienſes, cenſura Ec-
10 cleſiaſtica notati eſſent, eorum destituta
eſt Academia, quod inferorum pænis
tenerentur, qui eò ſtudiorum cauſa pro-
fecti fuiſſent. Itaque primo Florentiæ, de-
inde Senis, anno ſalutis 1320. Gymna-
ſium erectum fuit, vbi magna, ſtudioſis
diſciplinarum immunitas eſt data. Qua
de cauſa, Friderici Petruccij Senenſis cla-
ra tunc erumpente fama, primum inter
Iuris Pontificij Interpretes ibidem locum
obtinuit; cuius etiam inſignia extant reſ-
ponſa, & de permutatione beneficiorum
liber, quem pluribus additis Lappus Flo-
rentinus illuſtrauit. Verùm enim verò, &
ſi tantæ gloriæ inuidente morte, plurima
alia, quæ fortè meditarat, edere nequiue-
rit; in ſui tamen memoriam, marmoreum
ſepulchrum, pluribus ſignis exornatum,
& mira elegantia elaboratum, erigi ſibi
11 meruit. Ioannis Lignani Mediolanenſis
vtique Vrbanus V. benè nouerat inge-
nium, cuius iuſſu, annum circiter ſalutis
1365. librum de pluralitate beneficiorum,
publicæ vtilitati iam ipſe mandauerat, cui
alios, de Horis, ſcilicet, Canonicis, Cen-
ſura Eccleſiaſtica, Duello, Hæreſibus, &
Amicitia etiam adiecit. Eiuſque prætereà
ferunt, in omnes Decretales Commen-
taria, Patauij in maioris Templi Biblio-
theca, manuſcripta conſeruari. Quam-
obrem, niſi conſtanter renuiſſet, ab Vrba-
no VI. quem ſcriptis defenderat, maiores
vtique recepiſſet honores. Demum Bono-
niæ decedens, hoc Epitaphio in Diui ſa-
cello Dominici decoratus inſpicitur.

Frigida mirifici tenet hic lapis oſſa Ioannis,
 Iuit in aſtriferas mens generoſa domos.
Gloria Lignani titulo decoratus vtroque,
 Legibus, & ſacro canone diues erat.
Alter Ariſtoteles Hipocrat erat, & Ptolo-
 mæus,
 Signiferum, & æqui nouerat aſtra poli.
Abſtulit hunc nobis inopinæ ſyncopa mor-
 tis,
 Heu dolor, hic mūdi portus, & aura iacet.

12 In Decretales, Sextum, & Clementinas,
Petrus Ancharanus, ab Alberto II. Atte-
ſtino antequam Ferrariæ ius canonicum
profitendi cauſa conduceretur, egregias
interpretationes ſcriptas reliquerat: qui-
bus proindè tantùm nomen accepit, vt
pro Reipublicæ Venetæ conſiliario ſub
Antonio Venerio Principe; certo illi
conſtituto honorario, haud eligeretur in-
dignè, Veruſque Interpres, & Iuris appel-
laretur lumen; atque à principibus Viris,
de ambiguis quæſtionibus iudicaturis,
quas non minùs doctè, quam prudenter
reſoluit conſuleretur plerumque. Obijt
Bononiæ, vbi ius canonicum diù expli-
cauerat, valde ſenex, cui mærentes amici,
ad famæ perennitatem, in eodem Diui
Dominici Templo, hoc item monumen-
tum poſuere.

Canonis hic ſpeculum, ciuilis, & anchora
 Iuris
(heù) iacet, æternas mens tenet alma do-
 mos.
Nomen erat Petrus, genuit Farneſia proles:
 Nunc Ancharanum dat ſibi laudis opes.
Quis ſuperabat eum virtute micante? Quis
 iſto
 Conſilijs hominum clarior ante fuit?
Pro meritis nunc aſtra dedit ſibi Iuppiter al-
 mus,
 Et voluit gelido membra iacere ſolo.

Nullus ex Iurium profeſſoribus, ant
vitæ ſanctitate (ijs tamen exceptis, qui in
13 Sanctorum albo, authoritate Eccleſiaſti-
ca inueniuntur deſcripti) aut morum
grauitate, Antonium à Butrio ſuperaſſe
creditus eſt, qui cum ex temporali ſtudio
parum meditatè ſemel contra Iuris præ-
cepta reſpondiſſet, cognito errore, velut
aliquid reſponſo additurus, conſulentem
reuocauit; ac reſtituto honorario, homi-
nem ad tranſigendum cohortatus, mira-
bundum dimiſit. Tantæ denique autho-
ritatis fuit, vt clariſſimi Viri eius opinio-
nem, veluti integerrimi Iuriſconſulti am-
plecti mallent, vbicunque hæſitarent.
Præclara reſponſa, & in Ius Pontificium,
quod Bononiæ, ac Ferrariæ publicè dicta-
uerat commentaria edidit. Duos quoque
Indices, alterum in Iure ciuili, alterum in
Pontificio compoſuit. A Benedicto XII.
in Gallia ad Regem, ad tollendum ſchiſ-
ma, iam multis annis ortum legatus miſ-
ſus, morte præuentus, optatum finem vi-
dere nequiuit. In patriam indè relatus ex-
trà Vrbem in periſtylio Diui Michaelis à
nemore, hoc carmine conditus fuit.

Qui legum ante alios interpres vixit acutus
 Scæuola pro Iuris cognitione nouus.
Et canonum Princeps, nulli pietate ſecundus
 Traia-

Traiano, & compar integritate fuit.
Conſilio æquauit, magnum, & grauitate Catonem.

Antonius Butrius quanta ſepulchra colit.
1408. 13. Octobris.

14 Dum verò Florentiæ noua erigebatur Academia, celebris eſſe cæpit Laurentij Rodulphij, omnium Ciuium clariſſimi exiſtimatio. Quamobtem ibidem ius canonicum, ſumma cum laude eſt interpretatus, ac nobilem illum de Vſuris tractatum promulgauit, nec non in Decretum, luculentum edididit commentarium. Sed Venetias inde miſſus, vt contra Philippum Vicecomitem eos Senatores, ad percutiendum cum Florentinis fœdus impelleret: re bene geſta, maiorem proinde gloriam eſt aſſecutus, adeò vt viuam eius effigiem Florentiæ, Carmelitarum in Templo ante porticum, qua in Periſtylium exitur, cum alijs nobilibus viris, opere Maſaccij egregij pictoris, anno 1440. graphicè poſuerint. Antonij item à Butrio, clariores inter Auditores in ſacris canonibus plurimum ſe exercuerat Dominicus à Sancto Geminiano: primoque ob id Mutinæ ſub anno 1407. honoris ergo, Epiſcopi Vicarium egit, vbi etiã nonnullas Homilias in Sacerdotum Synodo recitauit, quę poſteà eius conſilio impreſſæ reperiuntur. Deindè Bononiæ profeſſus, eruditis interpretationibus, non parum ſextum, & alios Decretalium libros illuſtraſſe creditur; quædam etiam non inutilia reſponſa reliquit. Poſtremò tanti Viri ne ſub modio, ſed ſuper candelabrum eruditionis poneretur lucerna, Romæ Cameræ Apoſtolicæ Auditor ius dixit.

Marianum Socinum ſeniorem, ſui ve-
15 neratí ſunt apprimè Senenſes concines, cùm adhuc viuens, omnibus in patria ſit perfunctus honoribus, & à Pio II. cui legatus extiterat benignè exceptus, aduocatuſque conciſtorialis declaratus fuerit: morte deinde abſumptus, Auguſtinus Datus, vir ea ætate celebris, coram populo, ob claros Defuncti natales, ac doctrinam, funebrem orationem habuerit: Vexilla ex publico, eius ſupra tumulum ſuſpenſa prodierint; atque ex ęre ſtatua, viuam illius exprimens imaginem, quæ pro monumento ponenda erat, in poſterorũ ędibus cunctis expoſita hactenus permaneat. Scripſerat etenim in Ius canonicum præclara reſponſa, quæ in omnium ſtudioſorum manibus partim verſantur. Famoſo illo de Legitimatione, Antonius Roſellus Arretinus edito volumine, ad eam nominis peruenit famam, vt licet Adoleſcens, Iuris vocaretur Monarcha; quare clarior iam factus, à Martino V. Romã accitus eſt, apud quem, Sigiſmundi Cæſaris in graui cauſa, quam cum Ladislao Polonorum habebat Rege, patronum egit. Regis quoque Apuliæ, in alia nobili lite, à Summo Pontifice diffinienda aduocatus extitit, ac Collegij Cardinalium, Pauperumque patronus. Inter ea defuncto Martino, Eugenius IV. ſucceſſit, cuius cum Sigiſmundo Cæſare ſimultates, ad eum miſſus Antonius ſedauit. Rurſus ad eundem, à Pontifice, cum Comitis Palatini titulo eſt obligatus; qua dignitate, natalibus reſtituendorum ſpuriorum, tabulariorum, equitumque creandorum, & mancipandorum liberorum authoritatem obtinuit. Præter has, tertiam quoque apud Albertum Cæſarem legationem fęliciter peregit. Nec multò poſt Gallijs tumultuantibus, ac Pontificiæ Dignitati, Baſilienſis Concilij authoritate detrahentibus, ad Carolum VII. Regem mittitur, qui eum Patritium factum, etiam equeſtri dignitate honeſtauit: Vnde Renatus Darenſius Dux Lotharingiæ, pedibus calcaria appoſuit, enſemque pro more accinxit. Ludouico pariter Caroli VII. primogenito Delphinatium Principi, Guidonius Papæ præclaræ lucubrationes iam in notitiam venerant, dum ad Nicolaum V. Pontificem Maximum, deinde ad Regem Carolum IV. legatus deſtinatus fuerat: qua in re, ea fide, & probitate, ita ſe geſſit, vt ſuo Principi, qui poſteà Ludouicus XI. euaſit, admodum charus extiterit, ab eoque in Curiæ Delphinatus Senatum ſit allectus.

Quanto verò in honore apud Eſtenſes manſerit Iacobus Aluarotus iunior, eo
16 ſepulchrali elogio, Diui Pauli, Carmelitarum in æde, his literis Ferrarię exarato, abundè comperiri poteſt

„ Iacobo Aluaroto Iuriſconſulto, &
„ & Equiti clariſſimo, qui cum per
„ triennium ad præturam, magiſtra-
„ tumque conſilij iuſtitiæ euocatus
„ Florentiæ reſediſſet; ab Alphonſo
„ Duce Ferrariæ II. inuictiſſimo, in
„ eius conſiliarium Iuſtitiæ conductus,
„ cum eiuſdem integritatem, ac in
„ rebus peragendis dexteritatem exper-
„ tus eſſet; poſt varias legationes ad
„ omnia eius ſecreta conſilia admitiit;
„ recuperataque Mutinæ Ciuitate, ad
„ eius regimen ipſum proponit, quam
„ cùm per quinquennium, cum om-
„ nium illius ciuitatis maxima ſatisfa-
„ ctione gubernaſſet, ab Hercule Duce
„ Ferrariæ Illuſtriſſimo in ſuum colla-
„ teralis conſilium introducitur, qui
„ opera eius ad ſupremum vſque vitæ

„ tempus vtitur; ac demum cum ni-
„ hil aliud præclari, quod in terris agẽ-
„ dum eſſet, haberet, ad cæleſtem pro-
„ uinciam aduolauit.

De Rocho Curtio Ticinenſi inſuper ha-
betur, quod Iure Pontificio in patria eru-
ditè explicato, eoque ſcriptis ſapienter il-
luſtrato, Mediolani tandem Senator fuerit
creatus; cùm prius, anno ſcilicet 1470.
Gulielmo Marchionis Montisferrati, à
17 conſilijs extiterit. De Martino Nauarro,
hęc item ampliùs ſcribunt, quod ob inſi-
gnem eruditionem primo Toloſæ, mox
Salmanticæ, Conimbriæ deinde; demum
Cathurci in Gallijs Ius pontificium, clara
nominis fama tandiù docuerit, donec ex
illarum Academiarum decretis, iure do-
natus à profitendi munere ceſſarit; cum
longe antea, inſigne beneficium, titulo, vt
vocant, Commendæ à Villari propè Vil-
lagram Legionenſis Diœceſis, cum me-
ro, & miſto imperio obtinuerit. Obſe-
quia quoque fortunæ in ſe nequaquam
minora Hieronymus Pariſetus Regienſis
tandem expertus eſt, dum Archipræſuli
Spidaurenſi, qui poſtea Pius IV. extitit,
Piceni, indè Bononiæ Pręlegato aſſedit;
nec non in Vrbe, Ioannis Moroni Cardi-
nalis ampliſſimi 1550. fuit Aſſiſtens Con-
ſultor, In eo itaque Gymnaſio publicas
lectiones exorſus, primò Ius Ciuile, Pon-
tificium deindè, magna Auditorum fre-
quentia, interpretatus eſt. Cùm autem,
per potentum quorſdam inuidiam, Pau-
lo IV. Pontifice Maximo regnante, Car-
dinalis pręfatus, hæreſis inſimulatus, ac in
cuſtodiam traditus, extremum penes in
diſcrimen adductus eſſet, in huius cauſam
Hieronymus omnibus neruis incubuit;
non defuit periculo, neque florentis for-
tunę amicus, afflictam, vt fit à pleriſque,
deſtituit. Hunc tandem à Pio IV, calum-
nia illa abſolutum, Legatumque de late-
re, Tridentum ad Concilium miſſum ſe-
cutus, mirùm in eo munere obeundo, vt
inuerit, vt chriſtianæ pietatis ſpecimen
dederit, præclaræque eruditionis, atque
doctrinæ, eidem alijs legationibus, diuerſis
temporibus, ad conuentum Auguſtę, ad
Imperatorem, ad Genuenſes varia, & ar-
dua ob negotia functo, ad ea, ex ſen-
tentia conficienda, plurimum contulit,
In Romana Academia, annos ampliùs
triginta, ſummis cum laudibus profeſſus
eſt, eique primæ inter Canoniſtas perpe-
tuo delatæ ſunt, cuius Sapientiæ tantum
tribuit Gregorius XIII. vt ad Decreti, De-
cretaliumque emendationem, cum præ
cæteris adhibuerit. Demum, anno 1586.
ſenectute iam prouecto, Sixtus V. à pu-
blicis lectionibus vacationem dari, idem-
que ſtipendium, quo à Gymnaſiarchis
conductus fuerat, quotannis emeritorum
nomine elargiri iuſſit. Principibus Viris,
atque Romanis ipſis Pontificibus acce-
ptiſſimus, honores tamen nunquam pe-
tijt; imò vero, Epiſcopatum Sancti Mar-
ci, & Archiepiſcopatum Spidaurienſem,
vltro ſibi recuſauit oblatos; Priuata enim
vita honeſtoque otio, negabat quicquam
eſſe dulcius, magiſque expetendum.

Miſſis itaque cum ex antiquioribus, tum
ex recentioribus id genus quampluri mis
18 (de quibus idem Panzirolus *loc. ſuperius
cit.*) vtique narrationem, ſilentij terminò
ſiſterem inceptam, niſi me longiùs impe-
tus eueheret prouocante materia, cum
longe maiores ibidem apud eundem, ple-
rique alij honores inueniantur adepti.
Quare ad propoſita nunc reuertendo, eos
præter obſoletos, qui ne dum Canonum
peritia, verum etiam vitæ ſanctimonia,
ſacras ſibi meruerunt Inſulas; ij dubio
procul quoque videntur addendi. Quan-
doquidem, Decretorum librum, Eugenio
III. oblatum, adeò gratum extitiſſe ferunt,
vt ab eo comprobato, Gratianus author,
Clnſinæ Eccleſiæ, vnde ortus fuerat præ-
fectus ſit, Bartholomæum item Brixien-
ſem Caſtellionei diſcipulum, quod anno
ſalutis 1256. Alexandro IV. ſedente, quæ-
dam Ioannis Teutonici gloſſis adiecerat.
quibus non modò illius errata notauit,
ſed vel omiſſa ſuppleuit, vel quæ poſteà
immutata ſunt appoſuit, ab eodem non
contemnenda retuliſſe munera, nonnulli
ſcribunt. Venetiarum nanque Patriarchæ,
ſeu Gradenſi aliquando aſſedit, ac Ferra-
rienſem rexit Eccleſiam. In Gratiani
opus, multi ediderunt gloſſas, inter quos
Huguiio, vel vt alijs placet, Hugo Ver-
cellenſis meritò connumeratur, qui po-
ſteà Ferrariæ Epiſcopus fuit conſecratus.
Verùm enim verò, & ſi Richardus, adeò
extrema laboraret inopia, vt tres in eodem
cubiculo degentes, vnum tantum capi-
tium poſſiderent, vnde duobus domi ma-
nentibus, tertius per vices eo tectus, dum
Bononiæ iuri operam dabant, ad audien-
das exiret lectiones: eam tamen ad celſi-
tudinem Pontificij iuris beneficio perue-
nit, vt Epiſcopus Ciſtercienſis in Anglia
ſalutaretur. Ottobono Cardinali Sancti
19 Hadriani, qui poſtea Hadrianus V. Sum-
mus Pontifex dictus fuit, Gulielmus Du-
randi egregium opus, tribus voluminibus
partitum, quod prænotauit Speculum iu-
ris, Rationale diuinorum, Repertorium
iuris, ac quædam alia, ſumma gloria la-
crauerat, eo quidem tempore, quo Cle-
mens V. Viennam Synnodum indixerat,
cui & ipſe quatenus Epiſcopus Minaten-
ſis,

ſis, ſiue Minatenſis ob ſingularem eruditionem creatus interfuit. Gregorio verò XI. ſedente, Ægidius Bellamera inter Rotæ Auditores præcipuus maximè claruit, cum plura in Ius Pontificium commentaria, deciſiones, & reſponſa edidiſſet. Vnde Auenionenſis Epiſcopus declaratus ad ſuam ſedem ſe conferens, anno ſalutis 1392. diem ibidem clauſit extremum. Anno deinde 1425. a Martino V. Monicenſe Cænobium Meſſanenſis Diæceſis Nicolao Tudiſco Catanenſi, ob Sacrorum Canonum diſciplinam, fuerat commiſſum, vndè Abbatis recentioris, ad Antiquioris diſcrimen, cognomentum tulit. Præterea Referendarius, ac Cameræ Apoſtolicæ generalis auditor declaratus; demum Panormi Archipræſul, vulgò Panormitanus eſt appellatus. Has item Pontificales quamplurimi alij ex inſignioribus Canoniſtæ conſecuti ſunt dignitates, vt Nicolaus Piccolomineus, Ludouicus Comeſius, Didacus Couaruuias, cæterique non pauci mediæ ætatis, quos ſedulò recenſent Ciaconus, Panzirolus, & Vghellus: cum noſtrum tantum ſit inſtitutum, obſoletos dimittere, & nuperrimos reticere, quorum omnes præſertim adhuc nulla latet memoria.

Nec tandem purpuræ nitore, triplicique ſupremo nonnulli præterea diademaa-
20 tis etiam caruerunt honore: Nam Henricus Secuſius, cum omnes, qui ante ſe floruere ſuperaſſet, iuris vtriuſque Monarcha, & Subalpinæ regionis ſplendor à Franciſco Balbo, non immeritò dicebatur: qua de re Innocentio IV. gratus Ebredunenſis Archipræſul fuerat creatus. Circiter demum 1256. ſalutis annum, ab Alexandro IV. cuius hortatu in Decretales ſcripſerat, ad Cardinalis dignitatem extitit promotus, Hoſtienſiſque Antiſtitis, vnde & nomen habuit, titulo meruit honorari. Poſtquam autem Bonifacius VIII. multorum Pontificum Decreta collegit in vnum, & ſextum Gregorij XI. voluminis librum edidit, in ipſum quatuor interpretes, Gloſſas compoſuerunt, quorum primus habitus eſt Ioannes Monachus Ciſtercienſis, genere Heduus, vel Picardus, vndè & Sacram Purpuram condignè adeptus eſt. Quamobrem Franciſcus Zabarella, Petrus Maurocenus, Ioannes à Turrecremata, Ioannes Antonius à Sancto Georgio, Placentinus alijque perplures, eandem conſecuti ſunt dignitatem. Ex quibus deindè non pauci Petri Cathedram, facilè, fæliciterque pariter aſcenderunt; quorum diſertè, abundeque meminit Ciaconus, quem (breuitati ſtudendo) quoque conſulendum, cenſeo.

CAPVT XI.

Metaphyſicæ, ſiue Naturalis Theologiæ magnifica recenſentur Encomia, in quorum gratiam eius Sectatores plurimum obſecuta, & venerata eſt Antiquitas.

SVMMARIVM.

1 *Plurimis à Sycophantis Metaphyſica inculcatur querelis, vtpote quod à ciuilibus auertat negotijs, ſuis ſectatoribus non attendat pollicita, inutilis cum ſit, incaſſum terat tempus; & licet ſapientes inſtituat, prudentes verò nullos conſtituat.*

2 *Tantum abeſſe tamen oſtenditur Metaphyſicam hoc impedire; vt abſque ea quomodo Reſpublica ſtare, humana acui ingenia, & ſpiritali mens queat refici pabulo, vix indagari, aut percipi poſſit.*

3 *Plures à Metaphyſica recipit humanum genus vtilitates: nam ſi vera, & perfecta vtilitas ex ſupremo fine æſtimanda eſt: cum hæc nobilis facultas maximè ducat ad altiſſimarum rerum contemplationem, quæ humanæ naturæ, naturalis ſaltem eſt vltimus finis; non eſt cur manifeſta abſque iniuria, ſumma vtilitas ab ea adimi poſſit.*

4 *Succedit adhuc ab ea, & alia vtilitas, nimirum, quod cæteras omnes artes conſtituit, & communit, vel vnicuique proprium præſcribendo obiectum, vel earum probando, & ſtabiliendo principia, vel ſingulis præſidendo, quod apertè fatentur omnes Artifices, præſertim qui ſcholaſticam profitentur Theologiam.*

5 *Denique hoc vnum tantum ad illius vtilitatem comprobandam ſufficeret; quod ſcilicet, maximum eius capeſſendæ principium ſiuè potiùs appetitum, natura Author, hominibus innatum indiderit: non enim talem propenſionem illis communiter ſuppeditaret, niſi maximum ex ea aliquando bonum prodiret.*

6 *Veteres ideircò, eam tanto proſequebantur honore, vt inter acroamaticas, ſiuè auſcultatorias reponerent ſcientias, de quibus, vel nihil ſcribebant, ſed auditoribus voce tantummodò communicabant, vel ſi ſcribebant, id tamen valdè obſcurè faciebant, adeò, vt à ſolis familiaribus, & doctis poſſet intelligi, quorum propterea, ſedulò ingenia anteà explorabant.*

7 *Pythagoras proinde, Parmenides, Heraclitus, Plato, aliique Ariſtotele priores, tanquam ſacram, & diuinam maximè occultabant, ne in manus incideret profanorum homi-*

num: eiuſque Sectatores tanti faciebant, vt tanquam Deos eſſe colendos, non dubitanter dixerit Plato.

8 *Vt autem recto ordine præclariores recenſeantur Metaphyſici, qui varijs ſunt affecti muneribus, & honoribus, eorum duntaxat hic nomina enarrare tenemur, quorum Ariſtoteles omnium Metaphyſicorum anteſignanus, & princeps, ſua paſſim meminit in Metaphyſica: niſi eam hanc profeſſi fuerint ſcientiam, eorum veluti exotica, & alienæ ab ipſo adductæ eſſent opiniones.*

9 *Hippaſius itaque Metapontinus, & ſi nullum ſuæ eruditionis poſt ſe reliquerit monumentum, ex Sapientum albo ob egregias animi dotes, ab Ariſtotele non fuit ademptus, ſicut ademit Hipponem, nonnulloſque alios. Heraclitus autem Epheſius, inter ſuos concines tanta authoritate floruit, vt ipſis leges imponeret, ſectatores plurimos haberet, Rexque Perſarum Darius, inter eius Auditores percuperet numerari. Anaxagoræ tandem Clazomenio quotannis poſt eius obitum, puerorum ludi publicè celebrabantur.*

10 *Inter cæteros item, interminatis, ac varijs fulſit honoribus Thales Mileſius: nam præter Reipublicæ potiora, quæ obtinuit munia, ex Apollinis oraculo, omnium doctiſſimus extitit declaratus. Parmenides deinde Eleates, ſuis concinibus leges ſcripſit, vnde à Platone ſummè laudatur. Et Empedocles Agrigentinus, Regno, Statua, Diuinoque cultu meruſit illuſtratus.*

11 *Non minoris penſi apud Pythagoram, & alios, Democritus Abderites fuit reputatus, dum more Diuorum ſuperna ſuſcepit obſequia. Meliſſus autem, & Protagoras, legibus & præceptis, ſuis imperarunt concinibus. Et Zeno Cittieus apud Athenienſes tanti ponderis fuit, vt Vrbis, & Murium claues penes illum deponerent, coronaque aurea, & area decoraretur imagine. Quinimò Antigonus Rex, eundem multum orauit, vt in Macedoniam aliquando honores ſuſcepturus, ſe conferret.*

12 *Item Antiſthenes, & Speuſippus, non vulgares receperunt laudes, dum ille, ad aſtra extollitur à Theopompo; iſte verò à Symonide, & Ariſtotele mirificè commendatur; atque Apis qui in Ægypto religioſè colebatur, non ſine myſterio, eius viſus eſt lingere pallium.*

13 *Ariſtoteles autem, qui præ cæteris ad ſtuporem Metaphyſicam tradidit, à Rege Philippo in Macedoniam fuit euocatus, & pluribus rebus, honoribuſque auctus, vt Alexandrum ſapientèr erudiret filium. Prædia in Stagiri, plurimoſque poſſedit reddituſ; ac ſuos concines, optimis communiuit legibus: Quare dies feſtos dum adhuc viueret, eius in honorem inſtituerant.*

14 *Theophraſtus demum eius inſignis diſcipulus, qui in tradendis rebus metaphyſicis, pulchrè Magiſtrum eſt imitatus, Athenienſibus adeò acceptus fuit, vt in Agnonidem eius accuſatorem acriter inueherent. Ferè ad duo millia auditores habuit, qui vndique ad ipſum confluebant addiſcendi gratia. Suo Magiſtro valdè charus extitit, & obſequentes concines, poſt eius obitum, pedibus vſque ad tumulum proſecuti, dignas tanto viro perſoluerunt exequias.*

Excuſatione, qua, neſcio, ab inuida ſe Detractores eximere valeant mordaci-
1 tate, qui apud Fonſecam *in proœm. ſuæ metaph. cap. 7.* liuidò dente tanquam, & incommodam Metaphyſicam, ſiue naturalem lacerant Theologiam. Nam (vt ipſi aiunt) quod neceſſaria quadam mentis abſtractione, ſine qua talis facultas vix concipi, aut imaginari poteſt, à ciuilibus auocet actionibus, *Plato 7. de repub. propè init.* Magnarum, & ſublimium rerum, quam pollicetur cognitionem, ſuis ſectatoribus non attendat, cum non conſideret diuina, quorum promittit notitiam, niſi confuſè, & in vniuerſali, in quantum, ſcilicet, principia ſunt entis ſimpliciter, vt ex Philoſopho latè probat Henric. Gandau. *1. p. art. 1 q. 3. num. 4.* Breue ætatis ſpatium, quod in alijs ſcientijs humanæ vitæ apprimè neceſſarijs eſſet ponendum, propter rerum difficultatem haud parum imminuat, cum ipſa omnium minimè ſit neceſſaria, vt docet Ariſtoteles *1. met. cap. 1.* Quod demum Taletes, Anaxagoras, alijque Philoſophi, qui primis cauſis rerum inueſtigandis, contemplandiſque, ſe totos conſecrarunt Sapientes quidem *6. ethic. cap. 7.* ſed non Prudentes idcirco ſint appellandi, & quicquid aliud phantaſticè ij obiectant Sycophantæ, calumniæ potiùs ſunt arbitranda, quam iuſtæ, & rectæ vin-
2 diciæ. Quandoquidem, à ciuilibus auocare ſtudiis tantum abeſt vt id inutile ſit humano generi, vt maximè putetur neceſſarium: Neceſſe enim eſt in republica rectè diſpoſita, vt alij rebus vacent diuinis; alij ab illis inſtructi, actiones ad earundem rerum cognitionem accommodent ciuiles: Si qui verò ſunt, qui vtrunque præſtare valeant, ij excellentes viri, & verè regij haberi debeant; Dionis propinquis, & amicis *epiſt. 7.* eodem ſcribente Platone, vt *in argument. eiuſdem epiſt.* tradit Ficinus: Hu-
» manum genus non priùs deſinet in malis
» verſari, quam, aut Philoſophi dominen-
» tur, aut qui dominantur, Deo illuſtrante,
» philoſophentur. Quod autem multi, quaſi ſe conquerantur deceptos, quatenus

poſt

poſt longum tempus, exiguam quandam
diuinarum rerum cognitionis particulam
ſint aſſecuti; vitio eorum aſcribendum
eſt, vel quia exiguum exiſtiment, quod
maximum habet momentum, vel quod
icaria (vt ita dicamus) temeritate, altius
ſperarint ſe poſſe conſcendere, quam hu-
mana conditio, mortali in hac vita ferat.
Id ſiquidem non pollicetur hæc facultas,
ſed malè coercita ſciendi cupiditas, quæ
tamen intra modum, vt cætera humana
continenda eſt, *ad Roman.* 12. reclamante
„ Apoſtolo: Non plus ſapere, quàm oportet
„ ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. Ex
quibus profectò, intelligitur ſatis, quam
parum etiam habeat virium id, quod ad-
uerſus huius ſcientiæ vtilitatem extremo,
adducitur loco: Nam quod Philoſophus
inquit: Cæteras omnes diſciplinas magis
eſſe neceſſarias, de ea neceſſitate eſt intel-
ligendum, quæ ad victum cæteraque cor-
poris emolumenta ſolet referri, vt ibidem
conſtat. Sed hæc diffuſiùs apud eundem
Fonſecam *loc. cit.*

Quapropter ſi quis æquo attendat ani-
mo, hanc diſciplinam, humano generi
3 valdè vtilem omninò eſſe, planè compe-
rietur. Vera nanque vtilitas rerum, ex
ſupremo fine æſtimanda eſt, adeò vt quæ
ad illum magis conferunt verè vtiliora
meritò cenſeri debeant, dicente Philoſo-
pho *2. met. text.* 8. Qui tollunt finem, tol-
lunt rationem omnis boni; hoc eſt, ſiuè
honeſti; ſiue delectabilis, ſiue vtilis, vt
ibidem lect. 4. explicat D. Thomas. Quare
cum nulla humanæ facultatis ſcientia ma-
gis ducat hominem ad altiſſimarum re-
rum contemplationem, in qua præſertim
vltimus finis, & humana (naturalis ſaltem)
conſiſtit fælicitas 10. *ethic.* 7. quàm Meta-
phyſica, cuius principale munus, & offi-
cium eſt, vt talem exquirat cognitionem,
3. met. tex. 1. hinc eſt, quod manifeſta ab-
ſque iniuria, ab eâ ſumma vtilitas adimi
4 non liceat. Sed adhuc nutrenda minimè
eſt, & alia vtilitas, quæ eius ex illa manat
functione, quæ cæteras omnes artes con-
ſtituit, aut communit, vel vnicuique pro-
prium præſcribendo obiectum, Auerroes
3. de cælo comm. 4. vel earum probando, &
ſtabiliendo principia, *1. poſt. cap.* 7. *1. topic.*
cap. 2. *1. phyſ. cap.* 2. vel ſingulis præſidendo
1. met. cap. 2. & *1. poſt. cap.* 7. *text.* 23. quod
apertè cognoſcunt cæteri Artifices, qui
initia ſuarum ſcientiarum conſiderant,
quique accuratiùs aliquid tractandum ſu-
ſcipiunt. Dicant itaque ij, an ſine primæ
Philoſophiæ præſidio, aliquid magni mo-
menti, ad prima vſque principia perſequi
poſſint. Iam Theologi, quid non defen-
dunt contra Ethnicos, & ſæpè quoque
aduerſus hæreticos, primæ Philoſophiæ,
ſiue Theologiæ naturalis principijs, & do-
ctrina muniti? Non enim iam ſubtiliter
diſceptarent de cognoſcibilitate Dei quo-
ad communes conceptus cum creaturis,
& proprios ex communibus; de diſtin-
ctione attributorum ab inuicem, & à Di-
uina Eſſentia, de conſtitutione Diuinarum
Perſonarum; de Relationibus originis;
de diſtinctione Spiritus Sancti à Filio ſi
non procederet ab eo, de natura Diuinæ
Incarnationis, vi cuius natura humana,
hypoſtaticè fuit vnita Diuino Suppoſito,
alijſque quamplurimis, niſi prius Meta-
phyſicæ coie, eorum fuiſſet acutum inge-
nium. Certè ſi adhuc alii Artifices, alie-
na à propriis, ſyncero diſtinxiſſent iudi-
cio, dubium non eſſet, quin magnam ſuæ
doctrinæ partem, primæ Philoſophiæ ac-
ceptam retuliſſent. Nunc autem cum
plus æquo, in eius irruperint terminos,
plerique ſunt, qui eius opes, quas velut
poſſident proprias, illi deberi non agnoſ-
5 cant. Denique, vel vnum illud ad eius
vtilitatem commendandam ſatis eſſet,
quod maximum eius capeſſendæ appeti-
tum, naturæ Author, hominibus indiderit,
à qua ſententia Ariſtoteles meritò ſuum
opus exorſus eſt, dicens: Omnis homo
natura ſcire deſiderat. Neque quidem
fruſtra, ſed maximi potius alicuius emo-
lumenti cauſa, ea propenſio humanæ na-
turæ ingenita eſt. Quamobrem, qui hanc
diſciplinam vtilem non eſſe contenderet,
inſignis ne ignorantiæ nomine, an impie-
tatis crimine notandus eſſet non facilè
quiuis iudicauerit.

Veteres itaque, hanc adeò diſciplinam
6 ſummo meriti ſunt pretio, vt teſte Gellio,
noct. attic. lib. 20. *cap.* 4. inter acroamati-
cas, ſiue auſcultatorias ſcientias, in qui-
bus Philoſophia remotior, ſubtiliorque
agitabatur, meritò, numerarent. Nam
de eiſdem, vel nihil ſcribebant, ſed audi-
toribus, voce tantùm communicabant;
vel ſi ſcriberent, id tam obſcurè faciebant,
vt ab iis ſolis, qui non erant extranei, in-
telligeretur: quos non temerè admitte-
bant præterea, ſed eorum ingenium, &
eruditionis elementa, atque in dicendo
ſtudium, laboremque anteà ſedulò explo-
„ rabant. Quarè factum eſt, vt: Cum in
„ vulgus (inquit ibidem Gellius) ab Ari-
ſtotele ſuos acroamaticos libros editos
„ Rex Alexander cognouiſſet, atque ea
„ tempeſtate armis, exercitum omnem pro-
„ pè Aſiam teneret; Regemque ipſum Da-
„ rium prælijs, & victorijs vrgeret; in illis
tamen tantis negotijs literas ad Ariſtote-
„ lem miſit; Non eum rectè feciſſe, quòd
„ diſciplinas acroamaticas, quibus ab eo ip-
ſe

ſe eruditus foret, libris foras editis innulgaſſet. Nam qua (inquit) alia re præſtare cæteris poterimus, ſi ea, quæ ex te accepimus, omnium prorſus fient communia? Quippè ego doctrina anteire malim, quàm copijs atque opulentijs. Reſcripſit et Ariſtoteles, ad hanc ſententiam: Acroamaticos libros, quos editos quereris, & non perinde, vt arcana abſconditos, neque editos ſcito eſſe, neque non editos, quoniam ijs ſolis, qui nos audiunt cognoſcibiles erunt. Perindeque Pythagoras apud Ludouic. Viuu. *lib. 2. de verit. fid.*
7 Parmenides, Heraclitus, Plato, Alijque Ariſtotele priores, ſi quid ſibi de Diuinis, vel abſtruſis in natura rebus viderentur aſſecuti, occultabant ſedulò: vel ſi ederent paucis admodùm pariter communicabant, ijſque amiciſſimis, & adiuratiſſimis, non committebant monimentis literarum, aut ſi id facerent, obuelabant verbis raris, exquiſitis, obſcuris. Hinc Plato, Dionyſio ſcribens Syracuſano *epiſt. 2.* de quibuſdam Philoſophiæ myſteriolis, iubet vt epiſtolam è veſtigio concerpat; ne deueniat in manus indignorum. Caue (inquit) ne excidant hæc vnquam in aures hominum diſciplinæ eruditioniſque expertium. Nulla ſunt enim, vt mea fert opinio, quæ dicta ad populum magis ridicula videantur, neque quæ apud ingenuos probata, magis mirabilia, & diuina. Exinde quoque Octauius Auguſtus, hac platonica fortaſſe diſciplina imbutus, cùm Romæ pro tribunali de priuilegio Sacerdotum Atticæ Cereris cognoſceret, & quædam ſecretiora proponerentur, dimiſſo Concilio, & corona circumſtantium, ſolus diſcepantes audire voluit. *Sueton. in eius vita cap. 93.* Quòd ſi tantæ molis apud ipſos fuit, ne vnquam debito fraudaretur honore, diuinam ſic colere Philoſophiam: non vtique minoris curæ, eius erga ſectatores extitiſſe credendum eſt impenſum, dum eidem Dionyſio ipſe Plato ita ſcriberet ibidem: Si noſtra tibi placent, nos quoque maximè honorare debes. Quinimo, ea fuit eiuſdem Platonis, teſte Ficino *in argument. de pulchro*, conſtans, & firma ſententia: Metaphiſicum, ſcilicet; tanquam Deum eſſe colendum.

Vt autem ex ijs quoſdam, qui non vul-
8 garibus affecti ſunt obſequijs recenſeamus præcipuos, tanquam in hac arte Principem, & anteſignanum conſulendum omninò Ariſtotelem eſſe, rectè cenſeo, qui paſſim in Metaphyſicis, eorum recitat, perpenditque opiniones, quæ niſi Metaphyſicam ſaperent, vtique relinquerentur ab ipſo, velut exoticæ, & alienæ; nullus enim de rebus metaphyſicis, eò accuratiùs, apertiuſque vnquam egit. Quòd & ſi Platonici, hac parte præferant magiſtrum ſuum, à quo Theologiam totam naturalem doceri, aiunt, in Parmenide, ſiuè de Ideis; de ea tamen pleriſque alijs potiùs logicè, quàm metaphyſicè diſputat, vt apud Voſſium *de philoſophia cap. 17. §. 5.* Galenus cenſet, & Marinus Procli ſucceſſor. Nec eiuſdem Procli de Platonis Theologia libri cum Ariſtotelica doctrina conferri merentur, cùm ſint myſtici, & ſymbolici, ac nimis omnia, ad ſuas reuocent Triadas. Occaſionem autem tot triadas congerendi cæpit Proclus ex Platonis *lib. 11. de repub.* vbi agit de tribus illis Dei typis bonitate, immutabili-
9 tate, & veritate. Meminit itaque Philoſophus *1. met. cap. 3.* cuiuſdam Hippaſi Metapontini, de quo Laertius *in eius vit. lib. 8. propè fin.* Fuerat enim pythagoricus, docueratque diffinitum eſſe tempus mundanæ mutationis, finitumque hoc totum eſſe, ac ſemper moueri, atque primum omnium rerum principium eſſe ignem. Qui licet nullum reliquiſſet opus, tanti nominis tamen apud antiquos extitiſſe poſſumus interpretari, vt ipſum Ariſtoteles ex albo Sapientum non ademerit, ſicut ob intellectus ſimplicitatem Hipponem penitus ademit: Interpretatio enim, ſecundùm id, quod veriſimilius eſt fieri debet. *l. ſemper in ſtipulat. ff. de regul. iur.* Meminit pariter *eodem in loco* Heracliti Epheſij, qui & ipſe pro omnium rerum principio poſuerat ignem: tali autem inter conciues ſuos authoritate floruit, vt omnibus leges imponere rogaretur. Librum de natura mirabilem edidit tres adhuc in partes diuiſum, cùm in eo de Vniuerſo, Republica, & de Theologia diſſerat. Cuius rei cauſa, gloriæ tantum promeruit, vt Sectatores haberet, dicerenturque Heraclitæ; Perſarumque Rex Darius, ità ipſi ſubmiſsè ſcriberet: Librum de Natura ſcripſiſti obſcurum ad intelligendum, difficilemque ad exponendum; in pleriſque denique, ſi ad verbum exponatur, vim quamdam ſpeculationis continere videtur. Mundi quidem totius, & quæ in eo fiunt, omnium, quæ ſunt in diuino motu conſtituta, in quibus plurimi hæſerunt, aſſenſumque continere, adeò vt, & qui complura legerunt ambigant, cum recta abs te ratio conſcripta videatur. Rex igitur Darius Hyſtaſpis filius, auditor eſſe tuus cupit, particepſque græcæ eruditionis fieri. Venias itaque quamprimùm ad conſpectum meum, ac regiam domum. Græci enim, vt plurimum ſapientibus viris obſeruandis minus

de-

dediti aſpernantur, quæ ab his rectè fuerint oſtenſa ſtudioſè, & audienda, & diſcenda. Apud me autem aderit tibi omnis honor, primatuſque omnis, quotidièque ſollicita obſeruatio, & grata allocutio, vitaque tuis monitis probabilis. Vale. *Laert. lib. 9. de vit. phil.* Præter Anaximandrum autem, & Anaximenem eius auditorem, de quibus ibidem 1.*met.cap.3. & 4. einſdem text.* 28. Anaxagoram citat Clazomenium Hegeſibuli filium ipſius Anaximenis valdè ſtudioſum. Hic cum Lampſacum aliquandò profectus, diemque ſuum ibidem obijre; rogantibus eum Principibus ciuitatis: Num quid fieri mandaret; iuſſiſſe ferunt, vt pueri quotannis, quo menſe defeciſſet, ludere permitterentur; ſeruarique hactenus honoris ergo hanc conſuetudinem. *Laert. ibidem lib. 2.*

Cæterùm, ſicut præ alijs, ſeptem illi 10 Græciæ Sapientes Viri, fæcunda clarueꝛunt fama; ità pre iſtis vnus Mileſius Thales, quem loco ſæpius citato item adducit Philoſophus, interminatis, ac varijs fulſit honoribus; Nam præter potiora Reipublicæ munia, illi non ſemel collata, & ſumma obita prudentia; cùm ad mare Coum, quidam Lebedij iuuenes, à mileſijs piſcatoribus retis emiſſent iactum, cum quo, forte, Vulcani tripus extractus eſſet: ſæua orta indè contentio, cui nam foret ex ſeptem ſapientibus tribuendus, non anteà ſedata eſt, quàm ab Oraculo eſſet reſponſum:

Huic tripodem addico, cui ſit ſapientia prima.

Ex quo, communi voto, tanquam omnium præſtantiſſimo, Thaleti tributus eſt. Vel (vt Callimachus *in iambis* tradit) relicta à Bathycle phiala vt ſapientiſſimo daretur, Thaleti oblata fuit, quo recuſante, ad ipſum tandem per orbem redijt, quam ille poſteà Apollini Didyneo miſit. Deceſſit autem tantus Vir infauſto ſidere; æſtu ſcilicet, & ſiti, dum gymnicum ſpectaret certamen; eius proinde ſepulchrum, hoc epigrammate decoratum māſit apud Laertium *lib.1.de vit.philoſ.* Ambroſio Camaldulenſi interprete.

Gymnicon aſpiceret cùm rurſus agona Thaletem
Traxiſti è ſtadijs Iuppiter Eelie.
Hunc laudo cælum propiùs, quàm duxeris vltra,
Non poterat terris aſtra videre ſenex,
Nempe hic exiguus tumulus; ſed ſidera ſcandit
Gloria; ſunt cuius hec monumenta Thalę.

Proſequitur vlteriùs idemmet Philoſophus, alios, & alios paſſim ex metaphyſicis in medium adducens; quorum priores fama, niſi me fallat opinio, extiterunt Parmenides Eleates, qui ciuibus ſuis poſtquam ſcripſerat leges, à Platone ita prętio habitus eſt, vt eius nomine Dialogum inſcriberet, vocaretque Parmenidem, ſiue de Ideis. *Laert. lib.9.* Empedocles exinde Agrigentinus cui ob egregias ſapientiæ dotes, Regnum, Statuam, Diuinoſque quamplurimi obtulerunt honores: vndè meritò à Pythagora, Vir inſignis doctrina nuncupatus fuit. *idem Laert. lib. 8.*

Nec minoris penſi apud eundem Py-11 thagoram Democritus manſit Abderites, cuius ſapientiam non ſemel admiratus eſt. Sed cùm prætereà ſuper quibuſdam futuris contingentibus, ſecundus eidem ſuccederet euentus; ſuis tantam fidem prædictionibus fecit, vt diuinis etiam obſequijs à pleriſque iam dignus iudicaretur. *Idem Laert. lib.9.* Meliſſus item, ab eorum choro ſanè non eſt abigendus, cuius *ibidem* ita meminit idem Laertius, dicens; Fuit autem & ciuilis in primis vir, ciuibuſque maximè acceptus, & charus; vnde & Præfectus claſſis electus magna virtutis documenta dedit. Protagoræ quoque hic non eſt ſilenda memoria, qui editis, de Arte contentionis, de Lucta, de Diſciplinis, de Republica, de Liberalitate, de Virtutibus, de Priſco ſtatu, de His, quæ ſunt apud inferos, de His, quæ non rectè ab hominibus geruntur, de Præcepto, Cauſa, de Mercede contradictionum, atque alijs celebrioribus libris; Thurijs leges impoſuit; in eumque Plato, Dialogum elaboratè compoſuit. *Laert. lib. 9.* Demum Zenonis Cittici inter ipſos plauſibile, & valdè nomen fuit; ſummo enim in honore apud Athenienſes aliquandò extitit, adeò vt Vrbis, ac Mænium claues penes illum deponerent, coronaque aurea, & ærea decoraretur imagine. Hoc autem, & Ciues ipſius feciſſe, ferunt, magno ſibi ornamento fore viri imaginem exiſtimantes. Amplectebantur illum, & Sydonij Cittici. Suſcipiebat illum, & Rex Antigonus; & ſi quando Athenas contendiſſet, auditor eius erat, multumque orabat vt ſe ad eum conferret, etſi id facere renueret; vt hac ipſius Antigoni epiſtola, affatim poteſt oſtendi: Scribit nanque; Ego fortuna, me quidem, & gloria vitam tuam anteire exiſtimo. Cæterum diſciplinis, ſtudijſquè liberalibus, & perfecta fælicitate, quam tutè poſſides, longè abs te præcelli ſentio. Quò circa te orare ſtatui, vti ad me proficiſcaris; id mihi perſuadens te preces meas minimè irritas fieri paſſurum. Tu igitur modis omnibus enitere, vt tuo contubernio fruamur;

mur: hoc pro certo habens, te non mei tantùm, ſed omnium ſimul Macedonum eruditorem fore. Nam qui Macedoniæ Regem erudit, atque ad virtutem imbuit eum, & ſubditos quoſque inſtruere ad fortitudinem, & probitatem certum eſt: Nam cuiuſmodi fuerit Dux, tales vt plurimum ſubditos fieri neceſſe eſt, *Laert. lib. 7.*

Veruntamen in eorum ſubſellio, haud
12 humilem Athenienſis Antiſthenes, locum, & gradum tenuit. Hunc enim ſolum ex omnibus Socraticis apud Laertiũ *lib.6.* Theopompus laudat, dicens: Fuiſſe acutiſſimum, & ex ſuauitate colloquij quemlibet capere, ac traducere quo vellet. Liquet id autem ex libris ſuis, atque ex illo Xenophontis ſympoſio, videturque, & virilis Sectæ Stoicæ Princeps fuiſſe. Quò circà, & Athenæus Poeta epigrammatum, ſic de illis ait: O ſtoicarum rerum periti. O qui præclara dogmata ſacris paginis impoſuiſtis: Virtutem vnicum animæ bonum. Hæc enim ſola virorum, & vitam liberauit, & Vrbes &c. Hic & Diogeni tranquillitatis, & Crati continentiæ, & Zenoni tolerantiæ Dux, & Author fuit, Ipſe qui Ciuitati fundamenta ſubiecit. Quia verò Platoni in Gymnaſio ſucceſſerat Speuſippus ex illius ſorore prognatus, & ſi platonicos non fuerit aſſecutus mores, intra eius tamen dogmata perſtitit omninò. In Auunculi ergo obſequium, eiuſdemque, quam toto pectore hauſerat diſciplinæ, Symonides illi ſcripſit hiſtorias, in quibus Dionis, ac Bionis geſta ſignauerat. Et Ariſtotelem tribus talentis, hoc eſt mille octingentis coronatis eius emiſſe codices, Fauorinus *in 2. comm.* author eſt apud Laertium *lib. 4.* Cùm adhuc in Ægypto, naturalem Theologiam ſectandi cauſa, Eudoxus vna, cum Ichenopho moraretur Heliopolitano; Apis qui religioſè colebatur ibidem, illius (vt ferunt) pallium lingere viſus eſt. Celebrem idcircò illum fore, nec longæuum ex eo oſtenſo Sacerdotes dixere; ſicut Fauorinus in ſuis commentarijs apud Laertium *lib. 8.* his adiunctis carminibus, Ambroſio Camaldulenſe interprete, expreſsè refert; nempe:

A Bone cornuto propriam prædiſcere ſortem
Eudoxum fama eſt quondam Memphitis in vrbe.
Ac quia ſermonem Vitulo natura negauit,
Nil dixit, ſtolam lingens obliquus apertè
Hic docuit moriere citò, non ocyus alter.
Illi igitur celeri venit mors horrida paſſu,
Annos intuito ter denos, triſque viginti.

Exceptus exinde in patria magno cum honore fuit, cuius rei indicium honorificum eſt de illo factum decretum. Apud Græcos quoque clariſſimus extitit: Ciuibuſque ſuis leges conſcripſit; vt Hermippus *in 4. de ſept. ſapient. lib.* apud eundem Laertium *ibidem*, tradit.

Inter antiquos tamen, præter Ariſtote-
13 lem, eiuſque auditorem Theophraſtum, nullos inuenies, Amice Lector, qui ſeorſum, & ex profeſſo, hanc naturalem tractarint Theologiam; Nam cæteri omnes, quin & ipſe Plato, metaphyſica cum phyſicis miſcuerunt; idcircò paſſim ab eodem reprehenduntur Ariſtotele, non tam propter res ipſas, quàm propter inde exortam confuſionem. Si enim rerum naturalium (vt ipſe aduertit) naturalia quoque ſunt principia, abſurdum erit metaphyſica, & ſupernaturalia (vt ita loqui liceat) principia ſtatuere, qualia Parmenides, Meliſſus, Empedocles, Pythagoras, & reliqui poſuerunt. Quamobrem, cæteris miſſis, horum duorum tantummodò, velut in hac facultate Principum, quidam præcipui recolendi ſunt honores. Ariſtoteles nanque, cuius ſapientiæ, clara iam eruperat fama, in Macedoniam à Philippo euocatur, multis rebus auctus, honeſtatuſque eſt, & Alexandro filio illi in diſciplinam tradito, maximam in Regno promeruit authoritatem, adeó vt plurimam eius prudentiam maximè admiraretur Rex, quaſi decus ingens Regni, ac ſuorum fælicitatem temporum æſtimaret. Id autem, in Philippi epiſtola, quam ad ipſum de Alexandro ſcripſerat, manifeſtè apparuit. Dijs (inquit) gratias habeo, non tam proindè quia natus eſt, quam pro eo quòd naſci contigit temporibus vitæ tuæ. Spero enim fore, vt educatus, eruditusque à te, dignus exiſtat & nobis, & iſtarum rerum ſuſceptione. Satis amplum propterea fuit illi quoque patrimonium, cùm ex hæreditate paterna (fuerat enim Nicomachus eius genitor apud Amyntham Macedoniæ Regem, Patrem Philippi, Medicus, & amicus, vndè non exiguas collegerat opes) tùm ex munifica Regis largitione. Prædia quippè in Stagiris habuit, plurimoſque redditus. Vndè, & ipſa Stagira dudum à Philippo euerſa, vt ab Alexandro adhuc reſtitueretur facilè obtinuit; legeſque, & formam Reipublicæ ipſe deſcripſit, qua poſtmodùm ea Vrbs vſa eſt. Ciues autem, hæc ob præclara merita, tanto in honore habere cæpere eundem, vt feſtos dies, & ludos quotannis, eo viuente adhuc faciendos publicè inſtituerent: Feſta, ipſa celebritas, ariſtotelia nuncupata. Et quidem Genus per multum illi debet humanum, quòd Di-

ſciplinas antè ſe variè diſperſas in vnum quaſi corpus redigere dignatus ſit. Itaque diſcere qui percupierint, hunc ampleɑ̃ctantur oportet, cuius ita ſcripti ſunt libri, vt paruulos inſtituere, & mediocres alere, & robuſtos exercere, ac perficere voluiſſe appareat, omnis atque ætatis noſtræ curam cogitationemque ſuſcepiſſe. *Guarin. veron. in eius vita ex Laert. lib.* 5. Accedunt prętereà eius in obſequium Summorum virorum firma teſtimonia, Tullij, præſertim *lib.* 3. *de finib. ſect.* 92. *num.* 10. vbi Brutum ſic alloquitur: „Commentarios quoſdam ariſtotelicos, quos hic ſciebam eſſe, veni vt auferrem, quos legeram, dum eſſem otioſus, quod quidem nobis (vt ſcis) non ſæpè contingit. Diui Auguſtini 7. *de Ciuit. cap.* 12. dicentis: Ariſtoteles Platonis diſcipulus, vir excellentis ingenij, & eloquio Platoni quidem impar, ſed multos facilè ſuperans. Qua de re Carolus Magnus in Academia Pariſienſi, ipſum tradi, & explicari iuſſit, quòd nemo inter græcos, latinoſque alius extaret, inquirendi veri abſolutior artifex. *Curio. lib.* 2. *chronic.* Et Fridericus II. Imperator, eius operum translationes faciendas curauit, eaſque Bononiam, vt illi offerrentur Academiæ, magnificentiſſimè miſit. *Collenutius lib.* 4.

Theophraſtus denique (vt cum puluiſculo, aut ramento opus reddamus incæptum) Ariſtotele præceptore in Chalcidem profectò, eidem in ſcholæ regimine ſucceſſit, olimpiade CXIV. Fuerat enim, vt *lib.* 5. tradit Laertius, Vir ſummæ prudentiæ, ſtudijque ſingularis, atque (vt apud eundem ſcribit Pamphila 30. *comment. lib.*) Menandrum ipſum comicum inſtituit. Item beneficus in primis, & maximè affabilis extitit. Quare eum Caſſander ſuſcepit, Ptolomæuſque ad illum miſit. Athenienſibus autem adeò acceptus fuit, vt cùm illum Agnonides impietatis accuſare auſus eſſet, parum abfuerit, quin ipſe ob eam rem, crimen ipſum in ſe retorqueret. Accurrebant ad eum audiendum Diſcipuli ad duo millia. Hic in *epiſt. ad Phaniam peripat.* inter cætera, de iudicio quoque ità locutus eſt: Tantum abeſt (inquit) vt populi frequentiam conuocem, vt ne conſeſſum quidem eiuſmodi admittam, qualem abieɑ̃tiſſimus quiſque. Cum tamen eſſet huiuſmodi, ſeceſſit ad tempus & ipſe, vt Philoſophi reliqui. Quippè Sophocles, Amphiclidæ filius legem tulerat vti ne quis Philoſophorum præeſſet ſcholæ, niſi id Senatus, & Plebs decreuiſſet: qui ſecus faceret, capitale eſſet. Verum ſequenti anno, denuò reuerſi ſunt, cùm à Philone, Sophocli dies diɑ̃tus eſſet. Quo tempore Athenienſes ea lege abrogata, Sophoclem talentis quinque mulɑ̃tarunt, decreueruntque Philoſophis reditum, vt & Theophraſtus remaneret, ſcholamque regeret, vt anteà. Eum, cùm priùs Tyrtamo illi nomen eſſet, ob diuinam elocutionem, Ariſtoteles Theophraſtum appellauit. Fertur autem, Ariſtotelem de Theophraſto, & Calliſthene idem protuliſſe, quod de ſe, & Xenocrate Plato dixerat: nimirum, quòd hic pro excellenti acumine ingenij cunɑ̃ta facillimè aſſequeretur, & exponeret; ille tardus, & obtuſus eſſet ingenio; Hunc fræno, illum egere calcaribus. Obijt autem valde ſenex ætatis anno 85. cum modicè à labore quieuiſſet. Vnde in eum, Henrico Stephano interprete, huiuſcemodi Epigramma manſit appoſitum:

Haud vanè quidam Studij ſi fortè relaxes
Rumpi arcum dixit, quiſquis homo ille fuit:
Nam vegetus Theophraſtus erat firmuſque labore
Laxauit poſtquam membra labore obijt.

Ipſum verò (vt fama eſt) Athenienſes, pedibus omnes proſecuti, publicè honorauerunt. Reliquit tamen, & ipſe ingenij ſui complura monumenta, digniſſima quidem vt Laertius, loco ſuprà citato, longa ſerie referret.

CAPVT XII.

Cùm Iuriſperiti ſatis appoſitè appellati ſint Sacerdotes, æquabiles cum illis, & fortè pares, cunɑ̃tas apud Nationes obtinuerunt honores.

SVMMARIVM.

1 *Dignitas ſacerdotalis, adeò excellens apud omnes extitit, vt etſi plurimi veri, & Summi Dei caruerint notitia, occultò tamen afflatu, & lumine naturæ, eos qui Dei eſſent miniſtri, omni honore, omnique obſequio dignos eſſe putarunt.*

2 *Miſſis proinde legi obtemperantibus Diuinæ, cæterarum adhuc Nationum id oſtenditur exemplo. Æthiopum enim Sacerdotibus ius erat cunɑ̃tos (eſto Reges) quolibet munere, & vita priuandi. Ægyptiorum autem, Perſarum, atque Gallorum purpuram, & aurum geſtandi, grauiſſimarumque rerum cauſas penitus decidendi.*

3 *Sacerdotes apud Germanos aduerſus ſontes, & nouiſſima meritos exempla, tantummodò procedebant. Tartari verò ipſos ita colebant, vt Regibus ſacras eorum manus, cæ-*

teris autem proceribus genua, aut veſtes ad ſummum oſculari liceret. Et ſoli Brachmana Indorum Sacerdotes, regno potiri valebant, multiſque alijs fruebantur exemptionibus, ac priuilegijs.

4 *Romanorum Sacerdotibus non minora pariter præſtabantur obſequia. Iuramento enim non conſtringebantur, omnibus gaudebant immunitatibus, & exemptionibus, nihilque foris geſtum ſine eorum aſſenſu poterat cuique probari.*

5 *Vt autem Iuriſperitis impares nunquam, ſed æquabiles cum Sacerdotibus, & fortè pares conferri poſſent honores; ab Ethnicis non tantùm, verum inſuper veri à Dei cultoribus, Sacerdotes (licet hoc munere nunquam fuerint inſigniti) paſſim ſunt appellati.*

6 *Quarè Sacerdotum ad inſtar ſapientes, & optimi, Principumque aſſeſſores, atque conſiliarij communiter dicebantur. Quinimò; Neminem bonum forè Pontificem, qui idem quoque optimus non eſſet Iuriſconſultus., Mutius Scæuola aſſerere conſueuerat.*

7 *Præfecti Prætorio plurimi idcircò, Iuriſprudentes creabantur, Sceniorum Magiſtri, Illuſtres, Imperijque Comites à Principibus demum, & Senatu conſtituebantur.*

8 *Immunes proindè erant ab omnibus perſonalibus oneribus: quarè Conſulatus, Maximique Pontificatus munere pleiique ſunt inſigniti, vt Titus Coruncanus, Mutius Scæuola, atque alij, qui ob vetuſtatem, (vt locus tandem præbeatur recentioribus) remiſſiuè prætereuntur.*

9 *Inter eos præclarus fuit Martinus Goſius, qui apud Fridericum Ænobarbum plurimum valuit. Einſdem authoritatis ferè extitit, & Vbertus Bobius Parmenſis, dum conſultus circa tutelam Ludouici IX. Blancam Reginam mirificè defendit. Rolandinus autem Romaniceus, à ſtudijs ciuilibus Conſul ad regendam Bononienſium Rempublicam tandem creatus eſt.*

10 *Ipho, ſiuè Yuo Britannus, ob ſingularem legum doctrinam, inter Viduarum, ac Pupillorum patronos celeberrimus extitit. Ob vitæ autem ſanctimoniam, à Clemente VI. cæteris Sanctis adſcriptus fuit. Patres exindè inter purpuratos, ſumma cum laude Ricordus Petronus Senenſis numeratus, Vicecancellarij munere, Romana in Eccleſia legitur illuſtratus.*

11 *Ricardus Malumbra ob inſignem ſapientiam Pater legum vocatus Equeſtri, ac Palatina dignitate donatus fuit. Rainerius verò Arſendus, Sacri Palatij Romæ Auditor, & Caroli Cæſaris, Boemiæque Regis ſupremus Conſiliarius extitit.*

12 *Bartolus à Saxoferrato præſertim apud Hiſpanos magna extitit in exiſtimatione: quarè à Carolo IV. multa priuilegia, honoreſque eſt conſecutus. Demùm Toloſæ elogio, & ſtatua fuit decoratus. Equeſtri dignitate boneſtatus; Siciliæ Cancellarius, Iotæ Comes, ac plurimorum Principum Conſiliarius Nicolaus Spinellus declaratus legitur.*

13 *Plurima, variæque alia enarrantur dignitates, quibus à Summis Principibus præ cæteris boneſtati ſunt Baldus, Ioannes Franciſcus Capiliſtrius, Iacobus Iſolanus Bononienſis, Franciſcus Accoltus Aretinus, ac Iaſon Mainus Mediolanenſis.*

14 *Quidam alij, ad maiores, & ſupremas dignitates item recenſentur promoti, vt Petrus Paulus Pariſius Conſentinus, Franciſcus Sfondratus Cremonenſis, Franciſcus Alciatus, Fabius Acorumbonus, & Hieronymus Albanus Bergomenſis.*

15 *Vgonis Boncompagni, qui poſtea Gregorius XIII. dictus fuit breui ſtylo enarrantur geſta, quorum occaſione Ioannis Baptiſtæ Cicalæ Genuenſis præclari Iuriſconſulti ad Cardinalatus apicem etiam recolitur aſſumptio.*

16 *Aldobrandinorum familiæ, quadam afferuntur encomia, quibus Ioannis, & Petri primùm ad ſacram purpuram extollitur euectio. Exindè Hyppoliti Cardinalis, Summi Pontificatus emerita exponitur conſecutio.*

Res adeò excellens cunctas apud nationes
Dignitas ſemper extitit Sacerdotalis, vt
1 ipſa aliquandò initiatis, maximi, ſummique
honores meritò ſint decreti. (Honor
enim, quid relatiuum eſt ad excellentiam,
cùm in ſignum ipſius exhibeatur præconceptæ.
D.Tho. 2.2.quaſt.103. artic.1. ad 2.)
Quamuis enim, pleræque earum, veri
Dei quamplurimùm agnitione non fruerentur,
occulto tamen afflatu, & lumine
naturæ, aliquam, etſi falſam, cùm agnoſcerent
diuinitatem; eodem naturali inſtinctu,
eos, qui Dei eſſent Miniſtri, & offerendis
deputati ſacrificijs pollere debere
omni authoritate, omnique probitatis exiſtimatione
eſſe digniſſimos, iudicabant.
1. de ponto. eleg.1. ad Brutum; ſcribente Naſone:

> Vaticinor, moneoque locum dare ſacra ferenti:
> Non mihi, ſed Magno poſcitur ille Deo.

2 Miſſis proindè Iudæis, nec non Chriſti
fidem piè, ac religiosè ſectantibus, de quibus
,, 4. *Eſdra 3.* indifferenter dicitur: Nunquid
,, alia gens cognouit te præter Iſrael?
Strabo *lib.7. Geog.* refert, in Æthiopiæ, ſiue
Abyſſinorum Regno, ſumma Sacerdotes
poteſtate, & imperio valuiſſe; adeò vt penes
illos ius eſſet Regem regno exuendi,

&

& præficiendi, quem dignum ipſi exiſti-
maſſent. Vndè, non minori capax admi-
ratione eſſe videbitur, quod *lib.20. Hiero. cap. de noctua.* recitat Pierius Valerianus.
Nimirum, in tanta apud eoſdem Deorum
Myſtas habitos æſtimatione, vt cuicunque
(licet & Regi) dixiſſet Sacerdos, eum Dijs
iratis, vitam trahere; ille miſer mortem
ſibi conſciret: ratus magis conducere vita
priuari, Sacerdotibus obediendo, quàm
ea frui contradicendo. Idem in more
Ægyptijs fuiſſe, *lib.14. variar. hiſtor. cap. 34.*
tradit Elianus, additque ſoli Regi, ac Sa-
cerdoti vſum purpuræ conceſſum. Euſe-
bius quoque *in chronic. apud Baron. ſub anno dom. 57. num. 34.* Perſas id obſeruaſſe narrat,
ſoliſque Sacerdotibus de rebus difficilli-
mis creditum iudicium: Quod & de Drui-
dis apud Gallos Sacerdotibus *lib.6. de bello gallico.* prodit Iulius Cæſar. Et Ioſephus
lib.14. ant. cap.18. in illo magno Areopagi-
tarum conſeſſu vbi grauiſſimæ decideban-
tur quæſtiones, eundem ritum affirmat
adamuſſim fuiſſe obſeruatum. Quarè &
3 in Germania (teſte Tacito *opuſc. de morib. German.*) nulli ſecularium Iudicum, ne
Regi quidem fas erat quenquam morti
addicere; ſolis autem Sacerdotibus. Per-
ſuadebant quidem gentes barbaræ (& me-
ritò) tam arduum negotium, quale eſt vi-
tæ humanæ, ad nullum poſſe tribunal ſe-
curè agitari, quàm Sacerdotum: firmiter
credentes, quòd illi in re tam ſeria ſtatuiſ-
ſent, non ſine Dijs fore determinatum.
Apud Tartaros verò, tanta in authoritate,
& reuerentia ſummus habebatur Sacer-
dos, vt Reges ei aduenienti occurrerent,
ſtantesque equo inſidenti manum porrige-
rent, capiteque inclinato ipſam oſcula-
rentur, idque ſolis Regibus permiſſum
fuerat. Duces autem, non manus ſed ge-
nua; Nobiles, pedes; Plebei, veſtes tan-
tum oſculabantur, aut equum manibus
attingebant. *Guagn. in deſcript. tart.* Malaba-
res Indi, maximè item ſuos venerantur
Sacerdotes, quos Brachmanas appellant:
Nam Reges nulli fiunt, qui prius eorum
non ſint diſciplina imbuti. Belli tempo-
re ſecurè poſſunt tales Brachmanæ vltrò
citròque commeare: & inexpiabile exi-
ſtimatur ſcelus, illos ſecus quàm poſtulat
opinio ſanctitatis attingere. *Oſorius lib. 2. rerum Emmanuel.* Perindeque, eis illud Plauti
in ruden. act. 3. ſcena 2. prælertim proferre li-
cuit.

——— Quis homo eſt tanta confidentia
Qui Sacerdotem audeat violare? ———

Nec demùm talia Populum Romanum
vnquam latuiſſe cenſenda ſunt obſequia,
4 cùm *in problem. 41.* teſtatus ſit Plutarchus,
Romanos Sacerdotes ad iuſiurandum ne-
fas fuiſſe à Iudice compelli: Sed cùm in
re grauiſſima, eorum requirebant teſti-
monium, abſque Sacramento id fiebat;
quòd Sacerdotalis officij dignitas, tantam
nudis verbis, quantam cæterorum iura-
mentũ, fidem poſtularet. His præterea, non
ad certum tempus, ſed in omnem vitam;
eum honorem Romulus, qui præfatos in-
ſtituit, vtique conceſſit, vt à militia, &
vrbanis negotijs manerent exempti. *Roſin. lib. 3. Roman. antiquit. cap. 7.* Et quo ſtatu, lo-
coue ſub Valeriano Seniore fuerint, &
quidem eximio, ſatis apparet ex eius lege
75. in C. Theod. lib. 12. tit. 1. de decurion. quæ
» ita iubet: Habeantur immunes, otio
» fruituri, quòd continui laboris teſtimo-
» nio promerentur: liberumque ſit corpus
» eorum ab his iniurijs, quas Honoratos
» non decet ſuſtinere: Honorem etiam eis
» ex comitibus addi cenſemus, quem ij con-
» ſequi ſolent, qui fidem, diligentiamque
» ſuam in adminiſtrandis Rebuſpublicis
» approbarint. De quibus latè Iacobus Go-
thofredus *ibidem*. Quamobrem & Tul-
lius *2. de leg. ſect. 176. num 31.* adhuc mirifi-
cè extollit in ſua Republica honorem Sa-
cerdotibus præſertim Auguribus ſolitum
præſtari, qui tantus eſt habitus, vt ſum-
mo iure, & authoritate ſummis præeſſent
imperiis, & poteſtatibus. Nam magiſtra-
tu ſe abdicarent Conſules, decernebant;
legem tollebant, ſi non iure rogata eſſet:
nihil denique domi; nihil foris geſtum,
ſine eorum aſſensu poterat cuiquam, pro-
bari. Idcircò factum eſt, vt Lacedæmo-
num more, primi Romanorum Reges,
deindè Imperatores plurimi, honoris er-
go, ſacerdotio ſe quoque inſignirent. *Iſidor. lib. 7. etymol. cap. 12. & refertur in cap. cleros. 21. diſtinct.*

Verùm enim verò, ne penitùs propte-
reà, Iuris etiam ciuilis impares peritis vn-
5 quam conferrent honores, ſed æquabiles,
& fortè pares; ab Ethnicis non modò, ve-
rum inſuper, Summi à Dei cultoribus,
Sacerdotes (licet hoc munere nunquam ex
titerint inſigniti) meritò ſunt nuncupati.
Domitius nanque Vlpianus, Chriſtiani
nominis ex Bodino *metho. hiſtor. cap 4.* in-
fenſiſſimus hoſtis, Idolorũque fautor mi-
rabilis: *lib 1. inſtitut. apud ff de iuſt. & iur. l. 1.*
» inquit: Meritò quis nos Sacerdotes ap-
» pellet. Iuſtitiam nanque colimus, & bo-
» ni, & æqui notitiam profitemur, æquum
» ab iniquo ſeparantes; licitum ab illicito
» diſcernentes; bonos, non ſolùm metu
» pœnarum, verum etiam, præmiorum
» quoque exhortatione efficere cupientes;
» veram (niſi fallor) Philoſophiam, non ſi-
» mulatam affectantes. Et Samuel 2. *Reg. 20.*
Iram Iairitem Dauidis Sacerdotem vocat,

& tamen conſtat officiò non fuiſſe, cùm ſic anteà nominentur Sadoch, & Abiathar Sacerdotes; ſed tantum ex eo, quòd inter Regis amicos, conſiliarios, & iudices, primam occupabat ſedem. Quarè
6 Sacerdotum ad inſtar, tantam olim apud omnes prudentiæ, atque integritatis opinionem excitarunt, vt *Sapientes* à populo, quemadmodùm Sempronius, & Attilius *l. 2. §. fuit poſt eos ff de orig. iur.* & à Senatu *Optimè*, ſicut Scipio Naſica, cui etiam publicè Domus in ſacra via data eſt, vt faciliùs conſuli poſſet. *ibidem §. fuit poſt eos.* dicti ſint. Quinimò Q. Mutius Scæuola, *eodem loco* amplius dicere conſueuerat; Neminem bonum fore Pontificem, qui idem quoque optimus non eſſet Iuriſconſultus. Supremi idcircò Principes, atque Imperatores, vt eorum conſilio non modò iura interpretarentur antiqua, verùm etiam plerumque conderent noua, ipſos apud ſe retinebant. Vndè ſecundùm Procopium. *lib. 1. de bello perſico* Aſſeſſores, ſiuè Quæſtores candidati dicebantur. Inquit enim: Tribunianus Pamphilius Imperatoris erat Paredrus, ideſt Aſſeſſor, quem Magiſtratum, Romani Quæſtorem, Latini Iuriſconſultum vocant.

Præfecti etiam Pretorio plurimùm Iuriſprudentes creabantur, cùm cauſas Præ-
7 ſidum, & Spectabilium appellatione ſuſpenſas deciderent. *l. præcipimus C de appellat. §. illo. Nouell. 23. eodem tit.* Hi quidem primò Prætorianis militibus præfecti, non adcò magnam authoritatem habuerunt. *Tacit. lib. 14. annal.* Poſteà tantum excreuerunt, vt omnia Imperij negotia tam ciuilia, tam militaria ad ſe traxerint. Prouinciarum Præſides in officio delinquentes remouebant, aut ad Principes puniendos mittebant. *l. ſi quos cum ſeq. C de offic. præfect. prætor. orient. l. 1. C. theod. de offic. rect. prou.* Edicta in prouincijs ſibi commiſſis promulgabant, quæ perpetuò obſeruabantur, donec à Principe reuocata fuiſſent. *l. formam. C. de offic. præfect. prætor. orient. & illir.* Nec ab eorum ſententia poterat prouocari. *l. 1. C. de ſentent. præf. & prætor.* Ea propter vt prudentius iudicarent, plerumque creabantur præfecti, qui legum haberent peritiam. *l. lecta. ff. ſi cert. pet.* Quatuor præterea Scrinijs Iuriſperiti præfici conſueuerant Scriniorum Magiſtri dicti, ſcilicet, Memoriæ, Libellorum, Epiſtolarum, & Diſpoſitionum, ita in *Alexandro Seuero*, ſcribente Lampridio. Negotia, & cauſas primas à ſcriniorum Principibus, & doctiſſimis Iuriſperitis, & ſibi fidelibus, quorum primus tunc Vlpianus fuit, tractari, ordinarique, atque ita referri ad ſe præcepit. Alijs permultis, ac varijs prætereà fruebantur honoribus, quibus deniqueComitiua addita dignitate, illuſtres creabantur, vt Theodoſij minoris, ac Valentiniani A. A. *l. vnic. C de profeſſ. qui in Vrbe Conſtantinopol. lib. 12.* oſtendit conſtitutio. Iuriſperitos (inquit) cùm ad viginti annos docendi labore peruenerint, placuit honorari, & ijs, qui ſunt ex vicaria dignitate connumerari. Vbi Panzirolus *lib. 1. de clar. leg interpret. cap. 87.* legendum putat: Comitiua honorari (vt titulo reſpondeat) De profeſſoribus, ſcilicet, qui in Vrbe Conſtantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam.

Quarè ab oneribus perſonalibus, quæ pro rebus, id eſt, vt noſtri appellant, per
8 æs, & libram imponuntur, & vulgò vocantur collectæ, immunes omnino erant. *Bartol. in l. 1. num. 35. C. de mulier. & in l. medicos C. de profeſſ. & medic. Thom. Parpal. in l. placet. num. 66. C. de ſacroſ. eccleſ.* Titus proindè Coruncanus, Tuſculano municipio oriundus, vt Cicero *pro Gneio plaucio ſeſſ 263 num. 20. & alibi*, diffusè tradit, huiuſcemodi exemptionibus non tantùm inſignitus, verùm etiam Liuio teſte *lib. 18.* primus ex plebe Pontifex Maximus creatus fuit (erat enim Pontifex Maximus apud Romanos antiquitùs, maximarum rerum, quæ ad ſacra pertinent, Iudex, & Vindex contumaciæ Priuatorum, & Magiſtratuum. *Roſin. lib. 3. antiquit. roman. cap. 22.*) Et Publ. Mutius Scæuola, qui cum Mallio ius fundauerat Conſul, & Pontifex Maximus, item conſalutatus legitur. Quam dignitatem, poſtquam cum Licinio Craſſo, anno ab Vrbe condita 658. Q. Mutius factus eſt Conſul, anno 664. etiam adeptus eſt, atque alij latè apud Panzirolum *lib. 1. de clar. leg. interpret.* qui hanc, aut ferè ſimiles, meruò aſſecuti ſunt dignitates. Veruntamen vt noſtris magis faueamus temporibus, atque recentibus diutiùs hæreamus exemplis, his veluti nimis antiquis, & iam obſoletis penitus omiſſis; ex eodem Panzirolo ibidem, qui à *lib. 2. cap. 13. vſque ad lib. 3.* amplam ad rem, nobis præſertim ſuggerit materiam, quidam quippè qui pre cæteris præclariores, inſignioreſque ſuſceperunt honores, tantùm in preſenti recenſendi videntur.

Primus itaque recolendum ſe offert Martinus ex nobili Goſia familia ortus,
9 ac Irnerij Mediolanenſis auditor, qui vel inuitis æmulis, tantam ſibi nominis famam comparauit, vt ei Fridericus Ænobalbus Cæſar, velut peritiſſimo, iura Imperij declaranda committere non dubitauerit; vndè etiam nonnullas opiniones, quarum ipſe author extiterat Imperatoris ſententia comprobari obtinuit. Inter alias

illa celebris fuit; de qua ſemel aduerſus
Balgarum contendit. Inanes contractus
addito iuramento iure confirmari;de quo,
cùm vterque apud Cæſarem diſputaſſet,
ille Martini ſententiam lege data recepit.
Deceſſit autem anno vitę 78. ſepultus Bo-
noniæ, loco valde celebri, Minorum in
ædibus. Eiuſdem ferè authoritatis extitit,
& Vbertus Bobius Parmenſis, cùm Regis
Gallorum de tutela, præ cæteris conſul-
tus ſit: An, ſcilicet, Blanca Diui Ludo-
uici IX. Mater, & Tutrix, quæ nobiles
quidem, & diuites fideiuſſores, ſed pro
Regni adminiſtratione, idoneos dare non
poterat, tutela priuanda eſſet? quod ne-
gauit, atque ita fruſtrà factioſis reclaman-
tibus, eſt obſeruatum. Præter Rolandi-
num autem Paſſageriùm, alter fuit Ro-
landinus ex Romanicea familia,& ipſe Bo-
nonienſis,eximiuſque cauſarum patronus,
qui de ordine maleficiorum vtilem tracta-
tum compoſuit;quapropter à ciuibus Con-
10 ſul ad regendam Rempublicam creatus
eſt. Nunc referendus pariter Sanctus cen-
ſetur Ipho, quem Yuonem alij vocant,
genere Britannus inter Diuos à Clemen-
te VI. anno ſalutis 1347. die 19. Maij ca-
nonicè relatus. Is, Philippo Pulchro in
Galliis regnante claruit. Lutetiæ deinde
Aureliæ Iuri ciuili, & Pontificio operam
dedit. Domum reuerſus, cùm & doctri-
na, & vitæ ſanctitate celebraretur, à quo-
dam Redonenſi Archidiacono, Eccleſia-
ſticis iudicandis cauſis, eſt præfectus. Mox
à Trecorenſi Antiſtite accerſitus, eius Vi-
carius eſt conſtitutus. In eo officio omni-
bus gratus, adeò piè, integreque ſe geſ-
ſit, vt omnes ſuperauerit virtute. Tan-
dem annum circiter ætatis quinquageſi-
mum ſextum, Kalend. Decembris, qui
eius dies eſt natalitius vita defunctus, mul-
tis miraculis claruiſſe dicitur. Cuius ima-
go Florentiæ à Maſuccio egregio Pictore
Viduis, Pupillis, & Pauperibus circun-
dantibus poſita fuit. Quia Ricardus Pe-
tronus Senenſis, Franciſci Accurſij ſecta-
tor, & fortè diſcipulus, ſumma cum lau-
de Neapoli iura ciuilia docuerat; famæ
exindè clarus, Cardinalis tituli Sancti Eu-
ſtachij, & Vicecancellarius Romanæ Ec-
cleſiæ creatus eſt, quod dignitate, autho-
ritate, & vtilitate fermè primarium Ro-
manæ Curiæ officium vulgo habetur: id
enim verſatur in expediendis per Orbem
terrarum diplomatibus, quæ ad res eccle-
ſiaſticas pertinent, maximamque habet
ſub ſe Scribarum turbam.

Magna nominis celebritate, Ricardus
Malumbræ Cremonenſis, dudùm Patauij
11 docuerat: ob inſignem idcircò doctri-
nam, Pater legum vocatus, Equeſtri, &
Palatina dignitate donatus fuit. Demùm
Venetias ad Reipublicæ leges condendas
euocatus, ibi deceſſit anno ſalutis 1334.&
ante templum Diui Ioannis, & Pauli pro-
pè Ianuam, hac cum inſcriptione huma-
tus fuit.

Vas iuris, legumque iubar, ſine compa-
re doctor
Militis, & Comitis merita ratione ca-
thedræ
Dotatum titulis Ricardus prole Ma-
lumbra,
Malleus ens vmbræ, patriæ decus, atque
Cremonæ
Qui gratus Venetis iacet hic, ſed nuntia
laudis
Viuet fama viri, nullum peritura per
æuum.

Cùm autem Obertinus III. Carrarius,
Patauij Gymnaſium iam intermiſſum in-
ſtauraſſet; Rainerius Arſendus Foroliuien-
ſis, ab eo, ſexcentorum aureorum ſtipen-
dio, quod tunc magnum habebatur, ad
docendum conductus fuit. Exindè verò
Sacri Palatij Romæ Auditor extitit, ac Ca-
roli Cæſaris Boemiæque Regis ſupremus
conſiliarius. Rauennæ inſuper diù habi-
taſſe,& multa ibi proindè prædia acquiſiſ-
ſe dicitur. Fertiliſſima eadem tempora,
12 Bartolum à Saxo Ferrato eximium iuriſ-
conſultum protulerunt, qui in ea,præſer-
tim apud Hiſpanos exiſtimatione perſti-
tit,vt in diuerſis Doctorum ſententijs,eam
partem præualere decreuerint, pro qua
ſtetiſſet; quod olim de Papiniano lege
cautum fuit. *lib.1. de reſponſ. prudent.in C.
theodoſ.* Et Veronæ quoque ſtatutum eſt:
Neminem ibi Iuriſprudentium Collegium
poſſe ingredi, qui Bartoli Commentaria
non habuiſſet, quæ in decidendis cauſis,
maximè neceſſaria eſſe crediderunt. A
Peruſinis, ad Cæſarem Carolum IV. Boe-
mum, Piſas legatus miſſus eſt, vt quædam
contra ipſos, ab anterioribus Principibus
decreta aboleret, & alia inſuper, eiſdem
Priuilegia concederet, quæ omnia priui-
legio, bulla aurea inſignito, aſſecutus fuit.
Quin etiam ab eodem, Gentilitijs purpu-
rei Leonis, duplici cauda ſalientis inſigni-
bus donatus fuit. Eique tandem, Peruſij
defuncto, Minoritarum in templo, vbi
humatus iacet, marmoreum Sarcopha-
gum cum hac inſcriptione: *Oſſa Bartoli*,
conſtitutum eſt. Atque ante hoſpitium
D.Iacobi, Toloſæ, gallico diſtico ſubſcri-
pto, Statua hodie appoſita manet. E Nea-
politano prætereà Regno eadem tempe-
ſtate prodijt Nicolaus Spinellus, qui exi-
mius Iuris interpres habitus Magni textua-
lis cognomentum promeruit. Aliquan-
diù in Ioannis Galeatij Vicecomitis con-

ſilio

filio fuit, pro quo magni ponderis cauſas egit. Equeſtri dignitate honeſtatus, Siciliæ cancellarius creatus eſt; ac demum Ioiæ Comes factus; apud Ioannam Regis Roberti filiam extitit à Conſilijs.

Ex Franciſco autem Vbaldo Peruſino Medicinæ, artiumque doctore, ac quo-
13 rundam caſtrorum Comite, præ cæteris liberis, Baldus clariſſimus Iuriſconſultus prodijt, qui tanti nominis, & famæ apud omnes manſit, vt in Iure nihil ignorauiſſe crederetur. Vndè pluribus eorum, qui legum tyrocinium deponebant, promotiones ambientibus, cùm Baldus dimitteretur, Ticini ſtatuto cautum eſt, Ne quis ſine eo auſpice lauream caperet. De Iure reſpondendo propterea immenſam pecuniam coegit: nam ex ſolis ſubſtitutionum ſpeciebus, plus quindecim millia aureorum lucratus fuiſſe traditur. Aliunde præterea ex innumeris aliarum ſucceſſionum, criminumque cauſis, & contractibus peramplas accumulauit opes. Ab Vrbano quoque VI. Feſtinam, quod eſt Eugubij Caſtrum ob inſignem doctrinam obtinuit; ſed cùm illud alij Pontifex tradidiſſet, etſi diù Romæ litigauerit, eius nunquam poſſeſſionem habere potuit. Ijſdem ferè temporibus Ioannes Franciſcus Capiliſtrius Patauinus præclarum ingenium nactus, vbi lauream adeptus eſt, tanta fælicitate in patria Ius ciuile profiteri cœpit, vt Iacobo Saliceto, & Raphaeli Fulgoſio, & Paulo Caſtrenſi concurrens adiungi promeruit. Anno verò 1431. ob Schiſma, Baſileam Concilio indicto, primò pro Venetis, mox pro Eugenio IV. qui Synodum detrectabat, honorifica legatione functus eſt, vbi à Sigiſmundo Cæſare Equeſtri, & Comitis dignitate honeſtatus, ius creandorum Doctorum, aliaque perampla pro ſe, & poſteris obtinuit priuilegia. Eadem Equeſtri Iacobus Iſolanus Bononienſis primò dignitate donatus, mox ob inſignē Iuris doctrinam, à Ioanne XXIII qui ad componendas ſeditiones Bononiam venerat, inter Cardinales receptus fuit. Qua vtique dignitate, etiam facilè potiti eſſent Ludouicus Pontanus Spoletanus, & Franciſcus Accoltus Aretinus; niſi Pontano, immatura interueniente morte, eſſet impedita; & Accolto ſtudioſis erepto, magnam Orbi, Pontifex Xiſtus IV. (ſaltem vt ipſe reſpondit) iniuriam eſſet allaturus. Quia verò ob ſingularem Legum peritiam, primus ex Iuris interpretibus, Iaſon Mainus Mediolanenſis mille aureorum ſalarium obtinuerat, cùm anteà ducentis, aut ad ſummū trecentis docerent aureis, tanta nominis claritate fulſit, vt ad celebrem hominis famam, tria millia Auditorum Ticinum vbi profitebatur confluerent. Apud Pontificem autem, & Imperatorem plurimùm profecit: quare auro, argentoque donatus, & Equeſtri, ac Palatina dignitate honeſtatus, Cæſariſque Patritius factus, lætus in patriam redijt. Cùm vero Ludouicus XII. Gallorum Rex, Liguria, & Inſubribus ſubactis, Mediolano potitus eſſet, Iaſonem per multos proceres, ac Cardinales viros, vt ad Ius reuerteretur interpretandum fruſtrà ſollicitauit: tandem Rex ipſe, multis adhortationibus ad priſtinum ſuſcipiendum impulit munus, & cum Ticinum veniſſet, eum audire voluit. Die itaque dicta, Iaſon aurea veſte indutus, Regem ad Gymnaſium deduxit. At vbi eò ventum eſt, Rex ipſum velut Præceptorem, præire iuſſit, quòd eo in loco profitentibus Regiam poteſtatem inferiorem eſſe diceret. Comitati Ludouicum fuerant Cardinales quinque, centumque Proceres, qui cum alijs ſubſellia impleuere. Iaſon autem aduerſus aliorum ſententiam: *Equeſtrem dignitatem ob ſpectatam in prælio virtutem, à Principe collatam, ad liberos tranſire*, acriter ſubſtinuit. Deſcendentem idcircò è cathedra Rex amplexus, Piopera Caſtello, regia liberalitate donatum, dimiſit. In domeſtico præterea colloquio, ab eodem interrogatus Iaſon, Cur nunquam vxorem duxiſſet? Vt tua (inquit) Ampliſſime Rex, opera, Iulius Pontifex me ad purpureum Galerum promouere poſſit. Hoc reſponſo, animi quidem ſecretum oſtendit, ſed nunquam voti compos factus eſt. Senio tandem confectus Eques, nec non Ducis Mediolani Conſiliarius creatus, à docendi munere vacauit.

Cæterùm, cùm à capite ad calcem recenſere omnes, qui ſæculares hos ſunt aſ-
14 ſecuti honores, nil aliud fermè ſit, quam magno flumini canalem inducere, Syluæ addere ligna, Mari aquam, Solique lucernam: miſſis proinde reliquis, eorum quoſdam qui vel eccleſiaſticas, etiam ſupremas (quibus Iaſon Mainus fruſtratus, doluit) obtinuerunt dignitates, duntaxat ponendos, planè iudicaui. Quorum in numero præſertim computandi videntur Petrus Paulus Pariſius Conſentinus; & Franciſcus Sfondratus Cremonenſis: Nam cùm ille Romę aliquandò docuiſſet, anno 1521 Patauium conductus, hunc concurrentem habuit, qui primò Mediolani Senator à Carolo V. Cæſare creatus, & Senis Præfectus, ac demum Patriæ Epiſcopus, atque Romanę Eccleſiæ Cardinalis conſalutatus fuit. At ſanè Petrus Paulus, ex pinguibus pro Iure adeptis ſtipendijs, ingenti coacta pecunia, Cameræ Apoſtolicæ Audito-

ditoris emit officium docendique munere relicto, Romæ paucis annis commoratus, tandem à Paulo III. Cardinalitio Galero honeſtatus manſit. Itaque memorandi exempli res viſa, duos concurrentes ad eiuſdem honoris culmen perueniſſe. Eccleſiaſticas autem dignitates, à quibus Andreas Alciatus excellens Iuriſconſultus, docendi amore conſtanter abſtinuerat; Franciſcus Alciatus, quamquam longa cognatione remotus, magnæ tamen expectationis iuuenis, quem apud ſe aluerat, & ſubſtentauerat, merito in ſe recepit: nam in defuncti Benefactoris cathedra ſuccedens, breui celebris euaſit. Poſteà litteris Borromei Cardinalis, quem diſcipulum habuerat Romam vocatus, à Pio IV. Epiſcopus, & Datarius, ac demùm purpura fuit decoratus. Niſi pertendè Pauli IV. cum Carolo V. obſtitiſſent ſimultates, Fabius Acorumbonus Eugubinus Sacrum Cardinalium Collegium facilè obtinuiſſet: Nam à Paulo III. poſtquam Patauii, Romæ, & iterum Patauii, ſumma docuiſſet cum laude, Romam vocatus, primùm Conciſtorialis Aduocatus conſtitutus eſt. Mox non dum biennio expleto, Romanæ Curiæ Auditor fuit. Exindè Paulus IV. vtriuſque Signaturæ Referendarium inſtituit, & in ſummis Chriſtianæ Reipublicę reformandis negotijs, in primis eius opera, veluti viri integerrimi vſus eſt. Demum in breui deſcriptum Cardinalem deſignauit. Sed cùm Cæſaris, cui Pontifex diſſentiebat, amicum cognouiſſet, non creauit. Decem, & octo tamen annis, Romæ Auditor vixit, cuius annis decem Decanus manſit. Hanc tamen ſortem, qua Acorumbonus inopinè caruit, planè adeptus eſt Hieronymus Albanus Bergomenſis: Cùm enim Pius V. ad Pontificatum euectus eſſet, inſignis beneficij non immemor, dum ſcilicet in minoribus conſtitutus, Præſulis ab fautorum Bergomenſis iniuria, Hieronymi tutela immunis euaſerat: ipſum primò Piceni Præſidem nominauit, deindè ad Cardinalem Dignitatem, ſpontè promouit.

Præterea, vt incepti ſermonis circulus abſoluatur; atque eorum, qui ad melio-
15 ra promoti, iuxta cubitum profecerunt, in medium nonnullos adducam: Vgonem Boncompagnum mihi præ cæteris modò ſuggerit memoria, qui à Hieronymo Encarario in humanioribus ſtudijs eruditus, & in Iure ciuili Ludouicum Gozadinum, & Carolum Ruinum Regienſem præceptores habens, Iuris vtriuſque lauream adeptus, in Collegium Doctorum (quod paucis, & difficulter conceditur) coaptatus fuit. Quarè triennio Inſtitutiones Iuſtiniani, poſteà manè lectiones ordinarias profeſſus eſt. Intereà bis inter duodecim primores Patriæ Decuriones, quos Antianos vocant electus, & ſemel Tribunorum Plebis aſſeſſor, etiam inter Mercatores Iuſdixit. Ita nouennio exacto, fatis ad altiora vocantibus, Romam profectus, ſtatim Senatori Vrbis in Capitolio Collateralis aſſedit. Mox officium, quod vocant Abbreuiatoris de Parco maiori adeptus, vtriuſque Signaturæ Referendarius declaratus, id munus diu tenuit. Celebrabatur autem tunc Tridenti Synodus catholica, ad quam miſſus Vgo, ingenij dexteritate, & conſilio in multis, res Eccleſiæ iuuit. Itaque Romam reuerſus, pro Ioanne Baptiſta Cicala Genuenſi, tum Cameræ Auditore, cauſas ciuiles accuratè audiuit, cùm criminalibus, Hieronymus Federicus, poſteà Marturanæ Epiſcopus præeſſet. Eiuſdem etiam vices Legati tenuit in Latio, quod Romæ Campaniam nuncupant. Cùm verò Cicala ad Cardinalem dignitatem promotus eſſet, vacante Auditoris Officio, illud Vgo, titulo Regentis integerrimè exercuit; & cùm magna integritatis fama in dies creſceret, Secretarius Apoſtolicus factus, Signaturam quoque Gratiæ, quam *Conceſſum* appellant, obtinuit. Deindè anno 1558. Veſtę, quod Apuliæ Dauniæ, ad Garganum Montem Oppidum eſt, Epiſcopus renunciatus, non multo poſt, prima celebrauit Sacra. Mox ad Tridentinum Concilium, quòd eſſet Antiſtes, accitus; apud Patres doctrina, & moribus claruit. Peracta Synodo, Romam reuerſus, aſſiſtendi in Sacello, quod Capellam vocant, Summo Pontifici tandiù munus habuit, donec anno 1565. IV. idus Martias, qui dies Diuo Gregorio dicatus eſt, à Pio IV. Cardinali dignitate ſub Sancti Xiſti titulo eſt honeſtatus. Mox ad Philippum Regem Hiſpaniarum Legatus à latere miſſus, ſuſceptam prouinciam ex voto confecit. Inde egreſſus, Signaturam (vt vulgo dicunt) Breuium apoſtolicorum, quæ Cardinalibus tantum defertur, pro munere, incredibili iuſtitia, & dicendi libertate, vſque ad Pontificatum exercuit. Anno itaque 1572. Pio V. defuncto, poſtridie quàm Conclaue ingreſſus eſt; III. idus Maij omnium conſenſu Summus Pontifex eſt declaratus, & Gregorius XIII. dictus, quòd die Diuo Gregorio dicato, Cardinalis eſſet creatus, ſuum purpureum galerum cum titulo ipſo Sancti Xiſti, Philippo Fratris filio dedit.

Tandem (ne mercenarium forte videar canere præconium) præſenti ætate poſthabita:

36 bita: proximi præteriti illius tantummodò ſeculi quoſdam præcipuos adhuc in iure peritos, vno faice complectar. Collocata itaque nuptum nobiliſſimo viro Syluestro Aldobrandino Florentino Eliſabetha Deta, ſeptem ex ea filios, fauſtiſſimò omine recepit; inter quos Ioannes Doctoris lauream aſſecutus, & Rotæ Romæ Auditor creatus, ad Cardinalis faſtigium eſt euectus. Petrus alter filius, & ipſe Iuriſconſultus, Petri Cardinalis ampliſſimi pater extitit. Poſtremus filiorum Hyppolitus, & ipſe maiorum veſtigia ſecutus Patauij, & Ferrariæ vbi Iuriſconſultorum inſulis eſt decoratus, iuribus incubuit. Mox Romæ, Rotæ Auditor, à Xiſto V. ad Cardinalatus dignitatem eſt promotus. Demum Summus Pontifex creatus, Clemens VIII. nuncupatus fuit. Cæterum, ſi quis maiora, & clariora in exemplum, atque vſum veræ, germanæque Iuriſprudentię Candidatorum elogia retexere percupiat: quaque ætate vixerint, quas res geſſerint, quibus honoribus inclaruerint, quos libros ediderint, etſi qua alia, breui hac ſcriptiuncula non comprehenſa ignorare abhorreat, Ciaconum, *de vit. Pont. ac Cardin.* & Panzirolum *de clar. leg. inter.* diligentiùs, diffuſiuſque conſulat.

CAPVT XIII.

Medicinam, Honorabilium de genere præclaram eſſe artem, eoſque, qui ipſa benè ſunt vſi, inſignes non ſemel recepiſſe honores, rationibus, & exemplis oſtenditur quamplurimis, & probatur.

SVMMARIVM.

1 *Medicinam, diù Romæ vt ingenuo homine indignam, neglectam, & ad ſeruos libertinoſque extitiſſe ablegatam, authoritatibus non modò, verum etiam plurimis oſtenditur exemplis.*

2 *Varijs dicterijs idcircò Medici à pluribus manſerunt affecti, vt à Diogene Cynico, Ageſilao, Stratonico, Catone, Hadriano Imperatore, Plinio, atque alijs.*

3 *Oſtenditur falſum eſſe, Romæ omnes Medicos ſeruos fuiſſe, præſertim temporibus Augusti Imperatoris; cùm multi nobiles è Græcia Romam venerint quos ferè omnes Cæſar munificè ciuitate donauit. Quarè Medici illi, qui ſerui extiterant, de genere eorum erant, qui in codice Iuſtiniani nuncupati ſunt Parabolani, Noſocomijs ad inſeruiendum addicti.*

4 *Vel fortè de genere chirurgico erant, quibus Romani in ſecandis venis domeſticè vtebantur. Quòd ſi etiam de genere Clinicorum, ſiue Methodicorum ij Medici fuiſſent, nihil tamen Medicinæ detraherent, ſed potiùs ipſam extollerent, dum viles perſonas, & ſeruos, adhuc per eam oſtenderent poſſe nobilitari. Vndè dicteria illa in Medicos iniecta, non artis, ſed profeſſorum tantùm dilacerant defectus.*

5 *Clinica verò, ſiuè Methodica Medicina, adeò nobilis eſt, vt Deorum dicta ſit inuentum. Vnde Veteres promiſcuè in vulgus ipſam non exponebant. Quarè primò in illuſtri Aſclepiadum Familia diù manſit. Mox ad Reges, & Principes magnos feliciter pertranſiuit in vſum.*

6 *Democedis, huius ob peritiam Artis pretioſa enarrantur ſtipendia, & Melampodi, ob curatas Præti filias, tertiam partem patrij Regni conſecuti recenſetur hiſtoria. Quantùm autem apud omnes Hyppocratis admiratio valuerit, ex quadam publici Decreti Athenienſium ſententia apertè colligitur.*

7 *Archagatus Græcus, omnium primus vſum medendi Romanos docuit, cui ius Quiritum in præmium datum fuit. Antonio exindè Muſæ, iuxta Signum Æſculapij, Statua Romæ manſit appoſita: & Euphorbio fratri plurimos detulerunt honores. Cæteris verò, qui è Græcia medendi cauſa Romam venerunt, exemptiones, ac innumera priuilegia, per diuerſa, & publica Senatus decreta ſunt conceſſa.*

8 *Claudius item Galenus, Marco Aurelio Antonino imperante, Romam veniens, plurimorum literatorum contraxit amicitiam, adeò vt eorum non tantùm, verùm etiam aliorum, illuſtria ſibi meruerit elogia. Vnde à quibuſdam prætereà pro Deo cultus eſt. Oribaſius autem Sardianus, Iuliani ...ſtata, quò regnante, floruerat fam... ...ritatem etiam obtinuit; à quo Conſtantinopoli Quæſtor tandem conſtitutus eſt.*

9 *Auicenna apud Regem Perſarum, nonnulloſque alios: Thadæi antonomaſticè Florentini apud Bononienſes: Marci Antonij Turriani apud Patauinos, Ticinenſes, & Veronenſes: Ioannis Baptiſtæ Montani, apud Hyppolitum Mediceu Cardinalem, Veronenſes, ac Venetos, plurimi recenſentur honores.*

10 *Vidus Vidius Florentinus, Franciſco Primo Galliæ Regi, ac Sereniſſimis Magnis Etruriæ Ducibus maximè charus fuit, à quibus honoribus, & gratijs haud parum extitit affectus. Victor item Trincauellus apud Venetos, & Maranenſes plurimùm valuit. Ioannes autem Fernelius*

nelius Ambianus primos ſuggeſtus adeptus eſt.

11 *Andream Veſalium, & Ioannem Philippum Ingraſſiam Siculum, Hiſpanorum Reges maximè coluerunt. Bernardinum autem Paternum Saloenſem, Veronenſes Ciuitate donarunt; & ob Galeni tam accuratam interpretationem, Galeni Animam communiter appellarunt.*

12 *Hieronymus Mercurialis Foroliuienſis, à Maximiliano II. non modò magnis laudibus, verùm etiam multis muneribus, & titulis fuit illuſtratus. Hieronymus item Capiuacceus Patauinus, à Magno Etruriæ Duce Franciſco Mediceo; & Ioannes Goropius Becanus à Philippo II. Hiſpaniarum Rege, atque à Groesbecbio Cardinale, & Eburonum Principe, honores, & munera quoque receperunt.*

13 *Aliorum Illuſtrium Medicorum, plurimi demum aceruatim referuntur honores, vt Amati Luſitani, Horatij eius filij, Alexandri Maſariæ, Thomæ Minadori, Ludouici Mercati, & Thomæ Fieni, quibus à Summis Principibus, alijſque Proceribus liberaliter oſtenduntur honeſtati.*

14 *Tandem ne etiam indignis, Medicorum honores promiſcuè conferantur; Platonis maximè inhærendum eſt præcepto, quo ſcilicet, inſcios, & inexpertos Ciuitate priuandos in ſua Republica; cùm non valetudinem inibi, ſed necem potius, & interitum inducant.*

MEdicinam quidem diù Romæ, vt ingenuo homine indignam neglectam,
1 & ad ſeruos, libertinoſque ablegatam fuiſſe, Andreas Tiraquellus *de nobil. cap. 31 à num. 408. vſque ad 415.* authoritatibus non modò, verùm etiam plurimis oſtendit exemplis. Etenim *in l. thais. §. lucius 2. ff. de fideicomm. liber.* ità dicitur. Lucius Titius ita
,, teſtamento cauit: Medicos tibi commen-
,, do illum, & illum in tuo iudicio erit, vt
,, habeas bonos libertos, & Medicos.
,, Quòd ſi eis libertatem dediſſem, veritus
,, ſum, quod ſorori meæ chariſſimæ effece-
,, runt Medici, ac ſerui eius manumiſſi ab
,, ea, qui ſalario expleto, reliquerunt eam.
Et apud Suetonium *in Caligula*, extat epiſtola Auguſti Imperatoris in hæc verba.
,, Mitto præterea cum eo ex ſeruis meis Me-
,, dicum, quem ſcripſi Germanico, ſi vel-
,, let, vt retineret. Cicero *pro deiotaro ſect. 147. num. 17.* memorat Philippum Medicum ſeruum ipſius Deiotari Regis Gallogræciæ. Seneca *lib. 3. de benef. cap. 24.* Te-
,, nebatur (inquit) incluſus Domitius,
,, imperauit Medico, eidemque ſeruo ſuo,
,, vt ſibi venenum daret. Et paulò poſt:
,, Vixit Domitius ſeruatus à Cæſare, prior tamen ſeruus illum ſeruauerat. (quandoquidem pro veneno præbuerat ſomniferum, vt Plutarchus *in Cæſare.* ſcripſerat) Neque id ſolum apud Romanos; ſed & apud Hebræos, & illos quidem antiquiſſimos, ſerui Medicinam diſcebant: Nam *Geneſis 50.* eodemque vltimo capite legitur, Ioſephum filium Iacob, præcepiſſe ſeruis ſuis Medicis, vt aromatibus condirent patrem. Et ſicut ſeruis ob vilitatem perſonæ cauſas fas non erat orare, ſeu litem in iudicio defendere *l. 1. lib. 4. C. theod. tit. 22. §. vrr. ſi ſeruus*: vnde vulgatum illud Terentij carmen *in formione act. 2. ſcena 1.*

Seruum hominem cauſam orare leges
non ſinunt:

ità Medicis ob ſordiditatem artis, poſtulare, ſiue in iudicio cauſas aduocare, lege
2 *Placet §. præterea C. Iuſtin. de Epiſcop. & Cleri.* inhibitum eſt. Quare grauia, & acria in eorum leguntur prolata contemptum. Plinius nanque *lib. 29. cap. 1. & alibi.* ex Catonis ſententia, in ipſos ſic inuehitur, & declamat: Diſcunt (inquit) periculis noſtris, & experimenta per mortes agunt:
,, Medicoque tantùm hominem occidiſſe
,, impunitas ſumma eſt. Et mox: Quid
,, enim venenorum fertilius, aut vnde plu-
,, res teſtamentorum inſidiæ? Hæc, & plu-
,, ra ipſe Plinius; cui tamen ſententiæ etiam aſtipulati ſunt multi veterum. Diogenes quidem Cynicus, teſte Plutarcho *in lacon.* Medicos vocabat communes carnifices. Argeſilaus apud Laertium *lib. 4. cap. 61.* Vbi multæ ſunt leges (aiebat) ibi plurimum vitiorum eſt: ſic plures ſunt Medici, vbi multi ſunt ægrotantes. Hadrianus Imperator moriens, illud Menandri cecinit vulgatum: Turba Medicorum Cæſarem perdidit. *Plinius vt ſupra.* Et Antonius *in Meliſſa p. 2. ſerm. 76.* citat Stratonicum dicentem cuidam Medico: Laudo tuam experientiam, quia non ſinis infirmos computreſcere, ſed illos ſtatim è vita liberas.

Verùm enim verò: vtinam hęc tantum liuoris abeſſent à ſpecie, quantum à labe
3 abſunt detractionis: cùm medicæ facultati, præſertim quam ad differentiam empiricæ, clinicam vocant, præclariora potiùs adijciant, quam adimant præconia. Equidem falſum eſt in primis; omnes Medicos ſeruos fuiſſe Romæ, præcipuè Auguſti tempore: multi enim excellentes in ea arte è Græcia, illuc quæſtus ſui gratia partim ingenui, partim manu pridem emiſſi, Romam itabant; hi ſunt, quos *in Iulio Cæſare cap. 42.* narrat Suetonius Ciuitate donatos: nam in ſeruos id beneficium collatum non eſt veroſimile. Quarè libentius crederem præfatos ſeruos

eos fuiſſe Medicos, quos *d.l.placet. §.præte-*
rea C.de Epiſc.& Cler. Parabolanos vocant
in judicio poſtulare non valentes. Etenim
parabolani Medici non ita dicendi ſunt,
quod multas nugas parabolaſque profe-
rant, vt non ſatis cordatè ibidem fortè
gloſſauit Accurſius: Sed meliùs: qui ſci-
licet, ſeruitio Noſocomiorum ſunt ad-
dicti, & quaſi aſcriptitij glebę; quibus à
Noſocomijs recedere non licet, vt his ab
agrorum cultura; ſicut conſultiùs *lib. 4.*
diſpunctionum cap.9. interpretatus eſt Al-
4 ciatus. Vel ſaltem de genere chirurgico
Medici ſolummodò erant, qui in ſecan-
dis venis, vulneribuſque medendis ob do-
minorum vtilitatem domeſticè occupa-
bantur, quem morem apertè indicat Tul-
lius *de haruſpic. reſponſ. ſect. 252. num. 35.*
dicens: Propter pecuniam, quam ab eo
extorquere non poterat in vincula con-
„ iecit, & medicum intromiſit ſuum, qui
„ legato, ſocio, amico, libero fœdiſſimè,
„ & crudeliſſimè venas incideret. Et *in l.*
„ *Piſonem.ſect.97.num.83.* idipſum ità repetit;
„ Ei Medico, quem tecum eduxeras impe-
„ raſti, vt venas hominis incideret. Nec
ſequeretur proinde, quòd ſi ſerui, aliique
plebei homines, hanc clinicam Medicinæ
profiterentur artem (ſicut de facto inue-
niuntur quamplurimi apud Tiraquellum
de nobil.cap 31.num.524. qui ipſam exercue-
runt) eam ſeruilem eſſe, atque illiberalem:
Nam liberales artes, ex eo quòd liberis
dignæ ſint, ſeruos a ſe non reiiciunt, cùm
iuxta *text.in l.vlt.§.vlt.in fin.ff.de ædilit. edict.*
etiã ſerui liberalibus ſtudijs erudiri poſſint.
Quinimò ex hoc Medicinæ nobilitas ma-
ximè arguitur, dum viles, & ſordidos
homines ad honores, & dignitates adhuc
extollit. Quòd ſi aliàs dicteria permulta
imperitos in Medicos reperiuntur iniecta;
non defectus eſt artis, ſed profeſſorum
ineptijs cenſetur adſcribendum. *Valeſius*
ſacra philoſ.cap.74.

Cæterum, Clinica, ſiue Methodica
diſciplina adeo nobilis celebriſque apud
5 omnes extitit, vt Hippocrates in *epiſt. ad*
Abderitas, Deorum ipſam dixerit inuen-
tum, & Vaticinio putauerit propinquam.
Propterea, eius ab incunabulis, promiſ-
cuè in vulgus veteres non extulerunt;
Sed velut in cenſu reponentes, ad liberos
tantum hęreditario iure tranſmiſerunt,
quaſi artis diuinæ vſum hominibus aliter
impertiri nefas eſſet. Hinc in nobiliſſima
Aſclepiadarum familia, vt Petrus Ca-
ſtellanus *de vitis illuſt. Medic. ſub initio*, tradit;
medendi ſcientia diutiſſimè permanſit;
eorumque propagata ſtudio, Græciam
quidem vniuerſam, ſed præcipuè Con,
Guidon, Crotona, & Cyrenas illuſtrauit.

Vnde eius inuentores, paſſim apud Au-
thores diuinos honores aſſecutos legimus
delubris excitatis, vt Chironem. *Plin. lib.*
7.cap.56. Machaona, & Podalirium *Ho-*
mer.Ilia.5. alioſque non paucos. Quin, &
Principes magnos, & Reges Medicinam,
fuiſſe profeſſos, Saborem, & Gigen Me-
dorum Reges, Sabielem Arabum, Mithri-
datem Perſarum, Meſuem, Damaſceni
Regis Nepotem, apud eundem *Caſtella-*
num loc.cit. Itaque præfati non tantùm, ve-
rùm etiam omnes ferè eius ſectatores, ex-
cellentiores præſertim, non vulgaria exin-
de experti ſunt obſequia, adeò vt in inte-
riorem Principum cultum, & amicitiam,
quandoque admitterentur. Propterea *6.*
de benef.cap.16. appoſitè aiebat Seneca:
„ Medico, & Præceptori plus quiddam de-
„ beo, nec aduerſus illos mercede defun-
„ gor: quia ex Medico, & Præceptore in
„ amicum tranſeunt, & nos non arte, quam
„ vendunt, obligant; ſed benigna, & fami-
„ liari voluntate. Miſſis idcirco, qui non
„ tam celebri claruerunt fama, quoſdam
ad præſens ex veteribus, vt omnis noſtrò
conſuetò more, aſſentationis auertatur
ſuſpicio in exemplum duntaxat addu-
cam.

De Democede igitur *lib.3.* abunde ſcri-
bit Herodotus, quòd Æginam profectus,
6 ibidem tanta nominis celebritate Medici-
nam exercuit, vt eum Æginetæ apud ſe
talento, ideſt ſex millibus aureorum tre-
centis, & ſeptuaginta quinque retinuerint.
Athenienſes deinde centum minas obtu-
lerunt: in ſingulas autem minas auri cen-
tum, & ſex, & quadrans numeratur.
Atque ad Polycratem Samiorum Tyran-
num ſe conferens, honorario duorum
talentorum, ideſt duodecim aureorum
millibus ſeptingentis, & quinquaginta
affectus eſt. Demùm aduersò casù in ſer-
uitutem adductus, inſigni adhuc tamen
documento fuit; in opes, ſcilicet, animi,
nihil licere caſuum humanorum varietati:
Nam ſcientiæ fama, libertatem non mo-
dò, ſed etiam honores apud Darium, in
cuius redactus fuerat poteſtatem, magni-
ficè eſt conſecutus. De Melampo *lib. 9.*
idem Herodotus tradit, quod ad curan-
dum Præti filias valetudinis vitiò furentes,
& melancolicas, è Pylo vocatus; id ſe
facturum recepit, ſi merces dimidium
regni daretur. Immanitate præmij deter-
rente, medicina dilata fuit, & malum per-
crebuit. Cogente demum neceſſitate,
conditio placuit. Sed Melampodi iam
pretioſiùs curare viſum; ſupra mercedem
ſibi pactam, fratri quoque ſuo Bianti, ter-
tiam Regni partem petiit, & obtinuit.
Quantum autem apud omnes Hippocra-
tis

tis admiratio valuerit, ex quadam publici decreti ſententia, quod apud Caſtellanum in *Hippocrate* temporum euaſit iniurias,
„ æſtimare licebit. Nimirum: Athenien-
„ ſes, Hippocratem Coum Medicum do-
„ ctrinæ nomine, quòdque peſtilentiam à
„ Græcis vrbibus auertiſſet, & miſſis hinc
„ inde diſcipulis, remedia ciuitatibus com-
„ municaſſet: tum etiam Artaxerſis Regis
„ Perſarum, ob id ſolùm quòd hoſtis Græ-
„ corum eſſet munera reſpuiſſet, magnis
„ myſterijs cum filio Theſſalo, quemadmo-
„ dum olim Herculem, initiarunt; & ma-
„ gnorum Panathenæorum feſto in certa-
„ mine gymnico, ſpectantibus cunctis,
„ aurea corona mille aureorum donarunt,
„ ciuitatis ius conceſſerunt, & victum in
„ Prytaneo perpetùum: Coorum quin etiã
„ liberis eandem, quàm ſuis ephebis edu-
„ cationem Athenis ſunt largiti. Hos autẽ
„ præter honores, Coi, Agriani menſis diem vigeſimam ſeptimam religiosè colebant, & in ea Hippocrati ſacra faciebant, quòd hic illius natalis fuerit, ſub Abriadæ monarchia, teſte Sorano Coò.

E Græcis ad Italos, Medicina aliquandò diù expetita peruenit, omniumque
7 primus vſum medendi Romanos, qui docuit Archagathus extitit, fauſtas cuius acclamationes, *lib.* 29. *cap.* 1. breui ſed vberi ſtylo Plinius recenſuit, dicens: Caſsius
„ Hermina ex antiquis author eſt, primum
„ è Medicis veniſſe Romam Peloponneſo
„ Archagathum Lyſaniæ filium, L. Aemy-
„ lio, & M. Liuio Coſſ. anno vrbis 535.
„ eique ius Quiritum datum, & tabernam
„ in Acilio emptam ob id publicè. Sed eadem ætas clariſsimos Medicos tulit, qui etiam ex Græcia, artem in Italiam tranſtuliſſe videntur. Ex his Antonius Muſa, & Euphorbus, nobile par fratrum; quorum alter Auguſti Cæſaris, alter Iubæ Regis Medicus fuit. De priore idem Plinius *eodem lib. cap.* 8. ſic ait. Diuus certè
„ Auguſtus, lactuca conſeruatus in ægritu-
„ dine fertur prudentia Muſæ Medici:
„ quamobrem Populus Romanus ſtatuam
„ illi poſuit iuxta ſignum Aeſculapij. Eu-
„ phorbus etiam, inuenta herba ſuo nomine *Euphorbia* dicta, clariſsimus apud omnes euaſit. *Plin lib.* 5. *cap.* 1. Auguſti ad exemplum, reliqui proinde Cæſares, amplis fauoribus, gratijſque Medicos paſsim ſunt proſecuti: Nam neceſſariæ, & ſalutaris artis Profeſſores in primis, ab ipſis honorificò titulo ſunt appellati *l.* 14. *C. theodoſ. de medic. & profeſſ.* Horum alij fiebant Archiatri Sacri Palatij, qui ſcilicet, intra penetralia regalis aulæ florebant *l.* 12. *eiuſd. C. tit. eodem.* Alij verbo in Vrbe Roma, & Conſtantinopoli populo obſequebantur *l.* 8. *eod. tit.* Archiatri Sacri Palatij Comitiuæ honore donabantur *l.* 12. *hoc tit.* modò primi ordinis *l.* 16. 17. 18. & 19. modò ſecundi. *ibidem* Aliquandò etiam, maioris gradum dignitatis adipiſcebantur. *d. l.* 16. & 19. Priuilegijs item ſingularibus fruebantur *l.* 14. ab omni quippè functione, omni collatione, omnibus muneribus publicis immunes erant, Curialium, Senatorum, Comitum, Perfectiſsimorum, &c. *l.* 2. Præturæ *l.* 12. à metato *l.* 16. & 18. á glebali collatione *l.* 15. 16. & 19. à curiali *d. l.* 16. à ſordidis muneribus *d. l.* 12. ſed, & filij, & coniuges eorum *d. l.* 16. & 17. Archiatris, ſeù alijs Medicis, qui populo obſequebantur; annonæ, Præfecti vrbis diſpoſitione, miniſtrabantur. *d. l.* 8. & 9. Hiſque quoque priuilegia varia tributa, immunitas, ſcilicet, omnium munerum publicorum, collationum tam ipſis, quàm filijs, & coniugibus eorum *l.* 1. 3. 4. & 10. ab onere metati, & militiæ *d. l.* 3. & 10.

Horum autem fama, Claudius Galenus, omnium in arte medica ſuæ celeberri-
8 mus tempeſtatis, fortè permotus; & quia in patria (ortà iam ſeditione) diù manere nequibat: Marco Aurelio Antonio imperante, Romam ſe contulit; vbi plurimorum amicitiam, & præſtantium quidem virorum ſtatim habuit. Verùm ex inde Medicorum Romæ æmulatione, ac inſidijs turbatus; vrbe relicta, in patriam redijt; vbi cum amicis, et vix commorato, ex Aquileia literæ ab Imperatoribus miſſæ redduntur, quibus Romam reuocabant. Quanta verò eius gloria Romæ fuerit, apud ipſos etiam Principes, & Imperatores, qui copioſiùs noſſe volet, ab eodem petat Galeno ex eius præſertim *de præcognitione ad Epigenem libro*. Cæterùm Medici ferè omnes, Vrbem qui incolebant, & in vicinis Oppidis, familiaritatem eius, & ex doctrina fructum, vehementer expetebant; deque omnibus, quæ rarius, aut præter opinionem incidiſſent, cum eo communicare, eiuſque conſilium & iudicium quam libentiſſimè audire ſolebant. Sed & procul ab eo, totiſque regionibus remoti, eius per literas conſilia requirebant, tanta eius nominis celebritas erat. Quarè, ſicut à ſuæ ætatis hominibus, & qui cum eo vixerunt honeſtiſſima retulit ſuæ præſtantiæ teſtimonia, ita & à poſteris, qui medicinæ ſtudia propagarunt, quamuis barbaris exiſtimatis, pulcherrimis prædicatur elogijs. Nam Auerroes *quinto colliget cap. de punicis granis,* Galenum experientia, præcellentem prædicat, ac veridicum in primis, vt cui comparari non poſsit alius, Ne forſam is (in-
„ quit) qui clamat quidem, ſed quid clamat

„ non petcepit ſatis ; Auicennam (vt vide-
„ tur) notans. Alibi quoque Galenum cum Hippocrate in atte facit; *Author. in eius vita*. Cęterum Vir omni laudum genere digniſsimus, quas etiam ſecuti Scriptores certatim in eum pleno ore congeſſerunt. Quin etiam Euſebius *lib. 5. Eccleſ. Hiſt. cap. vlt.* à quibuſdam pro Deo cultum tradidit. Iuliani verò apoſtatæ, inter cæteros familiaritatem, qui nacti ſunt, cuiuſdam Oribaſij Sardiani Suidas meminit in ſuis ſcriptis: vnde Quæſtor ab eodem Conſtantinopoli conſtitutus, ſcripſit ad illos, quibus non eſt copia Medicorum, libros quatuor: Ad Iulianum Imperatorem duos, & ſeptuaginta. Epitomem eorundem, libris nouem, ad Euſtatium filium. Scripſit etiam de Regno, & Affectionibus. *Libro* autem 1, *Anthologiæ*, hoc eius ſcripta celebrantur elogio:

Diui Oribaſij: quem immortalem propter artem,
Sæpè reuerita, vitas hominũ remittebat Parca

Circà annũ recuperatæ ſalutis 1149. apud Regem Perſarum (cui à ſecretis ex-
9 tabat) Auicenna Vir grandis ingenij fæliciter floruit. Quarè eius erumpente fama diuerſos accitus ad medendos languores, plurimas perluſtrauit oras. Sed Abdam profectus, eius loci Principem inuenit colicis doloribus miserè vexatum, & ſanauit. Quod ob meritum, ampliſsima illi munera Princeps detulit, Senatuſque ſui primum effecit. Hinc Aſphecã ſe contulit ad Regem Iſphecam, qui magnis cum conditionibus, apud ſe ſanè retinuit. *Petrus Caſtellanus in vitis Illuſ. Medic.* cuius pariter teſtimonio (alieno labori maximè inhærendo) quę deinceps ſequentur fideliter tradere, quæſo mihi non ſit denegatum. Bononiæ igitur, ampliſſimo honorario Medicinam docuerat Thadæus antonomaſticè Florentinus dictus, tantaque omnium opinione, vt ſecundus Galenus illo tempore prædicaretur. Ad primos item (vt idem Petrus narrat) ſuggeſtus honores ſumma cum gloria Patauij, & Ticini peruenerat Marcus Antonius Turrianus, quibus in locis familiariter conuerſando, præferebat os maximè venuſtum, ſerena quadam comitatè occurrentium animos alliciens; verùm docendo, & diſputando mitius, prolatis Græcis Authoribus pudendos errores, & vitæ quidem exitiales oſtendebat, in quos Medici ex herbariæ facultatis, ac anatomes inſcitia cecidiſſent. Hoc eximio Pręceptore in Gymnaſio Ticinenſi ſtudiorum vigilias pro concione laudante de liberàlibus diſciplinis, atque arte medica lauream, & annulum comprobatæ dignitatis ornamenta accepit Paulus Iouuius, inde Epiſcopus Nucerinus, Extinctus eſt febre peſtifera, iuuenis triginta-trium annorum, quem cunctæ luxere Gymnaſia, & diuturnis quidem lachrymis. Nemo enim eo in literis abſolutæ virtutis illuſtrius ſpecimen, nemo certiorem conſummatæ gloriæ ſpem dederat. Ad meritos autem titulos Veronæ nobili tumulo inſcriptos, Nicolaus Archius hoc lepidum carmen appoſuit.

Ante annos ſciuiſſe nocet; nã maxima virtus,
*P*erſuaſit morti, vt crederet eſſe ſenem.

Eà ſanè præcellentis doctrinæ fama nominiſque celebritate pollebat Ioannes Baptiſta Montanus Veronenſis, vt primis artis Veronæ, Brixiæ, & apud Hippolytum Medicen purpurati ordinis *P*atrem peractis experimentis, à Sereniſsimo Reipublicæ Venetæ Senatu ad actualis Medicinæ profeſsionem, anno circiter 1540. honorificè *P*atauium ſit euocatus.

Vidum autem Vidium Florentinum, Franciſcus primus Rex Gallorum, ille fæ-
10 licium ingeniorum æſtimator æquiſsimus, valetudini ſuę præfecit, & Lutetiæ *P*ariſiorum primo loco docere Medicinam voluit, cùm neminem magis idoneum iudicaret, qui cum ſummis viris, quos exciuerat vndique, Academiam ſenio effætam, doctrinæ ſuæ fama, rurſum ceù firmata ſtirpè reſtauraret. Verùm anno 1547. cùm maximus ille omnis eruditionis Patronus fato conceſſiſſet, à Sereniſsimo Magno Etruriæ Duce reuocatus, in patriam redijt, ſed opulentus admodùm, & opimis Sacerdotijs auctus, quæ Regis liberalitate poſſidebat effuſa. Ergo redux ampliſsimo honorario Piſis Medicinam docuit, & per viginti annos Illius Gymnaſij decus, ſecundiſsimo totius Italiæ rumore ſuſtinuit. Acceptis interea ſupremæ laureæ inſignibus Victor Trincauellus, in locum Sebaſtiani Foſcareni Venetijs docere Philoſophiam à Sereniſſimo Senatu coactus, ita ſe gnauum exhibuit, vt conceptam de ſe opinionem antecenerit, & omniũ ante ſe Philoſophorũ nomen obſcurauerit. Sub hæc Maranenſes magnis cõditionibus ad ſe inuitarunt, à quibus ob loci amænitatem ſe paſſus eſt ſuaderi. Sed Veneti hoc ſuæ Reipublicæ decus ægrè ferentes ereptum, reuocarunt denuò, & & ingens præter ſtipendium exquiſitis etiam affecerunt honoribus, & exemplo perquam raro, in publicis Senatorium ordinem adſignarunt. Defuncto Montano Senatus ſucceſſorem deſtinauit, cùm iàm ætatis quinquageſimum ageret annum nonum. Itaque Patauium conceſſit, relicto magnæ Vrbis quæſtu, quem

tria

tria aureorum millia excedere conſtabat,
& Reipublicæ in obſequium, mille du-
centis authorari voluit. Hoc quidem elo-
gium, Fernelio è viuis ſublato tribuit
„ Thuanus *lib.21.hiſtor.* Scilicet Sexto poſt
„ die (poſt VIII. Kalendas Aprilis) apud
„ nos Ioannes Fernelius Ambianus, cum
„ LII. annos exegiſſet, Regis Archiatros
„ Lutetiæ ad Beati Iacobi in Macello ſepul-
„ tus: qui cùm plures annos in philoſophi-
„ cis, ac mathematicis ſtudijs, ſumma cum
„ laude exegiſſet, demum Medicinæ ſe to-
„ tum mancipauit, & vniuerſam doctiſsi-
„ mis, ac politiſſimis ſcriptis complexus
„ eſt. Qui, & ſi morte præuentus non edi-
„ dit omnia, vt nec propriarum obſerua-
„ tionum deſideratiſſimos libros; tantùm
„ tamen veræ gloriæ ijs, quæ publicata ſunt,
„ Europa tota eſt adeptus, vt tanto Viro
„ diſciplinæ ſuo alumno, Schola Medicinæ
„ Pariſienſis æternum ſit iure gloriatura.

Sicut olim Aſclepiadum gens meden-
di ſcientiam diù ſola retinuit; ita Veſalia
11 Familia, tot Medicos perpetuâ ſeriè tu-
lit, vt Medicina, in ipſa ſola viſa ſit culta,
& conſeruata. Andreas idcircò Veſalius,
à Patre Louanij liberaliter in primis ſtu-
dijs educatus, medicinæ rudimenta ſub
diſciplina Iacobi Syluij Lutetiæ Pariſio-
rum egit; ibidemque ſecandi rationem
penitus obſoletam, ſtupentibus ad rei no-
uitatem etiam magiſtris, ab interitu vin-
dicauit. Mox etiam Louanium inſolen-
tis rei ſpectaculo in ſe conuertit, & ad-
miniſtratis aliquandiù ſectionibus, ipſos
profeſſores ad exactiorem corporis hu-
mani contemplationem inflammauit. In
Italiam bonarum artium altricem profe-
ctus Bononiæ, & Piſis in celeberrimo eru-
ditorum virorum conſeſſu, artem hanc,
tanta ſecandi, enarrandique pertractauit
peritia, vt iam tum veterum gloriam ob-
ſcuraturus eſſe crederetur. Veneta ergo
Reſpublica, quæ ſiquid vſpiam egregium
eſt, ad ſe pertrahere ſolet, annum circi-
ter 1537. liberalitate largè munifica, ad
Patauinum Gymnaſium euocauit; vbi
ſeptem annis expletis adeò enituit, vt
Cæſar, & Cæſaris filius Philippus Regum
Maximus, valetudini ſuæ ſponte præfe-
cerint. Patriæ quidem ſub eiſdem tem-
poribus amore percitus Ioannes Phi-
lippus Ingraſſias Siculus; Neapolim, vbi
veram Medicinæ artem, atque Anato-
men publicè enarrando reſtituerat, peni-
tus deſeruit, ſumma tamen Populi triſti-
tia, maximeque Procerum, à quibus
mirificè colebatur. Sed quia peſtem per
totam Siciliam longè lateque graſſantem
ad ſtuporem extinxerat; Siculus Hippo-
crates vulgò dicebatur. Quarè quod de
Liuio legimus, illi accidit etiam, vt ex
vltimis terrarum finibus, ad eum viſen-
dum cuiuſcunque ordinis venirent; &
quos ad contemplationem ſui regio non
traxiſſet, vnius hominis fama perduceret.
Hac igitur Viri Hiſpaniarum Rex Philip-
pus II. celebritate motus, Archiatri illi
inſignia, & iura contulit. In quo mune-
re ſe adeò ſeuerum geſsit, vt neminem
ad officia artis medicæ admitteret, niſi
qui diligenter examinatus, ijs rectè fungi
poſſe iudicabatur. Doctorum tamen vi-
rorum cuiuſcumque demum diſciplinæ
ita ſtudioſus extitit, vt eius domus, eru-
ditionis vocaretur emporium. Tria in
celeberrima Gymnaſia, Ticinenſe, Piſa-
num, & Montis Regalis ad Medicinam
theoricam ordinariam explanandam con-
ductus legitur Bernardinus Paternus Sa-
loenſis. Dumque Ticini doceret, Ve-
ronenſes illum ciuitate donarunt. Ma-
rinus autem Grimanus Cardinalis fama
viri perculſus, ad ſe Romam euocauit,
& quam potuit honorificientiſsimè tra-
ctauit. Anno verò 1561. ad Medicinam
theoricam ordinariam in Patauino Gy-
mnaſio explicandam, Baſsiano Lando ſuc-
ceſsit. In qua profeſsione tam accuratum
egit Galeni interpretem, vt Galeni ani-
ma nuncuparetur. Multi eum Principes
experiuere, & inter cæteros Stephanus
Battoreus, ampliſsimo propoſito inuita-
uit præmio.

Summa Hieronymo Mercuriali Foro-
liuienſi fuit amicitiæ neceſſitudo cum
12 Alexandro Farneſio Cardinali ampliſſi-
mo, apud quem Romæ ipſe diù vixit, &
magno in honore fuit, quouſque Sena-
tus Veneti decreto, anno 1569. munus ei
delatum eſt, vt in Academia Patauina
Principem, interpretandi Medicinæ pra-
cticæ locum obtineret. Anno autem
1583. Maximilianus II. Imperator, anci-
piti morbo implicitus, ob famæ celebri-
tatem ad ſe accerſiuit. Quod iter fæli-
ciſſimè peregit, & Imperatori mirum in
modum ſatisfecit, à quo magnis laudibus
non modo, verùm etiam multis muneri-
bus eſt exornatus, trecentis, ſcilicet ſcuta-
tis, & torque totidem valente, duobus
magni pretij equis, & ſumptu itineris
præſtito: Comitis, atque Equitis digni-
tate honoratus. Anno deinde 1587. ex
Patauino euocatus Gymnaſio, Bononiæ,
honorario mille, & ducentorum ſcuto-
rum, docere cœpit. Tandem Magnus
Etruriæ Dux, mercede mille, & octin-
gentorum ſcutatorum, Piſanæ Acade-
miæ authorauit. Hieronymi Capiuac-
cei Patauini item, famæ ſtrepente ſonitu,
item à Magno Etruriæ Duce Franciſco
Me-

Mediceo, anno 1587. ad Principem in
Gymnaſio Piſano locum Medicinæ pra-
cticæ interpretandæ per literas fuit inuita-
tus, maximo propoſito præmio, mille,
ſcilicet, & quingentorum ſcutatorum in
ſingulos annos, quingentorumque pro
impenſis itineris, atque tranſuectionis, &
duorum millium mutuò dandorum, at-
que in ipſius poſteà honorario compen-
ſandorum. Quibus tamen peramplis
conditionibus ipſe prætulit commodita-
tem, amoremque Patauini Gymnaſij;
Quarè maluit in vrbe patria, longè mino-
re præmio docere, octingentorum videli-
cet florenorum, & triginta, quàm illuc
ad tam amplum ſtipendium ſe conferre.
Ingentes tamen diuitias eſt conſequutus,
adeò vt cum magnificentiſſimas ædes ex-
truxiſſet inſana ſubſtructione, montes
quoque muris circumdederit. Suis inte-
reà lucubrationibus, altiſſimarum diſci-
plinarum arcana plurima è tenebris in
lucem ediderat, atque ad eadem accura-
tiùs cognoſcenda Doctorum ingenia mi-
rificè exacuerat Ioannes Goropius Beca-
nus; dum ætate grandior, cæteris ſe fun-
ctionibus abdicans, in Bibliothecam cum
Muſis ad otiandum ſe tranſtulit: quam-
quam à Philippo II. Hiſpaniarum Rege,
ſuæ valetudinis ad curam, ingenti pollici-
tatione, ac regali aurei torquis munere
accerſeretur. Summa tamen in gratia
Groesbechij Cardinalis, & Eburonum
Principis extitit, multiſque ab eo donis
honeſtatus. Louanio aliquando digreſ-
ſus Ioannes Guinterius Andernacus, cùm
Lutetiam veniſſet, ingenij ſui ſtatim ſpe-
cimen, quod ad id temporis vſque deli-
tuerat in vmbra, magna cum laude, ſplen-
doreque edere cœpit. Etenim græcæ
linguæ profeſſionem auſpicatus, ſtipen-
dium, idque ſplendidum, & magnificum
paucis diebus meruit. Indè vbi aliquan-
diù rei medicæ non ſegnem operam na-
uaſſet, ad eius profeſſionis lautum perue-
nit. Mox in Republica Argentoratenſi,
ſummum inter Senatores locum tenuit.

Dum Medicinam Ferrariæ Amatus
Luſitanus ſummo plauſu profiteretur, à
13 Rhacuſino Senatu per Sebaſtianum Mē-
ſenm illius Reipublicæ Legatum, ma-
gnis conditionibus fuit euocatus, quem
etiam Poloniæ Rex ingenti inuitauit præ-
mio eſto ire recuſauerit. Sed fæliciorem
quippè fortunam aſſequutus eſt Ludoui-
cus Augenius, qui annos ſeptuaginta,
præcipuis in Flaminiæ Piceni, Etruriæ Ci-
uitatibus, maxima cum famæ celebritate
Medicinam exercuit. Is Clementi VII.
Pontifici Maximo chariſſimus extitit, cui
honeſtiſſimè operam nauauit. Medicus
præterea intimus, ac familiariſſimus Al-
berti Pij, & Leonelli fratrum, Comitum
Carpenſium, ſummèque dilectus à Ro-
dulpho Pio Cardinali Leonelli filio: tan-
toque in honore apud Ducem Guiſium,
& fratres, aliosque Principes Gallos, cùm
in Italiam exercitum duxerunt Summo
Pontifici Paulo Caraffæ eſt habitus, vt
præter magnam vim nummorum hono-
ris cauſa ei datorum, eiuſdem etiam pa-
triam Montem Sanctum ab omnibus
oneribus, quæcunque alia loca ob ipſius
exercitus tranſitus ſuſtinebant, immu-
nem fecerint. Is quatuor reliquit filios,
omnes inſigniter honoratos, ſed præſer-
tim Horatium, Philoſophum, Medicum,
& Theologum præcellentiſſimum. Qui
poſtquam in plurimis Italiæ Scholis ſuæ
doctrinæ experimentum dederit: demùm
Patauinū in Gymnaſium ad Medicinam
theoricam ordinariam explanandam,
propoſito quingentorum florenorum
præmio; accitus, & perductus eſt. His
tandem temporibus, vſque ad annum
1600. inſignes præ cæteris acceperunt ho-
nores Alexander Maſaris Vicentinus,
Thomas Minadorus Rhodoginus, Lu-
douicus Mercatus, ac Thomas Fienus
Antuerpianus. Quorum primus ita ab
Excellentiſſimis Medicis manſit celebra-
tus, vt ipſum Montanus, Patriæ lumen,
atque ornamentum dixerit. Opes autem,
quibus abundauit ſplendoris, ac liberali-
tatis habuit inſtrumenta; vndè cum Ci-
mone Athenienſe non immeritò Ricco-
bonus comparauit eundem. Alter verò
duobus Syriæ Conſulibus Venetis, Theo-
doro Balbo, & Ioanni Michali, medicam
nauauit operam. Deinde aliquot annos,
apud Guillielmum Ducem Mantuæ, Me-
dici officio functus eſt: Vtini, Monta-
niani, Rhodigij publicis, & quidem in-
ſolitis medendi præmijs eſt honoratus:
denique anno 1596. ad profitendum pri-
mo loco Medicinam. Patauij conſtitutus
eſt. Ludouicus autem Mercatus primum
in Academia Valleſoletana Medicinæ
profeſſor, & mox Archiatros electus;
Philippi II. Regis Hiſpaniarum valetudi-
nem, viginti per annos fæliciſſimè rexit.
Ob id omnium ordinum hominibus æ-
què charus extitit, quibus etiam artis ſuæ
fidem exemplo comprobabat, cùm ſen-
ſus integros, & perpetuam mentis
conſtantiam in ſuprema conſeruaue-
rit ſenectute. Thomas demùm Fienus,
primariam in Gymnaſio Louanienſi pro-
feſſionem adeptus eſt. Interim Sereniſ-
ſimus Dux Bauariæ Maximilianus, ad
interioris officia Medici euocauit. Hinc
tamen vix anno tranſacto, amor patriæ
ipſum

ipſum reuocauit. Poſteà Sereniſſimi Archiducis Alberti, Medicus nominatus eſt cubicularius. Sed eam quoque deſeruit conditionem diffiſus valetudini ſuæ, qua tunc non proſpera ſatis vtebatur. Duobus ab hinc annis Bononienſes, propoſito mille aureorum honorario, ad Principem Medicinæ profeſſionem inuitarunt, veruntamen Sereniſſimus idem Archidux Albertus, eundem ſua in Academia,non deteriori retinuit conditione. Hæc & plura idem præfatus Caſtellanus.

Siſtat igitur iam feſſus calamus,& quic-
14 quid ampliùs enarrandum ſupereſt, recens fama proſequatur. Ne tamen debiti Medicorum honores tribuantur indignis, Platonis monitum *3. de Repub.* animo ſemper hæreat: vt, ſcilicet, non quoſuis eorum in Vrbe qui gubernant indifferenter admittant. Imperiti nanq; & inſcij, non valetudinem, ſed morbos, & neces in Ciuitatibus inferunt; adeovt in ipſos mihi liceat impingere, quod in Hermocratem ſatyricè *6. epig.* Martialis ſic impegit.

Lotus nobiſcum eſt,hilaris cænauit,& idem
Inuentus manè eſt mortuus Andragoras:
Tam ſubitæ mortis cauſam Fauſtine requiris?
In ſomnis Medicũ viderat Hermocratem

Tanta quippe miſer laborabat infælicitate, vt etiam per ſomnium conſpectus interficere crederetur.

CAPVT XIV.

Naturales Philoſophi apud omnes, non ſecus præclara adepti ſunt obſequia, quàm omnium aquarum piſces, quibus illi myſticè denotantur,ſibi apud Ethnicos vnquam vſurpauerint cultus.

SVMMARIVM.

1 *Naturæ firmitas, atque inuariabilitas quarè comparetur cum aquis, quæ mobilitatis, & inconſtantiæ magis præbent argumentum: Et naturales Philoſophi cur aſſimilentur piſcibus, qui hominis à Muſis penitùs alieni potiùs Hieroglyphica ſunt? Cuius rei tamen optima, & accommodata adducitur ratio.*

2 *Quia verò piſces præter victum, tegumentum, & arma alias etiam hominibus apud veteres ſuppeditabant vtilitates, vt vaticinia, oracula, atque inter epulas pretioſas delicias; ſummo ſtudio illis idcircò ſumptuoſas parabant piſcinas: adeò vt Cato pupilli ſui piſcinam duodecim millia philippicorum ſtatuto pretio vendiderit.*

3 *Summa prætereà dignitatis, ac reuerentiæ cauſa,etiam in ſacrificijs adhibebant ipſos, vt de Beotis legitur,atque Romanis. Quinimò portentoſa Numinum productrix Ægyptus, & ſi aliàs prophanum per piſces aliquid innueret; eorum tamen quoſdam vt Deos religiosè colebat.*

4 *Cùm autem naturales Philoſophi, longè maiora quàm piſces, Mundo afferant commoda, non pari cum ipſis, ſed potiori ampliandi ſunt honore. Phyſica enim, quam profitentur ſcientiam, humanæ vitæ lux eſt, veræ Religionis propugnaculum, clypeus veritatis, bonorumque omnium fæcundum promptuarium.*

5 *Quamobrem, vt ea potirentur quamplurimi longas ſubierunt peregrinationes ad Egyptios, ſcilicet, Chaldæos, Indos, atque alios, vt de Epicuro teſtatur Lucretius, & de Iccio ſcribit Horatius.*

6 *Ex veteribus non modò adducuntur nonnulli, qui tales animaduertentes labores,ſuæ tempeſtatis naturales Philoſophos maximè venerati ſunt, vt Colores, qui Epicuri ad pedes ſe deiecit, & Menedemo Eretrienſi ab Athenienſibus plurimæ inſuper poſitæ fuerunt ſtatuæ: verùm etiam ex primo Incarnati Verbi Diuini ſeculo recenſetur Flauius Veſpaſianus Auguſtus Romanorum Imperator, qui C. Plinio ſecundo, honores contulit, & diuitias plurimas.*

7 *Georgius Trapezuntius Romam veniens,propter inſignem eruditionem, Pontifici Summo valdè gratus extitit, vnde eius à ſecretis conſtitutus eſt Miniſter. Beſſariò autem fæliciorem nactus fortunam, ſacram purpuram recepit.*

8 *Theodorus Gaza, & Marſilius Ficinus, ſuis non imparia meritis obtinuerunt præmia, dum ille multis honoribus, & beneficijs à Beſſarione cumulatus, eius commendatione in magna Græcia Sacerdotium tulit: iſte verò Laurentij, ac Coſmi Mediceæ gentis Principum munificentia, amplis commoditatibus, atque diuitijs manſit honeſtatus.*

9 *Rodulphi Agricolæ Phriſij nomen tam celebre fuit, vt ex Italia in Germaniam rediens, omnium plauſu, communique lætitia receptus ſit. Quarè inter Academias orto diſſidio, quæ nam earum ipſum obtineret. Heydelbergenſes tandem vicerunt Academici, qui ſtatim ad ſe, ampliſſimis Palatinorum Principum ſtipendijs, illum fæliciter attraxerunt.*

10 *Cùm Ioannes Picus Mirandula Dominus, vir omnibus corporis, animique dotibus excul-*

excultiſſimus fuerit, antonomaſticè Phœnix cognominatus legitur: extabant enim in eo omnium ferè doctrinarum, diſciplinarumque perfectæ cognitiones.

11 *In hiſtoria ſimplicium peregrinorum, tantam notitiam, & vſum ſibi acquiſiuit Carolus Cluſius, vt terrarum per orbem, eorum ſcriptor, vel grauior, vel diligentior tunc repertus non ſit. Quarè Maximilianus II. & Rodulphus II. nobilitate, alijſque innumeris gratijs ipſum cumularunt.*

12 *Alardi Amſtelredami, Petrique Belloi Toloſatis, breui elogio enarrantur geſta, quibus tantam ſibi auxerunt famam, vt memoriæ perpetuitatem apud omnes meruerint.*

13 *Octo annos magna cum laude, inſigniqne emolumento, Chiriacus Streza Florentinus in explicando naturalis Philoſophiæ dogmata Bononiæ conſumpſerat, donec Coſmi Magni Etruriæ Ducis literis inuitatus, apud quem ſemper in honore fuit, Florentiam venit, vt publico in Gymnaſio, Piſis itidem philoſophicam doctrinam profiteretur.*

NAturæ, de qua *Satyra* 13. ſatis appoſitè ſic luſerat Iuuenalis:

1 —— Fixa & mutari neſcia:

Philo Iudæus *lib. de cherub.* innatam, vt in agendo exprimeret firmitatem, non Cubo (vt par erat) aut Quadrato, ſolidis quibus figuris apud Valerianum *Hierog. lib.* 39. Sapientia, quæ cum natura mirificè conſentit, ingenioſè portenditur (quandoquidem, vt ſtatim *Satyra* 14. idem ſubinfert Poeta,

Nunquam aliud Natura, aliud Sapientia dicit)

Sed aquis, mariſque fluctibus (ſacris in literis 2. *Reg.* 14. alias inconſtantiæ ſymbolis) legentium non ſine ſtupore, ipſam lepidè comparauit. Inquit enim, cauſam
,, exponens: Quemadmodum omnis aqua
,, ſuaptè natura quieta eſt, quoties ſecun-
,, dus ventus à puppi aſpirat, omni rudente
,, modò plenis velis naues in portum infe-
,, runtur: quoties autem repentè aduerſus
,, à prora incumbit, multam iactationem,
,, ac ſtrepitum excitat, interdum etiam ſub-
,, uertit nauigium: & tamen innoxio mari
,, crimen hoc ingeritur, cùm ſatis appareat
,, remiſſione, vehementiaque ventorum,
,, aut fluctus, aut tranquillitatem fieri: Ita
,, natura, quæ rationem auxiliatricem ha-
,, bet, quieta quidem eſt per ſe, eumque
,, fælicem meritò reddit, qui contra om-
,, nes impetus poteſt benè vti. Quamobrem & ſi piſces (naturæ cum aquis ne excidamus parilitate) nulla dent, ſicut animalia reliqua, cùm volatilia, tum terreſtria multa præbent ingenij, & docilitatis experimenta, adeò vt apud Egyptios, Hierogl. *lib.* 31. Valeriano teſte mos inoleuerit, Hominem à muſis, & gratijs alienum, piſcis cognomento nuncupare: Naturales tamen Philoſophos, eò quód erratica curioſitate, ſecreta peruadant naturæ,
,, Caſſiodorus *in pſal.* 8. Piſces appellauit id-
,, circò. Nam ſicut illi, poſita fronte (ait)
,, itinera ſibi reſecant, pelagi inundatione
,, confuſa: ita & iſti capite demiſſo, venas
,, rerum, ratione humana, aſſiduo labore
,, perquirunt. Sunt ij profectò, qui rerum principia, cauſaſque tractant, qui quo modo, quidque gignatur, quoquo modo intereat ediſſerunt: qui nimborum, tempeſtatumque cauſas: qui corporum cæleſtium magnitudines, interualla, curſus, progreſſiones: qui animæ naturam, qui rationem ſenſuum, qui animantium omnium ortus, victus, figuras, qui ſtirpium, qui omnium fermè rerum, quæ gignuntur è terra, naturas ita perſequuntur, nulla vt pars ab eis, cælo, mari terra prætermiſſa ſit.

Cæterùm, quia piſces, quorum hic Phyſici ſignificantur nomine, commoda
2 multa, vtilitateſque hominibus ſuppeditarunt abundè, magno quoque pretio, & exiſtimatione plurimas apud nationes, plerumque ſunt habiti. Prę́ter enim victum, tegumentum, & arma, etiam ex piſcibus, non ſecus ac ex auibus, aut terreſtribus, animantibus, eorum paſſim auguria captabant. Auguſtus nanque, cùm propè Siciliam contra Pompeianos infæliciter pugnaſſet, ægrè eam ferebat ignominiam, nec anteà collegit animum, quàm piſcis vltrò è mari ſaliens ad pedes eius accidit, atque à Vatibus ob eam cauſam reſponſum eſt, Siciliam in eius poteſtate fore. *Xenophil. in Auguſto. Plin. lib. 9. cap. 16. Dion. Caſſ. lib. 49.* Sed fortè caſu hoc factum cauillabitur aliquis: non illud tamen, quod ab eodem Plinio *lib. 31. cap.* 1. proditur:
,, Fons (inquit) Limyræ tranſire ſolet in
,, loca vicina portendens aliquid; mirum-
,, que, quod cum piſcibus tranſit, reſponſa
,, ab his petunt incolæ cibo, quem rapiunt
,, animantes: ſi verò euentum negant, cau-
,, dis abigunt. Ipſos propterea cunctis pretioſis præferebant dapibus, dicente Plu-
,, tarco 4. *ſympoſ.* Quemadmodum enim ex
,, multis Poetis vnum, qui reliquis præſtat,
,, eximio nomine Poetæ afficimus: ita cum
,, multa obſonia ſunt, piſcis tamen obti-
,, nuit, vt vel ſolus, vel præcipuè obſonium
,, vocaretur, quia nobilitate reliquis om-
,, nibus multò antecellit. Quarè maximæ olim cænarum deliciæ Tripatinum erat. *Plin. lib. 23. cap. 12.* in quo vna erat Murænarum, altera Luporum, tertia Myxonis

nis Piſcis. Vnde ſumma cura variæ Pi-
ſcinæ apud Veteres ſunt inſtitutæ, quo in
ſtudio præcipui flagrarunt L. Lucllus,
Q. Hortenſius Conſulares, & L. Philip-
pus, qui non ſemel à Cicerone 2. *ad At-
tic. epiſt.* 10. Piſcinarij vocantur, atque
Tritones Piſcinarum. Quàm ſumptuoſæ
verò hæ Piſcinæ fuerint, vel ex eo con-
ſtare arbitror, quod Columella *lib.* 8. *cap.*
16. referat Catonem, qui Luculli libero-
rum tutor fuit, grandi ære, ſextertium
millium, quadringentorum, quæ duode-
cim millia noſtrorum philippicorum ef-
ficiunt, pupilli ſui Piſcinas venditaſſe.

Plurimæ dignitatis prætereà, ac reue-
rentiæ cauſa, etiam ſacrificiis piſces fuiſſe
3 adhibitos, ex Agathycide, *lib.* 7. *Dipnoſoph.*
„ narrat Athenæus, dicens: Bæotos ſolitos
„ eſſe Anguillas Copaidas raræ magnitudi-
„ nis, hoſtiarum modò coronare, aſperſaſ-
„ que mola ſalſa, cum precibus Dijs im-
„ molare. Et *lib.* 8. memorat Sarpedonem
Demetrij Ducem, piſces ſacrificaſſe Nep-
tuno auerſori, quòd hoſtem ſuum Try-
phonem Apamænſem à quo victus fue-
rat, cum omnibus copijs repentinis flu-
ctibus obruiſſet, quibus plurimi permiſti
erant piſces. Quòd ſi cui Græcorum fi-
des ſuſpecta fuerit, Romæ etiam, piſcibus
ſacrificatum fuiſſe, 6. *faſt.* venuſtè oſten-
dit Naſo:

Tertia poſt nonas remouere Lycaona Phœbe
Fertur, & à tergo non habet Vrſa metũ,
Tunc ego me memini ludos in gramine
campi
Aſpicere, & dici lubricè Tybri tuos.
Feſta dies illis, qui lina madentia ducunt,
Quique tegunt paruis æra recurua cibis.

Quinimò portentoſa Numinum produ-
ctrix, cultrixque Egyptus (& ſi propha-
num, atque abominabile per piſces, aliàs
ſignificari ſit proditum, *Valerian. Hiero-
glyph. lib.* 31.) eos tamen ſacros voluit, &
inter Deos retulit, vt *ſatyra* 15. teſtatur
Iuuenalis, dicens:

Illic cæruleos, hic piſcem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur, nulla
Dianam.

Et Strabo *lib.* 17. Oxirynchum piſcem in
ciuitate ſibi cognomine, peculiari tem-
plo coli, apertè narrat; atque idcircò gra-
ue bellum exortum, Plutarchus meminit
lib. de Iſide, & Oſiride, quod Oxynopolitæ
eiuſmodi comediſſent piſcem.

Verùm enim verò, cùm naturales Phi-
loſophi longè quàm piſces, mundo ma-
4 iora præſtiterint obſequia, non pari cum
ipſis, ſed quidem potiori ab omnibus
amplliandi ſunt honore. Eſt quippe Phy-
ſica, qua renitente ſcientia, huius vitæ lux;
veræ Religionis propugnaculum, eorum-
que, qui falſas impiorum hominum ni-
tuntur refutare calumnias fæcundum
promptuarium. Bonos nanque contra
malorum firmat, & armat audaciam, eius
præſidijs chriſtiana fides ſępè communita,
conſertiſſimas inimicorum perrumpit
acies, omnia coniecta contemnit tela, ac
irriſorum ſibila pro nihilo ducit. Ipſa
duce, fortiſſimi Chriſti Milites infinitas
tum hæreticorum, tum externorum fu-
derunt copias, eorundem retuderunt fu-
rorem, ac de perfidia tandem glorioſiſſi-
5 mè triumpharunt. *Perpinianus orat.* 4. Qua-
re non tantùm noſtrates arduos vt ea po-
tirentur, quandoque ſubierunt labores;
verùm & ex alienis quamplurimos (vt
quæ de ipſa peregrè didiciſſent à Barba-
ris, domi pro ſuis venditarent) ad Egyp-
tios, Chaldæos, Indorumque Brachma-
nas, peregrinationes, ne veriùs dicam exi-
lia, ſuſcipere minimè piguit. Certè eo-
rum ſtudium, & Epicuri præſertim, qui
de natura multiſciùs credebatur, 1. *de re-
rum natura* his metris affabrè declarat Lu-
cretius:

Ergo viuida vis animi peruicit, & extra
Proceſſit longè flammantia mænia mundi:
Atq; omne immenſum peragrauit mente,
animoque:
Vnde refert nobis victor quid poſſit oriri,
Quid nequeat, finita poteſtas denique cuiq;
Quanam ſit ratione, atque altè terminus
hærens.

Ac de Iccio ſubindè Agrippæ in Sicilia
Procuratore, Phyſicæ ſummè dedito, *lib.*
1. *epiſt.* 13. ad ipſum ſic ſcribit Horatius:

Miramur ſi Democriti pecus edit agellos,
Cultaque, dum peregrè eſt animus ſine cor-
pore velox;
Cùm tu inter ſcabiem tantam, & contagia
lucri,
Nil paruum ſapias: & adhuc ſublimia cures?
Quæ mare compeſcant cauſæ: quid temperet
annum:
Stellę ſponte ſua, iuſſæ ne vagentur, & errẽt:
Quid premat obſcurum Lunæ, quid profe-
rat orbem:
Quid velit, & poſſit rerũ concordia diſcors
Empedocles an Stertinij deliret acumen.

His exantlatis ergo, eorum bene per-
penſis laboribus, arduiſque de natura in-
6 timius meditatis ſtudijs, ex bonarum non
defuerunt quoque artium veris ſectato-
ribus, qui magnis afficerent honoribus,
ſummaque reuerentia ipſos colerent. Co-
lotes idcircò differentem audiens de na-
tura Epicurum properè genibus eius ac-
cidit: atque hæc glorians ipſe ſcribit Epi-
„ curus: Poſtquam venerantem te, ea quæ
„ tunc a nobis memorabantur, cæpit miri-
„ ficum deſiderium, vt amplecteris nos,

„ genua noſtra attingens, & omnem ſoli-
„ lum guſtares in deferendis honoribus, &
„ ſupplicationibus ſtuperem. Efficiebas er-
„ go (inquit) vt nos quoque viciſſim, &
veneraremur. *Plutarchus contra Coloten.* Hinc ex Fulgoſio *lib. 3. cap. 4.* etiam habetur, quod Menedemo Eretrienſi Philoſopho Athenis præterea ob ingentis virtutis, ac doctrinæ meritum, quod raro alijs contingit, poſitæ fuerunt Statuæ; atque in eo maior virtutis, quàm natalium habita ratio eſt: patre enim ortus fuerat, qui mechanicum opus, conſuendis tentorijs, conficiebat. Sed hos nimis veluti obſoletos interim mittamus; præſertim de iis cum abundè ſcripſerint Laertius, Eunapius, & Philoſtratus. Quare recentioribus magis inhærendo, ex authoribus, qui eorum inter ſcripta, vel alibi congeſſerunt geſta, quorundam duntaxat excellentias, & prerogatiuas, quibus innumeros ſibi meruerunt honores, paſſim adducam. Caius itaque Plinius Secundus (vt ab antiquioribus in hac incepta ſerie ſumamus exordium) ſex millia cum de natura ſcitu digna, triginta ſex tantummodò libris mirificè complexus fuiſſet, atq; Veſpaſiano Principi, fauſtiſſimo omine, inſigne tale opus conſecraſſet; tanti nominis proindè adeptus eſt gloriam, vt præter opes, ac dignitates, quas tunc abundè collegerat, nunquam ſibi perituram famam, vſque ad ſtuporem meritò obtinuerit. Nam ad Mirandulanum de eo ſcribens apud Iacobum Gaddium *lib. 2. de ſcriptoribus &c.* Hermolaus Barbarus, ita præclarè teſtatus eſt. Opus naturalis Hi-
„ ſtoriæ nobiliſſimum, & ſine dubio cæle-
„ ſte, in quo vno Barbari, & Græci nobis
„ inuidere poſſint, Gellius dum malignè
„ laudat, in ordinem quoque redigit: Cen-
„ ſetur indoctus, qui Plinium non legit; in-
„ doctior, qui lectum contemnit; indoctiſ-
„ ſimus, cui non ſapit: debet ætati noſtræ
„ pluſquam ſuæ Plinius; ſed nos ei magis,
„ qui per illum maximè ſubſiſtimus.

Sed vt aliquando Equus ſeſſorem rapiat, & ſaltu pluſquam giganteo (omiſ-
7 ſis aliis) à prima, ad decimam quintam post Chriſtum natum tranſeamus ætatē: anno ſanè 1430. latè claruit ex Creta, Peripateticæ Philoſophiæ ſtudioſus, & ſectator acerrimus Georgius Trapezuntius, qui primus omnium Græcorum, græcas literas, ſumma cum laude, in Italia docuit: Romam enim veniens, propter inſignem eruditionem, Pontifici gratus, Apoſtolicus Secretarius conſtitutus eſt, Ariſtotelem, quem mirificè coluit, longè Platoni prætulit; cuius etiam vitam, & doctrinam famoſis ſcriptis amarulenter inſectatus eſt. Sed & præterea Beſſario Natione Græcus, patria itidem Trapezuntius, Patriarcha Conſtantinopolitanus, qui Eugenij IV. tempore in Italiam venerat ad Concilium Florentinum, Philoſophus, & orator, non vulgari doctrina præditus, maiores equidem aſſequutus eſt dignitates: Nam primus omnium ex Græcia fuit, qui communibus Patrum ſuffragijs cum Iſidoro in Senatum Cardinalium electus eſt. Vir certè propter inſignem ſcientiam, & vitæ ſanctimoniam non ſolum dignus, qui inter Cardinales cenſeretur, ſed qui Pontificatum ſummum teneret. Eo enim Reipulicæ gubernacula moderante ſperare omnes poterant vitæ, ac morum emendationem. Eius tanta fuit liberalitas erga viros doctos, vt eius domus artium liberalium officina diceretur, Venetijs Bibliothecam libris græcis, & latinis inſtructiſſimam erexit, quos ex Græcia in Italiam multis impenſis emptos transferri curauit. Bibliothecæ verò præfecit Marcum Antonium Sabellicum, Roma magno ſtipendio accerſitum. Scripſit & ipſe plura volumina doctrina, & vtilitate plena: vt contra Marcum Epiſcopum Epheſinum de Spiritu Sancto, malè cum Græcis ſentientem in Concilio Florentino, Platonem in primis colebat, pro cuius defenſione, & laude ſcripſit contra Georgiū Trapezuntium libros quinque. Trāſtulit ex Ariſtotele Metaphiſicorum libros 14. atque alia compoſuit non pauca. Defunctus eſt Rauennę ex Legatione Gallica rediens, anno ætatis 77. Friderico Imperatore, & Xiſto IV. Pontifice Maximo Anno Domini 1473. Corpus eius Romam translatum, & in Apoſtolorum Templo, magnifico conditum eſt monumento, quod ipſe viuens, ſibi erigi curauerat, hac inſcriptione exaratum. Beſſario Epiſcopus Tuſculanus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis Nicenus. Patriarcha Conſtantinopolitanus, Nobili Græcia ortus, oriundusque ſibi viuens poſuit anno ſalutis 1476.

Beſſarioni autem Theodorus Gaza, Patria Theſſalonicenſis vir nobilis græ-
8 cę, latinæque linguæ peritiſſimus dudum familiaris fuerat, & amicus, à quo multis honoribus, & beneficijs cumulatus extitit, eiuſque commendatione Sacerdotium in magna Græcia adeptus, ætatem illic ſtudijs, bonorumque authorum lectionibus ſeduló incumbens, fęliciter abſoluit, Omnium ſui temporis hominum doctiſſimus idcircò habitus eſt. Literas latinas in Italia didicit, in quarum cognitione tantum profecit, vt ſumma fælicitate, &

omnium

omnium admiratione, Latina Græcè, & Græca latinè exactiſſimè verterit. Stylo vſus eſt non affectato, ſed puro, & facili, veteres latinos imitatus. Eius doctrinam mirificè extollit Hermolaus Barbarus. Plurima præ cæteris lucubrationibus naturalis Philoſophię reliquit monumenta latino demandata idiomati, vt Theophraſti hiſtoria de plantis: Ariſtoteles de animalium hiſtoria lib.9. De partibus animalium, earumque cauſis lib.4. de generatione animalium lib.5. Problematum ſectiones 38. & Alexandri Aphrodiſienſis problematum lib.2. Obijt Romæ anno 1478. Friderico III. Romanorum Imperatore; & Xiſto IV. Summum gerente Pontificatum. Claruit item iiſdem temporibus, Marſilius Ficinus, Patria Florentinus, Platonicæ doctrinæ ſummus admirator, & cultor, Græcæ latinæque linguæ peritiſſimus: homo ingenij acuti, & vigilantis, vnicè adamatus à Coſmo Florentinorum Principe propter exquiſitam ſcientiarum omnium, qua pollebat cognitionem: Fuerat enim Marſilius cum Angelo Politiano bonarum literarum ſtudijs excultus opera, & ſumptu Laurentij Medices, qui & ipſe doctus, eruditorũ omnium Mæcenas vocatus eſt: tantaque authoritate, moderatione, & prudentia Florentinorum rexit Rempublicam, vt vere Pater poſſet nuncupari. Poſt cuius obitum, non minore apud Coſmum gratia valuit: & ab eo diuitijs, & honoribus ditatus, otio literario vacans, Principis benemeriti ſuaſu, Iamblicum, Syneſium, Pſellum Platonicos authores, ipſumque totum Platonem latio dedit. Scripſit, & alia inſignia opuſcula, quæ à doctis ſingulari delectatione, & fructu leguntur. E vivis tandem, in villa Coregiana quò ſeceſſerat, ætatis 71. Chriſti verò 1483. literatorum, amicorumque omnium, ſummo migrauit dolore: humatus eſt Florentiæ Maioti in Æde, hoc appoſito Epitaphio:

„ En hoſpes, hic eſt Marſilius Sophiæ
„ pater: Platonicum, qui dogma,
„ culpa temporum ſitu obrutum il-
„ luſtrans, & Atticum decus ſer-
„ uans Latio dedit, fores primus Sa-
„ cras, diuinæ aperiens mentis actus
„ numine. Vixit beatus ante Coſmi
„ munere Laurique Medicis: nunc
„ reuixit publico S. P. Q. Flor. anno
„ ſalutis 1521.

Siquidem in Pago non procul à Groninga parentibus honeſtis, ſed tenuioris
9 fortunę, fauſtiſsimo tamen ſidere natus eſt Rudolphus Agricola, natione Friſius. Is nanque à prima ætate, bonarum literarum ſtudio flagrans, Muſis ſe totum dedit: vtque poſſet maiores ſuarum lucubrationum fructus referre, Groninga, vbi prima ſtudiorum fundamenta fæliciter iecerat, diſcedens, in Brabantiam ad Louanienſem Academiam ſe contulit; vt auditione Doctiſsimorum, quibus ea Ciuitas celebris ſemper extitit, perfectiorem rerum cognitionem ſibi acquireret: Neque enim vtique ſpes fefellit: nam vt ingenio fuerat excitato, & indefeſſi laboris, tantum breui profecit; vt Lauream Philoſophicam adeptus ſit. Vtque poſſet in græcis literis promoueri; iam ætate prouectior, cum alijs ſuæ nationis ſtudioſis iuuenibus in Italiam profectus eſt, fama tot clarorum virorum illectus: Docebat enim tunc Ferrariæ ille vir ſingularis doctrinæ Theodorus Gaza, vt nuper retulimus, ſub cuius diſciplina, & inſtitutione Agricola eò vſque prouectus eſt eruditionis, vt iam nulli condiſcipulorum Græci idiomatis in cognitione cedere videretur. His ornatus dotibus, & ſcientijs locupletatus, in Germaniam redijt, vbi omnium applauſu, vbique exceptus eſt; certabatur enim paſſim, quis Agricolam apud ſe retineret. Vicerunt tandem Heydelbergenſes Academici, qui illum ad ſe attraxerunt, ampliſſimis Palatinorum Principum ſtipendijs. Vbi igitur diſputationum logicarum Moderator creatus, Ariſtotelicæ Philoſophiæ interpres accuratiſſimus iudicatus eſt. Profeſſor non ſolum diligens, ſed ſcriptor aſſiduus, vt eius teſtantur opera. Obijt tandem Heydelbergæ 1485. Sepultus eſt apud Minoritas, Sancti Franciſci habitu amictus. Eius Epitaphium hoc tantum continet:
„ Deponenti anathema; relinquenti bene-
„ dictio. Super Monumento autem ad parietem, affixa cernitur tabella, hac Hermolai Barbari venuſta delineata inſcriptione:

Inuida clauſerunt hoc marmore fata Rudolphum
Agricolam Friſij ſpemque decuſque ſoli.
Scilicet hoc viuo meruit Germania laudis,
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Si verò, Perſio teſte *ſatyra* 1.

10——pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier hic eſt:

cuius rei cauſa 4. *carm. ode* 3. ſummè lætabatur Horatius, Melpemoni, ſcribens:

Totum muneris hoc tui eſt,
Quod monſtror digito prætereuntium
Romanæ fidicen liræ:

Ioannes Picus Mirandulæ Dominus, & Concordiæ Comes: præ cæteris Philoſo-

phis haud impares recepit honores, dum ab Italis, quod præter ſuæ gentis illuſtria ſtemmata, vir omnibus corporis, animique dotibus excultiſſimus fuerit, antonomaſticè, Phænix cognominatus legitur. Extiterat enim admirandæ doctrinæ, eloquentiæ, facundiæque primariæ; in diſputationibus præſertim ſubtili ingenio, & perſpicaciſſimæ prudentiæ. Græcam, Latinam, Hebræam, Chaldaicam, & Arabicam exactè tenebat linguas. Vtque erat excelſi ſpiritus ingenioque ad maxima quæque euecto, ardore iuuenili impulſus Romam venit, vbi Concluſiones nongentas in omni ſcientiarum genere diſputandas propoſuit; quarum quingentæ ſunt in Philoſophia veterum, Mathematica, Cabala, & Magia: in quibus inuictum ſe, & admirabilem omnibus præſtitit, cum omnibus tanto ingenij acumine, tanta facundia, gratia tanta reſponderit, vt de omnibus triumphum tulerit. Demum Florentiæ deceſsit 1489. annos natus 33. humatuſque eſt ibidem in Templo Diui Marci: cuius tumulo adſcriptum eſt:

Ioannes iacet hic Mirandula: cætera norunt,
Et Tagus, & Ganges, forſan & Antipodes.

Plurima tanto ingenio digna ſcripta reliquit, quædam licet mutila, & imperfecta, quæ tamen Ioannes Franciſcus nepos; Galeoti Pici filius græcè, & latinè doctiſſimus, patrui inſtitutus exemplo, ſedulò collegit, & præter ea, quæ per ſe, & ipſe ediderat, abſoluta publicauit.

Iuris prudentia, cui paterno iuſſu Carolus Cluſius Atrebas Hiſtoriæ ſimplicium
11 peregrinorum clariſsimus Scriptor aliquandiù licet inuitus operam dederat, penitus neglecta; philoſophicum ſtudium ex animo amplexus eſt, cuius ob amorem plurimas etiam Orbis perluſtrauit plagas. Quibus in ſtudijs adeò profecit, vt à Maximiliano Cæſare huius nominis II. Viennam Auſtriæ euocatus fuerit, & in Aulæ Cæſareæ familiarium numerum benignè receptus, quo etiam loco apud Cæſarem Rudolphum II. Maximiliani Fratrem honoratus manſit. Linguarum ſeptem, vtpotè Latinæ, Græcæ, Italicæ, Gallicæ, Hiſpanicæ, Luſitanicæ, & Belgicæ exactam habuit peritiam; Variarum etiam rerum præſtantiſsimarum, præſertim in hiſtoria ſimplicium peregrinorum, tantam notitiam, & vſum ſibi acquiſiuit, vt per tot regna Orbis terrarum, eorum ſcriptor, vel grauior, vel diligentior, tunc repertus non ſit. Quare ipſum ob tot animi, ingenijque virtutes, atque incomparabiles dotes, idem Imperator Maximilianus nobilitatis Priuilegijs optimò eius meritò cohoneſtatum plurimum adama-
12 uit. Sed vbi interea Philoſophiæ rudimenta Alardus Amſtelredamus Philoſophus in patria percepiſſet, ſe ſe Coloniam, & Louanium contulit, atque humanioribus ſtudijs fælici ſucceſſu operam dedit. Itaque cum præclaram eruditionem ſibi comparaſſet, inter publicos profeſſores Louanij receptus fuit. Erat etiam Alardus græcæ, & latinæ linguæ peritiſsimus, atque artium dicendi ſingularis æſtimator. Itaque omnia Rudolphi Agricolæ opera emendauit, atque doctis ſcholijs egregiè illuſtrauit. Præterea mirabilia ſui ingenij documenta reliquit. Hinc factum, vt Alardus omnibus doctis viris per Germaniam doctior habitus ſit, & extiterit; atque ſibi vbique magnam authoritatem comparatit. Tandem 1541. viam vniuerſæ carnis ingreſſus, fælicem ſui memoriam, ob multiplicem eruditionem reliquit. Non quidem procul ab his temporibus, Petri Belloi Toloſatis Philoſophi fama, totum fere per orbem item reſonuit, dum non literis tantum, & præclara eruditione nobilis, ſed & peregrinationibus in remotiſsimas Vniuerſi partes ſuſceptis; rerum exoticarum indagator ſolertiſsimus eſt appellatus: quod tum monumentis editis luculenter demonſtrauit, tum æterna nominis ſui celebratione comprobauit. Atque vt fidem dictis faciamus, videbimus; quæ nam eius lucubrationes doctorum manibus tritæ in publico proſtent. Sunt autem hæc ferè eius ſcripta. De Aquatilibus. De admirabili operum antiquorum, & rerum ſuſcipiendarum præſtantia. De medicato funere, ſeù cadauere condito, & lugubri defunctorum eiulatione. De medicamentis nonnullis ſeruandi cadaueris vim obtinentibus. De Arboribus coniferis, reſiniferis, alijs quoque ſempiterna fronde virentibus. De melle cedrino, Cedria, Agarico, Reſinis, & iis, quę ex Coniferis, proficiſcuntur. De obſeruationibus ſingularium rerum omnium in diuerſis regionibus viſarum, nempe in Græcia, Aſia, India, Aegypto, Arabia, & alibi. De Piſcibus Marinis peregrinis: deque Delphino &c.

Duos illos demum veteris Græciæ ſūmos viros, Platonem, ſcilicet, & Ariſto-
13 telem, Chiriacus Stroza Florentinus ſibi præcipuè proponens, tám magno eorum libros habuit in pretio, vt cæteris omnibus poſthabitis, præter cæteros etiam admiraretur, ediſceret, & coleret. Quare inter eos quodammodò factus arbiter, quandoque pronuntiarit cum vterque

idem

idem in Philoſophia propoſitum vrgeret, vt vna mente conſentire in vnam ſententiam facilè poſſent; ea ratione tamen, vt Plato, Ariſtoteles diſsipatus, Ariſtoteles autem, Plato benè ordinatus poſſet appellari. Cum ſe igitur, hiſce ſatis euoluendis Authoribus plurimum exornaſſet, ſummorum Virorum vocatu Bononiam ſe contulit, vt ibi grecas literas, & Philoſophiam ſuperiore è loco profiteretur. Octo ille annos huius oneris cauſa ibi manſit magna cum laude, ſuoque inſigni cum emolumento, donec Coſmi Magni Etruriæ Ducis literis innitatus Florentiam venit, vt publico in Gymnaſio Piſis itidem doctrinam profiteretur. Id ipſum Vir doctiſſimus (vt cupiebat Princeps) ita præſtitit, vt cum cæteros homines ingenio anteiret, & publico Gymnaſio decus, & laudem ſibi maximam pepererit. Magno erat apud Coſmum in honore, multaſque cum eo horas de rebus grauibus conſumere ſolitus erat. Admirabatur in eo vir Princeps cum ingenij magnitudinem, tum rerum penè omnium ſcientiam; Philoſophia tamen cunctis rebus inſignis apparebat. Præter cæteros autem, qui cum audire conſueuerant, præſertim tres nominantur purpurati, Columna, Vrſinus, & Alciatus. Ludouicus Antinorius Piſanorum Archiepiſcopus; Pyrrus Strozius; Petrus Oricellarius; Baccius Valorius; Franciſcus Bonamicus; Petrus Angelius, qui omnes meri doctrinæ Principes, viam perſequuti magiſtri, & ſibi ipſi mirandum in modum profuerunt, ac Preceptorem egregiè illuſtrarunt. Obijt Piſis, animo ad pietatem benè confirmato, anno tertio, & ſexageſimo ſuæ ętatis. Cuius ſapientiam atque doctrinam non defuerunt præterea viri inſignes, qui miris, & excelſis extulerunt laudibus, vt Petrus Bembus, Benedictus Varchius Piccolomineus, & Claudius Ptolemæus Senenſes, Iacobus Sodaletus, Flaminius Nobilius, Annibal Carus, Petrus Fonſeca, Antonius Angelius, Petrus Victorius, Theodorus Zuuingerus, Petrus Poiſſoneus Regis Galliç Conſiliarius, Paulus Minius, atque alij. *Franciſcus Bochius lib. 2. elog. vir. florent.*

Cæterum cum natura paucis, minimiſque contenta dicatur. *Boet. lib. 2. de conſ.* (notanter ne præſens excreſcat opus) his vſque modo prænarratis honoribus, naturales ad ſufficientiam ſe quoque cõdecoratos cenſebunt Philoſophi; præ alijs innumeris, adhuc qui recenſeri poſſent.

CAPVT XV.

Matheſis certitudinem, veritatemque plurimum admirantes homines; fauoribus, honoribus, & gratijs, illius quoque ita venerati ſunt cultores, vt eorum nomen, famamque cæli vſque ad ſidera, quàm ſæpiſsimè tulerint.

SVMMARIVM.

1 *Mathematica, cum validioribus, potioribuſque vtatur demonſtrationibus, cæteris longè ſcientijs certitudine, & honorificentia præſtat. Hæ nanque propter multitudinem, ac varietatem opinionum, ità defatigant intellectum, vt in veritate iudicanda, non ſemel ſuſpenſus hæreat, & incertus. Quod Mathematica occurrit nequaquam, vt eius ex theorematum immutabilitate conſtat.*

2 *Concluſiones idcircò huius facultatis non tantum dici ſolent veritates, ſed præterea mirabiles veritates, vt latè oſtenditur ex diuerſis Euclidis propoſitionibus. Quare fit, vt ij ſoli in arduis quæſtionibus videantur poſſe verum à falſo diſcernere, qui Euclidem habent familiarem.*

3 *Nonnulla Arithmetica oſtenduntur admiratione digna, vt id, quod Algebram vocant; Numeros ſurdos, qui ſcilicet nullo modo exprimi poſſunt, dum addit, ſubtrahit, multiplicat, diuidit perindè ac ſi numeri communes eſſent; atque id genus alia.*

4 *Geometria pariter, quædam alia traduntur mirabilia, vt dum oſtendit triangulũ quoddam eſſe dato circulo æquale: dum parabolam ad quadratum redigit: dum planorum centra grauitatis rimatur: dum totius arenæ mundum vniuerſum complentis numerum ſubducit, & cætera alia.*

5 *Celebrium proinde locorum quamplurimi Principes, mathematicas coluerunt, & profeſſi ſunt diſciplinas, vt Hadrianus, & Septimius Auguſti, Carolus Magnus, Solymas Turcarum Imperator, Conſtantinus, Leonis Philoſophi filius, & Bardus Theophili Imperatoris Auunculus, atque alij.*

6 *Ægypti Sacerdotibus, qui Mathematicam ex inſtituto callebant exemptiones, & ſtipendia maxima collata ſunt, cæteroſque id genus ſemper deinceps venerata eſt antiquitas; vt de Euphorbio, Thalete, Anaximandro, Anaximeno, Democrito, Parmenide, Theeteto, alijſque oſtenditur non paucis.*

7 *Ptolemęi Mathematicorum Principis plurima expenduntur geſta, quibus mathematicas diſciplinas græcis hominibus, quos non*

dum

dum eâ cæleſtis ſcientiæ gloria attigerat, non ipſius ſcientiæ terminis, ſed ſui ingenij finibus abſolutiſsimè importanit: vnde & famam apud poſteros meruit immortalem.

8 *Quantum Ioanni à Sacro Boſco Anglo fuerit nomen; ex ſtyli antiquitate quo eius, multorumque epitapha inſcripta ſunt apertè colligitur; nàm diuturnum famam, illius indicant memoria, præſertim enim in antiquis leniores ſufficiant probationes.*

9 *Multa ediderunt in Mathematicis eruditione plena Ioannes de Monte Regio, in quorum gratiam Mathias Rex Hungariæ ipſum multis auxit honoribus. Vnde à Summo Pontifice, vt Calendarium corrigeret, Romam etiam fuerat enocatus. Chriſtophori deinde Columbi heroica enarrantur geſta, quibus à Rege Catholico valdè meruit honorari.*

10 *Lucæ Gaurici, & Petri Apiani recenſentur honores, quibus ille à Paulo III. iſte à Carolo V. propter inſignem Mathematicarum rerum peritiam fuerunt inſigniti: Quibus Principibus, vt grati haberentur, ſuarum nonnullas exinde dicarunt lucubrationes.*

11 *Petrus Ramus Veromanduus apud omnes Europæ Academias tanti nominis extitit, & fama, vt certatim, lucnlenta illi propoſito ſtipendio in eis ad profitendum, Summi Principes ipſum enixè vocarent. Cui tamen patriam omnibus exteris magis præferre libuit.*

12 *Iuliani Riſtorij Carmelitæ; Guidi Vbaldi Sanctæ Mariæ è Marchionibus Montis; & Philippi Ferrarij Seruitæ, illuſtria recoluntur elogia, quibus latè oſtenditur, quantum apud Magnos Principes; & eruditos viros in honore fuerint.*

13 *Ad Mathematicos Parenesis: Quod ſcilicet, penitus omiſſa, aut neglecta illa vera, & ſyncera Philoſophia, quæ mores dirigit, motuſque animi rebelles comprimit; mathematica ſtudia maximè labefactari.*

ILla planè ſi certior, ac venerabilior iudicanda cenſetur Scientia, quæ validiori- 1 bus, potioribuſque vtitur demonſtrationibus 1. *poſt cap.23. tex.42.* omni prorſus remoto dubio cæteris longè Matheſis, certitudine, & honorificentia vtique præſtabit. Demonſtrat enim omnia de quibus demonſtrare incumbit firmiſſimis, vrgentiſſimiſque rationibus, adeò vt verè, & propriè in auditorum animo ſcientiam gignat, omnemque penitus dubitationem abigat, id quod alijs tribuere ſcientijs vix excogitatur permiſſum, cum in eis ſæpè numero intellectus multitudine opinionum, ac ſententiarum varietate obrutus, concluſionum in veritate iudicanda ſuſpenſus hæreat, & incertus. Cuius rei fidem apertè ferunt tot Peripateticorum ſectæ (vt alij interim ſilentio inuoluantur Philoſophi) quæ ab Ariſtotele veluti rami ex vno trunco exortæ; adeò inter ſe ſe, & nonnunquam ab ipſo diffident Magiſtro, vt num de nominibus, an de rebus potius diſputationem inſtituerit penitus ignoretur. Hinc fit vt pars interpretes græcos, pars latinos, arabes alij, alij nominales, alij denique reales, quos vocant (qui omnes tamen peripateticos ſe eſſe gloriantur) tanquam doctores ſequuntur. Quam autem hoc à Mathematicis abſit demonſtrationibus neminem latere putatur. Theoremata nanque Euclidis, cæterorumque Mathematicorum, eandem hodie, quam ante tot annos retinent in Scholis veritatis puritatem, rerum certitudinem, demonſtrationum robur, ac firmitatem. Cum igitur Mathematicæ diſciplinæ, veritatem adeò expetant adament, excolantque, vt non ſolum nihil quod ſit falſum, verum etiam nihil, quod probabile tantum exiſtat, nihil admittant denique, quod certiſsimis non confirment, roborentque demonſtrationibus, dubium ſanè eſſe non poteſt, quin primus inter alias ſcientias illis ſit cõcedendus locus. Eam quippè ſcientiam eſſe digniorem præſtantioremque; quæ magis ſinceritatis, veritatiſque eſt amans Plato *in Philebo, ſiue de ſummo bono* docuit.

Hinc iure optimo, non veritates dun- 2 taxat, ſed mirabiles huius facultatis concluſiones, dici ſolent veritates. Quarè cum Tullio 1. *de orat. ſect.* 85. *n.* 10. ſanè liceat ſic admirari: „ Quis ignorat, iſ, qui „ Mathematici vocantur, quanta in obſcu- „ ritate rerum, & quàm in recondita arte, „ & multiplici, ſubtilique verſantur? Et verò quis non admiratur (vt *de natura Mathematica cap.4.* ſcitè notat Blancanus Bononienſis) cùm intelligit omne triangulum rectilineũ habere tres angulos æquales duobus rectis? & omnem figuram rectilineam habere angulos externos, etiam ſi mille ſint, æquales tantummodò quatuor rectis? Item duo parallelogramma ſuper eadem baſi, & in iiſdem parallelis conſtituta, æqualia eſſe etiam: ſi alterum quantum vis longum efficiatur? Quam admirabilis eſt quadrageſima ſeptima 1. Euclidis libri, pro cuius inuentione Pythagoras iam Muſis Hecatombas immolauit? In 2. *item element. lib.* quàm ſubtilis eſt quartadecima, quæ rectilineo cuiuis quadratum exhibet æquale? In tertio poſtea quot quantaque angulus ille contingentiæ continet miracula, qui quamuis quantus ſit, nequit tamen à linea recta

par-

partiri? Quis *in* 10. *libro.* conſiderans illam
tot magnitudinum aſymettiam, & dia-
metrum eſſe coſtæ incommenſurabilem,
non magnoperè obſtupeſcit? *In* 13. au-
tem, quantò amplius ſtupore afficimur
in illa quinque regularium corporum, in
eadem ſphæra inſcriptione? & cum intel-
ligimus quinque tantùm in tota rerum
natura repetiri poſſe ſolida regularia? Vn-
de appoſitè Cardanus *lib.* 16. *de ſubtilit.*
„ inquit: Euclidis ſunt duæ præcipuæ lau-
„ des, inconcuſſa Dogmatum firmitas libri
„ elementorum, perfectioque adeo abſolu-
„ ta, vt nullum opus, iure huic comparare
„ audeas; quibus fit, vt adeò veritatis lux
„ in eo refulgeat, vt ij ſoli in arduis quæſtio-
„ nibus videantur poſſe verum à falſo di-
„ ſcernere, qui Euclidem habeant fami-
„ liarem.

Vt autem Mathematicæ ſubalternas ad
3 ſpecies deſcendamus: Arithmeticæ etiam
fructus neceſſe eſt inſpiciamus; in qua
præter ea, quæ Euclides, Iordanus, &
Maurolicus egregia ſanè adinuenerunt,
quam mirabile eſt illud veluti ſcientiarum
monſtrum, ac portentum, quod Alge-
bra m vocant? Nihil fortaſſe in tota peri-
tiæ Encyclopedia ſubtilius, profundius ni-
hil, non humano ingenio par eſt, ſed quid
cælitùs reuelatum dixeris: Numeros illos,
quos ſurdos vocant, & qui nullo modo
exprimi poſſunt, addit, ſubtrahit; multi-
plicat, diuidit perindè ac ſi numeri com-
munes eſſent; illis verò, quos minores
quàm nihil confingit, quid abſtruſius?
quibus tamen vtriſque admirandas adeò
diſſoluit quæſtiones, & ænigmata, vt ij,
qui hanc callent eruditionem, nihil in
numerorum infinita dictione obſcurum,
nihil arduum timeant; vt propterea eos
non homines, ſed vel intelligentias quaſ-
dam ſeparatas, aut prçſtigiatores quoſ-
4 dam eſſe exiſtimes. Quod ſi ſubinde (vt
de Geometria alterna Mathematicæ ſpe-
cie, aliquid dicamus) ad Archimedis ope-
ra oculum conuertamus, quàm ſæpè nos
ea reddunt ſtupefactos? vt dum oſtendit
triangulum quoddam eſſe dato circulo
æquale: dum parabolam ad quadratum
redigit: dum planorum centra grauitatis
rimatur: dum totius arenæ mundum vni-
uerſum complentis numerum ſubducit:
dum quodlibet pondus, atque adeò Mun-
di machinam loco dimoueri poſſe, vel ab
vnica formica demonſtrat. Sed & libel-
lus de lineis ſpiralibus, & alter de ijs, quæ
in aqua vehuntur, quàm admirandi ſunt?
De Sphæra poſteà, & Cylindro varia de-
monſtrans, quanto & alios, ac ſeipſum
ſpatio ſuperat, vt dum inter cætera, diui-
no planè acumine oſtendit cuiuslibet
ſphæræ ſuperficiē quadruplam eſſe circuli
eiuſdem maximi. Item ſi tria hæc, Cy-
lindrus, Sphæra, & Conus ſint in eadem
altitudine, eorumque baſes ſint circuli
maximi illius Sphæræ, habere inuicem
proportionem, quam habent hi numeri
3. 2. 1. Quare ob tam præclarum ingenij
monumentum, ſepulchro ipſius marmo-
reo, Sphæra, & Cylindrus pariter marmo-
rei ſunt impoſiti, quemadmodum Cice-
ro 1. *tuſcul. ſect.* 24. *t. n.* 64. narrat; vbi etiam
magnopere gloriatur, ſe cùm in Sicilia
Quæſtoris fungeretur officio, illud igno-
ratum à Syracuſanis ſeptum vndique,
ac vepribus, & dumetis veſtitum indagaſ-
ſe ſepulchrum. Proinde Cardanus, *eodem
lib.* 16. *de ſubtilit.* Eum tanquam ingenio-
rum Phænicem ſupra omnes ſubtilitate
præſtantes viros, ipſum duplici ordine eue-
„ xit. Archimedes (inquit) primus ſit, non
„ ſolum ob monumenta illius nunc vulga-
„ ta; ſed ob Mechanica, quibus vires Ro-
„ manorum ſæpius fregit. Miſſos autem
facio Apolonium Pergæum, Hypſiclem,
Theodoſium Tripolitam, Menelaum, Se-
renum, Pappum, & alios, quorum opera,
omnium ſuperant admirationem, eaque
mirabili adeo connexione, ac certitudine
tradita, vt nullus ſit, qui priſcis illis Geo-
metris ingenio cedere libenter nolit. Pro-
pterea, vt cum eodem ibidem hanc rem
„ Cardano concludamus, dicimus: Nihil
„ mirum igitur Geometriam eſſe omnium
„ ſcientiarum ſubtiliſſimam, quæ cum ta-
„ men à manifeſtiſſimis initium ducat, me-
„ rito anſam præbuit, vt prima omnium
„ etiam pueros doceretur. Mirum eſt, quam
„ breui ex apertiſſimis ad obſcuriſſima tra-
„ hat, & ex humilibus in altiſſima ſtatim
„ aſſurgat.

Celebrium proinde quamplurimi Or-
5 bis, locorumque Dynaſtæ Mathematicas
tanti fecerunt ſcientias, vt eas per ſe ip-
ſos aliquando colere, proterique minimè
mè ſint aſpernati; Hadrianus quemad-
modum, & Septimius Seuerus A A. *Vo-
later. lib.* 23. *antroph.* Carolus Magnus. *Auen-
tin. lib.* 4. *annal. Boior.* Solymanus Turcarum
Imperator. *Sabell. ſupplem. lib.* 24. Conſtan-
tinus Leonis Philoſophi filius, & Bardas
Theophili Imperatoris auunculus. *Zona-
ras. p.* 3. Ægyptij Reges *Diod. lib.* 1 *cap.* 6. Et
Nobiles Romani, de quibus ad Piſones
ſcribit Horatius:

Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in partes centum diducere: Dicat
Filius Albini, ſi de quinquunce remota eſt
Vncia: quid ſuperat? poteras dixiſſe,
triens: heus
Rem poteris ſeruare tuam — — —

Ariſtoteles Stagirites prçterea, & quia
Pla-

Platonis diſcipulus, & quia naturæ miraculum, cùm in omnibus alijs tum etiam in mathematicis diſciplinis excelluit. Teſtantur hoc plurimi libri, in quibus mathematicas demonſtrationes frequenter adhibet, vt *lib.* 5. obſeruat Laertius: Vnde Calliſthenem, quem ſuo loco, Alexandro Magno Aſiam petenti comitē adiunxerat, monuit, vt ſi caperetur Babylon, Aſtrologia Chaldæorum ad Græcos mitteretur. Et certè conſtat obſeruationes Babyloniæ, annorum 3903. ad Ariſtotelem à Calliſthene miſſas. *Petrus Ramus lib.* 1. *proœm. Mathem.* Sed & in Germania præ cæteris nationibus rei mathematicæ, publicis ſtipendijs ornatæ (vt *lib.* 2. *proœm. mathem.* idem tradit Ramus) plurimæ, & inſignes reperiuntur Scholę: adeò vt illud præſertim de Ciuitate Norimbergenſi ſingulare ſit, atque apud omnes alias Ciuitates prędicandum: Stipendium dare de publico Mathematum profeſſori, non ei ſolum, qui doctis, & eruditis prælegat; ſed ei quoque, qui vernacula lingua latinæ, græcæque ignaros opifices erudiat. Quin ſi qui Mechanicorum operum artifices inſignes non ignauia, aut culpa, ſed aduerſa valetudine, aut fortuna in egeſtatem inciderint; opem ferre miſeris, atque afflictos ſubleuare, Norimbergenſes conſueuerunt.

Quamobrem Ægypti Sacerdotibus, qui
6 ſecundum Strabonem *lib.* 17. ex inſtituto, Mathematicam maximè callebant; ſuæ in ſtipendium profeſſionis, Pharao exemptionibus, & immunitatibus præditos agros plurimos aſſignauit. *Geneſ.* 47. Vnde & cæteros ſemper deinceps amplis honoribus proſequuta eſt antiquitas, vt de Euphorbio Phryge, qui ante Thaletem cōtemplationem de lineis fecit, & Triangulum ſcalenum inuenit: Thalete Mileſio, qui triangulum reperit in circulo orthogonicum, tropicos, & æquinoctialem deſignauit. Anaximandro Mileſio, qui horologium ſolare, ſphæram, gnomonemque reperit. Anaximeno Mileſio, qui docuit, ſidera non ſolùm ſupra terram, ſed circa terram moueri. Democrito Mileſio, qui de contactu circuli, & ſphærę, de Geometria, de lineis irrationabilibus, de ſolidis, ac de numeris geometricis. Parmenide Eleate, qui aſſeruit terram, eſſe rotundam, & in medio mundi ſitam. Theæteto Athenienſe qui cum Archita, geometrica auxit. Xenocrate Chalcedonio. Autolyco Arceſilai præceptore. Archelao Chorographo, atque alijs non paucis, qui varijs, opimiſque affecti ſunt præmijs, in *eorum geſtis* late ſcribit Laertius. Quibus proinde ſepoſitis; antequam
7 ad noſtrates propius accedamus, Mathematicorum Principem Ptolemæum, veluti ſcopum ſtatuam in medio, quem honores, & gratiæ non ſemel certatim collimarunt abundè; Nam cum in Cleopatram ſub Octauiano Cæſare, in prouinciam Ægypto redacta, Ptolemæorum Regnum penitus deſijſſet: priuatus proinde ipſe, regio tamen animo, & ingenio, non ad ſordida artificia, vitam non ad deſidioſam, non ad ſeceſſum in ſolitudinem ſe addixit; verùm in illo tunc celeberrimo Alexandrinæ Vrbis Gymnaſio, haud obſcuris facultatibus totum ſe ad literas contulit, atque in primis, in Philoſophia præclara humanæ ſocietatis parente, deindè mathematicis in diſciplinis (quibus vagantia Cælo ſidera cognoſcuntur, & quibus ſuccurrendum videbat) omnium admiratione, plurimùm inſudauit, ætatemque omnem contriuit. Etenim cùm ipſo veri inueſtigandi raperetur amore, videretque cæleſtia corpora in hoc corporato, & aſpectabili mundo, agitatione continua, & diſpari fluitante nunquam variari, ſupera illa complexus eſt, quæ ratis ordinibus immutabiliſque conſtantia, & certitudine demonſtrationis rectiſſimè cognoſcuntur, atque perfectiſſimè ſciuntur, vbi perpetuorum interualla, magnitudines, conuerſiones, anfractus varij, multipliceſque naturæ perinde animo, & ratione cernuntur, atque illa, quæ oculis ſubiecta percipiuntur, vt viuere in terris homines, & cum Dijs ipſis in tanto diuino cæli ornatu verſari videantur, quarum cæleſtium rerum, motuumque ſcientiam priſci illi exquiſito ingenio viri, agitatione certa, & veritate commoti, & primam omnium quæſiuerunt, & omnium vltimam inuenerunt. Expleuit verò, & vltimus abſoluit Ptolemæus vnus omnium doctiſſimus, & ingenij ſubtilitate vſque eo acerrimus, vt in aſtrorum ſpeculationem è naturæ ſinu naturam ipſam extorſerit, prouocauerit, & in certamen deduxerit: Is enim Solis, Lunæque magnitudinem, volutiones, proportiones, incrementa, detrimenta, quæ ſatis à maioribus commodè tradita extitiſſent. Errantium verò, fixarumque ſtellarum rationem, & motus, non inſtitutis certis, & doctrina tantùm, ſed inſtrumentis etiam ab Hipparco perquiſitis afferre voluit. His itaque ſuis libris, ambitus, ſtationes, curſuſque ſiderum, ac eorum motum omnem, & ſtatum (res profecto cognitu dignas, omniumque difficillimas) ſubtiliſſimè aggreſſus inueſtigauit, rectè ab alijs inuenta comprobauit, deprauata correxit, vt ſolus de admirabilitate cæleſtium rerum, nul-

[...]antiis anguſtijs, aut conciſis diſputationibus illigatus commodiſſimè ſcripſerit, acutè enodauerit, cumulatiſſimè ſatisfecerit. Cùm autem hanc diſciplinam Græcis hominibus, quos non dum ea cæleſtis ſcientiæ gloria attigerat, non ipſius ſcientiæ terminis, ſed ſui ingenij finibus abſolutiſſimè importauerit; & cùm nihil diminuti, nihil ſuperuacui, nihil præter rem ab eo ſcriptum ſit: nullus ad eius inuenta & ſcripta potuit aſpirare. Hoc enim prolixo Elogio, Andreas Trapezuntius Georgij Filius *in principio Almageſti*, ad Sanctiſſimum Xixtum IV. ſcribens, ipſum decorauit.

Sed enim ſi *lib. 5. eleg.* 1. monente Pro-
8 pertio.

Omnia poſt obitum fingit maiora vetuſtas:
Maius ab exequijs nomen in ora venit:

Immortale ſanè nomen, communemq; ſibi plauſum quoque conſequutus eſt Ioannes à Sacro Boſco Anglus; dum poſt præclara geſta, è viuis erepto, hoc Epitaphium cum inſculpta ſphæra ad eius tumulum Lutetiæ in ſodalium Maturinalium clauſtris poſitum, dicatum eſt, apud Eliam Venetum *ad Ioannem tacitum in init. ſphęræ ſacri boſc.*

De Sacro Boſco, qui compotiſta Ioannes
Tempora diſcreuit, iacet hic à tempore raptus.
Tempora qui ſequeris, memor eſto quòd morieris.
Si miſer es, plora; miſerans pro me precor ora.

Ex quo quidem vel ſolo carmine, quale id fuerit ſeculum, qualis antiquitas, his (ni fallor) planè licebit colligere, qui ei bene callent tempeſtati eruditum viſum, probatumque fuiſſe quicquid formam aliquam latinæ linguæ ſaltem haberet, & aliquo modo ab illis poſſet intelligi, latinas, qui literas tractarent, hoc nanque ſtylo apud Franciſcum Pomey *in ſua libitina* inſcriptiones leguntur quamplurimæ: vt cuiuſdam Monachi:

Hic ſunt in foſſa, cineres, vermes ſimul oſſa
Cuiuſdam dicti Fratris Thomæ Benedicti
cuiuſdam Parochi Burgundi:
Conditur hic intro, qui plures condidit antro:
Nam Curatus erat, nunc nullum condere curat
In Cælo cultus, requieſcat ſpiritus eius,

atque aliç, quç omnes ſimplicitatem, ruditatemque illius oſtendunt antiquitatis. Quibus profectò tanti viri ne dum augetur fama, verùm & opuſculis, mole licet exiguis, quç publicæ edidit vtilitati, non interrupta confertur gloria. Nam in antiquis lectores ſufficiunt probationes *c. cum cauſam de probat. l. pen. ff. eod. tit. & alibi.*

Quantùm verò Ioanni de Monteregio
9 Purbachij diſcipulo literatorum debeat omnis poſteritas ex eo facile licebit colligere, quod mirabili eruditione, ſummaque diligentia veterum Grçcorum ferè omnium, Archimedis, Apollonij, Sereni, Ptolomæi, & aliorum opera, numerò ferè triginta, in latinum conuerſa typis mandari curauerit. Nam Epitomen Almageſti abſoluit, opus de triangulis planis, & ſphçricis dedit, Tabulas directionum fecit; primus Ephemerides aſtronomicas ad plures annos edidit; tangentes lineas inuenit; atque libellum de Cometa compoſuit. Mathias idcircò Rex Hungariç, multis ipſum honoribus auxit; cumulauitque diuitijs. Tandem Romam à Summo Pontifice, Calendarium corrigendi cauſa euocatus, ibidem obijt, ſepultuſque eſt in Pantheone, poſtquam Solis declinationem maximam 23. 30. edixerat: *Collimitius in indice ante tabul. primi mobil. Montere.* Coſmographica itaque arte, quam Chriſtophorus Columbus Ligur prç cæteris benè callebat Mathematicis, occidentalem quia fæliciter aperuerat Indiam prima expeditione peracta, Ferdinandus Hiſpaniarum Rex, & Iſabella Regina, ipſum valdè honorificè exceperunt redeuntem: Nam conſidere eum coram ſe iubentes, inſignibus honorum titulis auctum, Summum Oceani Præfectum (Almirantem vulgò appellant) deſignarunt, eique omnium Regionum ex India, redditnum decimam attribuerunt: Bartholomæumque, eius fratrem Hiſpaniolæ Inſulæ quoque præfecerunt: Sed inde iterum in Hiſpaniam regrediens, Regique nouas cùm à ſe expoſuiſſet alias, atque alias repertas terras: nouos pariter ſimul cum gratiarum actione recepit honores. Tertio tandem, & ſi malorum inuidia, manicis, & compedibus ferreis ſtrictè deuincti in Hiſpaniam eſſent remiſſi; ſtatim tamen ac Regi nunciatum eſt tam claros viros, adeò fçdo, ac miſerabili adduci habitu, in miſericordiam actus, miſſo curſore è cuſtodia illos eripi, & leuari vinculis iubet, deinde ſplendido comitatu, cultuque vt talibus dignum erat, ſuum in conſpectum venire. Vt autem in regiam peruenerunt comiter excepti, & auditi ſunt: ac cùm ibi obtinuiſſet veritas, pçnis in noxios decretis, ſtatim à regibus priſtinæ dignitates, redditus, & ſtipendia, quæ ab eo tempore, quo in vincula coniecti fuerant, ipſis ablata erant, reſtituta ſunt. Verum non ita poſt multò Columbus, feſſo, ægroque tot itinerum laboribus corpore, lethalem in mor-

bum incidit, ac in dies, eius graueſcente valetudine, octauo idus maias 1506. extinctus eſt, Corpus autem eius, vt teſtamento cauerat. Hiſpalim in Chartuſianorum cænobio delatum, ibidem ſepelitur. *Petr. martyr. mediol. in eius, quem de his ſcripſit libell.*

Anno inſuper 1550. inter Mathemati-
10 cos, ad ſtuporem Venetijs florebat Lucas Gauricus, Fani Picentinorum Vrbe natus, qui Alphonſi Regis Caſtellæ, & Eliſabethæ Reginæ tabulas aſtronomicas, & tabulas Ioannis de Monte Regio, atque Ioannis Blanchini, Laurentijque Bonincontri libros de rebus cæleſtibus, caſtigauit. Fecit annotationes in Ptolomæi almageſtum, & Ephemerides. Scripſit, & Iſagogem in totam ferè Aſtrologiam, tractatus de ventis; de aeris qualitate ex Theophilo; de peregrinationibus Lunæ ex Epheſtionis Thebani iudicijs; de conceptu natorum, & ſeptimeſtri partu ex Valente Anthiocheno; correxit codicem Homar de natiuitatibus, & Abrahami Iudæi de ijſdem; compoſuit, & tractatum aſtrologicum; calendarium eccleſiaſticum 2000. annorum interſtitio duraturum aſſignauit; & de miraculoſa eclipſi, quæ contigit in morte Chriſti nonnulla differuit, Quare Romam cùm eſſet profectus, & Pauli III. Farneſij amicitiam propter excellentem eruditionem ſibi conciliaſſet, Epiſcopatu Giophonenſi tandem donatus eſt. *Author ipſius vita in oper. princ.* Leiſnicæ præterea oppido Miſniæ, honeſtis parentibus, Petrus Apianus cognomento Binnicius tunc temporis prodiit; qui cùm in omni diſciplinarum genere clarus extaret, peculiari tamen ſtudio, totum ætatis tempus mathemathicis impendit, in quibus omnes ſui ſeculi homines ferè ſuperauit: Coſmographus ſummus, Aſtrologus perfectiſſimus (nemo enim illi par in aſtronomicis inſtrumentis excogitandis vnquam extitit) Quarè hæc eum ſtudia Germanis non modò, qui mathemata fæliciſſimè tractant, admirandum reddiderunt, ſed etiam omnibus. Carolo V. potiſſimùm Romanorũ Imperatori commendatiſſimum, atque clariſſimum effecerunt, qui Ingolſtadio Boiorum vrbe, vbi in florenti academia mathemata docebat ad ſe accerſiuit, atque eius doctrina plurimum delectatus, nobilitate donatum equeſtris ordinis titulo inſigniuit, multiſque honoribus, & beneficijs cumulauit: Cui Apianus, vt gratus haberetur, inſigne illud opus dedicauit, quod Aſtronomicum Cæſareum vocatur, vel liber coſmographus, ſiue Geographica inſtitutio, cui eſt adiectus Quadrans vniuerſalis, & inſtrumentum aſtronomicum ſub forma folij Populi: Sed ex Catharina poſtmodum Landiſutana ſummæ probitatis matrona, etiam præ cæteris Philippum filium ſuſcepit, qui in mathematicis à parente doctus, Ingolſtadij loco Patris inde ſuffectus eſt, qui licet ab exteris academijs ſæpius ad eam profeſſionem publicè ſuſcipiendam vocatus fuiſſet, maluit tamen patriæ prodeſſe, quod, & domum haberet ornatiſſimam, & patrimonium ſatis boni prouentus, vndè commodè viuere poſſet. Supremum autem diem obijt Petrus 21. Aprilis 1555. magno tamen Eruditorum mærore, reique literariæ diſpendio. *Author eius vita inter eiuſdem opera in prin.*

Defuncto Nicolao Sapientio Collegij
11 Prælei Moderatore inclyto, eius loco Petrus Ramus Veromanduus iure ſucceſſit, qui authoritate Caroli Lotharingiæ Cardinalis, Doctorum omnium liberaliſſimi promotoris Eloquentiæ, & Philoſophiæ primò regius profeſſor creatus eſt cùm annum ætatis ageret 36. Cuius fama per omnes Europæ diffuſa Academias, multos Viros principes mouit, vt propoſito illi luculento ſtipendio euocaretur è Gallia: Angelus enim Papius, vir clarus inter Italiæ præcipuos homines doctos illum Bononiam Academicorum omnium nomine accerſiuit. Idemque Illuſtris quoque vir operatus eſt Andreas Dudizius Sbardelata Quinqueccleſienſiũ in Hungaria Archiepiſcopus, qui iã Poloniam ſe tunc receperat, ſuaſotque fuerat Ramo, vt Cracouiam veniret. Rex quoque Pannoniæ Ioannes, literis, eundem ad ſe amiciſſimè inuitauit, vt Albæ Iuliæ præficeretur ſcholis. At Ramus, qui inter Gallos nomen celebre iam erat adeptus, Patriam exteris præferre maluit cui primam off cij partem ſe debere non ignorabat. Pariſijs ergo apud amicos, fama celebris, authoritate publica (licet obſtarent plurimi) Academiæ totius factus eſt Decanus. Tum ille quietiori vitæ generi, Dei beneficio donatus, ad Mathematum ſtudia ſe totum addixit, opera vſus Friderici Reiſnerij Germani in ea facultate optimè verſati, & Arnoldi Oſſatis quorum adiutus beneficio, admirabiles progreſſus habuit. Cùm autem bellis ciuilibus omnia apud Gallos turbarentur, vt ab his tempeſtatibus tempeſtiuè ſe eximeret, Pariſijs diſcedens, ad Fontem Bellaqueum, vbi regia ſita fuerat Bibliotheca, receſſit. Sed cum animaduerteret non eſſe tutum diutius in Gallia hærere, ſtatuit tantiſper Germaniam inuiſere donec incendia illa reſtinguerentur Patriæ. Argentinam primùm adijt, Baſileam

liam deinde, Loſannam, Tygurum, Heidelbergam, Norimburgum, & Auguſtam. Vbique celebri applauſu, publicaque lætitia à viris doctis exceptus eſt, & amicitiæ officijs cumulatus. Rebus itaque in Gallia compoſitis, Pariſios reuerſus eſt; vbi tandem violenta morte anno circiter 1572. migrauit è vita. Vnde eius ſuppellex, ac Bibliotheca ſtatim direpta fuit; multaque eius opera non dum abſoluta periere: vt Commentaria in libros Ariſtotelis de Republica; Libri de Romanorum comitijs, Ethica, Phiſica, Optica, Geometrica, Muſica, Aſtronomica, atque alia. *Ex eius vita in principio operum, quæ extant.*

Sed vt ad Italos redeamus noſtros, eorumque in honoribus huiuſmodi
12 rumque in honoribus huiuſmodi metam ſtatuamus capitis: neminem latere optarem Iuliani Riſtorij de Prato in Tuſcia, quo tot præclara ſibi meruit ob ſequia ſingulare ingenium: Nam omnium fere ſcientiarum eruditione excultus, multos per annos Senis, Piſis, atque Florentiæ Mathematicas, & præſertim aſtronomicas facultates publicè profeſſus eſt. Quo in genere multa edidit tantæ exiſtimationis egregia monumenta, vt apud Etruſcos Principes perpetuò aſſeruari meruerint: Vnde ſtatua elogioque in marmore, Inſtituti Carmelitani, cuius fuerat Alumnus, periſtylij limini appoſitis, dignus eſt habitus. *Raphael Badius in catalog. viror. illuſt. vniuerſ. florent.* Ex quo autem Guidus Vbaldus è Marchionibus Montis Sanctæ Mariæ, Mathematicis rebus operam dederat, adeò inſigne ſibi retulit nomen, vt præter auitam Borboniæ familiæ nobilitatem. excellentis quo iugiter præſtabat virtutis meritum, ad ſtuporem amplìauerit. Summis idcircò Principibus, Studioſiſque Viris maximè charus fuit: Nam Octauius Farneſius Parmæ, ac Placentiæ, cui Planiſphæriorum vniuerſaſium Theoricam; & Franciſcus Maria Vrbini, Duces cui in duos Archimedis Equiponderantium libros Paraphraſim ſcolijs illuſtratam, atque de Architectura opuſculum dedicauerat, atque alij, ſingulari affectu, præcipuiſque amoris notis dum viueret, ſunt proſequuti. *Ex eiuſdem Epiſt. dedicat.* Nec tandem impares ſibi promeruit laudes Philippus Ferrarius Alexandrinus Seruitani Inſtituti nobile decus, cuius ſingularis pietas, vitæ rigor, morum probitas, omnigena doctrina, græcæ, latinæque linguæ peritia, ſuæ Religionis non tantùm ſummam ſemel, atque iterum, eidem contulerunt Præfecturam: verùm etiam Clementi VIII. Paulo V. & Vrbano VIII. mirandum, gratumque effecerunt: Qui poſtquam in publica Ticinenſi Academia quadraginta octo annis Mathemata interpretatus eſt, Geographicas, & Hiſtoricas diſciplinas ſcriptis illuſtrauit. Mox Mediolani 1626. tertio nonas Septembris lætus obijt in Domino. Cui Patres Ticinenſes tanquam Parenti optimo illuſtre poſuerunt elogium, de quo Gianus 2. *p. ann. Seruor.* Reliquit autem ſui ingenij præclara monumenta: Epitome ſcilicet geographicum, nouam Topographiam in Martyrologium Romanum; Catalogum Sanctorum Italiæ, Catalogum generalem Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt; Additionem ad Dictionarium Calepini; Topographiam poeticam; Lexicongeographicum, atque alia, quæ ſingillatim latè recenſentur à Ghilino 1. *p. Theatr. viror. liter.*

Ex tot autem, tantiſque honoribus
13 (alijs tamen omiſſis quamplurimis, quibus paſſim Mathematici inueniuntur affecti) inanis vlla ne propterea erumpat elatio: vtinam illud Ariſtonis apud Stobeum *ſerm. 2. de impudentia*, memoriæ quam ſæpiſſimè commendare velint; nimirum, Illa penitus omiſſa, aut neglecta vera, ſynceraque Philoſophia, quæ mores dirigit, motuſque animi rebelles comprimit, ſimiles fieri Penelopes procis, qui cùm ipſa potiri non poſſent, ancillis miſcebantur.

CAPVT XVI.

Cùm valdè Muſica Deo curæ ſit; hominibus autem ad ſtuporem perutilis: eius proinde maximo in honore, ſemper inſignes habiti ſunt Profeſſores.

SVMMARIVM.

1 *Muſica in hominum animis potentiſſima eſt; varijque ſunt effectus eius, adeò vt hos ad inanem lætitiam, hos ad deuotionem piaſque lachrymas plerumque moueat: quare non immerito dubitatur, an Deum delectet, vel potius ab ipſa ſummopere abhorreat.*

2 *Quidam Hilarius; Henricus, & Petrus Bruis, Ioannes Vuiclephus Trinitarij Tranſyluani, & Arius hæretici citantur, qui cantum ab Eccleſiis omninò nitebantur excludere.*

3 *Quibuſdam tamen ſacris refutantur hiſtorijs, Deum cantu, & harmonia maximè oblectari latè oſtendentibus; vt Dauidis ante Arcam pſallentis, & Deo canendum, po-*

pulo ſuadentis; Angelici concentus in Chriſti Domini natiuitate; Puerorum in triumpho palmarum, Hoſanna filio Dauid clamantium: Hymni in vltima cœna cum Apoſtolis decantati; Pauli que, & Sila, media in nocte è carceribus clara, & alta voce orantium.

4 *Id, etiam Concilijs ſuadetur quamplurimis, Laodiceno, ſcilicet, Romano, Carthagienenſi, & Toletano IV. Agathenſi, & Aquiſgranenſe; quibus adhuc maximè fauent Sanctus Dionyſius Areopagita, Tertullianus, Euſebius, Author quaſtionum, qua habentur inter opera Sancti Iuſtini, Sanctus Baſilius, Sanctus Hilarius, Sanctus Ambroſius, Sanctus Hieronymus, Sanctus Ioannes Chryſoſtomus, Sanctus Auguſtinus, atque alij.*

5 *Muſica triſtitiam iucundat, tumidos furores attenuat, ſanitiam efficit blandam, excitat ignauiam, laſciuiam reuocat ad caſtitatem, pernicioſa odia conuertit ad auxiliatricem gratiam, & catera ſimilia, quibus Deus valdè delectatur, non quod ipſe ijs indigeat, ſed vt ad noſtram operentur ſalutem.*

6 *Ethnici, quoque hanc agnouerunt veritatem, dum Deos Homerus, poſt de Achille contentionem, cithara inducit canentes; & Eunomi in cithara, inter canendum vna chorda confracta, Cicada ſuperuolans, vocem alioqui defuturam, non abſque diuino impulſu ſuo cantu ſupplenis.*

7 *Hinc non omninò arguendus eſt Philo Iudæus dum celum ipſum, vbi praſertim Deos lucem inhabitat inacceſſibilem aſſeruit Muſica eſſe inſtrumentum archetypon, tam affabrè elaboratum, vt hymnis perpetuò Dei reſonet laudem.*

8 *Apud Græcos idcircò, Muſica ſummo in honore fuit, in qua pra cateris maximè floruerunt Epaminondas, Callias Hipponici filius, Critia Callaſchri, Alcibiades, Proſnomenes, Euphrauon, Archytas Tarentinus, & Philolaus. Item Leſbij, Mitylenai, Heracleota, alijque Graciæ Populi.*

9 *Multi alij ſummi viri, ac Famina hoc nobile amplexati ſunt ſtudium, vt Maſurius Iuriſconſultus, Cornelia Romana Metelli Scipionis filia, & communiter Tyrrheni, atque Hyberni.*

10 *Non minus autem eius profeſſores, quàm ipſa Muſica facultas, condignos receperunt honores: ſed Pythagora, Crotoniata, Hippaſio, Eubolide, Ariſtoxeno, Ariſtide, Alipio, alijſque ex veteribus Muſicis relictis, quorum geſtis abundant codices; nec non de recentioribus, ad cuitandam viuentium inuidiam, nullo ſermone habito: Semipriſcorum tantummodo recenſenda ſunt elogia.*

11 *Aurelianus idcircò, Eccleſia Remenſis inſignis clericus, Bernadro eiuſdem Eccleſia Epiſcopo, totique Clero, ac vniuerſæ Galliæ ſummo in honore fuit. Eadem ratione, Peregrini Archiepiſcopi Colonienſis inter familiares, & choros adſcriptus eſt. Berno Teutonicus, qui etiam propter egregias animi dotes, Augienſis Cænobij nobilem Abbatiam fauſto omine ſortitus eſt. Vndè nec minoris pretij habitus fuit Oſbertus Cantuarienſis, qui tam diuinarum literarum ſtudio, quam Muſica peritia, longanam ſui nominis famam ad poſteros tranſmiſit.*

12 *Guidonis Aretini: Notkeri, cognomento Balbuli: Helperici: Norgeri Epiſcopi Leodicenſis: Hugbaldi, aliorumque, qui proximè Caroli Magni tempora vixerunt, breuiter expendentur honores.*

13 *Franciſcus Landinius, à Rege Cypri, & à Venetorum Duce, lauream publicè recepit coronam. Antonius Squarcialupus etiam publico in marmore inſignitus eſt epitaphio; Et Franchinus Gaffurius Laudenſis, à Ludouico Maria Sfortia Mediolanenſium Duce, fauoribus, & gratiis meruit cumulari.*

14 *Item Petrus Aron apud Comitem Fortunatum Martinengum plurimum valuit; & à Comite Nicolao Ariteoenſi exaſtico inſignitus remanſit. Maurus autem Seruita à Leone X. alijſque proceribus honores recepit quamplurimos.*

15 *Orlandus vero Laſſus, Alberti, & Guilielmi Boiarum Ducum, Maximiliani II. Imperatoris, aliorumque Principum beneficentia, multa præmia eſt conſequutus. Nec minora à Summis Pontificibus, Imperatoribus, ac Regibus, Ioannes Petrus Aloyſius Praneſtinus, atque Illuſtris Vir Dominus Philippus de Monte Belga, amoris impendia tandem experti ſunt.*

ESt haud dubiè in animis hominũ generoſis maximè potentiſſima Muſica. 8.
1 *de republ. cap.* 5. ſed effectus ſupra fidem
varij; vtque omittam, quibus res non
eget, hos ad lætitiam inanem, hos ad ſanctum, & deuotum gaudium, piaſque
nonnunquam lachrymas mouet. Quæ ſanè varietas, num in Eccleſijs ſonus, &
cantus Deum delectent, vel ab ipſis potiùs abhorreat, in diuerſas ſententias, magna
traxit ingenia. Quare Diuus Auguſtinus,
2 2. *retract. cap.* 11. quendam refert Hilariũ,
qui cantum ab Eccleſia omninò excludi
volebat. Quem deinde ſequuti ſunt Henricus, & Petrus Bruis, vndè Henriciani,
& Petrobruſiani nuncupati ſunt hæretici,
quos latis carpit Petrus Cluniacenſis *in epiſt. ſcrip. ad omnes Epiſcopos cap. vlt.* Ioannes autem Vuiclephus, non modò cantum, verùm & vocem paulò elatiorem

in

in ſacris precibus reprehendebat; atque
ea de cauſa Clericos in Templis canentes,
Baal cum Sacerdotibus comparandos eſſe
iudicabat, apud Thomam Vualdenſem
tom.3.tit. 2. Trinitarij inſuper Tranſyluani
2. lib. cap. 1. ſe iactabant, Cantum cum
omnibus tubis, & organis in Eccleſijs
proſcripſiſſe. Quin imò, in *Antitheſibus
Chriſti veri, & falſi*, docent: Chriſtum
falſum in ſuis templis ambire cantum, &
organa: Chriſtum verum nihil huiuſmo-
di approbare. Sed mirum tamen apprimè
eſt, quod de Arianis, *in orat. de tradend. ba-
ſilic.* Sanctus ſcribit Ambroſius, qui in
Catholicis cantum prorſus damnabant,
cum & ipſi hymnis canendis impēſè ope-
ram darent. *Socrates.6.hiſt cap.8.*

Errarunt idcircò, & turpiter errarunt,
3 quia pertinaciter. Quandoquidem, ſi Deo
(vt aſtruebant ipſi) Muſica diſpliceret,
Dauidem in organis ludentem armigatis,
totiſque viribus ſaltantem ante Dominum
cum omni domo Iſrael, Arcam teſta-
menti, in iubilo, & in clangore buccinæ
ducente *2. reg. 6.* vtique puniuiſſet, ſicut
aſperè percuſſit Ozam ſuper temeritate,
eò quòd extendiſſet manum ad Arcam
Dei, & tenuiſſet eam, dum calcitrarent
Boues: aut ſaltem orbaſſet filijs, ſicut ſte-
rilitatem induxit ſuper Michol filiā Saul,
quòd ipſum Dauidem propterea deſpexe-
rat, vt ibidem narratur. Quin potiùs fa-
ctum eſt, vt Deo plenus ſui ad exemplum
cæterorum componeret ora, dicens: Om-
„ nes gentes plaudite manibus, iubilate
„ Deo in voce exultationis. *pſalm. 46.* Iubi-
„ late Deo omnis terra, ſeruite Domino in
„ lætitia: introite in conſpectu eius in exul-
„ tatione. *pſalm.99.* Cantate Domino cant-
cum nouum; Cantate Domino omnis
terra. *pſal. 95.* & cætera id genus. In mu-
ſicis proindè ſe maximè oblectare Deum,
expoſito non modò conuincitūr argumē-
to (cùm ille actus cenſeatur volitus, &
permiſſus, quando non reperitur nolitus,
& prohibitus. *Anchar.conſ.344. Aym. conſ.
203. n. 2. lib.1. Maſchard. de probat. concluſ.
1237. n. 2. Menoch. de præſump. lib. 6. præ-
ſump.16.n.2. Cenall. communium contra com-
mun. q. 227.*) verùm inſuper ipſius Dei
increato, & coæterno Verbo vehemen-
tius oſtenditur, quod caro factum, ab om-
nibus alijs penitus delicijs abhorrens, An-
gelorum tamen concentu ſummoperè
„ *Lucæ 2.* legimus delectatum. Facta eſt enim
„ cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis
„ laudantium Deum, & dicentium: Glo-
ria in altiſſimis Deo, & in terra pax homi-
nibus bonæ voluntatis. Et tranſiturum
ex hoc mundo ad Patrem, Puerorum,
Turbarumque, Hoſanna filio Dauid ca-
nentium *Matth. 21.* non ſolum non renuit
harmoniam; verùm etiam Phariſæos, &
Scribas prohibere cupientes ſeuerè com-
peſcuit, dicens: Vtique nunquam legi-
„ ſtis, quia ex ore infantium, & lactentium
„ perfeciſti laudem. Quinimò tantum abeſt,
vt aliquando muſicam reſpuerit, quod
in vltima peracta cæna, Hymnum cum
„ Apoſtolis dulciter cecinerit, ſcribente
„ Matthæo *cap. 26.* Et hymno dicto exie-
„ runt in montem Oliueti. Quoniam non
ſimpliciter pronunciatum, ſed verè, pro-
priéque hymnum illum, à Chriſto, & A-
poſtolis fuiſſe cantatum indicat Conci-
lium Toletanum IV. *cap.12.* Quamobrem
D. Auguſtinus titulum explicans *Pſal.72.*
ſcribit: Hymnorum ita proprium eſſe
cani, vt abſque cantu Hymni vocari ne-
queant. Et *in epiſt. 119. n. 19.* hunc ad lo-
cum aſpiciens, addit: De canendis hym-
nis, nos habere, Saluatoris, & Apoſtolo-
rum exemplum. Quod planè quoque
compertum eſt, ex *Act.* 16. Dum Paulus,
& Sila, media orantes nocte, hymnos ita
clara, & eleuata voce decantabant, vt pa-
riter audirentur ab alijs, in cuſtodia qui
detinebantur. Vnde idem Paulus *ad Co-
loſſenſes 3.* cunctos monet Chriſtianos, vt
in pſalmis, & hymnis, atque canticis ſpi-
ritualibus ſe exerceant. Concilia autem
4 plurima ex varijs mundi partibus id de-
creuerunt, vt Laodicenum ex Oriente
canon.15. Ex Italia Romanum, *decreto Da-
maſi, & Gregorij I.* Ex Aphrica, Cartagi-
nenſe IV. *can.10.* Ex Hiſpania Toletanum
IV. *cap 12.* Ex Germania Aquiſgranenſe
cap. 132. & 133. Cui veritati præterea om-
nes adhæſerunt Patres; præſertim Sanctus
Dionyſius Areopagita *de Eccleſ. hierarch.
cap. 7. p. 2.* Tertullianus *in apolog. cap. 2. &
39. & lib. 2. ad vxorem extremo*. Euſebius
lib. 2. hiſtor. cap. 17. Author quæſtionum,
quæ habentur inter opera Sancti Iuſtini
in reſponſ. ad quæſt. 107. Sanctus Baſilius
in epiſt. 63. ad cler. Neoceſarien. Sanctus Hila-
rius *in comp ſal. 65.* Sanctus Ambroſius *in
orat. de traden. Baſilic.* quæ habetur *in 5. lib.
epiſt. aduerſus Arianor. calumn.* Sanctus Hie-
ronymus *in epiſt. ad Ocean. de obit. Fabiol. Ad
Euſtoch. de obit. Paulæ, & in vita B. Pauli
primi Eremitæ.* Sanctus Ioannes Chryſoſto-
mus *homil. 56. in Matth. & homil. 59. ad
populum Antioch.* Sanctus Auguſtinus *9.
confeſſ.cap.7.& lib.10. cap. 35.* atque alij.

Nec aliqua, cur muſica ita chara, &
Deo amabilis exiſtat congrua deeſt ratio:
5 Nam vt *lib. 2. epiſt. 40.* eleganter ſcribit
Caſſiodorus, & nos ſuperius *lib. 2. cap.
15. n. 10.* ex ipſo retulimus: Triſtitiam
„ noxiam iucundat, tumidos furores atte-
„ nuat, cruentam ſæuitiam efficit blandam

„ ex-

„ excitat ignauiam , ſoporantemque lan-
„ guorem ; vigilantibus reddit ſaluberrimã
„ quietem, vitiatam turpi amore, ad hone-
„ ſtum ſtudium reuocat caſtitatem , ſanat
„ mentis tędium,bonis cogitationibus ſem-
„ per aduerſum ; perniciosa odia conuertit
„ ad auxiliatricem gratiam , & quod beatiſ-
„ ſimum curationis genus eſt , per dulciſſi-
„ mas voluptates expellit animi paſſiones ,
„ incorpoream animam corporaliter mul-
„ cet , & ſolo auditu ad quod vult deducit ,
„ quam tenere non præualet , verbo tacito
„ manibus clamat, ſine ore loquitur, & per
„ inſenſibilium obſequium præualet ſen-
„ ſuum, exercere dominatum . Non qui-
dem vt his indigeat Deus ; ſed quod in-
digentibus,per Muſicen abundè talia ſup-
„ peditare velit ; Deus enim , non propter
„ ſuam aliquam neceſſitatem ; ſed omnia
„ propter noſtram facit ſalutem , vt loqui-
tur Chryſoſtomus *homil.23.in caput 6.Matthæi* .

Hinc Ethnici quoque,quamquam ve-
ra Dei cognitione deſtituti , Muſicam
Diis maximè eſſe curæ, conſtanter aſſeue-
6 rarunt, quod non obſcure *Iliade* 1.indica-
uit Homerus , cùm Deos induxit poſt de
Achille contentionem ; cithara vtentes .
Cuius figmenti fortaſsè validum , licet
fabuloſum non minus , ſatis etiam extitit
argumentum Eunomi Citharedi apud
Locros Statua Ænea, quæ in ſidentem ci-
tharæ Cicadam habebat . Refert nanque
Strabo 6. *geographiæ* , ex quodam Timeo ,
olim in Pythiorum certamine Eunomum
Locrenſem , & Rheginenſem Ariſtonem
in canendi certamen veniſſe : Ariſtonem,
Apollinem inuocaſſe Delphicum , vt ſibi
canenti foret auxilio , quod à Delphis
quondam Rheginenſes eſſent profecti .
Eunomus reſpondit : Rheginenſibus ne
certandum quidem omnino de Muſica ,
apud quos Cicada vocaliſſimum animal ,
voce careret . Vtriſque verò certantibus,
cum in Eunomi cithara,vna inter canen-
dum chorda frangeretur, Cicada ſuperuo-
lans aſtitit ; & vocem alioqui defuturam
ſuo cantu ſuppleuit . Atque ita victor de-
claratus , Statuam Citharedi poſuit cum
Cicada citharæ inſidente . Hoc quippè
prodigio , vndè memoria tranſmeauit ad
poſteros: Deum eſt oſtendere , Muſicam
non negligere , ſed quam maximè cura-
re, cuius benigno affatu Cicada impulſa ,
canentis in auxilium illicò euolauit . Ea
7 propter Philo Iudæus. *lib. quod ſomnia im-
miss. à Deo.* appoſitè ſubdit:Cælum ipſum,
vbi Deus præſertim lucem inhabitat in-
acceſſibilem , Muſices eſſe inſtrumentum
archetypon, tam affabrè elaboratum , vt
hymnis perpetuò Dei reſonet laudem ;

Quæ loquutio ,& ſi fortaſsè non ſit vn-
decunque vera , vt oſtendit Philoſophus
2. de cælo cap. 9. text. 53. nihil tamen ſonat
abſurdi ; eam idcircò defendit Tullius *in
ſomn. Scipion.* Boet. *lib.* 1. *Muſices cap.* 10.
nec alienus ab ea omninò videtur Diuus
Ambroſius *in præf. comment.in pſalmos.*

Apud quamplures idcircò Muſica ſem-
8 per extitit,atque in honore fuit , adeò vt
non tantum Arcades , de quibus ſupra
lib.2.cap. 15. *n.* 1. *&* 2. verùm & cæteræ
Græcię nationes vndè omnium bonarum
artium deriuarunt ſtudia , ipſam mirificè
commendarent ; dicente Tullio. *1.tuſcul.*
„ *quæſt. ſect.* 149.*n.*4. Summam eruditionem
„ Græci ſitam cenſebant in neruorum, vo-
„ cumque cantibus . Et poſt pauca conclu-
„ dente: Ergo in Græcia Muſici floruerunt,
„ diſcebantque id omnes , nec, qui neſcie-
„ bat,ſatis excultus doctrina putabatur.Qua
in re maximè effulſerunt Epaminondas
Princeps , qui fidibus præclarè ceciniſſe
fertur . *Tullius ibidem*. Et Menander Rhe-
tor apud Cælium *lib.* 16. *antiqu. lect. cap.*3.
Lesbios, & in primis Mytylenæos Citha-
rædica plurimum ſolitos gloriari , eaque
re ſibi præſertim placuiſſe , ſcribit . Hoc
item multis aſtruit Atheneus *Dipnoſoph.
extremò lib*.4. referens Heracleotas Ponti
accolas : Calliam Hipponici filium , &
Critiam Callæſchri, Athenienſium clariſ-
ſimos : Alcibiadem, Proſnomonem, Eu-
phranonem , Archytam Tarentinum ,
9 Philolaum, atque alios . Quin etiam in
cæteris facultatibus aliqui Summi Viri ,
ab hoc ſtudio laudem,& oblectamentum
petiiſse inueniuntur . In his Maturius Iu-
riſconſultus , non quidem ille , qui ſub
Tiberio Cęſare claruit, & à Perſio. *ſatyr.*5.
memoratur , ſed alter iunior , Vlpiano
æqualis,de quo ſic idem Athenæus *lib.*14.
„ Maſurius , vir longè optimus, & ſapiens ,
„ qui & interpres legum fuit nulli ſecun-
„ dus,& muſicis aſſiduam operam nauauit.
Nec præterea romana grauitas ab eodem
abhorruit , vt Adoleſcentulæ primariæ
diſcerent lyra canere . Cornelia nanque
filia Metelli Scipionis , muſicis etiam ex-
„ culta fuit . Vnde de ea Plutarchus *in Pom-
„ peio* : Quippè in literatura pulchrè erat
„ exercitata , & lyræ cantu,& Geometria .
Tyrrheni verò , tibia ſingulari canebant
in ſacris , eaque Ænea tanto apud eos in
honore, vt non ſolùm ad eius ſonum Pu-
giles certarent ; verum etiam cùm in no-
xios flagris animaduerteretur , tibiæ ſo-
num adiungerent . Quin etiam quod mi-
randum magis, Coqui ipſi,ad eius ſonum
epulas apparerent . *Scalig.lib.*1.*poet.cap.*20.
& Hyberni demum, vt *de rer. inuent. lib.*6.
cap. 2. ſcribit Polydorus Virgilius , agri-
cul-

culturam, cæteraſque artes non magnoperè exercent, præter Muſicam, cuius peritiſſimi ſunt: canunt enim voce, tum fidibus eleganter, ſed vehementi quodam impetu: ſic vt mirabile ſit, in tanta vocis, linguæque, atque digitorum velocitate, poſſe artis numeros ſeruari; id quod illi ad vnguem faciunt.

Cæterum non minoris pretii, huius mirandæ facultatis affabrè periti, omnem citrà hæſitationem, quam ipſa, proinde
10 habiti, ac retenti ſunt. Quamobrem ex veteribus, huius rei cauſa, ingentia qui meritò conſequuti ſunt præmia, quorum iam obſoleuit fama, plurimis poſtpoſitis: vt ex recentioribus, quorum fælicitas adhuc in hac vita degentibus parare poſſet inuidiam, ſingulis omiſſis: Semipriſci duntaxat, à ſeculo ſcilicet decimo, vſque ad decimum quintum qui floruerunt, quorum repetita non faſtidit laus, neque ad æmulationem, eorum ſecundus prouocat euentus, nauiter expendentur, Pythagoræ nanque, Crotoniatæ, Hippaſi, Eubolidis, Ariſtoxeni, Ariſtidis, Alypii, Bacchii, Gaudentii, Cleonidis, Theonis, Adraſti, Pratinæ, Martiani Cappellę, Appulei, Albini, atque aliorum ex antiquis apud Doniū *de præſtantia muſic. veter. lib.* 1. pluries decantatis elogiis, tam greci, quam latini ſatis abundant codices: Modernorum autem non eſt ad præſens, quem ad ſtuporem omnino lateat exiſtimatio: At Semipriſcorum profectò vix apud Authores indagari valebit memoria, e tenebris niſi ad lucem eorundem præclara reuocentur geſta. Sacrauerat propterea
11 Venerabili Viro Domino Bernardo, Eccleſię Remenſis Archicantori, atque exinde Reuerendiſſimo Epiſcopo quidam Aurelianus eiuſdem Eccleſię Clericus ſpectabilis, & Muſicus inſignis, De regulis modulationum, earumq; vocabulis opus ſanè mirabile, ac ſingulare, cui titulus erat *Tonarius regularis*: qua de re, circa Arnoldi, ſiuè potius Arnulphi Cæſaris tempora, anno reparationis 900. Epiſcopo ſuo, & Clero non modò, verùm etiam vniuerſæ Galliæ ſummo in honore fuit. *Tritbem. de ſcript. Eccleſ.* Regnante autem anno ſalutis 1020. Henrico huius nominis Imperatore I. ſanctitatis fama valdè conſpicuo: duo præ cæteris, in rebus muſicis, ex Diui Benedicti familia prodierũt Olores; Berno ſcilicet, Teutonicus; & Oſbertus Cantuarienſis: quorum primus, præter inſignem Abbatiam Angienſis Cœnobii, Conſtantienſis Diœceſis, quam propter egregias animi dotes fuerat ſortitus; Peregrino Archiepiſcopo Colonienſi, quem ſibi egregio, ac perutili dę Muſica, eiuſque Inſtrumentis, nec non Monochordi menſura, volnmine, valdè deuinxerat, ita charus fuit, vt inter eius præcipuos amicos, familiareſque, meritò ſit receptus. Alter verò, cum tam in diuinis ſcripturis, quam in arte muſica plurimum fuerit adeptus ingenii, eruditis vtriuſque facultatis incubrationibus, longęuam ſui nominis famam ad poſteros tranſmiſit. *Trith. ibidem*.

Quia verò, infęlicis illius tempeſtatis
12 barbariè, ſi quod erat literarum veſtigium in MonachorumCœnobiis tantummodò latitabat; Guidonis Arretini, Sancti Patris Benedicti, Inſtituti profeſſoris, ac Muſici celeberrimi, Conrado Iuniore, anno 1030. imperante, ex illis latebris rumor fęliciſſimè prodiit: nam præter mirabiles binos de Muſica, quos edidit libros, quamquam ruditate illius ſeculi haud parum infuſcatos, & vt cæteris præniterent, neſcio quam cacozeliam præ ſe ferentes: ſex illis adhuc ſyllabis, *vt, re, mi, fà ſol, la*, repertis, & ad vſum præcinendi adaptatis, inſuper effecit, vt quod olim, non niſi longiſſimo eueniebat tempore; pueri, ac puellę paucis nunc menſibus, medicoque labore Ecphoneſin, vulgo *Intonationem* perdiſcerent. Omnibus idcircò ſui Ordinis Pręlatis mirandus effectus, Cœnobii de Cruce Sancti Lanfredi in Abbatem tandem aſſumptus eſt. *Trith. ibidem*. Similis quoque genius fuit (vt *lib. 1. de præſtantia muſ. veter.* addit Donius) Norkeri cognomento Balbuli Monachi Sangallenſis, ex Caroli Magni progenie, viri illis temporibus ſatis eruditi, & qui in eccleſiaſticis meleſi componendis plurimum excelluit; cuius monumenta quædam, in Cœnobio Sancti Galli apud Sedunos, magno honore ſeruantur. Tales vtique fortaſsè eſſent (ſi eorum extarent opera) Hilpericus, eiuſdem Cœnobij Monachus, Norgerus Epiſcopus Leodicenſis, Hugbaldus Eluonenſis Monachus Anglus, alijque conſimiles, apud eundem Donium, qui proximè Caroli Magni tempora, res muſicas literis conſignarunt, quos vel antiquitatis cauſa, lectitandos equidem cenſeam, ſi alicundè prodirent. Verùm ij, vel Cœnobiorum direptionibus, quæ in Germania, Britannia, Gallia factæ ſunt, intercidiſſe videntur; vel in obſcuris, atque ignobilibus latebris cum blattis adhuc, tineiſque luctari.

Sed vt proximius noſtris adhæreamus temporibus: cæteris inter immemorabi-
13 lis antiquitatis relictis fragmenta, Franciſci Landini Ciuis Florentini, percelebris vtique cenſetur è tenebris nunc reuocanda memoria: Florebat enim anno à mun-

do

do redempto 1380. oculorum quidem luminibus orbatus, ſed intellectus acumine maximè ditatus; dum veluti vna ex Muſis cum Sirenibus, illius, ſcilicet, ætatis, muſica peritis in arte cõcertaturus Venetijs detineretur; Victor poſt congreſſum ad ſtuporem euadens, non deuictorum pennis (vt lepidè fingit fabella) ſed Poëtarum more, lauro contexta corona, à Cypri Rege, & Venetorum Duce, magnificè meruit inſigniri. *Chriſtoph. Landin. in apolog. pro Dante, & popul. Florent.* Huic tamen diſſimilis ſuus conciuis in Muſicis parum extitit Antonius Squarcialupus, qui harmonicis in pulſandis inſtrumentis ita exiſtimabatur mirabilis; vt ex remotiſſimis regionibus, ipſum viſendi, & audiendi cauſa, ignoti populi certatim Florentiam confluerent. Quare ob tanti viri memoriam, ne aliquando & ipſe periret inglorius, S[enat]us, Populuſque Florentinus, Cathed[r]alis propè valuas Eccleſiæ, hoc monumentum ponendum curauit.

„ Multum profectò debet Muſica Antonio Squarcialupo Organiſtæ: is enim ità arti gratiam coniunxit, vt quartam ſibi viderẽtur Charites Muſicam aſciuiſſe ſororem. Florentina Ciuitas grati animi officium rata eius memoriam propagare, cuius manus ſæpè mortales in dulcem admirationem adduxerat, Ciui ſuo monumentum donauit.

Floruit circa annos Chriſtianæ ſalutis 1430. *Michael Poccianus catal. ſcrip. Florent.* Ludouico item Maria Sfortia, anno Diuini ab Incarnatione Verbi 1512. Mediolanenſium moderante Rempublicam: Franchini Gaffori Laudenſis periti[ſſ]imi Muſici longè, latèque mirabilis erupit fama. Quare ſicut Sapientiſſimus ille Dux (1. *hiſt.* teſtante Iouio) indifferenter ingenia, quæ vel literis, vel exquiſitis artibus claruiſſent, ſingulari liberalitate proſequebatur: ita Franchini in muſicis virique non neglexiſſe præſertim oſtendit præſtantiã; dùm ob illius eximium opus, cui titulus eſt, *Practica Muſica vtriuſque cantus*, quod ſibi dicatum benignè ſuſceperat, fauoribus, & gratijs non vulgaribus ipſe abundè fouit, ac cumulauit. *Ex epiſt. dedic. in princ. oper.*

Decimum autem, & quintum ſeculum,
ab anno ſcilicet 1500. vſque ad 1600. rei
14 muſicæ, valdè propitium fuit; cum in-
eo, talis facultatis ſupremi vndecunque
floruerint profeſſores. Nam anno 1550.
adhuc eminebat præ cæteris Petrus Aron
ex Congregatione Cruciferorum Mona-
chus venerabilis, bonarum literarum non
ignarus, ſed Muſicæ artis quidem peritiſ-
ſimus, quippe qui eiuſdem arcana obſcu-
riſſima, ſui ingenij emicantiſſimo ſplen-
dore illuſtrauit. Comiti proinde Fortu-
nato Martinengo, alijſque Proceribus,
ſed præſertim Nicolao Arcitenenti, ſiue
Armenenti apprimè gratus, charuſque
fuit; cuius etiam ingenio, hoc exaſtico
adhuc dum viueret, manſit inſignitus.
Poccianus ibidem.

Viuat Aron, ſeclo ſua virga refloreat omni
Per quem obſcura olim Muſica nunc rutilat.
Ergò pulchra ferat tantorum fama laborum
Præmia, quis tanto digna neget capiti?
Vos viuum Vates, Statua, decorate, corona:
Poſt obitum ſidus Dij facite eſſe nouum.

Duo prætereà, eadem tempeſtate ex Seruitarum Deiparæ Virginis amœno viridario in hac arte benè olentia eruperunt Lilia: Alexander videlicet Mellinus, & Maurus Senior, quorum alter in harmonicis quidem pulſandis inſtrumentis ſingularis, omnium plauſu, Sacræ Romanæ Cappellæ a Leone X. Summo Pontifice deputatus eſt. Maurus verò ità celebris factus eſt, vt tanquam è ſuperis lapſus, ab vniuerſis populis cultus ſit: Nullus quidem Florentiam adibat, qui ipſo, aut cellula vbi manebat ſummè non oblectaretur: Nam præter Muſicam, quam mirificè callebat, latinas, græcas, hebraicas literas ità retinebat, omneſque ſcientias tàm diuinas, quam humanas ſuæ memoriæ, ingenioque fixas adeò habebat, vt fermè ab omnibus eidem crederentur innatæ. Plura lectu digniſſima peperit, quarum magna pars ob lites inter Seruitas, & Humiliatos exortas diſperſa ſunt (ab ineunte nanque ætate Humiliatorum familiæ Monachus extiterat; ſed cum Religionem illam deperire conſpiceret, Seruitarum indumentum aſſumendum tutiùs exiſtimauit) Multi proptereà ex Principibus ipſum adamarunt; Sed præſertim Coſmus Medices, cui opus, *Sphera platonica* nuncupatum, gratitudinis ergo, dedicauit, Climatericum tandem annum 63. ſuæ ætatis agens, quamquam nullam adhuc expertus infirmitatem, graui morbo oppreſſus: 1556. è viuis deceſſit. Cuius laudes, dum in Eccleſia Diuæ Annunciatæ de Florentia, illius cadauer maneret expoſitum eruditè perſoluit Zacharias Faldoſſius Sacræ Theologiæ Magiſter, exindè totius Ordinis Seruorum Generalis emeritus. *Poccianus ibidem.*

Quæ cum ita ſint: quam tandem ij non
merentur laudem, qui in hoc ſtudij gene-
15 re ab anno 1560. vſque ad 1600. ſpectabi-
les honores etiam ſunt aſſequuti? Quo-
rum primus ſanè commendandus ſe of-
fert

fert Orlandus Laſſus, Bergæ Hannoniæ vrbe natus, qui adhuc puer, ob egregiam rebus in muſicis indolem, apud Ferdinandum Gonzaga Siciliæ Proregem, Cæſarearum tunc temporis copiarum Ducem, manere conſenſit, eique iam abſoluta belgica expeditione, partim in Sicilia, partim Mediolani adhæſit, donec tranſacto decimo octauo ætatis anno, à Conſtantino Caſtrioto Neapolim ductus, cum Marchione della Terza, tribus circiter conuixit annis. Inde Romam veniens, Archiepiſcopi hoſpes Florentini, vſque dum ad Sanctum Ioannem Lateranenſem, Vniuerſo Muſico longè celeberrimo præficeretur Sacello, ſex menſibus fuit, Quare poſt anglicanas, gallicaſque cum Iulio Cæſare Brancatio ſuſceptas peregrinationes, atque Antuerpiæ diu verſatus: tandem Alberti, & Quilielmi Ducis Boiarum, Muſices Magiſter ſupremus per integrum vicennium; & à Maximiliano II. Cæſare nobilitatus, atque à ſummis Imperij Principibus, Proceribuſque admodum honoratus extitit. *Author in eius vita* Alter autem, quem plurimum commendare vtique decet, Ioannes Petrus Aloyſius Præneſtinus eſſe rectè cenſetur: adeò enim in muſicis excelluit, vt vno, & ſi iam elapſo ſeculo, eius tamen mirabiles concentus, tanquam recentes, cunctis ferè in Eccleſijs, adhuc cum ſtupore aſſiduè apud omnes verſantur. Et quis enim fugas (vt verbis Muſicorum vtar) imitationes, ligaturas, & quicquid aliud venuſtatis in arte permittitur, Præneſtini abſque exemplari, vnquam rectè peregit? Hinc ſanè eſt, quod Profeſſorum præ manibus eius harmonica diù voluuntur monumenta. Quod plurimi aduertentes Summi Pontifices, ſucceſſiuè dum vixit, in re muſica, Baſilicæ Sancti Petri de Vrbe honorificè præfecerunt. Philippo prætereà Regi Catholico, ſumma in veneratione fuit; quarè priuilegijs, & gratijs, ab eo quam plurimis manſit inſignitus, cui deindè, tantæ in obſequium beneficentię, ſuas ferè omnes muſicas lucubrationes, ex animo dicauit. *Ex epiſtolis dedicatorijs*. Manet tamen huiuſcemodi rei quaſi pro coronide, vt inter præcipuos demum, Præclarus etiam recolatur Vir; Dominus Philippus de Monte, Belga; Maximiliani II. & Rodulphi item II. Romanorum Imperatorum Chori muſici præfectus, Metropolitanę Eccleſię Cameracenſis Canonicus, Theſaurarius &c. In cuius effigiē, ob pręclara merita, verè & eleganter ità cecinit quiſquis huius diſtichi Author ille fuerit.

Cernimus excelſum mente, arte, & nomine Montem.
Quò Muſæ, & Charites conſtituere domum.

Id quippe teſtantur præclara tot artis, ingenijque pene diuini, ipſius opera, quibus ille tum ſuæ famæ celebrationem, tum artis honorem magnificè aſſeruit. *Author in eius vita*.

CAP. XVII.

Poetæ, vtpotè Diuinum poſſidentes afflatum; velut ſupernæ mentis interpretes plauſus, & dona quamplurima, vndique ſunt aſſequuti.

SVMMARIVM.

1 *Diuinæ erga mentis Interpretes, maxima olim fuit reuerentia; adeò vt Pharao Ægypti Rex, multis præmijs, honoribuſque extulerit Ioſeph, & Nabuchodonoſor Rex Babylonis, Danielem; eo quod ſomnia à Deo immiſſa, illis diuinitus explicuiſſent.*

2 *Cyrus maior Perſarum Rex, ob inuentum Iudæorum in ſcripturis de ſe oraculum; edicto teſtatus eſt, ſe Iudæos omnes in patriam remittere, vt Deo templum reſtituerent. Alexander verò Macedo Iaddum, cæteroſque Sacerdotes, per quos fatidicum de ſe carmen in Danielis prophetia cognouerat ampliſſimis donauit muneribus.*

3 *Flauius Ioſeph Hebræus, eo quod Veſpaſiano Imperatori, ſigna quædam, & portenta in bonum omen expoſuerat; ex captiuitate, & catenis eductus, pro his, quæ prædixerat, præmio famæ donatus, & de futuris iam dignus cui credendum eſſet, habitus fuit.*

4 *Cum Poeſis, ſine Numinis aſpiratione eſſe non poſſit; Poetæ meritò Deorum appellantur interpretes. Quare plerumque verſus conficiunt, mente propemodum alienati, explicantes ea, quæ futura, & recondita ſunt, vt de Malacho Siracuſano, Sibyllis, Homero, Virgilio, Seneca Tragico præſertim oſtenditur.*

5 *Quia nihil reperitur à veris Moralium Philoſophorum Scholis, quod ex Poeſi tanquam non fluxerit ex fonte; idcircò plurimum honoris vndique aſſequuti ſunt Poetæ; adeò vt Magnus Alexander Homeri Poemata, poſt Perſicam adeptam victoriam, in ſcrinio ex auro, gemmiſque fabrefacto, magnificè recondiderit.*

6 *Inter ſemipriſcos Poetas (vetuſtioribus omiſſis) qui ſublimes acceperunt honores Auſonius, & Claudianus, referuntur: Nam ille Romanum à Gratiano Cæſare recepit Conſulatum: iſte verò Romæ in foro, id poſtulante Senatu, nobilem ſtatuam ab*

Arcadio, & Honorio A. A. ſelliciter meruit.

7 *Auitus præterea Alcimus ad Archiepiſcopatum Viennenſem, ac Pontificium Vicariatum in Gallijs aſſumptus eſt. Venantius autem Clementianus ad Pictauos profectus, primò Presbyter, deindè eiuſdem Vrbis Epiſcopus creatus fuit.*

8 *Theodulphus quoque Italus, à Carolo Magno, Abbatia Floriacenſi, & Aurelianenſi Epiſcopatu donatus fuit: Hildebertus de Lauardino item, Cenomanenſi, ac Turonenſi. Godefridus autem Viterbienſis, ab Vrbano III. Corrado III. Frederico I. & Henrico VI. Imperatoribus honores, & opes quamplurimas recepit.*

9 *Dantes Aligerus in Galliam ſe conferens, Lutetiæ Pariſiorum admodum in honore fuit. A Rege Aragonum, aſſiduis muneribus, ac beneficijs manſit excultus. Sed & Canis Scaliger, cognomento, Magnus, alijque Principes, magnificis diuitijs ipſum locupletarunt.*

10 *Albertini Muſati, ac Franciſci Petrarchæ celebres recenſentur honores, quos vnus à Pacano Turriano Antiſtite, Alberto Saxonia Duce, & à Patauina ſuſceperat Academia: alter verò a Summis Pontificibus, Cardinalibus, Regibus, Principibus, Vniuerſitatibus, abundè fuerat conſequutus.*

11 *Meliorem autem ſortem adeptus eſt Aeneas Syluius Piccolomineus: nam poſt graues legationes, coronam Poeticam, Senenſem Epiſcopatum, Oſtrum Sacrum, ac tandem Petri Cathedram, Pij II. nomine meritò eſt ſortitus. Sed & eandem Poeticam coronam à Maximiliano I. honorificentiſſimo elogio, Clemens Iannicius Polonus item impetrauit.*

12 *Baptiſtæ Mantuani marmoream Effigiem, cum Muſarum laurea, præter cætera honorifica encomia Federicus Mantuæ Princeps, Virgilij iuxta ſimulacrum magnificè poſuit. Federicus autem Aragonorum Rex, qua valuit liberalitate Iacobum Sannazarium plurimum etiam illuſtrauit.*

13 *Alphonſus item II. Ferrariæ Dux, cæterique Eſtenſium Dynaſtæ, Ludouicum, Areoſtum, Torquatum Taſſum, atque Baptiſtam Guarinum, omni conatu ad honorificos extulerunt gradus: quod etiam paſſim, erga vnum, vel alterum plurimi alij operati ſunt Principes, veluti Leo X. Clemens VIII. Bonifacius Cardinalis Beuilaqua, Magnus Etruriæ Dux, atque Sabaudiæ Vrbini, ac Mantuæ Duces.*

14 *Quantus apud Parmenſes, non modò Principes, verum etiam apud omnes extiterit Annibal Charus, ex Elogio ſibi poſito ſatis oſtendi poteſt. Ioannes verò Caſa, à Summis Pontificibus Paulo III., & Paulo IV. Archiepiſcopatum Beneuentanum, & legationes quamplurimas obtinuit, & purpura fortè fuerat indutus fuiſſet, ſi inuidorum non obſtitiſſet calumnia. Petrus item Grauina, non vulgares apud diuerſos Proceres expertus eſt honores.*

15 *Erga Iacobum Sadoletum, atque Ioannem Baptiſtam Marinum inſignia, & excelſa diuerſorum recoluntur obſequia; aliorumque quamplurium Poetarum poſſent vlterius laudes adduci, quæ illis breuitati indulgendo remittuntur, qui de Poeſi, Poetiſque alibi ex inſtituto abundè ſcripſerunt.*

QVanta olim Diuinæ erga mentis Inter-
pretes reuerentia fuerit, ſacra tam hi-
1 ſtoria, quam profana ſatis abundè docet.
Geneſis nanque 41. Pharao Rex Ægypti,
Ioſeph pro eo quod ſomnium illi inter-
pretatus fuerat, domus ſuæ conſtituit gu-
bernatorem; cunctæ Ægyptiorum præfe-
cit annonæ; ſibique, regio excepto ſolio
propemodum æquauit; Annulum de ſua
detractum manu, Ioſeph induit manui;
Byſſina ornauit veſte; collo torquem ap-
tauit aureum; & currui imponens, vt an-
te eum proclamaretur, *Genua flectite*, vo-
luit. Saphnatopanec, id eſt, Repertoris
occultorum, nomen indidit, & Aſena-
tham Potiphare Pontificis Heliopolitani
filiam, ipſi in matrimonium dedit: Da-
nielis autem 2. Cum ipſemet Nabucho-
donoſori Regi ſomnium, quod nemo
alius Chaldæorum, vel diuinare, vel expli-
care poterat, diuinitus reuelatum decla-
raſſet; Rex pronus Danielem accidit, &
hoſtias cum incenſo ei libari iuſſit, Deum-
que illius, omnium Deorum maximum
confeſſus, multis magniſque muneribus
donatum, Aulæ ſuæ præfecit, eiuſque ſo-
ciis, regionis præfecturas commiſit. Item
1. Eſdræ cap. 1. & 3. cap. 2. vt notant Ioſephus
antiq. lib. 11. cap. 1. & Sabell. *lib. 7. cap. 1.* Cyrus
2 maior, quod in Eſaiæ libris, bis centum
ante, & decem annis editis, nomen ſuum
diſertè poſitum inuenit (Prophetæ carmen
„ huiuſcemodi extat inter eius libros *cap. 44*
„ *&* 55. Volo, ſcilicet, Cyrum quem mul-
„ tarum, & magnarum gentium Regem
„ conſtitui, populum meum ad propria re-
„ mittere, ibique mihi templum iterum ſu-
ſcitari) prophetica prædictione lætatus,
edicto teſtatus eſt, ſe Iudæos in patriam re-
mittere, vt Deo templum reſtituerent, cu-
ius prouidentia, multò priùs quam naſce-
retur, fuiſſet Rex conſtitutus. Perinde-
que ibidem referunt, quod Alexander Ma-
cedo, cum Hieroſolymis eſſet; Danielis
Prophetæ multò ante defuncti, oraculo
cognito, fore vt Rex Græciæ, Perſarum
olim opes euerteret: certa ſpe victoriæ ex

ea

eâ re percepta ; Iaddum, & cæteros Sacer-
dotes, per quos fatidicum carmen cogno-
nit, ampliſſimis cumulauit muneribus,
ipſi Ciuitati permiſit vt ſuis vteretur legi-
3 bus, tributumque in ſeptem annos remi-
ſit. Veſpaſianus tandem (vt *lib.5. bell.iu-
daic.cap.* 12. narrat Ioſephus Hebræus) ab
exercitu, Orientis Imperator electus, re-
cordatus ſigna (multa enim ſibi contige-
rant Imperium pręmonſtrantia) & ipſius
Ioſephi dicta, quibus eum, Nerone viuo,
auſus fuerat appellare Imperatorem, ad-
mirabatur virum, quem adhuc habebat
in vinculis: aduocatoque Mutiano cum
amicis, & rectoribus alijs, primum quam
ſtrenuus fuiſſet Ioſephus, quantumque
Iotapatenis expugnandis propter eum la-
bóraſſet, exponit: deinde vaticinationes
eius, quas ipſe quidem timoris cauſa ſuſ-
picaretur eſſe figmenta: tempus autem,
diuinas fuiſſe, & rerum exitus probauiſſet.
Tumque inhoneſtum eſſe, ait, vt qui ſibi
auguraſſet imperium, vociſque Dei mi-
niſter, ac nuntius extitiſſet, adhuc captiui
loco haberetur, fortunamque ſuſtineret
aduerſam: vocatumque ad ſe Ioſephum,
ſolui iubet. Hoc autem facto, alij quidem
Rectores ex ea gratia, quam alienigenæ
retuliſſet, præclara etiam de ſe ſperanda
eſſe arbitrabantur. Titus verò, qui cum
Patre aderat: Iuſtum eſt, inquit, Pater,
vna cum ferro, etiam probro Ioſephum
ſolui: erit enim tanquam nec initio vin-
ctus ſit, ſi non diſſoluerimus, ſed inciderl-
mus catenas. Nam id agi ſolet in his qui
non rectè fuerint vincti. Eadem Veſpa-
ſiano placebant. Et quidam interueniens,
ſecurè catenas abrupit. Ioſeph quidem
pro his, quę prædixerat, præmio famæ do-
natus, & de futuris iam dignus, cui cre-
dendum eſſet, habitus eſt.

Cæterùm cùm Poeſis ex Platonis ſen-
4 tentia *in ione*, ſine Numinis aſpiratione,
diuinoque (vt aiunt) furore eſſe non poſ-
ſit: meritò ex eodem Platone, etiam
Poetæ, præſertim dùm tali furore perciti
vaticinantur, Deorum interpretes eſſe
„ dicuntur. Eſt enim furor diuinus (inquit
„ Ficinus *in argum. illius dialogi*) illuſtratio
„ rationalis animæ, per quam Deus animam
„ à ſuperis delapſam ad infera, ab inferis ad
„ ſupera retrahit: atque ita homo, ſupra
„ hominis naturam erigitur, & in Deum
„ tranſit. A ſtupore proindè omninò alie-
num eſſe putabitur, ſi Malachus non mo-
dò Syracuſanus. *Gyrald. in hiſt. poet.* verùm
etiam cæteri excellentes Poetæ, vt planè
Dei ore loqui videantur, verſus plerum-
que non niſi conficiant mente propemo-
dum alienati. Hoc enim probant tot Si-
byllarum oracula, quæ non pauca futura,
ac recondita nobis renunciarunt myſteria.
Nam cæteris miſſis, de Erythræa, *in vit.
Conſtantin. tom.* 14. *Bibl. PP.* ita ſcribit Eu-
„ ſebius: Diuina certè inſpiratione referta,
„ carminibus futura de Deo vaticinata eſt,
„ perſpicuè in ſerie primatum literatum,
„ quæ *Acroſtichis* dicitur, hiſtoriam aduen-
„ tus Domini Noſtri Ieſu Chriſti ad iudi-
„ candum declarans. Eſt autem iſta Acro-
ſtichis: *Ieſus Chreiſtus Dei Filius Seruator
Cruc*. Nec id remiſſiùs Homeri, Virgi-
lijque teſtantur carmina, ex quibus Eudo-
xia clariſſima fœmina, Leonis Athenien-
ſis filia, Theodoſij Iunioris Auguſti vxor,
*eod. tom.*14. *Bibliot. PP.* & Proba Falconia,
Anicij Probi Præfecti Prætorio poſteà
Conſulis, coniux *tom.* 8. *eiuſd. Bibliot.* illa
Homerico-, iſta Virgilio-, multa de Chri-
ſto vaticinantes, eruerunt- Centones. Sed
quid manifeſtiùs Vaticinio illo, non qui-
dem ſpernendo, Indiarum de inuentione
per Hiſpanos anno 1493. fæliciter peracta,
in Seneca Medea extante, dum *act. 2. in fin.*
legitur:

Venient annis ſecula ſeris
Quibus Oceanus vincula rerum
Laxet, nouoſque Typhis detegat orbes,
Atque ingens pateat tellus
Nec ſit terris vltima Tuhyle.

Quibus profectò manifeſtè conuincitur,
quamplurima à ſe ipſis Poetas non eſſe
loquutos; ſed ſupernum interpretando
afflatum, ea quæ futura prædixerant, tan-
tummodò eſſe diuinatos.

Magnis viciſſim etiam honoribus, pro-
5 pterea eſſe afficiendos, *odiſſ.9.* haud teme-
rè, ſic arbitratus eſt Homerus:

Apud omnes homines terreſtres, Poetæ
Honoris participes ſunt, & reuerentiæ, quo-
niam certè illos
Cantus Muſa docuit, amatque genus Poeta-
rum.

Præſertim cùm poetico digna illo ſint fu-
rore, quæcunque ab eis phanaticè dicti-
tantur. Et ſanè, quod vnquam extitit à
veris Moralium Philoſophorum Scholis
pauló ſanctius præceptum, quod non ex
hoc quaſi fonte fluxiſſe videatur? quod in
vita negotium, quæ negotij forma, cuius
non effigiem nobis diuina Poeſis expreſſe-
rit, quam ſpectare animo, atque imitari
in communi vita, & conſuetudine de-
beamus? Militiam ſequeris? fortitudinem
Aiacis intuere, Vlyſſis aſtutiam, Diome-
dis iunctam cum virtute prudentiam.
Imperatorem agis? tibi Agamennonem
ad imitandum propone, Superos tibi do-
nis, ac precibus concilia, Neſtorem ad
deliberationes adhibe, nihil temerè, nihil
præcipitanter aggredere, nulla te grauior
concitatio percellat, non ira perturbet,

non abijciat fortunæ volubilis inconſtan-
tia. Cares patria, vxore, dulciſſimiſque
liberis, varij te caſus, & labores exercent?
Verſetur ob oculos ſapiens Vlyſſes vt con-
ſtans erat in aduerſis? vt ſui ſemper ſimi-
lis? vt rebus humanis altior? vt ſe ipſo
maior? vt denique aduerſus omnes, vel
inimicorum inſidias, vel illecebras volu-
ptatum munitus, ac rectus? Iam Thele-
machi ſolertia in quærendo Principum
hoſpitia, iuuandoque Patre; conſtans Pe-
nelopes animus, laborque infinitus, nec
quietem recipiens, nec reperiens exitum,
quid aliud, quàm aduenis hoſpitalitatem,
pietatem filijs, coniugibus fidem, omni-
bus qui pudori conſultum voluerint otij
fugam, laboriſque indefeſſi Studium com-
mendant? Quibus mirandis fortaſſe Ale-
xander Macedo Regum Maximus permo-
tus effectibus, ipſum adeò colebat Home-
rum, vt ob illius ſtudium *Philomiros*, hoc
eſt homeri diceretur amator. Quinimò
poſt Darium prælio victum, adeptus ſcri-
nium in regia præda, ex auro, & gemmis
fabrefactum, ſciſcitatus ab ijs, qui Perſi-
cæ erant luxuriæ non ignari, Ecquis nam
eſſet tam pretioſi operis vſus? vbi regiā
audiuit in eo vnguenta ſeruari ſolitā:
Quin (inquit) rei magis pretioſæ ſit poſt-
hac cuſtos; Homerumque in loculo clau-
ſit. Dignus ipſe, qui præconem, quem
Æacide inuidit, eſſet aliquando ſortitus.
Sabell. lib. 7. cap 5. ex Plin. lib. 7. cap. 20. & Plutarch. in Alex.

Veruntamen, vetuſtioribus hiſce, qui
6 olim ſummè coluerunt Poetas, vt magis
noſtris fauere videamur ætatibus, innu-
meros apud Scriptores penitus relictis;
quoſdam ex Semipriſcis, qui non minori-
bus eos proſequuti ſunt obſequijs, Poeſeos
in gratiam, tantum ad ſufficientiam ad-
ducam. Ferunt itaque Gratianum Cæſa-
rem, Auſonij, ſui Præceptoris, carmi-
num duntaxat inſpecta venuſtate, non
ambitu, non precibus, non opibus, aut
auorum meritis, ſed ſponte ſua, diuinā
fauente voluntate, eidem Romanum con-
tuliſſe Conſulatum. Fælix quidem Ma-
giſter, qui licet petulantior, & laſciuior
fuerit Poeta, quàm tolerari poſſit à gra-
uibus Orbis regnatoribus, pijſque, vel de-
licatis Chriſtianorum auribus; adhuc ta-
men tantam diſcipuli æſtimationem, ac
benignitatem expertus eſt. *Gadd. de ſcript. non ecclef. tom.* 1. Quia verò nullum maius
ſpecimen fælicitatis eſſe *lib. 35. cap. 2.* rectè
putarat Plinius, quàm omnes ſemper ſci-
re cupere qualis fuerit aliquis (id quod
Homero contigiſſe, ait) illuſtrium idcir-
cò Virorum fingi vultus, vt ſcilicet in-
certitudine ſua, deſiderium pariant; hoc
idem profectò, ad ſempiternam memo-
riam erga Claudianum, inter cęteras artes,
Poetarum præclariſſimum Arcadium, &
Honorium A. A. magnificè habuiſſe, latè
tradunt Sabell, *lib. 9. enn. 7.* & Volat. *lib. 14. cap. 2.* Tanta enim eius apud ipſos exi-
ſtimatio creuerat, vt Romæ in foro, hoc
appoſito teſtimonio, nimirùm, quod Vir-
gilij mentem, & Homeri muſam abundè
poſſideret (id poſtulante Senatu) nobi-
lem Statuam erigerent: Nitidus ſanè, &
ferox in ſententijs, maiorque inuentione,
quam carminis figura extitit; ſic quoque
talis, vt ſi in recentiorum numero ponas,
ſit haud dubiè primus, vt veterum vlti-
7 mus. Inter hos autem meritò referri poſ-
ſunt duo quoque prę cęteris Summi Pon-
tifices, Symmacus, ſcilicet, & Hormiſda,
temporibus Anaſtaſij, & Iuſtini Impera-
torum, quorum vnus Auitum Alcimum,
virum nobiliſſimum, ſanctiſſimum, do-
ctiſſimum, celebremque Poetam, ad Ar-
chiepiſcopatum Viennenſem ſtatim poſt
Iſicium patrem condignè aſſumpſit; alter
verò Vicarium Apoſtolicum eundem
ſponte conſtituit. *Bellar. de ſcript. Eccleſ. & Philippus Labbe ibidem*. Cui ferè ſimilis in
hac re putandus Venantius Honorius, ſiue
Honoratus Clementianus Fortunatus, in
Italia haud procul Taruiſio, in loco, qui
Duplicabilis dicebatur, natus; Rauennæ
liberalibus imbutus literis, & Sancti Mar-
tini Turonenſis Epiſcopi virtute, ab ocu-
lorum, quos oleo lampadis ad imaginem
eius ardentis inunxerat lippitudine, ac do-
lore liberatus. Nam ſuſcepto per Germa-
niam itinere, ſat longa peregrinatione
(vt ipſe in præmiſſa epiſtola ſuorum Poe-
ticorum operum nuncupatoria, ad Gre-
gorium Turonenſem Metropolitanum,
tom. 8. Bibliot. PP. latè teſtatur) in Gallias
venit ad ſepulchrum liberatoris ſui Diui
Martini. Vbi etiam carmine elegiaco ce-
lebrauit nuptias Sigiberti Regis, & Brune-
childæ. Tandem ad Pictauos profectus,
primò Presbyter, deindè eiuſdem Vrbis
Epiſcopus creatus fuit, vixitque ſuperſtes
Gregorio Turonenſi Antiſtiti, cui ſucceſ-
ſerat, vſque ad annum circiter 600. *Bellar. & Labbe, vt ſupra*.

Scripſerat, præſertim verſibus vltra ea,
8 quæ ſoluta ediderat oratione (vt videre eſt
eod. tom. 8. Bibliot. PP.) Theodulphus, na-
tione, italus (vt creditur, ex Gallia Ci-
ſalpina) multa lectu digna: quarè à Ca-
rolo Magno, cui ob virtutem, atque eru-
ditionem, apprimè familiaris fuerat, Ab-
batia Floriacenſi Sancti Benedicti ad Li-
gerim, & Aurelianenſi Epiſcopatu do-
natus. Sed poſt Caroli mortem, tanquam
coniurationis in Ludouicum Pium Im-

pe-

peratorem cnm Bernardo eius Nepote, particeps accuſatus, anno 818. detruſns eſt in carcerem, vt ipſe ſæpius conqueritur planè innocens, & tanti criminis expers. Vnde in die Palmarum, illuc tranſeunte Ludouico, ſummè illis carminibus delectatus, nimirùm:

Gloria, laus, & honor tibi ſit Chriſte redemptor.
Cui puerile decus &c.

quæ in carcere compoſuerat Andegauenſi, atque exinde alta voce harmonicè concinuerat, ſtatim ipſnm liberare juſſit. *Bellar. & Labbe, vbi ſupra.* Quædam alia metrica, lepore non expertia, in lucem ediderat Hildebertus de Lauardino, Berengarij Sacramentariorum Signiſeri in ſeceſſu illo ſuo Turonenſi poſt abdicationem hæreſeos, quondam diſcipulns, & ſcripto in eius, non ineleganti elegiaco carmine encomiaſtes; electus proinde fuit anno 1097. Cenomanenſis Epiſcopus: tum Gilleberto Archiepiſcopo mortuo, juſſu Honorij II. Romani Pontificis anno 1125. translatus eſt ad Turonenſem Metropolim, vbi obijt die xv. Kalend. Ianuar. an. 1132. *Bellar. & Labbe vbi ſupra.* Inter Scriptores verò rerum Germanicarum à Ioanne Piſtorio Nidano editarum *init. tom. 2.* extat Godefridi Viterbienſis (ſic à Patria dicti) quoddam Chronicum vniuerſale in viginti tributum partes, cui titulus *Pantheon* inſcriptus eſt fortaſſe, quòd res contineat omnium Principum geſtas (Principes enim ſacris in literis, appellantur Dij, vt notat Bellar. *de ſcript. Eccleſ. à* 1186.) carmine, & ſoluta oratione inuicem miſtis contextum, de mundi principio, de vniuerſo veteri, & nouo teſtamento, & ætatibus mundi, temporibus, geſtis, & hiſtorijs rerum omnium, vſque ad annum 1186. quod Vrbano III. dicauerat; qua de cauſa Pontificis ſibi aſciuit ita beneuolentiam, ſicut Corradi III. Frederici I. eiuſque Filij Henrici VI. quorum fuerat à ſecretis, à ſcrinijs, & Capellanus; honores, & opes quamplnrimas acceperat.

Dantes præterea Aligèrus (vt ex ſupe-
9 rioribus, quæ ſequebantur quædam, breuitati fauentes, prætereamus ſecula) Poeta, ſuæ ætatis nulli ſecundus, Florentinam patriam, vbi aliquandò octouiratum ſumma inter ſuos poteſtate exercuit, valdè illuſtrauit. Sed indè, multis ſuccedentibus bellis, factionibuſque exortis, cum alijs non paucis exulare coactus eſt. Quare ex Italia, primùm ſe contulit in Galliam, vndè Pariſiornm Lutetiæ, propter excellentem bonarum artium cognitionem, admodum in honore exceptus eſt. A Rege inſuper Aragonum benignè accitus apud eum multis muneribns, ac beneficijs excultus eſt. Viuebat tunc temporis inter omnes Italiæ optimates, fama celeberrimus Scaliger Canis, cognomento, Magnus, magnanimitatem propter, & virtutes; cuius liberalitare, ſicut & aliorum Principum donis Dantes locupletior redditus, exilij ſui moderatiùs acerbitatem tulit. Obijt tandem Rauennæ annò 1321. Ludouico Bauaro imperante, ad cuius ſepulchrum in ſacello marmoreo, eius ſimulacrum cum hac inſcriptione erectum, adhuc ab vniuerſis cernitur. *Author in eius vita.*

Iura Monarchiæ, Superos, Phlegetonta, Lacuſque
Luſtrando cecini, voluerunt fata quouſque:
Sed quia pars ceſſit melioribus hoſpita caſtris
Actoremque ſuum petijt fælicior aſtris
Hic claudor Dantes patrijs extorris ab oris;
Quem genuit parui Florentia Mater Amoris.

10. Albertino Muſſato Patauino, Poetæ ſua tempeſtate celeberrimo, & latinæ linguæ primo reſtauratori tantus eſt honos habitus, vt publicè lauream poeticam à Pacano Turriano Antiſtite, & Alberto Saxoniæ Duce tunc Patauini Gymnaſij moderatore acciperet, & pro Muſſato, Muſatus (à Muſis, ſcilicet) diceretur, quod nomen Familiæ adhuc manet. Præterea ſingulis annis in natali Domini, tota Academia ſolemni pompa, tubis præcinentibus ad pontem molarem, in Cunio, medio inter duos pontes vico, vbi eius ædes erant, Poetam ipſum cereis funalibus, honoris ergo donabat: qui honos nulli alteri exhibitus legitur. *Bernard. Scardeonus in hiſt. patau.* Poſtquam autem Franciſcus Petrarcha Florentinus, relicto legum ſtudio, Poeticæ ſe totum mancipauit, in Principum virorum amicitiam adeò peruenit, vt quidem in primis, Stephanus Cardinalis Columnenſis, quem Ioanni XXII. Auenione reſidenti conciliauerat, ſumptibus, & hoſpitio, ipſum diù liberaliſſimè fouerit. A Pontifice autem, non ſemel & Romam, & ad Philippum Gallorum Regem Legati nomine miſſus eſt. Illud verò ſingulare, quod Africæ poemate ſic paſſim innotuit, vt vno, eodemque die, & anno, & à Senatu Romano, & ab Academia Pariſienſi ad ſuſcipiendam lauream poeticam inuitatus fuerit. Sed amicorum conſilio licet Robertus Siciliæ Rex, omnibus modis illi ſuadere, vt hunc in Academia Neapolitana recipere honorem vellet, eſſet conatus; Romam tamen Lutetiæ prætulit.

Vbi ipſo die Paſchatis in Capitolio, ab Vrſu Anguillariæ Comite Romano Senatore, nomine Pontificis Benedicti XII. coronam ſuſcepit. Hinc à Corregienſibus Parmæ Dominis Archidiaconatum opimum obtinuit. Inde à Iacobo Carrarienſe Patauino Principe Canonicatum Patauij accepit. Tantam pariter apud Andream Dandulum Venetiarum Ducem gratiam eſt adeptus, vt hoſpitium, & alimenta de publico ſemper illi dum Venetias incoleret, præberentur; & in comitatu Ducis primum ſtatim poſt Legatos Regum, locum obtineret, Egnatio *lib.4. cap.7. & lib.8. exempl. cap.15.* teſte. Scalanis quoque Veronenſibus vnicè charus fuit: Eximiè verò Galeatio Vicecomiti Mediolanenſi, ita vt ad nuptias Leonelli Anglorum Regis filij, & Violantæ Vicecomitis inuitaretur. A Florentinis maximorum honorum, & paternorum bonorum reſtitutione vltrò illi oblata, reuocatus in patriam redire noluit; ſed Arcuati ſeptuagenarius obijt morbo comitiali, vnde Franciſcus Carrarienſis Regulus cum comitatu honorificentiſſimo Politico, Academico, Eccleſiaſtico illum extulit, vt Viri Principis exequiæ ſplendidius adminiſtrari non potuerint. *Hier. Squarzaficus, & Alexand. Vellut. in eius vita.*

Meliorem tamen ſibi, poeticis ſtudiis Æneas Syluius Picolomineus adeptus eſt
11 ſortem, dum è Concilio Baſilienſi Orator ad Fridericum III. à Fælice Pontifice miſſus, tantum dexteritate valuit ingenij, vt corona poetica donatum, in amicum, & Protonotarium, ſiuè à Secretis, cum Imperator receperit, apud quem diù in Germania verſatus eſt. Inde in Italiam reuerſus, ad Epiſcopatum patriæ Vrbis Senenſis promotus, ac deinde Cardinalis, tandemque Summus Pontifex poſt Calliſtum III. anno 1458. die 19. Auguſti creatus, Pius II. cognominari voluit, totique Eccleſiæ, magna cum laude præfuit, annis 5. menſibus 11. & diebus 27. *Platina in eius vita.* Ex his profectò, qui ampliſſimum Poloniæ Regnum dignitate præpotentum Senatorum, & bellica gloria inclytum, immortalia complurium Poetarum ornamenta commendarunt, Clemens Ioannicius nulli ſecundus fuit: nam Petri Kmithæ Palatini Cracouienſis æquiſſimi patroni beneficio, Apollinarem coronam à Maximiliano I. Cæſare, non ſine honorificentiſsimo elogio impetrauit. Regum Polonorum vitas elegiacis verſibus eruditè perſtrinxit, quas, *Thomæ gratus*, inſcripſit, nec non libros Triſtium, Arithmeticam, Elegias, Epigrammata, & Poemata varia. Prætetea inſtinctu Andreæ Cricij Eccleſiæ Metropolitanæ, ac Regni Poloniæ Primatis, Archiepiſcoporum Gneſnenſium vitas conſcripſit. *Gadd. in adlocut. & elog.* Poeticam Daphni-
12 da dem coniungens Theologico ſerto nobilis Theologus, atque Poeta Baptiſta Mantuanus, inclytam Carmelitarum Familiam maximè illuſtrauit, quem non temere ſummis honoribus exornatum fuiſſe à grato æquè, ac benigno Principe Mantuæ Federico exercituum Imperatore celebri ferunt, qui marmoream effigiem cum laurea poſuit, quæ in arcu lapideo, iuxta Virgilij ſimulacrum conſpicitur. *Gadd. de Script. non Eccleſ. tom.2.* Quare non idem, quod Archeſiſtrato, venuſtiſſimo Poetæ, teſte Bruſonio *lib.5. facet. cap.13.* eò quod Magni Alexandri contemporaneus non extitit, in ſenectute acciderat, Sannazarius, Areoſtus, Taſſus, Guarinus, & Marinus experti ſunt infortunium, vt magna, ſcilicet laborarent inopia: Quandoquidem Poetarum tunc temporis, fautores minimè defuerunt Alexandri, qui in ſingulos verſus Cyprũ, aut Phœnicem liberaliter darent: Nam Federicus Aragonum Rex, qua valuit liberalitate Iacobum Sannazarium adeò proſequutus eſt, vt ſeneſcente Pontani gratia, qui Aragonum nomen vehementer offenderat, cum veluti perſonæ oblitus, victorem Carolum, inuidioſa, vel intempeſtiua oratione publicè laudaſſet, à regiis ſecretis eius loco benignè ſufficerit. Scripſit itaque tanquam ambidexter etruſca ſimul, atque latina carmina, pari lepore ſaleque, arridentibus vtrique Muſis: Quare Petrus Bembus, eius tumulo iuxtà Villam Margellinam hoc carmen inſcripſit. Paulo Iouio in eius vita, teſte.

Da ſacro cineri flores: hic ille Maroni
Syncerus, Muſa proximus, vt tumulo.

13 Alphonſus autẽ II. Ferrariæ Dux, cæterique Eſtenſium Dinaſtæ (*vt p.3. ſuæ Ferraria aurea* refert Libanorius) Ludouicum Areoſtum, Torquatum Taſſum, atque Baptiſtam Guarinum, omni conatu ad honorificos extulerunt gradus. Quibus Fautoribus, quamplurimi etiam (tantos vt iuuarent viros) Summi adhæſerunt Principes. Nam Leo X. Areoſtum quam maximè fouit. Clemens VIII. Torquatum Taſſum, & niſi aduerſa obſtaret fortuna, poetica illius corona, Capitolium facilè illuſtraret. Cui tamen religioſè ſuffecit Bonifacius Cardinalis Beuilaqua, pulcherrimo epitaphio Conciuem ſuum ſummopere laudans, quem olim Magnus Etruriæ Dux; nec non Sabaudiæ, Vrbini, ac Mantuæ Duces, grato aliquando profugum receperunt hoſpitio. Baptiſtam

verò

verò Guatinum,Sacro Diui Stephani militari baltheo, Coſmus I. Magnus Dux Etruriæ ampliſsimè decorauit; totius Italiæ celebres Academiæ, ei publicè plauſerunt; Exteræ, remotæque Gentes Fidi Paſtoris mirabilem illam Tragicomediā, patrias in linguas certatim verterunt. Tādem Sereniſsima VenetorumReſpublica, regijs exequijs ipſum ſepeliendum curauit.

Quantus autem, ſua tempeſtate, apud Parmenſes non modò Principes, verùm
14 etiam apud omnes extiterit Annibal Charus, ille ſanè, qui Muſis verè charus, & Apollini multa ſcripſit ſoluta, vinctaque numeris oratione, ex illius Elogio apud Gaddium *de ſcript. non Eccleſ. tom.1.* facilè quiſque colligere poterit; ita enim ſcriptum reperies.

„ Annibali Charo, Æquiti Hieroſo-
„ lymitano, omnis liberalis doctri-
„ næ, Poeticæ in primis, Oratoriæ-
„ que facultatis præſtantia excellen-
„ ti, Petro Aloyſio Parmenſium
„ Duci,& AlexandroCardinali Far-
„ neſijs, ob ſpectatam in conſilijs
„ dandis fidem, atque prudentiam;
„ ſuis verò, alijſque omnibus ob
„ ſingularem probitatem, & bene-
„ ficentiam Chariſsimo.

Vixit Ann. LIX. Menſ.V. Dies II.
Ioannes, & Fabius Chari, Fratri Optimo,
Io. Bapt. Io: Fil.
Patruo benemerenti poſ.
Obijt.XV.Kal. Decemb. M.D.LXVI.

Summis adhuc laudibus, à pluribus celebratur Poetis, & Elogiographis, & ab Hiſtorico Thuano apud Gaddium *vbi ſupra* Ioannes Caſa Florentinus Patritius, qui à Summis Pontificibus Paulo III. & Paulo IV. Archiepiſcopatum Beneuentanum, & Legationes obtinuit grauiſsimas; Purpuram etiam tantum non obtinuit, clam à Pontifice deſignatus Cardinalis, ſed hanc dignitatem ampliſsimam eripuit Caſæ inuidorum maligna, vel calumnia, vel certè exprobratio turpi laſciuiæ nota culpantium Ioannem, qui elato, ingentique animo calcans iniquitatē æmulorum,& fortunæ aduerſantis, inſita quadam hilaritatis dulcedine,ſibi vel amicis blandiebatur. Ipſum prætereà ſummopere Magnus Taſſus, edita nobili diſſertatione,quę eius Sonectum eruditè explicauit commendauit. Petrus autem Grauina, eximijs animi, corporiſque dotibus à natura matre beneficentiſsima inſignitus, excellentis ingenij vigore Poeſim complexus,in Aula Aragonia ad ſtuporem inclaruit; ſiquidem verſibus argute, lepideque perſcriptis, olim laudare meruit à gemino latinæ Poeſeos Conſuli tunc Florente, Pontano, ſcilicet atque Sannazario. Vndè præclari Poetę famam adeptus Mæcenatem habuit Glorioſiſsimum exercituum Imperatorem, ac Neapolis Proregem, Magnum Conſaluum, cuius Victorias,atque Trophæa epico celebrauit Poemate. Sed tanto Duce in Iberiam reuocato adhæſit Proſpero Columnæ, qui ferè par virtutis, & gloriæ faſtigium occupauit,à quo Petrus benignè acceptus, multis gratijs, honoribuſque manſit cumulatus. *Gadd. vt ſupra.*

Iacobus item Sadoletus, elapſo ęuo,inter literatos Pręſules maximè floruit, fa-
15 miliam, Mutinamque patriam nobiliſſimam luculenter illuſtrans. Quippè qui diù vixerat in aula Cardinalis Oliuerij Carraphę Magnanimi literatorum Męcenatis; quo tamen abrepto, Aulam incoluit Friderici Fregoſij Archiepiſcopi Salernitani mox purpurati inſignis, quem defunctum gratus Orator celebrauit. Fuit à ſecretis Summi Pontificis Leonis,à quo electus Epiſcopus Carpentoractis, exhibuit ſe perfecti Præſulis exemplar, ſi charitas in pauperes munifica, vitęque integritas, eloquentiæ doctrina (fuit enim excellens iudicatus Poeta) prudentiæ excellenti coniuncta, ſpectetur. Hinc iure, meritoque Paulus III. Pontifex prudentiſsimus optimum Epiſcopum euocans,Oſtro Romano ſapienter exornauit. Legatus in Galliam proficiſcitur ad ſedandum bellum inter Cæſarem, Galliæque Regem infæliciter excitatum. Moriens autem Elogium Sepulchrale, quod Romæ in æde Sancti Petri ad Vincula curioſis legitur, à ſuis poſitum, honorificè meruit. *Gadd. ibidem tom.2.* Marinus tandem, inclytę Neapolis, & eloquentiæ geminę fax immortalis, hoc ſeculo Princeps Italicorum Poetarum abſque controuerſia mihi videtur inter conſpicuos, & honoribus affectos eſſe reponendus. Nam ferè omnes Neapolitanos Principes fautores habuit,ipſumque Petrus Aldobrandinus Clementis VIII. Nepos, aduerſis in rebus maximè fouit. A Duce verò Sabaudiæ; Sanctorum Mauritij, & Lazari, militari cingulo manſit decoratus. Sed à Maria Medicea Francorum Regina, pretioſis gemmis, ampliſſimoque donatus ſtipendio; Pariſinæ non modò, verum etiam Romanæ,Neapolitanæ, cæteriſque quamplurimis Academijs Magno in pretio fuit. Demum Neapolis 1625. exuuias mortalitatis deponens, funebri pompa ibidem, & Romæ vltima ſuſcepit dona. *Lauredanus in eius vita.*

Quià

Quia verò, vt cum Aulo Perſio in Satyr. prolog. lepidè loquar.

Nec fonte labra prolui Caballino,
Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo
Memini——————

vt poſſem affatim, indeficientique venа Poetarum innumeros recenſere honores:

Illis remitto, quorum imagines lambũt
Hederę ſequentes——————

Eos proindè conſulant, qui de poeticis faſtis, plura auidius ambiunt auſcultare.

CAPVT XVIII.

Aſtronomiæ innumeræ expenduntur vtilitates, totidemque Aſtronomorum honores.

SVMMARIVM.

1 *Aſtronomia valde confert tum ad pietatem, tum ad modeſtiam: ad pietatem quia cælorum artificium attendendo, amplitudinemque eius conſiderando. Sapientiæ, & Omnipotentię Diuinæ in cognitionem venimus. Ad modeſtiam verò, quia dum mentem ad cæleſtia occupatam tenemus, ſordere prorſus incipiunt terrena.*

2 *Aſtronomię vſus in re militari quàm neceſſarius ſit; Niciæ, Periclis, Sulpicij, ac Chriſtophori Columbi ex hiſtorijs latè oſtenditur.*

3 *Quantum huius artis peritia deſeruiat in Aeconomicis, ex Thaletis Mileſij facto comprobatur, & in re ruſtica ex Maronis documentis abundè ſuadetur.*

4 *Aſtronomia; Medicinæ, Poeſi, Metaphyſicæ, Phyſicæ, Geographiæ, Hydrographiæ, Chronographiæ, Hiſtoriæ, Opticæ alijſque quamplurimis ſcientijs maximè fauere ſolet. Quin etiam Eccleſiaſtici præſertim eam callere debent, vt Paſchalis feſti exordia, & certa omnium ſolemnitatum loca, ſibi alijſque obſeruanda intimare valeant.*

5 *Aſiatici, & Orientales primi fuerunt, qui Aſtronomicam ſedulò ſectati ſunt artem. Deindè Nationes aliæ inter quas præcipui extiterunt Germani, & ferè omnes populi Septemtrionales.*

6 *Multi numerantur Cæſares, & plures recenſentur Reges, qui eam profeſſi ſunt.*

7 *Ex Eccleſiaſticis quoque Magnatibus quidam inſignes enumerantur Aſtronomi.*

8 *Apud Aegyptios nulli Sacerdotes, & Pontifices creabantur præter Aſtronomos, Et apud Lacedamonios Regibus non aſſidebant niſi Aſtronomi. Apud verò Perſas ſoli Mathematici ſalutabantur Reges. Et ex Aſtronomis Athenis Seruus factus eſt Rex; Aratus verò præclariſſima nota viros, interpretes, & translatores habuit.*

9 *Publius Nigidius Figulus ob inſignem ſtellarum notitiam immortalem famam magnumque honorem adeptus eſt. Beroſo, Attica Ciuitas, Statuam inaurata lingua dicauit. Leo verò Philoſophus magnis præmijs à Mamuno Saracenorum Duce inuitatus fuit. A Theophilo demum Orientis Imperatore plurima honoris retulit monumenta.*

10 *Quia in Mathematicis ſcientijs Bartholomæus Veſpuccius mira eruditionis ſubtilitate præditus euaſerat Sereniſſimo Venetorum Senatui adeò charus fuit, vt Patauij incredibili omnium plauſu, aſtronomicam diſciplinam profeſſus ſit. Nec minorem exiſtimationem apud inclytum Heroem Guidonem de Monte Feltro ſortitus eſt Guido Bonattius, dum ſine eius conſilio, nihil arduum faciendum vnquam ille ſuſceperit.*

11 *Dionyſius tandem Laurerius Beneuentanus ex Seruitarum Inſtituto aſſumptus, præ cæteris ſcientijs in aſtronomicis ſtudijs, ità Paulo III. ſatisfecit, vt rubeum biretum, VrbiuiqueSacras Infulas honeſto commeatu, ab ipſo munificè impetrauerit.*

12 *Aſtronomia ad ſtudium plurima expenduntur incitamenta; quibus eius vtilitas, nobilitas, ac præſtantia bonarum literarum ſtudioſis ad ſufficientiam ſuadetur.*

APotelesmatica, hoc eſt, Iudiciaria, ſiuè diuinatrice illa à ſeuſatis viris penitus
1 Aſtrologia exploſa: quàm deindè nobilis, atque auguſta apud omnes ſemper extiterit alia, quam Meteorologicam, ſeù vulgato nomine Aſtronomiam vocant, non leuiùs id oſtendunt tot argumenta, quæ ab eius multiplici vſu, tum priuatim, tùm publicè petuntur. Priuatim quidem bifariam; vel ſcilicet ad pietatem, vel ad modeſtiam. Ad pietatem confert, quia Cælorum attendendo artificium tam amplum, tam ornatum, tam varium, tot bona, commodaque afferens; non ſummam modò, ac honeſtiſſimam capimus animi voluptatem: ſed præterea Dei videntes ſapientiam, bonitatem, potentiam, prouidentiam, magis indè Conditorem, Rectoremque cognoſcimus, cognitum admiramur, admirantes etiam noſtri officij commonemur, quod eſt Dei amor, & cultus. Hinc *Iob.* 35. Suſpicite Cælum,
,, intuemini, & contemplamini æthera: à Regio Pſalte *Pſal.* 18. Cælos Dei enarrare gloriam, & ab Apoſtolo. 1. *ad Rom.* Hominem contemplando opera Dei, ad eius potentiam, & diuinitatem aſcendere, legitur. Ad modeſtiam verò; quia dum rerum conſideratione cæleſtium animum

occu-

occupatum tenemus, ſordere incipiunt terrena, veluti parua pro magnis, humilia pro ſublimibus, caduca pro perpetuis inaniter apprehenſa, atque ita de opibus, maieſtate, potentia, cæteriſque id genus
„ nugis, valdè modeſtè ſentimus. Si enim
„ conſideremus (*homil.37.in Euang.* propte-
„ rea aiebat Gregorius) quæ, & quanta
„ ſunt, quæ nobis promittuntur in cælis,
„ vileſcunt animo omnia, quæ habentur in
„ terris.

Publicè prætereà, maximus eſt
2 Aſtronomiæ vſus in politica, omnique humana ſocietate: Nam motus cæleſtis, nobis eſt norma temporis in vita noſtra dimetienda, in contractibus, in negotijs, in vrbanis, & militaribus, in publicis omnibus, & priuatis. Perſpeximus ſanè ex hiſtorijs, quantum Nicias detrimentum attulerit Athenienſibus, dum Eclipſi territus, educere exercitum non eſt auſus. *Plutarch. de superſt.* Sicut è contrà, quantùm ſcientia huius rei, eidem Populo profuerit Pericles, Romanoque exercitui Sulpicius. *Valer. Max. lib.8. cap. 11.* Nec ignorum puto, quantum aſtronomica prædictione, metum Iamaicenſibus incuſſerit Chriſtophorus Columbus; ſic vt ſponrè, hoſtili eius exercitui frumentum ſuppeditatent, & ſupplices, (quòd antè id negaſſent) veniam expoſcerent, vt *epiſt. ad Carol. V.* quam præmiſit operi ſuo, *de ſphara in plano deſcri-*
3 *benda* refert Ioannes de Roias. Æconomicæ etiam vtilem eſſe, arguit factum Thaletis Mileſij, qui cùm ex hac arte, futuram præuidiſſet fertilitatem; omnes in agro mileſio, priuſquam florere cępiſſent, oleas coemit: rem ex Hieronymo Rhodio narrat Laertius *in Thalete*. Quam autem Reipublicæ neceſſaria ſit, liquet ex ſummo eius vſu in agricultura, & re nautica quarum vtraque, quid neceſſarium magis? Illa enim Reipublicæ ſuppeditat, quæ Domi naſcuntur; hæc cætera, quæ aliundè, ſæpè per longinqua. Vndè Maro *Geor. 1.* venuſtè canit.

Hinc tempeſtates dubio prædiſcere cælo
Poſſumus; hinc meſſiſque diem, tempuſque ſerendi,
Et quando infidũ, remis impellere marmor
Conueniat; quando armatas deducere claſſes,
Aut tempeſtiuam ſyluis euertere pinum.

Sed Medicorum in Republica adhuc neceſſitatem quis non videt? Quibus pro-
4 inde cæleſtium corporum obſeruatio adeò perutilis eſt, vt Aſtronomiæ notitia, Medicina dirigatur omninò. Hoc enim Hyppocratis præſertim iudicium eſt, qui *ſect.4. aphoriſ.5.* ſtatuit: Canicula oriente moleſtas eſſe purgationes. Et in venæ ſectione, maximè conducit attendere incrementa, & decrementa Lunæ, quia in humorem dominatur, proque luminis varietate, variè afficit ægrotos, vt docet Fernelius *lib.7. phyſiolog. cap. 7.* Quare & Galenus *6. claſſ. in 1. Hippoc. de morb. vulg. comm. 1. poſt argum.* apertè monet, Medicum in Aſtronomia debere eſſe peritum, vt in omni regione, ſyderum ortum, & occaſum non ignoret. Prætereà (vt alias etiam ſcientias inconſideratas ne tranſeamus) Quomodò ſine ipſa Poetas intelligere valemus, cùm ſæpè adeò tempora deſcribant ab ortu, & occaſu ſyderum? Quid Metaphyſicis futurum? qui ex cæleſtium orbium motu naturam, & numerum colligunt intelligentiarum. Qui Phyſices parti, quæ Meteorologice vocatur? Siquidem Cometæ, venti, pluuiæ, ſerenitas, & ſimilia, ex conſtitutione ſyderum dependent. Quid cæteris ſcientijs Mathematicis? Ac primum Geographiæ quo nomine, & Hydrographiam nunc complector. Sanè nec ſtudium illud auſpicari licet, niſi doctrina circulorum priùs imbuto cæleſtium: quodque adeò variant terrarum plagæ, & Oceani loca ex cæleſtibus ratio peti debet. Deindè quid ſine ea Chronographiæ foret? Quomodò ex anni ſolaris, vel lunaris magnitudine, item ex eclipſibus, quas adnotarunt Hiſtorici, ac ex rebus id genus alijs ſæpiùs decidenda eſt controuerſia de tempore, quo quid geſtum fuit. Vnde, & Hiſtorice, ſiue ars condendæ Hiſtoriæ, præſertim cum in Vrbium, aut Regionum deſcriptione clima eſt indicandum, hanc requirit ſcientiam. Denique, quid alioquin fiet Opticæ? cùm ſcientia hæc metiatur radios, quos cæleſtia fundunt corpora. In quo ſæpiùs aberrabit Opticus, niſi ab Aſtronomo edoceatur, quantæ fieri ſoleant allucinationes viſus circa mundi formas, & motus. Quarè Aſtronomia (vt *lib. 3. de inſt. cleric. cap. 25.* meritò aiebat Raba-
„ nus Maurus) Diſciplina eſt, quæ curſum
„ cæleſtium ſyderum, & figuras contem-
„ platur: omnes & habitudines ſtellarum
„ circa ſe, & circa terram, indagabili ratio-
„ ne percurrit. Et propè finem ſubdit præ-
„ tereà. Quam etiam oportet à Clero Do-
„ mini ſolerti medicamine diſci, vt per
„ certas regularum coniecturas, & ratas, ac
„ veras argumentorum æſtimationes, non
„ ſolùm præterita annorum curricula ve-
„ raciter inueſtiget, ſed & de futuris noue-
„ rit fideliter ratiocinari temporibus, atque
„ Paſchalis feſti exordia, & certa loca om-
„ nium ſolemnitatum, atque celebratio-
„ num, ſibi ſciat intimare obſeruanda, &

,, populo Dei ritè valeat indicare cele-
,, branda.

Ob multiplicem autem hanc Aſtro-
nomiæ vtilitatem, gentes fermè omnes,
5 eius delectabili ſumme oblectatæ ſunt
ſtudio, quarum primi Aſiatici, huiuſce-
modi, dubio procul, ſibi tulerunt gloriã,
ex quibus poſteà ad alias deriuata reperi-
tur nationes. Id apertè teſtatur Tullius
,, *1. de diuin. ſect. 8. à nu. 2. ad 4.* dicens: Prin-
,, cipio Aſſirij, vt ab vltimis authoritatem
,, repetam, propter planitiem, magnitudi-
,, nemq; regionum, quas incolebant, cùm
,, cœlum ex omni parte patens, atque
,, apertum intuerentur traiectiones, mo-
,, tuſque ſtellarum, obſeruauerunt &c. Ex-
,, inde Egyptij (vt Diod. Sicul. *lib. 2. de reb.
antiq. cap. 2.* diſertè ſcribit) aſtrorum mo-
tus, & obſeruationes diligenter conſide-
rarunt, quas vires ad animantium gene-
rationem haberent, quæue aut bona, aut
mala importarent hominibus, Sæpiùs
quoque, quo meliùs occurri futuris poſ-
ſet, ſterilitatem frugum, fructuum vber-
tatem, morbos tum hominibus, tum pe-
coribus imminentes, terræmotus, atque
inundationum tempora, cometarumque
ortus prædixerunt. Sed cæteris alijs miſ-
ſis Nationibus, ad quas deinceps ſyderum,
non perfunctoriè, ſed quæſita diligentiã
peruenit ſtudium; Germani pręſertim,
Septentrionaleſque Populi, hanc aſtrono-
micam maximè coluerunt artem: Nam,
vt *libri Germaniæ exegeſeos* (quiſquis ille ſit)
teſtatur Author ſemper in ea viros ex-
titiſſe legitur, & ſua tempeſtate etiam ex-
tare, huius diſciplinę vndequaque doctiſ-
ſimos: Ioannem, videlicet, Verdung de
Hasfort: Ioannem Stoffler Iuſtingenſem,
Tubingenſium Aſtronomum: Ioannem
Reiniger: Ioannem Schenot Bambergen-
ſem: Stabium Cęſareę Maieſtatis à ſecre-
tis, & pleroſque alios magni Mercurij co-
mites, qui in totius naturę myſterijs ado-
leuerunt, & vero nouerunt pelagio, quę
ſunt, quę fuerunt, & quę futura trahen-
tur. Septemtrionales verò populi paſſim
ſcipionibus vtuntur, ſtaturam ęquanti-
bus humanam, quibus vtrinque ſolaris
anni dierum numerus gothicis characte-
ribus expreſſus continetur, quinquaginta
duas hebdomadas complectens. Hos fe-
ſtis diebus, & armorum, & librorum lo-
co, ſecum ad ſacros conuentus portant:
Ex his literam dominicalem, intercala-
rem, feſta mobilia, aureum numerum,
Lunę motum non pręſentis tantùm men-
ſis, ſed in multos poſt annos futurum aſ-
ſignare poſſunt, vt hoc ipſo minimè Bar-
baros eſſe comprobent. *Olaus Mag. lib. 1.
cap. 34. de ritu ſeptemp.*

Quamobrem Cęſares non pauci, Re-
ges, ac Dynaſtæ pręclaram hanc vtique
6 ſectati ſunt artem. Etenim Tiberius Cæ-
ſar in Rhodo inſula huius rei ſtudio Ma-
giſtrum Thraſyllum habuit. *Dion & Sue-
tonius in Cæſare.* Claudius autem (vt *in eius
vita* idem tradit Suetonius) & Hadrianus
(vt *lib. 8. cap. 11.* ſcribit Fulgoſius) A. A-
ſtellis ſummopetè erant addicti. Domi-
tianus item Imperator, teſte *Sabell. lib. 4.
enn. 7.* Seuerus vt *in eius vita* narrat Xiphi-
linus. Andronicus etiam ſenior Impera-
tor, & Theodorus Merochites Logothe-
ta, vt refert *Greg. lib. 18.* inſignem ſuis
reddiderunt ſtudijs aſtronomicam facul-
tatem. De Necepſo quoque Egyptiorum
Rege fatetur Firmicus eum ex ſyderibus
plurima collegiſſe. Quod et de Iacobo
III. Stuarto Scotię Rege teſtatur *Hector
Henninges in geneal.* Refert Bonfinius *lib. 10.
decad. 2.* Ludouicum I. Hungarię Regem
omnium coluiſſe literarum ſtudia, & in
primis Aſtronomiam. Idemque *lib. 8. de-
cad. 4.* de Mathia Coruino apertè tradit.
Alphonſus denique X. Caſtilię, & Legio-
nis Rex maximè Aſtronomiam coluit,
& vnus ille extitit, qui numerorum, &
cœli motuum ſcientiam, ex orco veluti
in vitam reduxit: in tabulas mathematicas
Toleti computatas, quadraginta aureorũ
millia erogauit, pluriſque fecit cęleſtium
rerum cognitionem, quàm Romani Im-
perij adminiſtrationem. *Corion. lib. 2.*

Innumeros ferè alios, tum ex Cęſari-
bus, tum ex Regibus, cæteriſque Proceri-
7 bus, ſi expediret, vtique recenſere vale-
rem; Ex Eccleſiaſtico tamen ordine, Sum-
mi plerique Viri (vt ex ijs, qui eorum la-
tè collegerunt geſta, erudiri poſſumus)
huiuſcemodi ſanam, ac permiſſam profi-
teri doctrinam minimè ſunt dedignati; vt
Baſilius pię alijs, Cęſareę Cappadocię;
Victor Capuanus, & Eugenius Toletanus
Antiſtites; Multique Sacri Cardinales,
inter quos præcipui habentur Ioannes de
Saluiatis, Nicolaus Cuſanus, Petrus Al-
liacus Epiſcopus Cameracenſis, Ægidius
Columna, alijque quamplurimi. Sed ex
Summis etiam Pontificibus plures huius
artis inſignes reperiuntur, inter quos Ha-
drianus VI. qui Carolum V. in minori-
bus erudiuit, *Iouius in eius vita.* Et Grego-
rius XIII. qui Calendarium reformauit,
vt Solſtitia, & Æquinoctia ad veteres ſe-
des, quas tempore Niceni Concilij tenue-
runt, redirent. Ex quibus liquet, Grego-
rium hanc artem amaſſe, & ſine huius ar-
tis, eiuſque artificum ope, veteris Calen-
darij reformationem, & emendationem
abſolui, & ad finem perduci non potuiſſe.
Ciacon. in eius vita.

Hinç

Hinc autem factum eſt, vt cæleſtium
rerum periti honoribus, & gratijs à cun-
ctis inſignioribus, celebrioribuſque pro-
8 pemodùm Nationibus extiterint cumu-
lati. Idcircò ſilentio prætereundum ne-
quaquam eſt, quod apud Aegyptios nulli
Sacerdotes, nullique creabantur Pontifi-
ces, niſi Mathematici, (ita enim Aſtrono-
mos antonomaſticè dicebant); Nulli apud
Lacedęmonios Regibus aſſidebant, niſi
Mathematici. Huius peritiæ cauſa bello
Cimbrico adhuc perurgente; Athenio ſer-
uus è Cilicia ortus, atque eorum, quæ
percipiuntur ex aſtris doctiſſimus; ob id
pretio in tanto, & admiratione fuerat, vt
a deſertoribus, rebellibuſque conſeruis
ſibi aliquando Regium impoſitum vide-
rit diadema. *Diodor. Siculus lib.* 36. Sed ne
Ciliciæ limites protinus tranſeamus: Ara-
tus, cui patria Soli Vrbs, mox à Pompeio,
Pompeiopolis appellata ſorte contigerat,
haud minus fortunatus cenſeri poteſt, &
auguſtus, cum à duobus Cæſaribus fuerit
illuſtratus. Siquidem in Arati Phænome-
na, metaphraſim ſcripſit Cæſar Dictator,
atque eadem Cæſar Germanicus Poeta
prænobilis, è lingua græca in latinam
vertit, quæ priùs verterat Marcus Tullius,
& Ouidius, deinde Sextus Ruffus Auie-
nus: fuit Homeri, aut Hæſiodi potiùs æ-
mulator, cum opera condiderit eiuſdem
penè argumenti, vel tituli ſimilis Hæſio-
danis operibus præcipuis. Operam dedit
in mathematicis Ariſtothero, in philoſo-
phia Timoni Menedemo, & Perſio nobi-
li Athenarum philoſopho, cum quo in
Macedoniam profectus, interfuit Antigo-
ni Regis, & filij eius vxoris nuptijs: Apud
quos deinceps vitam reliquam honorifi-
cam agens, & cum Gonara Demetrij Po-
liorcetę filio vſque ad mortem ſemper in
æſtimatione vixit. *Gadd. tom. 1. de Scriptor.
non Eccleſ.*

Cæſaris florebat temporibus Publius
Nigidius Figulus (rotæ figulinæ ſimili-
9 tudine nomine accepto) ſecta pythago-
reus, omniū diſciplinarum peritiſſimus,
vt cum Marco Varrone conferretur; de
quo ità Lucanus *lib.* 1.

At Figulus, cui cura Deos ſecretaque
mundi
Noſſe fuit, quem non ſtellarum ægyp-
tia Memphis
Aequaret viſu, numeriſque mouenti-
bus aſtra.

Nouerat enim ſuper omnes ſuæ ætatis
homines, totius cœli ordinem, & curſum,
tenebat ſtellarum vim, atque differentiā,
quid ipſæ per ſe, aut cum alijs coniunctę
poſſint, & efficiant. Vnde nomen, & fa-
mam eximiam planè nactus eſt, *Xephil. &*
Suet. in Aug. Beroſo ſanè Attica Ciuitas
magnum aſtronomicę ſcientię teſtimo-
nium reddidit, ſtatuamque in Gymnaſio
poſuit inaurata lingua ob certiſſimum
eorum, quę prędixerat euentum. Pul-
chrum virtutis pręmium, quia nobiliſſi-
ma id dedit Ciuitas: verùm quia eadem
& ſapientiſſima, multò adhuc pulchriùs.
Sabell. lib. 10. cap. 8. ex Plin. lib. 7. cap. 38.
Cùm autem Leonis Philoſophi quidam
diſcipulus Saracenorum in captiuitate
poſitus, Mumamo eorum Duci Mathe-
matum ſtudioſiſſimo, ſui Magiſtri erudi-
tionem aſtronomicam detuliſſet: maxi-
mis præmijs, vt ad ſe veniret ipſe Leo in-
uitatus ſollicitatuſque fuit. Sed Theophi-
lus Orientis Imperator, Viri illius qui
Conſtantinopoli, & ſi pauper, contentus
tamen, ac lętus viuebat ingenium exoſcu-
latus, re cognita conſentire noluit, ſed li-
beraliter donatum, primò Gymnaſio prę-
fecit, exindeque alijs honoribus largiter
cumulauit. Vbi Populi propter eam, qua
pręditus fuerat, ſapientiam, abſolutam-
que omnium diſciplinarum peritiā egre-
giè coluerunt; ſed pręſertim hanc ob cau-
ſam illum mirati ſunt, quod ſterilis ali-
quando fuerit terra, nullumque eo tem-
pore produxerit fructum, adeout patria
relicta, multi aliò migrare voluerint, quos
Leo mirè conſolatus eſt, aſſerens inopiæ
finem impoſitum iri, & tempus quoddā,
quod ſtellarum ſibi ortus, & lumen de-
monſtrauerat, ipſis indicauit, quo in ter-
ram ſemina proijcere pręcepit. Hoc facto
tantę illius fertilitatis author fuit, vt in
multos annos, indigenis perceptę fruges
ſatis eſſent. *Cedrenus in compend. hiſt.*

Floruerant denique Florentię in aſtro-
nomica diſciplina duo celeberrimi Ciues,
10 vterque ſanè pari fama, honoreque illu-
ſtres, Bartholomęus ſcilicet Veſpuccius,
& Guido Bonattius, quorum alter medi-
ca facultate nobiliter inſignitus, in Ma-
thematicis pręcipuè ſcientijs admiranda
eruditionis ſubtilitate pręditus euaſerat.
Quare Sereniſſimo Venetorum Senatui
adeò in pretio fuit, vt Patauij, incredibili
omnium plauſu, rebus aſtronomicis,
quas publicè profitebatur, pingui ſtipen-
diò pręfectus ſit. Nonnullas lucubratio-
nes in lucem edidit, quę Lectoribus de-
inde tantę extiterunt vtilitatis, vt iure
Polyhiſtor nominari meruerit: ijs etenim
Mathematicę ſcientię obſcura illuſtran-
tur, corriguntur tortuoſa, & ardua facil-
lima redduntur. Guido verò Bonattius
qui cum exulabundus (teſte Landino)
vitam ageret, Foroliuienſis voluit appel-
lari, in ſyderalibus diſciplinis, vniuerſo
Occidenti notiſſimus fuit; cui adeò pla-

na, & aperta omnia fuerunt, vt nihil in ea arte exstiterit incognitum. Quapropter inclytus Heros Guido de Monte Feltro tanti viro addictiſſimus fuit, vt ſine illius conſilio nihil arduum faciendum ſuſcipere vnquam ſit auſus. Senio exinde confectus, ſuæ benè conſulens ſaluti Diui Franciſci Sacrum ingreſſus eſt Ordinem. *Michael Pocciantus in Catal. Scriptor. Florent.* cuius etiam meminit *Vgolin. 2. de illuſt. Vrbis* ita feſtiuè canens:

Clarus,& Aſtronomus Guido de ſtirpe
Bonatti

Ferunt prætereà Paulum III. in minoribus, rebus mathematicis plurimùm fuiſ-
11 ſe oblectatum, & ea propter Dionyſij Laurerij Beneuentani ex Seruitarum Inſtituto in aſtronomica facultate ſtudioſiſſimi neceſſitudine, & conuerſatione per ſubciſiuas horas delectatum: Nam Dionyſius per plures annos à ſacris, ei Theologus inſeruierat,& quod ſupererat otiandi tempus in mathematicis ſpeculationibus ſecum inſumpſerat. Ad quem etiam ſpecialis honoris gratia; per proprium filium Petrum Aloyſium Farneſium Parmæ, & Placentiæ Ducem rubeum biretum 14. Kalend. Ianuar. poſt quartam noctis horam miſit,& titulo Sancti Marcelli Cardinalem nuncupauit: & inſuper Archiepiſcopali Vrbini infula, honeſtoq; commeatu ad conſeruandam dignitatem, donauit. *Gianius cent. 4. Annal. Ordin. Seru. lib. 1. cap. 6.*

Itaque nulla in ſuo genere, & aliarum ſcientiarum abſque præiudicio, vel præſtantior, vel nobilior, aut ſtudio virorum
12 Principum dignior ex ingenuis diſciplinis reperitur, quàm aſtrorum motus indagatio, cum & ſit generi humano vtiliſſima, & talium corporum complectatur contemplationem, quæ tum immenſa magnitudine, quæ tam corporis, quàm animi hebetat oculos; tum ſplendore quo illuſtrant, ac vegetant, gaudioque perfundunt vniuerſa; tum motu quo nullus perfectior; tum officio præſtantiſſimo, quo calorem vitamque omnibus naſcentibus è ſubditorum ſibique coniugorum corporum generatis permiſtione impertiunt, infunduntque, totque adeò donorum dignitate, & præſtantia excellunt, vt nullam his creaturam, demptis intelligentijs, & ratione prædiis animabus, vel comparare, vel anteferre poſſimus. Quare hæc cum ita ſe habeant, & hæ diſciplinæ quæ ſyderum vires oſtendunt perpetua experientia cognitas, qualitates, temperamenta,& naturalem inclinationem in elementis, & corporibus hominum ortas è motu, & luce ſtellarum, à tantis Imperatoribus, & Heroibus exercitatæ, & in pretio habitæ, harumque ſtudioſis magna ſtipendia ab illis decreta ſint. Nobis meritò vitio verteretur ſi hanc doctrinam à Patriarchis, & Maioribus traditam, atque à tantis excultam Monarchis, & ſic antiquitate,& Authorum ſplendore maximè illuſtratam, non excoleremus, nec Cœlum ſtellatum tanquam perfectiſſimum volumen Sapientiæ Diuinæ aſpiceremus, ex eoque Maiorum exemplo, cauſas euentuum, & mutationem in his corporibus inferioribus colligeremus.

CAPVT XIX.

Scientiarum veluti defenſores, & dominatores Dialectici, colendi, & amplexandi ſunt: cùm eorum inſignis ars, Gladio, vtpotè defenſionis, & poteſtatis ſymbolo deſignetur.

SVMMARIVM.

1 *Fidelium Eccleſia terreſtri aſſimilatur Paradiſo, & florido Salomonis lectulo: quarè ſacri Doctores veluti Cherubim, & ſexaginta illi fortiſſimi Viri ipſam cuſtodiunt, & ab omnibus inimicorum inſidijs,& inuaſionibus firmiſſimè tuentur.*

2 *Arma verò quibus ab ea maleficos, & hæreticos homines arcent, nil aliud præter gladios debent eſſe: ſicut gladijs duntaxat, tam Cherubim, quàm illi ſexaginta Viri ad Paradiſi Ianua, Salomoniſque Lectuli tutelam, fortiter oſtendebantur armati. Per gladios autem, Dialectica ſeu diſſerendi ars ex Tullio, & Lactantio, myſticè habet deſignari.*

3 *Voces, quibus conceptus aperiuntur intellectus, quos æquè diſponit, & Logica dirigit artificialis, Gladij hieroglyphico rectè explicantur; quod ex quodam Diogenis in impudicum iuuenem dicterio non modò; verum etiam ex Sacris literis, & Patribus, apertè deducitur.*

4 *Omnium Scientiarum proindè Primates, magnum ſui præſidium, hoc in vno poſuerunt gladio, vt in Theologis, ac Iuriſtis præſertim exemplificatur. Platonis fortè iudicio excitati, cuius illud extitit decretum: Acceſſum, ſcilicet, ad ciuilas artes intercludendum eſſe illis omnibus, qui de arte dialectica, nihil anteà prælibaſſent.*

5 *Dialectica ſanè in omnibus artibus imperium, & poteſtatem habet, idcircò Gladij ſymbolo, etiam poteſtas, & imperium exprimuntur, quod tum ex ſacris, tum*

ex

ex profanis literis ſatis oſtenditur. Quare generalis Scientia, & eam omnibus alijs communicans à Philoſopho appellatur:

6 *Quantæ dignitatis hæc ſcientia fuerit, & exiſtat, ex ſtudio facilè deducitur, quo Zeno Citiaeus erga ipſam vſus eſt; dum eidem Dialectico, vt eam doceret, centum poſceanti nummos, tribuit ducentos. Quam obſeruantiam, & ſtudium deindè Stoici non tantùm, quorum Secta Zeno fuerat author, ſed & Peripatetici prætereà ſectati ſunt.*

7 *Ariſtotelis verò Peripateticorum Principis libri logici fuerunt centum, & quinquaginta; quam artem tanti fecit, vt Veteres ipſa expertes appellet ignaros, & balbutientibus eos comparet paruulis. Quinimò apertè ſe iactas eiuſdem fuiſſe inuentorem. Quod vtique verbis inanibus minimè affectauit, ſed magno ſtudio, & opere ſibi vindicauit.*

8 *Plurimos honores Dialectici, ratione huius Artis conſequuti ſunt, vt legitur de Dionyſio Mileſio, qui ab Hadriano Principe inter Satrapas, & Equites, nec non doctos Conaluas numeratus eſt. Et de Petro Hiſpano fertur, quòd ex Archidiacono Eccleſiæ Bracarenſis, deſignatus ſit Archiepiſcopus; deinde Cardinalis Epiſcopus Tuſculanus, ac tandem Summus Pontifex, Ioannes XX. dictus XXI.*

9 *Gerardus Odonis, gradatim in ſuo religioſo inſtituto ad honores procedens, Minister Generalis electus eſt. Guidus Perpinianus Carmelita, ſui Ordinis Generalatum, & indè Maioricenſem, & Elnaenſem Epiſcopatus in præmium recepit. Non vulgarem prætereà diſſerendo, ac diſputando, etiam adepti ſunt gloriam, Ioannes Zacharias: Ioannes Dieppurg: & Heimericus de Campo, cùm immortalem huiuſcemodi Studij reliquiſſent famam.*

10 *Semel diſputantem audierat Paulus II. Fratrem Franciſcum de Raere, cuius ſubtilitatem plurimum admiratus, Cardinalem Sancti Petri ad Vincula ipſum creauit. Ex qua deinde dignitate, ad Vaticanum proſperè aſcendit. Petrus autem Brutus, Epiſcopus Cathareníis; & Hubertus Leonardus Epiſcopus Darienſis conſecrati ſunt.*

11 *Iulius autem Delmialus, in rebus dialecticis tantum profecit, vt hominibus non modò, verùm & beſtijs venerabilis extiterit. Eandem gloriam ferè ſibi vindicarant, Dominicus de Flandria, cum Argyrophilo Græco diſputando; ac Gilbertus Porrectanus Epiſcopus Pictauienſis, de ſex Principijs tradendo libellum.*

12 *Herueus Brito impugnando Durandum: Galielmus Occam, arguendo Scotum, Nominaliumque Sectam cum Rucellino inſtituendo; æternitati proprium conſecrarunt nomen. Pierius autem Sylueſter, plurimos eccleſiaſticos recepit honores: Et Paulus Venetus, Patauij ſibi illuſtre meruit ſepulchrum.*

13 *Antonius Alonita, & Coſmus Pallias, non tam innocentia vitæ, quàm Dialectica, in qua eminebant, artis ſubtilitate, eccleſiaſticas plurimas conſequuti ſunt dignitates. Sed Paulus Vernaus, & Franciſcus Bonamicus, Piſano in Gymnaſio, adeò famoſos ſe reddiderunt, vt auditores ad eos vndique certatim conuenirent, & Etruſcorum Principum ſingularem gratiam mererentur.*

14 *Antonius Mannaccius ſui Ordinis Generalis, ac Reipublicæ Florentinæ extitit orator. Antonius verò Fidei, Epiſcopus Suaenſis creatur. Et Bartholomæus de Vbertinis; ſiuè de Bimbertinis, Magiſter Sacri Palatij; deinde Argolicenſis, poſteà Cortonenſis, tandem Coronenſis in Græcia, Epiſcopus electus eſt.*

15 *De alijs quamplurimis Dialecticis remiſſiùs recenſentur honores, vt de Ioanne de Monte Nigro; Iuliano Vurrochio; Philippo Mucagata, cæteriſque non paucis, qui in hoc dialectico ſtudio maximè floruerant.*

SAcros ſapientes homines, Eccleſiam tanquam militari præſidio, coronare, ne
1 qui præcipites ad audendum ſanctiſſimæ Religionis domicilium oppugnare, ne dicam expugnare aggrediantur; Si quis non videt, cæcutit; ſi quis non ſentit, obdormit; ſi quis non ſapit inſanit. Sacræ proindè literæ Cherubinum armatum in primo aditu terreſtris Paradiſi optimè collocarunt. *Geneſ.* 3. Et floridum Salomonis lectulum. *Cantic.* 3. militari ſatellitio ambiri ſexaginta viris ex fortiſſimis Iſrael, ad pugnam promptis, ad facinus expeditis obuallari, graphycè oſtenderunt. Paradiſo nanque, Salomoniſque lectulo, Diuus Auguſtinus 11. *de geneſ. ad lit. cap.* 25. & Caſſiodorus *in Cant.* 3. ſi conſulentur, Chriſtianorum cœtus, amœnitate innocentiæ, virtutumque floribus prædiues, omni ſine hæſitatione, intelligendus cenſetur. Et quod vnquam (niſi me opinio fallat) Militantis Eccleſiæ Simulacrum fingi potuit vel forma aptius, vel colore expreſſius; vel artis lenocinio ſplendidius, quàm illud; diuina ſatum manu, viridarium, & floribus, odoribuſque aſperſum myſtici Salomonis reclinatorium? In quibus profectò Sapientes Viri, flores gerunt, & arma; Flores Chriſtianorum naribus applicandos;

dos ; arma hæreticorum animis infigen-
da, dum illos placidis verbis demulcent,
hos minantibus dictis exterrent. Paradi-
» ſus enim (inquit Auguſtinus) dicta eſt Ec-
» cleſia, ſicut in cantico canticorum legitur,
» Hortus concluſus, fons ſignatus, puteus
» aquæ viuæ, paradiſus cum fructu pomo-
» rum. Inde ceciderunt, vel aperta, & cor-
» porali ſeparatione omnes hæretici; vel oc-
» culta, & ſpiritali, quamuis in ea corpora-
» liter eſſe videantur omnes conuerſi ad vo-
» mitum ſuum. Et Caſſiodorus præterea
» ſubdit: Lectulus Salomonis dicitur Ec-
» cleſia ſancta, quia in illa Sancti Dei, ſo-
» pitis tumultibus vitioſis, amplexu veri
» Pacifici delectantur. Sexaginta fortes,
» ſunt Doctores, qui vel prædicando Eccle-
» ſiam muniunt, vel contemplando ad ſu-
» pernam Beatitudinem peruenire deſide-
» rant.

At quibus armis, quæſo videamus, tam
acres, & feros ineant conflictus? Planè
2 eiſdem, quibus Cherubim, ac ſexaginta
illi ad cuſtodiam electi vtebantur Fortiſſi-
mi: vtique acutis & penetrantibus gladijs.
» Collocauit ante Paradiſum voluptatis
» Cherubim, & flammeum gladium. En
» lectulum Salomonis, ſexaginta fortes am-
» biunt ex fortiſſimis Iſrael, omnes tenen-
» tes gladios. Verum enim verò (vt in re-
gionem aliquandò veniamus noſtram)
Dialecticam, ſiue differendi artem, hos
metaphoricè quis neget non importare
gladios, cùm illa duo eloquentiæ lumina,
Tullius Romanus, ac Tullius Chriſtianus
(ità mihi liceat cum Hieronymo, *libel. de
ſcript. eccleſ.* Lactantium nominare) gladij
nomine, eam ſignificandam putent? Ille
enim *1. de fin. ſect. 53. à num. 22. vſque ad 27.*
cùm de Epicuro loqueretur, artis Diale-
cticæ planè rudi, & imperito; inermem,
ſiue gladio exutum, appellauit. Hic vero
lib. de falſa ſapient. cùm de antiquis Philoſo-
phis ſermonem inſtitueret, quos primos
Dialecticæ fatetur parentes extitiſſe, do-
cuit non inſcitè, eos ad diſceptandum,
gladio quidem armatos eſſe, clypeo ta-
men exarmatos: hoc eſt, aptos quidem
eſſe dialecticis argutijs, tanquam gladij
punctionibus, ad vrgendum hoſtem; non
tamen eſſe efficaces doctrinæ veritate, tan-
quam clypei munimine, ad retorquenda
argumenta. En Dialectica, Gladius ab
vtroque nuncupatur. Sed neutrum ſequi
animus mihi eſſet, niſi maior aliundè pa-
teret, authoritas, vnde voces, quibus *1.
Periherm.* 1. conceptus aperiuntur intelle-
ctus, quos ex communi Dialecticorum
ſententia, diſponit, & dirigit Logica; Gla-
dij hieroglyphico apud Valerianum *lib. 42.*
etiam apertè portenderentur. Qua de re,
Diogenem, verba Gladio comparantem,
lepidè inducit. Nam cùm Adoleſcentem
formoſum, admodum turpia quædam fa-
bulantem audiuiſſet: Non te (inquit) pu-
det ex eburnea vagina plumbeum gladiũ
exerere? Sed fortiùs, & expreſſiùs apud
Paulum *ad Heb. 4.* id habetur cum ait:
Viuum eſſe Dei ſermonem, & efficacem,
& omni gladio ancipiti acutiorem, pene-
» trabilioremque: Hoc eſt (*in Ioel. cap. 3.* ex-
» plicat Hugo Victor). Viuus vt credas; ef-
» ficax, vt ſperes; penetrabilis, vt timeas.
» Viuus eſt in præceptis, & prohibitionibus;
» efficax in promiſſis, & comminationibus;
» penetrabilis in iudicijs, & damnationibus.
Sed ab inceptis, poſtico, ne videamur di-
ſcedere: Dialectica, quæ terminis, & vo-
cibus benè ordinatis vtitur, gladij ad in-
ſtar vtique ſeparat naturas rerum, intimas
penetrat in medullas, fabrè dolatos dolos
cauillantium Sophiſtarum, vno ictu, præ-
ſcindit. Qua ſi Sapiens dexterè, expedi-
tèque vtatur, premi poterit aliquandò;
opprimi verò nunquam. Hinc eſt, quòd
de D. Baſilio, *Orat. 20.* teſtatur Nanzianze-
» nus; in Dialecticis adeò excelluiſſe, Vt ijs,
» qui cum eo diſputabant, faciliùs eſſet è la-
» byrinthis ſe ſe extricare, quàm argumen-
» torum eius laqueos effugere, ſi quando res
» ita poſtularet.

Vniuſcuiuſque proindè ſcientiæ Prima-
tes, magnum ſui præſidium, hoc vno in
4 gladio poſuerunt. Et quidem de Theo-
logis, tam antiquis, quàm præſentibus,
nemo dubitat, cùm & eorum ſcripta, dia-
lecticis argumentis, plena, omnium ma-
nibus atterantur; & horum diſputationi-
bus dialectica feſtiuitate aculeatis theatra
academica iucundiſſimè applaudant. Iam
verò vtriuſque Iuris Primipili (vt cæteras
inferioris notę, tranſiliam facultates) quan-
tam in hac gladiatura operam, & indu-
ſtriam collocarunt? Cùm & Gratianus
Pontificij metator Iuris, & Vlpianus Cæſa-
rei fundator peritiſſimus, vt alios præte-
ream propè innumeros, dialectica in pa-
leſtra, diligenter, & grauiter inſudarint.
Panzirol. lib. 2. de clar. leg. interpret. cap. 6. Pla-
tonis fortè iudicio excitati, cuius *in Phæ-
dro propè fin.* illud fuit de hac re decretum:
Acceſſum ad ciuiles artes intercludendum
eſſe illis omnibus, qui de Arte Dialectica
5 nihil anteà prælibaſſent. Et quidem Dia-
lectica in omnibus artibus imperium, &
poteſtatem obtinet, cùm Definitio, Diui-
ſio, atque Argumentatio, vtpotè inſtru-
menta ſciendi. *1. met. text. 48.* in cunctis do-
minentur omninò, quorum vtique per-
fectam aſſequutionem vix, aut nunquam
poſſidere valemus abſque ipſa: Ideoque
Subtiliſſimus Scotus, *1. prior.* quem com-
muni-

muniter ſequuntur Scotiſtæ, Inſtrumenta
ſciendi aſtruit Obiectum adæquatum eſ-
ſe Dialecticæ. Pulchrè ergo Gladij ſym-
bolo apud Valerianum *loco ſupra citat.* Im-
perium, atque Authoritas etiam deſigna-
„ tur. Iam & Poteſtatem, & Imperium (in-
„ quit) ex Gladio ſignificari, à noſtræ pieta-
„ tis fundatoribus accepimus. Nam quod
„ reſponſum à Pio Diſcipulo eſt, Ecce duo
„ Gladij, Sacræ Legis Interpretes humana-
„ rum, diuinarumque rerum poteſtatem
„ ſub chriſtianæ Reipublicæ principem per-
„ uenturam, præmonſtrari aiunt. Apud
„ Chaldæos idem indicatum, cùm Darius
„ vaginam acinacis, quam geſtabat, perſico
„ ornatu conſpicuam haberet, longè ante-
„ quam Alexander è Græcia moueret in
„ Aſiam, eam ornatu græcanico communi-
„ ri iuſſit; quo facto, Chaldæi reſponde-
„ runt, Imperium quod Darius obtinebat,
„ in eorum ius venturum, quorum arma
„ imitatus eſſet. Quarè & Carolus Magnus,
vt Imperatoriam oſtenderet dignitatem,
Gladij capulo, præclaris inſignibus, deco-
rè cælato, propria edicta ſignabat. *Corroz. de dictis mirab.* Quibus intereà adamantè
notatis, iure Philoſophus *1. poſt. cap. 3 tex. 27*
eam appellauit Scientiam Generalem, &
cum omnibus alijs communicantem; di-
„ cens; Dialectica cum omnibus ſcientijs
„ communicat, etſi qua eſt alia ſcientia ge-
„ neralis, quæ communia proloquia de-
„ monſtrare contendat: Cùm ad prima,
„ initia omnium artium cognoſcenda in hac
„ arte vis maxima ſit. *1. topic. cap. 2.*

Patet autem quantæ dignitatis hæc ſciē-
tia ſit, qua tam facilè ad reliquas, nobis
6 præparamus aditum. Vnde Zeno Citrizus,
cùm illi aliquando Dialecticus quidam in
ſermone, quem Metentē appellant, oſten-
diſſet ſeptem ſpecies Dialecticæ: quantum
peteret rogauit mercedis à diſcipulis, &
poſcenti centum nummos, dedit ducen-
tos. *Laert. lib. 4 cap. 1.* Quam obſeruantiam,
ſtudiumque præterea omnes propemo-
dùm Stoici, quorum Sectæ fuerat author,
exindè adamuſſim ſectati ſunt; de quibus
Tullius *in Bruto. ſect. 175. num. 118. & 119.*
„ ita ſtatus fuit: Hoc idem in noſtris con-
„ tingere intelligo, quod in Græcis, vt om-
„ nes ferè Stoici, prudentiſſimi in diſſeren-
„ do ſint; & id arte faciunt, ſiuntque archi-
„ tecti pœnè verborum: ijdem traducti à
„ diſputando ad dicendum inopes reperiun-
„ tur &c. Propterea quòd illorum in dia-
„ lecticis omnis cura conſumitur; vagum
„ illud orationis, & fuſum, & multiplex
„ non adhibetur genus. Sed non minoris
pretij inter Peripateticos, artes ſemper
extiterunt logicæ; quin potiùs mirificè
excultæ, & celebratæ ſunt, præſertim in
eorum Principe Ariſtotele, defunctiſque

Speuſippo, & Xenocrati paululum ſuper-
7 ſtite. Primus hic, Alexandri Magni be-
neficio, libros innumerabiles vndique
congregauit: vnde Ariſtotelis Philoſo-
phia, tanquam omnium Philoſophorum
bibliotheca quædam ſtatui poteſt. Libri
logici videntur ex Laertij *lib. 5.* fuiſſe cen-
tum, & quinquaginta, partim totam ar-
tem nomine Rhetoricæ, & Dialecticæ,
partim etiam partes complexi. Veteres,
1. met. cap. 6. appellat Dialecticæ ignaros, &
pugilibus inexercitatis, & artis comparat
expertibus *cap. 4.* tum verò balbutientibus
infantibus ſimiles eſſe prædicat *cap. 7.* deni-
que affirmat in peroratione logici Orga-
ni ante ſe de Logica non hoc, vel illud,
ſed omninò nihil fuiſſe traditum. In to-
tis phyſicis, atque ethicis, & Phyſicos, &
Ethicos permultos appellauit, neque ſibi
Philoſophiæ, vel Phyſicæ, vel Ethicæ in-
uentionem, vel perfectionem attribuit:
At in Logico Organo, neminem Logicæ
doctorem citauit, imò nominatim, ſe ſe
artis vniuerſæ, & inuentæ, & perfectæ au-
thorem prædicauit: vt ſi iam Ariſtoteles
interrogetur, qua nam Philoſophiæ par-
te in primis laudari, atque ornari velit,
logicam iſtam palmam ſine dubio nomi-
net. Et quidem tantum ingenij fructum,
non verbis inanibus affectauit, ſed magno
ſtudio, & opere ſibi vindicauit. Nam lo-
gicas artes, propoſita in vtramque par-
tem diſcipulis de rebus omnibus differen-
di ratione, vehementer exercuit, Tul-
lio teſte *2. Tuſcul quæſt ſect. 176. num. 9.* In-
deque eius laudibus amplius verificatur:
dum *4 acad. quæſt. ſect. 3. num. 119.* Flumen
aureum orationis effundentem indu-
cit.

Pluribus idcircò honoribus, ſtipendijs,
& gratijs, ea qui benè ſunt viſi Philoſophi,
8 manſerunt affecti; Nam vt *in ſophiſticis* re-
fert Philoſtratus, Dionyſius Mileſius acu-
tiſſimus Dialecticus, Hadriano Principi
ob ingenij fælicitatem adeò fuit acceptus,
vt inter Satrapas, & Equites ſit numera-
tus; & Menſæ, in qua omnes viri docti
totius terrarum continebantur orbis, par-
ticeps ſit effectus. Quià verò Magiſter
Ioannes Petrus Iuliani filius, natione Hi-
ſpanus, prouintia Luſitanus, patria Vlyſ-
ſiponenſis, vulgò Petrus Hiſpanus nun-
cupatus, inter cætera ſcripta Philoſophiæ,
ac Medicinæ doctrinis referta, inſigne
illud ediderat Opus, cui titulus eſt *Sum-
mulæ Logicales*; inde ſibi tantam adeptus
eſt famam, vt ex Archidiacono de Ver-
nuſi, in Eccleſia Bracarenſi, deſignatus
ſit Archiepiſcopus; poſteà à Gregorio X.
in Concilio Lugdunenſi, Epiſcopus Car-
dinalis Tuſculanus; Demum Viterbij in
Comitijs, Hadriano V. è viuis erepto, à
decem

decem Cardinalibus, maximè auxilio, & ſuffragijs Ioannis Caietani Vrſini Romani, Diaconi Cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano, Pontifex Maximus ſub nomine Ioannis XX. dicti XXI. idibus Septembris 1276. fuerit renuntiatus. *Trith. de ſcriptor. eccleſ. Ciacon. in eius vita; & Vghell. Ital. Sacr. tom. 1.* Cæterùm cùm inter tot Dialecticos vix vnus inueniri liceat, qui nudam hanc artem (quę circa omnia verſatur argumenta, vt paulò ſuperiùs dicebatur) ex profeſſo tradiderit; non extra eritomninò lineam, ex varijs Authoribus, quoſdam Theologos, Iuriſtas, ac Philoſophos mox adducere, qui tamen ob inſigne, & ſingulare differendi ſtudium, ſupereminentem aſſequuti ſunt gloriam, & non vulgaria Præmia.

Ex Tritemio igitur *de Scriptor. Eccleſ.* ij præ cæteris afferri, & efferri ſolent: Ge-
9 rardus nimirum, Odonis Minorita, qui
claruit ſub Ludouico Bauaro Imperatore IV. & Ioanne XXI. dicto XXII. Summo Pontifice anno Redemptionis 1330. Nam præter cæteras, quas honorificè profitebatur ſcientias, tantam callebat differendi facultatem (quemadmodum quoddam ſuum logicum teſtatur opuſculum) vt gradatim proprio in inſtituto ad honores procedens, demum Miniſtri Generalis munere potitus ſit. Eadem in Dialecticis concertationibus effulſit tempeſtate, Guidus Perpinianus Catalanus Carmelita diſputator acerrimus, qui ſummā idcircò ſui Ordinis non modò Præfecturam, verum etiā Maioricenſis, & Eluuenſis Eccleſiarum Sacras promeruit Infulas. In Sacris exponendis Scripturis ſub Sigiſmundo Imperatore, anno ſalutis 1420. non vulgarem adeptus eſt gloriam Ioannes Zacharias, natione Teutonicus, Patria Erfordienſis: ſed in Synodo Conſtantienſi, contra Hæreticos diſceptando magnificè, valdè commendatus fuit. Poſtquam Huſſitas, & Feymeros, Ioannes Dieppurg, dictus de Frauchordia Germanus, Doctor Heidelbergenſis, ſcriptis ſtrenuè confutarat; tantum adhuc voce, diſputando præualuit, vt Ludouici Ducis Bauariæ, & Comitis Palatini Rheni à ſecretis, atque in rebus arduis, plerumque legatus extiterit. Item ob eximiam, difficillimis in enodandis quæſtionibus facilitatem, ac in expugnandis aduerſarijs miram ſubtilitatem, ab Vniuerſitate Colonienſi, ad Concilium Baſileienſe, anno 1438. perſonaliter delegatus fuit. Heimericus de Campo, natione Teutonicus, tandiù differendo, & errores confutando perſtitit, donec Nicolai de Cuſa, poſteà Cardinalis familiaritatem, & amicitiam meruerit in cuius gratiam, multas etiam lucubrationes in lucem edidit. Et tandem Gymnaſij Colonienſis Viceecancellarius, æternam moriens famam Germaniæ reliquit. Semel diſputantem, Paulus
10 II. Fratrem Franciſcum de Ruere audie-
rat Minoritam, ex cuius facunda ſubtilitate ità cogitabundus obſtupuit; vt dum Papiæ, viſitandi cauſa, ſui Ordinis Miniſtri Generalis fungeretur munere, ſacra purpura, ſub titulo Sancti Petri ad Vincula ipſum cohoneſtauerit. Sed de virtute adhuc eundo in virtutem; Paulo II. defuncto, eius loco Pontifex ſuffectus eſt, ac Sixtus IV. nuncupatus fuit. Quoniam præterea contra Iudæos multa ſcripſerat Petrus Brutus Venetus, atque in eos diſputationum certamina ſemper victor exegerat: Epiſcopus Catharenſis ſub Friderico Imperatore III. meritò electus traditur. Demum, cùm hæreticæ prauitatis Inquiſitoris Hubertus Leonardus Carmelita, anno Domini 1490. exerceret officium, & quoſdam hæreticos Niuellenſes per Diœceſim Leodienſem, gladio Sancti Spiritus, penitus confutarit, & vicerit: Epiſcopus Darienſis ab Innocentio VIII. conſtitutus eſt.

Ex Iacobo autem Gaddio *de Script. non eccleſ.* ordine alphabetico diſpoſitis, non-
11 nulli alij, Dialectica facultate quoque
perhibentur celebres; vt Camillus Iulius Delminius, à Delminij vrbe Dalmatiæ vetuſtiſſima, ſuique patris Patria, ſe denominans, qui præteritum æuum, admirabili illuſtrauit doctrina, & eloquentia. Hic vel immaturo abreptus fato, ingens tamen, ac prodigioſum reliquit Theatrum (etſi ab inuidis ſupprimatur inuiſe) in quo omnium omninò artium, & ſcientiarum vocabula, & præcepta complexus eſt. Sed Logicam magno plauſu in celeberrima Bononiæ Academia profeſſus eſt, vnde nomen adeò amplum ſibi fecit, vt Lutetiæ Pariſiorum aliquandò manens, maximè amaretur, valdèque honoraretur à cunctis: Vbi caſus quidem mirandus, minimè ſilentio prætereundus, extemplo accidit: quòd ſcilicet Leo, dum ſyluestrium ludi exercebantur ferarum; Theatri ſummam partem aſcendens, fuga elapſis plurimis, Camillum complexus, innocenter eius lambiret faciem; cuius etiam ad pedes, ceù virtutis ſectator, ſupplicem ſe aduoluit. De ſapientiſſimo ſanè, atque in Dialecticis ſubtiliſſimo viro Dominico de Flandria Ordinis Prædicatorum vlteriùs addit, cum cum Argyrophilo Græco magnæ doctrinæ, & famæ, literario contendiſſe certamine, palmamque retuliſſe, centum ſoluendo argumenta ab Argyro-

philo obiecta,atque dixiſſe: Si aliud ænophorum (vnum enim biberat ante certamen) bibiſſem, totam Græciam confudiſſem. Licet autem Gilberti Porretani Epiſcopi Pictauienſis Doctrina in nonnullis damnata fuerit anno 1148. à Concilio Rhemenſi ſub Eugenio III. (quam in eodem tamen Concilio, circa errata penitus retractauit) magnæ nihilominus authoritatis opuſculum ſex Principiorum apud Ariſtotelis Logicam, vt huius ſex prædicamentis poſterioribus nimia breuitate contractis, & obſcuris, lucem aliquam afferret, doctiſſimè edidit: Cuius rei certè de cauſa, nomen & famam perennem, apud omnes ſcientificos meruit.

12 Quantus item Dialecticis in diſcriminibus extiterit Herueus Brito, Dominicanæ familiæ præcipuum decus; ex tot logicalibus, quos reliquit tractatibus, abundè deduci poteſt; quibus veluti armis Thomiſticam Sententiam contra Durandum haud parum tutatus eſt. Perindeque omnibus charus, & acceptus, decimus quartus ſui Inſtituti, anno 1323. Generalis Magiſter, meritis plenus obijt. Non minoris nominis inter eximia, & portentoſa ingenia Anglus Occamus fuit. Vnde eius Logica, Volaterrano teſte (qui nihil de alijs tanti viri operibus ſcribit) magno in pretio eſt. Fuerat Scoti oppugnator acerrimus, iuxtà nominis etymologiam bellicoſus, cum Galeæ nomenclaturam contineat, vt aſſerit Gonzaga *in celeb. bibliot. cremon.* Tantæ idcirco authoritatis aſſequutus eſt præmium, vt cum Rucellino ſectam condiderit Nominalium. Cum autem Pierius Syluester Pedemontanus, magna exiſtimatione multiplicis, & præſertim diſputatricis floreret ſcientiæ, ab Apoſtolica Sede Iudex electus fuit, vel potius defenſor maximæ deputatus cauſæ Antagoniſta Lutheri Romam euocati, vel ſtultus, cuius viroſam doctrinam de cathedra peſtilentiæ prodeuntem oppugnauerat, fregeratque Syluester. Hic à Sapientiſſimo Senatu Veneto, Profeſſor Patauij; à Munificentiſſimo Leone X. Profeſſor Romæ conſtitutus: Deinde, integritatis æquè, ac doctrinæ ſuffragijs, Magiſter Sacri Palatij renuntiatus: Demum Vicarius Generalis vniuerſæ Sodalitatis, quam profitebatur Dominicanæ, maiora obtinuiſſet munera, & dignitates, niſi mors nimis interceſſiſſet inuida. Adierat denique Venetias, Vtini natus, Paulus cognomento Venetus, ex Ordine Eremitarum Sancti Auguſtini, in Logicis celeberrimus ſcriptor, vt erudita illius amplè teſtantur monumenta; vbi tanti factus eſt, vt Patauij ſumma profitetetur gloria. Inde vita cum morte commutata, hoc ſepulchrali elogio, meruit honorari.

Vir Patauî perit, hic Vtinum tulit, iuit ad Vrbem
Adriacam puer, hinc nomine Paulus habet
Doctor Ariſtotelis dubios exponere ſenſus,
Audet, & Ægidium carpit vbique poteſt.

Michael deindè Pocciantus *in catal. Florent. ſcript.* quatuor inſignes præ cæteris
13 enumerat Dialecticos, qui diſſerendo, ac ſcribendo, Patriam ampliſſimè illuſtrarunt, honoreſque ſibi perecelebres adiunxerunt, Antoninum, ſcilicet, Altouitam; Coſmum Pactium; Paulum Verinum; ac Franciſcum Bonamicum: Quorum prior, in reſoluendis altiſſimis quæſtionibus; non quæ ab Authoribus, atque Expoſitoribus dicebantur, ſed quæ veritati magis conſona videbantur, ſectabatur, ſcriptiſque tuebatur. Quamplurimis idcirco de ſe, ſuaque doctrina præmiſſis periculis, Florentinæ Metropolis paſtoralem Sedem obtinere promeruit. Sed dum gregi commiſſo benè vigil conſuleret, repentino interemptus morbo, anno 1573. debitum ſoluit extremum; cuius exequias, Maiori in Ædæ, Matthæus Saminatenſis Florentinus Canonicus, funebri oratione, magnificè cohoneſtauit. Coſmus verò Pactius, Alexandri Tragiographi præſtantiſſimi frater, ex Amita Leonis X. genitus, adeò acri ingenio polluit, vt præter Theologicas, & philoſophicas diſciplinas, plenum Dialecticæ (vt eius teſtantur opuſcula) poſſideret dominium. Ex quibus profectò, ad Eccleſiaſticas dignitates planum iter Ingenuis patere ſolet. Quare Archiepiſcopali ſuæ Ciuitatis Pallio honorificentiſſimè indutus, purpura quoque firmiter induendus expectabatur, mors niſi immatura diſſoluiſſet auſpicata. Paulus denique Verinus, & Franciſcus Bonamici præſtantiſſimi Philoſophi, Piſanum Gymnaſium, dialecticis congreſſibus, lectionibuſque non paucis, maximè illuſtrarunt, itâ vt vndique certatim confluerent Populi, ipſos audiendi, colendique cauſa. Verinus itaque Laurentium Mediceum Mæcenatem habuit: Bonamicus verò cæteros Mediceorum Principes, eruditione, & virtute in ſui facilè induxit amorem. Quamobrem, & pinguia acceperunt ſtipendia; nec non indultis gratijſque quamplurimis, ſplendidè manſerunt cumulati.

Quoſdam alios etiam non obſcuri no-
14 minis, *in ſuo catalog. de clar. vir. qui in vniuerſ. claruer. Florent.* adducit prætereà Raphael Badius Ordinis Prædicatorum; & in primis ex Giano, quendam Antonium

 Man-

Mannuccium, Seruitani Inſtituti inſignem ſectatorem, qui cum Lutetiæ Pariſiorum, Doctoratus recepiſſet inſignia, Florentiæque plurimis, iiſque acerrimis literarum concertationibus, frequenter egregiam ſibi famam comparaſſet; in Theologum, & Oratorem, Florentinæ Reipublicæ ſchiſmatis tēpore merito aſſumptus fuit; ac ſui Ordinis Moderator Generalis 1387. meritis tandem clarus, non illacrimatus deceſſit. Meminit deinde ex Vghellio, & alterius Antonij, Fidei nuncupati, Carmelitarum Ordinis, qui poſt decora Magiſterij honorificè ſuſcepta, cùm diuerſas Mundi partes, ſuis ſubtiliſſimis diſputationibus, ſacriſque concionibus aſſiduè peragraſſet: cognita demum ab Apoſtolica Sede cum ingenij acumine, innocentis vitæ probitate, Epiſcopus XXXIV. Suanenſis creatur. Concilio interfuerat Florentino cum cęteris Patribus, Bartholomæus Antonij Lapacci de Vbertinisba, alijs de Rimbertinis Ordinis Prædicatorum, vbi viriliter differendo, clariſſimè demonſtrauit Græcorum errores, ita vt Patriarcham Conſtantinopolitanum Ioſephum, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ ad fidem induxerit. Nec ſegniùs contra Marcum Archiepiſcopum Epheſinum Græcorum peritiſſimum quidem inualuit, non in funda, & lapide, ſed in ſolo ſcripturæ verbo, cuius *Verbi Dux, & perſcelebris Tuba* ab Eugenio IV. fuit nominatus, à quo Sacri Palatij Magiſter, & poſtea Argolicenſis Epiſcopus effectus remanſit. Exinde anno 1440. Cottonenſis, vbi vſque ad 1449. præfuit. A Nicolao V. ad Eccleſiam translatus Coronenſem in Græcia, qua dimiſſa, poſt legationes Apoſtolicas in Vnghariam, Bohemiam, & Poloniam, iuſſu eiuſdem Pontificis Conſtantinopolim perrexit; vbi coram Orientis Imperatore, in illa, quam habuit celeberrima diſputatione, eundem Marcum Epheſinum ita confudit, & conuicit; vt mærore, ac rubore repletus, intra paucos dies, in ſua tamen obſtinatus ſententia, fato ceſſerit. Quare victor ad patrios rediens Lares, ſanctitatis odore relicto, in amplexu Domini ſpiritum exhalauit 24. Maij 1466. Cuius funebri pompæ Archiepiſcopus Florentinus cum Proceribus Ciuitatis adſtitit, habita oratione ab Epiſcopo Cortonenſi Mariano Seruita, Volaterrano Antiſtite, & Pratenſi Præpoſito præſentibus.

Meminit etiam Ioannis de Monte Nigro, eiuſdem Sacræ Dominicanæ Familiæ
15 lia Alumni, qui eadem fęlicitate cum præfato Vbertino contra eundem Epheſinum Marcum glorioſè commilitauit; luliani Verrochij Minoritæ: Philippi Mucagatæ Seruitæ; aliorumque non ignobilium Virorum, qui Dialectica arte honores, & præmia ſibi adiecerunt; ad quem plura expetentes libenter remitto.

CAPVT XX.

Cum Rhetorica, atq; Dialectica ex eodem, quaſi proficiſcantur trunco; non minora encomia, antellationes, & præmia Rhetores, quàm Dialectici ſibi meritò coegerunt.

SVMMARIVM.

1 *Rhetorica, Dialectica antiſtrophe, ſeu ex altera parte reſpondens, dicitur; quia occultū ex tenebris, differendo, & inquirendo veritate in lucem extracta, ad ciuilia negotia occaſio ſe offerens ſtatim animum pulſat.*

2 *Rhetorica animorum appellatur Regina, cùm cupiditates attemperet; leges architectetur; mores inſtituat; inſtitutos colat; imperia, & regna mirificè moderetur; ad iram, ad miſericordiam, ad furorem impellat; odium amore compeſcat; & confidentia verecundiam temperet, vnde meritò impetuoſo comparatur flumini.*

3 *Ariſtides Orator Antoninum ſua eloquentia commonit, vt regio ſumptu Smyrnam terræmotu collapſam vndique reſtitueret. Anaximenes, Magnum Alexandrum in Lampſacenos iratum ſubdolè mitigauit. Et Eaſtbaſius, Saporem Regem, ad honorum contemptum mirificè diſpaſuit.*

4 *Lacedæmoniorum exercitum prorſus labantem Tyrrei Athenienſis oratio reuocauit. Troianos, vnam ſpem ſalutis in fuga reponentes, Meneſthei vox ad prælium incitauit. C. Gracchus lachrymis inimicis excuſſit. Bella indixit Demoſthenes. Catilinam fregit Tullius. Et Sicariorum enſes in ſuum iugulum diſtrictos hebetauit Antonius.*

5 *Rhetorica Icone à Luciano expreſſo, pulchrè oſtenditur, totius penè honoris, diuitiarumque domicilium in eius gremio eſſe conſtitutum. Quare non minus Imperatoribus laurea, quàm Rhetoribus palma debebantur, eò quòd omnes literaturæ Authores, & Principes haberentur.*

6 *Multi Reges, & Principes honoris cauſa, hanc amplexati ſunt artem, vt Artuaſdes Armenorum Rex: Caligula Imperator: Tiberius: Germanicus: Lucius Verus Antoninus: Numerianus, & Gratianus Auguſti.*

7 *Demoſthenes ob hanc rectè dicendi artem, publicos prouentus obtinuit; eiuſque conſilia, apud*

apud Græcos maxima extiterunt venerationis, & Longini Caſſij ſententia quicquid confirmatum fuiſſet, ratum tantùm habebatur. Sexto verò Clodio, duo millia ingerum Leontini campi aſſignati fuere; Et in Florentinorum Republica, pro Cancellario eligebatur nullus, qui in rhetoricis maximè non eſſet verſatus.

8 *Ex Neothericis autem, Marcus Antonius Amulius, Epiſcopus deſignatus eſt Veronenſis; deindè Cardinalis, & Epiſcopus Reatinus; tandem Bibliothecarius Sacri Palatij, meritis plenus obijt. Ioannes verò Barclaius, antiquam non tantùm illuſtrauit ſobolem, verùm etiam celebrem ſibi famam condignè promeruit.*

9 *Hermolaus Barbarus, Patriarcha Aquileienſis ab Innocentio VIII. creatus fuit, qui dum aliquando Reipublica Veneta legationibus fungeretur, ad Florentinam obiter accedens Vrbem, magno honore à Laurentio Mediceo in ſua Caiana Villa, quam ſi ad habitandum recipere voluiſset, etiam ei dediſſet; comiter ſuſceptus eſt.*

10 *Bernardus Iuſtiniani, Procurator S. Marci, & Eques aureatus, creatus extitit, qui moriens regias exequias obtinuit. Chriſtophorus verò Longonius, Ciuitate Romana in primis donatus fuit. Deindè Leonis X., Reginaldi Poli, Philippi Hiſpaniarum, & Ludouici Galliarum Regum, aliorumque Summorum Principum gratiam, & amicitiam facilè obtinuit.*

11 *Marcus Antonius Maioragius Mediolanenſis; patriam, ac Ferrarienſes cathedras adhuc iuuenis, pingui ſtipendio, laudabiliter ſuſcepit moderandas: ſed immatura, & peracerba morte ſublatus; in portico S. Ambroſij Maioris, Mediolani honorifico epitaphio tumulatus fuit.*

12 *Politianus Etruſcus, amicorum Scriptorum, & Magni Laurentij Medicei aura fecundiſſima euectus; in id exiſtimationis, & famæ faſtigium aſcendit, vt à Summis Principibus; honores obtinuerit minimè vulgares. Eandem demum fortunam etiam ſortitus eſt apud Innocentium VIII. Coſmum Medicem, Franciſcum Mariam Sforzam, ac Primates Ciuitatis Florentiæ, Bartholomæus Scala, vir quidem ſingulari ingenij bonitate, ac eloquentia præditus.*

DIalecticę antiſtrophen, Rhetoricam appellauit Ariſtoteles; ideſt (vt interpre-
1 tatur Tullius) ex altera parte reſpondentem, finitimam, atque cognatam. Inquit
„ enim *lib. de perfec. orat. sect.* 207. *num.* 114.
„ Ariſtoteles principio artis Rhetoricæ di-
„ cit: illam artem quaſi ex altera parte reſ-
„ pondere Dialecticæ, vt hoc, videlicet, dif-
„ ferant inter ſe, quod hæc ratio dicendi
„ latior ſit, illa loquendi contractior. Cauſam autem adducit loco citato à Tullio idem Philoſophus ex eo, quod communis vtrique facultati campus excurritur; vtraque de rebus omnibus in contrarias partes communiter diſſerit; idem genus vtranque complectitur; ab eodem quaſi trunco proficiſcuntur. Quamobrem non erit abſonū, ſi Dialecticæ, Dialecticorumq; expletis encomijs; Rhetoricæ, Rhetorumq; condigna aggrediamur præconia. Et quidem appoſitè, atque præclarè: etenim occultis è tenebris differendo, & inquirendo, veritate in lucem extracta, ad ciuilia negotia, occaſio ſe offerens ſtatim animum pulſat. Cumque ſe (1. *de legib. in fin.* pro-
„ pterea aiebat Tullius) ad ciuilem ſocieta-
„ tem natum ſenſerit, non ſolùm illa ſubtili
„ diſputatione ſibi vtendum putauit, ſed
„ etiam fuſa latiùs perpetua oratione, qua
„ regat populos, qua ſtabiliat leges, qua ca-
„ ſtiget improbos, qua tueatur bonos, qua
„ laudet claros viros, qua præcepta ſalutis,
„ & laudis aptè ad perſuadendum edat ſuis
„ ciuibus: qua hortari ad decus, reuocare
„ à flagitio, conſolari poſſit afflictos, facta-
„ que, & conſulta fortium, & ſapientum
„ cum improborum ignominia ſempiternis
„ monumentis prodere.

Hęc quippè Artium omnium illa eſt præcipua, quæ vtpotè animorum Regina
2 cupiditates attemperat, leges architectatur, mores inſtituit, inſtitutos colit, Imperia, & Regna muificè moderatur. Vni huic tribui vniuersè ſolet, arcem humani pectoris obſiſtere libertimam; obfirmatos expugnare animos, contraque nitentes acerrimè rapere: ad iram, ad miſericordiam, ad furorem impellere, ac pugnaciter incitare: Ardentes, flagranteſque reſtinguere: frigidos, ac remiſſos additis veluti facibus inflammare: ſpem metu retundere: odium amore compeſcere: confidentia verecundiam temperare: non ferrò, non flammis, non ex aggeribus, propugnaculiſque caſtrenſibus, ſed pro roſtris, atque ſuggeſtu: non armis onuſtum, ſed pacatum, togatumque: non ſtrictis, intentatiſque mucronibus, ſed verbis, oratione, ſententijs tantum operis moliri, & victoriam omnium maximam, pulcherrimamque reportare. Veluti proindè flu-
„ mina quæ (teſtè Baſilio *Homil. in diuit.*
„ *auar.*) impetu violento quicquid obijcitur ſecum trahunt: Rhetorica ſanè cenſenda eſt: ſicut enim quilibet fluuius, ſi quando hybernis niuibus ſubitò intumeſcit, deriuatiſque aliundè ſuum in alueum torrentibus, incredibiliter augetur, vel camporum nactus occaſionem, longè lateque ſpa-

ſpatiatur, vel montium obiectu vtrinque
concluſus, tam rapido, ac turbulento
curſu incitatus in mare fertur, adeò furit,
& exæſtuat, vt quà annoſas quercus radi-
citus extirpet; qua ingentes arbores fun-
ditus euertat; hàc immenſæ altitudinis ag-
geres perfringat; illac infinitæ molis cautes
ſuo loco conuellat, quicquid denique ob-
uium inuenerit diruat, ac demoliatur:
Ità aliquandò eloquentiæ flumen grandi-
bus verbis, pleniſque ſententijs incitatur,
vt nullius ſit animus tam ferreus, nullius
pectus tam obtuſum, quod præ ſe non
agat, & in quas libuerit partes non inflec-
tat, atque in omnes denique ita domine-
tur, vt qui illius ſe poſſit imperio abdicare,
nullus, vel nemo ſit.

Sed ſi quis velit hunc eloquentiæ fluuia-
lem adhuc perfectiùs non ignorare imperiū
3 in Ariſtide, *orat. ad Antonin.* abundanter
agnoſcet: nam Smyrna Ioniæ Ciuitatum
pulcherrima, ſub Marco Antonino terræ
motu, miſerandum in modum collapſa,
proſtrataque iacebat: Ariſtidem verò mo-
nodiam ad Imperatorem ſcripſit, vt ad mi-
ſeræ ciuitatis ruinas reſarciendas inuitaret:
vbi poſt deſcriptam vrbis anteà florentis
pulchritudinem, locum illum pertexuit,
nimirùm: *Nunc autem deſolatam perflant
Zephyri &c.* Antoninus ad hanc vocem
ſuſpirijs, & lachrymis ſuum teſtatus dolo-
rem; continuò Theodoſio Aſiæ Præfecto
mandauit, vt Smyrnam repararet. Præte-
reà *lib.* 6. Pauſaniam adeat, vbi oratorio
Anaximenis ſtratagemate, Heroas etiam
inueniet ita expugnatos, vt nolentes, ſta-
tim volentes fierent. Lampſacenos etenim
ſtatuerat Alexander (quòd Perſis ſtude-
rent) funditus euertere, iamque erat in
procinctu ferro, & furore incitatiſſimus,
cùm ad eum a ſuis municipibus miſſus eſt
Anaximenes (Magni illius Alexandri præ-
ceptor) vt culpam deprecaretur: quo co-
gnito, Rex in iracundia perſiſtens, iurauit
ſe Anaximenis precibus omnia contraria
facturum. At egregius Orator furentem
iuuenis animum ſubdolè mitigans: Non
veni (inquit) Alexander, vt putas, depre-
cator culpæ, ſed author iuſtitiæ: Iniquè ege-
runt Lampſaceni, rei ſunt Maieſtatis. Hoc
igitur à te poſtulo, vt eorum vxores, &
liberos ſub corona vendas, templa incen-
das, vrbem in plana ſubmittas. Alexan-
der, qui ſe Præceptoris petitioni aduerſa-
turum per omnia dixerat, ſenſit ſe captum,
& ſubridens omnia condonauit. Eunapiū
demùm *in Ædeſio*, non pigeat conſulere,
vbi Saporem comperiet, & ſi homo aliàs
imperioſus, & aditu eſſet difficilis; adeò
tamen ad verba Euſtathij de honorum
contemptu commotum, vt parum abfue-
rit, quin tiaram rectam abiecerit, & cùm
purpureo paludamento gemmata monilia
depoſita, cum Euſtathij penula commuta-
rit: at fieri illud prohibuerunt affinitate
coniuncti, qui Philoſophum merum præ-
ſtigiatorem dictitabant. At quid ampliùs?
4 Non ne *apud Suidam* Lacedæmoniorum
exercitum labantem prorſùs, ac deficien-
tem, Tyrtæi Athenienſis, viri eloquentiſ-
ſimi oratio reuocauit, reuocatumque
accendit ad pugnam acriùs ineundam; ex
qua qui turpiter priùs fugarant, tam glo-
rioſè poſteà victores euaſerunt. Nonnè
Troianos *Iliad.* 6. vnam ſpem ſalutis in fuga
reponentes, Meneſthei vox ad prælium in-
citauit repetendum, & qui intra muros
cum dedecoris labe fuerant ab hoſtibus
obtinendi, à muris poſteà, ingenti cum
ſtrage hoſtes propulſarunt? Iam verò paſ-
ſim *apud Liuium*, fuſis Romanorum pha-
langibus, quoties de re publica actum eſ-
ſet, niſi, militibus in fugam verſis, vnius
Imperatoris eloquentia obſtitiſſet? Hac
eadem quippè, eloquentia C. Gracchus
lachrymas inimicis excuſſit: bella indixit
Demoſthenes: Catilinam fregit Tullius:
ſicariorum enſes, in ſuum iugulum diſtri-
ctos hebetauit Antonius apud Cauſſinum
t. de eloq. cap. 4. Philipphus Macedo apud
Plutarchum *in eius vita* Demoſthenis elo-
quentia, potiùs quàm Themiſtoclis auda-
cia, Athenas conſeruari ſenſit: & Aga-
memnon, *apud Homerum*, ad Troiam ex-
pugnandam, non decem Aiaces, ſed de-
cem Neſtores requirebat; ſcilicet magis è
re ſare putabat Neſtoris vbertatem dicen-
di, quàm Aiacis alacritatem pugnandi.

Ingenioſè itaque (vt cætera) Lucianus
in eo, quem *de rhetorum Doctore* inſcripſit
5 dialogo, Rhetoricam ſuis depinxit colo-
„ ribus. Sedet (inquit) illa in eminenti ſo-
„ lio, formoſa aſpectu, & planè elegans.
„ Amaltheæ cornu geſtans varijs fructibus
„ refertum, & ex vna quidem parte aſtantem
„ oſtendit *P*lutum adoleſcentem penitus au-
„ reum, ac per quam amabilem, quem
„ Gloria, & *P*otentia, cæteræque id genus
„ Diuæ, frequenti ſtipant comitatu. Ex altera
„ verò parte Laudes permultæ puſillis amo-
„ ribus ſimiles, ac vndique conſertę circūuo-
„ litant inſtar Nili, ſi quandoque illum de-
„ pictum vidiſti; Crocodilo alieni, vel equo
„ fluuiatili, quales multi ſunt in eo, inſi-
„ dentem: paruulos autem puellos (Peches
„ illos Ægyptij vocant) circa illum luſitan-
„ tes: Tales, & circa Rhetoricam laudes &c.
„ Hęc ille. Ex quibus profectò oſtendit, to-
tius penè honoris, diuitiarumque domici-
lium in Rhetoricæ ſiue agentis, ſiue etiam
docentis gremio fuiſſe conſtitutum.
Quamobrem, ſicut Imperatorum hono-
ri-

ribus, laureæ ſunt peculiari quadam ratione conſecratæ, vt 1. *metamorph. propè fin.* lepidè canit Ouidius in perſona Apollinis ad Daphnem.

Tu Ducibus lætis aderis, cum læta triumphum
Vox canet, & longas viſent capitolia pompas.

Sic etiam palmæ Oratoribus, ac Rhetoribus deſtinatæ, quarum, *epigram.* 27. *lib.* 7. ad Fuſcum, meminit Martialis; dicens:

Sic fora mirentur, ſic te pallatia laudent,
Excolat, & geminas plurima palma fores.

Hæc autem ratio apud Cauſſinum *1. de eloq. cap.* 7. honoris fuit, quod palmæ olim chartarum vicem præſtiterant, ex quo oratoribus deberi credebantur, qui litraturæ omnis Authores, & Principes haberentur: ſiuè etiam quod palma victoriæ ſemper extitit inſigne, ideoque victricem, & dominam, per quam opportunè decebat eloquentiam: an etiam quod palmæ, trecentæ, & ſexaginta quinque ab Ægyptijs numerentur virtutes, ideòque fuit ſymbolum eloquentiæ, cuius infinita vis, innumeræque vtilitates in hanc vitæ ciuilis culturam emanarunt.

Quod ſanè agnoſcentes Summi Reges, & Principes, hanc mirabilem prouide ſe-
6 ctari, & amplexati ſunt artem. Ferunt enim Artuaſdem Armeniorum Regem, hoc ſtudio adeò delectatum, vt eruditas poſt ſe quamplurimas reliquerit orationes, quæ Plutarchi ad vſque etiam extabant tempora. *Gyrald dial. 5. hiſt. poet.* De Caligula Imperatore, *lib. 19. antiq. cap.* 2. ſcribit Ioſephus, quod inter innumera vitia, hanc vnicam habuit virtutem, vt fuerit orator facundus, & peritus vtriuſque literaturæ, tam græcanicę, quam patriæ, facilèque intelligebat omnia, ad quorumuis orationes reſpondens ex tempore; & vel in maximis negotijs ſuadendi facultate præditus ſi quis alius, quam vel ingenij fœlicitate, vel diuturna exercitatione ſibi parauerat: Ad cuius laudis æmulationem magnos ſtimulos ei pater addiderat Tiberij Imperatoris ex fratre nepos eximius in hoc ſtudiorum genere, à quo degenerare in hac parte erubuit, qua cæteros ciues à tergo reliquerat. Germanicus ex Druſo Tiberij fratre, & minore Antonia natus, triumphales cauſas orauit, reliquitque inter cætera ſui ſtudij monumenta græcas comędias *Sabell. lib. 6. enn. 2. ex Suet.* Lucius Verus Antoninus, in pueritia quidem verſus fecit: mox ſe orationibus tradidit; meliorque orator factus eſt, quàm poeta *Gyrald. vt ſupra.* Item Numerianus Imperator Cari filius (cui Mars in armis familiare numen præbuit, Minerua peculiaris affuit, & citharam præbuit Apollo) miles, orator ſimul, & poeta, à ſocero ſuo Apro occiſus, tanta fuit eloquentia, vt ſtatua illi decerneretur in Bibliotheca Vlpia cum tali ſuſcriptione: Numeriano Cæſari Oratori temporibus ſuis potentiſſimo. *Cuſpin. in eius vita.* Gratianus tandem filius Valentiniani Imperatoris (vt cæteros penè innumeros omittam) ex eodem Cuſpiniano, literis ab ineunte ætate inſtitutus, Antonio, præceptore carmen facere, ornatè loqui, explicare controuerſias, more Rhetorum ſolitus, pleriſque fuit admirationi. Quarè pater, vix puberem, Imperij inſignibus ornatum Auguſtum appellauit.

Hinc itaque compertùm eſt ſatis; Rhetores, & Oratores, artis ob excellentiam,
7 maximos non ſemel promeruiſſe honores: authoritatem, & præmia ſibi adieciſſe non pauca: adeò vt nomen Demoſthenis (vt *in eius vita*, refert Plutarchus) ad Regem vſque Perſarum aliquando perlatum fuiſſet; qui per literas Satrapis ſtatim imperauit, pecuniam vt darent, atque conſilijs eius præ omnibus Græcis obtemperarent. Et de Longino Caſſio (ſcribit Eunapius *in Porphyrio*, qui eius fuit diſcipulus) tantum ei ſuam tribuiſſe ætatem, vt ſi quis vetuſtum authorem aliqua in parte reprehendiſſet non prius rata haberetur opinio, quã Longini illud confirmaſſet iudicium. Sed vtique id genus ſexcentos alios, & ampliùs ex antiquis adducere valerem, niſi ſlateram temporis facilè tranſgredi putarem, qui muneribus, ac diuitijs mirificè ſunt affecti, de quibus, ſuperius *lib. 1. cap.* 19. nonnulla relata prætereo: veruntamen illud ſilentij velamine minimè tegendum puto, quod *in Philippicis* de Sexto Clodio apud Suetonium *de claris rhetor. cap.* 35. Tullius mordicùs improperauit Antonio, dicens:
" Adhibes ioci cauſa magiſtrum ſuffragio
" tuo, & compotorum tuorum Rhetorem,
" cui conceſſiſti, vt in quem vellet, diceret:
" falſum omninò hominem, ſed materia
" facilis in te, & in tuos dicta dicere. At
" quanta merces Rhetori eſt data, audite Pa-
" tres conſcripti, & cognoſcite Reipublicæ
" vulnera. Duo millia iugerum Campi Leon-
" tini Sexto Clodio adſignaſti, & quidem im-
" munia, vt tanta mercede nihil ſapere diſce-
" res. Qua de re, magno ſtudio hominibus iniecto, magnà etiam profeſſorum, ac Doctorum ex neothericis profluxit copia: adeoque floruit, vt nonnulli ex domeſtica & familiari fortuna in ordinem Senatorium, atque ad ſummos proceſſerint honores. Moretu idcirco Florentinæ Reipublicæ Æneas Syluius *Europæ cap.* 54. ſatis commendauit, dum in legendis ſuis Can-

cel-

cellarijs, non iuris ſcientiam, vt pleræque Ciuitates, ſed oratoriam ſpectabant, & quæ vocant humanitatis ſtudia: Nouerant enim rectè ſcribendi, dicendique artem, non Bartolum, aut Innocentium, ſed Tullium, Quintilianumque tradere. Itaque ad ipſos, hac allecti dignitate, Rhetores vndique confluxerunt plurimi; ſed tres præſertim in ea Vrbe, græcis, & latinis literis illuſtres, Cancellariatum ordine tenuere: Leonardus, & Carolus Arretini, & Poggius Florentinus, qui Secretarius Apoſtolicus tribus quondam Romanis Pontificibus dictarat epiſtolas. Præceſſerat illos Collenucius, de quo Galeacius Mediolanenſium Dux dicere ſolebat: Non tam ſibi mille Florentinorum Equites, quā Collenucij ſcripta nocere. Hęc ille.

Aliorum ex inde quamplurium huius artis celebrium, qui dignitates ſibi aſciuerunt, & nomen, latè meminit Iacobus
8 Gaddius, *de ſcript. non Eccleſ.* ex quibus nonnullos tantùm depromam, qui ad rem noſtram magnopere faciunt. Maxima itaque gratia, exiſtimatione, & authoritate apud Pium IV. Summum Pontificem florebat Marcus Antonius Amulius Eques, & Patritius Venetus, nec falsò, cùm nobilitati egregiè addiderit inſignem doctrinā, & eloquentiam, quas ornabat excellens rerum ciuilium peritia, qui primò Præturis, & Legationibus præcipuis inſignitus; poſteà ab eodem Pontifice Epiſcopus Veronenſis deſignatus fuit, quem tamen Epiſcopatum non accepit. Vnde Cardinalis electus, & Epiſcopus Reatinus, mox Apoſtolici Palatij Bibliothecarius conſtitutus eſt. Conſcripſit autem epiſtolas familiares, orationes italicas, & latinas, atque tractatum inſignem de ſublimi genere dicendi. Sed iam eſt vt Gulielmus Barclaius non tam propria, quàm filij fama percelebris ſapientum à nobis obiter ſaltem reponatur in albo. Hic nanque Barclaiam familiam priſcis æquiribus, ac recentioribus Dynaſtis in Scotia pręnobilem illuſtrauit doctrina, & operibus ingenij editis. Duxit vxorem clariſſimam è familia Dominorum de Maleuille, e qua ſuſceptum Ioannem, quem præſertim commendandum ſuſcepimus, laurea coronauit. Hic adoleſcens, vt plauſum ſibi captaret communem, ętatis anno decimo nono, compoſuit Panegyricum de Iacobi Regis inauguratione. Deinde Satyricum opus, ſub Euphormionis titulo: Icona animorum; & Argenidem, quod figmentum mira coronauit eruditione: nam elegantibus eloquutionis formis, acuminibus, & conceptibus venuſtis, ſententijs politicis, & aulicis, ſtylique prænobilis maieſtate equidem ornatum eſt. Quibus profectò monumentis, celebrem, & nunquam morituram famam ſibi, ſuiſque promeruit.

Item Hermolaus Barbarus in hoc etiam theatro meritò videtur collocandus, qui
9 ſortitus familiam patritiam Reipublicæ immortalis, ſcilicet Venetæ illuſtrem Franciſco viro doctiſſimo, longè illuſtriorem, ſua gloria latè diffusā, reddidit. Ideoque eius nomen obliuio nulla extinguet, nulla opprimet edacis temporis iniquitas: Siquidem ille multiplici literatura excellens, atque doctrina, Reipublicæ legationem primariam gerens, Romæ Patriarcha Aquileienſis ab Innocentio VIII. creatus pręter authoritatem Veneti Senatus fuit: hinc contumax, & exul à ſeuera, ſed prudentiſſima Patria libertatis cuſtode, obijt acerbiſſimo dolore, raptus ætate florenti. Erat moribus caſtiſſimis, dictionum in vtraque lingua curioſiſſimus, quas à quouis diſcere non dedignabatur, ſæpeque proximos, & familiares de aliquo dubio percontabatur. Vnde amicus ſummè fuit excellentium ſui æui literatorum, inter quos præſertim enumerantur Marſilius Ficinus, Picus Mirandula, & Politianus, qui varijs in operibus, ipſum immortalitati commendarunt. Cùm autem pridem Reipublicæ Venetę nomine legationem per Italiam obiret, & ad Vrbem Florentinam obiter accederet, Laurentius Medices (qui Florentinam Rempublicam non minore conſilio, quàm fortuna gubernabat) ſtatim tanto viro cum amicis pluribus, vt fit, obuiam proceſſit: nihil veritus, quod ægros pedes haberet, ac ſummis doloribus vexaretur; tum in Caiana Villa (quam infinitis propè ſumptibus ædificabat) honorificè illum accepit, ſimulque tanti hominis fama, & doctrina ſingulari prouocatus, eam quoque liberaliſſimè ſtudiorum nomine illi obtulit, inſigni, atque inſtructiſſima Bibliotheca ornatam, quam ad exemplum Philadelphi mira tum induſtria parauerat, vt in eo quaſi Muſarum receſſu ſimul cum Pico Mirandula honeſtioribus diſciplinis, ac Philoſophiæ ſacris pro arbitrio incumberet; in quo Hermolaus Barbarus (vt homo maximè humanus) libenter ſe, dixit, & ſtudiorum cauſa, & Laurentii merito, talē animum agnoſcere, villamque ipſam, ſi per publicas curas liceret, excipere.

Verùm enim verò, Venetorum etiam à florido nunquam ſegregandus rectè cenſe-
10 tur Oratorum Viridario, Bernardus Iuſtiniani, cùm & ipſe, ſi non condigna ſuæ virtutis, ſaltem pręclara aliquandò receperit præmia: Nam legationes complures optimè geſſit, cauſas grauiſſimas egit, ſingulari cum gloria. Multa è græco tranſlu-

ſtulit. Deſcripſit peculiari libro vitam ſui patrui Laurentii Patriarchæ; (& teſte Bergomenſe), Hiſtoriam Gothorum (fortè ſcribendum eſt Venetorum) ac penè infinitos ſermones elegantiſſimos, & ornatiſſimos; & epiſtolas ferè innumerabiles. Anno tandem ſalutis 1480. deceſſit Procurator Sancti Marci, & Eques aureatus cohoneſtatus exequiis regalibus, & magnificè tumulatus, vt vir principatu dignus, quem Epithaphium prænobile luculenter inſigniuit. De Chriſtophoro verò Longouio, aptè, & accomodatè ità *tom.2.* idem ſcri-
» bit Iacobus Gaddius. Longouius Chriſto-
» phorus egregiis, ſed paruis, paucisque
» opuſculis, ingentem conſequutus famam,
» exiſtimationem, gratiam Summorum
» Principum, oſtendit horum, ac ſortunæ
» auram ſecundam magis, quàm ipſius li-
» teraturæ, ac librorum amplitudinem pro-
» deſſe viuentibus literatis. Siquidem poſt Galliam, Germaniam, Hiſpaniam, Brittanniam, aliaſque Prouintias Chriſtiani Orbis luſtratas, Romam petijt germani militis habitum mentitus. Verùm introgreſſo Gymnaſium, & acutè diſſerenti (magnus enim Ciceronis fuerat imitator magnique Iuriſconſulti Philiphi Decij auditor iuuenis inclaruit gemino iuris, & eloquij decoratus ornamento) perſonam vrbanè detraxere Profeſſores, ita vt mox honeſti quique Ciues Romani, certatim domum ſuam inuitarint, & ob eloquentiam perſpectam ſapientèr inuidendo, Ciuitatis iure donarint. Deinde verò emergente libro maledico, quo Romanam dignitatem violaſſe credebatur Longouius, in Capitolio tanquam reus maieſtatis accuſatus eſt diſerta oratione à prænobili adoleſcente Celſo Mellino. Purgauit ſe Longouius duabus orationibus editis; tamen Populi non temerè concitati ſurorem impotentem prudenter iudicans declinandum repetijt Galliam. Cedentem, iidem ipſi mox Romani, propoſitis à benigniſſimo Leone ingentibus literarum præmiis, reuocarunt. Continuit tamen ſe Patauij, adhæſitque Reginaldo Polo Regiæ ſtirpis Britanno, qui adoleſcens deſcripſit vitam breuem Longouij, quæ ſine nomine authoris cum epiſtolis circumfertur. Ab illo (qui poſteà Cardinalis præſtantiſſimus euaſit) & à duobus alijs purpurati Senatus luminibus primarijs Bembo, & Sadoleto amatus, & honoratus fuit. Idem fuerat penè adoleſcens Philippo I. Hiſpaniarum Regi ſuo Principi valde gratus, atque præfectus ſanctioribus reconditarum rerum notis, quibus committi ſolent arcana regnantum. A Galliarum Rege Ludouico, multis honoribus cumulatus, rogatuſque non ſemel vt ſedem ſtudiorum, in altrice literarum Gallia collocaret. Pannoniæ etiam Proceres, ipſum magnis præmijs propoſitis ſapienter inuitarunt, vt Regem puerum optimis artibus erudiret. Pontifex demum Leo munificentiſſimus literatorum Mæcænas, eidem, licet viuenti Patauina in Vrbe, ſtudiorum ſumptus liberaliter de priuato ærario ſuppeditauit, ipſum Palatinum, aulæque lateranenſis Comitem ſponte declarans. Rege Sacrorum tam benignè hortante, Lutheranam cauſam exterminare molitus eſt quinque orationibus, ſed vnicam tantùm abſoluit (hæc edita ſæpè eruditorum manibus teritur) intempeſtiuo fato abreptus. Exceſſerat enim pauliſper Ioannis Pici ætatem, cuius doctrinam longè ſequebatur, æquabat, vel excedebat eloquentiam.

Literarijs profectò inclaruerat inimicitiis æque, ac eloquentia, doctrinaque multi-
11 plici Marcus Antonius Maioragius Mediolanenſis: ſiquidem animosè, ac luculenter ſcripſerat aduerſus Paradoxa Ciceronis: aduerſus Marcum Nizzolium: contra Calcagninum, quem atrocius lacerauit. Virgilii Æneidos lib.4. & Georg. lib. duos priores, ac nonnulla Tullii opera commentariis illuſtrauerat: Ariſtotelis libros de Cælo, & de Generat. paraphraſi explicauerat: complures condiderat orationes, & præfationes: Carminum librum: De Senatu Romano libellum: De riſu oratorio, & vrbano: De nominibus propriis Veterum Romanorum libros quatuor, & alia opera, qui ante annum 1550. publicæ luci donare cæperat ingenii fætus haud indignos immortalitate. Mutauerat ſibi nomen (Antonius Maria appellabatur primò) hinc, vt æmulorum dicacitatem coerceret, publice habuit in ſenatu frequenti orationem apologeticam, quæ cum aliis edita eſt, inter quas numeratur illa curioſa in nuptiis Philippi Sacci, qua ſeni quoque vxorem ducendam eſſe ſuadet. Promiſerat etiam opera, vel opuſcula de officio parentum, & filiorum: de modo proficiendi in ſtudiis, Annum autem agens, 26. publicè profeſſus eſt in patria Rhetoricam. Ferrarię incubuit Iuriſprudentiæ, ſed mox patriam repetiit ſcholam maiori ornatus ſtipendio, vbi mortè immatura, & peracerba ſublatus, tumulatur in porticu Sancti Ambroſii maioris, cuius ſepulchrum hoc epitaphio decoratur.

M. Antonio Maioragio,
Dicendi Magiſtro ſingulari,
Latinis, Græciſque literis perpolito,
Et libris editis illuſtri:
Qui publicè docuit annos IX.
Vixit XLI.

Bar-

Bartholomæus Comes, vxoris frater
B.M. poſuit.

Politianus tandem Etruſcus, Latinus, Atticus fidicen inſignis multiſcius, & ora-
12 tionis ſolutæ Dædalus, vnius minimè ſe ſe ſubiiciens imitationi, ſuæ ideę in ſcribendo amator, & effictor, quam ex variis formauit varius in ſtylo, vt qui diuerſos quandoque voluerit effingere crebris, acutiſque ſententiis, multaque, nec vulgari eruditione, ſua conſperſit opera; ex eodem Iacobo Gaddio nobis deſcribendum ſe offert. Qui & amicorum Scriptorum præconiis, & Magni Laurentii Medices celeberrimi Mæcænatis aura ſecundiſſima fæliciter euectus, in id exiſtimationis, & famæ literariæ faſtigium aſcendit, vt à Summis Principibus honores obtinuerit minimè vulgares; adeò vt inclytus Rex Portugalliæ Ioannes, epiſtola inſerta Politiani operibus, huic gratias egerit, ac multum debere ſe profeſſus ſit, laudaritque non vulgariter illum, ac rogarit, nequaquam indignum Regia Maieſtate ratus rogare literatum. Audiamus Regem, inter alia hæc
„ ſcribentem: Te nimiùm rogamus (tibi
„ viro laudatiſſimo, omniumque genere
„ prædito) ſed adoleſcentibus ipſis plurimùm
„ congratulamur in id ætatis, & temporis
„ incidiſſe, quo à tuo literarum fonte ali-
„ quid doctrinæ poſſint fæliciter haurire.
Eadem ferè ætate floruerat Florentiæ Bartholomæus Scala, vir ſingulari ingenii bonitate, & eloquentiæ præditus, quem ſui ipſius virtutes inter familiariſſimos Magni Coſmi Medices, Franciſci Mariæ Sforzę Ducis Mediolani, & Innocentii VIII. collocarunt: Et Primates Ciuitatis vniuerſo ſuffragiorum conſenſu aſcripſerunt, & ad Prioratum, atque Vexilliferatum euexerunt: ad Senatorium ordinem, ſimulque equeſtrē ſuſtulerunt (beneficio Summi Pontificis Innocentii) Et tandem Reipublicæ ſecreta ſumma fide viginti annis adminiſtrare tradiderunt. Propterea omnium in ore Laurentii Medices extabat vox illa præclariſſima, qua teſtatus eſt: Nunquam fuiſſe honorem melius homini collocatum. Natus eſt 1434. & 1497. annum ſeptuageſimum tertium agens, vitam cum morte commutauit. In cuius laude m Vgolinus Verinus *lib. 2. de illuſt. Florent.* hęc lepidè ſcripſit.

Scala quoque hiſtorias, & lydia geſta leonis.
Explicat etruſci, naturæque abdita verſu.
Aggreditur vates doctus de more Lucreti,
Iudicioque meo tua cedit epiſtola nulli
Eloquio complexa breui quodcumque volebas.

Huius inclyti viri, aliorumquè ſimilium latè meminit Pocciantus *catalog. de ſcript. florent.* quos breuitati inhærendo libenter omitto. Caueāt tamen qui orando nomen, & famam ſibi vehementer cupiunt, ne idē in ipſos Cinicus iniiciat ſcommma, quod in Oratores, qui tunc Athenis ſummo habebantur in pretio ſatis mordicus impegit: nimirum, Eos eſſe turbæ miniſtros: quod ad gratiam loqui, & ſeruiliter adulari ſtolidæ multitudini, vt plurimum cogantur. *Laert. lib. 6. in Diogene.*

CAPVT XXI.

Hiſtoria, hominum mores ad viuum non minus quàm Pictura omnium rerum cum repræſentet imagines: Hiſtorici cum Pictoribus ferè æqualia ſibi proindè retulerunt præmia.

SVMMARIVM.

1 *Picturæ ars, cunctas apud nationes quanto in honore ſit, ex eo oſtenditur, quod à Magnatis, Summiſque viris vehementer expetita, & valde exculta fuit. Adeò vt primum in Græcia, eam tantummodò profiterentur Ingenui, eius à ſtudio penitus arcerentur mancipia, & omnium poſtremus quiſquis haberetur, qui illius neſcius, & expers eſſet inuentus. Plurimi idcirco ex nobilioribus afferuntur, qui in ea floruerunt.*

2 *Ex Romanis etiam non defuerunt, qui hanc valdè ſectati ſunt artem, vt Fabius, Pacuuius Turpilius, aliique quamplures. Quarè temporè Valerij Maximi Meſſalæ, Pictura, Romæ in pretio haberi capit, tabuliſque externis primus omnium authoritatem fecit Lucius Mummius, quem ſequutus eſt Caius Iulius Cæſar; deinde Marcus Agrippa.*

3 *Magnis propterea præmijs in Pictura peritos, tum antiqui, tum moderni certatim proſequuti ſunt: eius generis pręſertim fuerunt Amphictiones, Ardeates, Mahometus II. Turcorum Imperator, nec non Ludouicus Gonzaga Mantuæ Princeps, atque alij.*

4 *Hiſtorici cum eo comparantur Pictorum genere, qui ex naturali archetypo ad vnguem ducunt imagines. Quarè nihil eſt, quod huiuſmodi tribuatur Picturæ, quod, & Hiſtoriæ libenter non poſſit concedi: vnde Pictura, & rerum Imago dici ſolet Hiſtoria.*

5 *Hiſtoria, mirabiliſque eius vis plurimum commendatur. Quarè omne ſtudium, amor,*

amor, & cultus in eius obſequium, ferè ab omnibus exhibitus fuit; vt de Marco Bruto, Claudio Cæſare, omnibus Romanis Pontificibus, veteribus Danis, Hebræis, D. Clemente, Conſtantino, Carolo II., Maximiliano I. alijſque latè teſtantur Scriptores.

6 *Debent profectò Principes plurimum Hiſtoriæ, quam de manibus ponere vel nunquam, vel rarò debent, cum in ea Virorum Illuſtrium dicta, factaque, commendatione digna, & è contra diſcere liceat. Hoc quidem ordine Tullius omnes indifferenter Magnates, & Claudianus præſertim Imperatorem Honorium inſtituit.*

7 *Inſigniores Hiſtorici, magno pretio, ſtatuis, elogijs, inſcriptionibus, honoribuſque, ſæpiſſimè inueniuntur donati: vt de Herodoto, Polybio, Hieronymo Rhodio, Appiano Alexandrino, Anaſtaſio Bibliothecario, Arriano Nicomedienſe, & Callimaco paſſim teſtantur.*

8 *Carolus Sigonius, Leonardus Arretinus, Paulus Emilius, atque Philippus Cominæus, radijs eruditionis, & eloquentiæ effulſerunt quammaximè: Honores idcircò plurimos, & emolumenta præclara, quoque ſunt aſſequuti.*

9 *Pares in meritis, non inæqualia ſortiti ſunt præmia Polydorus Vergilius, Ioannes Cuſpinianus, Matthæus Palmerius, & Petrus Bembus; qui omnes nomen ſibi fecerunt, & immortalem poſteris reliquerunt famam.*

10 *Marcus Antonius Sabellicus, qui etiam Coccius dicebatur: tantam apud Venetos adeptus eſt gratiam, vt ducentorum aureorum ſalario quotannis dum viueret fuerit cohoneſtatus. Cardinalis demum Baronij illuſtres recenſentur honores, quorum non tantum ſplendore, ſed & vitæ ſanctimonia adeò eluxit, vt propriam famam æternitati dicauerit.*

11 *Cùm nulla itaque ſit mortalibus ad proficiendum via ipſa hiſtoria expeditior: bonarum literarum amatores non tantùm, verùm etiam barbari, & inculti homines, Hiſtoriarum Scriptores magnoperè coluerunt; vt de Solimano Turcarum Imperatore, præſertim ſcribunt Authores.*

NObilis profectò Picturæ ars, vtpotè me-
moriæ vita, temporum teſtis, nuntia
1 virtutis, mortuorum reproductio, famæ,
gloriæque immortalitas; cunctas apud nationes quanto in honore ſit, ex eo haberi poteſt, quòd à Magnatibus, Summiſque viris vehementer expetita, & ab ingenuis ſummoperè exculta fuit. Hinc primùm Sicyone inuenta, mox per omnem Græciam tanti fuit ſtudij, vt pueros ingenuos eam, tanquam præcipuam liberalium artium in primis edocerent magiſtri; perpetuo interdicto, ne ad illam mancipia admitterentur, indoctuſque, & omnium poſtremus habebatur quiſquis huius artis neſcius, & expers foret. *Alex. ab Alex. genial. lib. 2. cap. 25.* In ea proindè claruerunt maximè Ariſtides Thebanus, cuius tabulam Attalus ex centum talentis emit: Apelles inſignis tum multis operibus, tum Venere Coa, & Equo, cui viui adhinnierunt: Apollodorus Athenienſis: Bularchus, cuius picturam Candaules Rex pari rependit auro: Creſilochus Apellis diſcipulus: Cratinus: Demophilus: Dionyſiodorus: Diogenes: Echion; Eupompus: Euthimedes, Glautionis Corinthij diſcipulus: Heraclius Macedonius: Heraclides: Iphis: Ludius Elotas: Leon: Leontiſcus: Mirones duo: Metrodorus: Mechophanes Pauſiæ diſcipulus: Nicas Athenienſis: Nicerarchus: Nichomachus: Ocnias: Parrhaſius: Pamphilus Apellis, Melanthyque præceptor: Protogenes, cuius tabula ne incenderetur, Demetrius, expugnatam Rhodum non incendit: Serapium: Simonides: Sopylus: Timomachus, cuius Medeam, & Aiacem Cæſar Dictator emit octingentis talentis: Theodorus Samius, Nicoſthenis diſcipulus: Timantes clarus in Iphigenia, Agamemnoneque: Xeno, Noachis diſcipulus, aliique quampluri-mi apud Brulonium *lib. 5. cap. 23. facetiar.*

Nec defuere ex Romanis etiam apud
eundem Bruſonium *loc. cit.* viri illuſtres,
2 hanc qui ſectati ſunt artem, videlicet Fa-
bius: Pacuuius Poeta: Turpilius: Aterius Labeo: Q. Pedius: Arelius: Amulius: Cornelius Pinus: Actius Priſcus: Nero: M. Antonius philoſophus: Hadrianus, & Seuerus ea in re peritiſſimi. Quarè (vt teſtatur Plinius *lib. 30. cap. 4. & lib. 4. cap. 37.*) M. Valerius Maximus Meſſala Princeps, tabulam picturæ prælij, quo Cartaginenſes, & Hieronem in Sicilia deuicerat, propoſuit in latere Curiæ Hoſtiliæ anno ab Vrbe condita 490. & ab eo tempore Pictura Romæ in pretio haberi cæpit. Fecit hoc & Lucius Scipio, tabulamque victoriæ ſuæ aſiaticæ in Capitolio poſuit: idque ægrè tuliſſe fratrem Africanum tradunt, iratum haud immeritò, quoniam filius eius in illo prælio captus fuerat. Non diſſimilem offenſionem, & Æmiliani ſubijt Lucius Hoſtilius Mancinus, qui primus Carthaginem irruperat, ſitum eius, expugnationeſque depictas proponendo in foro, & ipſe aſſiſtens populo ſpectanti, ſingula enarrando: qua comitate proximis comitijs conſulatum adeptus eſt. Habuit, & ſcena ludis Claudij Pulchri magnam admiratio-

nem picturæ, cum ad tegularum ſimilitudinem, corui decepti imagine aduolaret. Tabulis autem externis authoritatem Romæ publicè fecit primus omnium Lucius Mummius, cui cognomen Achaici victoria dedit. Nanque cum in præda vendenda Rex Attalus centum talentis, vel VI. M. ſeſtertium emiſſet Ariſtidis tabulam, Liberum Patrem continentem, pretium miratus, ſuſpicatuſque aliquid in ea virtutis, quod ipſe neſciret, reuocauit tabulam Attalo multum querente; & in Cereris delubro poſuit. Præcipuam quoque authoritatem, Romæ publicè tabulis fecit (*lib. 7. cap. 37. & lib. 35. cap. 4.* ſubdit idem Plinius) Caius Iulius Cæſar, qui Medeam, & Aiacem, vt ſuperius innuimus, tabulas octoginta talentis in æde Veneris genetricis dedicauit: Aiace, & Medea ante Veneris ædem dicatis. Poſt eum M. Agrippa, qui tabulas duas Aiacis, & Veneris mercatus fuit à Cyzicenis ſeſtertijs duodecim millia, vir alioqui ruſticitati propior, quàm delicijs.

Magnis propterea præmijs tum antiqui,
3 tum moderni, hos certatim proſequuti ſunt artifices: Nam Polygnoto Thaſio, qui Pæcilen porticum Athenienſibus gratis pinxerat: cum partem eius Mycon mercede pingeret Amphictiones hoſpitia gratuita decreuere. *Plin. lib. 35. cap. 9. hiſt. natur.* Ardeates verò (eodem Plinio *lib. 36. cap. 10.* teſte) Templi ſui Pictorem, Ciuitate donarunt, & hac perantiqua inſcriptione.

Dignis digna loca, picturis condecorauit,
Reginæ Iunonis ſupremæ coniugis Templum,
Marcus Ludius Elotas, Aetolia oriundus,
Quem nunc, & poſt ſemper ob artem hanc Ardea laudat.

Mahometus præterea II. Turcarum Imperator (vt noſtro propius accedamus æuo) Bellinum Venetum Pictorem, quem Conſtantinopolim, cùm vt ſuam ipſius Imperatoris faciem ad viuam effigiem, tum verò, vt occidentalium hominum habitum depingeret Venetijs euocarat, largis muneribus ditauit. *Iouius in eius vita.* Et de Andrea Mantinea Patauino maximi nominis tandem ſcribit Bern. Scardeon. *hiſt. Patau. lib. 3.* Quod Innocentij VII. exilem gratitudinem perroſus; Mantuam Roma relicta, vt Principis Ludouici Gonzagæ frueretur patrocinio, fæliciori ſidere reuerſus eſt; à quo liberaliter ſpecioſis ædibus iuxta ipſius Principis regiam, & prædijs locupletatus; ibi deinceps ciuitate donatus; cum tota familia diù vixit. Quocirca poſtea ab aliquibus falsò eſt Mantuanus dictus.

His autem rudi Minerua à prora, &
4 puppi de arte pingendi iam expeditis honoribus, neminem latere mihi benè ſuadeo, Hiſtoricos cum eo Pictorum genere comparari, qui etſi in cætero artificio minus præſtent, tamen in alicuius aſpectu, indiſcreta penè ſimilitudine figurando, atque in ipſa oculorum, ac totius oris ſuauitate propemodùm geminanda mirabiles ſucceſſus habent, operaque conſummant. Quem itaque literis pingunt, & quaſi colorant, veram eius ſpeciem animo capiunt, ſuiſque lineamentis illum referunt, tanquam per ſe illicò cognoſcendum: nec ſtudent naturæ vitia artificio corrigere, externaiùmque appoſitione rerum, veluti alienis pigmentis oblitum, ſuopte ingenio conformare. Dignè propterea, quamquam ab indigno, hac illuſtri Picturæ appellatione, aliquando donata eſt & ipſa Hiſtoria. Siquidem Cornelius Agrippa *de vanit. ſcient.* eam deſcribens, ita teſtatus eſt. Hiſtoria eſt
» rerum geſtarum cum laude, aut vitupe-
» ratione narratio; quæ magnarum rerum
» conſilia, actiones exitus, Regumque, &
» magnorum virorum actus, cum tempo-
» rum, aut locorum ordine, & deſcriptio-
» ne, tamquam viua quædam Pictura ante
» oculos exponit. Quare nihil profectò Picturæ, initio huius capitis honorificè dedimus; quod Tullius *2. de orat. ſect. 12. n. 36.* ad amiſſim Hiſtoriæ non retribue-
» rit. Hiſtoria (inquit) teſtis eſt tempo-
» rum, lux veritatis, vita memoriæ, magi-
» ſtra vitæ, nuntia vetuſtatis. Ideoque re-
» rum imaginem haud perperam appellatam eſſe autumant, quod quales, ſcilicet, in authoribus res erant dum gerebantur, tales appareant in ſcriptoribus dum leguntur; nihil vt ab his liberalius augendi, minuendiue ſtudio adiungatur, quod cum illorum facinoribus non adæquetur. Eſt enim hæc Hiſtorico propoſita lex, vt ſi Platoni *in Phædro*, credimus; inde Hiſtoria nomen accepit, quod prætéritorum memoriam cæteroqui interituram, ſiſtat apud poſteros. Quod ſi inter narrandum multa de ſuo quis apponeret, non hic accepta poſteritati tranſmitteret, ſed noua propemodum concinnaret.

Hinc eius vis, certè admirabilis eſt, ex
5 qua efficitur (quod *in carmine ad Nicobolum*
» ait D. Gregorius Nazianzenus) vt vnius
» hominis mens, ex omnium mentium, &
» ſeculorum perſecutione, in vnum ſapientiæ aceruum coaleſcere videatur. Quid enim diuinius, quàm omnia noſſe, quàm diſiunctiſſimas regiones velociſſimi ſideris more luſtrare? quàm omnium ætatum memoriam, res geſtas, facta, exempla percenſere? quàm Imperiorum ſtatus, ortus,

tus, progreſſus, viciſſitudines, decurſus, exitus, vno mentis aſpectu contemplari? Quid illuſtrius, quàm regendi, militandique diſciplinam, clariſſimarum virtutum effigies, in vnam veluti tabulam congeſtas inſpicere, præterita cum præſentibus comparare, alieno damno ſapere, ſalutaria inde præcepta ad omnem vitæ culturam decerpere? Quamobrem omne ſtudium, amor, & cultus in eius obſequium ferè ab omnibus non immeritò exhibitus fuit. Solis nanque Pontificibus Romanis permiſſa erat poteſtas memoriam rerum geſtarum in tabulas conferendi, & hos annales vocabant maximos, quaſi à Pontificibus Maximis tantummodò confectos. *Macrob. lib. 3. ſaturn. cap. 2.* Marcus Brutus in medio ardore ciuilis belli, paulò ante quàm in Pharſalicis campis pugnatum eſt, cùm in caſtris Pompei eſſet, Epitomem ſcriptorum Polybij confecit. *Victorius lib. 21. variar. lect. cap. 1.* Claudius Cæſar, Hiſtoriam in adoleſcentia, hortante Tito Liuio, Sulpitio verò Flauo etiam adiuuante, ſcribere aggreſſus eſt. In Principatu quoque. & ſcripſit plurimum, & aſſiduè recitauit per lectorem. *Sueton. in eius vita.* Dani Veteres, non ſolùm rerum geſtarum à ſe magnificè, titulos, exquiſito contextus genere, veluti poetico quodam opere perſtrinxere; verùm etiam maiorum acta patrii ſermonis carminibus vulgata, linguæ ſuæ, literis, ſaxis, ac rupibus inſculpenda curauere. Quibus, ſeu quibuſdam antiquitatis voluminibus, Saxo Grammaticus *in ſua hiſtoria*, metrametris reddendo, frequenter vtitur. Apud Hebræos quoque, ſummum Hiſtoriarum ſtudium priùs fuerat; cùm non quibuslibet, ſed Pontificibus tantùm, ea cura committeretur, & Prophetis. *Ioſeph. lib. 1. contra Apionem.* Clemens deinde 1. regiones, ſeptem Notarijs diuiſit; qui diligenter res Martyrum geſtas ſcriberent, quod & cæteri peregerunt Pontifices. *Polydor. lib. 4. cap. 11. de rer. inuent. & Platin. in Iulio 1.* Conſtantinus, Conſtantij Pij filius Imperator, Romanorum Principum Hiſtorias, memoriæ literarum commendandas curauit; & per Tatium Cyrillum, è græcis in latinam linguam verti iuſſit. *Auent. lib. 2. ann. Boiorum.* Anaſtaſius, Vir vtraque lingua doctiſſimus (quod eius ſcripta ſatis probant) ob inſignem eruditionem, Carolo 11. cuius impulſu Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſcripſit, ad ſua tempora, valdè charus fuit. *Volater. lib. 13. antrop.* Maximilianus 1. Imperator, primus inter omnes Principes, ſingulorum Genealogias indagauit; miſſis per Italiam, Galliam, & Germaniam nuntijs, qui omnia Cœnobia, omnes Bibliothecas, omnia Principum Archiuia diſquirerent, euoluerent, ac perſcrutarentur. Atque ob id Annales ſingularum prouintiarum, qui ſitu, ac ſqualore corrupti, à tineis abſumebantur, eius opera reuixerunt, & in lucem commigrarunt. *Auent. ann. Boiorum lib. 1.* Magnus item Sfortia, totum id otium, quod ex negotio ſupereſſet, impendebat Hiſtorijs: Philippus Vicecomes, eodem ſtudio maximè ſe ſe oblectabat. *Iouius in eorum vitis.* Atque alij ferè innumeri hiſtoricam artem ſummè venerati ſunt apud Autbores.

Debent profectò plurimum Principes
6 Hiſtoriæ quam de manibus ponere, vel nunquam, vel rarò ſolent, quibus imperium datum eſt; cum in ea Virorum Illuſtrium dicta, factaque commendatione digna ediſcere liceat, vt illis, & ad virtutes Principe dignas animus inflammetur, & à vitijs remoueatur, nihilque in ijs, ſiue Doctrinæ ad cognitionem, ſiue exercitationis ad prudentiam adipiſcendam deſideretur, qui frequentes in ea fuerint, & aſſidui, nihil autem ab eo ſperare poſſimus, qui multiplici rerum, hiſtoriarumque cognitione, non fuerit inſtructus. Pulchrè ergo Cicero *in orat. ſect. 107. n. 120.* Principem, his inſtituit verbis. „ Cognoſcat etiam „ rerum geſtarum, & memoriæ veteris or„ dinem, ſed & imperiorum, populorum, „ & Regum illuſtrium. Neſcire autem „ quod antea quàm natus ſis, acciderit, id „ eſt ſemper eſſe puerum. Quid enim eſt „ ætas hominis niſi cùm memoria rerum „ veterum, cum ſuperiorum ætate contexitur? His etiam propterea Claudianus lepidiſſimus Vates, Honorium Imperatorem, ad Hiſtoriarum lectionem, Principe viro maximè dignam, documentis allexit.

Interea muſis animus dum mollior inſtet,
Et quæ mox imitere legas; nec deſinat vnquam.
Tecum Graia loqui, tecum Romana vetuſtas,
Antiquos euolue duces; aſſueſce futuræ
Militiæ, Latium retro te confer in æuum.
Libertas quæſita placet? mirabere Brutum.
Perfidiam damnas? Metij ſatiabere pœnis.
Triſte rigor nimius? Torquati deſpue mores.
Mors impenſa bonum? Decios venerare ruentes.
Vel ſolus quid fortis agat, te ponte ſoluto,
Oppoſitus Cocles, Mutij te flamma docebit.
Quid mora perfringat: Fabius: quid rebus in arctis
Dux gerat, oſtendet Gallorum ſtrage Camillus.
Diſcitur hinc nullos meritis obſidere caſus;

Prorogat æternam feritas tibi Punica famam.
Regule: ſucceſſus ſuperant aduerſa Catonis.
Diſcitur hinc quantùm paupertas ſobria poſſit.
Pauper erat Curius, Reges cum vinceret armis:
Pauper Fabritius Pyrrhi cum ſperneret aurum:
Sordida Serranus flexit dictator aratra.

Inſigniores itaque Hiſtorici, magno
7 pretio, ſtatuis, elogijs, inſcriptionibus, honoribuſque quamplurimis ab ipſis, non ſemel in Codicibus etiam reperiuntur donati. Herodotum nanque ab Athenienſibus decem talenta ex Anipi rogatione eorum conciuis, dono accepiſſe ferunt. *Plutarch. de Herodot. malig* Polybius ob ſummam eruditionem à Megalopolitanis, ſtatua donatus fuit. *Pauſan. in arcad*. Et Hieronymus Rhodius, familiaris Demetrij Poliorcetis factus eſt; ab eoque Boetiæ in regione Præfectus relictus fuit. *Plutarch. in demet.* Aliorum autem plurium meminit Iacobus Gaddius *de ſcript. non eccleſ.* Ex quibus quoſdam duntaxat in medium proferam, qui indiſcriminatim mihi occurrere valuerunt: inter quos primo protinùs inſidebit loco Appianus Alexandrinus, qui floruit Traiani, & Hadriani temporibus. Romæ initio cauſas egit; mox dignus habitus fuit, vt Imperatorum nomine, Prouintiam adminiſtraret. Stylus quidem illi tenuis, ac minimè redundans; ſed Hiſtoriam, quoad eius fieri poteſt, veram texit, & militaris diſciplinæ, ſi quis alius, enarrator eſt: oratione, deiectos militum animos erigere, & ardentiores mitigare, affectuſque exprimere, ac ſi quid aliud incitari dicendo licet, optimè nouit. Quidam etiam Anaſtaſius Bibliothecarius, & Abbas Romanus, ob receptas dignitates, & mirandam doctrinam non obſcurius extitit, qui a Ludouico Imperatore Legatus fuit ad Baſilium Imperatorem Græcum, quam legationem non ſemel tangit ipſe Anaſtaſius: Vir quidem diſertiſſimus, & vtraque lingua doctiſſimus in latinum vertit ſermonem ſeptimam vniuerſalem Synodum, Dionyſij Hierarchiam, multorumque Sanctorum vitas, ſcripſitque Hiſtoriam Eccleſiaſticam vſque ad ſua tempora, rogante Carolo II. cui in primis plurimum charus fuit. Bellarminus *præterea in Catalogo Scriptor. Eccleſiaſt.* addit, ſcripſiſſe etiam latine Concilium generale octauum, in quo interfuit. Silentio tamen (& ſi iam obſoletus) prætereundus nequaquam eſt Nicomedienſis Arrianus Cereris, ac Proſerpinæ, quibus tunc ſacra fuerat ea Vrbs, inſignis Sacerdos. Ob ſingularem enim in ſcribendis Hiſtorijs doctrinam, & eruditionem, noui Xenophontis cognomentum adeptus, & ad varios Romanæ Reipublicæ Magiſtratus, ipſumque Conſulatum tandem euectus fuit. In remotum autem Sarmatiæ Regnum Callimacus Tuſcus profectus, huius regnatori Caſimiro literariam operam offerens, Albertum filium erudiendum ſuſcepit; Quare ad ſummum Regiæ familiaritatis, atque potentiæ locum, euectus, communi Polonorum odio, oneratus, & agitatus euaſit. Quam inuidiam minimè ſuſtinens, ſemiexul in Vilna Sarmatica occultatus, apud veterem amicum deceſſit. Quem egregium Scriptorem, pietatis ergo, Cracouiæ in æde Auguſtiſſimæ Triadis, æreo ſepulchro ipſe Albertus curauit honeſtandum. At monumentum ære perennius condiderat ſibi, ac Regi, Callimacus hiſtoriam exactiſſimè condens de Ladislai Sarmatiæ, Pannoniæque Regis rebus geſtis. Ipſum etiam adeo laudat Iouius, iudex alioqui ſeuerus, vt omnibus poſt Cornelium Tacitum, hiſtoricis huius generis præponat.

Radijs eruditionis, ac eloquentiæ, qua
8 inter æquales excelluit, habitus æuo ſuo, facilè princeps illorum, qui abditos Annales, & monumenta priſcorum ſolerter indagantes, eruebant caliginoſæ antiquitatis arcana, auitam familiæ nobilitatem Carolus Sigonius Mutinenſis, plurimum (ni fallor) illuſtrauit. Nam iunior, Ampliſſimi Cardinalis Marini Grimani ſplendidam hoſpitalitatem diù expertus; patriam ſuorum precibus reuocatus, obtinuit locum extincti Portij Cretenſis, græcarum literarum profeſſoris. Deinde à Venetorum Senatu ſapientiſſimo, vt Venetam iuuentutem eloquentiæ informaret ſtudijs, inuitatus eſt, conditionibus honorificentiſſimis. Verum, vt eius literatura magis haberet aptum theatrum, ab eiſdem Senatoribus, Patauino in Atheneo, quod complures Itali, ac exteri proceres Sapientiæ candidati frequentabant, illi conceſſa eſt: vbi varijs cumulatus honoribus, famam longius propagauit ſuam oppugnatus ab æmulo Robortello. Inter Hiſtoricos autem illius ætatis grauitate conceptionum, & ſententiarum; nitore eloquij tunc maximo, & ſingulari excelluit (omni ſubmoto dubio) Leonardus Arretinus, familia Brunus, clarus eloquio, doctrina, ac literatura multiplici, qui prius Innocentij VII. Breuium Magiſter extitit, deindè Florentinorum Scriba: qua, & in Ciuitate anno 1443. honorificè obijt, annos natus 74. Publicis autem exequijs co-

ho-

honeſtatus fuit, libro Hiſtoriæ, iuſſu Reipublicæ ſupra pectus poſito, & corona laurea capiti à Manetto ſuperaddita, qui etiam funebrem orationem habuit. Quare nobile in almo Sanctæ Crucis templo, hoc adhuc legitur Epitaphium.

Poſtquam Leonardus è vita migrauit,
Hiſtoria luget: Eloquentia muta eſt.
Ferturque Muſas tum Græcas, tum
Latinas, lachrymas tenere non potuiſſe.

Inter celebres elapſi æui hiſtoricos, à Iacobo Gaddio, *loco ſuperius citato* Paulus Emilius, patria Veronenſis, meritò numeratur. Hic enim Galliæ tranſalpinæ, in qua nutritus fuerat, & à Ludouico XII. Rege, non ignobili Sacerdotio exornatus, Hiſtoriam à primis illius Regibus exorſus, contexuit laconica breuitate; verum in ſacri belli enarratione, quod excellenti, & admiranda Gothifridi Bolionis virtute confectum eſt, aliquando luculentius ita ſeſe diffudit, vt medium iter tenuerit, immortali cum laude, quas affert Lipſius à Poſſeuino relatus. Primæ præterea iuuentutis annis fideliter inſeruierat Philippus Cominæus cubiculo Caroli Burgundiæ Ducis celeberrimi, vnde poſtea arcanis laceſſitus iniurijs, in aulam Ludouici XI. Regis tranſmigrauerat: huius orator ferè omnes Europæ Principes, atque Reſpublicas adijt ſupra Magiſtratus Lutetiæ geſtos innocenter. Duplici quippè nomine in ſuis hiſtorijs iſte promeretur commendationem, quòd pietatem, Deique timorem inſtillet Regum, Principumque virorum auribus æquè, ac prudentiam verè politicam; hinc audaci, ſed non temeraria prorſus, aut vana comparatione, Polybio æquatur, ac Tacito, licet ab hoc longè diuerſus procedat. Quare à regia liberalitate, Argentonij oppidi dominatu prudenter ornatus fuit. Vtinam ergo omnes Reges, & Reguli, horumque miniſtri, vel Conſiliarij ſectarentur aurum Argentonij, contempto laruatorum Politicorum auricalco. Demum, tantæ prudentiæ vir, Pariſijs erexit ſibi ſtatuam in ſacello Auguſtinianorum, quod condiderat, ſepulchri, ſcilicet, non immemor, ac mortis: quæ vitam potiorem (vt piè credi poteſt) illi aperuit.

Centum, & amplius, ab hinc elapſis
9 annis, diffuſo per Italiam, externaſque Prouintias nomine, latè floruit Polydorus Vergilius: Siquidem Vrbini, quæ Vrbs erat æuo illo celebrium literatorum hoſpitatrix, & alumna, Ducibus ſuis Mæcęnatibus inclytis natus, optimiſque literis excultus; Prouerbia publicauit excepta, demùm ab Eraſmo, & eruditiſſimè amplificata. In Angliam verò profectus, ab Henrico Rege fortunis adauctus, Flamenque Londini creatus, Britannicam condidit, ediditque Hiſtoriam. Varijs, Ioannes Cuſpinianus, publicatis operibus, Patriam, Viennam ſcilicet, Auſtriæ Vrbem primariam, ſedemque Cæſaris occidentalis ſummoperè illuſtrauit, quorum fama latè diffunditur, & præſertim volumine illo de Cæſaribus, & Imperatoribus Romanis. Quandoquidem ob egregias animi dotes, Conſiliarius, & Legatus Maximiliani I. Imperatoris, Iuriſconſultus, Medicus, Poeta, & Hiſtoricus præcellens extitit. Sed primis Friderici III. temporibus, claruit Matthæus Palmerius Florentinus, vir longè doctiſſimus, ac eorum vnus, quorum nomen reperitur inter illos, ad quos ſuas ſcribit epiſtolas Iacobus Piccolomineus Cardinalis Papienſis: Interfuit Concilio Florentino, quod Ferrariæ inchoatum eſt anno 1438. & Florentiæ terminatum anno ſequenti. A ſua Republica menſe Iulij 1466. Legatus fuit ad Summum Pontificem Paulum II. ad Senenſes, & 23. die Septembris, ad Bononienſes. Quare omnium ſententia, inter præclaros viros honoribus affectos, reponi meruit. Inter literaria Veneti Cæli Sidera facilè princeps Petrus Bembus, Hiſtoriam Venetam, cum Patriæ, tum argumenti amplitudine, præ cæteris lucubrationibus ſpectabilem, in duodecim digeſtam libros fœliciter elaborauerat; dum ſapientiæ ſplēdore latè diffuſo, ita præfulſit, vt inter purpuratos Sanctæ Romanæ Eccleſiæ meritò receptus ſit. At inuida Virtuti Mors, nimis importuno funere, literariæ Reipublicæ eum abſtulit fœlicitati, qui nobilium ingeniorum æſtimator, ac patronus, tot meruit præconia, quot viuus pariter, & extinctus à literatis obtinuit.

Conuixerat Bembo Marcus Antonius Sabellicus, qui Coccius in ſepulchrali mo-
10 numento etiam nominatur. Huic, ſuum de ſcribendę Hiſtorię pręceptis Commentarium Hermolaus Barbarus dedicauit. A Iouio quidem Fabri Ferrarij filius; ab alijs autem natus dicitur è nobili Cocciorum familia. Æquicolas, ortu ſuo nobilitaſſe ait Leander *in Italia ſua*. Pomponij Læti, & Domitij Veronenſis fuit diſcipulus, bonarumque literarum apud Venetos celebris profeſſor. Maximè celebratur Hiſtoria Enneadum XI. ab orbe condito vſque ad annum 1504. poſt quem annum, triennio ſuperfluit, teſte eodem Leandro. Item compoſuit exemplorum libros decem. Ad hæc, de ſitu Venetiarum fecit libros tres; deque Venetis Magiſtratibus librum vnum: propter quæ à Venetis ei ſalarium diù præbitum publi-

cè

cè fuit ducentorum annnum aureorum. Cardinalis Bembus in epiſtola 1. ad ipſum ſcripta, vocat doctiſſimum, eloquentiſſimum, optimè de Republica meritum. Multus quidem Sabellicus fuit in rebus Venetis: inde ipſe vbi deſierat, res Venetas tamen ordiendi ex Senatus conſulto, cura demandata fuit Andreæ Naugerio, vt ſcribit idem Leander, *in Venetiarum deſcript.* Sed eo in legatione gallica, vita functo; decem Virorum Venetorum poſtulato, præſtitit hoc Petrus Bembus. Obijt autem Sabellicus XIV. kalend. Maias anni 1506. Funebri verò oratione proſequutus eſt eum Baptiſta Egnatius. *Voſſius de hiſtor. lat. lib. 3. cap. 12. ſub init.* At prætereundus denique nequaquam eſt, ſacrorum Hiſtoricorum ætatis noſtræ, re, nomineqne Cæſar, & Corypheus Eminentiſſimus Baronius, qui licèt adoleſcentulus, morum candore expolitus; gemina incenſus face, Religionis ſcilicet, & Scientiæ Romam venit; vbi Sanctum Philippum Nerium, Congregationis Oratorij authorem, ſpiritualis vitę Magiſtrum cùm elegiſſet, tantùm profecit, vt eo tempore, eiuſdem Congregationis Præpoſitus Generalis renuntiatus ſit, quo Sanctus Pręceptor, eo munere vltrò ſe abdicauit. Cæterùm, mirum Eccleſiaſticorum Annalium opus, ſacræ eruditionis, & præſtantium diſputationum plenum, ipſum ſatis diffusè celebrat, quod tamen tanta humilitate, & ſui deiectione complenit, vt vix eiuſdem operis pro magis roboranda fide, à Clemente VIII. ad Apoſtolici Protonotarij munus ſuſcipiendum adduci potuerit. Cardinalitiæ dignitati prætereà oblatæ, precibus, obluctationibus; lachrymis, publiciſque quærelis quamuis occurrerit, & obſtiterit, ad ipſam tamen Summus idem Pontifex, recipiendam, propoſito anathematis fulmine, denique eum compulit. Poſt Clementis autem VIII. fælicem migrationem, in Comitijs exindè habitis, infractum animi robur, præ ſe maximè tulit: tunc enim amicis Cardinalibus, à quibus, ad ſupremum Pontificiæ dignitatis expetebatur culmen, pro viribus reſtitit: & Paulo V. in locum Leonis XI. ſuffecto; tomo Annalium XII. Deo gratias agit, quòd ſe à Romani Pontificatus ſolio, quaſi ab imminenti tempeſtate, ſaluum eduxerit. Demùm, ex humanis anguſtijs abiturus; Sacramentis Eccleſiaſticis deuotè ſe muniuit, & cum integris ſenſibus, placidiſſimoqne vultu, anno ætatis 69. mortem aſpexit. Corpus, cardinalitio funere, totiuſque Vrbis mœſtitia, in Templum Vallicellanum vbi tumulum habuit delatum: quamplurimi, antequam cupreſſeæ, & plumbeæ ſepulchrali arcæ inferretur, precarios globulos illi admouerunt. Sed & Magnus Henricus Chriſtianiſſimus Rex, tanti Viri obitu cognito, regia magnificentia exequias Paryſijs celebrari iuſſit, ijſque interfuit. Romæ item, & Neapoli, funebribus laudationibus, Vir iſte, animo, doctrina, & pietate magnus, etiam celebratus fuit. *Ciac. de vit. Cardin. & Pontif.*

Cùm ergo (ſcribente Polybio *hiſt. lib. 1. cap. 1.*) nulla ſit mortalibus ad proficiendum
21 dum via expeditior, rerum ante actarum Scientia: Non defuerunt Innumeri idcircò alij, qui (vt verbis Caſauboni ad Henricum IV. in Polybium à ſe translatum, vtar) Hiſtoricos, tanquam Diuinæ Prouidentiæ in terris miniſtros, mirificè coluerunt, & extulerunt. Quarè liceat, & mihi huius capitis pro coronide indubitanter aſtruere: Bonarum artium amatores non tantùm; verùm etiam ipſos Barbaros, & incultos homines, eorum ſtudijs maximè fuiſſe oblectatos; vt de Solimano Turcarum Imperatore, Magni Alexandri, & Cæſaris Dictatoris geſta, ſine intermiſſione lectitante, præſertim teſtatus eſt Iouius in eius vita.

CAPVT XXII.

Cùm ſtudia Humanitatis, humani generis præcipua ſint ornamenta: Grammatici humaniſtæ, meritò potioribus præmijs, & gratijs, vndique ſunt cohoneſtati.

SVMMARIVM.

1 *Ab honoribus, & priuilegijs arcendi omninò ſunt illi nullius artis homines, qui inhumanitatem potiùs, quàm humanitatem ſuis induunt auditoribus: cùm Grammatiſtæ, Ludique Magiſtri, licet Didaſcalorum computentur in numero, extra Academias tamen, & Vniuerſitates iure reputentur. Cuius rei, Satyræ ad inſtar, lepidè aſſignatur cauſa.*

2 *Humanitatis perpulchra, & breuis definitio, quæ idcircò ſic dicitur, quia ex cunctis animantibus, vni hominis data eſt. Cuius facultatis, Romæ antiquitùs ſuperuiginti celebres extiterunt Scholæ. Dignitas, autem, atque maieſtas, qua ſubinde Romani Principes eam prouidè tuebantur, varijs ex hiſtorijs comperiri, & cognoſci poteſt.*

Quan-

3 *Quanta verò puritate, atque religione latinitas ab ipſis tractata ſit, ex eo colligi poteſt, quòd cùm Tiberius Cæſar in quodam edicto perperàm latinè loquutus ſit, quamuis ab Adulatore ſit cohoneſtatus, et tamen magis arriſit contraria, ſed tutior ſententia, & ſi nimia licentia, ſe præſente ſit prolata.*

4 *Quocirca poſtmodùm non defuere celebriores viri, qui ſe Grammaticos nuncupari pro ſummo habuerunt ornamento, & gloria. Nouerant enim quantùm decoris, vtilitatis, honoriſque, ſemper cùm apud priſcos, tùm recentiores, Grammaticis attulerit hoc percelebrè nomen, vt varijs oſtenditur exemplis.*

5 *Communiter Romæ, Grammaticis tantus honor fuit, vt Luctarius ducentis millibus nummis emptus, & breui manumiſſus ſit. Lucius Apuleius, ab Ericio Caluino, quadringentis annuis conductus; Et Suetonius Tranquillus Hadriano valdè charus, & ab epiſtolis Magiſter ſit conſtitutus.*

6 *Ablabium, Conſtantinus Magnus ad honores ſublimauit altiſſimos. Eugenius ad Imperium euectus eſt Orientis. Villegiſum, Imperij cum Othone III. Otho II. Imperator, participem fecit. Et Domitius Calderius Veronenſis, in Principum, & Magnatum maximam dignationem venit.*

7 *Ferdinandus Nonius Pintianus, Illuſtri Guſmanorum gente oriundus, Ferdinandi Regis beneficio, in equeſtrem Ordinem Sancti Iacobi coaptatus eſt: A Franciſco autem Ximenio Cardinali cum honorificentia euocatus, munera, & munia non vulgaria recepit, inſigneſque diſcipulos edidit.*

8 *Ad Epiſcopatus prætereà euecti ſunt Sylueſter Giraldus Cambrenſis: Thomas Nouomercatus: & Ioannes Viteſius. Ille ad Meneuenſem, alter ad Carleolenſem, tertius ad Varadienſem.*

9 *Ioannes Antonius, dictus Campanus, Crotoniatem Epiſcopatum à Pio II. recepit: à Paulo II. copioſus effectus eſt: & à Xiſto IV. Tudertino Præſidatu, mox Fulginate Præfectura, & tandem Tifernatium regimine honeſtatus eſt. Gualtero verò Anglico, Gulielmus iunior Siciliæ Rex, Panormitanum Archiepiſcopatum: Et Ioannes Zunica Ioanni Mirra Acherontinæ, & Materanæ Eccleſiæ regimen, impetrarunt.*

10 *Gerardus Blanchus à Nicolao III. Ioannes Vera ab Alexandro VI. Antonius de Prato à Clemente VII. ob egregias animi dotes, Humanitatiſque ſummam peritiam, purpura cohoneſtati ſunt.*

11 *Gulielmus item Sirletus: Didacus Guſmanus: Rupertus Pulleius: Facius Sanctorius: Matthæus Lango: Hieronymus Aleander: Franciſcus Syluius Bouadilla: Ioannes Guſius: Scipio Rabiba: Antonius Crebius, atque alij, hanc quoque fortunam aſſequuti ſunt.*

12 *Ad Summi tandem Pontificatus apicem ex Grammaticis inſuper aſcenderunt, Thomas Sarzanus, Nicolaus V. nuncupatus: Rodericus Lenzolius, ideſt Alexander VI. Hadrianus Florentius Belga, dictus Hadrianus VI. atque alij quamplures remiſſiuè: cùm omnibus ſit honor Humanitas, hoc eſt, Eruditio, Mortalibus.*

CVm ex ſuperiùs aſſertis *lib. 2. cap. 20. num. 5. & 6.* Grammatiſtæ, Ludique
1 Magiſtri (& ſi aliàs Didaſcalorum à cætu minimè ſint abijciendi) extra Academias, & Vniuerſitates iure reputentur: Quantò magis ab earum priuilegijs, honoribuſque illi nullius æris homines cenſentur arcendi, qui Humanitatem ſe profiteri iactantes, Inhumanitatem potiùs ſibi, ſuiſque inducunt auditoribus. Iſtorum enim complures vix, aut Scoppæ Parthenopæi, aut Sompani Sidicini Grammaticas Epitomes, & Dictionariolum aliquod, cum italicis commentarijs Fabrini ſuper aliquo authore tractare cùm ſciant, illiſque decadem aliquampiam diobolarium puerorum in angiporto inſtruant, ſeù verius deſtruant; Eſopicæ Ranæ in paludis margine, ad bouem ſe comparare conanti, ſimiles; vento diſtenti, parum abeſt quin rumpantur. Nam præ ſe vnis cæteros omnes, etiam latinæ linguæ Principes, eſſe rudes, & agreſtes, buccarum inflatione conſtrepitant palliati, ſericati, benè barbati, cum crepidis, & chirothecis, & teſtudineo gradu, quo pedagogicam oſtentent grauitatem, cumque conſpicillis ad prætexendam oculorum hebetudinem ex immoderata lucubratione contractam, huiuſmodi gloriolam à plebecula captantes, & interdum etiam alios, tali proſpectu, fallentes. Talis farinæ nonnulli aliquantillum in literaturam ingreſſi, nec Ariſtarcho, nec Didymo Alexandrinis, neque ipſo Apollodoro Athenienſi, ſe autumant inferiores, ſi fortè aliquo in codice, aut libello dictio, ſiue litera per incurioſos impreſſores oblita, ſuperaddita, vel tranſpoſita ſit, quæ corrigatur ab ipſis. Quamobrem, non decorem, ſed iniuriam cathedræ inferre per *c. multi diſtinct. 40.* rectè iudicantur. Quandoquidem; Nil peiùs ijs
„ dicantur. Quandoquidem; Nil peiùs ijs
„ (*lib. 1. inſt. cap. 1.* ait Quintilianus) qui
„ paulum aliquid vltrà primas literas pro-
„ greſſi, falſam ſibi ſcientiæ perſuaſionem
„ induerunt: nàm & cedere præcipiendi pe-
ritis

,, ritis indignantur, & veluti iure quodam
,, poteſtatis, quo ferè hoc hominum genus
,, intumeſcit, imperioſi atque interim ſa-
,, pientes, ſtultitiam ſuam perdocent. Verùm ſicut olim (ex Gellio *lib.2. noct. attic. cap.6.*) à communi Concilio Aſiæ decretum eſt, vti nomen eius, qui Dianæ Epheſiæ Templum incenderat, ne quis vllo tempore nominaret; ita innominabiles iſtos è noſtra deleamus memoria, veræque Grammaticæ, ſiue Humanitatis, eiuſque nobilium Sectatorum, tantummodò celebremus Encomia.

Eſt autem huiuſcemodi ars (verba enim ſunt Athalarici Veſtgothorum Regis
2 apud Caſſiodorum *lib.9. epiſt.21.*) Magi-
,, ſtra verborum, ornatrix humani generis,
,, quæ per exercitationem pulcherrimæ le-
,, ctionis antiquorum, nos cognoſcitur iuua-
,, re conſilijs. Cuius cura, & diſciplina ex vniuerſis animantibus cùm vni homini data ſit, Humanitas idcircò rectè eſt appellata. *Gell. noct. attic. lib.13. cap.15.* Atque, vt ſe Illuſtres Grammatici, aliqua diſtinctione, à triuialibus notarent, Humaniſtarum (vt vulgò dicitur) ſibi nomen ſumpſerunt. Hanc profectò in Gymnaſijs profitebantur antiquitùs, eiuſmodi Scholas, Romæ ſuper viginti celebres fuiſſe tradit Suetonius. *de Illuſtr. grammat. cap.4.* Dignitas propterea, atque Maieſtas, qua ſubindè Romani Principes eam tuebantur facultatem, apertiſſimè ex hiſtorijs comperiri, & cognoſci poteſt: Nam latini ſermonis vſum, Colonijs aliquot, pro magno munere impertiuerunt, & præcipuè Cumanis anno ab Vrbe condita 173. id per Legatos rogantibus tributum fuit, vt publicè latinè loqui liceret. Magiſtratus quoque inter cætera obtinendæ grauitatis indicia, illud magna cum perſeuerantia cuſtodiebant, ne Græcis vnquam niſi latinè reſponſa darent: quin etiam ipſa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excuſſa; per interpretem loqui cogebant, non in Vrbe tantùm, ſed etiam in Græcia, & Aſia: non quòd græcè neſcirent, ſed vt latinæ vocis honos per Gentes vniuerſas venerabilior diffunderetur, iuxta pudendo, ac periculoſo neſcire latinè. *Alexand ab Alexand. lib.2 genial. cap.20. Liuius lib. 40. Plutarch. in Catone. & Valer. Maxim. lib 2. cap.2.* Octauius autem Auguſtus (vt *in eius vita* ſcribit Suetonius *cap.88.*) Legato Conſulari ſucceſſorem dedit vt rudi, & indocto, cuius manu *Ixi* pro *Ipſi* ſcriptum animaduertit, tanquam Orthographiam à Grammaticis inſtitutam, minimè cuſtodiſſet. Claudius item Cæſar, cùm Lycijs aliquandò reſponderet, & latina lingua interrogatet ſplendidum virum, Græciæque prouintiæ principem, qui tum ciuis erat Romanus, verùm latini ſermonis ignarum, ideòque non planè intelligentem quod ipſe dixiſſet; non modò albo iudicum eraſit, ſed etiam in peregrinitatem redegit, quaſi Romana dignus non eſſet Ciuitate, qui latinè loqui neſciret. *Xiphil. in eius vita.*

3 Quanta demùm etiam puritate, atque religione latinitas ab ipſis tractata ſit, ex hoc vno ſaltem colligi poteſt abundè, quòd cùm in quodam edicto Tiberius Imperator, verbo patùm latino vſus eſſet, idque poſteà noctù animaduertiſſet; omnes, qui erant in huiuſmodi verbis diligenter verſati acceſſiuit ad ſe (ſtudebat ſiquidem latinè loqui, & eleganter) Cui Atteius Capito cùm dixiſſet: Tametſi hoc verbo nemo vſus eſt ante hac, tamen id tua cauſa recipiemus in poſterum, vt ita futurum ſit latinum. Ad hæc M. Pomponius Marcellus, ità reſpondit: Iam indè mentitur Capito. Etenim hominibus dare potes, ò Cæſar, Ciuitatem Romanam, latina verba non potes. Hunc tamen Tiberius, quamuis nimia licentia, ſe præſente, ſic loquendo vſus fuerat, nullo damno affecit; conſiderans id latinæ ſynceritatis zelo feciſſe *Sueton. de illuſt. grammat. cap.25.*

Quocircà, quid mirum, ſi infinitus penè antiquorum numerus, apud Petrum Ramum *lib.1. ſcholar. grammat.* hoc
4 nomen Grammatici, ſiue Humaniſtæ, ambitione non modica quæſiuerunt? At nec illis poſtmodùm defuere ſectatores, viri eruditiſſimi, qui ſe Grammaticos nuncupari, pro ſummo habuerunt ornamento, & gloria; vt præter cæteros extiterunt Angelus ille Politianus, Antoniuſque Nebriſſenſis: Poſterior, ob variam, vberemque doctrinam, in omni Scientiarum genere quoduis nomen cùm ſibi aſcribere potuiſſet, non ſolùm, bona coæuorum venia, ſed etiam ingenti cum lætitia, & plauſu; omnia tamen, præter Grammatici, nomina libenter refutauit; Æneam Syluium æmulatus, qui antequam ad Eccleſiaſticas dignitates fuiſſet aſſumptus, Grammaticum ſe nominari gaudebat. *Viues lib.2. de art. corrupt.* Nouerant enim quantùm decoris, vtilitatis, honoriſque ſemper, cùm apud priſcos, tùm recentiores, Grammaticis attulerit hoc percelebre nomen. Quarè Ariſtarchus Samothrax, qui ſub Ptolemæo Philomatore, Olympiade 156. famosè claruit, Alexandrina Ciuitate donatus inuenitur. *Gyrald. dialog.7. hiſtor. poet. ex Suida.* Verius Flaccus libertinus, propter inſignem eruditionem, & ſtudium, quod in inſtruenda

Roma-

Romanotum iuuentute adhibebat, Sta-
tuam promeruit, quæ Præneſte in infe-
riori Fori parte, poſita fuit contra Hemi-
cyclum, in quo faſtus à ſe ordinatos, mar-
moreo parieti inciſos publicari curauit.
Suet. de illuſtr. grammat cap 16. Orbilio Pu-
pillo Beneuentano inligni Grammatico,
Statua etiam Romæ eſt erecta, quæ oſten-
ditur in Capitolio ad ſiniſtrum latus mar-
moreo habitu ſedentis, ac palliati, appoſi-
tis duobus ſcriniis. *Suet. ibidem cap.* 8. Vnde
5 Romæ communiter Grammaticis tantus
honor fuit, vt conſtet Luctarium Daphni-
demGrammaticum, ducentis millibus nu-
mum, à Quincto Catulo (alij Marco Scau-
ro, habent) emptum, ac breui manumiſ-
ſum. Item Lucium Apuleium, ab Ericio
Caluino Equite Romano prædiuite, qua-
dringentis annuis conductū, multos edo-
cuiſſe. *Suet. ibidem cap.* 4. Et ipſe Caius Sue-
tonius Tranquillus (cuius ſępè ſępiùs me-
minimus) circa initium Veſpaſianici Im-
perij patritia ſtirpè natus: Imperatori Ha-
driano, propter morum ciuilium elegan-
tiam, ſtudiaque minime vulgaria chariſſi-
mus fuit: Compoſuit enim, de Regibus
lib. 3. de illuſt. gramm. & rhetor. 2. De genere
veſtium 1. *Cæſarum 12. vitas, à C. Iulio*, ad
Domitianum, ſcilicet, & alia. Quapropter
epiſtolarum imperialium Magiſter conſti-
tutus eſt, vixitque ad Antonini Veri tem-
pora, circa annum Domini 140. *Sabell. &
Beroald. in eius vita.*

De Ablabio præterea legitur, quòd à
ConſtātinoMagno, Conſtantio Filio ma-
6 giſter aſſignatus; propter hoc, & integerri-
mam viuendi rationem, ad honores ſubli-
matus eſt ampliſſimos. Primùm ſiquidem,
cum Conſtantinus Prætorio, Præf. ctum
creauit, deindè teſtamēto legauit, vt poſt-
quam ad paternum iure ſucceſſionis, Impe-
rium cum Conſtante, & Conſtantino fra-
tribus Conſtantius perueniſſet, æquo iure
cum Ablabio imperaret. *Eunapius in Ædeſio.*
Dimiſſa verò ſchola Eugenius, latinarum
literarum nobilis Doctor, in aulam Valen-
tiniani Iunioris ſe ſe protinùs inſinuauit,
vbi in ordinem Antigraphiariorum, & im-
perialis pecuniæ Cuſtodum receptus eſt;
deindè Magiſtrorum etiam dignitatē con-
ſequutus: poſtremò opera Arbogaſtis,
qui copiarum omnium adminiſtrationem
habebat, Valentiniano nece illata; ſum-
mam rerum inuolat Eugenius, & im-
perialia ſibi ſumit inſignia in partibus oc-
cidentis; nam orientalia ſibi retinuit Arbo-
gaſtes. *Caſſiod hiſtor. tripart. lib. 9 cap* 45. Cùm
pariter Villegiſus (quem Hermannum vo-
carunt alij) apud Othonem II. virtute, &
prudentia, maximè excelluiſſet, ad Diaco-
ni officium in Aula primò euectus eſt, vbi
in ſerijs de Regno adminiſtrando adhibe-
batur conſultationibus: Cui etiam Im-
perator filium Othonem III. erudiendum
tradidit. Tandem, Maguntinæ Sedi da-
tus eſt Epiſcopus anno 976. Poſt Othonis
autem II. obitum, cùm pręfatus filius eiuſ-
dem, ratione ætatis, ad Imperij molem
minus aptus eſſet, eius curam, & admi-
niſtrationem ſuſtinere cogitur, interim-
que per annos ſexdecim, Romanum pru-
denter rexit Imperium. Sed illud ſummę
modeſtiæ de Villegiſo, ſilentio prætereun-
dum nequaquam eſt: quòd, patre rhe-
dario genitus, & ad Epiſcopalem Digni-
tatem, Imperijque regimen eleuatus, in
oratorij ſui parietibus, Rotas depingen-
das mandauit, cum hac inſcriptione:

Villegiſe, prioris tuæ fortunæ memor,
Qui nunc ſis conſidera.

Nemine autem aditus in conclaue illud
patebat: vndè immenſum ibi theſaurum
reconditum teneri, ſuſpicati ſunt plurimi.
Intromiſſus denique aliquandò Henricus
Claudus Imperator; nihil præter Rotas, &
literas pictas vidit: idque in vulgus poſteà
ſparſit, ac vt Pontifices Maguntini, prio-
ribus inſignibus duas rotas adijciant, ſan-
xit. *Nauclerus. Hermannus Gigas, & Bruſ-
chius de Epiſcopatibus.* Dominus item Cal-
dericus Veronenſis, vir acri ingenio, cùm
primus ſua ætate Poetas grauiſſimos enar-
rare cæpiſſet, in Principum & Magnatum
maximam dignationem venit, ac ditiſſi-
mus effectus eſt. *Volat. lib. 21. antrop.*

Iouiano Peloponnenſi, Philippoque Be-
roaldo ſummis Doctoribus, Ferdinandus
7 Nonnius Pintianus, illuſtri Guſmanorum
Gente oriundus, diù Bononiæ in huma-
nioribus literis operam dederat. Sed do-
mum à ſtudiorum peregrinatione tandem
reductus, Ferdinandi Regis beneficio, pro-
pter patris meritum, ſuæque ipſius ſpem
virtutis, quam eruditio augebat, facilè in
equeſtrem ordinem Sancti Iacobi coapta-
ptus eſt. Ob ſtudiorum famam, à Fran-
ciſco Ximenio Cardinali, & Archiepiſco-
po Toletano, cum honorificentia primùm
euocatus, in Biblijs illis quatuor lingua-
rum, eiuſdem auſpicijs editis laborauit.
Mox Demetrio Lucæ Cretenſi ſucceſſit in
Græcarum literarum profeſſione, Salman-
ticam inde profectus eſt, non erubeſcens
ibi græcæ linguę cathedram ambire, quam
competitoribus non difficulter diſcipulo-
rum ſuffragio, ſuperatis, obtinuit: Inque,
demandato ſibi ab Academia munere na-
turalem Plinij hiſtoriam publicè interpre-
tandi; magna ſui concitata opinione, ſtre-
nuè ſe geſſit: propter quod, poſt & Rheto-
ricæ profeſſio acceſſit. Scholas autem ita
partitus eſt, vt antemeridianis horis, græ-
cam linguam, qua Hiſpania hactenus ca-
ruerat, & maximè tum indigebat: pome-

ridianis profiteretur latinam. Obiectantibus quibuſdam nobilibus, quòd in familiæ tam illuſtris decora peccaret, qui in priſtinum literarium ſe abdidiſſet; ſuas eis res habere iuſſit, & fumoſis valere imaginibus; ſe immortalia animo præcipere, & cum Dionyſio Syracuſano inter diſcipulos, tanquam in regno, verſari videri. Horis etiam ſubſecundarijs animum ſcriptioni applicauit, vt non cum præſentibus tantum, ſed & cum omni loqueretur poſteritate. Pomponium Melam, C. Plinium, Senecamque Philoſophum, nitori priſtino reddere conatus eſt. Hoc ſanè in confeſſo eſt, cum eo græcas literas in Hiſpania natas, quas iam fæliciter propagarat, immenſis partim docendi laboribus, quos per annos viginti libens exantlauit, ſcriptiſque ad immortalitatem comparatis; partim quoque inſtructiſſima Bibliotheca, quam octogenario maior, moriens Salmanticenſi Academiæ legauit. *Biblioth. hiſpan. tom. 3. claſſe 3.* Græcas quoque literas per vniuerſum ferè terrarum orbem longis, laborioſiſque peregrinationibus quæſitas, præſertim ex officina Conſtantini Laſcharis, quem Bizantio reuertens, Meſſanæ tandem offenderat, Vrbanus Valerianus Bolzanius Bellouenſis Minorita, Venetias glorioſè reportauit: Vbi magna audientium frequentia Homerum interpretatus eſt, & Inſtitutiones in græcam edidit linguam, quam ad extremum vitæ diem conſtanter, & præclarè profeſſus eſt cum ingenuis diſciplinis. Ex huius Gymnaſio, duo inter cæteros, optimo ingenio, prodiere diſcipuli, Pierius, ſcilicet, Valerianus nepos, & Ioãnes Mediceus, qui Leo X. fuit. Venetijs hanc lucis vſuram reddens, in Eccleſia Fratrum Minorum, Statua, præclaro cum Epitaphio donatur. *Sanſouin. in Vrban. & Valeria. de literat. infeli. lib. 2.*

Commemoratis hucuſque Profeſſoribus, qui plerumque ad non ſacros hono-
8 res, ac poteſtates elati ſunt, atque peruenerunt; nunc reddendus eſt demum debitus honor, & gloriæ locus etiam Eccleſiaſticis in eorũdem ſtudiorum exercitatione plurimum verſatis. Cuius æris (vt ab aliquo exordium ſumam) extitit profectò Syluester Giraldus Cambrẽſis, ex nobili ſtirpe genus ducens, qui fælicitate ingenij, & in rebus agendis dexteritate maximè valuit: Nam in Anglia humaniores literas, artes ingenuas, & Philoſophiam ita comprehendit, vt nihil horum eſſet, quod alios exactè docere non poſſet. Verum diſcendi perauidus, totam ferè luſtrauit Europam, vbique excellentiores inuiſens Academias, ſemperque ad theſauros literarios nouam faciens acceſſionem. In patriam rediens, Pariſijs ſubſtitit, ibique ſtudio trienniali Theologiæ curſum confecit, & in Anglorum Collegio ſcholas artium poſt hæc aperuit, bonaſque diſciplinas diù profeſſus eſt. Cùm autem fama virtutis, & eruditionis eius percrebuiſſet, Angliæ Rex Henricus II. eum reuocauit in patriam, in aulam aſciuit, ſibi ab epiſtolis delegit; Ioanni filio natu minimo tutorem, atque præceptorem aſſignauit: in Hiberniam cum eo poſtmodum miſit, omnia cuius negotia prudentiſſimè, ac fæliciſſimè direxit. Ad extremum Epiſcopatui Meneuenſi præfectus eſt. *Ioannes Pitſeus de ſcript. viris illuſt. Angliæ.* Exacta domi pueritia Thomas Nouomercatus, Cantabrigiam ad ſtudia miſſus eſt, vbi humanitatem, arteſque optimas ſic apprehendit, vt ibidem Magiſter artium crearetur, Denique innocentis vitæ, doctrinæque abundantis ratione dignus habitus eſt, cui Epiſcopalis conferretur dignitas in Eccleſia Carleolenſi. Floruit anno 1410. *Idem Pitſeus ibidem.* Mathias quoque Coruinus Hungariæ Rex circa eadem tempora, Ioannem Viteſium Varadienſem Epiſcopum Magiſtrum ſuum ampliſſimo illo Comitatu perpetuò donauit, quo ipſe, poſterique Pontifices, eo legitimè fruerentur; & demum ad Strigonienſem Epiſcopatum euexit. *Bonfin. lib. 1. dec. 3.*

Puerulus, à parentibus, amico Sacerdoti literis, moribuſque imbuendus, Ioan-
9 nes Antonius dictus Campanus, iam fuerat traditus, à quo Neapolim perductus, apud Carolum quendam ex primoribus adhibitus eſt duobus illius filijs & Doctor, & Ductor. Ea in vrbe tunc Laurentius Valla de latinitate optimè meritus, publicè profitebatur. Hunc, ſtudio ſummo, audiens Campanus, literis elegantioribus die, nocteque per quinquennium eam dedit operam, vt quantò æquales poſt ſe interuallo reliquiſſet, tantùm par Vallæ vix pubes à pleriſque cenſeretur, quem & ipſe præceptor, palmam in diſſertationibus ferre commendabat. Inde Peruſium profectus, tantum acquiſiuit nomen, vt eo legente, reliqua frigerent ſubſellia, cùm omnes legendi maieſtatem, doctrinam, validum latus, vocemque demirarentur, atque ſtuperent; vnde ipſum Ciues libentiſſimè Ciuitate donarunt. Verum Pio II. Peruſiam vrbem adeunti, in tranſitu ad Concilium contra Turcas Mantuæ indictum, in familiarem ſe dedit, qui vehementer eius carminibus, & oratione delectatus eſt: Ex quo factum eſt, vt vacantem in Calabria Crotoniatem Epiſcopatum Pius Campano proſpexerit, & poſt hunc Interamnenſem, tanquam vberioris fru-

ſtructus, & magis honoratæ ſedis. A Paulo
II. copioſus effectus eſt. A Sixto IV. qui
in Peruſino Gymnaſio ipſum præcepto-
rem habuerat; Tudertino Præſidatu, mox
Fulginate Præfectura, & tandem Tiferna-
tium regimine, honeſtatus eſt. *Girald. dial.
priori*. Ob morum candorem, & in omni
humanitate cognitionem Gualterus na-
tione, & cognomine Anglicus, Henrico
II. Regi factus eſt à ſacello; Eo in officio, cũ
ſpectata Viri virtus magis, ac magis cun-
ctis innoteſceret: Rex, qui filiam ſuam
Ioannam, Gulielmo iuniori Siciliæ Regi
nuptum dare deliberauerat: eum illuc
præmiſit, quò futuri Generi animum ad-
huc tenellum, liberalibus artibus, politi-
cis moribus, & omni, quæ prolem decet
regiam, meliori diſciplina excoleret. Gual-
terus ſolerter munus peregit iniunctum;
ſcripſitque in Diſcipuli gratiam pro latinę
linguæ exercitijs librum vnum. Porrò, ad
animi grati teſtificationem ergà tam exi-
mium Doctorem, Rex, & totius Siciliæ
Primatem fecit, & Panormitanum Archie-
piſcopatum adiecit. *Fazell. lib. 7. dec. poſter.
cap. 4. & 5. & Piſeus, vt ſupra*. Cùm Ioan-
nes Zunica Mirandæ Comes, Neapolitani
Regni gubernacula ſuſcepiſſet; Ioannes
Mirra ex Hiſpania ab ipſo adductus eſt
(erat enim ipſius Proregis liberorum prę-
ceptor in literis) quibus optimè inſtitutis,
tanto beneficio pater non ingratus, facta
de ipſo ad Philippum Regem honorifica,
& fideli relatione, Archiepiſcopatus Ec-
cleſiæ Acherontinæ, & Materanæ (vt aiũt)
ſchedulam impetrauit. *Petrus Angelus Spera
de nobil. profeſſ. gram. lib. 3.*

At, innumeris harum dignitatum peni-
30 tùs miſſis Grammaticis, purpuram quo-
que ex eorum, qui adepti ſunt numero (vt
ſuſcepti operis aliquando attingamus me-
tam) iam recenſendi videntur. Inter quos,
quidam profectò extitit Gerardus Blan-
chus, cuius ſolertiam animaduertens is,
cui literarum ad capienda rudimenta com-
miſſus fuerat, Parmam emandauit: qua
in vrbe permanſit, donec in humanitate
tantum habuit progreſſum, quantum ad
alios ſatis eſſet inſtituendos, quemadmo-
dum apud nobilem quendam priuatim
effecit: nam illius docuit liberos, vſque
eo, dum linguam latinam callentes, ad Ius
ciuile, & Pontificium audiendum idonei
eſſent. Quorum pater, Gerardi in ado-
leſcentulos beneuolentia, doctrina, & opti-
ma conſuetudine benè contentus; Peda-
gogum illum etiam in legibus audiendis
retinuit, in quibus tum ipſe, tum diſci-
puli mirum proceſſerunt in modum. Suc-
cedente verò tempore, Romam pro qua-
rundam cauſarum defenſione perductus,
illaſque ſtrenuitate maxima gerens, à Ni-
colao III. Pontifice Maximo cognitus, in
eadem creatione cum Ruperto Bilibri,
Presbyter Cardinalis titulo Sanctorum
duodecim Apoſtolorum eſt factus. *Ciacon.
ann. 1278.* Tantæ quidem nobilitatis, &
modeſtiæ cum literarum peritia extitit
Ioannes Vera Hiſpanus, ex Valentini agri
oppido Arcilia, vt Alexander VI. Cæſa-
rem Borgiam huic vni commiſerit eru-
diendum: Vndè virtutis præmium habuit
Epiſcopatum Leodienſem, deindè Apo-
ſtolicæ Sedis ad Gallos legationem à late-
re, & poſt Marchiæ Anchonitanæ, tum
Salernitanum Archiepiſcopatum, poſtre-
mò anno 1500. 4. Kalen. Octob. in nona
creatione, Cardinalatum tit. Sanctæ Bal-
binæ. *Ciacon.* Primis rudimentis Gram-
maticæ, Antonius de Prato Gallus proui-
dè captis, ad latinarum literarum appre-
henſionem animum cupidè intendens, vl-
teriuſque, Inopia oppreſſus, progredi non
valens abſque alterius adiutorio; cuiuſ-
dam diuitis filios ad Gymnaſium humani-
tatis deducere incœpit, in quo & ipſe ſtu-
dioſus addiſcebat, & in eo ſe exercuit vſ-
que quoad alios docere poſſe cognouit.
Illinc Papiam aduenit, vbi apud nobiles
quoſdam domi pręceptor in Grammatica,
& in publico diſcipulus fuit Iuris ciuilis.
Temporis interuallo amicorum opera,
ſed magis fortunæ beneficio reuerſus in
Galliam; in cathedra lecturam, in comi-
tiis quibuſdam eius Regni locum obtinuit.
Qua de re, in aulam Regis Franciſci I. adi-
tum ſibi patefecit, cuius poſteà fauore Ma-
gnus Cancellarius, Archiepiſcopus Sano-
nenſis, deindè à Clemente VII. Cardinalis,
titulo Sanctæ Anaſtaſiæ creatus eſt, &
Galliarum trans alpes de latere Legatus.
*Hieron. Garimbertus in vit. Pontif. & Cardin.
lib. 4. cap. 4.*

De eminentia Gulielmi Sirleti Calabri
ſcribunt *Barr. hiſt. Calab. lib. 3. & Ciacon* quòd
cùm in patria parùm fructuosè profeſſio-
nem ſibi ſuccedere videret, Neapolim ve-
31 nit, vbi priuatim ſtudia literarum exercuit
apud Equites Piſcicellos. Hinc Romam
tetendit, ibique inter Marcelli Ceruini
Cardinalis familiares adſcriptus eſt. Poſt
hæc Paulus IV. ipſum adeò gratum, ac-
ceptumque habuit, vt ſub eius diſciplina
Alphonſum, Antonium, & Carolum ne-
potes humanioribus literis latinis, & lin-
gua græca tradiderit informandos. Sed
cùm ad huius lucis finem Pontifex perue-
niſſet, & contra eius nepotes, & conſan-
guineos tempeſtas perſequutionis eſſet
oborta; timens Sirletus, ne ipſe, vt illorum
familiaris caperetur; inter Paulinos ad
Diui Andreæ de Valle delituit, ſecretò in-

terim eorum nouitios aliquot politiorem literaturam docens cum græca, & hebraica lingua, ex quibus præcipui fuere diſcipuli, Ioannes Baptiſta Viualdus, Gregorius Florellus, & Antonius Agellius. Illùc aliquandò cùm ex improuiſo Pius IV. Pauli ſucceſſor veniſſet, caſu Gulielmus detectus, ad Pontificis pedes lachrymabundus, tremenſque procubuit miſericordiam implorans, à quo velut innocens, & ab ijs, quæ Caraſis obijciebantur, alienus omninò: benignè ſuſceptus eſt, adiuuante maximè Carolo Cardinali Borromæo, & intercedente. Igitur Pij gratia dignus, poſt Protonotarius Apoſtolicns: indè Sacro Cardinalium inſtante Collegio, & rogante, in Purpuratorum Pattnm numerum coaptatus eſt, titulo Sancti Laurentij in pane, & perna. Cùm adhuc extaret Hiſpalenſis Archiepiſcopus Didacus Guſmanus, iam Philippi III. Hiſpaniarum Regis primarius Capellanus, ſimul & eleemoſynarius diſpenſator, & Sereniſſimæ Infantis Mariæ eius filiæ præceptor; ab Vrbano VIII. in Sacrum Senatum allectus deinde idibus Iulii 1630. in Conſiſtorio Cardinalis renuntiatus fuit. Hanc quoque fortunam amplius ſortiti ſunt. Ropertus Pulleius; Facius Sanctorius; Mattheus, cui Longo cognomen fuit; Hieronymus Aleander; Franciſcus Syluius Bouadilla; Ioannes Guiſius; Scipio Rabiba; Antonius Crecchius; alijque non pauci, apud *Speram de nobilit. profeſſor. gramm.*

Cæterum, vt ſublimiores, amplioreſque Humaniſtarum adhuc in medium
12 adducamus dignitates: valdè notandus eſt Thomas Sarzanus, qui nullo maiorum ſplendore commendatus, nulliſque fortunæ opibus nixus, ſed ſuis ipſe duntaxat meritis, Deoque præſertim fauente, ad celſiſſimum Christi Vicariatum conſcendit. Nam humanarum literarum ſtudiis deditus, tantum in omni eruditionis genere profecit, vt profitendi munus illi publicè ſit demandatum: in quo multo ingenii, & doctrinæ præconio aliquandiù verſatus, Romam ad amplioris fortunæ initia commigrauit. Illic viri induſtria perſpecta, apud Cardinalem Albergatum, cuius etiam nepotes Bononiæ docuerat benignè, familiariterque ſuſceptus: indè ad Eugenium IV. aditum ſibi fecit, per quem multas, graueſque Reipublicæ partes acceptas ſumma prudentia, integritate, atque doctrina ſuſtinuit, & exequutus eſt. Quamobrem ex priuata conditione ad Epiſcopatum Bononienſem, Cardinalatum, & tandem Summi Pontificatus apicem intra annum elatus eſt 1447. *Garimbert. lib. 4. cap. 4.* Rodericum Lenzolium, qui poſteà Alexander VI. in Pontificatu nominatus eſt, ex ſorore nepotem, Alphonſus Borgia Hiſpanus generoſa ortus cognatione, ſedulò educauerat, atque ad eius dignitatis gradum mirè præparauerat: ex Hiſpania Neapolim adueniens, Ferdinando I. Alphonſi Regis Filio, datus eſt Magiſter, & poſt hæc à ſecretis. Inde Epiſcopus factus eſt Valentinus, & Preſbyter Cardinalis titulo Sanctorum quatuor Coronatorum. Poſt Innocentium autem VIII. ſuffragiis Cardinalium Romæ exiſtentium in Conclaui, vniuerſæ Eccleſiæ creatus eſt Paſtor. *Coctus in apolog. lib. 3.* Perquirebat demùm tunc temporis Maximilianus Cæſar, Carolo, & Ferdinando Nepotibus elegantiſſimarum literarũ, & morum informatorem, cum Hadriani Florentii Belgæ delectum habuit, repudiatis, qui ſe ambitiosè obtulerant, vel amicorum ſtudio producti, ingenium variis artibus oſtentabant. Nec Hadriannus Imperatoris opinionem fefellit, cum nemo ferè ipſo haberetur, ſoliditate doctrinæ celebrior, ſobrietate, & caſtimoniæ laude ornatior, vitæ modeſtia, innocentia, religione præſtantior, quibus exquiſitæ diſciplinæ præceptis, adoleſcentes ad literarum, & virtutum culmen perduxit. Poſt hæc ad Ferdinandum Regem in Hiſpaniam mittitur ampliſſimo cum munere Legationis, vbi in defuncti Dertunenſis Epiſcopi locum, nequaquam eius honoris appetens, iudicio Regis, omniumque Procerum ſuffectus eſt. Hæreditatem Regnorum Ferdinandi cum adiiſset Carolus nepos, ipſius Hadriani diſcipulus, ibidem ex legato permanſit Conſiliorum, rerumque omnium particeps, & moderator. A Leone autem X. per famam cognitus, & Maximiliani pleniſſima commendatione per literas laudatus; Cardinalitiæ purpuræ ſplendore, titulo Sanctorum Ioannis, & Pauli illuſtratus eſt; & illuſtrior conſpectus, cum Leone, mortifera febre extincto, præter omnium expectationem 5. Idus Ianuarii, 1521. abſens, ad Chriſti vicem in terris repræſentandam, mirificè eleuatus eſt, Hadrianus VI. nuncupatus. *Ciacon. in vit. Card. & Pontif.* apud quem Authorem, quiſque alios etiam paſſim reperiet, qui plura id genus non ignorare auet. Pædia equidem (latinè Eruditio) quo nomine apud Gellium, *noct. attic. lib. 13. cap. 55.* perfecta Grammatica gaudet (teste Menandro *in græcor. poet. fragm.*) Omnibus honor vndique eſt mortalibus. Et hæc de Faſtis Doctorum in ſpecie.

DE IVRE DOCTORATVS LIBER QVARTVS.

Vbi de defectibus, vitijſque malorum Doctorum cum in genere, tùm in ſpecie, reſpectiuè diſquiritur.

IN omni conditione, & gradu (*1.tom epiſt 4. ad Ruſticum num.29.* ſcripſerat Hieronymus) optimis miſta ſunt peſſima. Auro enim ahenum miſcetur, pharmacum veneno conditur, virtutem vitium comitatur. Hinc oritur, vt aurum tanquam aurichalcum, pharmacum tanquam merum toxicum, virtus tanquam animorum virus nonnunquam vituperentur. A qua ſanè lege, nec prætereà immunes ſunt, & ipſæ rerum, naturarumque Reginæ Scientiæ. Nam etſi (teſte Hugone, *de inſtit. nouit.*) Via ad Deum ſit Scientia, diſciplinæ bonitas, & beatitudo: pediſſequas tamen vt plurimum habet, ſuos ſcilicet ſectatores, fraudulentos, mendaces, verſipelles, atque vno verbo, præſtigiatores, quibus eos nominibus afficiunt, qui eorum funditùs, radicitùſque ſcrutantur vitia. Etenim, Plerique (*lib. 3. de ſummo bono*, inquit Iſidorus) accepta ſcientia literarum, non ad Dei gloriam, ſed ad ſuam laudem vtuntur, dum de ipſa extolluntur; & ibi peccant, vbi peccata emendare debuerunt. Quamobrem, ſicut ſuperiori libro, probi, fidique Scientiarum Miniſtri, ob exhibitum illis obſequium haud ſegniter manſerunt commendati: infidi ità, & abdicati, hic ex oppoſito habeant exprobrari. Contrariorum ſiquidem contraria eſt ratio, & contrarius effectus. *l. fin. ff. de edendo. l. qui accuſare ff. de accuſat. Euerard. in topic. legal. loco 75. Surd conſ. 350. num. 22. Celſ. A gel. de contradic. legitimo. q. 3. num. 75. apud Barboſ. de axiomat. iur. axiom. 58. num. 12.* Proinde: Scio (vt verbis Diui Hieronymi *loc. cit. num. 4.* inceptum aſſumptum cougruentiùs abſoluam) me offenſurum eſſe quamplurimos, qui generalem de vitijs diſputationem in ſuam referunt contumeliam; & dum mihi iraſcuntur, ſuam indicant conſcientiam, multoque peiùs de ſe, quàm de me iudicant. At ſanè, nemo idcircò inficias ibit, hoc benè perpentum, maximè profuturum: Nam vt protinus idem ſubdit Hieronymus: Prudentis viri eſt, ac prudentium fæminarum, diſſimulare, imò emendare, quod in ſe intelligunt; & indignari ſibi magis, quàm mihi, nec in monitorem maledicta congerere, qui etſi eiſdem teneatur criminibus, certè in eo melior eſt, quòd ſua ei mala non placent.

CAPVT I.

In quatuor præcipuas ſuperbiæ, inaniſque gloriæ ſpecies, peruerſi communiter offendere ſolent Doctores: pro quibus certis, ſtatiſq; prorsùs ſe ſubijciunt pænis.

SVMMARIVM.

1 *Superbia, vitium eſt humanæ naturæ ferè cognum, cùm à teneris annis omnes poſſideat homines; Paruuli enim non dum valentes loqui gemitibus, & indignatione, plurima videntur reſpuere, quæ à parentibus, maioribuſque, tanquam congruentia, & ſalutaria, illis benignè imperantur.*

2 *Cum generi per ſpeciem regulariter derogari poſſit: huiuſcemodi vitium, non ità omnibus hominibus videtur commune, quin aliquibus reputetur præcipuum. Quare vt ſpeciale quorundam peccatum eſt; non abſolutè ſuperbia, ſed inanis nuncupatur gloria.*

3 *Hac autem inanis gloriæ ventoſitate, maximè laborare ſolent, qui aliqua pollent præ cæteris virtute, & præſertim, qui ſiuè in intellectualibus, ſiuè moralibus, alijs præſtare videntur, vt exemplo cuiuſdam Simonis Angli ſatis oſtenditur. Idcircò in Prælatis, quorum præcipuè ſubditos docere etiam officium eſt; ſufficiens ad ſummum non excellens ſcientia, cenſetur neceſſaria.*

Qua-

4 *Quatuor principales Superbiæ, ſiuè potiùs vana gloria, enumerantur ſpecies, in quarum primam dicuntur offendere, qui ſcientiæ bonum, non à Deo, ſed à propria excellentia ſibi arbitrantur conceſſum; quarè, non paganicum, ſed aduentitium bonum appellant; idcircò acriter reprahendi ſolent.*

5 *Quæ ſupernaturalia ſunt, & ad fidem ſpectant, ſiue ſpeciali diuina illuſtratione, certum eſt ſciri non poſſe, vt exemplo agricolæ ſerentis, & plantantis, latè Apoſtolus oſtendit. Quæ autem naturalia ſunt, & ad fidem non ſpectant, licèt abſque tali ſpeciali illuſtratione, naturaliter attingi poſſint; minimè verò abſque generali influxu primi intelligentis.*

6 *Scire noſtrum, diuina, & ſuperna vocis de cælo datæ Echo quadam eſt, quam Phyſici ſoni dixerunt reflexionem; ſed Poeta de ea venuſtam fabellam commentati ſunt; cuius affabulatio nobis plurimum arridebit, ſi Protoplaſtorum cum veternoſo Serpente garrulitatem inſpexerimus.*

7 *Cum, quando acceſſorium à ſuo principali inſeparabile eſt, eius ſit acceſſorium, cui tantummodò tribuere eſt principale; quis non ſuperbè affirmare poterit, illius non eſſe doctrinam, cui ſoli iudicium, & intellectum, homini dare eſt? Quamobrem, qui talia agunt, ingratitudinis vitio, maximè premuntur, quod ſi auferat charitatem, ſemper lethale, ac mortiferum eſt.*

8 *Docentes, donum ſcientiæ, cæteroque dona gratiæ gratis data non eſſe pura dona, ſed debita operibus; ac laboribus ſtudioſorum hominum, videntur Pelagij prorſus ſuſcitare ſententiam, atque in ſecundam ſuperbiæ ſpeciem, qua, quis bonum deſuper datum. pro ſuis meritis accepiſſe credit; ſe incidiſse teſtantur.*

9 *Horum autem malorum Doctorum, profectò obſcuratum eſt cor: nam gratia gratis data, non minùs, quam gratia ſanctificans, omnia excludit merita; cùm homo ſe habeat ad Deum, ſicut lutum ad Figulum, quod non ex pacto, aut meritis dum aliquandò ſit vas in honorem, ſed ex mera voluntate inſignitur Figuli. Ex quo funditùs eorum deſtruuntur argumenta.*

10 *Quapropter hi ventoſi Thraſones, eadem moraliter videntur laborare infirmitate, qua phyſicè laborant, qui ex debilitate viſiua virtutis, præter ſe, nullum aliud cernere valent. Quapropter non benè ſua naturæ conſiderantes exiguitatem, ſi eorum, quæ etiam cupiunt aliquid ſubtrahatur, tanquam negl ecti, acriter conqueruntur.*

11 *His autem glorioſiores ſunt aliqui, qui ſcientia, qua penitùs carent, plenè ſe putant abundare. Tertiam proindè ſuperbiæ ſpeciem (cùm bonum ſe iactent habere, quod non habent) dubio procul profitentur, & ſectantur. Quare, mendacij, & periurij pœnis iure ſunt mulctandi.*

12 *Horum præterea quædam in medium adducuntur exempla, quibus, profectò oſtenditur, vulgarium ſolummodò in re literaria hominum, ſui ipſorum eſſe mendicatam commendationem. Vnde plerumque fit, vt quo magis ſe laudant, aut excuſant, eò magis inſcios, ac contumaces ſe detegant, vt Alexandro Macedoni Apellis in ſchola, & cuidam Fauſtulo aliquandò accidit. Quapropter talis ſuperbia, à lethali non excuſatur delicto.*

13 *Ex hac demum iactantia (præſertim, ſi eum aliqua doctrina fuerit coniuncta) oriri ſolet, vt plurimum in aliorum deſpectum, quædam phariſaica elatio, cæterorumque non ſatis cognitorum literatorum communis vituperatio; ac proindè quarta ſuperbiæ ſpeciei; qua quis cæteris deſpectis, ſingulariter appetit videri habere, quod habet; vltimum complementum.*

14 *Hæ autem ſuperbiæ ſpecies; & ſi aliæ communiter omnes, ſuaue diuinæ Legis iugum excutere faciant: hoc idem præ cæteris maximè operatur; cùm Deſpectus nil aliud ſit, quàm nolle ſubijci ordinationi diuinæ, quæ cultum, & honorem, proximis præcipit exhibere: quare aliquando in contumeliam, aliquando vertitur in detractionem, vndè ſequitur ex commutatiua iuſtitia reſtitutionis obligatio.*

15 *In hos Detractores, ex Plinio ſecundo, apprimè vtilis colligitur Paraneſis: cum valdè periculoſum ſit, & arduum Literatorum Rempublicam probris, & maledictis aggredi.*

SVperbiam, vitium humanæ naturæ ferè extitiſſe coæuum, neminem poſſe latere
1 firmiſſimè arbitror, eos præſertim, qui communis ruinæ, & infælicitatis penitùs non ignorant cataſtrophen. Id tamen ad viuum, *Pſychomachia ſect.5.num.40.* lepidiſſimè nobis adhùc expoſuit Aurelius Prudentius, dicens:

—— —— natalibus horis
Totum hominem, & calidos à matre amplectimur artus,
Vimque poteſtatum per membra recentis alumni
Spargimus, & rudibus dominamur in oſſibus omnes.

Enarrans enim ibi Superbia (cujus pugnam ipſe Author cum Humilitate deſcribit) opum, virium, fortunarumque genera, quibus contra hoſtem affatim instructa veniat; hoc etiam non præterit, quod ad deterrendam à congreſſu Humilitatem, vel

ma-

maximè valeret. Nimirùm, eam ſe eſſe
perhibens, cuius non modò non ſit re-
cens inuecta authoritas, aut quæ iam nunc
demùm Regina eſſe incipiat, ſed quæ à te-
neris, vt ſic dixerim, vnguiculis, hominem
in poſſeſſione detineat. Simul enim atque
eſt aliquis in lucem editus, quædam præ
ſe fert non obſcura ſuperbiæ argumenta,
etiam tùm cùm ne quidem ſatis vagire
didicerit. *Hactenus Sichardus eiuſdem ſcholia-
ſtes*. Qualia verò in infantibus ſint hęc ela-
tionis indicia, 1. *confeſſ. cap.* 7. mirificè ex-
plicuit Diuus Auguſtinus, dum itá à le-
„ gente ingenioſè quærit. An pro tempore
„ etiam illa bona erant, flendo petere, etiam
„ quod noxiè daretur, indignari acriter non
„ ſubiectis hominibus liberis, & maioribus,
„ hiſque à quibus genitus eſt, multiſque prę-
„ tereà prudentioribus, non ad nutum vo-
„ luntatis obtemperantibus, feriendo noce-
„ re niti quantum poteſt, quia non obedi-
„ tur imperijs, quibus perniciosè obedire-
„ tur? Concludit ergo: Ita imbecillitas mem-
„ brorum infantilium Innocens eſt, non
„ animus infantium. Subdit præterea exem-
„ plum (dicens) Vidi ego, & expertus ſum
„ zelantem paruulum, non dum loqueba-
„ tur, & intuebatur pallidus amaro aſpectu
„ collactaneum ſuum.

At re vera huiuſcemodi vitium, non itá
omnibus hominibus cenſetur commune,
2 quin aliquibus reputetur præcipuum,
potiſſimumque præ cæteris habeatur: Ge-
neri quippè per ſpeciem regulariter dero-
gari poteſt, & illud potiſſimum habetur,
quod ad ſpeciem directum eſt. *l. in toto iure.
ff. de regul. iur. & l. ſanctio leg. ff. de pænis, vbi
paſſim Doctores*. Qua vtique ratione, 31. *mo-
ral.* 17. ſapientiſſimè Diuus Gregorius ſpe-
ciale, ſuperbiam putauit peccatum, Ina-
nemque potius nuncupauit Gloriam:
quandoquidem, vt quoddam generale,
vniuerſaleque peccatum eſt, non huius,
aut illius vitij, ſed omnium indiſcrimina-
tim Regina, & Imperatrix eſt. Ipſa nan-
„ que vitiorum Regina ſuperbia (inquit)
„ cùm deuictum plenè cor cæperit: mox il-
„ lud ſeptem principalibus vitijs, quaſi qui-
„ buſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit.
„ Et poſt pauca: Radix quippè cũcti mali Su-
„ perbia eſt, de qua, ſcriptura atteſtante, di-
„ citur: Initium omnis peccati eſt ſuperbia.
„ Primæ autem eius ſoboles, ſeptem nimi-
„ rum principalia vitia de hac virulenta ra-
„ dice proferuntur: ſcilicet Inanis gloria,
„ Inuidia, Ira, Triſtitia, Auaritia, Ventris
„ Ingluuies, Luxuria. Hac autem gloriolæ
ventoſitate, hi plerumque inflantur, qui
3 cæteros, aliqua ſibi antecedere videntur
excellenti virtute: cuius rei cauſam, acu
Magnus attigit Antonius, dum Fratres
Arſenoitas *epiſt.* 3. ita ſapienter inſtituit:
„ Nam pro certo eſt, quod cùm ſe nouerit
„ Diabolus per ſuperbiam, & inanem glo-
„ riam cælitus fuiſſe deiectum; ita, & ille eos
„ qui peruenerint in magnam menſuram ag-
„ greditur. Et Beatus Antiochus Sanctæ
„ Laureæ Venerabilis Abbas *Homil.* 44. ſub-
„ dit: Atque itá peculiaris hic Dæmon ſu-
„ perbiæ, cùm præter cæteras affectiones,
„ animam miſerrimè affligat, & cruciet; eos
„ tamen omnium maximè impugnat, & vt
„ diſturbet, atque euertat, aggreditur, qui
„ profectu virtutum aliquouſque ſe iam
„ promouerunt. Quod his præſertim acci-
dit qui intellectualibus, moralibuſue alios
docendo incumbunt virtutibus. Quarè:
„ Et ſolertiſſimè cauendum eſt in docendo
„ Superbiæ vitium (*ad Florentinam epiſt.* 132.
„ ſcribit Auguſtinus) quod in diſcendo non
„ ita eſt. Vnde, & Sancta Scriptura nos ad-
„ monet, dicens: Sit omnis homo velox ad
„ audiendum, tardus autem ad loquendum.
„ Et ille in pſalmo ait: Auditui meo dabis
„ gaudium, & exultationem, & lætitiam:
„ continuòque ſubiecit. Et exultabunt oſſa
„ humiliata. Video enim in audiendo facil-
„ limè ſeruari humilitatem, quæ difficilis
„ eſt in docendo: quoniam neceſſe eſt, vt
„ Doctor habeat ſuperiorem locum, vbi la-
„ boriosum eſt obtinere, ne ſubrepat elatio.
„ Hunc in ſcopulum ſæpiſſimè impingere
Doctores, eiuſdem Simonis Thurnaij An-
gli, de quo etiam ſupra *lib. 2. cap.* 1. *num* 4. tur-
pe præmonuit naufragium; dum ſubita
omnium, quæ didicerat obliuione, ita
manſit percuſſus, vt nec alphabetum, ne-
que dominicam Orationem amplius reci-
tare valuerit: Nam cùm dialecticus acutiſ-
ſimus, & artium liberalium Pariſijs exi-
mij nominis profeſſor; eò dementiæ ve-
nit, vt in ſcholis, & palam non ſit veritus
iactare, ſe ſcire totam Chriſti legem, ac
improbando eam poſſe annihilare. Rectè
ſiquidem 1. *corinth* 8. Apoſtolus ſcribit:
Scientiam, Charitatis ad differentiam, non
ædificare, ſed inflare plerumque, qua de-
mùm turgidus ille plenus, tàm in imma-
nem prorupit blaſphemiam. Sufficiens
idcircò, non ſumma etiam in Prælatis,
quorum ex officio eſt ſubditos docere,
ſcientia toleratur. *Gloſſ. litteratura in cap.
cùm nobis olim. de elect. & Gloſſ pro defectu
ſcientiæ in cap. niſi cùm pridem. de renuntiat.*

Quia verò (*moral.* 33. *cap.* 7. erudi tè te-
ſtante Gregorio) ſuperbiæ, quatenùs vnum
4 ex ſeptem capitalibus vitijs eſt, quatuor
communiter enumerantur ſpecies; an pro
ſingulis Doctores in arrogantiam grauiter
offendere ſoleant, vt clariùs dignoſcatur
verba tanti Viri ſeduló perpendenda, atque
„ ſcrutanda ſunt. Ait enim: Quatuor quip-
pè

pè ſunt ſpecies, quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur, cùm bonum aut à ſemetipſis habere ſe æſtimant; aut ſi ſibi datum deſuper credunt, pro ſuis ſe hoc accepiſſe meritis putant; aut certè cùm iactant ſe habere, quod non habent; aut deſpectis cæteris, ſingulariter videri appetunt habere, quod habent. Quapropter, qui haud rectè penſatis omnibus ex 1. *metaph. cap.* 1. vſu, & labore ſcientias ponunt abſolutè comparari, arteſque omnes *problem. ſect.* 30. *q.* 4. opera noſtra dicunt: aduentitium veluti bonum quoddam, minimè verò paganicum, ſeù profectitium, deſcendens à Patre luminum, à quo *Iacobi* 1. *Eſt* omne datum optimum, & omne donum perfectum; præfata munera pænitus eſſe, temerè arbitrantur. In ſui tutelam fortè allegantes: Bona per filium acquiſita, ſi conſtet ex induſtria ſua fuiſſe quæſita; non vtique profectitia, ſed aduentitia meritò nuncupari. *l. cum oportet. C. de bon. quæ liber. Menoch. de arbitra. cap.* 127: *Michalor. de frat. par.* 1. *cap.* 6. *num.* 3. *Merlin. de legit. lib.* 2. *tit.* 2. *q.* 26. *num.* 10. *apud Marc. Ant. Sabell. ſumm. diuerſ. tract. tom.* 1. §. 8. *num.* 2. cum autem cuidam inflato, à ſemetipſo ſcientiam ſe habere iactanti 1. *corint.* 4. acriter inculcet Apoſtolus, dicens: Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? facilè comperietur proindè Doctrinam quoque acquiſitam, qui negant gratuitum eſſe donum Dei, hanc primam ſuperbiæ in eorum mente turpiter inſidere ſpeciem. Pulchrè ergo ibidem Diuus Primaſius *tom.* 1. *Bibliot. P.P.* ſubdit: Quid habes ex te, niſi fortè peccatum; nàm ſiuè ſcientia, ſiue aliquid boni in te eſt, donum Dei eſt: quod ſi ex te eſſe crediderís, dicetur tibi: Quid habes, quod non accepiſti: & eueniet tibi, ſi tibi aliquid aſcribis, & non Deo, illud Euangelii, quod de ingrato dicitur: Qui enim non habet (id eſt à Deo) etiam quod videtur habere auferetur ab eo, & ideò declinemus ſuperbiam, & demus Deo gloriam, à quo eſt omne datum optimum; nè ſi à nobis vel fidem, vel bona opera eſſe credimus perdamus, quod habere videmur.

Nàm vtique certum, atque indubitatum eſt: Ea, quæ ſupra nos ſunt, fideique dun-
5 taxat lumine cerni valent, diuina ſpeciali illuſtratione ſubmota, ex puris naturalibus ab hominibus nequaquam ſciri, aut penetrari poſſe, vt quamplurimis argumentis. *par.* 1. *art.* 1. *q.* 2. *præſertim num.* 8. latè probat Henric. Gandau. Quod adhuc prætereà *tract.* 3. *in epiſt. Ioan. propè fin.* pulcherrimò Diuus Auguſtinus iam explicuerat exemplo, dicens: Quomodò eſt Agricola ad arborem: forinſecùs operatur, adhibe aquam, & diligentiam culturæ. Quælibet forinſecùs adhibeat nunquid tale aliquid intrinſecùs agit? Sed quis agit hoc? Audite Agricolam Apoſtolum, videte quid ſumus, & audite Magiſtrum interiorem: Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementrm dedit. Hoc ergo vobis dicimus: ſiuè plantemus, ſiuè rigemus loquendo non ſumus aliquid, ſed ille, qui incrementum dat Deus, id eſt vnctio illius, qui docet vos de omnibus. Et quamuis abſolutè quoque admittendum ſit (ne nimis, quàm par eſt animæ rationalis derogetur dignitati, cuius naturalis operatio, 1. *met.* 1. ſcire eſt, & intelligere) Hominem, abſque tali ſpeciali diuina illuſtratione, ſuapte natura poſſe aliqua ſcire atque cognoſcere: excludenda tamen minimè cenſetur generalis primi intelligentis influentia, quod eſt primum Agens in omni intellectuali actione, & cognoſcitiua; ſicut primum mouens, mouet, in omni motu rei cuiuſlibet naturalis, vt erudite *ibidem num.* 11. idem docet Henricus. Quamo-
6 brem ſcire noſtrum, Diuinæ vocis, de qua *pſal.* 17. dicitur: Intonuit de cælo Dominus, & Altiſſimus dedit, vocem ſuam: Echo quædam, ſiue repercuſſa vox ad ſummum eſt, quæ tantùm, vt *metamorph.* 3. venuſtè luſit Poeta,

Ingeminat voces, auditaque verba reportat.

Echo quidem (phyſicè loquendo) ſoni reflexio eſt propter ſpeciem eius in corpus ſolidum, & concauum inſilientem ab eodem repercuſſam. *Alexand. Aphrod.* 1. *de anima cap.* 5 *ex Euſtratio in* 2. *poſt.* Quod ſi prætereà fabulam quæramus: Eam præſtantem, elegantemque fuiſſe Nympham ſimulant Poetæ, quæ ſuæ garrulitatis in pænam, illius modò (vt ibidem ſubdit Ouidius)

—Vox tantùm, atque oſſa ſuperſunt,
Vox manet; oſſa ferunt, lapidis traxiſſe figuram.
Inde latet ſyluis, nulloque in monte videtur.
Omnibus auditur; ſonus eſt, qui viuit in illa.

Cuius affabulatio, nobis plurimum arridebit, ſi Protoplaſtorum 2. *Geneſis* callido cum ſerpente vtrique recenſebimus garrulitatem: ex qua lethali vndiquè diffuſò veneno, nobis præter humani ſoliditatem corporis, affatuſque diuini repetentem vocem, nihil penitus humanitatis remanſit. De veteribus idcircò Philoſophis, *ſermon.* 6. *in cant.* diſſerens Bernardus, inquit: Ab ipſo erant, ſed non cum ipſo. Per ipſum viuebant, ſed non ipſi. Ex ipſo ſapiebant, ſed non ipſum, alienati ingrati, inſenſati. Hinc demum factum eſt, vt quod erant,

„ quod viuebant, quod ſapiebant, non Au-
„ thori tribuerent, ſed naturę adſcriberent,
„ aut certè (quod inſipientius erat) fortu-
„ næ, propriæque induſtriæ, atque virtuti
„ multi multa arrogabant.

Cæterum, ſi ex *ff. de acquir. rer. domin. l. adeò. §. videntur tamen.* apertè habetur: Non de-
7 bere dubitari, quin ex alienis ſpicis excuſ-
„ ſum frumentum, eius ſit, cuius, & ſpicæ
fuerint: quis non ſuperbè, valdèque per-
uersè affirmare poterit; Illius non eſſe do-
ctrinam (quamquam ab alio, ſtudio, la-
boreque comparatam) cui ſoli, iudicium
hominibus dare eſt, atque intellectum:
cùm enim acceſſorium à ſuo principali
inſeparabile eſt, eius eſt acceſſorium cui
tantummodò tribuere eſt principale. *l. 4. ff. de iuriſdi. omnium iudic. Menoch. remed. 6. recuper. num. 45. & de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 97. num. 7. & 8. Steph. Gratian. diſcept. forenſ. tom. 5. cap. 839. n. 24. & 25. & cap. 937. num. 23. atque alij.* Hinc ergò eſt, quod Propheta *pſal.*
„ 15, in gratiarum actionem ſubmiſsè, hu-
„ militerque canebat: Benedicam Domi-
num, qui tribuit mihi intellectum. Quan-
doquidem, qui ratione vtitur, nec paſ-
ſione ebrius extra ſe agitur, collata in ſe
beneficia, omnium Datori tribuere com-
pellitur. Ignotiſſimum propterea apud
veros Sapientes olim habebatur acceptum
à Deo celare beneficium: vndè *ad Roman.*
„ 14. dicitur: Qui ſapit diem, Domino ſa-
„ pit. Et qui manducat, Domino man-
„ ducat: gratias enim agit Deo. Et qui
„ non mãducat, Domino non manducat,
„ & gratias agit Deo. Nemo enim noſtrum
„ ſibi viuit, & nemo ſibi moritur. Sed
„ (proh ſcelus!) his tamen nouiſſimis tem-
„ poribus inuenti ſunt acutiores, non tan-
tùm ſuperbiæ, verùm, & infandæ ingra-
titudinis artifices, qui in ſupremi Benefa-
ctoris diſſimulationẽ adeò affectant igno-
rantiam, vt cæcis oculis quotidiana bene-
ficia præterire ſinant. Cæli nanque, cla-
moſo rotatu, Dei in nos benignitatem
loquuntur: quot fructibus, tot terra lin-
guis diuinam manifeſtat prouidentiam:
Æquor veluti carceribus illigatum, ſuper-
nã omnipotentiam oſtendit: Non eſt ars,
ſcientia nulla eſt, quæ cæleſtem in homi-
nes diffuſam non denotet ſapientiam: Et
tamen hæc clariora ſole, ſui lumina clau-
dendo intellectus non curant aſpicere.
Quos itaque *3. de benef. cap. 1.* meritò redar-
guens Stoicus, ſic mirabundus inquit: Quis
„ tam ingratus eſt, quàm qui, quod in
„ prima parte animi poſitum eſſe debuit, &
„ ſemper occurrere, ità ſepoſuit, & abiecit,
„ vt in ignorantiam verteretur! Sociant
itaque ſuperbiæ, inaniſque gloriæ vitio (vt
adhuc malitiam augeant) hi peruerſi Do-
ctores inexcuſabilem ingratitudinem, quæ
etſi quandoque de ſe veniale poſſit eſſe de-
lictum, propter interiorẽ tamen beneficij,
vel benefactoris contemptum, qui virtu-
ti directè opponitur gratitudinis, tollitque
charitatẽ, ſemper eſt lethale, vt eruditè pro-
bat D. Thomas, *2. 2. quæſt. 107. à 3.* Quod ſi
amplius (vt in caſu noſtro) ingratus, di-
uinum contemnat beneficium, ipſum ne-
gando, eſt irreligioſitas peruerſa, Religio-
ni, omnium virtutum maximæ oppoſita,
ad quam Deo gratias agere potiſſimum
ſpectat, cùm ſit excellenter Pietas, vt
ibidem art. 1. diffusè explicat Caietanus.

Cùm autem nonnulli peruerſi Docto-
res, etiam ab ipſis diuino beneficio, acqui-
8 ſitam ſcientiam, non donum, aut gratiam,
ſed debitam quandam, ſi non de condigno,
ſaltèm de congruo ſuis laboribus, ſtudiiſ-
que exiſtiment eſſe mercedem: dubiò pro-
cul in alteram ſuperbiæ ſpeciem, qua, quis
bonum deſuper datum, pro ſuis meritis
accepiſſe credit, penitùs ſe incidiſſe teſtan-
tur. Docent enim (ethnicam, vel ſaltèm
hæreticam Pelagij ſuſcitando doctrinam,
quæ proprijs, & naturalibus viribùs omnia,
pauca verò gratiæ, vel potiùs nihil tribue-
bat vt latè oſtendit Aluarez *lib. 1. de auxil. diſp. 1.*) quòd auxilia actualia ſaltèm gratiæ
gratis datæ (inter quas *1. corinth. 12.* collo-
catur ſcientia) dentur à Deo tanquam ex
pacto, & conuentione, facientibus totum
quod poſſunt ex facultate naturæ, vt pro-
bant ex illa parabola *Matthæi 20.* vbi ope-
rarij cum Domino conueniunt de denario
„ diurno: vni eorum, dicente Domino:
„ Non ne ex denario diurno conueniſti me-
„ cum? tolle quod tuum eſt, & vade. Hinc
eſt (aiunt) quod auxilia illa, non ſunt
pura dona gratiæ gratis datæ, ſed debita
operibus, ac laboribus ſtudioſorum ho-
minum; cum lex, & conuentio, non
fundent rationem gratię, ſed tantùm iu-
ſtitiæ, quamquam imperfectæ, vt conſtat
ex illo *ad Romanos 4.* Ei autem, qui opera-
„ tur merces non imputatur ſecundùm gra-
„ tiam, ſed ſecundum debitum. Verunta-
9 men eſt, quod, etſi omnibus ſuperbiæ iu-
ratis ſectatoribus, illud *Romanorum 1.* pro-
miſcuè inculcari, & impingi valeat; his
præſertim inculcandum, & impingendum
„ eſt: Quod, ſcilicet, Obſcuratum eſt in-
„ ſipiens cor eorum: dum ita cæcutiunt, vt
& ſcientiam gratiam gratis datam conce-
dant, & rationem gratię ei inſipienter de-
negent. Gratis enim data Gratia, ex vna-
nimi Catholicorum ſententia, non minus
excludit merita, quam à ſe eadem abigat
Gratia ſanctificans. *Bellarm. controu. de gratia, & libero arbitrio lib. 1. cap. 2.* Hoc pacto, *ad*
„ *Rom. 2.* reclamante Apoſtolo. Si autem

gratia; iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſſet gratia. Quarè meritò, de his Diuus Auguſtinus *ſerm.* 55. *de verbis domin.cap.*1. inquit: Quòd curioſitate inuenerunt, ſuperbia perdiderunt. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ideſt, donum Dei ſibi tribuentes, ſtulti facti ſunt. Non equidem amplius homo comparatur ad Deum, quàm ad figulum lutum: Quandoquidem: Sicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea. itâ *Dominus apud Hieremiam* 18. Lutum autem, nullo præueniẽte pacto, nulla interueniente iuſtitia, aut aliquibus præſuppoſitis meritis, Vaſis formam accipit à figulo, ſed ex mera, & gratuita figuli voluntate; ſcribente Paulò *ad Romanos* 9. An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem; aliud verò in contumeliam? Nec gratiæ gratis datę quicquam obeſt, operariorum de denario diurno conuentio illa: nàm talis ex pacto ęqualis retributio, vtique non eſt gratia viæ, ſed manſionis, & patriæ, vt Diuo Auguſtino, *ſermone* 59. *de verb. dom. nu.*49. maximè placet, dum inquit: Erimus ergo in illa mercede omnes æquales, tanquam primi nouiſſimi, nouiſſimi primi; quia denarius ille vita æterna eſt, & in vita æterna, omnes æquales erunt. Quamuis enim meritorum diuerſitate fulgebunt, alius maius, alius minùs; quod tamen ad vitam æternam pertinet, æqualis erit omnibus. Quamobrem, & ſi tanquam merces, & corona, operibus tribuatur meritoriis *Hieremiæ* 31. Eſt merces operi tuo, & Paulus 2. *ad Timoth.cap.*4. dicat: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: eſt tamen gratia, *ad Roman.*6 Gratia Dei, vita æterna: & ſine iuſtificante gratia, conſequi non poteſt, vt rectè probat D. Thomas 1. *ſecundæ q.*114.*art.*2. Quia, vt *lib. de grat. & liber. arb.cap.*6. hoc Apoſtoli dictum Diuus explicat Auguſtinus: Quomodo eſſet illa corona iuſtitiæ, niſi præceſſiſſet gratia, quæ iuſtificat impiũ? Quomodò iſta debita redderetur, niſi priùs illa gratuita donaretur?

Hoc propterea hominum genus, eadem prorſus moraliter infirmitate laborat, qua
10 phyſicè hi vexantur, quorum 1. *natur. quæſt.cap.*3. meminit Seneca, qui oculorum vitiò, ſibi ipſis tantum videntur occurrere, & vbique ſuam imaginem cernunt. Cuius rei occultam perſcrutans cauſam, inquit: Infirma vis oculorum non poteſt ne proximum quidem aerem perrumpere, ſed reſiſtit. Itaque, quod in aliis efficit denſus aer, in his facit omnis. Quamobrem à pari, diuinorum communem beneficiorum, hi ventoſi Doctores penetrare non valentes aerem, in imaginaria ſui duntaxat exiſtimatione ſuperbè perſiſtunt, ac præter ſe nullum induſtrium, ſedulum, ſapientem, benemerentem neminem agnoſcentes; ſibi in honoribus, præmiiſque prępoſitum quemlibet fortè ſubodorantes: virtutem non ampliùs coli; merita paruipendi; dignos ab indignis non diſcriminari; fortunam virtutem fieri; virtutem, infortunium, & id genus plurima dum proferunt, acriter conqueruntur. Vlteriùs addentes; idipſum ſibi funeſtè accidere, quod proceris, celſiſque contingit arboribus, quibus flexuosę, nodiſque deformes, vt inſignoribus inſeruiant artefactis, vt plurimum præferuntur. Illudque eiuſdem Senecæ 7. *de benef. cap.* 9. quam ſæpiſſimè repetentes: Video illhic menſas, & æſtimatum lignum ſenatoris cenſu, eo pretioſius, quo illud in plures nodos arboris infelicitas torſit. Vt tandem copioſius, vberiuſque inceptum referciatur argumentum, cuiuſdam Poetæ Actii apud Plinium *lib.* 34. *cap.* 5. adhuc meritò deriſa manet inſolentia, qui cum ſtatura ad ſummam ſexquipalmaris eſſet, ita vt ab omnibus non homo, ſed principium hominis, fruſtumque diceretur, quaſi illum natura voluiſſet hominem, ſed vndequaque opus abſoluere non valuiſſet: Camænarum tamen in æde ſui nominis immortalitati, Statuam, molis adeò erexit ingentis, vt ab introeuntibus, Geryonaceo de genere, aut Enceladi, Typheiue ſobolem, ſeu centum geminum Briareum ipſum, dum viueret, extitiſſe crederetur; atque ita non homo, ſed hominis hyperboles, vmbra veſpertina, Rhodum Coloſſum, Gigantomachiæ Colophon, vna ex Herculis columna, hoc eſt homo, cui poteſt inſcribi *Non plus vltra*, ferè omnibus promiſcuè videbatur. Sed quantò magis ob id irridendi cenſentur, ſuperbiæ huiuſce ſpeciei ſecundæ ampulloſi Doctores, qui ſupernæ gratiæ immeritò derogantes, quæ Dei ſunt propria adimunt, vt ſuis meritis, niſibuſque retribuant. Non herclè tam grandia de ſe conciperent vnquam, ſi ſuæ naturæ cogitarent exiguitatem; nec magni Solonis apud Laertium *in eius vita*, optimæ legis penitus viuerent immemores, ſi arrectis perciperent auribus: Quæ non poſuiſti ne tollas. Qui ſecùs fecerit capital eſto.

Verùm enim verò, glorioſiores his quidem ſunt, qui magnificis, garruliſque
11 vocibus, ea ſe ſcire oſtendere conantur, quorum notitiam vix, aut nunquam ſunt aſſequuti; quos idcircò benè carpit Diuus Au-

Auguſtinus *ſerm.6.de aſcenſio.* dum inquit: Qui ſe dicit ſcire, quod neſcit, temerarius eſt. Et quid ſanè audacius, ſiuè temerarius excogitari poteſt, quàm ea, vt propria velle iactare, quæ non poſſidentur, eaque poſſidere falſo teſtari, quæ nunquam ſunt obtenta? Vaſorum ad inſtar quidem ſunt hi Thraſones, quæ vtique eò magis ſonora redduntur, quò minùs plena inueniuntur: Quandoquidem quò magis diſciplinis, artibuſque ſe prorſus agnoſcunt expertes; eò amplius præſtrepunt, & garrulitate pollent. Illud itaque Plautinum, eorum de quolibet recitare non erit inutile, quod de glorioſo milite *act. 1. ſcen. 1.* aculeatis his nugis auditorio expreſſit Artotrogus:

Periuriorem hoc homine ſi quis viderit,
Aut gloriam pleniorem, quàm illic eſt.

Tertiam proindè ſuperbiæ (cùm ſe habere iactent bonum, quod non habent) omninò induiſſe conuincuntur ſpeciem. Quare, Mendacij prouidis veluti ſectatoribus, nihil indè ampliùs credi poteſt: Nam ſicut qui ſtannum auro (cap.21. apocalyp. Diuus aiebat Ambroſius) vel argento admiſcens, inutilem materiam facit; ita, & iſti, cùm ex multis narrationibus, vnam facere ſatagunt, mentiendo inutilem reddunt. Quandoquidem, ſi ſuſpectam, imò inutilem, ſemel mentitus reddit veritatem; quantò magis eidem efficient, quibus mentiri familiare apprimè, & vſitatum eſt. Hinc ſanè eſt, quod mentiri vilium, perditorumque hominum indiſpenſabile vitium nuncupari ſolet. Mendax quippe, quantumuis generoſus ſanguine, moribus tamen ſemper ſe prodit vilem: cùm mendacium ignobilitatis character, infamiæ nota; & vilis ingenij inſigne ſit. *de inſtituendis liberis*, docente Plutarcho, quod: Aſſueſaciendi ſunt pueri vera dicere, quandò eſt mentiri vernale, omnibuſque mortalibus odio habendum; imò ne mediocribus quidem ſeruis ignoſcendum. Cùm autem Iactantia, ſaltem in maius, etiam veritatem tranſcendat, *4.ethic.cap.7.* meritò inter mendacij ſpecies primum obtinebit locum. Diuus Tho. 2. 2. *q.110. art.2.1.* atque ignobilitatis, & vilitatis Iactatores, & Magniloqui, cum mendacibus, & periurijs pœnas non iniuſtè luent. Pœnæ namque, culpis reſpondere debent: *l. ſancimus 22.C.de pœnis; Cap. non afferamus ſtateras, in fin.24.q.1.Cap.quæſiuit, de ijs, quæ fiunt à maiori parte capituli. Capite fœlicis, §. illud autem de pœnis lib.6.* vide Tuſcum *pract.concluſ.tom. 6.conc.211.per totam.*

Inter hos proindè mendaces Atraphaxes 12 (*lib.23.cap.21.* teſte Bruſonio) præfatæ à reatu pœnæ immunis minimè manſit Q. Phemius Palæmon, qui tanta fuit arrogantia, vt ſecum natas, ac perituras (quibus fortè non ſatis callebat) dicere auderet literas: nam morte ſequuta, id exitus comprobauit; cùm ita inglorius deceſſerit, vt earum nec ſupereſſet vna, quæ illius adhiberetur ad inſcribendum epitaphium. Nec minoris præterea ignominiæ Dionyſius ſenior, Siciliæ Tyrannus expertus eſt notam, dum ſacrilegijs, & vitijs ad ſtuporem imbutus; vt ſe tacitè Virtutum nihilominus iactaret parentem; filiarum vnam Areten, apud Plutarchum *de for.alex.* ideſt, Virtutem, Sophroſynem, ideſt Temperantiam alteram; tertiam nuncupauit Dicæoſynem, ideſt Iuſtitiam: Nam quamuis debita tunc non exoluerit culpæ ſupplicia, dedecore tamen filij mortuus, pœnas rependit, quas, viuus effugerat. *Valer.maxim. lib.1.c.2. & Ælian.lib.1.vari.hiſt.* Vulgarium profectò tantummodò eſt, gregariorumque hominum ſuipſorum mendicata commendatio, vtpotè extra ſe captare non valentium laudatorem: In magnos enim animos non cadit affectata iactatio, *lib. 10. epiſt.22.* Simoniacus ſcripſit. Hinc plerumque, vt ab aſtantibus videantur docti, Literatorum titulis, characteribuſque falsò ſe ornant, nec non eruditionis laruato ſæpe ſe veſtiunt indumento. At quia Natura, vt diſertè *ad Piſones* ſenſit Poeta:

—effert animi motus, interprete lingua:

indoctos, vanoſque, eadem qua eruditos nitebantur oſtendere, omninò ſe detegunt eloquutione, vel, ſcilicet, laudando quæ non oportet, vel ſi oportet, ea tacendo; aut vituperando, quæ laudanda maximoperè videbantur. Quare Alexandri inſtar Macedonis, Apellis in ſchola, multa de arte imperitè diſſerentis (vt *lib.de dignoſcend. amico ab adulat.* refert Plutarchus) cachinnos in ſe excitant, turbarumque meritas pro plauſu recipiunt irriſiones. Quod ſi forte aliquando reſipuerint, & ad meliorem mentem redierint; idipſum quoque longe præclarioribus accidiſſe viris ineptiarum ſuarum ad tegendas vanitates, in excuſationem, adducunt. Ita ſanè de Fauſtulo non minus portentoſo pumilione, quàm famoſo iactatore, apud Auſonium, Probinus, verſibus hiſce venuſtè luſerat.

Fauſtulus inſidens formicæ, vt magno elephanto,
Decidit, & terræ terga ſupina dedit:
Moxque idem ad mortem eſt multatus calcibus eius:
Perditus vt poſſet vix reparare animam.
Vix tamen eſt fatus. Quid rides improbe liuor?
Quod cecidi? Cecidit non aliter Phaeton.

Sed his intereà iocoſis, ludicriſque ſub-

motis. mox pergamus ad ſeria. Quando-
quidem, hoc vnum eſt, quod talis iactan-
tia adeò exitioſa eſt, vt quamquam in
Deum, proximumque, nulla poſita con-
tumelia, veniale verè delictum ſit; qua-
tenùs verò ſuperbiæ, aut mendacij, ſiue
deceptionis lethalis, infecta quædam ſobo-
les eſt; mortiferum, æternaque pœna di-
gnum, ſemper euadit peccatum. *Diuus
Thomas 2.2.q* 112. *art.2.* 1. Quare *pſalm.* 11.
enixè precabatur Propheta, Dicens: Diſ-
„ perdat Dominus vniuerſa labia doloſa, &
„ linguam magniloquam.

Poſtremò verò, ex eadem iactantia (ſi
13 doctrina præſertim, vndecunque non
fuerit vacua, nec cognitione penitùs ina-
nis) in aliorum, vt plurimum, deſpectum
elatio conſurgere ſolet, quemadmodum de
Phariſeo illo (cæteris paribus) ſe *Lucæ* 18.
nimium commendante, recenſita adhuc
teſtatur parabola. Aiebat enim: Non ſum
„ ſicut cæteri hominum raptores, iniu-
„ ſti, adulteri; velut etiam hic Publica-
„ nus &c. Hinc ergo eſt, quod ætatis no-
„ ſtræ literati non pauci, rei geographicæ
more ſcriptorum, qui (vt Plutarchi ver-
bis *in Theſeo*, me commodius expediam)
„ cùm extremis tabulis ignotas ſibi partes
„ ſtringunt, aliquando adſcribere ſolent, eſ-
„ ſe in illis locis litora aquis deſtitura, aut
„ feris obſeſſa, cænoue obſita, aut montes
„ eò ſcythicos, vel mare glaciale pertingere:
Quos pariter ij extare non ignorant ſcien-
tificos; & in medium (licèt coactè) adhùc
adducere tenentur; adeo labefactant, &
minuunt, vt ineptos, mendoſoſque, iniu-
riosè, inuidèque deſcribant; perindèque
quartam, & vltimam ſuperbiæ ſpeciem,
qua cæteris deſpectis, ſingulariter quod
habet quis vi uideri appetit habere, omni-
bus numeris abſoluere, & exindè perfice-
re ſtudent. Quæ vtique ſuperbiæ ſpecies,
14 & ſi omnes aliæ ſuaue diuinæ legis iugum
communiter excutere nitantur (ad ſuper-
biam enim pertinet, cuique nolle ſubijci
ſuperiori, & Deo præſertim. *Diuus Thomas
1.2.q.84. art.2.ad 2.*) id tamen præ cæteris,
hæc ſingulariter obtinet. Contingit nan-
que contemptus, ſiuè deſpectus 2.2. *q.*186
art.9.ad 3. dum ſubijci noſtra voluntas re-
fugit ordinationi legis, quæ proximis non
contemptum, ſed cultum, & honorem
præcipit exhibere, *ad rom.*12. *Philipp.2.& 1.
Petri* 2. Quod ſi verbis lædantur in propa-
tulo, manifeſta contumelia fiet; ſi verò in
occulto, detractio ſtatim ſequetur 2.2.q.73.
*art.*1. Quarum vtraque de neceſſitate ſa-
lutis, ad damnum, famæque ſublatæ reſti-
tutionem cogit, *ex titul.de purgat.canon.præ-
ſertim ex cap.inter ſolicitudines, & ex tota cau-
ſa* 5.*q.*1. *item ex doctrina Anacleti in* 6.*q.*1.*ca-
non.deriores.* Vnde: Parcant (inquit Gre-
gorius *cano.ex merito*) ſinguli detractioni
linguæ, cuſtodiantque ſermones ſuos, &
ſciant cuncti, qui de alijs loquuntur ſua
ſententia iudicabuntur. Idem confirma-
re licebit ex iure ciuili. *C.de libellis famoſis.*
Hùc etiam accedit communis omnium
Doctorum ſententia, quorum loca nihil
eſt neceſſe in re tam manifeſta ſingillatim
citare.

Hos demùm (qui ſcilicet, propterea
15 tam leuiter, alienæ ſcientiæ, obtrectatio-
ne, famam ſibi aucupari exiſtimant) ea-
dem ratione libenter monerem, qua *lib.*8.
epiſt. 24. iunior Plinius, Maximum fami-
liarem ſuum, Græciæ Cenſorem à Traia-
„ no conſtitutum inſtituit, dicens: Cogita te
„ miſſum in prouintiam Achaiam, illam
„ meram, & veram Græciam, in qua primum
„ humanitas, literæ, etiam fruges inuentæ
„ eſſe creduntur, miſſum ad ordinandum
„ ſtatum liberarũ Ciuitatum, ideſt, ad homi-
„ nes maximè liberos, qui ius à natura datũ,
„ virtute, meritis, amicitia, fœdere denique, &
„ religione tenuerunt. Reuerere conditores
„ Deos, Numina Deorum: reuerere glo-
„ riam veterem, & hanc ipſam ſenectutem,
„ quæ in homine venerabilis, in vrbibus ſa-
„ cra eſt. Sit apud te honor antiquitatis, ſit
„ ingentibus factis, ſit fabulis quoque. Ni-
„ hil ex cuiuſquam dignitate, nihil ex liber-
„ tate, nihil etiam ex iactatione decerpſeris.
Eruditionibus nanque lucubrationibuſ-
que clarorum virorum, à quibus (Deo
fauente) iam dudum nobis plurima ema-
narunt bona, minimè vtique detrahen-
dum eſt, ſed maximè fauendum; cùm aliàs
valdè periculoſum ſit, & arduum, litera-
torum Rempublicam probris, & maledi-
ctis aggredi, de qua illud idem quod A-
thenarum de Ciuitate in Theſeo aſſeruit
Plutarchus, congruit affirmare; nimirum:
„ Graue videri cum Ciuitate, quæ linguam
„ habet, & literas, inimicitias exercere. Vn-
de truces tot lites, funeſtaque bella inter
literatos, & doctos exorta, apud Scripto-
res paſſim enarrantur: Quoniam
obtuſi, & incauti quidem inge-
nij eſt (vt contra Fauſtum *lib.*
16. *cap.* 26. rectè inſurgit
Auguſtinus) Hominem
cogitare dictorem; &
alium non cogita-
re contradicto-
rem.

CA-

CAPVT II.

Quilibet Sacræ Scripturæ non eſt aptandus ſenſus, ſed qui æcumenicis duntaxat Eccleſiæ præceptis, Patrumque traditionibus diſcors non eſt. Eius idcircò grauiter errare oſtenduntur Interpretes, qui his neglectis ſanctionibus, pro libito Diuina, ſuo, temerè exponunt eloquia.

SVMMARIVM.

1 *Scriptura Sacra, lux illa quidem eſt, quam primodialiter Deus ſpirituali in orbe ſapienter condidit, cum luce corporea, in orbe corporeo creata maximam habens ſimilitudinem, & affinitatem; vt ex analogia, quam important ad inuicem latè, & eruditè oſtenditur.*

2. *Multis tamen obſcuritatibus implexa eſt, adeo vt legentes, & exponentes facilè decipi poſſint. Quarè canones, & leges dantur quamplurimæ apud authores, de quibus rem: ſi è cum omnia circa id præcepta ad vnum ſactale, & principale reduci valeant: vt ſcilicet non ſecundùm voluntarium, & arbitrarium ſenſum, ſed quamoda Deus per ſacras ſcripturas docere voluit, ſic eam intelligamus.*

3 *Sacrarum literarum licèt Homines poſſint eſſe expoſitores, ſicut earum poſſunt eſſe Doctores: ſolus tamen Deus, earum primus Doctor, & Expoſitor eſt. Quamobrem, non quilibet Scripturis Sanctis aptandus, & accomodandus eſt ſenſus, ſed qui ſolummodo, cis, Sanctorumque Patrum acumenicis, & catholicis traditionibus diſcors non eſt.*

4 *Hinc eſt in primis, quod grauiter errarunt multi ex veteribus, qui vel in Chriſto confundentes naturas; vel diuinas inter ſe, non benè diſcernentes Perſonas, quæ Diuinitatis videbantur propria, perperam quoque tribuebant Humanitati, viceque verſa: vel quæ de perſonis diſcriminatim leguntur, intelligebant communia, vt Sabellius, Neſtorius, Arius, Fotinus &c.*

5. *Nec minus neoterici errarunt Expoſitores illi, qui non valentes ſuo ſenſui, & intelligentiæ ſacras aptare ſcripturas, è ſacrorum librorum Canone, codices adimerunt quamplurimos; quemadmodum extiterunt Lutherus, Caluinus, aliique Sectarij; contra quos cenſura, maledicta, & pœna à ſacris, & cæſareis legibus, inflicta recitantur.*

6. *Cum Sacra Scriptura duo principales ſint ſenſus literalis, ſcilicet, & ſpiritualis valdè allucinari ſolent earum Interpretes, dum multa iuxta literam exponunt, quæ ſpiritualem tantummodo ſenſum admittunt, & è contra. E quibus profectò grauia, & intolerabilia oriuntur abſurda, vt varijs, & claris oſtenditur exemplis.*

7 *Hoc autem non ita limitatum proponitur, vt literalem poſt explicationem, ſpiritualem etiam cuilibet facultas non remaneat addendi, cum apud omnes id obtinuerit vſus: ſed quòd nulla ad hoc impellat neceſſitas, præſertim quando litera Fidei ſacris non aduerſaretur dogmatibus.*

8 *Fidei eſſe dogmata, quatuor modis eſſe probatur: primo Sacra Scriptura teſtimonio expreſſo, Eccleſia eum declarationes ſecundò, euidenti deductione, ex ijs, quæ expreſsè in ſcriptura habentur: Tertiò, Dei, verbo, non per Apoſtolos ſcripto, ſed tradito: Quartò tandem euidenti declaratione, ex Dei verbo, tradita. Quibus dogmatibus, non benè attentis, manifeſto errandi ſe tradit periculo, qui hiſtoricam ſimul, & ſpiritualem affert narrationem; vt Origenis exemplo id accidiſſe oſtenditur.*

9 *Licèt maioris explicationis, & claritatis gratia, non ſit abſurdum in declaratione Sacrarum literarum aliquid ex prophanis doctrinis aſſumere, non tamen cauſa probationis, adeò vt ſuam ex dogmatibus philoſophicis accipiant veritatem, cum aliud ſit declarare, & aliud probare.*

10. *Præſtitum autem explicandi fulcimentum aſſeritur licere, non voluntariè, & ex affectu id poſtulante, ſed neceſſariò, & ex vtilitate ad hoc impellente; cùm philoſophica & qualibet naturalis ratio, Fidei dogmatibus nequeat eſſe præuia, ſed ſubſequens ad ſummum, & pediſſequa.*

11. *Perperam idcircò ex veteribus non tantùm, ſed ex neotericis etiam plerique Scripturarum Interpretes arbitrati ſunt, nullam conſiſtentiam Sacras literas habere veritatis, niſi cum philoſophicis rationibus obtineat cohærentiam; quarè in graues, & enormes errores prolapſi ſunt, ita vt rectè Tertullianus, Harcticorum vocauerit Patriarchas.*

12. *Mundana quippè ſapientia, quæ theologicæ non adhæret, ſed contrariatur veritati, vera ſapientia non eſt, ſed abuſiuè, & temeraria philoſophia. Quarè diuinam vltionem plurimi, profanis literis ſacras admiſcentes experti ſunt; vt de Theopompo, & Theodeto præ cæteris teſtantur Hiſtoria.*

13. *Diuina eloquia ſimplicia ſunt, & claritatem amant: & ſi aliquandò obſcurè repreſentantur, hoc fieri debet reſpectu malarum, nequaquam verò piorum hominum; idcircò, qui obſcuro ea exponunt ſermone, nullam illius clauſulis, dictiſque interpretatio-*

rem.

nem adducunt: ſed dubietatem ſummam, & haſitationem.

14 *Apprimè falluntur, qui diuinam eloquentiam, quę mentibus ſanandis, non auribus demulcendis tantummodò adhibenda eſt, florido putant ſtylo reddere clariorem; cùm potiùs è contra ſuccedat: Nam bonus Interpres, perſonę loquentis idioma quantum fieri poteſt, & characterem imitari tenetur.*

15 *Sacrorum Criticis, dum rethoricis, grammaticiſque lenocinijs nimiùs indulgent, diuina verba quæ penetrare neſciunt ſui ipſorum impudentiam non parùm inculcare, & improperare ſolent: Nàm verborum pompa, & apparatus, nullam rei addunt veritatem: Quia potiùs ſimplicitas amica eſt veritatis, verborumque adminicula non admittit.*

SAcram quippè Scripturam, ſine qua diuinarum, humanarumque rerum perfe-
1 ctè nihil cerni poteſt; Lumen & Lucem eſſe illam, quam ſpirituali in orbe, Deus primordialiter condidit *epiſt. 2. cap. 1.* non modò Apoſtolorum omnium aſſeruit. Coryphæus, ſcribens: Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris: verum etiam alterius, ad alteram (Lucis ſcilicet ad Scripturam) affatim explicat Analogia: Nam ſicut Lux Philoſophorum ex vnanimi ſententia, qualitas eſt omnium puriſſima, vtpotè ex nulla primarum qualitatum defectibili commiſtione reſultans, ideòque incorruptibilis: ita Sacra Scriptura ea eſt, de qua *Matth. 24.* legitur: Cælum, & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt. Illa ex Phænicum, & Iamblici affatu, apud Rhodiginum *lib. 15. antiq. lect cap. 1. & lib. 20. cap. 5.* purus eſt actus ab actu Diuinæ intelligentiæ per cuncta porrectus: Hæc *Eccleſ. 24.* Ex ore altiſſimi prodijt primogenita ante omnem creaturam. De Luce, *cap. 53. ſacrę Philoſ.* ait Valleſius, quod difficilis cognitu eſt, nec vlli ſatis perſpecta qui non eius originem in æterno exemplari contemplatus ſit: Sed de diuina Sapientia, Sacrarum Scripturarum ſenſu expoſita, & explanata *Baruc. 3.* habetur: Quis aſcendit in Cælum, & accepit eam, & deduxit eam de nubibus? Quis tranſfretauit mare, & inuenit illam, & attulit illam ſuper aurum electum? Non eſt qui poſſit ſcire vias eius, neque qui exquirat ſemitas eius. Et ſi tandem ex Luce commoda prodeunt multa, adeò vt *cap. 4. de diuin. nomin.* eam dixerit Sanctus Areopagita: Mouere ad vitam, nutrire, augere, purgare, renouare &c. De Diuina Scriptura, *homil. 41. in 22. Matth.* non ſecus teſtatus eſt Chryſoſtomus, dum ait: Quicquid quæritur ad ſalutem, totum iam adimpletum eſt in ſcripturis. Qui ignarus eſt, inueniet ibi quod diſcat. Qui contumax eſt, & peccator, inueniet ibi futuri iudicij flagella, quæ timeat. Qui laborat, inueniet ibi glorias, & promiſſiones vitæ perpetuę. Qui puſillanimis eſt, & infirmus, inueniet ibi mediocres iuſtitiæ cibos, qui & ſi pinguem animam non faciunt, tamen mori non permittunt &c.

Quia verò (vt cum Rabano Mauro 3.
2 *de inſtit cleric. cap. 3.* eruditè loquar) Multis, & multiplicibus obſcuritatibus, & ambiguitatibus decipiuntur, qui temerè legunt aliud pro alio ſentientes, quibuſdam autem locis, quid vel falsò ſuſpicentur, non inueniunt, ita obſcurè dicta quædam denſiſſimam caliginem obducunt. Horum idcircò non parùm excutientium, illos non modò apud Authores, quibus ſuperius *lib. 2. cap. 1. n. 11. in fin.* remiſimus legentes; verùm etiam apud alios quamplurimos (velut Indices, & Duces) Leges, & Canones quidam adinuenti, & excogitati ſunt. Quandoquidem: Profectò (*in conui. Plat. cap. 4.* inquit Ficinus) nihil aliud leges, & doctrinæ omnes contendunt, quàm ita homines inſtituere, vt declinent à turpibus, agant honeſta. Quę tamen leges, & canones, cùm omnium ad primum, fontaleque principium, quod Diuus Hippolytus Epiſcopus Portuenſis, & Martyr *homil. contra hæreſim Noeti, tom. 15. biblioi. PP.* expreſſit, commode reuocari queant: cæteris apud ſuperiùs citatos relictis Authores; hoc vnicum ſacrarum ſcripturarum Interpretibus illius documentum duntaxat expoſitum, pro mille ſufficiat. Inquit enim: Quæcunque ergo Sanctæ Scripturæ prædicant, ſciamus, & quæcunque docent cognoſcamus: & ſicut vult Pater credi, ſic credamus; & ſicut vult Filium glorificari, ſic glorificemus; & ſicut vult donari Spiritum Sanctum, ſic accipiamus, non ſecundum propriam voluntatem, neque ſecundùm proprium ſenſum, neque vim inferentes in ea quæ ab eo data ſunt; ſed quomodò ipſe per Sacras Scripturas docere voluit, ſic intelligamus.

Nullum itaque latere oportet: Homi-
3 nem, Sacrarum Scripturarum idoneum interpretem aliquandò eſſe poſſe, & expoſitorem. Id ſanè *Actor. 8.* Philippus, Eſaiam legenti, & non intelligenti, præſtitit Eunucho. Et *de morib. Eccleſ. cap. 1.* apertè docuit Auguſtinus cùm inquit: Quis mediocriter ſanus non facile intelligit, Scripturarum expoſitionem ab ijs petendam eſſe,

,, eſſe, qui earum doctores ſe eſſe profiten-
,, tur? Cùm enim, earum, homo aliquo mo-
dò idoneus poſſit eſſe doctor (vt latè pro-
bat Henricus 1. *p. art.* 11. *q.* 1. *n.* 9.) non erit
abſonum, eidem aliquandò competere in-
terpretem eſſe, atque expoſitorem, vt *ibi-
dem art.* 18. *q.* 1. *n.* 5. idem rectè argumenta-
tur Henricus. Veruntamen, vt *eodem lo-
co n.* 7. idem addit: Solus Deus (cùm ipſe
ſolus dictauerit) harum primus, & princi-
palis Doctor, & expoſitor eſt. Hinc iure
meritò *ſerm.* 2. *in cantic.* aiebat Bernardus:
,, Non audio iam Moyſen: impeditioris ſi-
,, quidem linguæ factus eſt mihi. Eſaię labia
,, immunda ſunt. Hieremias neſcit loqui,
,, quia puer eſt: & Prophetæ omnes elingues
,, ſunt. Ipſe, Ipſe, quem loquuntur, ipſe
,, loquatur, ipſe me oſculetur oſculo oris ,,
ſui. Quamobrem, non quilibet ſcriptu-
ris Sanctis aptandus, & accommodandus
eſt ſenſus; ſed qui duntaxat eis, Patrum
æcumenicis, ac catholicis traditionibus,
,, diſcors non eſt. Non enim ſenſum alie-
,, num (*cap. relatum diſt.* 37. Sanctus Clemens
,, inquit) extrinſecus debemus quærere, ſed
,, quoquo modo ex ſcripturis ipſis ſenſum
,, capere veritatis oportet; & ideò oportet ab
,, eo ſcientiam addiſcere ſcripturarum, qui
,, ea à maioribus ſuis ſecundum veritatem
,, ſibi traditam ſeruat, vt ipſe poſſit eam,
,, quam rectè ſuſcepit competenter aſſerere.
Aliter enim: Non ſicut vult Pater credi,
ita crederemus: & ſicut vult Filium glori-
ficari, ita glorificaremus: neque ſicut vult
Sanctum donari Spiritum, ita recipere-
mus: ſed ſecundùm propriam ingenij vir-
tutem, aut intelligentiam, Legem Dei in-
terpretandam tantummodò ſuſcipere-
mus.

Hinc in turpes præſertim labuntur er-
4 rores, quibus noua maximè placent, &
quæque, quamquam extortæ, magis arri-
dent opiniones. Cuius quippe generis,
Sacrarum Scripturarum fuerunt Interpre-
tes illi, quos Paſcentio, *epiſt.* 173. ſcribens,
rectè carpit Diuus Auguſtinus, dum in-
,, quit: Homines autem minus intelligen-
,, tes, quid propter quid dicatur, potentes
,, volunt habere ſententias; & ſcripturis non
,, diligenter ſcrutatis, cùm arripiunt defen-
,, ſionem cuiuſque opinionis, & ab ea vel
,, nunquam, vel difficilè deflectuntur; dùm
,, docti, atque ſapientes magis putari, quàm
,, eſſe concupiſcunt, ea, quæ propter for-
,, mam ſerui dicta ſunt volunt transferre ad
,, formam Dei. Et rurſus, quæ dicta ſunt,
,, vt ad ſe inuicem Perſonæ referantur, vo-
,, lunt nomina eſſe naturæ, atque ſubſtan-
,, tiæ. Quales profectò antiquiores ferè
omnes extiterunt Hæretici, vt Sabellius,
Neſtorius, Arius, Fotinus, & quot quot
apoſtatas alios euomit Auernus, qui vel
in Chriſto confundentes naturas, vel diui-
nas inter ſe non benè diſcernentes Perſo-
nas: quæ Diuinitati videbantur propria,
perperam tribuebant Humanitati, viceque
verſa: vel quæ de Patre, Filio, & Spiritu
5 Sancto diſcriminatim legebantur, intelli-
gebant communia. Nec melior magiſtris
effecta eſt diſcipulorum hæreditas; cùm
non minus Sacros à Canone delendo li-
bros, vel illos deturpando (ſiue quod illis
officerent, ſiuè vt ea nouitate putarent in-
genij famam poſſe captare) grauiter deli-
querint, & errarint recentiores Sectarij, &
noſtrates Heretici. Nam vt eſt apud Ioan-
nem Barclaium, *paraneſ. ad ſectar. lib.* 1. *cap.*
11. libros, Tobiæ, Iudith, Sapientię, Ec-
cleſiaſtici, Baruch, & Machabæorum com-
muniter reijciunt: & quamquàm Iacobi,
Iudæ, & Petri ſecundam Caluiniſtæ reci-
piant: Iacobi tamen Epiſtola, Luthero
adeò non placet, vt ſtramineam appellet.
Nec maioris illi momenti Iudæ Epiſtola,
Paulique ad Hebręos. Petri verò ſecun-
dam, & Ioannis ſecundam, & tertiam re-
cipere dubitat. Et Apocalypſi demum
non parcit. Hoc autem, ex Sacris literis
,, (quæ *ad Rom.* 15. ad noſtram tantummo-
,, dò doctrinam ſcriptæ ſunt) ſalutaria non
,, eſt haurire præcepta, ſed ad ſua deſideria,
,, 2. *Timoth.* 4. ſibi coaceruare magiſtros, au-
,, ditum à veritate auertere, & ad fabulas
,, prorſus ſe conuertere. Excandeſcens id-
circò, ac vehementer fremens, *conc.* 1. *in
pſalm.* 48. his, eos verbis inculcat Diuus
,, Auguſtinus: Omnia diuina eloquia ſalu-
,, bria ſunt benè intelligentibus; periculoſa
,, verò, his, qui ea volunt ad ſui cordis per-
,, uerſitatem detorquere, potiùs quàm ſuum
,, cor ad eorum rectitudinem corrigere.
,, Hæc eſt enim in hominibus magna, &
,, vſitata peruerſitas: quia cùm debeant vi-
,, uere ipſi ſecundum voluntatem Dei; Deũ
,, volunt viuere ſecundum voluntatem
,, ſuam. Et cum ipſi nolunt corrigi, illum
,, volunt deprauari, rectum non arbitrantes,
,, quod ille vult, ſed quod ipſi volunt. Sed
eorum ampliùs facinus, & audacia præ-
ſtringitur, cùm omnia iura cum Eccle-
ſiaſtica, tum *ciuilia*, *tit. de hęret.* illis com-
minentur. Et eaſdem ſacras, præſertim
corrumpentibus, & mutilantibus literas,
Apocalyp. 22. dicitur: Conteſtor enim om-
,, ni audienti verba prophetiæ libri huius:
,, Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus
,, ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto.
,, Et ſi quis diminuerit de verbis libri pro-
,, phetiæ huius, auferet Deus partem eius de
,, libro vitæ, & de ciuitate ſancta, & de his,
,, quæ ſcripta ſunt in libro iſto. Vbi Bea-
tus Andreas Cæſareę Cappadociæ Archie-

pi-

piſcopus *cap.* 71. protinùs ſubdit: Formi-
,, dabilis in illos deſæuiet execratio, qui Di-
,, uinam Scripturam adulterare non dubi-
,, tant. Nam illorum hæc temeritas eſt ni-
,, mis audax, & temeraria: imo verò tanta
,, eſt, vt vel ſola arrogantes, & temerarios
,, illos à futuri ſeculi bonis excludere va-
,, leat. Quod incommodum, ne nobis,
,, qui hęc audimus vtu quandoque veniat,
,, non abſque comminatione conteſtatur,
,, & exhortatur ne quid apponamus, aut
,, adimamus.

Sacrarum autem Scripturarum ex So-
6 lemni Doctore *1.p.art.16.q.3.n.7.* cùm duo
principales tantùm ſint ſenſus, hiſtoricus,
ſiue literalis, & myſticus, ſiuè ſpiritualis, in
Muliere nempè illa forti (vtpotè Eccleſia)
cuius domeſtici, *prouerb.* 31. veſtiti ſunt
duplicibus, figurati: Earum vtique non
parùm allucinari ſolent Interpretes, dum
multa iuxta literam exponunt, quæ ſpiri-
tualem, & myſticum ſenſum ad ſummum
admittunt; & quædam myſticè declarant,
quę ad literam merè ſunt intelligenda.
Ex quibus profectò grauia, & intolerabi-
lia oriuntur abſurda, atque Diuina verba,
de quibus *pſal.* 118. præſertim dicitur:
,, Principium verborum tuorum, veritas;
,, mendacia faciunt, & inutilia reddunt.
Explicet nanque quis hiſtoricè (vt exem-
plis vberiùs aſſumptum, & lucidius oſten-
dam) illud *Geneſis* 27. vbi Patriarchæ Ia-
,, cobo ita pollicitus eſt Dominus: Et adora-
,, bunt te filij patris tui, & ipſe, & ſemen
,, tuum dominaberis eis: mendacem, & bi-
linguem (quod abſit) protinùs faciet Deum
quoniam non niſi Eſau vnicum germa-
num fratrem poſſedit Iacobus, à quo nun-
quam cultus legitur, & adoratus; quin
potius ex oppoſito ſepties humi proſtra-
tus, *Geneſis* 33. eundem ipſe Iacob preca-
bundus eſt veneratus, Dominumque ſæ-
piſſimè vocauit *ibidem* 32. Nec ſemen eius
poſt ipſum, ab Eſau nunquam receſſit pa-
uore, ac reuerentia: dicente Moyſe Princi-
pi filiorum Eſau, dum *numer.* 22. exiret de
,, terra Ægypti: Fratres veſtri ſumus: ſigni-
,, ficate nobis vt tranſeamus per terram ve-
,, ſtram, via regia gradiemur; non declinabi-
,, mus nec ad dexteram, nec ad ſiniſtram,
,, ſed panem, & aquam pretio ememus, do-
,, nec perueniamus in terram, quam dedit
,, nobis Deus. Quod tamen adhuc illi fuit
,, denegatum: & non inuertit hoc Deus, ſed
inſuper roborauit, & confirmauit præcep-
,, to, dicens *Deuter.* 2. Terram hanc dedi Eſau,
,, ne appropinquetis ei. Veruntamen eſt,
quod ſi aliàs hæc omnia myſticè, ſpiritua-
literque expendantur, catholicæ veritati
maximè cohærebunt, & recondita nobis
latè adaperient myſteria. Quandoquidem
vt in *pſal.* 78. mirificè exponit Auguſtinus:
,, Iacob, figuram geſtat Eccleſiæ, ſicut Eſau,
,, veteris ſynagogæ, vnde dictum eſt Maior
,, ſeruiet Minori. Nec leuiorem iacturam
Sacræ ab ijs accipiunt paginæ, qui cùm
hiſtoricè, & literaliter eas interpretari poſ-
ſint, ad myſteria ſtatim recurrunt, ſpiritua-
les eructant ſenſus, litera penitùs neglecta.
,, Nam: Totus ſermo (2. *de geneſ. cap. 2. contra*
,, *Manich.* inquit Auguſtinus) primò ſecun-
,, dum hiſtoriam diſcutiendus eſt: deinde
,, ſecundùm prophetiam. Secundùm hiſto-
,, riam facta enarrantur: ſecundùm pro-
,, phetiam futura prænuntiantur, ſanè quiſ-
,, quis voluerit omnia, quæ dicta ſunt, ſe-
,, cundùm literam accipere, Ideſt non ali-
,, ter intelligere, quam litera ſonat, & po-
,, tuerit euitare blaſphemias, & omnia con-
,, gruentia fidei catholicæ prædicare, non
,, ſolùm ei non eſt inuidendum, ſed præci-
,, puus, multumque laudabilis intellector
,, habendus eſt.

Hoc tamen, limitatione non tanta ar-
ctandum, vt literali ſub ſenſu (ſecunda-
7 riò ſaltem) quis facultate careat, myſtica
pro libito, & ſpiritualia indagandi: ſed vt
nulla ad id compellat neceſſitas, dum lite-
ra præſertim, fidei ſacris non aduerſetur
dogmatibus. Idipſum nanque, *lib de aſſum-
pt. Beatiſ. Virg. cap.* 1. affatim idem expreſ-
,, ſit Auguſtinus, dicens: Fæcunda eſt enim
,, veritatis authoritas, & dùm diligenter
,, diſcutitur, de ſe gignere, quod ipſa eſt
,, cognoſcitur. Sępè enim diſcuſſa, veram
,, conuenientiam parit, quam manifeſtis
,, ſermonibus abſcondit, & ſæpè apertis ſer-
,, monibus inſinuat, in quibus nihil præter
,, id, quod ſonat, quærendum inuitat: vt
,, eſt illud, quod Abraham genuit Iſaac: Iſaac
,, genuit Iacob: Iacob genuit Iudam, & fra-
,, tres eius; & cætera talia, in quibus ſola
,, tenenda eſt litera; quædam autem ſic
,, commendat, vt pariter literam, & myſti-
,, cum intellectum inſinuet; vt in tranſitu
,, maris rubri, Manna cæleſti, & Taberna-
,, culo Dei, abſque Arca Teſtamenti, vbi
,, futurorum figura, Baptiſmi ſcilicet Chri-
,, ſti, & Eccleſiæ oſtenſa eſt prærogatiua.
,, Quædam tantùm myſticè, & cùm Deum
,, dicit inſufflaſſe in faciem Adæ ſpiraculum
,, vitæ, qui tamen os ad ſpirandum non ha-
,, bet &c. Verùm enim verò, vt Eccleſiæ,
8 Fideique ſacris, literalis ſenſus conſonet
dogmatibus; obiter ignorandum nequa-
quam eſt: Fidei Dogmata (*vt de purgatorio
lib. 1. cap.* 11. ſcitè docet Bellarminus) qua-
tuor modis, talia eſſe, poſſe concludenter
probari: Primò, Sacræ Scripturæ teſti-
monio expreſſo, Eccleſiæ cum declaratio-
,, ne; vt dum ex *Ioanne* 10. Ego, & Pater
,, vnum ſumus, Nicæni Concilij addita de-
clara-

claratione; Chriſtum oſtendimus, Patri eſſe conſubſtantialem. Secundo, euidentem per deductionem ex ijs, quæ expreſsè in ſcriptura habentur; quomodò oſtendunt Theologi, Chriſtum duplicem poſſidere voluntatem, diuinam ſcilicet, & humanam, quia ſecundum Scripturas, Deus, & homo eſt, Concilij ſexti addita declaratione: Tertiò ex Dei verbo, non per Apoſtolos ſcripto, ſed tradito; quomodo Enangelia probamus, & Epiſtolas Pauli eſſe diuinas ſcripturas. Quartò tandem, per euidentem deductionem ex Dei verbo tradito; quo pacto Diuus Auguſtinus paſſim probauit, Peccatum originale, eſſe in pueris, neceſſariò credendum, etiam ſi in ſcripturis non haberetur, quia euidenter ex traditione deducitur Apoſtolica de Baptiſmo paruulorum. Qua de re, quilibet diuinarum ſcripturarum Interpres, ſpiritualiter, & myſticè, hiſtoricam ſacris dogmatibus ita probatis non exponens conſonantem narrationem, vtique errandi, manifeſto ſe tradit diſcrimini: Quemadmodum Origeni præ cæteris enormiter accidit, cuius aliquandò *in epiſt. ad Pammachium, de error. Ioan. Hieroſolymit.* apud eundem Bellarmin. *lib. 3. de verb. Dei interpret. cap. 3.* meminit Hieronymus, dicens: Origenem ſic Paradiſum terreſtrem allegorizzare, vt hiſtoriæ auferat veritatem; dum pro arboribus, Angelos; pro Fluminibus, Virtutes cæleſtes intelligit. Et tunicas pelliceas Adæ, & Euæ, corpora humana interpretatur, quaſi ante peccatum, ſine corpore vixerint.

Ex eo autem, nonuulli perperam arbitrantes, quod ſicut Diuinarum ad maio-
9 rem claritatem Scriprurarum, quædam ex Philoſophorum Dogmatibus permiſſum ſit aſſumere *cap. relatum 37. diſtinct.* ita per eadem non ſit abſurdum catholicas veritates paſſim interpretari: Sacris proindè adeò aduerſantur doctrinis, vt non ſecundùm traditiones Patrum, ſed ſecundùm Ethnicorum placita, eas penitus videantur explanare. Non enim idem Declaratio ſonat, ac Probatio: primum nanque eſt obſcurum clariùs explicare. *Dec. in l. edita n. 47. C. de edendo. Parif. conſ. 65. nu. 5. & 6.* ſecnndum verò eſt aliquid de neceſſitate concludere. *l. non hoc C. de legitimis, vbi Iaſon regulam ponit cum ampliat. & limit. l. neque natales. C. de probat. & alibi.* Quamobrem ibidem Sancti Pontificis mens, non omnibus expoſitoribus fauet, ſed quibus duntaxat Scripturæ veritate bene percepta, ipſam non probare, ſed declarare ampliùs, & vberiùs deſiderant. Cùm verò (inquit) ex diuinis ſcripturis, integram quiſquam, & firmam regulam veritatis ſuſceperit; abſurdum non erit, ſi aliquid etiam ex eruditione communi, ac liberalibus ſtudijs, quæ fortè in pueritia attigit, ad ſermonem veri dogmatis conferat. Ita tamen, vt vbi vera didicerit, falſa, & ſimulata declinet. Quod adhùc tamen (*vt 1. p. art. 7. q. 9. n. 7.* diſtinguit Henricus) non volun-
10 tariè, & ex affectu id poſtulante, ſed neceſſariò, & ex vtilitate ad hoc compellente: ſuper Epiſtolam ad Titum *cap. quod de 37. diſtinct.* adijciente Hieronymo: Si quando cogimur literarum ſecularium recordari, & aliqua de his dicere, quæ olim omiſimus, non eſt noſtræ voluntatis, ſed (vt ita dicam) grauiſſimæ neceſſitatis. Quandoquidem philoſophica, & quælibet naturalis ratio, Fidei Dogmatibus nequit eſſe præuia, adeò vt ab ipſa, eorum veritas pendeat, & certitudo (Ambroſio apud Henricum *1. p. art. 16. q. 7. n. 1.* reclamante, cùm dicat: Tolle rationem vbi fides quæritur) ſed ſubſequens, & pediſſequa; ita vt, quæ fide credimus, ratione quoque intelligamus. Nam ratio præcedens, ſine qua homo tunc non eſſet crediturus, Fidei meritum prorsùs euacuat: cùm fides non habeat meritum, cui humana ratio præbet experimentum. *Greg. homil. 26. in euang.* Secùs verò ratio ſubſequens, in nullo Fidem exterminat, ſed firmius credere facit, & meritum potiùs (*vt contra epiſtolam fundamenti cap. 23.* docet Auguſtinus) extendit, & augmentat: Carnales (inquit) gremio Eccleſiæ contenti, lacte nutriendi ſunt: ibi incipiunt ſpiritualiter, allegoricas parabolas intelligere paulatim, qua intelligentia, quantò magis proficiunt, tantò magis catholici eſſe firmantur.

Hinc ergo eſt, quod non ex veteribus tantùm, vt Galenus præ cæteris *lib. 2. de diff.*
11 *pulſ. cap. 4.* hanc philoſophicam, & naturalem præuiam rationem, ſacris in literis, quamplurimi non inuenientes: Moyſis, & Chriſti (eò quod multa ſupponant, & nihil probent) immeritò reprahenderunt ſcholam: ſed (quod deterius eſt) ex Nouatoribus non pauci; nullius roboris, ac firmitatis autumant quicquid Diuinitatis, philoſophicis non reſpondeat traditionibus. In ſacrilegos idcircò errores, ità plerumque labuntur, nouaſque hæreſes adeò pertinaciter ſuſcitant, vt *lib. aduerſ. Hermog.* Patriarchas hæreticorum, meritò Tertullianus, Philoſophos nominandos cenſuerit. Quandoquidem, vt *tom. 3. contro. lib. 4. cap. 11. de origin. animæ,* præſertim diſſerit Bellarminus: Ex errore Stoicorum, ortus eſt error Manichæi, & Priſcilliani: Ex errore Platonis, error Origenis: Ex errore Ariſtotelis, vel certè ex Ariſtotelis non benè percepta ſententia, error Apollina-

„ ris, & ſic deinceps. Subijci enim ſe (pro-
pterea *ſermone de fide tom. 2. Bibliot. P. P.* in-
„ quit Zeno Veronenſis Antiſtes) loquaci-
„ tatis artifitio Fidei natura non patitur, à
„ qua nihil aliud laboratur, niſi vt ſuis ſibi
„ tantùm virtutibus approbetur; non enim
„ poteſt eſſe perfectum, quod aliundè expe-
„ ctat ſibi aliquid neceſſarium. Et poſt non-
„ nulla *propè fin.* vlteriùs addit: Cur ergo ip-
„ ſum fontem Diuinitatis, philoſophicis ar-
12 gumentis exhaurire conaris. Quinimò
res è contra ſe habet: Quoniam mundana
ſapientia, quæ theologicæ non adhæret, ſed
contrariatur veritati, vera ſapientia nõ eſt,
ſed abuſiuè, ac temeraria philoſophia, vt
„ *1. p. art. 7. q. 13. num. 10.* ex illo *1. Corinth. 3.*
„ Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud
„ Deum, latè oſtendit Henricus. Quam præ-
tereà *Coloſſenſ. 2.* his verbis, enixè idem
„ Apoſtolus hortatur fugere: Ne tetigeri-
„ tis, neque guſtaueritis, neque contrecta-
„ ueritis, quæ omnia ſunt in interitum, ipſo
„ vſu, ſecundùm præcepta, & doctrinas
„ hominum, quæ ſunt rationem quidem
„ habentia ſapientiæ in ſuperſtitione. Qua
de re, diuinam vltionem, plurimi ſacras,
ſcilicet, literas prophanis ſcriptis admiſce-
re conantes, grauiter experti ſunt. Quo-
rum, non paucis (ne notanter excreſcat
opus) itaque conſultò relictis, de Theo-
pompo, & Theodeto, quæ apud Ioſephum
12. antiquit. cap. 2. & Freculphum Epiſco-
pum Lexouienſem *chronic. lib. 5. cap. 1.* di-
ſertè recitantur, adducta ſufficiant. Fe-
runt enim, Theopompum quædam vo-
lentem ſuis ſcriptis, diuina inſerere, men-
te motum fuiſſe diebus triginta, & per in-
terualla inſaniæ Deum placaſſe: facilè
conijcientem, quæ morbi cauſa fuerit;
atque in ſomnis admonitum, hæc ideò
pati, quod fuiſſet circa res Diuinas curio-
ſior, atque voluiſſet proferre humanis ra-
tionibus. Quare cum deſtitiſſet à cæptu,
ſanam mentem, ei illicò fuiſſe redditam.
Theodetum autem Poetam, cùm in qua-
dam tragædia, vellet aliquid è ſacris ad-
miſcere libris, oculos glaucomate ſuffu-
ſos caligaſſe, & cum cognouiſſet erra-
tum, exorato Deo, redditam ſibi fuiſſe
aciem.

Quidam verò alij; Actij Labeonis for-
taſsè de genere (qui *lib. 8. hiſt. poet.* te-
13 ſtante Giraldo, vt obſcuriſſimè, ſic ine-
ptiſſimè Iliada vertit Homeri) verborum
ambagibus, nec non eloquentiæ lenoci-
nijs, ſacras adeò confundunt literas, vt
præter nomen, Interpretis nihil ampliùs
poſſideant. Diuina nanque ſcriptura, vt
eius origo clara, & cæleſtis eſt, ita verbo-
rum haud parùm, omnem refugit obſcu-
ritatem; & vt ab omnibus planè capiatur,
claritatem ambit, ac lucere ſummopere
anet: dicente Domino *Matthæi 5.* Non po-
„ teſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita:
„ neque accendunt lucernam, & ponunt eam
„ ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt
„ luceat omnibus, qui in domo ſunt. Quod
ſi aliquibus ſecùs quandoque videatur;
hoc vnum firmiter teneant: Impijs, non
Pijs id eſſe denegatum. *Henricus Gandauen-
ſis. 1. p. rat. 16. q. 9. a. 5.* Qua de re, qui ob-
ſcuro eam exponunt ſermone, nullam il-
lius clauſulis, dictiſque interpretationem
adducunt, ſed dubietatem ad ſummum,
atque hæſitationem. Siquidem ipſius diſ-
ponentis, loquendi ſecundùm vſum, ſcri-
pturæ, & clauſulæ interpretandæ ſunt *l.
cum alimenta in princ. vbi Bartol. ff. de aliment.
& cibar legatis. Corn. conſ. 69. n. 5. in fin. vol. 1.
Surd. conſ. 319. num. 7. Tuſch. de coniect. vltim.
volunt. lib. 3. tit. 8. n. 6. atque alij.* Et hoc
profectò eſt, quod Auguſtinus *4. de doct.
Chriſt. cap. 8.* contra eos, qui putarent, ob-
ſcuro ſermone, à nobis celanda eſſe Diui-
na verba, ſicùt & ab Academicis philoſo-
phica dicta obſcuritatibus occultata ſunt;
„ inquit: Non igitur ita Expoſitores loqui
„ debent tanquàm ſeipſos exponendos ſimi-
„ li authoritate proponant, ſed in omnibus
„ ſermonibus ſuis primitùs, & maximè vt
„ intelligantur, laborent, ea quantùm poſ-
„ ſunt perſpicuitate dicendi, vt aut multùm
„ tardus ſit, qui non intelligat, aut in rerum,
„ quas explicare, aut oſtendere volumus
„ difficultate, ac ſubtilitate, non in noſtra
„ loquutione ſit cauſa, quò minùs, tardiùſ-
„ ue quod dicimus poſſit intelligi.

Multùm propterea habet inanitatis, &
14 vani plus ſonat, quàm valet; Diuinam
hanc eloquentiam, quæ mentibus ſanan-
dis, non quidem mulcendis auribus ſo-
lummodò adhibenda eſt, florido putare
ſtylo clariorem fore, ac penetrabiliorem;
cùm potiùs hebetetur, obſcuriorque red-
„ datur. Non enim faciunt meliorem equũ
„ aurei fræni (Lucillo ſuo *epiſtola 41.* ſcribit
„ Seneca) aliter Leo aurata iuba demittitur,
„ dum contrectatur, & ad patientiam reci-
„ piendi ornamenta cogitur fatigatus; aliter
„ incultus integri ſpiritus. Hic ſcilicèt ſpi-
„ ritu acer, qualem illum eſſe natura voluit,
„ ſpecioſus ex horrido, cuius hic decor eſt,
„ non ſine timore aſpici, præfertur illi lan-
„ guido, & bracteato. Quoniam) vt magis
innoteſcat orario) non ſtylo ſcribentis,
perſonæ qualitas loquentis; ſed qualitati
perſonæ ſcribentis ſtylus aptandus eſt. Vn-
de ad Piſones Poeta ſcribit:

Intererit multùm Dauus ne loquatur;
an Heros,
Maturus ne ſenex, an adhùc florente
iuuenta

Fer-

Feruidns: An Matrona potens,an ſedula Nutrix
Mercatorue vagus, Cultorne virentis agelli,
Colchus, an Aſſyrius,Thebis nutritus, an Argis.

Cæterùm cum Sacris in Scripturis, qui loquitur, non Dauus, Heros &c. ſed Deus ille ſit, cuius præcepta lucida *pſal.* 18. oculos de ſe illuminant, & paruulis ſapientiam præſtant: abſit hoc à nobis, vt humanam Sapientiam, qnæ 1. *Corinth.* 3. (vt diximus) ſtultitia eſt apud Deum, in cœlum os ſunm ponere *pſal.* 72. aliquandò ſinamus, ac *Iſaia* 5. tenebras lucem,& lucem tenebras, dicere vnquam permittamus.

His demùm fucatis Diuinarum literarum Gloſſatoribus plerumque accidere
15 ſolet, vt eorum, quæ legunt, vim non benè callentes verborum,hiſtoriæque germanam penitùs ignorantes texturam, vnũ pro alio dum capiunt, ſuam (alias occultam) mendoſa eruditione, ignorantiam prodant. Id enim contigiſſe aliqui appoſitè ferunt (materia licèt, & occaſione diuerſa) cuidam ampulloſo non minùs, quam Inepto Grammatico, qui dnm Bruti vitam à Plutarcho deſcriptam, Franciſcus I. Gallorum Rex, inter epulas, prælegente anagnoſte, attentus audiret, & heroicum in libertate Reipublicæ vindicanda, animum, multis commendaret verbis: Regi adſtipulantibus cæteris: Magnum quidem virum, ſed magnum quoque adulterum (dixit) laudatis. Nouitatem admirantibus cunctis;latinæ linguæ ſimul, & Hiſtoriæ imperitus; Ouidij carmen ex epiſtolis protulit, vbi ait

Obrutus inſanis eſſet adulter aquis:

vocandi caſu O Brutus à Poeta ſcriptum, ſuæ ad tutelam ineptiæ eſſe contendens. Sic Henricus Stephanus *in Epigrammatis* ludens:

Regis apud menſam Franciſci, mentio Bruti
Cæebra eſt per varios, & repetita dies.
Tunc quidam: Ah Brutus, Brutus famoſus adulter,
Dignus ne eſt epulas ſemper inire tuas?
Vndè probet Mæchum quærenti: rettulit illud:
Obrutus inſanis eſſet adulter aqnis.

Sic quoque Sacroru, Criticis,dum ſcommatibus, ſcholijſque grammaticis nimiùs indulgent: Diuina verba, quæ penetrare neſciunt; eorum impudentiam haud minùs inculcare, ac improperare ſolent. Rectè itaque ad illud *Apocalypſis* 22. *Conteſtor autem omni audienti &c.* Andreas Archiepi-
„ ſcopus Cæſarienſis *loco ſuperius, citato n.* 5.
„ adiecit: Non abſque comminatione(Chri-
„ ſtus, ſcilicet Ieſus) conteſtatur, & exhor-
„ tatur, ne quid apponamus, aut adima-
„ mus: verum ſcripturarum phraſes,& idio-
„ mata, attica orationis ſtructura, & compo-
„ ſitione, ſyllogiſmiſque dialecticis, potio-
„ ra, certiora, & ad fidem maius momen-
„ tum afferre, cenſeamus. Nam & in illis
„ multa inuenire liceat, quæ regulæ, & ve-
„ ritatis legi, non ſatis conſentanea ſunt, &
„ tamen propter ſcripturarum authorita-
„ tem diſſimulantur, miſſaque fiunt. Quan-
„ tum autem interuallum inter eos, qui
„ apud nos, & eos rursùm, qui apud illos
„ celebres extiterunt, intercedat, id mente
„ complecti vix valemus. Arbitror autem
„ plùs intercedere, quàm inter lucem, & te-
„ nebras. Verbornm quippè pompa, & apparatus, nullam prorsùs rei addunt veritatem: Cum ſimplicitas potiùs amica ſit veritatis, & verborum adminicula non admittat, *Tuſch. lit.S. concl.*255.*n.*1. qui etiam citat *Fed. de Sen. conſ.*220.*in princ.*

CAPVT III.

Sacris Aenigmatibus, Figuris, ac Hieroglyphicis ſuperfluum, aut diminutum exhibendo cultum, Religionis virtutem Symbolici Theologi plerumque lædere ſolent.

SVMMARIVM.

1 *Sacra pagina, Epiſtola ſunt, è cælis noſtram ad directionem miſſa; cùm ob diſtantiam inter Deum,& homines,non ſecùs per ipſas quotidiè nobis loquatur Deus, ac per epiſtolas, vſitato modo alloqui ſoleamus abſentes. Ad hoc enim Epiſtola inſtituta ſunt.*

2 *Epiſtola praſertim exhortatoria loca narrantur, quibus etiam ſacra pagina adamuſſim vtuntur, vt ex Diui Pauli literis ad diuerſos miſſis, manifeſtè oſtenditur: nimirùm à Laude, Spe, Metu, Odio, Amore, Miſeratione, Aemulatione, Expectatione, Exemplis, & Obſecratione.*

3 *In hoc tamen à Sacris literis valdè diſcriminari videntur hortatoria, ac familiares Epiſtola, quòd illa, tropis, figuris, hieroglyphicis, & ſymbolis plerumque ſunt referta: iſta verò, ex Tullij precepto, claro, & manifeſto ſcribi debent ſermone.*

4 *Verùntamen, ſi rès aquo perpendatur animo, nihil diſſonum ab Epiſtolis, & familiaribus colloquijs, vnquam Sacra pra ſe ferunt Scriptura. Quandoquidem, ſi*

ænigmata, vel figuræ, quæcunque illæ ſint, ab eo, cui diriguntur, tantùm percipiantur, Epiſtolarum integrum effectum, qui nil aliud eſt, quàm vt de iis, quæ ignorat, cui ſcribuntur duntaxat certior fiat, omninò conſequentur.

5 *Modus ſcytalis, ſcribendi epiſtolas, quem clandeſtinum, & laconicum dicunt, recenſetur, variiſque exemplis remiſſiuè exponitur, quo præſertim vtitur Sacra Scriptura: Nam Symbolorum, Figurarumque quandoque obducta ſi videatur nubibus, non luce idcircò, & claritate ita cenſetur deſtituta, vt quærentibus, & pulſantibus non illuceſcat.*

6 *Cum autem ob annexam obſcuritatem Sacræ literæ, quendam horrorem, ac reuerentiam cunctis afferant eas legentibus: Religionem manifeſtè lædet, qui ſacra exponendo ſymbola, aut ſuperuacaneè docet, quæ per ipſa ſignificantur, aut irreligiosè paruipendit: Nam, qui talia ſpernit, ſi non hominem, ſed Deum ſpernit: vtique Religionem offendet, quæ virtus eſt, qua cultum debitum exhibemus Deo, tanquàm primo rerum omnium principio.*

7 *Bifariam per contemptum eorum, quæ ſpectant ad diuinum cultum; Religioni aduerſari contingit, vel, ſcilicet, per exceſſum, vel per defectum: per exceſſum, dum non applicantur interiori Dei cultui ſed in exterioribus duntaxat detinentur præter Eccleſiæ conſuetudinem: per defectum autem, dum in Dei contemptum, & irreuerentiam conuertuntur. Et ſicut primus modus vocatur Superſtitio, ita ſecundus Irreligioſitas nuncupatur.*

8 *Vtiliſſima quippè eſt Symbolica interpretationis forma, & ad res ionas permultas; ſed Malorum Interpretum, Profeſſorumque incuria ad ſuperſtitioſas vanitates, diuinationeſque protracta, vera potiùs obeſt Theologiæ, & à chriſtiana Fidelium mentes elongat pietate, quàm quicquam conferat commodi, & vtilitatis.*

9 *Multis itaque modis per exceſſum Religionem offendunt hi Pſeudomyſtagogi, præſertim dum eas figuras, & imagines, Agni, ſcilicet, Leonis &c. Chriſti Domini proprietates, naturas, & id genus cætera ſignificantes, ad vanos; & ſuperſtitioſos applicant eius, implicito ſaltem Dæmonis pacto interueniente, vt communiter tàm Canonicæ, quàm Ciuiles fatentur leges.*

10 *Quidam verò alii, ita numerorum ſymbola obſeruant, vt ſacra verba, eò validiora reputent, quo numeris, arithmeticiſque proportionibus redduntur conuenientiora. Vndè abſolutè ponunt, præ cæteris ſcripturis, vim aliquam certis ineſſe pſalmis, eò quòd certo, & determinato numero ſint collocati.*

11 *Exprobrantur tamen omninò. Nam quamuis Orthodoxi Patres paſſim de numerorum connexione multa ſint philoſophati, iidem nihilominus in hac proportione, & connexione numerali, diuina quædam myſteria duntaxat contemplantur, nec vllam vim naturalem, vel magicam, numeris ipſis, quà tales, tribuunt.*

12 *Sunt etiam alii, qui ſuadere nituntur, ſtatis Pſalmis, eorumque quibuſdam ſegregatis verſiculis, ſicùt & variis Sacræ Scripturæ tropis, optimè poſſe occulta indagari, & futura præноſci, atque ita ſuperſtitioſæ Diuinationi non parum fauent.*

13 *Addunt præterea, periapta collo geſtare appenſa, in quibus aliquid Scripturæ Sacræ, hoc, vel illo modo, hoc vel illo tempore ſic deſcriptum, nulla Eccleſiæ adhibita conſuetudine, valdè poſſe conferre tùm ad corporis ſanitatem, & ſic Vanam Obſeruantiam exercent, tùm ad ſcientias aſſequendas, atque tali modo, Artem, quam dicunt Notoriam, vtramque damnatam, operantur.*

14 *Huc etiam illorum Theologorum Kabaliſticæ ſpectat Symbolorum expoſitio, qui Diuina Nomina, ſacrarumque literarum varia Myſteria, ad vanos, & profanos aliquandòque magicos extorquent vſus. Cuius rei quatuor ſtatuuntur ordines, quorum primi duo, ſi rectè exerceantur, nihil continent ſuperſtitionis: tertius verò viam ſternit ad ipſam: quartus demùm, magicus, & dæmoniacus eſt.*

15 *Quarè Kabula adæquatè diuiditur in Theomantiam, & Arithmantiam, prima diabolica, & blaſphema eſt. Secunda adhùc diuiditur in veram, & falſam, prima ab Eccleſia recipitur, ſecunda verò cum Theomantia, & aliis ſuperſtitionis artibus, à Clemente VIII. penitùs damnata fuit.*

16 *E contra verò per cultus defectum, ac diminutionem, Religioni detrahunt plerique, & Irreligioſitatis vitium manifeſtè patrant, qui ſacra exponendo ſymbola, ad ſcurrilia, & inhoneſta propriam eorum transferunt ſignificationem, cuius impietatis nonnulla adducuntur exempla.*

17 *Hæc tandem impietas, ac ſacrilega irreligioſitas, à Sacra Tridentina Synodo, ſub grauiſſimis pœnis damnata, & reprobata fuit, quam Sancti viri, nec etiam in minimo, ob reuerentiam Sacris Scripturis exhibendam paſſi ſunt in Eccleſia permittere, quin verbis, & ſcriptis eam exercentes, acriter ſunt perſequuti.*

Sa-

SAcras Paginas, Epiſtolas eſſe de cælis,
noſtram ad directionem miſſas, *Conc. 2.*
1 *in Pſal.*90. rectè quidem cenſuit Augusti-
„ nus, dicens. Iſtæ de illa Ciuitate, vnde
„ peregrinamur, literæ nobis venerunt, ip-
„ ſæ ſunt Scripturæ, quæ nos hortantur, vt
„ benè viuamus. Siquidem, ſi: Dum ſu-
„ mus in hoc corpore peregrinamur a Do-
„ mino. 2. *Corinth.* 5. adeò proindè cæleſti
diſtamus à patria, vt per Sacras Scriptu-
ras, veluti per epiſtolas, Deum nobis quo-
tidiè loqui neceſſe ſit. Epiſtolæ enim ad
hoc dicuntur inuentæ, vt certiores, ſcili-
cet, abſentes de his rebus, quas alter, al-
teri notas eſſe vult, prorsùs faciamus. Vn-
de Tullius *ad Curionem epiſt.*4. perindè ſcri-
„ pſerat: Cuius cauſa inuenta res ipſa eſt,
„ vt certiores faceremus abſentes, ſi quid
„ eſſet, quod eos ſcire, aut noſtra, aut ip-
„ ſorum intereſſet. Cæterùm cùm exhor-
tatoriæ præſertim Epiſtolæ (vt *libell. de con-*
2 *ſcribend. epiſt.* eruditè notant Lipſius, & Voel-
lius) hi veluti ſtimuli, & incitamenta vir-
tutum, quæ nobis natura contulit, ex
quibus exhortatorium genus componi
debet, loci aſſignari ſoleant; nimirùm à
Laude, Spe, Metu, Odio, Amore, Mi-
ſeratione, Æmulatione, Expectatione,
Exemplis, & Obſecratione: quotieſcun-
que ad benè viuendum nos hortantur, iiſ-
dem paſſim Sacræ vtuntur Literæ; non
erit profectò cur etiam hortatoriarum for-
ma, & ratio epiſtolarum, illis præcipuè
non ſit tribuenda. A Laude quidem (vt
ad rem noſtram, quædam præter cæ ex
Diui Pauli epiſtolis afferamus loca) ad be-
ne viuendum tunc hortantur, dum *ad*
„ *Philipp.*4. ſcribit. Fratres mei chariſſimi,
„ & deſideratiſſimi, gaudium meum, & co-
„ rona mea; ſic ſtate in domino chariſſimi.
„ A Spe præmiorum, & Metu punitionis,
„ *Ad Roman.* 2. Tribulatio, & anguſtia in
„ omnem animam hominis operantis ma-
„ lum, Iudæi primùm, & Græci: gloria
„ autem, & honor, & pax omni operanti
„ bonum, Iudæo primum, & Græco. Ab
„ Amore, & Odio, *ad Roman.* 12. Dilectio
„ ſine ſimulatione. Odientes malum, adhæ-
„ rentes bono. A Miſeratione *ad Epheſios* 4.
„ Eſtote autem inuicem benigni, miſericor-
„ des, donantes inuicem, ſicut & Deus in
„ Chriſto donauit nobis. Ab Æmulatione,
„ 1. *Corinth.* 12. Aemulamini chariſmata me-
„ liora. Ab Expectatione, *ad Roman.* 8.
„ Expectatio creaturæ, expectationem filio-
„ rum Dei expectat. Ab Exemplis *ad Heb.*3.
„ Conſiderate apoſtolum, & pontificem
„ confeſſionis noſtræ Ieſum, qui fidelis eſt
„ ei, qui fecit illum, ſicùt & Moyſes in
„ omni domo eius. Ab Obſecratione tan-
„ dem, 1. *ad Theſſalon* 4. Rogamus nos, &
„ obſecramus in Domino Ieſu, vt quemad-
„ modùm accepiſtis à nobis, quomodò
„ oporteat vos ambulare, & placere Deo,
„ ſic & ambuletis, vt abundetis magis.
Quamobrem Deus, dum per Scripturas,
his, & ſimilibus locis, ad benè viuendum
Patres noſtros hortatur; adſtruere non erit
„ inutile, quòd: Promiſſorum ſuorum
„ (vt cum Auguſtino *de verbis domin. ſerm.* 31.
„ *in fin.* aptiùs loquar) etiam nobis chyro-
„ graphum fecit &c. & quidem: Promiſit
„ Patribus noſtris, ſed cautionem fecit,
„ quam legeremus & nos.
In hoc tamen (ni fallor) Sacris à Scriptu-
ris, hortatorias, valdè reperio diſcrimina-
3 ri Epiſtolas: Hæ nanque claro ſcribi ſo-
lent ſermone: *Ad Papirium Pætum lib.* 9.
„ *epiſt.* 21. dictante Tullio: Quid enim ſi-
„ mile habet epiſtola, aut iudicio, aut con-
„ cioni? Quin ipſa iudicia, non ſolemus
„ omnia tractare vno modo. Priuatas cau-
„ ſas, & eas tenues agimus ſubtiliùs: capi-
„ tis, aut famæ, ſcilicet, ornatiùs. Epiſto-
„ las verò, quotidianis verbis texere ſole-
„ mus. Sacræ verò literæ, tropis, figuris,
ſymbolis adeò ſunt refertæ, vt *enarrat. in*
pſalm. 147. *circa med.* meritò demiratus ſit
„ Auguſtinus, dicens: Quarè ſic ſcriptus
„ alloqui voluit per quaſdam quaſi caligines
„ ſimilitudinum? Quantò meliùs apertiùs
„ loqueretur? Quarè, vel quæro, vel hæ-
„ ſito quid ſibi illa verba exigant. Quarè
„ in audiendo vel laboro? Quarè plerum-
„ que, audito pſalmo, indoctus diſcedo?
4 Verùm enim verò, ſi ſacris in Scripturis,
Troporum, Figurarum, Symbolorum,
& id genus obſcuritatum, iuſtitiæ, & æqui-
tatis oculis paulò intimiùs inſpicere cura-
uerimus inſtitutum; vix ab epiſtolarum
ſcribendi ratione, quicquam diſſonum,
aut diſtortum vnquam in ipſis, dubio
procul inueniemus. A Sapientibus enim
hæc omnia primò vſurpata ſunt, non qui-
dem, vt penitùs lateant, aut omnibus
(vulgo præſertim) eorum abdita latè pa-
teant ſignificata: ſed iis duntaxat ſint aper-
ta, qui tali ſe dignos affatim præſtiterunt
indagine. Quare *Stromat. lib.* 5. ſic ſcriptum
„ reliquit Clemens Alexandrinus: Aegy-
„ ptios, & Hebræos, Symbolis vſos fuiſſe
„ reconditis, vt Sapientiæ Diuinæ eos parti-
„ cipes efficerent, qui rebus ſacris initiati
„ eſſent. Hoc autem epiſtolis, & quibusli-
bet hortatoriis literis, minimè cenſetur
incongruum, cùm non omnes promi-
ſcuè, ſed eos ſolummodò, quibus hæ da-
tæ ſunt, de re, quam continent tenean-
tur certiores reddere. *Ad Quinctum Fra-*
trem lib. 1. *epiſt.* 2. *circa fin.* dicente Tullio:
„ Illud, quod eſt epiſtolæ proprium, vt is
„ ad quem ſcribitur, de iis rebus, quas igno-
„ rat

„ tat certior fiat, prætereundum eſſe non
„ puto.

Hinc illud, Scytala, genus ſcribendi
epiſtolas, quod clandeſtinum, & laconi-
5 cum dicunt, etiam in vſum prodijt, cuius
lib.17.cap.9. his monumentis appoſitè me-
„ minit Gellius. In his epiſtolis (inquit)
„ quibuſdam in locis inueniuntur literę ſin-
„ gulariæ, ſine coagmentis ſyllabarum, quas
„ tu putes poſitas inconditè. Nam verba
„ ex his literis confici nulla poſſunt. Erat
„ autem conuentum inter eos clandeſtinum
„ de commutando ſitu literarum, vt inſcri-
„ ptio quidem alia, aliæ locum, & nomen
„ teneret, ſed in legendo locus cuique ſuus,
„ & poteſtas reſtitueretur. Quænam verò
„ litera pro qua ſubderetur, ante ijs (ſicut
„ dixi) complacebat, qui hanc ſcribendi la-
„ tebram parabant. Alioſque ex iudè ſatis
curioſè factos de occulta literarum ſigni-
ficatione commentarios latè commemo-
rat. Proindèque ſi Sacra Scriptura, ſym-
bolorum, figurarumque obducta videatur
nubibus, non luce idcircò, & claritate ita
cenſetur orbata, vt quærentibus, & pulſan-
tibus, protinùs non illuceſcat. Nam quì
„ operit Cœlum nubibus *pſalm.* 146. parat,
„ & terræ pluuiam. Vbi Diuus Auguſtinus
„ *propè fin.* mirificè ſubdit. Niſi enim habe-
„ remus occaſionem obſcuritatis ſcriptura-
„ rum, iſta vobis non diceremus, quibus
„ gaudetis. Hæc ergo pluuia fortaſſe eſt, ad
„ quam gaudetis. Exprimi nobis per lin-
„ guam noſtrã non poſſet, niſi Deus nubibus
„ figurarum cœlum ſcripturarum coope-
„ riret. Ad hoc ergo ille cooperit cœlum
„ nubibus, vt paret terræ pluuiam. Ad hoc
„ obſcura eſſe voluit dicta Prophetarum, vt
„ haberent poſtea ſerui Dei, quod interpre-
„ tando influerent ſuper aures, & corda ho-
„ minum excipientium de nubibus Dei ſagi-
„ nam lætitiæ ſpiritualis.

Cùm autem de cætero huiuſcemodi cę-
litus emiſſæ Sacrarum Scripturarum Epi-
6 ſtolæ, ob annexam obſcuritatem, horro-
rem, ac reuerentiam, cunctis legentibus
adhùc præſeferant: ſumma religione, &
obſeruantia proindè colendæ ſunt. Pro-
pterea *conc.31. in pſalm.* 118. aiebat Augu-
„ ſtinus: Qui diligit Dei legem, etiam quod
„ in ea non intelligit, honorat: & quod ei
„ ſonare videtur abſurdè, ſe potiùs non in-
„ telligere, & aliquid magnum latere ibi iu-
„ dicat. Religionem ergò manifeſtè lædit
quicunque Myſtagogus, ſiuè ſymbolicus
Theologus, qui harum diuinarum epi-
ſtolarum ænigmata enodando, figuraſque
exponendo (ſiuè quæ legit non capiat)
proteruè contemnit (ſiuè ſi percipiat) ſu-
peruacaneè docet, debitamque illis (vt par
eſt) venerationem, & cultum nequaquam
ſeruat. Quandoquidem 1. *Theſſal.4.* habe-
„ tur: Qui hæc ſpernit, non hominem ſper-
„ nit, ſed Deum, qui etiam dedit ſpiritum
„ ſuum ſanctum in nobis. Religio autem ex
Angelico Doctore 2. 2. *quæſt.81.art.2.* præ-
ter Virtutem nil aliud eſt, quàm quæ de-
bitum Deo cultum, tanquàm primo re-
rum omnium exhibet principio. Quia ve-
7 rò bifariam, eorum per contemptum, quæ
ſpectant ad Diuinum cultum (vt *ibidem q.*
92. art. 1. idem aduertit Sanctus Doctor)
Religionis virtuti aduerſari contingit: vel,
ſcilicet per exceſſum, vel per defectum:
Tunc ſanè ſe per exceſſum opponent, dum
Symbola, quæ reſoluunt, ad interiorem
Dei cultum non perducunt, ſed in exte-
rioribus duntaxat conſtituunt, præter Ec-
cleſiæ conſtitutionem, vel obſoletam con-
ſuetudinem. Nam licèt debito, & ordi-
nato modo in Dei cultu nullus excogitari
„ poſſit exceſſus; quia: Glorificantes Deum
„ quantumcumque potueritis ſuperualebit
„ adhuc *Eccleſi.* 43. indebito tamen, & in-
conuenienti Eccleſiæ, eiuſque conſuetudi-
nis ritu, ſuperfluitati aditus vndecunque
aperitur. Per defectum autem Religionis
tunc virtutem oppugnant, dum Verba,
Symbola, ſacraſque Figuras, quas tractant,
in Dei contemptum, ſacrarumque rerum
irreuerentiam conuertunt. Ideoque, ſicut
exceſſus ille, ex Angelico Doctore *2.2.q.92.*
Superſtitio vocatur; ita defectus iſte, ex
eodem *ibidem q.* 97. Irreligioſitas dicitur.
Quarè hi profectò, eorum cætui necti ſo-
lent, quorum quendam, *enarrat.in pſal.*50.
propè princ. ſatis appoſitè carpit Auguſti-
„ nus, dicens: Librum Dei vt pecces inſpi-
„ cis: ſcripturas Dei ad hoc audis, vt facias
„ quod diſplicet Deo?

Symbolica quippè hæc eſt illa ars, de
cuius dignitate, fructu, iucunditate *lib.* 5.
8 *ſtromat*, paucis, ſed benè perpenſis verbis
„ ſic cenſuit Alexandrinus: Vtiliſſima ſym-
„ bolicæ interpretationis forma ad res per-
„ multas: nàm iuuat & ad rectam Theolo-
„ giam, & ad pietatem, & ad demonſtrati-
„ ui generis orationes, ad breuitatis denique
„ exercitationem, ſpecimenque ſapientiæ:
Sed malorum interpretum, profeſſorum-
que incuria, ne dicam peruerſitate, ad ſu-
perſtitioſas veritates, diuinationeſque pro-
tracta: ſanæ potiùs, & catholicæ obeſt
Theologiæ: à chriſtiana fidelium mentes
elongat pietate: exornatiuas deturpat de-
clamationes: exercitationum breuitati,
confuſionem adducit: & veræ ſapientiæ
ſpecimen, & decorem à nobis prorsùs
„ auertit. Rectè quippè (*conc.* 1. *in pſal.* 118.
„ *paulò ſub princ.* indè concludit Auguſtinus)
„ reſpondebitur nobis, quòd iſti non ſcru-
„ tantur teſtimonia Domini: non enim quę-
„ runt

runt ipſa; ſed aliud quærunt per ipſa, ideſt, vt glorificentur ab hominibus. Non eſt hoc ſeruari teſtimonia Dei, non diligere, quod oſtendunt, & nolle peruenire quò ducunt, ideſt ad Deum. Nam aut ſi & ipſi ſeruentur teſtimonia Dei, quāvis non vt ipſa, ſed vt aliud ex his inueniāt, & acquirant: certè non in toto corde exquirunt eum, quod non fruſtrà hic additum cernimus.

Pluribus itaque modis (vt ab exceſſu
9 Diuini cultus ſumamus exordium) Religionis virtutem labefactant, eiuſque ſanctis obnituntur legibus, hi Pſeudomyſtagogi: præſertim autem dum ſacra Symbola, & Biblica Hieroglyphica, ad varios vſus vanitatum indecorè tranſmittunt: vt Agni, Leonis, Colubri, & id genus imagines; Chriſti Domini manſuetudinem, Diuinam, Humanamque naturam, atque pro nobis in Cruce operatam ſalutem &c. ex ſacris libris apud Pierium Valerianum *in ſuis Hieroglyphicis*. paſſim innuentia; ad magicas, & inanes nugas in annulis, lapidibuſque inſculpunt plerumque. Fabulantur idcircò ex Hermetis fortè, Ragielis, Chaelis, aliorumque ſigillis; geſtantem in ipſis incilam imaginem Ouis, vel Agni, à paralyſi, & quartana febre prorſus reddi immunem: Leonis verò, honores, diuitias, incolumitates, & victorias obtinere: Serpentis demùm, vel Draconis; omnibus charum, gratumque indifferenter reddi, atque alia ſimilia commenta, quæ apud Camillum Leonardum Medicum Piſaurienſem, *in ſuo Lapidum Speculo*, atque alios, ſatis abundè habent inueniri. Quandoquidem, hæc vana, & inutilia, præter magicam, & ſuperſtitioſam indaginem, noſtra nihil ad ſtudia commoditatis afferunt; & ſi quid, his, fortè efficitur, id ex conſtituto fieri duntaxat tenendum eſt: Nam quicquid plurimi hoc circà ſibi ſomniando fingant; veruntamen, vt Theologis, Iuriſperitis, Philoſophis, ac Medicis apud Martinum del Rio, *diſquiſit. magic. lib.* 1. *quæſt.* 1. plurimùm arridet; Hæc Dæmones ſibi ſigna conſtituunt, & quaſdam quaſi teſſeras militares, aut conuenta pacta, curioſis, & leuibus hominibus doloſè præbent. Vndè *Iſaia* 28. legitur; Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum: Quod Sanctus Thomas *ibidem*, ſicut & Summi Pontifices Ioannes XXII. *in extrauag. contra Magos*, quæ incipit *Super ſpecula*, & Sixtus V. *in Bulla contra Aſtrolog.* ſatis clara, & aperta interpretatione, Magis, ac Veneficis accommodant. Quinimò Dæmon ipſe callidè exercuit, dum Chriſto Domino auſus eſt *Matthæi* 4. pacti conditionem offerre: Hæc omnia (inquit) tibi dabo, ſi procidens adoraueris me. Docuit hoc etiam Diuus Auguſtinus. 2. *de Doctrina Chriſt. cap.* 23. relatus *cap. illud. diſt.* 26. *quæſt.* 2. dicens: Omnes artes huiuſmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis ex quadam peſtifera ſocietate Hominum, & Dæmonum, quaſi pacta infidelis, & doloſæ amicitiæ conſtituta. Et *l. multi. C. de maleſ. & math.* ſanctione imperatoria habetur: Multi magicis artibus vſi elementa turbare, vitam inſontium labefactare non dubitant; & Manibus acceitis (non acciptis, ita legendum puto ex *Codice Theodoſ. eodem tit.*) audent ventilare, vt quiſquis ſuos conficiat malis artibus inimicos; hos (quóniam naturæ peregrini ſunt) feralis peſtis abſumat. Quæ demùm res prorſùs comperta eſt, vnanimi Maleficorum, & Sagarum confeſſione, mirè per Europam omnem, & cunctas ætates conſentiente. *Martin. del Rio. 2. diſquiſ. mag. quæſt.* 4.

Nec minorem erga Religionem hi ope-
30 rantur iacturam, qui adeò in Dei cultu Numerorum ſymbola obſeruant, & ſcrutantur proprietates, vt ſacra verba, eò validiora, & penetrabiliorā reputent, quò numeris, arithmeticiſque proportionibus eueniunt conſiderabiliora. Hinc (vt plurimas eorum, ad euitandam prolixitatem, mittam ineptias) abſolutè ponunt præ cæteris ſcripturis vim aliquam certis ineſſe Pſalmis, eo quòd certo numero ſint collocati, & eos credunt efficaces, vt proſperè cœpta legenti, ac recitanti ſuccedant, vel vt grauibus liberentur periculis; vt Pſalmo primo *Beatus vir &c.* quia vnitas eſt quid perfectum (quaſi verò ſeptenarijs, & ſenarijs, & quinarijs, & ternarijs, ſua quoque non ſit perfectio) Dicunt etiam Pſalmum decimum, *In Domino confido*, fœlicem eſſe, quia denarius numerus eſt bonus; & quia centenarius ex decies decem conflatur; ideò adhùc fœliciorem eſſe centeſimum Pſalmum, *Miſericordiam*
31 *& iudicium*. Quamuis enim Orthodoxi Patres paſſim de numerorum connexione multa philoſophentur; ijdem tamen duntaxat in hac proportione, & connexione numerali, Diuina quædam myſteria contemplantur, nec vllam vim naturalem, vel magicam numeris ipſis, quā tales tribuunt. Quia numerus quatenùs numerus, nullam neque naturalem, neque ſupernaturalem vim operandi continet, vt fusè idem probat Martinus del Rio. 1. *diſquiſ. magic. q.* 2. Quicquid proptereà de numerali efferebatur ordinatione Pſalmorum, facilè ex eo refelli poteſt; quia denarius, aut centenarius, quatenùs numeri

ri ſunt, bonitatem realem nullam habent,
ſiuè phyſicam, ſiuè ethicam, ſed artifi-
cioſam tantùm, ab imaginatione nume-
rantis procedentem, quæ non obtinet vl-
lam in corpora, ſeù res quæ numerantur
efficacitatem. Deinde in hæbreo fonte
alius eſt ordo Pſalmorum, quàm in latina
verſione: perindeque qui Pſalmus ſecun-
dum hanc verſionem fælix eſt; infælix erit
ſecundùm illam, & è contra, quod eſt di-
ctu abſurdiſſimum: vel dicenti hæbraicè
vnus erit fælix, & dicenti latinè alius:
quod æquè ridiculum cernitur. Qua de
cauſa, meritò hos numerarios pſalmiſti-
cos damnat Ciruelus Darocenſis *par. 3. de
ſuperſtition. cap. 6. in fin.* apud eundem Mar-
tinum *loc. cit.* qui præfato modo ratioci-
nabatur. Vndè etiam monet cautè eſſe
legenda, quæ de efficacia imparis numeri,
maiore quàm paris congerit, nec ſatis di-
gerit Petrus Gregorius *in Syntaxi artis mi-
rabilis*, qui, quód eam ſententiam tribuit
Orthodoxis Patribus D. D. Hieronymo,
& Cypriano, magnam illis iniuriam in-
fert. Cumque loca eorum nulla citet,
meritò vanitatis, ea in re arguitur. Hæc
ille.

Grauiter item in ſuam quoquè perni-
12 ciem ruunt, Religioniſque virtuti adhùc
detrahunt apprimè, qui ſacra Symbola,
Diuinarumque Scripturarum ſanctiſſima
verba, Diuinatrici applicant Prædictionis
nec non Periaptis, & Amuletis, Vanæ
Obſeruationi, atque Arti (vt vocant)
Notoriæ mirum in modum fauent, atque
opitulantur. Suadere nanque nituntur,
ſtatis Pſalmis, eorumuè quibuſdam ſegre-
gatis verſiculis; varijſque ſacrorum ænig-
maticis, ac tropologicis ſenſibus, nulla
præmiſſa, vel præſuppoſita Diuina inſti-
tutione, aut Eccleſiæ approbata conſue-
tudine, ſiuè traditione (de quibus paſſim
3. *diſquiſ. magic. ferè per totum*, idem Mar-
tin. del Rio) occulta indagari commodè
poſſe, & futura certè prænoſci, quod ma-
nifeſtè diuinare eſt, & opem Dæmonis
(implicitè ſaltem) quærere, & implora-
re: cùm Diuinatio nil aliud ſit, quàm
Prædictio, ſeù Prænuntiatio rerum oc-
cultarum, quæ humano modo cognoſci
non poſſunt, ope Dæmonis facta, vt ex
D. Thoma 2. 2. *q.* 95. communiter colli-
gunt Doctores apud Bonacinam *in decalog.
diſp. 3. quæſt. 5, punc. 3. 1. & 2. propoſ.* Ad-
13 dunt prætereà, corporis tùm ad ſanitatem
tuendam, tùm morbos propulſandos, col-
lo geſtare valdè conferre appenſa Feria-
pta, ſeù bullas quaſdam, in quibus aliquod
ex quatuor Euangelijs, vel eorum pars
aliqua, ſiuè quidam Pſalmorum verſus,
non ex deuotione tantùm, ſed varijs cir-
cumſtantijs adiunctis; nimirùm vt ſic, vel
ita deſcripta, vt puta in pergameno virgi-
nea; hoc vel tali tempore, tali, vel tali lo-
co; ab hoc, vel illo ſcriptore ſuperſtitioſè
ſint exarata. Hoc enim profectò eſt inu-
tilibus medijs, vt dicitur *Pſalmo* 4. Dilige-
,, re vanitatem, & quærere mendacium:
Quandoquidem, Vana obſeruantia (ex
eodem Sancto Thoma 2. 2. *q. 96. art. 1. & 2.*
& alijs, vt teſtatur Sanchez *lib. 2. cap. 40.
num. 1.*) eſt ſuperſtitio, qua media inutilia
adhibentur ad præſtandum, vel omitten-
dum aliquid, ad quod talia media, nec di-
uinitùs, nec naturaliter virtutem vllam
habent. Quod ſi ijs vtantur medijs ad va-
letudinem obtinendam, ſanitatum nun-
cupatur Obſeruantia; ſi verò ad ſcientiam,
vel cognitionem, Ars Notoria, vt dum
hebetibus, & vmbraticis hominibus abſ-
que labore, & ſtudio, ſed quibuſdam dun-
taxat ex ſacris literis, ſuperſtitioſis preca-
tionibus polliceri ſolent ſcientias, & ar-
tes, breui fore conſequuturos, ſicùt qui-
buſdam in libellis à Pio V. damnatis, apud
Martinum del Rio, *lib. 3. q. 4. ſect. 2.* eo-
rum falſa, & vana apparet catecheſis. Quæ
tamen omnia probatos, & veros catholi-
,, cos ſummè dedecent; quia: Bonus, ve-
,, ruſque Chriſtianus (*2. de doct. chriſt. cap. 18.
,, circa med.* inquit Auguſtinus) etiam in li-
,, teris ſacris ſuperſtitioſa figmenta repudiat.
Prohibentur idcireò, tum iure canonico
*cap. Sortilegi. cauſ. 26. à q. 1. vſque ad 5. cap.
In tabulis. cap Ex tuarum & c. de ſortileg* tùm
iure ciuili. *C. de Maleficis, & Math. per to-
tum*, vbi communiter Doctores. Et de-
linquentibus grauiſſimæ, exhibentur pœ-
næ, quas diligenter colligit, & recenſet
præcitatus Del Rio. *lib. 5. ſect. 16.*

Hùc etiam eorum Theologorum, ſym-
14 bolica quidem ſpectat expoſitio, qui Iu-
daicæ Kabalæ (recentiorum præſertim)
plurimùm adhærendo, Diuina nomina,
ſacrarumque literarum varia Myſteria, ad
vanas, nugaces, & quod deteriùs eſt,
quandòque ſuperſtitioſas protrahunt ob-
ſeruationes; perindèque non minus ac
cæteri vſque modo exploſi (niſi fortè per-
ampliùs) Religionem deturpant, & pro-
fanant. Quatuor autem talium Kabaliſta-
rum (teſte Del Rio *lib. 1. q. 3.*) ſtatuun-
tur ordines: Primus, eorum, qui Rabbi
Rambani ſuper Geneſim de quinquagin-
ta portis, ſequuntur traditionem. Secun-
dus, qui Abraham ſectantur a Veneris,
ponentem in libro ſuo de creatione mun-
di, triginta duas Sapientiæ ſemitas. Ter-
tius, ponentium decem enumerationes,
quas vocant *Nezer Zephiroth*, hoc eſt de-
cem gradus, & ſcalas, per quas aſcenden-
dum eſt, ad cognitionem, & amorem
Dei.

Dei. Quartus demùm eorum, qui conſtituunt plura principia; nam quinquaginta portis addunt literas viginti duas alphabeti, atque ità complent numerum LXXII. quem vocant *Sembamaphores*, nomen expoſitorium Dei, & dicunt eſſe numerum ſeptuaginta duorum Angelorum, præſidium orbis, & per quos inuocatos eduntur miracula ab hominibus, alliganturque Dæmones ad præſtigia facienda: aſſerentes prætereà Chriſtum Dominum huius artis ope, omnia ſua edidiſſe miracula; quam blaſphemiam refet Xiſtus Senenſis *lib. 2. bibliot. ſanc. lit. E. §. caterum quia* Prioribus in his duobus ordinibus, nihil profectò deprehenditur magicum, aut dæmoniacum, cùm præter literarum, numerorumque per ipſas importatorum, anagramaticas, pythagoricaſque varias diſpoſitiones, nihil amplius regulariter præcontineatur; qui modus elementariè exponendi ſacras ſcripturas, ab Eccleſia non non reſpuitur; quin potiùs multi Patres Eccleſiaſtici, ad eruendos allegoricos, ac tropologicos ſenſus, eo frequenter ſunt vſi, vt notat idem Xiſtus Senenſis *lib. 3. bibliot. ſanc. de elementari expoſit. ſac. ſcrip. primo, & 2. modo*. Quamvis aliàs Martinus del Rio, *vbi ſupra* nugas, & vanitates in ipſis aliquandò inſpiciat non paucas. In
„ tertio verò (inquit) Quod ibi Kabaliſtæ
„ viam incipiunt ſternere ſuperſtitioni, In quarto tandem, magicam, & blaſphemam apertè contineri doctrinam abſolutè do-
15 cet. Quarè *lib. 4. ſect. 3. §. Decimum diceba-tur*. Kabalam recentiorum Iudæorum, in Arithmantiam, quam appellat vaniſſimam, & Theomantiam, Impietate, & blaſphemijs, plenam, eruditè diuidit. Quia verò in Arithmantia, non omnes modeſtè ſe gerunt, ſola alphabetaria Sacræ Scripturæ expoſitione contenti, ſed adhuc in vanitates, & ineptias ſe præcipites ruunt; hinc eſt, quod Kabaliſticam Arithmantiam, apud Xiſtum Senenſem *lib. 2. vbi ſupra* etiam bifariam faciunt; veram, ſcilicet, & falſam: vera, & pia eſt, quæ ſicut iam diximus, arcana ſacræ legis Myſteria iuxta anagogem elucidat: falſa verò, & impia, ementitium eſt quoddam Iudaicæ traditionis genus, quod improbi quidam Iudæi, à Moyſe ex Patribus, vſque ad ipſos emanaſſe dicunt, innumeris vanitatibus, & falſitatibus refertum, nihil, aut parum à Necromantia diſtans. quam Clemens VIII. præſertim, cum Thalmudi, cæteriſque Iudæorum Kabaliſticis voluminibus, ſub pæna anathematis, anno Incarnationis Dominicæ 1593. prid. Kalend. Mart. tanquam vaniſſimam, & pernitioſam damnauit, & interdixit. Symbolici caueant ergo Theologi.

Percultus denique defectum, adhuc è
16 contra, Religionis detrahunt virtuti, ac Irreligioſitatis vitium peſſimè patrant, enormiterque committunt, qui Sacra exponendo Symbola, ad ſcurrilia iocoſa, & inhoneſta, ipſorum propriam transferunt ſignificationem. Siquidem eo recedit iſtorum Theologia, vt in ſugillandis plurimorum ineptijs, & in commendandis eorum dictis, vel factis (licet impijs, & execrandis) Sacrarum literarum Symbolis abuti non vereantur. Id enim profectò nil aliud eſt, quàm Luciani imitatione humana omnia Diuinorum ſuperinducta larua, irridere. Hinc inde eſt, quòd talium peruerſa opera, damnoſoque labore (inexpertis, & vanis hominibus ſaltem) ingenioſa prodeunt dicteria, ac ſacris permiſti, profani futiles Paſquilli. Illius adhuc extat ad infamiā apud Reyerlinck *Theat. vit. hum. verb. Impietas*. in Sacroſanctum Deiparæ Canticum, ſacrilegum commentum; pro *Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes*, contumelioſè dicentis: *Eſurientes implebit bobus, & diuites dimiſit in aues*; adeò vt per iocum ſignificaret, Pauperes, qui cibi penuria frequenter laborant, & ob id eſuriunt, ſatiandos eſſe carne bouina, vtpotè ſolidioris digeſtionis: Diuites verò, auium nobiliorum alimenta accipere. Nec huic diſſimilis creditus, & habitus eſt reſpectiuè, libellus ille famoſus apud eundem *eodemque in loco*, 1613. in lucem editus contra Regem Angliæ Iacobum VI. ſub titulo *Puritanus*, Hoc eſt *Prurit anus*, in quo quidem ingenioſè aduerſus Eccleſiam Anglicanam, eiuſque primordia, priuiùm ab Henrici VIII. impudicitia, & ambitione excitata, deſcribuntur. Sed cùm vniuerſa duntaxat per ſcripturæ ſacræ teſtimonia, & deductiones ex ijſdem afferantur, vt quæ ad varios deſignandos eorum abuſus, torquentur; meritò ab omnibus reiectus, & exploſus fuit. Verùm enim verò his ſimiles abuſus ſacrorum verborum, quantumcunque facetiarum titulo nuncupentur; planè à Chriſtianorum labijs repellendi ſunt: neque enim deſunt Authores circa quos ludat ingenium, etiamſi diuinæ paginæ, his non maculentur ſordibus.

Iure ergo Sacra Tridentina Synodus
17 *ſeſſ. 4. decreto de edit. ſacror. lib.* ità ſtatuit:
„ Temeritatem illam reprimere volens Sy-
„ nodus, quà ad profana quæque torquen-
„ tur, & conuertuntur verba, & ſententiæ
„ Sacræ Scripturæ ad ſcurrilia, fabuloſa,
„ vana, adulationes, detractiones, ſuperſti-
„ tiones, impias, & diabolicas incantatio-

,, nes, diuinationes, ſortes, libellos etiam
,, famoſos: mandat, & præcipit ad tollen-
,, dam huiuſmodi irrcuerentiam, & con-
,, temptum, ne de cætero; quiſquam quo-
,, modolibet, verba Sacræ Scripiuræ,ad hęc,
,, & ſimilia, audeat vſurpare, vt omnes
,, huius generis homines, temeratores, &
,, violatores verbi Dei, iuris, & arbitrii pę-
,, nis per Epiſcopos coerceantur. Paueat
idcircò adeò Piorum mentes, ne ſacra
eloquia in aliquo profanis famulentur
obſequijs, vt ne dum ad turpia, ſed &
ad ſeculi pompas, humanaſque laudes,
quemlibet (eſto modicum) vehementer
abhorreant earum perperam applicatum
vſum. Occurrunt enim nobis in ipſis,
non fabellæ, aut nugæ, non humanæ ſa-
pientiæ leuiſſima, quædam choragia, ſed
maximarum rerum lumina, Deus, An-
geli, Chriſtus Rex ipſe Angelorum,
Chriſtianæ Religionis Myſteria, Apoſto-
lorum triumphi, Martyrum laureæ, Vir-
turum decora, Supplicia improborum,
Æternæ denique illius apex Fælicitatis.
Quarè poſtquam, Hierarcha Bizantinæ
Vrbis, Ioannes, de medio ſublatus eſt, &
in locum eius Cyriacus Æconomus, vir
magni nominis, ſuffectus fuiſſet: Diuus
Gregorius Magnus, vt habetur *in regiſt.
lib. 6. epiſt. 6.* Epiſcopis, & Mauritio Im-
peratori de illius ſubſtitutione ſcribens;
gratulabatur quidem de tanti viri electio-
ne; ſed placitè eos redarguiuit, quòd nar-
raſſent, apparuiſſe in Eccleſia Cyriacum
ſicut Solem, ob idque, eidem illud pro-
,, pheticum cunctos acclamaſſe: Hæc dies,
,, quam fecit Dominus; exultemus, & læ-
,, temur in ea. At quanto, equidem, ma-
iori, & ſanctitatis angeretur zelo, ſi ita ad
præſens deſpectas, ac dedecoratas ſacras
aſpiceret paginas, vt ad cachinnos, & io-
cos, quæ pænitentiæ ſalubres potiùs ad
exprimendas lachrymas, Sancti Spiritus
mirabili calamo fuerant, & extant cunctis
delineatæ, turpiter, ſacrilegè, & inhone-
ſtè adaptari. A ſacris vtique abſtinendæ
ſunt manus: Nam ſi *Iliad.* 17. Poetę aſtrue-
re licuit:

> Cum diuo certare viro ſimul atque cu-
> pit quis,
> Cuique Deus bene vult: damnnm huic
> certè imminet ingens:

quanto magis ad iram, irreligioſis, &
peruerſis hominibus, ſacrilega impietate,
ipſum tentare Deum, calamitoſum, &
exitiale foret?

CAPVT IV.

Quia peruerſis Religioſis, ſpiritualibuſque Viris, maximè inſidiari ſolet Hypocriſis; Myſtici Teologi, qui ſpiritualem, & aſceticam profitentur doctrinam hoc plerumque vitio laborare habent.

SVMMARIVM.

1 *Licet Virtus iuxta naturam rationalem ſit, irridetur tamen, & vitia in pretio ſunt; quia ſub ſpecie Virtutum paſſim teguntur. Quarè homines illecebrarum veluti gregarij adulatores, ſuis erroribus plerumque fauent, atque mentitis nominibus probitatis, conſcientiæ morſus ſopire contendunt.*

2 *Non tamen hic quieſcit eorum improbitas, cùm ad peccandum, prauò ſuorum operum exemplo, cæteros alliciant; & veluti purpurata Simia, ſimulatis Virtutum indumentis, animi fœditatem abſcondere ſatagant: quæcunque falſa ſunt, vera oſtendendo; & quæ vera ſunt, falſa demonſtrando.*

3 *Tales autem plerumque fiunt Pſeudoſpirituales Magiſtri, qui Myſticam ineptè profitentur, peruerſeque docent Theologiam: nam ſimulatam affectando iuſtitiam, aliorum libenter delectantur errores, dum ſuas in ſinu nutriunt, fouentque ſordes. Vias ſtruere rectas; & docere promittunt; ſed duces cæcorum tandem (licet inuitè) ſe produnt. Quarè veluti Hypocritæ, meritò vituperantur.*

4 *Quod autem corporibus eſt Hydropiſis, hoc animabus fit Hypocriſis; Quandoquidem, qui eam ſectantur, perpetuò in animarum iacturam, vexantur ſiti, & quò magis potu inflantur elationis, eò magis honores, ac dignitates ambitioſè ſitiunt. Et ſi Sacrarum Scriplurarum è fonte, ſalutarem vitæ aquam, adhuc auidius biberint, ardentem tamen, minimè ſitim explent; ſed hauſtum indè poculum, lethale ſibi in venenum vertunt.*

5 *Totum proindè ſpiritualis vitæ euertunt ordinem, docendo quæ non oportet: vnde à fælici conſequutione illius de Deo experimentalis cognitionis, plerumque eorum fruſtrantur diſcipuli. Et ne purgatiuam Incipientes, inoffenſo queant percurrere pede; fraudulenter in primis falſas, & hæreticas ineptias docent.*

6 *Alij præterea peruersè ſuadent, proximorum ad ædificationem, bona ſatis eſſe opera fingere, exhibere nequaquam eſſe neceſſarium.*

Quare

Quare Hypocritarum ieiunium, ad viuũ deſcribitur; & à Theophilo Alexandrino eruditè inculcatur.

7 *Eleemoſynæ, & Orationis robur, Hypocritæ extenuare quoque nituntur, quorum in pauperes erogationes ſatis irridentur. Ex quibus manifeſtè conuincuntur duplicitatis in eo ſcilicet, quod ipſorum rectè operatur dextera, dando eleemoſynas; ſed contra Domini præceptum, ſiniſtra, hoc eſt mundanæ cupiditas gloriæ, hoc nequaquam ignoret, ſed optimè calleat.*

8 *Etiam in orando, ſimulatas preces, ad noſtrum ſufficere intentum, nonnullis Scripturarum, malè perceptis authoritatibus, prauoque ſui exemplo, incautos docere præſumunt, ideoque Phariſæi oratio in multis criticatur. Verus autem, & perfectus orandi modus oſtenditur, & Sacræ Scripturæ loca' pro ipſis adducta, facilè explicantur.*

9 *Cùm fortitudo, & ſapientia malorum Religioſorum, ſpiritualiumque virorum (quibus Hypocriſis maximè inſidiari ſolet) non virtus, ſed vitium ſit; veras ſpernendo virtutes, quæ Animæ lumina, & aſtra ſunt: illuminatiuam viam tenebris plerumque ſternunt, & cumulant. Quarè, theologicis, & infuſis omiſſis virtutibus, quibus abuti non licet, eorum tantummodò morales, & cardinales examinandæ proponuntur virtutes.*

10 *Hypocritarum Prudentia, vt plus illis liceat malignari, ea eſt, quòd mali ſint, & boni videri velint. Iuſtitia verò nulla alia eſt, quàm aliena vituperare peccata: ſed hoc habito diſcrimine, vt ſubiectorum, & inferiorum aſperè corrigant: ſuperiorum, & potentum minimè curent: æqualium verò, ægrè remittant.*

11 *Cùm Diabolus etiam ſuos Martyres, & Temperantes habeat; priorum tamen fortitudo, cùm à charitate non imperetur, non eſt virtus, nec vera fortitudo. Item aliorum abſtinentia, cùm ſeculi pompas admittat, vera temperantia non eſt, cuius præcipua videtur proprietas, præconia populi, & ſeculi huius proſpera declinare.*

12 *Et ſi miraculosè poſſibile ſit, à ſtatu peccati illicò ad viam peruenire vnitiuam; non tamen Dei ordinaria ſuppoſita lege duntaxat. Quarè cæcis, tenebricoſiſque vitiorum præfatis itineribus adhibitis, quam difficile ſit ad intimam, per charitatem, Dei vnionem peruenire, varij Hypocritarum caſus iudicent, & ruinæ.*

13 *Cæterùm, adeò execrabile eſt Hypocriſis vitium, vt à ſeruis Dei omninò alienum eſſe debeat: Nam Hypocrita paratior eſt mori, quàm corripi. Vnde cæleſtis Magiſter Diſcipulos ſuos ſæpiſſimè monuit, vt ab eo quam maximè cauerent, ne incorrigibilitatis, obſtinationiſque contraherent notam.*

14 *Tandem, etſi idem cæleſtis Magiſter, erga cæteros peccatores mitiſſimus, & longanimis ad ſtuporem ſemper extiterit: Phariſæos tamen hypocritas ſæuiſſimè non ſemel increpauit, vt pleriſque ſacrarum literarum teſtimonijs oſtenditur diffusè. Nam Hypocriſis vitium, quaſi cætera contineat, & vix ab vllo excedatur; antonomaſticè nuncupatur Iniquitas; ideoque grauiſſimum cenſetur.*

QVamquam nos Virtuti condiderit natura, honeſtatique vectigales ediderit:
1 (Virtus enim. 1.2.q.71. *art.* 2. iuxta naturam rationalem eſt) ea tamen humanis ingenijs amentia ineſt, vt et virtus derideatur, & vitioſitas ambitiosè colatur. Hinc
„ ſuo Lucillo, *epiſt.* 41. Stoicus condixerat:
„ Rem facillimam ſecundùm nturam ſuã
„ viuere; ſed hanc difficilem facit commu-
„ nis inſania: In vitia alter alterum trudimus.
Vitia ſiquidem, omnibus in pretio ſunt: Virtus autem habetur contemptui; & cum improbitas infælicitatis ſit teſſera, pignus creditur fælicitatis. Hoc itaque animi deliquio, naturæ gloriam ſic adulteramus, vt ætatis noſtræ infantiam quodammodò occupet brutalitas, ludicra terant pueritiam; obſcæna deturpent adoleſcentiam; virilitatem negotia premant; & extremam vitæ partem, ſegnem, ſcilicet, ſenectutem, aliquando virtuti (vt ſolent homines) vix occaſio tribuere ſinat. Huius autem rei cauſam *lib.3.moral.cap.*19. perpulchrè adducit Gregorius: quia nimirum:
„ Se nobis (inquit) vitia ſub ſpe-
„ cie virtutum tegunt, & quaſi blanda ad
„ nos facie veniunt. Et poſt pauca ſubdit;
„ Nam ſæpè immoderata ira, iuſtitia: & ſæ-
„ pè diſſoluta remiſſio, miſericordia vult
„ videri: Sæpè incautus timor, humilitas:
„ ſæpè effrenata ſuperbia, appetit, libertas
„ apparere.
Quare homines, illecebrarum veluti gregarij, & viles aſſentatores, ſuis erroribus plerumque adulantur, ſibique ambitiosè plaudunt de vitijs, nec non mentitis conſcientiæ morſus ſopire tentant
„ probitatis nominibus. Sicut Pictores (*lib.*
„ *quomodo poſſit adulator &c.* propterea eruditè
„ ſcribit Plutarchus) lucida, atque ſplendi-
„ da, appoſitis vmbroſis, & tenebroſis red-
„ dunt illuſtriora: ita adulatores, dum ad-
„ uerſa bonorum proſcindunt maledictis;
„ aut traducunt, atque derident, occultè co-
„ rum, quibus aſſentantur, vitia laudant, at-
„ que fouent: Nam apud homines luxu
„ præditos, auaros, maleficos, & opes tur-
„ pibus, maliſque rebus conſequutos, mo-
„ deſtiam vituperant ſub ruſticitatis nomi-

ne, & eos qui ſuis contenti facultatibus, iuſtè viuunt; nihil animi aut virium ad res gerendas habere criminantur. Hæc item inepta, ne dicam, iniqua lege (ex oppoſito non reluctantibus ſapientibus) ſibi ſuiſque veſani quoque homines, aſſiduè fauent, & blandiuntur vitiis.

Sed vtinam, huc vſque peruenta, tan-
2 dem quieſceret horum improbitas, vt faſcino prorſus depoſito, adhuc ad peccandum cæteros non prolectarent. Etenim inquinari flagitiis (quantumuis vulgi reclamet opinio) ingens miſeria eſt: quia: Iuſtitia eleuat gentem: miſeros autem facit populos peccatum, *Prouerb.* 12. Veruntamen longè maior, vitiorum extitiſſe magiſtros. Acriter idcirco, Pergami *Apocalyp.* 2. obiurgatur Antiſtes, quod: Teneretes foueret doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſrael; edere, & fornicari. Et quidem deliquiſſe, humanę fragilitatis eſt argumentum: alios vero ad delinquendum allicere, malignitatis vltimæ teſtimonium præſumitur. Maior namque eſt culpa (*lib. 2. de ſummo bono* inquit Iſidorus) manifeſtè, quam occultè peccare: Dupliciter enim reus eſt, qui apertè delinquit: quia agit, & docet. Hi profectò, Simiæ veluti purpuratæ, aſcititiis peregriniſque virtutum, non minus animi fœditatem, quam illæ vultus deformitatem, bracteatis contegunt indumentis. Duplices ſemper facie, frequenter cordè duplici, triſtitiam, & grauitatem ſimulant, dum intus nugantur, ſibique plaudunt, quod adſtantibus fecerint impoſturam. Eorum demiſſo in vultu vtique religionis leguntur characteres, quibus longum vale dixerunt, quanto magis pietati videri conantur addicti: Facies ipſis proinde nitida, fœda mens, ouillus habitus, lupinus animus: veſtis ſimplex, & ſtricta, dupla, lataque conſcientia: ore, cor: factis os eorum arguitur. Quia verò Simia, & ſi aurea geſtet inſignia, ſemper tamen eſt Simia; his laruatis, fictitiiſque virtutum phaleris, eorum non idcirco ita peruerſum immutatur ingenium, vt cum Luciani, *in orat. cont. inerud.* ſaltantibus ſimiis, ad nucum iactum (ad examen ſcilicet, datoque diſcrimine) ipſorum abiecta, viliſque non reueletur inclinatio. Quamobrem, cum Mundi huius, (*10. Moral. cap. 16. in 12. Iob.* ſic teſtante Gregorio) ſapientia ſit, cor machinationibus tegere, ſenſum verbis velare; quæ falſa ſunt vera oſtendere; quæ vera ſunt falſa demonſtrare. Mirandum proindè nequaquam videtur, ſi intuentes alliciant, audientes trahant, ac ſuæ peruerſæ doctrinæ ſectatores non paucos plerumque inſtituant. Hinc rectè protinus addit idem Sanctus Doctor: Hæc nimirum prudentia, vſu à iuuenibus ſcitur, hæc à pueris pretio diſcitur: hanc qui ſciunt, cæteros deſpiciendo ſuperbiunt; hanc, qui neſciunt ſubiecti, & timidi in aliis mirantur, quia ab eis hæc eadem duplicitatis iniquitas nomine palliata diligitur, dum mentis peruerſitas vrbanitas vocatur.

Tales autem (de quo vehementer do-
3 lendum, eiſque acriter exprobrandum cenſetur) plerumque fiunt, vitę ſpiritualis Pſeudo-Magiſtri, qui, & myſticam ineptè profitentur, peruerſeque docent Theologiam: Nam ſimulatam affectando iuſtitiam, aliorum libenter deteſtantur errores, dum ſuas in ſinu moleſtas continuo nutriunt, fouentque ſordes. Vias quidem ſtruere rectas, & docere promittunt, ſed duces cęcorum, ad interitum properantes (licet inuitè) tandem ſe produnt. Frugalitatem, ac modeſtiam in propatulo oſtentando, inſtar Antipatri apud Plutarchum, *in reg. & imper. apophi.* foris albo humilitatis vtuntur pallio; intus vero faſtu, & ambitione toti ſunt purpurei. Synceritatem, ac veritatem, ſe in agenois ſuadere iactant, quando detracto duplicitatis, & falſitatis velamine ſimulationis, & hypocriſis comperiuntur fideles ſectatores. Merito ſanè, de eorum incorrecta, & obſtinata malitia, Diuus Bonifacius Martyr, & primus Moguntinus Archiepiſcopus, *tom. 16. Biblioth. PP. epiſt. 1.* Danieli Epiſcopo ſcribens, his profectò conqueritur verbis. Sunt enim nobis (inquit) iuxta decretum Apoſtoli, non ſolum foris pugnę, & intus timores: ſed etiam intus pugnæ ſimul cum timore, maxime ſemper per falſos Sacerdotes, & Hypocritas, qui & Deo aduerſantur, & ſibi perduntur, & populum per plurima ſcandala, & varios errores ſeducunt: dicentes populis, iuxta dictum Prophetæ: Pax, Pax, & non eſt Pax. Et ſemen verbi quod de ſinu Catholicæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ ſumptum, & nobis commendatum ſeminare aliquantulum ſtudemus, illi cum lolio ſuperſeminare, & ſuffocare nituntur, vel in herbam peſtiferi generis conuertere. Et quod plantamus non irrigant vt creſcat, ſed euellere ſtudent vt marceſcat, offerentes populis, & docentes nouas ſectas, & diuerſi generis errores: Quidam abſtinentes à cibis, quos Deus ad percipiendum creauit. Quidam melle, & lacte propriè paſcentes ſei panem, & cæteros abiiciunt cibos. Quidam autem affirmant (quod plurimum populo nocet) homicidas, vel adulteros, in ipſis ſceleribus perſeuerantes, fieri tamen poſſe Dei Sacerdotes. Populi autem iuxta dictum Apo-

„ Apoſtoli, ſanam doctrinam non ſuſtinent,
„ ſed coaceruant, ſibi Magiſtros ſecundum
„ ſua deſideria, prurientes auribus.

Amant idcircò ventoſi, & tumidi opi-
4 nionem Virtutis ad plauſum, cùm vitijs
indulgeant ad appetitum: hinc, vt lucren-
tur famam, & Philoſophiæ frequentant
ſcholam, & magnifico ore ſemper geſtant
doctrinam, diſſidet vero à mente ſermo,
nec quod foris oſtendunt intus honeſtum
retinent animi ſtudium: nam cùm vitio-
rum ſint domicilium, virtutum fiunt vix
cænotaphium. Perpetua denique in ani-
marum iacturam Tantalica vexantur ſiti,
ſed Tantalo infæliciores, non ab his pro-
hibentur, ſicut ab aquis arcebatur ille, *Ho-
mer. odyſ. 8.* ſed ſe, quo magis ingurgitant,
eo magis æſtu deſiderij anhelant. Quod
itaque corporibus eſt Hydropiſis, hoc ani-
mabus eſt Hypocriſis, appoſitè, *in fin. com-
men. in Naum tom. 1. Biblioт. PP.* aiebat Iulia-
„ nus Toletanus Epiſcopus: Nam: Bibendo
„ ſitit Hydropiſis; ſibi inebriata eſt Hypo-
„ criſis. Vnde 1. *faſtor.* dicitur.

——quibus intumuit ſuffuſa venter ab vn-
da,
Quo plus ſunt potæ plus ſitiuntur aquæ.

Huiuſcemodi verò affectionis cauſam *lib.
1. de ſimplic. medicament. facult. cap. 30.* addu-
cit Galenus: Quia nimirum, in aquæ inter
cutem effuſionibus, congeritur in ventre
ſalſi humoris copia, & ſalſa pituita, ventri
illita ineſt. Quare tamdiù ſitis durat, quã-
diu bibendo augetur morbus. Vnde *car-
min. lib. 2. ad Criſpum Salluſtium Ode 2.* Lyri-
cus canit:

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.

Non ſecus ſanè illuſores, & ſimulatores
Hypocritæ: quo namque, magis potu in-
flantur elationis; eo magis honores, digni-
tateſque ambitioſè ſitiunt; nec ceſſat mor-
bus, donec peruerſitatis, & ſalſa callidita-
tis pituita, penitus amoueatur à corde.
Quod ſi ſacrarum Scripturarum è fonte,
ſalutarem vitæ aquam adhuc auidius bi-
berint, ardentem tamen minime ſitim
explent, ſed hauſtum inde poculum; le-
thale ſibi protinus. in virus vertunt. His
verbis 15. *moral. cap. 7. in 20. Iob.* Diuo id
„ teſtante Gregorio, dum inquit: Hypocrita,
„ dum de ſacræ legis ſcientia gloriatur, vitæ
„ potum conuertit ſibi in veneni poculum,
„ & inde reprobus moritur, vnde ad vitam
„ erudiri videbatur.

Totum proinde, Docendo quæ non
5 oportet turpis lucri gratia *ad Tit. 1.* ſpi-
ritualis vitæ proſternunt, & euertunt or-
dinem; atque ad Deum, peruerſis dogma-
tibus, vel prorſus prohibent, vel ſaltem
non parum optatum impediunt, vel retra-
hunt acceſſum: perindeque, à fælici con-
ſequutione illius de Deo experimentalis
„ cognitionis, eorum quamplurimi plerum-
„ que fruſtrantur diſcipuli. Hypocrita enim
„ (15. *moral. cap. 5. in 20. Iob.* inquit Grego-
„ rius) quouſque viuit, ea quæ ipſe agit,
„ etiam ſequaces ſuos docere non deſiuit,
„ & per erroris ſui prauitatem, alios quo-
„ que ad eam, quam exhibet, generat ſimu-
lationem. Quamobrem, vt purgatiuam
Incipientes, viam inoffenſo non percur-
rant pede, ſed ſit ſcandalum ipſis, *pſal. 43.*
fraudulenter in primis, & quidem hæreti-
„ cè docent: eſto quod ſcriptum ſit, Diuerte
„ à malo, & fac bonum *pſal. 33.* In huius ſe-
culi curſu, non eſſe neceſſe à malo diuer-
tere, cùm de electione iam certos præ-
ſumptuosè ſe faciant, ac proinde de venia;
nec bonis operibus inſudare, cùm non ex
operibus, *iuxta* eorum ſententiam, ſed ex
ſola fide iuſtificentur electi. Nolunt prop-
terea, vlla meritoria appellari opera. Ne-
gant etiam Supererogationis nomen, no-
ſtris actibus vllis, ſine Dei grandi iniuria,
tribui poſſe. Sed hic multis opus non eſt,
cum ſe iſtæ hæreſes, ſua abſurditate confi-
ciant, vt paſſim videre eſt apud Bellarmi-
num *tom. 3 controuerſ.* præſertim *de Sacra-
mento Panis. lib. 4.*

Alij præterea ſuadent, proximorum ad
6 ædificationem, bona ſatis eſſe opera finge-
re, exhibere nequaquam eſſe neceſſarium.
Simulant vt plurimum quandam, ſulphu-
ris, auriue pigmenti beneficio, emendica-
tam maciem, vt ab intuentibus, ieiunio,
vel ſaltem inconditis epulis, cynicè iudi-
centur paſtis quando iam eorum ingluuies
& crapula, vt ex omnibus elementorum
ſpolijs vna menſa conſurgeret, cælo, ter-
ris, & mari ad internecionem vſque, acre
indixerat bellum. Tegunt tamen, & pro
viribus latere cupiunt omnes, inexplebi-
lem hanc gulæ libidinem: Prohibent id-
circo, & ab omnibus eſcarum potuſque
ſecluſorijs (ne diſſonum quicquam abſti-
nentiæ ſcrutentur) adeo arcent extraneos,
vt in Hypogæo vetera vllis non redoleant
vina: in Periſterotrophio non plauſitet Pa-
lumbus, aut Columba gemat: in Ornitho-
trophio non bubulet Buba, non gryliſſet
Coturnix; Pica non picet; Progne non
zinzilulet; non cantillet Luſcinia; non
ſtrideat Merula, non cacabet Perdix; non
piſidet Sturnus, Turdus non trutilet. Vpu-
pa non popiſſet: & in Gallinario non gra-
tilet Anſer; non glocidet, aut ſingultet
Gallina, Gallus non cuculet, vel Pauo pu-
pillet. Quod ſi analecta, menſæque reli-
quias contingat proijcere, ne acinus appa-
reat

reat vinaceus, Piſcium ſpinas, ſquammas,
aut teſtas; Auium pennæ, & inteſtina;
Quadrupedum pelles, & oſſa; in cryptis,
cloacîſque ſecreto ſepeliunt; & Olera, fru-
gumque Siliquas, Cæparumque cortices,
& id genus fæces, ieiunij in oſtentationem,
atque iactantiam prætereuntibus, cùm in-
colis, tùm peregrinis, publicè ſpectandas
exponunt. Meritò quidem, *epiſt. 3. paſchat.*
ad totius Ægypti Epiſcopos, eos carpit Theo-
philus Alexandrinus, dicens: Non erube-
ſcentes vinum clam bibere, & auidis fau-
cibus arbitros declinantes in cubiculis
mulſa potare, vt mediam, & ieiunia, quæ
vltro appetere debebant ieiuniorum tem-
pore, luxuria, & ebrietate commutent:
neſcientes quod etiam ſi hominum con-
ſcientiam fugiant, & clauſis parietibus
veſcantur carnibus, atque aues, altiles,
diebus Quadrageſimæ, & propinquante
Paſcha immundis manibus lacerent, triſti
vultu foris ieiunia promittentes, corripiat
huiuſcemodi Dominus, & dicat: Iniqui-
tates magnas faciunt iſti, vt recedant à ſan-
ctis meis.

Quia vero *Tobiæ* 12. Bona eſt oratio cum
7 ieiunio, & eleemoſina magis quam the-
ſauros recondere: duobus alijs præſertim
modis abolentur peccata, & purgatiua
planè abſoluitur via: Eleemoſyna, videli-
cet, & Oratione: quarum tamen virtutum
robur extenuare quoque non minus ni-
tuntur hi myſtici, licet alias ſimulati Theo-
logi. Pulſent itaque, vmbratici Domi
dum manent, oſtiatimque aſſidue paupe-
res pro libito perſtrepant: ſacrilegum
(aiunt) ſactis à precibus, quas protinus in-
choaſſe fingunt (cum fortè veſcantur, aut
ad ſummum, domeſticis incumbant ne-
gotijs) pauliſper deſiſtere: ſpectatores niſi
tamen præſentiant protegijs, tranſennis,
foribus, officinis, verſuris è regione expo-
ſitis curioſius adſtare. Tunc enim marſu-
pia illico ſoluunt, æraque abundè, & indi-
ſcriminatim diffundunt. Religioſis idip-
ſum, dum in Eccleſijs interſunt Chriſtia-
norum cœtibus, exercent figmentum: Si
enim benignum Magnatorum, eorumue,
qui ſibi valdè prodeſſe ſperant, aduertant,
& obſeruent obtutum, tunc prodigas ex-
tendunt manus, ſin autem, tenaces inertiſ-
ſimè contrahunt. Hanc autem phariſai-
cum doctrinam *Matt.* 6. latè ſugillat Super-
nus ille magiſter, qui Diſcipulorum è cor-
dibus omnem Hypocriſis, ſummo ſtudio
euellere ſatagebat caulem. Cùm facis (in-
quit) eleemoſynam, noli tuba canere ante
te, ſicut Hypocritæ faciunt in Sinagogis, &
in vicis, vt honorificentur ab hominibus.
Amen dico vobis receperunt mercedem
ſuam. Te autem faciente eleemoſynam;
neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua.
Ex quibus Sanctus Auguſtinus, *tract. 6. in*
epiſt. Ioan. propè princ. eruditè colligit: Sen-
tentiam Domini eſſe: Eleemoſynam cùm
elargimur, omninò eſſe cauendum, ne hu-
mani fauoris ambitio, æternæ vitæ inten-
tioni, vllo modo ſe admiſceat. Illius hæc
itaque ſunt verba: Et quid eſt; Neſciat ſi-
niſtra tua, quid faciat dextera tua; niſi quia
dextera tua pura conſcientia eſt; ſiniſtra
mundi cupiditas? Multi per cupiditatem
mundi, multa mira faciunt: ſiniſtra opera-
tur, non dextera. Dextera debet operari,
& neſciente ſiniſtra: vt nec miſceat ſe cu-
piditas ſeculi, quando aliquid boni de di-
lectione operamur.

Tandem, in orando, ſimulatas preces
8 (charitate, ſcilicet, & iuſtitia minime ſuf-
fultas) ad noſtrum pariter ſufficere inten-
tum; nonnullis Scripturarum malè percep-
tis authoritatibus, prauoque ſui exemplo
incautos docere, & erudire contendunt.
Illud nanque *Matth.* 7. præſertim adducunt:
omnis, qui petit accipit. Vbi operis Au-
thor imperfecti, *homil.* 18. ſubijcit: Siue
iuſtus, ſiue peccator ſit. Et aliud ibidem
ponunt: nempe reproborum illorum, qui
mirantes dicebant: Non ne in nomine tuo
Dæmonia eiecimus. Nec illud *Lucæ* 11.
reſpuunt: Dico vobis, & ſi non dabit il-
li eo quod amicus eius ſit; propter impro-
bitatem tamen eius, ſurget, & dabit ei quot
quot habet neceſſarios. Quare tali modo
(vt ad exempla pergamus) eorum quidam
apud eundem *Lucam* 18. ineptè orando, aie-
bat: Deus gratias ago tibi quia non ſum ſi-
cut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adul-
teri &c. Ieiuno bis in ſabbato, decimas do
omnium, quæ poſſideo &c. Hæc autem
oratio (quæ Hypocritarum communis de-
precatio, & obſecratio eſt) ſi diligenter
rimanda ſit, in multis grauiſſimè notatur:
Inanis ſiquidem, & vacua, primo reperitur
omninò; cum nihil in ipſa Phariſæus petat:
de verbis Domin. ſerm. 36. ſcribente Augu-
ſtino: Quid rogauerit Deum, quære in ver-
bis eius; nihil inuenies. Exindè; quia gra-
tias agendo, male ſibi placuit, ſuas tantum-
modo laudes, & virtutes commendans:
aliena vero peccata detegens, cæteros præ
ſe ſuperbè contempſit: Eodem Auguſtino
ibidem addente: Parum eſt non Deum ro-
gare, ſed ſe laudare: inſuper roganti inſul-
tare Demum, quia Decimas dando, eorum
non tantum, quæ ſanciebantur à lege, ſed
eorum præterea, licet minutiſſima, quæ
poſſidebat, Hypocritarum more de ſuper-
fluis, & inutilibus operibus, ſe abunde ia-
ctabat; vt *comm. in concord. euang. cap.* 59. non
incaſſum notat Cornelius Ianſen. Quare
de his, 5. *moral. cap.* 17. *in* 4. *Iob.* appoſitè
Gre-

„ Gregorius inquit: Qui de ſpecie Sanctitatis
„ intumeſcunt, cùm vnum quodlibet vitium
„ ſuperant, mox mentem in ſuperbiam eri-
„ gunt, & quaſi de vitæ ſuæ perfectione glo-
riantur. An autem fictæ tales oranti præ-
cationes ſufficiant ad votum nec ne? (vt 50.
homiliar. homil. 54. eiuſdem verbis vtar Au-
„ guſtini) libenter dicam: Audite ſententiam
„ inter partes prolatas. Non appellat victus,
„ quia non eſt ad quem. Non enim appellat
„ à filio ad Patrem: Deus enim Pater non
„ iudicat quenquam, ſed omne iudicium de-
„ dit Filio. Dicat ergo ſententiam inter par-
„ tes Veritas. Amen (inquit) dico vobis,
„ quia deſcendit hic (Publicanus ſcilicet) iu-
„ ſtificatus de templo, magis, quàm ille Pha-
„ riſæus. Quare hoc? Rogo te, qui iuſtitiā vis
„ audire: Quoniam omnis, qui ſe exaltat hu-
„ miliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.
Quandoquidem perfecta, & efficax Ora-
tio, ex charitate, & iuſtitia (quod idem eſt
ex D. Auguſtino *de nat. & grat. cap.* 42.) non
tantùm habet procedere, quia Oculi Do-
mini ſuper iuſtos, & aures eius ad preces
eorum, *pſal.* 33. verùm etiam ex vera humi-
litate: Dicente Domino *Iſaiæ* 66. Ad quem
„ aſpiciam, niſi ad pauperculam, & contri-
„ tum ſpiritu, & trementem ſermones meos?
Quod ſi ſecus teſtimonia illa *Matth.* 7. &
Luc. 11. ſuperius adducta aliquid faciunt;
oſtendunt ad ſummum, peccatores quoſ-
dam interdum Deum exaudire, vt puniat,
& caſtiget, quemadmodum petentes car-
nes Iſraelitas audiuit in deſerto, *numeror.* 11.
Vel vt aſſiduis beneficijs eos amplius con-
fundat, & ad amorem ſuum magis, magiſ-
que alliciat. Et hoc fortaſſe ſibi voluit
Imperfecti operis Author; *vt cap.* 8. *de bon.
oper. in part. lib.* 1. *cap.* 9. §. *altero modo &c.* eru-
dite docet Bellarminus.

Hinc autem eſt, quod cum omnis for-
titudo, & ſapientia Hypocritarum, ſeu
9 (quod idem eſt) malorum Religioſorum,
ſpiritualiumque, Pſeudo-Doctorum (Hy-
„ pocriſis nanque, Religioſis maximè, &
„ ſpiritualibus vitis inſidiari ſolet. *D. Bernar-
„ dus ſerm.* 13. *in cantic. propè princ.*) Non vir-
„ tus, ſed vitium ſit. *D. Auguſtinus ſerm.* 13.
ad fratres in erem. in princ. Veras profecto
ſpernendo virtutes, quæ Animæ lumina,
& alta ſunt, *D. Bernardus, ſerm.* 27. *in cant.
propè med.* Illuminatiuam perindèque viā,
errorum plerumque tenebris, & offendi-
culis vndecunque ſternunt. Itaque infu-
ſis, ac Theologicis penitus miſſis Virtuti-
bus, quibus abuti ſatis videtur arduum
(cùm ad actum aliqua parte moraliter ma-
lum effectiuè nequeant, ipſę concurrere, vt
cum D. Thom. 2. 2. *q.* 4. *art.* 5. *dub.* 2. docent
Baunes, Salas *tom.* 2. *tract.* 11. *diſput.* 1. *ſect.* 3.
& *alij*; quàm vis circa fidem, Caiet. *ibidem*
q. 55, *art.* 4. *Medina q.* 56. *art.* 3. & *alij* con-
trarium ſentiant) Cardinales tamen Vir-
tutes, quæ idcircò cæterarum initium Car-
do, & fundamentum ſunt. *D. Thom. quæſt.
de virt. card. art.* 1. valdè deturpant, & labe-
factant. Hypocritarum nanque ſecundùm
10 Bernardum, *ſerm.* 66. *in cant.* ea Prudentia
„ eſt; vt Boni videri; non eſſe: mali non
„ videri; ſed eſſe velint. Mali ſunt, & boni
„ videri volunt; ne ſoli ſint mali. Mali vi-
„ deri timent; ne parum ſint mali. Etenim
„ minus ſemper malitia palam nocuit; nec
„ vnquam bonus, niſi boni ſimulatione de-
„ ceptus eſt. Ita ergo in malum bonorum,
„ boni apparere ſtudent: mali nolunt, vt
„ plus liceat malignari. Vnde D. Auguſti-
„ nus *ſententia* 219. proferre ſolebat, quod:
„ Simulata innocentia, non eſt innocentia:
„ Simulata æquitas, non eſt æquitas, ſed du-
„ plicatur peccatum, in quo iniquitas, & ſi-
mulatio eſt. Eorum præterea, nulla alia
Iuſtitia eſt, quàm ex varijs Scripturæ locis
temerè, & inconſideratè adductis, aliena
vituperare peccata: vtpotè, de minimis
inferiorum, ſubiectorum reatis, graue ſu-
mere ſcandalum: Superiorum, ac poten-
tum, etiam inexcuſabiles, de leui præterire
culpas: Æqualium verò pariumque licet
futilibus nunquam parcere offenſis, & id
genus permulta, quæ Sanctus Eremita
Marcus, *opuſc. de pænit. pene princip. tom.* 11.
Biblioт. PP. his verbis ſingillatim redarguit:
„ Aduerſus viliores, & pauperiores palam
„ extollimur, quibus tanquam neceſſarijs,
„ aut ſeruis licenter vti volumus, non am-
„ plius in Chriſto, ſed in carne, ac opibus
„ nobilitatem vendicantes. Itaque, vbi
„ quempiam è ditioribus delinquentem
„ viderimus, corripere non poſſumus, ſed
„ dicere ſolemus ijs, quicunque ſe obtule-
„ rint, ſcriptum eſſe. 1. *Corinth.* 4. Nolite an-
„ te tempus iudicare quicquam quoad vſ-
„ que veniat Dominus. At in abiectioribus
„ crimen aliquod leue nacti, mox inſurgi-
„ mus euulgantes, ac dicimus eſſe ſcriptum
„ 1. *Timot.* 5. Peccantem, coram hominibus
„ argue; Atque ita noſtram Hypocriſin, ſiuè
„ malitiam, ſcripturæ teſtimonijs peruersè
„ tegimus; erga illos verò ſic nos habemus,
„ quaſi ſecundùm Deum eos corripiamus:
„ Hæc igitur in inferioribus. Pares autem,
„ leuibus oblatis occaſionibus, ſtatim auer-
„ ſamur, omnem lapidem animo mouentes,
„ quo de his vlciſcamur: neque de his ante
„ quieſcimus, quam pro voto animi illis vſi
„ fuerimus: hanc ipſam porrò occaſionem
„ nacti, tanquam de rebus ſecundis gauden-
„ tes, nequitiam declaramus: At vltione
„ ſumpta, familiarius cum illis colloqui-
„ mur, iacientes pro fundamento poſterioris
„ amicitiæ, præcedentem nequitiæ victo-
„riam

tiam. Atqui planè neceſſe eſt, fundamen-
to ſequi opus conſimile, ac denuò iurgium
quærere, quaſi vincere volenti, vacua iur-
gio amicitia nunquam perduret, ſed victo-
riam ſemper ſequatur odium, vt ait Scri-
ptura Diuina *Prouerb.* 10. Odium ſuſcitat
rixas. Huiuſmodi verò morbus illis ad-
hæreſcit, qui ſectantur in primis ea, quæ
faciunt ad gloriam, & diuitias. Hæc ille;
quibus ampliùs ad rem noſtram, nihil vi-
detur addendum.

Cæterùm; ſi ad illudendos, decipiendoſ-
11 que homines, habet Diabolus (teſte Chry-
ſoſtomo, *homil. 5. in 4. Matth.*) Manſuetos
& humiles: Caſtos, & Eleemoſinarios,
Ieiunos, & omnem ſpeciem boni (appa-
renter tamen) quam creauit Deus ad ho-
minum ſalutem; ſuos quoque Martyres
fortiſſimoſque Milites; Continentes, &
Temperantes, in noſtram vtique idem poſ-
ſidebit iacturam. De Martyribus enim ita
teſtatus eſt, *libell. de panibus cap. 4. propè fin.*
Petrus Cellenſis, *tom. 9. Bibliot. PP.* Fer-
mentum huius dici, æſtimo illorum Pſeu-
do Martyrum paſſionem, qui potius pro
vana, quàm pro vera gloria, occumbere
non reſpuerunt: De Continentibus verò,
& Temperantibus, Apoſtolus 1. *ad Timo-
theum* 4. ſic ait: In nouiſſimis temporibus
diſcedent quidam à fide, attendentes ſpi-
ritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum
in hypocriſi loquentium mendacium, &
cauteriatam habentium ſuam conſcientiã,
prohibentium nubere, abſtinere à cibis,
quos Deus creauit ad percipiendum cum
gratiarum actione, fidelibus, & iis, qui co-
gnouerunt veritatem. Perpendamus igi-
tur, & trutinæ pro modulo exponamus in
primis, quale, quantumque ſit Fortitudi-
nis robur, quod Hypocritarum hi Pſeudo-
Martyres, Diabolique Miniſtri, qui Dei,
Proximorumque charitate penitus vacui,
& ambitione ad ſtuporem pleni, ſibi falsò
tribuunt, inaniterque arrogant? Verum
nanque, propriumque Martyrium. 2. 2 *q.*
124. *artic.* 2. *ad* 2. actus eſt Charitatis per
modum virtutis, vt imperantis; fortitudi-
nis verò per modum virtutis elicientis.
Quomodò idcircò perfectam, & veram ia-
ctare præſument Fortitudinem, ſi Virtu-
tum omnium Reginam ſuis in cordibus
non retinent Charitatem? Quandoquidem
naturæ: ſaltem in ſtatu lapſæ, nulla abſo-
lutè, & ſimpliciter dicenda eſt propriè vir-
tus, niſi Gratiæ, & Charitati cernatur co-
niuncta, vt præ cæteris eruditè docent Pa-
tres Salmaticenſes in 1. 2. *tract.* 12. *diſp.* 4.
dub. 2. §. 2. *concl.* 4. Multa proinde, & gra-
uia muliter ſuſtinet ipſorum Fortitudo:
Preſſuras, & cruces, vt mundanam tan-
tummodò, & tranſitoriam adipiſcantur
gloriam, patiuntur aſſiduè. Quare meri-
tò. *ſerm. 5. de S. Benedict. propè med.* ſic ex-
probrantur à D. Bernardo. Arbores, quæ
fructum faciunt, ſed non ſuum, Hypocri-
tæ ſunt: Cum Simone Cyrenco crucem
portantes non ſuant, quia religioſa inten-
tione carentes, angariantur: & quæ non
amant; amore gloriæ, quam deſiderant,
facere compelluntur. Idipſum quoque de
eorum ementita, & ficta Temperantia, de-
inceps cenſendum, & arbitrandum eſt:
Nam ſi Temperantiæ eſt, præconia populi,
& ſeculi huius proſpera declinare. *D. Ber-
nard. ſerm. 3. domin. in ram. palm.* quam pro-
fectò Hypocritarum profitebuntur Tem-
perantiam Scholæ, in quibus earum Ma-
giſtri, iuxta Gregorij. 8. *moral. cap.* 30. *in* 8.
Iob. decantatam ſententiam: Operaturi
quippè laudes ſuas cogitant: laudati au-
tem, has ſecum taciti in cogitationibus
verſant. Gaudent ſe præcipuos in humana
æſtimatione claruiſſe: cùmque inflati fa-
uoribus apud ſemetipſos intumeſcunt,
ſæpè mirantur taciti etiam ipſi quod ſunt.
Et hæc via vtique eſt, quam ex falſarum
virtutum prædictarum tenebris, nituntur
incautis, velut illuminatiuam proponere.

Et ſi demùm, abſoluta Dei interuenien-
te potentia, his cæcis, tenebricoſiſque vi-
12 tiorum adhibitis itineribus, miraculosè
poſſibile ſit, à tali ſtatu peccati, ad viam
illam ſtatim pertingere vnitiuam, ſeu ad
gradum illum, & vltimam Charitatis per-
fectionem, vt docet Angelicus 1. 2. *q.* 113.
art. 10. D. Pauli addùcendo exemplum:
Quia Impij iuſtificatio non eſt ſucceſſiua,
ſed inſtantanea. *ibidem art.* 7. Ordinariò ta-
men, & vſitato modo, quam difficile, ar-
duumque ſit; funeſti caſus, multorum-
que irreparabiles ruinæ, arbitrentur, & iu-
dicent. Vt autem innumeris æquiualeat
vna; cuiuſdam guloſi, & ſimulati Mona-
chi, ad vanam Hypocritarum repellendam
fiduciam, *dialog.* 4. *cap.* 38. miſerandam
Beatus Gregorius recenſuit cataſtrophem.
Is nanque aliquando moriturus, cùm ad
ſe Diſcipulos de more, ac familiares, quaſi
aliquod perfectiſſimæ Charitatis, & vnio-
nis cum Chriſto portentum vltimo acci-
uiſſet ſpectaturos; vinctum, & Diabolo
ſtrictiùs alligatum, nugacem ipſorum Ma-
giſtrum protinùs agnouerunt. Hæc nan-
que (licet ægrè, & inuitus) fremens, &
vlulans, extrema edidit verba: Quando me
vobiſcum credebatis ieiunare, occultè co-
medebam; & ecce nunc ad deuorandum
Draconi traditus ſum, qui, cauda ſua, mea
genua, pedeſque colligauit; caput verò
ſuum intra meum os mittens, ſpiritum
meum ebibens extrahit. Atque ita explo-
ſus, ac damnatus infœliciter exceſſit.

Adeò

Adeò ſanè execrandum eſt Hypocriſis vitium, vt licet, *ſerm. 59. de tempor. propè*
13 *fin.* teſte Auguſtino, eo penitus carere, aut paucorum, aut nullorum ſit: A ſeruis tamen Dei, omninò alienum eſſe debet: *Bibliot. PP. tom. 2. ſerm. de homil.* inquit Sanctus Nouatus. Cuius rei cauſam *8. moral. cap. 24. in 8. Iob.* pulchrè exhibuit Gregorius; dicens: Quia Hypocrita; qualis imperitis innotuit, talis vult ab omnibus æſtimari; & paratior eſt mori, quàm corripi, Huiuſcemodi autem, vt euitarent incorrigibilitatis periculum, & perfectam apprehenderent diſciplinam, diſcipulos ſuos, ſæpiſſimè his documentis commonuit cæleſtis Magiſter. Attendite à fermento Phariſæorum, quod eſt Hypocriſis. *Luc. 12.* Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Cùm facis eleemoſynam noli tuba canere ante te, ſicut Hypocritæ faciunt. Cùm oratis, non eritis ſicut Hypocritæ. Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut Hypocritæ triſtes. *Matth. 6.* Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. *Matth. 15.* Secundum opera eorum nolite facere. *Matth. 23.* & alibi. Et quamuis mitiſſimus, & ad ſtu-
14 porem longanimis erga Publicanos, Adulteros, Latrones, cæteroſque non ſemel extiterit peccatores, dicente Petro, *epiſt. 1. cap. 2.* Cùm malediceretur, non maledicebat: cùm iniuriam pateretur, non comminabatur: Hypocritas tamen Phariſæos aſperrimè ſemper, ac rigidiſſimè increpauit, & arguit: vt *Matth. 7.* Hypocrita eijce primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui, *ibidem cap. 15.* Hypocritæ benè prophetauit de vobis Iſaias, dicens: Populus hic, labijs me honorat: cor autem eorum longè eſt à me. Item 22. Quid me tentatis Hypocritæ. 23. Væ autem vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines; vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes; propter hoc ampliùs accipietis iudicium. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritę, qui circuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum Proſelytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium Gehennæ duplo quam vos. Et ſic deinceps per totum *caput 22.* vbi ad hominem, ipſos, omni depoſita clementia, manifeſtè reprehendit. Quare *Eccleſ. 1.* dicitur: Non apparebit in conſpectu Dei omnis Hypocrita, Hypocrita enim (*in 3. pſalm. penit. verſu, Domine ante te &c.* id explanans Gregorius, inquit) Nequaquam cælos penetrat; quia per opus bonum non Deum, ſed humanas laudes, vel tranſitorios quæſtus affectat: Et quia ad Deum deſiderium non dirigit, ſe ab eius oculis, ſub nequitiæ latebris abſcondit: Vndè Hypocriſis vitium, qua ſi cætera præcontineat abundè, atque ab alio nullo, licet turpiſſimo, videatur exedi, antonomaſticè, abſoluteque *Iniquitas*, *Thren. 4.* nuncupatur, ita amaro animo eiulante Propheta. Et maior effecta eſt iniquitas populi mei, peccato Sodomorum. Vbi Gloſſa ſic interpretatur: nimirum: Scelera animæ planguntur: quæ in Hypocriſin labitur, cuius maior eſt iniquitas peccato Sodomorum. Quod ſi ex indebito, & iniuſto (vt plerumque contingit) procedat fine; vel vt cum Hypocrita ſanctitatem ſimulat, vt falſam diſſeminet doctrinam; vel vt dignitatem eccleſiaſticam, indignus, aut quæcunque alia adipiſcatur bona; culpa ſemper eſt lethalis. *D. Thom. 2.2. q. 111. art. 4. in reſponſ. ad arg.* Et ſi ad id non ſit idoneus: talia beneficia, & opera ex iuſtitia tenetur reſignare. *Henr. Gand. quod. 4. q. 30. concl. 2.*

CAPVT V.

Concionandi munus, quo difficilius: eò periculoſius redditur, & timetur; cùm elationis ventus, aurique fames, ipſum præſertim exturbare ſoleant: Sacri idcirco eloquij Præcones, niſi ſedulo ab illis caueant; ambitione, & auaritia, enormiter plerumque conuincuntur peccare.

SVMMARIVM.

1 *Munus concionandi oſtenditur nobiliſſimum eſſe, quia à Chriſto Domino fuit excultum; Apoſtolis, Eccleſiaſticiſque Doctoribus ſtrictè demandatum; & quia mirabiles quotidie prouentus profert: Vitijs nanque acre gerit bellum: Dæmonum vires infringit: Animis noſtris inſerit ſapientiam: Multos ad pietatem confirmat: Pleroſque ad ſalutem tranſmittit: atque id genus non pauca.*

2 *Quia, concionando, quadam (vt diximus) cum vitijs capeſſitur pugna: hoc munus tam arduum, et difficile fit, vt, licet prudentiores, ſemper exterruerit homines: Nam quãnis de ſe mirabilis ſit eloquentia: vbi tamen vitia fixerunt ſedes, agrè illi exhibetur auditus, & in caſſum omnis plerumque laborat, quamuis erudita facundia.*

3 *Idcircò etiam pauci eloquentes inueniuntur Concionatores, quia rectam artis viam non benè callent. Quandoquidem plerique eorum nimis auidi rerum ipſarum, non diſponere, non eloqui, non pronuntiare ſtudent; mini-*

minimamque ſui laboris, & induſtriæ partem, in ea conferunt orationis munera. Vnde in varios quandoque, & inexcuſabiles incidunt errores.

4 *Mirum non eſt ſi raro eos nunc poſſideat Eccleſia eruditos Concionatores, quot olim græca, vel romana Reipublicæ temporibus obtinuerat Orbis Oratores: quoniam deſidioſi, et vmbratici non præparantur ad dicendum, eo ſtudio, & cura, quam ſummi tunc illi operoſi adhibebant viri; vt de Demoſthene, & Tullio teſtantur Hiſtoriæ.*

5 *Contionator, priuſquam in Suggeſtum aſcendat, ad id munus debet ſe attenta precatione præparare; non autem ad ipſum accedere tanquam ad vile negotium: aliàs vilis etiam eſſet illi animarum ſalus, vileque diuinum obſequium; nec perfectionem vtique illam aſſequeretur vnquam, cuius amore, & ſiti, veteres, accepimus peregrinatos eſſe Oratores.*

6 *Sacros Oratores incomptum, & impolitum minimè decet eloquium, ſed nimis culta, diuque elaborata tamen valdè dedecet eloquentia: Quoniam non quærit ægrotus Medicum eloquentem, ſed ſanantem; Et efficax oratio, ſententiæ grauitate, & veritate armata, etiam ſine fuci ſuffragio placere ſolet.*

7 *Idcircò tota non debet eſſe Concio ornata, ſed certis tantummodò locis, & vbi res ipſa, & argumentum poſtulat. Sibi profectò nonnulli falsò perſuadent Styli, & Orationis elegantiam in eo poſitam eſſe, ſi res & verba quæſita vanitatis congerere, & oſtentare poſſent. Atque ita opulentam, & diuitem; non pulchram, & ſelectam conficiunt orationem.*

8 *Quidam præterea ſummum decus in concionando, ſibi arbitrantur attingere poſſe, ſi portentoſam oſtenſent memoriam: Alij, ſi in vna concione, infinitam rerum explicent molem: Quibuſdam verò inanis ea eſt, perſuaſio fore magnos ſi ſumma dicant celeritate: Alij, ſi quæſita aſperitatis congerant vocabula. Nonnulli demum, ſi in amplificationibus, digreſſiones apponant interminatas, cuius rei, ridiculum enarratur exemplum.*

9 *Nec deſunt, qui vt auditores quærant, & poſſideant; non verbi Dei efficacia, ſed Potentatuũ fauoribus, præſertim Illuſtrium Familiarũ ſagaciter vtuntur. Hoc autẽ ab Eccleſiaſticis penitus abeſſe debet, cùm ſatis illis ſit id poſſidere ingenium, vt impios reuocent ad pietatem, errantes ad viam, peregrinantes ad patriam, cæcos ad lumen, & ingratos ad gratiam.*

10 *Hinc etiam fit, vt apud nonnullos dicaces, ea conſuetudo, ſiue potius abuſus increbuerit, quòd in concionando, adeò ſalibus, ſcurrilibuſque vtantur facetijs, & circulatorum more, cum aliundè auditores ſibi conciliare nequeant, ad inania hæc confugiunt deliramenta, quæ pias potiùs offendunt aures, quam oblectent.*

11 *Haud parùm etiam errant blandi, venuſtique illi Concionatores, qui adulando, populos non corripiunt, ſed vehementer decipiunt: cùm animi ſit abiectioris loqui tantùm, vt alienæ inſeruiat quiſque voluntati. Vndè feruent, & prædicando ſatis incaleſcunt; audientium tamen corda Sancti Spiritus igne non accendunt.*

12 *Perſuadendo, non delectando ſatis fertur victoria. Quinimo perſuaſio, delectationem ſemper habet adiunctam, eaque vera ſanè eſt delectatio; ſed non quoties affertur nobis voluptas, & delectatio, perſuadetur etiam: Nam quandam, vt moneantur, ſentire debent auditores in animis violentiam, quam ſuaſio mirificè impendit.*

13 *Non alibi peccatur magis, quam ſacrarum Scripturarum concionando in literario ſenſu; cum exacta in eo ſupponatur linguarum notitia. Quamobrem maxima fraudis erit occaſio, ſi quem locum hebraici, vel græci ſermonis interpretatione, ad nouam aliquam contorquere velimus ſententiam, ignorantes vim idiomatum, pertinaciter affirmando in græco, vel hebraico ſic haberi ſermone.*

14 *Sunt deindè ſemidocti nonnulli, qui nullam omninò texere concionem valent, quin è Canticorum Canticis paſſim inſerant multa, quem certè diuinum librum, non eſſe aptum omnium animis, religio, & cautela veterum hebræorum ſatis declarat. E quibus inſuper aliqui ambitioſè ſe iactant, ſibi nunquam aliundè peti teſtimonia, quam ex Dauide, vel Salomone, reddunt enim hæc omnia ieiunam, & ſterilem orationem.*

15 *Nec deſunt præterea aliqui, præſertim ex Scholaſticorum genere, qui etiam Plebeiorum auribus non verentur offerre reconditas Sacræ Theologiæ quæſtiones de Scientia Dei, de Prædeſtinatione, de Libero arbitrio, & id genus alia. Nam hæc non tam faſtidij ſunt plena, quàm fructu vacua; præcipuè vbi nec res, nec auditores id poſtulant. Quare multum afferunt oſtentationis, & vanitatis.*

16 *Sed longè deteriùs quidam faciunt adoleſcentuli, qui ex Philoſophiæ penetralibus quicquid ad robur, et validitatem ſuorum aſſumptorum excipiunt, afferre ſolent: cum in ſacris concionibus, diuinarum Scripturarum audienda ſint teſtimonia, nequaquam Philoſophorum, vel Ethnicorum placita.*

17 *Quidam verò, potius verbi Dei venditores, quàm miniſtri, diuinam gratiam transferentes in luxuriam, pinguia pro laboribus ſibi ſtudioſè parant emolumenta, & ab animarum lucris deſidioſè deſiſtunt. Vnde non*

mittun-

mittuntur à Deo, ſicut olim mittebantur
Prophetæ; quia non quæ Dei, ſed quæ ſua
ſunt tantummodò quærunt.
18 *Nec demùm leuiùs delinquunt, qui ne diuites,*
& opulentes (è quorum liberalitate, & mu-
nificentia, magnifica expectant munera) in
minimo lædantur, reticent veritatem, repre-
henſionemque diſſimulant: præſertim ſi eo-
rum peccata non ſint occulta, & citra ſcan-
dalum id fieri valeat.

QVale, quantumque ſit Dei in Eccleſia
ſacroſanctum concionandi munus: hæc,
1 niſi me penitus fallat opinio, id nobis abũ-
dè argumenta præſtabunt: Nam *Lucæ* 8.
,, Expreſsè habetur, quod: Ibat Ieſus per ci-
,, uitates, & caſtella, prædicans, & euangeliz-
,, zans regnum Dei. Et *Marci vlt.* legitur præ-
,, cepiſſe Diſcipulis, vt Euntes in mundum
,, vniuerſum prædicarent Euangelium om-
,, ni creaturæ. Quod ſi non ſupremum quod-
dam, & eximium extitiſſet Miniſterium:
nec Chriſtus Dominus (de quo Omnia
benefeciſſe *Marci* 8. manifeſtè legitur) ip-
ſum tam prouidè, ſapienterque curaret;
nec Apoſtolis vtique, cæteriſque fideli-
bus, tam ſtrictè, rigidèque obſeruandum
imperaret. Et quid enim aliud egit in ter-
ris? Quid Apoſtoli? Quid Martyres? Quid
tot Doctorum fecere cœtus? Quid magni-
ficentius, quam bellum gerere cum vitijs?
Dæmonum vires infringere; perrumpere
iniquitates; animis iam mollitis, atque
ſubactis inſerere ſapientiam, quæ in æter-
nam frugem adoleſcat? Quid optatiùs,
quàm iuuentutis ingenia, hoc virtutum
ſucco imbuere, quàm illa candidata nobi-
liſſimæ pubis examina, caſtiſſimis diſcipli-
nis excolere, & prima face ſurgentes in
hac ætatula virtutes deoſculari; quam
corroborata iam honeſtatis laude firmatos
continere, quàm pauperibus ſolatio, diui-
tibus ornamento, ignaris luci, doctis gra-
tiæ, omnibus eſſe ſubſidio? Et alios qui-
dem adhuc in terris ad pietatem confirma-
re, alios parturire, & alios in cœlum iam
præmiſiſſe? Quod ſatis perpendens 1. *præ-
par. euang. cap.* 3. Euſebius Pamphilus, ita
,, loquutus legitur. Non enim Perſæ, qui
,, Chriſtum ſequuti ſunt, matres ſuas ne-
,, fandis cognouerunt nuptijs: non humanis
,, veſcuntur carnibus Scythæ, quoniam ad
,, eos vſque, Chriſti prædicatio peruenit:
,, nec chariſſimos, falſa religione impulſi,
,, iugulant filios. Hæc certè, ac alia penè
,, infinita, hominum quondam vitam vexa-
,, bant. Maſſagetæ, ac Darbices, traduntur,
,, cognatos, atque affines, ſuos, qui ſenectu-
,, te afficiebantur, miſerrimos putaſſe: ac
,, ideò immolatas carnes eorum, quos plu-
,, rimi fecerant, deuorabant. Libareni, vi-
,, uos ſeniores ſuos præcipitarunt. Hyrcani,
,, rapaci generi auium. Caſpij, canibus proij-
,, cere ſoliti. Quæ quidem omnia religioſiſ-
,, ſimè ſe facere putabant. Nunc verò ſola
,, euangelica virtute, vndique hæc trucu-
,, lentiſſima peſtis expulſa eſt.
Quia verò concionando, quædam cum
2 ſenſibus ipſis capeſſitur pugna, atque cum
eo ſtrictè dimicatur hoſte, cui aliquid eo-
rum, quæ ad animi ſtatum ſpectant vix
ſuadere quitur (carnalibus; ſcilicet, cum
deſiderijs, ac concupiſcentijs) Prædicatio-
nis officium ità arduum, ac difficile ſit, vt
maieſtate, ac magnitudine ſua (quamquam
prudentiores, & excellentiores) haud pa-
rum exterreat homines. Appoſitè proin-
de Olympiodorus Monachus *cap.* 1. *in Ec-
cleſiaſten.* inquit: Semper ferè Diuini verbi
,, Doctores laborant, atque in anguſtia ſunt,
,, ac plerumque ab ipſa doctrina retrahun-
,, tur, cùm fruſtrà ſe videant operam inſu-
,, mere, ac laborẽ ſolum lucrari, ob auditto-
,, rum inobedientiam, ac deſidiam. Diffi-
,, cillimum quidem eſt ſtudium (puta) pau-
pertatis in animos inducere, & illud effi-
cere, vt inimicos aliquis beneficio ſuo
complectatur, humanaſque voluptates
non ad breue modò tempus, ſed per om-
nem vitæ ſuæ curſum ab ſe procul abijciat.
Verum quidem, & decantatum eſt, Elo-
quentiæ opera non minus admirationis
habere, quàm eſſe ſoleat in ijs machinis,
quarum ingenio, & arte grauiſſimæ mo-
les loco mouentur, aguntur in gyrum,
ſubducuntur in altum obſtupeſcentibus
oculis, animiſque, qua nam id ope con-
tingat. Hæc nanque omnibus horis in
eloquentia fiunt: nec ſolùm ſenſus ipſi
vincuntur, atque ſuccumbunt, ſed ratione
rationem ipſam ſuperamus, cum ſit domi-
natrix hæc, animorum flexamina dicta,
potens omnium rerum, vt poſſint meritò
viri ſapientes ambigere, manu ne, an lin-
,, gua maiora miracula fuerint patrata. Tan-
,, tam enim vim habet illa (2. *de orat.
,, ſect.* 126. *num.* 187. inquit Cicero) quæ re-
,, ctè à bono Poeta dicta eſt Flexamina, at-
,, que omnium regina rerum oratio, vt non
,, modò inclinantem erigere, aut ſtantem
,, inclinare, ſed etiam aduerſantem, & repu-
,, gnantem, vt Imperator bonus, ac fortis,
,, capere poſſit. At ſanè, vbicunque ſtabiles
vitia ſuas fixerint ſedes; os blæſum cui-
que, debiliſque ſit lingua; in caſſum labo-
rat facundia; & omnis quamuis erudita
vileſcit, & torpet eloquentia: præſertim
cum Hoc æquè omnium ſit, vt vitia ſua
excuſare malint, quam effugere. *Seneca
contron. paulò poſt princ.*
Quamobrem, hoc arbitror verè poſſe
3 dici, præter cauſam, quam modo attuli

(difficultatis, ſcilicet, in hac materia) pauciſſimos idcircò reperiri Concionatores eloquentes: quia rectam artis viam non benè callent, vitantque tutos tramites, errore procliuiori, quàm in artibus cæteris, flectuntque in hanc modo partem, modo in illam: fugientes vltrò venerabilem eloquentiæ formam, quam alioqui tamen aſſequi omnes concupiuere. Eorum etenim plerique nimis auidi rerum ipſarum, vnam eam agunt curam, vt interim obliti partium cæterarum; non diſponere, non eloqui, non pronuntiare ſtudeant, minimamque ſui laboris, & induſtriæ partem; in ea conferant Orationis munera. Quare non erit vtique huic officio cumulatè ſatisfacere, ſed ipſum contemnere, & deridere; atque (quod deteriùs eſt) ob minimam intelligentiam, & maximam ignorantiam artis, temerarios, & vanos ſtatim prolabi in errores. Profectò quemadmodum errores omnes (*in Platonis Lacheten. vel de fortitu.* ſcribit Ficinus) cum manus in apprehendendo, tum pedis in gradiendo, ab ipſo videndi defectu procedunt: ſic errata hominum omnia, tum in eligendo, tum in agendo, ex defectu intelligentiæ proficiſci Socrates arbitratur.

Non itaque, quenquam poſſe admirari cenſeo: paucos ſi modò tales poſſideat
4 Eccleſia ſacros Concionatores, quales antiquis Græcæ, vel Romanæ Reipublicæ temporibus, in Foro, Curiaque profani verſabantur Oratores. Non enim præparamur ad dicendum eò ſtudio, & cura, quam ſummi tunc illi adhibebant Viri. Qandoquidem: vbi nunc amplius inuenirentur homines, qui, Magnus velut Demoſthenes, balbus, & blæſus; geſtu deformis; voce exilis; impedita garriret lingua, humerum indecorè moueret, & imbecilli, infirmoque ſpiritu affectus; ſimilia incommoda exercitatione, & labore emendarent, ſicut & ipſe ad ſtuporem correxit. Pronunciationis vtique difficultatem, lapillulis in os coniectis: actionem, humero dextero, vel ſiniſtro ferrum applicando, eo ingenio, vt ſi tantillum incompoſitè ſe ſe commouiſſet, eodem momento, arte ſua vulneratus fuiſſet: & vocis tenuitatem, fluminum ripas, aut littora adeundo maris, vt horriſono illic aſſuefactus murmure, potuiſſet inde grandiori voce contundere ſtrepitum inſanæ multitudinis; tanquam in eam violenter tonaſſet: *Plutarchus in eius vita*. Et quis noſtrum peregrinaretur hodie Rhodum vſque vt excellentiſſimos artis Magiſtros auidè conſectaretur; vel æquis admitteret auribus aliena monita, quaſi meliores ipſo Cicerone, qui exprobrantes ſibi ſuæ orationis vitia tam libenter audiebat; ſtuduitque tantoperè caſtigare ſi quid amici luxuriare iuueniliter cenſuiſſent: nec quidem erubuit, vt quæ dicebat geſtu, & actione compleret, Roſcio Comædo, & Æſopo Tragædo ſedulam operam dare, *Idem Plutarchus in eius vita*.

His autem exemplis, commodè, cla-
5 reque monemur, quàm futurum ſit vtile Concionatori, ſi animum ſuum exoluerit omnibus humanis curis, priuſquam in ſuggeſtum aſcendat, quamue oporteat ipſum ad id munus attenta precatione præparari, & quanta ſit eorum vecordia, qui ſic ad concionandum accedant, quaſi vile negotium aggrederentur, aut priuata rei cauſa illuc venirent. Concionatoribus hiſce, qui non vitant animi ſui iudicium, idque ſicuti oportet, ſuſpectum habere neſciunt, vilis eſt Animarum ſalus, vile diuinum obſequium, nec ea cura in pectore illis viuit, vt ſapientiæ perfectionem aſſequantur illam, cuius amore, & ſiti, veteres eſſe peregrinatos accepimus Oratores. Nouos illi Magiſtros, nouoſque philoſophantium cætus, excolendo animo ſemper inquirebant, idque cùm facerent, ſe tamen eſſe nulliſcios profitebantur: iudicium ſuum in omni propoſita quæſtione ſuſpenſum tenebant, & eo ipſo tempore, quo mortem haberent præcordijs conceptam, ſtudium erat ipſis diſcere aliquid, & commentari. His propterea verbis, *orat. de modeſt. in diſput.* eorum quemquam ità monet, exterretque Nazianzenus: Magnum quid eſt docere: verum diſcere periculo caret. Cur te ipſum facis paſtorem, cum ſis ouis? Cur caput eſſe contendis, cùm pes exiſtas? Cur exercitum ducere quæris, cùm inter milites adhuc cenſearis? Cur magnum, ſed neutiquam tutum lucrum maris ſectaris, cum ſine periculo terram colere poſſis? Sanè ſi vires ſecundùm Chriſtum, ſenſuſque habeas exercitatos, tibique lumen ſplendeat cognitionis, loquere ſapientiam, quæ profertur inter perfectos, nec non abſconditam in myſterio, & illam cum tempus cæperis, & tibi credita fuerit. Qui-
6 bus profectò verbis Sacra Concionatorum ſatis eruditur ſchola: Ipſos videlicet incomptum, & impolitum minimè decere ſermonem; ſed nimis cultam, diuque elaboratam tamen valdè dedecere eloquentiam: Quoniam: Non quærit æger medicum eloquentem, ſed ſanantem, *epiſt. 75.* ſuo Lucillo ſcribit Stoicus. Siquidem oratio, ſententiæ grauitate, & veritate armata, etiam ſine fuci ſuffragio placere ſolet. Non enim, è cælo, quæ vti montes in audientium vallem effundunt, recipient do-

documenta, ſed ab Ethnicis, vaniſque viris tumida verba, & inflatas potius mutuarentur ſententias. Sic itaque euangelicus Concionator, ſuam concinnet orationem, vt quicquid in ea inuenitur virile ſit, non molle, atque fœmineum, ſed conſtans, & acre: Nam veritatis amator, Euangelijque adminiſter, ea proferre tenetur, quæ delinquentium excitent lachrymas, non quæ euanidos lucrentur plauſus concionatoris. Hinc Paulus 1. *ad Corinth.* 2. inquit: Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum, qui ex Deo eſt, vt ſciamus, quæ à Deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur, non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina Spiritus: ſpiritualibus, ſpiritualia comparantes.

Inexcuſabiles propterea omninò ſunt,
7 veſana quorum iactantia, ſacra ita egreſſa eſt Prædicatio conuenientiæ, & honeſtatis fines; vt iam deformitatem in ea tot illi verborum floſculi portentoſam habeāt, nec amplius ferri poſſent inanis gloriæ ſignificationes, atque indicia, poſthabito interim animarum fructu. Non enim tota debet eſſe Concio compta, & ornata, ſed certis tantummodo locis, & vbi res ipſa, & argumentum poſtulat. Quandoquidem: Oratio vultus animi eſt. Si circumtonſa eſt, & fucata, & manufacta, oſtendit illum quoque non eſſe ſyncerum, & habere aliquid fracti, Lucillo, *epiſt.* 115. ſcribebat Seneca. Vellem interea legiſſent ea, quæ Patres antiqui in eos, qui diuinis vtuntur in rebus inani ſermone, & ornamenta conquirunt fucata; reliquerunt ſcripta. Intelligerent ſanè, quòd ſi Gregorio Nazianzeno (vt cæteros innumeros mittam) infelix videbatur eſſe (quę tamen fœliciſſima erat ætas) quomodo ille tandem afficeretur, ſi de concionatoribus hiſce mendoſis, atque leuiſſimis, vnum aliquem fortè audiuiſſet. Fuit quondam tempus (*orat.* 21. *in laud. Athan.* inquit ipſe) cum res noſtræ florerent, ac præclarè ſe haberent: cum nimirum ſuperflua hæc, & verborum lepore, atque arte fucata tractandæ Theologiæ ratio ad diuinas caulas ne aditum quidem habebat. Verum idem erat calculis ludere, inuerſionis celeritate, oculorum obtutum fallentibus; aut omnigenis, & laſciuis corporis flexibus ſpectatores ludificari, quod noui quidpiam, ac curioſi de Deo, vel dicere, vel audire. Simplex contra, ingenuaque oratio, atque doctrina, pietas exiſtimabatur. Verborum ſæpius quàm ſententiarum ornamenta illis ſummopere placent: quod genus vbi frequenter adhibeatur pondus, & authoritatem abrogat orationi, & ſunt ex ea figurarum copia nonnullæ præcipuæ leuitatis, ac languoris. Credunt enim poſitam eſſe ſtyli, & orationis elegantiam in eo, ſi res, & verba quæſitæ vanitatis congerere, & oſtentare poſſent: atque perſuaſum habent eloquentiæ, vel doctrinę famam, opinionemque omnibus modis eſſe colligendam. Quare ſi putent in orationem cuncta ſe poſſe transferre ornamenta; illud idem egregiè in ipſos cadere videbitur, quod alias de Principe Pictorum Apelle *lib. 2. pedag. cap.* 12. apud Alexandrinum legitur decantatum ſcomma, & vulgare cauillum. Cum enim diſcipulum ille ſuum vidiſſet ita coloribus Helenam expreſſiſſe, vt effigies tota gemmis, & auro circumluceret; conuerſus leniter ad eum: Tu verò (inquit) ò fili, cum non poſſes hanc pulchram facere mulierem feciſti ſaltem opulentam. Ita ſanè, verbis deformiter, ſententijſque quampluribus, hi nimis refarciunt; nequaquam verò ſuis partibus, membriſque elaboratam nobis contexunt orationem.

Hinc autem fit, vt vno veluti gregè, &
8 agmine innumeri penè audiantur Concionatores, quorum nonnulli portentoſæ memoriæ duntaxat ſibi decus aſſumere curant. Alij vna ſe, ſe concione infinitam rerum molem explicare poſſe gloriantur. Quibuſdam verò ea eſt inanis perſuaſio, fore magnos, & claros, ſi tanta dicāt velocitate, vt non Parthorum equi, non aues ipſæ poſſent ſuperare curſum. Alij demum, multa quæſitæ aſperitatis congerere nituntur vocabula, longamque authoritatum ſeriem tantùm ad plauſum; & oppoſita contrariis contraria, fucata quadam arte, velut ad ingenij pompam, & ludum, eos ſæpè ſæpius non pudet inutiliter iterare. Me quidem hoc alias minimè latet: In tota, ſcilicet dicendi arte, nullum eſſe maius, illuſtriuſque lumen, amplificatione recta, & vera; cùm ex Tullio, *de partit. orat. ſect.* 234. *n.* 53. ſit grauior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem. Vndè apud Cauſſinum, *lib.* 5. *de eloquentia ſacra, & humana. cap.* 1. Orationis eloquentes viri nominarunt Animam: Sed quia plerique Concionatores, in quo huiuſce partis laus, & perfectio poſita ſit, vix capiunt, & intelligunt; haud parum hallucinantur; & dum augendi ſtudio pruriunt in omnibus, miſeras aures importuniſſima obruunt garrulitate. Exiſtimant enim rem amplificari egregiè, cùm inutiles digreſſiones, & adiuncta multa idem ſignificantia, & oppoſitas, atque contrarias inter ſe ſe voces coaceruauere. Ex hac quidem profectò congerie, ab Eminentiſſimo Federico Borromæo *lib.* 2. *de ſacr. noſt. tempor. orat.* ſatis

appo-

appoſitè, nobis proponitur in exemplum amplificator, qui dum in illa verba *Matth.* 4. diutius concionaretur: *Ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu &c.* paulatimque progrediendo perueniſſet ad ea, *Et oſtendit ei omnia regna mundi:* Terrarum orbem primò diuiſit in ſuas partes: in ſingulis deinde partibus cœpit enumerare prouincias; in Prouincijs vrbes. Ita non euangelica illa fuit explicatio, ſed geographica deſcriptio propoſita concioni; ſumma, qui adfuere cum offenſione prudentum. Falluntur quidem mirificè (ne verius miſerè dicam) Quoniam haud ſatis ſcio, an vllum ſit vitium, magis à vera germanaque eloquentia alienum, quam inepta, & pueriles amplificatio rerum, & ſententiarum inanis, vanoque ſtrepitu verborum intemperantius tantummodò laſciuiens. Cui enim non pariunt nauſeam illæ lentæ circunductiones, longæque digreſſiones, quas poſtquam cum tædio exorbueris, oratione permoleſta fatigatus, conceris laconicum illud exclamare: *Nihil eſt præter vocem.*

Cogimur etiam modò, eorum notare
9 miſeriam, qui tanquam velint prodeſſe quamplurimis, mitis cogunt artibus auditores. In id ſibi quærunt aduocatos, & potentioribus quodammodo tendunt retia, atque adeo præcipua captant ambitione fœminas illuſtres, vt eæ ſecum alias in concionem trahant. Id ſanè nihil eſt aliud, quam vel magnificè ſentire de ſe ipſo, ſuſpicionemque præbere leuitatis ad inanem gloriam, & ſuperbiæ; vel etiam fateri humilem, & abiectum animum, in eo, quod vereri videantur, ne, ſi non adhibuerint artes haſce peruerſas, ſoli relinquantur in ſuggeſtu. Hoc vtrique ab Eccleſiaſtico penitus abſit Concionatore. Nam ſatus illi ſit eam poſſidere mentem, & obtinere ingenium, vt impios reuocet ad pietatem, errantes ad viam, peregrinātes ad patriam, cæcos ad lumen, ingratos ad gratiam: Siquidem nullo humano alias explorato cōſilio, fideles homines, ſuapte natura certatim ipſum ſequentur, turmatim adhærebunt eidem, illeque demùm optatum ſuorum laborum lætus perſpiciet fructum. Id profectò ſacris in hiſtorijs, Chriſti Domini, Apoſtolorum omnium, Sanctorumque quamplurium, innumeris roboratur exemplis: Quandoquidem, vt *ſerm. in cantic.* 85. inquit Bernardus: Quærit anima verbum, cui conſentiat ad correctionem, quo illuminetur ad cognitionem, cui innitatur ad virtutem, quo reformetur ad ſapientiam, cui conformetur ad decorem, cui maritetur ad fœcunditatem, quo fruatur ad iucunditatem.

Ea præſertim de cauſa apud nonnullos
10 dicaces, & vanos; ea conſuetudo, ſiue peſſimus potius abuſus aliquando etiam increbuit, vt in concionando, adeo ſalibus, ſcurrilibuſque vtantur facetijs, vt Circulatorum more, cùm aliunde auditores ſibi conciliare nequeant, ad inania hæc deliramenta confugiant, & ſententiarum (vt ipſi loquuntur) falſos rumores excitent, qui ſi minus probentur, ab omnibus facile deridentur: Quaſi piæ aures, in oratione ſales, & iocos, facetias, & fucata oblectamenta (quodque dicere animus horret) in euangelica ſeueritate, laſcinias enixè percupiant. Hoc quidem Apoſtolus minimè docuit; ſed Timotheo 2. *cap.* 4. contraria ſuggeſſit; dicens: Prædica verbum, inſta opportunè, importunè argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Et veluti prophetans, quæ noſtris temporibus futura erant, protinus ſubdit. Erit enim tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt; ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Nam catholici, verique Concionatores, qui cum fermè toti ſint in graui genere dicendi, & ad ſanctioris diſciplinæ normam compoſiti, nullum tam inertibus facetijs locum relinquere ſolent. Si qui tamen inueniantur, qui vel quod ita ficti ſint à natura, vel quod putent ineſſe in illis locis ad ineſcandos animos plurimum vrbanitatis, ijs vtantur intemperantius, malè ſibi, malè auditoribus conſulunt. Nam ridiculis ſæpius adhibitis, tum præſertim, ſi iſta è triuijs petita, ad humilem ſcurrarum vitam pauliſper accedant; omnes quot quot antea fuerint excitati protinus hebeſcent pietatis aculei, tum authoritas, & exiſtimatio dicentis facile deperdetur. Quare Tullius de hoc dicendi genere, *2. de orat. ſect.* 131. *n.* 259. præter cætera ita loquutus legitur: In quo non modo illud præcipitur, ne quid inſulsè, ſed etiam ſi quid perridiculè poſſis: vitandum eſt oratori vtrumque, ne aut ſcurrilis locus ſit, aut mimicus.

Contrarijs item in caſtris non minus
11 militant blandi, quamquam Sacri declamatores, quippè, qui, ſpecie corporis pulchelli, vultu ipſo magis decoro, quàm viros deceat præſertim religioſos, inſtructi; rerum omnium copia affluentes, ad delicatiores aſſentatiunculas, & aurium lenocinia, turpiter cernuntur inclinari. Quamobrem, aſpera quælibet ſtudiosè fugientes, grandes illas, & atroces Prophetarum ſententias, quibus minæ, & terrores intentantur mortalibus, de ſuis concionibus penitus expungunt. Rarò de morte, & infe-

tis

tis ſermones inſtituunt: vel ſi quid neceſſario de iis dicendum ſit, lepidiſſimè deſcribunt: Minime ab eis expectandum cenſetur, vt aliquid de Ieiunio, & Pænitentia dicant; nam Peccatum docent quoddam naturæ eſſe profluuium, quod totum, Chriſti ſanguine abſterſum, & abolitum eſt; pietatiſque noſtræ non eget inſtrumento. Sic igitur miſeri perdunt, & perduntur; cùm ſcriptum ſit *Ezechielis.13.* Væ, qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis ad capiendas animas. Siquidem, ſi Concionatorum alicui, vna ea ſit propoſita cura populum vt delectet; erit ille ſanè haud parum vituperandus; cum animi ſit abiectioris, loqui tantùm, vt alienæ inſeruias voluntati. *4. ethic. cap.3.* Parare nanque delectamenta populo, ſimile eſt ludi, debemuſque talia relinquere Poetis, & Scenico Gregi, qui artem hanc ex induſtria factitant. Feruent propterea, & prædicando ſatis incaleſcunt; audientium tamen corda Sancti Spiritus igne non incendunt. Ita quidem apud Surium *tom.7. D. Bernardini Senenſis in vita*, quidam eorum conteſtatus eſt: Percontatus enim, cur energiam non tantam eius haberent Sermones, quantam Bernardini religioſiſſimi viri, quamuis in eloquentia ipſe facilè eum ſuperaret? Ego (inquit) comparati poſſum carboni calido, ſed non ignito: cui ſi alij carbones apponantur ignem non concipiunt; At Bernardinus ſimilis carboni ardenti, inflammatus diuino ſpiritu, cui ſi applicentur alij, ignem concipient.

Perſuadendo quippè, non delectando
12 ſatis fertur victoria; iſque totus Magnorum oratorum fuerat olim conatus, vt *de claris Oratoribus* paſſim legitur apud Tullium. Quinimo, Perſuaſio delectationem ſemper habet adiunctam; eaque vera demum eſt delectatio: Sed non quoties affertur nobis voluptas, & delectatio, etiam perſuadetur. Quandam enim ſentire debent Auditores in animis violentiam, & quaſi coacti id facere, quod nollent; neque Oratoris verba cibum ferent ſemper, ſed medicamentum etiam, ita vt animorum perturbatione pellantur ea, quæ ſunt viliata, & corrupta. Non idcircò cenſemus plauſus hoſce, quos dare vulgus amat propriam, & germanam laudem eſſe Concionatoris: ſed ſumma quidem prudentum iudicio, laus erit, ſi diſcedent omnes ex concione mæſto cum ſilentio, nihil numquam inter audiendum effati; ſi madentibus adſtabunt oculis; ſi crebra ducent ſuſpiria, ita vt etiam audiantur; ſi varij motus animorum apparebunt in vultu; ſi nutibus etiam imprudenter ſignificabunt ſe rebus aſſentiri; ſi auidè cum leui quadam contentione implebuntur ſubſellia, & id genus alia, apud Federicum Borromæum adnotata *lib. 2. de ſacris noſt. tempor. concion.* Quç omnia vehemens, & perfecta ad ſtuporem præſertim operatur Suaſio.

Quia verò tanti viri, & eruditiſſimi Car-
13 dinalis (ex quo non pauca decerpſimus hactenus) nunquam peritura, noſtram libenter in mentem irrepſit memoria: non pigeat ex eodem amabo quenquam, & alia, huiuſcemodi capitis pro coronide, quædam amplius percipere, ac retinere. Afferunt nanque præterea, nonnulla ſæpè Concionatores quibus magna viuacitatis, & acrimoniæ ſpecies ineſt, ac prima ſanè fronte præferunt elegantiam, & leporem, in receſſu tamen, inania prorſus, & vana reperiuntur. Id maximè accidit, diuinarum literarum in explicatione; quandocunque locum aliquem variè conſiderandum ſumpſere. Quamuis enim habeat laudem in eo genere multimoda ſenſorum conſideratio: lex tamen ſemper vna manet, ne quid commentitium, atque falſum dicamus. Ideoque Sanctus Auguſtinus, *ſerm.18. de verb. dom. propè fin.* his verbis docet: Attendite in facta Sanctorum, nè fortè noſtra videatur interpretatio: quomodò hæc verba intellexerunt Sancti, ſic vtique intelligenda ſunt. Nec peccatur alibi magis, quàm in literario ſenſu, cùm, ſcilicet dicuntur ea, quæ palam huic repugnant, & creberrima ſeges errorum huiuſmodi manat ex linguarum ignoratione, quibus Teſtamentum vtrunque principio dictatum fuit. Habet enim omnis lingua ſua quædam propria genera loquutionum; quç cùm in aliam linguam transferantur, videntur abſurda. *D. Aug. de vera relig. cap.50.* Quamobrem, maxima fraudis erit occaſio, ſi quem locum hebraici, vel græci ſermonis interpretatione, ad nouam aliquam contorquere voluerimus ſententiam. Tunc enim fiet, vt ignari penitus earum linguarum, verborum vim non aſſequamur, vniuſque verbi ſenſum, alteri verbo accommodemus, & in ea rerum omnium confuſione, pertinaciter affirmabimus, in græco, vel hebraico ſic haberi.

Sunt deinde ſemidocti nonnulli, qui
14 concionem omnino texere valent nullã, quin è Canticorum Canticis paſſim inſerant multa, quem certè diuinum librum non eſſe aptum omnium animis religio, & cautela veterum Hebræorum ſatis declarat. Non enim legebant, niſi quibus erat permiſſum; & ſunt ibi nonnulla, quæ ſi velis explicare, neceſſe habeas ad ea deuenire, quæ nolis, & cogaris repræſentare mul-

multa, quæ commodiùs occultarentur.
Nulli proinde Hebræi hoc legere permit-
tebant canticum, ætatis ante annum tri-
geſimum, quæ ætas ſacerdotalis erat, te-
ſtibus Origene *in cant. homil.* 1. & Sancto
Hieronymo *præfat. in Ezechiel.* Animaduer-
timus autem, alios itidem profiteri palam,
& iactare ſibi nuſquam aliunde peti autho-
ritates, atque teſtimonia, quam ex Daui-
de, vel Salomone, qui tam arcti fines, eam
afferunt neceſſitatem, vt iocos perperam
illos interpretentur, cùm ſcilicet, in an-
guſto poſitis opportuna teſtimonia non
ſint ad manus. Hæc ſanè illotum ieiuni-
tas arguit circa ſacra monumenta ſegne
ſtudium, atque negligentiam eius theſauri,
cuius intimos penetrare deberent receſſus.
Nec minus ineptè agunt; ſi qui diuinas li-
teras gloriantur eſſe ſibi tam faciles, vt
quicquid ipſi, animis deſtinauere docta
nobilitate, ſequantur: Non enim poſſu-
mus ibi cuncta reperire, cum deſint multa,
ſi tamen in ſuam quæque partem, & ſen-
ſum accipere prudenter velimus: Nam,
vt docet Auguſtinus *lib. de Aſſumptione B.
Mariæ Virg. ferè in princ.* Quædam Scriptu-
ra ſacra veris indagationum ſtudijs quæ-
renda reliquit, quæ non ſunt ſuperflua
„ æſtimanda, dum vera indagatione fuerint
„ patefacta. Fæcunda eſt enim veritatis au-
„ thoritas, & dum diligenter diſcutitur, de
„ ſe gignere quod ipſa eſt cognoſcitur. Sæ-
„ pè enim diſcuſſa veram conuenientiam
„ parit, quam manifeſtis ſermonibus abſcon
„ dit, & ſæpè apertis ſermonibus inſinuat,
„ in quibus nihil præter id, quod ſonat, quæ-
„ rendum inuitat.

Sed & ex Scholaſticorum genere (eorum
15 ſcilicet, qui Theologiam docent in dif-
ferendi ſubtilitate poſitam) prodeunt non-
numquam Concionatores, qui vel ſub
ipſa adhuc ſtudiorum incude poſiti; vel
certè, calentibus etiam tum altioris do-
ctrinæ vigore ingenijs, rebus optimis pa-
rum prudenter vtuntur. Quare ad aures
licet, plebeias afferunt reconditas ex Theò-
logiæ inſtrumento quæſtiones de Scientia
Dei, de Prædeſtinatione, de Libero decre-
to, & id genus alia, de quibus latè, quaſi
in ipſa ſchola diſſerunt: Nam, & varieta-
tem ſententiarum tum veterum, tùm iu-
niorum explicant, confutant aliena, ſua
confirmant; adhibent etiam ſcholę verba
in alieno idiomate peregrina, & horrida;
quæ omnia tam faſtidij plena ſunt, quàm
fructu vacua. Quoniam, vt grauioris eſt
Concionatoris electas ex Theologia quæ-
ſtiones interpretari nonnunquam magno
ſapientiæ, & eloquentiæ manſuetioris con-
dimento: ità profectò has conſectari mo-
roſius, vbi neque res, neque auditores po-
ſtulant, multum habet vanitatis. Quando-
quidem, vt 2. *de bono perſeu. cap.* 22. ſapien-
ter monet Auguſtinus: Quamuis hæc ve-
„ ra ſint, non tamen iſto modo dicenda
„ ſunt, audientibus multis, vt ſermo ad ip-
„ ſos etiam conuertatur, eiſque dicantur
„ illa iſtorum verba, quæ veſtris literis in-
„ didiſtis, & quæ ſuperius interpoſui.

At ſanè, longè deterius faciunt adole-
16 ſcentes quidam, qui ex Philoſophiæ cir-
culis recentes, ſi fortè aliquid, quod ad
philoſophicam palæſtram attineat, inuene-
rint, in hoc excurrent: & cum (vt addamus
exemplum) per antiperiſtaſim dixerint,
Catholicorum ardorem inter hæreticas
prauitates augeri: tum explicabunt quid
ſit Antiperiſtaſis, & quid de ea veteres ſen-
ſerint Philoſophi: Et cum agetur in Euan-
gelio de ſignis in Sole, & Luna; tum erunt
ſiderum meteororum rationes fuſius ex-
plicandæ. Hæc enim leuius delibata, vbi
& res ita poſtulare videtur, habent vtique
aliquid gratiæ, & doctrinæ; contra verò
putidius inculcata non modò non dele-
ctant audientium aures, ſed Oratorum
magis produnt infantiam. Sacræ nanque
Scripturæ, præſertim in Concionibus au-
dienda ſunt teſtimonia, nequaquam Phi-
loſophorum placita. Hinc Diuus Augu-
ſtinùs, ſuper illud *Pſalmi* 140. *Abſorpti ſunt
iuxta petram iudices eorum*; ita mirificè inter-
pretatus eſt: Iuxtà, ideſt comparati iudices
„ magni, potentes, docti. Ipſi dicuntur iu-
„ dices eorum, tanquam iudicantes de mo-
„ ribus, & ſententiam proferentes. Dixit
„ hoc Ariſtoteles. Adiunge illum petræ,
„ & abſorptus eſt. Quis eſt Ariſtoteles, au-
„ diant. Dixit Chriſtus, & apud inferos con-
„ tremiſcit. Dixit hoc Pythagoras; dixit hoc
„ Plato. Adiunge illos petrę, compara au-
„ thoritatem illorum authoritati Euange-
„ licæ, compara inflatos Crucifixo, dica-
„ mus eis: Vos literas veſtras conſcripſiſtis
„ in cordibus ſuperborum; ille Crucem
„ ſuam fixit in cordibus Regum. Quia, vt
„ *contra Iulianum Pelagianum lib* 4. *cap.* 14. idem
„ ipſe ſcripſerat: Non ſit honeſtior Philoſo-
„ phia Gentium, quam noſtra chriſtiana,
„ quæ vna eſt vera Philoſophia: quandoqui-
„ dem ſtudium, vel amor ſapientiæ ſignifi-
„ catur hoc nomine.

Demum cum ambitio, & auaritia, om-
17 nium elementa vitiorum ſint, ſicut Ti-
mon ille, cognomento *Miſantropos*, hoc eſt
hominum exoſor, apud Stobeum *ſerm.* 8.
& Eraſmum, *apoph. lib.* 6. ipſas ſatis nun-
cupauit appoſitè: Exprobratis Conciona-
torum hactenus vitijs ex ambitione pro-
genitis, quæ ex auaritia pariter conflantur,
non erit inutile vndecumque explorare.
Quidam enim, plus offerenti, Verbi Dei
ven-

venditores Miniſtri, diuinam gratiam (vt *catholica Iudæ epiſtola* ſcribitur) transferentes in luxuriam, lautius, & abundantius, vt viuant, non quæ Ieſu Chriſti, ſed quæ ſua ſunt *ad Philip.* 2. intemperanter quærunt. Et dum pinguiora pro laboribus operosè ſibi parant ſtipendia, ab animarum lucris deſidiosè deſiſtunt. Non itaque ſicut olim mittebantur Prophetæ, Sanctique Apoſtoli Domini, amplius ij vocantur in ſortem, ſed fautorum magis extorqueni ſuffragia, vt renuuioribus relictis, ea protinus nanciſcantur loca, quæ maximè ad vberiora prouentuum commoda, minimè verò ad proximorum ſalutem, ſibi ſtudiosè, prius elegerunt. Quare populorum non exigentiam, aut (niſi cito ſuccurrant) periculum benè perpendentes in mora, ſed propriæ vtilitati tantummodo conſulentes; à graui & lethali, non eximuntur culpa, vt ex Gregorio 2. *paſtoral.* atque alijs rectè cenſuit Henricus Gandau. *quodl.* 7. *q.* 19. Quandoquidem ſi Prædicatores, vtpotè diuina quæque annuntiantes, Angeli Dei ſunt (Angelus enim eſt, qui diuina annuntiat) Raphaelem præſertim, vnum ex ſeptem, qui adſtant ante Dominum *Tobiæ* 12. imitari tenentur: qui iunioris Tobiæ, hoc eſt, viatoris anguſtias non refugijt, eique officio ſedulò inſeruiit; mercedem tamen ſeruitij non admiſit, ſed honeſtis tantummodo ſtuduit laboribus. Per id idcirco ſignificatur (vt his ibidem verbis gloſſat Lyranus) Quod Doctor bonus, vel Prædicator,
,, qui per Angelum ſignificatur, eo quod
,, eſt nuntius verbi Dei, non debet prædica-
,, re propter quæſtum, ſed propter gloriam
,, Dei, & ſalutem animarum.

Nec leuius inde delinquunt ex eodem
18 Henrico *ibidem q.* 20. qui ne diuites, & opulenti (è quorum liberalitate, & munificentia, magnifica expectant munera) in minimo vix lædantur, reticent veritatem, reprehenſionemque diſſimulant. Concionatori etenim cuilibet, *Iſaiæ* 58. expreſsè
,, dicitur: Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exal-
,, ta vocem tuam, & annuntia populo meo
,, ſcelera eorum, & domui Iacob peccata
eorum: peccata ſi præcipuè non ſint occulta, & citra ſcandalum id fieri valeat: Quia veritatis amator, non vult ſibi parci contra veritatem: dicente Gregorio 2. *pa-*
,, *ſtoral. cap.* 8. Ille ergo ſe ipſo amplius veri-
,, tatem deſiderat amari, qui ſibi à nullo
,, vult contra veritatem parci. Quare ab ingenuo Concionatore, nunquam veritas (illis attentis conditionibus) tacenda eſt,
,, nec reprehenſio differenda. Quandoqui-
,, dem: Qui prouidi (apud eundem Henri-
,, cum idem ſubdit Gregorius) humanam
,, gratiam amittere formidantes, loqui libe-
,, re recta pertimeſcunt, improuidi dicun-
,, tur: quia vbi credunt ſibi prouidere cuſto-
,, diendo gratiam hominum, amittunt gra-
,, tiam Dei.

CAPVT VI.

Theologicas quæſtiones, friuolis abſoluere, ac vanis argumentis: Nouitates nimis amare: Sibi quod Veterum fuit, tanquam proprium tribuere: Diſcordias in ſcholis parare: Inepta inſerere iudicia: Aures ad rationes naturæ prorſus occludere: Curioſas, & ſuperflu s profanæ Philoſophiæ non amputare ſententias: Scholaſticorum hæc ferè ſunt vſitata, & conſueta Theologorum vitia.

SVMMARIVM.

1 *Scholaſticorum vitia Theologorum reprehendere, ſupremam illam non eſt facultatem arguere, cuius inconcuſſa authoritas, omnem humani ingenij perſpicacitatem latiſſimè videtur excedere; recentiorum niſi idias velimus Hæreticorum turpiter inhærere ſententia, aut celebratarum ab omnibus ipſius laudum palinodiam ignauiter canere.*

2 *Scholaſtica Theologia à Chriſto Domino ſuam duxit originem. Puerulus dum in templo, & grandior publicè inter Doctores, Scribas, & Phariſæos magnificè eam exercuit. Magiſtrum deinceps ſequuti ſunt Diſcipuli, Apoſtolique communiter, omnes paſſim inter Nationes, & Gentes.*

3 *Huiuſcemodi quoque tenuerunt inſtitutum ex Sanctis Patribus quamplures, vt Damaſcenus, Auguſtinus, atque alij, ex quorum fontibus, omnes cæteri Scholaſtici, ſapientiæ aquam ad ſatietatem ferè potarunt. Quorum tutam, ſanamque doctrinam nunquam Sancta reiecit Eccleſia, ſed ſummoperè commendauit.*

4 *Ex hac præterea ſcholaſtica facultate, multa, & plura prodeunt commoda, atque vtilitates. Breuitas, nimirum, in altiſſimis ſacrarum rerum explicandis myſterijs: Methodus facilis: In vtramque partem diſſidentium reſolutio, deciſioque rationum: Fidei catholicæ aduerſarijs firma reſiſtentia: Hæreſum, vltima, & fatalis exterminatio: & id genus non pauca.*

5 *Cum autem verè, & propriè hi duntaxat ſcholaſtici ſint Theologi, qui de Deo, rebuſque diuinis aptè, prudenterque diſſerere, ab eruditis expenduntur viris: Qui è*

contra, vniuerſas theologicas quæſtiones friuolis, & tenuibus abſoluunt argumentis, aſcriptitij ad ſummum Theologi vocandi erunt. Vnde reprehenſione digni meritò arbitrantur.

6 *Fauor nouitatis, in cunctis rebus Superiorum fermè delet, & obliterat venuſtatem omnem: vndè Cantio gratiſſima eſſe ſolet, quæ nuperrima venit in aures, præſertim apud vulgares, & imperitos homines. Fallitur tamen non parùm apud expertos, & eruditos nonnunquam.*

7 *Dicterium Pompei in quendam Marcellinum ſibi petulanter maledicentem, in hos mordaces Veterum ſcholaſticos calumniatores, aptè retorqueri poteſt; cum ille non minùs à Pompeio accepiſſet, quod Pompeio indignè non deſiſtebat latrare; quam Neoterici Scholaſtici omnes, quicquid in antiquos inſolenter impingunt, ab ipſis liberaliter ſint mutuati.*

8 *Nouitates ideircò hortulis aſſimilantur, ac viridarijs. Vetera verò nemoribus, atque ſyluis rectè comparantur. Cum quibus tamen æquè ſtat; quod licet, hac venuſtate, & amœnitate hortorum careant; ſacrum vero ſyluarum horrorem, ac reuerentiam nunquam amittant.*

9 *Sunt etiam quidam in ſcholis, qui ad diſcordias, & rixas nati, tunc optimè diſſeruiſſe ſe putant, cum contra communem quicquam protulerint ſententiam. Raro ideircò cum alijs ſapiunt, & veluti, omnium eruditorum ac ſapientum Antipodes, verſa incedentes via omnibus aduerſantur, omnibus infeſti ſunt.*

10 *Nec à talibus vnquam deſiſtunt inceptis, donec odio, vel amore conſtupratum de cæteris à ſe, proprium interponant iudicium: Ineptos, ſcilicet plerumque commendando; Probatos autem nonnunquam reprobando. Quod ſi nominatorum ob reuerentiam virorum, ab hac cogantur aliquando abſtinere perfidia; in eorum diſcipulos, ſectatoreſque ſaltem, ſuam procacitatem, ac detractionem conuertunt.*

11 *Alia verò ex parte, non leuius peccant aliqui, qui argumenta naturæ, adeo Sacræ Theologiæ arbitrantur aduerſa, & inimica, vt diuinarum Scripturarum, Conciliorum, Patrumque ſolis teſtimonijs contenti, penitus ab ipſis in ſuis lucubrationibus, ac ſcholis abhorreant. Quod, vt liberius agant, multa ſacrarum Scripturarum loca, in ſui fauorem, ac tutelam adducunt.*

12 *Aures tamen ad naturæ rationes prorſus occludere Scholaſtici Theologi nequaquam debent. Nam eſto hæc ſacra facultas humanis nunquam egeat fulcimentis, cum in ſuis lineis rectè contineri poſſit: in ſcholis tamen, vbi paſſim ſyllogizzatur, & diſcurritur, philoſophica argumenta haud minimam opportunitatem habent. Quod ſacris in literis, prudentibus, & diſcretis nunquam inuenitur eſſe denegatum viris.*

13 *Duobus his tantummodo fundamentis, in contrarium adducta exterminantur rationes: Quorum vnum eſt: Veram felicitatem huius vitæ in ſcientijs non conſiſtere. Alterum verò: Veram ſapientiam nequaquam reperiri in curioſa naturæ inquiſitione. Quibus benè perpenſis, inſignia eruditè explicantur plurima Sacræ Scripturæ loca.*

14 *Ad Scholaſticos tandem breuis, ſed valdè vtilis Parænesis, quæ ad delenda ſecularis Philoſophiæ ſuperflua, & indecentia, captiuæ exemplo mulieris in vxorē ducendæ* Deut. *21. expreſſo, fructuosè mouentur.*

SCholaſticorum, verbis modo proiciaturus Theologorum vitia; illius ſupremæ
1 facultatis, cuius (vt *2. de Geneſ. ad lit. cap. 5.* teſtatur Auguſtinus) Maior eſt authoritas, quam omnis humani ingenij perſpicacitas: ad adnotandos, ſignandoſque me aliquando irrepſiſſe defectus, quorumlibet in mentes, animoſque nullatenus prauam hanc vellem ſuſpicionem inducere. Hoc enim, iuniorum non tantùm eſſet hæreticorum plaudere peruerſitati, qui ſcholaſticam Catholicorum Theologiam ſacrilegè contemnunt, & hoſtiliter inſectantur, de quibus ſuperius *lib. 1. cap. 5. n. 10. & lib. 2. cap. 1. n. 1.* non nihil retulimus: ijs verum etiam ſtudijs, quæ diu meditati ſumus, iamque ferulæ ſubduximus manus, contraria quaſi ſtatuere, nec non earum, quæ ſacram in ipſam doctrinam nuper panximus laudum turpiter, & inhoneſtè palinodiam canere. Et profectò non vulgari,
2 familiarique præconio, diſceptatrix hæc ſacroſancta digna cenſetur ars (cum ſuam à Chriſto Seruatore præſertim duxerit agnoueritque originē) ſed celebri, ac peregrino. Puerulus nanque adhuc exiſtens in templo reſpondens, & interrogans, adeo ſapienter inter Doctores repertus, inuentuſque eſt, vt *Lucæ 2.* ſtuperent omnes, qui eum audiebant, ſuper prudentia, & reſponſis eius. Grandior vero factus, cum Phariſæis, Scribis, & Iudæis graues, ac multas controuerſias habuit; ſeque Meſſiam, & pluſquam hominem, & filium Dei ſimul, & Dauid eſſe probauit: liceréque in ſabbato ſanare hominem, ſi in eo licebat accipere Circumciſionem, proindeque Sacerdotes ſine crimine violabant ſabbatum: & licebat aquatum ducere bouem, atque iumenta *Ioann. 7. & Matth. 12.* Stephanus, & Paulus egregij fuerunt diſputatores, & aduerſantium obturabant ora; de Meſſia, de Lege, de *Prædeſtinatione*, de Gra-

Gratia, & libero arbitrio, de Fide, & operibus, de Matrimonio, de Reſurrectione, multiſque alijs myſterijs acriter diſſerentes, vt paſſim Lucas meminit in *Actibus Apoſtolorum*. Apoſtoli item omnes, primum cum Iudæis; deinde cum gentibus, ad quas miſſi fuerant, præclaras, ſingulareſque iniuerunt diſceptationes, ex quibus glorioſum ſemper de mendacio retulerunt triumphum: maximè verò Petrus, qui cum Simone Mago, multis in locis, glorioſè,& laudabiliter decertauit *Clemens Rom. 1. conſtit. apoſtolic. cap. 7. ſub initio*.

Hoc idem inſtitutum ex Patribus dein-
3 ceps proſequuti ſunt quamplurimi, vt Diuus Damaſcenus, Diuus Auguſtinus, atque alij, ex quorum fontibus omnes Scholaſtici, ſapientiæ aquam, ad ſatietatem ferè potarunt; videlicet Petrus Lombardus, qui primus theologicas conciliauit ſententias; Alexander Halenſis, Albertus Magnus, Thomas Aquinas, Bonauentura, Henricus Gandauenſis, & alij penè innumeri. Quorum ſanam eruditionem Sancta Mater Eccleſia nunquam reiecit, ſed multoties expreſsè tanquam vtilem recepit; & declarauit. Nam in Concilio Lateranenſi, ſub Innocentio III. ſcripta præſertim Petri Lombardi Epiſcopi Pariſienſis amplexata eſt; ſicut & Diui Thomæ Vrbanus VI. *in Bulla ad Archiep. et Capit. Toloſan.* & Innocentius V. *in ſermon. qui incipit Ecce pluſquam Salomon hic* fauorabilibus votis approbarunt. Ex ea quippe in Chri-
4 ſtiana Palæſtra grandia, & ſublimia poſſidentur commoda. Breuitatem nanque in altiſſimis Fidei catholicæ explicandis myſterijs, eorumque compendia, quæ voluminibus immenſis, innumeriſque tractatibus diſputarunt Patres in ſe continet ad ſtuporem: Diſſidentium opiniones optima methodo, rationeque conciliat: Diſputationum cote in vtramque partem (Academicorum more) omnia dicta, eorumque ad viuum reſecat rationes: Omnibus ſanctæ noſtræ Fidei, ſacrorum dogmatum clypeo infenſis reſiſtit aduerſarijs, Iudæis, ſcilicet Paganis, Sciſmaticis, atque Hereticis. Ea proinde affabrè inſtructi, breui id aſſequuntur temporis intercapedine, vt probe nouerint, qua ratione de Deo, de eius incomprehenſa natura, atque operibus, deque altiſſimo Trinitatis Myſterio, de diſtinctione nimirum Sacrarum Perſonarum, ac de earum communi ſubſtantia, & Deitate: De Incarnationis arcano, deque Prædeſtinationis, & Reprobationis adytis, atque de alijs multis veræ fidei Sacramentis, ac de Fide ipſa ſentiendum ſit, oreque pronuntiandum. Quomodo item hæreſes circa illa recondita, & latentia ſecreta olim exortæ, declinandæ, qua via explicandæ, cæteriſque ſummo cum fructu proponendæ ſint, & confutandæ, & id genus alia.

5 Quamobrem miror, valdeque ſtupeo; quod detracta Sacræ Scripturæ authoritate (quæ Scholaſticæ Theologiæ tota baſis, & firmamentum eſt) contortis ſyllogiſmis, de rebus diuinis ità indecorè plerique philoſophari audeant, vt omnium tam grauia, tam ſancta, & ſeuera ſtudia manifeſto ioco, ac propatulo ludibrio hominum exponant. Hi profecto aſcriptitij Theologi, qui vniuerſas theologicas quæſtiones friuolis abſoluunt argumentis, & vanis, inualidiſque ratiunculis magnum pondus rebus grauiſſimis detrahentes: ingentia commentaria in ſacram plerumque edere ſolent Theologiam, anicularum vix digna lucubratione: & cum his in Sacrorum Bibliorum teſtimonia rariſſima ſint, Conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis Sanctis oleant, nihilque ex graui philoſophia quidem, ſed ferè cuncta è puerilibus diſciplinis depromant; Scholaſtici nedum, nec vtique Theologi, ſed ſophiſmatum fæces in ſcholam inferentes, huius reuelatæ ſcientiæ potius deturbatores, quam explanatores appellandi videntur. Verè enim, & propriè hi tantummodo Scholaſtici, & Theologi ſunt, qui ab eruditis, de Deo, rebuſque diuinis apte prudenterque diſſerere, penitus expenduntur viris *Henric. Gandau. 1. p. art. 7 q. 2. n. 9.* Et quænam ſanè habilitas, prudentiaue aliqua rebus in explicandis diuinis vnquam excogitari, aut ſomniari poterit, vbi ſacro horrore, ac reuerentia poſthabitis non ſententiarum grauitas, non aſſumptorum ſtabilitas, ſed opinantium leuitas, aſſertio-
6 numque duntaxat grata iam colitur, & honoratur nouitas. Cunctis (ni fallor) in rebus profecto fauor nouitatis Superiorum fermè obliterat gratiam. Miramur nanque exotica, cum meliora interdum poſſideamus domi. Belluam proinde è longinqua barbarie profectam curioſius ſuſpicimus, quam domeſticos greges, eſto vtiliores, cum nuperrima quæque vulgo maximè placere ſoleant, *Odiſſea 1.* ita Iudente Homero.

Cantio enim hæc hominum longè eſt celeberrima vulgo,
Et gratiſſima, quæ nuperrima venit in aures.

Hoc autem præſertim apud inexpertos, & imperitos; ſed apud eruditos, & ſapientes fallitur haud parum, adeo vt quiſquis ea, quæ antiquitas magno approbauit conſenſu damnare, aut reſcindere conatur; is Cornicum oculos configere (hoc eſt, no-

no quodam inuento; veterum eruditionem obſcurare, efficereque, vt Superiores nihil ſciuiſſe, vidiſſe nihil cenſeantur) ad ſummum percnpere, ac tentare reputetur.

Quare meritò, illud idē Pompeij apud 7 Plutarchum *in roman. apophi.* cuidam Marcellino ab ipſo prouecto, ſibi in Senatu maledicenti improperatum, hos in Detractores appoſitè retorquere licebit: Non pudet (dum dixit) Marcelline mihi dicere per quem è muto eloquens, è famelico vomens factus es? Quomodo enim talia Neotericorum quilibet vnquam in ſcholis tibi imputaret adinuenta, eius niſi linguam maiorum eruditio priùs reddidiſſet diſertam? Adhuc profectò famelicus, ieiunuſque in omnibus eorum quiſque tabeſceret facultatibus; ſi Antiquorum doctrina, ſingulorum ad ſatietatem vtique non referſiſſet mentem. Sunt quidem Noui-8 tates hortulij, viridarijque inſtar exculti, & amæni, vbi plantatum ordines incedunt recti, per quorum medium, commodè ambulandi, latèque cunctis, datur ampla facultas; & mollis herba tales curriculos obtinet, vt ſtrati ad vſum, iacentibus etiā adaptari queant. Quibus inſuper auium variæ, ac ſonoræ vndique accedunt cantiones, florum colores, pratorum frutices, partim agricolationis opera, partim naturæ dona, pomaque aurea à ſummis ramis, rutila, ac lucida, quæ omnia ſuauiſſimo odore fragrantia, vniuerſum ad ſe cupidinum trahunt, & alliciunt examen. Opinandi nanque copiam, menteque vagandi commoda, cunctis nouitates abunde miniſtrant, blandaque in illis otia, noſtris indifferenter ſtudijs ſatis ſuppeditare licet. Quarum præterea inuentis, acclamantium maximè arrident voces: varietatum effulgent colores: curioſitatum afflantur odores: præteritorum laborum ſuaues, ac dulces adeo pariuntur fructus, vt omnium fere palatum omniumque ora ad ſe mirificè trahant. Nouitas enim (*ſatyric. cap. 35. in princ.* inquit Petronius Arbiter) omnium conuertit oculos. E contra verò obſoleta, & vetera, nimia quippè ſui obſcuritate, haud parum defatigant mentes: intellectus incompta, aciem obruunt denſitate: dubia promptæ electionis flexuoſitate cunctantur decreta. Præaltæ proinde ſyluæ frondiferoque nemori, cui in eximiam altitudinem, vmbroſę editæ arbores opacitatem inducunt: denſique rami ea quæ plana ſunt impediunt, & præcludunt; ac multa fronde induti trunci, occulti velut laquei perpetua iter claudunt ſepe, ſemitaſque inuias reddunt, appoſitè aſſimilantur. Quare his rebus optimè cohęret, quod ſicut nemora, ac ſyluæ (minimè vero horti, ac viridaria) ſacrum quendam horrorem, ac reuerentiam viatoribus afferunt: Quoniam, Lucos (*lib. 12. cap. 1.* dictante Plinio) & in ijs ſilentia ipſa adoramus: Ita inueterata, & antiqua (& ſi non amæna vt viridaria, & horti) ſapientibus tamen, & eruditis veneranda, & colenda, omnino ſe exhibent. Quamobrem ſi de Syluis, Nemoribuſque, Stoico *epiſt.* 41: ſcribere licuit, quod: Illa proceritas, & ſecretum loci, & admiratio vmbræ in aperto tam denſæ, atque continuæ, fidem tibi numinis facit: Illud idem pariter de antiquis, & inueteratis Scriptoribus repetere non erit inutile, quod de Ennio *lib. 10. cap. 1.* protulit Quintilianus: Eos, nimirum, ſicut ſacros vetuſtate lucos adoremus, in quibus grandia, & antiqua robora, iam non tantam habent ſpeciem, quantam religionem.

Sunt etiam in ſcholis nonnulli, quaſi ad 9 diſcordias, & rixas nati, qui tùm optimè diſſeruiſſe ſe putant cum contra communem, ac vniuerſalem Theologorum ſententiam dixerint, vt non tam verum inueniſſe velle videantur, quā aduerſarios conuincere cōcertationibuſque, & iurgijs totas chartas implere. Atque, hos, ſunt in Eccleſia multi, qui tanquam milites auctoritati vel tuentur, vel impugnant, & tota eorum de re theologica diſputatio, ac ſtudium, partium eſt contentio, atque diſſidiū. Quos ego probare nec debeo, nec poſſum: Cùm multi homines (vt *in Timæo* loquitur Plato) diſputando de rebus, haud ſecus, quā animantes brutę, pugnando ſolam ſibi victoriam proponant. Nam quamuis diſſenſientium inter ſe reprehenſiones non ſint vituperandæ: maledicta tamen (*1. de fin. ſect. 54 n. 27.* ſubdit Tullius) contumelię, tum iracundiæ, contentiones, certationeſque in diſputando pertinaces, indignæ mihi philoſophia videri ſolent. Quinimò verius adijcere quibimus: Reuelata ſcientia, ſiue Theologia. Connaturale ijs enim eſt, omnibus infeſtos eſſe, & veluti procaces Sophiſtę, arguta nonnunquam interrogatione aut paralogiſmo, omnibus contradicere, omnibus aduerſari. Raro cum alijs ſapiunt, & ſi fortè conueniunt, leues quaſdam, & fragiles, authoribus (vt impugnent) rationes affingunt, de quibus ipſi nunquam cogitarunt. Paria quidem agunt tempora (vt Antichthones, ſiue Antipodas, qui ſcilicet orbem pedibus noſtris obuerſum colunt *lib. 1. de ſitu orbis cap. 1.* deſcribit Pomponius Mela) cum eiuſdem doctrinæ participent fundamenta, ſicut & illi, iiſdem ſtellarum ſoliſque fruuntur viciſſitudinibus. Verum non pariter: vt ipſe Pomponius illicò addit. Nam.

vt

lib. 1. canente Lucretio.
Illi cum videant Solem, nos Sidera noctis
Cernere, & alternis nobiſcum tempora cę-
li
Diuidere, & noctes pariles agitare diebus:

Ita pariter omnibus, vel ſaltem potioribus
iſti, auerſa incedentes via, in altercando
duntaxat, & confutando diſerti ſunt, &
planè magnifici fiunt. Sed hæc pręuarica-
tiones potius ſunt, quam iuſti certaminis
aggreſſiones, nec apud graues viros licere
videntur. Merito proinde de ijs ſuo Lu-
cillo, *epiſt.* 122. ſic ſcribit Seneca: Sunt qui-
dam, ſcilicet, in eadem vrbe Antipodes,
quorum contraria omnibus, non regio,
ſed vita eſt. Eadem nanque ſapiunt, ſed
è conuerſo, & oppoſito tradunt, vel ſal-
tem amphibologicè docent.

Cæterum (& quod deterius eſt) ab in-
10 cepta minimè contradicendi pernicacia,
deſiſtunt quoaduſque amoris, vel odij ali-
qua conſtupratum paſſione, de quolibet
ſcholaſtico non moliantur iudicium: Eos
videlicet, ineptiarum, errorumque vel à
culpa facilè, & expeditè ſoluendo: vel
quod veritatem non ſatis inſpexerint, ſa-
pientiamque non plenè hauſerint falſita-
tis, aut ignorantiæ damnando, aut ſaltem
hebetudinis, ac ſtoliditatis acriter arguen-
do. Quandoquidem: Opiniones veterum
parum exaptas eſſe, & rudes: circa verum
adhuc errabatur, *lib. 6. natural. quæſt. cap.* 5. re-
ctè dixit Seneca. Quod vtique de placit.
Philoſoph. copiosè abundeque expreſſit
Plutarchus: Affectu tamen, & in ipſos
amore non propterea iudicandi ſunt. Nam
amor (*de offic. audien.* inquit idem Plutar-
chus) authore Platone laudat plerumque
,, ea, quibus alij offenduntur: verum cum
,, aliqui albos, quos depereunt, Deorum
,, filios appellant: nigros dicunt eſſe fortes,
,, & virili animo: adunco naſo, regij vocan-
,, tur; ſimi, amabiles; pallidi per blanditias,
,, mellei coloris: atque hæc qualiacunque
,, ſunt, exoſculantur amantes. Neque mi-
,, nus odio, vel liuore habendi ſunt, adeo vt
vituperatione, & contemptu, eorum di-
gna cenſeantur opera. Nam: Cum excu-
,, ſatione (ibidem ſubdit Stoicus) veteres au-
,, diendi ſunt. Nulla res conſummata eſt
,, dum incipit. Nec in hac tantum re om-
,, nium maxima, atque inuolutiſſima, in
,, qua etiam cum multum actum erit, om-
,, nis tamen ætas quod agat inueniet., ſed in
,, omni alio negotio, longè ſemper à perfe-
cto fuere principia. Quod ſi ob tantorum
hominum nomen, ac reuerentiam, ipſis
aliquando contingat condonare, & parce-
re, nemoque audeat eorum ſaltem liuido
dente tam manifeſtè lacerare manes: ſuo-
rum tamen in interpretes, expoſitoreſque
operum, eadem conuitia, & maledicta au-
dacter nituntur refundere. Hoc quidem
nil aliud eſt, quam mortua iungere corpo-
ra viuis, reoſque ſceleris (ſi tamen Vete-
rum id ſcelus fuit) per ſocietatem facere.
Quod maximè ab ingenuis, probiſque vi-
ris tyrannicum tormenti genus, *Æneidos* 8.
poeticè deſcriptum, cauendum, fugien-
dumque eſt, & veluti ineptum, peruer-
ſumque iudicium penitus abominandum;
,, Lege *Sancimus* 22. *C. de penis.*, ita reclaman-
,, te: Sancimus, ſcilicet ibi eſſe pænam, vbi
,, & noxia eſt. Propinquos, notos, familia-
,, res procul à calumnia ſubmouemus, quos
,, reos ſceleris, ſocietas non facit, nec enim
,, affinitas, vel amicitia nefarium crimen
,, admittunt. Peccata igitur ſuos teneant
,, authores, nec vlterius progrediatur metus,
,, quàm reperiatur delictum. Hoc ſingulis,
,, quibuſcumque iudicibus intimetur.

Eſt demum quorundam prioribus non
11 fortè inferior, leuiorque ex oppoſito etiā
error, qui, ſcilicet ab argumentis naturæ,
haud aliter abhorrentes, quàm ſi eſſent
Theologiæ aduerſa, & inimica, ſolis Sa-
crarum Scripturarum teſtimonijs, aut Scri-
ptorum etiam veterum interdum, omnia
definiunt, atque reſoluunt. Hi quidem in
ſui tutelam, plurimis non tantum Sancto-
rum Patrum, ſed & Diuinarum literarum
præterea abutuntur teſtimonijs. Principio
,, enim afferunt illud *Eccleſiaſt.* 1. Ego Eccle-
,, ſiaſtes propoſui in animo meo quærere, &
,, inueſtigare ſapienter de omnibus, quę ſunt
,, ſub ſole. Hanc occupationem peſſimam
,, dedit Deus filijs hominum, vt occuparen-
,, tur in ea. Vidi, quæ fiunt cuncta ſub ſo-
,, le, & ecce vniuerſa vanitas, & afflictio
ſpiritus. Si ergo occupatio peſſima eſt
ſtudium humanæ literaturæ: ſi vanitas, &
afflictio ſpiritus; non eſt profecto (inquiūt)
à Theologis expetenda. Deinde argumen-
,, tantur ex illo *Prouerb.* 5. Ne intenderis fal-
,, laciæ mulieris: fauus enim diſtillans labia
,, meretricis &c. Et poſtea. Quare ſeduceris
,, fili mi ab aliena &c. Hanc autem huma-
nam interpretantur ſapientiam, quam ni-
mirum eſſe fallacem *ad Coloſſ.* 2. in hęc ver-
ba teſtatur Apoſtolus: Videte ne quis vos
,, decipiat per philoſophiam, & inanem fal-
,, laciam. Addunt illud 1. *ad Corinth.* 1. Per-
,, dam ſapientiam ſapientium, & prudentiam
,, prudentium reprobabo. Vbi Sapiens? Vbi
,, Scriba? Vbi Inquiſitor huius ſæculi? Non-
,, ne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius
,, mundi? Subdunt præterea ex eodem Apo-
,, ſtolo 1. *Corinth.* 8. Scientia inflat. Aliud
,, quoque 1. *ad Timoth.* 6. Si quis non ac-
,, quieſcit ſanis ſermonibus, & ei, quæ ſecun-
,, dum pietatem eſt, doctrinæ ſuperbus eſt,
,, nihil ſciens, ſed languens circa quæſtiones,

Quo

Quo loco volunt Apoſtolum ſignificare
diſciplinas ſeculares morbos eſſe, ſolamque
Christi doctrinam eſſe ſanam, & tutam.
Hanc ſecundùm pietatem, ideſt, religioni
conformem, & conſentaneam eſſe, illas
non eſſe.

His profectò, idque genus, Sanctorum
12 etiam authoritatibus, nonnulliſque non
leuibus excogitatis rationibus, apud Ca-
num *de locis Theolog. lib. 9. cap. 2.* qui hoc
laborant errore, ſuam nituntur ſuadere
ſententiam: Nihilominus tamen *cap. 4.* ip-
ſe ibidem inquit) Aures ad naturæ ratio-
nes prorſus occludere, ſi quando à Theo-
logis afferantur, id nos in errore maximo
ducimus. Si enim cadit in Theologum ali-
quandò vt de rebus humanis philoſophe-
tur, quod profectò cadit, niſi ex eo extir-
patam humanitatem arbitremur, quæ nam
cauſa eſt, cur naturales argumentationes à
Theologia pellamus, ne, vt quæ diuina
ſit, humanis adminiculis eguiſſe videatur?
Non egeat his, eſto; cum ſuis, hoc eſt, diui-
nis quaſi lineis contineatur: at volumus ne
nos Theologum, qui ſolum diuina cal-
leat in humanis erret, labatur, cæcutiat,
hallucinetur? Hoc itaque ſacris in literis
prudentibus, & diſcretis nunquam inhi-
betur viris. Paulus enim rationes à natu-
ra profectas, manifeſtas, & firmas volens
oſtendere 1. *ad Roman.* ſcribit: Quod notum
eſt Dei, manifeſtum eſt illis: Deus enim
illis manifeſtauit. Sed num forte per Ange-
los? Num per Prophetas? Num per Apo-
ſtolos? Minimè quidem: Nam; Inuiſibilia
(ſubdit) à creatura mundi per ea, quæ facta
ſunt intellecta conſpiciuntur. Proinde cum
Athenienſibus in Areopago de Deo diſſe-
rens, ex profana Poeſi, ab vnoquoque no-
ſtrum non longè eſſe, vt oſtenderet, huiuſ-
cemodi deprompſit argumentum: In ipſo
enim viuimus, mouemur, & ſumus. Eos
item *pſalm. 93.* redarguens Propheta, qui:
Dixerunt, non videbit Dominus, nec in-
telliget Deus Iacob; vt ex oppoſito con-
cludenter probaret, Deum cuncta inſpi-
cere, vniuerſaque intelligere: humanis
quippe rationibus, vſus eſt etiam, dum in-
quit: Qui plantauit aurem, non audiet?
aut qui finxit oculum non conſiderat?
Qui corripit gentes non arguet, qui docet
hominem ſcientiam? Sed quid amplius?
Dominus ipſe *Matth. 12* eos, qui calumnia-
bantur, quod in Sabbatum ægrotum cu-
raſſet, naturali ratione, exemploque con-
uicit. Sicut, & *Matth. 22.* Saducæos, duo-
bus principijs poſitis, omnino refutauit:
quorum vtique vnum fuerat Exodi teſti-
monium illud *cap. 3.* Ego ſum Deus Abra-
ham, Iſaac, & Iacob; quo dato, & appoſi-
to; ſicut & altero, quod è naturali aſſum-
pſerat ratione, nimirum, non eſſe Deum
mortuorum, ſed viuentium, ab aduerſarijs
pariter approbato, huiuſcemodi contra ip-
ſos collegit, & deduxit conſequentiam:
Abrahami, videlicet, Iſaachi, & Iacobi, ani-
mas etiam viuere, quod Saducæi reſurre-
ctionem repellentes mortuorum abſolutè
negabant. Quibus profecto locis, alijſque
quamplurimis apud Canum *loco citato cap.*
6. manifeſtè conuincitur, hunc diſſerendi
morem, à Sanctis Prophetis, Chriſto Do-
mino, Apoſtoliſque omnibus profectum,
ac deriuatum, à Theologis quoque vtili-
ter non tantum, verum etiam neceſſariò
eſſe vſurpandum.

E ſacris proindè literis, rationes illas in
contrarium adductas his duobus duntaxat
13 præiactis, præmiſſiſque fundamentis *cap.*
9. loci ſuperioris citati funditus extermi-
nat idem Canus: nimirum; Veram huius
temporalis vitæ fælicitatem in ſcientijs nõ
conſiſtere, ſed in Dei timore, & amore;
Eccleſiaſte 12. dicente: Deum time, & man-
data eius ſerua, hoc eſt omnis homo. Et
veram ſapientiam, non in curioſa reperiri
naturæ inquiſitione, ſed in actione vitæ, &
ſynceræ veritatis contemplatione. 8. *de ci-*
uit. cap. 4. ita teſtante Auguſtino, videlicet:
Cum ſtudium ſapientiæ in actione, & con-
templatione verſetur: vna pars eius actiua,
altera contemplatiua dici poteſt; quarum
actiua, ad agendam vitam, ideſt ad mores
inſtituendos pertinet; contemplatiua au-
tem ad conſpiciendas naturæ cauſas, &
ſynceriſſimam veritatem. Quamobrem,
ſi nulla huius ſæculi bona ea ſunt, quæ fi-
nem homini, ſuum exhibere, veramue il-
li, etiam in hac vita, præſtare fælicitatem
queunt, vt & ipſe Salomon per totam
ſuam concionem fusè, & eruditè oſtendit:
conſequenter item probat per nullas hu-
manas diſciplinas, licet aliás plurimum ad
intelligentiam conferant ſupernorum, ho-
minem tamen minimè beari, fælicitarique
poſſe. Vnde, ipſas vanas calamitoſas, &
fruſtratorias meritò appellat; dicens: Va-
nitas vanitatum, & omnia vanitas &c. Va-
num nanque *2. phyſ.* (inquit Canus) id
definiri ſolet, quod fine caret, ſeù ad fi-
nem, qui quæritur otioſum eſt. Hinc er-
gò eſt, quod ex allatis Eccleſiaſtis verbis,
contra humanas diſciplinas, ſecularеſque
ſcientias, nil confici, aut perfici poteſt: Cũ
humana Philoſophia, meretrix illa vaga, &
garrula, quietis impatiens, procax, blanda,
adulatrix, præparata ad decipiendas ani-
mas, de qua *Prouerb. 5.* nequaquam ſit:
quæ ſi quid tale, etiam fortaſſe fieret: Tha-
mar ad ſummum extaret illa, quæ *Geneſis*
38. cauſa prolis in triuio ſedit, ad quam
ſtudioſus, & fidelis Iudas declinauit, inde-

que

que genuit Phares, & Zaram, qui in Euangelijs magnificè, & honorificè memorantur. Iam denique, & quod ex varijs Apoſtoli locis, aſſertæ veritati paſſim videtur opponi: ſecundò illi firmiter obiecto fundamento, vndecunque penitus dirimitur. Ibi namque de verè ſapientibus, ac prudentibus, qui actione vitæ, contemplationeque ſyncerę veritatis, veram ſectantur ſapientiam fortè ſermo non eſt: ſed de ijs, qui ob nimiam curioſitatem, ac vanitatem, ſibi ſapientes, & prudentes ſolummodò videntur: de quibus idem Apoſtolus 1. *Corinth.*8. teſtatur, dicens: Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum ſcire.

Vndè ſæpè Scholaſtici monendi ſunt Theologi, ne philoſophica ſtudia, ità Theo-
14 logicis applicent, vt eorum curioſa, vanaque garrulitate, maieſtatem, & puritatem diuinorum arcanorum obruant, vel in aliquo extenuent: ſed omnibus, ab eis deletis ſuperfluis, & amputatis, ipſa potius fæcundiora reddant, & in ſacram inferant, conuertantque ſupellectilem. Pammachiũ *epiſt.*26. ſic prudenter ex *Deut.*21. monente Hieronymo: vt ſi videlicet, adamarit captiuam mulierem, ideſt ſapientiam ſecularem, decaluet eam, & illecebras criminum, atque ornamenta verborum, cum emortuis vnguibus amputet. Multos enim tum fætus captiua dabit, & de Moabitide efficietur Iſraelitis.

CAPVT VII.

Moralium Theologorum portentosè eclipſantur lumina, dum nimis laxas, aut nimis rigoroſas, Fidelium conſcientijs nituntur inſerere opiniones.

SVMMARIVM.

1 *Ex originali ignorantia, multi quidem, & graues orti ſunt errores: attamen ex Dei benignitate, omninò in nobis non extincta manent cognitionis lumina, quin ſimus ſufficientes cogitare quantum boni per peccatum amiſimus, & quid agere rationabiliter teneamur. Quæ vtique cognitio, alijs etiam nominibus Synderesis, Accuſatrix, Aduerſarius, & Teſtis verax appellari ſolet.*

2 *Talis autem noſtræ cognitionis lux, ob læſionem peccati, non omnibus æquè reſplendet, ſed quibuſdam clarius, quibuſdam obſcurius. Igni proindè, quem ad inquirendum Nehemias miſerat, rectè comparatur, qui in aquam craſſam, & cænoſam conuerſus, non prius in ignis naturam rediit, quam poſt aſpectum Solis, myſticè, alicuius ſcilicet eruditi Præceptoris, qui ſua doctrina, ipſum accendere, & excitare valeat.*

3 *Solis idcircò perfectum typum Morales gerunt Theologi, cum in Eccleſiæ Cælo ſint primæ magnitudinis lumina. Quarè Moyſes, Simon Oniæ, Sancti Apoſtoli, Eccleſia ipſa, & omnes conſcientiæ Rectores, ſtellæ vocantur, & lumina. Propterea maximoperè cauere debent, ne lumen doctrinæ, quod in ſe habent, errorum tenebræ turpiter fiat.*

4 *Non minus pariter, ac Sol Morales eclipſantur Theologi, dum opinionum mutabilitas, ac inſtabilitas, veluti Luna inter ipſos opponitur, ſuoſque Auditores. Nam & ſi, qui ratione ſunt præditi, ab eodem ſuperiore lucis canali velut à Sole hauriant cognitionem; quia tamen vt plurimum, rerum terrenarum, vmbroſa quaſi Luna præualet ignorantia, hæc languentem obruit igniculum mentis, & mortalium ingenia, tenebris apprimè corrumpit.*

5 *Quarè præſertim eclipſantur in hoc, cum nimia indulgentia, Chriſti fidelium conſcientijs ità habenas laxant, vt quælibet inſolentia paradoxa, ex quorundam libris, & praxi ad libitum decerpta, quibus non parum Eccleſiæ debilitantur ſtatuta, quæque deprauatis hominum affectionibus plurimum allubeſcunt, facilè eorum admittantur iudicio, planèque probentur: & talem doctrinam Chriſtianæ Reipublicæ valdè vtilem eſſe, liberè conclamare minimè vereantur.*

6 *Hæc tamen doctrina, non minora Eccleſiæ infert damna, quàm toti orbi mala ſolares vt plurimum portenderunt Eclipſes: Homines namque reddit ignauos, conſcientias relaxat, & neruum roburque frangit Eccleſiaſticæ diſciplinæ.*

7 *Qua de re mirandum valdè eſt, quoſdam aliàs perdoctos, nec minus pios, ac deuotos, talia quandoque effudiſſe Paradoxa: nimirum, quod huiuſmodi Doctrina de libertate opinionum tuenda, ſcrupulos abigat, ſerenitatem afferat conſcientiæ, animarum medeatur languoribus, eaſque ad cælum inoffenſo pede, ac ſuauiter perducat. Nam via ſalutis, non idcircò vocatur ſuauis, & Chriſti iugum leue, quod oneribus, laboribuſque careat, ſed quod charitatis dulcedine omnia aſpera ſuperantur.*

8 *Nec minus Moralium Theologorum eclipſantur lumina, dum ex oppoſito, nimio rigore, ita piorum conſcientias angunt, vt vix illis ſuaderi poſſit, non ſemper grauiter, ac lethaliter deliquiſſe: nam multa peccata, quæ ex ſuo genere grauia ſunt, ex quibuſdam circumſtantijs leuiſſima fiunt; cum non omnes infirmitates ſint ad mortem.*

9 *Caueant propterea Morales Theologi, ne à Fideli-*

delibus æternæ ſalutis omninò ſpem ſubmoueant; aut ex leuibus, futilibuſque rationibus, eorum crucient mentem: cum ſcrupulos exinde amouere, valde difficile, ac laborioſum ſit.

10 *Eodem ferè modo, quo pleniluniĩ tempore, in capite, vel cauda Draconis exiſtens eclipſatur Luna, eclipſatur quorumlibet ſingularis etiam opinio: Nam terra humanarum paſſionum, aſtu tartarei, & callidi Serpentis, non minus tunc interponitur inter ſolem veritatis, & noſtræ opinationis lunam, quam conus vmbræ terræ elementaris, cadat ſuper corpus lunare in cæleſtibus.*

11 *Abſolutè docere, id optimè ad æternam ſufficere ſalutem, vt ſcilicet ſecundum dictamen propriæ, & ſingularis opinionis quiſque aliquo modo rationabiliter operetur, obſcuras, & portentoſas vt plurimum patitur eclipſes: cum erronea ſit propria, & ſingularis conſcientia, & potius quædam inanis ſuperſtitio.*

12 *Ex quibus apertè colligitur, quod non proprio ſenſui; & quæ noſtris magis arridet votis, ſed quæ in ſui fauorem legem, aut probatam obtinet conſuetudinem, præferenda eſt opinio. Vnde in rebus moralibus, & præſertim ad conſcientiam ſpectantibus, opinio illa magis præferenda, magiſque ſequenda eſſe videtur, per quam amplius glorificatur Deus, & cum arcta Sancti Euangelij via maiorem habet conformitatem.*

13 *Sicut tandem æris tinnitu, luminaribus, facibuſque in altum ſublatis, deliquijs Lunæ opitulabantur antiqui; ita veri morales Theologi, diuinarum legum ſonitu, & charitatis incendio, opinionum ſuccurrere habent Eclipſibus. Nam ſignum bonæ, ac timoratæ conſcientiæ, non eſt liberè opinando ab omni ſe elongare peccato, & eximere à culpa, ſed eam, vbi etiam non eſt prudenter, ac rationabiliter timere.*

HÆreditaria, & originali Protoplaſtorum ex ignorantia, multi quidem, &
1 graues oriuntur errores, cum ex vniuerſalibus præſertim ad ſpecies, & rerum ſingulas *2. prior. cap. 2.* deducimus iudicium. Quoniam ex illius damnati pæna, & mortales, & ignari, & carni ſubditi naſcimur. *3. de liber. arbit. cap. 19.* Sanctus inquit Auguſtinus. Veruntamen ſuperno, ac diuino beneficio, illius tanti, quod amiſimus boni adhuc manent in nobis ſuperſtites reliquiæ, quas non didicimus à Magiſtris, vel vſu, ſed hauſimus, & accepimus à natura, vnde ſatis vnicuique argumentari permittitur, quantum id fuerit, cuius carentiam omnes vel inuiti modò experimur, vt communiter *1. p. q. 79. art. 12.* cum Angelico Doctore, ſentiunt Theologi. Quæ vtique nobis relicta iudicia, & non penitus extincta lumina, eadem ſignificatione, licet differenti vocabulo Syndereſis, ſiuè Conſcientia, à Hieronymo, *in gloſſ. 1. Ezechiel.* Naturale iudicatorium à Baſilio, *in princ. prouerb.* & Noſtri Lux intellectus à Damaſceno *lib. 2. de fi. cap. 12,* nuncupantur. Hæc enim Conſcientia (ſiuè Iudicatorium, ſiuè Lux dicatur) Dei vices in nos tenet, & Diuinæ præcipua pars eſt Imaginis, quæ modo veluti monitor, corrector, ac pedagogus, ex Origene *lib. 2. in epiſt. ad roman.* diuino inſtinctu tacitè clamans, & intimis auribus ante patratum ſcelus (vt verbis B. Dorothei *doct. 3. tom. 11. Bibliot. PP.* fideliter vtar) vociferatur: *Noli facere.* Quo clamore ſæpè animum iam lapſurum in culpam, vel ſuſtinet, vel retardat: modò tanquam acer, & acerbus accuſator (vt *homil. 20. in 4. geneſ.* Chryſoſtomus loquitur) aut ſalutaris aduerſarius (vt Saluator *Matth. 5.* myſticè appellat) admiſſo maleficio, commaculatum accuſat, obiurgat, & criminis commiſſi, recordatione coarguit; modò ex D. Paulo, *ad Roman. 9. & alibi,* quaſi teſtis verax, fidelis, memor, qui mille teſtibus ocularis, auritis, iuratis æquatur, aduerſus animam affinem culpæ producitur, nec teſtificari deſinit vnquam, tametſi repellatur interdum, & cohibeatur, adeò vt omnimodam id veritatem vndecunque recipiat, quod propemodum chriſtianè *7. belli ciuil.* Lucanus cecinit.

Nocte dieque tuum geſtas in pectore teſtem.

Quia verò, peccati ob lethiferam perduellionem, huiuſcemodi naturali, & in-
2 natæ legi vix parere permittimur (Peccatum enim *2. 2. q. 133. art. 1.* naturali contrariatur legi) non omnibus illius æquè reſplendent, & opitulantur regulæ, ſed quibuſdam (quippe qui vſu, experimentis, diſciplina, meditatione ipſas ſortiti ſunt) clarius, & validius: quibuſdam verò (eaſdem nimirum, qui ſuperbè calcarunt, vel ignauiter deſpexerunt) obtuſius, & languidius. Hinc ſapide (*loc. nuper cit.* inquit Sanctus Dorotheus.) Cum igitur nobis conſcientia noſtra dixerit; hoc facite, & contemnimus, rurſumque admonuerit, id ne faciamus, nos verò perſiſtimus illam pessundare, ſine dubio tunc eam defodimus, & iam nobis apertè præ onere incumbenti ei loqui nequit; ſed quaſi lumen per ſpeculum translucens, ità nobis incipit quæcumque obſcuriora, & tenebroſiora oſtendere. Et inde ob peccatum, vt in aqua cænoſa, & turbida nemo poteſt in ea vultum ſuum contemplari. Taleſque plerumque ſumus, dum quæ nobis dictarit audire negligimus, vt exiſtimemus nullam nos in nobis habere conſcientiam. Con-

ſcien-

ſcientiæ proinde bene purgatæ igniculus
(per clibaunm Sacris in literis apud Vale-
rianum, 34. *Hieroglyph. lib.* eleganter ex-
preſſus) illi vtique igni, ad quem requi-
rendum, Nepotes eorum, qui abſconde-
rant *Mach.2. cap.1.* diligenter Nehemias
miſerat, optimè aſſimilari poteſt. Quan-
doquidem, ſicut ij non iguem, ſed aquam
inuenerunt craſſam, quæ tamen aſpectu
Solis iterum reuerſa eſt in ignem; ità ſanè
plerumque homines, qui in ſe naturale hoc
condunt dictamen, cænoſam deſidiæ, ac
ignorantiæ conuerſum non ſemel compe-
riuntur in aqnam; quæ tamen ſi benignè
Solis, hoc eſt eruditi, ac ſatagentis Magi-
ſtri, adhuc fulciatur aſpectu, reſipiſcentiæ
ſtatim redit in ignem, itavt digna Deo in-
cendere valeat holocauſta, & illuſtratæ
mentis pinguia exhibere ſacrificia. Aliqua
nanque homines ſnapte natura Diuini
Amoris ſemper rudimenta diſcuut; ſed iſtę
ignis quando, pruriente præſertim puber-
tate, ſenſuum capiuntur illecebris paula-
tim tepeſcit, ſenſim obriget, & ferè de-
mum protinus euaneſcit: ſed vbi humanæ
pietatis priſco decori, inſtar hieroſolymi-
tani, reſtituendum eſt templum; Sol illu-
ſtrationis cæleſtis, qui ſcilicet eruditorum,
ac ſapientium Didaſcalorum hactenus la-
tebat in nubibus, ſtatim eos, reduce accen-
dit amoris igne, quo viciſſim exardent, ac
reprobæ tranſactę vitę ſeries patenter agno-
ſcunt.

Solis autem perfectum typum Morales
præſertim gerunt Theologi, de quibus
3 *Danielis* 12. (vt ibidem Cornelio à Lapide
,, placet) appoſitè dicitur, Et qui ad iuſti-
,, tiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in per-
,, petuas (ſcilicet fulgebunt) æternitates.
,, Quandoquidem Dei in Eccleſia, primæ
magnitudinis lumina, & ſidera ſunt, cum
ſcriptis, ſpiritualibuſque documentis, per-
ditorum hominum, ad meliorem, animas
quotidiè reuocent frugem; Sancto apud
ipſum Cornelium planè teſtante Areopa-
gita, quod: Diuinarum omnium perfe-
,, ctionum, diuiniſſima eſt, Dei cooperato-
,, rem eſſe in reductione animarũ ad Crea-
,, torem. Quare ſicut Sol (eò quod circiter
,, centies ſexagies ſexies, ex Alpharabij,
Alphagrani apud Mathematicos ſententia,
magnitudine terram excedat) inter præfata
ſidera, inſignem ſortitur locum: ita tales
induſtrij, & operoſi Doctores (quod ſa-
pientia, & ſcientia vmbraticos, & idio-
tas præſtent) inter Dei Miniſtros non infi-
mam, cæleſti in Regno obtinebunt Se-
,, dem: Ad *Paulinum* ita ſcribente Hierony-
,, mo: Sancta ruſticitas ſolùm ſibi prodeſt;
,, & quantum ædificat ex vitæ merito Eccle-
,, ſiam, tantùm nocet ſi deſtruentibus non
,, reſiſtat. Moyſes idcircò inter antiquos
Morales Theologos facilè Princeps. *Exodi*
34. (quod primæ magnitudinis præfulſe-
rit) vt Stella planè habetur, dum facies
eius à Deo radios, & cornua quaſi lucis
accepit. Et de Simone Oniæ filio Iudeo-
rum Pontifice *Ecleſ.* 50. dicitur: Quaſi
,, ſtella matutina in medio nebulæ, & quaſi
,, luna plena in diebus ſuis lucet, & quaſi
,, Sol refulgens; ſic ille effulſit in templo
,, Dei. Sed quid amplius, Chriſtus ipſe
Dominus noſter, & Theologorum omniũ
præſertim Moralium, ſupremus apex, &
,, culmen, *apocal.*22. de ſe aſſeueranter ait.
,, Ego ſum ſtella ſplendida, & matutina.
,, Quod deindè, ſuæ ſponſæ Eccleſiæ, qua-
tenus mores, & noſtras inſtituit conſcien-
tias, *ibidem* 12. etiam impertiuit decus;
dum legitur; Mulier amicta ſole, & luna
,, ſub pedibus eius; & in capite eius corona
,, ſtellarum duodecim. Hinc de Apoſtolis
,, omnibus prouidis, & primis eius opera-
rijs, *Homil. de penteco. propè fin.* Chryſoſto-
mus teſtatur, dicens: Stellæ ſunt Apoſto-
li, Stellæ in Cælo, Apoſtoli ſuper Cælos.
Caueant autem Morales Theologi, ac
conſcientiæ ſeduli rectores: Ne lumen,
quod in ſe (quatenus Eccleſiæ arbitrantur
ſidera) præcontinere debent, iuxta illud
Luca 11. tenebræ ſint: Quandoquidem,
proprijs vt plurimum deſpectis oneribus,
abdicatiſque officijs, quæ minus interſunt,
efficacius nos rapiunt. Studioſiſſimè quæ-
rimus volatica gaudia, & (quod deterius
eſt) fugaces ſatis diuitias, cùm immorta-
lium bonorum penè obbruteſcamus obliti.
Honeſta tamen aliquando ſequimur, ſed
quæ ad ſummum improuiſus attulit caſus,
minimè ſolicitum quæſiuit ſtudium. Circa
cupiditates, & errores defatigamus ingeniũ,
ad fallacia, & fugacia omnem impendimus
ſolicitudinem, cauſam verò Dei penitùs
relinquimus, & errantium mores, quos
compeſcere, ac frænare debemus, ſolutis
habenis potiùs ad perniciem labi, ſenſimque
decidere permittimus. Quod vtique non eſt
ad præmium, & gloriam (vbi *Iſaia* 30. Erit
lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit
ſeptemplicitèr) fauſto ſidere ducere: ſed
potiùs ad pænam gehennamque (vbi *Iude
epiſtola cath.* Procella tenebrarum ſeruata
in æternùm) miſerè funeſtèque compel-
lere. Qui nanque conſcientiam lædit,
non ad Cælum, ſed ædificat ad gehennam.
*cap. per tuas. de ſimo. & cap. per literas. de reſt.
ſpol. 28. q. 1. apud Specul. de aduoca. §. vtriuſque.
ver. item caueant ne falſum.*

Non ſecùs proinde, ac Sol moralium
hæc Theologorum ſidera, ſua quoque
4 patiuntur deliquia, dum inter ipſos, ſuoſ-
que auditores, Lunæ, opinionum vide-

licet, interponitur parum tuta mobilitas. Quandoquidem: Luna (*2. de nat. Deor. ſect. 46. num. 103.* inquit Tullius) quæ eſt, vt oſtendunt Mathematici, maior quàm dimidia pars terræ, iiſdem ſpatijs vagatur, quibus Sol: ſed tum congrediens cùm Sole, tum digrediens, & eam lucem, quam à Sole accipit mittit in terras, & varias ipſa mutationes lucis habet: atque etiam tum ſubiecta atque oppoſita Soli, radios eius, & lumen obſcurat: tum ipſa incidens in vmbram terræ, cùm eſt è regione Solis interpoſito, interiectuque terræ repentè deficit. Ita pariter opinionum varietas (vtpotè ſimia quædam, & vacuus vultus ipſius veritatis per Hieroglyphicum Solis apud Valerianum *lib. 44.* eruditè expreſſæ) eadem, quę toto in orbe conficit Veritas ipſa, perluſtrat ſpatia, iiſdemque profectò menſuratur lineis. Quare cum ea modo conueniens, modo diſſentiens, lucem cognitionis, quam ab illa clementer accipit, in nos benignè tranſmittit: & iſtius lucis varias mutationes obtinens, adeò fit multiplex, vt interdum contraria probet, & falſa laudet: Nam vna quidem eſt Veritas, ſui ſimilis ſemper; opinio verò multiplex, & ſui diuerſa. *Innoc. III. in cap. à nobis ill. 2. de ſent. excomm.* vbi Canonis: omnes, ex Philoſopho *6. ethic. cap. 2. & 5.* Et conſequenter ſequitur, vt Veritati oppoſita, & ſubiecta illius radios, & lucem plurimum obſcuret. Nam: Quemadmodum oculus perturbatus (ſunt enim Serapionis verba apud Antonium *in Meliſſ. p. 1. ſerm. 1.*) ſic etiam anima opinionibus, quæ naturam excedunt turbata, veritatis lucem videre non poteſt. Cum denique (vt Stoicis, apud Nierembergium *3. de arte volunt. cap. 35.* egregiè adiecit Proclus) Non ſolùm ex opinionibus paſſiones moueantur, ſed etiam propter paſſiones, & impetus permutentur opiniones: hinc ſanè fiet, quod Soles iſti morales non tantùm, verum etiam mutabilis interponens ſe opinantium ipſa Luna, ità eclipſentur, vt illi quidem denſa afficiantur caligine, ſed & hæc quandoquè portentoſa patiatur deliquia. Nam etſi, qui ratione ſunt præditi, ab eodem ſuperiore canali lucis vniuerſam hauriant cognitionem; quia tamen, vt plùrimum, rerum terrenarum vmbroſa præualet ignorantia, languentem obruens igniculum mentis; mortalium ingenia, tenebris apprimè corrumpit, nec aliter vt cæcos, huc, & illuc facit eos impingere. Vnde meritò *in phedone propè fin.* opinionem ipſe Plato, vmbram appellauit, quam meruimus: quandoquidem: Opinio, *de conſolat. ad Marciam cap. 19.* inquit Seneca, ea eſt, quæ nos cruciat.

Eclipſantur itaque, & vmbroſi valdè 5 fiunt, dum pernicioſa indulgentia quibuſdam fidentes Theologorum opinionibus, quorum ſtudium, ad ſectandam fortè non tendit euangelicam veritatem, & nobis vitæ traditam à Sanctis Patribus normam, ſed excuſandas duntaxat, vt *pſalm. 140.* dicitur, excuſationes in peccatis, & probabilitatis pallio, eorum obuelandam turpitudinem, Chriſti fidelibus nimis habenas laxant, docentque audacter terminos arctę viæ, quæ ducit ad vitam ſemel à prima, & inflexibili veritate *Matth. 7.* fixos, non eſſe coarctandos, ſed benignè humaniterque potius ampliandos. Eoque vſque, his procedunt in exceſſibus, vt ſi quis omnia Inſolentia paradoxa ex quorundam libris, & praxi excerpere velit, quibus hodie Eccleſiæ præcepta de obſeruandis ieiunijs, feſtis, horarum eluduntur lectione canonicarum, ſimoniæ, priuatæ, venditæ, mendacia, periura palliantur; obligatio vitandi occaſiones peccatorum extenuatur, Sacramentorum valor, & effectus euidenti nullitatis periculo exponuntur, aliaque laxæ regulæ documenta non pauca, quæ deprauatis hominum affectionibus allubeſcunt, & nuper ab Eccleſia cum alijs ſub Alexandro VII. reiecta, atque damnata ſunt die 24. Septembris 1665. & die 18. Martij 1666. & ſub Innocentio XI. die 2. Martii 1679. facilè eorum admittuntur iudicio, planèque probantur. Quamobrē nec conclamare verentur, hanc eorum doctrinam, Chriſtianæ Reipublicæ valdè vtilem, & proficuam eſſe, fideliumque conſcientijs curandis, ſaluberrimum quaſi antidotum, ab omnibus eſſe optandam. Quinimò *1 decret. cap. ne innitaris. de conſtit. num. 41.* hæc verba addit Fagnanus: Audiuimus enim nonnullos Theologos affirmare, gratulandum eſſe huic ſeculo, quod inuenta ſit via medendi morbis animarum, longè vberiori, ac fæliciori ratione, quàm medeatur corporibus medicina naturalis: quandoquidem Medicus corporis ſi egroto egenti remedijs calidis, applicet frigida, vel è conuersò, non minuit vim morbi, ſed auget. At non ſic in Medico ſpirituali animarum, qui poteſt applicare contraria remedia, probabilium opinionum, quæ omnia ſint profutura: Quod multis prætereà oſtendit exemplis. Medici autem ſpirituales, hi præſertim dicuntur, qui artè, & doctrina animæ medentur languoribus. *cap. inferiorum. 86. diſt. & cap. ſequent. cap. non vos. 5. qu. 5. cap. recedite 45. diſt. cap. quod faciet. & 23. q. 4. & innuit. Concil. Trident. ſeſſ. 14. de pęnit. ſacram. cap. 5. ver. ſi enim erubeſcat ægrotus.*

Falluntur tamen; haudque parum, ij opi-

opinando talia decipiuntur profectò: Non
6 enim minora, quam ex Proc. 5. *in comprnd. ſphæra Sacri Boſchi*, de ſolari eclypſi Pier. Valerianus, vniuerſo orbi ominatur mala, Chriſtianæ Reipublicæ aſſertæ quoque doctrinæ maleficio, vtique inferuntur damna. Quandoquidem homines ipſa reddit ignauos, eoſque ab omni contemplandæ veritatis abducit ſtudio. Vbi enim primò quis morali in aliqua controuerſia extare intelligit opiniones probabiles, & ſequendi frui libertate, quam mauult, vtique alterius pro veritate (niſi gratis) non laborat aſſequenda; ſicque adeò hebetatur, ignauuſque efficitur, & à ſyncera paulatim abhorret veritate, vt meritò profundæ pauci inueniantur ſcientiæ, qui velut indè ſplendor effulgeant firmamenti, & velut Stellæ in perpetuas manſuri æternitates, ad iuſtitiam plurimos valeant erudire, vt habetur *in cap. ſuper. ſpecula. de magiſtris*, cui etiam textus confert *in cap. nec mirum verſ. nec poteſtas*. Relaxat prætereà fidelium benè inſtitutas conſcientias, & neruum apprimè eccleſiaſticæ frangit diſciplinæ. Cùm Senſus nanque hominis proni ſint ad malum *Geneſ. 8.* ex libertate quamcumque eligendi opinionem, fit vt plerique auribus prurientes aſſumant ſententias, & indulgentes
7 enimi, *ex cap. nec mirum. verſ. hac poteſtas. 26. diſt. quaſt. 5.* Quarè mirandum oppidò videtur, quoſdam (aliàs quidem perdoctos, nec minus pios) talia quandoque effudiſſe paradoxa: nimirum quod huiuſcemodi doctrina de libertate opiuionum tuenda, ſcrupulos abigat, & ſerenitatem ferat conſcientiæ: animarum medeatur languoribus; eaſque ad Cælum, ſecundum illud „ Matthæi 11. Iugum meum ſuaue eſt, & „ onus meum leue, ſuauiter, & planè demum perducat. Nam lex euangelica, non idcircò ſuauis dicitur, vt eius obſeruantia, ſua quoque non patiatur obſtacula (alioquin præcepta de captiuando intellectu in obſequium fidei; de fide conſitenda, licet manifeſtum vitæ adſit periculum; de diligendo inimico: de peccatorum ſyncera confeſſione, in quibus profectò, ingentem experimur ſenſibus repugnantiam, ad iugum Chriſti pertinerent nequaquam) ſed quia diuinæ largitate gratiæ, charitatiſque vigore, omnia aſpera, & laborioſa, ſuauia redduntur, & leuia; iuxta illud *1. Corint.* „ 15. Abundantius omnibus his laboraui, „ non ego, ſed gratia Dei mecum; vt ex„ preſsè *in epiſt. 1. Ioann. cap. 5. & 49.* explanant Sanctus Auguſtinus, & D. Thomas *3. ſent. diſt. 40. à 4. q. 3.* Reminiſci propterea, & cordi validè potius infigi deberent Diui „ Hieronymi verba *in cap. Ioann. 27.* ſic lo„ quentis: Hæreticos cuncta proſpera polli„ ceri, ſemper cælorum regna facili negotio „ peccatoribus pandere; ſibi ſunt regna cæ„ lorum; potes imitari maieſtatem Dei, vt „ abſque peccato ſis? cæpiſti enim perfectæ „ libertatis legem. Decipiunt blanditijs mi„ ſeros, & maximè mulierculas oneratas „ peccatis, quæ circunferuntur omni vento „ doctrinę.

Nec minus Moralium hæc Theologorum eclipſantur lumina, dum ex oppoſi-
8 to ſuis in dogmatibus, nimio terrore, atque indiſcreta ſeueritate ita piorum conſcientias angunt, vt à recto ſalutis tramite aliquando grauiter non excidiſſe, vix eorum iudicio ſuadere ſinant. Multa ſanè patrantur peccata, quæ ex ſuo genere vtique grauia, & lethalia ſunt; ſed circumſtantiarum aduentu extenuantur adcò, vt nulla, vel ſaltem leuia aliquando fiant. Sit nanque (vt hoc aſſertum clariùs oſtendamus exemplis) qui vehementer, prauis vexetur cogitationibus, vel rerum turpium & inhoneſtarum; aut ſiniſtrę exiſtimationis temerariæ de proximo, vel motuum appetitus ſenſitiui, iræ videlicet, & vindictæ, vel inuidiæ, vel odij, & id cæterarum genus, quæ profectò ex ſuo genere grauia, & lethalia peccata ſunt; Quandiù eius intellectus nullam aduerrit moralem malitiam rei cogitatę, nullum ſanè poteſt eſſe peccatum. Sicut, quandiù res agitur intellectu appræhendente duntaxat, & cogitante, voluntate nondum præbente deliberatum, & plenum conſenſum, neque eandem cogitationem, vel obiectum malum per illam repræſentatum deliberatè amplectente, ſeu deliberatè, & aduertenter eliciendo actum delectationis, ſeu gaudij talem adeſſe cogitationem; nullum peccatum mortale ineſſe poteſt, quamuis materia ſit grauis, & ſi aliqua etiam ſit negligentia reprimendi, & expellendi talem cogitationem, quæ tantùm erit culpa venialis. Niſi enim intellectus priùs planè aduertat moralem malitiam prauæ cogitationis, & rei per eam repræſentatæ, aut eius malitiæ periculum, & poſt talem aduertentiam niſi accedat voluntatis conſenſus ſeu actus, quo expreſsè velit, & amplectatur id, quod plenè, & perfectè cognoſcitur eſſe malum, & peccatum, quantacumque grauitas inſit materiæ; non poteſt committi mortale, quemadmodum apud Angelum Boſſium, *tract. de ſcrupul. §. 6. num. 111.* vnanimis eſt Theologorum ſententia. Non enim omnia peccata æqualia, & paria ſunt, vt falsò docuit Iouinianus (D. Auguſtino *lib. de hæreſ. cap. 82.* & D. Hieronymo *aduerſus eund. Iouin. non procul. à fin.* teſtibus) neque per omne peccatum amittitur iuſtitia, & mors infertur

animę (vt perperam apud Diuum Auguſtinum *ibidem cap.*88. & D. Hieronymum, *in* 1.*&* 2.*dialo.contra pelag.* idem aſſeruit Pelagius) Nam, etſi omne peccatum animæ quidam languor, & infirmitas ſit (vt *in* 4. *ſent.diſt.*16.*q.*2 *art.*1. Angelicus notauit Præceptor) infirmitates tamen non omnes ſunt ad mortem, ſed quædam pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei per eas *Ioann.*11. Morales proinde diligenter ca-
9 ueant Theologi, ne doctrinæ nimia rigiditate ſpem à Fidelibus æternæ protsùs ſubmoueant ſalutis: Quoniam: Deſperare de Domino, in ſpiritum eſſe peccare, *epiſtola de recipiend.lapſis.tom.*3.*Bibliot.P.P.* latè docuit Bachiarius prope finem. Aut ſaltem ex leuibus, futilibuſque rationibus, eorundem, varijs ſcrupulis vexare mentem. Scrupulus enim, nil aliud eſt, quam credulitas, quædam, ex leuibus coniecturis, & rationibus orta. *cap. inquiſitioni, de ſent. excomm. & cap. per tuas. ill.* 2. *de ſimonia.* Quos ſcrupulos, quàm exinde difficile ſit, piorum à mentibus penitus euellere: qui ſecùs iudicat, aut oppoſitum cenſet eundem Angelum Boſſium per totum de Scrupulis paſſim tractatum diligenter conſulat.

Cæterum, ſicut Luna etiam ipſa tunc eclipſatur (vt apud Ioannem de Sacro
10 Boſco *cap.*3. *ſphæra*, communiter ferunt Aſtrologi) cùm (plenilunio exiſtente) in capite, vel Draconis cauda, ſub Nadir Solis, hoc eſt puncto directè Soli appoſito in firmamento, ipſa reperitur: quia tali ſub diſpoſitione, & ſitu, ſtatim Terra, Soli, & Lunæ interponitur, & Conus vmbræ terræ cadit ſupra corpus lunæ, quod non ab alio niſi à Sole ſuum percipit lumen: Ita pariter, huiuſcemodi Sophiſtarum (vt ità dicam) mutabilitas, & opinantium varietas (apud Valerianum *lib.* 44. Lunæ hieroglyphico appoſitè expreſſa) haud parum eclipſatur, lumenque, quod à veritatis ſole aliquando clementer acceperat, ignauiter amittit, dum in hoc opinantium plenilunio (de quo fortè apud Tullium, *academ. q.lib.*1.*in fin.* dixerant antiqui Opinionibus, & inſtitutionibus, nimirū, omnia teneri, nihil veritati relinqui) tartarei in calliditate, & aſtu Draconis ſolidatur, & fundatur præſertim. Terra namq; humanarum paſſionum, & affectuum (humanū etenim ſecundū Grāmaticos deriuatur ab homine, & homo iuxta Varronis ſententiam apud Bertachinū *p.*2.*litt.H.* ab humo, ſiue terra, deſumitur) veritatis Soli, & opinantium Lunæ adeo interponitur, vt conſcientiæ, & animæ pro æterna ſalute neſciant plurimi reprobare malum, & eligere bonum.

Hinc firmiter putant tales limoſi, ac terre-
11 ni Doctores id optimè ſufficere ad ſalutem, vt propriæ, & ſingularis opinionis ſecundum dictamen, quiſque conſultò, ac rationabiliter operetur. Quandoquidem hoc opinari, noſtris in mentibus obſcuras, & portentoſas vt plurimum patitur eclipſes: eum (vt *in cap. ne innitaris de conſtit.num* 2. loquitur Baldus) Erronea ſit propria, & conſcientia ſingularis, quæ eſt potiùs quędam ſuperſtitio. *l. quæ ſub condit. ff. de condit. inſtit.* Quem textum apud Fagnanum *d. cap. ne innitaris. num.* 12. Anton. de Butrio, Imola, & Alexander de neuo, cōtra cuptioſos iudicant eſſe alleg abilē, qui plus de ſe pręſumunt, quam in rei veritate ſit, & ſuas alijs opiniones nituntur præualere.

Quamobrem non propria, ſingularis, & quæ noſtris magis arridet votis, ſed quæ
12 in ſui fauorem, legem, aut probatam obtinet conſuetudinem, opinio præferenda eſt *Sylueſ. verbo opinio. num.* 1. Quia in iudicando, quis proprium ſenſum ſequi non poteſt, ſed regulas Patrum, earumque conſtitutiones. *cap. ne innitaris de conſtit. in prior.* Vnde in rebus moralibus, & ad conſcientiam præſertim ſpectantibus, opinio illa ſemper pręferenda magiſque ſequenda eſſe videtur, qua Deus ampliùs glorificatur, & cum arcta euangelica via maiorem habet conformitatem; vt ex Epiſcopi Graſſenſis Synodalibus Inſtitutionibus ad conſcientiæ Rectores, maturè, ac religioſe miſſis, atque ex gallico idiomate apud Fagnanum *in d. cap. ne innitaris num.* 287. in latinum conuerſis commodè, vtiliterque colligi poteſt. Quarum verba, cum verè aurea, & pretioſa ſint cuilibet ſanæ, integræque mentis non erit inutile lectori iterum atque iterum ea audire, cordeque perenniter retinere. Inquit enim: Quomodò arcta erit via, quæ ducit ad Cælum & à paucis inuenta, ſi Maximæ, quæ hodie vigent ſunt veræ, quibus mediantibus, hæc via tantopere erit prolata, per quam nemo eſt qui incedere non poſſit percommode, cum ſuis ambitionibus, viſiis, luxibus, ſuperfluitatibus, ac delicijs? Non ne verum eſt hodiè in multis occaſionibus ſatis eſſe, vt quis ingenium habeat ad rectificandas cum dexteritate ſuas intentiones ad multa peccata vitanda? Chriſtus ait, Cælum eſſe pro idiotis, & paruulis, id eſt pro humilibus, & ſimplicibus. Verùm hoc noſtro ſeculo iuxta magis communes magiſque receptas propoſitiones, Cælum eſt tantummodo pro ingenijs ſubtilibus, & pro magnatibus, pro quibus aſſiduè conclamatur Pax, Pax, & qui in vita canonizzantur in ſtatu longe diſſito à Sanctitate. Quam menſuram accipiunt maiori ex parte Directores conſcientiarum, qui, ſi non pro commoditate pænitentium, certe

pro

„ pro ſua exiſtimatione, & mūdi judicio minime reſpiciunt ad veram Dei gloriam, nec ad regulas Euangelij, nec ad Sanctorum exempla nec ad proximi detrimentum, vt merito dicere poſſimus cum Pſalmiſta: Saluum me fac Deus quoniam defecit ſanctus, & diminutæ ſunt veritates à filijs hominum. Ex recta adminiſtratione Sacramenti Pænitentiæ, dependet inſtauratio eccleſiaſticæ diſciplinæ, ac morum reformatio in Chriſtianis. In declarationibus caſuum contingentium, ſequimini hoc generale axioma, vt eligatis ſemper eam opinionem, per quam Deus magis glorificatur, & quæ maiorem habet conformitatem cum arcta via Euangelij. Hæc ille.

Vt autem Imminētia lunarium ecclipſiū
13 vitarent pericula, & infauſtis obſtarent influxibus exiſtimabant Antiqui, æris tinnitu, & luminibus, facibuſque altè ſublatis, Lunæ lumen in defectibus adiuuari; vnde. *4. metamorph.* dicitur.

——aut ſub candore rubenti;
Cùm fruſtra reſonant ęra auxiliaria Lunæ.

Ita ſanè, vt manifeſtas valeant Morales Theologi conſcientiæ impedire *iacturas*, enixè opto; diuinarum legum ſonitu, & charitatis incendio maximopere curent talia opinantium, portentoſis ſuccurrere eclypſibus: Nam quamlibet docere, vnius, vel ſaltem paucorum ad ſalutem ſufficere opinionem, aditum vtque eſt præbere delinquentibus, vt illis quælibet praua ſit licita, atque permiſſa opinio. Quibus, ex diametro manifeſtè reclamat: Signum bonæ conſcientię, & timoratæ ſeu mentis eſt timere culpam, vbi culpa non eſt. *cap. 2. vbi textus, & ibidem Abbas. de obſeruan. ieiun. & cap. ad eius verò concubitum. 5. diſt. apud Bertach. lit. C.*

CAPVT VIII.

Ius Pontificium, per huius ſæculi fluctus, ceù Nauis, ad optatum ſalutis portum nos quidem ducit, & vehit: ſed probatorum, reprobatorumque Canonum ignoratione: arbitraria, & ſuperflua Ciuilium, ac communium legum per ipſos emendatione: nec non profanis prætereà Statutis, Eccleſiaſticarum ſanctionum, impia, damnataque ſubiectione, adeò peruerſi, ac falſi Canoniſtæ, hanc nituntur vexare Nauem, vt penè mergi, ac naufragari ſpectatoribus videatur.

SVMMARIVM.

1 *Quanti olim fecerunt Imperatores, & Reges nauigiorum vtilitates, ex Priuilegijs Nauicularijs, nautiſue conceſſis facilè colligi vnicuique licebit. Nam immunitas illis tributa fuit ab omnibus oneribus, & muneribus, à cauſa, collationibus, & oblationibus; ab honoribus ciuicis damnoſis: a tutela adminiſtratione, à vectigali pro ſubuectione mercium, ſi ſibi rem gerant, & id genus alia quamplurima.*

2 *Vtilitates verò præcipua, quas Naues nobis præſtant, hæ numerari ſolent: Abundantia videlicet, & vectigalium copia: Militaria auxilia: Et quouis in portu manendi, aut vagandi facultas, & libera poteſtas. Quæ omnia diuerſorum numiſmatum, & ſymbolorum eruditione lepidè oſtenduntur.*

3 *Cum Ius Pontificium, ab cuius excellentiam, Magnos Canoniſtæ conſequuti ſunt honores, per marinos, huius ſcilicet ſæculi fluctus, ad optatum æternæ ſalutis portum facilè nos perducat; ratibus, ac nauibus optimè comparari poterit. Cuius ſtructor non Argus, ſed Deus, ad colchicam, vitiorum ſcilicet expeditionem prauidè, ac ſapienter immiſit.*

4 *Quarè commoda, & vtilitates plurimas etiam nobis adfert, quæ ex Iaſonis Argonauticarum Principis fabella, moraliter colligi poſſunt. Nam Sacrorum Canonum conſilio, ac prudentia, Tauros hoc eſt, prauos animorum affectus rationi ſubijcimus: Draconem vigilantem inſurgentia cætera omnia, videlicet vitia, conſopimus: & armatos ex Draconis dentibus naſcentes homines, mordacem nimirum maledicentium ſuperamus furorem.*

5 *Sicut ſanè ex malitia, aut Nautarum imperitia Naues quamplura experiuntur pericula; ità ex prauitate, aut Canoniſtarum ignorantia, Ius Canonicum multas patitur iacturas. Præſertim dum putant omnia, quæ continentur in corpore Iuris Canonici eandem in Eccleſia Dei ſortiri authoritatem.*

6 *Quinque libri Decretales Gregorij IX. & ſi paſſim in ſe prouintialia contineant decreta, quæ de natura ſua vniuerſalem legem non faciant; quia tamen ab eodem Summo Pontifice compilata, & approbata ſunt, generalem in Eccleſia retinent authoritatem: & Canoniſtæ iuxtà eos validè definire, ac decidere queant. Ob quam item rationem, eandem poſſident authoritatem Liber ſextus ſub Bonifacio VIII. editus: Clementinæ, ſub Clemente V., & Extrauagantes ſub Ioanne XXII. collecta.*

7 *Gratiani proinde Decretum, quia è contrà à nullo Summo Pontifice inuenitur approbatum, authenticum non eſt, & maiorem non continet authoritatem, quam in ſuis autographis, quorum ratione à Gregorio IX. in corpore Iuris Canonici fuit collocatum;* dum-

dummodò tamen, ſacris receptis, & approbatis Canonibus, nihil in ipſis reperiatur diſſonum.

8 *Item non leuius in hoc Canoniſtæ peccunt, dum libera cenſura, Iura communia, ciuileſque Leges, vbi, & quando nequaquam oportet, irrationabiliter corrigunt, & emendant. Nam Iuris correctio expreſsè inhibetur Expoſitoribus; cum Sacri Canones præſertim ità ſint interpretandi, vt minus corrigant Ius commune, quàm fieri poſſit.*

9 *Quamvis autem amplius ſit cæleſtis hæc Sacrorum Canonum, quàm illa Argonauticarum Nauis; ità tamen quorundam Pſeudo-Canoniſtarum malitia, errorum vexatur fluctibus, vt eorum in Conſilijs, ſiuè Deciſionibus, ſæcularibus Legibus, ac Inſtitutis, contrà Eccleſiaſticum libertatem, illam ſubijcere minime vereantur. Nam licet, Ius Ciuile in aliquibus Canonico præualeat, in omnibus non tamen, ſed ad ſummum in ijs tantum, quæ ab eodem Canonico Iure permiſſa, & tolerata ſunt.*

10 *Quædam propterea Iuris Ciuilis afferuntur exempla, quibus manifeſtè oſtenditur multa in eo nullo pacto ſeruari, quæ Ius Canonicum penitus aboleuit. Quinimò ſi aliquid contra Ius Canonicum, quauis cauſa, vel prætextu directè, ſiuè indirectè ſtatuatur; Immunitas, & libertas violatur, & contemnitur eccleſiaſtica.*

11 *Qui autem contra Eccleſiaſticum immunitatem aliquid ſcribunt, vel operantur, vt quoſdam beneuolo temporales Principes ſibi faciunt; Summos Pontifices urguunt, eorum cenſuras, æquiſſimo latas iudicio contemnunt, ac vetitos libellos contrà piam Sacri Tridentini Concilij mentem manifeſtè peruulgant.*

12 *Ad Catholicos Principes, quorum præſertim intereſt cauſam Dei tueri, humilis, ac fraterna parænesis, ne falſis Pſeudo-Canoniſtarum aſſertionibus, cor & aures præbeant; ſed tales potius iniquos homines à ſuis ditionibus, & imperijs perpetuò expellant.*

NAuigiorum, quanti olim Imperatores,
& Conſules fecerint vtilitates, ex Pri-
1 uilegiorum gratiarumque ab ipſis Naui-
cularijs impertitarum quantitate, facilè de-
ducere cuique licebit. Comparatio enim
de quantitate ad quantitatem fieri ſolet.
Bartol. l. ſi conuenerit ff. de pignor. act. & Bald.
l. fin. 4. quæſ. C. de compen. Plurima nanque
„ Priuilegia *in C. theodoſ. lib. 13. tit. 5. de nauicul.*
„ ab Imperatoribus paſſim illis inueniuntur
tributa: videlicet à Conſtantino Magno
l. 4. 5. 7. 8. 16. à Conſtantio *l. 9.* à Iuliano
l. 16. à Valentiniano Seniore *l. 10.* à
Valente *l. 14.* à Gratiano *l. 16.* à Valentiniano
Iuniore *l. 17.* à Theodoſio *l. 23.* ab
Arcadio *l. 14.* ab Honorio *l. 30. 31. 36.* ita
vt in vniuerſum hoc titulo de Priuilegijs
Nauiculariorum ſint 16. leges. Et quidem,
vel omnibus *d. l. 5.* vel nominatim Africanis
l. 14. 16. 24. 30. 36. Alexandrinis *l. 7.*
Hiſpanis *l. 4. & 8.* Orientis *l. 7. & 14.* Primum
quidem: Immunitas, his tributa ab
omnibus oneribus, & muneribus *l. 5. 7. &*
17. ab honoribus ciuicis damnoſis *l. 7.* à
tutelæ adminiſtratione *d. l. 7.* à vectigali
pro ſubuectione mercium ſi ſibi rem gerant
l. 16. 23 & 24. à Curia *l. 16.* à collationibus,
& oblationibus *d. l. 5. & 17.* &
Legis Iuliæ, & Papiæ decimariæ etiam immunitas
d. l. 17. Secundò à corporali iniuria
immunes erant *l. 16.* Tertiò alibi quinquaginta
iuga ab annonarum præſtantione
immunia habebant pro denum millium
modiorum Initione *l. 14.* alibi ſolidos ſingulos
per ſingula millia conſequebantur
l. 7. Quartò, equeſtris dignitas his conferebatur
l. 16. Quintò, Naues eorum ad aliud
munus, ſeù extraordinarium onus, & officium
teneri non poterant *l. 4. 5. & 8.* Poſtremò,
ſecuritate eorum, varijs Conſtitutionibus
quoque cautum, ſcilicet mora,
interpellatio, vis illis ſpecies transferentibus
fieri vetita *l. 4. 8. & 9.* concuſſio, aliudq;
genus incommodi *l. 9.* prædæ *l. 29.* his intentari,
vt & ſportulæ ab his exigi vetitæ *l.*
36. & 37. venienteſque, ac remeantes, omni
ſecuritate potiri iuſſi *l. 9.*
Commoda verò, atque vtilitates, quas
Rates nobis (vnde Nautæ tot propterea
2 decorabantur honoribus) ſiue Nauigia
præſtant *2. de nat. Deor. ſect. 57. num. 152.*
paucis, ſed magnificis ità Tullius expreſſit
„ verbis, dum inquit. Quorum curſibus
„ ſuppeditantur omnes vndique ad vitam
copiæ. Copiæ quidem nomen, plurimis
apud Grammaticos aptatur ſenſibus, gaudet,
fruiturque ſignificatis. Pro abundantia
nanque copia aliquando vſurpatur: *de*
„ *amicitia ſect. 106. num. 52.* eodem dicente
„ Tullio: circumfluere omnibus copijs, atq;
„ in omnium rerum abundantia eſſe. Quam
profectò penurioſa in loca, ſuo aduentu
opportunè inferunt Naues. Veſpaſiani
proinde in Nummo, vbi Simulacrum cernitur,
quod dextera ſigillum exporgit, in
cuius vna manu libella eſt, in altera cornucopiæ
appoſita naui, & calatho cum
ſpicis; hæc inſcriptio, *Annona* ſcilicet, apud
Pierium Valerianum *Hierogly. 56.* ingenioſè
„ ponitur. Copias deindè in aciem
„ educere; apud Liuium *lib. 1. ab vrbe 9.* militum
multitudinem, vel exercitum importat
ad pugnam præparare, quod pariter
Claſſium beneficio ad debellandos hoſtes,
fugandoſque piratas expeditè Principes
facere conſueuere. Hinc in Agrippę nummis,

mis, Nauis illa tridentali roſtro inſignis, qualem ſcilicet Maro ſæpè deſcribit, dum non vno loco ait, *Roſtriſque tridentibus*; partam ab eo victoriam indicabat maritimo prælio, quod aduerſus Sextum Pompeium commiſit, id quod ipſe Maro in Auguſti gratiam, *Æneid.*8. immortalitati ità commendauit.

Parte alia ventis, & Dis Agrippa ſecundis
Arduus agmen agens, cui belli inſigne ſuperbum.
Tempora nauali fulgent roſtrata corona

Authoritatem, facultatemque demum aliquid operandi, vel ſecus, Copia quoque item ſignificat apud Plautum *in trinummo act.*3. *ſcen. vlt.* dum inquit.

Quod datum eſt vtendum, id repetendi copia eſt, quando velis.

Hoc enim præſertim Nauibus tribuendum videtur, quibus illud Senecæ, *de tranquill. anim. cap.* 3. aptandum maximè cenſeo.
„ Magno, ſcilicet, animo nos, non vnius
„ verbis mænibus clauſimus, ſed in totius
„ Orbis commercium emiſimus: patriamque nobis mundum profeſſi ſumus. Nauis
propterea ſymbolo hoc lemmate decoratæ, nimirum: *Quonis in Portu.* Academicus quidam apud Piccinellium *lib.* 20. *Mundi Symbol. cap.*8. *num.*59. id graphicè expreſſit. Quandoquidem in Mare Naues huc, aut appellendi illuc, liberam omninò facultatem habent. Et hæc ſanè præ cæteris, Naues hominibus beneficia conferunt.

Quia verò Ius Pontificium (ob cuius excellentiam, Sacrorum Canonum ſtu-
3 dioſi, ex ſuperius dictis *lib.*3. *cap.* 10. *à nu.*8. *vſque ad fin.* miris affecti extiterunt muneribus) tanquam per marinos huius ſeculi fluctus, ad æternæ optatum ſalutis portum, ad finem, ſcilicet, veræ Beatitudinis, eiusdem actiones maximè dirigit. *Lancelot. inſtit. Canon. lib.*1. *tit.*1. Ratibus, & Nauibus commodè aptari, & comparari poterit. Cum enim ſimilitudo adeſt in eo, in quo fit comparatio, ab æquiparatis optimè tenet locus, & valet argumentum *l. ſticbus ff. de manum. teſtam. Surd. deciſ.*119. *num.*16. & 21. *Cardin. Seraph. deciſ.*288. *num.*5. *Cephal. conſ.*537. *num.*19. *vol.*4. *Hieron. Gratian. conſ.* 26. *num.*64. *vol.*1. *atque alij.* Hoc ſiquidem Ius Eccleſiaſticorum Argonauticarum, Nauis eſt illa, quæ non Argo, ſed Deo ſtructore (cum Sacri Canones, ſuggerente Spiritu Sancto, compoſiti ſint *cap. igitur cap. violatores, & cap. ideò* 25. *diſt. q.*2.) ad colchicam expeditionem, vitiorum nimirum ad expugnanda monſtra, ingentibus ſubactis periculis, ſoſpes, et incolumis profecta eſt. Improbat enim Ius Canonicum ea, quæ ſunt peccati nutritiua, nec eo iure ſubſiſtunt; vt *ex cap. Eccleſia Sanc. Mariæ de conſt. in tract. de comparat. vtriuſque iur.* egregiè, & eruditè probat idem Lancelottus.

Commoda proindè, atquè vtilitates, quæ Sacrorum Canonum nobis hæc Na-
4 uis præſtat, ex Iaſonis Fabella Argonauticarum Principis, ad ſatietatem cuilibet licebit attingere. Cum enim ille *7. Metamor.* cupidine laudis, vna cum lectiſſimis quibuſdam iuuenibus fatidicam conſcendiſſet Ratem, calchidicis tandem lætus appulit oris; vbi ab Æta Rege aureum flagitans Vellus, ea conditione fauorabile accepit reſponſum, ſi Tauros igniuomos, & æripedes prius domet, mittatque ſub iugum, nec non Draconis occiſi dentes, terræ ſubactæ mandet aratro; Deinde progerminantem è ſemente illa armatorum militum ſegetem, ferrò demetat, deleatque. Conditionem coactus Iaſon accipere, ab aperto liberatur exitio, Medeæ Regis filiæ, opera, atque arte. Eius enim conſilia ſequutus Iaſon: Tauros ſubegit, Draconem ſopiuit, vellus abſtulit, noctuque fugit cum Medea ſibi matrimonio coniuncta. Qua de re huius intereà germanum figmenti ſenſum, Natales Comes *Mytholog. lib.*6. *cap.*8. ita deinceps eleganter exprimendum cenſuit. Prauos, nimirum, affectus rationi, ac iudicio ſubiicere, nil aliud eſſe, quam Tauros illos igniuomos, æripedeſque vincere, & in natos homines cum armis è draconis dentibus furorem à ſe depellere. Sicut ſpatioſum Draconem Medeæ penitus conſopire auxilio, importare nil aliud, quàm cætera vitia, ſapienter mentis frænare conſilio. Hoc enim Medeę nomē etymologicè importat. Ex quibus tandem aureum conſequitur vellus, & Deo in patriam conſecrandum reportabitur, ſi contemnatur auaritia, & religio quam maximè colatur, & pietas, quæ omnium principium, & fundamentum Virtutum ſunt, veræque æternæ, atque ſupernæ fælicitatis. Quoniam, nulla alia de cauſa Iaſonis Nauigationem celebrarunt Antiqui, niſi quia innuere voluerunt humanam vitam, multis vndique vexari difficultatibus, neceſſeque eſſe viro bono, medicinam conſilij animo adhibere, vt intrepidus ad omnes motus, & ad omnes fortunæ viciſſitudines, omni, conſcientiæ remota iactura, firmiter perſiſtat. Hæc autem nobis omnia benignè, & affluenter Sacri Canones: Cum Ius Pontificium, cæterorum omnium Iurium ità fines, & qualitates amplectatur, vt æternæ ſaluti in nullo afferri diſpendium patiatur. *Lancelottus in comparat. vtriuſque Iuris &c.*

Sed enim cū Nautarū vel imperitia, vel
5 ſaltem improuiſo, & fortuito caſu, horrenda plerumque Nauigia patiantur damna,

na, ſortiantur pericula: iam obſoleta ſicut apud Natalem Comitem, *Mytolog. 8. cap. 9.* de Argonautis adhuc viget fama (quamuis eorum Naui, *lib. 6. cap. 10.* eodem teſtante Natale, malus è quercu dodonea fatidica arbore, cæſus fuiſſet) eos nimirum à Sigæo digreſſos, ingentem inuaſiſſe tempeſtatem: ita recens quoque perhibet experientia, hanc Sacrorum Canonum myſticā Nauem inſcitia ſiue Doctorum, ſiue Audientium incuria, ita iactari, & angi, vt illi licet ſacra Pallas (diuinorum, & ſupernorum ſcilicet ſapientia) valida tribuerit armamenta, vix firmitatem hodie recipiat, & conſtantiam. Fluctuatur idcircò, & penè ad ima demergitur, & prauo quorundam præſertim Canoniſtarum intellectu, circa capitis illius ſenſum: *Vt ſcilicet Canonum ſtatuta, ſine præiudicio ab omnibus cuſtodiantur &c.* ex Concilio Meldenſi ſub Sergio II. deſumpto, & in primo loco 1. *decretal. tit.* 2. à Gregorio IX. poſito. Vbi indifferenter putant; omnia, quæ continentur in corpore Iuris Canonici, ſiue ad Decretum Gratiani, ſiue ad Decretales ipſius Gregorij &c. ſpectent, æqualem in Eccleſia Dei obtinere authoritatem, eodemque modo ligare, & afficere Chriſti fideles. Allegant propterea in ſui tutelam, quamplurium textuum authoritates; Citant enim *cap. eccleſiaſticarum diſt. 11. cap. fin. diſt. 14. cap. quoniam 7. diſt. 16. cap. 1. diſt. 14. cap. de libellis diſt. 20. cap. relatum 4. diſt. 37. cap. placuit 7. diſt. 38. cap. iudicet 4. 3. q. 7. cap. & ſi illa 23. 1. q. 7. cap. 2. 12. q. 1. cap. nulli cap. violatores 5. cap. contra 7. cap. hac 13. cap. ideo 16. 25. q. 1. cap. ne innitaris 5. de conſtitutionibus*. Item Concilium Cabilonenſe 2. *can.* 9. vbi legitur, *Canonum ſtatuta ab omnibus intemerata ſeruentur*. Chalcedonenſe *can.* 1. vbi *Canones à Sanctis Patribus in vnaquaque Synodo hucuſque poſiti ſeruentur*. Nicænum 2. *can.* 1. Lateranenſe 2. *can.* 17, 18. & 20. Carthaginenſe 2. *can.* 14. Vbi *omnia, quæ à noſtro cœtu glorioſiſſimo ſtatuta ſunt, placet ab omnibus cuſtodiri*. Aurelianenſe 3. *can.* 32. vbi, *non ignorare, quemquam, nec diſſimulare ideſt prætermittere permittitur*. Aurelianenſe 4. *can.* 16. Bracharenſe 1. *can.* 40. vbi, *præcepta antiquorum canonum, quæ modò in concilio recitata ſunt, nullus audeat præterire*. Bracharenſe 2. *in fin.* Toletanum 3. *can.* 1, Matiſconenſe *can.* 9. Toletanum 8. *can.* 11. & 12. Toletanum 12. *can.* 9. & Tridentinum *ſeſſ.* 25. *de reform. cap.* 18. vbi dicitur, *Sciant vniuerſi ſacratiſſimos canones exactè ab omnibus, & quoad eius fieri poterit indiſtinctè obſeruandos &c.*

Quocirca, hic prætereundum nequâ-
6 quam videtur, Canonici ſub corpore Iuris tantummodo complecti Decretum Gratiani, vna cum Decretalibus Gregorij IX. in ea compilatione inſertis, Librum ſexti, Clementinas, & Extrauagantes. Ita Gregorius XIII. *in conſtit. quæ incipit. Cum pro munere, edita die 1. Iulij* 1580. Quorum tamen omnia, cùm in pronuntiando, ſiue in interlocutorijs, & ordinatorijs: tum in decidendo, ſiue in definitorijs, & deciſorijs iudicijs, non eandem authoritatem, ac facultatem indiſcriminatim obtinent. Decretales nanque Gregorij IX. libri quinque (vt certa ab incertis ſegregemus) & ſi Concilia non pauca prouincialia contineant, vt eruditè aduertunt DD. apud Fagnanum *d. cap. canonū ſtatuta &c. de conſtit. n. 13. & alibi*, quæ nullam extra prouinciam vim obligandi habent quamuis à Sede Apoſtolica pro eadem prouincia confirmata *itidem n.* 14. & 15. Ligant tamen omnem creaturam, in materia ſaltem eidem adaptabili; eoſque omnes (cæteris paribus) in vtroque foro obſeruare tenentur. *Fagnanus vt ſupra n.* 9. 47. 55. 56. & 81. Quandoquidem ab eodem Summo Pontifice, qui conſtitutiones, & decreta toto in orbe condere poterat, compilata, recepta, & approbata ſunt, *ibidem n.* 15. 16. & 17. Ob quam proinde rationem, eandem ſortiri, adipiſcique cenſentur etiam authoritatem Decretalium liber 6. Clementinæ, & Extrauagantes. Quoniam Bonifacius VIII. anno 1284. ſeu, vt alijs placet, anno 1300. nouam collectionem facere curauit, partim epiſtolarum prædeceſſorum Pontificum, qui inter ipſum, & Gregorium IX. floruerunt, & partim Conciliorum generalium præſertim duorum Lugdunenſium, primi ſub Innocentio IV. anno domini 1245. ſecundi ſub Gregorio X. anno 1274. celebrati, eamque libris quinque Decretalium adijciendam, & ſub nomine ſexti nuncupandam fore, iuſſit, ſuaque Apoſtolica auctoritate perpetuò muniuit, vt conſtat ex Proœmio ipſius libri, & referunt Maximus Polonus *anno* 1279. atque alij apud Gonzalez *in apparatu de origin. & progreſ. iuris canon. n.* 55. Defuncto autem Bonifacio, ſucceſſit in Pontificia Sede Clemens V. qui Concilium celebrauit Viennenſe Generale anno 1311. & cum eius conſtitutiones compilare curaſſet, ſub nomine Clementinarum; morte præuentus publicare nequiuit. Quarè Ioannes XXII. eius ſucceſſor anno 1317. eam promulgauit compilationem. Ipſius acceſſerunt poſtea Ioannis, aliorumque Pontificum Conſtitutiones, quæ communes appellantur Extrauagantes, aliæque eiuſdem Ioannis, quæ nomine circumferuntur Extrauagantium, eo quod extra corpus Iuris quaſi exiſtunt. Idem

Em-

Emmanuel Gonzalez ibidem.

Æqualem tamen præfatis Decretalium libris, minimè obtinet authoritatem Gratiani Decretum. Quamquam enim Iuris vt pars Canonici per Gregorium XIII. (vt dictum eſt) hodiè ſit approbatum; id ſolum quoad Sanctorum Patrum ſententias, Romanorum Pontificum, Conciliorum, Legumque. Ciuilium in ipſo comprehenſarum, quæ maiorem, quam in ſuis autographis, in eodem authoritatem, vigoremque non habent, per Sacræ Rotæ Auditores apud Pennam *deciſ. 480. nu. 18.* his verbis, declaratur eſſe intelligendum. Nec refert, illos Canones recenſeri in Decreto à Gratiano compilato: quia cùm Gratianus non publica authoritate, infinita quæque illa Canonum Eccleſiaſticorum, & legum etiam ſecularium capitula in ſuum librum contulerit, nec legis condendæ authoritatem habuerit, nec ab aliquo Romano Pontifice Liber ille tanquam authenticus, & legalis approbatus fuerit; inde fit, vt quilibet Canon inibi relatus, ex eo tantùm quod ibi referatur, non habet maiorem authoritatem, quam in proprio loco conſiſtens de ſui natura eſſet habiturus. Nec Gregorius XIII. Gratiani librum tanquam legalem authenticauit cum ſolùm emendari iuſſerit, & emendationes, ſine additionibus, aut detractionibus mandauerit obſeruari. Quamobrem nec liber ille reputandus eſt authenticus, neque in eo, ſacris quicquid Canonibus continetur contrarium, in foro Eccleſiæ cenſetur profitendum. *Io. Andre. in cap. 2. n. 24. de reſcript. Abbas ibidem n. 9.* & communiter DD. licet aliàs ſit magiſtralis, & in Gymnaſijs publicè illuſtretur, & exponatur, *Idem Io. Andr. ibidem n. 2.* quem indiſcriminatim omnes ſequuntur Doctores. Grauiter idcircò errant, hique iuſtitiam enormiter Canoniſtæ lædunt, qui proprijs in iudicijs, ac deciſionibus Gratiani rubricis, ac verbis pro legibus, ac iuribus vtuntur, quæ aliàs à Sacris Canonibus ſunt aliena, reprobata, ipſiſque plerumque contraria. Nam conſtitutiones per contrariam legem, aut conſuetudinem abrogatæ, neque ſeruandæ, neque cuſtodiendæ ſunt *cap. 1. 36. diſt. cap. vlt. 36. q. 2. gloſ. 2. Innocentius in princ. Abb. n. 3. in gloſ. 2. & DD. in d. cap. canonum ſtatuta de conſtit.* Imò vtens conſtitutionibus à lege abrogatis incidit in pœnam falſi, vt eſt textus *in §. hinc igitur in prim. conſtit. codicis*, vt notant Gloſ. & Bartol. *in l. fin. ff. de falſis. Aret. tit. in §. in perſonam,* & ibi etiam Iaſon. *n. 19. inſtit. de Action. Decius in d. cap. canonum ſtatuta in 4. lectura n. 37. atque alij.*

Item non leuius in hoc Canoniſtæ cor-
8 ruunt dum libera videlicet cenſura, iura communia, ac ciuiles leges vbi, & quando nequaquam oportet irrationabiliter corrigunt. Verum quidem eſt, Ius Canonicum, ad emendanda cætera Iura prouidè eſſe adinuentum, non autem in omnibus, ſed in ijs tantùm, vbi ad ſummum ſubeſt peccatum. *Barboſ. in extra. Quia in futurorum de torneamentis n. 4. & communiter DD.* Finis nanque, & ſcopus illius, cæterorum iurium, finibus, & ſcopis minimè aduerſatur, ſed potius eos perficit, & mirificè adimplet, cùm æternæ ſalutis diſpendiũ per ipſos affici patiatur nequaquam, vt Lancellotus *in comparat. vtriuſque iuris paulò poſt princ.* præ cæteris eruditè docet, hoc diffuſo diſcurſu: Finis, ſcilicet, Iuris naturalis primæui eſt generis ipſius conſeruatio, & eapropter, vel quælibet maris, & fœminæ coniunctio eſt eo iure permiſſa, imò inducta. Huic quidem fini, minime aduerſatur Ius Canonicum, imò amplectitur, vt apparet ex his, quæ de Matrimonijs, dicto iure traduntur. Sed cum ęque genus ipſum humanum conſeruetur ſi coeant homines certis legibus, ac ſi nullis, & concubitu vago, cum permiſcuus coitus, & indiſtinctus, puta aſcendentium, & deſcendentium impediat æternæ Beatitudinis finem, receſſit ab hac indiſtinctione Ius Pontificium, adhæſitque Legi diuinę, & certas huic coniunctioni leges poſuit, per quas generis conſeruatio, & iuris naturalis finis non impeditur. Ius gentium permiſit bella, & quaſi neceſſitate vrgente, ſuo tempore indiſtinctè legitima eſſe ſtatuit: ſed quia iniuſtam cauſam belli gerendi tueri, ęternæ beatitudini aduerſatur; Ius Canonicum nulla bella permiſit, niſi quæ iuſta eſſent, puta contra infideles, contra hæreticos, contra quoſcumque contumaciter rebelles. Ecce quòd Ius Pontificium non ſimpliciter à Iure gentium recedit; ſed ſolùm in quantum illud ęternæ beatitudini aduerſatur. Iuri ciuili præterea cordi eſt, ne lites fiant immortales; quia ſic nimirum forenſibus iurgijs vexatur Reſpublica. Sed cum Dominum, tam breui temporis fluxu fraudari dominio rerum ſuarum eſſet non ſolum iniquum, ſed etiam æternæ ipſius poſſidentis ſaluti contrarium; receſſit in eo Ius Canonicum; & vt cauſæ iuſtitiæ complementum ſortiantur, noluit inſtantiam certis terminis præfiniri, ſed tamen interea amplexatum eſt breuitatem litium, ideoq; earum expediendarum expeditiorē, facilioremq; procedendi adinuenit modũ quã ipſum ius ciuile pręſcribat. Nam ſi Ius ciuile, vt ſit litiũ finis, inuenit vſucapiones, & pręſcriptiones, eas etiam approbauit Ius

,, Canonicum; dūmodo ęternæ ſaluti non
,, ſint contrariæ, quod tunc accidit cum
,, poſſeſſori mala fides additur ſocia &c.
Quare, & merito quidem, per *cap.cum ex-*
pediat.de elect.& elect.poteſt.in 6.iurium cor-
rectio eorum expreſsè inhibetur interpre-
tibus, cum ab his maximè vitanda ſit,
*Surd.deciſ.*21.*n.*19.*Tuſc.lit.C. concl.* 1036. *Pi-*
chard.ad princ.inſtit. de leg. falcid. n. 34. *atque*
alij. Nam canones ita ſunt interpretandi,
vt minus, corrigant ius commune quam
fieri poſſit. *Fagnan.in* 2.*parte* 1. *decretal. cap.*
cum in cunctis §.*inferiora de elect.n.*26.

Quamuis autem hæc ita ſint: & Ius Ca-
9 nonicum Argonauticarum ſacra ſit illa
Nauis, Palladis, hoc eſt ſupernæ ſapientiæ
fabricata conſilio, quam apud Natalem
Comitem *Mytholog.lib.* 6. *cap.* 12. inter ſi-
dera fuiſſe collocatam, ethnici exinde
fabulati ſunt Poetæ; nauticarum tamen,
quorundam ſcilicet peruerſorum Cano-
niſtarum incorrecta malitia, adeo erro-
rum fluctibus reperitur vexata, vt in eo-
rum deciſionibus, atque ſententijs, ſecu-
laribus legibus, & inſtitutis, Eccleſiaſti-
cam aduerſus libertatem, illam ſubijcere,
ne dicam obruere non dubitarint. Præua-
let ſanè, in aliquibus, eccleſiaſticis legibus
Ius Ciuile, vt apud Tuſcum *lit. I. concluſ.*
579. paſſim videre eſt: vbi nihilominus
agitur de anima, eiuſque ſalute, vel de
peccato, Ius canonicum præualet ſemper,
& vbique *ibidem n.*4. Quinimo, Ius ciuile,
contra Eccleſiam non ſeruatur, niſi in eo
quod à Iure Canonico eſt approbatum
cap Eccleſia Sancta Mariæ de conſtit. vt Docto-
res apud Bertachinum lit.I.aperte docent. Hinc
10 ex eo, quod *in authent. ex complexu nefario*
C.de inceſt.& inutil.nupt. Sacri Canones ibi
non permittunt, quod liberi indè nati,
omni paterno ſpolientur beneficio atque
alimento, lex illa contrarium præcipiens
nulla, & inualida eſt. Sicut ex eo quod *in*
l. quod ait .ex ff. de adult. ad legem iuliam de
adult. (vt cætera eiuſdem farinæ miſſa
exempla faciam) Eccleſia non patitur fi-
liam in adulterio deprehenſam, à parenti-
bus occidi poſſe: lex illa tanta ſeueritate,
merito expoliatur, & delinquentes pæna
ſaltem extraordinaria puniri imperat, vt
apud Sabellium *Summa diuerſ. tractat. verbo*
Maritus n. 7. *docent DD.* Quamobrem ſi
quouis colore faciat quis, ordinet, & pu-
blicet in genere, vel in ſpecie, directè, vel
indirectè, tacitè, vel expreſsè, ex quauis
cauſa, vel prætextu conſuetudinis, priui-
legij, vel cuiuslibet quæſitæ rationis ſtatu-
ta, & decreta contra iuriſdictionem, &
poteſtatem Eccleſiæ, per tradita à Thoma
del Bene 1.*parte cap.*8,*dubio* 1.*n.* 1. Eccleſia-
ſticam violat, & lædit immunitatem: Ea-
dem lęderur, violabiturque pariter, ſi
quis Eccleſiaſtica iura ſecularibus ſtatutis,
ac decretis quouis modo conabitur ſubij-
cere. Quandoquidem Immunitas Eccle-
ſiaſtica, alio nomine, libertas, & exemptio
etiam dici ſolet. *Syluester. verb. immunitas in*
*princ.Couarruu.*2.*reſolut. cap.* 20. *Lupus de li-*
*bert.Eccleſ.p.*2.*q.*11.*Suarez. de immun. Eccleſ.*
*lib.*4.*cap.*1.*& de cenſur.diſp.*21. *ſect.*2.*n.*89. *&*
alij, quę libertas per ſubiectionem, & coar-
ctationem maximè tollitur, ac deletur.
Cum libertas ſubdita, & coarctata, pro-
priè non dicatur libertas *l. iudicium C. de*
contrahen.empt.vbi Bartolus apud Bertach.verb.
libertas.

Væ igitur (vt propheticis *Iſaiæ* 10. quę
11 vſque modo prolata ſunt, appoſitè ver-
,, bis abſoluā) qui condunt leges iniquas, &
,, ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt. Nam
,, ſibi propterea talia fixerunt, vt opprime-
,, rent in iudicio pauperes (idem ſubdit Pro-
,, pheta) & vim facerent cauſæ humilium
,, populi mei, vt eſſent viduæ præda eorum,
,, & pupillos diriperent. Quare, & ſi Iuris
ſtatuta zelum oſtentent, vt temporales
Principes beneuolos ſibi efficiant, doctri-
nam venditent, vt illiteratos decipiant, eo-
rū tamen conſilijs minimè aſſentiri opor-
tet: Etenim qui ſpecie defenſionis iurium
mundanorum Principum, Eccleſiaſticam
impugnant libertatem, Summos Pontifi-
ces arguunt; eorum cenſuras, æquiſſimo
latas iudicio promulgare audent irritas, &
non ſeruandas. Libellos propoſitionibus
ſcandaloſis temerarijs, & erroneis paſſim
aſperſos contra piam Sacri Concilij Tri-
dentini mentem *ſeſſ.* 4. *in fin.* peruulgant.
Proinde, & quid aliud indicant, quam ſi
quis eſt zelus (vt dicunt) Zelum eſſe
amarum *Iacobi* 3. Si qua doctrina (vt glo-
riantur) doctrinam eſſe contentionem, quæ
animos irritat, diſcordiam parit, odium
excitat, crudele denique ac luctuoſum mi-
natur exitium? Vbi autem contentio, ac
,, Zelus huiuſmodi ſunt, ibi Sapientiam,
,, quæ pudica eſt, pacifica, modeſta, ſuadi-
,, bilis, bonis conſentiens, plena miſericor-
,, dia, & fructibus bonis, non reperiri, idem
,, docet Diuus Iacobus, & ſi qua exiſtit;
,, Non eſt (inquit) iſta ſapientia deſurſum
,, deſcendens; ſed terrena, animalis, diabo-
,, lica: vbi enim Zelus, & contentio, ibi in-
,, conſtantia, & omne opus prauum. Hic
12 Zelus, caueant amabo Reges, ac verè ca-
tholici Principes, ne ipſos, nomine fallat,
hanc doctrinam, vt peſtem fugiant; è ſuis
ditionibus, niſi cædes, euerſiones, incen-
dia, aliaſque id genus calamitates pati ve-
lint, formidabilem, vt hoſtem arceant.
,, Ipſos enim Imperatores, Reges, Reſpu-
,, blicas, Principes, & omnes cuiuſcunque

„ ſtatus, & conditionis extiterint, ex Tri-
„ dentino *ſeſſ.*25. *cap.* 20. quo largius bonis
„ temporalibus, atque in alios poteſtate
„ ſunt ornati, eo ſanctius, quæ Eccleſiaſtici
„ iuris ſunt; tanquam Dei præcipua, eiuſque
„ patrocinio tecta venerari, ac tueri oportet. Recordenturque ſępiſſimè ſibi nunquam ab Apoſtolicæ Eccleſię decretis recedendum eſſe, vt falſis mendacium Doctorum aſſertionibus aures, & animum præbeant: *ad Heb.cap.* 13. monente Apoſtolo, Ne doctrinis varijs, & peregrinis
„ abducamur; ſed 1.*ad Timoth.cap.*6. vt depo-
„ ſitum fideliter cuſtodiamus. Nam ijs
„ profectò, qui ſunt ex contentione, & qui
„ non acquieſcunt veritati, credunt autem
„ iniquitati, iram, indignationem, tribula-
„ tionem, & anguſtiam, idem Apoſtolus
„ *ad Rom.*2. comminatur apertè.

CAPVT IX.

Naturæ lumen, quia naturale eſt; ad notitiam hominis naturalem illuſtrandam limitatur duntaxat: Humani proinde intellectus imbecillitate, temeritate, praua erudientium inſtitutione, alijſque de cauſis, haud parum impediri, & debilitari poteſt, ne aliquando ſuum ſortiatur effectum. Quamobrem pręfati luminis ſola illuſtratione Metaphyſici ſuffulti, dum putant quoad ſingula generum, ſiuè quoad ſingula de ſingulis perfectam ſe poſſe obtinere ſcientiam, atque ſubtiliſſima quæque de ipſis, inutili curioſitate nituntur indagare: non ſine graui literatorum cenſura, plerumque delinquere, & errare vehementer ſolent.

SVMMARIVM.

1 *Cum omnia ab Authore naturæ propter hominem condita ſint, & formata: ſcientiæ, vt eo pro libito vteretur, ſufficiens etiam dediſſe lumen, indubitatum eſt: Sed aliquando à tali lumine, ſua incuria homine deſcendente; illius amiſſæ particula peritiæ quam ex copioſiſſimo fonte iam dudum ampliſſimam hauſerat; labore, & ſudore conſequenter in poſterum erat redimenda.*

2 *Dedit idcirco Homini ipſa natura ſenſus, vt operaretur in corpore, in animo verò acumen, quo cernat, ſpeculetur, intelligat, apprehendat. Quæ, quoniam nos naturæ beneficio habemus, lumen naturæ meritò nuncupamus. Et quæ per ipſum conſequimur, naturæ lumine dicimur aſſequuti.*

3 *Errant tamen plerique, ac præſertim, qui Metaphyſicam, ſiue naturalem profitentur Theologiam, dùm putant, hoc ſolo naturali ſuffulti lumine, quoad ſingula generum, ſiue quoad ſingula de ſingulis, omnium exactam ſe poſſe habere ſcientiam: Nam licet Metaphyſica ſit ſcientia de quolibet genere entis, multa tamen continet, quæ ſingillatim, ad aliam, & aliam particularem videntur ſpectare ſcientiam.*

4 *Et eò magis errant, qui ſe exiſtimant, hoc ſolo naturali lumine, de Deo, Intelligentijs, ac cæteris id genus ſcibilibus in particulari poſſe perfectam habere ſcientiam. Lumen enim naturale limitatum eſt ad ſolummodo notitiam hominis naturalem illuſtrandam, quæ ortum ducit à ſenſu, quippè qui immateriales, & incorporeas quidditates, vtpote illi improportionatas, attingere non valet.*

5 *Ratione quoque ſimilis improportionis (licet pro nunc tantummodò conſideretur ex parte potentiæ, minimè ex parte obiecti) circà immaterialia non tantùm, verùm etiam circa corporea, in alios graues plerumque labimur errores: non quòd natura ipſa, ſiuè naturale lumen, falſa proponat; cùm verorum duntaxat ſit: ſed quia noſtri temeritas ingenij, maiora ſe quæritantis, id manifeſtè permittit, atque ad hoc paulatim perducit.*

6 *Falſæ itaque multorum opiniones, non ad lucem ſunt naturæ ſumptæ, quæ decipit neminem, ſed ad tenebras, vel imaginem aliquam lucis captioſam. Sicut enim, quæ oculus verè cernit, ex naturæ luce cernit: quæ non cernit, ex imbecillitate ſua non cernit: & quæ verò ficta, & ſimulata pro ſolidis, & veris cernit, ea cum fraude, & deceptione cernit: ita cum intellectus fallitur non ipſum decipit naturalis ſplendor, ſed imbecillitas ingenij, quæ à plagis alicuius apparentis argumenti, ſe extricare non valet.*

7 *Extenuatur, & hebetatur tamen ex pluribus cauſis hoc naturale lumen: præſertim ex praua educatorum, Magiſtrorumque directione in pueritia accepta: Nam perperam educati, dicere ſemper volunt, quod aſſueti ſunt. Vnde Eminentiſſimo Præceptori, non autem mediocri illico tradendi ſunt pueri, ne diſcant in teneris, quod eis poſteà dediſcendum eſt, vt aliquibus oſtenditur exemplis.*

8 *Propterea ceſſare poteſt omnis admiratio, ſi iurantibus in verba magiſtri, quanquam inexperti, hoc ita inſitum ſit, vt indigeſtam illorum doctrinam, audacibus, & incautis amplectendam proponant ingenijs, tanquam*

 ipſa

ipſa ſola propter inanem ſubtilitatem, metaphyſicam ſapiat. Vnde meritò Pariſijs tanquam erronei, huiuſcemodi argumenti, quidam damnati fuerunt libelli, ementito fortaſſe Ariſtotelis nomine ibidem emanati.

9 *Obtenebratur præterea huiuſmodi natura lumen ſtudiorum neglectu, atque ſegnitie: cum tardi mente, à ſententiarum dictorumque ſapientum ſcrutatione maximè abhorreant. Vnde nata eſt incredibilis in hominum pectoribus ſocurdia, atque inertia, quæ latiſſimè diffuſa, pro dulciſſimo habet, alienis oculis omnia intueri, aliena fide omnia credere. Quæ vtique ſtultitia maximoperè improperatur.*

10 *Cum Phantaſia ſiue imaginatio ſit peculiaris animæ adminiſtra, & intellectui ea rerum ſimulacra, quæ ſenſus hauſerant priùs intuenda proponat: dum viribus ſuis tam licenter abutitur, vt recta detorqueat, ordinata confundat; tunc ita naturæ etiam debilitatur lumen, vt ad certum intellectum veritatis, nullo pacto, in quibus valdè dominatur, accedere ſinat. Indiſtinctio enim, inordinatio, & perturbatio motus ſpecierum in phantaſia, intelligendi actum vehementer diſturbant.*

11 *Præfato autem vitio, valdè præ cæteris laborant Metaphyſici, dum vanis acti phantaſmatibus nimis ſubtilia, curioſa, & inutilia quærunt. Nam ſi ad ſpeculum ducerentur, quemadmodum eorum quendam à Zenone Cittico perductum ferunt rerum inutilium nouatorem: vtique manifeſtè cernerent, ſuis vultibus propoſita quæſita minimè conuenire.*

12 *Multi ubiter enarrantur, qui vana, curioſa, & inutilia poſteris tamen honorificè demandarunt, vt Fauorinus Philoſophus, qui Therſitæ laudes quæſiuit, & quartanam febrim plurimum commendauit. Hugbaldus, qui de caluitie artificiosè ſcripſit. Et Lucianus, qui ſumma induſtria, quæ de Muſca dici, & excogitari poſſunt luculenter pertractauit.*

13 *Cùm verò aliud ſit, ad oblectandum humanum ingenium, & aliud ad defatigandum, & exiccandum ipſum, curioſa, & inutilia ſcribere: primum ſi moderatè fiat, videtur laudandum: ſecundum autem è contra ſummè oſtenditur eſſe vituperandum. Nam ſuperuacanea acumina, cùm primùm audiuntur, apparent quidem miracula; at ſi conſideratius expendantur, agnoſcuntur ſæpè futilia quæ amplam videbantur habere ſpeciem grauitatis.*

14 *Huius autem ſecundi generis ſubtilia, & illa videntur, quæ à Metaphyſicis, de Deo præſertim, Angelis, aliiſque rebus pietatis: quæ diuina quadam illuſtratione duntaxat queunt attingi. Nam, & ſi nihil in chriſtiana pietate ſit tam reconditum, cuius non magnas, & admirabiles rationes, ingenium inueniat humanum: hoc autem moderatè, & acutè permittendum eſt, ne fortè idem nitatur in vetitum, & in graues inducatur errores.*

MVndi Author, vniuerſorumque ſupremus Artifex, qui cuncta ad ho-
1 minis plaſmauit vſum; haud dubiè his quoque vtendi affluenter, ſcientiam fuerat elargitus; alioqui fruſtrà videtur illi paraſſe, quæ ipſe neſciſſet vnquam ad ſuum applicare vſum. Quandoquidem id fruſtrà ſectatur, cuius euentus nihil operatur. *Rom. conſ. 249. in caſu propoſito. num. 2. in verb. non releuat. quæ citat Marſil. conſ. 51. licet nedum num. 17. apud Tuſc. l. F. concl. 520. num. 1.* Sed homo à tali lumine diſcedens, denſas in tenebras miſeranter, & infæliciter eſt prolapſus. In quibus tamen adeò vſſit, atque ipſum extimulauit neceſſitas, & admiratio; vt non ſemel diligenter quæreret, quæ erant occulta, ipſumque penitùs latebant. Perindèque illius amiſſæ particula peritię, quam ex copioſiſſimo fonte iamdudum, ampliſſimam hauſerat, per graues labores deinceps inpoſterum erat extundenda. Vnde quamplures, vel neceſſitate impellente, vel adducente admiratione, quinimò incitante voluptate; ad contemplationem naturę, omni (licet aliàs prȩduro) ſeſe vltrò contulerunt conatu. Quoniam ex Epicarmo (vt notat Lambinus) *1. ſermon. ſatyr. 9.* rectè, appoſiteque cenſuit Horatius; dum celebri ſententia protulit:

——— nil ſine magno
Vita labore dedit mortalibus.

Dedit idcirco Homini ipſa natura ſenſus vt operetur in corpore: in animo ve-
2 rò acumen, quo cernat, ſpeculetur, intelligat, apprehendat, Natura enim
,, (*de otia ſapientis cap. 31.* inquit Stoicus) nos
,, ad vtrunque genuit, & contemplationi
,, rerum, & actioni. Tum præterea iudi-
,, cium contulit, quo ſparſa, & diſſipata, velut indagine quadam, colligat ad nanciſcendum verum, quod cùm ſe putat aſſequutum, acquieſcit ei, quod verum iudicat, contrarium reijcit. Iudicium nanque ex communi Philoſophorum ſententia *3. de anima*, eſt amuſſis, & norma mentis, rationis, ſcilicet, approbatio, & improbatio; quæ poſtquam in veri inueſtigatione elaborauit, tunc Iudicium quaſi Cenſor, quid actum ſit circumſpicit, quid ex quane naſcatur, quid cuique ſit conſequens, quid alienum, quid repugnans, quid conſentaneum:

con-

confuſa denique, & permiſta diſiungit,
diſiuncta conciliat, rerum nodos rangit,
& explicatiſſimè diſſoluit. Quin etiam
vlterius adiuuamur experimentis, ac vſu
rerum, intentione animi, ſtudio, ſeduli-
tate, memoria, exercitatione, quæ quan-
do ſua cuique non ſufficiant, accedant
aliena per doctrinam homini ab homine
traditam. Vſu enim, & exercitatione 1.
met. cap. 1. comparatur. Et ex Comicis
Græcis hoc amplius decantatur.

Sapiens eris, ſapientibus ſæpè aſſidens.

Hæc autem ſunt cunctis mortalibus in
commune propoſita, quæ quoniam nos
naturæ beneficio habemus, idcircò natu-
rale lumen nuncupamus:& quæ conſequi-
mur, naturæ lumine(quo, omni eo quod
ex puris naturalibus cognoſci poteſt noſter
proportionatur intellectus[,]ex Henrico 1.
par. art. 3. q 5. num 6.) dicimur] aſſequuti.

Veruntamen plerique ſanè, & qui præ-
ſertim Metaphyſicam, ſiue naturalem
3 profitentur Theologiam, grauiter errare
ſolent, dum firmiter autumant hoc ſolo
naturali ſuffulti lumine, quoad ſingula
generum, ſeu quoad ſingula de ſingulis,
omnium exactam ſe poſſe, & diſtinctam
habere ſcientiam, atque notitiam. Licet
enim ex philoſophicis diſciplinis, & ex
ipſa maximè Metaphiſica, omnium no-
titia quoad genera ſingulorum, hoc eſt in
vniuerſali, & quoad eius generalia, nobis
ineſſe poſſit; quia de quolibet genere en-
tis conſiderat Methaphyſica, vt ibidem
cum omnibus Philoſophis *q 3. num.* 6. idem
docet Henricus: nequaquam verò quoad
propria, & particularia cuiuſcunque ſci-
bilis, ſiue ab alijs conſiderari particula-
ribus obiecti ſcientijs. Quocirca 1. *met.*
cap. 2. text. 3. dicitur: Arbitramur ſcire
omnia ſapientem, ſicut contingit (Me-
taphyſicum ſcilicet, cum Metaphyſica
ob ſui præſtantiam ex ſuperius dictis *lib. 2*
,, *cap. 8. num.* 8. ſapientia nuncupetur) non
,, ſecundùm vnum quodque ſcientiam ha-
,, bentem, quemadmodum ponit antiqua
4 tranſlatio. Exinde accedit præterea, quod
cum Metaphyſica ſit vniuerſalis, & am-
pliſſima omnium ſcientia, quam ſum-
moperè decet ſiue materiali, ſiue imma-
teriali de omni diſſerere ente; quia ex
Philoſopho, loco nuperrimè adducto;
,, Scientia vniuerſalis de ente ſimpliciter
,, conſiderat, & de eis, quæ ſunt entis per
,, ſe, & ideò conſiderat etiam de primis
,, cauſis, & principijs entis ſimpliciter, de
,, quibus (ſacra, tamen Theologia excepta)
,, nulla ſcientia particularis ſe intromittit:
,, Quomodò ergo, hoc ſolo naturæ lumi-
ne, de Deo, Angelis, & id genus ſcibili-
bus, quoad ſingula de ſingulis perfectam,
,, & exactam, quis obtinere quibit cogni-
,, tionem? Naturale nanque lumen, quia
,, naturale eſt (1. *p. art. 3. q. 4. num.* 4. inquit
,, Henricus) limitatum eſt ad ſolummodò
,, notitiam hominis naturalem illuſtran-
dam, quæ 1. *met. cap.* 1. ortum ducit à ſen-
ſu, quippe qui immateriales, & incor-
poreas quidditates, vtpotè illis impropor-
tionatus, attingere nequit. Inter obie-
ctum enim, & potentiam neceſſe eſt in-
terueniat proportio, vt paſſim docent
Theologi, ac Philoſophi. *Iob. idcircò* 11.
,, legitur: Forſitam veſtigia Dei compre-
,, hendes, & omnipotentem vſque ad per-
,, fectum reperies. Et ibidem 36. Ecce Deus
,, magnus vincens ſcientiam noſtram.

Similis autem (& ſi non eiuſdem)
quoque defectu proportionis (quia tan-
5 tum conſideratur reſpectu potentiæ) cir-
ca immateralia, & incorporea non modò
ſcibilia; verùm etiam materialia, &
corporea, multos, & graues plerumque
labimur in errores, qui naturæ tamen lu-
mini ſunt imputandi; nec circa ea con-
tingunt, quæ nobis natura oſtendit, ſed
noſtri ex temeritate ingenij maiora ſe
quæritantis prouenjunt, & intellectus.
Quæ enim nobis Natura proponit, vera
ſunt, quia verorum ſunt nobis ingenitæ
informationes, atque anticipationes, non
quidem falſorum, cùm nihil ſciatur niſi
verum, omnibuſque ad cognoſcendum
ſit expoſitum, non autem falſum. 1. *Poſt.*
cap. 2. text. 5. nempe à vero, & verorum
opifice: Quia veritate, quæ Deus eſt,
cognoſcitur omne verum, vt ex Diuo
Auguſtino. 8. *de trinit. cap. 3. 1. par. art. 24. q. 6.*
num. 2. docuit Henricus. Et ſicut ſenſus
non poteſt errare circa proprium obie-
ctum; neque intellectus circa id, quod
quid eſt in ſimplici intelligentia. 1. *p. art* 36
queſt. 6. num. 7. idem tradit Henricus. Qua-
propter, quę vera aſſequimur, ad ea,
naturæ face deducimur: quę non aſſe-
quimur, in iis naturę deſtituimur lumine.
Quæ porrò falſa pro veris colligimus ra-
tione aliqua probabili; in iis fallimur den-
ſitate tenebrarum, aut fallaci aliqua luce
6 ſimili veræ; vnde etiam veriſimilia no-
minantur. Falſæ ergo multorum opinio-
nes, non ad lucem ſunt naturæ, ſumptæ,
quæ neminem decipit; ſed ad tenebras, &
imaginē aliquam lucis captioſam. Que-
madmodum, quæ oculus verè cernit, ex
naturæ luce, cernit: quæ non cernit, ex
imbecillitate ſua non cernit: quæ verò
ficta, & ſimulata pro ſolidis, & veris cer-
nit, ea cum fraude, & deceptione qua-
dam cernit; quæ fit quidem In naturæ lu-
ce, non tamen ex ea ipſa luce, ſed ex re-
bus interiectis luci: Sic cum, aliquo quis
ap-

apparenti fallitur argumento, non eum decipit naturalis ſplendor, ſed imbecillitas ingenij, quæ à plagis illius argumenti extricare ſe ad præſens non valet, extricabitur autem, vbi propiùs erit admota naturæ lux, maiore ſtudio, attentione, die ipſa, monitu cuiuſquam, aut doctrina. Non ergo lucis naturæ copia quemquam fallit, ſed inopia. Quo ſenſu 2. *met.cap.*1. fortè legitur: Manifeſtiſſima in
„ natura ſunt difficilis cognitionis in veri-
„ tate ſua; non propter ſe, ſed propter nos;
„ quia diſpoſitio intellectus noſtri ad ipſa eſt
„ ſimilis diſpoſitioni oculorum veſpertilio-
„ nis ad lucem ſolis.

Extenuatur tamen, plerumque hebetatur, & ex praua recipientium habitudine,
7 non parua hoc naturale lumen laborat inopia; præſertim dum in pueritia, ineptã hauſerimus diſciplinam, exitialique inſtituti fuerimus educatione. Nam tantum abeſt, quæ à crepundijs didicimus vllo ætatis auctu euelli, aut ſaltem debilitari queant, accedente potiſſimum pertinacia, vt maturrimè potiùs radiceſcant, ſenſim
„ grandeſcant, demum conualeſcant. Prauè
„ enim educati à pueritia (2.*met.tex.*14. in-
„ quit Philoſophus) dicere ſemper volunt
„ quod aſſueti ſunt dicere, & iudicant in-
„ conueniens, quod extra illud eſt: atque
„ ad id ad quod aſſueti ſunt, maximè eſt eis
„ applicabile animo. Vnde 3. *de doct. chriſt.*
„ *ap.* 10. Sanctus Auguſtinus inquit: Si
„ animum occupauerit alicuius erroris opi-
„ nio, quicquid aliter aſſeruerit ſcriptura
„ figuratum arbitrantur. Controuertebatur
„ idcircò olim (ſatis verò nunc ad rem no-
„ ſtram) apud Quintilianum *lib. 2. de inſtit.*
„ *orat.cap.*3. An pueris in inſtituendis, protinus præceptore optimo eſſet vtendum? Vbi illorum ſuaſio, qui idoneos rethori pueros non continuò tradendos eminẽtiſſimo putarunt, ſed apud mediocres ſucceſſiuè eſſet detiẽdos, eſtò ſilentio nequaquã fuerit prĕterita: viguit tamen cĕterorũ ſententia, qui meliùs optimis ad imbuendos mittẽdos eſſe magiſtris illicò exiſtima-
„ runt: Ea inducti ratione: Quod apud ipſos
„ diſcipuli quoque melius inſtituti (ipſe
„ inquit Quintilianus) aut diſcent quod
„ inutile non ſit imitari, aut ſi quid errauc-
„ rint ſtatim corrigerentur: At indoctus
„ ille, etiam probauit fortaſsè vitioſa, &
„ placere audientibus, iudicio ſuo coget.
„ Propter quod Timotheum clarum in arte tibiarum, ferunt apud Alex. ab Alex. *lib.*2. *cap.*23. duplices ab ijs, quos alius inſtituiſſet, ſolitum exigere mercedes, quàm ſi rudes traderentur. Idipſum profectò ad *Lætam de inſtit. fil. epiſt.*7. *prope med.* Sanctus Hieronymus ſcribens, etiam grandioribus inſinuauit exemplis; dum inquit: Vnde, & tibi eſt prouidendum, ne ineptis
„ blanditijs fœminarum, dimidiata dicere
„ verba filia conſueſcat; & in auro, atque
„ purpura ludere, quorum alterum linguæ,
„ alterum moribus officit; ne diſcat in te-
„ nero, quod ei poſteà dediſcendum eſt.
„ Gracchorum eloquentiæ multum ab in-
„ fantia ſermo matris contuliſſe ſcribitur:
„ Hortenſij oratio inter paternos ſinus coa-
„ luit. Difficulter eradicatur, quod rudes
„ animi perhibuerunt. Lanarum conchylia,
„ quis in priſtinum candorẽ reuocet? Re-
„ cens teſta, diù & ſaporẽ retinet, & odorẽ
„ quo primum imbuta eſt Græca narrat hi-
„ ſtoria, Alexandrum potentiſſimum Re-
„ gem orbiſque domitorem, & in moribus,
„ & in inceſſu, Leonidis Pedagogi ſui, non
„ potuiſſe carere vitijs, quibus adhuc pa-
„ ruulus fuit infectus.

Mirandum ergo non eſt, eos qui paululum literario in ſtudio ſunt progreſſi;
8 aliquibus, circum à malis inſtitutoribus perceptæ doctrinæ carceres (vt ita dicam) hærentibus; adeò videri iam metam pertigiſſe, vt eorum inutiles ad amuſſim repetant ſpeculationes, eoſdem ſequantur damnatos errores. Hos ſolos duntaxat dicunt ingenium habuiſſe metaphyſicum, quaſi ambiguitate nominis, extra hanc naturam, aliam in quandam nouam, & inuſitatam credant eſſe translatos. Hinc quare fit, quod horum ſectatores, vix audacibus, licet aliàs inexpertis ingenijs, ſua amplectenda, et retinenda dogmata proponant. Primùm aſtrictam propter loquutionem, & ex breuitate obſcuram. Hinc propter intricatas, & obliquas ſententias: tum etiam ob immodicas ſubtilitates, quibus plerumque non exacuunt ingenia, ſed perturbant, & frangunt; tenebraſque, & hallucinationem inducunt aciei mentis, dum conantur minutias quaſdam tenuiſſimas oſtendere, & inutiles per ſe, & quæ intentionem obtutus ingenij ſubterfugiant, ac fruſtrentur, non aliter quidem, quàm ſi fila monſtrare quis vellet rudentum illius nauis, quam Mirmecides apud Plinium *lib. 7. cap.* 21. fabricatus eſt, apicula contectam: vel diſpunctiunculas Iliados, quæ ibidem apud eundem nuce capiebatur. Tales quippè huius acutę, ac litigioſæ philoſophiæ quidam fuere Libelli, qui nomine Ariſtotelis (fortè ementito) totam paſſim legebantur per Galliam: de quibus tamen apud Dionyſium Petauium *tom.* 1. *theolog.dogm.cap.*3.*num.*8. ita teſtatur Rigordus: In diebus illis (inquit) legebantur Pariſijs libelli quidam, ab Ariſtotele, vt
„ dicebantur, compoſiti, qui docebant
„ Me-

„ Metaphyſicam; delati nouò à Conſtanti-
nopoli, & à Græco in Latinum tranſlati,
qui quoniam non ſolum prædictæ hæreſi
„ (cuiuſdam Almarici ſcilicet) ſententijs
„ ſubtilibus occaſionem præbebant; imò &
„ alijs non dum inuentis præbere poterant;
„ iuſſi ſunt omnes comburi, & ſub pæna
„ excommunicationis cautum eſt in eodem
Concilio (quod videlicet anno Domini
1204. Philippo Auguſto Rege Franco-
rum Pariſijs habitum eſt) ne quis eos de
cætero ſcribere, legere præſumeret, vel
quocumque modo habere. Vtinam quo-
que, illius quodammodò ſententiæ ana-
thematizatæ forent extortæ quorundam
opiniones, noſtris, à curioſis, & vanis
Metaphyſicis, ne dicam Sophiſtis excita-
tę temporibus; quandoquidem non tam
facilè ad ſupernaturalia tranſitarent; nec
ex dogmatibus qualibuſcunque in hac
natura, vt cunque obſeruatis, de miracu-
lis, deque ijs, quæ naturam omnem ex-
cedunt tam liberè, & audacter diſputa-
rent.

Obſcuratur prætereà, & huiuſcemodi
lux, lumenque, naturæ ſtudiorum negle-
9 ctu, atque ſegnitie. Mentes nanque cun-
ctabundi, & in literis valdè oſcitantes, ob
ingenij hebetudinem, ſententiarum di-
ctorumque à ſcrutatione maximè abhor-
„ rent: Tales enim (2. *met. tex.* 15. inquit
„ Philoſophus) odiunt ſermonem perſcru-
„ tatum; quia non ſtatim poſſunt capere.
„ De quibus profectò Commentator addit:
„ Quidam contriſtantur per ſermonem
„ valdè perſcrutabilem; & cauſa in hoc eſt,
„ aut quia intellectus eorum non poteſt re-
„ tinere, & comprehendere ipſum. Et
„ ipſis impoſſibile eſt, vt addiſcant: aut
„ propter errorem contingentem eis, quia
„ aſſimilant diſputationem cum mercatio-
„ ne. Et credunt quod proteruire in ſermo-
„ ne eſt malum; ſicut malum eſt proterui-
„ re in mercatione. Proteruitas quidem
in mercatoribus, quædam vilitas, & illi-
beralitas eſt, pręſertim dum petulanter, &
inſolenter ad minimum vſque quadran-
tem, in ſibi reddenda ratione, commuta-
tiuæ apicem, & rigoroſæ iuſtitiæ immo-
deſtè attingere ſatagunt. Nam minima,
non debent eſſe in conſideratione *l. ſcio. ff.
de integri. reſtitut. l. 4. in fin. ff. de adilit. adict. ex
quibus latè Clauet. conſ.* 182. *num.* 14. *&* 15.
maximè verò apud magnificos, & libe-
rales, quibus ex Philoſopho 4. *ethic. cap.* 3.
conuenit duntaxat circa magna verſari.
Quarè Statutum, ſiue lex in materia
odioſa faciens mentionem de debitore,
vel creditore, non habet locum, ſi de-
bitor, vel creditor ſit minimæ ſummę.
*Gloſſ. in auth. iam necesse C. de don. ante nupt.
& in auth. minoris debitor. C. qui dar. tut. poſſ.
apud Tuſc. l. M. concl.* 238. *num.* 12. Quę ta-
men omnia in veris, & perfectis ſcientijs,
nullam obtinent veritatem, cùm 1. *poſt.
text.* 5. liquidè habeatur: Scire autem ar-
„ bitramur vnumquodque ſimpliciter, ſed
„ non ſophiſtico modo, qui eſt ſecundum
„ accidens cùm cauſam exiſtimamus co-
„ gnoſcere propter quam res eſt, quod il-
„ lius cauſa eſt, & non contingere hoc aliter
ſe habere. Vnde nata eſt incredibilis in
hominum pectoribus ſocordia, atque iner-
tia, quæ latiſſimè diffuſa, pro dulciſſimo
habuit alienis oculis omnia intueri, aliena
fide omnia credere: nihil quærere, nihil
ſcrutari. Ex qua ſanè ſtultitia, quæ vix
pueris, & vetulis videtur credibilis; com-
perium ab omnibus vndecumque eſt,
etiã modò non deeſſe in ſcholis magnos
magiſtros, qui quicquid fecerint, ſtatue-
rint, dixerint vel populi gentiles, vel ſin-
guli hominum illorum; tanquam verum
rectum, bonum accipiunt in luce naturę,
& de eo diſputant, & taliter; quod eſſe in-
ſaniſſimum nemo non videt, niſi qui ipſe
inſanit. Verum in rebus humanis, tole-
rabilis forſan eſſet indocta, hæc cenſura;
at omnium eſt grauiſſimum, in his, quæ
pietatis ſunt. Scinditur illicò velut regnũ
luminis; Hoc verum in lumine naturæ;
illud in lumine fidei. Quod vtique ab-
ſurdum eſt. Nam cùm ſunt circa idem
recta ratio, & fides (ait Henricus 1. *part.
art.* 10. *quæſt.* 2. *num.* 5.) omninò concordant,
„ & ambobus rationabile eſt credere. Quia
„ authoritatem recta ratio penitus non de-
„ ferit, cùm ratione conſideratur cui cre-
„ dendum, vt docet Auguſtinus *de vera re-
„ lig. cap.* 24. Quinimò, vt idem addit, *ſermon.
„ de aſſumpt. cap.* 2. Summa enim ipſius iam
„ per rationem cognitæ perſpicuę veritatis
„ Authoritas, ſine qua non valet autho-
„ ritas.

Cæterum, cùm Phantaſia, ſiue (quod
idem eſt) vis imaginatiua (imaginatio
10 enim græcè, phantaſia dicitur, ſicut
imago dicitur phantaſma, vt ex vulgata
Ariſtotelis Interpretum 2. *de anima text.* 155
& 162. patet tranſlatione) ſit peculiaris
animæ adminiſtra; & intelligentiæ, ea
rerum ſimulacra, quæ corporis ſenſus
dum obiectis ſibi rebus tanquam explo-
ratores imminent, hauſerant priùs; &
communi quem dicunt ſenſui, qua po-
terant fide tradiderant; intuenda propo-
nant, *ex 2. de anima à tex.* 153. *vſque ad* 161.
Cæterum in hoc tamen præclaro obeun-
do munere, viribus ſuis tam licenter abu-
titur, vt ſæpiſſimè recta detorqueat, or-
dinata confundat, diſſipet ſociata, diſie-
cta coniungat, obſcuret illuſtria, alta de-
pri-

primat, extollat humilia, omnia ſuſque,
deque permiſceat. Qua de re, in quibus
dominatur maximè, tyrannidemque prę-
ſertim exercet, ita naturæ debilitatur lu-
men, vt ad certum intellectum veritatis,
nullo pacto eos accedere, nec demonſtra-
„ tionibus credere ſinat. Henric.Gandau.1.
„ *par.art.2.quæſt.5.num.8.* Quod vtique non
„ contingit (paulò ſuperius *ibidem num.* 6.
„ ipſe inquit) ex diſpoſitione animæ (cuius
„ ſcilicet naturale lumen circa verum non
„ fallitur, vt dictum eſt.*num.*5.) ſed ex diſ-
„ poſitione corporis, & virium inferiorum,
„ quibus intellectus, vtitur ad ſuam ope-
„ rationem, quoad ſpecierum receptio-
„ nem; vt quanto organum phantaſiæ, &
„ aliarum virium ſenſitiuarum organa ſunt
„ meliùs diſpoſita, vt imagines puriores,
„ ſtabiliores, ordinatiores recipiant, & con-
„ ſeruent, quæ per hoc habiliores ſunt, vt
„ ſpecies intelligibiles ab eis abſtrahantur
„ puriores, ſtabiliores, & ordinatiores;
„ tantò intellectus, mediantibus illis cer-
„ tiùs, & ſimpliciùs intelligat, & è con-
„ uerſo; vt quantò ex indiſpoſitione orga-
„ norum, imagines impuriores fluxibilio-
„ res, & inordinatiores recipiant, & con-
„ ſeruent à quibus habent abſtrahi ſpecies
„ intelligibiles, impuriores, fluxibiliores,
„ & inordinatiores; tantò intellectus me-
„ diantibus illis, minus certè, & obtuſius
„ intelligat. Vnde, vt vult Philoſophus
„ 7. *phyſ.text.*20. Indiſtinctio, inordinatio,
„ & perturbatio motus ſpecierum in phan-
„ taſia, multùm actum intelligendi diſtur-
bant. Hæc proindè Phantaſia, ſiue Ima-
ginatio, mira vanitatis artifex, inuerſis re-
rum, quas acceperat imaginibus, Cen-
tauros, Sphyngas, Geriones, Chymeras
effingit. Hæc abſurdiſſimas rerum ſpecies,
ingenioſa ſomniorum machinatrix effor-
mat. Hæc prodigioſis rerum ſimula-
cris, corporis eludit ſenſus. Hæc admi-
rabiles perturbationum animi ſeditiones,
motuſque ſollicitat. Hæc mentem men-
dacibus veritatis laruis excæcat. Hęc ho-
mines inaniſſimi obiectu metus, atque
mæroris infringit, & animum ſpectrorum
terriculamentis exterret. *Martin.Del rio, præ
cæteris, diſquiſit.magic.lib.1.cap.3. quæſt.2.* Sed
quod maximè ad rem facit inſtitutam:
Hæc eſt, quæ non tantum opinionum
fallacia, ſed veritatum languore, intel-
lectum peccare facit; imò (& quod de-
terius eſt) curioſa inutilitate, per inania
philoſophiæ noſtram diſtrahit mentem,
virtuti, cælo, Deoque ſolummodò natam.
Quarè talibus nugis, ſcientiam nullam,
ſed potiùs captamus ignorantiam. Nam
ſcire quod non prodeſt, & inutile eſt,
proximum ignorantiæ videtur: Quando
quidem, quod vtile, & proficuum eſt
conſequenter ignoratur. Nam à contra-
rijs validũ eſt argumentũ, per Euerard. *in
topicis legalibus loco* 75. *Petr.Andr.Grammar.in
dialect.leg.lib.2.loco, à contrarietate,* atque alios
apud Barb. *loc.argum.iuriſ.loc.27.num.*43.

Hoc autem præſertim vitio laborant
Metaphyſici, dum abſtracti cominus ſe
11 gaudent attigiſſe Intelligentias: igno-
rant tamen humani intellectus imbecil-
litatem, & inſufficientiam, cui vix datum
eſt, vt eminus valeat ipſas contemplari.
Noua, & inuſitata gloriantur ſcire; ſed
vſui, quæ noſtro inſeruiunt, ipſos vnde-
cunque latent. Repugnantia delectantur
Philoſophorum placita concordare; ſed
certam veritatem indagare, manifeſtè ne-
gligunt. Alienos plerumque lubet erro-
res refutare; ſed proprios pertinaciter pro-
bant. Cæteros percupiunt alta edocere;
minimè vero ſe emendare. Omnia noſſe
demum ſe iactant: niſi tamen ſe ipſos,
indubitanter conuincuntur. Multorum
idcircò inutiliumque phantaſmatum te-
nebris naturę lumen, diuino quod bene-
ficio, eorum relictum eſt intellectui, po-
tiùs obruere, & obſcurare nituntur; quam
„ veritatis luce fouere, & alere perquirant.
„ Nam prouerb. 11. Qui inueſtigator ma-
„ lorum eſt, opprimetur ab eis. Sed vtinam
„ ad ſpeculum, in quo ſimiles contempla-
rentur, mihi adducendi curioſos aliquan-
do diù optata, foret permiſſio; eodem
vtique, ſed libenter ipſos afficerem ſcom-
mate, quò ex illis apud Laertium *lib.* 7.
*cap.*1. Zeno Citticus quendam lepidiſſimè
carpſit rerũ nouatorem; dum proprio in-
ſpecto vultui percõtatus eſt ab eodẽ: an hu-
iuſcemodi ſcilicet proponere cõuenire vi-
derentur inutiles, ac ventoſas quęſtiones.

Me autem minimè latet, quàm libens
apud Gellium, *noct.attic.lib.*17.*cap.*12. Phi-
12 loſophus Fauorinus, in has inutiles, ac
inopinabiles materias frequenter dicebat.
„ Vel ingenio expergificando (inquit Au-
„ thor) ratus idoneas, vel exercendis argu-
„ tis, vel edomandis vſu difficultatibus:
„ ſicuti cùm Therſitæ laudes quęſiuit, &
„ cum febrim quartis diebus recurrentem
„ laudauit. Lepida ſanè multa, & non fa-
„ cilia inuentu, in vtramque cauſam dixit;
„ eaque ſcripta in libris reliquit. Sed in fe-
„ bris laudibus teſtem etiam Platonem
„ produxit, quem ſcripſiſſe ait: Qui quar-
„ tanam paſſus conualuerit, vireſque inte-
„ gras recuperauerit; fideliùs conſtantiuſ-
„ que poſteà valiturum. Idemque præte-
„ reà Poetæ, & Oratores etiam exercuere
non pauci. Exempla ad manus adſunt
(& vt cętera ferè innumera ſileam) cuiuſ-
dam Hugbaldi aliàs facundi poetę, elabo-

rata

rata de caluis in elegia, Carolo Caluo Im-
peratori dicata, cuius initiales omnes in-
cipiunt à litera C. vbi caluities ſummo-
pere commendatur. Et in Luciani Muſ-
ca: Tanta enim ibi induſtria proſequutus
eſt omnia, quę de muſca dici; aut cogi-
tari poſſunt, vt vix aliud quicquam in hoc
genere magis luculentium reperiri va-
leat.

Verùm enim verò: aliud ad oblectan-
dum, & recreandum: aliud ad deſiccan-
13 dum, & defatigandum humanum inge-
nium, inutiles, & infructuoſas, viſum eſt
ſapientibus eſſe, ſcribere, & pertractare
,, materias. Equidem. Homines, quamuis
,, in turbidis ſint (*orat. 44. ſiue Philip. 2. ſect.*
,, 148. *num.* 39. inquit Tullius) tamen ſi
,, modo homines ſunt, interdum animis
,, relaxantur. Vnde arcus ſubindè remit-
tendus eſt; cùm ſuæ ingenio feriæ etiam
ſint permittendæ, & iocari quandoque
liceat, ſed temperanter, & modeſtè. Cui
vtique rei, ex animo, *offic. 1. ſect. 21. num.*
,, 103. his verbis idem aſſentitur Tullius;
,, dicens: Neque enim ita generati à natura
,, ſumus, vt ad ludum, & iocum facti eſſe
,, videamur, ſed ad ſeueritatem potius, &
,, ad quædam ſtudia grauiora, atque maio-
,, ra. Ludo autem, & ioco, vti illis qui-
,, dem licet, ſed ſicut ſomno, & quietibus
,, cæteris; tum cùm grauibus, ſerijſque re-
,, bus ſatisfecerimus. Quod & Scriptores
,, plurimi, quanquam graues, & ſerij (vt
in eorum paſſim voluminibus cernitur)
ad refocillandos, & exhilarandos animos
interdum accuratè fecerunt. E contra verò
oleum, & operam perdunt, quicunque
minutas adeò quærunt inutiles ſubtilita-
tes, ijſque impenſiùs ſtudent, vt ingenio-
rum potiùs, quàm acuant, & foueant,
naturalis ipſorum luminis obſcurant vi-
gorem, tegantque fulgorem. Pleraque
ſane, & ſuperuacanea acumina, cùm pri-
mò audiuntur apparent miranda: at ſi
conſideratiùs expendantur, acriorique
ſubijciantur examini, agnoſcuntur ſæpè
futilia, quę amplam ſpeciem habere vi-
debantur.

Talia quippe illa videntur, quæ à Me-
taphyſicis, de Deo, Angelis, alijſque
14 rebus pietatis cognoſcendis, quæque di-
uina quadam ſingulari illuſtratione ad
ſummum attingi queunt, ſuperſtiosè in-
dagantur. Quamquam enim, nihil in
chriſtiana pietate tam reconditum ſit,
nullum adeò ſublime, & excelſum My-
ſterium, cuius non magnas, & admira-
biles rationes ingenium humanum inue-
niat: nauet tamen quiſque modò operam
ſobriè, diligenter, induſtriè omni reiectâ
,, inani ſubtilitate. Quoniam nihil eſt ini-
,, quius (*controuerſ. prima lib. 1. propè fin.* aie-
,, bat Stoicus) his, qui nuſquam putant
,, eſſe ſubtilitatem, niſi vbi nihil eſt præter
,, ſubtilitatem. Putidi quippè, ac petulan-
tis hominis eſt; In ſcyrpo (vt aiunt) no-
dum quętere, præſertim vbi res commu-
nis, & ſtylo communi, vt ſæpius occur-
rit, tractanda eſt. Quare ſuper his argutijs,
leuibuſque ſubtilitatibus, idem vehemen-
ter excandeſcens Seneca; Lucillio ſuo,
,, *epiſt. 40. circa med.* appoſitè ſcribit. O pue-
,, riles ineptias! In hoc ſupercilia ſubdu-
,, ximus? in hoc barbam demiſimus? Hoc
,, eſt, quod triſtes docemus, & pallidi? Hinc
,, ergo fit, quod impia permiſtione, multa
in metaphyſicis ſtudijs, catholicæ religio-
nis leui non abſque iactura, turpiter exau-
gurentur, & è conuersò non pauca gratis
inaugurentur.

CAPVT X.

Qui leges in docendo ſuper leges tantùm adijciunt, earum penitùs vim ignorando, atque rationem (quod aliàs nil aliud eſt, quàm plures tenere leges, intelligere nequaquam) Non legum interpretes, ſed ipſarum animati indices ad ſummum, & elenchi nuncupandi videntur. Quorum præſertim hic, ad cenſuram cùm in genere, tùm in ſpecie grauiores redduntur, & reuocantur errores.

SVMMARIVM.

1 *Soli homini, animantibus præ cæteris natura, quodammodò non mater, ſed potiùs nouerca fuit: dum omnibus (eò duntaxat excepto) arma, veſtes, tegamenta, pabula, cubilia, medelas, & id genus plurima, vnde ſe commodè ab aduerſis tuerentur incommodis, ſuppeditauit abundè: ipſum verò ſuo ingenio, & induſtrio reliquit labori.*

2 *Societas idcircò, rationali animali, ad quam & in hac vita mortali, & in altera illa ſempiterna Deus ipſum inſtituit, profectò eſt peculiaris; adeò vt alterum alterius adminiculo adiutum, ea commodè valeat peragere, quæ ſe ſolo nunquam compleret. Hinc ſociabile animal, omnium ore appellari ſolet.*

3 *Quia verò, magna illa communitas, & ſocietas eſt, quæ ex beneficijs conficitur vltrò, citroque datis, & acceptis: ex ſocietate, vt plurimam vtique beneuolentia oritur. Quæ cùm propenſior ad commoda communiter ſit propria, quàm ad aliena; maximorum tumultuum id cauſa eſſet, niſi eius*

in locum Iuſtitia ſucceſſiſſet, quæ audaces compeſceret manus, neque ab hominum coætu omnem arceret iniuriam.

4 *Ne autem, & ipſa iuſtitia quandoque cæca obrueretur ignorantia, aut prauo impediretur affectu; neceſſe fuit vt Legum vis, ac poteſtas maior eam confirmaret. Atque ita quum mentis ſuæ lumine cordati homines inde muniti eſſent æquitatem, reciperet quoque (ſi videretur) hominum cœtus, confirmaret, & conſtabiliret, magna poteſtate, & pœnarum metu.*

5 *Lex quippe, quæ agendorum, omittendarumque regula eſt, & menſura; cum de omnibus cauere nequaquam poſſit, eius ſtandum eſt interpretibus, & fortè imperitis, qui ſuis in deciſionibus, & conſilijs, leges alias ſuper alias congerendi prorſus ignorant finem. Quod profectò tantummodò eſt plures leges tenere, non plures intelligere.*

6 *Illud ſatis vulgatum proloquium: Erubeſcimus, ſcilicet, ſine lege loqui, incidenter exponitur, Quod ſi de crebra rubricæ, aut textus plurium legum intelligatur citatione, vtique, qui id exercent opus, legum non erant interpretes, ſed Indices, & Elenchi. Sin autem (& quod fortè veriſimilius erit) ſine lege: carentiam importet rationis, & modi: qui ſine lege, hoc pacto erubeſcunt loqui; oſtenſores memoriæ non peritiæ ſectatores ſunt. Nam ſenſus, & ratio, anima legis dicitur.*

7 *Sunt propterea quidam, qui non tam imperitia, quàm torporis impulſu, multas leges quidem allegant, quarum fortaſſè rubricas, & ſummaria, vix ſemel, aut bis legerunt: vndè ex ſolo titulo leges citant, cuius prior pars, vtcunque pro eis videtur facere; poſterior autem penitus eſt contraria. Alij verò, innumeris pariter legibus proponunt conſtantem ſermonem ad aliquem fulciendum ſententiam, in qua tamen cardo minimè conſiſtit argumenti.*

8 *Alij pariter, dum aliquam diffuſam proferant ſententiam; legem tamen afferunt, in qua tam longi ſermonis, vix duo, aut tria poſtrema reperiuntur verba. Non ſatis aduertentes, quod non verbis, ſed rebus imponuntur leges. Quos inde quoque ſequuntur, qui falsò leges allegant, eaſque adeò ſimul aggerunt, vt nemo tam lapideus ſit, qui ſingillatim eas excutere ſuſtineat. Vndè fit quod id, quod perperam ab vno citatum eſt, fide illius citatur ab alio, & fortè peiùs.*

9 *Nec deſunt alij, qui eloquentioris linguæ ſpecie allecti; ſanam catholicam doctrinam, necnon hæreticorum Iuriſtarum libros, in quibus ſæpiſſimè zizaniæ latent prauorum dogmatum, indiſcretè poſtponunt. Vnde meritò hæreticorum libri, licèt de religione non tractantes, niſi à catholicis quàm diligentiſſimè fuerint examinati, à ſacris canonibus prohibentur.*

10 *Omnes idcircò fermè hæreticorum miniſtri ſunt apprimè ſatyrici, & proteruè dicaces, auentque ſæpè ludere, venuſtéque iocos ſpargere in claues Eccleſiæ, & Petri Cathedram, vt per ſacrarum rerum irriſionē, turpeſque contemptus, ad effundendam hæreſim ſibi viam communiant. Quarè meritò præfatos retinentes, legentes, ac defendentes libros hæreſi ſuſpiciuntur infecti; perindeque deuitandi habent, quamquam leui ſuſpicione duntaxat fuerint notati.*

11 *Quamuis itaque vera, & recta iuſtitia, vnica, & indiuiſa ſit: eam tamen, qui eam ignorant, vt falſum pro vero ſtatuant, bimembrem faciunt: ciuilem, ſcilicet, ab hominibus deriuatam; & naturalem, à Deo vtique inditam, & participatam. Cuius diuiſionis, apertè meminit ad Romanos Apoſtolus, eos acriter damnans, qui vt ciuilem ſtatuant, Dei, ac naturæ iuſtitiæ ſubijci repugnant.*

12 *Quarè Dei abiecto timore, vtraque iuſtitia excuſſo iugo, contra naturales leges, ſacroſque canones, plerique iudicando, ac conſulendo, non leuiter delinquunt. Quia iudex non quamlibet, ſed veram in ſe retinere debet iuſtitiam: Animi paſſionibus omninò carere; omniaque diligenter inquirere, & ſcrutari tenetur. A ſuperfluis, vt in longum protrahantur cauſæ, iubetur abſtinere. Denique ſententias non præcipitanter dare: crudelitatem euitare: prohibere violentias; & id genus quamplurima, fideliter pièque monetur obſeruare.*

13 *Iudicum, & Aſſeſſorum, ſicut indiuiſum, vel parum differens eſt munus; ita defectus, & vitia habent participare communia. In hoc tamen Aſſeſſores malitia Iudices excellunt; quod Aſſeſſores plerumque magis obſunt conſilio, quàm Iudices authoritate, & potentia, vt varijs, ac plurimis oſtenditur exemplis.*

14 *Quamquam inter eos, qui nec in iudicio agunt, neque defendunt, ſed cauſis duntaxat adminiculum præſtant, vt ſunt Aduocati: & inter illos, qui alieno nomine agunt, & defendunt, de quorum cœtu ſunt Procuratores ad lites, magnum intercedat diſcrimen: tamen in vitijs plurimum communicant. Quarè communi, & indiuiſa ſignantur, & cenſurantur nota.*

AD ſocietatem, mutuamque beneuolentiam, & in hac mortali vita, & in
1 altera illa ſempiterna, à Deo nos eſſe conditos, & inſtitutos, eſt profectò qui ambigat nemo. Naturalis enim id manifeſtum

ſtum præ cæteris neceſſitas facit; cùm ſanè vniuerſis animalibus, vatrè tegumenta tribuerit, teſtas ſcilicet, coria, ſpinas, villos, ſetas, pilos, plumam, pennas; ſquammas, vellera: hominem tantummodo nudum, & in nuda humo natali obijecerit die ad vagitus ſtatim, & ploratum: quibus quippè oſtenditur ſolius ſocietatis beneficio, ea ſe poſſe aliquando poſſidere. Et quamquam omnium loco diuina illi ratio ſit attributa, cuius illuſtratione, longè plura manuum adminiculo valeat comparare, vſu tamen multiplici, vnus nequaquam implere, & perficere poterit, præſertim in ſolitudine, non ſine incommodis quamplurimis, & maximis. Accedit præterea; quod cæteris naturę, ſponte perſpecta, cognitaque videntur quę proſunt, quæque nocumento ſunt; aliquibus etiam, induſtria quadam naturali, herbæ quibus medica vis ineſt notæ ſunt: ſicut vitæ alia neceſſaria multa, quorum, homini cognitio tantùm eſt communis, vt quilibet nimirum valeat per rationem ex vniuerſalibus principijs, ad ſingulorum perceptionem, quæ degendę naturæ creduntur neceſſaria, peruenire. Quæ vtique, cùm numeroſiora ſint, vnus, & ſingularis, propriæ rationis vi, dubio procul, nequaquam cla-
2 tè, & diſtinctè attinget. Societas idcircò rationali animali eſt peculiaris, vt alterum videlicet, alterius adminiculo adiutum, ea queat peragere, quę ſe ſolo nunquam complebit. Hinc *1. ethic. 7.* habetur: Homo aptus eſt ad cætus, ſocietatemque natura. Et quid porrò oratio pręterea ipſa, huic animalium vni duntaxat permiſſa, quem in ſolitudine vſum habere valebit? Etenim reliqua, communi quodam modo, affectiones patefaciunt ſuas; Canis iram latratu; libidinem Equus, hinnitu; maternum amorem Gallina, glocitu, & id genus cætera: At homo, ſermonis commodo, conceptus animi vniuerſos, tantummodo valet explicare. Ex quibus itaque facilè comperitur, illum, cæteris quotquot ſunt (etiam quę videntur à congregatione non omnino reuulſa) ſocietatis apprimè capaciorem. In *eccleſiaſte perinde Salomonis* 4. ſummè approbatur, præſtare ampliùs eſſe duos, quàm vnum. Habent enim emolumentum (inquit) ſuæ ſocietatis; ſi vnus ceciderit, ab alio fulcietur.

Quia verò 1. *de offic. ſect.* 12. *num.* 56. docente Tullio: Magna illa communitas
3 eſt, quę conficitur ex beneficijs vltro citroque datis, receptiſque, quæ mutua, & grata dum ſunt, inter quos ea ſunt, firmi deuinciuntur ſocietate: Homini idcircò ſocietatis glutinum addidit etiam animum ad beneuolentiam manifeſtè appoſitum. At huiuſcemodi inde exorta beneuolentia, quamquam ex interno ardore foras ebulliat, & ferueat, refrigerato tamen ardore illo, intro vt plurimum ità ſe recipit ad ſe ipſam, vt quiſque tenerrimè ſe vnum amet; in alios rigidus, atque aſper. Vnde maximorum in vita tumultuum id cauſa eſſet, quando ad ſe, ac ſuas vtilitates quantùm quiſque, vel ingenio valeret, vel viribus pertraheret; niſi in locum mutuæ beneuolentiæ Iuſtitia ſucceſſiſſet, quæ auidas comprimeret manus, atque ab hominum conuictu iniuriam omnem arceret. Hinc meritò ibidem Tullius *ſect. 7. num. 20.* Societatis, & communitatis binas partes facit: Iuſtitiam, ſcilicet, & Beneuolentiam; dicens: Iuſtitia, in qua ſplendor eſt maximus, ex qua boni viri nominantur: & huic coniuncta Beneuolentia, quam eandem, vel benignitatem, vel liberalitatem appellari licet. Sed iuſtitiæ primum munus eſt, & ne cui quis noceat, niſi laceſſitus iniuria: deinde, vt communibus vtatur pro communibus, priuatis, vt ſuis. Equidem Iuſtitia, virtus eſt illa omnium domina, cæterarumque regina; à qua in omne hominum genus leges, & iura manarunt: quæ benefactis honores, & præmia; malefactis ignominias, & ſupplicia proponens: ſtudia bonorū excitat, malorū improbitatē exercet. Qua igitur ſublata, non domus vlla, non ciuitas, non hominum inter ſe ſocietas, non ipſa denique vniuerſitas re-
4 rum ſtare, ac tueri ſe, vllo temporis ſpatio plenè, ac perfectè queunt. Ideoque ne cæca interdum, & ipſa obrueretur ignorantia, aut prauo impediretur affectu; neceſſe fuit, vt quam ex cuiuſque animis pellebat, vel tarditas cordis, vel praua affectio, legum confirmaret vis; & poteſtas maior. Quamobrem id, quod ex vſu erat omnium ad quietè, & benè viuendum permiſſum communi conſenſu ijs, quos cenſebant ſapientiſſimos eſſe, hominès magni iudicij, & quietis, affectibus; vt ipſi, quam ęquitatem mentis ſuæ lumine eſſent intuiti ad publicas vtilitates ederent: eam, ſi videretur, acciperet hominum cætus, confirmaretque, & conſtabiliret magna poteſtate, pœnis, & metu.

Magni ergò iſti viri, quibus hoc negotium ab alijs erat demandatum, libenter
5 vtique, ſi potuiſſent, æquitatem ipſam poſuiſſent populis ob oculos, quo nihil fuiſſet conducibilius congregationibus, ac ſocietatibus hominum: ſed cùm æquitatis directio ſiue moderatrix lex (quæ ſecun-

cundum Angelicum præceptorem 2.2.*q.*
90. *art.*1. eſt regula, & menſura actuum
agendorum, vel omittendorum) de
omnibus cauere nequaquam poſſit *l. non*
poſſunt ff. de legibus. ſtandum, fidendumque
ideóque ſit illius interpretibus, vt fortè
ineptis, & ignaris, qui vel æquitatem
malitiosè fingunt, vel cum iniquitate
ignoranter confundunt: non Artem qui-
dem æqui, & boni, vt ſtatim, *initio iuris*
ciuilis. Ius ipſum finitur; ſed iniqui, &
duplicati accipitmus mali, & quamquã in-
uiti cogimur ſectari. Æquitas nãq; ſimula-
ta, nõ eſt æquitas, & approbata lex, ſed du-
plex iniquitas. *Io. Andr. in cap. vt circa in fin.*
de ele&. Iſti vtique in ſuis documentis, &
inſtitutis, leges alias ſuper alias congeren-
di prorsùs ignorant finem, quod eſt plu-
res leges tenere, non plures intelligere:
illud commune, & vſitatum, *auth. de triente,*
& ſemiſſe. §. conſideremus. nobis ſubindè oc-
6 cinendo: Erubeſcimus, ſcilicet, ſine lege
loqui. At quid eſt ſine lege? Si fortè
abſque citatione capituli alicuius legis: &
quid poteſt dici imperitiùs, quid ineptius,
quàm non eſſe loquendum ſine huiuſ-
modi lege! Citant quidem hoc modo le-
ges, ſed non vt Legiſtæ; ſed non aliter,
quàm legum Indices, & Elenchi. Ve-
teres profectò illi æquitatis antiſtites ad-
ducebant interdum placitum aliquod
maiorum ſuorum, qui Iuris magis va-
luiſſent ſcientia, ſed raro, ſed leuiter, &
magis acquieſcebant ratione, quàm alte-
rius ſententia, atque opinione. Leges
verò multò rariùs: nam de illis conſtabat:
de interpretatione autem earum erat quę-
ſtio. Leges quippè multæ ad vnum pro-
poſitum non ſunt allegandæ, maximè
vulgares; ſed ſufficit ex multis vt allege-
tur vna *l. ſcire §. fin. & ibi Bartol. de excuſ. tut.*
& facit. Gloſſ. ſecundùm Zabarell. in clement.
ſæpè de verb. ſigni. Sin autem (quod & ve-
riſimilius eſt) ſine lege, eſt ſine ratione,
ſenſu, & modo: erubeſcant profectò, qui
ſine ratione, & ſenſu ſemper loquuntur,
& ſine lege, ſuas leges profundunt. Quod
eſt vtique oſtentatio magis memoriæ,
quam Legum explanatio. Legis quidem
ratio, anima legis dicitur. *l. cùm patet. §. dul-*
ciſſimis. de lega. 2. Quinimò ſi legis ratio
vincat legem; poteſt tranſgredi legem
Barto. in prima conſtit. digeſtorum. §. tria ad fin.
per Gloſſ. in l. qua ratione §. licet. de acquir. re-
rum domin.

Quidam præterea, vt non legerunt le-
ges ipſas, ſed epitomas quaſdam, ac ſum-
7 maria, quas rubricas vocant, atque vtinam
eas omnes, vbi de hoc, aut de illo nego-
tio aliquid legerint dicere, multas leges
duntaxat coacervate videntur, quas ad
negotia vix applicate valent: in quo præ-
ſertim non paruam, & imperitiæ, & tor-
poris ſui partem vndecunque manife-
ſtant. Legum enim rubricæ, vtique alle-
gari poſſunt, dummodo integræ, & au-
thenticæ ſint. *Specul. de diſp. & alle. §. 6. ver.*
& nota. Rubricæ nanque colligunt ſæpè
priorem legis partem, poſteriorem re-
linquunt. Iſti ex rubrica citant legem,
cuius prior pars vtcunque videtur pro
eis facere, poſterior autem eſt omninò
contraria, ita vt ſuimetipſi gladio crebro
ſe iugulent. Alij autem prolixum ex de-
cem, aut duodecim conflatum ſententijs
proponunt ſermonem, in fine verò adij-
ciunt: Et ad hoc faciunt illa, & illa lex;
cum ex tantum ad vltimam, & quidem
leuiter faciunt ſententiam: in qua tamen
ſententia minimè cardo erat negotij,
Etenim Lex intelligi debet non vtcunque.
ſed ſecundum materiam de qua in titulo
ſub quo eſt poſita. *Barto. conſ. 13. ex facto.*
num. 4. ver item lex illa. lib 1. Etiam ſi ver-
ba legis ſint dubia, vel æquiuoca *Abbas.*
in ſua q. 1. incip. Augerio. col. 7. ver. cùm autem
8 *illud. circa princ.* Alij pariter, cùm longam,
& diffuſam aliquam proferant ſententiam,
legem afferunt, in qua duo, aut ad ſu-
mum tria poſtrema tam diuturni ſermo-
nis vix reperiuntur verba: non ſatis ad-
uertentes, quod leges rebus; nequaquam
imponuntur verbis *l. fin. & ibi Bald. C. de*
vſuris. in ſpec. de procura. §. 4. ante ver. verum.
Quia lex non debet inſeruire de vento, &
eſſe ludibrio, & reddi eluſoria. *Bald. in*
tract. ſchiſma 2. col. in ſpec. de aduoca. §. 6. ver.
porrò de iura. calumn. §. 5. ver. quid ſi reus. &
Rom conſ. 4 28. in terminis. n. 12. ver. ijs tamen
non refragantibus. Sunt qui etiam leges om-
ninò falſo citant, & alias ſuper alias impu-
denter, & confidenter: Nam adeò mul-
tas ſimul aggerunt, vt nemo ſit tam fer-
reus, & patiens, qui eas ſingillatim ſu-
ſtineat excutere. At quod malè ab vno
citatum eſt, fide illius citatur ab alijs plu-
rimis, peiùs. Hos autem interdum me-
miniſſe percuperem, quod allegans cor-
rectas falsò, vel falſas leges, & ſtatuta,
de falſo regulariter debet puniri. *Bald. in*
l. 1. in 1. col. ver. not. quod producens. C. de inſtr.
& alij apud Bertach. verb. allegatio. lit. A.

Nec demum deſunt alij, qui linguæ ele-
9 gantioris ſpecie inaniter permoti proba-
tam, & ſanam veterum Iuriſtarum (quo-
rum alias parum refert elegantia ſermo-
nis: cum Iuriſprudentia, non verborum,
ſed rerum ſit notitia, *l. iuſtitia §. fin. de iuſtit.*
& iur.) nouis hæreticorum iuris pruden-
tiæ enormiter poſtponant libris, in qui-
bus ſæpiſſimè latent hæreſum ſpinæ, &
impietatis zizaniæ. Hi profectò miſelli,
omit-

omittendo ſalubria, & viciſſim damnoſa ſectando, ſe, ſuamque conſcientiam, manifeſto exponunt periculo, imminentique iacturæ. Horum nanque librorum lectio hamus eſt, quo ineſcantur imprudentium mentes, illum ſi attigeris, lædit; ſi compreſſeris, necabit. Scintilla eſt cineri doloſo ſuppoſita, ſi ſolum illam aſpexeris latet; ſi commoueris, vrit. Fallax eſt Caphareus, facem præferens ad motum honeſtatem; vt apparet, tutiſſimam; vt eſt, periculoſiſſimam. Meritò quidem anno 1564. vt conſtat *ex Bulla 77. tom. 2. Bullar.* in indice, qui habetur ad calcem Concilij Tridentini, cum reliquis, Pius IV. etiam approbauit regulam ſecundam, in qua prohibentur omnes hæreticorum Libri, licet de religione non tractantes, dummodo à catholicis Theologis, Epiſcoporum, vel Inquiſitorum iuſſu examinati, & approbati non fuerint. Nam ſub ſpecie blanditiarum, venuſtatum, ſimiliumque nugarum, hæretici plerumque ad reſtinguendos omnes pietatis igniculos, & rerum diuinarum ſenſum ſtirpitùs de humanis euellendum pectoribus, huiuſcemodi validis vtuntur captiunculis. Hoc enim primum excogitauit Dæmon, vt per ſacrarum cæremoniarum irriſionem, turpeſque contemptus, ad hæreſim ſpargendam ſibi viam communiret, tum eandem iam diſſeminato errore conſtanter retineret. Itaque omnes fermè hæreticorum
10 miniſtri ſunt ineptè ſatyrici, & proteruè dicaces, auentque ſæpè ludere, & rancidos aliquot iocos ſpargere in claues Eccleſiæ, & Petri cathedram, & Summi Pontificis crepidam, & Indulgentias, & Roſaria, & Habitum religioſorum, & Ignem Purgatorium, & ſi quid ſimile. Eo autem quiſque facundior eſt, quo pluribus his condimentis orationem intingit, quibus ſi fuerit deſtitutus, inſtar eſt implumis auiculæ. Ex quibus inferre manifeſtè licebit, quod cùm Hæreſis quædam dicatur labes *clement. 1. § 1. de hæreſ.* & contagioſa ſicut lepra *ibidem §. verùm 2.* eius, graui ſaltem ſuſpicione, legentes, retinentes, vel typis mandantes præfatos libros, haud parùm reputabuntur infecti; ex traditis per Eimericum *in 2. p. direct. inquiſit. præſertim q. 55. Pennam, ipſius commentat. ibidem Menoch. de præſumpt. lib. 5. præſumpt. 6. & alios apud Lezza. in ſumm. verb. hæreſis n. 4.* Perindeque denuntiari habent, quamquam leui duntaxat ſuſpicione fuerint notati *idem Lezz. ibidem n. 5. & remiſſiuè verb. accuſator. n. 7. & alibi*.

At Iuriſconſultorum generalia hacte-
11 nus expoſita vitia (ne cætera aliquando reticendo, ſpecialia ſubdolè obticuiſſe videamur) miſſa quæſumus faciamus. Et vt Iuſtitia virtutum omnium præclariſſima, plurimum in rebus humanis ſplendoris, ac dignitatis obtinet: ſic Iudicum delicta, ſtatim præſentiarum in limine, tanquam dedecoris, & ignominiæ plena, acriori, arctiorique ponenda ſunt examini. Duplicem itaque (vnicam, & veram penitùs ignorantes) Iuſtitiam faciunt; vnam ciuilem, naturalem alteram: quarum apertiſſimè, cùm *ad Romanos* 10. loqueretur Apoſtolus, mentionem fecit, dicens: Ignorantes enim iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, Iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Sanctus proinde Zeno Veronenſis Epiſcopus *ſerm. de iuſtit. in princ. tom. 2. Bibliot. PP.* hæc diligenter attendens, cauſam deceptionis, eorumque interitus, & exitij, his verbis mirificè expreſſit. Sed cùm de futuro (inquit) nihil opinantes, præſentis tantùm vitę commoda inſpiciant, falſamque aduerſus veram, pro vera defendunt; ſic vtramque, medijs è manibus, oculis patentibus perdiderunt: Dei, cùm ſtultam putant, quòd laboret diſpendio ſuę, non dicam facultatis; ſed etiam, ſi opus ſit, & ſalutis, alijs magis prodeſſe, quàm ſibi: Suam, quia quamuis ſit ſapientię nomine falsò veſtita; tamen ſuis commodis conſulendo, quod ſine alienis incommodis omninò non poteſt procurari, à quouis verè ſtultiſſimo, negari non poſſit iniuſta. Hinc Dei abiecto timore,
12 eiuſque ſupernæ, ac intemeratæ iuſtitiæ penitùs excuſſo iugo, contra naturales, ac diuinas leges, quicquam malitiæ, aut nequitiæ non eſt, quod intentatum relinquant. Quarè iuſtitiam, & ęquitatem in primis parùm nutriunt, eique fauent. Cui profectò iniquitati, id manifeſtè opponitur, quod habetur *in ſpecul. de aduoca. §. 5. ver. commendet autem §. 6. ver. vel tali ad inſtantia, & ver. tali coram Imperatore, & ſequent.* Vt, nimirum, Iudex ſit iuſtus, & ęquus, æqualis, medius, & communis ad dexteram, vel ad ſiniſtram. Iudex quippè dici non debet, in quo non eſt iuſtitia. *ibid. de iudice deleg. § 8. ver. item quod eſt in odio & ſequent.* Deindè, Iudices perturbationibus, animique paſſionibus in iudicando ſolent moueri validis, cui proindè, quæ *in clem. 1. §. 1. cum gloſſ.* differuntur, minimè cohærent. Nam (vt ibidem extat) Iudex carere debet paſſionibus animi, quia prece, pretio, odio, vel amore moueri non debet. Vnde acceptio perſonarum, eum nequaquam decet, *ſpecul. de iud deleg. eodem §. & verſ. item quod eſt odio.* Eique ſolummodo parti inclinandum eſt, cui fauent potiora iura. *cap. ſuborta, & ibi DD. de re iudic.* Præterea negligenter, valdeque oſcitan-

tanter, ac præfunctoriè cauſas, & iudicia tractant: cùm debeat Iudex cuncta diligenter inquirere, & rerum ordinem indagare, & alienam neceſſitatem ſuam exiſtimare, & delinquentes canonicè punire. *Specul. de offic. ordinarij, §. 3. & tit. de offic. omn. iudic. §. fin. ver. ſecundo videndum, & de reſcrip. præſenta. §. 1. in princ. & de aduoca. §. 6. ver. vel ſic in qualibet*. Nam iudex procedens ſine cauſæ cognitione habetur pro priuato. *Felin. in cap. dilectus col. 1. & 2. de reſcriptis*. Et negligens in cauſis præſertim ciuilibus, tenetur parti, ad intereſſe, *l. 1. C. quomodo, & quando iudex*. Cæterum expertus Iudex, curare quidem debet, ne proceſſus friuolis proteletur exceptionibus. *cap. cum ceſſante de appel. & in l. non ignoret. C. de fruct. & litis expen.* Veruntamen ad ferendam ſententiam, dùm properanter impellitur temerè, & iniuſtè plerumque operatur. Quandoquidem Iudex in ſententiando non debet eſſe ſubditus *l. 2. & ibi DD. C. de offic rect. prou.* Alias voluntas eius præcipitata, dicitur nouerca iuſtitiæ. Clem. *paſtoralis §. verum.* Sicuti probus iudex non debet eſſe nimis crudelis, aliàs remoueri poteſt *l. 1. & ibi Bart. C. de offic. præfec. Vrb.* ſed non in atrocibus criminibus, in quibus ad coercendos malos, expedit exercere ſeueritatem *l. diuus, de re iudi. & Alex. in l. ſi præſes de pœnis.* Denique cum Iudicis incũbat officio violentias prohibere, & malis, ac peruerſis hominibus purgare prouintias *l. congruit. ff. de officio præſ.* iuſtitiæ ſanctitati detrahet apprimè, qui calumniatores, aut teſtes inhabiles, & ſubornatos recipit. *Innoc. in cap. cauſam de re iudic. & Bald. in marga. verb. iudex ver. 50.* Eccleſiarum non conſulit, aut prænidei indemnitati *Abb. c. 1. de conſuet: in 2. col.* & (quod deterius) hæc, & id genus ſimilia iniquè peragendo, qui criminis in propatulo, ſe manifeſtat ſocium. Ab omni propterea iudicio, & tribunali, iuſtè arcendus, & abijciendus eſt. Quia qui ſocius eſt criminis non poteſt eſſe iudex *Gloſ. in l. filium C. de lib. cauſa*. In hoc itaque vehementer inuehitur S. Cyprianus ad Donatum ſcribens, dum inquit: Inter leges ipſas delinquitur: inter iura peccatur.

Iudicum dignitati, Aſſeſſores propius
13 accedere ſolent, quippe, qui eorundem ſocij, ac conſiliarij communiter nuncupatione gaudent, & fruuntur. Aſſeſſor enim is eſt, quem iudicandi, qui poteſtatem habet, ita ſibi aſſociat, vt in cauſæ cognitione aſſideat, & aſſiſtat, ſeque ad decidendum probè, ac diligenter inſtituat *l. 1. C. de aſſeſſ.* Quare, ſicut vtrorumque ferè indiuiſum, & indiſcretum eſt munus: ita defectus, & vitia habent vt plurimum participare communia. Malitia tamen in hoc Aſſeſſores, Iudices excedere, & ſuperare ſolent: quia magis prauo obeſſe valent conſilio, quam Iudices authoritate, & potentia. Homulius idcircò (*lib. 7. cap. 2.* teſtante Fulgoſio) optare ſolebat potius malum Principem, & Rectorem, qui bonos haberet conſiliarios, & amicos; quam bonum, qui malos haberet, quibus rerum adminiſtrationem committeret. Nam ſuadere plus eſt, quam compellere. „ *ff. de ſeru. corrupt. l. 1. §. perſuadere*. Non „ enim Roboam. *3. reg. 12.* reſponderet po„ pulus. Quæ nobis pars in Dauid, vel quæ „ hæreditas in filio Iſai. Non vtique lapidibus fuiſſet obrutus Aduram: neque Iſrael recederet à domo Dauid, niſi peruerſum iuuenum conſilium, ipſum Regem impuliſſet Roboam ad augenda, & aggrauanda tributa. Et quidem Nero, quamquam natura crudelis; conſiliariorum tamen ſuorum inſuper inſtinctu, multa contra dignitatem fecit: crebrò cum ab illis audiret: Tu hæc pateris? tu hoc times? ignoras te Cæſarem eſſe? teque illorum poteſtatem habere, non illos tui. *Xephilinus in eius vita.* Ex quibus, & iure quidem, quiſque eorum obligatur ex conſilio fraudulento *ff. de reg. iur. l. conſilij non fraudulen.* Atque interdùm pluſquam faciens punitur 86. *diſt. tantæ in fin. & 11. diſt. q. 3. quos conſentit.* Et ſæpè ſæpiùs; vt Perillus, qui Phalaridi taurum donauit æneum ſuo perijt inuentu; ſic aliquoties malum conſilium in caput redundat authoris. Vnde lepidè *lib. 1. in eutrop.* Claudianus cecinit.

Quam benè diſpoſitum terris, vt dignus iniqui
Fructus conſilij, primis authoribus inſtet:
Sic multos, fluuio Vates arente per annos,
Hoſpite, qui cælo monuit placare tonantem.
Inuentas primùm Buſiridis imbuit aras:
Et cecidit ſæui quo duxerat hoſtia, ſacri.
Sic opifex tauri; tormentorumque repertor,
Qui funeſta nouo fabricauerat æra dolori.
Primus inexpertum Siculo cogente Tyranno.
Senſit opus, docuitque ſuum mugire iuuencum.

Quanquam poſtremò inter ſatis inter-
14 ſit perſonas, quæ nec agunt, nec in iudicio defendunt, ſed cauſis duntaxat adminiculum præſtant, quemadmodum in fo„ renſibus ſunt Aduocati. (Aduocati enim „ ambigua facta cauſarum dirimunt, quæ„ que defenſionis viribus, in rebus ſæpè pu„ blicis, & priuatis laſſa erigunt, fatigata reparant. *l. aduocati C. de aduoc. diuerſ. iudic.*) & inter illos, qui alieno nomine agunt; & defen-

defendunt; de quorum cætu ſunt Procuratores, & Defenſores ad lites, & iudicia (Procurator enim eſt, qui aliena negotia, mandato domini adminiſtrat. *l. procurator. ff. de procur. & defenſ.*) Veruntamen, quia in vitijs, defectibuſque quamplurimùm vtrique communicant: communi pariter, & indiuiſa nota paſſim ſignandi, & cenſurandi ſunt. Hi profectò videntur eſſe, qui vt in profeſſione turbulenta clareſcant ad expugnandam veritatem, ore mercenario procedentes per proſtitutas frontes, vileſque latratus, quo velint aditus ſibi patefaciunt crebros; & in Iudicum curijs, inſolubili nexu vincientes negotia, laborant vt omnis quies litibus implicetur, & nodoſis quæſtionibus de induſtria iudicia circumſcribant. Quæ cùm rectè procedunt, delubra ſunt æquitatis: cùm autem deprauantur, foueæ fallaces, & cæcæ, in quas ſi captus ceciderit quiſquam, non niſi per multa exiliet luſtra ad vſque ipſas medullas exuſtus. Sed vt altius videantur iura callere, Trebatium allegant, & Cæſallium, & Alphenum; & Aruncorum, Sicanorumque iam diù leges ignotas, atque ab hinc ſeculis obrutas multis, & ſepultas. Quod & ſi patrem quis ſe finxerit occidiſſe multas ſuffragantes illi abſolutionem lectiones reconditas pollicentur, ipſum præſertim ſi nummarum ſenſerint: adeò vt miſeri non ſemel exclamare cogantur litigantes, quod incertus quidam Author apud Cauſſinum. *de eloquent. ciuil. lib. 12. cap. 19.*

O diræ lites! O iurgia dira Deorum;
O furijs, ereboque ſatæ! mortalia ſemper
Continuò, diro laniatu corda ſecantes.

Neglectò nanque Patronatus officio, dum Cauſidici ſunt indocti, clamoſi, iniuſti, rapaces: ſplendorem illius præclari nominis cuius tam honorificè Theodoſij, & Valentiniani Nouella *de poſtulando*, meminit, peſſimis inquinant ſordibus, & fœdant. Eos *in epiſtola ad Ioannem*, vocante, & appellante Sineſio: Homulos impudentes, in omnibus præpoſteros, atque peruerſos, conuiciatores, malorunque architectos. Quoniam: Nec fides integra manet (annal. 11. inquit Tacitus) vbi ſpectatur magnitudo quæſtionum, quod ſi in nullius mercedem negotia tueantur, pauciora erunt: nunc inimicitiæ, accuſationes, odia, & iniuriæ fouentur: vt quomodo vis morborum pretia medentibus; ſic fori tabes pecuniam Aduocatis, Patroniſque ferat. At de his hactenus; cùm alias *lib. 2. cap. 9. 10. & 11.* ſuperiùs diſſertum ſit ad ſatietatem.

CAPVT XI.

Qualem vtrumque crus ad ambulandum facultatem exhibet; talem in Medicina experientia, & ratio obtinere ſolent: adeò vt earum altera, vel in Medicis depereunte vtraque; eoſdem, quos hic ipſi præſertim deteſtantur, ſuæ incutere arti coguntur errores.

SVMMARIVM.

1 *Hominem Natura probè docuit vitam ſeruare non tantùm, verùm etiam morbis oppreſſam, quàmtocius ſubleuare. Quare ſicut ad ipſam alendam, quæ ad eſum, quæque ad potum pertinent animaduertit: ita languoribus varijs affectam, quibus eidem ſuccurreret medicamentis modum, atque artem prouidè excogitauit.*

2 *Quia verò eſculentorum varietas, ac multitudo corpus noſtrum, mentemque vehementer opprimunt: ita pariter in ipſa nutritione, non leuem ex illorum nimietate, & abundantia, vita noſtra læſionem, & cladem experiri ſolet. Quam vtique minorem tenuioremque Medicina recipiet, dum ſuis profeſſoribus philoſophicum defuerit iudicium, rerumque vſus, atque experientia.*

3. *Ex quo proindè defectu, omnis error in arte originem trahit: Nam quidam ſolis experientijs, ſuis, vel alienis ita confidunt, vt vbique valere, ac de quocunque firmiter arbitrentur. Qui tamen medendi vſus veluti fallax, & periculoſus, à rationalibus, & exercitatis Medicis communiter reijcitur, & reprobatur.*

4 *Negandum tamen nequaquam eſt, experientijs plurimis totam conflari artem. Sed cùm ſingula experimenta ex alijs, & ſic deinceps conficiuntur, ea velle determinare incidere eſt in ambiguam rationem. Quare iudicium cum experientia neceſſe eſt adhibere, vt ſingula in remedijs obſeruentur, quæ videlicet, quando, vbi, quibus, & id genus cætera.*

5 *Acriter idcirco pluribus in locis Empiricos carpit Galenus. Nam medendo conijcere oportet, & robur, & morbi cuiuſque modum, hominis. item naturam, atque ægrotantis in victu conſuetudinem, non ſolùm in cibis, verum etiam in potionibus, ne quicquam ſtultum, & ineptum Medicina operetur. Cum quo adhuc ſtat, vt pauci ſint, qui philoſophica inducantur ratione, plerique verò, qui omnia experientijs committant.*

Quo-

6 *Quocircà factum eſt, vt omnium quæſtuoſiſſima vbique dicta ſit huiuſcemodi ars. Eius tamen maximè caueant profeſſores, ne ſine conſilio, & ratione aliquid in ipſa operentur. Quinimò ſe peccare ſciant, dum non ſolum ſcienter applicant infirmo medicamenta dubia qualia plerumque ſunt empirica; verùm etiam ſi probabilius exiſtiment ea profutura. Cùm melius ſit ægrotum relinquere in manu creatoris, & beneficio naturæ, quam ipſum periculo exponere.*

7 *Sunt è contra præterea non pauci, philoſophicis quidem præceptis ſatis inſtructi, ſed vſu artis ferè destituti. Hi nimirum iuniores ſunt illi, qui vix ex aliqua, proxima in oppida, demiſſi Academia; ad vſum tamen, & opus, inexpertas illicò admouent manus. Nec (& quod deterius eſt) à veteranis veluti tyrones ferunt admoneri, quibus ſe adæquatos, nomine vident honore.*

8 *Tenentur idcircò tales (ſicut & imperiti cæteri) dum ægrotis nocent lege Cornelia de latronibus, & ſicarijs. Nec mirum quidem ſi per hanc illis comparentur legem: cùm in hoc à latronibus præfatis diſcrepent Medici duntaxat, quod illi in ſyluis, & montibus; iſti verò in vrbibus, & domibus, ſolent inſidiari.*

9 *Vrbium propterea Rectores, & Magiſtratus enixè monentur, qui cùm horum temeritatem, & improbitatem coercere poſſint, & debeant, ipſos impunè, hominum in capita potiùs graſſari ſinant. Hinc profectò ſine dubio eſt, quod eorum nullo pacto deſiſtit iactantia; adeò vt, quòd ſemel ex ijs quiſquam dixerit, ac ſtatuerit, ne ceſſiſſe in congreſſu videatur; omni conatu pertinaciter defendere contendat, eòque obſtinatiùs, quò eſt imperitior.*

10 *Cùm autem ex ijs, quæ hactenus in Medicos, eorumque exercitatam artem fortaſſe nimis mordicus dicta manent; de facili quis ſuſpicari poſſet, aliquem apud inuidos in ipſos quandoque irrepſiſſe liuorem: Nihilominus, omnis adhuc præconcepta penitus ceſſabit ſuſpicio, ſi Medicos nequaquam, aut Medicinam, ſed eorum deteſtabilem carnificinam, apud bonos meritò ſemper odio eſſe habitam mitiùs, æquiuſque dignetur animaduertere.*

11 *Ii quoque Medici valdè vituperantur, qui vulgi duntaxat gratiam, & plauſum ambientes, miſeros ægrotos, vacillanteſque valetudinarios diuturnis remedijs, longiſque obſeruationibus, non impunè modò, verùm inſuper cum lucro inter mortis metum, & cruciamenta vitæ miſerabiliter conſtituunt, & conſtitutos detinent.*

12 *Sunt demùm aliqui, qui ſtellarum agmen animantium ſanitati ità mancipatum confidentiſſimè credant; vt nobis in cunctis eorum influxus addictè famulari firmiſſimè ponant. Quare non niſi elato benigni ſideris lumine, nec cibum ſumere, aut bibere, vel aliquid aliud agere, quos ſemel ſuſceperunt ad curam, vllo pacto permittunt: Vnde meritò redarguuntur.*

13 *Ad Medicos paræneſis; eos benignè hortando, vt ægrotis ſummè velint prodeſſe, minimè verò nocere. Vnde cautè mederi habent, omnia ſcilicet antecedenter ad operationem ſedulò meditando: ne pharmaci experientiam, infirmorum maxima cum iactura (egenorum præſertim) in poſterum ſaltem continuare capere.*

CVm ingenti Dei munere; qua ratione non tantùm vitam conſeruet; verùm
1 etiam, qua via poſſet morbi, occurrentibus ab inuaſionibus ipſam præſeruare; mentem, & vim inquirendi homo liberaliter ſit adeptus: primum omnium amor tuendi ſui, quem illi indidit, natura, quotidianis neceſſitatibus, & periclitanti illi diſcordium humorum concordiæ, cum epulis docuit ſubuenire. Animaduertit idcircò ante omnia, quæ nam ad ſe alendum, ac ſubſtentandum ſumeret: nempè quæ ad eſum, quæque ad potum pertinerent; vt vtilia à noxijs diſtingueret, & quemadmodum paranda, & conſeruanda eſſent, calleret. Inde autem, congruentiæ illi iam deturbatæ, ne id vel accidat, vt obuiaret, medicaminibus ſuccurrere inſinuauit. Quandiù enim corpus multis eſſet langoribus, tanquam renaſcenti ſubindè tyrannidi obnoxium, quæſiuit quibus, & ſe muniret aduerſus morbum, ne inuaderet, & poſtquam inuaſiſſet propelleret omninò. Quia verò, lib. 2. ſatyr. 2.
2 Lyrico improperante vate:

—— ——variæ res
Vt noceant homini credas, memor illius eſcæ.
Quæ ſimplex olim tibi ſederit: at ſimul aſſis
Miſcueris elixa: ſimul conchylia turdis:
Dulcia ſe in bilem vertent: ſtomachoque tumultum.
Lenta feret pituita. Vides vt pallidus omnis
Cæna deſurgat dubia? quin corpus onuſtum
Heſternis vitijs, animum quoque prægrauat vna:
Atque affigit humo diuinæ particulam auræ.

In nutritione idcircò, & alimento ipſo; dapum multitudine, ac varietate, vita noſtra haud leuem, paruique ponderis vti-

que

quę cladem reciplet, atque iacturam. Nam
vitium ventris, & gutturis, non modò
minuit ætatem hominibus, ſed vt pluri-
mum aufert, cum Eccleſ.37. apertè ſcrip-
tum ſit: Noli auidus eſſe in omni epu-
„ latione, & non te offendas ſuper omnem
„ eſcam. In multis enim eſcis erit infirmi-
„ tas, & auiditas appropinqnabit vſque ad
„ choleram; Propter crapulam multi oble-
runt. Nec minoris diſcrimen exitij pati-
tur prætereа hæc, quę hominum morbis
remedium affert medicatrix facultas: nec
à communi corruptelæ peſte redditur im-
munis: dum vel profeſſoribus deeſt expe-
rientia, & vſus rerum; vel philoſophicum
iudicium; quando ab experimentis, acri
„ adhibito iudicio, nata eſt hæc ars, & au-
„ cta. Nam vbi dogmata, & cognitio ſcho-
„ læ philoſophicæ. & excultum ab ea iudi-
„ cium experimenta non regit, caſus eſt, &
„ temeritas Medicina, non ars. *Viuei lib. 5. de cauſ. corrupt. artium cap. de medi. propè princ.*

Ex his igitur Medicorum inſcitijs, om-
3 nium errorum fons, & origo in arte ema-
nauit. Quandoquidem multi ſolis expe-
rimentis, vel ſuis, vel ſæpè etiam alienis
adeo confidunt, vt iudicij, & obſeruatio-
nis huius vniuerſalis inopes, & inermes;
experimenta vbique valere firmiter arbi-
trentur; cùm ea tantummodo poſſint in
morbo aliquo fœminæ, quæ viro noceant:
nec idem puero, & ſeni conueniat; bilio-
ſo, & pituitoſo in hieme, & in æſtate; in
hac orbis plaga, non verò in illa. Prima
quidem, dubio procul, fuerunt experi-
menta, vnde collecta ſunt paulatim, quæ
profuiſſent remedia, & medicinæ ars fau-
ſto omine inchoata eſt. Nam vetus val-
dè rudis, & empirica illa fuit: atque ea,
quæ caſu inuenta erant alicui proficua,
epilogiſmo etiam reliquis, qui ſimili mor-
bo laborare videbantur, accommodare
„ ſolebant, vt *lib.2.cap.12.n. 2.* ſuperius me-
„ morauimus. Sed quia experientiæ (apud
„ Viuem loco nuper citato inquit Hippo-
„ crates) fallaces ſunt, mutantur ætate, ſe-
„ xu, conſtitutione corporis, loco, tempore:
huiuſmodi medendi vſus veluti periculo-
ſus, & apprimè fallax, communiter à ra-
tionalibus, & exercitatis viris reiectus, &
exploſus fuit: Quia periculoſa experien-
tia eſt niſi tractetur cautè; hoc pacto claſ.
4. *lib.2.cap.2.de dignoſ.pulſ. prope med.* ratio-
„ cinante Galeno: Verum quæ ab experien-
„ tia ineundæ rationes ſunt; non perinde
„ faciles. Nam quod eſt in omni expe-
„ rientia, id hic item; ne dum nihil diſtin-
„ guimus, & confusè rem tractamus, offen-
„ damus, periculum eſt. Negandum proin-
4 dè nequaquam videtur: Experientijs plu-
rimis totam conflari artem: Hoc quidem
non ſingulare, ſed commune proloquium
eſt. Sed idem Galenus, qui præ cæteris,
claſ.1.*in iſag.lib de ſubfiga empirica cap. 2.* li-
benter illud probauit; hæc ſcitu digna vl-
terius adiecit. Nam ſicut ex plurimis ex-
„ perimentis, ſcilicet, tota conflatur ars; ita
„ ſingula experimenta ex multis experien-
„ tijs conficiuntur: quas quot eſſe oporteat
„ velle determinare, incidere eſt in ambi-
„ guam rationem, quam quidam Soriticam
„ vocant. Sorites enim (*Rob.ſteph. theſ.ling. lat.* teſte) captioſum, & multiplex argu-
mentandi genus eſt; in quo ex vno con-
ceſſo, ad multas concluſiones connexas
aſſurgimus. Vnde plerumque, ex aliqui-
bus veris, multa falſa deducimus. Iudi-
cium idcircò cum experientia neceſſe eſt
adhibere, vt ſingula in remedijs obſeruen-
tur: quæ videlicet, quando, vbi, quibus
„ &c. Quandoquidem: Qualem facultatem
„ ad ambulandum vtrumque crus exhibet
„ (*claſ.5.de compoſ.pharmac.lib.8.loc.2.cap.7.* in-
„ fert Galenus) talem in medicina experien-
„ tiam, & rationem habere, Quia (vt po-
„ ſtea *claſ. 7.metho.medendi lib. 3. cap. 1.* ſcitè
„ concluſit.) Empirici quidem per expe-
„ rientiam inueniri omnia contendunt:
„ nos partim experientia, partim ratione:
„ cùm neque illa inuenire omnia queat,
„ neque ſola ratio.

Acriter ſubindè, huiuſcemodi Empiri-
5 cos, qui omni poſthabito iudicio, & ſe-
mota ratione, medicam totam artem in-
niti putant experientiæ, pluribus in locis
inculcat paſſim ipſe Galenus. Præſertim
autem, *in iſag fragmento quodam aduerſus Empir.* vbi fatuos, ignorantes, impudentes,
magis quam pecude ſtupidos, ac lapidibus
inſenſibiliores appellat. Item *claſ. 5. de theriac.ad piſon. cap. 3.* vbi eoſdem indiſci-
„ plinatos, & irrationales vocat, dum ait:
„ non enim ſic, & nos medicinarum noti-
„ tiam aſſequimur, quemadmodum qui
„ ſe empiricos, ab ſola experientia cogno-
„ minant. Illi enim omiſſa diſciplina, quæ
„ rerum naturam inueſtigat; quoties obla-
„ tos ægros, nulla ratione curant, turpiter
„ profitentur ſe remedia partim ab inſom-
„ nijs, partim à fortuna ſuſcipere. Syndro-
men demum eorum (hoc eſt ſymptoma-
tum; omnium eorum, ſcilicet, quæ præ-
ter naturam ſunt congeriem, vt ipſe 7.
claſ.lib. 2.meth.meden.cap.4. in fin. diligenter
explicat) carere diſciplina, latè firmiter-
„ que aſtruit *eadem claſ.in lib.Hipp.de vict.rat.*
„ *in morb.acut.comm. 2.n. 36.* Nam conijcere
„ oportet (loco dicto inquit Hippocrates)
„ & robur, & morbi cuiuſque modum, ho-
„ minis item naturam, atque ægrotantis in
„ victu conſuetudinem, non in cibis ſolùm,

,, verùm quoque, & in potionibus. Cæterum, vt cuique ſalus, & ſanitas eſt commendatiſſima, cui ſupra quam dici poſſit ex immodico indulgemus amore, ita fit, vt nemo omnium hominum aliquid ſe ad ſanitatem noſtram faciens profiteatur dicturum, cui non adhibeamus aurem, præſtemus fidem, ſiue ſit à ratione deductum, ſiue experientia receptum, eoque promptius, cùm vrit morbus, & faces doloris ſubdit acerbiſſimas. Cum hoc tamen ſtat, vt homines perpauci ſint, qui philoſophica inducantur ratione; plerique verò, qui omnia (experimentis quibuſdam præmiſſis) profitenti ſanitatem morbi credant, & confidant.

Quo circa, quæſtuoſiſſima hæc vbique
6 facta eſt ars. Nam quid non largiatur homo ſuo tam induſtrio liberatori? An verò ſit vllus tam inſanus, qui pro aſſequenda valetudine, pecuniæ parcat? His tamen ex aduerſo conſtanter reclamant omnes ferè leges, & decreta. Non enim caſu, perfunctoriè, & oſcitanter, morbis præſertim periculoſis applicanda ſunt remedia. Quoniam Medicus, tria ſaltem non ignorare tenetur: Præterita, ideſt vnde infirmitas originem traxerit: præſentia, in quo ſcilicet gradu, & ſtatu ægritudo exiſtat: & futura, hoc eſt, vtrum curabilis, an mortalis ſit. *Cardinal. Florent. in cap. ad aures de ætat. & qualit. &c. apud Bertach. verb. Medicus, & Caiet. in ſummul. de peccatis, item verbo Medicus.* Quod ſanè ſine conſilio, & ratione, vt patet fieri nequit: quinimò peccare Medicum, qui non ſolum ſcienter applicat infirmo medicamenta dubia, vt ferè omnia ſunt empirica, verùm etiam ſi probabilius exiſtimet ea profutura: cùm melius ſit ægrotum relinquere in manu ſui Creatoris, & beneficio naturæ, quàm ipſum periculo exponere, eundem ſcilicet ſupponendo dubitabili medicinæ, latè ſuadent, & doctè tradunt *in cap. tua nos de homic. Innocentius num. 1. Ioan Andr. circa princ. Anton. de Butrio. num. 15. Anchar. num. 3. Ioan. de Ana. num. 5. Abb. in §. ad vltimum, num. 4. Felin. verſ. poſtremò ſcias. Angelus verb. Medicus nu. 2. Syluest. eodem verbo q. 4. dub. 1.* quos totis ſequuntur viribus, contra quoſdam Theologos defenſores opinionis probabilis, *Sotus lib. 3. de iuſt. & iur. q. 6. num. 32. Suarez tom. 4. in 3. par. diſp 26. sect. 6. num. 32. Villalob. in ſumm. tract. 1. diff. 1. num. 6. Vaſquez in 1. 2. tom. 1. diſp. 64. cap. 4. in fin. & alij permulti apud Fag. in 1. p. 1. decret. cap. ne innitaris de conſt. n. 373.*

Sunt autem è contra non pauci in hac
7 medica arte, Philoſophiæ præceptis vtique ſufficienter inſtructi, ignari tamen vſus, expertes rerũ, qui manum curationibus nihilominus audacter admouẽt, cùm huius artis ea ſit præcipua pars, non quæ ſcripta ſunt probè intelligere, ac tenere; ſed applicationi aſſueuiſſe, quæ quando in effectione poſita eſt, ac opere; non eſt ſcientis, ſed experti. Quo pacto Galenus *in iſag. de conſt. artis medic. cap. 2.* Medicinam ex effectiuarum artium eſſe numero (cùm opificium aliquod habeat, quod finita actione poſſit oſtendere) aſſeueranter dixit. Hi nimirùm plerumque adoleſcentes, & iuuenes illi ſunt, qui ſpinis quibuſdam, ac philoſophicis captiunculis (ne dicam ſophiſticis deliramentis) inſtructi, nulla peritia herbarum, animantium, elementorum, denique naturæ huius nullis experimentis, & cognitione rerum adiuti, nulla fulti prudentia; iudicio tamen, & conſilio per quàm imbecillo admittuntur ad honores, & continuò ex Academia, in proxima oppida, & vicos ad ponenda rudimenta artis, tanquam manus imnitium carnificum: nec vniuerſales vnquam nouerunt canones, nec deductionem viderunt artis ad vſum, nec ipſi ad opus mouerunt manum: iuuenes vtpotè calidi, & confidentes, omnia temeritati caſuum commendant, Admoneri ſe non ferunt tyrones à veteranis, quibus ſe adæquatos vident honore nominis. Quod ſi autem illi moleſti eſſe pergant, eos aggrediuntur rixis, & ſcholaſticis tendiculis, hinc clamore, & perulcacia aſſenerationis, conuitijs, maledicentia cogunt ſibi cedere ſenes moderatos, & pugnæ huiuſmodi deſuetos, victos effronti confidentia, importunitate, odio. Exemplo proindè cuiuſdam, huiuſcemodi inſtituti Medicaſtri, qui arteriam pro vena ignoranter inciderat; *claſ. 7. lib. 5. method. meden. cap. 7.* monet Galenus: Medicis iuuenibus, & inexpertis parum eſſe fiden-
,, dum. Nec enim quicquam eſt (iam *claſ. 5. lib. 2. de ſimplic. medicam. cap. 13. in*
,, *fin.* idem dixerat Galenus) quod non au-
,, deant iuniorum Medicorum quidam. Quod vtique temeritati potiùs, quam ſolertiæ creditur tribuendum (Exercitatum nanque in his omnibus, tùm natura prudentem, *claſ. 7. lib. 8. method. meden. cap. 9. in fin.* oportere eſſe Medicum idcircò docet idem Galenus.) Quæ ſanè animi dotes, artiſque prærogatiuæ, vt 6. *habetur ſtomacham.*

——— ſeris venit vſus ab annis:
tyronibus, ac incipientibus, rarò profectò cohærere ſolent.

Qua de re, cùm Medicus nouellus, &
8 inexpertus per Angelum *in l. 1. §. pueritiam de poſt. apud Bertach. verb. medicus*, idem præ-

præſuppoñatur; ac imperitus: infirmo proindè nocens,eumque in aliquo lędens, ad ea omnia cenſetur teneri, ſicut & imperitus, quippè qui malas, & ineptas in primis ægroto præbens medelas,lege cornelia de ſicarijs tenetur, idem Angelus in *l. neceſſarios §. vbi quis. ff. ad ſyllania, & l. medicos de var.& extraor.cogni.* Item per imperitiam malè iudicans tenetur pariter, per *Gloſſ. in l. ex maleficijs, ff. de act. & ob. l. illicitas. §. ſicut de offic. præſid. l. quæ actio. §. penul. & ibi Flo. cum l. ſequent. & ſequens, ff. ad l. aquil.* Quinimò tunc fit irregularis, *cap. tua nos de hom. & cap.ad aures de ætat. & qual.* Et talis imperitia facit eum teneri de dolo, cùm aſſerat ſe peritum de arte medendi, & non ſit. *Flo. in l. idem iuris §. mulionem ad l. aquiliam. per Gloſſ. fin. in l. 2. ff. quod quiſque iur.* Prætereà ſi eius culpa pereat ægrotus, tenetur pœna extraordinaria circa corpus ſicut Iudex, cuius culpa perijt quis in tortura, *Gloſſ. in l. 2. ff. quod quiſque iur. vt ſupra apud Bertach. verb. medicus.* Nec mirum quidem ſi cum ſicarijs, latronibuſque, per has vt plurimum allegatas compareur leges, dum vix quicquam inter ipſos diſcriminis, *claſ. 4. de præcognit. ad Poſthomum cap. 4.* ſe inuenire apertè fateatur Galenus. Inquit enim: Hocque à latronibus differunt, quòd in vrbibus, non in montibus inſidiantur.

9 Quæ profectò ſi indoctis dicuntur; vt veriſſima ſunt, ità ſummam Magiſtratus ſocordiam, & negligentiam arguunt, qui cùm temeritatem improborum coercere poſſet, impunè eos in capita hominum graſſari ſinit hoc ſolo munitos titulo. Quòd Medici ſint.Quaſi quippè ſola profeſſio medicum faciat, & operatio ipſa. Quæ cùm in his, vt plurimùm praua, & inepta ſit, eandem ſanè meretur laudem, quam cuidam inexperto, & inexercitato medico, Stratonicus feſtiuiſſimè contulit, dum: Tuam laudo (dixit) experientiam: quia non ſinis infirmos computreſcere, ſed ſtatim eos liberas, *Anton in melis par.1. ſerm. 56.* Hic tamen, eorum nequaquam veſana ſiſtit temeritas: cùm enim ex illis aliqui, de morbo quopiam in commune conſulunt; qua malignitate, quo liuore id faciunt, quanto faſtidio, & vultuoſitate accipiunt alienam ſententiam, qua authoritate,atque aſſeueratione proferunt ſuam, qua pertinacia tuetur quiſque, quod ſemel confirmauit,ne ceſſiſſe videatur: idque eo faciunt obſtinatius; quo ſunt imperitiores: videlicet, non tam ſpectantium de ſe iudicium veriti ſi quid cōcedant, quàm ſuæ ipſorum conſcientiæ, cui ſatiſfacere ſe non putant, niſi omninò victoriam alijs fecerint dubiam, aut victores ſe, aut certè non apertè victos:nam cedere appellant vinci.

Nollem tamen ex ijs, quæ ex præſcri-
10 pto duntaxat veritatis (nequaquam verò ex ingenij licentia) hactenus abundè differui, in Medicos, artemque medicam me contumelioſè peccaſſe, cuique arbitrari aliquandò poſſe licere; nouumque repentè me Theſſalum, Hippocratis calumniatorem extitiſſe, dignum qui Galeni alterius contumelijs vapularem, ſtyloque confoderer. Nam oſorem corporis, ſanitatis euerſorem, vitæ hoſtem, ſalutis inimicum, humani generis parricidam, & planè myſanthropum exclamarent quotquot rationem habent, ipſum herclè, qui talia tam ineptè cogitaret. Ego etiam homo ſum, & humani à me nihil alienum eſſe puto. Corpus itaque, quo me natura circumdedit, vt nobiliſſimum peregrinationis animæ diuerſorium, qua decet charitate complector: Firmam illius, conſtantemque valetudinem, vt neceſſariam ad peregrinationem illam ſumma fide tueor: Vita, quam rerum omnium Conditor,mortalibus commodauit, non libenter modò vtor; ſed fruor etiam iucundiſſimè: Artem medicam veneror: Medicos ardenter amo: Sed corporis carnificinam ſummè deteſtor; cuius gratia, hanc cenſuram ex induſtria peregi. Siquidem Medicos, qui odio habent, illis parere negligunt, *Galen. claſ.3. comm. 4. in 6. Hippoc. de morb.vulgar. tex.8.* quod ego maximè,aliquandò ægrotus penitùs abhorrui; illud *Eccleſ. 38.* aſſiduè perhibente mihi conſcientia mea: Da locum Medico: etenim illum Dominus creauit, & non diſcedat à te, quia opera eius ſunt neceſſaria. Quia verò corporis carnificinam (quam in re medica, vt nuper ſum affatus, valdè execror, & oppidò vitupero) non minùs ignari, hebetes, & inexperti exercent Medici, quàm venales, & abiecti illi profitentur Circulatores (ne dicam cruenti carnifices,) qui (vt verbis *loc. cit. comm. 2. tex. 25.* eiuſdem vtar Galeni) Quotidiè in Ciuitatibus circumcurſant, ſola irrationabili exercitatione vtentes: eos meritò ad præſens redarguendos aſſumo.

Hi profectò, eorum ex grege ſunt,qua-
11 les *claſ. 4. de præcog. ad Poſthomum* deſcribit ipſos Galenus; qui vulgi tantùm gratiam ambiunt, artis peritia penitùs neglecta. Nam infirmos, actuque languentes non modò, verùm etiam valetudinarios, ita ſuperſtitioſè curant,cautiùſque cuſtodiūt, vt in hac mortali, & miſerabili vita quaſi iugi, & diuturno nimis accuratæ circumſpectionis ſtimulo, & laborioſæ non mi-

nùs, quàm inſuetæ obſeruationis cruce, dirè patiantur, crudeliterque torqueri, ac tandem miſerè, infæliciterque tabeſcere. Experiamur itaque, ſi tam minutam, ac religioſam in valetudinis curationem, operam impendant, vt ab vſitatis, conſuetiſque viuentium delicijs, ſuos prohibendo valetudinarios, inter mortis metum, & cruciamenta vitæ, non tantùm impunè, verùm etiam cum lucro ſanitatem, quam ſolidam cupiebant, euertant; & pro vitæ incolumitate, lentę, hoc eſt, moleſtiſſimæ tractum mortis, hominumque lanienam, illis inhumaniter inferant. Quid ſanè in cælo, Sole, vel ad ornatum pulchrius, vel ad maieſtatem nobilius, vel ad oblectationem iucundius, vel ad vtilitatem fructuoſius? Et tamen huiuſmodi portenta hominum, illius radios, vniuerſo terrarum Orbi ſalutares, tanquam vnicis, ſoliſque ſuis tantummodò curandis valetudinarijs, & infirmis funeſtos, declinandos putant. Quòd ſi quando ita, vel ratio, vel neceſſitas, iter eis inſtituendum præſcribat, vt nolentes volentes impingant in ſolem; tunc enim verò, quaſi qui dira omnia expectet, ſimul & fugiat; obuoluto pallio capite, quam celerrimè ipſos iubent protipere ſe ſe, nec antè conſiſtere, quàm extra ſolis tyrannidem vmbræ monitu, ſe videant euaſiſſe. Nec item de Luna ominantur meliùs, dum curioſiùs obſeruant, illius ſcilicet incrementis, & decrementis augeri, aut minui corporis ſiccitatem; alternis cieri motibus humores, atque æſtuari cum mari dolorum aculeos modò crudeſcere, modò retundi.

Sed, & de gregaria ſtellarum plebe [vt
12 vulgaribus, & ignaris, ſaltem apparenter conſultiſſimi videantur] quid amplius dicam? Hanc enim vaniſſimis, & penè magicis Caldæorum characteribus prius mãcipatam animantium ſanitati famulari confidentiſſimè credunt. Quarè non niſi elato benigni ſideris lumine, & ipſis quodammodò ſtellis prægustantibus, cibum capere, aut bibere, quos ſemel ſuſceperunt ad curam, vllo pacto permittant. Domo nunquam egredi, niſi fauſta præeunte ſtellarum luce. Nullumque tandem, aut aggredi opus, aut ingredi ſinunt iter, niſi poſtquam ſiderum oracula conſultò, ac diutiùs ſciſcitati ſint. Lituo præterea, quidem non augurali, ſed medico, diuerſas cæli plagas partiuntur, & dirigunt; atque illam capiti peſtilentem; hanc exitioſam pectori; aliam ventis obnoxiam ſeuerè denuntiant. Quamobrem Henrico Piſano, Romanæ Eccleſiæ Legato, *epiſ. 4. tom. 3. Bibliot. PP.* ſcribens Arnulphus Epiſcopus Lexouienſis, rem acu attigit, omneque profectò in ipſa tulit punctum, dum inquit: Illud enim hominum genus, quadam auſteritate ſemper notabile, arti ſuæ reuerentiam ſola ſeueritatis exhibitione conquirit, & quaſi de benignitate vileſceret, infamat omnia, quæcunque miſer patientis appetitus expoſcit: Vtinam quod ad victualia pertinet, idem nobis vſus, & abſtinentia præberetur, vt ſuſpicionem communicatio tolleret, & fidem pietas compaſſionis augeret. Ad hæc defectum imperitiæ ſuæ, culpæ ſemper ægrotantium adſcribunt, vt æger & inedia pereat, & calumniæ contumelia crucietur. Denique ad mercedis augmentum ſententiolis ſermonibus incedentes, gratiam ſibi miſericordiæ diuinæ præripiunt; vt quod miſeratio Diuina contulit, de eorum videatur diligentia prouenisſe. Ex eorum autem induſtria, Interim ne ſtomachus ſatietate diſtendatur, ac nauſeet; inanitate contrahitur, & langueſcit: ne caput vaporibus infuſcetur; debilitate deijcitur: ne ſanguis incaleſcat; vino deſtitutus, ſpiritibus contabeſcit: ne cibis onerentur hypochondria, flatibus cruciantur: ne vires opprimantur ingluuie; franguntur inedia: Vno verbo: Ne ſanitas apertè lædatur, per cuniculos proditur, atque conuellitur: & vt argento, medentium refereiantur marſupia; diuturnitate curæ languentium extenuantur vitæ. In quibus vtique grauiſſimè delinquere ſolent; & quicquid inde mercedis illicitè receperint, turpiter furantur, *S. Anton. 3. par. tit. 7.*

Aureæ proinde illius Medicos demum
13 Hippocratis, anxiè modò percuperem meminiſſe ſententiæ, quam *1. de morb. vulgar. tex.* 50. hanc omnibus profitentibus artem conſultò legauit, dicens: Exerceto circa morbos duo: vt proſis; aut ne quid noceas. Quod adeò tamen vulgatum, tritumque apud omnes eſt reputatum, vt *ibidem comm. 3.* ediſſerit Galenus: Hoc ego tenue duxi aliquando, nec Hippocrate dignum: ſiquidem omnibus hominibus cenſui eſſe perſpicuum, quod debet ſpectare in primis medicus, vt ęgris commodet: ſin minùs, vt certè ne incommodet. Verum tamen, re benè perpenſa, eiuſque Axiomatis, vera explorata ratione, altũ, & Hippocrate dignũ cõmẽdauit proloquiũ. Subdit enim. Poſtquam verò non parum multos vidi claros medicos, iure ob id reprehenſos, quòd vel in mittendo ſanguine, vel lauando, vel medicamento dando, aut vinum propinando, aut frigida offendiſſent; cogitaui mecum fortaſsè, & ipſi Hippocrati tale quid vſu veniſſe: nec-

ceſ-

„ ceſſariò itaque multis etiam alijs eius
„ æqualibus medicis. Atque exindè omni-
bus anteuertendum duxi, vt ſi quandò
» magnum afferam ægro auxilium, ante
» perſpiciam apud me, non ſolum quantum
» profuturus ſim, ſi ex ſententia cadat, ſed
» etiam ne quid lædam. Vnde cautior in
poſterum, & eruditior effectus: non in
ægroto quidem (vt fortè, non pauci inſolenter audent) medicamentorum vim vnquam eſt expertus, ſed apud ſe, ſuique in penetralibus ingenij antecedenter, ſeduló non ſemel eſt meditatus. Propterea quaſi glorianter inquit: Ni-
„ hil itaque vnquam inſtitui, quin
„ apud me prius periculum facerem, ne
„ quid, ſi votum non obtinerem, offende-
„ rem ægrum. Hoc nanque in arte maximè cauendum eſt, ne pauperum præſertim, deſpectorumque hominum vita (vt in Xenodochijs, ac valetudinarijs quamplurimum vſù venire ſolet) ad aliena largiter exponatur euitanda pericula: Quandoquidem, infirmo qui pharmacum præbet, ad ſumendam de ipſo pharmaco experientiam, grauiter iuſtitiam lædit: quoniam de illo, an profuturum, nec ne, ſicut de cæteris; adhuc probabilis, nulla viguit opinio. Quare probabilia omittendo remedia, vt quis adhibeat incerta, lethaliter peccat; cùm vitam languentis iniuſtè manifeſto exponat periculo, ita *Clauis reg. lib. 1. cap. 10. num. 6. Azor. & alij apud Bonac. tom. 2. diſp. 2. de peccatis q. 4.*
» *punc. 9. propoſ. vnic. num. 25.* Liceat ergò, &
„ mihi *loco præfato*, cum Galeno aſſerere:
» Proindè ijs, qui artem addiſcunt ſat ſcio,
» prodeſſe aut, non lædere indignum viſum
» iri, vt mihi quondam, quod ab Hippo-
» crate literis mandaretur: at verò Medi-
» cantibus iam non dubito, quin eius vis
„ appareat. Quòd ſi quando per vehemen-
» tis medicamenti vſum temerarium, peri-
» mi contingat ægrum: maximè tum ſen-
» tient, cuius nunc Hippocrates vim ante
» oculos propoſuit.

CAPVT XII.

Dum ethnicis nimis indulgendo ſententijs, ſacram dogmaticam, Naturales Philoſophi, in ſcepticam curioſè transferunt diſciplinam; naturæque vires, vanis ſuperſtitionibus augent: veram, & rectam haud parum contaminant, & labefactant Phyſiologiam.

SVMMARIVM.

1 *Sicut ex indubia omnium Veterum vniuerſali ſententia, omnis ſapientia cùm diuina, tùm humana, omniumque artium, in quinque libris Moſaicæ legis integra, & vndique perfecta repoſita eſt cognitio; ità in principio Geneſis totam Phiſiologia, ſiuè naturalis ſcientiæ comprehenſam eſſe præſertim hiſtoriam, latè oſtenditur, & manifeſtè probatur.*

2 *Cùm autem ea, quæ ex ſacris habentur literis fixa, & ſtabilia ſint, dogmaticæ diſciplina vtique ſortem recipiunt, eorumque Sectatores, Dogmatici dicentur. Dogmatici enim propriè nominantur, qui de ijs, quæ diſcutiunt firmam, & ſtabilem, ſe inueniſſe gloriantur veritatem. Vnde Dogmaticorum ſecta apud ſcientificos, nobiliorem ſemper aſſequuta eſt locum.*

3 *Philoſophi quamquam ethnici, ſi quid vnquam veritatis indubitanter protulerunt, id ex dogmaticis ſacrarum ſcripturarum teſtimonijs feliciter hauſerunt. Quarè adeò in pretio illa ſacratiſſima habuerunt eloquio, vt ad ea completè naſcenda, ipſos nequaquam nauigare, & tranſfretare pigeret, vt nonnullorum paſſim comprobatur exemplis.*

4 *Quarè grauiter dolendum eſt, quòd ex noſtris Philoſophis ſacram dogmaticam quidam ad ſcepticam, & pyrrhonaam tam indecorè ſectam tranſtulerint; ſemper ſcilicet quærenda, & hæſitando, ac vt magis, magiſque dubitent, certa, & indubitata poſtponendo: dum aſſiduè vanas, inutiles, ac omninò ſuperfluas philoſophicas proponunt quæſtiones.*

5 *Id etiam cuiuis Philoſopho (ſed chriſtiano præſertim) valdè turpe eſt; ita Platonis, Ariſtotelis, aliorumque firmiter adhærere ſententiæ, vt quicquid dixerint, irreuocabile decretum ſit apud ipſos. Nam de rebus non tantùm diuinis, verùm etiam humanis, & naturalibus opiniones eos certum eſt habuiſſe complures quidem falſas, quaſdam verò etiam abſurdas, & impias.*

6 *Scepticorum mos antiquorũ erat quidem ſemper inquirere, & hæſitare; nihil autem ponere, ac ſtatuere: ſed dum incredibilia, & inopinata, eis proponebantur, vt poſſibilia, & credibilia haberentur, omne ſtudium, omnemque adhibebant conatum.*

7 *Cùm verò naturales effectus propter latentes earum cauſas, valdè cognitù videantur difficiles, ferèque incredibiles, & admirabiles: non minus neoterici, & recentes Pyrrhonæi, futilibus, vaniſque inducti argumentis, nituntur incautis eos plenè ſuadere, & ab aduerſariorum oppoſitis rationibus ſtrenuè vindicare.*

8 *Ad hos autem naturales inſinuandos, tuendoſque imperceptibiles effectus, ea vtuntur arte, quæ naturalis Magia ſiue ſapientia communiter ſolet appellari, quippè quæ, cùm ſecretior quadam, & abſtruſior*

ſit

ſit ſapientia pars, ex vſu quarundam rerũ naturaliũ, occulta cognitione, mira perficiens; à Demoniaca Magia in multis videtur diuerſa.

9 *Quia verò adhuc triplex eſt hæc naturalis Magia; humana ſcilicet, diuina, ſiue angelica, & alia miſta, vtpotè ex rebus naturalibus quandoque malis inſinuata ab Angelis: humana plerumque, & diuina, ſiue angelica, ignauè poſtpoſitis; vt quoſdam mirabiles,: & inopinatos noſtri Sceptici oſtendant, & probent effectus; tertiam ſuperſtitiosè adhibent, impiè, nafariéque frequentant.*

10 *Quomodò ſanè, huius tertiæ ſpeciei naturalis Magiæ tradatur, & inſinuetur à Dæmone, dilucidè explicatur; quod tamen peruerſis hominibus tantummodò contingere ſolet, veraque Philoſophia omnino rudibus, atque inexpertibus: Nam vix vlli mortalium, aut pauciſſimis quidem, nec niſi ijs, qui acerrimo extiterunt ingenio, abſque Dæmonis auxilio, hanc datum eſt adipiſci Magiam.*

11 *Sunt tamen nonnulli Doctores, qui miranda Magorum opera, excluſis Dæmonibus, ad ſolas naturales cauſas conantur referre, ſed fruſtrà quidem, & infaliciter: nam ſi vera eſſent, & non ſolius Dæmonis duntaxat apparentia virtute, eadem in ſacris literis, diuinæ miraculo non aſcriberentur. Quarè iſtius magiæ vſus penitus damnatus eſt.*

12 *Sceptici demum noſtrates, in hoc, veteribus videntur oppoſiti, & contrarij: quoniam illi, nihil aſſerendo, aut negando, imperturbationem, & quietem mortalium animi nitebantur aſſerre: hi verò chymico artificio, verum putantes poſſe formare aurum, humanam perturbant mentem, aſſiduèque inquietant; vndè Reipublicæ, ac populis, quàm maximè nocent.*

EXactam Geneſeos initio, totius naturalis ſcientiæ traditam fuiſſe metho-
1 dum; ſacram ſedulo legenti hiſtoriam,
nullum profectò dubium iniſſe poſſe, fir-
„ miſſimè cenſeo. Quandoquidem, ſi;
Firma eſt ſententia omnium veterum,
„ quam vt indubiam vno ore confirmant;
„ omnium artium, omnis ſapientiæ & di-
„ uinæ, & humanæ integram cognitionem,
„ in quinque libris Moſaicæ legis includi,
„ vt ob tantorum authoritatem virorum
„ non modò, verùm etiam quia de Moſe,
„ qui in tota domo Dei fuit fidelis, maiora
„ etiam facilè credi poſſunt, quemadmo-
dum *in calce ſui Heptapli* Io. Picus Mirandulanus indubitanter fatetur: Naturalis pariter ſcientia, quæ vniuerſali in illa, ſecundùm Platonicos, & Stoicos apud Ciceronem 1. *academicarum quæſt.* & Plutarchum 1. *de placit. philoſ. cap.* 1. Philoſophiæ diuiſione in naturalem, moralem, & rationalem, ſupremum obtinet locum; inibi præſertim præcontineri debet. Primo enim, ità ſtatim de Cęlo agitur ingreſſu, vt quiſque facilè comperire valeat quàm latè ipſum tendatur, quàm rapidè voluatur: quomodo præ cæteris vno ſiderè omnia compleantur; cuius quotidiano curſu diei noctiſque ſpatia ſignentur, annuò æſtates, hijemeſque æqualiter diuidantur; vndeque demùm per tenebrarum, & luminis recurſantes vices operis, & quietis, nobis contingat ęterna reparatio. Commodè præterea cernet nocturnam Lunæ ſucceſſionem, à Solis occurſionibus leue, remiſſumque lumen mutuantem, & modò occultam, modo toto ore terræ imminentem acceſſionibus, damniſque mutabilem, ſemper proximæ, diſſimilem: Hinc in eo tot aſtra ſcintillantia aſpiciet, & æternum lucentes faces, atque has maiores, minores, iunctas, diſſitas, ſine numero, & innumerum choreas ſuas ducentes, ex quarum leuiſſimis motibus, in nos varij dependẽt influxus, pro vt æquum, iniquumque ſidus inceſſerit. Quod ſi adhuc, regiones ad aeris nos dimittere velimus, puritatem quandam in ipſo contemplabimur, ſed aliter, quàm in Cælo; incertam, nimirum, ſæpèque ventis, niuibus, grandine, & quàm ſæpiſſimè pluuijs deturbatam. Vnde poſtea illi ignes, & imagines quædam aſtrorum, vt ſtellæ cadentes, horribiles cometæ, atque ardores diuerſorum aſpectuum vt plurimum oriri ſolent. Depicta tanquam in tabula, item, legentibus media in mundi ſede locata pręponitur terra; florum; frugum, herbarum, arborum infinita propè multitudine, atque inſatiabili varietate conueſtita, eorumque latenti vigore condecorata, cuius ſanè proſpectu indagare ſpecularique cunctis abundè licebit fontium perennitates, ſalubres fluuiorum liquores conſtantiſſimè decurrentium in mare; ripas viridiſſimo ſemper habitu diſtinctas; innumerabilia lapidum, gemmarumque ſolida corpora, quæ tam ſæpè ſuffoſſa, tamen ſemper, ac ſubindè refricuntur. Hominis mirandam ſtructuram. Beſtiarum tum cicurum, tum ſyluestrium, & ferarum multiplicia genera, ſuo inter ſe paſtu ſegregata, ſua ſocietate conuenientia; Auium modulatiſſimos, & certis propè legibus inflexos ad numerum cantus: abſconditas inſuper, abſtruſaſque penitùs, auri, & argenti eoas venas illas inexhauſtas: & alia id genus innumera. Tandem, in immenſo, ſed ingen-

gen-

genti licentia non ſemel æſtuante mare,
inquietis adhuc, & ſiue vento fluctuan-
tibus aquis, aſpicere quoque vndecun-
que poterimus, immani, & fidem exce-
denti magnitudine terrentia animalia,
quædam grauia, & alieno ſe magiſterio
mouentia, quædamque velocia, concita-
tis perniciota remigijs, quædam autem
haurientia vndas, & magno præ nauigan-
tium periculo efflantia. Longum pro-
fectò nunc eſſet ire per ſingula: horum
proinde ſufficiat compendiaria hęc enar-
ratio, qua ſatis cenſetur oſtenſum, vni-
uerſam ferè naturalis philoſophiæ ſeriem,
ſacro in illo facilè recludi prophetico va-
ticinio.

Ceterùm, cùm ea, quæ ex ſactis lite-
ris differuntur ibidem ſicut & alibi fixa,
2 & ſtabilia ſint (dicente Domino *Luca* 21.
„ Cælum, & terra tranſibunt: verba autem
„ mea non tranſibunt) dogmaticæ diſci-
plinæ vtique ſortem recipient, atque ij,
qui eadem, vt iacent, ſectantur, iurè
Dogmatici nuncupari debent. Dogma-
tici enim propriè dicuntur, qui de ijs,
quæ diſcutiunt firmam, & ſtabilem ſe
inueniſſe gloriantur veritatem. *Io. Franc.
mirand.in exam.verit. doct. gent. lib.* 1. *cap.* 4.
Quæ profectò Philoſophorum Secta,
cæteris alijs vtporè nobilior, à Galeno,
ſiue (vt plurimis conſultiùs placet) ab
Aetio. *de Hiſtor.philoſ.* honorificè præfer-
tur. Inquit enim quis quis ille fuerit.
„ Sectæ verò, quas maximè generales exi-
„ ſtimant ij, quibus iſta curæ fuerunt, qua-
„ tuor enumerantur. Dogmatica quæ in
„ multis conſtituta, & ſtabilis eſt: Sceptica,
„ quæ de ſingulis dubitat: Contentioſa quę
„ cauillis ſuperior eſſe in concertationibus
„ ſtudet &c. Miſta, quæ licet multa decreta
„ habeat, de multis tamen adhuc dubitat,
„ nec ita de ſingulis diſputat, vt ea conſti-
„ tuat. Quarè famoſiores, quamquam
ethnici, Philoſophi, ſi quid vnquam ve-
ritatis indubitanter protulerunt, ſacra-
rum literarum iam dogmaticis teſtimo-
nijs firmiter adhæſerunt. Veriſſima id-
3 circò illa, & ſacratiſſima eloquia ab hu-
iuſmodi Philoſophis, magno adeò in pre-
tio habita ſunt, vt ad ea cognoſcenda na-
uigarint, ex alijs verius, quam peregri-
nationibus ſuſceptis, vt illa in ipſa pro-
callerent. Ea de cauſa petiit Ægyptum
Orpheus, & à Moſaicis didicit monumen-
tis vnum eſſe Deum qui coli deberet ab
omnibus; ea propter eorum, quæ anteà
docuerat cecinit palinodiam præclaro
hymno, & hac de re Muſæum admonuit.
Thales pariter Ægyptum inuiſit: eodem
ſe Pythagoras, & Democritus contule-
re: nam & multò ante Philadelphi tem-
pora (vt Ariſtobolus, & Euſebius, & alij
meminere) Lex Moyſi in græcam lin-
guam (non exactè quidem vti poſteà per
duos, & ſeptuaginta Interpretes gratia
Ptolemæi) ſed vtcunque fuerat conuerſa,
vt pateret quoquo modo græcè ſcienti-
bus. Certè quacumque via potuit in
Moſaica doctrina Plato tam eſt verſatus
(ſi Numenio pythagorico ſtandum puta-
mus) vt nihil aliud ſit ipſe Plato, quàm
Moyſes atticè differens. Et ſi noſtro Iu-
ſtino, & Philoſopho, & Chriſti Martyri,
omnia indè præcipua fuſius dogmata tra-
xerit, ſed Areopagi metu, ſabulis obte-
xuerit. Plura quoque indè illum, & tra-
xiſſe, & inquinaſſe non dicit modo, ſed
duobus libris probat Euſebius. Diuus
autem Ambroſius cùm alia de Platone,
tùm illud præſertim affert *in lib. de bono
mortis*, quod ſuos illos Iouis hortos, ex
canticis Salomonis acceperit. Ariſtote-
lem quoque, à iudæo quodam viro, &
multa, & egregia didiciſſe, Clearchus pe-
ripateticus, *in lib.de ſomno memoria*, pro-
didit. Et Theopraſtus atque Porphyrius,
ex Hebræis multa laudauere, vt facilè vi-
dere eſt apud Euſebium, ea ipſa ex parte
referentem. In nouo quoque teſtamento
multi inſudarunt Philoſophorum, idque
laudauerunt multi, vt Amelius platoni-
cus, & alij. De qua re, quoniam à mul-
tis, & præſertim à Io. Pico Mirandulano
(ex cuius eruditiſſimis monumentis *lib.*1.
examin.vanit.doct.gent.cap. 20. præſentia hau-
ſimus, & mutuati ſumus) pleraque, &
varia ſcripta manent: nunc innuiſſe pauca,
quam explicuiſſe multa, ſit ſatiùs.

Grauiter idcircò doleo, moleſtèque
fero, vt hac dogmatica ſacra relicta ſe-
4 cta, totam Phyſiologiam, ad Scepticum,
ſemperque hæſitabile, vel ſaltem ex vtro-
que miſtum, nonnulli ex Philoſophis
tranſtulerint in literarum. Quod enim
catholicæ fidei iam fauente lumine fir-
miter ſtatutum, & Indubium tenetur, con-
trouertunt adhuc, & de poſſibili ſaltem;
ſi nimirum aliter potuerit eſſe in ſcholis
proponunt acriter diſcutiendum: Hi ſa-
nè ijdem ferè videntur eſſe, ac illi fuerint
olim, quos Pyrrhonæos à Pyrrhone Au-
thore, Scepticos græcè, hoc eſt quæſito-
res, & conſideratores Antiquitas nuncu-
pabat. De quibus præſertim, 11. *noct. at-*
„ *tic.cap.*5. Gellius hæc verba texuit; Nihil
„ enim decernunt, nihil conſtituunt; ſed
„ in quærendo ſemper, conſiderandoque
„ ſunt quid nam ſit omnium rerum, de quo
„ decerni, conſtituique poſſit. Ac ne vi-
„ dere quoque planè quicquam, neque
„ audire ſe ſe putant, ſed ita pati, affici que,
„ quaſi videant, vel audiant: eaque ipſa

„ quæ

quæ affectiones iſtas in ſe ſe efficiant, qualia, & eiuſmodi ſint contantur, atque conſiſtunt. Non ſecus planè quidam ex noſtris, ità non verentur quoque philoſophari. De mundo nanque (vt talium quæſtionum aliqua ſaltem exhibeamus exempla) quamquam ſacra dogmata indubitanter ſtatuant ipſum habuiſſe principium; quærunt tamen, an ſententia eorum, qui eundem faciunt æternum, vera, & ſtabili philoſophia adhuc poſſit tueri. De omnium compoſitione corruptibilium rerum 2. *Geneſ.* pro rato habetur, ipſas ex aliqua formata, & determinata conſtare materia: Nam de homine dicitur; Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ. De arboribus & plantis; hæc ſcripta reperiuntur: Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue. De cæteris verò animalibus ſubditur: Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animalibus terræ, & vniuerſis volatilibus Cæli. Et de muliere demum legitur: Et ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam, in Mulierem, nec tamen quoſdam pudet acriter decertare, ſi ex atomis (quæ humi ad ſummum minutiſſimæ, ac volantes ſunt pulueres) coaleſcant potiùs, diuerſimodè combinatis? Sed innumeris miſſis alijs, de quibus etiam noſtrates Pyrrhonæi, nihil de ſuo ponendo, diutius inquirunt; vel quicquam ſi forté ſtatuant, illicò cæteri contraria ſentiunt; quod vtique veritatem non eſt indagare, ſed falſa falſis magis intexere, cum ex Galeno *claſſ. 2. libell. de cuiuſque anim. peccat. cognit. &c. cap. 1.* Philoſophorum inter ſe pugnantes ſententiæ vt veræ omnes ſint nequaquã fieri poſſit: at omnes forſam mẽdaces eſſe nihil prohibeat: ijs quidẽ (vt iam diximus) vndecunq; relictis, id tantũ referã, quod ad ſaluandam Platonis (vt aiunt) & Ariſtotelis ſententiã (fortè non ſatis fideliter perceptã) excogitauit quidã Ferchius, aliàs perdoctus, & eruditus Philoſophus *veſtig. 6. lib. 1. cap. 2.* apud Maſtrium, & Bellutum, tùm *de generat. & corrupt. diſp. 5. q. 2. art. 2. tum de anima diſp. 1. q. 10.* dum immortalitatis priuilegium ſoli animæ rationali à Creatore conceſſum, vt ex illo *geneſis* 2. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ &c. Catholica docet Eccleſia, alijs quoque formis quamquam materialibus, ſit tribuendum; manifeſtè diſputandum proponit.

Hinc me minimè latet nonnullos olim fuiſſe; quinimò adhuc extare non paucos,
5 qui diuina (vt aiunt) Platonis, & Ariſtotelis ingenia, vberrimamque cunctarum rerum ſcientiam cum excellenti eloquentia coniunctam vſque eò ſunt admirati, & amplexati, vt eos veluti numina, deoſque Philoſophiæ colerent, eorumque philoſophica decreta, tanta animi aſſenſione complecterentur; vix vt crederent quicquam eſſe poſſe probabile. Fuit hæc quondam (vt in *Pythagora* refert Laertius) Pythagoræorum vanitas, atque ſuperſtitio; quibus inſtar omnium rationum erat Præceptoris authoritas, & vt quid vis facilè promptèque crederent, ſatis erat, id dixiſſe Pythagoram; nefaſque putabant, cur illud, ità eſſet velle requirere. Hoc autem cuiuis Philoſopho (præterquam in rebus Fidei) etiam infame. Quid enim turpius, quàm vnius, vel alterius hominis, qui labi potuerunt, & verò in rebus magni momenti non ſemel lapſi ſunt, decreta omnia pugnaciter defendere, ac mordicus tenere, & quaſi tempeſtate delatos in eorum doctrinam tanquam ad ſaxum aliquod inhærere? Quid fœdius, quam multas Platonis, & Ariſtotelis ſententias coaceruare, qui de rebus quoque naturalibus, & humanis, & non tantum diuinis, opiniones eos habuiſſe certum eſt complures quidem falſas, quaſdam verò etiam impias, & abſurdas; & in his puerilibus nugis, primas ſapientiæ ſuæ partes collocare? Quid igitur magis à Philoſophiæ grauitate, dignitateq; remotũ, & alienũ eſſe poteſt, quam Philoſophũ, ideſt, amatorem ſapiẽtiæ, quẽ ad hanc, rerum omnium vniuerſitatem animo perluſtrandam, atque contemplandam ſolutum, & liberum decet, vnius, vel alterius hominis, non omnium mortalium ſapientiſſimi, quaſi vile mancipium, & ſeruum effici pecus? Non quidem, vt exindè propter nonnulla, quæ in Philoſophorum libris, à decretis, ſanctitateque noſtræ religionis reperiuntur aliena, tanquam animorum peſtem, ex hominum præſertim Chriſtianorum ſocietate, totam eorum philoſophiam, vt quidam peruerſi homines, alias ſuperius citati, dixerunt, reijciendam, & exterminandam vnquam putauimus: Sed quia, vbi diuinæ aliquando complacuit Clementiæ, per Prophetarum oracula, nobis ſynceram, & firmam pandere veritatem; impium quidem, ingratumque cunctis videndum eſt, hominum propter mẽdacem traditionem eam petulanter repellere, & peruersè amplecti falſitatem.

Sed vtinam, Sceptica duntaxat contenti
6 ti diſciplina, ethnicorum quamquam ingrata, inutilia, ſemper dubitando, & hæſitando quærerent; nunquam verò, curioſitate allecti, vana prætereà, & impia-

ita-

ſtatuendo, ſuperſtitioſè ſuaderent. Sceptici quidem, vt iam dictum eſt ſuis in altercationibus indifferenter ſe habent, nihil videlicet, de hoc affirmando, & de contrario quicquam vice verſa, negando: propterea, *in lag. libel de opt. docen. gene.* tradit Galenus quod: Vetuſtiores exiſtimabant hanc doctrinam definere in epochen. Epochen autem appellabant quaſi dicas ſuſpenſam ſententiam, nihilque definientem: quod eſt, nulla de re epronunciare, nec aſſeuerare certò. Sed dùm incredibilia tamen, & portentoſa nobis diſſerenda ſe offerunt, toto conatu, toto adhibito ſtudio, ea ſtatuere, ac defendere ſatagunt. Nam: Mos eſt Scepticorum (*aduerſus Mathem. ex duob. de philoſ. lib. & aduerſus logic. vbi quaeritur an ſit aliquid, quo indicetur verit. in fin.* inquit Sextus empiricus) Ea, quæ creduntur non defendere, contentos autem eſſe communi anticipatione, ſeu præſumptione, tanquam ſufficienti probatione: ea autem, quæ incredibilia videntur defendere, & ad fidem faciendam eorum, quæ digna ſunt vt admittantur; pares vires vnumquenque adducere.

7 Cæterùm, ad rem noſtram, cùm omnes naturales effectus (de quibus præſertim naturales diſcutere habent Philoſophi) tam occultè ipſa moliatur Natura, & tam abſcondita noſtris exhibeat oculis, vt alicuius vix intellectus ſumma perſpicacitas, illius operandi (leniter licet, ac moderatè) valeat attingere modum: mirabiles idcircò plerumque apparent, & rudibus ſaltem, & inexpertibus ſæpè redduntur incredibiles. Quis nanque capere omninò ſe iactat, qua virtute, artificio, & induſtria, tam ſplendida, tam ſpecioſa Cælorum moles tot lucentium ſignorum, veluti picturis vermiculata, tot facibus colluſtrata, totque mirandis influxibus referta; aliquando ſic variè elaborata nobis potuerit emergere? Quis vnquam obſcuros tramites, quos, folijs arbores ad induendas, floribus ad decorandas, fructibus ad fæcundandas, natura latenter carpſerit, indagare, & explorare præſumet? Quis demum tot variæ animantium ſtructuræ, colorum tot ſpecies, fontium tot liquores, eſcarum tot ſapores, gemmarum tot virtutes, vnde fluxerint, quo vehiculo prodierint, ſe penitus ignorare, non apertè teſtabitur? Hinc *claſ. 1. de vſu part. corp. human. lib. 15. cap. 6. in fin.* Galenus eruditè inquit. Quod igitur hæc omnia Natura affabrè faciat, declarat ſingulorum vſus: inuenire autem ipſius facultatem, qua hæc efficit, humani ingenij captum ſuperat: cum homines, ipſam poſſe aliquid omninò certè non credant, niſi planè ſæpè fuerint conſpicati. Non ergo mirum, ſi Sceptici quoque noſtri, & audaces Pyrthonæi horum omnium latentes cauſas, mirandoſque effectus, futilibus quibuſdam, vaniſque tantummodò inducti argumentis, tam libenter, & promptè, incautis ſuadere, & ab oppoſitis tam conſtanter, ſtrenuèque tueri vndecunque nitantur.

8 Eam in hoc propterea vſurpant Facultatem, quam naturalem Magiam, ſiuè Sapientiam, Dæmoniacæ ad differentiam, vniuerſaliter appellant. Hæc enim nil aliud eſt, quam (vt *in libell. de magia cap. 3.* ipſam deſcribit Pererius) ſecretior quædam, & abſtruſior Sapientiæ pars, quæ occulta quadam cognitione, ex vſu quarundam rerum naturalium mira perficit. Qua vtique naturali peritia, ſi quis rectè, ſed occultè vteretur, Magus, vulgò communiter diceretur, & non niſi Dæmonum auxilio talia facere crederetur, cùm tamen naturalia penitùs eſſent opera illa; & naturaliter naturalibus à cauſis totaliter profecta. Quare à Dæmoniaca quàm maximè diſcriminatur. Dæmoniacam nanque, non modò chriſtiana religio *cap. quanti clerici 26. q. 5.* ſed omnes leges, omnis benè inſtituta Reſpublica damnat, & execratur *C. lib. 9. tit. 18. de malefic. & math. per totum.* Hanc autem omnes ſapientes, omnium cæleſtium, & diuinarum rerum nationes appetunt, & amplectuntur. Illa artium fraudolentiſſima; hæc altior ſanctiorque philoſophia. Illa irrita, & vana: hæc firma, fidelis, & ſolida. Illam quiſquis coluit ſemper diſſimulauit (quod in authoris eſſet ignominiam, & contumeliam:) ex hac ſumma literarum claritas, gloriaque antiquitus, & penè ſemper petita. Illius nemo vnquam ſtudioſus fuit Philoſophus, & cupidus diſcendi bonas artes: ad hanc Pythagoras, Empedocles, Democritus, alijque innumeri diſcendam nauigauere: & id genus diſcrepantiæ cæteræ, quas *in ſua apolog. propè princ.* diffuſè adducit Io. Picus Mirand.

9 At quia huiuſcemodi naturalis Magia, vt ibidem docet Pererius, triplex inuenitur adhuc: humana, ſcilicet, quiâ humano ſtudio, & diligentia comparatur: altera diuina, quæ per reuelationem, vel à Deo, vel ab Angelis bonis percipitur: tertia Dæmoniaca, quam Dæmones tradunt ijs hominibus, qui ſe illis impia ſocietate, & fædere deuinxerunt: humana quandoque relicta, quam fortè Sceptici noſtrates non benè callent, vel inſufficientem conſultiùs reputant; Deo, & Angelis, illuſtrationem ſuppeditantibus, & præbenti-

bus nullam;vt quoſdam tamen mirabiles, & inopinatos oſtendant, & probent effectus: tertiam ſuperſtitioſè adhibent, & impiè nefariéque frequentant.

Huiuſcemodi autem naturalis Magiæ 10 *lib.de ſacrif. & magia in fin.* manifeſtam, ,, Proclus facit mentionem, dùm de Sa- ,, cerdotibus, & Magis Ægypti loquens, ,, talia confeſſus eſt; dicens: Quamobrem ,, ab ijs, atque ſimilibus, recipientes pri- ,, mum potentias Dæmonum cognouerunt ,, videlicet, eſſe proximas rebus, actioni- ,, buſque naturalibus; atque per hęc natu- ,, ralia, quibus propinquant in præſentiam ,, conuocarunt. Deinde à Demonibus, ad ,, ipſas Deorum vires, actioneſque proceſ- ,, ſerunt, partim quidem docentibus Dę- ,, monibus addiſcentes, partim verò indu- ,, ſtria propria, interpretantes conuenientia ,, ſymbola, in propriam Deorum intelligen- ,, tiam aſcendentes; ac denique poſthabitis ,, naturalibus rebus, actionibuſque, ac ma- ,, gna ex parte Dæmonibus, in Deorum ſe ,, conſortium receperunt. Et quidem nonnunquam, hanc à Dæmonibus diſcunt Magiam homines. Sic enim Magos Pharaonis eam didiciſſe, *Viginti vnius ſent. lib. ſent.4.* cum omnibus Patribus teſtatus eſt Auguſtinus. Imò ferè, qui hanc magiam tenent, cùm ſint homines minimè probi, & Philoſophiæ, aliarumque liberalium doctrinarum, rudes, & imperiti, vt paulo ſuperiùs diximus; non dubium eſt, quin vel ipſi, eam artem à Demonibus didicerunt, vel ab his, quibus Dæmones tradiderunt. Vix nanque vlli mortalium, aut pauciſſimis herclè, nec niſi ijs, qui acerrimo extiterint ingenio, ac diuturni temporis diligenti vſi obſeruatione, talis contingere poteſt naturalis Magia. Hinc ergo fit, vt hac ſuperſtitioſa initiati arte, temerè ſe iactent, lapidum, mineralium, herbarum, plantarum, & aliarum id genus rerum virtute; inſanabiles illicò poſſe morbos abigere: alios, magna intercapedine diſtantiæ poſita, repentè curare: vulnera præcauere: cruciatus, & torturas impedire: carceres, & vincula pro libito reſerare: homines inuiſibiles reddere: ſolida corpora penetrare; grauia, mirabili quadam facilitate attollere, ac in aere ſiſtere: metamorphoſim exercere: reconditos indagare theſauros; atque alia ſimilia paſſim apud Authores enarrata portenta: quæ cùm naturæ limites excedant, explicitum, vel ſaltem implicitum cum Diabolo fœdus, & conſortium indicant.

Non verò me fugit, Petrum Appo- 11 nienſum, Cardanum, maximè autem Pomponatium in libro de incantationibus apud Pererium *loc.cit.cap. 4.* eiuſmodi Magorum opera excluſis Dæmonibus, ad ſolas naturales cauſas, adhuc conatos eſſe referre, ſed fruſtrà quidem, & infæliciter: Nam ſi talia vera eſſent, & Dæmonis aſtu tantummodo non apparentia, ſacris in literis præfata magnalia ſolius Diuinæ potentię miraculo aliàs non eſſent aſcripta. Vſus idcircò naturalis huiuſcemodi magicæ artis indifferenter, etiam omnibus inhibetur, vt communiter ſentiunt Theologi, & Canoniſtæ. Quandoquidem eam exercentes, euidenti ſe exponunt periculo in graues ſæpè labendi errores. Iniuriam Eccleſiæ inferunt, ſuo præcipuo cum aduerſario, familiare commercium retinendo. Tandem, Deo grauiſſimam contumeliam impingunt Belzebub conſulendo, quaſi non ſit omnipotens, atque hominibus abundè non prouideat. Deterrentur propterea obiurgationibus, diris & repentinis pœnis 19. & 20. *Leuit. ac Deuteron.*16. non ſemel. Cuius profectò rigidæ animaduerſionis cauſam profert Philo Iudæus *lib.de ſpecialibus legib.* dicens: Non ſinit noſter legiſlator procraſtinari venefi- ,, corum ſupplicia, ſed abſque mora vult ,, exigi, quod dilatio, noxijs opportunita- ,, tem peccandi præbeat, cæteris metum af- ,, ferat, exiſtimantibus, quicquid illorum ,, vitæ accedit, ſui ſecuritate decedere. Id- ,, circò ſicut viperas, ſcorpios, aliaſque ve- ,, nenoſas beſtiolas, priuſquam mordeant, ,, aut ſaucient, aut etiam ſe commoueant, ,, ſine mora ad primum aſpectum occidi- ,, mus, præcauendo naturalem eorum ma- ,, litiam priuſquam noceant: eodem modò ,, huiuſmodi homines plectendi ſunt, qui ,, magicis ſuis artificijs, & maleficis artibus ,, incautos homines non ſolum errore im- ,, plicant, ſed in graues calamitates intru- ,, dunt. Mirabilia quippe virtus, & potentia patrandi, quam ſibi temerè tribuunt, & iniuſtè tales vſurpant, ſolius Dei, ac Ieſu Chriſti eſt innata, & abſoluta proprietas, vt paſſim Theologi docent; qui ſolus, & vnus fuit, cuius vocem, & imperium febris ardores, aquæ intercutes, & veternoſæ, fœdæ vitiligenes, corporiſque omnes cruciatus fugiebant, cuius tactu, vis ſanguinis profluenter ebullientis, repentè conſiſtebat, & cuius iuſſu omnes ſanabantur languores. Solus, & vnus fuit, ad cuius caſtigationem inſana ſe coercebāt maria, procellarum turbines, & tempeſtates ſilebāt, qui furentis elementi terga leuiſſimis paſſibus impunè calcabat, vndis ipſis ſtupentibus, & ſe ad Conditoris famulatum abijciente natura. Solus, & vnus fuit, qui inferorum vectes, mortiſque repagula, potentiſſima voce, refregit, & poſt tertium diem funeris rediuiua cadauera,

ex pollinctorum faſcijs expediuit. Vnus, & ſolus fuit, qui mentis humanæ latebras, abditoſque receſſus permearet, & quid quiſque animo volueret, quid conſilij agitaret, diſcuſſis ſimulationis integumentis, explicatiſſimè peruideret. Vnus denique, ſoluſque, potens vbique opere, & ſermone, pauper in noſtris, diues in ſuis.

Scepſeos demùm (ſi fidem tutam Sexto
12 empirico, *Pyrrhoniarum hypot. lib. 1. cap. 12.*
„ adhibere velimus) ſcopus vnicus, & finis
„ profectò fuit: imperturbatum mentis, ſci-
„ licet, ſtatum, & quietem introducere. Nam
„ ille (inquit) qui ambigit de ijs, quæ ſe-
„ cundum naturam bona, aut mala ſunt, ne-
„ que fugit quicquam, neque perſequitur
„ acri ſtudio; proptereaque perturbatione
caret. Sed noſtri nihilominus Sceptici, id haud parum abhorrent: quinimò, vt mentē vehementiùs perturbent, & inquietudinibus magis, magiſque vexent; actiua applicandò paſſiuis, nullo habito reſpectu ad circumſtantias, & loca, per chymicam artem, non equidem, vt impleant (vt ſæpè Alchymiſtæ delirant) ſed, vt veriùs, exhauriant crumenas, verum, & probatum aurum, etiam conati ſunt efficere, & formare. De hoc autem in alterutram minimè audeo inclinare ſententiam, vt Scepticorum ſectam, me aliquando, vel inuitum ingreſſum fuiſſe manifeſtè fatear. Id tamen libenter, & ex animo amplector quod ſenſati Dogmatici eruditè docent. Artem videlicet chymicam, licet aliàs ſit vtilis, atque in pharmacis apprimè neceſſaria; in hoc tamen, vt aurum nempè conficiat, idque firmiter polliceatur, vanam eſſe, ac Reipublicæ noxiam, & oppidò exitialem. Nunquam enim, aut rariſſimè præſtat quod ſpopondit, quamplures inde ea deluſi ſpe, ad extremam redacti ſunt pauperiem: adulterinæ in fraudem Principis expendendæ pecuniæ, iniquis anſam præbet; & medicamina, dum pro vero in ipſis laruatum infunditur, & miſcetur aurum, languentium in iacturam, turpiter labefactat.

CAPVT XIII.

In ſupputationibus, ac diuiſionibus, vt ſeruetur iuſtitia, & rixæ euitentur, & cōtentiones, Arithmetica & Geometria probè adinuentæ fuerunt: ſed Auaritię ingenio, numeros, figuraſque ad parcitatē, tenacitatem, vſuram, fraudem, dolum, ſuperſtitiones, & veneficia; deprauati Arithmetici, & Geometræ iniquè, ac indebitè non verentur quandoque applicare.

SVMMARIVM.

1 *Quantitas, quam conſiderant Mathematici, in diſcretam, & continuam diuiditur communiter. Primam ſcrutantur Arithmetici, quorum eſt agere de numeris, ac de paſſionibus, proprietatibus, proportionibus, & proportionalitatibus eorum: ſecundam autem examinant Geometræ, quorum intereſt perfectè ſcire quid linea, quid ſuperficies, & corpus ſit, ac non figuræ, quæ indè reſultare ſolent. Vnde Arithmetica, & Geometria, duæ ſpecies atomæ ſunt, quibus tota completur, & abſoluitur Matheſis.*

2 *Ad varios autem vſus cùm in pace tùm in bello, vtraque facultas inſtituta fuit: hic tamen earum finis proximus, & particularis non eſt, ſed tantùm remotus, & communis. Proximus itaque, & particularis eſt rixas, & contentiones comprimere, quæ doloſa ſupputationis nequitia, vel iniuſta diſtributionis fraude plerumque oriri ſolent. Nam Arithmetica propter mercaturas à Phœnicibus, & Geometria, ne fines, & termini agrorum ex alluuione Nili turbarentur, ab Ægyptijs inuenta, & inſtituta ſunt.*

3 *Multiplex quidem iniuſtitia eſt: veruntamen illa quaſi antonomaſticè iniuſtitia dicitur, quæ amplius, quam par eſt homines ſibi iniuſtè ſumunt. Hęc enim ſocietates diſſoluit, amicitias diſrumpit, affinitates elongat, vt nonnullis oſtenditur exemplis. Et niſi Arithmetica, ac Geometria præſcripto Auaritia compeſcerentur cupiditates, diræ, & cruenta bella minimè ceſſarent.*

4 *Sed nihilominus: tantùm abeſt, vt per has artes Auaritia aliquando extinguatur fomes, vt potius ipſamet Auaritia, ſub ementita illarum ſpecie, ipſum augeat, & accreſcat, rixaſque foueat, & enutriat. Quare vitia hæc non ſunt artis, ſed artificum, & profeſſorum, qui auaritia preſſi, artem inique fœdant.*

5 *Auaritia, ſeu illiberalitatis hæ à Philoſopho aſſignantur ſpecies: Parcitas, nimirum, Tenacitas, Cymibilitas, Vilitas, Meretricium, Vſura, Ludus, Latrocinium, & id genus ſimilia: quibus in primis quidam peruerſi Arithmetici enormiter videntur ſuos polluere numeros: Parcitate quidem, Tenacitate, & Cymibilitate, dum dati, & accepti ita adæquant rationes, vt etiam ea quæ iure debent cautè, magnaque cum difficultate ſoluant.*

6 *Vilitate verò, & meretricio: dum Arithmeticæ artem ad ſeruilia, & inhoneſta trahunt: Vſura præterea, tum ex debitorum ſyngraphis, quibus ratioarij eorum libri maximè ſcatent, ita numeros multiplicant, ac reduplicant, vt præter menſtruas, trien-*

tes, quadrimenſtruas, duplas, quinquagenas, centenas, ſeſquialteras, hemiolias, ac ſeſquicentenas, nihil aliud reportatur, vſuras.

7 *Ludo quoque ſuos contaminant numeros, dum ex Taxillorum, Alearumque ludo, vnde & ipſi numeri originem trahunt, ſorti fortunæque omninò cedendo, per eoſdem iniuſtas diuitias ſibi parare curant, atque alienas percupiunt exhaurire pecunias. Latrocinium demum, item numeros ſatis commaculant, dum tot in ludo æquè enumerentur crimina, quot in ipſo alearum, taxillorumque combinantur puncta:*

8 *Quare meritò Numerarij, ſeu Computatores (vulgò Computiſtæ) ceù improbi, iniqui, rapaces, voraces, fraudulenti, ac verſuti ſæpiſſimè notantur in legibus. Quinimò, ne conſortio ſuorum Actuariorum amplius eorum excreſceret malitia; Arcadius, & Honorius A.A. ipſos Actuarios, à Numerariorum ſocietate omninò diſcedere ſtrictè præceperunt.*

9 *Imperatores proinde aduerſus ipſorum fraudes, verſutias, ſutelas, quibus in damna Reipublicæ, tributorum rationem, exactioneſque, torpore, ac ſegnitia negligebant; vel infirmiores per colluſionem prægrauabant; plurimas cautiones, & multas commiſerunt.*

10 *Nec item tamen exinde Geometræ afficiuntur pudore, dum turpis cupidine lucri, blandas fraudes, maloſque interdum, in agros diuidendo non ſemel nituntur adhibere dolos. Malus nanque dolus nil aliud eſt, quam Machinatio quædam, alterius decipiendi cauſa cum aliud agitur, & aliud ſimulatur.*

11 *Fraudem, malumque dolum, mundo, & hominibus Auaritia peperit. Quare inter Auaritiæ filias iure numeratur. Sunt quidem huiuſcemodi hæ filiæ: Proditio, ſcilicet, Fraus, Fallacia, Periuria, Inquietudo, Violentia, & contra miſericordiam Obduratio.*

12 *Multipliciter autem, cum menſurando, tum latifundia diuidendo ingenioſa Geometræ adinuenerunt delicta. Nam vt plurimum falſis, & iniuſtis ad hoc vtuntur menſuris. Quare, vt eorum occurreretur fraudibus, non ſolum Aedilium muneris ſuis menſuras exigere; verùm etiam publicas menſuras, & pondera Romæ in Capitolio ſeruari.*

13 *Deindè, quamquam locorum perſonaliter inſpectio fiat, in modi tamen renunciatione, vt plurimum falſum dicunt: vnde Leges contrà illos, iubent actionem dari, aliaſque inſuper comminantur pœnas: cum dolus nequoquam impunitus remanere debeat.*

14 *Quia verò nullum eſt officium tam ſanctum, atque ſolemne, quod auaritia non commi- nuere, atque violare ſoleat: ea inducti aliqui vani, & curioſi Mathematici, illam admirabilem, & excelſam Arithmetica, ac Geometriæ myſticam artem, (cuius laudes iam ſuprà magnificauimus, polluere, & infamare contendunt. Ponitur idcircò exemplum præ cæteris de numero ternario, qui omnium perfectiſſimus eſt, & myſteriorum plenus, quem valdè tamen ſuperſtitiosè labefactant.*

15 *Ternarium numerum primi polluère Gentiles, cuius auſpicio, preces, & libamina tertiò paſſim repetebantur: exindè verò, Dæmone duce, ad cunctas peruenit nationes. Quocirca ipſo ſuperſtitiosè vtebantur in luſtrationibus, & purificationibus cum hominum, tùm armorum: & in Manium ſacris maxima efficacia reputabatur.*

16 *Cenſebatur etiam idem ternarius numerus incantationibus, maleficijs, amuletis, & ligationibus aptiſſimus, vt latè oſtenditur exẽplis de tractione nauis, erucarum necatione, deſputatione in medicinis &c. Quamobrem ab his ſuperſtitionibus, nec excluduntur Geometræ, cum numeri etiam geometricis ſoleant copulari figuris, vt de numeris linealibus, ſuperficialibus, ſolidis, triangularibus, quadratis, quadrangularibus, pyramidalibus &c. patet omninò.*

QVantitatem, quo mentis aciem tanquam in ſcopũ Mathematici prętendere ſolẽt,
1 in disiunctam, & coniunctã ſecari 6. *categor.*
„ ſicuè docuit Philoſophus, dicẽs: Quantorũ
„ aliud deiunctum eſt, aliud coniunctum;
„ & partim ex partibus conſtant, quæſitum
„ quendam inter ſe habent, partim ex iis,
„ quæ non habent. Eſt autem deiunctum, vt
„ numerus, & oratio: continuum, vt linea,
„ extremitas, corpus, & prætereà locus, &
„ tempus. Primam planè ſcrutantur Arithmetici; cum Arithmetica, teſte Platone,
„ *in gorgia propè princ.* circa paris, impariſque
„ cognitionem, quot vtraque ſint, quæ nu-
„ meri propria paſſio videtur, tota occupetur. Secundam verò, *dialog. 7. de repub. vel de iuſto. prope med.* eodem dictante Platone, exactè Geometræ conſiderant. Hinc ibi-
„ dem egregiè Ficinus inquit: Arithmetica
„ enim circà puros verſatur numeros: &
„ Geometria circà puras dimenſiones, Quandoquidem illa de numeris venatur, quid par, & impar non tantùm ſit; verùm etiam quid pariter par, & quid pariter impar. Paris prætereà numeri, quid ſuperfluus, diminutus, & perfectus ſit: Imparis verò, qui metiens, & communicans, multiplex ſuperparticularis, multiplex ſuperpartiens: minoris, & maioris inæqualitatis, propriè vocentur: Ac tandem de eorum proportionibus, & proportiona-

tionalitatibus, peracutè diſſerit. Iſta porrò
(Geometria videlicet) quid dicatur pun-
ctum, linea, ſuperficies, corpus , angulus ,
circulus, ſemicirculus , ſphæra, diameter ,
iſoſceles,ſcalenum, amblygonium, oxigo-
niū,quadratum, rombus,romboides,pyra-
mis, conus, cylindrus,cubus,& id genus ad
menſurandum ſpectantes,eruditè oſtendit,
& pandit, figuras.Quamobrem his duabus
tantummodò facultatibus , propter vni-
tatem principiorum cuiuslibet atomis ip-
ſius veluti binis ſpeciebus, tota abſoluitur,
& completur Matheſis ; vt *in arbore virt.*
num. 30. diligenter animaduertunt , & no-
rant Patres Salmanticenſes. De qua etiam
re,(licet rudiori Minerua) *lib.2.cap.14.n.1.*
quædam ſuperius diximus .

Ad varios itaque vſus cùm in pace , (vt
ibidem per totum ferè caput , iam ſatis
2 oſtenſum eſt) tum in bello (vt ſtatim ex
ſententia clarè inſinuabitur Platonis)vtra-
que facultas inuenta,& inſtituta eſt. Inquit
enim 7. *de repub. propè med.* Neceſſariam
„ ergo numerorum cognitionem militi eſſe
„ dicemus, vt & numerare , & computare
„ valeat : maximè omnium ſi modò ad or-
„ dinandas acies omninò rudis eſſe non de-
„ bet . Et de geometria , paulò ſubdit infe-
„ rius: Quatenus enim ad bellicam rem con-
„ fert , eatenus certè nobis conuenit . Nam
„ ad caſtra ponenda,regionem occupandam,
„ colligendas turmas, vel etiam ſpargendas,
„ & ad cætera machinamenta , quibus circa
„ acies , vel in obſidione , vel itinere vti ſo-
„ lent, permultum intereſt Geometricus ne
aliquis ſit, an non . Iſte tamen earum finis,
& ſcopus , non proximus quidem , & pe-
culiaris; ſed (vt loco nuper citato *num.* 4.
iam diximus) præcipuus ad ſummum
(quamquam remotus, & communis) eſt.
Peculiaris autem, & proximus (niſi teme-
rè rear) nil aliud profectò exiſtet , quam
rixas, & contentiones ſedare , quæ doloſæ
ſupputationis nequitia, & iniuſtæ diſtribu-
„ tionis rapacitate , vt plurimum oriri ſo-
„ lent. Regnum à gente in gentem *Eccleſ.*
„ 10. transfertur, propter iniuſtitias, & iniu-
„ rias , & contumelias , & diuerſos dolos .
Arithmetica nanque propter mercaturas
(ne ſcilicet, mercium pecuniarumque
permutatione, iniqui fœnoris , mendacij-
que aliqua vnquam conſurgat ſuſpicio)
à Phænicibus prouidè inuenta fuit . *Strabo*
geograph. 17. Geometriam verò , Herodo-
tus *lib.*2. Diodar. *lib.* 2. & Strabo vt ſupra ,
arbitrantur ortam, nec aliundè illatam , vt
annua Nili alluuione agrorum fines tur-
bante , eius terræ accolæ, per æquas di-
menſiones litigia,& controuerſias, prorsùs
arcerent .

Multiplex, dubio procul nequaquam
ſimplex malorum, & peruerſorum reperi-
3 tur iniuſtitia: Enixè idcircò *pſal.* 118. orat
Propheta, vt non dominetur ſui hæc, aut
illa ; ſed omnis iniuſtitia : veruntamen vi-
tium animi apud Stobeum *ſerm.* 18. illam
præſertim nuncupauit Philoſophus , quo
amplius, quàm par eſt , homines ſibi ſu-
munt. Hæc enim ſocietates diſſoluit ; ami-
citias diſrumpit ; affinitates elongat : Ea ſa-
nè excitante,& paſtores Abraham, & Loth
ſtrepuerunt rixæ , *Geneſ.* 13. Inter paſtores
Geraræ , & paſtores Iſaac inſonuerunt iur-
gia. *ibidem* 26. Inter Laban , & Iacob , diu-
turna incaluerunt diſſidia, *ibidem* 31 . Et niſi
benè perpenſo Arithmeticæ, ac Geometriæ,
hę auaritiæ cupiditates compeſcerentur
præſcripto dira , & cruenta minimè ceſſa-
rent bella .

Sed quid iniquiùs ſecula noſtra præbent?
4 Quid turpiùs?Quid fœdiùs mortalibus affe-
runt. Tantum enim abeſt, egregijs his Ma-
thematicis artibus auaritiæ fomites ali-
quando extingui , aut ſaltem poſſe ſedari ,
vt laruatis earum potiùs paludamentis ipſa
auaritia induta, odia, rapinas, rixas , iurgia
paſſim introducat. Hoc idcircò ordine 7.
de benef. cap. 10. ſub Arithmeticæ typo , ip-
ſam inculcat Seneca , dicens : Quid agis
„ auaritia &c. Video iſtic diplomata , & ſyn-
„ graphas , & cautiones , vacua habendi ſi-
„ mulacra , vmbras quaſdam auaritiæ labo-
„ rantis , per quas decipiant animum , ina-
„ nium opinione gaudentem . Quid enim
„ iſta ſint ? Quid fœnus, & Kalendarium, niſi
„ humanæ cupiditatis extra naturam quæſi-
„ ta nomina ? Quid ſunt iſtæ tabulæ , quid
„ computationes, & venale tempus , & ſan-
„ guinolentæ centeſimæ ? Et *epiſt.* 88. his
„ geometricis vſibus , eandem ſic mirificè
„ carpit . Metiri me Geometres docet lati-
„ fundia : potiùs doceat quomodo metiar
„ quantum homini ſit ſatis &c. Quid mihi
„ prodeſt ſcire agellum in partes diuidere, ſi
„ neſcio cum fratre diuidere ? Quid prodeſt
„ colligere ſubtiliter pedes iugeri , & com-
„ prehendere etiamſi quid decempedum ef-
„ fugit, ſi triſtem me facit vicinus potens,&
„ aliquid ex meo abradens ? Doces me quo-
„ modò nihil perdam ex fructibus meis ? at
„ ego diſcere volo , quomodò totos hilaris
„ amittam . Paterno agro , inquit, & auito
„ expellor . Quod ? ante auum tuum quis
„ iſtum agrum tenuit ? Cuius non dico ho-
„ minis , ſed populi fuerit expedire potes?
„ Non dominus iſto , ſed colonus intraſti .
„ Cuius colonus es ? ſi benè tecum agitur ,
„ hæredis . Negant Iuriſconſulti quicquam
„ vſu capi , quod publicum eſt : Publicum
„ eſt hoc , quod tenes , quod tuum dicis .
„ Publicum eſt , & quidem generis humani
&c. Hæc tamen vitia nequaquam ſunt ar-
tis,

tis, ſed artificum, & profeſſorum, quorum inſatiabilis furor, poſtquam quæſitis incubuerit opibus; non expletur adhuc, ſed deſiderio habendi ſemper angitur, & cruciatur. Nam eget ſemper (*epiſt. 3. paſch.* inquit Theophilus Alexand. *tom. 3. Bibliot.*
„ *PP.*) qui auarus eſt: neſcit menſurã, cui tan-
„ tũ deeſt, quod habet quantũ quod non ha-
„ bet: vnam duntaxat habens menſurã extrà
„ mẽſurã ſemper iuquirere. Mathemata verò ex ſui natura ita ſe habent neqnaquam. Quandoquidem, & ſi Sextus Empiricus paſſim aduerſus Mathematicos, Scepticorum more, plurimum hanc artem falſitatis redarguit (cum apud ipſum ſatis erroneum ſit, numerum poſſe intelligi ex additione, aut ablatione vnitatis: eique additionem aliquam dari poſſe: punctum eſſe indiuiſibile: lineam, & ſuperficiem profunditate carere, & id genus innumera) Platonis nihilominus ad illius ponendam, tuendamque integritatem, & excellentiã, nobis abundè ſufficiat ſententia, ſuperiùs *lib. 2. cap. 14. num. 4.* ſummoperè celebrata,

Cùm itaque Illiberalitatis, Auaritiæue ex Philoſopho *4. Ethic. cap. 4.* Quampluri-
5 mæ aſſignentur ſpecies: quoſdam in primis abiectos, perditoſque minimè pudet Arithmeticos, earum ſingulis (vt rixas magis excitent, & diſſidia vehementius foueant) ſuos numeros turpiter, & indecorè paſſim adaptare. Huiuſcemodi ergò ibidem inueniuntur notatæ: Parcitas, nimirum; Tenacitas: Cymibilitas, ſeù Auiditas, quamquam in minimis, & abiectis: Vilitas: Meretricium: Vſura. Ludus: Latrocinium; & id genus ſimilia. Nam Parcitatem, Tenacitatem, atque Cymibilitatem planè exercent, dum longis, & flexuoſis algorithmis, ita dati, acceptique adæquant rationes, vt eorum, quæ alijs etiam iure debent, ſatis cautè, aut magna cum difficultate præbeant. Vnde Philo-
„ ſophus ibidem, inquit: Qui his nominibus
„ appellantur parci, tenaces, auidi, omnes
„ deficiunt, & deſunt in dando; ſed aliena
„ nec appetunt, nec volunt accipere: quo-
„ rum alij id faciunt bonitate quadam, re-
„ rumque turpium fuga. Vilitatem autem,
6 & Meretricium expreſsè committunt; dum numerorum artem, vtpotè nobiliſſimam turpis lucri gratia, ad ſeruilia, & inhoneſta trahunt. Nam ſicut qui vilia, & obſcæna aliquandò ſectantur, turpia de illis duntaxat, & reprobata lucra manifeſtè reportant, ita qui tabulas, ſupputationeſque ſuas, humilibus, &, abiectis rebus inſeruire permittunt. id ſanè, quod ſummè honorabile, & honeſtum eſt, ad ſeruilia, & inhoneſta contumelioſè tantummodò transferunt. Vſuram præterea maximè fouent; cum ex debitorum ſyngraphis, autographiſque, quibus rationatij eorum libri maximè ſcatent, ita numeros multiplicant, ac reduplicant, vt illud Meſſeniorum meritò recantare liceat:

Eſt Pylus antè Pylum: ſiquidem eſt Pylus altera ſanè

Quod ità *opuſcul. de vitand. fœner.* commutauit Plutarchus:

Vſura, vſura prior, vſura altera ſanè eſt: Quandoquidem menſtruas, trienies, quadrimenſtruas, duplas, quinquagenas, centenas, ſeſquialteras, hemiolias ſiue ſeſcuplas, ſeſquicentenas &c. (de quibus *t. tom. C. theod. tit. de vſur.* Iacobus Gothofredus ad ſatietatem diſſerit) præter vſuras, inibi reperitur nihil.

Ludo quoque quamplurimum fauent;
7 cùm numerus, & numeri computatio ex Platonis ſententia *in Phædro. ſeù de pulchro propè fin.* vna cum Talorum, Alearumque ludo, à quodam Dæmone nequam, cui nomen Theut; infauſto omine traxerit originem. Taxillorum enim ludus, oſſa quædam ſunt, numerorum varijs diſtincta punctis, quæ in octo ſignaculis, ſiue arithmeticis olim conſiſtebant figuris, inter quas vna Steſichoria nomine, hoc eſt Octonaria, teſte Alexandro, *3. genial. cap. 21.* præcipua erat: aut duodecim, vt modò etiam cernitur, ſtigmatizabantur vnitatibus. Quibus calculis, ſorti, fortunæque, illiberales, & auari omninò cedendo, iniuſtas diuitias ſibi parare curant, & alienas percupiunt vndecunque exhaurire pecunias. Quarè, loco nuper citato probè
„ ſcribit Philoſophus: Aleatores, fures, &
„ latrones eſſe Illiberales, eò quod iu turpi
„ lucro verſentur, omnia faciant cauſa quęſtus. Quod item, numeris, nec vllo pacto erit contentiones reprimere, ſed innumeris diſſidijs, omnibuſque criminibus impiè, ac petulanter habenas laxate: his carminibus ſtudioſè ludente Hoſtienſe *tit. de exceſſib. prælat.* dum inquit:

Hæc cum taxillis ludendo crimina fiunt:
Eccleſiæ ſpretus, vſuraque, ſiue rapina,
Scandala, vel nugæ, blaſphemia, ſeu faciendi
Furti doctrina, violentia, crimina falſi,
Et mortis cauſa, deceptio, perditioque
Temporis, & deſiderium corruptio iuuget
Iſtis prædictis adulatio, vitaque turpis.

Ex quibus demùm, inter auaritiæ ſpecies, nouiſſimo diſpoſitum loco peruerſi, corruptique Arithmetici etiam conuincuntur indecorè exercere latrocinium. Cùm tot crimina (authore D. Anton. *in ſumm. tit. 1. cap. 23. §. 6.*) taxillorum in ludo ęquò nu-

numerentur, quot in taxillis puncta com-
binantur.

Optimo proindè iure, quos penes pu-
8 blicarum rationum conſiſtit notitia, & ra-
tiocinia præſtant, quique *lib. 12. C. tit. 50.*
Numerarij olim dicebantur (nunc autem
ex Iſidoro *9. ethimol. cap. 3.* Computatores,
ſiuè Computiſtæ vulgo nominantur) ceù
improbi, & iniqui, non ſemel, ſed quam
ſæpiſſimè notantur in legibus. Nam *l. ex
aula C. de priuil. eorum qui in ſacr. palat milit.*
Numerariorum faſtus, vel rapaces quæ-
ſtus, *l. 1. C. de numerar.* Vorax & fraudu-
lentum numerariorum propoſitum, *l. 8.
C. thed. eodem tit.* Ne dignitas, fraudibus
faciat vmbraculum, *l. 15. eius. C. & tit.*
Quorum ob fraudes hæc dudum forma
proceſſit, *l. 6. eod. loc.* Qui publicarum ra-
tiones ciuitatum verſutis fraudibus lace-
rare didicerunt, *l. 7. eod. loc.* Fraudum ſua-
rum ſutelas, *l. 11. eod. tit.* Si in aliquo frau-
dum ſcelere fuerint deprehenſi. *l. 9 eod. loc.*
Vt edant rationem torporis, atque segni-
tiæ; & ſimilia indè paſſim diſertè leguntur.
Quę omnia vtique ſatis oſtendunt ab vna
parte, quanta fuerit in Numerariorum
genere grauis, & odioſa nequitia. Quæ ne
Actuariorum adhuc amplius excreſceret
conſortio, Arcadius, & Honorius Impe-
ratores, *l. ne diutiùs C. de numerarijs*, ſtrictè
pręceperunt: ipſos Actuarios à Numera-
riorum ſocietate omninò diſcedere; quia
Numerariorum, videlicet, factionibus,
& tumultibus opportunos maximè ſe ſe
præberent; vt cæteroquin opportuni fue-
re, teſte Sexto Aurel. Victore apud Iaco-
bum Gothofredum *in C. Theodoſ. præfatu
„ tit. comment. legis* 14. Tantum (inquit) Actua-
„ riorum in exercitu factiones vigent, vt
„ arduum petentibus, militia parraretur.
„ Genus hominum, præſertim hac tempe-
„ ſtate, nequam, venale, callidum, ſedi-
„ tioſum, habendi cupidum, atque ad pa-
„ trandas fraudes, velandaſque quaſi ab na-
„ tura factum, annonæ dominans, eoque
„ vtilia curantibus, & fortunis oratorum
„ infeſtum, prudens in tempore his largien-
„ di, quorum vecordia, damnoque opes
„ contraxerit.

Imperatores idcircò (alia ex parte) ad-
9 uerſus Numerariorum fraudes, verſutias,
ſutelas, quibus in damna Reipublicæ tri-
butorum rationem, & exactionem torpo-
re, & ſegnitia negligebant; vel infirmio-
res per colluſionem prægrauabant, has
cautiones, mulctaſque commiſerunt: ni-
mirum, vt conditionales eſſent, *C. theo-
doſ. de numer. l. 7. & 8.* & conditionis vilio-
ris, *dic. l. 7. & 11.* Sic vt ſi publicas ratio-
nes laceraſſent; reque exigente, tormen-
torum conditioni, tormenti aculeis, atque
lacerationibus ſubiacerent, *l. 4. 6. 7. 9. &
11.* ſeù per tormenta fraudes eorum dete-
gi poſſent, *l. 7.* imò, & inde factum, vt
exacto nondum officio cingulum militiæ
adipiſci non poſſent, *l. 7. & 8.* (quod mu-
tatum à Valentiniano Seniore, quoad
numerarios præfecti prætorio, *l. 12.*) Item,
vt maioris militiæ dignitatem ambire, ſeu
aſſequi vetarentur, *l. 13.* Quin, & dome-
ſticorum militiam affectare vetiti, *l. vlt.*
durante item officio quicquam emere,
vendere vetabantur, *l. damus, l. principes,
l. omnis, l. numerarij tit. de ijs, quæ adminis.*
quarum prior iungenda eſt, *l. 4. hoc titulo,*
poſtrema, *l. 15.* ob eandem cauſam, &
biennales tantum erant, *l. 4.* poſteà quin-
quennales, *l. 6. & 8.* tandem triennales,
l. 9. 13. & vlt. finitoque officio, vno an-
no vacare, & in prouinciis reſidere eos
oportebat, vt incurſantium querelas ex-
ciperent, *l. 6.* quod biennio poſteà immu-
tatum, *l. 9.* eundemque actum appetere
ampliùs non poterant *l. 16. &c.*

Nec propterea Geometræ (vt ad alte-
10 ram Matheſis ſenſim deſcendamus ſpe-
ciem) quibus in finium regundorum iu-
dicio *C. lib. 3. tit. 39. l. 3.* agrorum poſſeſſio-
numque commiſſa eſt menſura; exinde
afficiuntur pudore, retrahuntur ignomi-
nia, erubeſcunt dedecore, dum item ini-
qui cupidine lucri, auaritięque impulſu,
blandas fraudes, maloſque interdum non
ſemel nituntur adhibere dolos. Eſt qui-
dem malus dolus (vt docet Angelicus
2. 2. q. 55. per totam) vitium Prudentiæ per
exceſſum oppoſitum. Quia Aſtutia, Sa-
gacitas, Dolus, Fraus, & id genus alia,
falſam prudentiæ præ ſe profectò ferunt
imaginem. Atque ideò *ff. de dolo malo l. 1.*
„ *in princ.* inquit Vlpianus: Dolum malum
„ Seruius quidem ità definit: Machinatio-
„ nem quandam, alterius decipiendi cauſa,
„ cùm aliud agitur, & aliud ſimulatur. Et
„ ſubindè addit; Labeo ſic definit: Dolum
„ malum eſſe omnem calliditatem, fallaciam,
„ machinationem, ad circumueniendum,
„ fallendum, decipiendum alterum adhibi-
„ tum; Quæ omnia quandam ſapiunt fal-
„ tem carnalem prudentiam.

Verùm enim verò, his parùm, vel ni-
11 hil obſtantibus, hoc vnum indubitatum
manifeſtè recipitur, quòd Fraudem, ni-
mirum, & Dolum mundo, & hominibus
Auaritia peperit. Qua de re, *31. moral.
cap. 17.* eas D. Gregorius, inter auaritiæ fi-
lias prouidè diſpoſuit. Cuius rei cauſam
2. 2. q. 118. art. 8. affabrè adduxit Angeli-
„ cus, dicens: Quia cum auaritia, ſuper-
„ fluus ſit amor habendi diuitias; vel exce-
„ dit in retinendo; & ex hac parte oritur
„ Obduratio contra miſericordiam: vel ex-
cedit

cedit in recipiendo; ſed hoc dupliciter: vno modo ſecundum quod eſt in affectu, & ſic ex auaritia oritur Inquietudo: alio modo poteſt conſiderari in effectu; & ſic in acquirendo aliena vtitur quandoque vi, quod pertinet ad Violentias; quandoque autem dolo, quod quidem ſi fiat in verbo Fallacia erit, quantùm ad ſimplex verbum; Periurium autem, ſi iuramenti addatur cõfirmatio. Si autem dolus committatur in opere, ſic quantum ad res erit Fraus; quantùm autem ad perſonas, erit Proditio, vt patet de Iuda, qui ex auaritia prodidit Chriſtum. Vnde ſeptem ex Gregorio enumerantur *loc. nuper cit.* Proditio, ſcilicet, Fraus, Fallacia, Periurium, Inquietudo, Violentia, & contra miſericordiam Obduratio.

Multipliciter autem, tum menſurando,
12 tum latifundia diuidendo, Doli, fraudiſque Geometræ, ingenioſa perſcrutantur crimina. Vt nanque, ſplendidioribus magis, magiſque offerentibus ſuis largitoribus faueant, iniuſtis, mendacibuſque in Magni Theodoſij *l. 19. C theod. de ſuſcept. prepoſ. &c.* contemptum, & iniuriam, minimè verentur vti menſuris. In vniuerſum ſanè etiam olim, vt negotiatorum ſolitis occurreretur fraudibus, non Ædilium modò muneris fuit, exigere menſuras, quod docet Perſius *ſatyra 1.* vt eruditè in *C. theod. loc. cit.* notat Iacobus Gothof., ſed etiam Romæ publicas menſuras, & pondera in Capitolio eſſe ſeruata, ad quorum modum priuatorum menſuræ, ſi quando controuerſia eſſet, exigerentur, antiqua monumenta apud eumdem Gothofredum, apertè teſtantur. Quarè Inſcriptio illa adhuc ab eodem citatur: Imp. Cæſare Veſp. VI. Coſ. T. Cæſ. Aug. F. IIII. Menſuræ in Capitolio. Hinc adcò Amphora capitolina, aliæque menſuræ, de quibus Fannius *in carminibus de ponder. & menſ.* ita ſcribit.

> Amphora fit cubus, quam ne violare liceret,
> Sacrauere Ioni, Tarpeio in monte Quirites.

Quo circa vt fraudare cupientibus, fraudandi Theodoſius Auguſtus etiam adimeret poteſtatem: iuſſit ibidem menſuras, & pondera in ſingulis ſtationibus publicè collocari.

Sed: Magni animi nihilominus eſt Aua-
13 ritia (liceat & mihi cum Seneca *lib. 1. de ira. cap. 16. in fin.* liberè loqui) quam nec leges cohibent, nec pænarum ſeueritas minimè terrent. Hinc Iuuenalis, *ſatyra 1.*

> ——— ſed qua reuerentia legum?
> Quis metus, aut pudor eſt vnquam properantis auari?

Iura quidem *ff. ſi menſor. falſ. mod. dixe.* ſtrictè iubent agrorum menſoribus (quibus *C. finium regund. l. 3.* datum eſt perſonaliter adire loca, vt patefacta veritate, Iudici referendo, controuerſorum finium terminetur litigium) quòd nullo pacto in modi renunciatione falſum dicant; aliàs actionem contra illos comminantur dari, vt *ibidem l. 1.* expreſsè habetur: & tamen, ſi pinguiora indè ſortiantur emolumenta, longè ſecus ac res ſit, doloſè plerumque teſtantur. Nam vt ibidem idem monet Iuuenalis:

> Falſus erit teſtis, vendet periuria, ſumma
> Exigua, Cereris tangens aramque, pedemque.

Falsò idcircò Menſoribus, quod oculis perſpexerunt, manibuſque contrectauerunt referentibus, condignæ non deſunt pænæ: cùm lata ipſorum culpa, ibidem Dolo comparetur, qui impunitus nequaquam remanere debet, *Card. in clem. 1. de foro comp.* Quod ſi in diuiſionibus rerum id quoque contingat, certò ſciant per *l. maioribus C. communia vtriuſque iudicij &c.* Ei, qui dolo tunc deceptus eſt, eſſe prorſus ſubueniendum.

Quia denique *1. amor. elegia 10.* ad rem
14 Naſone concinnè canente:

> Non habet euentus ſordida præda bonos:

Numeri, pariterque figuræ, quibus Arithmetici, atque Geometræ ad deprædandas paſſim iniuſtas vtuntur diuitias in præiudicium artis infauſtos, miſerandoſque vt plurimum quoque inducunt effectus. Quandoquidem, inter auaritiæ malos, exitialeſque euentus, peiorem eo nullum extare arbitror, dum ſua videlicet peruerſitate, quamquam altiora, etiam proſternere contendit auaritia ipſa. Vnde ſatis appoſitè, *pro quintio ſect. 4. n. 26.* dixerat Tullius: Nullum eſſe officium tam ſanctum, atque ſolemne, quod non auaritia comminuere, atque violare ſoleat. Idem autem profectò ad trutinam, aliqui pertentant curioſi, ac vani Mathematici, dum ſuperſtitioſis numeris, figuriſque ſatis excelſam illam, & admirandam Arithmeticæ, ac Geometriæ myſticam artem (de qua ſatis *lib. 2. cap. 14. ferè per totum* dictum eſt ſuprà) tollere, & omninò è medio conantur abolere, aut ſaltem vt impiam infamare. Quod autem ita contingat, contumelioſèque fiat, citrà pulberem omninò id erit oſtendere. Indubitatum propterea iam nanque ſit: Numerorum quemquam myſticas, & varias adhuc præcontinere in ſe ſignificationes. Hoc enim præ cæteris inſinuauit diſertè

Petrus

Petrus Bongus Canonicus Bergomenſis; ad quem, ne præſens extra numerum, menſuramque nimis excreſcat opus, id auentes inueſtigare, ex animo remitto. Ad examen duntaxat liceat, pro mille vnum reuocare ternarium, quippè qui omnium imparium primus eſt numerus, quaſi reditus ad vnum, atque principium: Perfectiorque vtique eſt pari, cum illum comprehendat, minimè ab eo comprehendatur. Quarè ad myſticas, & reconditas ſignificationes, eo nihil eſt vberius. Quoniam, ei præ cæteris contingit, vt inter duo ſumma medium, quo vincitur, accipiat; & propter medium, ſui ipſius vinculum intra ſe poſſideat, & propter centrum circulare exiſtat; & propter comparationem extremorum ad medium, vniuerſi ordinis initium ſit, atque principium. Hinc 1. *cæli text.* 2. aiebat Philoſophus: „ Magnitudinis, ea quidem, quæ ad vnum „ eſt diuiſibilis; linea eſt: quæ verò ad duo, „ ſuperficies: & ea, quæ ad tria, eſt corpus. „ Atque præter has, nulla alia prorſus eſt „ magnitudo, propterea quod ipſa tria om- „ nia ſunt, & ipſum ter in omnem partem „ ſe fundit. Nam vt Pythagorei inquiunt, „ ipſum omne, ac omnia, tribus ſunt defi- „ nita: Finis enim, & medium, & prin- „ cipium, vniuerſi numerum habent, hæc „ autem triadis.

Has profectò naturales eſto myſticas ter-
15 narij numeri, atque alias ſignificationes, impia ſuperſtitione, primi polluère Gentiles: Exinde verò, Dæmone duce, cunctas ferè nationes eadem fædauit contagioſa lues. Apud ipſos nanque ternarius hic numerus ſacer, & potentiſſimus erat; vipotè plurimum conferens ad cæremonias Deorum, & religionis; cuius auſpicio & preces, & libamina tertiò paſſim repetebantur. Quò maximè ſpectat illud Theocriti in Pharmaceutria.

Ter libo, ter & hæc pronuncio myſtica verba.

Et Valerij Flacci *in Argonauticis*:

Ipſe ter æquoreo libans carcheſia patre.

Ternario pariter in purificationibus vtebantur ſæpiſſimè: ter enim aſpergebantur, qui luſtrationis aqua irrorabantur, *æneid.* 6.

Idem ter ſocios, pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui, & ramo fęlicis oliuę.

Quin etiam cum fierent luſtrationes aruorum, ter hoſtia circa fruges agebatur, *vt* 1. *georg.*

Terque nouas circum fælix eat hoſtia fruges.

Maro expreſsè docet. In ſacris etiam feralibus, eiuſdem menſura numeri, ordineque, quam multa item peragebant: nam Deæ Mutæ 2. faſtorum, ita litatum canitur.

Ecce anus in medijs reſidens annoſa puellis,
Sacra facit Tacitæ, nec tamen ipſa tacet.
Et digitis tria thura tribus ſub limine ponit.

Sed & fato functum proprio nomine ter clarùm inclamabant, fortaſſis quod ad nihil æquè, ac ad proprium nomen citiùs expergiſcamur; ad quod ſi vitalis aliquis adhuc calor incluſus lateret, vitæ ſignum aliquod daretur. Quod ſi ne tum quidem ſe proderet ſpiritus vitalis, de eo conclamatum dicebant. Quæ vtique *Æneid.* 6. Deiphobi, & *ibidem* 11. Pallantis in parentalibus, ſatis fuiſſe commendantur obſeruata.

Fuerat prætereà ternarius Incantationi-
16 bus, Maleficiis, Amuletis, & Ligationibus aptiſſimus numerus. Hinc *Bucolic. eglog.* 8. Saga illa profert,

Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco: Numero Deus impare gaudet.

Et paulò poſt.

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores.

Quinimo Herodianus *lib.* 1. receſet Claudiam Veſtalem, vt ſe ab impudicitiæ ſuſpicione expurgaret, integritatemque ſuam, manifeſto aliquo exemplo comprobaret; nauim in qua Cybeles vehebatur, cingulo ſuo tenui poſt affatum ternarium, quò voluit pertraxiſſe. Nec inſuper prætereundum videtur, quod Columella *lib.* 10. memoriæ prodidit: Beſtiolas illas maleficas, quæ Erucæ nuncupantur, enecari, ſi mulier, menſtruoſa, ſolutis crinibus, & nudo pede vnamquamque areolam ter circumuenerit. Et Plin. *natur. hiſt. lib.* 28. Terna deſpuere deprecatione in omni medicina, morem olim extitiſſe narrat. Idque genus tandem paſſim apud Authores inueniuntur non pauca: vnde Scholiaſtes in Theocriti *idil.* 6. affirmat huiuſcemodi vſum ſua etiam ætate in mulieribus perduraſſe, quæ inuidiam abominantes, in ſinum expuere ſolebant: Vtinam autem hæc, aliaque permulta adhuc non frequentarentur ſuperſtitioſa: quandoquidem tot in Mathematicos punitiones, & pænæ haud eſſent comminatæ *C. de maleſ. & mathem. & cæteris ſimil. per tot.* Quarè ab eiſdem pænis, nec tandem excludendi, eximendique vnquam cenſeantur Geometræ, cùm numeri, etiam ſoleant

geometricis copulari, identificarique figuris. Hic quidam eorum à Mathematicis lineares, ſuperficiales, ſolidi, triangulares, quadrati, pyramidales &c. paſſim nuncupari ſolent. Sed de his ſatis.

C A P. XIV.

Muſicorum laſciuis ex veſtibus, diſſoluto riſu, ac flexuoſo, & erratico greſſu; non tam grauia, quàm varia eorum, vt plurimum deteguntur vitia.

S V M M A R I V M.

1 *Muſicam hominibus maximè eſſe conſentaneam, non ſolum ex Ficini oſtenditur ſententia, verùm etiam ex eo colligitur, quòd vocis attollendæ, deprimendæque, ac diſponendæ per tonos, modos, & moram, quis eſt qui non concentui, & harmoniæ aures libenter præbeat?*

2 *Aſſidua tamen Muſices oblectamenta, animũ veluti nimis emollientia, non ſatis commendauit Plato. Qua fortaſsè ratione nonnulli permoti eam, eiuſque melodiam penitus abominati ſunt: vt de Ægyptiis, Bione Boryſthenite, Ariſtotele, Alcibiade, & Antiſthene quidam ſcripſerunt.*

3 *Talium tamen intentio nunquam Muſicam fuit vituperare; ſed malorum profeſſorum vitia reprehendere. Nam ſi tam libenter amplexamur Philoſophiam, quæ rigidè temperat animi motus, & perturbationes imperiosè coercet: multò magis Muſicam recipere debemus, quæ non per vim nobis imperat, ſed cum voluntaria quadam perſuaſione eadem efficit, quæ Philoſophia.*

4 *Tota ergo huius honeſtiſſimæ iactura artis referenda eſt in quoſdam, qui veterem faſtidientes Muſicam, nouam quandam excogitauerunt mollem, ac laſciuam, quæ ad vitiandos mores apprimè videtur idonea. Nam Muſicæ mutatio, idem eſt ac morum variatio, quæ vtique Reipublicæ ſatis ſeputatur periculoſa.*

5 *Quarè hæc noua, & laſciua Muſica, occulta quadam, & tecta ſuperbia præſumptione affeclas, & ſectatores ſuos, ad ſtuporem proteruos, & arrogantes facit; ità vt cæteros ſpernant, toruoque intueantur lumine. Quòd ſi quis fortè eos, quamquam leuiter in aliqua offenderit; exilia, carceres, vulnera, cædes protinus minitantur.*

6 *Ipſos tamen increpandi facilis, & vtilis inſinuatur modus: ſi ſcilicet maiora alia vitia, quæ hæc noua afferre ſolet Muſica (quorum profectò nulla eſt penuria) eorum ante oculos interdum proponantur. Nam ſi talia aliquandò benè perpenderint, facilè ab ipſis abſtinebunt, ac ventoſam, quæ turgent proteruiam, penitus repellent, & abijcient.*

7 *Cum autem ex amictu, riſu, ac greſſu, mores plerumque percipiantur hominis: oculis ad viuum idcirco obijcitur noſtris, aliquis huius artis peritus, optimè indutus, ac phaleratus; ex quibus profectò ornamentis, de qualitate ipſius aliquid coniecturare licebit. Nam cum anima diuerſorium ſit corpus; ex iſtius apparatu de hoſpites conditione, non pauca valebimus indicare.*

8 *Libido venerea, ibi maximè moratur, vbi veſtium mollities, opumque luxus, ac delicia vehementius abundant: cuius rei cauſa eſt, quia mollis veſtis diſſoluit rigidam animam, & aſperum corpus, delicatum reddit: adeò vt luxurioſus, nullus ſibi placeat, niſi aureo, ſericoque ornatu vndecunque reſplendeat.*

9 *In hoc autem ij præſertim Spadones, qui ſe non caſtrauerunt propter regnum cælorum; ſed vt hominibus placerent, maximè peccare ſolent. Quinimò apud Ethnicos, illorum olim tanta erat obſcænitas, vt ad inhoneſtas, & impudicas concinendas cantiones, in conuiuijs, ac tripudijs, ſuam potiſſimùm præſtarent operam. Quarè eorum, vt plurimùm infanda, & execranda libido, ſeueriſſimis inde legibus coercita, & abolita meritò fuit.*

10 *Sed non minora ex ſyccruſio, & effuſiori Muſicorum riſu vitia coniecturanda videntur. Id enim ridendi genus nebulonibus, & paraſitis quam maximè conuenit: præſertim cùm riſus, & fames ex eadem radice prodeant. Vndè adagio fertur: Bonus Muſicus, bonus cupedtarius.*

11 *Huiuſcemodi autē famelica hominum natio, ad fruges, & dapes conſumendas, vtpotè nata, ſemper quærit alienum edere cibum, nihilque metuit magis, quàm ne triſti domeſtico laboret. Quare vt plurimum ebrietate confecta, vilia, & indigna de ſe præbet exempla.*

12 *Cùm verò ex gulæ vitio innumera vitiorum agmina ad conflictum animæ producantur; ex nimia, & aſſueta crapula, varij etiam ludendi modi oriri ſolent; præcipuè apud impudentes, & diſſolutos Muſicos, alearum, taxillorumque ille deplorabilis luſus, vnde in Deum, Sanctoſque blaſphemia, in proximos diſcordia, ac infelices rixæ ſæpè ſæpiùs conſurgere ſolent.*

13 *Tandem, valdè ſcandaloſum, & execrabile eſt, theatralibus, & mimicis canticis, Dei polluere Eccleſiam, & profanare. Quarè has cantilenas, choreiſticoſque ſymphonias, meritò ſenſit Beatus Iuſtinus Martyr, ab Eccleſijs penitùs eſſe abijciendas. Vnde*

ſacris

ſacris cantoribus, vtilia canendi exhibentur præcepta. Talia verò, quæ modò vanorum Muſicorum ab Eccleſia, arcenda colliguntur vitia, ex eorum vtique vago, & inconſtanti, ſatis deprehenduntur greſſu.

MVſicam apprimè conſentaneam hominibus eſſe, atque amicam: ea præ-
1 ter, quæ *lib. 2. cap. 15. num. 7.* ſuperius retulimus; Ficini ſententia, & ratio ſumoperè probant. Differens nanque, *comm. in Platonis conuiu. cap. 9. prop. med.* de Muſicæ, Amoriſque delicijs, inquit: Nullis enim alijs oblectamentis tam aſſiduè operam impendere poſſumus, quàm Muſicę, vocumque delinimentis, pulchritudiniſque illecebris. Reliqui enim ſenſus citò replentur: viſus autem, & auditus diutiùs voculis, & pictura paſcuntur inani. Neque enim horum ſenſuum formiores ſunt voluptates; verùm etiam humanæ complexioni cognatiores. Vocis ſanè attollendæ, deprimendæque, ac diſponendæ per tonos, modum, & moram, quis eſt, qui non amicè audiat, iiſque oblectetur abundè? In eis nanque ductum celerrimè ſpiritum, libratum veluti pennis, atque in ſublime promiſſum; mox aut ad ima deuolutum, aut retrorſum à medio curſu reprehenſum; ante expectatum, preſſum, firmatum, reuocatum, circumactum veluti turbinem, ac verſatum; vt non ore, ſed torno elaboratum, retundatumque quiſque crediderit: non ſine mentis ſtupore, laxis nunquam auribus, vndecumque excipimus. Vnde prętereà duritate aliquandò blandiſſima dulcedinis ſatietati conſulere: improuiſa demiſſione vocem introrſum flectere, & ſubita quadam titillatione prouehere, ac verè in ſinu cauere: exultantem cantus hilaritatem, fractis identidem numeris, & quaſi mœſtitia temperare: denique ſonum illidere, implicare, explicare, ſuſpendere, variare, producere: ſuſpirijs, trepidatione, modulatione, minuritione, concentu variare, magna cum ſuauitate; non ſemel meditando, contemplamur.

Quibus verò, conſueto vſu receptis, &
2 quamquam communi voto, penitus non excluſis: aſſidua tamen Muſices oblectamenta, animum veluti nimis emollientia; non ſatis, *dialog. 3. de republ. prope fin.* ipſe commendanit Plato, dicens: Quicunque permittit vt Muſica animum ſuum aſſiduè circumſonans occupet, & demulceat; perque aures veluti per infundibula harmonias infundat, quas ſupra commemorauimus, ſuaues, blandas, molles, ac flebiles, atque ætatem ſuam in modulis animum delinientibus conſumit: is primum quidem, ſi quid iracundum habebat, tamquam ferrum demollit, & vtile ex inutili, duroque efficit. Quando autem incumbit diutius, magis demulcet: poſt hoc iam liquefacit animum, & reſoluit, donec diſtillando exhauriat animoſitatem omnem, excindatque tanquam neruos ex animo, ex quo animum quaſi ſegnem militem efficit. Qua fortaſſe ratione permoti, Muſicam, eiuſque concentus abominati, & execrati ſunt plurimi. Hinc vna cum ſaltatione, Ægyptijs apud quos, pueri nec Paleſtræ, nec Muſicæ vacabant, ſeuera lege inhibita fuit *Alex. gen. lib. 2. cap. 25.* Bion Boryſthenites, eam pro ludo habuit *Laert. lib. 4.* Et Ariſtoteles interrogatus, quid de ipſa ſentiret? protinus reſpondit: Iouem neque canere, neque citharam pulſare: Senſerat enim hoc ſtudium parum vtile hominibus eſſe, quo Dij non etiam delectarentur *Bruſon. lib. 4. cap. 17. In lacon. apopht.* de Alcibiade etiam propterea ſcribit Plutarchus, quod Philoſophiæ præceptis imbutus, voluptates, ac indecoras artes aſpernatus eſt, diſciplinas autem liberas ſemper amplectebatur: Lyram, hoc argumento reyciebat, quod vocem hominis imitaretur: Plectrum, quòd habitum, formamque liberalem immutaret in illiberalem: Tibiam duplici nomine damnabat, & quòd ſic mutaret oris habitum, vt vix à familiariſſimis agnoſceretur qui caneret; & quod homini propriam adimeret vocem, loquendique facultatem eriperet: Nemo enim Tibiam inflare, & loqui ſimul poteſt. Et de Archidamo ibidem ſubdit; quod cùm quidam Citharædum prædicaret, eiuſque in canendo admiraretur facultatem, appoſitè dixiſſe: Heus vir optime, quid honoris, ac præmij abs te ferent boni viri, cùm tantoperè commendes Citharædum? Citharędum nanque, cuius ars non Reipublicæ, ſed voluptati ſeruit, adeò non cenſuit laudandum, vt nec inter bonos viros duceret habendum. Et vt demum alia mittamus innumera; Muſices ex nimia duntaxat excellentia, Iſmeniam malæ frugis, & inutilem, Anthiſtenes exiſtimauit hominem; quia eos minimè poſſe euadere bonos autumabat viros, qui tantum operæ huiuſcemodi artibus impenderent. *Idem Plutarchus in Pericle.*

Verùm enim verò, ij ad ſummum co-
3 nati ſunt docere Muſicam, non eſſe ad fælicitatem, diſciplinam neceſſariam, ſed potiùs noxiam ex eo, quòd malè audirent, ac vituperarentur quæ apud Muſicos ſunt; quod nimirum præcipuæ rationes merentur reprehenſionem. Ideoque in labefactandis Muſicorum hypotheſibus (*cap. 22. aduerſ. mathem.* inquit Sextus Empiricus)

exiſtimarunt etiàm labefactatam eſſe Mu-
» ſicam. Non enim oportet ob factam, &
eneruatam Muſicorum vitio noſtri tem-
poris Muſicam, in veterem, & ſeueram
inuehi, & de ea detrahere, cùm etiam
Athenienſes, apud eundem Empiricum
loc.cit. quibus magnæ fuit curæ modera-
tio, ac temperantia, Muſicę honeſtam ac-
cipientes grauitatem, eam vt diſciplinam
maximè neceſſariam tradiderint poſteris.
Quare ſi olim, quibuſdam fractis modis,
& effæminatis numeris aliquando emol-
liebat, ſicut & nunc effæminat Muſica; ni-
hil hoc ad veterem, & virilem. Si enim
nullis, vel ſaltem paucis renuentibus vo-
tis, recipimus Philoſophiam, quæ huma-
nam caſtigat vitam, & temperat; animi-
que motus & perturbationes coercet, ac
reprimit: multò magis recipienda eſt Mu-
ſica, quæ non per vim nobis imperat, ſed
cum voluntatia quadam perſuaſione, idem
efficit, quod Philoſophia.

Tota ergo huius honeſtiſſimę iacturæ,
4 & vilipendia artis, eò referenda ſunt, quod
impudentes, & diſſoluti Muſici, antiquam,
veteremque in Rerumpublicarum, ac Re-
gnorum perniciem, ſtomachantes Muſi-
cam, quandam nouam, ſatiſque laſciuam
ſegniter excogitauerunt, qua vtique ad
viciandos, & corrumpendos mores, nihil
deterius tolerari poteſt. Et quidem Ve-
tus (*dial. 4. de republ. propè princ.*) ſcitum
Platoni fuit: Muſices mutationem Reipu-
blicæ periculoſam eſſe. Iuuenes nanque,
nouis modulationibus illecti, animo di-
ſtrahuntur, virtutes negligunt, & à rebus
ſerijs auocantur. Cui deinde ex animo,
2. de legib. ſect. 177. n. 38. & 39. his verbis
Tullius ſummoperè adhęrere videtur. Aſ-
ſentior enim Platoni (inquit) nihil tam
facilè in animos teneros, atque molles in-
» fluere, quam varios canendi ſonos, quo-
» rum dici vix poteſt quanta ſit vis in vtram-
» que partem. Nanque, & incitat languen-
» tes, & langueſacit excitatos, & tum remit-
» tit animos, tum contrahit: ciuitatumque
» hoc multarum in Græcia interfuit, anti-
» quum vocum ſeruare modum quarum
» mores lapſi ad mollitiem pariter ſunt im-
» mutati cum cantibus: aut hac dulcedine,
» corruptelaque deprauati, vt quidam pu-
» tant: aut cùm ſeueritas eorum ob alia vi-
» tia cecidiſſet, tum fuit in auribus, animiſ-
» que mutatis etiam huic mutationi locus.
» Quamobrem ille quidem ſapientiſſimus
» Grecię Vir, longeque doctiſſimus, valdè
» hanc labem veretur: Negat enim mutari
» poſſe muſicas leges, ſine mutatione legum
» publicarum.

Hæc itaque noua (ne dicam mimica, &
5 theatralis) Muſica; ſubdola quadam in
primis, & tecta ſuperbiæ præſumptione,
aſſeclas, ſectatoreſque ſuos ad ſtuporem
proteruos, & arrogantes prodit. Arro-
» gantia ſiquidem, quædam filia ſuperbiæ
» eſt, qua quis multum ſe exiſtimat; cęteros
» quos infrà ſe videt, deſpicit; & quibus
» non conſulendo, loqui, ſed vix dominan-
» do dignatur *74. diſt. cap. 1.* Hi nanque ob
virulentum illius faſcinum artis, ſi fortè,
cuiuſdam ex potentioribus tutelam, fauo-
remque fuerint adepti; Iouis in germen
iactant illicò ſe eſſe mutatos, cùm eiuſdem
ad ſummum ſandalia videantur dicendi.
Obuios proinde toruo intuentur lumine,
ſeque cùm nimio plus ſe ament; magni-
ficè circumſpectant; artificioſo incedunt
greſſu; ambiguas (ſi modo loquantur)
reddunt voces; omnes præ ſe contemnunt,
ac veluti mures, aut muſcas, aut culices
eſſe arbitrantur cęteros. Quod ſi quis te-
merè, quam leuiſſimè pepulerit, ſi tetige-
rit, ſi minimo verbo ſuſpicati fuerint of-
fenſos, non quidem ſunt exorabiles, ſed
cædes, exilia, diuturnoſque ſtatim mini-
tantur carceres; atque vt vno affatu mul-
ta præſtringam, quia magis ſibi placent,
quam in machæra Peleus, ſæpè criſtas at-
tollunt, numquam, aut raro ſuo ſe me-
tiuntur pede.

Hanc tamen ipſos monendi facilem, ac
6 perutilem D. Gregorius *cura paſtor. p. 3. ad-*
» *mon. 9.* ingenioſè retulit, & oſtendit me-
» thodum, dicens: Tunc enim proteruos
» melius corrigimus, cum ea, quæ benè
» egiſſe ſe credunt, malè acta monſtramus,
» vnde adepta creditur gloria, inde vtilis
» ſubſequatur confuſio. Nonnunquam ve-
» rò, cum ſe vitium proteruiæ minimè per-
» petrare cognoſcunt, compendioſius ad
» correctionem veniunt, ſi alterius culpæ
» manifeſtioris, & ex latere requiſitæ im-
» properio confundantur; vt ex eo quod
» defendere nequeunt, cognoſcant ſe tenere
» improbè, quod defendunt. Eodem quip-
pè pharmaco (vt ipſe ſtatim addit) ad ſa-
nandum Corinthios, vſus eſt quoque
Apoſtolus. Nam cùm illos proterue ad-
uerſum ſe inuicem videret inflatos, adeò
vt alius Pauli, alius Apollo, alius Cephæ,
alius Chriſti eſſe ſe diceret: inceſti culpam
in medium deduxit, quæ apud eos, & per-
petrata fuerat, & incorrecta remanebat.
Vnde *1. Corinth. 5.* ſcribit: Omninò auditur
» inter vos fornicatio, & talis fornicatio,
» qualis nec inter gentes; ita vt vxorem pa-
» tris aliquis habeat. Et vos inflati eſtis: &
» non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de
» medio veſtrum, qui hoc opus fecit. Qua-
re cùm plurima adhuc profeſſorum recens
Muſica nobis exprobranda, deteſtandaque
vitia proponat, atque delicta: ſi ea benè,
ſe-

ſeduloque, vt par eſt, ipſi perpenderint, &
protinus ab eis cauebunt, & ventoſam,
inanemque qua turgebant proteruiam,
vndecunque repellent, & abijcient.

Verùm enim verò; ſi: Amictus corpo-
7 ris, & riſus dentium, & ingreſſus hominis
„ enunciant de illo. *Eccleſ.* 19. Ex veſtium
„ luxurie, cachinnorum deformitate, inceſ-
ſuſque leuitate, grauiores inde reliquos
Muſicorum defectus, quibus minimè tu-
meſcere, ſed maximè erubeſcere habent,
ipſis facilè improperare valebimus. Pro-
deat interim concentus huiuſce, melo-
diæque peritus, optimè quis indutus, cui
veſtis textu tenuis, tactu mollis, viſu va-
ria; galerus Caſtorum ex villulis in alte-
ram aurem depreſſus; pallium pendulum,
alteri brachio ſubiectum, in alterum reie-
ctum; artificiosè perfoſſus, & feneſtratus
thorax; ad collum gemmatus torques; ad
narium excrementa, vultuſque extergen-
dum ſudorem, reticulum tenuiſſimo lino,
minutiſque elaboratum maculis, venuſtè
famulentur, & obediant. Non ne inſuper
vnguentorum fragrantia, nouitateque aſpe-
ctus commouebit populum; & facto ſi-
lentio, ipſum mirabundi aſpicient omnes?
Quòd ſi adhuc gratus capillorum color,
ſplendiduſque nitor, arabicis obunctus
guttulis, vel pectinis acuti dente tenui
diſcriminatus illuceat; minimè deinceps
verebitur, etiam calamiſtrata fronte, viri-
litatis vigorem pluribus modis, mendica-
toque cultu, in habitum fæminarum, de-
liciaſque paulatim emollire. Sed proh
fatuitas! Quam grandis inſania! Quo enim
vberius his nugis, vaniſque ornamentis
huius conditionis homines copioſi fue-
rint, & illuſtres; eò vehementius deriſi, &
contempti, ex omni conuentu penitus eij-
cientur bonorum. Etenim, cum anima
diuerſorium corpus ſit à natura conſtitu-
tum; ex eius quidem ornatu, ac veſtium
ſuppellectili, de hoſpitis conditione, mo-
rumque propenſione, facilè non tam co-
nijcere, quam multa poterimus indicare.
Quid igitur tam mollia, & ſumptuoſa in
Muſico portendere vnquam poſſunt indu-
menta? Auguſtum amabo, Suetonio teſte,
apud Cornelium à Lapide in *Eccleſ.* 19.
„ audiamus Cæſarem. Veſtitus (inquit) In-
„ ſignis, ac mollis, ſuperbiæ vexillum eſt,
niduſque luxuriæ. Sed hactenus jam de
ſuperbia: modo luxuriæ liceat ad vitium,
ſuo etiam properare improperio.

Venerea ſiquidem, omniſque carnis
8 effrænata libido, Seneca in Hipp. *act.* 5. ca-
nente:

—— in penates rarius tenues ſubit
Hæc delicatas eligens peſtis domos:
Sed ibi tutius inhabitat, & nidificat, vbi
veſtium mollities, opumque luxus, ac deli-
ciæ vehementius vigent; Eodem iam ibi-
dem præcinente Vate:

Quis quis ſecundis rebus exultat nimis,
Fluitque luxu, ſemper inſolita appetens;
Hunc illa magnæ dura fortunæ comes
Subit libido—— ——

Cuius rei inde cauſam neruosè, hoc eſt
more ſuo, apud Maſcard. *roman. differ.* 14.
„ adducit Chryſoſtomus, dicens: Mollis ve-
„ ſtis diſſoluit rigidam animam, & ſi frigi-
„ dum corpus aſſumat, & aſperum, facilè
„ per huiuſmodi mollitiem delicatum red-
„ dit, & fragile. Adeo vt nullus luxurioſus
ſibi placeat, ſi non auro, ſi non argento, ſi
non gemmis, & margaritis præterea vſque-
quaque illudat, Vult enim omnia ſibi
vndique ſurgere, nobilibus gazis, formis
nouis, operibus barbaricis.

Hanc autem Spadones, & Eunuchi illi
9 (minimè qui ſe caſtrauerunt propter re-
gnum Cælorum *Matth.* 19. ſed quibus ab
hominibus, ob vocis dumtaxat delicias, aut
venuſtatis gratia, cremaſteres ſunt auulſi)
veſanam ſumptuosè induendi, liberam-
que vtique ſibi permittunt licentiam, Ni-
hil ſanè in eis, mollia, & venerea præter lo-
quitur vox fracta, facies meretricijs colo-
ribus inſignita, nunquam ingenua, ſed
opulenter ficta; riſus, mores emendicati, &
coacti, inceſſus perfluus, delicatus, & lan-
guidus idem profectò teſtantur. Hinc me-
ritò antiquitus ex Petronij Arbit. *ſatyr. cap.*
23. Spatalocinæ didicebantur; Canit enim:

Huc huc conuenite nunc Spatalocinædi,
Pede tendite, curſum addite, conuolate
planta,
Femore facili, clune agili, & manu proca-
ces,
Molles, veteres, Deliaca manu receſi.

Ad inhoneſtas quippè, & impudicas con-
cinendas cantiones in conuiuijs, ac tripu-
dijs, ijs olim vtebantur Ethnici: Quo ſpe-
ctat illud Plauti in *Sticho ſcena vlt.*

Lepidam, & ſuauem cantionem occiplto ci-
nædicam,
Vti perprutiſcamus vſque ex vnguiculis

Quorum exinde quanta etiam fuerit apud
eoſdem infanda libido, *cap.* 79. *ibidem* ſatis
petulanter ex veſtium vſu pandit præſer-
tim, & colligit idem Petronius, carmini-
bus hiſce:

Quærit ſe natura, nec inuenit. Omnibus er-
go.
Scorta placent, fractique enerui corpore
greſſus.
Et laxi crines, & tot noua nomina veſtis.
Quæque virum quærunt—— ——

Quamobrem Conſtantius, & Conſtans A.
A. *C. ad leg. Iul. de adult. &c. l.* 31. verbis mo-
deſtiæ cauſa quanquam elegantiſſimis;
huiuſ-

huiuſcemodi tamen in eos ſeueriſſimè de-
„ creuerunt edicta: Cum vir, ſcilicet nubit
„ in fœminam viris porrecturam quid cupia-
„ tur, vbi ſexus perdidit locum? vbi ſcelus
„ eſt id, quod non proficit ſcire? vbi Venus
„ mutatur in alteram formam? vbi amor
„ quæritur, nec videtur? jubemus inſurgere
„ leges, armari iura gladio vltore, vt exqui-
„ ſitis pœnis ſubdantur infames qui ſunt, vel
„ qui futuri ſunt rei.

Sed haud minora ex ſyncruſio, effuſio-
10 rique riſu in Melicis indicantur vitia,
cùm diducti, latique oris ſonitu ita ſtre-
punt, & quatiunt, vt aerem non modò,
verùm; & menſas, & triclinia commo-
ueant. Id enim ridendi genus nebuloni-
bus, & paraſitis, qui nimia naturalis ca-
loris voracitate acti, epulas inde exortam
ad ſedandam famem, auidiſſimè inhiant,
ſummoperè conuenit. Fames nanque
2. de anima text. 28. calidi, & ſicci appeti-
tus dicitur. Quod ſi præterea, eiuſdem
vi caloris (expleta, & ſaturata ingluuie)
thoracis, & diaphragmatis, præſertim ve-
hemens ſuccedat dilatatio, immoderata
proinde abundat lætitia, magnoſque in
cachinnos præcipites ruunt; vt ex Gale-
no *de anatom. vin. propè princ.* paſſim Medi-
ci docent. Qua de re; cùm diſſolutus ri-
ſus, inexorabiliſque voracitas ex eadem ra-
dice prodeant; lætis ad exceſſum, inſolen-
terque iucundis Modulationibus; Lyriſti-
bus, ac Citharædis, abiectum illud, ple-
beiumque iure licebit impingere ſcom-
ma, quo apud Mannuccium *in adagijs*, Ar-
chidamus Zeuſippi filius quendam iacta-
bundum, non tam iocosè, quam ſagaciter
ferijt: Bonus videlicet cantor, bonus cu-
pediarius. Quaſi eiuſdem fuerit hominis
aures delectare cantu, & palatum cupe-
dijs. Valdè tamen turpe eſt, ac indeco-
rum, non quidem Plautinam in ſcenam,
Sticho act. 2. ſcen. 1. famelicum Gebaſimum,
ſed magnorum virorum in circulum, hu-
ius inclytæ, ac nobiliſſimæ artis aliquem
venire, cernere profeſſorem, cui Muſices
ſpoliato decore, Gnatonis, Paraſitique
maximè induto veſtitu, idipſum poſſit
retribui, quod voraci illi plautino aptè
tributum fuit; nimirum.

Ni verè perierit, ſi cœnaſſet Domi.

Huiuſcemodi nanque famelica homi-
num natio ad fruges, & dapes conſumen-
11 das, vtpotè nata, & quique alij id genus
fuerint reperti, quaſi mures alienum ſem-
per edunt cibum; ſuo verò ſucco, ſi ros
non cadit, tanquam Cochleæ frugaliter
viuunt: vna demum illos alit, ac ſuſti-
nèt cœnatica ſpes; nimirum hoc illi nego-
tium vnicè curant, nihilque metuunt ma-
gis, quam ne triſti domicœnio laborent.

Paraſitis idcircò ſuæ domi cœnare, inſtar
mortis eſt, ac deteriùs. Vndè ibidem
legitur:

Nulli negare ſoleo, qui eſum me vo-
cant.

Sed ne collatiui proptereà huiuſcemodi
ventres placantur vnquam: oppleas tu il-
los licet, continuò tamen, fame fauces
lippiunt. Vſque adeò ſemper eis adhæ-
rent fames, & ſitis, vt tali longè procla-
mati vitio, non tam famelici, quàm fa-
moſi viuant. Quo ſanè loco, mihi ne-
quaquam prætereunda videntur ea (cùm
noſtram mirificè faciant ad rem) quæ de
conuiuijs, verriniſque tripudijs in ipſum
Verrem *lib. 5. orat. 10. ſect. 241. num. 28.* non
minus lepidè, quàm ſatyricè deſcribit Tul-
„ lius. Itaque (inquit) erant exitus eiuſ-
„ modi, vt alius inter manus è conuiuio,
„ tamquam è prælio auferretur: alius tan-
„ quam occiſus relinqueretur: pleriqne
„ fuſi ſine mente, ac ſiue vllo ſenſu iace-
„ rent; qui vis vt cùm adſpexiſſet, non
„ ſe Prætoris conuiuium; ſed vt cannen-
„ ſem pugnam nequitiæ videre arbitrare-
„ tur. Ita profectò, poſt riſum potum, &
epulas, non ſine iniuria, ex iactura
artis diſſolutis, ac petulantibus Muſi-
cis plerumque ad amuſſim euenire ſo-
let.

Quia verò (vt *in 1. Reg.* 10. *lib. 5. cap.* 1.
poſt med. docet Gregorius). Ex vno gu-
12 læ vitio, innumera vitiorum agmina ad
conflictum animæ producuntur: varij
apud ipſos exindè iocandi, ludendique
(ſuggerente crapula) etiam conſurgunt
ingenioſi modi: non vtique ex iis ali-
quis quinque *l. 15. C. de religioſis, & ſumpt.
funer. &c. §. deinde verò ordinent &c.* Athle-
tarum exercitio permiſſis, Comonbelon,
videlicet, Comondiaulion, Rhindalca,
Cayron, & Eeperuſam: hoc eſt ſecun-
dum Gloſſ. (nam Alciatus *lib. 1. prætermiſſ.
verb. Ludus* nihil certi docet, in hoc eſſe
ſtatuendum) Ludus vbi lapis in longum
proijcitur; Ludus vbi lapis, vel palus
in breue ſpatium proijcitur; Ludus vbi
equites currendo in terram, rem proij-
ciunt; & Ludi denique alij, vbi pondus
dentibus eleuatur: Sed damnoſus, & exi-
tialis Alearum, Taxillorumue ille, vbi
ineptiſſimi clamores, ſtulta gaudia, iræ-
que, auribus ſæpè ſæpiùs percipiuntur ri-
diculæ, & colliſis minari dentibus, alter-
cari, fremere, viciſſim interim caput
ſcalpere, vngues rodere, & ad ſummum
omnia facere, quæ vel prætereuntibus,
vel adſtantibus riſum excutiunt, oculis
quotidiè contemplamur. Sed & præte-
reà (quod omnium deterrimum eſt) in
Deum, & Sanctos quamplurimos, ibi
bla-

blaſphemias, & probra iaciuntur ſacrilega, quibus abundè ante omnium ſcelerum facies; infælices huiuſcemodi Ludi ſcatere ſolent. Propterea in ipſos, cæteroſque id genus peruerſos, & execrandos homines, *loco citat.* §. 1. & 2. ſacræ armantur Leges, quarum hic quenquam (ſaltem vt magis terreant) quæſo non pigeat condigna auſcultare motiua. Sic
,, enim Iuſtinianus Auguſtus. Alearum
,, vſus antiqua res eſt, & extra opera pu-
,, gnatoribus conceſſa. Verùm pro tempo-
,, re prodiit in lachrymas multa millia ex-
,, tranearum nationum ſuſcipiens. Qui-
,, dam enim nec ludentes, nec Ludum
,, ſcientes, ſed numeratione tantum pro-
,, prias ſubſtantias perdiderunt, die, noctu-
,, que ludendo, argento, apparatu, lapidi-
,, bus, & auro. Conſequenter autem ex or-
,, dinatione blaſphemare, ideſt Deo male-
,, dicere conantur, & inſtrumenta confi-
,, ciunt. Commodis igitur ſubiectorum
,, proſpicientes, hac generali lege decerni-
,, mus, vt nulli liceat in publicis, vel pri-
,, uatis domibus, vel locis, ludere, neque
,, inſpicere &c. Sed de hoc ampliora perſcrutari cupientes D. Marcum Antonium Sabellium Mutilianenſem Rotæ Criminalis apud Sereniſſimum Magnum Etruriæ Ducem prouidum Auditorem, *tom. 3. lib. 10. §. 22. ſumma Diuerſ. tract. lit. L.* ſedulò ne tædeat aliquando perlegere; eò nanque vberiùs, & breuiùs rem acu in hac materia vix neminem attigiſſe, haud temerè cenſeo.

Nunc demùm, Muſicorum ex choro quiuis peragilis, & dexter ſiue Pſaltes,
13 ſiue Phonaſcus, etiam proſiliat in ſcenam; nec vnquam (vt ſpectetur curioſiùs) aſſueto reliquorum hominum gradiatur more, ſed in latus, vel obliquè feratur, vel altero paſſu in contrariam ſe ſe vertens partem, eaſdem repetat, quas nuper reliquerat geſticulationes, adeò vt in via, ſicut nullam habuit quo tenderet metam, ita non eat, ſed erret; non vltra pergat, ſed repedat; omniaque compleat, quæ corporis mendicatæ venuſtati expediri abuſu reputantur: Non proindè tamen, ſeueras eorum penitus euadent cenſuras. qui has, ſimileſque, ad flexuoſas chorearum vertigines, accedentes, motiones, Cinædorum, Pantomimorumque inter euidentia ſigna, patentiaque indicia indubitanter reponunt. Hæc nanque præ cæteris, *libell. de phyſion. cap. 6.* aſſignauit Philoſophus, dicens:
,, Ambulationes duplices, hàc quidem cir-
,, cumclinantis, aliâ verò lumbos tenen-
,, tis, & oculorum circumſpectiones, qua-
,, lis fuit Dionyſius Sophiſta. Equidem
,, perfluus ille inceſſus, ac nutabundus, qui-
,, que modulos quoſdam videtur ſeruare,
,, hominis ſolius eſt omninò diſſoluti, &
,, ab honeſti, rectique ratione, non ſine
,, aliorum ſtomacho feriantis. Hinc (ſuis indigna nequandò appareant authoribus opera) tot inhoneſtæ ex eis prodeunt, emanantque modulationes ad venereas potiùs excitandas delicias, quàm deprauatos aptæ, idoneæque ad dirigendos mores: ob quas in poſterum, non minora honeſtati, ac modeſtiæ parantur exitia; adeò vt Tyndaris Laconiæ Regis Vxor, non ampliùs Cycni ſuauitate cantus corrupta, vna reperiatur Læda, ſed centum, ſed mille. Hoc tamen etiam ferendum cenſerem, profanis ſi, ſcilicet rebus lociſque tantummodò hi canendi impuri; citharizandique diſcretè à Profeſſoribus aptarentur moduli; niſi ex ſcenis, conuiuijſque adhuc impunè quandoque ſacra transferrentur in Templa. Id ſanè apprimè turpe eſt, ac indecorum; theatralibus, ſcilicet, canticis, & mimicis ſymphonijs Eccleſiam Dei, Domum vtpotè, & orationis Locum, *Matth. 21.* polluere, ac profanare. Non enim alicubi, ampliùs canentium, pſallentiumque audiuntur chori, ſed choreæ, ac tripudia, ita vt adſtantes ad ſaltus, & impuras maximè commoueant geſticulationes, minimè (vt à Senioribus antiquitùs religiosè fuerat inſtitutum) ad pietatem, & deuotionem. Interrogatus idcircò *quæſt.* 107. Beatus Martyr Iuſtinus, de ea, quæ Chriſtianorum Eccleſias Muſica decet: Aſſuetas Ethnicorum ſcenis fides, cantuſque inanimorum organorum, cum ſaltationibus, & crotalis, ab Eccleſia perpetuò ſenſit eijciendas, quòd hæc mentem emolliant, & efferueſcentes irritent cupiditates: Contra, cantum ſimpliceur ſine fuco, & tot vocularum inflexionibus, relinquat. Sed vtinam, & in hoc cantu, quem planum vulgò nuncupant, & firmum, vanis etiam, leuibuſque non vterentur cantiunculis: etenim haud paucos ex neotericis pudet ſacrorum concentuum moderatoribus, ſuis in adinuentis adhuc tritas, ac per viculos à cerdonibus decantatas plerumque imitari nænias; quod vtique valdè diſſonum, ac repugnans, vtilibus cenſetur documentis, quæ. 2. *de inſtitut. cleric. cap.* 48. Rabanus Maurus *tom* 10. *Bibliotb. P. P.* eccleſiaſticis humaniter reliquit Præcentoribus: Pſalmiſtam autem
,, (inquit) & voce, & arte præclarum, il-
,, luſtremque eſſe oportet, ita vt oblecta-
,, mento dulcedinis, animos incitet audito-
,, rum. Vox autem eius non aſpera, vel
,, rauca, vel diſſona, ſed canora erit, ſua-
uis,

„ uis, liquida, atque acuta, habens ſonum, & melodiam ſanctæ religioni congruentem; non quæ tragicam exclamet artem, ſed quæ chriſtianam ſimplicitatem in ipſa modulatione demonſtret: neque quæ muſico geſtu, vel theatrali arte redoleat, ſed quæ compunctionem magis audientibus faciat. Quamobrem; ſi ex vago apoſtatæ Iuliani, & flexuoſo greſſu, Magnus Nazianzenus *orat. 2. in eundem.* Quale malum, Romanorum terram tunc nutriret, veluti argumento coniecit aperto: Quale ergo damnum, vniuerſali Dei Eccleſiæ Muſicorum id genus allaturum erit expectandum, qui greſſus item ex impudentia, cantus mollitiem, obſcœnitatemque, non tam infauſtè portendunt, quam ſacris in locis petulanter exercent?

CAPVT XV.

Eadem cum Muſicis non modò participant Poetæ libidinum vitia: ſed adhuc eis præſtant, rigida mordacitate linguæ.

SVMMARIVM.

1 *Harmonicam, & metricam muſicam inter ſe maximè cohærere, non tantùm Tullij authoritate; verùm etiam Poetæ, & Cantoris communitate nominum, & iconum ſatis oſtenditur, & probatur: præſertim cùm ſe mutuò quamplurimùm iuuent.*

2 *Connexorum, & cohærentium, quia idem eſt iudicium; Muſicorum, & Poetarum eadem quoque vitia erunt, ac defectus. Quare ſicut Muſici, laſciuiæ valdè ſunt addicti; Poetæ pariter, tali nequaquam labe vndecunque carebunt. Quin, ipſâ, eò redundabunt, & abundabunt magis; quò vehementiùs animos, verba, quam voces, & ſonus commouere ſolent. Laſciua vnde Poeſis à plurimis reiecta, & reprobata fuit.*

3 *Nam tamen ſibi licere, acriter defendunt nonnulli impudici Poetæ: & qualem Deo, Pudicitiæ, ac Religioni inferant parum animaduertentes iniuriam: bonos mores corrumpere, & iuuenum innocentes animos, ad turpia, & obſcœna pertrahere, vel ſaltem allicere pertinaciter enituntur. Hinc iſtis conſultius veteres, vt talia euitarent pericula, non ſemper Venerem impudicitiæ Deam pingebant laſciuam; ſed vt plurimum honeſtam, & pudicam. Quod ſi fortè expediret, eius templa, & ſimulacra condere, vrbium extra mœnia, valdè cautè ſituabant.*

4. *Addunt præterea in ſui tutelam; audientium, ac legentium animis, eorum non eſſe finem inſerere vitia; ſed inde potiùs ſuauiter, vrbanèque amouere: falluntur tamen haud parum: Nam impuritas, quæ ad ſummum quædam vrbanitas in exceſſu eſt, vera non eſt vrbanitas, ſed ſcurrilitas, & immoderata feſtiuitas.*

5 *Falsò, apparenterque Sapientium, commenta hæc proindè tantummodò ſunt: Nam cùm ij fortè animaduertant, ſe, ea ingenij excellentia eſſe deſtitutos, quæ ad amplexum virtutis ducere poteſt; vertunt ſe ad eam ingenij ſpeciem, qua vulgi ſaltem, diſſolutorumque hominum mens, & animus capi poteſt. Quod vtique grauiter à ſanctis, & doctis exprobatur Viris.*

6 *Quare nec audiendi ſunt obſcœnorum carminum Scriptores, dum iactant, ſe, quamquam improba carmina edant, probam tamen, & pudicam ducere vitam. Quandoquidem ſi libri ſunt Scriptorum liberi, & liberorum eſt, parentum imitari, & exprimere mores; ratione, & exemplis oſtenditur plurimis, ipſos non pudicam, ſed valdè (aliquandò ſaltem) & diſſolutam profeſſos fuiſſe vitam.*

7 *Parentum in liberos, quia regia poteſtas, & authoritas eſt; non ità eos tenentur diligere, vt tantùm bono, & vtilitati conſulant propria, ſed filiorum præſertim, & communi: aliàs principatus authoritatem, in tyrannidem commutarent. Quare laſciui Poetæ, non tantùm ſui nominis apud populares gloriam; ſed librorum maximè ſuorum apud ſapientes homines quærere debent; ne ſcilicet, laſciuiæ ob fœditatem perpetuitatem amittant, & aliquandò miſerè pereant.*

8 *Secùs itaque ſapientibus, nec ius paternum, nec regium competere poteſt: quorum vtrinque refert, non modò regere, ſed & emendare, & ſibi corripere ſubiectos, ne deteriores, peioresque fiant; vt ipſius Dei præſertim exemplo, à quo omnis habetur paternitas, omninò patet. Quare hortantur, & admonentur laſciui Scriptores, ne quendam imitando Heliodorum Triccenſem, nolint ſuos corrigere, & emendare libros; ſed potiùs magni Bruti inſtar, ſua authoritate, & ſententia, huiuſcemodi eorum filios, ſeuerè puniant, & caſtigent.*

9 *Eos proindè aduerſus inſurgunt œcumenica, & ſacra non tantum Concilia; Sanctique Patres; verùm etiam ethnicorum, ac gentilium Philoſophi. Quin etiam Poetæ ipſi, qui miſeranda ob tales obſcœnitates; ad viuum conati ſunt repræſentare exitia. Quarè eſto aliquando contigerit diſſimiles parentibus procreari filios; nunquam verò moribus diſformem, ac repugnantem edere orationem.*

Rectè

10 *Rectè ſanè Poetæ aſſimilantur, & comparantur Apibus, quippè quæ minimè feriunt, niſi irritatæ, cùm vtique pungentium carminum aculeis, niſi iniuria laceſſiti, & iſti pungant. Sed vtinam & omnes ibi ſiſterent, nec vlteriùs nonnulli, in inſontes, & innocuos gratis, & ſine cauſa acriter reſilirent.*

11 *Poetis tamen, quanquàm ad ſtuporem in alienam contumeliam venuſtis, nequiquàm innitendum eſt: tùm, quia peſtifera vis eſt ad nocendum: tùm quia obtrectandi libertas, non tam praua, quam periculoſa eſt res. Quare geſticulatoria ſuper funes mimicorum arti rectè aſſimilari ſolet, quæ quidem excitat plauſus, & ſtupores; ſed tandem finit in lachrymas, & in ruinas.*

12 *Omnes quapropter abhorrent, & cauent ſatyricos Poetas, eorumque ſales, vt de Calliſthenis patet euentu ab Alexandro occiſo. Idcircò in ipſos omnes reclamant leges, ſæuaſque minitantur pœnas. Nam qui detrahit, aut iudicat fratrem ſuum, detrahit legi, aut iudicat legem.*

HArmonicam, & metricam inter ſe aptiſſimè cohærere muſicam; id fortè præ-
1 clarè innuit, quod *in origin. apud Tullium 4. tuſculan. quæſ. in ſect. 209. num. 3.* grauiſſimus Author recenſuit Cato, dum ait: Morem apud maiores hunc epularum fuiſſe, vt deinceps, qui accumberent canerent ad tibiam clarorum virorum laudes, atque virtutes. Ex quo (ibidem protinus ſubinfert Tullius) perſpicuum eſt, & cantus tum fuiſſe reſcriptos vocum ſonis, & carmina. Igitur (vt iam ſuperiùs *lib. 1. tuſcul. ſect. 149. num. 4.* idem accuratè dixerat) Et Epaminondas Princeps, meo iudicio, Græciæ, fidibus præclarè cecinifſe dicitur; Themiſtoclesque aliquot ante annis, cum in epulis recuſaſſet lyram, habitus eſt indoctior &c. Quod ita ſanè adhuc pro comperto, indubioque tenetur, vt tàm carminum, quàm vocum modulatores, promiſcuo nomine, paſſim ab omnibus nuncupentur Cantores. De metricis enim *4. georg.* dicitur:

Hæc ſuper aruorum cultu, pecorumque canebam.

De harmonicis autem *Faſtor. 3. num. 78.* legitur:

——— ad certos verba canenda modos.

Hinc etiam communes vtrique apud Ripam *iconolog. p. 2.* Pictores ingenioſè proprias aptarunt icones. Earum nanque cultus per ipſos, ſtatuſque indifferenter fuit. Lyram, videlicet, ſiniſtra; ſetis intentum arcum (quem è bellorum terrore, ad Muſarum voluptates tranſtulit ars, proque plectro eſſe iuſſit) dextera ſuſtinere: oloribus vndique circumſepiri, lauroque coronari; atque orcheſtram, pretioſo inſtratam tapete magnificè, ſumptuoſèque inſiſtere. Quinimò inter ſe inuicem munire, & fulcire ſolent, vt ſicut: Cantus vocis plurimum iuuat, ſociata neruorum concordia. *Quintil. lib. 5. in fin.* ità carminum, verborumque, ſuaui adhibita venuſtate, vehementer confert. *In Timæo enim circa med.* ita docet Plato. Nam ad hæc ipſa (mentis, ſcilicet, ad vagas, erraticàſque comprimendas diſcuſſiones) ſermo pertinet, plurimumque conducit, omniſque muſicæ vocis vſus, harmoniæ gratia eſt tributus. Atqui & harmonia, quæ motiones habet animæ noſtræ diſcurſionibus congruas, atque cognatas, homini prudenter muſis vtenti non ad voluptatem rationis expertem, vt nunc videtur, eſt vtilis: ſed à Muſis ideo data eſt, vt per eam diſſonantem circuitum animæ componamus, & ad concentum ſibi congruum redigamus.

Quamobrem. ſi cohęrentium, conne-
2 xorumque idem eſt indicium, *l. 3. iudicio contrario, ff. de contrar. act. tutel. l. proinde ff. ad l. aquil. l. cùm actum ff. de negot. geſtis. cap. tranſlato de conſtit. cap. præterea de offic. deleg.* Quia connexa, vnum & idem eſſe exiſtimantur. *l. quod conclaue ff. de damno infe.* Muſicos, & Poetas, iiſdem quoq; laborare vitijs haud perperam comperiemus; eoque fortiùs, quo iſti carminibus; illi verò ſimplici ſono, animum vehementiùs, intimiuſque commoueant, & afficiant. Verba enim, ideo inſtituta ſunt, vt per ea quiſque ſuas in alterius mentem, atque notitiam præferat cogitationes. *Berlach litt. V. n. 90.* Vnde, & Poeti (vt iam ſuperiùs *lib. 2. cap. 15. nu. 9. 14. & 18.* breui exarauimus ſtylo) hoc præſertim vitium obijci ſolet: quod eius, ſcilicet, inter mortales, nullus penè ſit vſus, niſi in numeris liberè laſciuientibus, animos adoleſcentium pelliciat, obſcænæque aucupio voluptatis irretiat. Adeò vt Philoſophorum alij ex artibus ciuium bono repertis, Poeticam ſerio, & conſtanter excluſerint. *Plato 2. de republic.* Alij, volumina de Poetis cautè legendis, audiendiſque conſcripſerint, negauerintque indicendos in eorum opera adoleſcentes, niſi certis anteà præceptis, quaſi aduerſus venena remedijs inſtructi eſſent *Plutarchus de audien. poetis.* Et quidem? Hæc illa lues, & peſtis lutulenta, fœdaque eſt, ex qua ad peccandum inuitamenta, & ad libidinem faces indeficienter accipimus; vnde malis deinde actos noſtrates animos Intemperijs, circæoque, neſcio, quo poculo de rationis ſtatu deturbatos, in pecudis mores, ſordeſque ſubindè traducimus. Propterea: Fornicarij cantus (*homil. 38. in Matth. apud Io.*

*Dradeum loc.com.l.C.*aiebat Chryſoſtomus) multo magis, quàm ſtercora ſunt abominabiles.

Et tamen licere ſibi huiuſcemodi exitiale malum, adhuc etiam in hoc candore
3 caſtiſſimæ Religionis noſtræ, non pauci proteruè, petulanterque exiſtimant: Nec intelligunt (quanquam tam claro, ſynceroque illuſtrati lumine) quam vili ſe, ſordidoque negotio fœdè contaminent, quàm infami cultu mortalium animos ſeruituti Dæmonum impiè mancipatos habeant, quam plagam pudicitiæ, quam cladem religioni, quam contumeliam Principi omnium Deo nefariè moliantur? Pudicitia nanque (*in ipſius ſermone tom. 2. Bibliot. PP.* inquit Sanctus Zeno) Peſtiferas odit blanditias carnis inimicas; & quicquid ingeſſerit mundus voluptatis, aut muneris, totum reſpuit, præſumens totum ſe habere, ſi pura ſit. Neminem fœdè deſiderat, nec vlli ſimiliter ſe deſiderabilem præſtat. In ſuo ſtatu omni loco, omni tempore manet, plus honeſtati conſulens, quàm vtilitati. Illi proindè, qui Veneris libidinum, voluptatumque Deæ, olim vel ſigna fundebant; vel ad viuum fingebant, non ita demum ſemper ea fabricabant, quin iis ſimulacris vti etiam homines poſſent ſine vlla pudicitiæ iactura, ad ædium ornatum; aut fulcimentum. Hinc *in ſymposio non longe à princ.* rectè duplicem Venerem excogitauit Plato, verecundam vnam, inuerecundam alteram. Quinimò *lib. 1. cap. 7.* Vitruuio teſte idcircò Etruſcorum diſciplina, iubebatur extra mænia fanum Veneris collocari, vt nihil in vrbe aduerſus caſtimoniam, adoleſcentibus verſaretur ob oculos. At verò, qui impudicæ Poeſeos ſimulacra inuerecundè, imprudenterque concinnata, & quæ ad omnem turpitudinem fabrefacta proponunt: quem denique vſum relinquunt intuentibus, niſi vt eorum aſpectu, cultuque violatę ſemel hominum mentes, deſerta honeſtate, abiecto pudore, in regnum, complexumque voluptatis, qua nihil eſt inimicius virtuti, miſerè transfugiant? Itaque ad rem noſtram religioſis his documentis, ibidem idem Sanctus Antiſtes ſubindè monet; dicens: Si ergò exultet gloria eius ſæpè in gentibus (quamvis illic fructuoſa, vel vera eſſe non poſſit, quia ſub impudico prædone verſatur) quantò magis debet eſſe glorioſior in populo Chriſtiano, qui eius ſanctificatori inuiolabili deſeruit Deo? Nam ſi Eccleſia, ideò Chriſti ſponſa eſt, quia pudica: ideò iugo thalami cęleſtis honorata, quia etiam poſt nuptias manet poſtmodum virgo perpetua, nos, qui naſcimur de tanto coniugio, omnifariè adniti debemus, quemadmodum proſapiæ noſtræ nobilitatem, non relatione tantùm, ſed etiam fide ſimilitudinis approbemus.

In ſui tutelam dum turpia nauiter, impenſèque, feſcennina ſcribunt licentia,
4 adhuc adducunt voluptuarij Poetæ; animis, non eſſe finem inſerere vitia, ſed inde potiùs ſuauiter, vrbanèque amouere; cùm Venuſini *2. epiſt. cap. 1.* disertè habeatur.

Os tenerum pueri, balbumque Poeta figurat.
Torquet ab obſcænis iam nunc ſermonibus aurem.

Adduntque, Hominem non facilè ad virtutis celſitudinem pertrahi, ſi arduum per iter, inuioſque ſaltus id ipſi proponatur obtinendum: ſatiùs fieri, ſi per amæna priùs diuerticula tranſuerſis viis eò deducatur: imò niſi huiuſmodi ſubindè illecebris in itinere firmetur, redire ſenſim ad ingenium, ac ſæpè numero ad ima deuolui: Quarè hæc blandimenta, vrbanitateſque tandem potius honeſtati deſeruire, quam turpitudini fauere. Ingenioſè ſanè, ſatiſque ſapienter, niſi (*vt in 8.* inquit Minutius) Apud eos tota impuritas vocaretur vrbanitas: quod tamen veri ſapientes oppido reiiciunt, nec deſinunt ſtomachari. Impuritas nanque (quę ad ſummum vrbanitas quædam in exceſſu eſt) non vrbanitas quidem, ſed propriè ſcurrilitas videtur dicenda *2. eth. cap. 7.* dictante Philoſopho: In iucunditate, qui modum quendam adhibet, is feſtiuus, ſeu vrbanus habendus eſt, effectio, vrbanitas, & feſtiuitas: at, quæ modum egreditur, ſcurrilitas; & in quo ipſa ineſt ſcurra dicitur.
5 Commenta ſanè fictè ſapientium hæc tantummodo ſunt, quique hiſce ſimulationum inuolucris tegunt, & quaſi velis quibuſdam obtendunt ſtyli petulantiam atque improbitatem ſui. Nam cum iſti animaduertant, ſeque ea ingenii excellentia, nobilitateque deſtitutos intelligant, tantùm vt operis moliantur, quod ſummis, atque imis gratum, in virtutis complexum recta mortales ducat; dant ſe in alteram viam, & conquiſitis canoris ad oblectandum nugis, iiſque arma inter, amoreſque turpiter ac fœdè illitis; ſic eam hominis partem, quæ facilis captu eſt, alliciunt, titillantque; ſic ſe in vulgi manus, atque animos, homines facti ad ingenium vulgi, pertinaciter inſinuant; vt quam expectare Poetæ laudem, ab ingenii ſui infælicitate non poterant, eam ſe ſuffragio plebis, ſordidiſque hiſce blanditiis delinitæ, impetraturos facilè ſperent. Hoc autem, iam non eſt ingenia ſauare, & ad virtutem dulciter, ſuauiterque allicere: ſed ad oblectamenta

mentа

menta prædiſpoſitos, & inclinatos animos turpitudine fabulæ ita incaleſcere, vt meras cum vitijs voluptates auidè, ſitienterque eo magis hauriant. Quod ægrè ferens Beatus Martyr, & Epiſcopus Cyprianus. *2. epiſt. 2. prope med.* de hac morum pernicie, iuſtiſſima querela in obſcænos, & impudicos Tragædos ità grauiter eſt inuectus:
,, Adulterium diſcitur dum videtur, & lenocinante ad vitia publicæ authoritatis
,, malò, quæ pudica fortaſſe ad ſpectaculum
,, Matrona proceſſerat; de ſpectaculo reuertitur impudica.

Nequaquam igitur (ab ijs præſertim, quibus ſolæciſmus magnus, & vitium eſt
6 turpe quid narrare) obſcænorum carminum audiendi ſunt impudici Scriptores, qui vt cenſuras excutiant, malunt, quam corripi, Martialis illud *epig. 1. num. 4* petulanter proferre.

Innocuos cenſura poteſt permittere luſus:
Improba ſiqua mihi eſt pagina, vita proba eſt.

Quandoquidem, ſi ex Philoſopho *9. ethic. cap. 7.* ſæpe didicimus: Studioſas Poetarum lucubrationes, partus vocari: nec magis à Parentibus liberos, quam à Poetis ſuos amari libros: hinc vbi aliquid in eis intuetur obſcæni, ſuſpicari fortè valebimus: Partum eſſe parenti ſimilem, nec potuiſſe ex impuro, turpique ingenio pulchriorem, nobilioremque ſobolem procreari. Quod ſi hoc aliundè conuincere non liceat, præſentia ſaltem exempla, non de leui probabunt. De antiquioribus idcircò Poetis (vtpotè cæterorum in hac arte magiſtris) has effrænatas libidines, & impudicitias, diuerſarum paſſim ſolent afferre gentium Hiſtoriæ: Menandrum, ſcilicet, Athenienſem comædiarum ſcriptorem, in mulieres ob amorem, inſanum euaſiſſe. *Suidas*: Mulieroſum Euripidem fuiſſe, *lib. 13. cap. 27.* ſcribit Athenæus. Sapphum Lesbiã, amore Phaonis captam; cum ille eam abhorreret, animi impatientia, ſe de Monte Leucade in mare præcipitaſſe, *2. triſt.* teſtatur Ouidius. Impuriſſimos ſcortatores, *lib. 13. cap. 8. 14. 22. 25. & 26.* appellauit idem Athenæus, Dioclem: Pherecratem: Eunicum, aliàs Philyllum: Alexidem. Eubulum: Diphilum comicum: Sophoclem tragicum: Antimachum Colophonium: Lamynthum Mileſium: Mimnermum. Hermeſianactem; & Alemanum: quod pariter vitium exinde ſortiti ſunt Poetarum quamplurimi, vt ipſi de ſe impudentiſſimè, ſuis periactant in carminibus. Sed, quod tandem deterius eſt, Pæderaſtiæ (nefandæ quidem libidinis) vitio, notarunt Orpheum Tracium, *Ouid. 10. metam.* Conconium, *Valer. Max. lib. 1. cap. 1.* Cratinum Athenienſem, *Ranis text.* Pindarum, *Athenæus lib. 13. cap. 27.* Euripidem, Ælian. *lib. 13. variar. hiſt.* Alcæum, *Horat. 1. carm.* Alijque cæteros non paucos: quorum profectò illecebris, & impuritatibus, non vitæ probitas, atque honeſtas (vt ipſi falſò ſe iactant) ſed improbitas, ac licentia ſatis manifeſtatur, & colligitur. Nam:
,, quemadmodum (apud Maximum Tyrum
,, *ſerm. 15.* Romulus dictitabat) Vas fictile
,, ſono, & tinnitu: ſic homo, ſermone
,, agnoſcitur, & probatur.

Cæterùm, quia: Parentum in liberos inſtar Regis poteſtas, & authoritas eſt: di-
7 cente Philoſopho *8. ethic. 10.* Quæ patri eſt
,, cum liberis ſocietas regalis poteſtatis for-
,, mam obtinet: patri enim curæ ſunt ſui li-
,, beri. Hinc etiam Homerus, patrem Iouem
,, vocauit, eo quod regnum paternum, im-
,, perium eſſe debet. Laſciui proinde Poetæ obſcænorum codicum procreatam proſapiam, ob illi inſertam imaginem, ſuique ſimilitudinem, nequaquam ità tenentur diligere, vt bono proprio tantummodò conſulant, filiorum autem (ſuarum nempè lucubrationum) aut oſcitanter incumbant decori, aut penitùs negligant vtilitatem, atque ita Principatus authoritatem, ignauiſſimè vertant, & commutent in
,, Tyrannidem. Trangreſſio autem regni
,, (ibidem inquit Philoſophus) Tyrannis
,, eſt. In vtraque enim vnus gubernat; ſed
,, plurimum inter ſe differunt. Tyrannis
,, enim proprium quærit commodum; Rex
,, verò eorum, qui ab eo reguntur. Non
,, enim eſt Rex, niſi per ſe ſufficiat, & cun-
,, ctis bonis excellat. At qui talis eſt, nul-
,, lius indiget. Non ergò hic quæret vtili-
,, tatem propriam, ſed eorum, qui ab eo
,, reguntur. Scribunt autem hæc ipſi turpia,
,, non vtique ingeniorum ſuorum editam vt
,, pereonent prolem; ſed (cùm præclarè, honeſtèque agere, mentis ob inopiam illis plerumque, ex nuper dictis, ſit fortè negatum) vt vulgo ſaltem, perditorumque hominum expetitas ſibi laudes adſciſcere queant; atque adeò filiorum minimè, ſed vt ipſorum ibi calamo tam putres ſemel ſculpſerunt obſcænitates. Etenim *lib. 10. epig. 1.* dictante Martiale.

—Chartis nec furta nocent, nec ſecula præſunt;
Solaq; non norunt hæc monumenta mori.

Hoc autem in filios, nec ius paternum, nec regium eſt, quorum vtrinque ex
8 amore (vt docet Ægidius Romanus. *2. p. 2. lib. de regimin. princ. cap. 3.*) rectè intereſt, non tam regere, ſed & ſibi corrigere, & emendare ſubiectos, adeò vt iure in ineptos, he-

hebeteſque parentes illud Terentij *Adelph. act.* 1. *ſcen.* 1. recantare liceat:

——— Hoc qui nequit,
Fateatur neſcire imperare liberis.

„ de ipſo nanque Deo: Ex quo omnis pa-
„ ternitas in cælis, & in terra nominatur,
„ *Epheſ.* 3. nonne apertè ad *Heb* 12. legitur:
„ Quem diligit Dominus caſtigat: flagellat
„ autem omnem filium, quem recipit? ex
„ eo ſcilicet (vt *lib. de ira Dei cap.* 20. eruditè
„ docet Lactantius) Quia fugitiui, & abdi-
„ cati liberè viuunt, & qui ſub diſciplina
„ patris, aut domini ſunt, ſtrictius, & fru-
„ galius? Quamobrem, impudicorum li-
„ brorum obſcæni Parentes Heliodori Tri-
cenſis, imitatores amabò non ſint, qui
(*hiſtor. Eccleſ.* 12. *cap.* 43. referente Nicepho-
ro) epiſcopali maluit cedere dignitati,
quàm æthiopicam hiſtoriam, ob quam
adoleſcentium multorum in diſcrimen
conijciebatur pudicitia, aut emendare, aut
flammis abolere; ſed Magni Bruti potiùs
heroicam ſectentur virtutem, qui vt per-
duelliones ingenuè mulctaret filios: Exuit
„ patrem (*lib.* 5. *cap.* 8. inquit Valerius Ma-
„ ximus) vt conſulem ageret, Sic enim,
„ *Deuter.* 21. præcipitur in contumaces, &
„ proteruos filios. Si genuerit homo filium
„ contumacem, & proteruum &c. apprehen-
„ dent eum, & ducent ad ſeniores ciuitatis
„ illius, & ad portam iudicij &c. lapidi-
„ bus eum obruet populus ciuitatis; & mo-
„ rietur, vt auferatis malum de medio
„ veſtri, & vniuerſus Iſrael audiens perti-
„ meſcat.

Hinc eſt, quod velint, nolint obſcæno-
rum Scriptores, non tantùm grauiſſimis
9 ſanè ſanctionibus, fæda aduerſus hæc vo-
lumina, Sacra Æcumenica inſurgunt Con-
cilia: Tridentinum præſertim, *reg.* 6. San-
cti Patres, ex quibus Hieronymus (vt cæ-
teros mittam) *cap.* 5. *Amoſ.* dicens: Non
„ debemus ſequi fabulas Poetarum, ridicu-
„ la, & portentoſa mendacia, quibus etiam
„ Cælum conantur; & mercedem ſtupri
„ inter ſidera collocare: Verùm etiam ex
„ Ethnicis, Philoſophus ipſe, qui *lib.* 7. *cap.*
„ *vlt.* præcipit in politicis, obſcænitatem vt
omnem ab vrbe procul habeat Legiſlator,
pænisque coerceat adoleſcentes, ne in foro
tabulas, aut ſigna ſpectent impudica; neue
in Theatro fabulas obſcænas audiant:
proindè curent etiam, atque etiam Ma-
giſtratus, ne vſpiam locorum ſtatua vlla,
vel pictura turpium facinorum imitatio
conſpiciatur. Nam cùm impuriſſimi
quique etiam Deorum ſpectaculis hiſce,
„ relati eſſent in ſcena; Quiſquis ea feciſſet
„ (1 *conf. cap.* 16. addit Auguſtinus) non ho-
„ mines perditos, ſed cæleſtes Deos videba-
tur imitatus, Veruntamen Poetas ipſos
ideircò audiamus, quorum aliquis, Te-
rentius ſcilicet, *Eunuc. act.* 3. *ſcen.* 5. quid
boni ex his aſpectibus aliquandò enatum
ſit, Populo Romano, eleganter narrauit
in ſcena. Adornabat itaque ſe, ad flagi-
tium adoleſcens quidam cum tabula fortè
ſuſpectans, in qua eum Danae facinus Io-
uis (protritum vulgò commentum) non
melior, quam Poeta, Pictor expreſſerat,
exarſit continuò miſer, ſecumque repu-
tare ſic cœpit.

Deum ſe ſe in hominem conuertiſſe, atque
per alienas tegulas.
Per impluuium veniſſe clanculum, fucum
factum mulieri;
At quem Deum? qui templa cæli ſumma,
ſonitu concutit:
Ego, hoc homuncio non facerem? ———

Fecit igitur, Iouiſque exemplo, & quaſi
hortatu: Poetæ certè ductu, ſcelus hone-
ſtè perſuaſit ſibi. Quarè libenter etiam in
obſcæna canentes idipſum dicerem, quod
de Leucippo atomorum inuentore forti-
tuitorumque tutore *lib. de ira Dei cap.* 10.
„ Lactantius protulerat; nimirum: Quantò
„ melius fuerat tacere, quam in vſus tam
„ miſerabiles, tam inanes, habere linguam.
Nam impudicis, ac laſciuis ingenijs; vti-
liùs quidem eſſet, diù decora ſterilitate la-
borare; quàm obſcæna ſcribendo, tam im-
pudicæ, & inhoneſtæ prolis; veros, &
vnicos (ſed ineptos, & proteruos tamen)
„ parentes reputari. Contingit enim (*in*
„ *proœm. variar.* inquit Caſſiodorus) diſſimi-
„ lem filium plerumque generari: ora-
„ tio diſpar moribus vix vnquam poteſt
„ inueniri: Eſt ergo iſta certior arbitrij pro-
les.

Verùm enim verò (vt tandem de fumo
ire properemus ad flammam, & morbo
10 addamus morbum) nequaquam inſanire,
aut delirare videntur, qui Poetarum in-
genium, melliferis nituntur aſſimilare, &
æquiparare Apibus: Nam ſicut hæ, niſi
irritentur dulcedinem ferunt, & innocuæ
ſunt; irritatæ verò aculeos infigunt: ità
Poetæ, vbi non læduntur, nulla quippè
hominum natio ſuauior, & innocentior,
eſt; laceſſiti autem adeò vlciſcuntur, vt
vel ad mortem adigant, & inducant. Nam
præter id, quod de Archiloco apud Pinda-
rum, *ode* 2. *pythior.* legitur, quippe qui Epo-
dum ex trimetris, & dimetris canens eo
commento Lycamben cum tribus filiabus
compulit ad laqueum; *lib.* 8. *variar. cap.* 8.
teſtatur Muretus fuiſſe ætate Poetam, qui
tam ſeueris verſibus, inimicum præſtrin-
xit, vt interierit præ dolore. Sed vtinam,
iniuria aliquando affecti, in Sontes reſili-
rent duntaxat, cæteros præterirent autem:
excuſabiles quippè quodammodò fierent:

Nam

Nam 5. *de arte amandi. non procul à fin.* dicitur.

Quoslibet extinctos iniuria ſuſcitat ignes.

Sed innocuis, & inculpatis indiſcriminatim detrahere neutiquam decet, aut ab ingenuis aliquandò probatur. Quandoquidem (Bacchide, Lachetem apud Terentium *in hecyra actu. 5. ſcena 1.* ſic alloquente)

Offerre iniuriam alicui immerenti impiū eſt.

Hanc tamen impietatem ità Poetarum nonnulli ſibi conferunt, redduntque domeſticam, & familiarem, vt inſtar Scorpionis (cuius ſemper canda in ictu eſt, *Plin. lib. 1. cap. 25.*) ad pungendum, feriendumque, mordacia ſcommata in promptu habent. Quamobrem eorum ſingulis, illud Venuſini, *lib. 1. ſatyr. 4.* arridere videtur:

——dummodò riſum

Executiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico.

Præſertim cum Lucillij (qui vt ſentit Plinius *in præfat. operis.* Primus condidit ſtyli naſum) in ſe transfuſum; præferant ingenium. Hinc idem ibidem addit Poeta;

Et quodcumque ſemel chartis illexerit, omnes.

Geſtiet à furno redeuntes ſcire, lacuque,

Et pueros, & anus ——

At hoc ſcribendi genus, quanquam feſtiuiſſimum quidam prædicent; Quintiliano tamen ingenuo, & probo viro. *6. inſt. c. 3.* minimè placere; dū inquit: Longè abſit propoſitum illud: Potius amicum, quàm dictum perdidi; Quia (vt poſteà ſubdit) Inhumana videri ſolet fortunæ inſectatio; vel quia culpa caret, vel quia recidere etiā in ipſos, qui obiecerit, poteſt. Primum itaque conſiderandum eſt, & quis, & qua cauſa, & apud quem, & in quem, & quid dicat. Nam aduerſus miſeros (vt inferius concludit) inhumanus eſt iocus.

Poetis idcircò, alienam in contumeliam, quanquam ad ſtuporem venuſtis; nequaquam inuidendum puto; quia: Peſtifera vis eſt valere ad nocendum. Seneca *lib. 1. de clemen. cap. 3.* Et conuitiorum aculeis, omnibus execrabiles eſſe ſolent. Vnde idem Lyricus 2. *lib. epiſt. 1.* in licentioſos Feſcenninos, ità ad Auguſtum ſcribit:

——Quin etiam Lex

Pænaque, lata, malo, quæ nollet carmine quemquam.

Deſcribi: vertère modum formidine fuſtis.

Ad benè dicendum, delectandumque redacti.

Obtrectandi nanque libertas non tam peruerſa, quàm periculoſa eſt. Habet quidem ſtatim initiò audientium plauſus, & clamores; quia: Obtrectatio, & liuor pronis auribus accipiuntur. *Tacitus hiſt. 1.* ſed finit in lachrymas, deſinit in mærores. Schænobeticæ Circulatorum arti, haud diſſimilem, ad Lupercum *lib. 9. epiſt. 26.* proinde Plinius ſcripſerat iunior. Vides (inquit) qui per funem in ſumma nituntur, quantos ſoleant excitare clamores, cùm iam, iamque caſuri videntur? Sunt enim maximè mirabilia, quæ maximè inſperata: maximèque periculoſa, quæ grandi ſunt ſubiecta diſcrimini. Irreparabilia ſanè, infælicium multorum poſſent hic fusè recenſeri exitia: ſed vnum pro mille ſufficiat, quod Magni Alexandri Præceptori Calliſtheni (vt cum Stoico *Suaſiar. 1.* ad amuſſim loquar) accidit, quem occidit propter intempeſtiuè liberos ſales. Quamobrem, hos ſatyricos Zoilos, ferè omnes abhorrent; & vt idem Lyricus 1. *ſatyr. 4.* concinnè, lepidèque canit:

Omnes hi metuunt verſus: odere Poetas.

Fænum habet in cornu: longè fuge ——

Plutarchus autem *in Craſſo.* huius prouerbij originem indicans; ait: A bobus, qui cornu petunt prouerbium eſſe natum, quorum cornibus, Romani ſolebant fænum appendere, vt ſibi ab eis cauerent homines in via fortè occurrentes: narratque Sicinnium quendam de Craſſo dicere ſolitum, fænum eum habere in cornu. Sed vtinam, & hoc ſignum, ad hos peruerſos euitandos homines, laceſſitis aliquandò ſufficeret iniuria: ab eis protinùs cauerent exindè, & ab imminenti potiùs honeſta fuga, quam turpi æmulatione, ſubtraherent ſe periculo. Quia, ſicut *prouerb. 24.* dicitur. Cum detractoribus non commiſcearis: ita *Iacobi 4.* legitur: Nolite detrahere alterutrum fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum, detrahit legi, aut iudicat legem. Leges autē in Satyricos detractores, eorumque ſcripta, ſæuiſſimè armantur, & atrocibus, diriſque pænis, ad vltimum ſupplicium vſque (dummodò tamen crimen in eorum irrogatum ſcriptis talem pænam meruerit) ipſos coercent. Apud Marc. Ant. Sabellicum, ſumm. *diuerſ. tract. tom. 3. l. L. §. 2. nu. 6.* & alios &c.

CAP.

CAPVT XVI.

Genethliaci Aſtrologi; dum futura certò, & infallibiliter præſagire nituntur; aperta falſitate, ſuperſtitioſa diuinatione, & ſacrilega impietate laborare penitùs conuincuntur.

SVMMARIVM.

1 *Licet Noſſe tempora, & momenta, quæ in ſua Cæleſtis Pater poſuit poteſtate, iam planè determinatum ſit, noſtrum non eſſe: Quidam tamen nugaces homines, plurimis ex brutorum prædictionibus inducti; non verentur aſſerere, futurorum præſcientiam, hominibus adhuc non eſſe denegatam; ſed eò magis illis collatam, quò cæteris animantibus, dignitate præſtant, & ipſa excellunt. Vnde veritatis à ſcopo, valde videntur aberrare.*

2 *Arduum, quinimò impoſſibile eſt infallibiliter prænuntiare futura præſertim, quæ Deus nos latere abſolutè voluit; quod pluribus oſtenditur rationibus, ad varia ducentibus inconuenientia. Quare ab omnibus ferè oppoſita confutatur ſententia, ex catholicis non modò, verùm etiam ex ethnicis, & infidelibus.*

3 *Non tamen, ex hoc; cæleſtium hæc in inferiora naturales negantur influxus, cùm omnibus conſtet, aerem ex Cæli conditione, vel turbatum, vel placidum, ſe ipſum inſinuare in mortalium corpora, ex quorum deinde afflatu, incluſi animi inſpirati, aliquo modo, accipiunt affectus. At, ſidera, quorum tantummodò eſt inclinare, ad rectas, aut impias violenter cogere cupiditates; id ſanè penitus reijcitur, & exploditur.*

4 *Quomobrem, dùm Genethliaci putant hoc ità neceſſariò euenire vt aliundè, non ſolùm moraliter, ſed etiam phyſicè, & naturaliter impediri non poſſint: fallacia, & mendacio quam maximè laborare, apertè conuincuntur; cùm ipſa, hoc nobis quotidiana præſtet experientia, oſtendatque, in rebus etiam, in quibus maximè valere ſolet Aſtrologia, nunquam, aut rarò eorum prædictionibus effectus, euentuſque reſpondere.*

5 *Nonnullis ſatis oſtenditur exemplis: circà aeris ſerenitatem, & pluuiam, Genethliacos Aſtrologos grauiter eſſe mentitos: Ex quibus vtique Prudentes conijcient, eò magis ipſos mentiri potuiſſe, dum rationalium creaturarum fata conati ſunt rimari; cùm ea Cælo minus ſubiaceant, & ſubdantur.*

6 *Cum varijs; ac validis in oppoſitum huiuſcemodi fautores artis premantur rationibus; ad experimenta confugiunt, quibus ſatis intemperanter ſuam tuentur, & extollunt ſententiam. Hinc remiſſiuè plurima obiter proferuntur apoteleſmata. Ex quibus ad ſummum colligendum putabitur; non minorem certitudinem, & veritatem ſecùm ferre Aſtrologiam, quàm cætera aniles, vanaque ſuperſtitionis artes; cùm ex multiloquio, etiam ipſæ rectè quandoque vaticinentur, more quidem ſtultarum, qui ex eo plerumque prophetant, quòd plurima proferunt, & identidem iactant.*

7 *Sortè propterea, vel Dæmonis aſtu interdum futura præſagire ſolent Aſtrologi: Nullam decentius, ſumma iuſtitia pœnam exigente, quam, vt quæ diuinæ veritati ſuperba ingenia non ſubduntur, vnius deinde vani Mathematici mendacijs, & fidem, & libertatem obligent ſuam. Quod item remiſſiuè ex oppoſito totidem alijs oſtenditur apoteleſmatibus, quibus aſtronomicarum figurarum mendacia, contrarij detegunt, manifeſtantque euentus.*

8 *Iudiciariam Aſtrologiam, Diuina litera, ac Sacri Canones, ſuperſtitioſæ diuinationis ponunt ſub ſpecie. Tunc enim ſolùm quis dicitur diuinare, quando ſibi, indebito modo, futurorum vſurpat prænuntiationem, vt Genethliacis contingit Mathematicis, dum ex falſa opinione putant, aſtra diuinæ, & humanæ non ſubdi voluntati, atque exinde infallibiliter ſe poſſe prouidere contendunt omnes futuros euentus.*

9 *Quamobrem, ex hac pernicioſa, & ſuperſtitioſa arte, contra veram, & chriſtianam pietatem, Eccleſiæ hoſtibus omnia ſuppeditantur arma. Hinc enim ad malam religionem; hinc ad hæreſes: hinc ad perditos mores: hinc ad irreuocabilem malitiam: hinc ad omnem ſacrilegam impietatem præceps, & facillimus datur, & paratur lapſus; adeò vt non tantùm diuinarum, humanarumque legum varietas: miraculorum, ac portentorum ſublimitas: virtutum, vitiorumque bonitas, & malitia: verum etiam, & ipſa humanati Verbi voluntaria paſſio, & interitus, ſiderum neceſſitati, ac fato ab eius fautoribus impiè tribuantur.*

10 *Varia tandem (quamquam non omnia, ſed præcipua ſaltem) Summorum Pontificum, Epiſcoporum, Theologicarum Vniuerſitatum, & Imperatorum, Genethliacos in Aſtrologos, eorumque artem commemorantur Decreta; quibus, Ciuitatibus, & Regnis hi peruerſi homines, inutiles, & noxij indicati ſunt. Talibus idcirco legum conditoribus, immenſæ referenda ſunt grates, quod communem hanc peſtem, & vaniſſimam curio-*

ſita-

ſtatem de medio abſtulerint, Hydram hanc extinxerint, Harpias eas expulerint, quorum conſortio faſcinantur homines, nitor obſcuratur fidei, bona ingenia ſæpiſſimè deluduntur.

QVamquam nulli mortalium certam futurorum notitiam contulerit natura, 1 cùm ſcriptum ſit *act.* 1. Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate: Quidam tamen vani, & nugaces homines ſagaciter obſeruantes, ſibi atque indifferenter omnibus, tam altè ab ipſa natura inſitam eſſe ſciendi cupiditatem, tamque effrænatè eos in diuinationem ferri, vt præſcientiæ enixè quandoque affectent excellentiam: Firmiter ſuadere audent, quod cum ſapientiſſimus huius vniuerſi molitor Deus volucribus, cæteriſque animantibus, neſcio quas præſenſiones inſeruerit, quibus aeris (vt ita dicam) ſeditiones; cæli grauitatem, ac ſerenitatem, & ſibi prænideant, & alijs, certo corporis motu, prædicant: Homini quoque vtpotè naturæ miraculo, imminentia ſibi, alijſque vel commoda, vel diſcrimina à ſideribus ſaltem, cælique aſpectu, certò diſcere poſſe, non debet denegari. Ex ijs ideircò (aiunt) expectandam eſſe fælicitatem, & ijs vitæ genus, & mortis arbitrium. Quàm autem (hac ſola inducti ratione) veritatis aberrent à ſcopo, necnon ſtultos, creduloſque callidè decipiant; his documentis *tom.* 13. *Bibl. PP. in Ecclesiaſ. cap.* 10. (vt cæteros mittam) mirificè expreſſit Olympiodorus Monachus, dicens: Quis autem nobis, ea, quæ poſt ſunt renuntiabit? hoc eſt, futura: vt puta, num filios genituri ſumus, an genitos iam liberos amiſſuri: nobis ne in patria, an apud exteros moriendum ſit: exiguo ne ſpatio, an contra longinquo futuri ſimus in vita? Idcirco qui ſolliciti ſunt hęc re- ſcire, vel per auguria, vel per naturalis diei obſeruationem, vel per mendaces alias huiuſmodi diuinationes: & qui cætera demum ſcire affectant, quorum habere certam cognitionem non poſſumus; in vanum laborant, inutilemque ſibi deſumunt operam. Hæc autem fermè cuncta ſtultis contingunt, proptereà quòd minimè noruut pergere in Ciuitatem; hoc eſt, optimæ conuerſationis normam ſibi proponere; neque perſequi volunt Eccleſiæ ſimplicē fidem, pulchramque pergere in ciuitatem, ſupercæleſtem, ſcilicet, Ieruſalem, cuius opifex, & author eſt Deus.

Difficile quidem valdè eſt ventura in- 2 fallibiliter annuntiare: quinimò, quæ Deus non latere aliquandò ſtatuit arcana, eorum impoſſibile eſt velle contendere publicar tionem: Nam quis eſt (*ſuaſor.* 4. ſcribit Seneca) qui futurorum ſcientiam ſibi vendicet? nouæ oportet artis ſit, qui iubente Deo canat, non eodem contentus ſit vtero, quo imprudentes naſcimur; quandam imaginem Dei præferat, qui iuſſa exhibet Dei. Sed prænarrata adhuc fingamus vera eſſe, & hac in arte minimè poſſe errari: vndè tamen tantum ſideribus in corpora noſtra, imò mentes, imperium? Num commune, qui ſubeunt prælium, ſimulque extinguuntur, omnes ſub eodem cæli ordine erant nati? Num ſi nauis peritura eſt, nullos vectores accipiet, niſi quos naſcentes, aſtra naufragio damnauerint? Non ne ſub ſidere omni, illi producti, coeunt in aciem, nauigium onerant, & diſpares ortus, vna morte coniungunt? Quid autem eum in prædonem quis incidit? eadem perinde aſtra, quæ viatorem, dum naſceretur, ferro prædonis mancipabant, ipſique prædoni, diù fortaſſe anteà nato mentem, vimque dederunt, vt aliquando hunc vellet, & poſſet occidere? Cùm quis demùm ædificij ruina obruitur, an quia erat in aſtris, vt eum ſua domus ſepeliret afflictus eſt murus; an quia afflictus eſt murus hunc ſubiectum moles oppreſſit? Eadem de dignitatibus ratio adquas per ſuffragia aſcenditur. Num enim ſidera, quæ alicui adfuerunt naſcenti, promiſeruntque dignitatem, alijs mortalibus potuerunt imperaſſe, qui ſub ijs nati non ſunt, & ex quorum tamen ſuffragijs deſtinatæ dignitatis conſtat effectus? Has autem, ſimileſque ineptias latè recitant, & ſugillant præ cæteris S. Baſilius *lib.* 6. *exameron. propè med.* & & Cęſarius S. Gregorij Nazzianz. frater *tom.* 11. *Bibliot. PP. dialog.* 2. *interrog.* 109. & 110. Sed latiſſimè vterque Picus; quos, vt omnis in præſenti arceatur prolixitas, in ipſorum conſulendos libris, haud inutile cenſeo. Phauorini cuiuſdam acuti, quamquam ethnici Philoſophi apud Gellium *noct. attic. lib.* 14. *cap.* 1. vnica, ſed præclara, omninò contentus ſententia, dum inquit: Diſciplinam iſtam Chaldæorum tantæ vetuſtatis non eſſe, quantæ videri volunt: neque eos principes eius, authoreſque eſſe, quos ipſi ferant: Sed id præſtigiarum, atque offuciarum genus commentos eſſe homines eruſcatores, & cibum, quæſtumque ex mendacijs captantes, atque eos, quoniam viderent terrena quædam inter homines ſita cæleſtium rerum ſenſu, atque ductu moueri, quale eſt, quod oceanus, quaſi lunæ comes, cum ea ſimul ſeneſcit, adoleſcitque: hinc videlicet, ſibi argumentum ad perſuadendum parauiſſe, vt crederemus omnia rerum humanarum, & parua, & maxima, tamquam ſtellis, atque ſide-

deribus euincta duci, & regi.

Nec inde tamen ſuſpicandum cenſeo
3 eorum, quæ ſuperius *lib. 2. cap. 16. per tot.* dicta, & aſſerta manent, palinodiam nunc ignauiter me recantare velle, & in contrarium iam prolatam cupere commutare ſententiam: cum omnibus conſtet, aerem ex cæli conditione vel turbatum, vel placidum, ſe ipſum inſinuare in mortalium corpora, ex quorum deinde afflatu incluſi animi inſpiratos affectus accipiunt: Hæc enim profectó non nego, ex eiuſdem cęli in iſta terrena imperio eſſe, adeo vt non multum repugnem, ſi aliquo coniiciatur modo, eos, qui ex mitibus aſtris hauſerunt lenitatem victuros, fortuna ab iis diſpari, quos grauia, & turbulenta ſidera in ferociora ſtudia agunt: vel quibus placidum cælum hilaritatem infuderit, grauiori conſuetudine placituros, quàm homines acceptum Saturnum acri, & moleſtia ſolitudine contemplantes. Sed hoc abiiceo, valdeque deteſtor: Sidera, videlicet, quæ tantummodo impellere credo, ad rectas, aut impias cupiditates violenter cogere: ex eorum aſpectu, & contemplatione, certó prænuntiari poſſe quid hominem in vita maneat, vel quem finem ſtatuerit Deus: & res denique liberas, fortuitaſque, huic neceſſitati ſiderum vel ineptè, vel impiè dari. Hoc enim peſſimæ ſuperſtitionis ingenium, & artificium eſt. Nam quæ libertas mortalium, ſi á præſcripto ſiderum non poſſunt recedere? Ad quid ergo Deum rogare, ipſique vota perſoluere, ſi nequit, aut non vult quod de nobis per ſtellas ſemel ſtatutum eſt inflectere, aut delere? Iacturam vnde humanæ libertatis, diuinique muneris miſerè, inceſſanterque deploro: cùm ſcriptum ſit *Iſaiæ* 44. Ego ſum Dominus faciens omnia, extendens cælos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecum. Irrita faciens ſigna diuinorum, & ariolos in furorem vertens. Conuertens ſapientes retrorſum, & ſcientiam eorum ſtultam faciens.

Quamobrem, dum hæc humana, ad
4 aſtrorum autumant Genethliaci motus dirigi, penituſque regi; nec alias eſſe parcas, quæ naſcentibus fata diſponant; quin ex eorum inter ſe conſortio quoad frugum vbertatem, aut internecionem, quamplurima euenire; ſicut ſingula mortalium corpuſcula, inde vitam, cupiditates, læta, triſtiaue indifferenter ſortiri; fallacia, & mendacio quam maximè comperiuntur laborare. Hinc meritò, homerica qui carmina allegoricè, figuratèque exponunt, per illam Icari fabulam, qui fictitiis pennis, cælo tenuiore, ſe committens in mare præcipitatus eſt; cæli hos rimatores aſtabrè deſignarunt, qui pennis temerariæ profeſſionis in ipſum ſe ſubſtollentes, cum de cæleſtibus ſuis dogmatibus, quibus quid prædicturi ſint ſublimari videntur, mendaciorum in pelagus, fallaciarumque profundum præcipites ruunt. Nec aliis horum euentuum, vel teſtimoniis egerimus, vel coniecturis, cùm ipſa hoc nobis quotidiana præſtet experientia, in re præſertim, in qua ſicubi poteſt apprimè valere ſolet Aſtrologia, aeris videlicet, de mutationibus prædicendis, pluuia, ſiccitate, æſtu, frigore, ventis, grandine, terræmotu, in quibus adeò falſi, eius deprehenduntur ſeduli ſectatores, vt nullus ferè vnquam diei ſtatus illorum prædictionibus reſpondeat.

Sed harum, vt prædictionum nonnul-
5 los inanes feramus euentus: Meminit quidem nuper feſtiuiſſimè *lib. 2. recreat. ſapient. cap. 13.* P. Daniel Bartolus, quantum nobis Toloſæ vſum ſuper hoc dederint quidam Mathematici, qui nos die quadam copioſiſſimos præſagibant expectare imbres, quam totam tamen lucidiſſimus ſol, & clariſſimam, & ſereniſſimam reddidit. Hinc appoſitè ſanè 4. *exameron. cap. 7.* huius vanitatem vituperans artis, & Chriſtianæ Religionis efficaciam plurimum commendans D. Ambroſius, inquit: Aerem quoque nonnulli etiam docti, & chriſtiani viri allegauerunt, Lunę exortu ſolere mutari: ſed ſi id mutationis lunaris quadam fieret violentia, ad omnes nos ortus eius, obtexeretur nubibus cælum, pluuiæ funderentur. Denique cum ante hos dies eſſet ſermo de pluuia, quæ forte vtilis diceretur, ait quidam: Ecce Neomenia dabit eam. Et quamuis cupidi eſſemus imbrium, tamen eiuſmodi aſſertiones veras eſſe nolebam. Denique delectatus ſum, quod nullus imber effuſus eſt, donec precibus Eccleſiæ datus manifeſtaret non de initiis lunæ ſperandum eſſe, ſed de prouidentia, & clementia Creatoris. Et cætera id genus innumera: ex quibus profectò, qui ſuam fidem iſtis cælorum vouerunt, mancipaueruntque curioſis interpretibus, in libertatem facilè inde exire valebunt, ſi forte perpenderint, eò magis ipſos potuiſſe mentiri, quo rationalium etiã creaturarum futura contendunt certò ſe potuiſſe præſagire. Siquidem, ſi de nubibus, aeriſque mutationibus tanta, & talia mentiti ſunt; quid de hominum, & populorum fatis, infallibilis veritatis erunt prædicturi; cum hæc præſertim cælo ſubiaceant minus, ac difficilius, longèque laborioſius præuideantur.

Cùm autem validiſſimis, id genus nu-
6 gaces homines, ſuæ de vanitate, fallacia-

que

que artis premantur, calcentúrque ratio-
nibus (quas ne iam ab alijs actum agere
iterum videar, ex induſtria ſubticeo) ad
experimenta confugiunt, & ſi quid fortè
illis contigerit, quod eorum ſatis deſtitu-
tæ fauere arbitrentur ſententiæ, id intem-
peranter valdeque abundè periactant, &
extollunt. In hoc autem opus ad opus
præ cæteris nauiter impendit Excellentiſ-
ſimus Mathematicus, Dominus Lucas
Gauticus Geophonenſis Antiſtes, qui vt
palam faceret per varios ſequutos caſus,
quemlibet Genethliacum de futuris poſſe
commodè vaticinari euentibus, per ſex
diſtinctos tractatus quarundam Ciuitatum
Oppidorum, Summorum Pontificum,
Cardinalium, Prælatorum, Imperatorum,
Regum, Principum, Illuſtriorumque Vi-
rorum, Biothanatorum hoc eſt violenta
ſtrage peremptorum, & Azemenatorum,
hoc eſt in aliquo corporis membro, vitia-
torum; veridica Schemmata, & Apoteleſ-
mata graphicè diſtribuit. At veram id-
circò hanc eſſe artem, quia futura eius
quandoque prædicant Sectatores, & inde
ſequantur effectus: eodem pariter argu-
mento vtique concludenter valebimus
probare, quamcunque aliam anilis, vanæ-
que ſuperſtitionis artem veram, & infalli-
bilem eſſe. Siquidem nulla eſt; quamquam
nobis fortuitam, temerariamque confixe-
rimus, ex qua ſi iugiter prædicemus, præ-
nuntiemuſque, aliquando non accidat,
quod ex ea prædictum, & auguratum eſt.
Sic enim ex Ariſtotelis placito, *probl. ſec.
30.* docent Philoſophi fatuos, atraque bili
tumultuantes, futura interdum affari,
quia videlicet plurima proferunt, & iden-
tidem iactant.

Quare vt ad teſtim fortaſſe funiculũ ad-
7 deret *4. confeſſ. cap. 3.* huiuſcemodi liberale,
fidumque à quodam non minus medica,
quã mathematica Sene erudito arte, ſe ab-
ſtuliſſe reſponſum, his verbis palam teſta-
tur Auguſtinus, dicens: Reſpondit ille;
„ vt potuit, vim ſortis hoc facere in rerum
„ natura vſquequaque diffuſam. Si enim de
„ paginis Poetæ cuiuſpiam longè aliud ca-
„ nentis, atque intendentis cum ſorte quis
„ conſuluit, mirabiliter conſonus negocio
„ ſæpe verſus exiret; mirandum non eſſe
„ dicebat, ſi ex anima humana, ſuperiore
„ aliquo inſtinctu, neſciente quid in ſe fie-
„ ret, non arte, ſed ſorte ſonaret aliquid,
„ quod interrogantis rebus, factiſque conci-
neret. Conſulant nanque in hac præſer-
tim, qui hæſitant fide vel Eudociam Au-
guſtam, vel Probam Falconiam perccle-
bres fæminas, quarum vna ex Homero,
de Chriſto, altera ex Virgilio-Centonibus,
de vtroque Sacro Teſtamento, mira ex-
cerpſerunt, & patentia teſtimonia. Aliam
præterea, & fortè longè tutiorem, horum
veracitatis euentuum *5. de ciuit. cap. 7.* idem
Auguſtinus protulit rationem, dum in-
„ quit: His omnibus conſideratis, non im-
„ meritò creditur, cùm Aſtrologi mirabili-
ter multa vera reſpondent, occulto inſtin-
„ ctu fieri ſpirituum non bonorum, quo-
„ rum cura eſt, has falſas, & noxias opinio-
„ nes de aſtralibus fatis inſerere humanis
„ mentibus, atque firmari, non horoſcopi
„ notati, & inſpecti arte, quæ nulla eſt. Hoc
enim, non ſolùm, à malignis fieri poſſe
ſpiritibus, diuina ſapientia ſinit, ſed illud
etiam, vt quod falsò fuerat prædictum,
opere implens verum efficiat. Nullam ſa-
nè decentius ſumma iuſtitia pœnam exi-
gente, quam, vt quæ diuinæ Veritati ſuper-
ba ingenia non ſubduntur, vnius deindè
nebulonis, & ſycophantæ mendacijs, & fi-
dem, & libertatem obligent ſuam. Hæc
itaque, quanquam, hoc pacto, in prædi-
ctionibus aſſequuta ſint veritatem, non
tamen omnia putanda ſunt ex Tripode di-
cta: cum Sixtus ab Hemminga, author cla-
riſſimus *in lib. de aſtrolog. ration. & exper. refu-
tata, apud Cauſſinum, in ſua obſer. aſtrolog.* etiam
ex oppoſito, varias fuſius adduxerit, & ob-
ſeruauerit genituras, & apoteleſmata,
quorum quædam in viris valdè illuſtribus
fuerant deiecta, & infælicia; in mediocri-
bus autem, & infimis hominibus fauſtiſſi-
ma, ac pulcherrima; quibus vtique, falſi
argui conuincique poteſt Iudiciatiorum
Aſtrologia. vide ſuperius *lib. 2. cap. 16. n. 14.*

Propterea, non immeritò Pontificum
8 in Decretis, *cauſ. 26. q. 3. & 4. cap. 1.* Ge-
nethliaci Mathematici, Auguſtini autho-
ritate, ſub pernitioſa ſuperſtitione com-
prehenduntur, eorumque ars inter vanæ
Diuinationis ſpecies (quæ explicitò, vel
implicito ſaltem Dæmonis abſque pacto,
2. 2. q. 95. à a. teſte Doctore Angelico,
vix percipi poſſunt) paſſim collocatur.
Per Diuinos nanque, ſacris in paginis, cùm
Deuteron. 18. tùm *Micheæ* 3. catholici Do-
ctores non tantùm, verum etiam Auc-
nazra, & Achinas aſtrologi, ac Iudæorum
magiſtri, apud Io. Picum 4. *de rer. prænot.
cap. 8. in fin.* Aſtrologos præſertim, & qui
Iſaia 44. fælices, & infælices horas obſer-
uant, plane intelligi ſentiunt. Nec huius
ſententiæ ſufficiens preterea, & valida
quoque deficit ratio. Quia cum huiuſ-
modi vanæ facultatis periti, ac ſapientes,
ſiderum motu aſpectuque diligentiſſimè
futura rimentur; ſibi quod diuinum eſt,
ac ſupernum imprudenter vſurpant *Iſaia*
„ 41. ſic exprobrante: Annuntiate, quæ ven-
„ tura ſunt in futurum, & ſciemus quia
„ Dij eſtis vos. Atque ita Diuinitate ſe

plenos eſſe fingendo, & aſtutia quadam fraudulentiæ hominibus ventura pronuntiando, ſuperſtitioſa profectò Diuinatione laborant. Etenim *loco nuper citat. d. 1,* inquit Angelicus; Tunc autem ſolùm quis dicitur diuinare, quandò ſibi, indebito modò vſurpat prænuntiationem futurorum euentuum. Non itaque ſanè, ſiderum ex aſpectu, tanquam in ſuis proprijs, & per ſe cauſis (vt par eſt) omnes hi futuros præcognoſcere queunt Aſtrologi, euentus; ſed naturales, ac neceſſarios duntaxat, vt Eclypſes, Nouilunia, Plenilunia &c. aut ad ſummum coniecturaliter Siccitates, Pluuias, Ventos, & id genus ſimiles (niſi tamen aliàs impediantur) effectus. Nam liberi, & contingentes, ex Diuina, aut humana omninò pendent voluntate; cuius corporeis, & inferioribus nequaquam eſt ſubijci, & ſubdi cauſalitatibus. Hinc vtique indebito, & inordinato procedunt modo, cùm ex vana, & falſa inducantur duntaxat opinione. Diuinationi autem, quæ ex opinione falſa, vel vana procedit, ingerit ſe operatio Dæmonis, vt hominum animos implicet vanitati, aut falſitati, vt eruditiſſimè, *ibidem a. 5.* ſubdit Diuus Thomas.

Quamobrem, non eſt profectò vndè impius, iuratiſque Eccleſiæ hoſtibus plus
9 copiarum, pluſque armorum aduerſus ſuppeditetur veritatem, quàm ex hac vana, & nugaci arte. Hinc enim ad malam religionem: hinc ad hæreſes: hinc ad perditos mores; hinc ad irreuocabilem malitiam; hinc ad omnem ſacrilegam impietatem præceps, & facillimus eſt lapſus, Et quidem; vnde ſe potiùs veram aduerſus religionem armabit impietas, quàm vt eam, legeſque omnes, ſiderum conſtellationibus omninò ſubijciat? Id ſanè *2. apotelesmaton* Ptolomæus apertè docuit, dum aſſeueranter dixit, quòd apud hanc gentem illud Numen, apud aliam aliud coleretur, non aliundè natum, quàm ex varia aſtrorum, imaginumque natura populis, & gentibus illis hoc imperitante? Vnde itidem tam ſeuera in orthodoxam vnquam fidem Hæreſis parabit tela, quàm vt Diuina miracula, ad cælum contendat eſſe referenda; quemadmodum de Moyſis tranſitu per mare rubrum ſicco veſtigio cum populo Dei Iordaniſque contrario receſſu, apud Ioannem Picum *2. in aſtrolog. cap. 5.* aliqui temerè arbitrati ſunt? Vnde denique ad licentioſam viuendi rationem, & ad omnem patrandam malitiam commodius congeminabuntur vires, quam idipſum cum Tragico, *in oſt. prope fin.* turpiter decantare,

Regitur fatis mortale genus:

& neceſſitati cæleſtiumque influxuum præſcriptioni cuncta imputare? Nam male viuere volentes (*in quaſt. ex vtroque mixtim, tract. de futuro. num. 123.* inquit Auguſtinus) ipſi ſibi fata conſtituunt, Quòd ſi tamen dicatur, non eſſe hoc artis vitium, ſed profeſſorum in ipſa ſua profeſſione errantium; fatebor etiam; quamquam ſi ferè omnes illius ſectatores, vt plurimùm videantur eaſdem ſortiri vanitates, parum abſit, vt culpa in artem ipſam, verè, & certè non referatur; quæ adhuc eò grauior, turpiorque reputabitur, quò impiùs, & iniquiùs ipſum quoque cælorum factorem, & Dominum, qui *Iſaiæ 53.* oblatus eſt, quia ipſe voluit, apud eumdem Mirandulanum ibidem *lib. 5. cap. 14.* ſub determinata ſtellarum genitura ponunt eſſe paſſum, & violenta Crucis nece, coactè interemptum.

Diuinis idcircò innumeris miſſis ſanctionibus, quæ per Prophetarum oracu-
10 la in hanc ſuperſtitioſam paſſim acriter reclamant artem; Pontificia, & Cæſarea, quanquam non omnia, aliqua ex præcipuis tamen (Aſtrologorum ad ignominiam) adducam Decreta, quibus profectò palam inſinuari poteſt, quantùm Legislatores eam ſint abominati vanitatem. Nam *in Decreto, cauſa 26. quaſt. 2.* Diuinandi ars penitus Chriſtiano repudianda, fugiendaque proponitur; definiturque, Chriſtianam, & veram pietatem, Mathematicos ipſos, & Planetarios expellere, atque damnare. In Decretalibus item iunioris Gregorij, anathema pronuntiatur Aſtrologis ſub Aruſpicum nomine. In Toletana Synodo (quod & meminit Ioan. de Turre Cremata *in ſumma Eccleſiæ*) aduerſus Aſtrologiam ità ſancitum eſt; Si quis Aſtrologiæ, vel Matheſi exiſtimat eſſe credendum, anathema ſit. Item *1. quoque cap. de ſortilegijs* cauetur ne aliquibus in rebus quis diuinationes aliquas obſeruare præſumat. *In 2. eiuſdem tituli cap.* decernitur; Præsbyterum quendam grauiſſimè erraſſe, nec modicam peccati maculam contraxiſſe, propterea quòd ex Aſtrolabij inſpectione, furium cuiuſdam Eccleſiæ recuperare quæſierat, tametſi bono zelo, & ſimplicitate feciſſet. Eſt & Articulus Pariſienſis Theologicæ facultatis aduerſus ſuperſtitiones hunc in modum promulgatus: Quòd, ſcilicet, inire cum Dæmonibus pactum tacitum, vel expreſſum non ſit Idololatria, vel eius ſpecies, & apoſtaſia, error. Leges quoque Ciuiles, acerrimas pœnas huiuſmodi ſuperſtitioſis propoſuere. In Iuſtiniani

etenim

etenim Principis *C. tit. 18. de Maleficis, & Math.* Mathematicam artem damnabilem eſſe, & omninò interdictam, aſſeritur: ſubditurque Conſtantini decreto *l. 5.* Pœnam capitis impoſitam ei, qui Aruſpicem, aut Mathematicum conſuluiſſet. *Et l. 6.* Si quis in Cæſaris comitatu Mathematicus deprehenſus fuiſſet, & conuictus, pœnis equulei deportabatur. Quin genus hoc hominum, Prudentes legum poſitores, tam exoſum habuerunt, vt cùm eſſet cautum, ne ſocius, & particeps criminis accuſare poſſet, Mathematicus exciperetur: quod & Gulielmus, cognomento Speculator, inter legum interpretes eximiæ authoritatis, *tit. de accuſator.* meminit. Ante Iuſtinianum verò Vrbe Roma ignominioſè expulſi ſub Tiberio, ſub Vitellio, ſub Diocletiano, ſub Conſtantino, ſub Gratiano, ſub Valentino, ſub Theodoſio, & vel profeſſionem deſerere, vel eius pœnis luere ſunt coacti, vt paſſim in ipſorum apud Authores legitur geſtis: Adeò idcircò inutiles, & noxij ciuitatibus ſemper iudicati ſunt. Qua de re, talibus vtique Principibus, mundique Rectoribus, eadem certò, quinimò conſultiùs magnifica eſſe cenſeo aptanda verba, quæ Ioanni Franciſco Pico Mirandulæ, & Concordiæ Domino (vt 4. *eiuſdem Epiſtolarum lib. propè med.* diſertè habetur) Ioannes Baptiſta perhibuit
„ Mantuanus, ita ſcribens: Quòd patrui
„ lucubrationes contra Aſtronomos editas
„ ſtudio, & induſtria tua excribraueris, de-
„ bent omnes viri tam indocti, quam do-
„ cti publicè gratulari, & ingentes gratias
„ vobis, hoc eſt, tibi ac Patruo ſemper
„ exoluere, qui communem hanc peſtem,
„ & vaniſſimam iſtam curioſitatem de me-
„ dio abſtuleritis, Hydram hanc extinxeri-
„ tis, Harpyas eas expuleritis, quibus ho-
„ mines faſcinantur, nitor fidei obſcuratur,
„ bona ingenia deluduntur. Vide ſuperius
„ *lib. 2. cap. 16. num. 13.*

CAP. XVII.

Venatorum typo, myſticè Dialectici notantur: Sed non minùs curando iſti, quàm negligendo illi errant, Venationis præcepta.

SVMMARIVM.

1 *Admiſſa Dialectica ſuperiùs explicata vtilitate; apertè non videtur ratio, cur à multis huiuſcemodi ſit exprobrata Philoſophis Ars. Et cur ab Epicuro, inutilis: à Zenone palearum, & ſtercorum menſura: ab Ariſtene, viarum lutum: à Clitomacho, mutabilis Luna: à Gryſippo, iuuenile ſtudium: ab Ageſilao, alearum ludus: & à Carneade, Polypus; tam ſcurriliter ſit nuncupata.*

2 *Vnde eorum ſenſus, & finis, non nudis ex verbis, ſed ex mente, & intentione attendendus eſt, quæ tantummodò fuit, ab illorum Dialecticorum fugere argutijs, & cauere griphis; quorum meminit Apoſtolus, ad Coloſſenſes, ita ſcribens: Videte, ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & vanam fallaciam.*

3 *Quarè nullus aliàs negare poteſt; omnem præcipuam Philoſophorum curam, in rebus dialecticis maximè ſemper extitiſſe, vt ferè omnes non tantùm teſtantur Stoici, verum etiam Hippocrates, Galenus, Ariſtippus, Euclides, cæterique antiquiores, & præſertim Peripatetici omnes. Quinimò nec ipſe Chriſtus Dominus, Apoſtoli, & Patres, ab ipſa ſe penitus abſtinuerunt.*

4 *Sophiſticam è contrà (Dialecticæ, ſcilicet partem illam, in qua, nec ad melius viuendum, nec ad commodiùs diſcurrendum, quicquam vtile inuenitur) ferè omnes abominati ſunt; adeò vt Sapientes Ægyptij, illius turgidos aſſeclas, hieroglyphico Suis, ænigmaticè expreſſerint. Sicut enim Porci oblectantur luto, vitamque in ipſo degunt: ita Sophiſtæ, nihil illuſtre, nihil purum, nihil limpidum amant. Vndè ab omnibus ſedulò euitantur, & à prudentium, cœtibus, & congreſſibus meritò exploduntur.*

5 *Hanc tamen ſophiſticam partem, multi ex noſtratibus Dialecticis, pro virilus non verentur ſectari. Quia magis ſapientes ſe videri ſtudent, quàm eſſe, pecuniarum, honorumque gratia. Eorum proindè verſuta ingenia, verſatili leuitate elata hùc, atque illùc volitantia; in nugis, & quiſquilijs maximè triumphant; in ſerijs verò, & grauioribus rebus haud parum hebeſcunt.*

6 *Meritò à Platone ferarum venatori comparatur Sophiſta. Quemadmodum enim ſolicitus venator, vt feras cubilibus excutiat hùc, illùcque diſcurrit, ſurſum, ac deorſum; ita vagus ſophiſta, vt gloriæ generoſo puluere, in capturam hominum plurimum ſordeſcat, impauidam ad pericula mentem parat, nullis parcit laboribus, nihilque penitus intentatum relinquit.*

7 *Tria proindè venatoribus dantur præcepta: nimirum, explorando diſcurrere; ſagaciter inſequi; nec ignauè deſiſtere. Quorum interim vani Dialectici, ſiuè potiùs*

Sophiſtæ, obſeruanda primum non leuiter peccant. Nam dum venatorum more omnia veſtigant, & inſtar venaticorum ſubodorantur canum, (conſequentia ſcilicet, antecedentibus curioſè connectendo; quid ex quo efficiatur, aut apparenti, aut probabili argumentatione, neceſſariò tamen concludendo). Non ex rerum veritate, ſed ex hominum opinione ſumunt iudicium: quarè occupantur ſuperfluis, cùm illis nequaquam profit ſcire, quod inutiliter ſciunt.

8 *Peccant etiam Dialectici, dum item venatorum more, argumentorum captiunculis, ita ſagaciter irretiunt incautos, vt quidem, non arti, ſed calliditati, & aſtutia, tota, arguendi tribuatur victoria. Nam huiuſmodi furtiuum, & ſubdolum venandi genus, nec etiam pro ferarum venatoribus, ſatis à Platone probatur.*

9 *Sagacitas quanquam (impropriè ſaltem) aliqualis ſit ſpecies Prudentiæ; illi tamen vehementer opponitur. Nam ſicut à propria, & ordinata deficiendo prudentia, Imprudentia, Temeritas, Inconſideratio, Inconſtantia, & id genus illi contraria reſultant vitia: ita ipſam excedendo, Aſtutia, Fraus, Dolus, & Calliditas, nec deſinunt, nec deficiunt.*

10 *Talis autem fictitia, & ſimulata Prudentia (ſi qua tamen prudentia eſt) carnis Prudentia, Deo maximè inimica, appellanda eſt. Nam eorum tantummodò eſt, qui prima, vera prudentia vix attigerunt elementa. Vndè, vitium potiùs eſt nuncupandum, animo illi prorſus auerſum, cui generoſitas, & ſinceritas alta, & optima magnificè ſuadent.*

11 *Explorata itaque fera præceptum illud (ignauiter, ſcilicet, non deſiſtendi) adeò venatoribus neceſſarium eſt, vt eo neglecto, & totam negligere venationem neceſsè ſit. Nam cùm per ipſam bellicum maximè excitetur, & exerceatur robur, omnis ignauia, quæ vniuerſa opponitur fortitudini, ab ipſa tollenda & adimenda eſt. Aliter enim, opera, & retia quilibet venator ignauiſſimè perdet.*

12 *Nihilominùs tamen, non minùs, curanda peccant Dialectici, quàm Venatores tenenda hoc ſalubre præceptum. Nam quid turpius eſt, in diſſertationibus dialecticis, adeò velle fortiter poſſidere, & concludere aduerſarium, vt in omni ſcientiarum genere ſuperiorem reddere, quiſqua ſe poſſe credat? Quandoquidem illi potiùs nihil ſcire videntur, & ignantia maximè premi, qui per omnem diſciplinarum circulum ſuperbè volitant, & cæteras omnes longè cæcutire temerè arbitrantur.*

13 *Quàm autem decipiantur, & à recta aberrent ratione hi ſatagentes Thraſones; ex cuiuſdam Attali irriſione licebit colligere; qui Ardelionis (hoc eſt inertis, & pigerrimi ſerutuli, in auem Ardeolam fabuloſè conuerſi) apud Poetas conſequutus eſt nomen. Nam qui per omnes ſe putant ſcientificas poſſe liberè vagari facultates, & omnium ingenia ſagacitata, vno quaſi pugno valere comprehendere: non quidem generoſa, & experta fortitudinis; ſed ignauia, deſidiaque illud vulgatum Emblema, per Ardeolam, pennatumque ſeruum expreſſum; potiori ratione videntur portandere.*

EA ſiquidem, quàm ſuperiùs *cùm lib. 2. cap. 17. tùm lib. 3. cap. 19.* meminimus
1 maximè, Dialecticæ data, & vtili admiſ-
ſa commoditate, vnde Tullius. *2. de fin.
ſect.* 105. *num.* 72. (quòd ipſa prætereà te-
meritatem, & ignorationem, omnibus
tollat à rebus) etiam virtutem dixerat:
Non eſt profectò, cur rectè ab Epicuro
non tantùm, verùm & à Zenone nonnul-
liſque alijs Philoſophis, irrideatur ita,
tamque peſſundetur acerrimè. In ea ſa-
nè, ibidem apud eundem Tullium *lib. 1.
ſect.* 62. *num.* 63. Nullam vim exiſtimauit
eſſe, nec ad meliùs viuendum, nec ad com-
modiùs differendum, Epicurus ipſe. Zeno
verò (*vt ſerm.* 80. enarrauit Stobeus) tum
iuſtis menſuris, quæ non triticum, nec
aliquid quidpiam alicuius pretij, ſed pa-
leas, & ſtercora metiuntur: tum aranea-
rum telis, quæ muſcas ad ſummum re-
cludere habent ſcurriliter comparabat.
Ibidem vlteriùs legitur apud eundem
Stobeum, ab Ariſtene, luto viarum Dia-
lecticam eſſe aſſimilatam: quia, vt illud
inutile cùm ſit, alios etiam tranſeuntes
proſternit; ſic iſta cùm parum proſit, ſuis
etiam, incautum, argumentis adoriatur:
Item Clitomachus Lunæ mutabilitati le-
„ pidè appropriauit. Quemadmodum (in-
„ quit) Luna creſcendo, ac minuendo pro
„ ratione temporis ſe mutat: ſic Dialecti-
„ cus, nunc refutando, nunc concedendo ſe
„ flectit. Gryſippus (*lib. 7. cap. 3.* teſtante
Laertio) talem artem, iuuenile appella-
uit ſtudium. Argeſilaus, alearum ludum,
qui non ſine delectatione decipit, *Stob.
vbi ſupra*. Et Carneades Polypum aſſu-
xit ad amuſſim imitari. Quandoquidem
ſicut ille cyrrhos ſuos auctos induſtriè de-
uorare ſatagit; ita Dialecticus grandior,
& peritior factus, ſuas refellit, & refutat
opiniones. *idem Stobe. ſerm.* 82. Quibus præ-
teſcà, alijſque ſexcentis exemplis, vt ip-
ſius Dialecticæ petulantiam oſtentent, &
vanitatem; antiquorum non modò, ve-
tum

rum & recentiorum paſſim ſcatent, &
abundant paginæ.

Verùm enim verò, hæc, & id ſimilia
ſcommata genus, ſuæ ſi fortè reddantur
2 incudi; nemo certè manebit in biuio, in
eos duntaxat iactata fuiſſe Dialecticos, à
quorum griphis, inanibuſque cauere, &
fugere argutijs ſuos Coloſſenſes *cap. 2.* eni-
„ xè monebat Apoſtolus, Dicens: Videte
„ ne quis vos decipiat per Philoſophiam,
„ & vanam fallaciam. Tantùm proindè in
primis abeſt, vt Epicurus, veram & ſyn-
ceram aliquando damnauerit, & reijece-
rit Dialecticam, vt *lib.* 10. dictante Laer-
tio, quandam ſemper retinuiſſe viſum
ſit differendi, & argumentandi artem,
quam licet Logicam, aut Dialecticam
non appellauerit, ſed cæterorum Philo-
ſophorum morè Canonicam dixerit. Li-
bros tamen argumenti Logici, de Sectis,
ſcilicet, de Iudicio, aut Principio, & Ca-
none multos, & varios deſcripſit. Quini-
mò, eò quòd percontanti ſibi, quid nam
eſſet apud Heſiodum Chaos, ex ſola ex-
plicare ſophiſtica diſciplina non potuiſ-
ſet, eius Sectatores vehementer eſt abo-
minatus. Nec aliorſum prætereà, illo
Zenonem Citticum ſtoico collimare vo-
luiſſe dicto, vnquam videtur putandum.
Quamuis enim omnia eius monumenta
perierint, aſſerte tamen veritatis quiddam
à Platone, apud quem, Parmenides ſi-
gnificat Socratem in dialecticis, à Zeno-
ne fuiſſe inſtitutum, licebit attingere. Ze-
nonianæ quidem Logicæ, Platonis in dia-
logis continentur multa: vt in Parmeni-
de, rei qua de agitur ortum, motum, ac-
cidentia, interitum; ideſt cauſas, quibus
res generatur, & effectus, & adiuncta,
accidentia, & oppoſita, quibus res cor-
rumpitur, & interit. Item Comparato-
rum genera, ſimile, diſſimile, maius, mi-
nus, par, Item, de Genere, & Specie,
atque Ideis plurima ibidem diſputatio eſt;
vt in Sophiſta, & Politico de Genere rur-
ſus, & Specie, de toto item, & parte;
ſicut de Diuidendi, & Definiendi ratione,
& lege. His enim duobus Platonis dia-
logis, Socrates, à Zenone, Logicis diui-
dendi, & deffiniendi præceptis informa-
tur. Vndè *lib.* 7. *cap.* 1. rectè concludit
Laertius: Laudandum meritò Zenonis
eſſe ardens ad Dialecticam ſtudium, in
qua adeò profecit, vt multa etiam arti
& præclara addiderit. Cæteri verò quid
ſenſerint Philoſophi, quorum rectè diui-
dendi, deffiniendi, & argumentandi finis,
& ſcopus tantummodò colere fuerat ſtu-
dium; non ex illorum indifferenter ver-
bis, ſed ex inconcuſſa mente, & intentio-
ne, eruendum eſt. Verba enim non ſunt
curanda, ſi conſtet aliter de mente. *l. quo-
niam indignum C. de teſt. l. 1. & 2. C. com-
mun. de lega. vbi Bald apud Bertach. in V.* &
id genus plurima apud Sabell. *ſum. diuerſ.
tract. lib. 10. §. 9. per totum.*

Et quis vnquam cordatè negare pote-
3 rit, omnem præcipuam illorum, aliarum-
que curam in dialecticis ſemper extitiſſe
perfectam, & conſummatam: Id ſanè *in
Brut. ſeſſ.* 175. *n.* 43. clarè, & apertè retulit
„ Tullius, dicens: Hoc idem in noſtris con-
„ tingere intelligo, quod in Græcis, vt om-
„ nes ferè ſtoici, prudentiſſimi in differen-
„ do ſint, & id arte faciant, ſintque archite-
„ cti penè verborum: ijdem traducti à diſ-
„ putando ad dicendum, inopes aperiantur.
Præſtitit hoc præſertim ex Græcis Perga-
menus Galenus, qui cum ſe logicis Philo-
ſophorum decretis cognoſcendis dediſſet;
animaduertit non modo ſectarum cum
ſectis alijs, in logica theorica, diſcordiam;
ſed ſingularum inter ſe ſectarum diſſen-
ſionem eſſe: in Paripateticis logicis non-
nullam; in Academicis maiorem; in Stoi-
cis, maximam. Itaque nulli Sectæ ſe
præcipuè addixit, ſed electiuus tantum; vt
è ſingulis ſcilicet eligeret; quæ placerent.
Quamobrem, cùm logicas ſectas omnes
cognouiſſet; ſcripſit de ſuo iudicio (non
ex Ariſtotelis arbitrio) de Demonſtratio-
ne libros quindecim, aliaque permulta,
quæ vel pacis incendio, vel amicis dona-
ta, vel furto ſublata, perierunt. *Geſnerus, in
eius vita.* Sed & ipſum adhuc præceſſerant
non pauci: vt Hippocrates Cous, quem
idem Galenus 5. *method. cap.* 10. omnium
methodorum authorem fecit, licet non
omnia methodicè ab eo, in arte medica
pertractata aſtruerit. *lib. 6. cap. 4. & lib. 9. cap.
8. ac inst. hiſt. Philoſoph.* Socratem facere vi-
detur non ſolùm Ethicæ inuentorem, ſed
etiam Logicæ profeſſorem, cum ait: Dia-
„ lecticam facultatem perfectè animaduer-
tit. De Ariſtippo verò omnibuſque illius
ſectatoribus Cyrenaicis, locus eſt apud
Laertium, *in eius vita*: quod Logicam,
propter eius ſummum vſum attingebat.
Euclides item Megaricus, totaque eius
ſucceſſio, Logicam in primis arripuit: Et
eius diſcipulus Eubulides Mileſius, hos
dialecticæ reperit modos: Mentientem,
ſcilicet Latentem, Occultum, Soricem,
Cornutum, Caluum, & conſimiles alios,
Plutarch. in vitis decem orat. Nec demum alij
defuerunt innumeri, vt *in vitis Philoſ.* paſ-
ſim teſtatur Laert. qui pariter Dialecticæ
arti, ardentem non ſemel præſtarunt amo-
rem. Quin etiam, & ipſe Chriſtus Domi-
nus, Apoſtoluſque illius præ cæteris Pau-
lus (vt *tom. 7. lib. 1. contra Creſcon. gramm. à
cap. 15. vſque ad* 20. latè probat, & oſtendit

Augu-

Auguſtinus) peracutos, inuincibileſque
Iudæis, ſe dilecticos ſemper exhibuerunt.
Sophiſticam è contra, Dialecticæ ſcilicet partem illam, in qua nec ad melius vi-
4 uendum, nec ad commodius diſcurrendum quicquam (vt Epicurus inculcabat
ſuperius) penitus inuenitur, ità ferè omnes
reijciunt, vt *Eccleſ.37.* diſertè habeatur. Qui
,, ſophiſticè loquitur odibilis eſt: in omni
,, re defraudabitur. Non eſt enim illi data à
,, Domino gratia: omni enim ſapientia
defraudatus eſt. Verè quidem is præponderat ſtercora: muſcas capit: limoſa proſternit via: flectit mutabilitate: inutilitate faſtidit: delectatione decipit: opinionumque ſuarum refutatione Polypum
imitatur, vt iam appoſitè enumerari improperabant Philoſophi. Hinc itaq; Olympiodorus Monachus *in Eccleſ. cap. 8. tom 13. Bibliot. PP.* hæc pauca, quanquam magni-
,, fica iure protulit verba. Qui nequaquam
,, ſapiens fuerit, effræni tamen vultu, im-
,, pudentiam præ ſe tulerit: hoc eſt, qui
,, contentioſis ſermonibus, captiunculiſque
,, ſophiſticis ſe ſe efferat: redargutus, im-
,, pudentiæ pænas dabit, odioque habebitur. Odibiles idcirco apud Sacerdotes
Ægyptios, inſipienteſque Sophiſtæ omninò fuerunt: Nam cum illi præſtabiliſſimi
viri (*hieroglophyc. 8.* Valeriano teſte:) Ni-
,, hil æquè (vt ille inquit) abhorrerent,
,, quàm inanes eorum nugas, & cauilloſas
,, verborum argutias, argumentorumque
,, decipulas in naturæ viribus indagandis;
,, eiuſmodi notę homines per Suis hierogly-
,, phificum ſignificarunt. Eodem intellectu
,, apud Hæbreos, ſuillam abſtinere præce-
,, ptum ait Philo, admonitoſque nos, ea di-
,, uina lege, vt Sophiſtas euitaremus, per
,, euitabilem huiuſmodi animalis impuri-
,, tatem: Illi enim, acutiſſimis tantum, ac-
,, curatiſſimiſque rerum diſtinctionibus,
,, quod per bifidam animalis vngulam in-
,, terpretatur, quaſi luto inhæſitantes, ita
,, illis adhæreſcunt, vt indè nunquam auel-
,, li poſſint, ſed ad extremam vſque ſene-
,, ctutem, ibidem computreſcunt: nam &
,, Porci, nihil illuſtre, nihil purum, nihil
,, limpidum amant; ſed turbida tantum,
,, ſpiſſa, & ſordida, & fæculenta ſectantur:
hincque his præcipuam ſtatuunt voluptatem. Nequaquam proindè immeritò
apud Epiphanium *lib. 3. tom. 1. hæreſ. 76.* inſipiente pro heterodoxo, Antiochiæ deprehenſus, indèque, omnibus tanquam
exoſus, euitabiliſque eiectus fuit quidam
Aetius Syrus; qui primùm aurifaber, deindè ſophiſticis, ita addictus ſtudijs, vt
omnes vinceret, ac ſuperaret; Nam, *vt 2. de Doctr. Chriſt. cap. 31.* ait Auguſtinus.
,, Sunt multa, quæ appellantur ſophiſma-
,, ta, falſæ concluſiones rationum, & ple-
,, rumque ità veras imitantes, vt non ſolum
,, tardos, ſed ingenioſos, & minus diligen-
,, ter attentos decipiant.

Hanc tamen minimè abominantur, ſed
præcipites potiùs noſtrates partem proſe-
5 quuntur Dialectici; dum munerum præſertim, obſequiorumque cauſa, ſapientiores, quàm præſtat, videri ſe ambiunt,
vehementerque percupiunt. Plato enim
in Hippia maiori (interprete Ficino) Sophi-
,, ſtam vocat eum, qui ſe ſapientem videri
,, magis, quàm eſſe ſtudet, pecuniarum,
,, honoriſque gratia. Eorum itaque verſuta ingenia, verſatili leuitate deſultoria,
hùc, atque, illùc volitant; in nugis, &
quiſquilijs triumphant; in ſerijs tamen,
& grauioribus rebus, non parum hebeſcunt. Ea inſuper rerum inuentio, quam
expeditè, atque in omnem argumentandi exprimunt occaſionem: illa celeritas
animi transferentis ſe in omnem partem,
omnia vbique rimantis, omnia colligentis: ea demum mentis feracitas, producentis tam multa, tam varia, tam apta
rebus, tam opportuna temporibus, tam
decora perſonis; ſi non ex falſo, ex apparenti ſaltem verò, non temerè cenſentur
prodire. Plauſum proindè captant duntaxat, bullatas paſſim proijciunt ſententias, aurium ad ſummum carnifices fiunt,
indè exigendo mercedem, vndè nuda
præter verba, nil aliud commodi exhibe-
6 re valuerunt. Quare appoſitè, *in ſophiſ. ſiue de ente prope fin.* Ingeniorum hanc artem nuncupauit ipſe Plato, venationem,
,, dicens: Conſtat ò Theætete, ſophiſticam
,, facultatem appellandam eſſe artem, quæ
,, in conciliando, comparandoque verſa-
,, tur; animaliumque greſſibilium, & ter-
,, renorum, domeſticorumque Venatio eſt:
,, hominum videlicet priuata captura ob
,, nummorum mercedem; & iuuenum di-
,, uitum, atque nobilium, opinione virtu-
,, tis, diſciplinæque irretitio. Quemadmodum enim ſollicitus Venator, vt feras
cubilibus excutiat, hùc, illùcque diſcurrit, ſurſum, deorſum: duris obſeptos
dumis horrentibus perrumpit aditus: pendentium rupium, montiumque iuga ſuperat, nihilque refugit arduum: ita quidem ſolers Sophiſta, vt gloriæ generoſo
puluere, in capturam hominum plurimum ſordeſcat, impauidam ad pericula
mentem parat; nullis, quanquam exantlatis parcit laboribus; nihil penitus intentatum relinquit; nihilque demum ex ſe
prȩter effrȩnatũ impetum, quo inſignis, &
ſpectabilis fiat, ſua ſibi indoles miniſtrans;
adulterinæ tantummodò audaciæ, fortitudiniſque ſigna, & prodigia profert.

Tria

Tria verò, quam maximè bonum decere Venatorem, *in lache, ſeù de fortitudi-*
7 *ne circa med.* ſatis ſtudioſè, idem tradit Philoſophus Plato dicens; Bonum venatorem decet explorando diſcurrere, & ſagaciter inſequi, neque ignauè deſiſtere. Niſi enim ferarum ad obſeruandas latebras, huc, illucque vagetur, callidè fugaces ſectetur; & inuentas fortiter, viriliterque detineat: nec id vnde quærit inueniet; neque quæſitum vnquam adipiſcetur; & inuento aliquandò fruetur. Proindè nihilominùs peccant, vehementerque delinquunt Dialectici illi, qui vt venatici canes, opportunis in vijs, diligentiùs, quàm par eſt, omnia veſtigant, & ſubodorantur; ac deinceps (conſequentia, ſcilicet, antecedentibus connectendo; quid ex quo efficiatur, aut apparenti, aut probabili argumentatione concludendo; vndè poſteà, ſingula indubitanter definiunt, circumſcriptèque comprehendunt) omni ex parte indeſinenter rimantur. Non quidem (vt alibi dictum eſt) me penitus latet, Iudicium mentis amuſſim, & regulam eſſe: approbationem, videlicet, & probationem rationis; quæ poſtquam in veri diù laborauit inueſtigatione, tum ipſum Iudicium quaſi cenſor, quid aptum ſit, quid ex quoue naſcatur, quid cuique ſit conſequens, quid alienum, quid repugnans, quid conſentaneum circumſpicit, explicatiſſimèque diſſoluit: ex hominum tamen nequaquam opinione, ſed ex rerum duntaxat veritate ſumendum, ferendumque eſt. Apparens enim illa rerum veritas, quam noſtra fabrefecit, & finxit opinio, delicatiſſima quidem, & tenuis eſt: contactu diſpergitur, comprehenſione diffluit, interque digitos collabitur, quaſi aquam pugno ſtrinxerimus. Eſt enim infirma ſemper, atque incerta opinio, (1. *poſt. cap.* 26. *text.* 44. inquit Philoſophus) viſque, ac natura ipſius in hac infirma aſſenſione continetur. Hinc eſt, quòd non tantùm, horum per ſingula vagantium Dialecticorum peccat intellectus opinionum fallacia, & veritatum languore, ſed vt plurimum etiam inutilitate. Vndè curioſitas, & inutilitas mentis, ſapientibus parùm arridet, potiùſque prohibenda, quàm fouenda eſt: Scire quippè quod non prodeſt, proximum eſt ignorantiæ. Velle illud ſcire, iam eſt cum ſtultitiæ infamia. Iam nocet ſcire, quod non prodeſt; impedit quod prodeſt: incommodum, eſt commodi oſtaculum, & noxia ſunt contemptus ſalutis. Fieri quandoquidem non poteſt (*variar.* quemadmodum *lib.* 2. *cap.* 27. pulchrè ſuadet Ælian.) vt qui rebus nullius pretij operam diligentem nauat, poſſit magnis, & præclaris vtilis negotijs vacare. Cùm enim omnis cogitatio in iſta conferatur, neceſsè eſt, vt ea negligat, quæ reuera ſunt admiratione digna.

Extrà organum item quoque Dialecti-
8 ci ſunt, dum Venatorum more, argumentorum captiunculis, & inſidijs, ità ſagaciter proſequi, & irretire incautos ſtudent, vt minimè virtuti, & arti, maximè verò calliditati, & aſtui omnis adepta referatur victoria. Hoc enim furtiuum, & ſubdolum venandi genus, quanquam latiorem veluti rem, vno nomine comprehenſam, 7. *de legib. propè fin.* aliquandò receperit, & admiſerit Plato: planè tamen, omnibuſque numeris perfectum, nec vnquam dixit, nec penitus commendauit. Ait proindè. Pedeſtrium ergò venatio vobis ſola relinquitur, ſed nec dormientium, quæ vicibus quibuſdam interpoſitis fit, nocturnaque vocatur, & ocioſorum hominum eſt, laude digna habetur. Neque etiam, quæ in laboris remiſſione fit, & retibus laqueiſque, non conſtantis animi viribus, ferarum domat atrocitatem. Sola ergo quadrupedum venatio illa reſtat omnibus optima, quæ equis, canibus, corporis viribus agitur. Nam quibuſcunque diuina curæ eſt fortitudo; ij quadrupedes omnes curſu, vulneribus, teliſque, manu propria venando vincere debent. Quòd ſanè; ſi ſagacitate, ac fallacia, ferarum exercita adeò nos ſtomachatur venatio, vt ſeruilis magis, quàm libera, à tam celebri reputetur viro: quid igitur turpius, & indigniùs dialecticis in congreſſibus, technis, & fraudibus erit, quàm homines capere, & he-
9 betare? Eſt tamen Sagacitas (ſiuè Dolus, ſiuè Calliditas, ſiue dicatur Aſtutia) quædam ſtudioſa, & conſiderata Prudentia; cùm in aliquo vſu rationis, ſaltem cum ipſa ſimilitudinem habeat. 2.2.*q*.55.*à* 8. (Prudentiam ſiquidem, animi eſſe habitum, vera cum ratione coniunctum. 6. *Ethic. cap.* 5. *&* 1. *magn. moral. cap.* 34. definiuit Ariſtoteles) Quarè, ſicut à propria, & ordinata deficiẽdo prudentia, Imprudentia, Temeritas, Inconſideratio, Inconſtantia, & id genus illi oppoſita vitia ſimilia inoleſcũt. 2.2.*q*.53. *per tot.* eandem pariter excedendo, ibidem, *quæſt.* 55. *per tot.* Aſtutia, Fraus, Dolus &c. penitùs non adimuntur.

Horum autem Dialecticorum vitioſa
10 prudentia (ſi qua tamen prudentia eſt) Prudentia carnis, quæ *Rom.* 8. Deo inimica eſt, ad ſummum videtur vocanda. Siquidem haud parum circà vltimum, & ipſa deordinatur finem, dum ſui ſemper affe-

aſſeclæ ſint in inſidijs,& alienam inſcitiam
ſpeculentur atientè, vt hinc ſuas capteut
vtilitates. Id, quòd ſi ipſis fortè ſucce-
dat ſub manus, ibi verò quandiù, aucu-
pati ſunt, veræ, ac primariæ Prudentiæ
opinionem apud imperitos adipiſcuntur,
quanquàm id, vix ſit vmbra Prudentiæ,
nedum ſimilitudo. Quoniam, nec alium
quenquam tali appellatione dignum cen-
ſemus, quam illum, qui ex iis, quæ vtilia
ſunt ſecernere poteſt vtiliora, ex oppor-
tunis maximè opportuna, è multis bonis
eligere optima,& conuenientiſſima. Nam
illa falſa Prudentia, cuius modò aliquot
ſpecies ex D. Thoma, ſufficienter com-
memorauimus, eorum tantummodò eſt,
qui prima huius virtutis elementa atti-
gerunt, nec dum ad ſolidam Prudentiam
perducti ſunt. Nec ſanè vera Prudentia,
ex aliena imperitia, ſocordiaue vllam
captat laudem, aut commoda: hoc po-
tiùs eſt negocium malitiæ, ſiue ſubdolæ
calliditatis, & ingenioſæ nequitiæ, quæ
peruersè componit ſe in imitationem
Prudentiæ. Hæc ſæpè eſt origo praui con-
ſilij. Hæc eſt earum ferarum propria
dos, quibus neque vim Deus attribuit,
neque eas vllo armauit aculeo; ſed ſolas
ipſis conceſſit inſidias callidas,& verſutos
dolos. Non enim calliditas eſt prudentia,
ſed ſimia prudentiæ, & habitus rationis
deprauatæ, ad fallendum, & nocendum
erectæ. Callidus vtique eſt is, qui dum
ingenio ſubdolo in aliorum abutitur per-
niciem ſæpè ſeipſe, ſuis compungit acu-
„ minibus. Qui enim in alium mittit la-
„ pidem, ſuper caput eius cadet, & plaga
„ doloſa, doloſa diuidet vulnera: & qui fo-
„ ueam fodit, incidet in eam: & qui ſtatuit
„ lapidem proximo ſuo, offendet in eo: &
„ qui laqueum alij ponit, peribit in illo:
Eccl. 27. Sic itaque (Callidus dicitur, quod
eius animus ſicut opere manus, vſu con-
caluit. Certè callere (apud Robert. Ste-
phanum, teſte Sipontino) nihil ferè eſt,
quàm ſcire: ſed pleruṁque plus ſcire,
quam ſcitu ſit opus, eaque peritia, ſicuti
ſpiculo alienam ſimplicitatem figere. Vi-
tium proinde calliditas eſt, animo illi
protsùs auerſum, cui generoſitas, & ſin-
ceritas alta, & optima ſuadent. Vnde
Tullius *offic.* 1. *ſect.* 9. *n.* 41. inquit: Memi-
„ nerimus autem etiam aduerſus infimos,
„ iuſtitiam eſſe ſeruandam. Eſt autem in-
„ fima conditio, & fortuna ſeruorum, qui-
„ bus non malè præcipiunt, qui ita iubent
„ vti, vt mercenarijs ad operam exigen-
„ dam,& iuſta præbenda. Cùm autem duo-
„ bus modis, ideſt aut vi, aut fraude fiat
„ iniuria: fraus quaſi Vulpeculæ: vis Leonis
„ videtur; vtrumque alieniſſimum ab ho-
„ mine: ſed fraus, odio digna maiore.

Ab inſequuta tandem ignauiter non
deſiſtendi præda (vt nuper præmiſimus)
11 platonicum, ſuis venatoribus, nouiſſi-
mum emanauit præceptum: quod adeò
aptum, opportunumque videtur; vt eo
neglecto, & totam deficere venationem
adhuc neceſſe ſit. Huc ſanè collimat, &
tendit huiuſcemodi tantummodò artis
inſtitutum, vt militaris videlicet excite-
tur, & exerceatur fortitudo. Rege enim
Perſarum, idcircò exeunte venatum, (vt
in libello, vbi viris militaribus venationis
exercitium plurimùm commendauit, ip-
ſe memorat Xenophon) Epheborum di-
midia pars viciſſim ab eo educitur, non
alia de cauſa, niſi quod bellicarum rerum
hæc meditatio veriſſima videtur eſſe. Cõ-
ſuefacit nanque ad ſurgendum diluculo,
& ad frigora, caloreſque perferendum,
atque etiam ad itinera, & curſus exercet.
Præterea ſagittis, iaculiſque beſtiam pete-
re neceſſe eſt, vbicunque inciderit. Sæpè
etiam acui animum in venatione opor-
tet, obiiciente ſe feroci aliqua fera (nam
quæ ſeſe offerunt beſtiæ feriendæ ſunt) ab
iis autem cauendum, quæ in venantem
irruunt; adeòque non facilè quis repe-
riat, quid nam eorum, quæ bellum habet,
à venatione abſit. Bellicæ autem fortitu-
„ dini, ſicut & cuilibet roboris exercitio
„ maximè reluctatur ignauia. Fortitudini
„ ſiquidem contraria ſunt ignauia, & iuſti-
„ tiæ iniuſtitia, inquit Tullius *2. de inuent.*
ſect. 82. *n.* 165. Quare niſi venator fortitu-
dini, ac ſolicitudini æquè contulerit; at-
que inertem à ſe omninò reſpuerit igna-
uiam, operam & retia ignauiſſimè per-
det.

Verùm enim verò, non minus curando
peccant Dialectici, quàm Venatores te-
12 rendo hoc ſalubre præceptum (quæ enim
in vno genere conueniunt, in alio dede-
cent maximè, vt de ſtatu virginali,& co-
niugali gratia exempli, communiter do-
cent DD.) ſunt proindè eorum quidam
nugaces, & vani oſtentatores (quo pro-
fectò hominum genere, nullum aliud im-
pudentiùs, ac inutiliùs) quippe qui in diſ-
ſerendo omnia tenere, & adeò poſſidere
ſe iactant: atque veluti pugno, omnium
ingenia iam ſuo acumine fortiter, viri-
literque potuiſſe concludere pertentant;
vt nullius artis, ac diſciplinæ, quam ex
omnibus adduxeris facultatibus in me-
dium ignaros, & inexpertos, vel aliquan-
do fateantur inuitos. Et quid enim tam
reconditum, & obſcurum (vt ipſi aiunt)
eſſe poteſt in rerum arcanis, quod illi ſua
induſtria, miraque ſui ingenij ſolertia,
atque agilitate non ſint exactè complexi?

Tanta eſt horum hominum, tàm malè feriatorum impudentia, tamque inſolens proteruia;vt cùm oculis (vt dicitur) cornicum auſi ſint configere, nemini debeat eſſe mirum, ſi de rebus, quas maximè compertas habent, contra omnes ſententias, & iudicia pronuncient audaciùs, & quàm par eſt iniquiùs. Tum enim videas eos, ſuam opinionem, elato ſupercilio tueri accuratiùs, ſic, vt periculum ſit ſi coneris eos de cauſa deijcere,ne ſua effrænata licentia, in te impenſiùs ſæuiant, quam velles, acriùs inuehantur, ſuaque Stentorea, & vocaliſſima loquentia, te, tuaſque rationes inuidioſè traducant apud imperitum vulgus, tibi omnem reſpondendi libertatem eximant. Illi quidem nihil neſciunt,qui tam ſeriò per omnem diſciplinarum circulum peruolitarunt, vt eorum iudicio,vel ipſe Plato cæcutiat, Ariſtoteles ineptiat, Cicero garriat, Aquinas deliret, & Peripatetici omnes miſerabiliter errent. Quoniam, vt *in Andr. prol.* feſtiuè ludit Terentius:

> Faciunt næ intelligendo, vt nihil intelligant.

Quàm autem decipiantur, & à recta aberrent ratione, hi ſatagentes, & nimis
13 operoſi Ardeliones;hoc ex tali appoſito, & ipſis adiuncto cognomine, neminem pigeat, tædeatque aucupari. Ardelio nanque (vt in Attalum Martialis *lib.2. epig.6.* lepidiſſimè inuehitur) Homo inquietus hùc atque illùc ſemper volitans, ſaliens, manus iactans, togam modò deijciens, modò deponens, & omnibus negotijs (nullum tamen abſoluens) ſe immiſcens, dicitur. Idem vndè Poeta:

> Declamas bellè,cauſas agis, Attale,bellè:
> Hiſtorias bellas, carmina bella facis.
> Componis bellè mimos, epigrammata bella:
> Bellus Grammaticus,bellus es Aſtrologus
> Et bellè cantas,& ſaltas Attale bellè;
> Bellus es arte lyræ,bellus es arte pilę.
> Nil benè cùm facias, facis attamen omnia bellè;
> Vis dicam quid ſis? magnus es Ardelio.

Quarè hi vani, & ambitioſi Sophiſtæ (vt ipſos veriori,& propriori nomine vocem: Sophiſta enim ille eſt, vt *in Protagoræ initio* loquitur Plato; „ Qui rationes ad ſapientiam pertinentes colligit. „ Et conſequenter per omnes ſcientificas vagatur facultates; cùm Sapientia *1.reth. cap.20.* ſit multarum rerum, & admirabilium ſcientia) nequaquam promidi, bonique amica, & ſalubria Venatoris adhuc tamen recipient præcepta; cum adeò falsò, fictèque recipiant, vt ignauiæ, & deſidiæ potiùs, veriuſque portendere ſymbolum, ſe prodant. Nam ſtellaris Ardeola, ſiue Aſteria auis (vndè Ardeliorum, quo cognominantur, deriuatur nomen) à quodam pigro, & inutili ſeruo in ipſam fabuloſè conuerſo *9. de hiſtor. animal. cap.19.* teſte Philoſopho, dicta, & nuncupata fuit. Quorum demum *Emblemate* 84. ſic eleganter meminit Andreas Alciatus, dicens,

> Ignaui, Ardeolam ſtellarem effingere ſerui,
> Et ſtudia,& mores,fabula prima fuit.
> Quæ famulum Aſteriam volucris ſumpſiſſe figuram
> Eſt commenta: fides ſit penes hiſtoricos.
> Degener hic veluti, qui ceuet in aere Falco eſt,
> Dictus ab antiquis vatibus Ardelio.

CAPVT XVIII.

Dialecticis,Rhetores,neglectis rationibus, veritatis iudicium ità debilitant,& extenuant;vt falſa confirment,vera reijciant, & nugacis Sophiſtæ,mendoſique potiùs Aſſentatoris munus, onuſque ſuſcipiant.

SVMMARIVM.

1 *Quanquam Rhetorica nullo determinato in genere occupetur, ſicut cateræ artes occupari ſolent; Dialectica tamen maximè æquipollet, eiuſque vera communiter nuncupatur propago. Et ſi in aliquo; ad ſummum in hoc videntur differre, quod apertius, & fuſius Rhetorici loquantur; Dialectici verò ſtrictius, & frugalius. Vndè iſti pugno,illi autem palmę eiuſdem aſſimilantur manus.*

2 *Vtraque proinde Ars veritatis indagandæ,publicandaque maximè detinetur ſtudio; diuidendo ſcilicet, & componendo, Dialectica; decernendo verò, & iudicando, Rhetorica. Valdè tamen Rhetorici; Dialecticis tenentur; cum veritatis indagandę, inueniendaque, Dialectica, duntaxat ſit inſtrumentum.*

3 *Semota itaque ab eloquentia, veritate, abiectiſque à nobis dialecticis præceptis, nutat etiam, & vacillat tota dicendi ars:nam ex veritate abundè depromitur quicquid in vera Orationis ſtructura conſentaneum,& neceſſarium eſt, cum omne id ipſa ad ſtuporem ſuppeditet.*

4 *Sed ea quoque de cauſa Dialectica, & Rhetorica coincidere præterea videntur; quod ex vtra-*

vtraque facultate ſui Sophiſtæ infœliciter exorti, & eaati ſuat, qui ſicut in dialecticis rebus, ad communem omnium perniciem, artis ſuæ theſauros impudenter prodigant; ità & in rethoricis, ſuas ſibi demandatas partes impensè exequuntur.

5 Eorum vero argumentis, ſiuè potius ineptijs, licet ratio, vel iudicium ad aſſentiendum ſit velox; dicendorum tamen carentia expectatæ veritatis inefficax, & inexpertum omninò ſe reddit. Vndè loquaces ad ſummum, & verboſi tales dici poterant; eloquentes verò, Rhetoreſque nequaquam. Cum ex rerum veritate, & cognitione, maximè redundet, & floreat Oratio.

6 Ex hac autem incognita, & ignorata dicendorum veritate, multa Rhetoribus adhuc imputantur abſurda; præſertim cum ea commendanda ſuſcipiunt, quæ aliàs maximè vituperanda eſſent: & ea aggrediuntur tuenda, quæ potius abolenda, & deſtruenda forent. In multos quippè vſus, ſe lingua diſpergit: cum aliquando ſæuiat vt beſtia, currat vt flumen, fluctuet vt profundum. Sicut paſſim plurimi Declamatores teſtantur, dum ex academijs, forenſes ad cauſas ſuam iniuſtè transferunt eloquentiam.

7 Valdè quippè vtilis, & commendabilis in Scholis mos ille antiquitus declamandi, & orandi fuit: Cum veteres ſapientes de virtutibus, & vitijs, ethicas (lydio tanquam lapide) ſuas controuerſias tantummodò probarent. Sed circa Demetrij Phalerei tempora frequentari cœperunt controuerſiæ illæ fictæ ad imitationem fori, & à Romanis forenſes cauſæ nuncupatæ; quæ deindè ſenſim ad multorum perniciem maximè inualuerunt.

8 In quo etiam dicendi genere fatendum eſt, à veteri vſu ſummè diſcrepare noſtratem adhuc eloquentiam. Nam veteres illi in forenſibus controuerſijs ſuam ità exercebant linguam, & vocem, vt à ſoliditate, & ſeueritate iudicialis nunquam recederent materia. Recentiores verò minimè pudet, etiam capitis in cauſis futilia, & leuia miſcere. Quod valdè curiales dedecet Declamatores.

9 Secatur ideircò vniuerſa Rhetorica in duas ſpecies: in philoſophicam, ſcilicet, & popularem, ſiuè adulatoriam. Quarum etiam diſtincti aſſignantur fines; cum illa ad commune bonum audientes conducat; iſta verò, animorum veriſimiles cogitationes tantummodò impetrare ſtudeat. Vndè prioris ſpeciei valdè commendatis ſectatoribus, alterius grauiter obiurgantur profeſſores, licet indifferenter non omnes; ſed præſertim ij, qui tantum vt placeant, ſiuè bonum, ſiuè malum aliquid fuerit, contendunt ſuadere.

10 Quia verò Oratores noſtrates adulatoriæ, & populari plurimum incumbunt Rhetoricæ; eorum eloquentia, vitium illius nunc facta cenſetur, quias duntaxat animas, cuicunque ſeruitio expoſitas, ſibi impetrauit, omnia ſua dicta, & facta agere ad alienum arbitrium, & indè compendia tractare. Quod maximè adulatorum, & aſſentatorum profectò character eſt.

11 Nonnulla memorantur improperia, quæ in hos inanes, mendaceſque iaciuntur aſſentatores. Nam ea quidem dicere, qualia non ſunt, ſed qualia cupiunt, vt audientibus appareant; mere mendacium, mera impoſtura, merum præſtigium eſt. Cum à natura rei in his figmentis ſemper, vel augendo excedatur, vel minuendo deficiatur.

12 Pudeat idcircò non paucos, qui aliquando mentiri, vel in vtramque partem dicere; bonum aſſeuerantes docent maximè decere Oratorem. Nam boni Oratoris in vtramque partem mendaciter dicere nequaquam officium eſt, ſed ad ſummum Sophiſtæ, & Adulatoris.

13 Rhetoricam propterea ciuilis, & legalis propaginem eſſe ſcientiæ, apertè docuit Philoſophus. Cum ad bonum ciuitatis, vtraque ità ſolerter conſpirare videatur, vt ſi qua lex, aut inueteratus mos aliquando ponendus, vel amouendus eſt; ad eloquentis alicuius operam proindè confugiatur. Quod vtique non vagantis, & inſtabilis, ſed firmiter conſulentis, officium, & munus eſt.

14 Quamobrem diligenter cauendum eſt; ne probitatis expertibus, dicendi copia quandoque traditur. Nam Rhetores nequaquam tunc faciemus, ſed quædam furentibus arma, ineptiſſimè potius miniſtrabimus.

NVllo determinato in genere quanquam Philoſophus 1. *Rhet. cap.* 2. inſinuauerit
1 occupari Rhetoricam (cum vis oratoria
cæterarum ex oppoſito artium, id circa
duntaxat, quod illi ſubſtratur, minimè ſit
inſtituta, ſed in omni re poſita, & colloca-
ta indifferenter diſcurrat, & vagetur) Dia-
lecticæ tamen, vt ibidem habetur, æqui-
pollet quam maximè, eiuſque vera nuncu-
patur propago. In hoc enim ad ſummum
diſcriminari inter ſe videntur, quod aper-
tius, & fuſius Rhetores; Dialectici verò
ſtrictius, & frugalius loquantur. Qua for-
taſſe ratione (apud Tullium 2. *de fin. ſect.* 67.
num. 17.) Citticus Zeno, Dialecticam pu-
„ gno; Rhetoricam autem eiuſdem, palmæ
„ comparauit manus. Zenonis eſt hoc ſtoi-
„ ci (ſcripſerat ipſe) omnem vim loquendi,
„ vt iam antè Ariſtoteles, in duas tributam
„ eſſe partes, dicere: Rhetoricam palmæ; Dia-
„ lecticam pugno ſimilem eſſe dicebat, quod
„ latius loquerentur Rhetores: Dialectici au-
„ tem compreſſius. Et quidem, iſtarum
2 vtraque ſi rectè perpendatur facultas, veri-
tatis,

tatis, indagandę, publicandæque maximè detineretur ſtudio: Diuidendo ſcilicet, & componendo Dialectica: decernendo verò, & iudicando Rhetorica, *vt paſſim in phæd. vel de pulch.* Plato ſæpiſſimè docuit. Quamobrem, vt ipſemet clarius oſtenderet, eiuſdem manus, hoc eſt, eiuſdem ferè muneris; dicendi Artem eſſe palmam, & volam; *ibidem paulò poſt med.* ità eleganter
,, ſubdit: Veram dicendi artem abſque veri-
,, tate, neque eſſe aliquam, neque vnquam
fore. Tenentur itaque ſummè Rhetores ipſi, Dialecticis: cum ab illis planè doceantur, vniuerſum tribuere in partes, latentia explicare definiendo, obſcura explanare interpretando, ambigua primum videre, deinde diſtinguere, poſtremo habere regulam, qua vera, & falſa iudicantur, & quæ quibus propoſitis ſint, quæque non ſint conſequentia, vt *in Bruto, ſect.* 178. *num.* 60. diligenter animaduertit Tullius. Propterea ingenioſè Ficinus *argum. in eodem dialog. propè fin.* Platonem ſic epilogando, dicit: Præ-
,, cepit, vt à Dialectico facultatem diſcat di-
,, uidendi, atque componendi, quem eſſe
,, vult præcipuum veritatis indagandæ, in-
,, ueniendæque inſtrumentum.

Hac itaque dicendorum veritate ab
3 eloquentia ſemota abiectiſque, quibus ipſa facilè indagatur præceptis; nutare iam indè cæpit omnis vera, & perfecta Rhetorum ars, magnæque in dies ingeniorum inclinationes factę ſunt; donec poſtrema in hæc tempora deſitum eſt, quibus viuæ, ac ſpirantis effigiem eloquentiæ propè nullam tenemus, vmbris tantùm, eiuſque vanis imaginibus vtimur. Indè ſanè, ex indeficienti veluti penu abũdè depromitur quicquid in Orationis ſtructura maximè deceat, quidque ſimul, quo verborum lumine, quo ſententiarum colore, illuminari ſcienter, & diſtingui peropportunè poſſit. Hincque cordatè animaduertitur pręterea, quomodò non cauſæ, non perſonæ, non temporis ſemper, & vbique, coloris eiuſdem tractus; idem, vnumque duntaxat, & ſimplex congruere queat orationis, & concitationis genus: quid, quibuſque in cauſis, aut orationis partibus acutè, conciſèque dicendum ſit: quid ſubtiliter, & enucleatè, quid callidè, quid placidè, quid ſedatè: quo nihil in definiendo, ratiocinando, docendo poſſit eſſe limatius: quid contrà granditer, incitatè, contentioſè, ſplendidè, quo nihil augendis, cumulandiſque ſententijs, ad illuſtrem verborum, & rerum ornatum cumulatius augeri, nihil exaggerari poſſit elatius. Ipſa nanque præfata omnia, ad ſtuporem adminiſtrat veritas; adeò vt inutilis, & vana dicendi quælibet ſit facultas, vbi dicendorum veritas penitus ignoratur. Hinc in *Phædro, ſeu de pulchro paulo poſt med.* ipſe Plato præclarè ſic
,, infert: An non neceſſe eſt, eum qui rectè
,, dicturus ſit, veram in ea re, de qua loqua-
,, tur intelligentiam habere? Quoniam, vt
,, ibidem Socrates, apud eundem addit infe-
,, rius: Quicunque veritatem (inquit) igno-
,, rat, & opinionibus ducitur, dicendi quo-
,, que facultatem, vt videtur, inertem exhi-
,, bet, atque ridiculam.

Sed illud præterea (ædibus adhuc, vt maneamus in noſtris) minimè prætereundum,
4 ſed maximè notandum putatur: ea potiſſimum de cauſa Dialecticam, & Rhetoricam, eodem planè loco etiam habendas eſſe, quod ex vtraque ſui Sophiſtæ infæliciter exorti, & enati ſunt. Genus quippè hominum turbulentum, ac fallax, ad ipſam perdendam veritatem, prauiſque animos ad imbuendos opinionibus, infauſto ſidere progerminatum duntaxat. Qui ſicut in dialecticis (vt antecedenter differebamus) ad communem omnium perniciem, artis ſuæ theſauros, non tam libenter conferunt, quam prodigunt impudenter: ita in Rhetoricis, non ſe omninò ignauiter deſerunt, ſed ſtrenuè, atque conſtanter demandatas ſibi partes, ſtolidè ingenioſi, impensè exequuntur. Hinc illæ inſidioſi, vibratique ſermonis argutiæ ad ſimpliciorum animos implicandos: hinc genus illud præſtigiarum cauillationibus, verſutijſquè conflatum: hinc verborum aucupia, & tendiculæ literarum: hinc labyrinthi nexus, effugia, ludificationes: hinc contortæ, & aculeatæ periodi: hinc denique ſolertiſſimæ nugæ, quibus ruſticorum, aut inexpertorum iuuenum mentibus callidiſſimi ineptiarum artifices illi imponunt. Quibus
5 proindè, cùm ratio, & iudicium duntaxat ſit eitum, dicendorum autem expetitæ carentia veritatis, inefficax, & rude: loquaces ad ſummum, atque verboſi eſſe poterunt, eloquentes verò, rhetoreſque nequaquam. Quandoquidem veram, & propriam eloquentiam voco, Abſolutam Expreſſionem eorum, quæ, mente, ſecundum rei concipimus veritatem aptis, atque commodis verbis (quod poſitum eſt in perfecta cuiuſque linguæ cognitione, cum connexione congruenti ſermonis, & rationibus appoſitis) quod eſt iudicij non ſolum acutiſſimi, ſed etiam ſolidi, ac circumſpecti. Id profectò, eleganti ſermone, 1. *de orat. ſect.* 86. *num.* 20. iam dudum expreſ-
,, ſerat Tullius, dicens: Ac mea quidem
,, ſententia, nemo poterit eſſe omni laude
,, cumulatus Orator, niſi erit omnium re-
,, rum magnarum, atque artium ſcien-
,, tiam conſequutus. Etenim ex rerum

cognitione efflorescat, & redundet oportet Oratio; quæ, niſi ſubeſt res ab Oratore percepta, & cognita, inanem quandam habet eloquutionem, & penè puerilem. Nam ſicut de Lucio Catilina, *lib. de eius coniurat. in princip.* benè expreſſit Salluſtius: *Satis eloquentia, ſapientiæ parum*: ita alijs de multis, repetendum idipſum iuuabit, ſi eos in narrando facundos, in argumentis poſteà fractos, & pueriles cernamus. Oppidò proindè miratur Plato, loco ſuperiùs adducto; dum quiſque conatur Orator boni, malique ignarus, horum tamen naturam, conditionemque, cæteris ſedulò ſuadere. Inquit enim: Quando igitur Orator boni, malique ignarus, Ciuitati ſimiliter affectæ ſuadeat, non Orationem in vmbræ animi laudem, tanquam equus illa ſit, compoſita; ſed de malo tanquam bonum id ſit, differens; vulgique opiniones aucupatus, mala facere pro bonis, inducat: qualem putas, Oratorem huiuſmodi ſegetem, quam ſeuit meſſurum?

Ex eadem prætereà incognita, & dicendorum ignorata veritate, eiuſque ſpre-
6 tæ indagationis ſtudio, adhuc Rhetoribus grauiora, deterioraque quampluri-ma imputantur abſurda, cùm ea præſertim commendanda ſuſcipiunt, quæ aliàs forſitan vituperio laborarent infando, aut tuenda aggrediuntur, quæ abolitione potiùs, & deſtructione indigerent. Non quidem ſatis caleo in quantos ſe vſus verſatilis lingua diſpergat. Cùm enim voluerit ſæuit vt beſtia, currit vt fluuius, fluctuat, vt profundum. Et (vt cæteta D. Iacobo. *cap.* 3. veriora remittam Apoſtolo) quamcumque fucatis verborum imaginibus pingit ſpeciem, veri adſtipulatione repræſentat. Sed hoc penitus haud ignoro, quòd ſi vlteriùs, elaborato quandoque fulciatur eloquentiæ artificio, eadem petulantiùs patrare ſtudet, quæ ſummè in rebus abominatur iuſtitia, & in iudicijs horret incorrupta æquitas. Quarè meritò eleganti metro 2. *triſt. circa med.* conqueritur Poeta, canens:

> Diſcitur innocuas, vt agat facundia cauſas
> Protegit hæc ſontes, immeritoſque premit.

Teſtantur id quotidiè in roſtris ſtrepitantes, ac tumultuoſæ Declamationes, quæ non amplius, domeſticæ exercitationis gratia inſtitutæ: ſed ex academijs, ad contentioſas cauſas, diſceptationeſque forenſes nunc iniuſtè videntur tranſlatæ.

Vetus autem ille declamandi, altercandique mos, ſolemnis quàm fuerit
7 olim, ex varijs ſcriptoribus abundè iam liquet: cuius ſiquidem vtilitas maxima, mirabiliſque fuit: nempè quòd tunc, lydio quaſi lapide ſcripta ſua probatent. Quoties enim apud multitudinem dicimus, facilè experimur num ſæ-lix ſit inuentio, num diſpoſitio concinna, modò appoſita eloquutio: & quanquam taceant auditores, ex illorum tamen vultibus intelligere fas eſt, album, an atrum (quod aiunt) calculum, recitantibus, aut dicentibus, nobis adijciunt. Hinc veteres Sapientes ex morali parte Philoſophiæ, vt virtutum vitiorumque laudes, & vituperia colligerent, omnem declamandi ſuam petebant materiam, (*lib. 2. controu. 3.* dicente Seneca, quod: Declamabat Naſo controuerſias ethicas.) Donec exindè, circa Demetrij Phalerei tempora frequentari cæperunt in ſcholis controuerſiæ illæ, à Romanis (Cicerone puero) vſurpatæ, forenſeſque cauſæ, ac controuerſiæ dictæ. (Fictas ad imitationem fori materias apud Græcos dicere, circà Demetrium Phalerea inſtitutum. Latinos dicendi præceptores, extremis L. Craſſi temporibus cæpiſſe, *lib. 2. cap. 4.* Quintilianus, ex Cicerone, docet). Huius autem iam dudum elapſæ rei; poſtquam Neronem Cæſarem, primo imperij anno, publicè declamatorem fuiſſe, eumque Oratorum quamplurimos eſſe ſequutos, breuiſſimo ſtylo deſcripſerat; diſertè, lateque meminit, *de clar. Rhetor. num.* 30; Suetonius Tranquillus, dicens: Sed ratio dicendi, nec vna omnibus, nec ſingulis eadem ſemper fuit: quandò variò modò, quiſque diſcipulos exercuerunt: Nam & dicta præclarè, per omnes figuras, per caſus, & apologos, aliter, atque aliter exponere: & narrationes tum breuiter, & preſsè; tum latiùs, & vberiùs, explicare conſueuerant: interdum Græcorum ſcripta conuertere, ac viros illuſtres laudare, vel vituperare: quædam etiam ad vſum communis vitæ inſtituta, tum vtilia, & neceſſaria, tum pernicioſa, & ſuperuacanea oſtendere: ſæpè fabulis fidem firmare, aut hiſtorijs demere, quod genus Theſin Græci vocant: donec ſenſim hæc exoluerunt, & ad controuerſiam ventum eſt.

Quo proinde in genere, adeò immuta-
8 tam eſſe, & ego fateor forenſis contentionis rationem, vt a veteri valdè diſcrepare videatur hodierna adhuc curialis loquentia. Nam quemadmodum Author *Dia-*

logi

logi de Oratoribus; apud Ioannem Hama-
burgium *in animaduerſ. ad ſatyric. Petron. Ar-
bit. propè princ.* disertè teſtatur: Ad hæc ef-
,, ficienda, veteres intelligebant opus eſſe,
,, non, vt fictis controuerſiis linguam modo,
,, & vocem exercerent, ſed vt his artibus
,, pectus implerent, in quibus de bonis, &
,, malis, de honeſto, de turpi diſputatur.
Vnde poſtea, id recentia ingenia (non
pauca faſtidire conſueta) diuerſa à forenſi-
bus cauſis pertractare methodo, imò ad
mera deſiccti nugamenta aliquando com-
pulſa ſunt. Præſertim ſanè, dum erudi-
tionis vt conſequantur famam, quadam
prurigine ardent, vel plura citandi, quæ
ad inanem potius oſtentationem, quàm
cauſæ ad robur attinent: vel exquiſitam
vernantis ſtyli laſciuiam componendi, va-
rias expoſitionis colligunt figuras, quæ
non magis leuitatem, quam orationis fri-
giditatem, auditoribus ingenerant. Quid
enim tam frigidum, atque alienum, quàm
vel in diſcrimine capitis, aut fortunarum,
ambitioſo genere orationis ſe ſe oſtentare,
& Pedium illum Blæſum de quo Perſius
ſatyr. 1. planè imitari, qui ſacrilegii, & pe-
culatus poſtulatus a Cyrenenſibus, cauſam
capitis dicens, non ſe oratoriis, ac iuridi-
cis defendit lacertis; ſed Neroni placitu-
runt ſperans, leuia carmina, & faciles ver-
ſus in Senatu recitauit? Ipſum inde, ſic
meritò exagitauit Poeta, canens:

Fur es; ait Pedio Pedius quid? crimina raſis
Librat in antithetis, doctas poſuiſſe figuras
Laudatur bellum hoc, hoc bellum? an Ro-
mule ceues?
Men moueat quippè, & cantet ſi naufragus
aſſem
Protulerim? cantas cum fracta te in trabe pi-
ctum
Ex humero portes? verum nec nocte paratū.
Plorabit, qui me volet incuruaſſe querela.

Superuacaneum equidem non modò, ſed
& maximè puerile videtur, nugacibus cau-
ſis in foro exordia adiexere, trahereque
diffuſius, & in tranſitionibus, ac perergis
luxuriare, quæ omnia ludentium ſunt po-
tius declamatorum, quam negotioſorum
hominum: ad eoſque pertinentia, qui lon-
gos amant circuitus, & diem (vt aiunt) di-
cendo eximere. Pulchrè autem de hac re
Satyricon. 1. ſic monet Petronius Arbiter.
,, Hæc ipſa (inquit) tolerabilia eſſent, ſi ad
,, eloquentiam ituris viam facerent: nunc
,, & rerum tumore, & ſententiarum vaniſ-
,, ſimo ſtrepitu, hoc tantum proficiunt, vt
,, cum in forum venerint, putent ſe in alium
,, terrarum orbem delatos. Et ideò ego ado-
,, leſcentulos exiſtimo in ſcholis ſtultiſſimos
,, fieri, quia nihil ex iis, quæ in vſu habemus
,, aut audiunt, aut vident.

Hac etiam fortaſſe de cauſa (vt in *Gorgia,*
9 *ſeu de Rhetorica* adnotauit Ficinus *argumen-
to*) binas in ſpecies, in philoſophicam, ſci-
licet, & popularem, ſeu adulatoriam, vni-
uerſam rhethoricam rectè ſecuit Plato: il-
lam idcircò apprimè commendans, quia
veritati adhæret, & fauet: hanc verò ſum-
mè vituperans, quia veritati quandoque
nocet, ſæpèque repugnat. Quandoqui-
dem illius finis eſt, certis, rerum, verbo-
rum, morum rationibus audientes ad com-
mune bonum perducere: alterius autem
per coniecturas turbæ veriſimiles, conci-
tationeſque animorum, quodcumque
libuerit impetrare. Talis tamen adulato-
riæ Rhetoricæ, non omnes indifferenter
redarguit ſectatores; ſed eos duntaxat, qui
ad id incumbunt aſſiduè, vt quicquid li-
buerit, quacunque valeant ratione audien-
tibus perſuadeant, abſque delectu; id eſt,
ſiue malum, ſiue bonum, ſiue falſa ſit ra-
tio, ſeu vera, vel commiſeratio, vel con-
citatio, vel coniectura. Nam ſicut apud
Tullium *de amicit. ſect.* 113. *n.* 91. Adulatio,
,, vitium eſt leuium hominum, atque falla-
,, cium ad voluntatem loquentium omnia,
,, nihil ad veritatem: ita popularis, & adu-
,, latoria rhetorica, apud Platonem, *eodem in
,, dialogo*, nil aliud putatur, quàm Studium
,, quoddam, non artificioſum quidem, ſed
,, ſagacis animi, aptique natura, atque pote-
,, ſtas, ad humanam conſuetudinem ſibi con-
,, ciliandam.

Quia vero, quidam noſtrates, nequa-
10 quam videntur Oratores, ad id ſemper,
quod optimum eſt verba diligere, idque
duntaxat ſpectare, qua oratione, Ciues ex
eorum verbis quàm optimi queant eua-
dere, in quo Rhetoricæ philoſophicæ, ma-
ximè typus reſplendet: ſed popularem, &
adulatoriam profitendo, auditorum gra-
tiam plurimum captantes, commodo præ-
ſertim neglecto communi, aucupantur,
proprium: Horum indè eloquentia, vi-
tium illius nunc facta ad ſummum cenſe-
tur, cuius animus, cuicunque ſeruitio ex-
poſitus, ſibi imperauit omnia ſua dicta,
& facta agere ad alienum arbitrium, & in-
de compendia tractare. Hoc ipſo profe-
cto charactere, adulatorum mores, qui ſe
totos componunt, finguntque ad eorum
geſtus, ac motus, quibus blandiuntur; 2.
epiſt. 3. Petrus Damianus, copioſè ſatis ex-
,, preſſit, dicens; Quis ambigat eum; cum
,, detur occaſio, fauorabilius Dominum
,, ſuum verbis obtinere, vt cum blanda poſ-
,, ſit adulatione mulcere; atque eius animum
,, capiat, quod ſibi magis placeat callidus
,, obſeruator explorat, oculis gliſcit, geſti-
,, bus innuit, feſtiuitatem ſereni cordis præ-
,, tendit, pendet ad nutum, vt ſic Heralc. præ-
ceptum

ceptum tanquam ſibillinum os, Phæbi
" præſtoletur oraculum. Ire iubetur? euo-
" lat. Stare præcipitur? ſiliceum repræſen-
" tat. Si Dominus feruet, ipſe ſudat. Si ille
„ æſtum, hic cauma conqueritur: at ſi vel
„ leuiter frigeat, hic neceſſe eſt, tremefactus
" viſceribus obtorpeſcat. Si ille dormire
" vult, hic acediatur. Si ſatur eſt, hic ru-
" ctare compellitur: ſicque non ſuus nihil
„ aliud loquitur, quã quod illi placere ſu-
„ ſpicatur.

Quare hos in Chamaleontes, qui vtpo-
11 te (vt naturales tradunt) præter album, omnes imitantur colores: hoc eſt, pręter ingenuitatis, omnes in dicendo profitentur artes, ſatis licenter fremunt, & ſuperciliosè indignantur nonnulli, arbitrantes eo nocentiores eſſe, quo hinc indè facundiores. Vndè Vlyſſes, eo ſolo nomine, quod dicendi eſſet perjtiſſimus, ab Horatio 1. *carm.* 6. appellatur ſubdolus, & duplex: à Virgilio, *aneid.* 2. ſcelerum, inuentor. *Æneid.* 6. Hortator ſcelerum: paſſim ab Homero, callidus, & verſipellis. Imò, inter ſuperos, qui eloquentiſſimus erat, is ſcelerum machinator, egregiè fraudulentus fingebatur. Fuit is Mercurius, quem furaudi artificem fabulantur Poetę; quia dicendi peritia cæteris anteibat, quò idem Lyricus 1. *carm.* ſpectauit, vbi ipſum vocat:

Callidum quicquid placuit iocoſo.
Condere furto.

Hinc cauſam arripuit quoque Lucianus *in Anacharſide*, vt in totum Oratorum genus acriter inueheretur, hoc vnum cautatus, multa eos machinamenta capiendis Iudicum animis comminiſci. Hinc Lacedæmonij (quod *lib.* 2. *cap.* 17. refert Fabius Quintilian.) ſua ex republica Oratores eiecerunt, quaſi præuiderent, ex ſceleratiſſimis hominibus certam ſuæ Ciuitati ruinam affuturam. Athenienſes verò, ſi non omnino ablegarunt, certè mutilam, & reciſam dicendi poteſtatem reddiderunt. Siquidem in Areopago Oratores inhibebant, ne commiſeratione, & amplificatione vterentur, quæ duo, acerrima tela ſunt oratoriæ artis. Propterea, tantorum virorum fretus iudicio Picus Mirandulanus, *Epiſtola ad Hermolaum*, quæ *in* 9. *lib. Politiani*, affabrè inuehitur, in ipſos Oratores, ſeu, vt verius ipſemet putat Veteratores,
„ ſuperbis dictis incurrit. Quod aliud (in-
„ quit) eſt Rethoris officinm, quam menti-
„ ri, decipere, circumuenire, præſtigiari? Ora-
„ torum enim eſſe poſſe pro arbitrio, quæ-
cunque velint tollere, abijcere, amplificare, extenuare dicendo, demum res ipſas, magicis quaſi viribus eloquentiæ in quam libuerit faciem, habitumque transformare, aut non qu alia ſuoptè ingenio, ſed qualia voluerint non ſiant quidem, ſed cum non ſint, eſſe tamen audientibus appareant: hoc totum eſt ne aliud, quam verum mendacium, mera impoſtura, merum præſtigium, cum à natura rei ſemper, vel augendo excedat, vel minuendo deficiat, & fallacem verborum concentum, veluti laruas, & ſimulachra prætendens, auditorum mentes blandiendo ludificet?

In primis igitur Stoici faceſſant: quiã
12 licet alias ſiut aſperrimi morum cenſores, improbè tamen confitentur (vt *lib.* 12. *cap.* 2. tradit Quintilianus) facturum aliquando bonum Oratorem, vt mendacium proferat. Nam ſi (vt inquiunt) ad hoc, vt ægros à morbo recreemus, multa fingimus, multa fabulamur, multa non facturi pollicemur, vlla ſine nota vitioſitatis: Cur, vt auertamus graſſatorem à viatore occidendo; hoſtem à patria expugnando; iniquum judicem, ab inſonte puniendo; non vtemur mendacio, non moliemur fraudes? Præſertim cùm alia via nulla eſt bona nobis debita exigendi, mala nobis intentata propulſandi, nam, ſi officijs flectere non poſſumus aduerſarium, officijs illudamus. Faceſſant item Academici, qui (vt *ibidem* idem addit Quintilianus) bonum, aiunt, Oratorem ita debere eſſe comparatum, vt eandem cauſam, ſiue illa iuſta ſit, ſiue iniuſta, ſuſcipiat in vtramque partem ventilandam. Vnde Carneades eiuſdem familiæ alumnus, cum Athenis Romam legaretur, ampliſſimo conſeſſu pro iuſtitia diſſeruit; poſtridiè contra inſtiriam; tã paribus ſemper eloquentiæ præſidijs, vt in neutra actione vinci, in vtraque vincere videretur: adeo vt meritò 2. *de orat. ſect.* 123. *n.* 161. de illo dicat Tullius, eius tam
„ fuiſſe incredibilem vim dicendi: Vt nul-
„ lam vnquam rem defenderit, quam non
„ probauerit; nullam oppugnauerit, quam
„ non euerterit. Boni nanque Oratoris, &
„ Rhetoris, in vtramque partem mendaci-
„ ter differere minime officium eſt (cùm ex
„ ſuperius dictis Sophiſtæ id adhuc ſibi reti-
„ neant) Sed de his rebus poſſit dicere, quæ
„ res ad vſum ciuilem moribus, ac legibus
„ conſtitutæ ſunt, cum aſſenſione audito-
„ rum, quoad eius fieri poterit. Author
13 rhetor. ad Herenn. *lib.* 1. *ſect.* 1. *n.* 3. Quamobrem, non ineptè, ſed valdè ſapienter exiſtimauit, ſcriptumque *Rhetor.* 1. *cap.* 1. reliquit Philoſophus: Rhetoricam Ciuilis ſcientiæ etiam propaginem eſſe, adeoque vnum ſibi vtramque, finem propoſuiſſe; vt Rhetores ſua ætate, ciuiles ſe magiſtros appellarint, ac pollicerentur auditoribus ſuis, adminiſtrandarum vrbium rationem; quod apud Platonem *in Gorgia*, Gorgias ipſe facit, & ſequutis deinde temporibus, Tul-

lius,

lius, Quintilianus, alijque, conſcriptis voluminibus, profeſſi ſunt. illud enim certè conſtat: ad bonum, ſcilicet, ciuitatis, vtramque ita conſpirare, vt ſi quis à ciuili ſcientia nos inducendus, tollenduſque ſit: ſi lex ferenda, aut abroganda: ſi tributum aut in capita, aut ex cenſu, aut extra ordinem imperandum; ſi expeditiones ſumendæ, ſi bella continuanda, ſi deditiones faciendæ, ſi induciæ, ſi fœdera paciſcenda, confirmanda, reſcindenda: ad eloquentis alicuius operam, confugiat, illum in priuatis congeſſibus conſultorem habeat, illum in publicis ſuaſorem retineat: quod vtique non vagum, & leuem requirit Oratorem, ſed firmum, & inuariabilem, vt conſtat.

Quibus de cauſis diligenter cauendum
14 eſt, ne probitatis expertibus, dicendi copiam aliquando tradamus: nam Oratores nequaquam creabimus, ſed furentibus potius, quædam arma ſubminiſtrabimus.
„ Quod ſi: Haud ineptè quidam apud Fran-
„ ciſcum Petrarcham *dialog.9.de eloquen.* ſtul-
„ ti, atque furioſi gladio eloquentiam æqui-
„ parant: & improbus homo, & errans co-
gitat ſtulta *Eccleſ.* 16. dicendi facultatem huiuſcemodi præſtando peruerſis Oratoribus, id ipſũ profectò turpiter exercemus &
„ mala per multa pattari permittimus. Nam,
„ Poſtquam commoditas quædam praua
„ (1. *de inuentione, ſect.42.n.3.* aiebat Tullius)
„ virtutis imitatrix ſine ratione officij, dicen-
„ di copiam conſequuta eſt: ium ingenio fre-
„ ta malitia, peruertere vrbes, & vitas homi-
„ num labefactare aſſueuit. Atque huius
„ quoque exordium mali quoniam principium boni diximus, explicemus. Trade hercle enſem in amentis manus: quæ vtique ſtrages? quæ calamitas? quæ laniena? quæ carnificina conſequetur? Haud ſecùs: fac vt aliquis vir improbus, eloquentiæ præceptis imbuatur, Orator quidem non erit, ſed reipublicæ euerſor, pacis profligator, templorum depopulator, ſanctitatis violator, omnium ſcelerum, omnium flagitiorum artificioſus machinator, & architector.

CAPVT XIX.

Hiſtoria tunc grauiter tabeſcit, & hebetatur, cum Prudentiæ, quam ſanè gignit; contraria ab Hiſtoricis, vitia aluntur abundè.

SVMMARIVM.

1 *Prudentia, quæ cum Politica, ciuilique ſapientia vnus, & idem habitus eſt; duplicem tamen rationem, & efficaciam continet. Quarum prima vniuerſalium cognitione pollet: altera verò, quæ à priori tanquam riuus deriuatur à fonte, ſingularium rerum particulariumque directionem habet. Quarè vt ſic, & abſolutè definitur Prudentia, quod ſit Animi habitus cum ratione coniunctus, qui vim habeat ad gerenda ea omnia, quæ pertinent ad vitam degendam.*

2 *Ad ipſam autem aſſequendam Salomon, homines, quibus tantummodo permiſſa eſt pluribus hortatur documentis. Ex quibus illius munus proprium eſſe deducitur; in conſilio res exhibere: bona malaque diſcernere: & omnia, quæ in humana vita diligenda, fugiendaque ſunt, prouidè ſuppeditare.*

3 *In præuidendis propterea, præcauendiſque malis vt euitentur, bonis vt obtineantur, hæc potiſſimum reſplendet; cùm ex præuidendo, Prudentia appellata ſit. Viri vndè prudentes, eſſe continuò dicuntur in ſpecula, vt inde futura proſpiciant, ne quid fortè, nec opinantibus veniat, quod noxium ſibi, totique reipublicæ futurum ſit.*

4 *Scrutatu tamen, & inuentu ita difficilis eſt, vt vix alicubi, inueniri queat. Mundana nanque, & conſueta illa hominum Prudentia, non quidem Prudentia, ſed larua Prudentiæ, eſt, cum ſemper, vel plerumquè in alterius damnum, & perniciem ſit intenta valdeque propenſa.*

5 *Quod vt facilè percipiatur, manibuſque contrectetur noſtris; & quid enim in hiſtorijs, annalibuſque legitur, quod à fictis, & ementitis prudentibus probè ſit factum? Quid non potiùs ſubdolè? Quid non fraudulenter? Corrupti largitionibus in Dominos notantur ſerui; veneno armati in Patronos liberti, & id genus quamplura, quæ vtique non contigiſſent, ſi vera Prudentia, humanam notitiam quandoque non lateret.*

6 *Maximè quidem ad veram ſcrutandam, & inueniendam Prudentiam confert illa, quam moralem dicunt, Philoſophia. Vbi ſiquidem latè docetur quid ſit finis, quid extremum, & vltimum bonorum omnium: quot ſint virtutum, quotque vitiorum genera: quibuſque modis illas aſſequi, ab his declinare poſſumus: & quo demum modo, rationis imperium ſenſibus imponere, frænoſque iniicere oporteat cupiditati.*

7 *Talis autem Philoſophiæ, non infima pars illa eſt, quæ nuncupatur Hiſtoria. Nil enim aliud ea eſt, quam exemplorum Philoſophia. Hiſtoria nanque, vt vitæ magiſtra eſt, rerum geſtarum narratione, non minus vitam moralem inſtruit, quam id ſortiatur morum Philoſophia. Quinimò, eò quidem ſuauius, quò varia rerum notione dulcius operatur,*

8 *Cùm autem, tali delectatione, ac ſuauitate, omnes ſummoperè appetant Prudentiam ine-*

uenire, & iuuentam docere: hinc eſt quod non amplius ſapientes tantum, Reges, Feciales, & Principes ad texendas, conſcribendaſque ſe ingerunt Hiſtorias; verum etiam omnes, licet de trivio homines exiſtimantes hoc genus facillimum, & vnicuique valdè eſſe familiare, ad hanc artem inconſideratè, valdeque præcipitanter ſe applicant.

9 *Valdè tamen difficilis ars hiſtorica eſt, cùm plures, & graues in Hiſtorico ſupponantur eruditiones. Quamobrem eius quilibet negligendo leges, & præcepta, non quidem illam, quam tradere intendit obtinebit Prudentiam, ſed vel meras narrabit fabulas, vel ſaltem priuatiuam imprudentiam, quæ (ratione, ſcilicet, annexæ negligentiæ) quoddam peccatum eſt; impudenter, turpiterque ad ſummum adipiſcetur.*

10 *Inter præcipua vitia, quæ ſub imprudentia continentur ſuperiorem locum obtinet temeritas, ſiue præcipitatio, dum ſcilicet per memoriam præteritorum, intelligentiam præſentium, ſolertiam futurorum, ratiocinationem, & docilitatem quaſi per gradus non deſcenditur regulatè ad operandum. Qui ſanè gradus, niſi & in Hiſtoria cautè, & diligenter ſeruentur, non quidem Prudentia quam ſpecialiter intendit Hiſtoria, ſed Imprudentia manifeſtè fiet.*

11 *Aliud etiam ſub imprudentia continetur vitium, quod ſanè inconſideratio dicitur à quo cauere quam maxime decet Hiſtoricos. Nam cum narratarum rerum, verè exiſtant iudices, incredibilia teſtari non debent: & nugas proponere, aut deprauatum oſtendendo iudicium, deteriora amplecti, ac reſpuere meliora, omnino prohibentur.*

12 *Quia verò Hiſtorici quamplurimi grandia ſpondent, quæ tamen mutata ſententia, planè non perficiunt, vel a propoſitis, & promiſſis ſaltem valdè comperiuntur aliena: altero ſub imprudentia contento, nimirum inconſtantia, & mutabilitatis vitio plerumque laborant: Nam cum ex defectu rationis, à bono tunc recedant propoſito, nec id ſequantur, quod verè bonum eſt, ſed id duntaxat, quod ſibi inordinatè placet: imprudentes, ſenſibuſque plurimum indulgentes, haud parum ſe prodire contendunt.*

13 *Cum hactenus ſemper in communi diſſitum, & loquutum ſit; nec vnquam vllius ſignatè, & in particulari appoſitus, & notatus ſit lapſus: modo exponitur ratio, quare cuiuſdam Scriptoris neceſſe fuerit, defenſionis gratia, in ipſum hoſtiles aliquando retorquere ſagittas; quippe qui apparentibus, & quæſitis rationibus (contra ius tamen hiſtoricum) vehementer commotus, Seruitanam inſontem familiam, grauiter vulnerare non eſt veritus.*

14 *Inculcat itaque primo loco: Scriptores Seruitas valde decipi, & hallucinari, Villam Caphagij, vt Diuæ Annuntiatæ Conuentum aſtruant antiquiorem, pro ſui Ordinis prima ſede ponenda: proindeque etiam in reliquis (cum rem pertractent propriam) illis parum, aut nihil eſſe credendum. Sed quidem in caſſum iſte vibratur ictus, cum primum ſit falſum; & contrarium in cæteris, leges, exempla, & ipſe, quod maius eſt, aliquando ſentiant.*

15 *Deſpoticæ deindè, nimiæque authoritatis ipſos Patres, propria licet in Eccleſia, reos culpandos plerumque facit, cum patronatus ius nullum in ipſa, illis competere dicat. Nec minus Benozziorum Academiæ Pictorum, Sculptorum, & Architectorum, donando Sacellum, eos inurbanitatis, & ingratitudinis arguit. Sed primum Diui Antonij Laudo emendatur dictum: ſecundum autem facilè precluditur: cum in dubijs, & fortè temerè excogitatis, nulla firma, & certa ſit tuenda ſententia.*

16 *Tertiò tandem, eoſdem ſugillat Patres; veluti rotundi chori deformatores; Votiuarum Statuarum demolitores, & antiqui nobiliſque Tabernaculi inconſideratos alienatores. Quibus tamen aſſertis, in oppoſitum obijcitur multorum in Architectura peritorum conſilium: imminens ruina, mortiſque periculum; & rei tranſlatæ, minor, & inferior vtilitas; quibus profectò ea omnia licere probatur.*

17 *Reſpondetur tandem cuidam ſuppreſſa, ac ſuſpicatæ imputationi. Ex quibus ſanè, alijſque omnibus, quiſque optimè colligere poterit: an hæc illa ſint elogia, quibus ipſe, nulli detrahere ſpoponderat, adeo vt ſuperfluæ hæ omninò fuerint defenſiones; licet ſemper cum moderamine inculpatæ tutelæ exhibitæ, & allatæ?*

QVi virtutum in ordine collocant Prudentiam; ciuili Sapientiæ (nullò inter-
1 uenro errore) ipſam proximam ſtatuunt, ac ſeponunt. Politica nanque, ſiue ciuilis ſapientia, propria illa eſt, quæ hac Prudentiæ nomenclatura paſſim deſigna-
„ tur. *Sexto Ethic. cap.* 8. optimè vndè dicitur:
„ Sunt, & ciuilis ſcientia, & Prudentia
„ iidem animi habitus. Huius nihilominus
„ (vt aiunt) duplex, eſt efficacia, & ratio.
Prior eſt veluti aſpectus mentis, oculus intellectus, & inter dotes animi eo loco, quo viſus apud alios ſenſus. Hęc illa vtique eſt, quæ vniuerſalium cognitione pollet, eaque re, omnibus rebus, vt Architectonica, præſes, ac Legiſlatrix præeſſe dicitur. Ex hoc autem ingenuo fonte, particulatim hauritur quicquid ad actiones pertinet, hoc eſt, quicquid in qualibet re præcipi debet. Definitur idcircò vt ſic,

&

& abſolutè. 1.*magnor. moral. cap.*34. hoc pacto. Prudentiam, ſcilicet, eſſe habitum animi, vera cum ratione coniunctum, qui vim habet ad gerenda ea omnia, quę pertinent ad vitam degendam. Tunc autem, ſequitur illa altera Prudentiæ ſpecialior ratio, quæ ſicut riuus ex illa deriuatur vniuerſali præfata: & quoties hæc Virtus ſe ſe, hac forma conſpiciendam, cognoſcendamque præbet; tunc compertiſſimum eſt, eam eſſe præcipuam humanæ imbecillitati adiutricem: dum huius vnius ope, ſibi quiſque, ſuiſque rebus opportunè proſpiciat. Nec enim alia Virtus, ſingulis rebus ſuos ordines, ſuas menſuras, ſuos modulos magis aſſignat, quàm iſta: quippè quæ hominum eſt gubernatrix, omniumque rerum prouidentiſſima diſpenſatrix. Quod vtique totum, his apud Stobeum, *ſerm. de prudent.* ad Aphalum, Iamblicus expreſſit verbis, dicens: Prudentia Virtutum princeps eſt, reliquiſque omnibus vtitur; atque ipſarum ordinem, modum, & occaſionem in præſentia, tanquam oculus quidam mentis vndequaque lucidiſſimus, oſtendit. Generatur ergo hæc primum à ſyncera, perfectaque mente, atque ſic genita, in ipſam mentem intuetur, à qua perficitur, modumque, & exemplar indè ſibi pulcherrimum, omnium ſuarum actionum habet. Quod ſi quæ nobis etiam cum alijs intercedit communitas, ea maximè, virtutis huius gratia conſiſtit; & per hanc in primis aſſimilamur. Huius beneficio bona, & vtilia, honeſta, & turpia diſcernimus, factaque conuenientia iudicamus, & emendamus.

Ad hanc idcircò intelligendam Virtutem; doctis Salomon paſſim, ſuis nos
2 adhortatur Parabolis *prouerb.*1. Ad cognoſcendam cor inclinandum ſuadet, 2. Ad ſciendam ſuauiter excitat. 4. Poſſidendam proponit, *ibidem*. Amicam vocandam iubet 7. Eius per viam ambulandum imperat. 9. Acquirendam deſiderat. 16. Cuſtodiendam præbet 19. Hominum ſeruatricem, & cuſtodem vocat. 2. Domorum robur, & fortitudinem nominat 24. Et affluentem illa, beatum dicit, & prædicat *ibidem*. Quarè bonorum in diſtributione, Primas Prudentiæ deberi nemo negauerit, qui lucernam hanc animæ, virtutumque nutricem, & aurigam optimè nouerit. Hinc natura ipſa, quæ dentes hiante rictu Leoni dedit: Tauro ferire cornu: Equo allidere calce: Lepori valere curſu: Prudentiam duntaxat elargita eſt homini. Hęc enim hoſtem opprimit: anteuertit infortunium; canit triumphum: diſſipatum animi ſtatum colligit, & componit: fræno concupiſcientiam, & inferioris animæ motiones coercet: rationis imperium inſtaurat: actiones laudabiles efficit: animum ad Dei nutum moderatur, & voluntatem. Munus nanque eius eſt (*in lib. de viro bono, & felici*, pulchrè Architas Pythagoreus aliquando dixerat) in conſilio res exhibere, bona, malaque diſcernere, & omnia, quæ in humana vita diligenda, fugiendaque ſunt; pręſentibus omnibus bonis honeſtis vti, bené conſueſcere, opportunitates percallere, ſermone, & opera ſagaciter vti, rerum omnium vtilium habere experientiam, & memoriam. In
3 præuidendis proptereà, præcauendiſque malis vt euitentur, bonis vt obtineantur hæc Virtus potiſſimum elucet. Ex præuidendo vtique appellata eſt Prudentia. *Tullius.*3. *de leg. ſect.* 168. *num.* 60. Quandoquidem; Quæ multò antè præuiſa ſunt languidius incurrunt. *Annæus de conſolat. ad Marcum cap.* 9. ſapidè monet. Secùs verò longè grauius ſolent efficere, quæ præter expectationem accidunt. Quarè viri prudentes dicuntur eſſe continuò in ſpecula, vt *Philipp.*7 *ſect.*212.*num.*19. de ſe, deque Senatoribus alijs, qui prudentiâ ſingulari rem adminiſtrabant, intellexerat Tullius, dum dixerat; In hac cuſtodia tanquam in ſpecula collocati ſumus. Vt indè ſcilicet, futura proſpiciant, ne quid fortè, nec opinantibus veniat, quod noxium ſibi, totique reipublicæ futurum ſit. Vndè meritò ad viuendum, & videndum omninò perutilem, & neceſſariam eſſe. *Baruch.*3. his dictis affatim legitur: Diſce vbi ſit Prudentia, vbi ſit virtus, vbi ſit intellectus; vt ſcias ſimul vbi ſit longiturnitas vitę, & victus, vbi ſit lumen oculorum, & pax.

Verum enim verò, inuentu ità difficilis, adeò ſcrutatu perardua adhuc iſta re-
4 putatur Prudentia, vt ſtatim ibidem idem adijciat Propheta. Quis inuenit locum eius, & quis intrauit in theſauros eius &c. Iuuenes viderunt lumen, & habitauerunt ſuper terram; viam autem diſciplinæ ignorauerunt, neque intellexerunt ſemitas eius, neque filij eorum ſuſceperunt eam; à facie ipſorũ longè facta eſt. Mundana nanque, & conſueta plerumque hominum Prudentia, non quidem Prudentia, ſed larua Prudentiæ eſt; vel ad ſummum falſa fraudulentaque Prudentia, quam velut improbam, & à iuſtitia remotam, veri ſapientes communiter reijciunt, vtpotè in alterius damnum, & perniciem intentam. Et ſi qui eam ſequuntur, & amant; nihil penſi habent ius, & æquum violetur;

dummodò ſuæ cupiditati faciant ſatis, & commodis ſuis tantummodò conſulant. Imitantur perindè peruersè Prudentiam, fraudibus quærunt, quod apertà vi, & fortitudine non poſſunt aſſequi; idque per fas, & nefas. Quod ſi quod ambiunt minimè aſſequantur, Leonis exuuio vulpinum aſſuendum eſſe, nimirum quod honeſtis actionibus effici nequit, fraude tentandum eſſe ignauiter docent. Hinc itaque, in familijs facilè oriuntur noxæ, in foro malitiæ, in pactis, conuentiſque doli, in amicitia præſtigiæ, in bellis cędes, vbique calumniæ, & id genus non pauca; quæ præter illam, quam nuper hoc libro *cap.17.num.9.* Calliditatem, & Aſtutiam
5 diximus, nullam aliam præ ſe ferunt Prudentiam. Sed ad eorum prætereà (vt adhuc cominus capiamus prouintiam) accedamus Annales, aut Hiſtorias: Quid vſquam, tales apud has annoſas vulpes ſyncerè, honeſtèque factum legimus? quid non potiùs ſubdolè? quid non veteratoriè? quid non fraudulenter? Corrupti largitionibus in Dominos notantur ſerui: veneno armari in Patronos liberti: & quibus deerant inimici, per amicos faciliùs oppreſſi: diſſidentium in morem, facinus occultatum: pietas ſceleri prætenta: oratio plena dignitatis, expers fidei; inuidia in occulto, adulatio in aperto: ac preces, ora, & lachrymæ ſimulandi artem vſque ad conuitium virtutis edoctæ. Quas profectò quis leget præſtigias, & fraudes, dubitare ſingulis in rebus non incipiet; ſuſpectos habere ſociorum mores; ſuorum fidem vereri, anceps conſilij paſſim reſtitare; vndique ſe aduerſus improbitatis opinionem circumſpicere; à fronte, à tergo, à lateribus timere; nulli mortalium fidere? Quæ vtique, nequaquam fient prudens hominum vita, rerumque ciuilium perfectus ſtatus; quouſque vera, & ſalutaris Prudentia, quandoque ab oculis elongabitur noſtris, noſtramque mentem, ac notitiam penitus vndecumque latebit.

Cæterùm, ſi perfecta, & vera Prudentia (*vt in princ.* diximus) vim maximè
6 habet ad ea gerenda, quæ ad vitam pertinent degendam: facilè ipſius adibit latebras, locum reperiet, defodiet theſauros, quicquid ad ciuilem vitæ inſtitutionem, rectamque agendi regulam vtiliſſimum erit. Hinc optimè faciet ad rem Philoſophiæ pars illa, quam moralem in ſcholis communiter appellant; in qua profectò de rebus expetendis, fugiendiſque abundantiùs diſſeritur: vbi latè quoque docetur, quid ſit finis, quid extremum, quid vltimum bonorum omnium; quod vnum intueri, quo omnes actiones, omnes cogitationes, omnia conſilia referri oporteat; quot ſint virtutum, quotque vitiorum genera; quibuſque modis illas aſſequi, ab his declinare poſſumus; quo modo rationis imperium ſenſibus imponere, frænoſque inijcere oporteat cupiditati, poſtremo (quo nihil pulchrius, nihil præclariùs optari poteſt) quibus moribus, inſtitutis, legibus, temperandæ ſint ciuitates, quibus illæ modis fundari, atque inſtitui; quibus augeri atq; amplificari, quibus denique copioſiſſimæ, locupletiſſimæ (vno verbo) beatiſſimæ effici poſſint. Quod ſingillatim. 5. *tuſcul. ſect.* 228. *num.* 5. perpendens? Tullius, ſtupore oppreſſus, ſic tandem fatur. O, vitæ Philoſophia dux: O veritatis indagatrix, expultrixque vitiorum: quid non modo nos, ſed omninò vita hominum ſine te eſſe potuiſſet? Tu vrbes peperiſti, tu diſſipatos homines, in ſocietatem vitæ conuocaſti: tu eos inter ſe primò domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum, & vocum communione iunxiſti: tu inuentrix legum, tu inuentrix morum, & diſciplinæ fuiſti: ad te confugimus, à te opem petimus. Cuius enim potiùs opibus vtamur, quam tuis, quæ, & vitæ tranquillitatem largita nobis eſt, &
7 terrorem mortis ſuſtuliſti! His tamen minimè reclamantibus, ſed communi voto conceſſis; dum huiuſcemodi Philoſophiæ diſputatrix pars iudexque morum; temporum teſte, ac nuntia vetuſtatis cum Hiſtoria componitur; ſanè animaduertendum cenſeo, in vtraque extremum eſſe, finemque vtrique propoſitum, inſtitutionem vitæ in hominum ſocietate prudenter, ac fortiter agendæ. Sed quanquam ambæ ad hunc finem perueniant; alia tamen, atque alia via. Philoſophia quidem firmis, de virtutum, vitiorumque natura, diſſertationibus: Hiſtoria verò compendio, & exemplis. Vnde meritò (vt ſuperiùs *lib.2.cap.19. num.2.* iam animaduertimus) exemplorum Philoſophia ab Halicarnaſſeo antonomaſticè dicta fuit. Quandoquidem, ſi Hiſtoria, vt vitæ magiſtra, continenti rerum geſtarum narratione moralem vitam inſtruit: clam non minus id agit, quàm ſi crebra, apertaque conſiliorum ſubiectione, homines hortaretur. Quinimò eò quidem ſuauiùs, quò varia rerum notitia dulciùs operatur. Quo pacto clarius, & doctius *in præfat. lib.1. antiquit.* Diodorus Siculus, his verbis expreſſit. Itaque ad vitę inſtitutionem vtiliſſima Hiſtoria cenſenda eſt, tum iunioribus, quos lectio diuerſarum rerum, antiquioribus æquat prudentia; tum verò ætate ma-

,, maturis, quibus diuturna vita rerum
,, experimenta ſubminiſtrauit. Adde,
,, quòd priuatos viros imperio dignos ef-
,, ficit; Imperatores ob immortalem glo-
,, riam, ad præclara facinora impellit:
,, milites propter laudem, quæ mortuos
,, ſequitur promptiores efficit ad pericu-
,, la pro patria ſubeunda: improbos ti-
,, more infamiæ à malis facinoribus de-
,, terret.

Qui autem, emolumentis, & commodis metiuntur omnia, hac allecti vti-
8 litate, facilè propterea putant adeò Hiſtoriæ narratione, auditioneue, exactam Prudentiam ſibi, alijſque poſſe promereri, vt in ipſos, *de hiſtor. ſcriben.*
,, dixerit Lucianus: Planè facillimum,
,, ac promptum, & cuiuſuis hominis eſ-
,, ſe exiſtimant Hiſtoriam conſcribere, ſi
,, quis modò exponere verbis poſſit, quod
,, vtcunque in mentem venit. Non enim idcircò Reges amplius Hiſtorias condunt, Principes, Feciales, ac Duces, vt 12. *hiſtor. in fin.* refert Polybius, ſed plerumque triuiales homunciones, ciuitatis fæces; perditi, & abiecti nebulones, thraſones, garrulæ fæmellæ, famelici, indigenteſque hyppodidaſcali, & ſi quis auidus pecuniæ blandus aſſentator, vel inuidus detractor alienæ laudis, aut vituperij mordax fuerit declamator. Creſcit proindè in dies magis, magiſque eorum numerus, qui, quæ noctù ſomniant, hæc ipſa manè lucem videre illicò publicando geſtiunt, occaſionemque annalium, decadam, ephemeridamque vndique venantur. Nullus nanque hodiè mortalium, aut moritur, aut naſcitur, aut aliquid meditatur, quin illi extemplo chro-
,, nicas, hiſtoriaſque cudant. Quarè: Qui
,, hiſtoriam conſcribunt (idem ibidem aie-
,, bat Polybius) multa peccandi, nullum
,, finem faciunt. Hinc quotidiè eorum inſcriptis tot ſcatent, epitheta inepta, inutiles circumſtantiæ, mendoſæ chronographiæ, languidæ deſcriptiones, frigidæ digreſſiones, futiles, & incredibiles nugæ, adeò vt hiſtorica facultas, Platonico vocabulo (quamquam in alio verborum ſenſu, vt *in argumento de iuſto*, notat Ficinus) magis fabula, quàm rerum veridica ſit appellanda narratio. Itaque haud ſemel accidit, vt horum editæ innumeræ lucubrationes vix in manibus hominum veniant, quòd aut exploſi iam anteà Scriptoris nomen, aut prodigioſi veſtibulum operis, ſtatim lectores plurimum abſterreat. Coguntur quapropter exindè, velint nolint, ſua malè properata volumina, alto diſſimulare ſilentio; vel vt in volucra, & tunicas Scombris turpiter dare; aut in vicum (vt Lyricus 2. *epiſt.* 1. venuſtè ludit) deferre

——— vendentem thus, & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis

Quamobrem, nequaquam ſanè, huius Scriptores ſobolis, primoribus labris iſtam
9 guſtarunt artem; neque extremis (vt dici ſolet) digitis abdita, & retruſa illius attigerunt vnquam. Quandoquidem hoc
,, genus ſcribendi: Neque eſſe ex facilli-
,, mis, neque ex ijs, quæ componi negli-
,, genter poſſunt (*de hiſtor. ſcriben.* aiebat Lu-
,, cianus) ſed ſi quid aliud ex ijs, quæ ora-
,, tione traduntur, cura opus habet; hoc
,, certè habere; ſi quis (vt Thucydides ait)
,, Hiſtoriam quaſi perpetuam poſſeſſionem
,, adornet. Itaque Tulliana contra illa decantata præcepta, non modò inſurgunt (quorum *ſuperiùs lib. 2. cap. 19. à numer. 9. vſque in fin.* ſatis abundè meminimus) verùm etiam cautam illam, & neceſſariam arcent Prudentiam, quam in hominum conſeſſum inferre contendit principaliter Hiſtoria. Ea enim data, (vt fortè ſomniant) ſcribendi facili libertate; negligunt exindè cætera, quæ vitam noſtram erudirè monent, & tale ſtudium quam maximè decent. Non enim curæ in Hiſtoricis quicquam illorum eſt ſtylus, quò dictandum; ordo, quò procedendum; cauſa, quà narrandum; tranſitio, quà digrediendum; tempus, quo metiendum; ſenſus, quo interpretandum; intentio, quà diſcernendum, & id genus innumera, quæ ad rectè texendam, eruditam haud parum conferunt Hiſtoriam. Ea de re: celebris apud Gellium *noct. attic. lib. 5. cap.* 18. Sempronij
,, opinio fuit dicentis: Nobis non modò
,, ſatis eſſe video, quod factum eſt, id pro-
,, nuntiare: ſed etiam, quo conſilio, qua-
,, que ratione geſta eſſent demouſtrare &c.
,, Scribere autem bellum, quo initum
,, Conſule, & quomodò confectum ſit,
,, & quis triumphans introierit, ex eoque
,, libro, quæ in bello geſta ſunt iterare:
,, non prædicare autem intereà, quid Se-
,, natus decreuerit, aut quæ Lex, roga-
,, tioque lata ſit, neque quibus conſilijs
,, ea geſta ſint iterare; id fabulas pueris
,, eſt narrare, non Hiſtorias ſcribere. Siquidem huiuſcemodi quæſita è contrario, & affectata ſcribendi negligentia, dum rebus etiam in hiſtoricis introducitur paſſim, & admittitur, Imprudentiam ſaltem priuatiuam apertè, latèque

portendit, quæ licèt ex propria ratione
(vt *2.2.quæſt.53. artic.1.* docet Angelicus)
minimè ſit defectus, & vitium oppo-
ſitum Prudentiæ; ratione tamen inex-
cuſabilis negligentiæ, peccatum quod-
dam Prudentiæ oppoſitum, & ſpecies
Imprudentiæ contrariè acceptæ, quæ
opponitur Solicitudini (vt ibidem ex-
plicat Caietanus) omninò eſt. Ibi enim
verè datur carentia Prudentiæ, quam
,, non tantum Hiſtoricus, ſed: Quilibet na-
,, tus eſt, & debet habere, inquit Diuus
,, Thomas.

Sub hoc prætereà Imprudentiæ vitio;
hæc adhuc alia ad internecionem vſque
10 *artic. 3. 4. & 5.* contra Prudentiam acri-
ter pugnare ibidem enarrantur. Teme-
ritas, nimirum, ſiue Præcipitatio: In-
conſideratio, & Inconſtantia. Quæ ſi in
Hiſtoria aliquandò valuerint; vtique ip-
ſa, quam nititur inſinuare Prudentia;
protinus ad ima calcabitur, peſſumque
ibit. Temeritatem autem, ſiue Præcipi-
tationem, à celerrimo corporis motu,
deſumpta metaphora, hoc quidem pa-
cto, nauiter explicat idem Diuus Tho-
mas. Nam ſicut qui corpore labitur,
citòque ruit, omnem illicò tranſit in-
tercapedinem, nec per gradus deſcen-
dit; ſed vt plurimum ſui motus infer-
nam priùs (vt ita dicam) obtinet par-
tem, quam ſupernam relinquat: ita in
,, animæ motu; Si quis feratur (inquit ip-
,, ſe) ad agendum per impetum volunta-
,, tis, vel paſſionis; pertranſitis neceſſa-
,, rijs gradibus, erit Temeritas, & Præ-
,, cipitatio. Sed ad rei vberiorem, ple-
nioremque notitiam, non pigeat quæ-
ſo ea ad amuſſim recolere, quæ mira
eruditione, ac facundia, ſuperiùs his
,, verbis quoque præmiſerat. Summum
,, autem animæ eſt ipſa ratio: imum au-
,, tem eſt ipſa operatio per corpus exer-
,, cita. Gradus autem medij per quos
,, oportet ordinatè deſcendere ſunt Me-
,, moria præteritorum, Intelligentia præ-
,, ſentium, Solertia in conſiderandis futu-
,, ris euentibus, Ratiocinatio conferens
,, vnum alteri, Docilitas per quam ali-
,, quis acquieſcit ſententijs maiorum; per
,, quos quidem gradus aliquis ordinatè de-
,, ſcendit rectè conſiliando. Hi ſanè gra-
dus, etiam in re præſertim deſiderantur
hiſtorica, ne ſecùs indè ſuccedat furia-
lis Temeritas, ſeù contrà Prudentiam
inepta Præcipitatio. Præteritorum in-
primis requiritur Memoria: Intelligen-
tia deindè præſentium; & Solertia futu-
rorum: quandoquidem Prudentia, cui
maximè inſeruit Hiſtoria; *ſerm.4. ad Fra-*
,, *tres in Erem.* Docet quomodò præſentia
,, (inquit Auguſtinus, ſiuè alter extiterit
,, author) quandò præteritorum recorde-
,, ris, & quomodò futura prouideas. Ra-
tiocinatio verò, ſiuè narratorum colla-
tio: quiá neceſsè eſt (vt *2.de orat. ſect.114.*
,, *numer. 63.* tradit Tullius.) De conſi-
,, lijs ſignificare quid Scriptor probet.
,, Docilitas tandem in ſententijs acquie-
,, ſcendo maiorum; quia in Hiſtoria
,, ſcribenda: Malignus, & iniquus eſt,
,, qui in deteriorem partem coniectu-
,, ras facit. *de malignit. Herod.* ſcribit Plu-
tarchus.

Nec minoris cladis (ſub vno Impru-
dentiæ miſſæ vexillo) Inconſideratio, ſci-
11 licet, & Inconſtantia quandoque Pru-
dentiæ inferent damnum; ſi negligen-
do illa præſertim ea, ex quibus rectum
in diſcernendo prodit iudicium; à pro-
poſito, & conſiderato, iſta recedendo
bono, defectum aliquem notabilem in-
,, uoluant: Nam ſicut Præcipitatio eſt ex
,, defectu circà actum conſilij, & Incon-
,, ſideratio circa actum iudicij (*loc. cit. ar-*
,, *tic.5.* inquit Angelicus) ità Inconſtantia
,, circa actum præcepti. Quæ vtique om-
nia Imprudentiam illam, quæ Pruden-
tiam tollit, & abijcit, indifferenter por-
tendunt. Cùm autem hiſce vitijs, ad
expetitam ex Hiſtoria eruendam pruden-
tiam, nequaquam aliqui carere videan-
tur Hiſtorici: aut meras (vt ſuperiùs di-
ximus) narrabunt fabulas, aut neceſſa-
riam prudentiam, legentes ſaltem mi-
nimè docebunt. Inconſiderationis id-
circò, acriter *in Actio.* ipſos arguit Pon-
tanus; dum narratarum rerum rectum
ferendo iudicium idoneos iudices, Hi-
ſtoricos appoſitè conſtituit. Inquit ſa-
,, nè. Illud rerum ſcriptori ſeruandum
,, maximè, atque in tota rerum ſerie, vt
,, pro locis, rebus, occaſionibus, Iudicis
,, ipſe perſonam induat, & laudet, con-
,, demnet, admiretur, deprimat, miſe-
,, reatur &c. Quarè hac inconſideratione
decepti; incredibilia teſtantur, vel nu-
gas proponunt, aut deprauarunt oſten-
dendo iudicium, deteriora vberè ample-
ctuntur, reſpuendo meliora. Vndè (*loc.*
,, *ſuperius adduc.*) Quartum ſignum pono in-
,, genij (dixerat Plutarchus) in Hiſtoria
,, ſcribenda, parum æqui, cum duo, vel plu-
,, res, vna de re ſermones feruntur, deterio-
,, rem amplecti.

Imprudentes item, quidam etiam in-
conſtantes Hiſtorici, quam maximè fient,
12 auditoreſque ſuos, vitij ad culmen
huius ſecum paulatim trahent, qui gran-
dia ſpondent, quæ tamen (mutata ſen-
ten-

tentia) plenè non perficiunt, vel à pro-
poſitis ſaltem, apprimè comperiuntur
aliena. Hos enim idcircò, *de hiſtor. ſcri-
ben.* meritò ſic redarguit Lucianus.
„ Alios etiam reperies, qui prœmia
„ ſplendida, tragica, & ſummoperè pro-
„ lixa componant, quo ſperes te, quæ
„ ſequuntur omninò miranda eſſe auditu-
„ rum: at corpus ipſum Hiſtoriæ paruum,
„ & ingeneroſum ſubtexunt &c. Statim
„ igitur Auditores inclamant ipſis illud:
„ Parturiuit mons &c. Hi nanque, cùm
ex defectu rationis à bono recedant pro-
poſito, nec id ſequantur, quod verè bo-
num eſt; ſed quod duntaxat ſibi inor-
dinatè placet: Imprudentes, ſenſibuſ-
que plurimum indulgentes. haud pa-
„ rùm ſe prodire contendent. Sicut enim
„ omnis rectitudo rationis practicæ (*loc. ci-*
„ *tat. artic.* 5. inquit Angelicus) pertinet
„ aliqualiter ad Prudentiam: ita omnis
„ defectus eiuſdem, ad Imprudentiam per-
„ tinet. Qua de re, cum Hiſtoria, rerum
geſtarum narratione, ex dictis, ad Pru-
dentiam inſtituat: Prudentiam verò ſic
peruerſa iſtorum fraus imitetur, vt
ſub honeſtatis aliena ſpecie, fœdiſſimæ
vtilitatis vias vbique doceat: fiet in-
dè, vt etiam Hiſtoria facta callidior, at-
que mendacior; ſcriptores ſuos, eoſ-
dem omninò ſuſcepiſſe errores (de qui-
bus ſupra ex Tullio, *lib. 2. cap.* 19.) apertè
teſtetur.

Optabam herclè, & quidem enixe; ha-
rum lucubrationum multiuagum placidè
13 tandem adimplere curſum: cum nulli
nocendi, plurimos iuuandi, mihi duntaxat
inſtitutum fuerit. Naniter idcircò, à no-
tis, & certis penitus abſtinui delinquenti-
bus, & errantibus perſonis: ſolis ignotis,
& innominatis (eorum ſcilicet, ad corre-
ctionem increpando vitia) vtpotè ſatiatus,
& contentus. Etenim ſatis, &: Illud ſcio
„ (vt cum Stoico *in princ. epiſt.* 29. apertè lo-
„ quar) alicui me profuturum, ſi multos
„ admonebo ſpargenda eſt manus. Non
„ poteſt fieri, vt non aliquando ſuccedat
multa tentanti. Fruſtratum me tamen,
vel inuitè fateor: dum idipſum etiam
(infauſto quidem omine) quod de Araxis
Fluuio, 3. *de ſitu orbis cap.* 2. olim ſcripſerat
Pomponius, mihi adamuſſim acciderit.
Nam ſicut ille, Tauri latere aliquando de-
miſſus, placidus, & ſilens, labitur, ac fluit;
„ cum autem in aſperiora venerit: Hinc, at-
„ que illinc rupibus preſſus (inquit Author)
„ frangit ſe ad oppoſita cautium, atque ob
„ id, ingenti cum murmure, ſonanſque de-
„ uoluitur adeò citus, vt qua ex præcipiti
„ caſurus eſt, vltra quam canalem habet
„ euehat vndam, plùs iugeri ſpatio ſublimis,
„ & aquis pendentibus, ſemetipſum ſin al-
ueo ferens. Ita ſanè: niſi prætenti huic
monitorum decurſui, aliqua aliàs (ne di-
cam Capillos) obſtitiſſent ſaxa; iterum at-
que iterum, per clementiæ, ac tolerantiæ
campos tacitus, & vix elaberetur fluens.
Quia verò, quidam Atticus, vt dicitur, ad-
uena (ex eorum videlicet numero, qui
nuper ſcribendi in munus ità admiſſi ſunt,
vt ſuperiores nitantur eijcere) in Seruita-
rum florentinos lares, ſtateram notanter,
grauiterque eſt tranſgreſſus: tacitum in-
citauit currentem, vt Stentore adhuc fie-
ret aliquando clamoſior. Etenim defen-
dere, & tueri ſua Natura ipſa docuit, *l. vt
vim ff. de inſtit. & iur. vbi paſſim Doctores.*

Is itaque (cuius, vt verecundiæ parca-
tur, parcendum videtur, & nomini) cele-
14 bre florentinum Virginis Annuntiatæ
Cænobium, non leui preſſit pede, dum
monumentorum ſuorum hallucinationis
prauæque intelligentiæ, *pag.* 26. *lin.* 11. aſ-
pera redarguit lingua, & damnat Scripto-
res. Non enim ij (quorum aſſertiones,
purioris indagandæ veritatis ſpecie *pag.*
262. *lin.* 25. exinde ſe tantummodò, ſedu-
lum examinatorem promittit) primam
ſui Ordinis ſedem vnquam (vt aſſeruit) in
Villa, ſomniarunt conſtituendam eſſe Ca-
phagij: quinimò tantum abeſt à veritate,
vt ipſe Gianius, qui cæteros collegit, *annal.
cent. 1. lib. 1. cap.* 10. *& in tract. de Cænobijs ad
1. & 2. centur. ann.* 1234. ipſam in Sanario
monte, expreſsè collocauit. Sed iterum
(vt idem tangat vlcus) *pag.* 262. *lin.* 21. *pag.*
284. *lin.* 20. *& alibi*, talium Scriptorum me-
morijs (cauſam vtpotè propriam narran-
tibus) parum, aſtruit, eſſe credendum.
Verùm enim verò: quòd Chronicorum,
memoriarumque priuatis libris, generali-
ter adhibenda ſit fides, præter Menochium
conſ. 116. *num.* 48. *&* 49. apud Genouam,
*lib. 5. de ſcript. priuata q. 6. de lib. chonic. & q. 9.
de lib. annal.* docuerunt latiſſimè *Maſcard.
concl.* 287. *Tuſcus, concl.* 130. & nouiſſimè
*Marcus Antonius Sabell. ſumm. diuerſ. tractat.
lib.* 5. §. 6. Nec in hoc inſuper euitare vide-
tur, quod aliquandò propria vinea cæſe-
rit, aſciamque ſuis aut illiderit cruribus,
dum *pag.* 285. *lin.* 6. ex libris monumento-
rum domeſticorum Florentini Cænobij,
alia quædam ſatis concludenter ſe proba-
uiſſe contendit. Quo circà in ipſum meri-
to, quod & in eos, qui rerum nouarum
ſtupefacere lectores cupiunt, *lib. 3. hiſtor. cap.*
47. impegit Polybius, æquè iactari poterit;
nimirum, quod: Imprudentes in duo vi-
„ tia incidunt ab omni hiſtoria alieniſſima:
„ nam & mentiri, & ſibi ipſi repugnare in
ſuis

„ ſuis ſcriptis coguntur. Rigidior profectò, ſeueriorque quam diximus adhuc extaret Hiſtoria, ſi Scauro, Rutilio, Quincto Catulo, Sillæ, Agrippæ, Vipſanio, Cæſari Dictatori, alijſque; qui ſua nauitèr, & accuratè ſcripſerunt, apud Maſcardum 3. *de arte hiſtor. cap.* 1. in exemplum adductis; ſemper vacillans, & infirma adhiberetur fides.

Deſpoticæ, nimiæque authoritatis Seruitas quoque Patres, proprijs licet in ædibus, reos culpandos plerumque facit, qui
15 tamen, ingenuè loquendo, ius præter id, quod Diuinæ, humanæque ipſis contulerunt Leges; nullum ſibi, reuera, aſciſcunt, quàm quod vrbaniter, benigneque complectitur Laudo, à Diuo Antonio inter Illuſtriſſimam Falconeriam Gentem, eoſque Patres; amicabili (vt ipſe Sanctus Archiepiſcopus explicat) arbitrante communiter accito, jv. Kalend. Februar. 1455. iuridicè, conſultòque, emanato. Cuius, quidem verba, fideliter deprompta, ità „ leguntur. Item laudamus, ſententiamus, „ & arbitramur: Fratres, Priorem, & Conuentum poſſe liberè Capellam maiorem, ſeu ædificium ipſius deſtruere, & alibi conſtruere, & cuicunque manus, ad introſcriptos porrigenti, ad dictum opus ædificandum, & conſtruendum, liberè concedere arma, ſcuta, & inſignia in dicto opere affigenda, & imponenda &c. Item laudamus &c. dictos fratres &c. poſſe erigere capellas, & altaria liberè in dicta Eccleſia, & ius patronatus in dictis Capellis, & Altaribus, quibuſcunque concedere, non remouendo lapides, ſepulturas, & inſignia &c. illorum de Falconerijs &c. Quibus vtique dictis, & ſanctionibus, manifeſtè conſtare videtur: Nullum, præter Fratres Seruitanæ Religionis, generale ius in ea Eccleſiæ, & maioris Aræ fundatione debere præſumere. Cum cæteris diuerſa, & particularia iura ritè, conuenienterque præſtare valeant. Etenim: Nemo plus iuris in alium transferre poteſt, quam ipſe in ſe habeat, *l. 2. C. de pœnis l. 1. qui pro ſua iuriſd. Cap. nemo poteſt.* 79. *de reg. iur. lib.* 6. Iuxtà iuridicum commune illud axioma; Nemo dat, quod non habet, *l. traditio ff. de acquir. rer. domin. l. nemo plus &c.* Gratis ergò, *pag.* 266. *per tot.* omnem Patrum, propria in Eccleſia excludere videtur prætenſionem; cum tantum, circa inſignia, & ſcuta de Falconerijs, vetereſque quibus hærent parietes, coarctata maneat, & limitata. Nec minùs gratuitò, item *pag.* 295. *lin.* 18. quædam inurbanitas (quoddam ne dicam ingrati animi vitium) Patribus imputatur Seruitis: quod olim, ſcilicet, à quodam emptum Ioanne Matthæi, ſuæ familiæ nouiſſimo credito ſuperſtite, Benizziorum Sacellum (ſpe tamen illius vendacis, & quidem ob memoriam Diui Philippi, arbitrantis perpetuò manſurum penitus deluſa) Pictoribus, Sculptoribus, & Architectis, demum fruendum, vtendumque tradiderint. Nam cum illis omne Familiæ agnationiſque ibidem ius (vt narratur) rationemque contulerit, ceſſeritque dominium: in dubium nequaquam eſt, ſed hæſitabile valdè; an eius, ſic, onerandi, obligandique Patres, mens conſtans, & firma fuerit, oppoſitò non conſtante ſiquidem iure eius vti debet, qui in ius ſuccedit alterius *l. ſi aquæ ductus ff. de contrah. empt. cap.* 15. *qui in ius, de regul. iur. lib.* 6. Quare Quintilianus 9. *inſtit.* 4. conſultius, meliuſque diceret verbis: „ Cum iudicium meum oſtendero, ſuum tamen legentibus relinquam. Quia vnicuique quanquam liceat ſuam proferre ſententiam; eam verò in dubijs ſtabilire, abſolutèque firmare, *l. iniuriam ff. de iniurijs §. idem* planè vetitum, & prohibitum eſt.

Sed *pag.* 271. *lin.* 24. vt fortè non minus architectonicas, quam hiſtoricas, ſe opti-
16 mè callere prodiret, rationes; Cuiuſdam ex noſtris, alias eruditi, & ſapientis viri (vt nuper iam edita, eius teſtantur ſcripta, quem idcircò potius, quam alios leuioris famæ nonnullos commendandum expediebat apponere) manus quidem iniuſtè lacerare auſus eſt. Qui cum prudenter (peritorum videlicet conſilio, vt adhuc rei viget memoria) circulari forma extructo Choro, quædam externa marmorea vix angularia aptari permiſiſſet ornamenta, in contemptum, & ignominiam, ironicè Satagentem, & (vt vulgò dicitur *Saccente*) ipſum nequaquam veritus eſt appellare. Nam apud Sabellium, *ſumm. diuerſor. tract. lib.* 14. §. 19. *n.* 5. omnes vnanimiter reclamant Doctores, in incognitis, & ignoratis, Peritorum omninò ſtandum eſſe ſententiæ. Quamobrem, ſi laceſſitus, & offenſus, adhuc præſenti, & mortali frueretur vita: Ciceronem 2. *de orat. ſect.* 114. *num.* 62. vt in Hiſtoria: Ne qua ſuſpicio gratiæ ſit, ne qua ſimultatis (cuius prænarratus contemptus, & paruipenſio, non infimum putatur indicium) præcipientem: ſuo criticanti cenſeri, certè, ſtatimque obijcere potuiſſet; penitus non ignoro. Idem autem, & quidem acriùs, *pag.* 269. *&* 287. *per totam* diutiùs inculcat: Dum Iconum, votiuarumque ſtatuarum translatione, quarundamque abolitione, ordinem, & inter ipſas ſtudioſam datam propoſitionem, Venerabilis Diuæ Annun-

ciatę

ciatæ Templi maieſtatem, ac ſanctitatem, grauiter læſiſſe putat. Veruntamen, ſicut & ipſe Patrum excogitatum conſilium ſe penitus ignorare fatetur: ità planè, ſi earum ob vetuſtatem labentium ruinæ exitioque ſubiectus expoſitus, caſuali morte (ſicut quibuſdam infæliciter contigit) eſſet peremptus: neſcio quidem, & ego, quomodò irreligioſitatis erga Deiparam, & irreuerentiæ erga tot Proceres, quos illæ repræſentabant Imagines; expreſſius talibus, & emphaticis verbis, redarguere nos potuiſſet. Semper enim ex duobus imminentibus malis, minus eſt eligendum: *Cap. ſemel malus extra. de regul. iur. in 6.* Melius quippe eſt communi, & vniuerſali ſuccurrere periculo, quam parum in aliquo deuotionis minuere. Vrget tamen vlteriùs, & *pag. 276. lin. 27.* Inſcios, incautos, & de ſe nimium præſumentes, eos indiſcriminatim nominat, qui veteris, & obſoleti lignei (quanquam induſtriè cælati, picturiſque inſigniter exornati) recenti cum argenteo pretioſo, ac ſumptuoſo Tabernaculo, commutationi, tranſitionique, operam temerè, manus, conſiliaque dedere. Hoc autem conſultiùs, cautiuſque reticeret, ſi iteratæ, ac ſæpè ſæpius repetitæ deliberationes, conſultationeſque *lib. memor. F. 1640. pag. 27.* deſcriptæ, diligenterque diſcuſſæ, ipſum penitus non laterent. Deſiderio enim ille inſignis, & celebris noſtræ Eccleſiæ ardenti flagrarat Beneficus, vt Sacroſanctum Euchariſticum Sacramentum, non amplius lignea contineretur in ſtrue, ſed thecis exinde nobilius, & dignius conderetur argenteis, & ne tam pia ſua aliquando falleretur intentio; Patres inſtanter admonuit, vt ſibi vetuſtum, & citò collapſurum ætate, pro argenteo, & ſtabili, ſacrum elargirentur conditorium: ſpondens propterea, ſe altare totum, ad recentiorem, & commodiorem formam, redactorum; quanquam poſtmodum, morte præuentus, complere non valuerit. Cui benignè, & humaniter Patres; ob id non tantum, ſed ob extructum magis propè exterius periſtylium, nobile, & inſigne Sacrarium, annuentes; ſeruatis iure ſeruandis, illud tranſitarunt, & commutarunt. Res enim mobiles Eccleſiæ benè poſſunt alienari, & tranſitari, permiſſione canonica, in caſu licito, requiſitis ſolemnitatibus interuenientibus, inter quas præcipua ipſius Eccleſiæ eſt vtilitas; vt late docet Gulielmus Redoanus, *tract. de rebus Eccleſ. non alien. pag. mihi 55. num. 13.* qui multos, & varios citat.

Quia demum, Andreæ del Sarto expoſitæ marmoreæ imagini aptatum Epita-

17 phium, in P. M. Laurentium de Picciolis, Virum ſatis in humanioribus literis eruditum (vt liber memor. *D. 1603. pag. 119.* publicè teſtatur) ex adductis imputationibus illius Scriptoris, facilè poſſet refundi: ignorandum minimè eſt: Authoritate Dominorum tunc temporis Conuentus Conſeruatorum planè fuiſſe decretatum (eorum alijs de cauſis animum mouentibus) quod eruditiſſimum illud Petri Victorij nequaquam amplius affigeretur epitaphium: cuius rei etiam cauſam fideliſſimè narrat, & exponit Georgius Vaſarius *in calce vitæ præfati Pictoris*. Quis autem huius ſcriptor fuerit, & author, adhuc penitus ignoratur. Cæterum leuioris iniuriæ, alijs detrimentis poſthabitis: Hæc fortè illa ſunt Encomia, patriæque pulchitudines, quibus nulli nocere, ſed omnium bonæ conſulere famæ *pag. 286. lin. 7. & alibi* aſſeueranter ſpopondit? Quæ vtique omnia, quanquam ægrè, ac coactè ſim perſecutus: cum moderamine tamen ſemper inculpatæ tutelæ id effeciſſe, ex animo conteſtor, & affirmo.

CAPVT XX.

Grammatici, & Humaniſtæ dùm quidam ſeueriter quamplurima notare, & criticare nituntur: aut vetuſtatem extrudunt, vel ſcripturas deprauant, aut propria tandem vocabula turpiter vitiant, & corrumpunt.

SVMMARIVM.

1 *Imitationis commoda, & encomia expenduntur quamplurima; adeò vt ipſe Deus, ad eius quoque imitationem, quem intra ſuos Diuinæ mentis theſauros archetypum continebat, Mundum hunc ampliſſimum, & ornatiſſimum apprimè ſapienter, prudenterque fabricatus ſit. Hinc meritò redarguuntur temeritatis, qui neminem imitantur, ſolique ſibi qualibet in re exempla ſunt.*

2 *Ad rectè tamen imitandum valdè conducibile eſt, vt quilibet quod ſuſcepit ſæpè ſæpiùs recogitet argumentum: meliùs ſcilicet an tractauerit, quàm priores à quibus imitandum recepit: an illorum inuentis pulchra quædam ſuperaddiderit de ingenio ſuo: vel an cohibitius, ſuccinctiuſque talia peregerit: Quod ſane ad amuſſim ſe feciſſe conteſtatus eſt paſſim Sanctus Auguſtinus.*

3 *Qua prudentia idcircò prorſus carebunt, qui imitanda ſibi vitioſa duntaxat proponunt exem-*

exemplaria, quibus firmiter adhærendu, non tantùm non emendantur, ſed ſui adhuc præconcepti erroris nouas ſoboles ſubindè pariunt. Fiet indè, vt eos, qui ſpeciem tantummodò habent bonitatis attentè legant; è contra verò, graues authores, vt nimis duros, & auſteros repudient.

4 *Sed hi profectò ſunt, qui cuncta in re literaria diiudicare ambiunt, omnia emendare, ac corrigere petulanter præſumunt: non quidem charitatis, & amoris zelo percuſſi, ſed inuidiæ liuore vehementer permoti. Nam quanquam omni virtute, & probitate ſint deſtituti, quaſdam tamen ipſius virtutis adhuc in ſe relinquias poſſident, ob quas exinde probis, & doctis viris ardenter inuidere ſolent.*

5 *Multorum propterea Doctiſſimorum Virorum iuſtiſſimæ non deſunt querelę, his Thraſonibus obiectantium: Adeò ſæpè veteres librorum conditores ab ipſis manſiſſe corruptos, ac deprauatos, vt ſi fortè reuiuiſcerent, vix quędam operum ſuorum ſuis in ſcriptis reperirent veſtigia.*

6 *In quo quidem genere, præſertim acriter ſtrepunt ij turbulenti Grammatici, & Humaniſtæ, qui ſeuero Rhinocerotis naſo, cuncta olfactando curiosè rimantur. Quod ſi fortè rigida ſapientium aliquandò monerentur cenſura, non tam peruerſi, ac proterui apparerent. Quibus tamen, tribus errare contingit modis, Ignoratione ſcilicet antiquitatis; veteris ſcriptionis; ac vocabulorum, & loquutionum. Antiquitati nanque ſemper habenda eſt veneratio.*

7 *Errarunt igitur ignoratione antiquitatis (vt aliquod ponatur exemplum) qui Apud Tullium ad Atticum pro Ciuitatibus perperam ſcripſerunt à Cibyratibus, vel Cibyratis; cum ibi de illo Edilitiorum vectigali ſit ſermo, quod non à Cibyratis, ſed à Ciuitatibus exigebatur. Quinimo etiam in hoc ipſe Tullius in Tuſculanis, loquendo de dolore, grauiter deceptus eſt, tum non rectè poſuerit Philòctetam, Herculis gemitus, quos audiebat vehementer compatientem. Quandoquidem, tempora valdè confundit, Philoctete nanque viuente, Hercules non extabat.*

8 *Typographicæ artis commoditate, veteribus in ſcripturis, magis errandi ſuppeditatur occaſio, quàm dum antiquitus calamo exarabantur codices. Nam tunc, rigidè cautum fuit ſanctione, vt ſumma in ſcribendo adhiberetur fidelitas, quæ modo valde læſa inſpicitur, & inuenitur, vt quorundam Virgilii, ac Lucretii carminum exemplo manifeſtè conuincitur, & probatur.*

9 *Ex hac quoque antiqua ignoratione ſcripturæ, duo alij inexcuſabiles emanarunt errores. Primus, dum, exempli cauſa, apud Cęſarem in ſuis commentarijs, pro Veſte, & Diarijs. Speciarijs maculosè legitur: alter vero, dum apud Tullium de finibus, Ab Oronte, pro Orate falsò ponitur.*

10 *Ignoratione demum veterum loquutionum, & verborum non paucos erraſſe, aliquibus quoque oſtenditur documentis. Vt apud Liuium, Catullum, & Horatium manifeſtè conſtat. Cum multa ibidem perperam intellexerint, ſenſum mutarint, & verba deprauauerint, qui omnia criticare iactabundi præſumunt.*

11 *Sed adhuc non ceſſat, ſed maximè viget malorum Criticorum obſtinata malitia, cum etiam haud timeant ſacras mutilare, aut delere Scripturas. Quare Nicolaitarum, Gnoſticorum, Hebręorum, Lutheranorum, aliorumque perfidorum Hæreticorum meritò exprobantur errores, qui ſacrilegè paſſim diuinos, & canonicos labefactarunt, & reprobarunt libros.*

12 *Caluini etiam, tandem in criticis deteguntur errores: cum omnibus Hęreticis id communiter ſit imputatum; videlicet, in ſuis dogmatibus confirmandis, Scripturarum, & Patrum teſtimonijs aliquid addere, detrahere, imutare, mutilare; & omiſſis perſpicuis, obſcuriora proferre, vt ſuis fauere exiſtimentur erroribus. Quare modus rectè criticandi, qui ſeruandus eſt breuiter exponitur, & docetur.*

NVlla quippè ad omnium artium, ſcientiarumque ingreſſum à veteribus ſe-
1 mita tutior, ac ſecurior, ſtudioſa imitatione adinuenta, & excogitata fuit. Prodeſt nanque non mediocriter vt etiam *lib 1. cap. 12. n. 4. & 8. ſuper 12.* ius *aduotauimus*; eruditos homines diù, multumque exercitatos ſtudiosè ſæpius audiuiſſe, cùm omnis vitæ ratio ſic conſtet, vt quæ probamus in alijs, eadem ipſi facere velimus. Habemus ſiquidem in eo, quem imitamur, effigiem propoſitam ob oculos, quam exprimamus; atque hinc eſt, vt omnes imitatione, tanquam via compendioſa ad quaſcumque facultates vtamur, quam in ſcribendo, & in pingendo, & in illiberalibus etiam artibus ducem ſequamur. Quid enim ſine imitatione contingit? Quid ex aliorum ingenijs non expreſſum? Quid ab his non eſt deductum fontibus! qui primùm ex æternæ mentis ſinu profluentes, latiſſimè in res, opeſque redundarunt humanas; vnde vita, tot ſcientijs nobilitata, tot exculta bonis artibus, tot munita præſidijs, ad hanc perfectionem, niſi ex imitationis opibus efflor-

floruit? Quinimò Deus ipſe præpotens
rerum omnium Conditor mundum hunc
ampliſſimum, atque ornatiſſimum, tot
rerum generibus diſtinctum, tot lumini-
bus illuſtrem, tanta varietate depictum
fabricatus eſt ad eius imitationem, quem
intrà ſuos diuinæ mentis theſauros arche-
typum continebat. Quo circa, & cauſæ
naturales, eiuſdem Dei ſingulis in rebus
gerendis adminiſtræ, quas vno naturæ no-
mine ſignamus, in ijs procreandis ideas
imitantur, quas in vnoquoque genere
Maximus, ac Sapientiſſimus Architectus,
tanquam exemplaria rerum ſingularum
effinxit. Quod idcircò ſcribendi, dicen-
dique glorioſum à quibuſdam neglectum
adiumentum, acerbè vituperat, & damnat
Plinius ſuo. *lib. 8. epiſtola ad Auitum*, dum
,, inquit. Statim ſapiunt, ſtatim ſciunt
,, omnia, neminem verentur, imitantur
,, neminem, atque ſibi ſoli exempla ſunt.
,, Et quis herclè aliquem vnquam reperiet;
ſic omnibus ingenij naturęque dotibus
opulentum ijs diſciplinis excultum, cui
nihil deſit, adeò vt aliquandò mendicis
parem non dixerit, cùm opera aliorum
in ſubſidium neceſſariò requirat.

Rectè autem ad imitandum valdè
conducibile eſt, priuſquam labores quiſ-
2 quam diuulget ſuos, argumentum quod
ſuſcepit, vt ſæpè recogitet ſæpius: me-
liùs an tractarit, quàm priores, à qui-
bus imitandum percepit. Hoc eſt, an
illorum inuentis pulchra quædam ſu-
peraddiderit de ingenio ſuo, vel an
cohibilius, ſuccinctiuſque, & maiore,
vel ſaltem pari cùm iudicio rem expo-
ſuerit? Et quia, nulli ſingula ſeriò ſe-
cùm expendere contentus manere, ri-
tè videtur permiſſum; vitis etiam duo-
bus, vel tribus (*lib. 7. cap. 17.* Pliniano
more) doctis, prudentibus, ac beneuo-
lis, ſua libenter communicet, eorum-
que iudicia auidè expoſcat. Quinimò
vbi indagine maiori opus, ipſa iudicia
annotet, quò per otium accuratius ſin-
gula expendat. Id ſanè diligenter, na-
uiterque ſe peregiſſe oſtendit Auguſti-
nus, dum *epiſt. 7.* ad Marcellinum ſcri-
,, bens, ita teſtatur: Ego proindè fateor,
,, me ex eorum numero eſſe conari, qui
,, proficiendo ſcribunt, & ſcribendo profi-
,, ciunt. Vnde ſi aliquid vel incautius, vel
,, indoctius à me poſitum eſt, quod non
,, ſolùm ab alijs, qui videre id poſſunt
,, meritò reprehendatur, verum etiam à
,, me ipſo, Quia & ego ſaltem poſteà
,, videre debeo, ſi proficio, nec mirandum
,, eſt, nec dolendum, ſed potius ignoran-
,, dum, atque gratulandum. Quod
etiam *libro de bono perſeu. cap. 2.* adhuc cla-
rius expreſſerat affatim, ita dicendo.
,, Quamuis neminem velim ſic amplecti
,, omnia mea, vt me ſequantur, niſi in
,, ijs, in quibus me non errare perſpexe-
,, xerit. Nam propterea nunc facio libros,
,, in quibus opuſcula mea retractanda ſu-
,, ſcepi, vt nec me ipſum in omnibus me
3 ſequutum fuiſſe demonſtrem. Quamo-
brem, hac prudenti iis ſecus imitatio-
nis cautione profectò carebunt, qui om-
ni ſpreto erudito cenſore, imitanda ſibi
duntaxat vitioſa exemplaria proponunt,
quibus firmiter adhærendo, non modò
non emendantur, ſed ſui adhuc præ-
concepti erroris, noua monſtra ſubin-
de pariunt. Quid enim ſperari aliud, aut
expectari oportet? Cum cæci ſibi cæcos
duces adhibeant? Fiet idcircò plerum-
que, vt titillante ſuauitatis lenocinio,
eos qui ſpeciem tantummodò habent bo-
nitatis attentè legant, è contrà verò
graues authores vt nimis duros, & au-
ſteros repudient. Sed qui ita faciunt
(cum Petronio *ſaty. 1. cap. 2.* libentiſſimè
,, dicerem) Non magis ſapere poſſunt,
,, quam benè olere, qui in culina habi-
tant.

Sed (quid procacius, petulantiuſque
4 eſt?) cùm in his ſtudijs vix limen attige-
rint, eo vſque deueniunt, vt imperitiæ
minimè pudeat tyrannidem adiungere.
Et quemadmodum ineptè mimum cum
tragædia confundunt, ità omnia ſeue-
riter, inclementerque vt literarum hoſtes,
turpiter agere, ac labefactare. Soli nan-
que iudicant, qui imperiti ſunt. Solùm
ſcire volunt omnia, qui nihil didicerunt.
Soli denique pro tribunali ſedent, qui
nec iuriſdictionem, nec tribunal habent.
Non quòd pulchritudinem præclaræ eru-
ditionis, ac perfectæ penitus non intelli-
gant, aut ſciant; ſed quòd homines
plebei deſperatione, & inuidia, quid
non didicerint teſtari malint, quàm vt
alios, qui neque cætera ignorant, &
ſic eruditioni vniuerſæ vltimam coroni-
dem imponunt, eo ſibi præferri patian-
tur nomine. Quibus mea quidem cau-
ſa, ex Perſio *ſat. 3. n. 38.* nihil reſtat, ni-
ſi vt

Virtutem videant, intabeſcantque relicta.

Remanent enim à Deo inſitæ noſtris ſem-
per in animis quædam virtutis reliquiæ,
quæ adhuc, ipſa virtute relicta, cum ta-
men ſubindè cruciatum generant, quo
nullus maior ſentiri, probarique poteſt.
Hinc meritò, talibus communiter inui-
dis id ipſum precatur damnum, quod
de Inuidia II. met. venuſtè dicitur,

Sed videt ingratos, intabeſcitque viden-
do

Succeſſus hominum——————

5 Non deſunt propterea, ſed doctiſſimo-
rum hominum, de iſtorum temeritate,
& pluſquam iuuenili audacia, adhuc ma-
nent graues (iuſtæ tamen) querelæ.
Quandoquidem, nullis omninò libris
veteribus adiuti, paſſim in omnes ſcrip-
tores graſſati ſunt, eorum correctiones,
& in integrum reſtitutiones admodum
thraſonicè promiſerunt, potiuſque quid
Author aliquis horum iudicio ſcribere
debuerit, quàm quid ſcripſerit propo-
ſuerunt. Quo factum tandem eſt, vt
adeò ſæpè veteres librorum conditores
interpolati, & depranati fuerint, vt ſi
fortè reuiuiſcerent, vix quędam operum
ſuorum veſtigia, ſuis in lucubrationibus
cognituri eſſent. Quibus proinde, bona-
rum literarum exprobare licebit detur-
patoribus, quæ de tempore, & vetuſtate,
met. 15. ita alias dum caneret, conque-
ſtus eſt Naſo.

Omnia deſtruitis: vitiataque dentibus
ęui,
Paulatim lenta conſumitis omnia mor-
te.

Quo ſanè in genere acriter ſtrepunt,
6 nimiumque crocitant ij præſertim Gram-
matici, & Humaniſtę, qui ſtoico ſuper-
cilio, quæ non oportet examinant, & vt
per vulgi plauſum, priuatæ ambitioni
viam ſternant, Rhinocerotis naſo cun-
cta olfactando rimantur. Quod ſi fortè,
rigida ſapientium interdum monerentur
cenſura, non tam facilè quidem alienam
famam euerſum irent, tantumque odium
inter doctos ſererent, quantum immorta-
les paſſim factiones oſtendunt, quæ ma-
gis exitio fuere ſemper, eruntque lite-
ratis omnibus quam bella externa, quàm
fames, morbiue, & alia cælitum ira in
hominum genus. Diſſenſiones nanque
cæterarumque diſcordiarum fomites nun
quam tollentur, quandiu authores to-
lerantur; aut (quod nequius eſt) imme-
rito etiam honore plurimum decoren-
tur. Contingit autem iſtis (ſi Robortel-
lo viro humaniſſimo, *de arte corrigen. ant.
libros*, fides eſt adhibenda) tribus errare
modis. Ignoratione, ſcilicet antiquita-
tis; ignoratione ſcriptionis veterum; &
ignoratione loquutionum, atque verbo-
rum. Veruntamen haud in hoc temerè
vereor (cùm nuperrima, ferè, & alia innu-
mera negligam exempla) hæc mihi tan-
tùm vetuſta. & obſoleta narraturo, ioco-
sè ne ſaltem dicatur: *Antiquiora Diphtera
loqueris*: Sed gratis ſanè, & id incaſſum
nimis improperaretur. Quandoquidem
non Capræ pellem Iouem lactantis (in
qua creditum eſt antiquitùs illum omnia
ſcripſiſſe, quæ facienda erant) in medium
aſpiciendam adduco: ſed quæ adhuc
(quamquam præteritæ) ſeruantur me-
moriæ, vt caueantur, venerandæ antiqui-
tatis fideliſſimè recolo documenta. Anti-
quis enim, ipſorum ne aliquando obti-
letur authoritas, non tantùm habenda eſt
veneratio *Spec. de aduoc. §. 6. ver. quidam mo-
dus, & l. ſemper veneranda ſenectus, de iudic.
immunit. apud Bertach. verb. antiquitas*. Sed
à recentibus præterea ſequutis actioni-
bus, ne inuida indè ſuccedat detractio,
maximè abſtinendum, *3. de pont. eleg. 4.*
conſentaneum cenſetur,

————Quia lędere viuos
Liuor, & inuiſo carpere dente ſolet.

Ignoratione igitur tranſactæ antiquita-
7 tis, quidam (vt ſuprà Robortello teſte)
notanter errarunt, qui apud Ciceronem
ad Atticum *lib. 6. epiſt. 1. propè fin.* vbi non-
,, nulli codices antiqui habent: Cælius li-
,, bertum ad me miſit, & literas accuratè
,, ſcriptas, & de Pantheris, ſed à ciuitati-
bus &c. nituntur emendare, legendo:
Sed à Cibyritatibus &c. non benè intelli-
gentes, ibi Ciceronem loqui de Ædili-
ciorum illo vectigali, de quo *lib. epiſt. ad
Quinctum Fratrem epiſt. 1.* ait: Quantum
verò illud eſt beneficium tuum, quod ini-
,, quo, & graui vectigali Ædiliciorum,
,, magis noſtris ſimultatibus, Aſiam li-
,, beraſti: Enim verò, ſi vnus homo no-
,, bilis quæritur palam, te, quod edixeris,
,, ne ad ludos pecuniæ decernerentur H. S.
,, c. c. ſibi: quanta tandem pecunia pro-
,, deretur, ſi omnium nomine, quicum-
,, que Romæ ludos facerent, quod erat
,, iam inſtitutum, erogaretur? Non enim
quia paulò inferius, idem ibidem Attico
ſcripſerat hoc pacto, nimirum: *Illud au-
tem alterum alienum eſſe exiſtimatione mea,
Cibyratas imperio meo publicè venari* colli-
gendum inde eſt, vt ipſi grauiter deci-
piuntur; non à Ciuitatibus, ſed à Ciby-
ratibus, aut fortè meliùs, à Cibyratis
eſſe ſcribendum: Nam Cælius per illum
libertum, vt patet in litera, duabus de
rebus cum Tullio egerat: de Pantheris
ſcilicet, & de Ciuitatibus. Quibus pro-
fectò diſtinctis negotiis, ſic rectè reſpon-
diſſe ibidem ipſe Tullius ſe manifeſtè fa-
tetur dicens: *Illud autem alterum* (quod
ſcilicet ad Pantheras ſpectat) *alienum eſſe
exiſtimatione mea, Cibyratas imperio meo pu-
blica venari*; vt dictum eſt. Nam Cibyra-
tæ, Pantherarum maximè exercebantur
captura, vt *epiſt. fam. 8. epiſt. 4. in fin.* idem
Cælius, Tullio ita disertè ſcripſerat: Item
,, de Pantheris, vt Cibyratas arceſſas, cu-
,, reſque mihi, vt vehantur. Circa verò
Ciuitatum vectigal contribuentium ne-

go-

gotium , clariſſimè inquit . Reſcripſi,
„ alterum me moleſtè ferre , ſi egò in te-
„ nebris laterem , nec audiretur Romæ,
„ nullum in mea prouintia nommum, ni-
„ ſi in æs alienum erogari : docuique , nec
„ mihi conciliare pecuniam licere , nec il-
„ li capere , monuique eum , quem pla-
„ nè diligo , vt cùm alios accuſaſſet , can-
„ tius vinceret . Ex quibus profectò locis, indubitanter colligitur, non à Cibyraribus , ſed à Ciuiratibus , quæ , vt idem Tullius ad Quinctum Fratrem, *loc. ſuper. cit.* ſcribit , pro Ædilitijs vectigal decreuerant, correctius eſſe legendum . Sed in hanc veterum hiſtoriarum ignorationem , apud ipſos adeò facilis, conſuetuſque inuenitur lapſus, vt etiam Tullius ipſe , eruditiſſimus quanquam , & omnium accurariſſimus ſcriptor, dum *tuſcul. quæſ. lib. 2. ſect. 178. n. 18. & 19.* emendadare cupit Epicuri quoddam erratum, cum voluptate confundentis dolorem : Philoctetæ tamen valdè mendoſum adducat commentum . Itaque *n.* 18. latè oſtendens adhuc à Sapiente grauem dolorem vinci non poſſe , ità loquitur .
„ Adſpicire Philoctetam , cui conceden-
„ dum eſt gementi : ipſum enim Hercu-
„ lem viderat in Æta magnitudine dolo-
„ rum eiulantem . Nihil igitur , hunc vi-
„ rum ſagittæ, quas ab Hercule acceperat,
„ conſolabantur , cùm è viperino morſu ,
„ venæ viſcerum veneno imbutæ tetros
cruciatus cierent . Id enim (vt *variar. 2. cap.* 15. erudiriſſimè notat , & ſignat Petrus Victorius) Philoctetæ tribui nequaquam poteſt; ſed potiùs Pæanti Philoctetæ patri . Nam Philoctetes , Herculem tali dolore affectum , nunquam vidiſſe potuit , ſicut his documentis , ipſe Victorius clariſſimè docet . Vereor (in-
„ quit) ne à vero diſſentiat : memoriæ-
„ que lapſus hic ſit : neque enim Philocte-
„ ta Herculem in Æta acerrimis doloribus
„ oppreſſum vidit , muliebremque fletum
„ edentem, ſed Pater ipſius Pæan , tempo-
„ raque manifeſtò repugnant. Ad Troianũ
„ enim bellum, cuius Dux Agamemnon
„ non fuit profectus eſt Philoctcta: Hercu-
„ les vero multo ante in Deos relatus erat.
„ Pæantem autem ab eo ſagittas dono ac-
„ cepiſſe , quas poſteà filio reliquit , cer-
„ tum eſt teſtimonijs multorum ſcripto-
„ rum &c.

Nec item venerabili, veteris ſcriptionis
8 inexcuſabilis, damnabiliſque imperitia aliquo modo antiquitati parcit, dum ambitioſi præſertim Critici, ſuis adhibitis commentitijs notis , illius merum , germanumque quatiunt, deprauant , & extorquent quamplurimum ſenſum . Nam quandiu ars Typographica latebat , fides maximè Scriptorum , & tranſcribentium libros , leges , & publica documenta requirebantur : tum vt nihil detraheretur , vel adderetur ; tum etiam vt vetita non communicarentur. Tantaque vel in Scribis librorum, vel Deſcriptoribus legum , & conſtitutionum ſynceritas , & ars cum diligentia deſiderabatur , vt non immeritò Iuſtinianus *lib. 1. §. noſtrum autem. C. de iur. enucl.* dignum exiſtimauerit ſanctione cauere de ſcripturis eorum in legibus, vt ex integro , & ſine ſiglis , notiſque fierent . Nunc autem typorum beneficio , aut Typographorum incuria , aut nimia ſcribentium libertate , paulatim vetera fermè omnia , & obſoleta temerè expolita , ſoloque fuco interpolata (ne dicam penitùs deturpata) paſſim à ſtudioſis, & eruditis inueniuntur Viris . Notat idcircò, veterum non ſine codicum iactura, *noct. attic. lib. 1. cap.* 21. Aulus Gellius , Virgilianos verſus , *georg.* 2. n. nimirum ,

At ſapor indicium faciet, manifeſtus, & ora .
Triſtia tentantum ſenſu , torquebit amaror .

ita ſua tempeſtate communiter perperam lectos fuiſſe: videlicet ;

Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaro , cùm re vera, non amaro , ſed amaror ſit dicendum . Quandoquidem non tantùm quia antiquus Virgilij ex domo , & familia liber , *Amaror* legit , quantum ex eo quod dici videretur abſurdũ: Sapor, ſenſu amaro torquet: Cum ipſe (inquit Gellius) ſapor ſenſus ſit , non alium in ſemetipſo ſenſum habeat . Ac proinde ſit, quaſi dicatur : Senſus , ſenſu amaro torquet . Et quanquam hæc Higini non ignobilis grammatici communis in Virgilium recepta, Fauorino Philoſopho per Iouem lapidem (vt verbis Gellianis loquar) hoc eſt, ſanctiſſimè iuranti , minimè arriſerit cenſura ; hoc tamen pacto à Gellio eruditiſſimè vindicatur . Sed Higinum (inquit) ego dicere verum arbitror : Non enim primus finxit hoc ver-
„ bum Virgilius inſolenter , ſed in carmi-
„ nibus Lucretij inuentum non eſt aſper-
„ natus, authoritate Poetæ ingenio , & fa-
„ cundia percellentis . Verba ex quarto
„ Lucretij, hæc ſunt :

Denique in os ſalſi venit humor ſæpè saporis .
Cùm mare verſamur propter , dilutaque contra
Cùm tuimur miſeri abſinthia , tangit amaror

„ Non verba autem ſola, ſed verſus propè

„ totos,& locos quoque Lucretij plurimos
„ ſectatum eſſe Virgilium videmus: Hæc
ille. Sed huiuſcemodi Lucretij occaſio-
ne loci in mentem illico venit, etiam ver-
ſiculum paulò ante ſuperiorem, haud le-
uiter à Criticis, fortè manſiſſe depraua-
tum: Nam vbi ex antiqua, & vera ſcrip-
tura correctè, & emendatè legitur:

Quare etiam, atque etiam mitti hæc fateare
neceſſe eſt.

ibidem accuratè notat Lambinus, pro
Mitti, variè, ſed perperam, quandoque
Mira, quandoque *Minora* eſſe appoſitum,
& permutatum. Vndè ſuam eliciendo
ſententiam, ſic coniecturaliter inquit. Ex
„ *Mitti* factum eſt *Mini*: deinde nunc *Mini-*
„ *ma* nunc *Mira*. Meam coniecturam adiu-
„ uat verſus ille, qui ex libro *6.* item ha-
„ betur.

Perpetuo fluere, ac mitti fateare neceſſe
eſt.

Corpora———

Aliud prætereà rem ad noſtram mini-
9 mè prætereundum antiquæ ex ignoran-
tia ſcriptionis notabile abſurdum, his
documentis 1. *variar. cap. 23.* idem qui
ſupra diligentèr exponit, & aſſignat Pe-
„ trus Victorius. Verba hæc (inquit) C.
„ Cæſaris, è tertio libro de bello ciuili, ita
„ nunc paſſim leguntur; mendosè prorſus
„ vt cui vis facilè intelligere licet. *Cohor-*
„ *temque poſteà duplici ſtipendio, frumentoriè, &*
„ *ſpeciarijs, militaribuſque donis ampliſſimè do-*
„ *nauit.* Quomodò enim tam inquinato
„ verbo locus eſt apud politiſſimum Scri-
„ ptorem? Videndum igitur accuratè, an
„ auxilio veterum librorum, macula hæc
„ deleri poſſit. Si quis nanque excuſos co-
dices, cum calamo conferet exaratis,
animaduertet profectò illum locum
contaminatum eſſe. Cùm enim formis
impreſſi, ità habeant: in ſcriptis verò ali-
ter, atque aliter reperitur. Legitur ita-
que: *Cohortemque poſteà duplici ſtipendio,*
frumento, veſte, diarijs, militaribus donis am-
pliſſimè donauit. Veſte quidem milites ali-
quandò donari ſolitos eſſe certum eſt.
„ Liuius enim *lib. 22.* ab vrbe condita,
„ his verbis planè teſtatur: Eos, ſcilicet,
„ qui Camuſium perfugerant, mulier
„ Paula nomine, Buſa genere, clara di-
„ uitijs, mœnibus tantum, tectiſque à
„ Camuſinis acceptos; frumento, veſte,
„ viatico etiam iuuit. Sicut & Diaria præ-
beri ſolita militibus, vt commoda quæ-
dam, quò magis laborem ferrent, Tul-
lij authoritate comprobatur, qui *lib. 8.*
„ *ad Atticum, epiſtola 22.* inquit: Eo mo-
„ dò autem ambulat Cæſar, & ijs diarijs
„ militum celeritatem incitat, vt timeam,
„ ne citiùs ad Brunduſium, quàm opus ſit
„ acceſſerit. Item, huic ferè ſimile,
aliud inferiùs, *variar. lib. 2. cap. 4.* vi-
tium manifeſtè commemorat, dum
lib. 5. de finibus. ſect. 146. num. 92. Marcus
Tullius, de infœlici exitu Polycratis La-
miorum Tyranni diſſerens, qui antea
fortunatiſſimus habebatur, amicitiaque
Regis Perſarum floruerat, ita loqui-
tur; vt ferè communiter apud mul-
„ tos legi ſolet: Si ſapiens, ne tum qui-
„ dem miſer, cùm ab Oronte Prætore
„ Darei, in crucem actus eſt. Cum ſcribi
debeat, non ab Oronte, ſed ab Oræte.
Hoc nanque verum, & proprium nomen
illius fuit, qui tam duriter in Polycratem
animaduertit; quod liquidò intelligitur
teſtimonio Herodoti *lib. 3.* vnde hiſtoria
accepta eſt.

Ignoratione demum loquutionum
veterum, & verborum, non pauci ex
10 Grammaticis, & Humaniſtis, etiam
hoc pacto (vt ſtatim dicetur) critican-
do grauiter offendere; & errare ſolent.
Loquutionum quidem, vt ſunt ij, qui
exempli cauſa, emendare putarunt Li-
„ uium *in epito. lib. 58.* ita legentes: Quo-
„ niam eos ad cupiditatem amplam modò
„ ſperandi incitauerat, legem ſe promul-
„ gaturum oſtendit. Nam eſt legendum,
Amplum modum. Modus enim de agris
dicitur, vt Menſura. Vnde Plinius
„ *lib. 18. cap. 6.* Modus hìc probatur (in-
„ quit) vt neque fundus villam, neque
„ villa fundum, quærat. Et ipſe Liuius
„ *lib. 6. ab vrbe condit.* Latam legem (ait)
„ de modo agrorum. Verborum autem,
dum cenſent plerique, illum locum
apud Catullum, *in ati.* Ferus Lis, eſſe
valdè corruptum: non ſatis aduerten-
do, quòd Lis græcè, Leo latinè dici-
tur, teſte Theocrito; quòd ab eodem Ro-
bortello ſolerter eſt adnotatum. Alia
verò plura latè ab ipſo ibidem haben-
tur, qui veterum idcircò optimorum co-
dicum auxilio vtendum eſſe, quiſqui-
lias verò, nugaſque, docens, eſſe
prorſus reijciendas; hanc nactus occa-
ſionem, adhuc in quendam, otio ſic
abutentem ſciolum, his verbis vehe-
„ menter inuectus eſt. Caſtigaui ego, &
„ quidem iure, ni fallor, quendam, qui
„ nuper Horatium emendare fruſtrà cona-
„ tus eſt: Nam vbi *lib. 3. odar.* ait ad Faunum
ſcribens.

——— Vacat otioſo
Cum boue Pagus:

„ ſic emendat, & legit:

——— Vacat otioſo
Cum Boue Pardus.

Quaſi

„ Quaſi in Italia, Pardi vſpiam ſint. Nam
„ Plinius *lib. 8. cap.* 17. in Africa, & Sy-
„ ria tantum naſci ſcribit. Et tamen ma-
„ nuſcriptum, & antiquiſſimum vocat li-
„ brum, ad ſe Patauio miſſum à quodam
„ Luſitano. Proferat quæſo librum ip-
„ ſum, vt videamus qualis ſit. Vix ri-
„ ſum tenebimus; ſat ſcio. Sunt igitur
hæ quiſquiliæ librorum prorſus amandandæ. Ignorare quidem penitùs, videbatur, Pagum quendam feſtum eſſe (ibidem teſtante Lambino) in quo omnes ab opere ceſſabant, diem feſtum traducentes.

Sed vtinam in profanis, malorum duntaxat verſaretur Criticorum proca-
11 citas, vt adhuc in Cælum ponentes os
ſuum, diuina quoque non labefactarent: cùm eò creuerit, vt pro ſua libidine, ſacroſanctam vlterius Scripturam, quæ ſolui, hoc eſt, corrumpi non poteſt, *Carth. in Ioan.* 10. fœdè diſtraxerint, & diſcerperint? Hinc Nicolaitæ, & Gnoſtici apud Philaſtrium *in catal. hæretic. cap.* 127. & Paulus Samoſetanus, *Euſeb. lib. 7. bis cap.* 25. narrante, Pſalmos illos, qui in Chriſtum canebantur, tanquam recenter excogitatos, de Eccleſia ſubſtulerunt. Hebræi etiam plerique, qui in *Thalmud. ordin. 4. tract.* 3. nec librum Iob in diuinis voluminibus habent, nec ipſum Iob vnquam inter homines vixiſſe putant. Nec defuerunt præterea, qui, vt refert ibidem idem Philaſtrius *cap.* 132. *&* 135. quanquam ſuppreſſo nomine citati, librum Eccleſiaſtes non ſine ſtomacho euitarent, quòd Salomon in extrema ſenectute ipſum dictaſſe videretur, cùm deprauatus mulierum amore, ſummum bonum in corporis voluptatibus conſtituebat, atque ad Epicuri, ſiue Ariſtippi Philoſophiam, aditum parabat. Sicut etiam Cantica Canticorum, non Dei veri, ſed Cupidinis afflatu tantum edita fuiſſe aſtruerent. Et mordicus ille Porphyrius:
„ Contra Prophetam Danielem, duodeci-
„ mum librum ſcribit (*in præfat. commen-*
„ *tariorum* eiuſdem Prophetæ, inquit Hie-
„ ronymus) nolens eum ab ipſo, cuius
„ inſcriptus eſt nomine eſſe compoſitum;
„ ſed à quodam, qui temporibus Antio-
„ chi, qui appellatus eſt Epiphanes, fue-
„ rit in Iudæa, & non tam Danielem ven-
„ tura dixiſſe, quàm illum narraſſe præ-
„ terita. Denique quicquid vſque ad An-
„ tiochum dixerit, veram hiſtoriam con-
„ tinere; ſi quid autem vltrà opinatus ſit,
„ quia futura neſcierit, eſſe mentitum.
Tandem, vt cæteros infandæ, damnatæque omittam memoriæ: Vitulum conflatum (vt cum Lycoſthene *lib. de prodigiis* loquar) ac Stigmaticum Perfugam (vt verbis Duræi Scoti *in fidei demonſt ratio.* 3. fideliſſimè vtar) vtrumque Diaboli ſobolem, Lutherum, ſcilicet, atque Caluinum (de quibus ſuperiùs *cap. 2 num.* 5. etiam nonnulla notauimus) meminiſſe ſufficiat, quorum alter *in conuiual. ſermon. tit. de lib. veter. & noui teſtamen.* inquit; Authorem libri, qui Eccleſiaſtes inſcribitur, ſibi videri ocreis, & calcaribus deſtitutum, equitare tantum in ſoccis, quemadmodum ipſe ſoleret, cùm adhuc eſſet in Cœnobio. *In præfationibus* autem *librор. à ſe conuerſorum*, plurimos ſacros codices à Canone penitùs auellit. Quod & proſequitur alibi, pluribus in locis.

Alter verò, Caluinus, ſcilicet, (ne alterum ab altero, alium ſe vnquam
12 oſtentent) *lib. 3. inſtitut. cap.* 20. §. 8. Baruch. Prophetiam negat eſſe canonicam *lib. 1. cap.* 11. §. 8. arguit mendacij librum Sapientiæ. *lib. 2. cap.* 5. §. 18. Eccleſiaſtici librum, non vult eſſe ſolidæ authoritatis. *lib. 3. cap.* 5. §. 8. idem iudicat de libris Machabeorum. Et *in antidoto Concil. Trident. ſeſſ.* 4. Tobiam quoque, & Iudith; repudiare videtur. Qua de cauſa meritò quidem Edmundus Campianus inuictus Chriſti Athleta, *prima ratione oblati certaminis in cauſa fidei*, pluri-
„ mum conqueſtus eſt, dicens: Facino-
„ roſius crimen eſt, ac tertius, quod nunc
„ proſequor: Inuentos eſſe Doctorculos,
„ qui temulento quodam impetu in cæ-
„ leſte chyrographum inuolarint. Id ip-
„ ſum, pluribus locis, vt maculatum,
„ vt mancum, vt falſum, vt ſurreptitium
„ condemnarint, eius partes aliquas emul-
„ ſerint. Hæreticis enim omnibus hanc
impietatem Sancti Patres communiter tribuunt, & veluti ingenitam, & propriam agnoſcunt: In ſuis, ſcilicet, Dogmatibus confirmandis, Scripturarum, & Patrum teſtimonijs aliquid addere, detrahere, imutare, mutilare, & omiſſis perſpicuis, obſcuriora proferre, vt eorum erroribus fauere exiſtimentur. Sunt quidem Scripturæ Sacræ, ouium indumentum illud, in quo venturos lupos rapaces *Matthæi.* 7. Chriſtus prædixit, vt pulchrè monet Vincentius Lyrenenſis. *lib. contra profan. hæretic. nouit. cap.* 36. Quare ad rem noſtram, ſummoperè facier, vt in ijs tantum locis, qui corrupti, vel videntur, vel de quorum integritate dubitari poteſt, hic præcipuus ſeruetur modus: Ne quid, ſcilicet, in contextu temerè immutetur: aut vt recipiatur, temerè emundetur. Quod

ſi fiat,

ſi fiat, atque in eo quiſque ſibi placeat, vix fieri iam poteſt, quin paulatim Dei Verbum, non iam vitrà Dei Verbum ſit, ſed illorum fiat, qui hoc temerè permittunt ſibi: cùm plerumque exemplo, ac ſucceſſu peccent ſinguli (nunquam etenim intemperantia conſiſtit vbi cæpit) ac vix poſſit fieri, quin alios licentia inuitet. Diuus idcircò Auguſtinus, qui plurimos vbique conferebat codices, ac lectiones ſedulò expendebat, vt cautè periculo cederet, non ſuperbus, ac tumens; ſed humilis, ac verens, Beato Hieronymo *epiſt. 19.* ita ſcribit. Ego enim, charitati tuæ fateor,
„ ſolis eis Scripturarum libris, qui canonici iam appellantur; didici hunc timorem, honoremque deferre, vt nullum eorum authorum, ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſimè credam. Ac ſi aliquid in eis offendero Libris, quod videtur contrarium veritati, nihil aliud, quàm vel mendoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſequutum eſſe, quod dictum eſt, vel me minimè intellexiſſe non ambigam. Quod ſi in Decretis Principum, aut Regum immutare aliquid, à maieſtatis crimine non abit: *authen. coll. 8. in medio litis non &c. nouell.* 105. „ §. *& propterea ſancimus &c.* Quid de ſcriptis his; in quibus Deus ipſe (vt cum eodem Auguſtino. 11. *de Ciuit. Dei. cap. 3.* loquar) piæ voluntatis demonſtrat affectum: in quibus de cælorum cælo, Rex Regum Dominus dominantium, imò ſalus noſtra loquitur, iudicandum eſt?

Hæc autem, quæ de Criticis non tantùm, verùm etiam de vniuerſali Doctoratus Iure cùm in communi, tùm in particulari diſcuti reputantur congrua, ſatiſque perutilia, hactenus dicta ſufficiant. Quanquam enim, adhuc non pauca deſiderari queant, vtpotè de Doctorum ſtatutis, literarijs exercitijs, ludis, & certaminibus, de Academiarum Rectoribus, Cancellarijs, & Gymnaſiarchis, de Conſeruatoribus, & Magiſtratibus, de Scholaſticis tàm diſcipulis, quàm Auditoribus, de Collegijs, & Præbendis, atque id genus quamplurimis: Quia tamen eminentiùs, quàm cæteri in ſua literaria Republica, id omne Benedictus Pereyra, vberrimè, ſapientiſſiméque abſoluit, ne repetita faſtidiant, actumque iterum videatur agi, ab his abſtinendum conſultò cenſetur. Cæterùm, ſi quid fortè; his in expletis, adductiſque lucubrationibus, ſanæ, probatæque doctrinæ conſonum, laudabili exaratum eſt ſtylo, Summo, Omnipotentique rerum cunctarum Elargitori, tribuendum conteſtor: Secùs autem, ſi diſſonum, infallibili Sanctæ Romanæ Eccleſiæ iudicio, omniumque Literatorum cenſuræ, ex animo, cordeque remitto.

Deo Laus, Deiparæq; ſemper Virgini Mariæ.

INDEX

INDEX
ALPHABETICVS
RERVM NOTABILIVM,

In quo prior numerus, Librum: poſterior, Caput: alter tandem, Marginatum Locum ad amuſſim indicant.

A

ABraham memphiticum Gymnaſium incoluit.1.3.7.

Abrahami ex concubinis filij Indiæ Gymnaſia illuſtrarunt 1.3.11.

Abuſus quid ſit.1.16.2.

Abiſſini etiam Gymnaſia habuerunt.1.3.8.

Academia imperfecta quæ.1.4.2.

Academia perſecta quæ.1.4.3.

Academia perfectiſſima quæ.1.4.4.

Academia quælibet priuatas leges habere debet.1.4.9.

Academia Piſana, nobiles profeſſores, magna priuilegia, & pinguia præbet ſtipendia.1.6.15.

Academiæ Romanæ varia priuilegia à Sanctis Pontificibus conceſſa.1.4.3.

Academiæ perfectæ priuatis viris ex Sophoclis decreto prohibetur erectio.1.4.7.

Academiæ perfectæ Antonini Pij decreto priuatis viris prohibetur erectio ibid.

Academiæ perfectæ, tribunal, & gradus conferendi poteſtas, tribuenda ſunt.1.4.8.

Academiæ diuerſæ extinctæ.1.4.17.

Academiæ maximè conferunt Reipublicæ vtilitati.1.5.2.

Academiæ Piſanæ mores, & leges.1.6.15.

Academiæ eò illuſtrantur, quò cathedrarum varietate refulgent.1.7.1.

Academiæ auditorum numeroſiſſimæ recenſentur.1.7.1.& 2.

Academiam Intronatorum ſex nobiles Seneneſes inſtituerunt.1.4.5.

Academiam Silentium Sozinus inſtituit. ibid.

Academiam Conſtantum quidam nobiles Patauini inſtituerunt.1.4.5.

Academiam Furfurariorum quinque nobiles Florentini inſtituerunt.ibidem.

Academiarum tribunal, fori priuilegio gaudere debet.1.4.9.

Academiarum tribunal non extenditur vltrà ſuum diſtrictum.1.4.10.

Academiarum de origine quinam ſcripſerunt.1.6.1.

Academiarum regimen, quæſtuoſa res incipit eſſe.1.8.10.

Academiarum fundatores ad electionem Lectorum poſſunt interuenire.1.7.4.

Academias imperfectas, quilibet priuatus ingenuus condere poteſt.1.4.5.

Academias perfectas, & perfectiſſimas condere ad quos pertineat.1.4.15.

Academias imperfectas etiam priuati homines poſſunt dirimere.1.4.17.

Academias perfectas, & perfectiſſimas quinam euertere poſſint.ibid.

Acceſſorium ſuum ſequitur principale.4.1.7.

Actiones Principum, quænam res dicebantur.1.5.5.

Actus, & habitus, ſpeciem ſumunt ab obiecto.1.10.7.

Adoratio duliæ, mediat inter latriam, & hyperduliam.3.6.3.

Adoratio duliæ, quomodo Sanctis adhùc in hac vita exiſtentibus ſit exhibenda.3.6.4.

Adoratio, ſiue cultus ciuilis, qui & quotuplex ſit.3.6.4.

Adoratione duliæ quales Sancti in hac vita fuerint adorati.ibidem.

Adrianus Auguſtus de quolibet negotio patiebatur admoneri.1.7.6.

Adrianus Auguſtus decreuit Doctores abſque præuio examine non admitti ad docendum. ibidem.

Adulator quiſque primus ſui eſt.1.7.10.

Adulatores, vitia ſub ſpecie virtutis proponunt, & è contrà.4.4.1.

Adulatores mentito ore, cæteros ad peccandum etiam allectant.4.4.2.

Aduocati antiquitus erant numero determinati.2.11.1.

Aduocati quarè ſic dicebantur.ibidem.

Aduocati communi nomine cum Procuratoribus, dicuntur Patroni.2.11.3.

Aduocati, olim præponebantur ſacris templis.2.11.10.

Aduocatorum officium nobilius eſt, quàm Procuratorum.2.11.2.

Aduocatorum defectus enarrantur.4.10.14.

Aduo-

INDEX

Aduocatus quomodo differat à Procuratore. 2.11.2.

Ægyptij ex Æthiopia bonas literas receperunt. 1.3.8.

Ægyptij quarè ſimbolicè ſcribebant. 4.3.4.

Æpaminondæ doctrina ſecuta Thebani victores redduntur, qua reiecta victi efficiuntur, 1.5.6.

Æſculapij explicatur Icon. 2.12.17.

Æthiopes gymnaſia inſtituunt. 1.3.8.

Affabilitas quid ſit. 1.13.2.

Affecti quouis morbos Eſculapij in templo, quibus fuerant ſanati notabant remedia. 3.5.6.

Aldus Manutius Piſis docet. 1.16.14.

Alexander Magnus pueros bonis artibus imbuendos curauit. 1.7.3.

Alexandriæ quot gymnaſia extiterint. 1.3.12.

Algebra quid ſit. 3.15.3.

Alimentorum ſub nomine, quæ intelligantur. 2.4.16.

Amantur ab omnibus opera propria ſicut filij. 1.20.1.

Amici qui vita, & exemplo docent eligendi ſunt. 1.13.1.

Amoris Diuini, & carnalis differentia. 2.6.8.

Amplificatio, quid ſit. 4.5.8.

Amplificatio inutilis maximum vitium. ibid.

Andreas Camfi filius ſiue Zaffius, Piſis docuit. 1.6.9.

Andreas Ceſalpinus Piſis docuit. 1.6.13.

Andreas Fachineus Piſis docuit. 1.6.14.

Angliam qui primò doctrinis illuſtrauerint. 1.4.3.

Anguium quarè locis ſacris aptabatur pictura. 2.8.5.

Anima noſtra quædam harmonia eſt. 2.15.7.

Animæ naturalis operatio eſt ſcire. 4.1.5.

Animalia bruta quomodo ex ſuis nutibus multa futura præmonſtrent. 2.16.3.

Animalia bruta enarrantur, quæ futuros indicant euentus. ibidem.

Anthiſtenes diſcipulos virga depellebat argentea. 1.6.15.

Antipater Cyrenaicus ſtudiorum cauſa cæcus effectus eſt. 1.1.5.

Antiquitas venerationem importat. 4.6.8.

Antiquitas ſummis laudibus extollenda eſt. 1.11.4.

Antiquitati exhibenda eſt veneratio. 4.20.6.

Antiquorum præcepta ſeruanda ſunt. 1.11.3.

Antiquorum lucubrationes doctas, & probatas ſemper prę manibus eſſe habēdas. 1.11.4.

Antiquorum ſententia non ita colenda eſt, vt ab ipſa recedere nullo pacto liceat. 3.11.5.

Antonius Montecatinus Piſis docuit. 1.6.13.

Antonius Cioſius Piſis docuit. ibidem.

Antonius Cutinus Piſis docuit. 1.6.14.

Antonius Merenda Piſis docuit. ibidem.

Antropomonphitæ, ſiuè Audeani, Deum membra poſſidere humana dixerunt. 1.8.10.

Aphri Philoſophiam à Phænicibus acceperunt 1.3.13.

Apollinarius quam academiam illuſtrauerit. 1.7.2.

Apologus Vrielis de Syluis, & mare explicatur. 1.8.11.

Apologus quid ſit. 2.2.8.

Apuleius ferè omnia ex Luciano deſumpſit. 1.11.6.

Arbor Indica fabuloſa narratur. 1.12.5.

Argumentum tenet à minori ad maius deductum. 1.4.0.

Argumentum à veriſimili eſt à ratione naturali. 1.4.14.

Argumentum tenet à maiori ad minus. 2.5.7.

Argumentum à contrario validum eſt. 4.9.10.

Argumentum quando valeat ab æquiparatis. 4.8.3.

Ariſtoteles ſtruendi, & deſtruendi artifex verſipellis dictus eſt. 1.10.11.

Ariſtoteles quam academiā illuſtrauerit. 1.7.2.

Arithmetica, & Geometria ſcientiæ connexæ ſunt. 2.14.3.

Arithmetica, & Geometria alia ſpeculatrix, alia operatrix. ibidem.

Arithmetica conſiderat numerum, & paſſiones eius. 4.13.1.

Arithmeticæ obiectum. 2.14.1.

Arithmeticæ, & Geometriæ finis vltimus, & remotus qui ſit. 2.14.4.

Arithmeticæ nonnulla oſtenduntur admiratione digna. 3.15.3.

Arithmeticæ finis proximus, & remotus, qui ſit. 4.13.2.

Arithmetici ſingulis auaritiæ ſpeciebus ſuos numeros turpiter applicant. 4.13.5.6.7.

Armorum delatio eſt mixti imperii. 1.4.14.

Armorum vſus omninò inhibetur priuatis. ibidem.

Arrogantia quædam filia ſuperbiæ eſt. 4.14.5.

Ars militaris, quanti habita apud Romanos. 2.5.4.

Ars pingendi id maximè curare ſolet, vt eligat exemplar pingendum. 2.7.1.

Ars ſymbolica vtiliſſima eſt. 4.3.8.

Ars ſymbolica deprauatur à profeſſoribus. ibidem.

Ars typographica ſcribendi ſuppeditat libidinem. 1.16.2.

Artes liberales quot, & quæ. 1.2.9.

Artes liberales qui minimè coluerint. ibidem.

Artificium omne per exercitium recipit augmentum. 1.3.15.

Artium liberalium ordo, & nobilitas vnde ſumenda ſit. 1.20.7.8.9.

Artium liberalium Profeſſores, Magiſtri cum addito ſunt appellati. 1.2.9.

Aſiatici, ac Septentrionales, aſtronomiam ſedulò ſectati ſunt. 3.18.4.

Aſſeſſorum, & Conſiliatiorum defectus enarrantur. 4.10.13.

Aſtra

Aſtra qomodò diſtributionem vniuerſi conſtituant.2.16.6.
Aſtra infallibilitatem non inducunt, & quare. 2.16.8.
Aſtra quomodo à cauſis impediantur moralibus.2.16.9.
Aſtra quando impedita fuerunt à cauſis moralibus.ibidem.
Aſtra cauſis liberis neceſſitatem non imponunt.2.16.11.
Aſtrologia quomodo ſit infallibilis, & vera ſcientia.2.16.10.
Aſtrologia ſuperſtitioſa omnia ſuppeditat arma.4.16.9.
Aſtrologiæ, & Aſtronomiæ differentia.3.18.1.
Aſtrologiam iudiciariam Philoſophi reiecerunt.2.16.11.
Aſtrologiam iudiciariam, rationes, & exempla defendentium omninò reijciuntur. 2.16.12.
Aſtrologiam indiciariam, authoritates, & iura multa producuntur prohibentia.2. 16.13.
Aſtrologi iudiciarij quarè aliquando futura prædixerint.2.16.14.
Aſtrologi iudiciarij grauiter reprehenduntur. 2.16.15.
Aſtrologi iudiciarij pœnis canonicis, & ciuilibus grauiter puniuntur.4.16.10.
Aſtrologicæ prædictiones quomodò aliquãdò veritatem importent.4.16.6.& 7.
Aſtrologicæ prædictiones adducuntur, quæ contrarios euentus ſortitæ ſunt.4.16.7.
Aſtrologicæ prædictiones quomodò inter ſuperſtitioſas artes, & diuinationes collocentur.4.16.8.
Aſtrologicas prædictiones circà pluuias, ventos &c. vanas extitiſſe, varijs hiſtorijs latè oſtenditur.4.16.5.
Aſtrologorum temeritas per Icari fabulam explicatur.4.16.4.
Aſtronomia multùm confert ad pietatem, & modeſtiam.3.18.1.
Aſtronomia multis ſcientijs fauet. 3.18.3.
Aſtronomiæ ad ſtudium multa expenduntur incitamenta.3.18.15.
Aſtronomiam primus omnium docuit Seth. 1.3.4.
Aſtronomiam inſeruire militiæ, nauigationi, Œconomiæ, reique ruſticæ, varijs oſtenditur hiſtorijs.3.18.2.
Aſtronomiam multi coluerunt Cæſares, & Reges. 3.18.5.& 6.
Aſtronomiam multi Eccleſiaſtici coluerunt. 3.18.7.
Aſtronomi narrantur, qui magnos adepti ſunt honores.3.18.à num.8.vſque ad n.12.
Aſtrorum ex aſpectibus, quæ præcognoſcantur à Ruſticis.2.16.2.
Auaritia, & Ambitio ſunt omnium elementa vitiorum.4.5.17.
Auaritia magni animi eſt.4.13.13.
Auaritia omnia contaminat.4.13.14.
Auaritiæ mala deſcribuntur.2.12.9.
Auaritiæ, & illiberalitatis, multæ aſſignantur ſpecies.4.13.5.
Auaritiæ filiæ, quot, & quæ aſſignentur. 4.13.11.
Auaritiam, qui valdè ſequuti ſunt.2.12.9.
Audibilia, etiam habent mouere animum. 2. 15.8.
Augures, in quo ab Haruſpicibus diſcriminantur.3.3.11.
S. Auguſtino exhibiti enarrantur honores. 3. 4.14.
Aurum purum putum quidnam fuerat.2.20.5.
Authoritas publica, penès Principes, & Magiſtratus ſtare tantùm ſolet. 1.4.7.
Authoris firma conteſtatio in hoc opere ſcribendo, quænam fuerit.4.19.13.

B

BAldus Nouellus Piſis docuit.1.6.10.
Bardi qui fuerint.1.4.14.
Bartholomæus Sozinus Seneuſis Piſis docuit. 1.6.11.
Bartholomæus Romuleus, Piſis docuit. 1.6. 13.
Bartholomæus Romuleus ab Andrea Mindendorpio commendatur.1.6.13.
Bartholomæus Cheſius Bibliothecam Seruitarum, Piſis adauget.1.6.17.
Bartoli, & Baldi tabella de manuum immiſſione in Pandectas.1.6.4.
Bartolus, & Accurſius Regienſis filius, ad conſulendas Pandectas Piſas miſerunt ſuper quadam controuerſia.1.6.4.
Bartolus à Saxoferrato, Piſis docuit.1.6 9.
S.Baſilius Magnus, quam academiam illuſtrauerit.1.7.2.
Beatitudo cæleſtis, hominum eſt vltimus finis. 2.4 6.
Beatitudo naturalis, in quo conſiſtat.2.14. 2.
Bedæ, vt ſacro interpreti, tribuuntur honores.3.4.17.
Belus, ſiue Monrod idololatriæ inuentor 1.3.7.
Bellum, bonarum artium ſtudia tollit. 1.6.10.
Benedictus XII.Gymnaſio Piſano fauet. 1.6.9.
Beneficentiam fouet ſocietas.4.10.3.
Beneficium, ex largientis affectu attendendum eſt.3.10.3.
Beneuolentiam blanditijs quærere turpe eſt. 1. 6.14.
Bibliotheca ab Aldo Piſanis relicta fabuloſa cenſetur.1.6.17.
Bibliothecæ duæ famoſæ, Piſis extant.ibidem.
Bibliothecæ inſignes, & famoſæ recenſentur. 1.14.4.
Bona, malis diſplicent, mala verò placent. 1 5.10.
Bonum aduētitium, & Paganicum, quid.4.1.4

Brachmanes, quid ſint. 1.3.11.
Braſilienſes, ornando faciem lapillis, ipſam deturpant. 1.9.10.
Bulgarinus Senenſis, Piſis docet. 1.6.12.

C

Cæſar Auguſtus decreuit, ne ad Cathedras regendas, abſque præuio examine admitterentur Doctores. 1.7.6.
Callere quid ſignificet. 4.17.10.
Canis lingua, lambendo ſanat. 2.6.10.
Canones, & leges ciuiles inter ſe adiuuantur. 2.7.2.
Canones, qui primi condiderunt. 2.7.8.
Canones, qui primi in vnum corpus redegerunt. 2.7.9.
Canonici Iuris non eſt aſſumendum opus, niſi Iuris Ciuilis prius habeatur notitia. 2.7.2.
Canonici Iuris corpus ex quibus libris compactum ſit. 4.8.6.
Canonico in Iure, quæ comprehendantur. 2.7.2.
Canonicum Ius eſt ſcientiarum omnium ſcientia. 2.7.3.
Canonicum Ius ex quibus conflatur. ibidem.
Canonicum Ius dirigit cætera Iura, eiſque præponitur. 2.7.4.
Canonicum Ius in ijs, quæ ſpectant ad ſalutem, corrigit cætera Iura. 2.7.5.
Canonicum Ius etiam diuinum dici ſolet. 2.7.9.
Canonicum Ius iuſtitiæ, & ſanctitati maximè fauet. ibidem.
Canonicum Ius improbat, quæ ſunt peccati nutritiua. 4.8.3.
Canonicum Ius Argonautarum naui comparatur. ibidem.
Canonicum Ius inſtitutum tantumodo eſt, vt illa Iura corrigat, quæ concernunt materiam peccati. 4.8.8.
Canonicum Ius quando præualeat Ciuili, vel è contrà. 4.8.9. & 10.
Canoniſta optimus zelo non tantùm charitatis, ſed etiam diſciplinæ flagrare debet. 2.7.6.
Canoniſtæ Magiſtri nomine gaudere etiam ſolent. 1.2.6.
Canoniſtæ quomodò procedant. 2.7.2.
Canoniſtæ principaliter curare debent ſalutem animarum, non commoda, neque diuitias. 2.7.7.
Canoniſtæ zelantes debent eſſe, ſed non furentes, & ſeueri. 2.7.10.
Canoniſtæ recenſentur, qui maximos adepti ſunt honores. 3.10. à num. 8. vſque ad 20.
Canoniſtæ ciuium actiones ad finem veræ Beatitudinis dirigunt. 4.8.3.
Canoniſtæ nauibus, & rectoribus comparantur. ibidem.
Canoniſtæ errant dum putant omnes canones æqualem habere authoritatem. 4.8.5.
Canoniſtæ grauiter errant, dum vbi, & quando non oporter iura cætera corrigunt. 4.8.8.
Canoniſtę grauiter errant, dum Ius ciuile contrà immunitatem Eccleſiæ præualere permittunt. 4.8.9.
Canoniſtarum quando conſilijs, & opinionibus ſtandum non ſit. 4.8.11. & 12.
Canoniſtas Theologos, qui præmijs, ac beneficijs decorarunt. 3.10. à num. 8. vſque ad 20.
Canoniſtis proponitur Moyſes imitandus. 2.7.2.
Canoniſtis maximam obligationem habemus. 3.10.5.
Carolus Antonius de Puteo Archiepiſcopus, Collegium pro Allobrogis Piſis fundat. 1.6.16.
Carthaginenſis Academia, totius Aphricæ famoſiſſima. 1.3.13.
Caſſiodoro, quatenus ſacrarum Scripturarum interpreti tribuuntur honores. 3.4.15.
Cathedra non facit Doctorem; ſed è contrà. 1.7.2.
Cathedra, Doctrinæ Hieroglyphicum. 1.10.8.
Catonem nulla latebat ars, ſiue ſcientia. 1.9.10.
Cella, & Cathedra, egrè conueniunt. 1.18.
Cella ſolitudinem quærit: cathedra multitudinem. ibidem.
Certitudo moralis, quænam ſit. 2.6.15.
Certitudo quid ſit. 2.6.17.
Certitudo moralis, ex quibus reſultet. ibidem.
Chani, magiæ adinuentor fuit. 1.3.7.
Chamus Noachi filius, iniqua doctrina, Aphricam, Ægyptum, & Italiam labefactauit. 1.3.8.
Charitas accidentaliter diuiditur in incipientem, proficientem, & perfectam. 2.3.7.
Charitas Angelis nos facit conſimiles. ibid.
Charitas eſt finis præcepti. 2.6.9.
Charitatis gradibus triplex reſpondet via purgatiua, ſcilicet, illuminatiua, & vnitiua. 2.3.7.
Charitatis in via purgatiua, multorum mirabilia enarrantur geſta. 2.3.9.
Charitatis per viam illuminatiuam, quomodo ad vnitiuam aſcendere debeamus. 2.3.10.
Charitatis, vt queant perfecti vnitiuam ingredi viam; omnia ſenſibilia, & intelligibilia creata relinquere debent. 2.3.12.
Charitatis viam vnitiuam quomodo aſſequamur. 2.3.10.
Ciborum nimietas, valdè corpus, & mentem aggrauat. 4.11.2.
Cithara, quid moraliter ſignificet. 2.4.6.
Ciues in quot partes diſtribuerint diuerſæ nationes. 2.9.2.
Ciuitas nulla ſine legibus poteſt perfectè, ac beatè viuere. 2.9.3.
Ciuitates, ac Reſpublicas conſtituendi origo, vſus vitæ fuit. 2.9.1.
Claudij Imperat. rectitudo, & bonitas ex co

pro-

probatur, quia malis,& peruerſis valdè diſplicebat.1.5.11.

Claudius Beringardus Piſis docuit.1.6.14.

Clemens VI. Archiepiſcopo Piſano, atque gymnaſio priuilegia concedit.1.6.9.

Cœlum, quomodo influat in hæc inferiora. 4.16.3.

Cognitum eſt in cognoſcente.1.10.6.

Cognitio noſtra, duobus modis peccare ſolet. 2.6.10.

Columnæ,filiorum Seth, quæ nam ſcripta continebant.1.3.4.

Comædia quid ſit. 2.15.16.

Commentaria verboſa, in omni re ſunt euitanda.1.10.13.

Comparatio de quantitate ad quantitatem fieri ſolet.4.8.1.

Concionatores, tàm poſitiuæ, & ſymbolicæ, quàm myſticæ Theologiæ ſunt diffamatores.2.4.1.

Concionatores, verbi Dei fideles ſunt diſpenſatores.ibidem.

Concionatores debent omni iactantia carere. 2.4.2.

Concionatores, quare aſſimilentur canibus. 2.4.3.

Concionatores, primo loco appropinquationem Regni cœlorum prædicare debent. 2.4.6.

Concionatores, vt immutent homines, quæ agere debeant. ibidem.

Concionatores,qui corporaliter,ſiue ſpiritualiter operentur miracula. 2.4.7.

Concionatores, venales non debent eſſe. 2.4.8.

Concionatores quæſtuarij prohibentur. 2.4.9.

Concionatores, quomodo nihil debeant poſſidere.2.4.11.& 12.

Concionatoribus ſecundo loco præcipitur, vt quædam corporaliter, ſiue ſpiritualiter operentur miracula. 2.4.7.

Concionatoribus indiſpenſabiliter debentur alimenta. 2.4.10.

Concionatoriæ artis ſacra præcepta.2.4 5.

Concionatoris, fideliſque miniſtri eſt agere iuxtà cor, & Dei animam.2.4.4.

Concreta ſunt notiora abſtractis. 1. in proem.

Connexorum idem eſt iudicium.4.15.2.

Conſcientia multipliciter ſumitur; ſed præſertim, quadruplex eſt.2.6.5.

Conſcientia quid ſit.2.6.6.

Conſcientia facilè errare poteſt. ibid.

Conſcientia per charitatem perficitur. 2.6.9.

Conſcientia erronea non deponitur per ſolam non applicationem voluntatis. 2.6.11.

Conſcientia dubia, quomodò deponenda. 2.6.12.

Conſcientia probabilis, quomodo dirigenda ſit. 2.6.15.

Conſcientia probabilis abſolutè deponenda non eſt. ibidem.

Conſcientia probabilis, vt rectè operetur, debet habere certitudinem moralem.2.6.15.

Conſcientia ſcrupuloſa, quid ſit. 2.6.19.

Conſcientia ſcrupuloſa, ex quibus procedere poſſit. ibidem.

Conſcientia ſcrupuloſa, quomodò ſananda. 2.6.20.

Conſcientia pro ſcrupuloſa, D. Ambroſij conſilium expenditur. 2.6.21.

Conſcientiæ bonæ, & timoroſæ, quod nam ſit ſignum.4.7.13.

Conſequentia à ſuperiori ad inferius, non tenet, niſi negatiuè.1.2.4.

Conſeruare mundum, non minus eſt Deo, quàm creaſſe. 1.4.15.

Conſeruatio eſt continuata rei productio. ibidem.

Conſeruator, eccleſiaſticam habere debet dignitatem.3.2.1.

Conſilium quid. 1.5.8.

Conſilium bonum ſine ratione eſſe non poteſt. ibidem.

Conſilium peruerſum, quàm ſit pernicioſum. 4.10.13.

Conſtantinus Leonis Philoſophi frater artes liberales ſopitas excitauit. 1.2.9.

Conſultatio eligibilium, vndè petenda ſit. 2.18.12.

Contemplatio, quid ſit.2.3.4.

Contemplatio Dei manet in patria.3.6.2.

Contemptus, quomodo contumelia, & detractio fiat, & quale peccatum ſit, & ad quæ obliget. 4.1.14.

Contemptus, & deſpectus, quomodo contingant.ibid.

Contemptores literatorum redarguuntur. 4.1.15.

Contractus eſt vltrò, citròque obligatio. 1.17.16.

Contrariorum eſt contrarius effectus. 4. in proem.

Controuerſiæ circa verborum ſignificationes plerumque fiunt. 2.17.11.

Controuerſiarum forenſium, ſiue cauſarum cognitio, eſt de iure diuino.2.10.19.

Controuerſias forenſes,ſiue cauſas cognoſcere, & definire, quandoque differunt,quandoque non. 2.10.9.

Controuerſias forenſes,ſiue cauſas rimari,quid propriè ſignificet.ibidem.

Controuerſias forenſes, ſiue cauſas cognoſcendi ordo eſt de iure poſitiuo.2.10.10.

Contumelia quando lethale peccatum ſit,& ad ſatisfactionem obliget. 2.11.8.

Contumelioſi, infamia notantur. ibidem.

Copia, copiæ vocabulum notum,plura ſignificat. 4.8.2.

Corrigendo tranſire debemus de vitio ad vitium.2.7.11.

Corrigere debemus cum æquitate. ibidem.

Coſmus Medices Magnus Etruriæ Dux collegium Ingenuorum Piſis fundat. 1.16.16.

Coſmus primus Magnus Etruriæ Dux, Piſanum Lyceum denuò reſtituit. 1.6.13.
Creata omnia, ſuos Præpoſitos, & Principes habent. 2 13.10.
Creatio, & conſeruatio in Deo realiter non diſtinguuntur realiter. 1.4. 15.
Credere citò, non oſtendit ſapientem. 2.17.9.
Credulitas, quodnam vitium ſit. 2.17.8.
Credulitas, quantùm nocuerit, pluribus oſtenditur exemplis. ibidem.
Criſin, vel obſcura illuſtrando, vel deprauata reſtituendo, exercuerunt Critici. 1.16.8.
Criſin, vbi lapſus non eſt perfectè exercuit Origenes. ibidem.
Criſin, inter alios, ſolertiſſimè profeſſus eſt Ariſtoteles. 1.16.9.
Critica coercet ſcribendi licentiam. 1. 16.3.
Critica, alio nomine dicitur grammatica. 1.16.4.
Critica, circà omnes verſatur ſcientias. 1.16.5.
Criticæ finis. 2.17.8.
Criticare, & cenſurare libros, Sacri Canones, Epiſcopis, & Doctoribus tantummodò permittunt. 1.16.10.
Criticare, Imperatorum leges non omnes permittunt. 1.16.11.
Criticare, qui vult, peritiſſimus eſſe debet. 1.16.10.
Criticus à Grammatico, quomodo differat. 1.16.5.
Critici officium eſt, vt Ariſtarchus fideliter iudicet de omnibus. 1. 16.7.
Curioſitas vituperatur. 1.18.11.
Curioſitatis quædam narrantur delitamenta 1.8.12.

D

DAbir; antiquiſſimum Pheniciæ Gymnaſium. 1.3.10.
Declamandi mos antiquitus laudabilis, ſed paulatim vituperio eſt affectus. 4.18.7.
Declamationes forenſes olim graues, nunc autem leues, neniſque plenæ. 4.18.8.
Declaratio, & probatio valdè diſcrepant, & quid vtraque ſit. 4.2.9.
Decurio non fit aliqua præſcriptione, qui decurio nunquam fuit creatus. 3.1.4.
Definitio rei, eſt omnis diſputationis initium. 2.3.3.
Deliberationi, neceſſaria eſt purgata conſcientia. 2.18.12.
Demonax, Cyrenæis leges, & regulas dedit. 1.5.4.
Dei beneficentiam, per Iſidem mammoſam intelligebant antiqui. 2.8.6.
Dei gubernationem, per oculum intelligebant antiqui. ibidem.
Dei immenſitatem, per mundum intelligebant antiqui. ibidem.
Dei immortalitatem, ex ſerpente colligebant antiqui. 2.8.5.
Dei maieſtatem occultam, per uentorum ſonitum intelligebant antiqui. 2.8.6.
Dei omnipotentiam negantes, aut anguſtiantes, tanquam ſibi contradicentes redarguuntur. 2.13.15.
Dei omnipotentiam per Spithamam intelligebant antiqui. 2.8.6.
Dei prouidentiam quanquam Epicurus circa hominum curam negauerit, cultum tamen illi exhibuit. 2.13.9.
Dei ſapientiam per firmitatem petræ intelligebant antiqui. 2.8.6.
Deitatis ſpeculatio quid ſit. 1.6.2.
Dei vnitatem, per ſingularitatem Solis colligebant antiqui. 2.8.4.
Dei voluntas eſt ſuum eſſe. 2.13.13.
Dei voluntas per zonam, & vinculum ſignificatur. ibidem.
Deo accedere debemus non tanquam maieſtatis cenſores, ſed eius voci tanquam obſequentes. 1.8.11.
Deo maximè conueniunt prædicata negatiua, vt cognoſcatur. 2.3.15.
Deo omne bonum tribuendum. 2.4.4.
Deo, qui in hac vita aliquando loquuti ſunt nonnulli enarrantur. 3.6.2.
Deum creatorem, & non conſeruatorem ponere ſtultitiæ, ac veſaniæ tribuitur. 1.4.15.
Deum intelligendo ipſi intelligibiliter vnimur. 2.3.13.
Deum eſſe nemo negauit ſapienter. 2.13.7.
Deum eſse fatentur expreſsè Ethnici Philoſophi. 2.13.8.
Deum eſse ratione valida oſtenditur. 2.13.10.
Deum ſua voluntate plurima ſupernaturaliter agere negare, eſt ipſum ignorare. 2.13.14.
Deus ſolus verus Magiſter, & Doctor eſt. 1. 17. 3.
Deus eſt vbique, & in omnibus operatur. 2.8.2.
Deus per creaturas quomodo cognoſcendus ſit. 2.8.3.
Deus eſt lux ſupernaturalis, quæ directè, & obliquè nos illuminat. 2.8.18.
Deus ipſa iuſtitia eſt. 2.10. 3.
Deus cognitu difficilis. 2.13.5.
Deus humani ingenij modulo non eſt reſtringendus. 2.13.6.
Deus eſt cauſa prima omnium. ibidem.
Deus præeſt omnibus. 2.13.10.
Deus duplicem adminiſtrationem habet, naturalem ſcilicet, & voluntariam. 2.13.12.
Deus omnia cauſat per ſuum eſse. 2.13.13.
Deus nullo pacto mentiri poteſt. 2. 19.11.
Dialectica eſt inſtrumentum inueniendæ veritatis. 2.17.6.
Dialectica dicta fuit donum Dei. ibidem.
Dialectica quid ſit. 2.17.6.
Dialectica quare ſcientia vniuerſalis dicatur. ibidem.
Dialectica eſt gladius cuſtodiens Eccleſiam. 3.19. 2. & 3.

Dialectica neceſſaria eſt, ad omnes ſcientias. 3.19.4.& 5.
Dialectica, quantæ dignitatis ſit, exemplis oſtenditur.3.19.6.& 7.
Dialectica cum ſit vtiliſſima, non videtur ratio, cur ità à multis tam acriter exprobetur.4.17.1.
Dialecticæ plurima præcepta ad quot demum redacta ſint.3.17.7.
Dialecticæ ſtudio, quam multi celebres viri vſi ſint, enarrantur.4.17.3.
Dialecticæ pars illa, quæ ſophiſtica dicitur, reijcitur, & irridetur.4.17.4.
Dialecticam, quarè inter inanes artes, quidam poſuerint.2.17.7.
Dialecticam, quarè Hęretici grauiter vituperent.2.17.12.
Dialectici, in differendo philautiam ſectantes reprehenduntur.2.16.16.
Dialectici recenſentur, qui magnos adepti ſunt honores.3.19. à num.8.vſque ad 15.
Dialectici illi tantùm ſunt vituperandi, qui fallacias, & nugas ſectantur.4.17.2.
Dialectici peccant, ſi venatorum præcepta ſequantur.4.17.7.
Dialectici peccant, dum in differendo nimiam exercent calliditatem.4.17.8.
Dialectici peccant, dum in differendo, vel ægrè deſiſtunt, vel nunquàm cedunt veritati.4.17.12.
Dialecticus, tanquam Deus colendus. 2.17 6.
Dialecticus, non ſtatim aduerſario credere, ac cedere debet.2.17.7.
Dialecticus, Philautiam maximè cauere debet.2.17.13.
Dialecticus, Philautiæ vitio laborans, veritatem non amat.2.17.14.
Dialecticus, veritatem magis attendere debet, quàm dicentis authoritatem. 2.17.15.
Difficillimum, pro impoſſibili quandoque vſurpatur.1.8.4.
Dignitates ſupremæ, gradatim ſunt obtinendæ.3.2.3.
Dignus præcedere debet minus dignum. 2.14.3.
Diodori Rhetoris, Metellus illi impegit inconſtantiam, Corui figura.1.10.9.
Diſcere ſemper valdè bonum eſt.1.1.5.
Diſciplina Scientiarum, & Artium, rebus bellicis maximè iuuat.1.5.6.
Diſciplina, pharmacum eſt ignorantiæ prauæ diſpoſitionis.1.10.1.
Diſciplina eſt pars potentialis iuſtitiæ ſub humanitate comprehenſa.1.10.2.
Diſciplina, quæ eſt pars iuſtitiæ, quænam ſit. ibidem.
Diſciplina, eſt amicitiæ coniuncta.1.13.12.
Diſpenſatoris officium eſt ſua non facere, quæ Domini ſui ſunt.2.4.2.
Diſputare de fide, quando laicis liceat, vel non liceat.2.5.14.
Diſputare de fide, quando Clericis liceat, vel non liceat. 2.5.15.
Diſputare cum hæreticis quando liceat, vel non liceat.2.5.16.
Diſputatio Catholici cum ethico de doctrina D-Pauli narratur.1.10.13.
Divina, myſticis eloquijs tegenda ſunt.2.2.1.
Diuinatio, non ſemper in deterius accipitur. 1.3.9.
Diuinatio quid ſit.4.3.12.
Docendi ex officio, quatuor ſunt conditiones.1.17.9.
Docere eſt ſcientiam dare.1.1.3.
Docere quæ neſcimus; furioſi, & inſani eſt. 1.8.6.
Docere peruersè, decipere eſt.1.10.5.
Docere, eſt oſtendere notitiam veritatis.1.17.1.
Docere ex beneficio, quibus competat; & qui hoc pacto docuerunt.1.17.5.
Docere ex officio, quibus competat.1.17.6.
Docere promittens Deo obligatur.ibidem.
Doctor tenetur perfectè ſcire ea, quæ alios docet.1.1.4.
Doctor dicitur à docendo.1.2.1.
Doctor iuridicè ille eſt, qui inſignia Doctoratus recepit, licet actu non doceat.1.2.3.
Doctor nullus tenetur habere eminentem ſcientiam.1.8.3.
Doctor, vt tali nomine gaudeat, ſufficientem tenetur habere ſcientiam.1.8.5.
Doctor ille propriè dicitur, qui mediocrem habet ſcientiam.1.8.7.
Doctor tenetur ſcire prima principia vſque ad vltimas concluſiones illius ſcientiæ, quam profitetur.1.9.3.
Doctor ea tantùm tenetur ſcire, quæ ratione ſui officij debet ſcire.1.9.5.
Doctor vnius facultatis non debet confundere quæ docet, cum alia facultate. 1.9.6.
Doctor in eruditionibus Apes imitari tenetur.1.9.7.
Doctor propriam relinquens artem, vt alienam aſſumat, turpiter errat.1.9.10.
Doctor vagabundus, & malè fundatus dicitur, qui in ſua nó perſiſtit ſententia.1.10.9.
Doctor Catholicus Chriſti Euangelio debet ſua concordare ſtudia.1.10.12.
Doctor propter clamorem ſcholarium non debet à legendo ceſſare.1.17.7.
Doctor tenetur, ſi diſcipuli ex ſuo defectu non proficiunt, ad reſtitutionem. ibidem.
Doctor quidam hypocrita ſordidus deſcribitur, & irridetur.3.1.13.
Doctor, quando militem præcedere, vel non præcedere debet. 3.2.8.
Doctor inuitus ad teſtificandum, & ex propria domo exeundum non poteſt compelli.3.2.16.
Doctor à Iudicibus valdè honorari debet. ibidem.

Do-

Doctor quando debeat, vel non debeat carcerari, torqueri, puniri &c. 3.2.17.

Doctoratui militia cedere renetur. 3.2.9.

Doctoratum quarè aliqui ſenſerint non eſſe dignitarem. 3.2.1.

Doctoratus nomen quarè hic accipitur in abſtracto. 1.In Prœm.

Doctoratus vt exercerent munus multi varios ſuſceperunt labores. 1.1.5.

Doctoratus munus exercens docere debet indoctos. ibidem.

Doctoratus laurea quo anno recipi poſſit. 1.17.14.

Doctoratus eſt propriè dignitas. 3.2.2.

Doctorelli inter Eccleſiæ perſequutores numerantur. 3.1.9.

Doctorelli priuandi ſunt bona fama,& priuilegijs. ibidem.

Doctorelli qui. 1.1.12.

Doctorellorum ridiculæ quædam enarrantur ineptiæ. 3.1.8.

Doctorellorum inhabilitari fauentes grauirer peccant, & quando teneantur ad damni reſtitutionem. 3.1.9.

Doctores bullati, & codicillares qui. 1.1.11.

Doctores bullati, & codicillares Synodis, & Decretis Pontificum cenſurantur. ibidem.

Doctores bullati, & codicillares dicterijs afficiuntur varijs. 1.1.12.

Doctores bullati quando gaudeant, & quando non Doctoris nomine. 1.2.12.

Doctores bullati aliquando dignius, quàm alij gaudent Doctoris nomine. ibidem.

Doctores Memphitici, Vates, Hierophantæ, Prophetæ, & Sacerdotes dicebantur. 1.3.7.

Doctores Perſarum dicebantur Magi. 1.3.8.

Doctores Æthiopum Balſamati,& Tegnati dicebantur. ibidem.

Doctores in doctrinalibus, & indifferentibus actibus Militibus præferuntur. 1.4.13.

Doctores ad docendum abſque præuio examine admitti non debent. 1.7.6.

Doctores vagi, & omniſcij reprehenduntur. 1.9.12.

Doctores catholici ſcientiarum veram inuenerunt viam. 1.11.3.

Doctores pluuiales Hyades ſunt. 1.11.6.

Doctores, & Magiſtri quidam enarrantur, qui malo exemplo Diſcipulos vitioſos fecerunt. 1.13.3.

Doctores quidam enarrantur, qui magnam in docendo humilitatem ſeruarunt. 1.13.9.

Doctores libros bonos,determinatos, neceſſarios, & probatos habere debent. 1.14.5.

Doctores omnes verborum ſignificationes tenentur ſcire. 1.16.6.

Doctores, qui aſſiduè docere curabant. 1.17.8.

Doctores, qui non ſunt catholici, à cathedra debent prohiberi. 1.17.10.

Doctores illegitimè nati à cathedra debent prohiberi. 1.17.11.

Doctores laborantes infamia prohibentur à cathedra. 1.17.12.

Doctores infames ab omni honore arcendi ſunt. ibidem.

Doctores excommunicati vitandi à cathedra prohibentur. 1.17.13.

Doctores nimis impuberes ægrè ad docendum permitti debent. 1.17.14.

Doctores Sacrarum Scripturarum Interpretes vitæ poſſidere debent bonitatem. 2.1.4.

Doctores negligentes priuilegijs non gaudent. 2.20.6.

Doctores monentur officio ſuo diligenter fungi. ibidem.

Doctores maximè ſunt præmiandi. 3.in Prœm.

Doctores induſtrij priuilegijs gaudere debent, ſegnes verò nequaquam. 3.1.2.

Doctores illi arcendi ſunt à priuilegijs, qui falsò nomen, & inſignia Doctoratus ſibi vſurpant. 3.1.3.

Doctores prædicti deſcribuntur. ibidem.

Doctores prædicti quanquam longi temporis præſcriptione, in vſurpatione nominis adiuti, Doctoris tamen nomine, priuilegiſque adhuc minimè gaudere debent. 3.1.4.

Doctores bullati deſcribuntur, ſimulque inculcantur. 3.1.5.

Doctores bullati priuilegijs non gaudent. ibidem, & num.6.

Doctores abſque examine, vel fictè promoti deſcribuntur. 3.1.7.

Doctores prædicti non gaudent priuilegijs; quinimò eorum cauſa plerique probati Doctores etiam non gaudent. ibidem.

Doctores inhabiles poſſunt iterum examinari, & per declaratiuam ſententiam doctoratu, ac priuilegijs expoliari. 3.1.11.

Doctores in patria cæleſti quam laureolam poſſidebunt. 3.3.21.

Doctores quidam gloriantur in libris, & Bibliothecis. 3.1.16.

Doctores, procuratores appellati, qui gaudeant, vel non gaudeant priuilegijs. 3.1.17.

Doctores ſapientes, honeſti, ac nobiles maximè fouendi ſunt. 3.1.18.

Doctores etiam actu non legentes, habent dignitatem. 3.2.2.

Doctores, & Clerici, illius Ciuitatis ſunt ciues, vbi habitant. 3.2.4.

Doctores quando ex Vrbibus eiecti ſint. 3.2.4.

Doctores quando alienam domum, etiam inuito eius domino, conducere, vel emere poſſint. 3.2.5.

Doctores quando expellere valeant à vicinatu, ſtrepentes, ac vociferantes. 3.2.6.

Doctores gaudere debent militum priuilegijs. 3.2.8.

Doctores inſignes, nobiles fiunt, ac nobilium habent priuilegia. 3.2.10.

Doctores, arma nobilium, & galeas, quando poſſint, vel non poſſint aſſumere. 3.2.11.

Doctores prohibentur ab officijs mechanicorum. ibidem.
Doctores eximuntur à tributis plebeijs impoſitis. 3.2.12.
Doctores Principibus ſunt familiares, & conſiliarij. ibidem.
Doctores rheda,& vehiculo vti poſſunt. ibid.
Doctores, ad dignitates, tàm ſeculares, quàm eccleſiaſticas, ſunt alijs præferendi. 3.2.13.
Doctores in ſedendo, loquendo, eligendo, teſtimonium ferendo, cæteris alijs ſunt præferendi. 3.2.14.
Doctores poſſunt ſecum deferre arma, non teneri captura Biruariorum, ſaltem in ciuilibus,& ſuas vxores, dominas vocare. 3.2.15.
Doctores, qui, quando, & quomodo, vltimo ſupplicio ſint plectendi. 3.2.18.
Doctores circa munera perſonalia, & liberos quibus gaudeant priuilegijs. 3.2.19.
Doctores,qui illuſtres,& Comites ſint dicendi, eorumque Vxores, & Liberi. 3.2.20.
Doctores, quibus veſtibus, & inſignibus à cæteris diſcriminabantur. 3.3.2.
Doctores græci philoſophico vtebantur pallio. ibidem.
Doctores ægyptij, quomodo diſcriminabantur à cæteris. 3.3.4.
Doctores, quomodo Perſæ à cæteris diſcriminabant. 3.3.5.
Doctores, quomodo apud Samios à cæteris diſcriminabantur. 3.3.6.
Doctores,quibus notis Sinenſes, à cæteris diſcriminabant. 3.3.7.
Doctores, quomodo Indi à cæteris diſcriminabant. 3.3.8.
Doctores ſuos quomodo veſtiebant Iudæi. 3.3.9.
Doctores Belgæ, & Galli, quomodo à cæteris diſtinguebantur. 3.3.10.
Doctores Etruſci, quibus ſignis diſtinguebantur. 3.3.12.
Doctores noſtrates priores, quomodo induebantur. 3.3.13.
Doctores, quare pellibus mollibus induebantur. 3.3.15.
Doctores poſteriores noſtrates, & recentiores quibus veſtibus diſcriminentur à cæteris. 3.3.16.
Doctores, vtplurimùm ſuperbia, & vanagloria peccare ſolent. 4.1.3.
Doctores, qui negant ſcientias acquiſitas adhuc eſſe donum Dei; in primam incidunt vanagloriæ ſpeciem. 4.1.4.
Doctores, qui negant ſcientiam eſſe donum Dei, ſed debitum, incidunt in alteram ſuperbiæ ſpeciem, ac Pelagij iterum ſuſcitant hæreſim. 4.1.8.
Doctores præfati, quo vitio oculorum metaphoricè laborent. 4.1.10.
Doctores præfati, quibus rebus aſſimilentur. ibidem.
Doctores, ſupernæ gratiæ dona negantes, qua lege plectendi ſint. 4.1.10.
Doctores iactantes eam poſſidere ſe ſcientiam, quam non habent, in tertiam incidunt ſuperbiæ ſpeciem. 4.1.11.
Doctores prædicti, vacuis aſſimilantur vaſis. ibidem.
Doctores ſe iactantes, mendacij vitio laborant. 4.1.11.
Doctores, qui ſe iactando, cæteros deſpiciunt, in quartá incidunt ſuperbiæ ſpecie. 4.1.13.
Doctores præfati, Geographis comparantur. ibidem.
Doctores, doctiores fiunt aſſiduo literarum ſtudio. 1.14.2.
Doctoribus inhibetur adulterinam tradere doctrinam. 1.10.12.
Doctoribus grandia pręmia ſtatuerunt Imperatorum leges. 1.19.5.
Doctoribus ſtipendia, & mercedes, abſque auaritiæ, & viſitatis labe ſunt tribuenda. 1.19.10. & 11.
Doctoribus, ne ſtipendia & honores denegentur Principes magnoperè curare debent. 1.19.12.
Doctoribus illis debetur præcedentia, qui nobiliorem ſectantur doctrinam. 1.20.4.
Doctoribus non omnibus concedenda ſunt priuilegia. 3.1.1.
Doctoribus, vt in docendo euitent vanamgloriam ſatis eſt habere mediocrem doctrinam. 4.1.3.
Doctoribus, ac Literatis detrahere detractoribus valdè periculoſum eſt. 4.1.15.
Doctoribus iniuria facta grauiter punitur. 3.2.16.
Doctoris Ethymologia. 1.1.3.
Doctoris nomen illi conuenit, qui ſciens eſt in actu. 1.1.2.
Doctoris nomen à Doceo deriuatur. ibidem.
Doctoris nomen temerè ſibi aſſumentes Synodo Cæſarauguſtana cenſurantur. 1.1.10.
Doctoris, & Magiſtri nomina inter ſe conferuntur. 1.2.1.
Doctoris,& Magiſtri nomina in fauorabilibus tantùm propriè confunduntur, non autem in pęnalibus. 1.2.4.
Doctoris nomen ſtrictè & latè ſumptum quid. 1.2.11.
Doctoris nomine qui maximè inſigniri mereantur. ibidem.
Doctoris nomine, Artium liberalium Profeſſores, ſaltem in fauorabilibus gaudere ſolent. 1.2.13.
Doctoris nomine, in aliqua facultate Licentiati, in fauorabilibus gaudere ſolent.
Doctoris, ac Magiſtri nominibus minimè vocandos eſſe Regulares à quibuſdam latè oſtenditur. 1.18.2.
Doctoris grauitas in inceſſu, & veſtitu breuiter deſcribitur. 3.1.15.

Docto-

Doctoris domus eſt velut Oraculum Ciuitatis. 3. 2. 5.
Doctoris degradatio quando, & qnomodo facienda. 3.2.17.& 18.
Doctorum profunditas celebres Cathedras reddit. 1.7.2.
Doctorum magis, quàm Diſcipulorum debet eſſe peritia. 1.8.6.
Doctorum Antiquorum ſimplicitas, & grauitas. 1.10.12.
Doctorum Recentiorum leuitas. ibidem.
Doctorum diuerſæ facnltatis præcedentia. 1. 20. 12.
Doctorum eiuſdem facultatis præcedentia. 1. 20. 13.
Doctorum præcedentia in honoribus, dignitatibus &c. qnomodo habenda. 1.20.14.
Doctorum falsò ſibi nomen, & inſignia Doctoratus vſurpantium pæna aſſignatur. 3.1.3.
Doctorum priuilegia iuxtà locornm conſuetudinem attendenda ſunt. 3.2.21.
Doctorum Pileus diuerſi coloris apud diuerſas nationes. 3.3.17.
Doctorum Pileus quid ſignificet. 3.3.18.
Doctorum Pilei forma varia apud diuerſos. 3.3.19.
Doctorum anulus quid ſignificet. 3.3.20.
Doctorum opinio negans ſcientiam eſſe donnm Dei, tanquam hæretica reijcitur. 4.1.9.
Doctrina omnis, & diſciplina, ex præexiſtenti fit cognitione. 1.1.4.
Doctrina eminens excedit mediocrem, & hæc ſufficientem. 1.8.8,
Doctrina, pharmacum eſt ignorantiæ. 1.10.11.
Doctrina, quæ ſanat ignorantiam puræ negationis, Poſitio ſolet appellari. 1.10.3.
Doctrina, vt in diſcipulo eſt, diſciplina dicitur. ibidem.
Doctrina, ſiue diſciplina, quæ eſt pars potentialis iuſtitiæ, eſt virtus moralis præceptoris. ibidem.
Doctrina, firma, & inconcuſſa debet eſſe. 1.10.8.
Doctrina ſana quænam ſit. 1.10.10.
Doctrina in ſe vniformis, & æqualis debet eſſe. 1.10.14.
Doctrina, quarè comparetnr pluuiæ. 1.11.16.
Doctrina veritatis, vſque in finem mnndi, magis, ac magis dilucidabitur. ibidem.
Doctrina optima fiet, ſi per nouam antiqna exerceatur, vel per antiquam noua roboretur. 1.11.10.
Doctrina, cotis habet officium. 1.17.4.
Doctrina tantùm illius eſt, qui dat homini iudicium. 4.1.7.
Doctrinæ, duo ſunt genera ſumma, Ars, ſcilicet, & Diſciplina. 1.10.11.
Doctrinæ hieroglyphicnm, quale ſit. 1.10.8.
Doctrinæ certirudo innititur certitudini primorum principiorum. 1.10.8.
Doctrinam corrumpere infame eſt. 1.10.3.
Doctrinam nouam inferentes, euitandi, ac puniendi ſunt. 1.11.9.
Doctrinarum ſeries, & ordo. 1.20.5.
Dogmata de fide, quatuor modis eſſe probantur. 4.2.8.
Dogmatici quinam dicantur. 4.12.2.
Dolus malus, quid. 4.13.10.
Dona, cum eo, cui tribuuntur proportionem habere debent. 1.6.4.
Donum illud maius, & nobilius cenſendum eſt, quod à digniori confertur. 1.2.12.
Druidæ qui fuerint vocati. 1.3.14.
Dubijs in rebus, tutior pars eſt eligenda. 2.6.13.
Dubijs in rebus qnod eligenda ſit tutior pars, non eſt per modum conſilij, ſed præcepti. ibidem.
Dubijs in rebus quando non conſtat de ſecuritate; recurrendum eſt ad regulas iuris. 2.6.14.
Dubijs in rebus, regulæ quænam ſint. ibidem.

E

Ecclesia militans, Ciuitati Ieruſalem in forma caſtrorum diſpoſitæ comparatur. 3.8.1.
Eccleſia in vnitate charitatis fundatur. 3.8.2.
Eccleſia Catholica, Paradiſo terreſtri, & florido lectulo aſſimilatur Salomonis. 3.19.1.
Eccleſia Catholica, quo gladio defendatur. 3.19.2.
Eccleſiæ vnitatem, quomodo diſſoluere conetur Diabolus. 3.8.3.
Echo quid ſit. 4.1.6.
Echi fabella explicatur, eiuſque affabulatio traditur. ibidem.
Effectus, notio quædam dicitur ſuæ cauſæ. 2.13.13.
Electio duplex eſt, propria ſcilicet, & impropria, & quænam vtraque ſit. 1.7.5.
Electio eſt eorum, quæ ſunt ad finem. 2.6.3.
Electione propria, ſemper meliores ſunt eligendi. 1.7.7.
Eligendo peiores peccatur, & ad damnum tenetur. ibidem. & num.8.
Eligentes tenentur ſe informare de eligendo. 1.7.8.
Eloqnentia, & oratio, mirabiles præſtant effectus 4.5.2.
Eloquutio, quid ſit. 2.17.11.
Emblema, quid ſit. 2.2.6.
Enoch, edidit librum de rebus naturalibus, & Angelorum natura. 1.3.6.
Enigma, quid ſit. 2.2.9.
Epicurus, Deum impotentem, & inhabilem excogitauit. 1.8.10.
Epiphanius Sophiſta, quam academiam illuſtrauerit. 1.7.2.
Epiſtolæ, ad quid inuentæ ſint. 4.3.1.
Epiſtolæ hortatoriæ, quæ ſint. 4.3.2.

Epiſto-

Epiſtolarum hortatoriarum , loci communes qui. ibidem.

Epiſtolas genus ſcribendi, ſcythala , qnid ſit. 4.3.5.

Ericus , ex epulo colubrino , omnia didicit. 1.8.6.

Errans , in errorem , etiam alios ducere conatur. 1.12.2.

Error paruus in principio , fit longè maior in progreſſu. 1.10.10.

Errores antiquorum in ſtatuendis ſuis dogmatibus recitantur. 1.11.2.

Eruditio nimia, lectionem confundit. 1.9.7.

Eruditione, quomodo vtendum. 1.9.7.

Etrurij, poſt mortem Noe , literis maximè floruerunt. 1.3.9.

Exemplar duplex, æternum ſcilicet, & factum. 1.17.2.

Exemplar æternum, ſolus Deus eſt. 1.17.3.

Exitus acta probat. 2.5.10.

Experientia periculoſa eſt, niſi tractetur cautè. 4.11.3.

Experientia, cum indicio debet eſſe permixta. 4.11.4.

Experientijs quamplurimis, tota conflatur ars. ibidem.

Experimenta ſingula, multis alijs experimentis conficiuntur. ibidem.

Extitiſſe ſemper ea probantur, quæ ad primam vſque originem, nunquam mutata reperiuntur. 1.3.2.

F

FAbula Promethei , moraliter explicatur. 1.14.1.

Falcem nefas eſt , in alienam mittere meſſem. 1.9.9.

Fallacia, vndè oriatur, & quotuplex ſit. 2.17.11.

Falſitas, falſitatem trahit. 2.19.10.

Falſitas vna , veritatem omnem infamat ad fidem. 2.19.11.

Falſitas nulla, quarè in ſacris dogmatibus eſſe poſſit. ibidem.

Falſitatem, falſitate probauit Ioſephus hiſtoricus hebræus. 2.19.10.

Fames quid ſit. 4.14.10.

Felinus Sandeus Ferrarienſis , Piſis docet. 1.6.11.

Ferdinaudus primus , Magnus Etruriæ Dux , Collegium in ædibus Barroli fundat. 1.6.16.

Ferdinandus Magnus Dux Etruriæ tertius ad profectum Botanices , Piſis viridarium fundat. 1.6.17.

Fidei forma eſt charitas. 2.8.14.

Fidei infuſæ expenditur fructus. 2.8.15.

Fides innititur diuinæ authoritati. 2.8.14.

Finem ad ſuum cætera referre eſt bene vti. 2.14.4

Finis corrigit totam legem. 1.16.6.

Finis eſt id propter quod amantur cętera. 2.4.6.

Finis ſecundum exigentiam , debent cætera moderari. 2.6.3.

Finis bonitas redundat in media. 2.12.5.

Fortitudini maximè repugnat ignauia. 4.17.11.

Fortitudo, quid. 1.5.8.

Fortitudo , à Sapientia ſeiuncta , quædam temeritas eſt. ibidem.

Franciſcus Galliarum Rex, epigrammate quodam valdè delectatus. 1.1.8.

Franciſcus Tigrinus Piſanus , ibidem iura docuit. 1.6.9.

Franciſcus Tigrinus , omnia ſingularia in iure memoriter tenuit. ibidem.

Franciſcus Tigrinus, Baldum erudijt. ibidem.

Franciſcus Ramponus, Piſis docuit. 1.6.10.

Franciſcus Accoltus Piſis docuit. ibidem.

Franciſcus Robortellus, Piſis docuit. 1.6.13.

Franciſcus Bonamicus, Piſis docuit. ibidem.

Franciſcus, & Ferdinandus Medices , atque alij Magni Etruriæ Duces , ad Piſanum Lyceum doctiſſimos viros conducunt , & alliciunt. 1.6.14.

Franciſcus Maria Ceſſinius, D. Stephani Eques Bibliothecam inſignem Piſis fundat. 1.6.17.

Fridericus Lotharingiæ Ducis filius Theologus ſcholaſticus , Summus Pontifex creatus fuit. 3.8.17.

Frumentum illius eſſe debet, cuius ſunt ſpicæ. 4.1.7.

Fruſtrà id ſectatur , cuius euentus nihil operatur. 4.9.1.

Fuluij nobilioris ſtratagemmate, victoria contrà Samnites parta eſt. 1.5.8.

Futurorum præſcientiam, hominibus à natura non eſſe negatam , vnde aliqui conſtanter probent. 4.16.1.

Futurorum naturaliter præſcitorum præfata ſententia, reiicitur vt vana. ibidem.

Futurorum naturalem præſcientiam eſſe impoſſibilem , pluribus rationibus catholicis non modò , verùm & ethnicis fusè oſtenditur.

G

GAbriel Faloppia, Piſis docet. 1.6.13.

Galileus Galilei Piſis docet. 1.6.14.

Gallus Martyr , quam academiam illuſtrauerit. 1.7.2.

Generi per ſpeciem regulariter derogari poteſt. 4.1.2.

Geometria conſiderat dimenſiuas figuras , earumque paſſiones. 4.13.1.

Geometriæ obiectum. 2.14.1.

Geometriæ nonnulla oſtenduntur admiratione digna. 3.15.4.

Geometriæ finis, & remotus, qui. 4.13.2.

Geometras aduerſum , publicæ menſuræ in Capitolio ponebantur. 4.13.12.

Geometras aduerſus , iura , & pænæ narrantur. 4.13.13.

Geometrùm in menſurando vitia. 4. 13. 10. & 12.
Germanes ſapientes, qui. 1.3.11.
Germanes duplicis generis fuerunt. ibidem.
Germania vnde dicta. 1.3.13.
Gherardus Baldius, Piſis docet. 1.6.14.
Gnoſtici, Deum, aſinina forma præditum eſſe putabant. 1.8.10.
Grammatica, etiam dicitur Critica. 1.16.3.
Grammatica perfecta, omnes artes complectitur. 1.16.4.
Grammatica multa vnit in ſe, quæ ex ſui natura ſunt diſperſa. 2.20.1.
Grammatica, quid ſit. ibidem.
Grammatica eſt baſis omnium diſciplinarum. 2.20.2.
Grammatica, à Romanis maximè exculta fuit. 2.20.3. & 3.22.2. & 3.
Grammatica, quarè triuialis facultas dicatur. 2.2.3.
Grammatica, quæ non nobilitat ſuos ſectatores, quænam ſit. 2.20.4.
Grammaticæ tres aſſignantur partes. 1.16.4.
Grammaticæ, ſeu Humanitatis perpulchra deſcriptio. 3.22.2.
Grammatici, dicuntur nobiles, & ingenui.
Grammatici, præcepta pro Criticis aſſignata, ſeruare tenentur. 2. 20.6.
Grammatici, qui ab honoribus excludendi ſint, & quarè. 3.22.1.
Grammatici nomen, valdè reputatum fuit. 3. 22.4.
Grammatici, quales honores ſint conſequuti. 3.22. à num. 5. vſque ad 12.
Grammatici cuiuſdam ridicula, & ſtulta ſententia. 4.2.15.
Grammaticis Criticis, tribus modis errare contingit. 4.20.6.
Grammatici Critici, quomodo errent ignoratione antiquitatis, nonnullis oſtenditur exemplis. 4.20.7.
Grammatici Critici, quomodo errent ignoratione loquutionum veterum, varijs oſtenditur exemplis. 4.20. 10.
Grammatici Critici, qui grauiter errarunt criticando ſacros codices. 4.20. 11. & 12.
Grammatiſtæ, & literones quinam dicantur. 2.20.4.
Grammatiſtæ docentium tamen gaudent priuilegio. 2.20.5.
Grammatiſtæ, extrà vniuerſitates ſunt. 2.20.6.
Grates, quarè manibus pingantur implexis. 3. 10.6.
Gratia gratis data excludit merita. 4.1.9.
Gratia patriæ, & gratia viæ, in quo differant. ibidem.
Gratitudinem, qui exercuerunt. 3.10.2.
Gratitudinem exercentium, quorundam brutorum afferuntur exempla. 3.10.4.
Gratitudo ſummè commendatur. 3.10.1.
Gratitudo, quoddam genus fœnoris eſt. 3.10.3.
Gratitudo, non in ſola verborum expreſſione conſiſtere debet. 3.10.6.
Gratitudo, quarè inter ſpecies potentiales reponatur iuſtitiæ. 3.10.7.
Gregorio Magno, vt interpreti ſacrarum ſcripturarum, exhibiti narrantur honores. 3. 4.16.
Gregorius Nazianzenus, quam academiam illuſtrauerit. 1.7.2.
Griphus quid ſit. 2.2.9.
Gulæ vitium, alia innumera vitia producit. 4. 14. 3.
Gymnaſium Bononienſe quando incæperit. 1. 3. 15.
Gymnaſium Cyrenenſe in Aphrica famoſiſſimum, eiuſque profeſſores. 1.3.17.
Gymnaſia Græciæ recenſentur. 1.3.12.
Gymnaſium Memphiticum, quale. 1.3.7.
Gymnaſium Pariſienſe, quando incæperit. 1. 3. 15.
Gymnaſium Piſanum priuilegiatur à Clemente VI. 1.6.9.
Gymnaſtica corporis curat deformitatem. 1. 10.11.
Gymnoſophiſtæ, qui fuerint. 1.3.11.

H

Hæretici, quomodo ſibi vſurpent teſtimonia ſacra. 3.8.15.
Hæretici, quare ferè omnes in politioribus literis verſati, Satyrici, & dicaces ſint. 4.10.4. & 10.
Hæreticis, ſacra teſtimonia non proſunt, ſed ipſis potius eorum proteruia conuincitur. 3.8.16.
Harmonia omnium optima eſt animi temperantia. 2.15.11.
Haruſpices, qui. 1.3.9.
Hebræi, librum canticorum, non permittebant legi, niſi in ætate ſacerdotali. 4.5.14.
Hebræorum natio, omnium ſcientiarum antiquiſſima parens. 1. 3.1.
Heliodorus quidam, ineptus cæſareis epiſtolis præpoſitus, iugiter irridetur. 7.1.12.
Henricus Cardinalis Hoſtienſis, quando floruerit. 1.6.6.
Henricus ſeptimus Imperator ab Odone de Scala Archiepiſcopo Piſis ſepelitur. ibidem.
Henricus à Caſtronouo Scripiæ, Piſis docet. 1.6. 14.
Herba chriſopole apta ad dignoſcendum verum aurum. 1.11.10.
Hercules Muſagetes, qui: & quare ſic dictus. 1.5.9.
Hieroglyphicum, quid ſit. 2.2.10.
S. Hieronymi ſacrarum ſcripturarum interpretis, enarrantur honores. 3.4.13.
S. Hieronymus, multa adijt loca diſcendi cauſa. 1.1.5.
Hieronymus Mercurialis Piſis docet. 1.6.14.

Hiſpaniam, qui primo literis, & gymnaſijs illuſtrauerit. 1.4.15.
Hiſtoria, quid ſit.2.19.1.
Hiſtoria quomodo inter artes liberales ſit ponenda.2.19.1.
Hiſtoria, cum ipſa Theologia communicat. ibidem.
Hiſtoria cum Philoſophia morali eundem finem habet. 2.19.2.
Hiſtoria, eſt exemplis compoſita Philoſophia. ibidem, & 4.19.7.
Hiſtoria præferenda eſt Philoſophiæ. 2.19.2.
Hiſtoria, cum Oratoria,maximam habet connexionem.2.19.3.
Hiſtoria carens ſemper puer eſt.ibidem.
Hiſtoria quomodo differat,& conueniat cum Poeſi.2.19.4.
Hiſtoria,quare regulæ comparetur.2.19.6.
Hiſtoria, pictura, & rerum imago dici ſolet. 3.21.4.
Hiſtoria plurimum commendatur.3.21.5.
Hiſtoria à ſummis viris exculta fuit.ibidem.
Hiſtoria peccando contra prudentiam incidit in vitium præcipitationis, ſeu temeritatis. 4.19.10.
Hiſtoria peccando contra prudentiam quomodo incidat in vitiũ inconſiderationis.4.19.11.
Hiſtoriæ tota ratio maxime in chronologia fundari debet. 2.9.9.
Hiſtoriæ, ac Philoſophiæ differentia.4.19.7.
Hiſtoriam ſcribere, tam facile putatur, vt omnes etiã de triuio id facere præſumãt.4.19.8.
Hiſtoriam ſcribere difficillimum eſt. 4.19.9.
Hiſtoriam in ſcribendo multi non prudentiam docent, ſed imprudentiam.ibidem.
Hiſtorici maxime curant veritatem. 2.19.4.
Hiſtorici quamplurimi labefactarunt veritatem.2.19.5.
Hiſtorici Græci valdè mendaces ſunt.ibidem.
Hiſtorici plerumque dicunt: Fides ſit apud authores.2.19.10.
Hiſtorici aliquandò peccant, dum nobiliora tacent.2.19.12.
Hiſtorici enarrantur,qui præfato modo peccauerunt.ibidem.
Hiſtorici peccant, dùm præclaris facinoribus debitam laudem negant. 2.19.13.
Hiſtorici, quando turpia dicere, aut tacere debent.2.19.14.
Hiſtorici, quando turpia enarrare teneantur, 2.19.15.
Hiſtorici ab adulatione cauere debent.2.19.16.
Hiſtorici quidam adulatores recenſentur.ibid.
Hiſtorici non debent ad ſcribendum auaritia induci.2.19.17.
Hiſtorici, à detractione cauere debent.2.19. 8.
Hiſtorici,amore,& odio carere debent.ibidem.
Hiſtorici, aſſimilantur pictoribus 3.21.4.
Hiſtorici recenſentur, qui amplos honores conſequuti ſunt.3.21. à num.7. vſque ad 11.
Hiſtoricis multa dantur præcepta, quæ tamen reducuntur ad pauca. 2.19.9.
Hiſtoricis plurimum homines debent. 3.21.6.
Hiſtoricorum Latinorum circà veritatem plurimi enarrantur errores.2.19.6.
Homo nullus reperitur qui omnia ſciat.1.12.5.
Homo, qomodo doctor, & magiſter dicatur. 1.17.4.
Homo, quarè ad ſocietatem, maximè ſit natus.4.10.1.& 2.
Honeſtatem Socrates prætulit vtilitati. 2.19.9.
Honeſtatis in ſuadendo quanta ſit vis, exemplis oſtenditur. 2.18.15.& 16.
Honeſtum, vix ſine vtili reperiri poteſt.2.18.9.
Honores, inglorij iacent ſine diuitijs.1.19.8.
Honores quilibet primos inter cæteros præſumit habere.1.20.3.
Hubdalas Syriæ Tyrannus, Chriſtianis literas interdicit.1.5.19.
Humanitas comprehenditur ſub amicitia. 1. 10.2.
Humilitas dum in regendo nimium ſeruatur; authoritas valdè frangitur.1.13.9.
Hydropiſis, quid ſit.4.4.4.
Hyoboli, qui fuerint.1.3.11.
Hypocriſis eſt animarum hydropiſis.4.4.4.
Hypocriſis maxime religioſos vexat.4.4.9.
Hypocriſis vitio omninò carere, paucorum, aut nullorum eſt.4.4.13.
Hypocriſis vitium, ferè incorrigibile eſt. ibid.
Hypocriſis vitium, ſæuiſſimè à Deo increpatur.4.4.13.
Hypocriſis vitium, cætera alia continet.ibid.
Hypocriſis vitium, eſt Sodomorum iniquitate peius.4.4.14.
Hypocriſis vitium, quando ſemper ſit lethale. ibidem.
Hypocritæ, ſua falſa, & hæretica doctrina, à Dei diuertunt acquiſitone.4 4.7.
Hypocritæ, vt ſuam ſtatuant doctrinam ſacras literas extorquent.4.4.8.
Hypocritæ, abutendo virtutibus viam inficiunt illuminatiuam.4.4.9.
Hypocritæ cuiuſdam,infælix enarratur obitus. 4.4.12.
Hypocritarũ apparentia deſcribitur.4.4.2.& 3.
Hypocritarum ambitio.4.4.4.
Hypocritarum doctrina qualis ſit.4.4.7.
Hypocritarum vita, apparentijs, ac fictionibus plena.4.4.6.
Hypocritarum orationes,& eleemoſynæ.4.4.7.
Hypocritarum virtutes cardinales, quales ſint, & quomodo eas exerceant.4.4.10.& 11.

I

Iacobus Menochius, à Sereniſſimo Franciſco Magno Etruriæ Duce inuitatus,vt Piſis doceat.1.6.14.
Iacobus Tauantius, Piſis docet.ibidem.
Iacobus Tauantius multa ſcribit volumina. ibidem.

Iacobus Tauantius, famoſam Bibliothecam Piſis fundar. 1.6.17.
Iactantia in maius virtutem tranſcendit. 4.1.11.
Iactantia eſt ſpecies mendacij. ibidem.
Iactantia eſt vitium vilium, & indoctorum hominum. 4.1.12.
Iactantia quando mortale, & quando veniale vitium ſit. ibidem.
Iactantis pœnas qui exſoluerunt. 4.1.12.
Iactantium ridicula excuſatio. ibidem.
Iactatores, & magniloqui, cum mendacibus pœnas luent. 4.1.11.
Iaſon Maynus, Piſis docet. 1.6.11.
Iaſonis fabella moraliter explicatur. 4.8.4.
Idololatriæ inuentor fuit Belus, ſiue Memrod. rod. 1.3.7.
Ieroſolymis Scholæ Græcorum quando extiterunt. 1.3.12.
Ignorantia puræ negationis, & prauæ diſpoſitionis, quæ. 1.10.1.
Ignorantia ex inuincibili licet operari. 2.6.10.
Ignorantia mendacij, & falſitatis eſt mater. 2.19.8.
Ignorantia vincibilis filia eſt negligentiæ. ibidem.
Ignorantia quotuplex. ibidem.
Ignorantia inuincibilis excuſat. ibidem.
Ignorantia originalis cauſa eſt omnium errorum. 4.7.1.
Ignorantia originalis medetur per ſynthereſim. ibidem.
Imitari non malos, ſed bonos in qualibet arte debemus. 4.20.3.
Imitatio maximè commendatur. 4.20.1.
Imitatio, ad hoc vt rectè fiat, quid exigat. 4.20.2.
Imitatione ad quaſcunque acquirendas facultates vtuntur homines. 1.12.4.
Imitatione, qui in artibus, & ſcientijs vſi ſunt, enarrantur. ibidem.
Imitationis vicè inuidiam oſtendimus. 4.20.4.
Imperatoris artes ſunt ratio, & conſilium. 1.5.6. & 7.
Imperfectum ſemper præcedit perfectum. 1.6.2.
Impoſſibile nemo tenetur implere. 1.8.5.
Imprudentia negatiua quomodo peccatum ſit. 4.19.9.
Impuritas quid ſit. 4.15.4.
Incorruptibilitas naſcitur ex ſimplicitate. 1.10.7.
Indoctus non facit doctum. 1.1.2.
Indorum quænam fuerint gymnaſia. 1.3.11.
Ingenia non ita alieni ſententiæ ſunt alliganda, vt aliquid noui nequeant excogitare. 1.12.8.
Ingenij imbecillitatem multi excuſant dicendo: Ab Antiquis non eſſe diſcedendum. 1.11.5.
Ingenium humanum lucernæ, & faci comparatur. 1.14.1.
Ingratitudo hominum erga Deum exprobratur. 4.1.7.
Ingratitudo quale peccatum ſit, & cui opponatur virtuti. ibidem.
Iniquitas eſt duplex, æquitas ſimulata. 4.10.5.
Iniquitas quid ſit. 4.15.4.
Iniuſtitia illa præſertim dicitur animi vitium, quæ ſibi ampliùs vſurpat, quàm par eſt. 4.13.3.
Iniuſtitia præfata multa mala gignit, vt exemplis oſtenditur. ibidem.
Iniuſtitia prædicta Arithmeticæ, & Geometriæ præſcriptione impeditur ibidem.
Intellectus fit omnia, quæ intelligit. 2.3.12.
Intellectus eſt oculus voluntatis, quæ cæca eſt. 2.6.11.
Intellectus noſter circa prima principia ſe habet, vt oculus Veſpertilionis. 2.8.9.
Intellectus noſter aliquo auxilio iuuandus eſt. 2.8.11.
Intellectus ſimplicium in aprehenſione ſemper eſt verus, in iudicio autem poteſt eſſe falſus. ibidem.
Intellectus ſanatur per fidem. 2.8.12.
Intellectus triplici modo res attingere poteſt. 2.8.13.
Intellectus non offuſcatur lumine fidei, ſed adiuuatur. ibidem,
Intellectus ſanatur per Diuinam illuſtrationem. 2.8.16.
Intelligentiæ ex defectu omnes conſurgunt errores. 4.5.3.
Interpretes primi Sacrarum Scripturarum erant idiotæ. 2.1.7.
Interpretes Sacri ad illuſtrandam fidem debent eſſe valde eruditi. 2.1.8.
Interpretes Sacri quas ſcientias naturales poſſidere debeant. 2.1.9.
Interpretes Sacri librorum canonicorum, linguarum, idiotiſmorumque notitiam plurimam habere debent. 2.1.10.
Interpretes Sacri non quemlibet ſenſum Scripturis aptare debent, ſed iuxta Conciliorum, & Patrum ſententiam. 2.1.11.
Interpretes Diuinorum ſemper in pretio fuerunt, vt varijs oſtenditur exemplis. 3.17.1.2. & 3.
Interpretis officium. 2.1.2.
Interpretis Sacri diſpoſitio, vel eſt ad fundandam, vel ad intelligendam fidem. 2.1.6.
Inuariabilitas ex incorruptibilitate naſcitur. 1.10.7.
Inuentis addere nemini prohibetur, dummodò ſanæ non repugnet doctrinæ. 1.11.7.
Inuidia ſequitur præclara facinora. 2.7.14.
Ioannes Faſeolus Piſis docet. 1.6.5.
Ioannes Faſeolus quandò vixerit. 1.6.6.

Ioan-

Ioannes Andreas Bononienſis Piſis docet. 1.6.9.
Ioannes Baptiſta Milliauacca Aſtenſis Piſis docet. 1.6.13.
Ioannes Baptiſta Milliauacca Tridentinæ Synodo interfuit. ibidem.
Ioannes Baptiſta Milliauacca in Academia Montis Regalis Sabaudiæ docet. ibidem.
Ioannes Baptiſta Milliauacca, Auguſtæ Taurinorum docet. ibidem.
Ioannes Baptiſta de Aſinis Piſis docet. 1.6.13.
Ioannes Franciſcus Vegius Piſis docet. ibidem.
Ioannes Boncompagnus Piſis docet. 1.6.13.
Ioannes Riccius Politianus Cardinalis Piſis Collegium fundat. 1.6.16.
Ioannes Antonius Marta Piſis docet. 1.6.14.
S. Ioannis Chryſoſtomi funebris enarratur pompa. 3.4.20.
Ioſaphat Rex Iudæ per ſingulas Iudæorum Synagogas doctos miſit viros. 1.5.2.
Italia commendatur. 1.3.9.
Iudæi veteres leges deſinentes in ſuis interpretari Synagogis exterminati ſunt. 1.5.2.
Iudæus quarè non poſſit eſſe Doctor. 3.2.2.
Iudex malus, & peccator, quandò poſſit, vel non poſſit à iudicio impediri. 2.10.6.
Iudex non eſt iuſtitiæ Dominus, ſed Miniſter, ibidem.
Iudex debet cuncta rimari. 2.10.8.& 9.
Iudex partium patientiam debet habere. 2.10.11.
Iudex ſemper iniquus eſt, qui inuidet, aùt fauet. 2.10.14.
Iudex tàm peccat abſoluendo reum, quàm damnando innocentem. 2.10.15.
Iudex Miniſter Dei eſt. ibidem.
Iudex cum miſericordia ſemper exercere debet iuſtitiam, vt exemplo Veſpaſiani enarratur. 2.10.16.
Iudex dolens, & metens in Reos procedere debet. ibidem.
Iudex quando teneatur, vel non teneatur ad reſtitutionem. 2.11.12.
Iudices ad affinitatem non debent reſpicere, neque ad adulationem. 2.7.15.
Iudices quarè in portis reſidebant. 2.10.12.
Iudicia proùt ſignificant actus iuſtitiæ, cur reperta ſint. 2.10.7.
Iudicia alia ciuilia, alia criminalia, & quæ ſint. ibidem.
Iudicibus in iudicando ſemper criminoſa eſt celeritas. 2.10.12.
Iudicijs tàm ciuilibus, quàm criminalibus componuntur, & terminantur cauſæ. 2.10.8.
Iudicis officium quid ſit. 2.10.14.
Iudicis Sanctitas congrua eſt, ſed non eſt de neceſſitate iudicij. 2.10.6.
Iudicium, ſeù actus iuſtitiæ valdè dilaceratur. 2.10.4.
Iudicium, ſiuè intellectum iudicantem quarè hominibus natura dederit. 4.9.2.
Iudicium humanum deſcribitur. 4.17.7.
Iudicium diuerſarum rerum, non vnicum, ſed multiplex debet eſſe. 2.6.5.
Iudicum peccata plurima enarrantur. 4.10.12.
Iudicum ſimulacra quarè ſine manibus formabantur. 2.5.15.
Iuliani cuiuſdam iactabundi Pictoris in ſimulachrum noctis deliramenta. 1.9.12.
Iulianus iuriſconſultus, etſi grandæuus diſcere tamen adhùc cupiebat. 1.1.3.
Iulianus Apoſtata Chriſtianis literas interdicit. 1.5.10.
Iulianus Martyr quam Academiam illuſtrauerit. 1.7.2.
Iulianus Imperator decreuit admittendos Doctores ad docendum abſque præuio examine. 1.7.6.
Iulius Cæſar Belingerus Piſis docuit. 1.6.14.
Iura callere parùm refert, ſi mores legibus non ſubijciantur. 2.9.12.
Iurare in verba Magiſtri magis expedit, quàm per diuerſas opiniones vagari. 1.12.6.
Iuris ſcientia magis in actione, quàm cognitione conſiſtit. 2.9.12.
Iuriſperiti Sacerdotes dicuntur. 2.11.9.& 10.
Iuriſtæ Magiſtri nomine gaudere poſſunt, licèt ob humilitatem ab eo abſtinere malint. 1.2.7.
Ius eſt ars boni, & æqui. 1.1.1.
Ius Doctoratus quid ſit. ibidem.
Ius, quod æquum eſt, vnicuique tribuit. 1.19.3.
Ius tàm Diuinum, quàm naturale prohibet cuique ſe exponere Diuinæ offenſæ. 2.6.13.
Ius aduerſùs Diuinum nulla datur conſuetudo, aùt præſcriptio. ibidem.
Ius humanum imitatur Diuinum. 2.9.12.
Ius poſitiuum, quandò in Principum cauſis ſeruandum, vel non ſeruandum ſit. 2.10.10.
Iuſtificatio impij non eſt ex ſola fide. 4.4.5.
Iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, ſed inſtantanea. 4.4.12.
Iuſtitia de Cælo, ceù virga delapſa dici poteſt. 2.10.3.
Iuſtitia eſt propria hominum. 2.10.4.
Iuſtitia non opinione, ſed natura conſtituta eſt. ibidem.
Iuſtitia dirigit beneficentiam, & ſocietatem. 4.10.3.
Iuſtitia duplex, & quæ. 4.10.11.
Iuſtitiæ commutatiuæ violatæ ſequuto damno, conſurgit obligatio ad reſtitutionem. 1.17.7.
Iuſtitiæ laus verbis, & exemplis exprimitur. 2.10.11.
Iuſtitiæ ob defectum calamitates enarrantur. 2.10.2.
Iuſtus Lypſius à Magno Ferdinando Etruriæ Duce inuitatus, vt Piſis doceret: ob malam valetudinem recuſauit. 1.6.14.
Iuuenes plerumque ſunt volubiles. 1.17.14.

K

KAbaliſtarum quot, & qui ſint ordines. 4. 3.14.
Kabala recentiorum Iudæorum quotuplex ſit. 4.3.15.
Kabala quæ recta, & quæ vana ſit. ibidem.

L

LActantius Firmianus quam Academiam illuſtrauerit. 1.7.2.
Lælius Balleonus Piſis docet. 1.6.14.
Lancellottus Decij Mediolanenſis Piſis docet. 1.6.11.
Laus præmium virtutis eſt. 2.19.13.
Laus negata, aut remiſſa inter ſpecies detractionis collocatur. ibidem.
Lectura per exercitium ſuſcipit incrementum. 1.14.2.
Leo X. artes liberales Romæ reſtituit. 1.2.9.
Legem per alteram diſtinguimus, vbi altera non diſtinguit. 1.2.2.
Legem qui condit, eam etiam poteſt abrogare. 1.4 17.
Leges, ſupplicia vitijs, & virtutibus præmia ponunt. 1.4.10.
Leges ſolus Princeps conferre debet. 1.4.11.
Leges curiatæ quæ, & qui eas dedit. 1.5.5.
Leges magis, quàm mœnia, ciuitates, ac Ciues firmant. 2.9.4.
Leges ſummam ſuppeditant libertatem. 2.9.5.
Leges rectè interpetrandæ ſunt. 2.9.6.
Leges, quandò dubiæ ſunt, quomodò interpretandæ. ibidem.
Leges Legibus dilucidari ſolent. 2.9.8.
Leges priores quomodò emendentur à poſterioribus. ibidem.
Leges quatenùs Leges non differunt ab inuicem. 2.9.12.
Leges per contrariam Legem abrogatæ ſeruandæ non ſunt. 4.8.7.
Leges iuſtitiam miniſtrant. 4.10.4.
Leges non verbis, ſed rebus inſeruire debent. 4.10.8.
Leges falſas aſſumens de falſo puniri debet. ibidem.
Legibus obedire tenentur omnes. 2.9.14.
Legibus, quia ſe ſubdebant Ægyptiorum Reges ardenter ideircò à ſubditis amabantur. ibidem.
Legibus abrogatis vtens incidit in pœnam falſi. 4. 8.7.
Legiſlatores quidam enarrantur. 2.9.3.
Legis periti, veluti Sacerdotes, à Principibus honorati ſunt. 3.12.6.
Legis periti aliqui recentiores citantur, qui valdè etiam honorati ſunt. 3.12.2 num. 9. vſque ad 16.
Legis periti quandoque multas leges habent, ſed paucas intelligunt. 4.10.5.
Legis periti antiquiores non multiplicitate abundabant legum, ſed ſtabilitate rationis. 4.10.6.
Legis periti recentiores magis abundant multiplicitate legum, quàm ſtabilitate rationis. ibidem.
Legis peritorum quidam, vt videantur experti, vel mutilant leges, vel eas aptant, vbi non oportet. 4.10.7.
Legis peritorum quidam alij leges citant, quæ vix continent, quæ probare intendunt. 4. 10. 8.
Legis peritorum quidam alij falſas leges applicant. ibidem.
Legis peritorum quidam ſpecie elegantiæ allecti libris Hæreticorum fauent, eoſque citant. 4.10.9.
Legis prudentia non verborum, ſed rerum eſt notitia. ibidem.
Legum encomium. 1.2.7. & 2.9.15.
Legum diuinarum præuaricatoribus mortis intimatur pœna. 2.9.8.
Legum beneficia plurima recenſentur. 2.9.5.
Legum Interpretes tenentur in Ciuitatibus rectam viuendi conſeruare rationem. 2.9 6.
Legum Antinomia quid ſit. 2.9.7.
Legum contrarietas quomodò concilianda. ibidem.
Legum Interpretes hiſtorias maximè, & chronologias callere debent. 2.9.9.
Legum Interpretes cui periculo ſe exponebant antiquitùs in corrigendis legibus. 2.9.10.
Legum Interpretes abſque Principis authoritate leges emendare nequeunt. ibidem.
Legum Interpres non tantùm auditor legum, ſed factor debet eſſe. 2.9.11.
Legum Interpretes legibus, quas docent, prius ſe debent ſubdere. 2.9. 13.
Legum Interpretes Ciuitatibus, & Rebuſpublicis, an magis proſint, vel obſint. 2.9.15.
Legum Interpretes quandoque profuiſſe, quandoque nocuiſſe exemplis oſtenditur ibidem.
Legum Interpretes, qui verè proſint. ibidem.
Legum Interpretes Sacerdotes dicuntur. ibidẽ, & 3.12.5.
Legum periti quidam recenſentur antiquiores, qui magnos honores conſequuti ſunt. 3.12. 7. & 8.
Lex in odioſis non eſt reſtringenda. 1.2.4.
Lex non aduerſatur, quæ cedit, fauetque naturæ. 1.4.5.
Lex Papiniana, quæ. 1.5.5.
Lex tribunitia, quæ. ibidem.
Lex decem, & duodecim tabularum, quæ. ibidem.
Lex præfata à quibus fuerit inſtituta. ibidem.
Lex Flauiana, quæ, & qui eam condidit. ibid.
Lex Aeliana, quæ, & qui eam condidit ibidem.
Lex, quæ Plebiſcita dicebatur quæ, & qui eam dedit. ibidem.
Lex Hortenſia, quæ. ibidem.

Lex

Lex, quæ Senatus conſultum dicebatur, quæ, & qui eam dedit.ibid.
Lex, quæ ius honorarium dicebatur, quæ, & qui eam dedit. ibidem.
Lex, quæ ius principale dicebatur, quæ, & qui eam dedit.ibidem.
Lex Diuina fax eſt illuminans iter noſtrum. 2.6.8.
Lex ad incolumitatem Ciuitatum, & Regnorum inſtituta eſt. 2.9.3.
Lex ſpeculum eſt noſtræ actionis.2.9.12.
Lex eſt donum Dei. 2.9.14.
Lex non fundat rationem gratiæ, ſed iuſtitiæ. 4.1.8.
Lex Euangelica vndè dicatur ſuauis. 4.7.7.
Lex quid ſit. 4.10.5.
Lex de omnibus cauere non poteſt. ibidem.
Lex tranſgredi poteſt, ſi vincatur à ratione. 4.10.6.
Libanius, quam Academiam, illuſtrauerit. 1.7.2.
Libertas Eccleſiaſtica quando violetur. 4.8.10. 11.12.
Liber vnicus ſufficit ad ſcientiam Sanctorum acquirendam. 1.14.4.
Libri multi ad ſcientias humanas acquirendas ſunt neceſſarij. ibidem.
Libri, qui mali dicantur.1.14.5.& 6.
Libri mali hami ſunt, quibus imprudentum capiuntur mentes. 1.14.6.
Libri mali, quorum hominum deceperunt mentes.ibidem.
Libri Paſquillorum multa damna pariunt. ibidem.
Libri certi, ac determinati, quibus familiares fuerunt. 1.14.7.
Libri neceſſarij tantùm ſunt retinendi. ibidem.
Libri ſunt arma Scholaſticorum. 1.14.8.
Libri debent eſſe probati, vt admittantur à doctis.1.14.9.
Libri multorum Authorum criticati, & taxati.ibidem.
Libri, & Codices vndè dicantur. 1.15.2.
Libri Hæreticorum etiam de Religione non tractantes prohibentur. 4.10.9.
Libris carentes, qui diuinitùs docti facti ſunt. 1.14.4.
Librorum varia ornamenta.1.15.8. & 9.
Librorum encomia. 1.15.10.
Librorum vtilitates.ibidem.
Librorum deprauatores vituperantur. 4.20.5.
Libros multos, nec ſufficit, nec expedit habere, ſed bonos.1.14.3.
Libros, qui primus ſcripſerit. 1.15.3.& 4.
Libros ſpernentes belluinam, non humanam obtinent naturam. 1.15.11.
Licent omnia, quæ expreſsè non prohibentur. 1.4.5.
Licinius Imperator bonis literis infeſtus fuit. 1.5.10.
Linguæ mala enarrantur. 4.18.6.
Literæ, & ſcientiæ cùm in pace, tùm in bello neceſſariæ ſunt.1.5.3.
Literati viri quieti, ac pacifici ſunt, vndè ad conſeruandas Reſpublicas aptiſſimi cenſentur.1.5.5.
Literis qui fuerint infeſti. 1.5.10.
Lucius Lucullus Sapientum amator. 1.2.8.
Lucumones, qui.1.3.8.
Locutio incauta ſicut in errorem ducit, ita indiſcretum ſilentium in errore relinquit. 1.13.6.
Loquitur non rectè, qui contra omnes loquitur.1.11.10.
Ludentium aduerſus contumaciam iura, & pœnæ.4.14.12.
Ludi taxillorum, & aleatum quare prohibiti, ibidem.
Ludi athletarum exercitio permiſſi quot, & qui.ibidem.
Ludus ingentium malorum cauſa eſt. 4.13.7.
Lumen naturale luci in oculo Cati aſſimilatum eſt.2.8.17.
Lumen naturale quid ſit. 4.9.2.
Lumen naturale limitatum eſt.4.9.4.
Lumen naturale non parùm hebetatur ex praua educatione. 4.9.7.
Lumen naturale, nimia rerum ſubtilitate, quandoque obſcurari ſolet. 4.9.8.
Lumen naturæ obſcuratur ſtudiorum negligentia.4.9.9.
Lumen naturale ex praua affectione phantaſiæ valdè læditur.4.9.10.
Lunæ eclypſis, quomodò fiat, latè deſcribitur. 4.7.10.
Lunaris eclypſis, quomodò antiqui prauos euitabant effectus. 4.7.13.
Lutherus bonis literis infeſtus fuit. 1.5.10.
Lux diuina quarè ſurtiuus appellatur ſuſurrus. 2.8.19.
Lux diuina non tantùm iuſtis, ſed aliquandò etiam donatur iniuſtis, quinimò & Dæmonibus, & quomodò. 2.8.20.
Lux quid ſit, deſcribitur. 4.2.1.
Lycurgus Lacædemonijs leges, & regulas dedit.1.5.4.

M

Magia inuenta fuit à Cham. 1.3.7.
Magia naturalis, quid ſit. 4.12.8.
Magia naturalis, & diabolica quomodo differant. ibidem.
Magia naturalis quotuplex ſit. 4.12.9.
Magia naturalis, qua vt plurimum vtuntur Philoſophi, quænam ſit. ibidem.
Magiſter dicitur à monendo, ſiuè monſtrando. 1.13.6.& 1.2.1.
Magiſter dicitur, qui magis, quàm cæteri facultatibus, quas docet, diligentiam adhibet. 1.2.3.
Magiſter, & Doctor non proferat tacenda, nec dicenda taceat. 1.13.5.

I N D E X

Magiſter Diſcipulorum vtilitati magis conſulere debet, quàm ſuæ. 1.13.7.

Magiſter aptare ſe debet Diſcipulorum ingenijs. ibidem.

Magiſtri, & Doctoris nomina inter ſe conferuntur. 1.2.1.

Magiſtri nomen ampliùs ſe diffundit, quàm nomen Doctoris, & quando. 1.2.3.

Magiſtri, & Doctoris nomina non in pœnalibus, ſed tantùm in fauorabilibus confunduntur. 1.2.4.

Magiſtri nomen culmen, & excellentiam ſonat. 1.2.10.

Magiſtri, & Doctores vita, & exemplo præcipuè docere debent. 1.13.1.

Magiſtri, & Doctores in docendo humiles eſſe debent. 1.13.8.

Magiſtris nec ſæuiendi audacia debet concedi, nec paterna denegari diligentia. 1.13.9.

Magiſtro optimo in prima educatione ſemper eſt vtendum. 4.9.7.

Magiſtrorum varia genera. 1.2.10.

Magiſtrorum artium liberalium, & machanicarum in appellatione diſcrimen. ibidem.

Magiſtrorum in monendo libertas. 1.13.6.

Magiſtrorum in erudiendo varia exempla narrantur. 1.13.7.

Malchio, quam Academiã illuſtrauerit. 1.7.2.

Malignus nequit intelligere myſteria pietatis. 3.6.1.

Malitia cordis eſt cæcitas ſpiritualis. ibidem.

Malus nullus ſibi videtur. 2.7.14.

Marcus Antonius Pius bonis artibus Pueros imbuendos curauit. 1.7.3.

Maria Dei Mater medicis, vt Pauperes curent gratis, præcipit. 2.12.10.

Marianus Sozinus Iunior Senenſis Piſis docet. 1.6.11.

Martius Germanorum Rex Gymnaſia inſtituit. 1.13.14.

Materiam alicuius rei aggredi nefas eſt origine non reperita. 1.16.6.

Mathemata, numeri ſcilicet, & figuræ, niſi myſticè, & ſpiritualiter intelliguntur nihil conferunt ad finem mathematicæ. 2.14.6.

Mathemata quomodo valeant ad acuendum ingenium circa res naturales. 2.14.12.

Mathemata quomodo ad rem medicã acuant ingenia. 2.14.13.& 14.

Mathemata quomodo ad iuriſprudentiam acuant ingenia. 2.14.15.

Mathemata quomodo ad rem Theologicam acuant ingenia. 2.14.16.

Mathemata illa, quæ ad ſedandam auaritiam fuerant inuenta Profeſſorum vitio ipſam potius ſuſcitant. 4.13.4.

Mathematum myſtici ſenſus non ſunt temerè eruendi, ſed ſecundum eorum virtutes, & obſeruationes. 2.14.7.

Mathematica magnam affert animi voluptatem. 2.14.2.

Mathematica quibus attulerit maximam voluptatem. ibidem.

Mathematica cæteris ſcientijs magnam vtilitatem confert. 2.14.5.

Mathematica certitudine quare cæteris præſtet ſcientijs. 3.15.1.

Mathamaticæ diſciplinæ quænam ſint. 2.14.1.

Mathematicæ obiectum, quid ſit. ibidem.

Mathematicæ ſpeculatio eſt veluti præludium Diuinarum ſpeculationum 2.14.2.

Mathematicæ res conſiderata eſt quantitas. 4.13.1.

Mathematicæ vſus cùm in bello, tùm in pace neceſſarius eſt. 4.13.2.

Mathematicæ concluſiones mirabiles dici ſolent veritates. 3.15.2.

Mathematicam nulli Principes profeſſi ſunt. 3.15.5.

Mathematicam profitentes ab Egyptijs Sacerdotibus maximè honorati fuerũt. 3.15.6.

Mathematicarum ſcientiarum vna dignitate ſuperat aliam. 2.14.3.

Mathematici recenſentur, qui præcipuos honores conſequuti ſunt. 3.15. à num.7. vſque ad 12.

Mathematici monentur dùm talia ſtudia, Philoſophia morali poſtpoſita labefactant. 3.15.13.

Mathematici plurimi quomodo numeris, & figuris ſuperſtitiosè vtantur. 4.13.15. & 16.

Matthæus Curtius Sereniſſimi Magni Coſmi authoritate doctos viros, vt Piſis doceant, copioſo conducit ſtipendio. 1.6.13.

Matthæus Curtius Piſis docet. ibidem.

Maximilianus Primus artes liberales in Germaniam intulit. 1.2.9.

Medicamenta etiam conferunt ad animam. 2.12.4.

Medici omnium rerum ferè peritiam habere debent. 1.2.8.

Medici non ſimpliciter, ſed cùm addito appellari debent Magiſtri. 1.2.8.

Medici gratis Pauperes curare tenentur. 2.12.10.

Medici non curantes Pauperes gratis, ab ipſis Pauperibus conueniri poſſunt. ibidem.

Medici de publico ſalariati, quando poſſint, vel non poſſint recipere emolumenta ab ægris. 2.12.11.

Medici quando medendo peccent. 2.12.12.

Medici quando peccando in Ægrotos gaudeant, vel non gaudeant immunitate Eccleſiaſtica. 2.12.13.

Medici nec quoad famam, nec quoad pecuniã cuilibet afferre debent. 2.12.14.

Medici morigerati eſſe debent. ibidem.

Medici corporales, ſpiritualium ad inſtar, non debent ad inhoneſta ſollicitare. 2.12.15.

Medici corporales, ſpiritualium ad inſtar, ſilentium obſeruare tenentur. 2.12.16.

Medici vitam, & artem ſynceram, incor-

ruptam-

ruptamque retinere debent. 2. 12. 17.
Medici quid teneantur agere, ex iuſtitia. 2.12. 18.& 19.
Medici quid teneantur agere ex charitate. 2. 12. 20.
Medici aliqui enarrantur, qui naturalem Philoſophiam nauiter ſunt proſequuti. 2.13.2.
Medici à quibus fuerint, diuerſis iniurijs affecti. ibidem.
Medici quales fuerint illi, qui iniurijs, ac dicterijs fuerunt affecti. 3.13. 3.& 4.
Medici plurimi recenſentur, qui varios conſequuti ſunt honores. 3. 13. à num.6. vſque ad 13.
Medici ſpirituales, qui verè dicantur.4.7.5.
Medici empirici omnia experientiæ committunt; rationales verò è contra. 4.11.4.
Medici experientia,& ratione debent eſſe præditi. ibidem.
Medici empirici grauiter à Galeno arguuntur. 4. 11. 5.
Medici tria ſaltem non ignorare debent,& quæ ſint. 4.11.6.
Medici, qui nullam habent experientiam, ſed ſola ratione medentur philoſophica, exprobrantur. 4.11.7.
Medici cuiuſdam inexperti narratur abſurdum. ibidem.
Medici ignari ſuam ſententiam ſuperbè, & ambitioſè dicunt. 4.11.9.
Medici venales, qui veluti circulatores per Ciuitates ambulant, redarguuntur. 4.11.10.
Medici, qui nimia obſeruantia ſuos infirmos, valetudinarios turpis lucri gratia cuſtodiũt, redarguuntur. 4. 11.11.
Medici, qui aſpectus cæleſtes ſuperſtitioſè obſeruant, valdè reprehenduntur. 4.11.12.
Medici quomodo officio ſuo fungi teneantur. 4. 11. 13.
Medicina ſanat corporis infirmitatem. 1.10.1.
Medicina circa corpus animatum verſatur. 2. 12. 4.
Medicina licèt ex pluribus rebus ſordeſcat, ex fine tamen valdè nobilis eſt. 2.12.5.
Medicina valdè inſtabilis, & mutabilis eſt. 2. 17. 8.
Medicina omnis humano corpori noxia eſt. 2. 12. 12.
Medicina plures alias ſupponit ſcientias. 2. 12. 17.
Medicina ipſa Philoſophia eſt, vel eius ſoror, & quarè. 2.13.1.
Medicina corpus ſanat, Philoſophia animum. ibidem.
Medicina cũ illa parte Philoſophiæ, quæ Phyſica dicitur, ſocietatem habet, & collegationem. ibidem.
Medicina vt ignobilis, & ſeruilis, quando reiecta fuerit. 3.13.1.
Medicina nata eſt ex experientijs, & vſu. 4. 11. 2.
Medicina antiquitùs ſolis experientijs diſcebatur. 4. 11.3.
Medicina ars quæſtuaria eſt. 4.11.6.
Medicinæ encomium. 1.2.8.& 2.12.1.
Medicinæ inuentio. 2.12.2.
Medicinæ finis eſt ſanitas. 2.12.7.
Medicinæ vtilitas. ibidem.
Medicinæ artem multi Proceres exercuerunt. ibidem.
Medicinæ ars valdè difficilis. 2.12.17.
Medicinam Hyppocrates primò è tenebris reuocauit, plures autem alij auxerunt. 2.12.3.
Medicinam methodicam nobilem eſſe, eamque Summi Principes exercuerunt. 3.13.5.
Medicis non inhibetur ex venenis antidota facere. 2.12.13.
Medicis, dùm rerum deeſt experientia,& vſus, vita noſtra magnam patitur iacturã. 4.11.2.
Medicis iunioribus, & inexpertis parum fidendum. 4.11.7.
Medicorum præcepta multa ſunt, ſed ad tria præcipuè ſunt reuocanda. 2.17.8.
Medicorum Spiritualium, cum corporalibus analogia. 2.12.15.
Medicos indignos, & ignaros Plato ab honoribus ſegregauit, & ex ſua eiecit Ciuitate. 3.13.14.
Medicos imperitos, quia Ciuitatum Rectores permittunt, grauiter monentur. 4.11.9.
Medicos qui odio habent, illis parere negligunt. 4.11.10.
Medicus, quomodo remedia applicando infirmis peccare poſſit. 4.11.6.
Medicus nouellus, & inexpertus pro imperito habetur. 4.11.8.
Medicus imperitus, quam differentiam à latrone habeat. ibidem.
Medicus imperitus quibus ſubiaceat pœnis. ibidem.
Medicus ignarus feſtiuiſſimo dicto illuditur. 4. 11.9.
Mediolanenſe Gymnaſium celebre. 1.3.12.
Memrod, ſiuè Belus idololatriæ inuentor. 1.2.7.
Mendaces viliſſimi ſunt. 4.1.11.
Mendacibus veritas credenda non eſt. ibidem.
Mendacij ſimulacrum. 1.10.6.
Mendacium qui dicit non ſemper lethaliter veritatem lædit. 2.19.8.
Mendacium quomodo differat à mentiri. ibid.
Mens humana ſecundùm Platonem quid. 1. 10. 4.
Mens humana non quãlibet doctrinam ambit, ſed tantùm dignam ſe. ibidem.
Mentis diſcordia peior eſt diſcordia ciuili. 2. 6.12.
Merita aliorum culpantur, vt ſua excuſentur errata. 2.7.14.
Metaphyſica plurimis inculcatur quærelis. 3. 11. 1.
Metahpyſica vindicatur ab allatis querelis. 3. 11. 2.

Metaphyſica plurimas affert vtilitates. 3.11.3.
Metaphyſica vtiliſſima eſt ad omnes ſcientias. 3.11.9.
Metaphyſica inter acroamaticas reponenda eſt ſcientias. 3.11.6.
Metaphyſica quarè dicatur ſcientia vniuerſalis. 4.9.4.
Metaphyſicæ nomina. 2.8.8.
Metaphyſicæ Icon. ibidem.
Metaphyſicam omnes appetunt. 3.11.5.
Metaphyſicam, eiuſque ſectatores tamquàm quid diuinum venerati ſunt Antiqui. 3.11.7.
Metaphyſici recenſentur, qui magnos honores conſequuti ſunt. 3.11. à num. 8. vſq; ad 14.
Metaphyſici ex nimia ſubtilitate non parùm offuſcant humana ingenia. 4.9.8.
Metaphyſici grauiter conuincuntur errare, dùm ventoſas, inutileſque quæſtiones proponere nituntur. 4.9.11.
Metaphyſici hoc vitio laborant, vt abſtractas curent penetrare intelligentias, quando maximè intellectus experiuntur imbecillitatem. ibidem.
Metaphyſici de Deo, Angelis &c. ſine illuſtratione ſupernaturali perfectam notitiam habere nequeunt. 4.9.14.
Metahpyſicis in rebus quomodo contingat errare. 2.8.9.
Metaphyſicus errat, dùm putat ſolo lumine naturali poſſe quoad ſingula de ſingulis habere ſcientiam. 4.9.3.
Metaphyſicus ſolo lumine naturæ de rebus ſupernaturalibus, & ſpiritualibus exactam non poteſt habere ſcientiam. 4.9.4.
Michaminata quænàm dicantur. 2.13.14.
Militaria dona, & coronæ quales apud Romanos fuerint 3.8.6.
Milites in actibus militaribus Doctoribus præferuntur. 1.4.13.
Milites apud Romanos quinàm eligebantur, 2.5.4.
Militia togata cum armata maximam affinitatem habet. 1.4.13.
Militia armata ad tuitionem boni communis eſt ordinata. 1.4.15.
Militia exprobrata creditur, quæ irremunerata tranſitur. 3.8.5.
Militiam armatam congregare, & inſtituere non decet priuatos, ſed tantùm Principes. 1.4.15.
Miniſter dicitur à minus, & Magiſter à magis. 1.2.3.
Minos Cretenſibus leges, & regulas dedit. 1.5.4.
Mira quædam enarrantur, quæ hominum ingenio, vel Dæmonis aſtu facta ſunt. 2.13.14.
Modeſtia quorundam Patronorum laudatur, 2.11.4.
Modeſtiæ laus. ibidem.
Monachi vſque ad tempora Zoſimi Papæ non fuerunt Clerici, ſed Laici. 1.18.4.
Motor primus ex rebus creatis colligitur. 2.13.11.
Monita plurimùm valent in humanis animis. 1.13.1.
Moyſes inſtituit Gymnaſia, quæ Synagogas appellauit 1.3.10.
Moyſes literarum Profeſſoribus plurima myſteria occultanda reliquit. ibidem.
Moyſes in ſingulis Iudæorũ Ciuitatibus Scholas, & Gymnaſia inſtituit. 1.5.2.
Moyſes Princeps Canoniſtarum. 2.7.1.
Moyſes à Domino commendatur. ibidem.
Mulieres docere prohibentur. 1.17.15.
Mulieres quarè quibuſdam vitijs laborent corporis, quibus antea carebant. 2.12.3.
Mundus eſt vna Ciuitas omnibus communis. 2.13.10.
Muſica omnium facultatũ antiquiſſima. 1.3.3.
Muſica apud Lacædemones magno in pretio fuit. 2.15.2.
Muſica triplex, & quæ ſit illarum quælibet. 2.15.3.
Muſica muta, quæ ſit. 2.15.4.
Muſica cũ ſeueritate debet eſſe connexa. 2.15.5
Muſica, & harmonia irregulares comprimit animæ motus. 2.15.6.
Muſica delectantur omnes præſertim Pueri. 2.15.7.
Muſica laſciuiens reijcienda eſt. 2.15.8.
Muſica non tantùm habet mouere ſenſum, ſed etiam mores. ibidem.
Muſica dorica, ſiuè doricè canere maximè commendatur. 2.15.13.
Muſica in hominum animis potentiſſima eſt 3.16.1.
Muſica an Deum delectet, an ab ipſa abhorreat. ibidem.
Muſica Deum delectari varijs oſtenditur hiſtorijs. 3.16.3.
Muſica Deum quàm maximè delectari Concilijs, & Patribus ſatis ſuadetur. 3.16.4.
Muſica Deum delectari Ethnici etiam docuerunt. 3.16.6.
Muſica apud Græcos magno in pretio fuit. 3.16.8.
Muſica exercita fuit à magnis viris. 3.16.9.
Muſica veterum ſummoperè commendatur. 4.14.3.
Muſica laſciua recentiorum valdè vituperatur. 4.14.4.
Muſica noua, & theatralis ſuos aſſeclas ſuperbos facit. 4.14.5.
Muſica metrica, & harmonica maximè inter ſe cohærent, & fulciuntur. 4.15.1.
Muſicæ rhythmicæ ſpecies, & partes. 2.15.3.
Muſicæ definitio ponitur, & explicatur. 2.15.5.
Muſicæ ſeueritatem quidam non ſeruans deprauatur. ibidem.
Muſicæ præcipui modi, ſiuè toni ſunt tres. 2.15.11.
Muſicæ tonus doricus, quid ſit. ibidem.

Muſicæ tonus phrygius, quid ſit. 2.15.11.
Muſicæ tonus lydius, quid ſit. ibidem.
Muſicæ toni autentici, & placales, quid ſint. ibidem.
Muſicæ tonus doricus ad frænandos animi motus aptiſſimus eſt. 2.15.12.
Muſicæ varij effectus. 3.16.1.
Muſicæ effectus circa hominum paſſiones. 3.16.5.
Muſicæ inſtrumentum eſſe Cælum quinàm aſſeruit. 3.16.7.
Muſicæ metricæ, & harmonicæ communes icones ſunt. 4.15.1.
Muſicam Cynethenſes relinquendo magna in ſcelera prolapſi ſunt. 2.15.2.
Muſicam, & cantum ab Eccleſiâ amouere quinàm hæretici conati ſunt. 2.16.2.
Muſicam, quam plurimi citantur, qui ſunt abominati. 4.14.2.
Muſici vates, ac ſapientes apud antiquos dicebantur. 2.15.1.
Muſici magna operabantur. ibidem.
Muſici apud Arcades magno in pretio habiti ſunt. 2.15.2.
Muſici omne ſtudium eò collimare tenentur, vt rebelles compeſcantur animi motus. 2.15.10.
Muſici enumerantur, qui arte ſua rebelles compoſuerunt animi motus. ibidem.
Muſici enarrantur, qui magnos adepti ſunt honores. 3.16. à n. 10. vſque ad. 15.
Muſici vani, ac ſuperbi deſcriptio. 4.14.15.
Muſici ludos amant. 4.15.11.
Muſicorum quorundam inſtrumentorum breuis enarratio. 2.4.6.
Muſicorum vanorum veſtitus deſcribitur. 4.14.7.
Muſicorum ſpadonum indumenta, & ornatus deſcribuntur. 4.14.9.
Muſicorum ſpadonum antiquitùs turpis abuſus damnatur, & exploditur. ibidem.
Muſicorum quorundam ingluuies narratur. 4.14.10.
Muſicorum riſus immoderatus, quid ſignificet. ibidem.
Muſicorum vario ex inceſſu, qui eorum colligantur mores. 4.14.13.
Mutui ratio in quo conſiſtat. 1.9.9.
Myſteria diuina non intellectu diſcutienda, ſed fide veneranda ſunt. 2.2.18.
Myſteriorum cæleſtium in nobis triplex eſt notitia. 2.1.6.

N

NAtura Diuina licèt in hac vita non videatur, intelligitur tamen per res creatas. 2.8.1.
Natura vna, & eadem omnium eſt. 2.13.3.
Natura in ſuis operationibus occultiſſima. ibidem.
Natura ſummè delectatur motibus ordinatis. 3.15.7.
Natura ſemper fixa, & immutabilis in agendo. 3.14.1.
Natura in quo conueniat cum ſapientia. ibidem.
Natura cubo, & quadrato exprimitur. ibidem.
Natura cur aquæ etiam aſſimiletur. ibidem.
Natura hominem docuit, cibis vitam conſeruare, & medicamentis præſeruare. 4.11.1.
Naturæ imaginem quarè mammoſam pingebant. 2.13.3.
Naturæ quidam enarrantur mirabiles effectus. ibidem.
Naturalia ſcire poſſumus abſque aliqua ſpeciali illuſtratione Diuina, ſed non generali. 4.1.5.
Naturalium effectuum pro cauſis Philoſophi Ethnici tantùm aſſignabant ipſam naturam, maximè verò Diuinam voluntatem. 2.13.4.
Nauicularijs multa priuilegia, ac dignitates olim fuerunt collatæ. 4.8.10.
Nauigatio rationalis ſimilis eſt materiali. 1.12.3.
Nauium vtilitates deſcribuntur. 4.8.2.
Nautæ rectà nauigatione contempta, litora deuia ſectanti, mortis imponitur pœna. 2.6.8.
Neanthus lyram Orphei vſurpans à canibus dilaceratur. 1.9.10.
Neapolitanum Gymnaſium celebre. 1.3.12.
Nicolaus Martarelus Piſis docet. 1.6.9.
Noachi poſteritas literis totam illuſtrauit Italiam. 1.3.9.
Noachi poſteritas, præſertim duodecim Lucumones totam replenerunt Europam. 1.3.8.
Noachus Italiam coluit. ibidem.
Noachus Verulonïæ publicum gymnaſium inſtituit. 1.3.9.
Nobiles variis ſignis, & notis à plebeijs diuerſæ diſtinguebant Nationes. 3.3.1.
Noe multa docuit de rebus diuinis, & humanis. 1.3.6.
Nouitas mater temeritatis, ſoror ſuperſtitionis, & filia leuitatis dicitur. 1.11.8.
Nouitas pulcherrimo ſymbolo Deo odibilis oſtenditur. ibidem.
Nouitas ad ſe omnium conuertit oculos. 4.6.8.
Nouitij Religionum in fauorabilibus profeſſorum gaudent priuilegijs. 1.2.14.
Numa Pompilius Flamini Sellam conceſſit. 1.10.8.
Numerarij, & Computiſtæ paſſim exprobrantur in legibus. 4.13.8.
Numerarios aduerſus, & Computiſtas multæ, & graues ſtatutæ ſunt pœnæ. 4.13.9.
Numeri ſeptemnarij myſteria. 2.14.13. & 14.
Numeri ternarij myſteria. 2.14.16.
Numeri ternarij qualitas, & natura. ibidem.
Numeri quotuplices ſint. 2.15.3.

Numeri ſurdi quid ſint. ibidem.
Numerus binarius apud Antiquos infauſta portendebat, 2.14.8.
Numerus binarius vitia ſignificat. 2.14.9.
Numerus binarius ex ſacris literis importat omnem miſeriam. 2.14.10.
Numerus binarius quare infauſtus. 2.14.11.
Numerus nullam bonitatem, aut malitiam realem, & naturalem habet, ſed moralem, & intentionalem. 4.3.11.
Numerus vnà cum talorum, alearumque inuentione habuit originem. 4.13.7.

O

OBedientia ſepulchrum eſt voluntatis, & exercitatio humilitatis. 2.6.8.
Obiectum, & potentia debent eſſe proportionata. 4.9.4.
Obtrectatio periculoſa res eſt. 4.15.11.
Oculis magis, quàm auribus creditur. 1.13.4.
Oculus corporeus nequit eleuari ad videndum Deum. 1.8.9.
Odium omnium malorum ſyllabus eſt. 2.19.18.
Officio ſuo ſatisfacere vnuſquiſque ex iuſtitia tenetur. 1.17.6.
Omiſſio quid ſit. 2.20.6.
Onus ſentire debet qui ſentit lucrum. 1.17.6.
Opinio pro veritate haud rarò ponitur. 1, 12.1.
Opinionem probabilem an ſequi liceat, qualibet alia probabiliori relicta, hinc inde diſcutitur. 2.6.16.
Opinio in iudicando quæ præferenda ſit. 4.7.12.
Opinio in rebus moralibus,& ad conſcientiam ſpectantibus quæ præferenda ſit. ibid.
Opinio ſingularis vt plurimùm erronea eſt. 4.7.11.
Opinionem vulgatam relinquere difficile, ac periculoſum eſt. 1.12.9.
Opiniones plurimæ coniunctim maiorem certitudinem faciunt. 2.6.18.
Opinioni tamen negatiuæ in præfata controuerſia videtur tutius adhærendum. 2.6.17.
Opinionis varij effectus. 4.7.4.
Opinionum mutabilitas Lunæ hieroglyphico ſignificatur. 4.7.10.
Oppoſitorum cauſa idem eſſe poteſt. 1.4.17.
Ordinem certum relinquere latos non habet exitus. 1. in proem.
Ordinem doctrinæ qui non obſeruant, modicum in addiſcendo proficiunt, & ſæpiùs errant. ibidem.
Ordo quid ſit. ibidem.
Ordo quotuplex. ibidem.
Ordo doctrinæ magis fauet in diſciplinis, quàm ordo naturæ. ibidem.
Ordo in omnibus ſeruandus eſt. 1.10.11.
Origeni vt ſacrarum Scripturarum interpreti exhibiti narrantur honores. 3.4.13.
Origenis ortus, & caſus breuiter deſcribuntur. 1.10.11.
Orpheus ſymbolicus theologus maximos ſuſcepit honores. 3.5.8.9. & 10.
Orpheus pæderaſtiæ artis apud Ethnicos inuentor. 3.5.9.
Oſtentatores, ſuæque doctrinæ iactatores deſcribuntur. 4.17.12.
Ouis quid ſignificet. 3.9.2.

P

PAganinus Gaudentij Piſis docet, & Elogio à Bartholomæo Cheſa illuſtratur. 1.6.14.
Pallium philoſophicum, & vulgare in quo diſcriminabantur. 3.3.2.
Pallium philoſophicum vix à Romana toga diſcriminabatur. 3.3.3.
Pandectæ quando Piſanis elargitæ fuerint. 1.6.4.
Pandectæ Florentiæ cuſtodiuntur. ibidem.
Pandectæ à quibus ſcriptæ. ibid.
Pandectæ Florentinæ cæterarum originale eſſe dicuntur. ibidem.
Paraſiti deſcriptio. 4.14.11.
Parentes in filios quomodo regiam poteſtatem habeant. 4.15.7.
Parentes filios punire, emendare debent, vt aliquibus oſtenditur exemplis, & non tantùm amare. 4.15.8.
Paſtorale exercitium quinam vituperarunt, & qui laudauerunt. 3.9.1.
Paſtorali in habitu qui ſuum Regem, & Ducem coronabant. 3.9.3. & 4.
Paſtores multi ad regalem dignitatem euecti ſunt. ibidem.
Paſtoritia ars ſignificat regale regimen. 3.9.2.
Patroni cauſarum modeſtiam ſeruare debent. 2.11.4.
Patroni, præſertim Aduocati, non debent eſſe verboſi. 2.11.5.
Patroni quando in iudicijs cauillis vti, vel non vti poſſint. 2.11.6.
Patroni in iudicijs à verbis procacibus abſtinere debent. 2.11.7.
Patroni quidam Romani in diſceptando valdè laudati ſunt. 2.11.8.
Patroni cauſas iniuſtas defendere non debent. 2.11.9. & 2.11.12.
Patroni quare arietum ſymbolo ſignificabantur. 2.11.10.
Patroni negligentes, cauſas plurimas ſuſcipientes, & in longum trahentes, in foro conſcientiæ abſolutione carent. 2.11.11.
Patroni iuſtam cauſam exiſtimantes iniuſtam, tenentur eam deſerere. 2.11.13.
Patroni quando ſuſceptæ cauſæ excuſentur ab iniuſtitia. 2.11.14.
Patroni, ſicut Clientes, quatuor ad euitandam iniuſtitiam obſeruare debent. ibidem.

Patro-

Patroni cauſas Pauperum gratis agere debent, & quædam alia illis obſeruanda proponuntur. 2.11.15.

Patroni quas cauſas præſertim teneantur defendere, exemplis oſtenditur. 2.11.16.

Patroni quando teneantur, vel non teneantur ad charitatis officia. 2.11.17.

Patroni cauſas miſericordiæ patrocinari tenentur. 2.11.10.

Patroni quando prohibeantur, vel non prohibeantur de pretio paciſci. 2.11.18.

Patroni quando permittantur, vel non permittantur de quota litis paciſci. 2.11.19.

Patroni fidelitatem ſeruare tenentur. 2.11.20.

Patroni tenentur parti aduerſæ celare merita cauſæ. ibidem.

Patroni patrocinari non debent pro vtraque parte. 2.11.21.

Patroni in patrocinando diligentes eſſe debent. ibidem.

Patronus quidam verboſus irridetur. 2.11.5.

Patronus quidam refertur, qui in omnibus ſuccumbebat cauſis, quia iniuſtas defendebat. 2.11.14.

Pauperies ægrè cum dignitatibus conuenit. 3.19.8.

Paupertas plerumque ſtudijs obeſt. 1.6.16.

Paupertas commendatur. 2.11.15.

Paupertas valdè laceſſitur. 2.11.16.

Pax omnium bonarum artium mater. 1.6.11.

Peccata non omnia ſunt connexa. 2.7.13.

Peccata multa ſunt, quæ ex ſuo genere grauia ſunt; ſed ratione circumſtantiarum nulla, aut leuia fiunt. 4.7.8.

Peccata omnia non ſunt paria, & æqualia. ibidem.

Peccatum naturali contrariatur legi. 4.7.2.

Peccatum infirmitas quidem animæ eſt, ſed non ſemper ad mortem. 4.7.8.

Peculium, & pecunia à pecudibus deriuatur. 3.9.2.

Pelles molliores quare Principibus tribuantur ad ornatum. 3.3.15.

Pellium vſus vnde fuerit, quibuſque inſeruierit. 3.3.14.

Pemnæ ſapientes qui fuerint. 1.3.11.

Pemnæ ſapientes quotuplices. ibidem.

Perfectum ſecundùm Philoſophos, & Iuriſtas quid ſit. 1.8.1.

Perfectum, & totum, vel ſunt idem, vel ferè idem. ibidem.

Perfectum in quantitate, & qualitate, & ſecundum finem. 1.8.8.

Perfectum in quantitate exceditur à perfecto in qualitate, & hoc à perfecto ſecundum finem. ibidem.

Perfectorum prædictorum vnumquodque perfectum eſt in ſuo genere. ibidem.

Perſarum ſtudioſi Reges gymnaſia condiderunt. 1.3.8.

Peſtis remedium efficaciſſimum eſt omnium fuga. 1.6.10.

Petrus Thomaſius Piſis docet. ibidem.

Petrus Philippus Corneius Piſis docet. ibid.

Petrus Medices Coſmi Nepos Piſanam Academiam prouidè excitauit. 1.6.11.

Petrus Medices in pluribus negotijs Piſanam conſuluit Academiam. ibidem.

Petrus Medices Sozinum clàm fugientem redarguit, & à Stellionatus pœna viriliter defendit. ibidem.

Petrus Medices Rectores gymnaſij Piſani increpat, qui Decium à lectura dimiſerunt, eumque reuocat, aucto ſtipendio. ibidem.

Petrus Medices quando obierit. 1.6.13.

Petrus Angelus Bargeus Piſis docet. ibidem.

Petrus Accoltus Piſis docet. 1.6.14.

Phantaſia eſt peculiaris animæ adminiſtra. 4.9.10.

Phantaſiæ peruerſa operatio. ibidem.

Philippus Decius Mediolanenſis Piſis docet. 1.6.11.

Philippus Decius tanti fecit Piſanum gymnaſium, vt in tali Ciuitate humari voluerit. 1.6.12.

Philippus Decius ſtipendium mille quingenteorum aureorum in auro Piſis obtinuit. ibidem.

Philoſophia eſt ſoror medicinæ. 2.13.1.

Philoſophiæ laus. 1.2.8.

Philoſophiæ naturalis tota methodus continetur in primo Geneſis. 4.12.1.

Philoſophi abſolutè non ſunt appellandi Magiſtri, ſed cum addito. 1.2.8.

Philoſophi antiqui in ſtatuendis ſuis placitis quàm diuerſi. 1.11.2.

Philoſophi gentiles redarguuntur. 2.8.10.

Philoſophi gentiles omnia tribuebant naturæ. 2.13.5.

Philoſophi Chriſtiani, licèt Deum non videant, omnium tamen eſſe cauſam credunt. ibidem.

Philoſophi naturales negare non debent, plura etiam ſupernaturaliter fieri. 2.13.12.

Philoſophi naturales cur aſſimilentur piſcibus. 3.14.1.

Philoſophi naturales multas vtilitates hominibus præſtant. 3.14.4.

Philoſophi naturales, vt ſuam naturalem acquirerent Philoſophiam longas ſuſceperunt peregrinationes. 3.14.5.

Philoſophi veteres naturales à quibus maximos receperint honores. 3.14.6.

Philoſophi poſteriores naturales à quibus exindè honores ſuſceperint. 3.14. à num. 7. vſque ad 13.

Philoſophi dogmatici qui dicantur. 4.12.2.

Philoſophi multi, & præcipui enarrantur, qui ſacras maximè coluerunt literas. 4.12.3.

Philoſophi ſceptici, qui fuerint. 4.12.4.

Philoſophi noſtrates ſcepticam nituntur ſuſcitare Sectam, ibidem.
Philoſophi noſtrates quomodo ſcepticam ſuſcitent Sectam. ibidem.
Philoſophi inter ſe pugnantes veritatem non habent. ibidem.
Philoſophi noſtrates etiam damnantur, qui relicta veritate acriter iurant in verba Magiſtri. 4.12.5.
Philoſophi falſam ſententiam pertinaciter ſuſtinentes, veluti ſcepticis peiores redarguuntur. 4.12.6.
Philoſophi occultas rerum cauſas infallibiliter ſe inueniſſe iactant. 4.12.7.
Philoſophi ad has occultas inueniendas cauſas naturali vtuntur Magia. 4.12.8.
Philoſophi qua, vtplurimùm, naturali vtantur magia. 4.12.9.
Philoſophi magia purè naturali aliqua efficere ſe iactant, quæ tamen magia dæmoniaca facere conuincuntur. 4.12.10.
Philoſophi dæmoniacam exercentes magiam acriter reprehenduntur. 4.12.11.
Philoſophi ſceptici perturbationem omnem ab animo tollere ſatagebant. 4.12.12.
Philoſophi Alchymiſtæ reprehenduntur. ibid.
Philoſophorum Sectæ quot, & quæ. 4.12.2.
Philoſophorum dogmaticorum ſecta principalis fuit. ibidem.
Philoſophorum ethnicorum veritas, ſi qua eſt, à ſacris literis deſumpta eſt. ibidem.
Phyſica eſt ſcientia vniuerſalis omnium ſcientiarum naturalium. 2.13.1.
Pictores, qui magnis premijs decorarunt. 3.21.3. & 3.21.1. & 2.
Pitrus Maureus Piſis docet. 1.6.14.
Piſæ à quibus conditæ. 1.6.4.
Piſana Academia belli cauſa diù ſiluit. 1.6.10.
Piſana Academia ſub Florentinorum dominio iterùm floruit. ibidem.
Piſana Academia ob graſſantem peſtilentiam diuerſa in loca ſe tranſtulit. ibidem.
Piſanæ Bibliothecæ enarrantur. 1.6.17.
Piſani antiquis hiſtoricis parùm abundant. 1.6.4.
Piſani magis armis, quàm ſtudijs antiquitùs floruerunt. ibidem.
Piſanum gymnaſium ab Henrico Septimo reſtitutum. 1.6.7.
Piſanum gymnaſium quando incæperit valdè incertum eſt. 1.6.4.5.& 6.
Piſanum gymnaſium Benedicto XII. fauente 1339. erectum fuit. 1.6.9.
Piſanum gymnaſium à Clemente VI. priuilegiatur. ibidem.
Piſces valdè honorabantur ab antiquis. 3.14.2. & 3.
Piſces homines hebetes quãdoque ſignificant. 3.14.1.
Piſcium narrantur vtilitates erga homines. 3.14.2.
Piſis plurima ſtudiorum Collegia extant. 1.6.16.
Placet vnicuique ſuum. 1.6.3.
Plato diſcendi cauſa multa luſtrauit loca. 1.1.5.
Plato multa ex ſacris literis vſurpauit. 1.5.1.
Plato à Moyſe ſuam accepit doctrinam. 3.5.14.
Plato vt ſymbolicus Theologus magnos ſuſcepit honores. 3.5.15.& 16.
Pœna principaliter ad iudicia criminalia ſpectare videtur. 2.10.13.
Pœna culpæ reſpondere debet. 4.1.11.
Pœnæ latronum, & graſſatorum aſſignantur. 2.9.5.
Poeſim quare multi abiecerint. 4.15.2.
Poeſis epopæia quomodo mores inſtituat. 2.15.15.
Poeſis tragica quomodo mores inſtituat. 2.15.16.
Poeſis lyrica quomodo mores inſtituat. 2.15.17.
Poeſis lyrica quæ ſit. ibidem.
Poeſis finis quinam ſit. 2.15.18.
Poeſis ſine Numinis aſpiratione eſſe non poteſt. 3.17.4.
Poeſis laſciua quàm damnoſa ſit. 4.15.3.
Poetæ laſciui abijciendi ſunt. 2.15.19.
Poetæ delectando iuuare debent. 2.15.14.
Poetæ ea, quæ ad mores, ciuilemque vitam inſtituendam pertinent, maximè curare debent. 2.15.15.
Poetæ monentur ad inſpiciendum verum finem poeſis. 2.15.18.
Poetæ eadem vitia cum muſicis habent, & fortè peiora. 4.15.2.
Poetæ laſciui carpuntur. 4.15.5.
Poetæ laſciui non tantùm carmina, ſed animos etiam habent laſciuos, quod varijs oſtenditur exemplis. 4.15.6.
Poetæ carmina ſua vt filios diligunt. ibidem.
Poetæ quare aſſimilentur apibus. 4.15.10.
Poetæ ſatyrici quandoque in inſontes fiunt. ibidem.
Poetæ ſatyrici increpantur. ibidem.
Poetæ quare Deorum vocentur interpretes. 3.17.4.
Poetæ vndique maximos ſuſceperunt honores. 3.17. à num. 5. vſque ad 15.
Poetarum laſciuorum defenſiones. 4.15.5.
Poetas aduerſus obſcenos querelæ, & exempla. 4.15.19.
Poetas obtrectatores omnes fugiunt, & ab ipſis cauent. 4.15.12.
Poetas contra obtrectatores leges, & pœnæ. ibidem.
Præcedentiam inter Doctores, & milites qualem poſuerit Fridericus Vrbini Dux. 3.2.8.
Præceptores olim Patres vocabantur. 1.3.3.

Præco-

Præcones qua nota diſcriminabantur à ſeruis. 3.7.2.

Præcones ſacri, ſiue Concionatores ſunt de genere nobilium, & honorandorum. 3.7.7.

Præcones ſacri vt honorentur multa mandantur, & ordinantur. 3.7.9.

Præcones, hoc eſt Principum Legati magno honore ſemper recipi debent. 3.7.8.

Præconibus quales honores fuerint antiquitùs collati. 3.7.4.

Præconibus ſacris quædam conceſſa ſunt priuilegia. 3.7.10.

Præconum munus quare abiectum quidam putarunt. 3.7.1.

Præconum munus quare aliqui nobile dixerint. 3.7.3.

Præconum duo ſunt genera, ciuile vnum, plebeium alterum. 3.7.5.

Præconum ciuilium ſemper nobiliſſimum officium fuit, vt varijs oſtenditur exemplis. 3.7.6.

Præconum ſpiritualium audientibus conciones, ſpiritualia conceduntur ſtipendia. 3.7.11.

Prædicatores honerarijs decorantur codicillis, dum à multis exemtantur. 3.7.13.

Prædicatores multi ad ſacram Purpuram euecti ſunt. 3.7.14.

Prædicatores enarrantur ad ſummum Pontificatum euecti. 3.7.15.

Prædicatores, & Oratores quare Sancta Eccleſia modò non poſſideat perfectos, ſicut poſſidebant priùs Græci, ac Romani. 4.5.4.

Prædicatores quomodo ad concionandum ſe præparare debent. 4.5.5.

Prædicatores non incomptam habere debent eloquentiam, ſed nec nimis exculteam. 4.5.6.

Prædicatores vanitatibus minimè incumbere debent. 4.5.8.

Prædicatores inutili amplificatione nequaquam vti debent. ibidem.

Prędicatores fauoribus non debent ſibi lucrari audientiam, ſed vtilitate doctrinæ. 4.5.9.

Prædicatores quidam vt ſibi concilient audientiam ad ridiculas recurrunt facerias. 4.5.10.

Prædicatores maximè obiurgantur, qui corporis, vultuſque ornatui nimis indulgent. 4.5.11.

Prædicatores peccata non debent excuſare, & à tertoribus ſe abſtinere. ibidem.

Prædicatores non delectatione, ſed ſuaſione de animarum conuerſione debent habere victoriam. 4.5.12.

Prædicatores non auditorum plauſus, ſed lachrymas optare debent. ibidem.

Prædicatores caueant, ne ex ignoratione ſacrorum idiomatum temerarias proferant expoſitiones. 4.5.13.

Prædicatores emendantur, qui ex Canticis Canticorum ferè omnia conantur producere. 4.5.14.

Prædicatores redarguuntur, qui ob oſtentationem ſe obligant tantùm ad teſtimonia Dauid, vel Salomonis, aut alicuius determinati Prophetæ. ibidem.

Prædicatores irridentur, qui nituntur ad omnem, quem deſiderant, ſenſum ſacra teſtimonia adaptare. ibid.

Prædicatores non habent in Scholaſticæ Theologiæ quæſtionibus diù immorari. 4.5.15.

Prædicatores in philoſophicis rebus non debent omninò terere tempus. 4.5.16.

Prædicatores quidam pluͤs offerenti ſuas vendunt prædicationes. 4.5.17.

Prædicatores ſunt Angeli, Angeloſque in concionando imitari debent. ibidem.

Prædicatores, vt potentium veneatur gratiam, peccata non debent tacere, niſi aliás eſſent tacenda. 4.5.18.

Prædicatoribus alimenta ſunt miniſtranda, & à prædicatione nullo pacto turbari debent. 3.7.12.

Prædicatoribus obſequia ab hominibus denegata, à Cęlo ſunt reſtituta, vt varijs oſtenditur exemplis. 3.7.13.

Prædicatoris cuiuſdam inutilis, & ventoſa amplificatio. 4.5.8.

Prædicatorum concionatio non debet aures delectare, ſed animæ proficere. 4.5.7.

Prædicatorum munus largè commendatur. 4.5.1.

Prædicatorum munus difficillimum eſt, & quare. 4.5.2.

Prædicatorum munus ex ignorantia artis, ac venerabilis eloquentiæ aliquando contemnitur, & irridetur. 4.5.3.

Pręmium laboris ipſum emollit. 1.19.4.

Presbyteri apud Iudæos qui. 1.3.10.

Præſcriptio dari non poteſt, niſi bona fide ſuppoſita. 3.1.4.

Præſentare ad eccleſiaſticum beneficium tenetur, qui iuſpatronatus habet, aut fundator, ſiue conditor eſt. 1.7.4.

Princeps tantùm leges, & honores conferre ſolet. 1.4.11.

Princeps eſt ſimulachrum Dei. 1.4.15.

Princeps in ſua ditione eſt veluti Sol, & Luna in mundo. 1.4.15. & 16.

Princeps qui Academias conſeruare tenetur, eas tantùm inſtituere poteſt. 1.4.16.

Princeps, etiam loquendo de electione propria, tuta conſcientia poteſt eligere idoneum, meliore relicto, & quare. 1.7.9.

Principe in ſuo territorio nemo maior eſt. 1.4.7.

Principes magnificare tenentur eruditos homines. 1.5.1.

Principes electione impropria ad cathedras mode-

moderandas poſſunt aſſumere dignos, relictis dignioribus, non verò indignos abſque peccato. 1.7.5.
Principes, ne peccent in tali electione, conſilio peritorum vti debent. 1.7.6.
Principes veritatis inopia maximè laborant. 1. 7. 9.
Principes ab adulatoribus maximè caueant, & bonos ſibi aſſumant Conſiliarios. 1.7.10.
Principi æquipollent Senatores. 1.4.7.
Principi infert iniuriam, qui ipſius vſurpat authoritatem. 1.4.12.
Principia ſcientiarum quando ſint ſana, & integra. 1.10.10.
Principibus maximè conuenit ad cathedras eligere Doctores. 1.7.3.
Principium vniuſcuiuſque rei eſt potiſſima pars. 1.10.9.
Priuilegia non omnibus conueniunt. 3.1.1.
Priuilegij cauſa ceſſante ceſſat priuilegium. 2. 20. 6.
Priuilegium eſt priuata lex. 3.1.1.
Probationes plures ſemiplenæ quando faciant, vel non faciant plenam probationem. 2.6.18.
Procurator in cauſis quis dicatur? 2.11.2.
Procuratores vtplurimum in iudicijs ſophiſtici, & cauilloſi eſſe ſolent. 2.11.5.
Procuratori Aduocati Officium exercere non permittitur: præſertim dum cauſa damni tenetur ad reſtitutionem. 2.11.6.
Procuratorum notantur defectus. 4.10.14.
Prohibitio extra prohibitum caſum extendi non debet. 1.18.8.
Propoſitiones iſtæ: Doctores actu docentes ſunt Magiſtri: Magiſtri actu docentes ſunt Doctores, non ſunt conuertibiles. 1.2.4.
Prudentia quid ſit. 4.17.8.
Prudentia carnis quid ſit. 4.17.10.
Prudentia non eſt, ſed ſimia prudentiæ, calliditas, & ſagacitas. ibidem.
Prudentia, & Politica ſunt idem animi habitus. 4.19.1.
Prudentia quomodo definiatur. ibidem.
Prudentia latè commendatur. 4.19.2. & 3.
Prudentia difficillima inuentu eſt. 4.19.4.
Prudentia mundana non vera prudentia, ſed larua prudentiæ. ibidem.
Prudentia mundana exprobratur. 4.19.5.
Prudentiæ deſcriptio. 4.19.1.
Prudentiæ duplex munus. ibidem.
Prudentiæ falſæ quot, & quæ ſint ſpecies. 4. 13. 10.
Prudentiæ vitia oppoſita quæ ſint. 4.17.9.
Prudentiæ quot, & quæ vitia opponantur. 4. 19 10.
Prudentiam ad inueniendam Philoſophia moralis maximè conducit. 4.19.6.
Pſalterium quatenus muſicum inſtrumentum quid moraliter ſignificet. 2.4.6.
Publica negotia publica fulciri debent authoritate. 1.4.6.
Pythagoras Theologus ſymbolicus, & Kabaliſta magnos ſuſcepit honores. 3. 4. 1. 12. & 13.

Q

QVantitas eſt tota ratio, cur qualitas ſubſtantiæ adhæreat. 1.9.1.
Quantitas alia accidentalis, alia ſubſtantialis. 1.9.2.
Quantitas diſcreta conſideratur ab Arithmetica; continua verò à Geometria. 4.13.1.
Quantitatem ſequitur qualitas. 1.9.1.
Quantitatis diuiſio. 4.13.1.
Quintianus Stoas Poeta laureatus Romulum Laurentianum carminibus decorauit. 1.6.13.

R

RAbano ſacro Interpreti collati ſunt honores. 3.4.17.
Rabbini qui, eorumque authoritas. 1.3.10.
Rabbini nomen quid ſignificet. 3.4.4.
Rabbinorum ſumma poteſtas. ibidem.
Radulpho ſacro Interpreti collati ſunt honores. 3.4.17.
Rainerius Arſeldus Foroliuienſis Piſis docet. 1. 6. 9.
Ratio perfecta, & conſiderata omnibus virtutibus præſidet. 1.5.8.
Ratio animo ægrotanti eſt medicus optimus. 2. 6. 10.
Rectores per æquitatem incedere debent. 2. 7. 14.
Rectores maximè inuidentur. ibidem.
Rectoris probitas dyſcolis videtur iniqua. 2. 7. 14.
Regulares, Doctoris, & Magiſtri nomine non eſſe vocandos, quinam exemplis, & rationibus latè probauerint. 1.18.2.
Regulares, in ſacris, & humanis literis exerceri debent. 1.18.4.5. & 6.
Regulares, gradus, & lecturas poſſe ſuſcipere doctorales, authoritate, & exemplis probatur. 1.18.7.
Regulares quomodo iuris ciuilis, ac medicinæ lauream ſuſcipere poſſint. 1.18.8.
Regulares non ſolùm publicis in ſcholis docere poſſunt, ſed etiam in ſuis Cœnobijs erigere Scholas, & Collegia permittuntur. 1. 18. 9.
Regulares non poſſe gaudere Doctoris, ac Magiſtri nomine gratis aſſeritur. 1.18.10.
Regularibus, Doctoris, ac Magiſtri titulus à Summis Pontificibus conceditur. 1.18.11.
Regularis à publica Cathedra arceri non poteſt. 1. 18.3.
Regularis, ac Clericus idem ſunt. ibidem.
Regularium quinam fruantur Magiſtrorum, & Doctorum nominibus. 1. 2.15.
Regularium inſtituta obligant in ſcholis ad ſequendas determinatas ſententias. 1.12.7.

Reli-

Religio quid ſit. 4. 3. 6.
Religio duobus modis offendi poteſt, per exceſſum ſcilicet, & per defectum. 4.3.7.
Religio quomodo per exceſſum, & per defectum offendatur. ibidem.
Remedium pro iis, qui certa, ſed erronea laborant conſcientia. 2.6.10.
Reſolutiones, ac Deciſiones per antiquas regulas fieri debent, ex quibus deinde ad nouas fiat deſcenſus. 1.11.10.
Reſpublica illa optima eſt, in qua ſupplicia malis; bonis verò præmia conferuntur. 3. in proem.
Reſpublicæ multæ contemnentes Academias diſſipatæ ſunt. 1.5.2.
Reus quidam à Rege condemnatus, & à Iudicibus abſolutus. 2.10.10.
Rhetor perfectus qualis eſſe debeat, fabella Mercurij lepidè explicatur. 2.18.7.
Rhetor vtilitati ſemper præferre debet honeſtatem. 2.18.9.
Rhetor ad perfectè ſuadendum vtile ab honeſto non debet ſeparare. 2.18.10.
Rhetor ad honeſtum maximè ſuadere debet. 2.18.13.
Rhetores Aduocatorum munere antiquitùs fungebantur. 2.11.1.
Rhetores ad ſuadendum vtilitate, & honeſtate maximè vti debent. 2.18.8.
Rhetores quomodo honeſtos, & quomodo turpes viros hortari debeant. 2.10.14.
Rhetores varij, qui hominum mouerunt animos, recenſentur. 3.20.3. & 4.
Rhetores recenſentur, qui varios receperunt honores. 3.20.4 num.7. vſque ad 12.
Rhetores ſophiſtæ deſcribuntur. 4.18.4.
Rhetores ſophiſtæ non eloquentes, ſed ad ſummum loquaces dici poſſunt. 4.18.5.
Rhetores grauiter delinquunt, cum laudanda vituperant, & vituperanda laudant. 4.18.6.
Rhetores recentiores præſertim valdè adulatores ſiunt. 4.18.10.
Rhetores adulatores valdè reprehenduntur. 4.18. 11.
Rhetores probos non decet in vtramque partem diſſerere, ſed tantum mendoſos ſophiſtas. 4.18.12.
Rhetores olim leges publicabant. 4.18.13.
Rhetoribus non inhibetur verborum copia, ſed leuis, & fucata locutio. 2.18.6.
Rhetoribus peruerſis quare dicendi non eſt libera tradenda copia. 4.18.14.
Rhetorica ea omnia quæ arte ſiunt, eadem verbo, & voce per analogiam facit. 2.18.3.
Rhetorica Dialecticæ eſt antiſtrophe. 3.20.1.
Rhethorica quare animorum appelletur Regina. 3.20.2.
Rhetorica circa nullum determinatum verſatur genus. 4.18.1.
Rhetorica Dialecticæ appellatur propago. ibidem.
Rhetorica, & Dialectica in quo differunt. ibidem.
Rhetorica, & Dialectica circa veritatem indagandam diuerſo modo verſantur. 4.18.2.
Rhetorica abſque veritate, & Dialectica non eſt ampliùs recta dicendi ars. 4.18.3.
Rhetorica etiam ſuos ſophiſtas habet. 4.18.4.
Rhetorica duplex, philoſophica ſcilicet, & popularis: illa cenſoria, iſta adulatoria; illa laudabilis, hæc vituperabilis. 4.18.9.
Rhetorica ciuilis ſcientiæ ſoboles quare dicebatur. 4.18.13.
Rhetoricæ, ſiuè eloquentiæ encomia. 2.18.1.
Rhetoricæ vis magna deſcribitur. 2.18.2.
Rhetoricæ finis, & officium quid. 2.18.4.
Rhetoricæ imago à Luciano expreſſa abundè exponitur. 3.20.5.
Rhetoricam multi Reges, qui coluerunt, recitantur. 1.10.6.
Rhythmus quid ſit. 2.15.3.
Riſus immoderatus vndè oriatur. 4.14.10.
Robertus Titi Piſis docuit. 1.6.14.
Rodericus Fonſeca Piſis docuit. ibidem.
Romæ Gymnaſium Atheneum nuncupatur. 1. 3. 12.
Romæ ſimulacbrum quale. 1.10.8.
Romulus Laurentianus Piſis docuit. 1.6.13.

S

SAba Regina venit ab Auſtro tentare Salomonem. 1.1.5.
Sacerdos ſummus ex rationale indicij oracula fundebat. 1.10.5.
Sacerdotalis dignitas apud omnes ſemper in honore fuit. 3.12.1.
Sacerdotes, quæ maximè veneratæ ſunt aliquæ enarrantur nationes. 3.12.2.3. & 4.
Sacra ex ſcriptura veluti lumina quatuor ſenſus prodeunt, & quinam ſint. 2.3.11.
Sacra ſcriptura ab ipſo Chriſto iuxtà quatuor ſuos ſenſus explicata. ibidem.
Sacra ſcriptura, agro in quo ædificandum eſt, comparatur. 3.4.1.
Sacra ſcriptura duos principaliores ſenſus haber, & quos 4.2.6.
Sacra ſcriptura clara, & ſimplex eſt, & ſimplicitatem amat. 4.2.13.
Sacra ſcriptura probis eſt clara, improbis verò obſcura. ibidem.
Sacra ſcriptura non eſt exponenda verbis obſcuris. ibidem.
Sacra ſcriptura in quo differat ab epiſtola hortatoria. 4.3.3.
Sacra ſcriptura quibus loquatur clarè, & quibus obſcurè. 4.3.4.
Sacra ſcriptura per nubem Tabernaculi explicatur, & exprimitur. 2.3.10.
Sacra ſcriptura Dei cor, & anima dicitur. 2.4.4.
Sacra ſcriptura vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, & erudiendum. ibidem.

Sacra ſeriptura puteus altus eſt. 2. 4. 5.
Sacra Seriptura lux eſt, & cum luce maximam habet ſimili:ndinem. 4. 2. 1.
Sacra ſcriptura multis obſcuritatibus tamen implexa eſt. 4.2.2.
Sacra ſeriptura non ſecundùm volnnt item hominum, ſed Dei interpretanda eſt. ibidem.
Sacra ſcriptura non eſt ornauda florido ſtylo. 4. 2. 14.
Saera ſcriptura grammaticis exornata ſcholijs, Imprudentiam, & ignorantiam exotnantium manifeſtare ſolet. 4.2.15.
Sacra ſcriptura eſt epiſtola de Cęlo miſſa. 4. 3. 1.
Sacra ſcriptura eiſdem vtitur iocis, quibus epiſtolæ vtuntur hortatoriæ. 4.3.2.
Sacra ſcriptura quare per ſymbola aliquandò loquatur. 4.3.5.
Sacta ſcriptura ob ſui obſeuritatem reuerentiam legentibus affert. 4.3.6.
Sacræ ſcripturæ Interpretes primum locnm inter Doctores tenent. 3.4.4.
Sacræ ſcripturæ Interpretes quibus comparantur. 3.4.2.
Sacræ ſcripturæ Interpretes ſpirituales debent eſſe. 3.4.3.
Sacræ ſcripturæ Interpretes quæ præſertim poſſidere debent. ibidem.
Sacræ ſcripturæ Interpretes in honorem apud omnes habiti ſunt. 3.4.1.
Sacræ ſcripturæ enigmatibus non elauduntur, ſed teguntur, ne vileſcant. 2.2.3.
Sacræ ſcripturæ quare dogmaticæ dicantur diſciplinæ. 4.12.2.
Sacram ſeripturam qnare Deus volnerit ſymbolis eſſe occultatam. 2.2.4.
Sacram ſctipturam multæ dantur interpretandi leges, quæ ad vnam principalem tamen reducuntur. 4.2.2.
Sacram ſeripturam permiſcentes profanis, & profana addentes ſacris, grauiter puniti ſunt, vt oſtenditur exemplis. 4.2.12.
Sacram ſeripturam non intelligentes maiorem venerationem erga illam habere debent. 4. 3. 6.
Sacram ſcripturam qui ſpernit, Religionem lædit. ibidem.
Sacram ſcripturam meritò vocant fundamentum fidei. 2.8.14.
Saerarum ſcripturarum Interpretes ſiuè Prophetæ, ſiuè Apoſtoli ſuo debent frui honore. 3.4.10. & 11.
Sacrarum ſcripturarum plurimi recitantur Interpretes grandi honore affecti. 3.4.18.
Sacracum ſeripturarum Interpretes valdè coluerunt Principes ſeculares. 3.4.19.
Sacrarum ſcripturarum Interpretes magnis in Cęlo fruuntur pręmijs. 3.4.20.
Sacrarum Scripturarum errant Interpretes naturas, & perſonas in Chriſto confundentes. 4. 2. 4.
Sacrarum ſcripturarum homines poſſunt eſſe expoſitores. 4.2.3.
Sacrarum ſcripturarum ſolus Deus expoſitor primus eſt. ibidem.
Sacrarum ſcripturarum Interpretes, nec delere, nec lædere debent canonicos libros. 4.2.5.
Sacrarum ſcripturarum præfati Interpretes rigidè increpantur. ibidem.
Sacrarum ſcripturarum Interpretes errant, dum quæ exponenda ſunt myſticè, exponunt literariè, & è contra. 4.2.6.
Sacrarum ſcripturarum Interpretes, quando opus fuerit poſſunt quædam hiſtoricè, & myſticè ſimul interpretari. 4.2.7.
Sacrarum ſcripturarum Interpretes maximè attendere debent dogmata fidei, niſi errare deſiderent. 4.2.8.
Sacrarum. ſcripturarum Interpretes per dogmata philoſophica non debent eas probare, ſed ad ſummum declarare. 4.2.9.
Sacrarum ſcripturarum Interpretes rationibus philoſophicis tantùm ex neceſſitate vti debent, & quomodo. 4.2.10.
Sacrarum ſcripturarum illi Interpretes, qui putabant ſine cohærentia rationis naturalis ſacra nihil probare, in graues errores lapſi ſunt. 4.2.11.
Sacris ſcripturis qualis ſenſus aptandus ſit. 4. 2. 3.
Sacris ſeptuaginta Interpretibus iudæis magnifici exhibiti ſunt honores. 3.4 7.
Sacris præfatis Interpretibus ab externis nationibus maximi ſunt tributi honores. 3. 4. 9.
Sagacitas qnomodo ſit prudentia. 4. 17.9.
Sagacitas vitioſa etiam prudentia eſt. 4. 17. 8 & 9.
Salomon Academiam Ieroſolymis ſeptem paleſtris inſtituit. 1.5.2.
Salomon habuit ſcientiam eminentem. 1.8.2.
Salomon tot libros ſcripſit, quot vocabulis fuit appellatus. 3.5.18.
Salomon egregios ſuſcepit honores. 3. 5. 20. & 21.
Salomon in paterno ſepulchro, vt verè pęnitens tumulatus eſt. 3.5.22.
Samothei qui fuerint. 1.4.14.
Sanhedrim qui fuerint, & quæ eorum authoritas. 1.3.10.
Sanari nequit corpus in morbis colligatis, niſi etiam cuncti ſauentur languores. 2.7.12.
Sanari nequit anima peccatrix, niſi cuncta deleantur peccata. ibidem.
Sanitas aliquando integritatem, aliquando qualitatum ſymmetriam ſignificat. 1.10.16.
Sanitas valdè commendatur. 2.12.6.
Sanitas abſque medicina valdè periclitatur. 2.12. 7.
Sanitatē qui pro vltimo ponebant fine. 2.12.6.
Sanitatem qui dicebant maximè eſſe expetendam. 2.12.7.

Sa-

Sanum, ſiuè integrum non eſt, quod contra præceptum legis eſt. 1.10.11.
Sapere ſemper ex commentario turpe eſt. 1.11.6.
Sapiens adhærens ſapientibus ſapientior fit. 4.9.2.
Sapientem ſe affirmans ſibi præiudicat. 1.1.6.
Sapientes non ſe iactant. ibidem.
Sapientes, & ſcientes Dij vocabuntur. 1.3.5.
Sapientes viri valdè honorari debent. 1.5.1.
Sapientes ex alieno vitio oſtendunt ſuum. 1.12.2.
Sapientes Græciæ quando floruerint. 1.3.12.
Sapientia maximè Reipublicæ prodeſt. 1.5.1.
Sapientia ſemper prodeſt, cum Reipublicæ adſunt ſapientes. ibidem.
Sapientia plurimùm commendatur. ibidem.
Sapientia rebus bellicis maximè iuuat. 1.5.8.
Sapientia reſidet in Intellectu. 3.3.1.
Sapientia duplex. ibidem.
Sapientia dicitur ſapida ſcientia. ibidem.
Sapientia mundana, quæ Theologicæ non adhæret veritati, ſapientia non eſt ſed terrenaria Philoſophia. 4.2.12.
Sapientia mundana in fictione, & apparentia conſiſtit. 4.4.2.
Satron in Galliam Academias intulit. 1.3.14.
Sarronidæ qui fuerint. ibidem.
Schola illa facilè fluctuabit, quam alicuius famoſi ſapientis doctrina non confirmabit. 1.12.6.
Scholaribus, & ſtudentibus creditur de Doctoribus ſcientia 1.7.7.
Scholaſtici quo ſenſu aſſimilentur venatoribus. 1.9.8.
Scholaſtici inter miſerabiles reputantur perſonas. 1.9.9.
Scholaſticis nihil abſconditum eſſe debet in ea facultate, cui præſertim ſtudent. 1.9.5.
Scholaſticorum vita deſcribitur. 1.9.9.
Sciendi deſiderium naturale eſt. 1.4.5.
Sciendi cupiditas in multos induxit errores. 1.8.9.
Sciendi cupiditas inſita omnibus hominibus. 1.12.1.
Scientia docibilis eſt, ſi ex præcognitis fiat. 1.1.4.
Scientia omnis permixta eſt cum aliqua ignorantia. 1.1.6.
Scientia augetur exercitio. 1.4.5.
Scientia triplex eſt: eminens, mediocris, & ſufficiens. 1.8.2.
Scientia multis laboribus comparatur. 1.8.6. & 4.9.1.
Scientia eminens quid ſit. 1.8.2.
Scientia mediocris quid ſit. ibidem.
Scientia ſufficiens quid ſit. ibidem.
Scientia eminens eſt donum S.Spiritus. 1.8.3.
Scientia quælibet eſt de ſpecie habitus, qui datur ad facilitandam potentiam intellectiuam. 1.9.4.
Scientia quatenus à Doctore procedit, doctrina appellatur. 1.10.1.
Scientia, & veritas idem ſunt. 1.10.7.
Scientia ciuilis Philoſophia moralis dicitur. 2.13.2.
Scientia eſt vniuerſalium. 2.16.10.
Scientia cum errore, vitia cum virtutibus non ſemel reperiuntur permixta. 4. in proem.
Scientia via eſt ad Deum, ſed eam ſcientifici deprauant. ibidem.
Scientia acquiſita Dei etiam donum eſt. 4.1.4.
Scientia eſt gratia gratis data. 4.1.8.
Scientiæ tùm pace, tùm bello Reipublicæ maximè fauent. 1.5.3.
Scientiæ qualitas accidentalis, & ſubſtantialis quæ. 1.9.3.
Scientiæ omnes habent quoddam commune vinculum. 1.9.7.
Scientiæ inferiores quo pacto dicantur mutuare ſua principia à ſuperioribus. 1.9.8.
Scientiæ inferiores, cum à ſuperioribus ſua mutuantur principia mutui rationem ſeruare debent. 1.9.9.
Scientiæ omnes à ſacra Theologia regulari habent. 1.10.10.
Scientiæ practicæ finis eſt operatio. 2.6.1.
Scientiarum cum picturis comparatio. 1.9.11.
Scientiarum principia quando ſint ſana. 1.10.10.
Scientiarum ordo, atque nobilitas vndè ſumenda. 1.20.6.7.8.9.10. & 11.
Scientiarum nobilitas etiam ex fine, ſimplicitate, abſtractione &c conſideranda eſt. 1.20.11.
Scientias, & artes qui Græciæ attulerint. 1.3.12.
Scientifici multi ſine timore Dei inueniuntur; timentes autem Deum ſine ſcientia nulli. 2.1.4.
Scientifici abſque timore Dei ignorantes ſacti, & cum timore Dei ignorantes ſcientifici, & ſapientes inueniri. 2.1.4. & 5.
Scioli plerumque tument, & nomen Doctoris ſibi iniuſtè tribuunt. 1.1.7.
Scioli ſuis ineptijs leues, & inanes ſe oſtendunt. 1.1.8.
Scioli cuiuſdam enarratur ineptia, qui epigramma pro epuli ſpecie ineptè acceperat. ibidem.
Scire aliquid ſe exiſtimans, nondum cognoſcit quemadmodum oporteat ſcire. 1.1.6.
Scire rei veritatem eſt propriè ſcire. 1.10.7.
Scire qui propriè dicatur. 1.15.1.
Scire noſtrum eſt diuinæ vocis repetitio, vndè aſſimilatur Echo. 4.1.6.
Scire omnes artes, & ſcientias optimè valemus ex quinque libris Moyſis. 4.12.1.
Scotiam qui doctrinis primò illuſtrauerit. 1.4.14.
Scribæ qui, eorumque authoritas. 1.3.10.
Scribarum æſtimatio magna. 3.4.6.
Scribendi varia inſtrumenta. 1.15.5. & 6.
Scribere inania, & futilia ad defatigandum intellectum valdè vituperabile eſt. 4.9.12.

Scriptores, & literati nomen, & gloriam maximè quærunt. 1.16.1.
Scriprores quidam vanitatum, & neniarum ad declinandum otium obiter recenſentur. 4.9.12.
Scriptoris cuiuſdam iunioris nonnullæ in Seruitas Florentinos Patres notantur, & emendantur impoſturæ. 4.19. à n.14. vſq; ad 17.
Scripturæ interpretandæ ſunt ſecundum vſum loquendi. 4.2.11.
Scrupulorũ cauſæ aſſignantur plurimæ. 2.6.19.
Scrupuloſi quidam enarrantur. 2.6.20.
Scrupulus quid ſit. 4.7.9.
Scrupulus dicitur mors conſcientiæ. 2.6.20.
Secretum non licet reuelare. 2.11.20.
Sella, cuiuslibet generis ſit, firmitatis, & ſtabilitatis eſt hieroglyphicum. 1.10.8.
Sepultura honoratior, quàm ſtatua publica cenſetur. 3.5.21.
Sepulturæ honorem vnuſquiſque deſiderat. 3.5.22.
Sermonis obſcuritas venerationem affert. 3.5.1.
Seth filios, ac nepotes aſtronomicis imbuit diſciplinis. 1.3.4.
Seth, eiuſque Filij Dij vocati fuere. 1.3.5.
Sforzia Oddus Piſis docuit. 1.6.14.
Siciliæ Gymnaſium Pythagoreum. 1.3.12.
Simon Portius Piſis docet. 1.6.13.
Simonia quid ſit. 2.4.8.
Simonis Angli ob ſuperbiam infœlix euentus. 4.1.3.
Simplicitas naſcitur ex vnitate. 1.10.7.
Socrates aream ab Alcibiade dono datam recuſauit. 1.6.4.
Sol inter ſydera primæ magnitudinis ponitur. 4.7.3.
Sol circiter centies ſexuagies ſexies magnitudine terram excedit. ibidem.
Sol, & Luna quomodo eclypſentur. 4.7.4.
Solem qui tantùm pro Deo colebant. 2.8.4.
Solon Athenienſibus leges, & regulas dedit. 1.5.4.
Sophiſmata ludus verborum ſunt. 2.17.9.
Sophiſmata quomodo diſſoluantur. ibidem.
Sophiſta quid ſit. 4.17.5.
Sophiſta deſcribitur. ibidem.
Sophiſtæ apud quos odibiles erant, & quare, cuibus comparabantur. 4.17.4.
Sophiſtæ dicaces, & omnia ſatis ſcire præſumentes, Ardeolæ auis typo quare exprimebantur. 4.17.13.
Sophiſtica ars comparatur venationi. 4.17.6.
Sophoclis decreto Academiæ à priuatis viris prohibetur erectio. 1.4.7.
Sortilegia omnia prohibentur, & puniuntur tùm iure canonico, tùm ciuili. 4.3.13.
Species quãdoque generi derogat. 2. in proem.
Species ſuo continetur genere. ibidem.
Speculi vſus ad quid inſtitutus ſit. 3.9.11.
Statuæ non dicabantur niſi maximis viris. 3.5.12.
Stoici Deum precibus flecti poſſe negabant. 1.8.10.
Studendi frænanda eſt nimia cupiditas. 1.14.2.
Studendo vita conſumitur. ibidem.
Studio ſuo quilibet delectatus contemnit alienum. 1.20.2.
Studuiſſe non ſufficit, ſed benè. 1.1.12.
Stultus homo factus eſt à ſcientia. 1.1.6.
Subtilitas nimia inutilis eſt, & valdè nocet. 1.8.13.
Superbia vitium eſt coæuum humanæ naturæ. 4.1.1.
Superbia, vt ſpeciale peccatum eſt, inanis gloria nuncupatur. 4.1.2.
Superbia radix omnium peccatorum eſt. ibid.
Superbiæ, ſiuè vanagloriæ quatuor ſunt ſpecies. 4.1.4.
Superbi nulli ſubijcere ſe volunt. 4.1.14.
Superbum ſanandi modus aſſignatur. 4.14.6.
Supernaturalia non poſſumus ſcire abſque aliqua illuſtratione ſupernaturali. 4.1.5.
Suum cuique pulchrum. 1.20.1.
Symbola pythagorica nonnulla enarrantur. 3.5.3.
Symbolica ſcientia apud Antiquos quanta fuerit. 3.5.4.
Symbolicam vt acquirerent ſcientiam Græci ſapientes, laborioſa ſuſceperunt itinera. 3.5.5.
Symbolicam ſcientiam, & naturalem magiam Ægyptii plurimi fecerunt. 3.5.6.
Symbolis quare vtebatur Antiquitas. 3.5.1.
Symbolum quid ſit. 2.2.5.
Synderesis deſcribitur. 4.7.1.
Synderesis quando vehementius, & quando remiſſius operetur. 4.7.2.
Synderesis, ſiuè conſcientia quare aſſimiletur igni nehemiano. ibidem.

T

TAlmudiſtarum quædam recenſentur deliria. 1.8.10.
Tantali explicatur fabella. 4.4.4.
Templa quare antiquitùs Draconia nominabantur. 2.8.5.
Terreni terrena intelligere tantùm valent, non verò cæleſtia. 1.8.11.
Themiſtocles Philoſophus ſua ſapientia Græciam à Perſis liberat. 1.5.6.
Themiſtocles ab ingratis Athenienſibus Vrbe pellitur. ibidem.
Themiſtocles Xerſis Perſarum Regis gratiam adeptus in Athenienſes hoſtes exprobratorium dictum impingit. 1.5.6.
Theologi propriè, & abſolutè vocandi ſunt Magiſtri. 1.2.5.
Theologi qui vniuerſaliter dicantur. 2.1.1.
Theologi Dei inſtrumenta, & interpretes ſunt. 2.1.3.
Theologi quatenùs inſtrumenta Dei ſunt duas

diſ o-

diſpoſitiones habere debent, peritiam ſcilicet, & bonitatem. ibidem.
Theologi ſymbolici multis fruebantur priuilegijs. 3.5.7.
Theologi ſymbolici maximè cauere debent, ne figuratam loco propriæ, & propriam loco figuratæ accipiant loquutionem. 2. 2.12.
Theologi ſymbolici quomodo per defectum detrahant Religioni. 4.3.16.
Theologi ſymbolici irreligioſitatem committunt, dùm ſacris abutuntur ſymbolis, & Scripturæ verbis. ibidem.
Theologi ſymbolici ſacris abutentes literis corripiuntur, & pœnis ab irreligioſitate arcentur. 4.3.17.
Theologi ſymbolici multipliciter per exceſſum Religionem offendunt. 4.3.9.
Theologi grauiſſimè Religionem offendunt ſacros aptando hieroglyphicos ad profanos & ſuperſtitioſos vſus. ibidem.
Theologi ſymbolici item Religionem grauiſſimè offendunt, dùm numeros ſuperſtitiosè vſurpant. 4.3.10.
Theologi ſymbolici grauiter Religionē offendunt, dùm ſacra verba diuinatrici, vanæ obſeruationi, notoriæque applicant arti. 4.3.12.
Theologi ſymbolici Religionem grauiſſimè offendunt, dùm ſacra verba ſuperſtitiosè ſcripta collo appendunt ad euitandos morbos. 4.1.13.
Theologi ſymbolici Religionem offendunt, qui Iudaicam Kabalam ſuperſtitiosè exercent. 4.3.14.
Theologi myſtici maximè abundare debent bonitate vitæ. 3.6.1.
Theologi myſtici eandem ſanctitatem procurare debent in via, quam poſſidere debent in Patria 3.6.2.
Theologi myſtici tanti fecerunt hanc Theologiam, vt eam diuitijs, honoribus &c. præponerent. 3.6.7.8.& 9.
Thologi ſcholaſtici quare ab Hæreticis acriter vituperentur. 2.5.1.
Theologi ſcholaſtici maximè veritatem ſectari debent. 2.5.3.
Thologi morales quid pro recta, & vera conſcientia teneantur docere. 2.6.6.
Theologi morales animarum Paſtores ſunt appellandi, ideòque honorandi. 3.9.5.
Theologi morales à malis, & peruerſis hominibus odio habentur. 3.9.6.
Theologi morales amantur à probis. 3.9.7.
Theologi morales quibus à Deo afficiantur pœnis. ibidem.
Theologi morales honoribus humanis nimis indulgentes parum apti ſunt ad ſalutem animarum procurandam. 3.9.8.
Theologi morales honores ſibi oblatos quomodò teneantur acceptare. 3.9.9.
Theologi morales tanquàm Rectores, & Conſiliarij à Regibus, & Principibus adhibentur. ibidem.
Theologi morales qui eorum verè Conſiliarij dicantur. 3.9.10.
Theologi morales recenſentur, qui Eccleſiaſticis Dignitatibus decorati fuerunt. 3.9. 11.12.& 13.
Theologi morales ſolis gerunt typum. 4.7.3.
Theologi morales lumina primæ magnitudinis ſunt. ibidem.
Theologi morales quidam recenſentur, qui in ſacris literis propriè dicuntur lumina. ibidem.
Theologi morales quatenùs Eccleſiæ lumina, quomodò eclypſentur. ibidem.
Theologi morales quomodò inſtar Lunæ eclypſentur. 4.7.4.& 5.
Theologi morales quamlibet admittentes opinionem probabilem multa in Eccleſia cauſant damna. 4.7.6.
Theologi morales neque in deſperationem, neque in ſcrupulum conſcientiam Auditorum debent inducere. 4.7.9.
Theologi morales maxima difficultate ſanare valent conſcientiam ſcrupuloſam. ibidem.
Theologi morales tunc valdè eclypſantur, cum doceut vnicuique licere operari ſecundùm propriam, & ſingularem opinionem. 4.7.11.
Theologi morales circa opinionum permiſſionem ſeduló monentur. 4.7.13.
Theologia deſcribitur. 1.2.5.
Theologia omnibus eminet ſcientijs. 2.1.1.
Theologia duplex poſitiua ſcilicet, & ſcholaſtica, & quæ. 2.1.2.
Theologia poſitiua ſcholaſticæ fundamentum eſt. ibidem.
Theologia ſymbolica quid ſit. 2.2.5.
Theologia ſymbolica eſt pars poſitiuæ. ibid.
Theologia ſymbolica quomodò ad veritatem manifeſtandam procedat. ibidem.
Theologia ſymbolica quomodó per emblemata procedat. 2.2.6.
Theologia ſymbolica quomodò per parabolas, per fabulas, & apologos procedat. 2. 2.7.& 8.
Theologia ſymbolica quomodò per enigmata, griphos, & hieroglyphicos procedat. 2.2.9. & 10.
Theologia ſymbolica quomodò per ſchemmata, tropoſque procedat, & quæ talia ſint. 2.2.11.
Theologia ſymbolica circa quid verſetur. 2. 3. 1.
Theologia myſtica circa quid verſetur. ibid.
Theologia poſitiua in ſymbolicam, & myſticam diuiditur. 2.3.2.
Theologia ſymbolica, & myſtica quid ſint. ibidem.
Theologia myſtica in ratione actus quid ſit. 2. 3. 4.

Theo-

Theologia myſtica in ratione actus quid ſit. 2. 3. 9.
Theologia myſtica ſummam continet dulcedinem. ibidem.
Theologia myſtica promptitudine, & induſtria noſtri ingenij etiam innatur. 2.3. 6.
Theologia myſtica etiam methodo, & ordine docetur. ibidem.
Theologia ſcholaſtica ad defenſionem Eccleſiæ excogitata eſt. 2.5. 2.
Theologia non tantùm teſtimonijs, verùm etiam ratione fidem firmare debet. 2.5.3.
Theologia ſcholaſtica eminenter ſpeculatiua, & practica eſt. 2.5.13.
Theologia quatenùs practica quomodò procedat. 2.6.1.
Theologia Pythagorica ex quibus ſumpſit exordium. 3.5.2.
Theologia myſtica, ſeu vita contemplatiua quomodò ad Philoſophos gentiles etiam ſpectare poſſit. 3.6.10.
Theologia moderna viridarijs, antiqua verò ſyluis quarè aſſimiletur. 4.6.8.
Theologiæ myſticæ tùm in ratione habitus, tùm in ratione actus quædam definitiones. 2. 3.3.
Theologiæ laurea quandò ſuſcipienda. 2.5.5.
Theologiæ moralis finis quinam ſit. 2.6.4.
Theologiæ ſcholaſticæ quanta ſit authoritas. 4.6. 1.
Theologiæ ſcholaſticæ excellentia. 4.6.2.
Theologiæ ſcholaſticæ quos Eccleſia maximè recepit Doctores. 4.6.3.
Theologiæ ſcholaſticæ commoda, & vtilitates. 4.6.4.
Theologiam Platonis, & Ariſtotelis Philoſophiæ quæruut aptare maligni. 1.10.11.
Theologiam tripſicem qui fecerunt. 2.1.1.
Theologiam myſticam ſolus Deus in ſpiritu homines docet. 2.1.1.
Theologiam ſcholaſticam plurimi ſophiſmatibus deturpant. 4.6.5.
Theologiam ſcholaſticam ex rationibus naturalibus etiam conſtare probatur. 4. 6. 12. & 13.
Theologis ſymbolicis primus aſſignatur canon vt, ſcilicet, ſermonem Diuinum figurarum accipiant, quando fidei, & moribus nequit propriè adaptari. 2.2.13.
Theologis ſymbolicis ſecundus aſſignatur canon; vt, ſcilicet, de Deo, & Trinitate loqui non poſsint propriè, ſed metaphoricè. 2. 2. 14.
Theologis ſymbolicis tertius aſſignatur canon vt, ſcilicet, per tropum intelligant Deum indurare cor, tradere in reprobum ſenſum, & cætera id genus. ibidem.
Theologis ſymbolicis quartus aſsignatur canon; vt, ſcilicet, vita æterna rebus corporeis comparata per tropos intelligi debeat. 2.2.16.
Theologis ſymbolicis quintus aſſignatur canon, nimirum, quòd idem in ſcripturis literaliter, & ſpiritualiter ſimul exponi poſſit. 2.2.17.
Theologis myſticis, veris ſcilicet Dei contemplatoribus, debetur adoratio Duliæ, etiam in hac vita. 3.6.3.
Theologis ſymbolicis quomodò competat rectè interpretari numeros. 4.3.11.
Theologis ſcholaſticis quinque aſſignantur præcepta. 2. 5.4.
Theologis ſcholaſticis primò præcipitur, vt ſint acuti, & experti. ibidem.
Theologis ſcolaſticis in reſoluendis obiectionibus maximè promptitudo eſſe debet. 2.5.6.
Theologis ſcholaſticis præcipitur ſanctitas, & innocentia vitæ. 2.5.7.
Theologis ſcholaſticis item præcipitur, vt cordatè, & Deo conſulto ſuſcipiant diſputationes, non temerè, vt quidam Eumonius. 2.5.8.
Theologis ſcolaſticis Diui Bernardi exemplo cum Abailardo differentis diſputandi præſcribitur tempus. 2.5.9.
Theologis ſcholaſticis tertiò præcipitur cautè obſeruare, coram quibus ſit diſputandum, vt exemplo Echij ſatis oſtenditur. 2. 5.10.
Theologis ſcholaſticis præcipitur quartò tantùm diſputare de ijs, quæ captum illorum non excedunt. 2.5.11.
Theologis ſcholaſticis tunc ſacris diſputationibus verè debetur laurea, cum altitudine, & profunditate myſterij ſe fatentur victos. ibidem.
Theologis ſcholaſticis quintò præcipitur, vt in infinitum non trahant ſuas diſputationes. 2.5.13.
Theologis ſcholaſticis tamquàm Eccleſię propugnaculis magnus debetur honor. 3.8.4.
Theologis ſcholaſticis idcircò militaria dona debent impertiri. 3.8.5.
Theologis ſcholaſticis Scholaſticæ, Canonicatus theologalis, Archidiaconatus dignitates ſunt tribuendæ. 3.8.7.
Theologis ſcholaſticis in Eccleſiaſticis dignitaribus datur præuentio. 3.8.8.
Theologis ſcholaſticis in aſſequtione Epiſcopatus datur præuentio. 3.8.9.
Theologis ſcolaſticis præbendæ Eccleſiaſticæ ſunt tribuendæ. 3.8.12.
Theologis ſcholaſticis more militum quæ diſtribuendæ ſunt prędæ, & quænam ſint. 3. 8. 14.
Theologis ſcholaſticis Eccleſia maxima parat præmia. 3.8.17. & 18.
Theologis ſcholaſticis quomodo naturalibus permiſſum eſt vti rationibus. 4 6.14.
Theologorum ſcholaſticorum Summus Pontifex maximè indiget ſatellitio. 3.8.10.

Theolo-

Theologorum ſcholaſticorum ad exterminandos Hæreticos, Principes Catholici maximè indigent auxilio. 3.8.11.
Theologorum ſcholaſticorum præbendæ debent eſſe integræ, & abſque penſionibus. 3.8.13.
Theologorum ſcholaſticorum quidam enarrantur, qui Pontificiam adepti ſunt dignitatem. 3.8.17.
Theologorum ſcholaſticorum quidam enarrantur, qui ſacram purpuram adepti ſunt. 3.8.18.
Theologorum ſcholaſticorum quidam errare videntur, qui veritatem non inuenire, ſed differendo tantùm triumphare nituntur. 4.6.9.
Theologorum ſcholaſticorum quidam non leuiter errant, dum veterum opiniones aut damnant, aut ſpernunt. 4.6.10.
Theologorum ſcholaſticorum illi etiam videntur errare, qui nullas rationes in rebus theologicis admittunt. 4.6.11.
Theologorum ſcholaſticorum qui propriè mereantur nomen. 4.6.5.
Theologorum recentiorum, antiquorum relicta, quarè tàm frequenter colatur opinio. 4.6.6.
Theologorum etiam recens támen non extaret doctrina, niſi ab antiqua ſua percepiſſet principia. 4.6.7.
Theologorum myſticorum defectus, & errores. Vide Hypocriſis.
Theologorum moralium nonnulla ponuntur paradoxa. 4.7.7.
Theologorum moralium eclypſantur lumina, dùm nimio rigore alienas ligant conſcientias. 4.7.8.
Theologos myſticos, & contemplatiuos ij recenſentur, qui politico, & ciuili cultu maximè ſunt venerati. 3.6.5. & 6.
Theologos myſticos etiam naturales, ſiuè contemplatiuos Philoſophos ab Ethnicis varios accepiſſe honores diuerſis fabellis moraliter exprimitur. 3.6.à n.11. vſque ad 12.
Theologos morales inter, & Canoniſtas olim nullum erat diſcrimen, nunc autem quomodò differant. 2.6.2.
Thogorma Noachi Nepos Germaniam literis illuſtrauit. 1.3.13.
Thomas Cornachinus Piſis docet. 1.6.13.
Tiberius Cæſar in principio ſuo regiminis de qualibet re patiebatur admoneri. 1.7.6.
Tiberius Cæſar etiam renuente Senatu Chriſti Domini Diuinitati fauet. 2.13.6.
Tibia quid moraliter ſignificet. 2.4.6.
Tibia in funeribus adhibebatur. ibid.
Timor quatenus vitium iraſcibilis eſt, quid ſit, & huiuſmodi deſcriptio. 2.6.7.
Timor virtuoſus quid ſit, & huiuſmodi deſcriptio ibidem.
Tragædia quid ſit. 2.15.16.
Traianus Imperator bonis artibus pueros imbuendos curauit. 1.7.3.
Tribunal academicum fori priuilegio gaudere debet. 14.9.
Tribunitię Domus quarè apud Romanos cunctis ſemper patebant fores. 2.10.12.
Trinitatem Sanctiſſimam quomodò explicabant Ethnici. 2.2.2. & 2.8.7.
Tropus quid, & quotuplex ſit. 2.17.11.
Tubal muſicæ Doctor. 1.3.2.
Tuiſcon Thogormæ frater, qui alio nomine Aſcenez dicebatur, Germanis leges tulit. 1.3.14.
Tummim, & Vrim in rationale ſummi Sacerdotis quid ſignificabat. 1.10.5.
Tympanum quid moraliter ſignificet. 2.4.6.
Typographicæ artis inuentores varij, diuerſique ponuntur. 1.15.7.
Tyrannus quomodò differat à Rege. 4.15.7.

V

Vana gloria ibi eſſe ſolet, vbi aliquæ excedunt virtutes. 4.1.3.
Vana obſeruantia quid ſit. 4.3.13.
Venatio quæ maximè commendetur. 4.17.8.
Venatio ad exercendam rei bellicæ fortitudinem inuenta eſt. 4.17.11.
Venatoribus tria aſſignantur præcepta. 4.17.7.
Veneres duæ apud antiquos. 4.15.3.
Veneris impudicæ templum Romani extra mœnia Ciuitatis ponebant, & quarè ibid.
Verba non ſunt attendenda, ſed ſenſus. 1.10.13.
Verba ad quid inuenta. 4.15.2.
Verba non ſunt curanda, ſi conſtet aliter de mente. 4.17.2.
Verborum ſuperfluæ elegantia plerumque in errorem inducit 4.2.15.
Verborum ſimplicitas amica eſt veritatis. ibid.
Verboſa commentaria in omni re ſunt euitanda. 1.10.13.
Verboſitas ſubæratæ comparatur monetæ. ib.
Verbum Dei myſticus eſt panis. 2.4.1.
Veriſimilitudo continet veritatis imaginem. 1.6.8.
Veriſimilius in obſcuris accipiendum eſt. 1.6.6.
Veritas eſt finis, & fundamentum doctrinæ. 1.10.5.
Veritas in omnibus attendenda eſt. 1.10.6.
Veritas formalis in quo conſiſtat. ibidem.
Veritas quid ſit ſecundum Tullium. 1.10.6.
Veritas inuariata eſt. ibidem.
Veritas omnis Euangelio concordat. 1.10.10.
Veritas vna eſt, non autem quædam Theologica, quædam Philoſophica. 1.10.15.
Veritas non ad temporis, ſed ad rationis trutinam examinanda eſt. 1.11.5.
Veritas nunquàm moleſta, quæ probata eſt. ibidem.
Veritas ſicut ex diſputatione elucet, ita ex altercatione abſurdatur. 1.12.10.

Veritas quid ſit. 1.16.3.
Veritas omnis culturæ noſtræ primum eſt inſtrumentum. 1.17.1.
Veritas eſt conformitas ad ſuum exemplar. 1.17.2.
Veritas eſt finis ſpeculatiuæ ſcientiæ. 2.5.3.
Veritas difficile inuenitur. 2.17.3.
Veritas tantum animo percipi poteſt. 2.17.4.
Veritatem omnes amant. 2.17.2.
Veritatem hebetaſcar ignorantia. 2.17.3.
Veritatem ipſa quoque mens erroneè percipere poteſt. 2.17.5.
Veritatis ſimulachrum. 1.10.5.
Veritatis Icon. 1.10.7.
Veritatis deſcriptio. 2.17.1.
Veritatis quanquam mira ſit vis, à ſophiſtis tamen non parùm extenuatur. 2.17.10.
Verum eſt obiectum noſtri intellectus. 4.9.5.
Verum quomodo erroneè, & falsò aliquando capiatur. 4.9.6.
Verus eſt qui nunquam à ſemetipſo alter efficitur. 1.10.14.
Veſpaſianus Imperator pueros bonis artibus imbuendos curauit. 1.7.3.
Veſtium mollities ſignum eſt luxuriæ, & quarè. 4.14.7.& 8.
Viam vnitiuam abſque purgatiua, & illuminatiua ſtatim attingere miraculoſum eſt. 4.4.12.
Vindicatio quid ſit. 2.10.14.
Vindicatio non eſt opus virtutis, ſed indifferens. ibidem.
Vindicatio ex fine honeſtatur, aut vitiatur. ibidem.
Virgilius Mediolani literis aliquando operam dedit. 1.3.12.
Virtus ipſa ſibi merces, & præmium eſt. 1.19.1.
Virtus ſeipſa contenta eſt. ibidem.
Virtus labore, & ſudore comparatur. 1.19.2.
Virtus eſt præmium laboris. 1.19.3.
Virtus de genere bonorum laudabilium eſt. 1.19.6.
Virtus, & honor commune templum habebant. ibidem.
Virtus conſiſtit in mediocritate. 2.14.9.
Virtus iuxta naturam rationalem eſt. 4.4.1.
Virtus irridetur, & vitium colitur, & honoratur. ibidem.
Virtute carentes difficilè ad virtutem hortantur. 1.13.1.
Virtute præditi, ac recti beati ſunt. 1.19.1.
Virtute præditi maximos honores conſequuti ſunt. 1.19.7.
Virtutem qui fraudat honore ſuo, ipſam virtutem aufert. 1.19.8.
Virtutes theologales ſunt fines veræ ſapientiæ. 2.5.12.
Virtutes inter ſe colligantur. 2.7.13.
Virtutes quomodo in mediocritate conſiſtant. 2.14.9.
Virtutes animæ ſunt lumina. 4.4.9.
Virtutibus infuſis, an homo abuti poſſit. ibid.
Virtutibus Cardinalibus quomodo homines abuti poſſint. 4.4.10.& 11.
Virtutis gratia quædam permittuntur, quæ aliàs non permitterentur. 1.17.14.
Virtutis hieroglyphificum quale. 1.19.2.
Virtutis præmium laus, & honor eſt. 1.19.6.
Vita humana maritima nauigatio eſt. 2.6.8.
Vitia dùm reprehenduntur, vitioſi iraſcuntur, 4. in proem.
Vitia ſub ſpecie virtutis proponuntur, & virtutes ſub ſpecie vitiorum abhorrentur. 4.4.1.
Vitia propria ex quibus rebus cognoſcantur. 4.17.7.
Vitium duplex importat præcipitium. 2.14.9.
Vniformitas duplex, reſolutionum ſcilicet, & ſtyli. 1.10.14.
Vniuerſalia notiora ſunt particularibus. 1.1.1.
Vocaliſſimus quiſque Orator non eſt dicendus eloquentiſſimus. 2.18.5.
Voluntas eſt appetitio boni cũ ratione. 2.6.11.
Voluntas in homine eſt veluti Virgo pudica in clauſtro ibidem.
Voluntatis obiectum quid ſit. 2.18.11.
Vrim, & Tummim in rationale Summi Sacerdotis quid ſignificet. 1.10.5.
Vtile bonum maximè allicit voluntatẽ. 2.18.11.
Vtilitates non omnes pares ſunt. ibidem.
Vtilitatis magna eſt vis. ibidem.
Vtilius, quod magis eſt eligendum. ibidem.
Vuiclephus hæreticus valdè literis infeſtus fuit. 1.5.10.
Vulgaris Populus non eſt audiendus; ſed diligenter docendus. 1.9.6.

Z

Zameis Nanias Semiramidis Reginæ Filius Babylone gymnaſia condidit. 1.3.8.
Zelatores Diuini honoris laudantur. 2.7.16.
Zelo nimio laborantes reprehenduntur. 2.7.11.
Zelus quid ſit. 2.7.8.
Zelus ad magna cogit. ibidem.
Zelus homines vrget, vt non propriæ, ſed alienæ conſulant vtilitati. 2.7.9.
Zelus verti non debet in furorem. 2.7.10.

FINIS.

005643323

CB